

„La science du droit consiste autant dans la réfutation des faux principes que dans la connaissance des véritables“. Merlin, Répert, v^o Novation.

EXPLICAȚIUNE
TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ
A
DREPTULUI CIVIL ROMÂN
IN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

ȘI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRĂINE

DE

*„Înțelegerea pravilelor este nu ca să
înțeleagă cineva cuvintele, ci tălcuirea
și puterea lor.” (Andr. Donici, § 10,
Cap. I.—L. 17, Dig., Lib. 1. Tit. 3).*

Dimitrie Alexandresco

Procuror general la Inalta Curte de Casație și Justiție.



TOMUL AL SASELEA
(Art. 1004—1156 din Codul Civil)

IAȘI
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ

11, STRADA ALEXANDRI, 11

1900

30022

Biblioteca Centrală Universitară	
București	
Cota	30022/161
Inventar	429531

30022

B.C.U. Bucuresti



C429531

CARTEA III

TITLUL III

CAPITOLUL IV.

Despre diferitele specii de obligațiuni.

Obligațiunile se împart: 1^o în obligațiuni civile și naturale (art. 1092, § 2); 2^o în obligațiuni de a da (art. 1074, § 1, 1079) și în obligațiuni de a face sau a nu face (art. 1075—1078, 1094)¹⁾; 3^o în obligațiuni care au de obiect un corp cert și determinat (art. 903, 995, 1061, § 1, 1102, 1156, 1329, etc.) și în obligațiuni care au de obiect lucruri determinate numai în genul lor (*obligatio generis*) (art. 908, 1103)²⁾; 4^o în obligațiuni principale și accesorii³⁾; 5^o în obligațiuni privilegiate, ipotecare și chirografare; 6^o în obligațiuni executorii și neexecutorii, etc.

Din punctul de vedere al modalității sub care obligațiile pot fi contractate, ele pot fi pure și simple, condiționale sau necondiționale, cu termen sau fără termen, alternative, solidare sau nesolidare, divisibile sau nedivisibile, etc.

Prima divisiune a obligațiunilor, pe care o găsim și la Romani, este aceea în obligațiuni civile și în obligațiuni naturale, despre care legiuitorul vorbește numai în trecut.

¹⁾ „*Stipulationum quaedam in dando, quaedam in faciendo (aut in non faciendo) consistunt*“. L. 2, Pr., Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*).

²⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 180.

³⁾ Fidejusiunea este, de exemplu, o obligație accesorie. Vezi asupra interesului distincțiunii între oblig. principale și acele accesorii, t. V, p. 17 și 18.



Despre obligațiunile naturale ¹⁾.

Art. 1092, § 2.—Repetițiunea nu este admisă în privința obligațiunilor naturale care au fost achitate de bună voe. (Art. 992 urm., 1023, 1588, 1636, 1638 C. C. Art. 1235, § 2 C. fr.).

Art. 1588.—Imprumutatul care a apucat de a plăti dobânzi ce nu s'au stipulat, sau mai mari de cât s'au stipulat, nu mai poate a le repeti, nici a le imputa asupra capitalului. (Art. 992, 1092, § 2, 1111 C. C. Art. 1906 C. fr.).

Art. 1636.—Legea nu dă nici o acțiune spre plata unui debit din joc sau din prinsoare. (Art. 1638 C. C. Art. 876, § 2 C. com. Art. 349, 350, 389, § 6 C. pen. Art. 1965 C. fr.).

Art. 1638.—Perțetorul nu poate în nici un caz repeti ceea ce a plătit de bună voe, afară numai în cazul când câștigătorul a întrebuițat dol, înșălăciune sau amăgire. (Art. 953, 960 urm., 1092, § 2 C. C. Art. 332 urm. C. pen. Art. 1967 C. fr.).

Definiție.

Mai înainte de toate, ce este o obligație naturală, *naturalis obligatio*, după cum o numesc textele romane ²⁾? Majoritatea autorilor, parafrazând definiția dată de Pothier (*Oblig.*, II, 173, 175), definesc obligația naturală acea care, în afară de ori ce constrângere legală, derivă din echitate sau din conștiință sau este impusă de delicateță și de onoare ³⁾.

Această definiție este însă criticată, și cu drept cuvânt, pentru că ea confundă obligațiile naturale cu dato-

Bibliografie.

¹⁾ Se poate consulta cu folos asupra oblig. naturale, Pothier, *Oblig.*, II, 173 urm. Massol, *De l'oblig. naturelle et de l'oblig. morale en droit romain et en droit français*. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, t. II, appendice, p. 791 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I, 29 urm. Boucher, *Des oblig. naturelles en droit romain et en dr. français*. Machelard, *Des oblig. naturelles en dr. romain*. Jeanselme, *Des oblig. naturelles en dr. romain et en dr. français*. Schwanert, *Die naturalobligationen des römischen Rechts*. Molitor, *Oblig. en dr. romain*, I, 20 urm., 40 urm. Savigny, *Das Obligationenrecht als Theil des heutigen römischen Rechts* (Berlin, 1851—1853). I, § 5—14. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, I, 36 urm., etc.

²⁾ L. 13, Pr. și 19, Pr., Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*;—L. 6, Dig., 16, 2, *De compensationibus*;—L. 16, § 4, Dig., 46, 1, *De fidejussoribus*;—L. 1, § 1, Dig., 46, 2, *De novat. et oblig.*;—Gaius, *Instit.*, III, § 119, etc. Veți și t. V, p. 7 t. și n. 1.

³⁾ Veți Baudry, II, 1014. Larombière, III, art. 1235, No. 6. Demolombe, XX, 38 și XXVII, 34. Marcadé, IV, 669. T. Huc, VII, 234. Cpr. C. Grenoble. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 385, n. 1. Veți și C. Craiova, *Dreptul* din 1896, No. 27.

riile pur morale, care nu intră în domeniul dreptului, ci în acel al moralei ¹⁾).

Alții definesc obligația naturală o legătură juridică, susceptibilă ca atare de o executare silită, pe care însă legea pozitivă n'a sancționat-o prin o acțiune, precum a făcut pentru obligațiile civile ²⁾). Din toate definițiile, cea care mi s'a părut mai bună, este cea pe care o dă Vigie ³⁾). Obligația naturală poate fi definită, după acest autor, o *obligație civilă imperfectă*: o obligație *civilă*, pentru că avem față în față un creditor și un debitor; o obligație *imperfectă*, pentru că ea este lipsită de sancțiune, creditorul neputând să ceară plata în justiție și rămânând la discreția debitorului.

Două condițiuni sunt deci neaparate pentru ca să existe o obligație naturală: trebuie, pe de o parte, ca să existe o legătură juridică (*juris vinculum*) între două persoane, ear pe de alta, că acea legătură să nu fie recunoscută de legiuitor. Primul caracter deosebește obligațiile naturale de datoriile pur morale ⁴⁾), precum este caritatea, recunoștința, etc., ear cel de al doile, de obligațiile civile.

1) Vezi t. V, p. 7. Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1896, No. 58.

2) Cpr. Laurent, XVII, 6. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 4. Thiry, III, 39.

3) Vigie, prof. la facultatea din Montpellier, *Cours élément. de droit civil* (ed. din 1890), II, 1490. Cpr. T. Huc, VII, 234, 235.

4) O altă obligație morală este cea de a veni în ajutorul saracilor și de a apăra pe cei slabi și neputincioși. Bazat pe aceste considerațiuni, art. 1938 din codul Calimach, consacrand un vechiu obicei al pământului, oprește pe *acei puternici*, care ar fi împresurat și stăpânit cu putere lucruri nemiscătoare ale celor *neputernici*, de a putea invoca uscapiunea fie chiar de 40 de ani bazată pe asemenea posesiune.

Art. 1938
C. Calimach.

Această dispoziție, laudabilă din toate punctele de vedere, luată din nov. Imparatului V. Porfirogenit, după cum atestă Andr. Donici (cap. 9, § 28), se aplică numai la lucrurile nemiscătoare și la prescripția achisitivă, ear nu și la cea liberatorie. Cpr. C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 72 și Bulet. Cas. 1887, p. 1. Cât pentru chestiunea de a se ști ce trebuie să înțelegem prin *acei puternici*, este bine să ne referim la textul grecesc al Codului Calimach, unde nu se vorbește de *acei puternici*, ci de *acei care dețin puterea*, οἱ ἐν δυνάμει. Andr. Donici vorbește de *acei ce sunt în putere*. Prin urmare, această dispoziție se aplică tuturor acelor care dețin o pârțicăcă cât de mică a

Despre cauzele obligațiunilor naturale.

Am văzut ¹⁾ că Romanii făceau o mare deosebire între contracte și convențiuni. În adevăr, pe când contractul dădea naștere unei obligațiuni garantate prin o acțiune, simplul pact (*pactum nudum*) sau convenția nu producea, din contra, de cât o obligație naturală, fără nici o acțiune. Ei bine, această distincțiune nu mai este admisă în dreptul modern, unde pactul se confundă cu contractul și unde atât unul cât și altul produc astăzi o obligație civilă, așa în cât obligațiile naturale care, la Romani, isvo-

puterei publice. După interpretarea dată de Curtea noastră supremă, Statul nu se prenumără în rëndul puternicilor de care se ocupă Codul Calimach, pentru că această dispoziție nu s'ar aplica de cât la persoanele private. Bulet. Cas. S-a I, anul 1887, p. 1. Astfel, Domnul sau ori ce membru a unei dregătorii publice nu poate să prescrie o avere nemiscătoare contra unui particular. În dreptul vechi fr., după art. 7 din cutuma Parisului, *le seigneur ne pouvait prescrire contre son vassal, ni le vassal contre son seigneur*. Față cu originalul Codului Calimach (textul grecesc), nu se poate deci susține că boerii, în genere, ca clasă, nu se puteau folosi de prescripția achisitivă, pentru că ei nu dețineau nici o putere în mâna lor, ci se bucurau numai de oare care privilegii.

Art. 1263
C. Calimach.

O altă dispoziție care presintă oare care analogie cu aceea de care am vorbit mai sus, este dispoziția care oprește pe cei saraci și neputernici de a face ori ce feluri de daruri celor bogăți și puternici, care nu le sunt rude (art. 1263 C. Calimach și art. 12, capit. 24, C. Andr. Donici, *Despre dani și dăruiri*). Eată cum se exprimă, în această privință, art. 1 din Sobornicescul hrisov de la 28 dechembrie 1785, modificat de obșteasca obicinuită adunare în anul 1839, sub Mihail Sturza: „Se oprește cu hotărîre de istov să nu fie slobod a se mai face dani de cătră cei saraci și de starea de jos la acei mai bogăți și puternici, ci daniile să fie slobode a se face numai de cei de starea de o potrivă, sau puternicii la cei saraci, și de cătră toată starea la sfințele monastiri și biserici; ear care vor cuteza a întrebunța vicleșug dând și luând înprotiva hotărîrii aceștia, asemenea dani prin zapise viclene cu date mai dinainte, unii ca aceia aflându-se și dovedinduse, să fie supuși la pedeapsă a păgubi amëndouë părțile, atât lucru ce se va face danie, cât și prețul lui cu care să se folosească neamurile sau răzăși acelor ce vor da acele dani, etc.“

Veți acest hrisov, publicat în colecția lui Pastia, p. 170 urm.

1) Veți t. V, p. 5, nota 1.

reau din convenții sau pacte sunt astăzi niște adevărate obligațiuni civile, după cum observă însuși Pothier ¹⁾).

Care sunt însă, în dreptul actual, obligațiile naturale? Când există Legiuitorul fiind mut în această privință, părerea generală este că chestiunea de a se ști dacă există sau nu obligație naturală este lasată la suverana apreciere a instanțelor de fond, ceea ce rezultă și din raportul lui Jaubert la Tribunalat ²⁾.

Cu toate acestea, sunt oare care datorii cărora legea le recunoaște caracterul de obligațiuni naturale.

Astfel sunt, de exemplu: 1^o datoriiile care rezultă din joc sau prinsoare (art. 1636, 1638) ³⁾, cu excepție însă pentru jocurile care contribuiesc la exercițiul corporal (art. 1637) și care erau permise și la Romani, pentru că se considerau ca niște exerciții utile, *quod virtutis causa fiat* ⁴⁾.

1) Pothier, *Oblig.* II, 192.

2) Veți acest raport în Locré, *Législ. civile*, XII, No. 5, p. 460. Thiry, III, 40. Arntz, III, 158. Baudry, II, 1014. Larombière, III, art. 1235, No. 6. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1058 și decisiile citate în Pand. fr., *Oblig.*, I, 42. — Veți însă Laurent (XVII, 9), care ăice că aceasta e prea absolut.

3) Datoriile care rezultă din joc sau prinsoare sunt naturale, și ca atare, lipsite de acțiune în justiție, din cauza defavoarei cu care legiuitorul vede cauza lor. Cpr. art. 1888 C. Calimach. Veți Thiry, III, 40 și IV, 205. Pand. fr., *Oblig.*, I, 48. Laurent, XVII, 19 și XXVII, 194, 201. Demante, V, 174 bis VIII și t. VIII, 178 bis I. Aubry et Rau, IV, § 386, p. 574. Massé-Vergé, III, p. 345, § 525, nota 9. Arntz, III, 158 și IV, 1439. Baudry, III, 882. — Veți însă Demolombe (XXVII, 45), care contestă acestor datorii caracterul de obligațiuni naturale. — După art. 128 din cutuma Parisului, și datoriiile făcute la o cărciumă se considerau ca obligații naturale și erau lipsite de acțiune (Pothier, *Oblig.*, II, 193). Această dispoziție nefiind reproducă în codul actual, datoriiile contractate la cărciumă dau astăzi loc la adevărate obligațiuni civile. Cpr. Demante, V, 174 bis IV. Pand. fr., *Oblig.*, I, 47. — Datoriile contractate pentru desfrânări într'o casă de toleranță n'ar putea însă fi cerute în justiție, nici opuse pe cale de compensație, pentru că au o cauză ilicită. Veți t. V, p. 145, n. 4. Cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 126.

4) L. 2, § 1, Dig., 11, 5, *De aleatoribus* și L. 1, *in medio*, Cod., 3, 43, *De aleatoribus et alearum lusu*. — În cât privește jocurile de hasard, ele nu numai că erau oprite, dar era chiar oprit de a privi la cei care jucau: „*Hac generali lege decer-*

2^o Plata unor dobânzi care n'au fost stipulate sau mai

Art. 1588.

Controversă.

mari de cât acele stipulate (art. 1588) ¹⁾;

2^o Obligațiunea părinților de a'și căpătuși și înzestra pe copiii lor (art. 186, 456, 758, 1250) ²⁾, și după unii,

nimus, ut nulli liceat in publicis vel privatis domibus, vel locis ludere. neque inspicere (L. 1, in medio, Cod., loco cit.). Prin această lege, Justinian oprește până și călușeii (*les chevaux de bois*), conferind acțiunea în repetiție aceluia care perdu-se la asemenea jocuri, și ordonând confiscarea caselor în care se jucau: „*Prohibemus etiam, ne sint equi lignei; et si quis ex hac occasione vincatur, hoc ipse recuperet: domibus eorum publicatis, ibi hæc reperiuntur*“ (L. 1. Cod., loco cit.). Art. 1706 din codul Calimach oprește și el jocurile de cărți, însă numai cele din întâmplare, adecă cele atârinate numai de singurul noroc, precum banca, curea, coțca și altele asemenea.

1) Thiry, III, 40. P. Pont, *Petits contrats*, I, 253. Duranton, XVII, 599. Mourlon, III, 986.—Intr'un alt sistem, se decide că plata unor dobânzi nestipulate în mod expres se presupun a fi fost plătite în baza unei convențiuni tacite. Baudry, III, 833. Laurent, XXVI, 522 și autoritățile citate în Fuzier-Herman, IV, art. 1906, No. 2.—Ori cum ar fi, art. 1588 n'ar fi aplicabil de câte ori plata dobânzilor ar fi fost făcută din eroare, în credință că ele erau datorite (art. 993, 1092, § 1). Baudry, loco cit. Laurent, XXVI, 523. Duranton, XVII, 600. Aubry et Rau, IV, § 396, p. 602. F. Herman, loco cit., No. 8. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1875, p. 131.

2) Thiry, III, 40. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 6, text și nota 8. Laurent, XII, 355 și XVII, 18. Molitor, *op. cit.*, I, 46, p. 83. Pand. fr., *Oblig.*, I, 78. Acollas, II, p. 870. V. și t. IV. a lucrării noastre, p. 176.—Vezi însă Demante (V, 174 bis X), care consideră obligația de a'și înzestra copiii ca o datorie morală.—Decisia Curții din București (*Dreptul* din 1886, No. 57), care admite principiul de mai sus că obligația de a'și înzestra și căpătui copiii este *naturală*, greșește când pune în principiu că îndatorirea luată de un părinte de a'și înzestra pe copilul său este validă, *chiar dacă ar fi fost cuprinsă într'un act sub semnătură privată*, și că nu este nevoe ca actul să însușească condițiile unei donațiuni, pentru că toate dispozițiile legii care vorbesc de înzestrare presupun că ea se face prin donațiune, și știut este că donațiunea este un contract solemn (art. 813). Vezi t. IV, p. 177 urm. Cpr. Trib. de apel din Colmar și Trib. Imp. german. D. P. 93. 2. 115. Laurent, XII, 355; XVII, 30 și XXI, 159. Troplong, *Contrat de mariage*, I, 187. Rodière et Pont, I, 96. Demolombe, XX, 43 și XXV, 213. — *Contrà*. Aubry et Rau, V, § 500, p. 223, text și n. 6. Guillouard, *Contrat de mariage*, I, 140. Pand. fr., *Mariage*, I, 3475 urm.

Indatorirea luată de un părinte de a'și înzestra copiii prin un act sub semnătura privată nu este validă.
Controversă.

chiar datoria care incumbă rudelor, altele de cât acele prevădute de art. 187 și 189, de a alimenta, în limitele puterii lor, pe rudele lor legitime sau naturale care s'ar găsi în lipsă ¹⁾;

4^o Datoria de a recunoaște și de a resplăti serviciile prestate, precum ar fi, de exemplu, îngrijirile extraordinare date de un servitor stăpânului seu, de un mandatar în executarea unui mandat pe care l'ar fi primit fără plată ²⁾;

Resplătirea
serviciilor
prestate.

5^o Obligația la care rămâne supus falitul concordatar de a despăgubi integral pe creditorii săi, cu toată remiterea ce-i s'a făcut prin concordat (art. 826, 845 urm C. com. ³⁾).

Concordat.

Majoritatea autorilor mai consideră încă ca obligație naturală angajamentele contractate de un incapabil, precum ar fi, de exemplu, un minor care înțelege și și dă sama de ceea ce face, o femeie măritată neautorizată, un interzis care s'ar afla într'un interval lucid, etc., așa în cât minorul, femeia măritată, interzisul, etc., rămân obligați *naturaliter* în urma anulării actului (argument din art. 1653) ⁴⁾.

Angajamen-
te contrac-
tate de un
incapabil.
Controversă.

În dreptul roman (L. 19, Dig., 23, 2, *De ritu nuptiarum*, L. 7, Cod., 5, 11, *De dotis promissione*, etc.; L. 14, Cod., 5, 12, *De jure dotium*), ca și în Codul Calimach (art. 1623, corespunzător cu art. 1220 din Codul austriac), obligația de a și înzestra copiii nu era naturală, ci *civilă*. Cpr. C. din Iași. *Dreptul* din 1888, No. 55. Veși t. I, p. 79; t. III, p. 504, n. 6 și t. IV, p. 177, n. 4 de la p. 176.

Dreptul ro-
man și Codul
Calimach.

- 1) Demolombe, XX, 38 și XXVII, 42. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 6.—*Contrà*. Laurent, XVII, 16. Demante, V, 174 bis X. Jurisprudența franceză decide cu drept cuvânt că tatăl contractând prin faptul paternității obligațiuni către copilul seu natural, se poate obliga a plăti o pensie alimentară copilului sau mamei, el nefăcând prin aceasta de cât a achita o obligație de conștiință. Cpr. Cas. fr. *Pand Périod.*, 89. 1. 487. V. și C. Alger, D. P. 97. 2. 453. Laurent, IV, 93; XVI, 154, 155; XVII, 17. *Pand. fr. Oblig.*, I, 83. Veși și t. V a lucrării noastre, p. 138, n. 2 și p. 468, n. 2.
- 2) Aubry et Rau, IV, § 297, p. 6, 7. Demolombe, XX, 39. *Pand. fr., Oblig.*, I, 89. Cas. fr. D. P. 60. 1. 448.
- 3) Molitor, I, 46, p. 83. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 7. Thiry, III, 40. Demante, V, 174 bis 7. Demolombe, XXVII, 40. Vigié, II, 1493. *Pand. fr., Oblig.*, I, 68. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 396. Cpr. D. P., 64. 1. 132. D. P. 72. 2. 166. *Pand. Chron.*, V. 1. 112. D. P. 74. 5. 357.—Veși însă Laurent, XVII, 21, 22.
- 4) Pothier, *Oblig.*, II, 192. Demolombe, XXVII, 36 urm. Au-

Oblig. susceptibile de confirmare
Controversă.

Unii generalisând această doctrină, după care obligațiile contractate de incapabili sunt obligațiuni naturale, o aplică la toate obligațiile susceptibile de confirmare contra cărora legea admite o acțiune în anulare sau în rescisiune pentru ori ce cauză ¹⁾).

Această părere este însă inadmisibilă. În adevăr, din două una : sau debitorul face să se anuleze obligația viciată prin eroare, violență sau dol, și în asemenea caz, obligația anulată nu poate fi validă nici ca obligație naturală, căci obligația naturală, ca și cea civilă, cere un consimțământ perfect care, în specie, nu există ; sau debitorul își execută obligația și, în asemenea caz, el nu plătește o datorie naturală, ci confirmă o obligație civilă ²⁾).

În cazurile în care legea pronunță nulitatea obligațiunii, în virtutea unui principiu de ordine publică, discuțiunea ne mai fiind cu putință, se înțelege că obligația naturală nu poate să-și aibă ființă ³⁾).

Excepția care rezultă din lucru judecat, din prescripție, etc.
Controversă.

În fine, mai există încă obligație naturală de câte ori debitorul unei datorii civile poate să opue acțiunii creditorului o fine de neprimire, precum ar fi, de exemplu, autoritatea lucrului judecat care ar rezulta din o hotărîre dată pe nedrept ⁴⁾), excepțiunea care ar rezulta din prescripție (art. 1841) sau din prestarea unui jurământ. În toate aceste cazuri, debitorul este liberat din punctul de vedere a dreptului civil, însă el rămâne obligat după echitate, și

bry et Rau, IV, § 297, p. 5. Vigié, II, 1493. Demante, V, 174 bis IV. Acollas, II, p. 870. Marcadé, IV, 669. Toullier, III, partea II, 385. T. Huc, VII, 235. Thiry, III, 40. Arntz, III, 158. Murlon, II, 1309. Pand. fr., I, 52 urm. — *Contrà*. Laurent, XVII, 10. Cpr. Molitor, I, 44 și Marcadé, IV, 752.

1) Demolombe, XXVII, 38. Demante, V, 174 bis V.

2) Aubry et Rau, IV, § 297, p. 5, n. 5. Laurent, XVII, 11. Pand. fr., *Oblig.*, I, 64.

3) Vigié, II, 1494. T. Huc, VII, 239.

4) „Dacă judecătorul absolve pe nedrept pe una din părți, și dacă, cu toată hotărîrea favorabilă pronunțată în favoarea ei, ȳice L. 28, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*, această parte plătește de bună voe suma de care a fost scutită prin hotărîre, acțiunea în repetiție nu poate să aibă loc.“ *Judex si male absolvit, et absolutus sua sponte solverit, repetere non potest*“. Persoana pe nedrept scutită de plată rămâne deci obligată *naturaliter* : „*Natura tamen debitor permanet*“. L. 60, Pr., Dig., *loco cit.*

obligația sa din civilă ce era, se transformă în obligație naturală, așa în cât dacă, în urma acestor excepțiuni, el ar fi plătit datoria sa, acțiunea în repetiție nu va mai putea să aibă loc (art. 1092, § 2) ¹⁾.

Toullier (III, partea II, 384) mai consideră încă ca obligații naturale, convențiile sinalagmatice încheiate prin un act sub semnătură privată, fără mențiunea că acest act a fost făcut în atâtea exemplare câte sunt și părți cu interes contrar (art. 1179), precum și actele sub semnătură

Convenții
sinalagma-
tice făcute
în violarea
art. 1179 și
1180.
Controversă.

- 1) Pothier, *Oblig.*, II, 196 și *Condictio indebiti*, V, 145. Thiry, III, 40. Marcadé, IV, 669. Demolombe, XXVII, 23, 39. Vi-gié, II, 1493. Arntz, III, 158. Mourlon, II, 1309. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 7 și t. VIII, § 775, p. 448, t. și n. 2. Demante, V, 174 bis IV. Larombière, III, art. 1235, No. 6 și t. V, art. 1376, No. 22. Massé-Vergé, III, p. 346, n. 10, colona 1. Pand. fr., *Oblig.*, I, 65 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 394. Baudry, II, 1014. Leroux de Bretagne, *Nouveau traité de la prescription*, I, p. 12 urm. Cpr. și Laurent, XVII, 12. Veđi și t. V a lucrării noastre, p. 364, n. 3.—*Contră. Molitor, Oblig. en droit romain*, 1, 45 și Troplong, *Prescription*, I, 29 urm. Acești autori susțin că prescripția nu lasă să subsiste o obligație naturală, pentru că ea este pentru debitor un mijloc de a se libera de obligațiunea sa (art. 1091 și 1837). Această chestiune era controversată și în dreptul roman. Veđi Molitor, *op. cit.*, 33 urm. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 7, nota 11. Savigny, *Obligationenrecht*, I, § 11, No. 10. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, V, § 248 urm. Machelard, *op. cit.*, p. 450 urm., etc.

Art. 1888 din codul Calimach (1432 C. austriac) curmă Art. 1888 C.
Calimach și
dreptul
străin.
controversa, dicând că acel care a plătit o datorie stensă prin prescripție, nu mai poate exercita acțiunea în repetiție. „Nu se mai poate cere înapoi, ție art. 72 din codul elvețian asupra obligațiilor, ceea ce s'a plătit pentru a se achita o datorie prescrisă, sau pentru a îndeplini o datorie morală“. Art. 222 din noul Cod german prevede de asemenea că aceea ce a fost prestat pentru achitarea unei datorii prescrise nu poate fi cerut înapoi, chiar dacă prestațiunea ar fi fost făcută în necunoștința prescripțiunei, *auch wenn die Leistung in Unkenntniss der Verjährung bewirkt worden ist*“. Cpr. Pothier, *Condictio indebiti*, V. 145, care ție că debitorul n'are acțiunea în repetiție, chiar dacă el ar fi plătit în necunoștința hotărîrei care admitea excepția *rei judicatae*. Această soluție este însă inadmisibilă astăzi, fiind cu neputință ca debitorul să renunțe la o excepție pe care el n'o cunoaște (art. 993, § 1). Laurent, XX, 349. Troplong, *Prescription*, I, 33.

privată care n'ar purta mențiunea *bun și aprobat* (art. 1180). Adevărul e însă că aceste acte care, prin ele înșile, nu formează o dovadă complectă a obligațiunei, ci numai un început de dovadă ¹⁾, constituiesc chiar o obligație civilă, fiind că creditorul ar putea să acționeze pe debitor în judecată și să completeze dovada prin alte probe, de ex. prin marturi, presumpțiuni, dându'i chiar jurământ asupra existenței datoriei ²⁾.

Acte solemne. Controversă.

Ce trebuie să decidem în privința actelor solemne a căror forme n'au fost observate? Eată, bună oară, o donațiune iregulară în privința formelor; dăruitorul care a executat asemenea donațiune, poate el să exercite acțiunea în repetiție? Afirmativa nu suferă nici o îndoială, cu toată părerea contrară a lui Toullier, pentru că donațiunea fiind, în asemenea caz, inexistentă (art. 1168), neantul nu poate să dea loc la nici o obligație, nici civilă, nici naturală ³⁾.

Testamente nule p. lipsă de forme. Controversă.

În cât privește testamentele nule pentru lipsă de forme, atât doctrina cât și jurisprudența sunt însă aproape unanime pentru a decide că legatul lăsat prin asemenea testament, de exemplu, un legat verbal, cu toate că este nul, poate să facă să nască pentru moștenitor o obligație naturală de natură a servi de cauză plăței legatului, sau unei promisiuni valabile de plată ¹⁾, soluțiune formal admi-

¹⁾ Veți în privința art. 1179, autoritățile citate în tr. nostru în limba franceză, p. 398, n. 2, ear în privința art. 1180, p. 399, t. și notele 4—7, și la autoritățile citate acolo, *adde*: C. Galatz și Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 13 și 68. *Dreptul* din 1896, No. 55. Cpr. și C. Paris. *Pand. Périod.*, 93. 2. 143.

²⁾ Cpr. Molitor, *Oblig. en droit romain*, I, 43.

³⁾ Laurent, XII, 228, 481; XIX, 7 și XVII, 13. Demante, V, 174 bis VI. Molitor, *op. cit.*, I, 42. V. și t. IV a lucrării noastre, p. 107, n. 1 și p. 241. — *Contră*. Toullier D., III, partea I, 189 și partea II, 380, *in fine*. Jeanselme, *Oblig. naturelles en droit romain et en droit français*, p. 144 urm. — Dacă însă moștenitorii dăruitorului sunt acei care au executat o donațiune nulă în privința formelor, ei nu mai au acțiunea în repetiție, pentru că, prin o stranie anomalie a leginitorului, ratificarea lor este validă (art. 1167, § ultim). Veți t. IV, p. 108, *ad notam*. Cpr. *Pand. fr.*, *Oblig.*, I, 71. Laurent și Demante *loco supra cit.*

⁴⁾ Cpr. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 6. Baudry, II, 1014, 1014 bis. Répert. Dalloz, *Supplément, Disp. entre vifs*, 616. Tot în acest sens este și jurisprudența. Veți D. P. 78. 1. 376. D. P. 92. 2. 568. D. P. 94. 2. 15. D. P. 96. 1. 284.

să prin art. 1888 din codul Calimach (art. 1432 C. austriac) ¹⁾.

Această soluție este însă astăzi inadmisibilă pentru motivele expuse în privința donațiilor, căci un testament inexistent nu poate să producă nici o obligație, nici civilă, nici naturală. Pretinsa obligație a moștenitorului nefiind de cât o datorie de onoare și de conștiință, el nu are nici o obligație, și plata legatului constituie o adevărată liberalitate care, prin urmare, este supusă tuturor formelor prescise pentru actele cu titlu gratuit ²⁾.

Să nu să dică că moștenitorul care s'a conformat voinei defunctului a ratificat testamentul nul în privința formelor (art. 1167, § 3), căci acest text, pe care jurisprudența îl aplică pe ne drept și la testamente ³⁾, constituind o anomalie, și în ori ce caz, o excepție privitoare numai la donațiuni, nu poate fi aplicat și la testamente ⁴⁾.

Efectele obligațiilor naturale.

La Romani, deosebirea care exista între pacte și contracte făcea ca obligațiile naturale să producă aproape aceleași efecte ca și obligațiile civile, cu deosebire însă că ele nu erau sancționate prin o acțiune.

Această deosebire între pacte și contracte sau convențiuni nefiind admisă în vechiul drept francez, Pothier (II, 195) dice că singurul efect al obligațiilor naturale este inexistența acțiunii în repetiție, de câte ori ele au fost achitate de bună voe, și legiuitorul, prin art. 1092, § 2, reproduce teoria lui Pothier. (Cpr. și art. 1638).

Astfel, dacă, *de bună voe*, am înzestrat pe un copil (art. 186), sau dacă am plătit niște procente nestipulate (art. 1588), ori niște datorii provenite din jocuri de hasard

¹⁾ „Dacă cineva a dat un legatam rânduitor prin testament, căruia lipsea forma pe din afară, dice acest text, nu mai poate să ceară întoarcerea lui“.

²⁾ Laurent, XVII, 14, 15. Massol, *op. cit.*, p. 298. T. Hue, VII, 237.

³⁾ Veți autoritățile citate în t. IV a lucrării noastre, p. 477, n. 2.

⁴⁾ Veți t. IV, p. 476 și 477. Laurent, XIII, 461 urm., 464; XVII, 14 și XVIII, 596. *Idem*, *Avant-projet de révision du C. C.*, III, p. 368. În acelaș sens, Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1892, No. 59.

(art. 1636, 1638¹⁾); dacă am plătit o datorie stensă prin prescripție, etc., în toate aceste cazuri, precum și în altele în care ar exista o obligație naturală, acțiunea în repetiție nu va mai fi admisă din partea mea, pentru că, de și asemenea obligațiuni sunt lipsite de sancțiune, totuși atârnă de mine de a le recunoaște de bune și de a le plăti, și îndată ce le am plătit, ele își produc toate efectele lor.

Pentru ca acțiunea în repetiție să nu poată avea loc, se cere însă ca plata să fi fost făcută *de bună voe (volontairement)*, adică *în cunoștință de cauză*. Cu alte cuvinte, pentru ca acțiunea în repetiție să nu aibă loc, se cere ca acel care a făcut plata să fi știut că nu este dator și că nu poate fi urmărit în justiție, căci dacă el s'ar fi înșalat asupra naturii obligațiunii sale, creșdând, bună oară, că obligația pe care a achitat-o era civilă, acțiunea în repetiție va putea să aibă loc, această interpretare rezultând atât din expunerea de motive a lui Bigot-Préameneu, cât și din raportul tribunului Jaubert²⁾.

Deci, dacă la moartea tatălui meu, pe care l'am moștenit, ți am plătit o sumă de bani pe care credeam că el ți o datorește *civiliter*, de ex., în baza unui împrumut, și am descoperit în urmă că această datorie provine dintr'un ramașag sau joc de cărți, datorie pentru care legea nu acordă nici o acțiune în justiție (art. 1636), voi putea să

Dreptul
roman.

1) La Romani, perșetorul sau moștenitorii lui, și în lipsa lor, chiar fiscul, putea din contra, *în timp de 50 de ani*, să ceară înapoi ceea ce se plătise în virtutea unei datorii de joc (L. 1, *in medio*, Cod., 3, 43, *De aleatoribus*, etc.), ear ceea ce se plătise în virtutea unui ramașag nu era supus repetițiunii, afară de cazul când câștigătorul întrebunțase dol, înșălăciune sau amăgire. Art. 1888 din codul Calimach (1432 C. austriac) prevede, din contra, că datoriile din ramașaguri sau jocuri de cărți nu dau loc la nici o acțiune, însă dacă perșetorul a apucat a plăti ceea ce perduse, plata este validă, și el nu mai are dreptul de repetiție. Asemene datorii erau deci, ca și astăzi, niște adevarate obligațiuni naturale, ceea ce se vede admis și de Pothier (*Contrat du Jeu*, V, 58), cu toate că Ordonanța din ianuar 1629 declară *de nule și de nul efect* ori ce datorii provenite din joc. Cpr. Demolombe, XXVII, 44.

2) Vedi Locré, *Législ. civ.*, XII, p. 365.—Art. 1888 din codul Calimach (1432 C. austriac) prevede, din contra, că dacă cineva a dat un lucru ca o datorie, *ce nu'i dator*, nu'l mai poate cere înapoi.

exercit acțiunea în repetiție, căci la pretenția D-tale că asemenea datorii nu pot fi repetite (art. 1638), voi opune, conform art. 1092, § 2, că n'am făcut plata de bună voe, adecă în cunoștință de cauză¹⁾.

Din împrejurarea că repetiția este exclusă numai în cazul în care executarea obligații naturale a fost liberă și făcută în cunoștință de cauză, *de bună voe*, după cum se exprimă art. 1092, § 2, rezultă că acel care nu are de cât o creanță naturală nu poate să ajungă indirect la plată prin exercițiul dreptului de retenție, acest drept excepțional ne putând fi exercitat de cât în casurile anume determinate de lege²⁾, și în ori ce caz, în baza unei creanțe civile³⁾.

Dreptul de retenție.
Controversă.

Pe lângă efectul obligațiunii naturale admis de art. 1092, § 1, care consistă în a refusa debitorului acțiunea în repetiție pentru plățile făcute în cunoștință de cauză, atât doctrina cât și jurisprudența mai admit și altele.

Astfel, în părerea generală, obligația naturală alta de cât aceea care ar resulta din joc sau prinsoare (art. 1636, 1638)⁴⁾ poate fi novată, adecă înlocuită prin o

Novarea oblig. naturale.

1) Baudry, II, 1014, *in fine*. Demolombe, XXVII, 47. Thiry, III, 44. Arntz, III, 162. P. Pont, *Petits contrats*, IX, 1290. Murlon, II, 1311. Laurent, XVII, 26. Demante, V, 174 bis 11. Larombière, III, art. 1235, No. 8. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 729. Marcadé, IV, 671. Acollas, II, p. 870. Pand. fr., I, 107. — *Contrà*. Intr'o altă părere, inadmisibilă după noi, se susține că expresiunea *de bună voe* înseamnă în deplină libertate, adecă ca plata să fi fost făcută fără ca creditorul să fi întrebuințat dol, înșălăciune sau amăgire (art. 1638), soluțiune care pare a fi fost admisă și de jurisconsulții romani (L. 28 și 32, § 2, Dig., 12, 6, *De conditione idebiti*). Cpr. în acest din urmă sens, Molitor, I, 46. Massol, *op. cit.*, p. 231. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, I, 45—48.

2) Veđi t. V, p. 340 urm., 381; t. II, p. 467, t. și n. 2; 484, t. și n. 3; 509, 510, 615 nota; t. III, p. 546, 547 și *tr. fr.*, p. 212.

3) P. Pont, *Petits contrats*, IX, 1290. Giorgio Giorgi, I, 56. — *Contrà*. Glasson, *Du droit de rétention*, p. 57, 58.

4) Obligațiile care rezultă din joc sau prinsoare nu pot fi novate, nu pentru că ele ar avea o cauză ilicită, precum pe nedrept se exprimă Curtea din Limoges (*Répert. Dalloz, Jeu et Pari*, 50 nota 1), ci din cauza caracterului particular a acestor datorii și a dispozițiunilor pe care legiuitorul le a edictat în privința lor prin art. 1636, 1638. Cpr.



obligatie civilă, ceea ce era admis și la Romani¹⁾, pentru că ceea ce lipsește obligațiunii naturale spre a produce o acțiune în justiție, este mărturisirea debitorului, mărturisire pe care el o face cu ocaziunea novațiunii²⁾.

Oblig. morale. Dar dacă obligațiile naturale pot fi novate, ca unele ce pot fi plătite, obligațiile *pur morale* sau de conștiință pot servi de basă unei liberalități, nu însă unei plăți, și prin urmare, nici novațiunii (T. Huc, VIII, 105).

Confirmarea oblig. naturale. Con-troversă.

Ca o consecință a teoriei de mai sus, unii admit că o obligație naturală ar putea fi confirmată (art. 1190) și că confirmarea expresă făcută în timpul util i-ar conferi puterea unei obligațiuni civile³⁾; însă această părere este

Demolombe, XXVIII, 257. Laurent, XVII, 19 și XVIII, 245. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 9 și § 386, p. 575. Pand. fr., I, 116. P. Pont, *Petits contrats*, I, 645. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 395, 952. Pilette, *Lettre a M. Murlon sur le jeu et le pari*, *Revue pratique*, t. 15 (1863), p. 448 urm. Cpr. D. P. 54. 1. 180 și 423. D. P. 66. 2. 211.

¹⁾ „*Illud non interest, qualis processit obligatio: utrum naturalis an civilis. Qualiscunque igitur obligatio sit quae praecessit, novari verbis potest; dummodo sequens obligatio aut civiliter tenet, aut naturaliter*“ (L. 1, § 1, Dig., 46, 2, *De Novationibus*).

²⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 589. Thiry, III, 41 și 75. Vigier, II, 1495, Baudry, II, 1014 bis, 1080. Demante, V, 174 bis III și 219 bis VII. Arntz, III, 159. Acollas, II, p. 870. Duranton, X, 337 urm. și XII, 293. Larombière, III, art. 1235, No. 9. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 8 și § 324, p. 213. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 956. Demolombe, XXIV, 351; XXVIII, 256 și XXIX, 730 bis, *in fine*. Pand. fr., I, 112 urm. Massol, *op. cit.*, p. 245. T. Huc, VIII, 105. Murlon, II, 1309. F. Herman, III, art. 1271, No. 9 urm. și art. 1235, No. 7. Marcadé, V, art. 1338, No. 2, p. 94. Cpr. C. Bordeaux, Poitiers și Angers. D. P. 50. 2. 102. D. P. 72. 2. 166. *Pand. Périod.*, 97. 2. 121. D. P. 97. 2. 314. —*Contrà*. Giorgio Giorgi, I, 57—59 și VII, 351. Vezi și Laurent (XVII, 29 și XVIII, 245, 569), care dice că obligația naturală nu poate fi novată pentru că ea este inexistentă, de vreme ce nu este garantată prin o acțiune. Aceasta nu poate fi însă de cât o eroare a savantului autor, pentru că, din lipsa de acțiune, nu se poate conchide la inexistența obligațiunii. În adevăr, obligația naturală își are ființă, de oare ce acel care a achitat-o în cunoștință de cauză nu poate să ceară plata înapoi. Faptul că debitorul poate s'o plătească dovedește că ea există, căci ori ce plată presupune o datorie (art. 1092, § 1).

³⁾ Toullier D., III, partea II, 391. Marcadé, V, art. 1338, No.

inadmisibilă, chiar după acei care admit posibilitatea no-vațiunii, pentru că obligația naturală nefiind infectată de un viciu care s'o facă nulă, nu poate să fie vorba de confir-marea unei obligațiuni care nu este viciată. Debitorul poate deci confirma obligația tacitamente executând-o, adecă plă-tind ceea ce datorește *naturaliter* (art. 1092, § 2), fără a o putea însă confirma în mod expres, pentru că legiuitorul n'a admis asemenea confirmare ¹⁾.

O altă chestiune nu mai puțin controversată este aceea de a se ști dacă debitorul natural poate să'și recunoască obligația sa, dând creditorului un amanet, o ipotecă sau un fidejutor. Unii admit amanetul și ipoteca, pentru că amanetul este un contract prin care creditorul remite de-bitorului un lucru mobil spre siguranța *datorii* (art. 1685), ear ipoteca un drept real asupra imobilului afectat la pla-ta unei *obligațiuni* (art. 1746, *ab initio*); și în specie există o *datorie* sau *obligație* (art. 1092, § 2) ²⁾.

Constituirea unui amanet sau a unei ipoteci ar însemna din partea debitorului o promisiune tacită de plată, pe care jurisprudența o consideră în genere ca civilmente obliga-torie ³⁾.

În privința fidejusiunii, chestiunea este însă mai de-licată. Unii ⁴⁾, în adevăr, întemeinduse pe dispozițiile art.

Recunoaște-rea oblig. na-turale prin conferirea unui amanet, unei ipoteci, etc. Contro-versă.

Fidejusiune. Controversă.

2, p. 93—95. Massol, *op. cit.*, p. 244. Boucher, *op. cit.*, p. 255.—Cât pentru obligațiile pur morale, nu mai încapă în-doeală că ele nu pot fi confirmate. Massol, *op. cit.*, p. 244.

¹⁾ Laurent, XVII, 31 și XVIII, 569. Demolombe, XXIX, 730 bis. Larombière, III, art. 1235, No. 9. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 9, t. și n. 22. Pand. fr., *Oblig.*, I, 118. F. Herman, III, art. 1235, No. 9. Giorgio Giorgi, I, 55.

²⁾ Vigié, II, 1495. G. Giorgi, I, 57 urm. Baudry, II, 1014 bis. Boucher, *Oblig. naturelles*, p. 247. Pand. fr., I, 121.—Cpr. L. 5, Pr., Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis*, unde se prevede în termeni generali că ipoteca are loc pentru toate obligațiile, fie civile, pretoriane sau pur naturale... *pro civili obligatione, vel onoraria, vel tantum naturali*.—Contră. Chiesi, *Sistema ipotecario*, III, 536.

³⁾ Veđi Baudry, II, 1014 bis.

⁴⁾ Aubry et Rau, IV, § 297, p. 10 t. și n. 24 și § 425, p. 676 t. și n. 5. F. Herman, III, art. 1235, No. 10.—Cpr. Laurent, XVII, 28 și XXVIII, 141 urm., care respinge fi-dejusiunea sub cuvânt că obligația naturală ar fi inexistentă.

1653 n'o admit, ear alții o admit, întemeinduse pe acelaș text ¹⁾.

Dacă s'ar admite, conform opiniunii generale, că obligația naturală poate fi garantată prin fidejusiune, creditorul va avea o acțiune contra fidejursorului, fără nici un recurs în contra debitorului principal, ear fidejursorul, după ce va fi achitat obligația naturală, nu va avea acțiune contra debitorului principal, acest din urmă nefiind obligat către dênșul, ca și către creditor, de cât *naturaliter* (art. 1670) ²⁾.

Oblig. luată de debitor sau de moștenitorii săi de a plăti o obl. naturală prin o scrisoare. Controversă.

Din împrejurarea că un fidejursor ar putea în mod valid să se oblige a plăti pentru altul o datorie naturală, jurisprudența trage consecința că atât debitorul cât și moștenitorii săi s'ar putea obliga în mod valid fie prin o scrisoare, fie altfel, a plăti o obligație naturală, asemenea promisiune de plată fiind civilmente obligatorie pentru dênșii ³⁾.

Compensarea legală.

Creditorul fiind cu totul la discreția debitorului și neavând contra lui nici o acțiune spre a'l sili la plata unei obligațiuni naturale, asemenea obligație nu poate fi compensată cu o datorie civilă, pentru că compensația nu are loc de drept fără concursul voinței debitorului și fără știrea lui. Apoi, compensația neavând loc de cât pentru datoriile exigibile (art. 1145), nu poate să fie vorba de compensarea unei obligațiuni care nu este exigibilă, de oare ce ea nu poate fi cerută în justiție. Asupra compensării legale toți autorii sunt de acord ⁴⁾.

¹⁾ Demante, V, 174 bis III. Arntz, IV, 1495. Thiry, IV, 235. Vigié, II, 1495. Baudry, II, 1014 bis. Pand. fr., *Oblig.*, I, 123 și t. XV, *Cautionnement*, 200. P. Pont, IX, 41. Mourlon, III, 1126. Massé-Vergé, V, § 759, p. 66, n. 15. Toullier D. III, partea II, 393. G. Giorgi, I, 57 urm. Troplong, *Cautionnement*, 53 urm. Larombière, III, art. 1235, No. 10. Cpr. L. 16, § 3, Dig., 46, 1, *De fidejussoribus*, unde se dice: „*Fidejussor accipi potest, quotiens est aliqua obligatio civilis, vel naturalis, cui applicetur*“. In Institutele lui Justinian (III, 20, § 1, *De fidejussoribus*), se dice de asemenea: „*At ne illud quidem interest, utrum civilis, an naturalis sit obligatio, cui adjiciatur fidejussor*“.

²⁾ Baudry, II, 1014 bis. Pand. fr., *Oblig.*, I, 124.

³⁾ In acest sens, C. Toulouse și Montpellier. D. P. 92. 2. 568. D. P. 94. 2. 15. *Idem*. Baudry, II, 1014 bis.—*Contrà*. Trib. apel Colmar și Trib. Imp. german. D. P. 93. 2. 115. Veđi și *suprà*, p. 10, n. 2, *in medio*.

⁴⁾ Laurent, XVII, 27 și XVIII, 408. Thiry, III, 41, 82. De-

La Romani, o obligație naturală putea din contra să fie compensată cu o obligație civilă ¹⁾.

Dreptul roman.

În fine, creditorul natural poate să cedeze cu titlu oneros sau gratuit creanța sa altuia, de câte ori ea nu are un caracter personal. El neputând însă transmite mai multe drepturi de cât are însuș, rămâne bine înțeles că cesionarul sau legatarul ei nu va avea nici o acțiune contra debitorului, precum nu avea nici cedentele ²⁾.

Cesiunea unei oblig. naturale.

Despre diferitele modalități sub care obligațiile pot fi contractate.

Obligațiile pot să fie pure și simple (art. 1029, 1030, 1040, 1296), condiționale sau necondiționale (art. 1004—1021), cu termen sau fără termen (art. 1022—1025) ³⁾, conjunctive, facultative sau alternative (art. 1026—1033), solidare sau nesolidare (art. 1034—1056), divisibile sau indivisibile (art. 1057—1065) și în fine cu clausă penală (art. 1066—1072 și L. din 20 fevr. 1879).

Despre obligațiile pure și simple.

Obligația este pură și simplă, când existența ei este asigurată și când ea poate fi executată de îndată ce s'a for-

molombe, XXVIII, 543. Vigié, II, 1495. Demante, V, 174 bis III și 242 bis X. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 228. Duranton, XII, 405, 406. F. Herman, III, art. 1291, No. 59 și art. 1235, No. 8. G. Giorgi, I, 55 și VIII, 14. Desjardins, *De la Compensation*, 120. Pand. fr., I, 110.

Dar dacă compensarea legală este cu neputință, compensarea convențională poate din contra să aibă loc. Astfel, dacă datoriile dătoresc 1000 lei *civiliter* și D-ta îmi dătorești aceeași sumă *naturaliter*, o compensație convențională va putea să aibă loc între ambele datorii, pentru că datoria D-tale putând să servească de cauză unei plăți voluntare, poate să servească de cauză și unei compensațiuni voluntare, de vreme ce a compensa însemnează a plăti. Baudry, II, 1014 bis, *in fine*.

Compensarea convențională.

¹⁾ „*Etiam quod natura debetur, venit in compensationem*“. L. 6, Dig., 16, 2, *De compensationibus*.

²⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 126.

³⁾ Obligația poate fi în același timp și sub condiție și cu termen. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 237. Condiția, dice art. 892 din C. Calimach, se pune și până la un termen hotărît, și este atârnată până atuncia câștigarea sau pierderea dritului isvoritor dintr'ênsa“. Art. 892 C. Calimach.

mat, adecă când ea nu este supusă nici unui termen, nici subordonată unei condițiuni, de ex., vîndarea pe bani gata ¹⁾).

Asemene obligație nu presintă nici o dificultate; de aceea, legea n'o menționează.

Termen
tacit.

N'ar trebui însă să credem că obligația este pură și simplă și exigibilă îndată, de câte ori ea n'ar fi supusă unui termen expres, căci termenul poate să fie și tacit și să rezulte din împrejurările care se apreciază de judecători. (Cpr. art. 1582).

Astfel, cele mai multe ori, obligația de a face implică tacitamente un termen neaparat pentru aducerea ei la îndeplinire ²⁾).

Tot astfel, dacă m'am obligat a'ți preda la Brăila, produsele pe care le am în deposit la Iași, neaparat că va trebui să mi se deie un termen pentru a le transporta la locul de destinație ³⁾).

Termen
de grație.

Obligația pură și simplă poate fi transformată în obligație cu termen, de câte ori judecătorii vor găsi de cuviință a acorda un termen de grație debitorului (art. 1101, C. C. 126 urm. Pr. civ). ⁴⁾

SECȚIUNEA I

Despre obligațiile condiționale.

Definiția condițiunii.

Art. 1004. — Obligațiunea este condițională când perfectiunea ei depinde de un eveniment viitor și necert ⁵⁾. (Art. 925 urm., 1017 urm., 1019 urm. Art. 1157 C. italian, 1168 C. fr.).

- ¹⁾ *Instit.*, III, 15, *De verb. obligatione*, § 2. Veți și L. 8, Pr., Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei vendite*, unde se dice: „*Et si id quod venierit, appareat quid, quale, quantum sit, sic et pretium et pure venit, perfecta est emptio*“. Veți și L. 41, § 1, Dig. 45, 1, *De verb. obligationibus*, unde se dice: „*Quotiens in obligationibus dies non ponitur, presentis die pecunia debetur, nisi si locus adjectus spatium temporis inducat, quo illo possit perveniri*“.
- ²⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 228. Veți și *infra*, rubrica: *Termen de drept și de grație, ad notam*.
- ³⁾ Cpr. L. 41, § 1, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*, citată *supra*, în nota 1. Veți și art. 893, 1213 C. Calimach.
- ⁴⁾ Cpr. Boissonade, *Projet du C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 364 urm.
- ⁵⁾ Textul corespunzător fr. (1168) presintă evenimentul viitor și necert ca putînd să constituie două specii de condițiu-

În materie de donațiuni și testamente, prin condiție se înțeleg sarcinele (*modus*) impuse donatarului sau legatarului (art. 823, 829, 839) ¹⁾. De aceea, Cujacius dicea : *Modus saepe appellatur conditio vel contra* ²⁾.

Sensul cuvânt. condiție în materie de testamente.

În sensul său tehnic însă, condiția este un eveniment viitor și necert de care părțile fac să atârne existența sau rezoluțiunea unui drept, unei obligațiuni (art. 1004, 1017, 1019). Un eveniment trecut sau present nu constituie deci nici odată o condiție ³⁾.

Sensul tehnic al cuvântului condiție.

Dacă evenimentul nu este viitor, adică se întâmplase în neștiința părților, obligația nu mai este condițională, ci pură și simplă. De aceea, legiuitorul nostru ținând samă de criticele lui Marcadé și a tuturor autorilor, a eliminat din art. 1017 (1181 C. fr.) cuvintele care consideră ca condițională obligația subordonată unui eveniment actualmente îndeplinit, însă necunoscut de părți. Astfel, dacă necunoscând încă recolta viei mele, am cumparat de la d-ta un număr oare care de vase, sub condițiunea ca recolta să fi produs peste 300 vedre de vin, din două lucruri unul : sau recolta este mai mare și, în asemenea caz, vânzarea este pură și simplă, sau ea este mai mică și vânzarea este neavenită ⁴⁾. *Aut statim perimit obligationem, aut omnino non differt* (L. 100, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*).

Deosebire de redacție de la Codul francez.

ne, după cum el suspendă un drept care nu există încă (condiție suspensivă), sau după cum desființează un drept existent (condiție resolutorie) : „*L'obligation est conditionnelle lorsqu'on la fait dépendre d'un événement futur et incertain, soit en la suspendant jusqu'à ce que l'événement arrive, soit en la résiliant, selon que l'événement arrivera ou n'arrivera pas*“. Textul nostru, reproducând art. 1157 din C. italian, definește pur și simplu condițiunea, fără a se referi la condiția suspensivă și resolutorie, rămânând ca mai târziu să se ocupe despre aceste specii de condițiuni (art. 1017 urm. ; 1019 urm.).

¹⁾ V. t. IV, p. 93 urm., p. 215, n. 3 ; p. 243, n. 1. — În art. 948, cuvântul *condiție* însemnează *însușire*. V. t. V, p. 21, n. 1.

²⁾ În cât privește deosebirele ce există între condiție și *modus*, vezi Pand. fr., *Oblig.*, I, 793. T. Huc, VII, 243. Arntz, III, 96. Laurent, XII, 487 urm.

³⁾ „*Nulla est conditio quae in praeteritum confertur, vel quae in praesens : veluti, si rex Parthorum vivit ; si navis in portu stat, etc.*“ L. 10, § 1, *in fine*, Dig., 28, 7, *De condition. institutionum*.

⁴⁾ Cpr. Baudry, II. 928, 937. T. Huc, VII, 243. Boissonade,

Casul
în care eve-
nimentul vi-
itor consti-
tue un ter-
men.

Dacă evenimentul este viitor, *fără însă a fi necert*, obligația n'ar mai fi condițională, ci cu termen. Astfel, preținsa condiție *dacă cutare persoană va muri* este un termen necert (*dies incertus*), ear nu o condiție, pentru că nu există în specie nici o incertitudine asupra realizării evenimentului, ci numai asupra momentului realizării. Cu alte cuvinte, ceea ce este necert în specie nu este faptul, ci momentul morții, pentru că cu toții suntem muritori ¹⁾.

Condiția se exprimă în genere prin conjuncțiunea *dacă*, de ex., *dacă mâne va fi timp frumos; dacă copila mea se va mărita*, etc. Prezența acestei conjuncțiuni nu indică însă neaparat existența unei condițiuni ²⁾.

Diversele specii de condiție.

Art. 1005.— Condițiunea *casuală* este aceea ce depinde de hasard, și care nu este nici în puterea creditorului, nici într'acea a debitorului. (Art. 1169 C. fr., 1159, *ab initio* C. italian).

Art. 1006.— Condițiunea *potestativă* este aceea care face să depindă perfectarea convențiunii de un eveniment, pe care și una și alta din părțile contractante poate să'l facă a se întâmpla, sau poate să'l impiedice. (Art. 822, 1010 C. C. Art. 1170 C. fr., 1159, *in medio* C. italian).

II, p. 381 urm. Marcadé, IV, 561. F. Herman, III, art. 1181, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 62. Thiry, III, 2. Acollas, II, p. 822. Laurent, XVII, 35 și *Avant-projet*, IV, p. 164. Larombière, II, art. 1168, No. 2 și 1181, No. 2. Demante, V, 86 bis și 100 bis 1. Pand. fr., I, 749, 750, 807. Demolombe, XXV, 295, 296, 413. Veți și L. 37, Dig., 12, 1, *De rebus creditis*.

¹⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 203. Baudry, II, 928. Thiry, II, 485 și III, 2. Larombière, II, art. 1168, No. 2. Laurent, XVII, 36. Demolombe, XXV, 298. Troplong, *Donations*, I, 398. Arntz, III, 96. Pand. fr., I, 751. Cpr. L. 45, § 1 și 3, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. Veți și L. 9, § 1, Dig., 46, 2, *De Novationibus*. Aceasta este adevărat numai în materie de obligații, căci în materie de legate, evenimentul necert poate să constituiească o adevărată condițiune (art. 925, 926). *Dies incertus conditionem in testamento facit*. (L. 75, Dig., 35, 1, *De conditionibus et demonstrationibus*). Cpr. Larombière, II, art. 1186, No. 2. Laurent, XVII, 174. Demolombe, XXV, 573. Pand. fr., *Oblig.*, I, 752, 1303 și *Donations*, II, 8603. Thiry, II, 485 și III, 2. Molitor, I, 142. V. și t. IV a lucrării noastre, p. 580, t. și n. 1 și *infra* *Despre obligațiile cu termen*.

²⁾ Cpr. T. Huc, VII, 249, *in fine*.

Art. 1007. — Condițiunea *mixtă* este aceea care depinde tot de o dată de voința uneia din părțile contractante și de aceea a unei alte persoane. (Art. 1171 C. fr., 1159, *in fine* C. italian).

Legiitorul recunoaște mai multe specii de condițiuni.

Din punctul de vedere final ce condițiunile sunt menite a atinge, ele sunt *suspensive* (art. 1017, 1018) și *resolutorii* (art. 1019 urm.).

Condiția suspensivă, *urnitoare*, după cum o numește Codul Calimach (art. 864, 867, 1196, 1198, 1200, 1201), este aceea care face să atârne obligația de un eveniment viitor și necert ¹⁾.

Cond. suspensivă.

„Condiția *urnitoare*, dice art. 867 din C. Calimach, este atunci când dritul cel îngrădit de cătră cineva nu va câștiga într'alt chip putere fără de cât prin împlinirea condițiii“.

Art. 867
C. Calimach.

Exemplu: Îți iau cu chirie casa d-tale din București, cu preț de 5000 lei pe an, dacă, precum sper, voi fi numit consilier la Curtea de Casație. Contractul, în asemenea caz, nu va avea ființă de cât dacă condiția se va îndeplini; până atunci el va sta în suspensie, de unde și numele de condiție *suspensivă*.

Exemple de cond. suspensive.

Condiția suspensivă afectează deci însuș existența obligațiunii și numai îndeplinirea ei o face să iee naștere ²⁾, neexistând până atunci nici debitor, nici creditor... *cum*

¹⁾ Cpr. Art. 1017 C. C. și 1158, § 1 C. italian.

²⁾ Cât timp condițiunea nu s'a îndeplinit (*pendente conditione*), dreptul este în suspensie și nu'și are ființă, neexistând de cât o speranță de obligațiune, dice Pothier (II, 218): *Ex conditionali stipulatione tantum spes est debitum iri* (Instit. III, 15, § 4, *De verb. obligatione*). Veđi și *infră*, explic. art. 1015 și 1016. C. C. Speranța acestei obligațiunii, pe care Codul actual o numește un *drept* (art. 1015, 1016), este însă transmisibilă moștenitorilor creditorului, și acest din urmă singur poate să facă acte conservatorii (art. 1016). De aceea, L. 42, Pr., Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*, dice că acela căruia s'a promis un lucru sub condițiune este creditor *chiar înaintea îndeplinirii condițiunii*: *placet etiam, pendente conditione, creditorem esse*.

În materie de legate, lucrurile se petrec însă cu totul altfel; legatarul sub condițiune nu devine creditor al moștenirii de cât la îndeplinirea condițiunii: „*Is cui sub conditione legatum est, pendente conditione non est creditor, sed tunc cum extiterit conditio*“. L. 42, Dig., *loco supră cit.* Cpr. T. Hue, VII, 244.

nihil interim debeat (L. 13, § 5, Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis*).

Dacă condiția nu se îndeplinește, contractul n'a avut ființă nici odată... *Quod si defecerit conditio, nulla est emptio*¹⁾.

Condiția se deosebește întru aceasta de termen, pentru că el nu împiedică obligația de a avea ființă, ci amână numai executarea și exigibilitatea ei (art. 1022²⁾).

Cond. resolutorie.

Condiția *resolutorie, deslegătoare*, după cum o numește Codul Calimach (art. 864, 868, 1203, 1204, 1205, etc.), este aceea care, prin îndeplinirea ei, desființează obligația și pune lucrurile în starea de mai înainte, ca și cum ea n'ar fi avut nici odată ființă³⁾. *Exemplu*: Iți dau 1000 lei, însă această liberalitate va fi desființată, dacă vei muri înaintea mea (art. 825)⁴⁾.

Obligația există imediat prin efectul contractului, însă părțile au supus desființarea ei unui eveniment viitor și necert, care îndeplinindu-se, pune lucrurile în starea de mai înainte, ca și cum ea n'ar fi avut nici odată ființă.

Este bine să observăm în treacăt că ceea ce legiuitorul numește o *obligație sub condiție resolutorie* nu este în realitate de cât o obligație pură și simplă, pe care îndeplinirea condițiunii o desființează; *pura obligatio que sub conditione resolvitur*, după cum se exprimau jurisconsultii romani.

Drept vorbind, ori ce condiție este deci suspensivă, însă ea suspendă când *existența* obligațiunii, când *resoluțiunea* ei⁵⁾. Cu toate acestea, în limba legiuitorului, pe care o vom pastra și noi, pentru a nu da loc la confușiune, condiția *suspensivă* este aceea care expune dreptul credi-

1) L. 8, Pr., Dig., 18, 6, *De peric. et commodo rei vendite*.

2) Veți t. IV, p. 578 și 582. Cuvântul condiție vine de la *condere* (a întemeia), pentru că ea întemeiază dreptul și îi dă naștere.

Art. 868 C. Calimach.

3) Cpr. Art. 1019 C. C. și 1158, § 2 C. italian. „Condiția este deslegătoare, dice art. 868 din Codul Calimach, când dritul încetează împlinindu-se condiția”.

4) Veți și art. 1371 urm. C. C.

5) Cpr. Baudry, II, 930, 942. T. Hue, VII, 244. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 378, No. 360, *in fine*. Cpr. și Alex. Degré, *Dreptul* din 1886, No. 43, p. 331. V. și *infra*, explic. art. 1015, *ab initio*.

torului a nu se naște, ear condiția *resolutorie*, aceea care, odată dreptul născut, îl expune a fi desființat.

Condiția fie suspensivă, fie resolutorie, este *afirmativă* sau *positivă* (art. 1008, 1012), *adeveritoare*, după cum se exprimă art. 865 și 1200 C. Calimach, când îndeplinirea ei consistă în realizarea unui eveniment viitor și necert, de exemplu : dacă voi avea copii. Condiția afirmativă.

Ea este *negativă* (art. 1009, 1013), *tăgăduitoare*, după cum o numește Codul Calimach (art. 866, 1201, 1202, 1204), când îndeplinirea ei consistă în nerealisarea unui eveniment viitor și necert, de exemplu : dacă nu voi avea copii, dacă nu mă voi însura, etc. ¹⁾ Condiția negativă.

Condițiile sunt *exprese* sau *tacite*. Condiția expresă este aceea stipulată de părți. Condiția tacită este aceea care rezultă din voința presupusă a părților, și câte o dată din lege (att. 1020, 1021, 1302, 1370). Cond. expresă sau tacită.

Prin *condiție tacită* se înțelege însă câte o dată, în mod impropriu și abusiv, ceea ce este un element constitutiv și esențial a însuș convențiunii; de exemplu, îți vând cutare lucru, sub condițiunea de a'mi plăti prețul. Aceasta nu este propriu dis o condiție, și vândarea în specie este pură și simplă ²⁾, pentru că condiția este în tot-deauna un lucru accidental, și prețul (*pretium*) ca și lucrul (*res quae veniat*) este de esența ori cărei vândări. „Fără alcătuirea prețului, vândarea nu se face“, dice Andr. Donici (capit. 11, § 2) ³⁾.

Condițiile sunt posibile și imposibile, licite și nelicite sau contrare bunelor moravuri (art. 1008).

Condiția posibilă sau cu puțință este aceea care se poate îndeplini (art. 871 C. Calimach). Cond. posibilă.

Condiția imposibilă sau peste puțință (art. 1008), este aceea care nu se poate îndeplini (art. 872 C. Calimach).

Condițiile absurde sau derisorii sunt asimilate condițiilor imposibile ⁴⁾.

¹⁾ Pothier, II, 200. Pand. fr., I, 1062. Demolombe, XXV, 284, 285. Arntz, III, 97.

²⁾ Cpr. Arntz, III, 96. Thiry, III, 2. T. Huc, VII, 241. Bufnoir, *Théorie de la condition*, p. 50 urm.

³⁾ Veđi t. V, p. 20. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 96 1. 38.

⁴⁾ Larombière, II, art. 1171, 1172, No. 7. Fuzier-Herman, III, art. 1172, No. 8.

Aceiaș soluție este admisibilă în privința condițiilor care implică o contradicție între ele (*conditiones perplexæ*), pentru că ele sunt imposibile după legea logică a naturii ¹⁾.

Condiția imposibilă sau peste putință este de trei feluri: peste putință firește, sau moralicește, sau din neînțelegere (art. 877 C. Calimach).

Fisicește sau firește peste putință este când legile firei nu eartă împlinirea ei (art. 878 C. Calimach), *quod natura fieri non concedit* (*Instit.*, III, 19, § 11), *quæ natura impossibilis est* (L. 137, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*): de ex. : dacă pământul se va opri; dacă voi atinge cerul cu degetul, *si digito cælum attigero* ²⁾; dacă vei face un triumphiu fără unghiuri ³⁾, etc.

Moralicește peste putință este, când împlinirea ei fiind împotriva legilor și a bunelor năravuri, vatamă respectul sau reputația ori sfiela cersută de la un om (art. 879 C. Calimach). Aceste sunt condițiile contrare bunelor moravuri sau oprite de legi, pe care Codul Calimach aiurea le numește *neertate* (art. 870), *quod leges fieri prohibent* (L. 35, § 1, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*).

Din neînțelegere peste putință este, când din nedumerirea și îndoiala cuvintelor nu se poate înțelege noima condiției (art. 880 C. Calimach).

Condiționea mai poate încă fi juridicamente peste putință, *quæ jure impleri non potest* (L. 137, § 6, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*), adevărată să nu poată fi îndeplinită din cauza unui obstacol legal, precum ar fi, de exemplu, condiția de a se emancipa un copil la 12 ani ⁴⁾.

¹⁾ Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, III, § 121, text și n. f.

²⁾ *Instit.*, loco *suprà cit.* — InSTITUTELE dau aceste exemple, nu doar pentru că ele figurau în stipulațiuni sau în testamente, ci pentru a face mai mare impresie asupra studenților (Institutele fiind o carte de școală), și pentru a arata o adevărată imposibilitate de fapt la îndeplinirea condițiunii. V. t. IV, p. 99, t. și n. 1.

³⁾ Acest exemplu este dat de Pothier (*Oblig.* II, 204).

⁴⁾ Pand. fr., I, 756. Demolombe, XXV, 300.—Un obstacol legal, susceptibil de a fi rădicat prin o dispensă autorizată de lege, precum ar fi, de ex., proibițiunea căsătoriei dintre cumnați și cumnate, veri și vere (art. 144, 150), n'ar împriima condițiunii unei atari căsătorii caracterul unei condițiuni juridicamente imposibile. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 64, n. 13.

Condițiile licite sunt acele a căror îndeplinire este er-tată de legi (art. 869 C. Calimach).

Cond.
licită.

Institutele lui Justinian mai vorbesc încă de o condiție *preposteră* care, altă dată, anula stipulațiile, afară de acele relative la dotă. Justinian modificând dreptul anterior, declară că asemenea condiție nu viciază stipulația ¹⁾.

Condiția pre-
posteră.

Din punctul de vedere al naturii faptului prevădută, condițiunea este casuală, *casualis* (L. unică Cod., 6, 51, *De caducis tollendis*), *întâmplătoare*, după cum o numește C. Calimach (art. 874), când ea nu atârână de voința nici a uneia din părți, ci numai de împlinire, *de la împrejurările pe din afară*, după cum se exprimă textul sus citat al Codului Calimach, sau de voința unui al treilea. *Exemplu*: Dacă cutare corabie va veni din Asia; dacă voi avea, sau dacă nu voi avea copii, etc. ²⁾.

Cond. ca-
suală.

Tot din acest punct de vedere, condiția mai este încă *mixtă*, *mixta* (L. unică, § 7, Cod., *loco cit.*), *amestecată*, după cum se exprimă art. 873 și 876 din Codul Calimach, atunci când ea atârână tot de o dată de voința uneia din părțile contractante, și de cea a unei alte persoane (art. 1007). *Exemplu*: Îți dau 1000 lei, dacă vei lua de soție pe vara mea ³⁾.

Cond. mixtă.

Dacă condiția atârână de voința uneia din părțile contractante și în același timp de la împlinire, *de la împrejurările pe din afară și de la voința omului*, după cum se exprimă art. 876 din Codul Calimach, precum ar fi, de ex., în ipoteza următoare: îți voi da 1000 lei dacă Academia îți va conferi premiul Eliad, chestia este controversată: Unii

Casul în care
condiția a-
târână și de
voința uneia
din părți și
de împlinire. Con-
troversă.

¹⁾ „*Item, si quis ita stipulatus est, si navis ex Asia venerit, hodie dare spondes, inutilis erat stipulatio, quia preposterere conceptu est. Sed cum Leo, inclutæ recordationis, in dotibus eandem stipulationem, quæ preposterata nuncupatur, non esse rejeciendam existimavit, nobis placuit, et huic perfectum robur accommodare, ut non solum in dotibus, sed etiam in omnibus valeat hujusmodi conceptio stipulationis*“ (Instit., III, 19, § 14, *De inutilibus stipulationibus*).

²⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 201, 205. Demolombe, XXV, 286. Pand. fr., I, 1064. Laurent, XVII, 51. Larombière, II, art. 1169 urm., No. 1.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 201. Pand. fr., I, 1066. Demolombe, XXV, 288.

consideră asemenea condiție ca potestativă¹⁾, ear alții, ca mixtă²⁾. Acest din urmă sistem era formal admis prin art. 876 din codul Calimach.

Cond. potestativă.

În fine, condiția potestativă, *potestativa* (L. unică, § 7, Cod., *loco cit.*) este aceea care face să atârne perpetrarea convențiunii de un eveniment pe care una și alta din părțile contractante poate să'l facă a se întâmpla, sau poate să'l împedice (art. 1006). *Exemplu*: Iți dau 1000 de lei, dacă te vei duce la Odessa.

Efectul condițiunii potestative.

Art. 1006.—Vezi textul acestui articol, *suprà*, p. 24.

Art. 1010.—Obligațiunea este nulă când s'a contractat sub o condițiune potestativă din partea aceluia ce se obligă. (Art. 822, 1006, 1014, 1372 C. C. Art. 1174 C. fr.).

Doctrina și jurisprudența au distins în tot-deauna două feluri de condiții potestative: condiția *pur* potestativă, după cum se exprimă art. 1162 din codul italian, despre care se ocupă art. 1010 C. C.³⁾, și condiția *simpliciter* potestativă, despre care se ocupă art. 1006 C. C.

Cond. pur potestativă.
Art. 1010.

Condiția *pur* potestativă este aceea care face să atârne obligația numai de voința debitorului, de exemplu: dacă mi place, *si voluero* (art. 1162 C. italian); dacă voi rădica mâna, dacă voi purta o pălărie neagră, dacă mă voi duce mâne la grădina publică, etc.⁴⁾.

Tot astfel ar fi condiția dacă voi crede de cuviință⁵⁾.

1) Baudry, II, 931, *in fine*. T. Huc, VII, 245. F. Herman, III, asupra art. 1171. Demolombe, XXV, 289. Larombière, II, art. 1169 urm. No. 1. Laurent, XVII, 53. Vigié, II, 1312. Demante, V, 90 bis I. Bufnoir, *op. cit.*, p. 61.

2) Thiry, III, 3. Duranton, XI, 19. Rolland de Villargues. Répert., v^o *Condition*, No. 58 urm. Toullier D., III, partea II, 500.

3) Cuvântul *pur* figura în redacțiunea primitivă a textului fr. (1174), și el a fost eliminat în urma observațiilor Tribunalului.

4) Demolombe, XXV, 315. Demante, V, 94 bis I. Baudry, II, 931. Bufnoir, *op. cit.*, p. 118. Pand. fr., I, 1075. Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 30.

5) Pothier (II, 48) crede, în asemenea caz, că obligația este validă, fiind că debitorul ar fi obligat când lucrul ar fi rațional. Autorii observă însă cu drept cuvânt că marele jurisconsult aplică în mod greșit la contracte legile roma-

(*si je le juge bon et raisonnable*), dacă voi fi mulțămîtit, etc. ¹⁾.

Ce trebuie să decidem în privința cuvintelor : când voi voi (*cum voluero*), când îmi va conveni, când mă voi înlesni sau când mijloacele îmi vor permite, *cum commodum erit* (L. 125, Dig., 20, 16, *De verb. significatiōne*) ; când voi putea (*cum potuero*), etc. ? În toate aceste ipoteze, precum și în altele de asemenea natură, poate să fie îndoială asupra punctului de a se ști dacă părțile au înțeles a prevedea o condiție sau un termen, chestiune care nu este lipsită de interes din cauza deosebirei ce există între condiție și termen (art. 1022). Chestiunea se va decide în fapt prin interpretarea voinței părților contractante. Veți *infra*, explic. art. 1022, 1023.

Condiția *simpliciter* potestativă este aceea care atârnă în acelaș timp și de voința unei din părți și de întâmplare ; de exemplu : dacă voi cumpara cutare moșie.

O obligație poate fi contractată sub o condiție potestativă atât din partea creditorului, cât și din partea debitorului. Exemplu de condiție potestativă din partea creditorului : Îți promit 1000 lei, *dacă vei tăea cutare copac, sau dacă vei dărâma cutare zid, care 'mi astupă vederea*. Asemene obligație este validă.

Exemplu de condiție potestativă din partea debitorului : Mă oblig a'ți vinde casa mea, *dacă mă voi decide a o înstrăina, dacă mi se va întâmpla s'o vînd* ²⁾. Și această

ne aplicabile la testamente (L. 11, § 7, Dig., 32, *De legatis* III). Demolombe, XXV, 316. Larombière, II, art. 1174, No. 3. Pand. fr., I, 1079. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 67. Duranton, XI, 22.—Obligația ar fi din contra validă când s'ar fi ținut : *dacă lucrul este raționabil (si cela est raisonnable, est jugé à propos, etc.)*, pentru că, în asemenea caz, obligația nu mai atârnă de aprecierea personală a făgăduitorului, ci de o apreciere străină, ceea ce face ca condiția să fie casuală. Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXV, 318. Pand. fr., I, 1080. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 67. Duranton, XI, 23.

¹⁾ Demolombe, XXV, 316, 317. Pand. fr., I, 1079, 1081. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 67.—Veți însă, în privința condiției dacă voi fi mulțămîtit, Larombière, II, art. 1174, No. 3.

²⁾ Pand. fr., I, 1093. Baudry, II, 931. Troplong, *Vente*, I, 132. Larombière, II, art. 1174, No. 7.

obligație este validă, pentru că nu atârnă numai de voința mea de a vinde, ci și de intervențiunea unui cumpărător.

Cond. pur potestativă care atârnă de voința debitorului.

Cât pentru condiția *pur* potestativă, care consistă numai în manifestarea voinței debitorului, *ad merum arbitrium*, și de care se ocupă art. 1010, ea viciază convenția.

Astfel, ar fi nulă obligația ce aș fi luat de ați da 1000 lei, dacă voi voi, dacă voi rădica mâna, etc., pentru că atârnă numai de mine, de a fi obligat sau nu ¹⁾. „*Sub hac conditione, si volam, nulla fit obligatio*“ ²⁾.

Cond. pur potestativă care atârnă de voința creditorului.

Condiția *pur* potestativă n'ar anula însă obligația, dacă această condiție ar atârna de voința creditorului ³⁾.

Astfel, dacă ți am vândut un vas de vin, *sub condiția ca vinul să ți placă*, această vânzare *ad gustum* este validă (art. 1301), deși îndeplinirea condițiunii atârnă, în specie, de voința d-tale, adevă a creditorului.

Contractul dintre un artist și directorul unui teatru. Controversă.

Tot astfel, jurisprudența validează în genere clauza prin care directorul unui teatru își rezervă dreptul de a congedia, după un timp oare care, pe un artist, *ad nutum*, fără nici o despăgubire pentru acest din urmă, în cazul când n'ar fi mulțămît de serviciile sale ⁴⁾, considerând a-

¹⁾ Cpr. C. din București. *Dreptul* din 1887, No. 67, p. 535, consid. de la colona 2.

²⁾ L. 8, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*. L. 17, Dig., 45, *De verb. obligationibus*, dice de asemenea: „*Stipulatio non calet, in rei promittendi arbitrium collata conditione*“. În fine, L. 108, § 1, Dig., *loco cit.*, exprimă aceeași idee, când dice: „*Nulla promissio potest consistere, quæ ex voluntate promittentis statum capit*“.

³⁾ Cpr. Trib. Paris și Cas. fr. *Pand. Périod.*, 87. 2. 226. *Pand. Périod.*, 97. 1. 6 și *Dreptul* din 1897, No. 13. Veți și autorii citați în nota următoare.

⁴⁾ Cpr. D. P. 53. 2. 243. D. P. 57. 2. 220. *Pand. Périod.* 93. 2. 308 și *Pand. Périod.* 96. 2. 215. Veți și *Pand. fr.*, II, v^o *Acteurs*, 263 urm. — *Contrà. C. Paris. Pand. Périod.* 98. 2. 226. După această din urmă decizie, care constituie un reveriment în jurisprudență, contractul care ar permite directorului resilierea exclusivă ar cuprinde o condiție *pur* potestativă, și ca atare, ar fi nul, în baza art. 1010. — Contractul care ar conferi artistului dreptul absolut de a refusa rolurile ce i s'ar oferi, se consideră însă ca cuprindând o condiție potestativă din partea debitorului. Cpr. *Pand. fr.*, *Acteurs*, 273 și Trib. com. Paris, 6 iulie 1855.

ceastă clausă ca un contract pe încercate (*à l'essai*)¹⁾ sau ca o condiție resolutorie validă²⁾.

Așa dar, în resumat, condiția *simpliciter* potestativă nu anulează nici într'un caz obligația, fie că ea ar atârna de voința debitorului sau a creditorului; ear condiția *pur* potestativă o anulează din contra, însă numai când atârna de voința debitorului. Aceasta este singurul mijloc de a pune în armonie art. 1006 cu art. 1010; de aceea, această soluție este admisă de toți autorii³⁾.

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă condiția pusă de părți este *pur* potestativă în sensul art. 1010, sau numai *simpliciter* potestativă, în sensul art. 1006, aceasta se va aprecia în mod suveran de judecătorii fondului (art. 977, 1011)⁴⁾.

Obligația poate de asemenea fi contractată sub o condiție potestativă care să atârne de voința unei a treia persoane. Exemplu: vîndarea făcută sub condițiunea ca prețul să fie determinat de un al treilea (art. 1304)⁵⁾. Dacă cel de al treilea nu fixează prețul, vîndarea nu are loc: „*Et ideò si omninò non arbitretur, nihil valet stipulatio*“⁶⁾. Art. 1304.

Vîndarea n'ar fi însă validă, dacă prețul ar fi fost lăsat la arbitratul cumpărătorului; de exemplu: îți vînd cutare lucru pentru prețul ce vei voi să'mi dai... *quanti velis, quanti æquum putaveris, quanti aestimaveris* (L. 35, Prețul vîndării nu poate fi lăsat la arbitratul cumpărătorului.

1) Cpr. Constant, *Code des théâtres*, p. 98. Pand. fr., *Acteurs*, 264 și autoritățile citate acolo.

2) Pand. fr., *Acteurs*, 265.

3) Pothier, II, 205. Baudry, II, 931. T. Huc, VII, 246. Bufnoir, *op. cit.*, p. 118 urm. Thiry, III, 4. Arntz, III, 99. Acollas, II, p. 819. Mourlon, II, 1196. Vigié, II, 1313. Marcadé, IV, 551. Laurent, XVII, 55 urm. Boissonade, II, 379. Massé-Vergé, III, § 354, p. 375, n. 16. Toullier D., III, partea II, 494. Taulier, IV, p. 321. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 437. Molitor, *op. cit.*, I, 136, 137. Demolombe, XXV, 313. Demante, V, 94 bis I. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 66, 67. Larombière, II, art. 1174, No. 11. Pand. fr., I, 1072 urm. F. Herman, III, art. 1174, No. 49. Vezi și decisiile citate *suprà*, p. 32, n. 3.

4) Pand. fr., *Oblig.*, I, 1075.

5) Cpr. Pothier, II, 205. Pand. fr., I, 1095. Demolombe, XXV, 321. Arntz, III, 99, *in fine*. Bufnoir, *op. cit.*, p. 120.

6) L. 44, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*.

§ 1, Dig., 18, 1, *De contr. emptione*), pentru că, în asemenea caz, unul din elementele esențiale ale vîndărei, *pretium*, ar fi lăsat la discreția debitorului¹⁾.

Efectul condițiunii imposibile, imorale și ilicite în privința convențiilor.

Art. 1008. — Condițiunea imposibilă²⁾ sau contrară bunelor moravuri, sau proibită de lege³⁾ este nulă și desființează convențiunea ce depinde de dînsa. (Art. 5, 1009 C. C. Art. 134, 138, 306 C. german. Art. 1172 C. fr.).

¹⁾ Larombière, II, art. 1174, No. 8. Pand. fr., I, 1094. Laurent, XXIV, 73. Troplong, *Vente*, I, 151.

Imposibilitate absolută.

²⁾ Pentru ca obligația să fie nulă, trebuie ca imposibilitatea să fie *absolută*, căci o imposibilitate relativă din partea aceluia care ar fi contractat obligația n'ar fi de ajuns. T. Huc, VII, 247. Laurent, XVII, 41. Toullier D., III, partea II, 482. Demolombe, XXV, 303. Pand. fr., I, 759. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 64. V. și t. IV a lucrării noastre, p. 99. Cpr. L. 35, Pr. și 137, § 5, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.—Vezi însă Larombière, II, art. 1172, 1173, No. 3. Giorgio Giorgi, IV, 309.—La caz de îndoială, condiția va fi presupusă posibilă (art. 978) ... *magis ut valeat, quam pereat*. Larombière, *loco cit.*, No. 4. Giorgio Giorgi, t. IV, 310. Pand. fr., I, 761.

Momentul când trebuie să existe imposibilitatea.

Condițiunea fiind un element al convențiunii, imposibilitatea trebuie să existe în momentul formării ei. Deci, chiar dacă împedecarea, care din capul locului se opunea la îndeplinirea condițiunii, a încetat mai în urmă, convenția tot nulă rămâne, dacă nu intervine un nou concurs de consimțământ. Și *vice versa*, dacă convenția s'a format, de câte ori condiția a fost posibilă în momentul formării ei, imposibilitatea care ar fi intervenit mai în urmă face să se considere condiția nu ca imposibilă, ci ca neîndeplinită. Laurent, XVII, 42. Pand. fr., I, 762. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 65, t. și notele 18, 19. Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, III, § 121. Cpr. art. 308, § 1 C. german.

Nu mai condiția contrară legilor de ordine publică anulează convenția.

³⁾ După text, cum se află redactat, s'ar părea că condiția contrară *ori cărei legi* ar trebui să anuleze convențiunea și, după părerea noastră, chiar testamentul. Aceasta nu este însă adevărat, căci sunt legi la care se poate deroga, ear altele la care nu se poate deroga (art. 5). Nu mai acele condițiuni vor atrage deci nulitatea convențiunii, care vor fi contrare legilor la care nu se poate deroga, și știut este că particularii nu pot deroga la legile care interesează ordinea publică, adică organizarea socială și bunurile moravuri (art. 5). Vezi t. IV, p. 99 urm.

Art. 1009. — Condițiunea de a nu face un lucru imposibil nu face ca obligațiunea contractată sub această condițiune să fie nulă. (Art. 1008 C. C. Art. 1173 C. fr.)

Art. 1008, copiat de redactorii Codului francez din Pothier (II, 204), călăuzul lor obicinuit, are o formulă prea generală. În adevăr, n'ar trebui să credem că ori ce condițiune, pozitivă sau negativă, suspensivă sau resolutorie, având de obiect un lucru imposibil, imoral, ilicit, sau contrar bunelor moravuri ¹⁾, anulează convențiunea care atârnă de dânsa, căci aceasta nu este adevărat de cât pentru condițiile afirmative sau pozitive și suspensive ²⁾.

Astfel, dacă 'ți am promis 1000 lei sub condițiunea ca să atingi cerul cu degetul, sau, pentru a lua exemplul dat de Pothier, ca să faci un triunghi fără unghiuri (condițiune afirmativă suspensivă), nu mai rămâne îndoială că condiția este nulă și va anula însuș obligația, căci condițiunea neputându-se îndeplini, obligația nu va exista nici odată ³⁾.

Cond. suspensivă imposibilă, ilicită, etc.

¹⁾ Ce se înțelege prin bune moravuri sau *năravuri* (art. 879 C. Calimach; art. 4, capit. 1, partea III, C. Caragea, *Dege prin bune obște pentru tocmeli*), vezi t. I, partea I, p. 115; t. IV, p. 103; t. V, p. 134, n. 2. V. și tratatul nostru în limba franceză, p. 137, n. 1.—Codul civil al principatului Muntenegro, opera savantului profesor de la Odesa, Bogizic, definește bunele moravuri dîcînd că ele „consistă în niște principii de onestitate și de drept, la observarea cărora autoritățile nu pot în tot-deauna să constrîngă pe particulari, pe care însă sentimentul public prescrie fie-căruia de a le respecta“. Aceasta este singura legislațiune care, după cât cunoaștem, definește bunele moravuri; de aceea am reprodus această definiție.

Ce se înțelege prin bune moravuri. Definiția dată de Cod. princip. Muntenegro.

²⁾ „Condiția adevăritoare (afirmativă) și urnitoare (suspensivă), care este preste puțină firește ori legiuit, desputernicește și tocmala“, dîce art. 1200 din Codul Calimach.

Art. 1200 C. Calimach.

³⁾ Condițiile imposibile sunt, în adevăr, irealisabile de fapt, ear acele ilicite, sunt irealisabile în mod legal. Această soluție era admisă și la Romani: „*Si impossibilis conditio obligationibus adjiciatur, nihil valet stipulatio*“ (*Instit.*, § 11, ab initio, III, 19, *De inutilibus stipulationibus*). Vezi și L. 137, § 6, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*, care asimilează condițiilor imposibile de fapt, acele juridicamente imposibile, *que jure impleri non possunt*. Vezi și t. IV, p. 94, n. 4.

Dreptul roman.

Codul Calimach pare, la prima vedere, a fi părăsit acest sistem, căci, după ce art. 881, 887 și 900, primind teoria Sabinienilor, consideră condițiile imposibile și contrare legi-

Codul Calimach.

Cond. resolu-
torie imposi-
bilă, etc.

Dacă, din contra, presupunem o condiție resolutorie imposibilă, obligația va exista de îndată și va fi pură și simplă.

lor puse într'un testament ca nescrise, *nepuse*, dice art. 1195 din acelaș cod, art. 1194 (897 C. austriac) prevede că orânduețele pentru condițiile cele de pe urmă au tărie în deobște și la condițiile puse în tocmele, de unde ar părea să rezulte că condițiile imposibile sau contrare legilor înscrise într'o convenție, nu anulează convenția, ci se consideră ca nescrise, și în adevăr, această interpretare a fost admisă de Curtea noastră supremă (*Dreptul* din 1876, No. 24 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1876, consid. de la p. 189). Această teorie este însă cu deseversire inadmisibilă, căci art. 1195 din Codul Calimach se grăbește a adăoga că *cuvintele* urmate sub acest fel de condiții care, în testamente, se socotesc a fi nepuse, rămân fără putere, adică sunt nule. Acest text este traducerea fidelă a art. 898 din Codul austriac, care prevede că *convențiile* făcute sub condițiuni care, în actele de ultimă voință, se consideră ca neavenite, *sunt nule*: „*Verabredungen unter solchen Bedingungen, welche bei einem letzten Willen für nicht beigesetzt angesehen werden, sind ungiltig*“. Prin urmare, art. 1195 din Codul Calimach, care evident cuprinde o greșală de traducere, dovedește că vechiul legiuitor a Moldovei a înțeles a decide, conform dreptului roman și Codului austriac, de la care nu avea nici o rațiune de a se departa, că condițiile imposibile și ilicite anulează tocmelele, neadmițând teoria Sabinienilor de cât în privința testamentelor, așa cum înțelege și Codul austriac, unde art. 1194 din Codul Calimach își are corespondentul seu (art. 897 C. austriac), și unde chestiunea nici nu se discută. Art. 1194 din Codul Calimach se referă deci la regulile aședate pentru condiții, ear art. 1195 la efectul condițiilor, înțelegând prin *cuvinte* convențiile sau tocmelele. Curtea noastră supremă scăpând din vedere art. 1195, a interpretat deci greșit legea Calimach. Veți și t. IV a lucrării noastre, p. 94, n. 4.

C. Caragea.

Tot în acest ordin de idei este redactat și Codul Caragea, unde se dice că „*tocmelele în protiva pravilelor și a nărarurilor celor bune, nu se tocmesc*“ (art. 4, capit. 1, partea III, *De obște pentru tocmeli*), de unde rezultă că, și sub această legiuire, condițiile ilicite, și prin urmare, și acele imposibile, anulează tocmelele, și fiind că această legiuire tace în privința testamentelor, de sigur că, în privința lor, trebuie să se aplice dreptul roman, adică tot teoria Sabinienilor, ca și în Codul Calimach. Veți t. IV, p. 96, *ad notam*. Cpr. în acest sens, Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1891, No. 1 și Alex. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 45, p. 336 și din 1890, No. 7, p. 50.—Veți însă Dim. Kebapci, *Proced. civil.*, t. 1, p. 296, care, în această privință, nu împărtășește modul nostru de a vedea.

Astfel, dacă 'ți am vândut casa mea cu 50000 lei, sub condițiunea ca vîndarea să fie desființată, dacă vei atinge cerul cu degetul, sau dacă vei numera stelele, este evident că resilierea vîndării nu va avea loc nici odată și că convenția este pură și simplă, pîntru că nici o dată nu vei putea îndeplini asemenea condiție ¹⁾. In asemenea caz, ceea ce este nul nu este vîndarea, ci clausa care desființează resilierea ei ²⁾.

Dacă condiția suspensivă are de obiect un fapt ilicit sau contrar bunelor moravuri, ea va anula convențiunea de cîte ori faptul va trebui să fie îndeplinit de acel care urmează a deveni creditor, pîntru că ea împinge la îndeplinirea unui fapt imoral sau ilicit. Astfel, ar fi nulă, de exemplu, convenția prin care 'ți aș fi vîndut casa mea sub condițiunea ca să comiți o crimă, sau să 'ți schimbi ori să nu 'ți schimbi religia ³⁾, etc.

Dacă ar fi vorba de un fapt ilicit care ar urma a fi comis de debitor, obligația ar fi, din contra, validă, precum ar fi, de exemplu, în ipoteza în care 'ți aș fi promis o sumă de bani, dacă voi comite eu o crimă, pîntru că, în asemenea caz, condiția nu este de cît o nouă sancțiune adaosă la oprirea legii de a comite o faptă imorală ⁴⁾.

Condițiunea care ar avea de obiect un fapt ilicit sau imoral n'ar fi nulă și n'ar anula convențiunea, dacă, în loc de a fi suspensivă ar fi resolutorie, pîntru că, în asemenea caz, ea n'ar împinge la comiterea unui fapt imoral, ci ar avea, din contra, de scop împedecarea lui. Astfel, ar fi, fără nici o îndoială, validă convenția prin care 'ți aș fi dat o sumă de bani, sub condițiunea ca donațiunea să fie resiliată, dacă vei comite o crimă.

Așa dar, art. 1008, cu toată generalitatea termeni-

Cond. suspensivă avînd de obiect un fapt ilicit sau imoral.

Cond. resolutorie avînd de obiect un fapt ilicit sau imoral.

¹⁾ „Dezlegătoare (resolutorie) firește preste putîntă condiție, dice art. 1205 din Codul Calimach, nu este adevarată condiție, pîntru că indată este cunoscut că nu se va întîmpla. Deci dar, tocmai făcută sub acest fel de condiție, dă primitivului ei curat și nestrămutat drit“.

²⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, No. 373, p. 391.

³⁾ Cpr. Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, III, § 123, No. IV. Veđi t. IV a lucrării noastre, p. 100, n. 2.—Veđi însă Troplong, *Donations*, I, 255. Vangerow, *Pandekten*, I, 110.

⁴⁾ Cpr. Thiry, III, 4, p. 7.

Art. 1205
C. Calimach.

lor s \acute{e} i, nu se aplică la condițiile resolutorii, ci numai la acele suspensive ¹⁾).

Art. 1009. Venim acum la condițiunea *negativă* a unui fapt imposibil, ilicit sau imoral, adecă la art. 1009 care, ca și art. 1008, nu se referă de cât tot la condiția suspensivă.

Cond. negativă suspensivă. După acest text, condiția negativă (*in non faciendo*) și bine înțeles *suspensivă*, nu anulează obligația care atârână de d \acute{e} nsa, ci face ca ea să fie pură și simplă, soluțiune care era admisă și la Romani ²⁾).

Art. 1201 C. Calimach. Aceasta este atât de adevarat în cât legiuitorul putea să se scutească de a o mai dice. In adev \acute{e} r, dacă 'ți am v \acute{e} ndut casa mea cu 10000 lei sub condițiunea ca să atingi cerul cu degetul, este evident că obligația e pură și simplă, *pure facta obligatio intellegitur, ideoque statim petere potest* ³⁾, pentru că condiția este îndeplinită de pe acum, de vreme ce nu vei putea nici o dată să atingi cerul cu degetul. „Tăgăduitoare și urnitoare condiție, dice art. 1201 din Codul Calimach, care este firește preste puțință, nu este adevarată condiție, pentru că îndată este cunoscut că acea împrejurare hotărîtă sub acest fel de condiție nici odată nu este cu puțință a se întâmpla. Deci dar, tocmaia făcută cu acest chip trebuie să se socotească curată, adecă fără condiție, și să se îplinească“.

Cond. negativă resolutorie. Dacă, din contra, condiția negativă, în loc de a fi suspensivă, este resolutorie, precum ar fi, de exemplu, în cazul când aș fi dis : Iți v \acute{e} nd casa mea cu 10000 lei, însă sub condițiunea ca v \acute{e} ndarea să fie desființată, dacă nu vei atinge cerul cu degetul, obligația este nulă, fiind că condiția îndeplininduse de îndată, prin faptul că ea este imposibilă, obligația este desființată în momentul chiar când s'a format ⁴⁾).

1) Thiry, III, 4. Marcadé, IV, 547, 548. Arntz, III, 98. Demolombe, XXV, 311, 312. Vigié, II, 1314. Demante, V, 93 bis II. Pand. fr., I, 780 urm. Molitor, *op. cit.*, I, 124. Cpr. art. 1200 C. Calimach, a cărui text e citat *supră*, p. 35, n. 2.

2) *Instit.*, III, 19, § 11 și L. 7, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. Veđi și t. IV, p. 94, n. 4.

3) *Instit.*, § 11, *in fine*, III, 19, *De inutilibus stipulationibus*.

4) Thiry, III, 4. Marcadé, IV, 550. Demolombe, XXV, 311. Vigié, II, 1315. Pand. fr., I, 780. Arntz, III, 98. Boissonade, II, p. 392. Larombière, II, art. 1172 urm., No. 6. Demante, V, 93 bis II. Acollas, II, p. 819.

Ne am ocupat până acum despre condiția *in non fa-* Cond. de a
ciendo a unui lucru imposibil. Ce trebuie să decidem des- nu face un
pre condiția de a nu face un lucru ilicit, caz neprevăzut lucru ilicit.
de lege? De câte ori condiția suspensivă negativă va consista
în neîndeplinirea unui fapt ilicit sau imoral, care urma a
fi îndeplinit de viitorul creditor, precum ar fi, de ex., în
casul în care m'aș fi obligat a'ți da 1000 lei, *dacă nu vei co-*
mite o crimă, obligația va fi nulă, pentru că este imoral
de a primi bani spre a se abține de un fapt ilicit, de
care ori ce om este dator să se abție și fără aceasta. De
aceea, art. 1009 vorbește numai de condiția de a nu face
un lucru imposibil, *car nu și de aceea de a nu face un lucru*
ilicit ¹⁾. Această soluție era admisă și în dreptul roman ²⁾.

„Condiția negativă care legiuitorul nu este cu putință, tre- Art. 1202
buie să se păzească, căci neîmplinind-o, primitorul făgădu- C. Calimach.
inții perde înmărginitul drit ce i s'a dat“. (Art. 1202
C. Calimach). Astfel, dacă 'ți-am promis 1000 lei sub con-
diția ca să nu te muți în străinătate, nu vei lua nimic,
dacă vei calca această condiție.

Condiția ilicită, adică contrară legilor ce interesează Causă ilicită.
ordinea publică și bunele moravuri, despre care am vorbit, Deosebire
mai sus, nu trebuie să fie confundată cu cauza ilicită, des- între această
pre care vorbește art. 966, căci cauza este, după cum am cauză și
vădut, rațiunea imediat și direct determinantă care face pe cond. ilicită.
părți să contracteze, scopul principal ce ele 'și au propus ³⁾,
pe când condiția este o simplă modalitate a contractului,
și prin urmare, un element accidental. Condiția ilicită a-
trage nulitatea convențiunii, pe când cauza ilicită atrage
inexistența ei (art. 966) ⁴⁾.

¹⁾ Pothier, II, 204. Thiry, III, 4. Baudry, II, 932. T. Huc, VII, 248. Vigié, II, 1314. Pand. fr., I, 777. Laurent, XVII, 48. Larombière, II, art. 1172, 1173, No. 9. Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, III, § 122, *in fine*. Marcadé, IV, 548. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 65. Baudry et Barde, I, 310. Veđi și t. V a lucrării noastre, p. 138, t. și n. 4. — Veđi însă Demolombe, XXV, 308. Demante et Colmet de Santerre, V, 93 bis I.

²⁾ „*Si ob maleficium, ne fiat, promissum sit, nulla est obligatio ex hac conventionē*“. L. 7, § 3, Dig., 2, 14, *De pactis*.

³⁾ Veđi t. V, p. 55, n. 5, *in fine* și p. 127 urm. Cpr. și C. Craiova, *Dreptul din 1896*, No. 27.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVII, 39. Demolombe, XXV, 309, 310. T. Huc, VII, 249.

Toate actele relative la interesele bănești pot fi supuse unei condițiuni suspensive sau resolutorie, dacă asemenea condiție nu este contrară legilor naturei, ordinii publice și bunelor moravuri (art. 5, 969 și 1008).

Actele care nu pot fi supuse nici unei condițiuni, nici unui termen. Sunt însă acte de un interes superior care nu pot fi supuse unei condițiuni sau unui termen.

Astfel sunt: căsătoria, recunoașterea unui copil natural¹⁾, legitimarea; adopțiunea, emanciparea; hotărârile judecătorești²⁾, etc.

Impărțeala condițională. In cât privește însă impărțeala, se decide în genere că ea poate fi condițională, aceasta ne fiind oprit nici de art. 728, nici de art. 786³⁾.

Efectul condițiilor imposibile, imorale sau ilicite în privința donațiilor și testamentelor (art. 900 din Codul fr. eliminat de legiuitorul nostru).

Care este, în privința donațiilor și testamentelor, efectul condițiilor imposibile, imorale sau ilicite?

Donațiunea fiind un contract (art. 814), nu mai încapă îndoială că i se vor aplica principiile de la contracte, adică art. 1008, și că donațiunea contractată sub o asemenea condițiune va fi nulă în baza acestui text⁴⁾.

Recunoașterea copiilor naturali. Controversă.

¹⁾ Aceasta lasă a se presupune că recunoașterea copiilor naturali este admisă în legislația noastră, cu toate că s'a eliminat din codul francez întreaga secțiune care, în cartea I, tit. VII, capit. 3, se ocupă de recunoașterea lor. Jurisprudența decide însă că legiuitorul român nu admite recunoașterea voluntară a copiilor naturali, nici din partea tatălui și nici chiar din partea mamei (?). Cpr. Cas. rom. și Trib. Ilfov. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1896, p. 35. *Dreptul* din 1896, No. 17 și din 1894, No. 39. Prin această interpretare greșită se șterge din Cod art. 48. Vezi t. I, partea II, p. 289 urm. și tr. nostru în limba franceză, p. 9 și 494, 495. Cpr. și Alex. Degré, *Dreptul* din 1889, No. 79.

Trebue însă să adăogăm că recunoașterea copilului firesc din partea tatălui este lipsită de efecte juridice în dreptul nostru, ca și în dreptul englez. Cpr. în privința dreptului englez, Cas. fr. *Pand. Périod.* 98. 5. 16, ear în privința dreptului nostru, t. I a lucrării noastre, partea II, p. 314.

²⁾ Cp. T. Huc, VII, 250. — Astfel, judecătorii n'ar putea să pronunțe o hotărîre condițională.

³⁾ Vezi t. III, p. 452, n. 1; p. 611, t. și n. 5, și la autoritățile citate acolo, *adde*, T. Huc, V, 295 și VII, 250.

⁴⁾ Cpr. Trib. Prahova și Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 38 și

Art. 1008 este însă el aplicabil la testamente? Codul actual păstrează, în această privință, tăcerea cea mai adâncă, mulțămînduse de a elimina art. 900 din codul francez, după care, prin derogare de la dreptul comun, *ori ce condiție imposibilă, contrară legilor sau bunelor moravuri, făcînd parte din o donațiune sau testament, nu anulează liberalitatea, ci se consideră numai ca nescrisă, pro non scripto habetur* (*Instit.*, § 10, II, 14, *De heredibus instituendis*).

Așa dar, Codul francez, condus mai mult de niște preocupățiuni politice ¹⁾, părăsește distincțiunea pe care Romanii o făceau între donațiuni și testamente, punînd ambele liberalități pe aceeași treaptă.

Această dispoziție derogatorie de la dreptul comun a fost cu drept cuvînt criticată atît în privința donațiunilor cît și a testamentelor.

Donațiunea fiind, în adevăr, un contract (art. 814), trebuie să-i se aplice regulile de la contracte, adecă art. 1008.

În privința testamentelor, dispoziția derogatorie a Codului francez nu se poate de asemenea justifica prin nimic, căci astăzi nu mai e o desonoare de a muri intestat, cum era altă dată la Romani. Testamentele făcute sub o condiție imposibilă, imorală sau ilicită trebuie deci să fie nule ca și donațiunile, ear averea legată să se întoarcă la moștenitori, cu atît mai mult cu cît moștenirea ab intestat este astăzi regula dreptului comun, care se bucură de favoarea legiuitorului, ear nu moștenirea testamentară, care este o adevărată excepțiune. Bazat pe aceste considerațiuni și pe altele de asemenea natură, legiuitorul nostru n'a mai tradus art. 900 din Codul francez, și asemenea eliminare n'a fost făcută din nebagare de samă, ci anume, pentru că s'a ținut samă de criticele întemeiate pe care autorii le aduc cu drept cuvînt textului francez.

Față cu eliminarea conscientă a art. 900 din Codul francez și cu modificarea de redacțiune a art. 5, am conclud altă dată că testamentul făcut sub o asemenea condițiune trebuie să fie anulat, ca și donațiunea, cu atît mai

82. *Idem*. Al. Degré, *Dreptul* din 1890, No. 7, p. 50, n. 1. Veđi și t. IV, p. 95. Conform. art. 1065 C. italian.—*Contrà*. Art. 900 C. fr.

¹⁾ Veđi t. IV a lucrării noastre, p. 95, t. și n. 3.

mult cu cât, la noi, n'au existat și nu există nici astăzi considerentele politice care au putut să motiveze în Franția o dispoziție atât de excepțională¹⁾.

Cu toate acestea, jurisprudența și o parte din doctrină mențin dispozițiile testamentare făcute sub o condiție imposibilă, imorală sau ilicită, aplicând astfel art. 900 din Codul francez, de și acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, sub cuvânt că *supresiunea disului text se explică prin inutilitatea unei dispozițiuni care de sine se subînțelege*²⁾. Audiți argument; o dispoziție excepțională și derogatorie de la dreptul comun, precum este aceea a art. 900 din C. fr., se înțelege de la sine!

Regule generale relative la îndeplinirea condițiilor.

Art. 1011.—Împlinirea condițiunii trebuie să se facă astfel cum au înțeles părțile să fie făcută. (Art. 977, 1012 urm. C. C. Art. 1175 C. fr.).

Art. 1012.—Când obligațiunea este contractată sub condițiunea că un eveniment oare care se va întâmpla într'un timp fixat, condițiunea este considerată ca neîndeplinită, dacă timpul a expirat fără ca evenimentul să se întâmple.

Când timpul nu este fixat, condițiunea nu este considerată ca cădută de cât când este sigur că evenimentul nu se va mai întâmpla. (Art. 925 urm., 1013, 1200, 1202 C. C. Art. 1176 C. fr.).

Art. 1013.—Când obligațiunea este contractată sub condițiunea că un eveniment n'are să se întâmple într'un timp de-

¹⁾ Veți considerentele C. din București (*Dreptul* din 1892 No. 27) citate textual în t. IV a lucrării noastre, p. 97, n. 1 și p. 98, n. 1, și la alte decisiuni citate tot acolo, *adde*, Trib. Vaslui și Tecuci. *Dreptul* din 1895, No. 74 și din 1896, No. 14. Veți și tratatul nostru în limba franceză, p. 137 urm., art. *Testaments*. De când ne am pronunțat în acest sens, mai mulți autori au aprobat modul nostru de a vedea. Veți, între alții, Dim. Kebapci, *Tratat teoretic și practic de Proced. civilă* (București, 1895), t. I, p. 288 urm. Veți încă în acelaș sens, G. Petrescu, *Testamente*, p. 356 urm. și 363. C. C. Ștefănescu, *Dreptul* din 1879, No. 12. D. S. Nenițescu, *Dreptul* din 1895, No. 20, etc.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 265 și 407. Veți, pe lângă decisiunile citate în t. IV, p. 98, nota 2, Trib. Buzeu, C. Iași și Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 38. *Dreptul* din 1895, No. 82. *Dreptul* din 1896, No. 19. În acelaș sens, Alex. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 45; din 1890, No. 7 și din 1892, No. 38. C. Nacu, *Elemente de drept privat român*, II, p. 93.

fapt, această condițiune este îndeplinită, dacă timpul a expirat fără ca evenimentul să se fi întâmplat; este asemenea îndeplinită, dacă înaintea termenului este sigur că evenimentul nu se va mai întâmpla; dacă nu este timp determinat, condițiunea este îndeplinită numai când va fi sigur că evenimentul n'are să se mai întâmple (Art. 1012 C. C. Art. 1177 C. fr.).

Art. 1014.—Condițiunea este reputată ca îndeplinită, când debitorul obligat sub această condițiune, a împiedicat îndeplinirea ei ¹⁾. (Art. 998, 1010, 1200, 1202 C. C. Art. 1178 C. fr.).

Art. 1011 luat, ca și celelalte, din Pothier (II, 206), Art. 1011. curmă o chestie care altă dată era controversată, și anume, aceea de a se ști dacă condiția trebuie neapărat să se îndeplinească în termenii în care a fost concepută, *in forma specifica*, sau dacă ea poate să fie îndeplinită *per aequi-pollens*; și legiuitorul făcând în specie aplicarea art. 977, decide cu drept cuvânt chestiunea în acest din urmă sens.

Astfel, dacă te ai obligat să'mi dai 100 galbeni, judecătorii vor aprecia dacă am înțeles să'mi dai numai galbeni, sau hârtie, ori altă monedă ²⁾.

Eată un alt exemplu care va face și mai bine să înțelegem scopul art. 1011. Ți promit 1000 lei dacă, în termen de un an, vei tăia cutare copac care 'mi supără vederea. Trebuie să tai d-ta singur copacul, sau această obligație poate ea să fie îndeplinită de moștenitorii d-tale? Chestiunea presintă interes în cazul când ai fi murit înaintea îndeplinirii condițiunii. Judecătorii vor interpreta în mod suveran convenția părților ³⁾.

¹⁾ Conform: art. 176 Cod. federal; art. 1296 C. olandez; art. 1119 C. spaniol, etc. L. 85, § 7, Dig., 45, 5, — L. 81, § 1, Dig., 35, 1, citate textual *infrà* p. 46, n. 5. Cpr. și L. 39, Dig., 50, 17, *De regulis juris*.—Noul Cod german are o dispoziție identică (art. 162). Acest text mai adaugă însă, în partea a doua, că, dacă îndeplinirea condiției este adusă cu rea credință de acela căruia ea folosește, condiția se consideră ca neîndeplinită, *so gilt der Eintritt als nicht erfolgt*.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 206. Baudry, II, 933. Marcadé, IV, 553. Giorgio Giorgi, IV, 321. Arntz, III, 100. Demante, V, 95 bis. Demolombe, XXV, 332. Cpr. L. 115, Pr., Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.—Dacă obligația este contractată prin cambie, plata trebuie să se facă în moneda aratăată într'ênsa (art. 41, 315 C. com.).

³⁾ Pothier, II, 207. Thiry, III, 4. T. Huc, VII, 251. Demolombe, XXV, 333, 334. Larombière, II, art. 1175, No. 6. Giorgio Giorgi, IV, 321.

Art. 925. În privința legatelor, condiția suspensivă trebuie să se îndeplinească în timpul vieții legatarului; altfel legatul ar fi caduc (art. 925) ¹⁾.

Art. 1012. Art. 1012 și 1013 ne arată în tremeni neîndoelnici când condiția se consideră ca îndeplinită și când ea se consideră ca cădută. Dacă aceste texte ar lipsi din Cod, soluția ar fi tot accias, pentru că ele nu sunt de cât niște consecinți logice a naturei condițiunii și a intențiunii părților ²⁾.

Când obligația este contractată sub condiția că un eveniment viitor și necert se va întâmpla într'un timp anume hotărît (condiție suspensivă afirmativă), condiția se consideră ca neîndeplinită dacă timpul a expirat fără ca evenimentul să se întâmple, și aceasta fără a fi nevoie de a se pune în întârziere pe debitor ³⁾.

Când timpul nu este fixat, condiția nu se consideră ca cădută de cât atunci când este sigur că evenimentul nu se va mai întâmpla. Astfel, dacă m'am obligat a'ți da 1000 lei sub condiție că te vei căsători *în timp de doi ani*, condițiunea se va considera ca cădută, dacă au trecut doi ani fără să te căsătorești, chiar dacă te ai fi căsătorit după expirarea acestui termen ⁴⁾; și judecătorii nu vor putea prelungi termenul hotărît de părți pentru îndeplinirea condițiunii ⁵⁾, ei putând numai să'l determine după împrejurări, dacă părțile au înțeles să pue un termen, însă nu l'au fixat cu precisiune.

Dacă, din contra, m'am obligat a'ți da o sumă de bani sub condițiunea că te vei căsători, fără a fixa nici un termen, condiția va putea fi îndeplinită ori când, și nu se va considera ca cădută de cât la moartea d-tale ⁶⁾.

Cond. potestativă. Controversă.

De câte ori este însă vorba de o condiție potestativă,

1) Veți t. IV, p. 582 urm. și *infra*, p. 51, 52.

2) Boissonade, *op. cit.*, II, p. 400, No. 382.

3) Laurent, XVII, 73. Pand. fr., I, 1189. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 490. Fuzier-Herman, III, art. 1176, No. 4. Cpr. Cas. fr. D. P. 56. 1. 171.

4) Cpr. L. 41, § 12, Dig., 40, 5, *De fideicommissariis libertatibus*.

5) Cpr. art. 436, § ultim din proiectul C. japonez. Laurent, XVII, 75. Demolombe, XXV, 340. Pand. fr., I, 1186. Fuzier-Herman, III, art. 1176, No. 1.

6) Veți Pothier, II, 209. Demolombe, XXV, 341. Baudry, II, 934. Cpr. L. 59, Pr. și § 1, Dig., 35, 1, *De conditionibus et demonstrationibus*.

fie pozitivă, fie negativă, și convenția nu fixează nici un termen pentru îndeplinirea acestei condițiuni, unii sunt de părere că tribunalele, ținând socoteala de intenția probabilă a părților (art. 1011), ar putea să fixeze un termen în care condiția va trebui să se îndeplinească. Astfel, dacă m'am obligat a'ți da o sumă de bani sub condiția că vei dărâma cutare zid sau că vei tăea cutare copac care 'mi astupă vederea, este probabil că n'am înțeles să rămân atât eu cât și moștenitorii mei în tot-deauna la discreția d-tale, și că această condiție trebuind a se îndeplini într'un termen raționabil, voi putea cere ca judecătorii să 'ți fixeze un termen înlăuntrul căruia vei fi obligat a dărâma zidul sau a tăea copacul, la expirarea cărui termen condiția se va considera ca cădută, dacă nu'ți ai îndeplinit obligația ¹⁾.

Art. 1013 face aplicațiunea distincțiunii de mai sus la condițiile suspensive negative. Acest text prevede, în adevăr, că de câte ori obligația este contractată sub condițiunea că un eveniment n'are să se întâmple într'un timp anume hotărît (condiție suspensivă negativă), această condiție se consideră ca îndeplinită dacă timpul a expirat fără ca evenimentul să se fi întâmplat. Ea se consideră de asemenea ca îndeplinită, dacă înaintea termenului este sigur că evenimentul nu se va mai întâmpla. Dacă convenția nu prevede nici un termen, condiția se va considera ca îndeplinită numai când va fi sigur că evenimentul n'are să se mai întâmple.

Să presupunem că m'am obligat a'ți da 1000 lei, *dacă copila mea nu se va căsători în timp de doi ani*. Condiția va fi cădută, dacă ea s'a căsătorit înaintea expirării acestui termen, și eu nu voi mai fi obligat. Condiția va fi, din contra, îndeplinită, dacă au trecut doi ani fără ca copila mea să se fi căsătorit, chiar dacă s'ar fi căsătorit în urmă ²⁾,

¹⁾ Pothier, II, 209 și nota 2 a lui Bugnet. Marcadé, IV, 554. Vigié, II, 1317. Acollas, II, p. 820. Demante et Colmet de Santerre, V, 96 bis II. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 624, n. 1. Demolombe, XXV, 347 urm. Giorgio Giorgi, IV, 326.—*Contrà*. Laurent, XVII, 75. Larombière, II, art. 1176, 1177, No. 9 și 18. Toullier D., III, partea II, 623 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1167, No. 6. T. Huc, VII, 252.

²⁾ *Conditio semel impleta non resumitur.*

sau dacă a murit înaintea expirării acestui termen; și în asemenea caz, voi fi obligat a'ți plăti suma promisă ¹⁾.

În caz însă când m'aș fi obligat a'ți da 1000 lei, *dacă copila mea nu se va căsători*, fără a fixa nici un termen, condiția nu se va îndepleni de cât la moartea copilei mele, căci până atunci ea se poate căsători. Prin urmare, în asemenea caz, numai dacă ea nu s'a căsătorit, voi fi obligat a'ți da suma promisă, ca și cum m'aș fi obligat a'ți da această sumă la moartea ei ²⁾.

Cond. negativă potestativă.
Controversă.

Cât pentru cazul în care condiția negativă pentru care nu s'ar fi defipt nici un termen, ar fi potestativă pentru debitor și ar consta într'un fapt care interesează pe creditor, precum ar fi, de exemplu, în cazul în care te-ai fi obligat a'mi da 500 lei, dacă nu vei dărâma cutare zid sau dacă nu vei tăea cutare copac care 'mi astupă vederea, aș putea, după unii ³⁾, să cer ca judecătorii să fixeze un termen, în care nedărâmând zidul sau netăind copacul, condiția negativă se va considera ca neîndeplinită, și mi-ai datori suma promisă. Am văzut însă mai sus că această chestie este controversată, după cum era și la Romani între cele două tabere opuse, Sabinienii pe de o parte și Proculienii pe de alta ⁴⁾.

Art. 1014.

Condiția, cu toate că în realitate este cădută, se consideră ca îndeplinită, când acel obligat sub această condiție, a împedecat însuș îndeplinirea ei ⁵⁾.

Legiuitorul pedepsește pe debitor pentru dolul, culpa sau neglijența sa, considerând, prin ficțiune, condiția ca îndeplinită: 1^o pentru că, în lipsa unei asemenea dispozițiuni, debitorul ar fi putut cu cea mai mare ușurință să se libereze de obligația sa; și 2^o pentru că, prin împedecarea condițiunii de a se realiza, el a cauzat creditorului o dănnă pe care trebuie s'o repare (art. 998), și pentru

1) Cpr. L. 10, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*.

2) Cpr. *Instit.*, § 3, III, 15, *De verborum obligatione*.

3) Pothier, *Oblig.*, II, 211. Marcadé, IV, 556, etc.

4) Cpr. L. 115, § 2, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*.

5) „*Quicumque sub conditione obligatus curaverit ne conditio existeret, nihilominus obligatur*“ (L. 85, § 7, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*). Veți și L. 81, § 1, Dig., 35, 1, *De conditionibus et demonstrationibus*, unde se dice: „*Tunc demum pro impleta habetur conditio, cum per eum stat, qui, si impleta esset, debiturus erat*“ (art. 998). Veți și *suprà*, p. 43, n. 1.

care legiuitorul îi conferă, cu titlu de daune, folosul ce el ar fi tras din obligație, dacă condiția s'ar fi îndeplinit în realitate.

Art. 1014 nu este însă aplicabil de câte ori debitorul a adus numai un obstacol indirect la îndeplinirea condițiunii, fără a avea intențiunea de a împedeca obligația de a se naște ¹⁾, și chiar de câte ori el a împedecat anume îndeplinirea obligații, dacă el era în drept s'o face, când, de exemplu, obligația era contractată sub o condiție potestativă din partea lui, căci, în asemenea caz, el având dreptul de a nu îndepleni condiția, nu i se poate face o culpă din aceasta. *Qui suo jure utitur, neminem lædit* ²⁾. (Art. 1734 C. Calimach, 1305 C. austriac).

Dacă se stabilește că debitorul a împedecat îndeplinirea condițiunii prin dolul, culpa, sau chiar neglijența sa, creditorul n'are nevoie să dovedească că condiția s'ar fi îndeplinit fără obstacolul adus de debitor, legea necerând asemenea dovadă din partea lui ³⁾.

Debitorul ar putea însă să dovedească că condițiunea nu s'ar fi îndeplinit, chiar dacă el n'ar fi adus la această îndeplinire nici o pedecă, în care caz, creditorul nu va avea nici un drept, pentru că faptul debitorului nu i a adus nici o daună ⁴⁾.

Condiția nu s'ar considera de asemenea ca îndeplinită, dacă îndeplinirea ei ar fi fost împedecată prin un caz de forță majoră, sau prin faptul unui al treilea, altul de cât debitorul, și aceasta este adevărat nu numai în privința condițiilor casuale, dar și în privința acelor mixte și po-

1) Pothier, *Oblig.*, II, 212. Marcadé, IV, 557. Berriat St. Prix, II, 4371.

2) Thiry, III, 4. Arntz, III, 100. Mourlon, II, 1202. T. Huc, VII, 253. Demolombe, XXV, 351. Laurent, XVII, 76. Demante et Colmet de Santerre, V, 97 bis II. Fuzier-Herman, III, art. 1178, No. 2. Massé-Vergé, III, § 534, p. 377, n. 23. Pand. fr., I, 1219. Larombière, II, art. 1178, No. 6. Giorgio Giorgi, IV, 328. Cpr. Cas. fr. D. P. 76. 1. 131. In cât privește restricția adusă regulei „*Qui suo jur utitur, neminem lædit*“, veți t. V, p. 402 urm.

3) Pand. fr., I, 1224. Laurent, XVII, 76. Larombière, II, art. 1178, No. 10. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 70. Fuzier-Herman, III, art. 1178, No. 9.

4) Laurent, XVII, 76, *in fine*.

testative. *Exemplu*: Iți vînd casa mea cu 10000 lei, dacă vei da o sumă de bani lui A. Dacă ai oferit banii lui A și el i-a refuzat, contractul n'a avut nici odată ființă, condiția fiind cădută, de și ai avut toată buna voință ca ea să se îndeplinească ¹⁾.

Art. 898 C. Calimach. Numai în materie de testamente, *buna voință* a legatarului face sa se considere condiția potestativă sau mixtă ca îndeplinită, pentru că actele de ultimă voință sunt susceptibile de o interpretare mai largă ²⁾: „Acel rînduit ca să iee o moștenire, sau legatum sub însărcinare, ăice art. 898 din Codul Calimach (710 C. austriac), este dator a se sili pe căt va fi prin puțință să implinească deplin însărcinarea sau macar s'o aducă aproape la sfîrșit; însă de se va împedeca de vre o neputință ce nu i s'ar fi pricinuit din greșălele sale, adecă din desfrănarea lui, sau din alte asemenea, ci din împrejurările cele pe dinafară, atunceea căștigă el dritul moștenirii sau a legatului, și fără împlinirea însărcinării“.

Art. 162, §
2 Cod. german.

Naște însă întrebarea dacă condiția se va considera ca neîndeplinită, atunci când îndeplenirea ei ar fi fost adusă cu rea credință de partea căreia ea folosește, așa precum prevede anume art. 162, § 2 din noul Cod german ³⁾. Negativa ni se pare afară de ori ce îndoeală, pentru că a considera condiția ca neîndeplinită atunci când, în realitate, ea este îndeplinită, este a admite o ficțiune, și ficțiunile nu pot fi create de căt de legiuitor. Or, legiuitorul care, în unele casuri, consideră condiția neîndeplinită ca îndeplinită, a uitat de a prevedea și ipoteza inversă.

¹⁾ Pothier, II, 213, 214. Laurent, XVII, 77. Fuzier-Herman, III, art. 1178, No. 6 și 7. T. Huc, VII, 253. Troplong, *Donations*, I, 318. Giorgio Giorgi, IV, 328. Demolombe, XXV, 353. Cpr. Cas. rom. Bulet. Cas., anul 1875, p. 121.—Veđi însă Larombière, II, art. 1178, No. 16.

²⁾ Pothier, *Oblig.*, II, 213. Larombière, *loco cit.* T. Huc, VII, 253, *in fine*. Demolombe, XXII, 322 și XXV, 353. Giorgio Giorgi, IV, 330. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 69. Troplong, *Donations*, I, 327, 330. Fuzier-Herman, II, art. 1040, No. 22. Veđi și t. IV a lucrării noastre, p. 586. Cpr. L. 14, Dig., 35, 1, *De conditionibus et demonstrationibus*; L. 5, § 5, Dig., 36, 2, *Quando dies legatorum*; L. 23, Dig., 28, 7, *De condition. institutionum*, etc.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 43, n. 1.

Efectele condițiilor.

Trei perioade trebuiesc avute în vedere în privința îndeplinirii condițiunii: 1^o când condiția este cădută (*deficiente conditione*); 2^o când ea este în suspensie (*pendente conditione*); și în fine, 3^o când ea s'a îndeplinit (*existente conditione*).

1^o Efectele căderii condițiunii.

De câte ori incertitudinea care caracterizează condiția a încetat prin căderea ei, sau de câte ori este evident că ea nu se mai poate îndeplini, contractul este inexistent, adecă n'a avut nici odată ființă: „*Quod si sub conditione res venierit, si quidem defecerit conditio, nulla est emptio, sicuti nec stipulatio*“¹⁾.

Condiția neîndeplinindu-se, lucrurile rămân în starea de mai înainte, și nimic nu este făcut, *nihil est, nihil fit*.

Deci, dacă lucrul care făcea obiectul obligații a fost dat creditorului condițional, el va fi obligat a' l restitui cu toate accesoriile și fructele sale, pentru că altfel el l'ar deținea fără cauză (art. 966), ear înstrăinările, ipotecile, servituțile, etc., constituite de dânsul vor fi desființate, pentru că el nu a avut nici odată vre-un drept asupra lucrului²⁾.

2^o Efectele condiții în suspensie.

Art. 1015, parte finală. — Dacă creditorul a murit înaintea îndeplinirii condițiunii, drepturile sale trec erediilor săi. (Art. 1179 C. fr.).

Art. 1016. — Creditorul poate, înaintea îndeplinirii condițiunii să exercite toate actele conservatorii dreptului său. (Art. 356, 731 urm., 1178, 1776 C. C. Art. 1180 C. fr.).

Este greu de a formula în mod precis efectele condițiunii, cât timp ea este încă în suspensie. Art. 1022 deosebind condiția de termen, dice că condiția suspendă obli-

Critica art.
1022.

1) I. 8, Pr., Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*. Vezi și L. 37, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*, unde se dice: „*Ideoque similis erit sub conditioni factæ venditioni: quæ nulla est si conditio defecerit*“.

2) Demolombe, XXV, 376. Pand. fr., I, 1262. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 75. Marcadé, IV, 558. Arntz, III, 101. Larombière, II, art. 1181, No. 10. Bufnoir, *op. cit.*, p. 312. G. Giorgi, IV, 368.

gația, de unde ar părea să resulte că, pe cât timp condiția nu s'a îndeplinit încă, nu există nici creditor, nici debitor, pentru că nu există încă nici creanță, nici datorie ¹⁾; și în adevăr, Pothier (II, 218) reproducând teoria romană, dice că, până la îndeplinirea condițiunii, nimic nu se datorește încă și că există numai o speranță de creanță: „*Ex conditionali stipulatione nondum debetur, sed spes est debiti- tum iri*“ ²⁾.

Teoria lui Pothier, care mai dice încă (II, 222), că creditorul condițional nu are nici un drept înainte de îndeplinirea condițiunii, este prea absolută, căci din texte resultă că el are oare care drepturi.

Astfel, art. 1015 dice că, la caz de a muri creditorul înaintea îndeplinirii condițiunii, drepturile sale trec la moștenitorii săi; ear art. 1016, că el poate, înaintea îndeplinirii condițiunii, să exercite toate actele care au de scop conservarea dreptului său.

Creditorul are deci, *pendente conditione*, mai mult de cât o speranță; el are un drept, de și imperfect, *en herbe*, după expresia lui Ricard ³⁾, care face parte de pe acum din patrimoniul său, transmisibil moștenitorilor (art. 1015), de care el poate să dispue cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, și pentru conservarea căruia, el poate să ieie toate măsurile ce ar crede de cuviință, precum ar fi, de exemplu, luarea sau reînnoirea unei inscripțiuni ipotecare, întrepruperea prescripției, etc.

Art. 1770.

Și aceasta este adevărat nu numai în privința drepturilor de creanță (*jura ad rem*), dar chiar în privința dreptului de proprietate (*jus in re*); și dovadă la aceasta este art. 1770, care recunoaște că se poate avea asupra unui imobil un drept de proprietate *suspens prin o condiție* ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. L. 13, § 5, Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis*. Veđi *suprà*, p. 25, 26.

²⁾ *Instit.*, § 4, III, 15, *De verborum obligatione*. Veđi și *suprà*, p. 25, nota 2.

³⁾ Acelaș autor (*Disp. conditionelles*), comparează într'un stil poetic, obligația condițională... *à un bouton, qui peut produire un fruit ou s'évanouir entièrement*. Veđi Demolombe, XXV, 356.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVII, 90. Demolombe, XXV, 357. Pand fr., *Oblig.*, I, 1240.

Trebue deci să recunoaștem că art. 1022 se exprimă în mod prea absolut când dice că *condiția suspendă existența obligațiunii (îngajamentului)*, pentru că obligația există, de vreme ce ea dă naștere la un drept eventual ¹⁾.

Creditorul condițional având un drept, de și imperfect încă, legea nouă care ar fi intervenit, *pendente conditione*, n'ar aduce nici o jîgnire acestui drept, pe când contrariul s'ar întâmpla dacă creditorul n'ar avea de cât o speranță, după cum dice Pothier, fiind că principiul nereetroactivității legilor nu apără de cât drepturile, nu însă și simplele speranțe sau expectative (art. 1) ²⁾.

Din împrejurarea că creditorul condițional are un drept eventual, legiuitorul trage următoarele consecințe:

1^o În caz de moartea creditorului sau a debitroului Art. 1015. înaintea îndeplinirii condițiunii, acest drept trece în mod activ și pasiv la moștenitorii părților contractante (art. 1015), ³⁾ pentru că omul este în genere presupus a fi contractat nu numai pentru sine, dar și pentru moștenitorii săi. Acest principiu este adevărat și la noi, cu toate că ne lipsește art. 1122 din Codul francez, care este formal în această privință ⁴⁾.

În materie de contracte, condiția se poate deci realiza și în urma morții părților, pe când, în materie de legatate, ea nu poate, din contra, să se realizeze în mod util de cât în timpul vieții legatarului (art. 925), pentru că dispozițiile testamentare fiind personale (*intuitu personae*),

Deosebire
între con-
tracte și le-
gate. Art.
925.

1) Cpr. Baudry, II, 936. Demolombe, XXV, 356, 357. Laurent, XVII, 87. Pand. fr., I, 1239. Demante, V, 100 bis II. Acollas, II, p. 821. Marcadé, IV, 560. Vigie, II, 1322.

2) Cpr. Baudry, II, 936. Demolombe, XXV, 360. Laurent, XVII, 87. Demante, V, 100 bis II. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 75. Pand. fr., I, 1241. Veți și t. I a lucrării noastre, partea I, p. 28 urm.

3) „*Éamque ipsam spem transmittimus si, priusquam conditio existat, mors nobis contigerit*“. *Instit.*, § 4, in fine, III, 15, *De verborum obligatione*.—Dacă însă contractul făcut sub condiție este o societate, moartea uneia din părți împedecă societatea de a se forma, pentru că natura convențiunii se opune, în asemenea caz, la transmisibilitatea dreptului. Pand. fr., I, 1248. Demolombe, XXV, 365. Larombière, II, art. 1179, No. 4.

4) Acest principiu este atât de evident, dice Marcadé (IV, 438), în cât nu mai era nevoie de a fi formulat. Veți t. V a lucrării noastre, p. 102, t. și n. 2.

ca și afecțiunea care le dictează, dreptul la legat nu se poate deschide de cât în persoana legatarului ¹⁾.

Art. 1016.

2^o Creditorul poate, înaintea îndeplinirii condițiunii să exercite toate actele care tind la conservarea dreptului său (art. 1016). Ast-fel, creditorul condițional va putea, *pendente conditione*, să înscrie ipoteca care garantează creanța sa, menționând însă în inscripție că creanța este condițională (art. 1776, § 2). El va putea, de asemenea, să facă acte întreruptive de prescripție (art. 1863 urm.); să se opue la facerea unui raport sau unei împărțeli în fraudă drepturilor sale (art. 769, 785); să ceară separarea patrimoniului defunctului de acel al moștenitorilor (art. 781, 1743), și după unii, să exercite chiar drepturile și acțiunile debitorului său în baza art. 974 ²⁾; să ceară ca banii datoriti sub condiție să fie depuși la casa de consemnație, cu toate că Curtea din București a vădut în asemenea procedare un act de urmărire, ear nu un act de conservare ³⁾; să ceară declararea în stare de faliment a debitorului său ⁴⁾, fără însă a putea, cât timp condiția nu s'a

Art. 890 C.
Calimach.

1) Pothier, II, 208, 220. Baudry, II, 652 și 936. „*Intercidit legatum, si ea persona decesserit, cui legatum est sub conditione*“. L. 59, Pr., Dig. 35, 1, *De condition. et demonstrationibus*. „Nimene nu poate câștiga, nici lasa moștenitorilor săi dritul atârnat de condiția urnitoare, ȳice art. 890 din C. Calimach (703 C. austriac), când el la împlinirea ei nu se va afla în viață“. Veđi t. IV, p. 578 și *supră*, p. 44.

2) Pand. fr., *Oblig.*, I, 1252. Larombière, II, art. 1180, No. 2. Mourlon, II, 1171, nota 2. — *Contrà*. Demolombe, XXV, 100. Baudry, II, 910. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 629. T. Huc, VII, 186. G. Giorgi, II, 232. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492 și autorii citați în t. V a lucrării noastre, p. 212, nota 5, unde se arată controversa. Această din urmă părere este cu mult mai juridică.—Creditorii condiționali nu pot de asemenea, *pendente conditione*, să exercite acțiunea pauliană (art. 975), pentru că această acțiune presintă mai mult caracterul unui act de executare. G. Giorgi, II, 268. T. Huc, VII, 219, *in fine*. Pēucescu, I, 365. Vigié, II, 1194. Baudry, II, 922. Laurent, XVI, 459 și autorii citați în t. V, p. 242, n. 2.—*Contrà*. Demolombe, XXV, 231.—Acțiunea în simulație aparține însă creditorilor condiționali. T. Huc, VII, 231. Baudry et Barde, I, p. 646, No. 733. Trib. Paris, *Dreptul* din 1894, No. 17. Veđi și t. V, p. 273, t. și n. 3.

3) *Dreptul* din 1876, No. 11.

4) Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 94, 258 și autoritățile citate de acești autori. E. Thaller, *Tr. élém. de droit comm.* (Paris, 1898), 1514.

îndeplinit, să primească dividendele ce i s'ar cuveni. Aceste dividende vor fi depuse la casa de consemnație, și el nu le va lua de cât după îndeplinirea condiții. Dacă condiția nu se îndeplinește, dividendele ce s'ar fi cuvenit creditorilor condiționali se vor împărți între ceilalți creditori ¹⁾.

Creditorii condiționali n'ar putea însă, înainte de îndeplinirea condițiunii, să ceară o condamnățiune *in futurum*, să procedă la execuțiunea silită (art. 371 urm. Pr. civ.), să facă o poprire (art. 455 urm. Pr. civ.), etc. ²⁾.

Execuțiunea silită, poprirea, etc.

¹⁾ Pothier, *Oblig.*, II, 235. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 258. Thaller, *Dr. comm.*, 1687. Calamandrei, *Del fallimento*, I, 159.—*Contrà*. Alauzet, *Comment. du C. de commerce*, VI, 2486. Bédarride, *Faillites et Banqueroutes*, I, 93. După acești din urmă autori, creditorul condițional ar putea primi dividendele, dând cauțiune pentru a asigura restituirea lor, la caz când condiția nu s'ar îndeplini. Acest din urmă sistem se vede formal consacrat prin legea germană din 10 fevr. 1877 asupra falimentului, *Konkurs-Ordnung* (art. 60, 142, 155). Veți analiza acestei legi, care se aplică și la necomercianți, în *Annuaire de législation étrangère*, anul 1878, p. 102 urm.

²⁾ Arntz, III, 101. Demante, V, 99 bis I și II. T. Huc, VII, 259. G. Giorgi, IV, 336. Baudry, II, 937. Laurent, XVII, 89, 90. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 75. Larombière, II, art. 1180, No. 2. Pand. fr., I, 1242, 1254. Demolombe, XXV, 358, 369. F. Herman, III, art. 1180, No. 1. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, 217. Boitard, *Pr. civ.*, II, 817. Sand. Nanoveanu, *Pr. civ.*, p. 995. Garsonnet, *Procéd. civ.*, III, p. 502, § 542 și p. 682, § 592. C. Grenoble, D. P. 83. 2. 126.—Curtea noastră supremă consideră însă pe nedrept poprirea ca un act de conservare, ear nu ca un act de executare. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1892, p. 563 și Bulet. 1894, p. 1193. Cpr. și Cas fr. D. P. 82. 1. 377.—O decizie a Inaltei Curți, S-a II, din 18 Mai 1898, pare însă să considere poprirea în mâna celor de al treilea ca o măsură de executare, de vreme ce hotărăște că termenul de apel contra hotărârilor de validare, în asemenea materie, este de o lună, conform art. 402 Pr. civ. *Dreptul* dim 1898, No. 67. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1898, No. 76.

Dar dacă creditorii condiționali, ca și acei a căror termen Creanțe care n'a ajuns încă la scadență (v. D. Kebapci, *op. și loco supra cit.*) pot face obiectul unei nu pot să procedă la o poprire, creanțele condiționale și chiar popriri. acele eventuale pot face obiectul unei popriri. Cpr. Cas. fr. Pand. Period., 95. 1. 493. D. P. 98. 1. 40. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 600, p. 714. Veți în privința creanțelor eventuale, nota fostului nostru profesor, Glasson, în D. P. 97. 2. 41.

Măsurile ce pot fi ordonate de tribunale p. asigurarea drepturilor creditorilor condiționali.

Dar dacă creditorul condițional nu poate, *pendente conditione*, să facă acte de executare, el nu va sta însă cu brațele încrucișate de câte ori averea debitorului condițional se va urmări de alți creditori, pentru că altfel banii care i s'ar cuveni lui s'ar lua de ceilalți creditori, și el n'ar mai avea ce lua la caz de îndeplinirea condițiunii. El neavând dreptul de a primi banii, întru cât condițiunea sa nu s'a îndeplinit încă, tribunalul va putea să ordoane depunerea la casa de consemnații a sumelor ce i se vor datori în caz de a se îndeplini condiția, sau să facă ca acești bani să se primească de ceilalți creditori, sub îndatorirea din partea lor de a da cauțiune, spre a asigura restituirea lor la îndeplinirea condițiunii. Acesta este mijlocul cel mai bun spre a împaca toate interesele, atât acele ale debitorului și ale creditorului condițional, cât și a celorlalți creditori ¹⁾

Art. 993. Din faptul că creditorul condițional n'are, *pendente conditione*, un drept definitiv, mai rezultă încă că, dacă debitorul a plătit actualmente din eroare ceea ce nu datoră de cât la îndeplinirea unei condițiuni, această plată este supusă acțiunii în repetiție (art. 993) ²⁾.

Art. 1885. De asemenea, prescripția liberatorie nu va curge în contra creditorului condițional și în favoarea debitorului condițional, cât timp condiția nu s'a îndeplinit încă, cel puțin în privința acțiunilor personale (art. 1885, § 1), căci, în privința acțiunilor reale ale creditorului sau proprietarului condițional, ele sunt, prin excepție, supuse prescripțiunii, chiar și mai înainte de îndeplinirea condițiunii (art. 1885, § 2). Legiuitorul nostru, primind și de astă dată părerea lui Marcadé, admisă în contra jurisprudenței ³⁾

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 222. Laurent, XVII, 89. Demolombe, XXV, 370. Demante, V, 99 bis I. Larombière, II, art. 1180, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 74. Pand. fr., I, 1255. F. Herman, III, art. 1180, No. 5.

²⁾ „*Sub conditione debitum, per errorem solutum, pendente quidem conditione, repetitur*“. L. 16, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*. Cpr. Pothier, II, 218. Demolombe, XXV, 358. Laurent, XVII, 91. Bufnoir, *op. cit.*, p. 240. Baudry, II, 937. Thiry, III, 6. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 71. Larombière, II, art. 1181, No. 6. Pand. fr., I, 1245. Veđi și *infra*, p. 63, 64.

³⁾ Cpr. C. Pau și Cas. fr. D. P. 89. 2. 119. D. P. 79. 1. 343.—*Contrà*. C. Toulouse, D. P. 80. 1. 65.

de aproape întreaga doctrină, a curmat controversa care există, în această privință, în Franța, în sensul susținut de doctrină¹⁾. (Vezi și *infra*, p. 64).

În fine, dacă este vorba de un contract translativ de proprietate, dreptul de mutațiune prevăzut de legea timbrului nu poate fi cerut cât timp condițiunea nu s'a îndeplinit încă.²⁾

Legea timbrului.

3^o Efectele condițiunii îndeplinite (Efect retroactiv).

Art. 1015, ab initio. — Condițiunea îndeplinită are efect din ziua în care angajamentul s'a contractat. (Art. 1179 C. fr.).

Convențiunile producându-și efectul lor din ziua în care părțile au consimțit, îndeplinirea condițiunii are efect retroactiv până în ziua în care obligația s'a contractat. „*In stipulationibus id tempus spectamur quo contrahimus*“³⁾.

Deci, dacă condiția s'a îndeplinit, părțile sunt legate, nu din ziua îndeplinirii (*ut ex nunc*), ci din ziua în care ele au consimțit (*ut ex tunc*)⁴⁾, ear dacă condiția nu s'a îndeplinit, ele n'au fost legate nici odată.

¹⁾ Vezi Marcadé, *Prescription*, art. 2257, No. 2, p. 167 urm. Laurent, XXXII, 25 urm. Giorgio Giorgi, IV, 338. Baudry et Tissier, *Prescription*, No. 394 urm. Troplong, *Prescription*, II, 791 urm. Leroux de Bretagne, *Prescription*, 701 urm. Larombière, II, art. 1181, No. 15. Aubry et Rau, II, § 213, p. 330 urm. și p. 485 din ediția a V-a. Berriat St. Prix, III, 9261. Duranton, XXI, 328. F. Herman, IV, art. 2257, No. 32. Demante et Colmet de Santerre, VIII, 364 bis III urm. Baudry, III, 1676 urm. Thiry, IV, 634. — Vezi însă Arntz, IV, 2003.

²⁾ Demolombe, XXV, 358. T. Huc, VII, 255.—În caz de condiție resolutorie, transmisiunea fiind actuală, dreptul fiscului este exigibil imediat. Condiția resolutorie desființând contractul, ea și cum el n'ar fi avut nici o dată ființă (art. 1015), ar urma că și taxa percepută să fie restituită, însă restituirea nu are loc, pentru că ceea ce a fost perceput în mod regulat rămâne bine perceput. Cpr. T. Huc, *loco supra cit.*

Dreptul fiscului la caz de condiție resolutorie.

³⁾ L. 78, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus* și L. 144, § 1, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. V. și L. 8, Pr., Dig., 18, 6, unde se dice: „*Si exstiterit conditio... quasi jam contracta emptione in præteritum*“.

⁴⁾ Astfel, ipoteca creditorului condițional, care a luat inscripțiune, va avea rang din ziua inscripțiunii, ear nu din ziua îndeplinirii condiții (art. 1776, 1778). Molitor, I, 131.

Autorii caută să justifice principiul retroactivității, dicând că el este conform voinței presupuse a părților contractante ¹⁾.

Critica art.
1015. Drep-
tul străin.

Aceasta este atât de puțin adevărat în cât sunt legislațiuni care admit sistemul invers, ceea ce simplifică cu mult raportul părților față cu cei de al treile. Astfel, este Codul federal al obligațiilor din 1881 (art. 171, 174) și noul Cod german din 1896, după care convenția nu 'și are ființă sau nu se consideră ca desființată de cât din momentul realizării condițiunii suspensive sau resolutorie ²⁾. Părțile pot, cu toate acestea, în cât privește raporturile dintre ele, să facă, prin convenția lor, ca condițiunea să 'și producă efectele sale înainte de îndeplinirea ei. ³⁾.

Ori care ar fi avantajele sistemului neretroactivității, legiuitorul nostru, reproducând Codul francez, a consacrat în termeni expresi sistemul opus, care se vede admis și în Codul italian (art. 1170) ⁴⁾.

Aplicarea
art. 1015 la
toate con-
dițiile.

Termenii art. 1015 fiind generali, principiul retroactivității se aplică ori cărei condițiuni, atât acelei resolutorie (art. 1019 urm.), cât și acelei suspensive (art. 1017) și ori cărui drept, atât acelor personale cât și acelor reale (art. 1770) ⁵⁾. Este adevărat că art. 1015 pare a se referi numai la condiția suspensivă, din cauză că el este împrumutat de la Pothier (II, 220), care avea în vedere mai cu samă această condiție, însă regula este aceiaș pen-

¹⁾ Vedi Giorgio Giorgi, IV, 352. Vigié, II, 1327. Laurent, XVII, 78. „Retroactivitatea condițiunii îndeplinite, dice Demolombe (XXV, 387, p. 370, 371), este o consecință neaparată a validității obligațiunii condiționale“.

Art. 158 C.
german.

²⁾ Eată, în adevăr, cum se exprimă art. 158 din noul Cod german : „*Wird ein Rechtsgeschäft unter einer aufschiebenden Bedingung vorgenommen, so tritt die von der Bedingung abhängig gemachte Wirkung mit dem Eintritte der Bedingung ein*“.

„*Wird ein Rechtsgeschäft unter einer auflösenden Bedingung vorgenommen, so endigt mit dem Eintritte der Bedingung die Wirkung des Rechtsgeschäfts; mit diesem Zeitpunkte tritt der frühere Rechtszustand wieder ein*“.

³⁾ Art. 159 C. german. Conform : art. 171 al obligațiilor (Elveția) din 1881.

⁴⁾ Cpr. G. Giorgi, *op. cit.*, IV, 359. — In acelaș sens : art. 1120 C spaniol ; art. 1297 C. neerlandez, etc.

⁵⁾ T. Huc, VII, 255, p. 343.

tru toate condițiile ¹⁾. În adevăr, ori ce condiție suspensivă cuprinde o condiție resolutorie corelativă, după cum ori ce condiție resolutorie cuprinde o condiție suspensivă; de unde și consecința că retroactivitatea uneia atrage neaparat retroactivitatea celeilalte. Ast-fel, dacă presupunem că, la 1 ianuar 1898, ți-am vândut casa mea sub condiția suspensivă de a fi numit procuror general la Curtea din București, îndeplininduse condiția la 1899, vei fi considerat ca proprietarul casei mele încă de la 1 ianuar 1898, de când eu voi fi considerat că am încetat de a fi proprietar; de unde rezultă că, din ziua contractului dintre noi, eu n'am mai avut de cât o proprietate sub o condiție resolutorie. Eată deci că condiția suspensivă sub care ți-am făcut vândarea cuprinde neaparat, ca corelatif, o condiție resolutorie ²⁾.

Principiul retroactivității condițiunii se aplică de asemenea la condițiile casuale și mixte, precum și la cele imposibile și ilicite ³⁾. Cond. casuale, mixte, etc.

El se aplică și la condiția potestativă, fie că ea atârnă de un eveniment care stă în puterea creditorului de a l'face să se întâmple sau să nu se întâmple, fie că ea atârnă de voința debitorului, cu toate că, în această din urmă privință, chestia este controversată. Astfel, dacă presupunem că, la 1 ianuar 1898, ți am vândut casa mea sub condițiunea potestativă că într'un an să mă stabilesc la București, întâmplându-se ca condiția să se îndeplinească, ipotecarea sau vândarea casei ce aș fi făcut cătră o altă persoană *pendente conditione* va fi nulă, pentru că, prin efectul retroactiv al condițiunii, d-ta fiind proprietar încă de la 1 ianuar 1898, eu nu eram proprietar când am făcut ipoteca sau a doua vândare ⁴⁾. Cond. potestative.
Controversă.

¹⁾ Demolombe, XXV, 407. T. Huc, *loco supra cit.*

²⁾ Demolombe, XXV, 408. Mourlon, II, 1194. T. Huc, VII, 244. Baudry, II, 930, 942. Al. Degré, *Dreptul* din 1886, No. 43, p. 331. Veți și *supra*, p. 26 t. și n. 5.

³⁾ Pand. fr., I, 1271 și trib. Lyon, 28 nov. 1888.

⁴⁾ Laurent, XVII, 86. Vigié, II, 1331. T. Huc, VII, 256. Demolombe, XXV, 387. Larombière, II, art. 1179, No. 10. Pand. fr., I, 1273. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 78, n. 66. Molitor, I, 138. Toullier D., III, partea II, 546. Troplong, *Hypothèques*, II, 474. Massé-Vergé, III, § 525, p.

Aplicarea art. 1015 nu mai la condițiile simple potestative. Dar dacă am admis că principiul retroactivității stabilit de art. 1015 se aplică și condițiilor potestative, aceasta se înțelege numai în privința condițiilor *simple* potestative (art. 1006), iar nu și în privința condițiilor *pur* potestative prevăzute de art. 1010, pentru că obligația contractată sub o astfel de condiție fiind nulă din momentul contractării ei, nu poate prin nimic să devie validă mai în urmă. ¹⁾

Consecințele care rezultă din principiul retroactivității.

Acest principiu al retroactivității condițiunii dă naștere la următoarele consecințe :

1^o Toate drepturile reale consimțite, *pendente conditione*, de acel care a înstrăinat un corp cert și determinat sub o condiție suspensivă, cad odată cu îndeplinirea condițiunii, pentru că, în asemenea caz, înstrăinarea existând încă din momentul consimțământului, aceste drepturi reale, servitute, ipotecă, etc., emană de la o persoană care nu mai era proprietar (*a non domino*), și care, prin urmare, nu putea să transmită o proprietate ce nu avea (art. 1770) ²⁾.

Instrăinările sau drepturile reale consimțite de acel care a cumpărat imobilul sub o condiție suspensivă (creditorul condițional) vor fi din contra menținute, dacă condiția s'a îndeplinit, pentru că, prin efectul retroactiv al îndeplinirii condiției, el este proprietar din momentul formării contractului (art. 1015).

Dacă condiția nu s'a îndeplinit, vîndarea fiind inexistentă, instrăinările parțiale sau totale consimțite de cumpărătorul condițional vor cădea prin aplicarea art. 1770. (Cpr. art. 1380) ³⁾.

380, nota 7. După acești autori, care invoacă în sensul părerii lor L. 9. § 1, Dig., 20, 4, *Qui potiores in pignore*, etc., vîndarea sau ipoteca făcută *medio tempore* ar fi validă, primul cumpărător avînd recurs în daune în contra vîndătorului.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXV, 390. Larombière, II, art. 1174, No. 12 urm. Pand. fr., I, 1274.

²⁾ Art. 161 din noul Cod german este formal în această privință, de și am văzut (*suprà*, p. 56) că acest Cod nu admite principiul retroactivității condițiunii îndeplinite.

³⁾ Cpr. Laurent, XVII, 80, 90, 92, 112. F. Herman, III, art. 1179, No. 7. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 71. Baudry, II, 935. Demolombe, XXV, 381 urm., 410, 411. Pand. fr., I.

Ficțiunea care rezultă din retroactivitatea condițiunii nu se aplică, în părerea generală, la actele de administrație făcute de bună credință, *pendente conditione*, de către debitorul lucrului datorit sub condițiune, căci el având posesiunea lucrului până la îndeplinirea condițiunii, trebuie să poată să-l administreze atât în interesul privat al părților contractante, cât și în acel general al societății; și aceasta cu atât mai mult cu cât creditorul condițional este presupus a fi delegat debitorului administrația lucrului datorit (analogie din art. 1380, § 2) ¹⁾.

²⁾ Acel care s'a obligat a da un lucru sub condiție suspensivă este ținut, la îndeplinirea condiții, să predea creditorului nu numai lucrul cu toate accesoriile sale (aluviune, comoară, etc.) ²⁾, dar și fructele percepute *pendente conditione*, sau echivalentul lor, dacă părțile n'au manifestat fie expres, fie tacitamente, o intenție contrară, pentru că, prin efectul retroactiv al condiții, creditorul fiind proprietar, fructele aparțin proprietarului de câte ori legiuitorul n'a derogat de la acest principiu (art. 483) ³⁾.

Acte de administrație.
Controversă.

Cui aparțin fructele.
Controversă.

813 urm., 1267. Larombière, II, art. 1181, No. 8. Marcadé, IV, 559. Mourlon, II, 1205. Acollas, II, p. 821. Thiry, III, 6. Demante, V, 100 bis III. T. Huc, VII, 256. Giorgio Giorgi, IV, 357.

¹⁾ Demolombe, XXV, 399. Larombière, II, art. 1181, No. 20 și art. 1183, No. 15. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 72. Duranton, XVII, 34. G. Giorgi, IV, 359. Troplong, *Louage*, I, 100. Duvergier, *Idem*, 84. Pand. fr., I, 1278 urm. F. Herman, III, aut. 1179, No. 11 urm. Marcadé, IV, 566. Massé-Vergé, IV, § 699, p. 354, n. 1.—*Contrà*. Laurent, XVII, 82. T. Huc, VII, 257. Baudry, II, 935. Pacifici-Mazzoni, *Istituzioni di diritto civile italiano*, IV, 91.

²⁾ Demolombe, XXV, 404. Pand. fr., I, 1291, 1292. Larombière, II, art. 1181, No. 13 și art. 1183, No. 54, 55. Troplong, *Vente*, II, 766, 767. Duvergier, *Vente*, II, 55. T. Huc, VII, 277. G. Giorgi, IV, 357. Marcadé, VI, art. 1673, No. 2, p. 311, 312. Duranton, XVI, 425.—Remâne însă bine înțeles că debitorul va avea drept la partea din comoară ca găsit (art. 649, § 1). Larombière, II, art. 1183, No. 55.

Comoară.

³⁾ Baudry, II, 935. Laurent, XVII, 84, 85, 116, 154. Arntz, III, 104. Thiry, III, 6, *in fine*. Marcadé, IV, 559, 563. T. Huc, VII, 258, 277. Larombière, II, art. 1181, No. 14 și art. 1183, No. 45. Pand. fr., I, 1284. Acollas, II, p. 821. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 75 și 81. F. Herman, III, art. 1179, No. 17 urm. Massé-Vergé, III, § 535, p. 380,

Cu toate aceste, chestia este foarte controversată, și mai multe sisteme sunt în prezentă.

Astfel, unii ¹⁾ scutesc pe debitorul condițional de restituirea fructelor percepute, din cauza bunei sale credințe, prin aplicarea art. 485, 486, care sunt străine de materia noastră; ear alții ²⁾ îi conferă proprietatea fructelor ca o compensare a sarcinei deteriorărilor ce'i impune art. 1018, prin aplicațiunea maximei: *Eum sequi debent commoda, quem sequuntur incommoda* ³⁾, sau *commodum ejus esse debet cujus periculum est* ⁴⁾.

În fine, alții conferă proprietatea fructelor tot debitorului condițional, însă pentru alte motive: 1^o pentru că această soluție ar fi conformă intențiunei părților; și 2^o pentru că retroactivitatea operează *in jure*, ear nu *in facto*, adecă nu poate șterge faptul posesiunii și a folosinței debitorului *medio tempore*. (Cpr. art. 762, 834, 838, 854, 1363, etc.) ⁵⁾.

Neînțelegerrea asupra motivelor acestui sistem dovedesc că el este inadmisibil și că trebuie să fie respins.

Restituirea cheltueleur necesare. Creditorul condițional devenit proprietar definitiv prin îndeplinirea condiții, care va lua lucrul dimpreună cu fructele sale, va trebui însă să restituiească debitorului toate cheltueele *necesare* făcute de dênsul pentru conservarea lucrului, chiar dacă ele n'ar fi adus nici o îmbunătățire fondului (art. 494, 766, 991, 997).

Cheltueli utile. În cât privește însă cheltueele *utile*, creditorul nu le va restitui de cât numai până la suma adausului de valoare produsă printr'ênsele, adecă numai întru cât ele au mărit valoarea fondului, pentru că numai întru atâta au fost folositoare (art. 494, 997, 1377 ⁶⁾).

text, *in fine*, și nota 9. Giorgio Giorgi, IV, 360. Cpr. art. 173 C. federal al obligațiilor.

¹⁾ Toullier D., III, partea II, 541, 545. Troplong, *Vente*, I, 60 și *Donations*, I, 291.

²⁾ Duranton, XI, 82.

³⁾ L. 10, Dig., 50, 17, *De regulis juris*.

⁴⁾ *Instit.*, § 3, III, 23, *De emptione et venditione*. Veđi asupra acestei maxime, t. III, p. 527, n. 3; t. V, p. 191 și *infra*, p. 69, text și nota 5.

⁵⁾ Cpr. Vigié, II, 1329. Demolombe, XXV, 401. Murlon, II, 1206. Demante et Colmet de Santerre, V, 98 bis II.

⁶⁾ Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 87. 1. 230. Veđi t. V, p. 338 și p. 380.

Acest adaos de voloare se va aprecia după momentul în care lucrul se restituie, ear nu după momentul când s'a făcut acțiunea ¹⁾).

Debitorul va avea de asemenea drept la cheltueile de simplă întreținere, pentru că aceste cheltueli fiind o sarcină a folosinței, am vădut că el trebuie să restituie fructele, de unde rezultă că și lui trebuie să i se plătească cheltueile de întreținere, pentru că altfel, creditorul condițional devenit proprietar definitiv s'ar îmbogăți în detrimentul debitorului ²⁾).

Cheltueli de întreținere.

În nici un caz însă debitorul nu va fi în drept a reține lucrul până la plata cheltueilor sale, pentru că dreptul de retenție fiind o garanție specială, nu poate fi admis de cât în casurile anume statornicite de lege ³⁾).

Dreptul de retenție.

Cât pentru cheltueile de simplă plăcere sau voluptuare, debitorul nu va putea să le ceară de la creditor, rămânându'i însă dreptul de a le rădica, dacă aceasta se poate face *sine detrimento rei*, cu îndatorirea de a restabili lucrurile în starea de mai înainte (art. 539) ⁴⁾).

Cheltueli voluptuare.

Debitorul condițional va trebui în ori ce caz să despăgubească pe creditor de stricăciunile care ar fi micșorat valoarea lucrului prin faptul, culpa sau neglijența sa (art. 767, 998, 999) ⁵⁾).

Art. 998, 999.

Despre condiția suspensivă.

Art. 1017.—Obligațiunea sub condițiune suspensivă este aceea care depinde de un eveniment viitor și necert. Obligațiunea condițională nu se perfectă de cât după îndeplinirea evenimentului. (Art. 1004, 1012 urm., 1018, 1022, 1770, 1885 C. C. Art. 63 C. com. Art. 1181 C. fr.).

Am vădut *suprà* p. 25, ce este condiția suspensivă sau *urnitoare*, după cum o numește Codul Calimach.

¹⁾ Larombière, II, art. 1183, No. 57.

²⁾ Larombière, II, art. 1181, No. 13 și 1183, No. 57. Cpr. Giorgio Giorgi, IV, 361.—Autoriî care lasă fructele debitorului condițional recunosc, ca o consecință a dobândirii acestor fructe, că debitorul n'are nici un drept la restituirea cheltueilor de întreținere. Veđi Vigié, II, 1330. Demolombe, XXV, 402 bis.

³⁾ Veđi t. V, p. 340 urm. și 381. V. și *suprà*, p. 17, text și n. 2.—Veđi însă T. Hue, VII, 168 urm.

⁴⁾ Veđi t. III, p. 543 și t. V, p. 338 și 380.

⁵⁾ Demolombe, XXV, 403.

Greșală de
redacție a
textului fran-
cez.

Condiția suspensivă este un eveniment viitor și necert care suspendă existența unei obligațiuni. O obligație constituită sub asemenea condiție nu se perfectă, dice art. 1017, de cât după îndeplinirea evenimentului, ceea ce însemnează că, până la acest moment, ea nu'și are ființă. Astfel, dacă am dis că voi lua cu chirie casa d-tale din București, sub condițiunea că voi fi numit consilier la Curtea de Casație, obligația nu se va naște de cât prin îndeplinirea condiții. Până atunci, nu pot fi silit a'ți plăti chiria, nici a mă muta în casă. Textul nostru este deci exact când dice că obligația nu se perfectează de cât prin îndeplinirea evenimentului, pe când textul francez cuprinde o inexactitate, criticată de toți autorii, când dice că obligația *nu poate fi executată* de cât după îndeplinirea condițiunii.

Textul francez mai cuprinde încă și o altă inexactitate care, la noi, a fost earăși înlăturată, când presupune că un eveniment *întâmplat, însă necunoscut încă de părți*, poate fi considerat ca condiția unei obligațiuni ¹⁾.

Inutilitatea
art. 1017.

Cu toate că art. 1017 este mai bine redactat de cât în Codul francez, totuși el nu este de nici o utilitate, și ar fi fost mult mai bine dacă ar fi fost eliminat, precum este în Codul italian, pentru că el nu face de cât a repeta ceea ce se mai spune încă odată în art. 1004.

Din împrejurarea că obligația nu ia naștere de cât prin îndeplinirea condiții, rezultă mai multe consecinți, pe care le am expus mai sus.

Debitorul condițional nu poate fi urmărit pentru executarea obligațiunii sale înainte de îndeplinirea condiții, fiind că până atunci el nu datorește nimic.

Până la îndeplinirea condiții el are posesiunea și folosința lucrului care face obiectul obligații, având dreptul de a l administra ²⁾, de a sta în judecată pentru dânsul atât ca reclamant cât și ca pârît ³⁾, rămânând însă creditorului dreptul de a interveni în instanță spre a împedeca colusiunea, fraudă sau negligența, și de a respinge hotărîrea dată față cu debitorul singur în urma îndeplinirii condițiunii, dacă acea hotărîre nu' este folositoare ⁴⁾.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 23.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 59, unde se arată controversa.

³⁾ Larombière, II, art. 1181, No. 6. Pand. fr., I, 810.

⁴⁾ Pand. fr., *loco cit.*, Demante, V, 328 bis XXIII. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 72.

Când imobilul datorit sub o condiție suspensivă este afectat de ipotecă emantate de la proprietarii anteriori, creditorii ipotecari vor putea îndrepta urmărirea lor contra debitorului acestui imobil, care are facultatea de a purga proprietatea (art. 1803 urm.), ca și cum imobilul n'ar fi fost înstrăinat, și de a-l delasa (art. 1795) ¹⁾.

Art. 1795,
1803 urm.

Debitorul sub condiție suspensivă fiind încă proprietar până la îndeplinirea condițiunii, poate, *pendente conditione*, să înstrăineze lucrul în totul sau în parte, să-l greveze de sarcini reale, ipotecă, servituți, usufruct, etc., însă toate aceste drepturi vor fi revocate prin realizarea condițiunii (art. 1770) ²⁾.

Aplicarea
art. 1770.

Aceiaș drept aparține și creditorului condițional; ear înstrăinările totale sau parțiale consimțite de dânsul vor rămâne valide sau vor cădea, după cum condiția se va îndeplini sau nu se va îndeplini ³⁾.

Îndeplinirea condițiunii având efect retroactiv până în ziua contractului (art. 1015), debitorul va fi obligat, după cum am vedut, să predeie creditorului lucrul cu toate accesoriile sale și fructele percepute ⁴⁾.

Dacă debitorul a plătit înaintea îndeplinirii condiții- Art. 993.

Creditorul care n'a figurat în instanță poate el să invoa-Teoria repre-
ce hotărârile date în favoarea debitorului? Unii admit a-sentațiunii
firmativa (cpr. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 383. Bonnier, imperfecte.
Tr. des preuves, ediția a V-a, revădută de F. Larnaude (Paris, 1888), 878, p. 718. Marcadé, V, art. 1351, No. 13, p. 193. Larombière, V, art. 1351, No. 112, 113), ear alții negativa (Demante, V, 328 bis XXIII. Demolombe, XXX, 370. Laurent, XX, 118 urm., 123. T. Hue, VII, 317). Această contro-
versă celebră asupra *mandatului restrêns sau reprezentațiunii imperfecte* va fi discutată mai târziu când ne vom ocupa despre lucrul judecat (art. 1201). Ne am mărginit de o cam dată a cita principalii autori care se pronunță într'un sens sau altul. Mai veți încă asupra acestei teorii foarte contestabile a reprezentațiunii imperfecte, Pand. fr., *Chose jugée*, t. 17, 1178 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 1268 urm.

¹⁾ Pand. fr., I, 811 urm. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 72. Larombière, II, art. 1181, No. 7.

²⁾ Veți *suprà* p. 85.—Art. 161 din noul Cod german este formal în această privință.

³⁾ Veți *suprà*, p. 58.

⁴⁾ Veți *suprà*, p. 59, 60.

nii, el va avea o acțiune în repetiție, pentru că a plătit ceea ce nu datoarea încă (art. 993¹).

Art. 1885. Până la îndeplinirea condiții, prescripția nu curge în contra creditorului condițional, cel puțin în privința acțiunilor personale (art. 1885)²).

În fine, art. 1018 prevede ca riscu-pericolul lucrului determinat datorit sub o condiție suspensivă, este și rămâne, până la îndeplinirea condiții, în sarcina debitorului. *Res perit debitori.*

Despre riscuri în materie de obligațiuni condiționale și responsabilitatea debitorului unui corp cert și determinat.

Art. 1018, în cele dintâi trei paragrafe, se ocupă despre riscuri în materie de obligații condiționale, ceea ce presupune o pierdere sau deteriorare fortuită a corpului cert și determinat care face obiectul obligațiunii condiționale, iar paragraful ultim se ocupă despre responsabilitatea ce incumbă debitorului, când corpul cert s'a deteriorat prin culpa sa. Aceste chestiuni fiind însă cu totul deosebite, le vom deosebi și noi, ocupându-ne de fie care în parte.

Despre riscuri ¹).

Art. 1018.—Când obligațiunea este contractată sub o condiție suspensivă, obiectul convențiunii rămâne în riscu-pericolul debitorului, care s'a obligat a'l da în caz de îndeplinirea condițiunii.

Dacă obiectul a perit în întregul său, fără greșala debitorului, obligațiunea este stensă (sau mai bine zis *inexistentă*).

Dacă obiectul s'a deteriorat fără greșala debitorului, creditorul este obligat a'l lua în starea în care se găsește, fără scădere în preț. (Art. 943, 971, *in fine*, 1074, § 2, 1102, 1156, 1335, 1358 C. C. Art. 1182 C. fr. 1163 C. italian).

¹) Vezi *suprà*, p. 54. Cpr. L. 16, Dig., 12, 6, citată textual *suprà*, *loco cit.*, nota 2.

²) Vezi *suprà*, p. 54, 55.

³) Prin *risc (periculum)*, riscu-pericol (art. 971) sau *pericol* (art. 1335) se înțelege pericolul în care se găsește o persoană de a suferi pierderea totală sau parțială a unui lucru determinat, întâmplată prin caz fortuit sau forță majoră; iar prin *caz fortuit* sau *forță majoră* (aceste expresiuni fiind sinonime), *vis divina*, *vis major* (art. 1082, 1083, 1435, 1447, 1448, 1601, etc.), se înțelege ori ce eveniment întâmplat din o cauză străină și neimputabilă debitorului, precum ar fi,

Înainte de a examina teoria riscurilor astfel cum le-giuitorul a stabilit-o prin art. 1018, trebuie să observăm că acest text presupune, de și el n'o spune anume, după cum o spune art. 1163 din Codul italian, că pierderea sau deteriorarea fortuită a corpului cert, care face obiectul obligațiunii condiționale, s'a întâmplat *pendente conditione*, adică înainte de îndeplinirea condiții, căci dacă lucrul a perit sau s'a stricat în urma îndeplinirii ei, nu se va mai aplica art. 1018, ci art. 971 și 1074, § 2, de oare ce, prin îndeplinirea condițiunii, obligația devenind pură și simplă, ea este supusă dreptului comun, după cum foarte bine observă Pothier ¹⁾.

Art. 1018 presupune că pierderea fortuită s'a întâmplat înaintea îndeplinirii condiții.

A doua observație importantă pe care o fac autorii este că, în ipotesa art. 1018, legiuitorul presupune că obligația condițională s'a născut din un contract sinalagmatic ori bilateral, de ex., vîndarea, schimbul, locațiunea, etc. (art. 943), sau cel puțin din un contract unilateral cu titlu oneros, căci, de câte ori va fi vorba de un contract unilateral cu titlu gratuit, de ex., o donațiune, creditorul, ear nu debitorul va suferi, fără nici o despăgubire, consecințele pierderii sau deteriorării lucrului (art. 971, 1074, § 2), și debitorul la care lucrul ar fi perit prin caz fortuit, va fi liberat de obligația sa, fără a datori nici o despăgubire. (Cpr. art. 1565—1568) ²⁾.

Necesitatea unui contract sinalagmatic.

Aceste fiind expuse, să venim acum la textul nostru. Risco-pericol în oblig.

În obligațiile pure și simple sau cu termen ³⁾, care au de obiect corpuri certe și determinate, risco-pericolul, pure și simple sau cu termen.

de ex., un incendiu cauzat prin trăsnet, sau distrugerea unui imobil prin un cutremur, prin o inundație, prin o invazie străină, etc. Veți t. V, p. 186 și 329 urm. Casul fortuit este, cu alte cuvinte, ori ce eveniment pe care vigilența umană nu poate să'l previe, nici să'l împedee, fie că acest eveniment provine de la natură, fie de la o persoană sau un lucru de care debitorul nu răspunde. Cpr. C. Paris. D. P. 97. 2. 249. Veți și t. V, p. 330, n. 1. Veți și *infra*, rubrica: *Despre casul fortuit sau forța majoră*.

¹⁾ Pothier, II, 219. Demolombe, XXV, 419. Pand. fr., I, 825.

²⁾ Veți Demolombe, XXV, 420. Demante, V, 101 bis I. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 71, n. 43. Duranton, XI, 76. T. Hue, VII, 261. Giorgio Giorgi, IV, 349. Acollas, II, p. 823. Pand. fr., I, 826. Veți și t. V a lucrării noastre, p. 189.

³⁾ Baudry, II, 953. Mourlon, II, 1134, *in fine*. Veți și *infra*, explic. art. 1022, 1023, p. 109.

adeacă pierderea sau deteriorarea fortuită privește în principiu pe creditor, debitorul fiind liberat prin pierderea fortuită a lucrului (art. 1156). *Res perit creditori*, ear nu *debitori* (art. 971, 1074, § 2) ¹⁾.

Art. 1018, § 1. Prin derogare de la acest principiu, art. 1018, § 1 prevede că corpul cert și determinat datorit sub o condiție suspensivă, și chiar sub o condiție resolutorie, de și legea n'o spune formal ²⁾, este, *pendente conditione*, în riscul și pericolul debitorului (*res perit debitori*), soluție admisă atât de Pothier (II, 219) cât și în dreptul roman ³⁾.

Critica legii. Această excepție la principiul retroactivității condiții îndeplinite este viu criticată de unii autori ⁴⁾.

În adevăr, este logic ca riscurile, *pendente conditione*, să privească, la caz de neîndeplinirea condițiunii, pe debitor, pentru că, în asemenea caz, obligația n'a existat nici odată; pe când aceiaș soluție nu mai este logică de câte ori condiția s'a îndeplinit în urma perirei lucrului, pentru că, în asemenea caz, îndeplinirea condiții având efect retroactiv încă din ziua formării obligații (art. 1015), în acel moment, obiectul datorit a avut ființă, și pierderea lui, prin urmare, ar fi trebuit să cadă asupra creditorului, ear nu asupra debitorului ⁵⁾.

Justificarea
art. 1018, § 1.

La aceasta se răspunde însă că, pentru ca condiția să poată avea efect retroactiv, trebuie ca ea să poată fi îndeplinită în mod util. „*Il faut que la condition agisse avant qu'elle rétroagisse*“ ⁶⁾. *Prius est esse, quam esse tale*. Or, pentru că ea să poată face ca convenția să și producă efectele sale din ziua în care consimțământul a fost dat, trebuie ca ea să și poată produce efectele sale; trebuie ca

Dreptul
străin

1) Veți t. V, p. 188 urm.—În legea engleză, în Codul german (art. 446) și în alte legislațiuni, riscurile sunt, din contra, în sarcina debitorului. Cpr. art. 1902 C. Calimach (1447 C. austriac). Veți t. V, p. 188, text și note.

2) Veți *infra*, explic. art. 1018, p. 78 urm.

3) „*Stipulationes perimuntur si, pendente conditione, res extincta fuerit*“. (L. 8, Pr., *in fine*, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*).

4) Veți Laurent, XVII, 96.

5) Laurent, *loco supra cit.* Cpr. Demolombe, XXV, 425.

6) Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 406, nota 1.

însuș convenția să se poată forma, ceea ce este cu neputință din cauza lipsei de obiect ¹⁾.

Boissonade, în Ante-proiectul Codului japonez (II, p. 406), dice că convenția condițională este ca un copil conceput, care are capacitatea de a moșteni, sub condiția însă de a se naște viu, și care, în caz contrar, n'are nici un drept, pentru că n'a existat.

Ori cum ar fi, bun sau rău, acesta este sistemul consacrat de legiuitor.

Dar dacă, în materie de obligațiuni condiționale, riscurile privesc pe debitor, nimic n'ar împedea pe părți de a le pune, prin convenția lor, în totul sau în parte, în sarcina creditorului ²⁾: „*Si in venditione conditionali hoc ipsum convenisset, ut res periculo emptoris servaretur, puto pactum valere*, dice Ulpian ³⁾.

Principiul excepțional al răspunderii debitorului fiind cunoscut, să venim acum la aplicațiile lui.

Prima aplicație o găsim în § 2 a textului nostru. Dacă ^{Art. 1018, § 2.} corpul cert și determinat a perit cu totul (*periculum interitus*), *pendente conditione*, fără greșala debitorului, obligația nu este stinsă, precum pe ne drept prevede textul, ci n'a existat nici odată ⁴⁾. Prin urmare, lucrul a perit pentru debitor, fiind că riscurile sunt pe sama lui. Astfel, dacă ți am vândut casa mea din Iași cu preț de 20000 lei, sub condiția suspensivă că voi fi numit consilier la Curtea de Casație, presupunând că obiectul contractului a fost distrus

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 219. Boissonade, *op. cit.*, p. 406, No. 388. Baudry, II, 938. Marcadé, IV, 562. Larombière, II, art. 1182, No. 1. Demante, V, 101 bis I. Acollas, II, p. 823. T. Huc, VII, 261. Pand. fr., I, 830. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 71.—Demolombe (XXV, 426) justifică această dispoziție excepțională prin echitate și prin intenția părților contractante.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXV, 429. Larombière, II, art. 1182, No. 4. Pand. fr., I, 834.

³⁾ L. 10, Pr., Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ.*

⁴⁾ Pothier, II, 219. Marcadé, IV, 562. Thiry, III, 6. Massé-Vergé, III, § 355, p. 378, nota 3. Demolombe, XXV, 422. Acollas, II, p. 823. Vigie, II, 1333. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 105, n. 1. Pand. fr., I, 829, *in fine.* Art. 1163 din Codul italian este mult mai corect, când dice că, în asemenea caz, obligația este inexistentă, „*l'obbligazione si ha come non contratta.*”

prin caz fortuit, voi fi liberat de obligația de a'ți preda casa la îndeplinirea condiției, însă, în acelaș timp, nu voi putea să'ți cer prețul, pentru că, în specie, neexistând contract din cauza lipsei de obiect, lucrul trebuie să peară pentru proprietarul lui, în specie, pentru mine, debitorul. *Res perit domino*, în specie, *debitori* ¹⁾.

Casul în care lucrul a perit prin culpa debitorului.

Art. 1018, § 2 neprevădend de cât cazul în care lucrul a perit *pendente conditione*, fără greșala debitorului, se înțelege că, dacă lucrul a perit din culpa debitorului, acest din urmă va trebui să plătească creditorului valoarea lucrului ²⁾ și la nevoie, chiar daune, prin aplicarea principiilor generale relative la pierderea unui corp cert și determinat (art. 1018, § ultim, 1102, 1156) ³⁾.

Art. 1018, § 3. Deosebire de la Cod. francez.

A doua aplicație a principiului de mai sus o găsim în § 3 a art. 1018. Dacă corpul cert și determinat care făcea obiectul obligației condiționale, în loc de a peri cu totul, *pendente conditione*, s'a deteriorat sau degradat ⁴⁾ numai prin caz fortuit, adică a perit în parte (*periculum deteriorationis*), textul francez conferă creditorului alegerea sau de a desființa obligația, sau de a cere lucrul în starea în care se găsește, fără reducere de preț, ceea ce însemnează că riscul rămâne tot în sarcina debitorului, pentru că, dacă deteriorarea este însămnată, creditorul nu va lipsi de a cere desființarea obligațiunii, lăsând astfel pierderea pe sama debitorului.

Această dispoziție, contrară dreptului roman și păreri lui Pothier (II, 219), prea favorabilă creditorului și nedreaptă pentru debitor, fiind criticată de autori ⁵⁾, legiu-

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXV, 421. Baudry, II, 938. Pand. fr., I, 829.

²⁾ Valoarea ce el va plăti va fi aceea ce lucrul a avut în momentul îndeplinirii condițiunii. Cpr. art. 765 și L. 59, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*, unde se dice: „*Ejus aestimationem eo tempore spectari oportet, quo dies obligationis venit*“. Cpr. Demolombe, XXV, 432. Larombière, II, art. 1182, No. 9.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXV, 431. Larombière, II, art. 1182, No. 8. Pand. fr., I, 838. Vigié, II, 1333. Cpr. art. 1163, § 3 C. italian.

⁴⁾ Cpr. art. 767 și 995, *in fine*, care mai vorbesc încă de deteriorări sau degrațiuni.

⁵⁾ Veđi Larombière, II, art. 1182, No. 7. Acollas, II, p. 823. Thiry, III, 6. Duranton, XI, 80. Mourlon, II, 1208. Marcadé, IV, 563. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 105, nota 2. Arntz, III, 103. Baudry, II, 938. Molitor, I, 133. Laurent,

torul nostru ținând sama de aceste critice întemeiate și reproducând § 4 a art. 1163 din Codul italian ¹⁾, a făcut în cazul de față aplicațiunea principiului retroactivității, lăsând de astă dată riscul pierderii parțiale pe sama creditorului. *Res perit creditori.* (Vezi și *infra*, p. 81).

Această soluție, conformă dreptului roman ²⁾, admisă și în vechia jurisprudență franceză ³⁾, este singură logică și echitabilă. În adevăr, lucrul deteriorat sau degradat având, în specie, ființă în momentul îndeplinirii condiții, contractul a putut să se formeze, și nu se mai poate dice, că în caz de pierdere totală (art. 1018, § 2), că obligația debitorului ne mai având obiect, obligația creditorului ar fi lipsită de cauză. Nimic neopunându-se deci la formarea contractului, prin efectul retroactiv al condiții, el va fi considerat ca pur și simplu încă din ziua în care părțile au consimțit, și prin urmare, creditorul va lua lucrul în starea în care se găsește, fără scădere de preț și fără a mai avea drept, ca în Codul fr., a cere desființarea obligațiunii, suferind astfel paguba deteriorărilor aduse lucrului fără culpa debitorului, după cum el se va folosi și de măririle aduse acestui lucru, soluțiune care este cu mult mai echitabilă: *Eum sequi debent commoda, quem sequuntur incommoda* ⁴⁾.

Justificarea soluții admise de Codul nostru, după acel italian.

Responsabilitatea care incumbă debitorului când lucrul a perit sau s'a deteriorat prin culpa sa, înaintea îndeplinirii condițiunii.

Art. 1018, § ultim.—Dacă obiectul s'a deteriorat prin greșala debitorului, creditorul are dreptul sau să ceară desființarea

XVII, 98. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 77, t. și n. 64. Pand. fr., I, 841.—Demolombe însă (XXV, 437) și Colmet de Santerre (V, 101 bis III) se încearcă a justifica această măsură nedreaptă. Cpr. și Vigîe, II, 1334.

¹⁾ Cu toate aceste, și dispoziția Codului italian este criticată de unii autori. Vezi Boissonade, *op. cit.*, p. 407, No. 389. Vezi însă Giorgio Giorgi (IV, 349), care cu drept cuvânt aprobă modificarea Codului italian, admisă și de legiuitorul nostru.

²⁾ „*Sane si extet res, licet deterior effecta, potest dici esse damnum emptoris*“. L. 8, Pr., *in fine*, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei vendite*.

³⁾ Pothier, *Oblig.*, II, 219.

⁴⁾ L. 10, Dig., 50, 17, *De regulis juris* și *Instit.*, § 3, III, 23, *De emptione et venditione*. Vezi și *supra*, p. 60, t. și n. 4.

obligațiunii, sau să iee lucrul în starea în care se găsește, cu daune-interese. (Art. 767, 998, 1021 C. C. Art. 1182 C. fr.).

Ultimul paragraf a art. 1018 prevede ipotesa în care corpul cert și determinat ce face obiectul obligații condiționale a fost deteriorat *pendente conditione*, prin greșala debitorului, ceea ce, precum am observat *suprà*, p. 64, este o chestie de responsabilitate, ear nu de riscuri.

Art. 998 și
1021.

Greșala debitorului putând să păgubească pe creditor, este evident că acesta va fi în drept a cere despăgubirea prejudiciului cauzat (art. 998); de aceea, textul conferă creditorului dreptul de a cere desființarea obligațiunii, sau de a lua lucrul în starea în care se găsește cu daune-interese. Aceasta este, pe de o parte, aplicarea principiului înscris în art. 998, adică că ori cine cauzează altuia o pagubă trebuie să'l despăgubească, ear pe de alta, a art. 1021 (condiție resolutorie tacită), după care, de câte ori debitorul nu'și a îndeplinit obligația sa (și în specie, obligația sa consistă în a pastra lucrul ca un bun părinte de familie), creditorul poate să ceară sau desființarea obligații sau executarea ei ¹⁾.

Creditorul
are drept la
daune în toa-
te casurile.

Ori care ar fi soluția la care creditorul s'ar opri, fie că el ar cere desființarea obligațiunii sau executarea ei, el are drept la daune și într'un caz și în altul, cuvintele daune-interese, care se găsesc la finele textului, referinduse la ambele alternative ²⁾.

Determina-
rea daunelor.

Lucrul fiind datorit în momentul îndeplinirii condiții, daunele la care creditorul poate să aibă drept se vor determina avënduse în vedere diferența care există între valoarea lucrului în momentul îndeplinirii condiții și aceea ce el ar fi avut la aceiaș epocă, dacă n'ar fi fost deteriorat ³⁾.

Casul în care
condiția nu
s'a îndeplinit.

Tot ce am dis până acum lasă a se presupune că condiția s'a îndeplinit după ce lucrul s'a deteriorat sau a perit în parte prin culpa debitorului, căci dacă se va întâmpla

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 939. Laurent, XVII, 97. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 93. 1. 21, 22.

²⁾ Baudry, II, 939. Acollas, p. 824. Demolombe, XXV, 444. Laurent, XVII, 97. Vigié, II, 1334. Demante, V, 101 bis V. *Pand. fr.*, I, 851. Larombière, II, art. 1182, No. 10. T. Huc, VII, 262.

³⁾ *Pand. fr.*, I, 852. Larombière, II, art. 1182, No. 9. Laurent, XVII, 97.

ca condiția să cadă, deteriorarea lucrului n'a adus nici o pagubă creditorului, fiind că el n'a avut nici un drept la acel lucru ¹⁾).

Art. 1018 § ultim neprevădând de cât cazul unei per-Casul în care deri parțiale a lucrului, se înțelege că, la caz de pierdere, lucrul a pe- totală prin culpa debitorului, creditorul va avea numai it totalimen- drept la daune conform dreptului comun. Nu poate, în a- de vēr, să fie vorba de primirea unui lucru care nu mai debitului. există ²⁾).

Despre condiția resolutorie.

Condiția resolutorie rezultă sau din stipulația părților, sau din lege. În cazul întâi, ea este *expresă* (art. 1019); în cazul al doile, ea este *tacită* (art. 1020, 1021).

Despre condiția resolutorie propriu zisă, sau expresă.

Art. 1019.—Condițiunea resolutorie este aceea care supune desființarea obligațiunii la un eveniment viitor și necert.

Ea nu suspendă execuțiunea obligațiunii, ci numai obligă pe creditor a restitui aceea ce a primit în caz de îndeplinirea evenimentului prevădut prin condițiune. (Art. 825, 836, 1012 urm., 1015, 1018, 1091, 1371 urm., 1770 C. C. Art. 1183 C. fr.).

Condiția resolutorie, *deslegătoare*, după cum o numește Codul Calimach ³⁾ este aceea care, departe de a suspenda existența obligații, aduce din contra desființarea sau revocarea ei, de câte ori se îndeplinește, punând lucrurile în starea de mai înainte, ca și cum obligațiunea n'ar fi avut nici odată ființă ⁴⁾).

¹⁾ Baudry, II, 939, *ab initio*.

²⁾ Baudry, II, 939, *in fine*.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 26.

⁴⁾ Acest efect al condiții resolutorie nu este însă cu putință de cât pentru contractele care se perfectează imediat și în mod definitiv în momentul în care ele se formează, precum sunt: vânzarea, schimbul, donațiunea, etc. Efectul acestor contracte consistând, în adevăr, într'un fapt juridic, transmiterea proprietății, acest fapt poate fi nimicit, cu toate consecințele sale, de câte ori condiția resolutorie se îndeplinește, și aceasta chiar dacă dobânditorul ar fi fost pus în posesiunea lucrului. Contracte care se perfectează în momentul formării lor.

În cât privește însă contractele așa zise succesive (*qui Contractate successive.* *tempus succesivum habent*), pentru că obligațiile care isvo-

Ceea ce este deci în suspensie nu este existența obligații, precum este în cazul unei obligații suspensive (art. 1004, 1017), ci rezoluțiunea sau desființarea obligații. De aceea, Romanii diceau, cu drept cuvânt, că obligația, în asemenea caz, este pură și simplă, și îndeplinirea condiției aduce desființarea ei... *obligatio pura, quae sub conditione resolvitur* ¹⁾.

Dacă condiția nu se îndeplinește, obligația a fost în tot-deauna pură și simplă ²⁾. Dacă, din contra, ea se îndeplinește, obligația se consideră că n'a avut nici odată ființă, îndeplinirea condiției având efect retroactiv (art. 1015 ³⁾).

resc din ele se reînnoesc în tot timpul convenției, precum sunt, de exemplu: contractul de locațiune, de anticresă, de societate, etc., îndeplinirea condiției rezolutorie, după ce ele au primit un început de executare, nu poate șterge cu totul efectele contractului din trecut. Ast-fel, îndeplinirea condiției rezolutorie, după ce chiriașul sau arendașul s'a folosit mai mult timp de imobilul închiriat sau arendat, nu poate să facă inexistent contractul de locațiune sau de arendă, nici să șteargă folosința chiriașului sau arendașului din trecut. Contractul succesiv va trebui deci să fie executat în privința faptelor îndeplinite, cu toată realizarea condiției, ca și cum durata lui ar fi fost limitată din capul locului. Condiția rezolutorie aplicată la contractele succesive nu este deci de cât un termen care aduce încetarea pe viitor a contractului, fără a opera o rezoluțiune propriu zisă pentru trecut. Principiul înscris în art. 1019, după care efectul condiției rezolutorie, când ea se îndeplinește, este de a pune lucrurile în starea de mai înainte, ca și cum obligația n'ar fi avut ființă, încetează, dăce foarte bine Curtea din Caen (Répert. Dalloz, *Rente viagère*, 100, n. 1, p. 158), de câte ori aplicația sa este cu neputință. Cpr. Pand. fr., I, 891, 892. Laurent, XVII, 121. Demolombe, XXV, 469. Aubry et Rau, IV, § 302, *in fine*, p. 86. Larombière, II, art. 1183, No. 72. T. Huc, VII, 265.

Rentă via-
geră.

Soluția este aceeași și în privința unei rente viagere. Veți Laurent, *loco cit.* T. Huc, VII, 265. Demolombe, XXV, 464. Pand. fr., I, 893. Cpr. C. Caen, decizia *suprà cit.* — Veți însă Cas. fr. D. P. 57. 1. 281.

- 1) L. 2, Pr., Dig., 18, 2, *De in diem addictione*.
- 2) Demolombe, XXV, 449. Pand. fr., I, 874. G. Giorgi, IV, 370. T. Huc, VII, 264. Thiry, III, 7. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 79 și toți autorii.
- 3) Pand. fr., I, 874. Demolombe, XXV, 450. Thiry, III, 7. Laurent, XVII, 113 și toți autorii. Veți și *suprà*, p. 56.

Exemple de obligații sub condiție resolutorie găsim în art. 855 și 1371 urm.

Eată cazul prevădută de art. 825. Iți dau 1000 lei, însă donația va fi desființată, dacă vei muri înaintea mea. D-ta ești proprietar din momentul acceptațiunii (art. 814), ca și cum donația ar fi fost pură și simplă, însă ea va fi desființată prin îndeplinirea condiției, când atunci moștenitorii d-tale vor fi obligați a-mi restitui ceea ce ai primit (art. 825 și 1019). Art. 825.

Creditorul sub condiție resolutorie având, *pendente conditione*, aceleași drepturi, ca și cum obligația ar fi pură și simplă, are posesiunea și folosința bunurilor, având dreptul de a sta în judecată pentru aceste bunuri atât ca reclamant cât și ca pârît, de a face acte de administrație ¹⁾, de a cere împărțeala și de a răspunde la o acțiune în împărțeală, dacă obligația condițională are de obiect dobândirea părții indivise din un imobil ²⁾, debitorul având însă facultatea de a interveni în instanță spre a veghea ca împărțeala să nu să facă cu viclenie în vatămarea drepturilor sale (art. 785). Acte de administrație.
Controversă.

Cu toate că, în principiu, îndeplinirea condiției are efect retroactiv până în momentul formării contractului (*ut ex tunc*), principiu înscris în art. 1015 și aplicabil tuturor condițiilor în genere, totuși sunt cazuri în care însuș legiuitorul a modificat acest principiu, admitând pentru unele condiții resolutorii că desființarea n'are efect retroactiv și nu operează de cât în viitor (*ut ex nunc*). Veți de exemplu: art. 762, 834, 838, 854, etc. Cpr. Pand. fr., I, 895. Casurile excepționale în care desființarea oblig. nu are efect retroactiv.

Nu trebuie să confundăm condiția resolutorie cu termenul resolutoriu, a cărui îndeplinire stânge obligația, adevărat o desființează pentru viitor, nu însă și pentru trecut. Astfel, dacă m'am obligat a'ți plăti o sumă de bani ca fidejutor, însă numai până la îndeplinirea cutărui eveniment, obligația mea este pură și simplă, fiind însă limitată la un timp oare care. Deci, dacă evenimentul prevădută s'a întâmplat, fără ca să'mi fi executat obligația, voi fi cu de-sevêrsire liberat. Cpr. Pothier, II, 224 urm. Pand. fr., I, 896. Marcadé, IV, 566. Demolombe, XXV, 465 urm. Demante, V, 103. Laurent, XVII, 179. Larombière, II, art. 1183, No. 79. Termenul resolutoriu.

¹⁾ Veți *suprà*, p. 59, t. și n. 1 și *infra*, p. 74, t. și n. 6.

²⁾ Pand. fr., I, 857 urm. Laurent, XVII, 106. Larombière, II, art. 1183, No. 7.

Prescripție. Până la îndeplinirea condiției, creditorul condițional fiind un proprietar pur și simplu, poate să prescrie contra adevaratului proprietar sau contra celor care ar pretinde vre un drept real asupra imobilului ¹⁾).

Prescripția va curge de asemenea în contra lui ²⁾).

Art. 1379. Creditorul condițional poate, *pendente conditione*, să opue creditorilor ipotecari beneficiul de discuțiune (art. 1379) ³⁾).

Art. 1795. În calitatea sa de terțiu detentor al imobilului, el poate să'l purgheze de privilegiile și ipotecile care l grevează, să delese imobilul (art. 1795), etc. ⁴⁾).

Soarta actelor de înstrăinare constituite de creditor. Art. 1770. Creditorul condițional fiind, *pendente conditione*, un adevarat proprietar, poate să înstrăineze imobilul și să l greveze de sarcini reale, usufruct, ipotecă, servituți, etc. Dacă condiția nu se îndeplinește, înstrăinările totale sau parțiale vor rămânea valide, ca unele ce emană de la proprietarul definitiv. Dacă, din contra, condiția se îndeplinește, toate înstrăinările constituite de creditor vor cădea prin aplicarea regulei: *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 830, 1380, 1770) ⁵⁾).

Acte de administrație. Actele de administrație făcute de bună credință vor rămânea însă în picioare (argument din art. 1380) ⁶⁾).

¹⁾ Argument din art. 1378, care face aplicarea acestui principiu la cumpărătorul cu pact de rescumparare și a cărui dispozițiune este aplicarea unui principiu general. Cpr. Pothier, *Prescription*, IX, 93. Pand. fr., I, 863 urm. Laurent, XVII, 107 și XXXII, 398. T. Huc, VII, 264. Larombière, II, art. 1183, No. 12. Aubry et Rau, II, § 218, p. 379. Troplong, *Prescription*, II, 911. Baudry et Tissier, *Prescription*, 672.

²⁾ Cpr. Laurent, XVII, 107. Pand. fr., I, 865. Larombière, *loco cit.*, No. 33. T. Huc, VII, 264.

³⁾ Pand. fr., I, 869. Larombière, *loco cit.*, No. 13. T. Huc, VII, 264.

⁴⁾ Pand. fr., I, 870 urm. Laurent, XVII, 105 și XXXI, 427. Larombière, II, art. 1183, No. 21 și 28. T. Huc, VII, 264.

⁵⁾ Baudry, II, 941. Thiry, III, 7. Vigié, II, 1340. T. Huc, VII, 265. Laurent, XVII, 117. Pand. fr., I, 875, 904 urm. Cpr. art. 161 din noul Cod german. Veți și L. 4, § 3, Dig., 18, 2, *De in diem addictione*.

⁶⁾ Marcadé, IV, 566. Thiry, III, 7. Vigié, II, 1343. Demolombe, XXV, 464. Demante V, 102 bis III. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 72 și autorii citați *suprà*, p. 59, n. 1. Veți și p. 73.—*Contrà*. Laurent, XVII, 82, 83. T. Huc, VII, 257. Baudry, II, 935. În privința condiției resolutorie tacite, veți *infrà*, p. 86.

Debitorul sub condiție resolutorie poate și el face acte de înstrăinare, însă aceste acte nu vor rămâne în picioare de cât dacă condiția se va îndeplini. La caz contrar, adecă la caz de neîndeplinirea condiții, înstrăinările totale sau parțiale emenate de la dânsul vor cădea, pentru că, prin efectul retroactiv al condiții (art. 1015), el nu mai este proprietar din momentul contractului, care, în asemenea caz, se consideră ca pur și simplu, și prin urmare, n'a putut transmite drepturi pe care nu le avea ¹⁾: *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet* ²⁾.

Soarta actelor de înstrăinare constituite de debitor. Art. 1770.

Din împrejurarea că îndeplinirea condiții pune lucrurile în starea de mai înainte, ca și cum obligația n'ar fi avut ființă, rezultă că creditorul nu va putea să ceară lucrul de la debitor, dacă contractul n'a fost executat, pentru că, în specie, contractul nu are ființă ³⁾.

Casul în care contractul n'a fost executat.

Dacă contractul a fost executat, ceea ce se va întâmpla cele mai dese ori, părțile vor restitui reciproc tot ce au primit în virtutea contractului desființat. Dacă este vorba de vîndare, cumpărătorul va restitui lucrul cu toate accesoriile sale și chiar fructele percepute; ear vîndătorul va restitui prețul cu dobînda lui ⁴⁾.

Casul în care contractul a fost executat.

Dacă, în timpul detențiunii cumpărătorului, lucrul a suferit oare care deteriorări din culpa lui, el va datori vîndătorului o despăgubire, fiind în culpă că n'a dat lucrului îngrijirea unui bun proprietar (998) ⁵⁾.

Aplicarea Art. 998.

Dacă deteriorările s'au întîmplat fără culpa lui, el nu va datori nici o despăgubire (art. 1018, § 3 modificat de la Codul francez după art. 1163 din Codul italian) ⁶⁾.

Art. 1018, § 3.

Dacă, în timpul detențiunii sale, cumpărătorul a făcut cheltueli necesare sau utile pentru conservarea sau îmbu-

Restit. cheltuelor necesare și utile.

¹⁾ Baudry, II, 942. Laurent, XVII, 112.

²⁾ Art. 1770 C. C.; art. 580 și 1521 C. Calimach (442, 1138 C. austriac). L. 54, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*.

³⁾ Laurent, XVII, 116. Vigié, II, 1338.

⁴⁾ Thiry, III, 7. T. Huc, VII, 264. Laurent, XVII, 85 și 116. Veđi *suprà*, p. 59, 60, unde am vedut că, în privința restituirei fructelor, chestia este controversată. Veđi și *infrà*, p. 86, text și nota 4.

⁵⁾ Laurent, XVII, 116.

⁶⁾ Cpr. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 80, t. și n. 71. Massé-Vergé, III, § 536, p. 381, nota 3. — În Codul francez, chestia este controversată. V. Laurent, XVII, 116. Demolombe, XXV, 463.

nătățirea lucrului, vîndătorul îi va restitui toate cheltue-
lele necesare, și acele utile până la concurența folosu-
lui tras din ele; altfel, el s'ar înbogăți în detrimentul
cumpărătorului, care a făcut asemenea cheltueli în interesul
lucrului ¹⁾).

Despre modul cum operează condiția resolutorie expresă.

Condiția resolutorie expresă, singura despre care ne
ocupăm de o cam dată, de câte ori se îndeplinește, își pro-
duce efectele sale *de drept*, fără ca să mai fie nevoie de
pronunțarea rezoluțiunii și fără ca justiția, care ar inter-
veni la caz de contestație ²⁾), să aibă facultatea de a nu o
admite; ceea ce însemnează că, din momentul îndeplinirii
ei, legătura de drept născută din contract dispare. Astfel,
dacă presupunem un contract translativ de proprietate a-
vînd de obiect un corp cert și determinat, proprietatea
transmisă dobînditorului prin efectul contractului se în-
toarce *ipso facto*, în momentul îndeplinirii condiții, la acel
care a înstrăinat lucrul ³⁾).

Este adevărat că legea n'o spune formal, însă aceasta
resultă din art. 1021, după care contractul nu este des-
ființat de drept, de câte ori este vorba de o condiție re-
solutorie tacită, ceea ce lasă a se înțelege că, în casurile
unei condiții resolutorie exprese, rezoluțiunea are loc de
drept ⁴⁾), soluție care este conformă cu voința părților for-

1) Vigié, II, 1324, *in fine*. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 87. 1. 230. Veđi și *suprà*, p. 60.

2) Justiția va interveni de câte ori ar urma contestație asu-
pra îndeplinirii condiții, sau de câte ori detentorul lucrului se va opune la restituirea lui, în care caz tribunalele îl vor condamna a restitui ceea ce a primit sub o condiție resolutorie care s'a îndeplinit. Veđi *infrà*, p. 78.

Dreptul ro-
man.

3) La Romani, proprietatea netransmitînduse prin efectul com-
simțémentului, ci prin tradiție (veđi t. V, p. 161 urm.), nu se întorcea la vîndător de cât atunci când cumpărătorul sub condiție resolutorie îi transmitea din nou lucrul în-
străinat, și vîndătorul avea o acțiune personală contra cumpărătorului pentru a'l sili a'i transmite din nou pro-
prietatea. Cpr. Vigié, II, 1339.

4) Thiry, III, 7 și 8. T. Huc, VII, 265. Marcadé, IV, 567. Demolombe, XXV, 471 urm. Larombière, II, art. 1183, No. 36. Arntz, III, 106. Troplong, *Vente*, I, 61 și II, 666.

mal exprimată de ele și a cărei aplicațiune unii autori o vîd în art. 836 ¹⁾).

Regula de mai sus, după care condiția resolutorie expresă își produce efectele sale *ipso facto*, se aplică nu numai la condițiile casuale și mixte, dar chiar și la acele potestative, afirmative sau negative, precum ar fi, de exemplu, în cazul următor: Îți vînd cu 50000 de lei casa mea din București, sub condiție însă ca vîndarea să fie resiliată, dacă mă voi muta în acel oraș ²⁾).

Îndeplinirea condiții resolutorie producînd *ipso jure* desființarea obligațiunii, rezoluția poate fi propusă de orice parte interesată, adică nu numai de părți, dar chiar și de cei de al treile ³⁾, după cum ea poate fi propusă, fără nici o judecată, nu numai în contra părților, dar și în contra celor de al treile care ar fi tratat cu dînesele, și aceasta prin aplicațiunea maximei: *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* ⁴⁾.

Aplicarea regelii de mai sus la toate condițiile.

Dreptul celor de al 3-le de a propune rezoluția contractului.

Idem, Louage, I, 321. Mourlon, II, 1215. Baudry, II, 946. Vigié, II, 1339. Laurent, XVII, 114. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 82. Pand. fr., I, 898. Fuzier-Herman, III, art. 1183, No. 2 urm. Acollas, II, p. 824, 825.

¹⁾ Thiry, III, 7, p. 12. — Veđi însă Laurent (XII, 486 și XIII, 53, 81), care ăice că, în cazul art. 836, revocarea este legală. Veđi și tom. IV a lucrării noastre, p. 287.

În cazul art. 832 însă, revocarea donațiunii pentru neîndeplinirea de sarcini producînduse în baza unei condițiuni resolutorie tacite (art. 1020, 1021), ea nu operează de drept nici odată. Veđi t. IV, p. 247. Veđi Laurent, XII, 486 și XVII, 123, p. 139.

Art. 832.

²⁾ Pand. fr., I, 900. Marcadé, IV, 568. Laurent, XVII, 115. Demolombe, XXV, 474. Larombière, II, art. 1183, No. 36. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 82, t. și n. 78.

³⁾ Mourlon, II, 1215, p. 636, 3^o Laurent, XVII, 162. Demolombe, XXV, 476. Pand. fr., I, 902, 1040. Acollas, II, p. 825.—Rezoluția care rezultă din pactul comisoriu expres (art. 1367), ca și cea care rezultă din pactul comisoriu tacit (art. 1020, 1021) fiind relativă, nu poate din contra fi propusă de cît de partea în folosul căreia pactul a fost stipulat, adică de creditorul cătră care obligația n'a fost executată. Debitorul n'ar putea deci să se prevaleze de neexecutarea sa pentru a cere rezoluțiunea obligațiunii sale. Pand. fr., I, 1040. Laurent, XVII, 162. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 85. Demolombe, XXV, 553. Demante, V, 105 bis II. Baudry, II, 950. Veđi și *infrà*, p. 97.

⁴⁾ Demolombe, XXV, 477. Laurent, XVII, 118, 148. Pand. fr., I, 904, 1002. Veđi și *infrà*, p. 95, text și nota 5.

Justiția n'are
facultatea de
a menține
contractul.

Mai mult încă, justiția, de câte ori ar interveni, în urma îndeplinirii condiții, n'ar putea să menție contractul, ori cât de folositor ar fi părților, ci va trebui neaparat să constate că rezoluțiunea a avut loc prin îndeplinirea condiții, și în consecință, să ordoane creditorului să restituască ceea ce primise sub condiție resolutorie ¹⁾).

Imposibilitatea în care
se găsește părțile de a nu
renunța la
rezoluțiune.

Părțile nu pot, prin comuna lor înțelegere, să renunțe la efectul resolver al condiții îndeplinite, pentru că ele nu au alegerea între rezoluțiunea sau menținerea contractului. Ele au, ce e dreptul, facultatea de a considera condiția îndeplinită ca cădută, însă această modificare nu poate să resulte de cât din o nouă convenție, ele neputând, la caz de îndeplinirea condiții, să menție un contract care de drept a încetat de a avea ființă ²⁾).

De asemenea, dacă condiția a cădută, părțile n'ar putea s'o considere ca îndeplinită de cât prin o nouă convenție care ar înlocui pe cea veche ³⁾).

În fine, trebuie să observăm că îndeplinirea condiții resolutorie aducând de drept desființarea convenției, n'ar putea să facă să nască pentru una din părți obligația de a plăti daune celeilalte, fie că condiția ar fi casuală, mixtă sau chiar potestativă ⁴⁾).

Despre riscuri în materie de condiție resolutorie.

Art. 1018 ocupându-se despre riscuri numai în cât privește condiția suspensivă, naște întrebarea : cine va suferi riscurile de câte ori obligația va fi fost contractată sub o condiție resolutorie, presupunând, bine înțeles, că este vorba de un corp cert și determinat și că acest corp

1) Pand fr., I, 905. Demolombe, XXV, 478. Murlon, II, 1215. Larombière, II, art. 1183, No. 36. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 82, nota 78. Vezi *suprà*, p. 75. — Justiția intervine în asemenea caz, pentru că este de principiu că nimeni nu'și poate face dreptate singur (L. 1, § 2, Dig., 43, 3, *Quod legatorum*); ea nu face de cât să constate că condiția s'a îndeplinit sau nu s'a îndeplinit. Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1893, No. 24, p. 188. Vezi *infra*, explic. art. 1367 (pactul comisoriu expres), p. 103, n. 2.

2) Murlon, II, 1215. Demolombe, XXV, 479. Pand. fr., I, 906. Larombière, II, art. 1183, No. 37.

3) Larombière, *loco supra cit.*

4) Demolombe, XXV, 480. Pand. fr., I, 910.

a perit în totul (*periculum interitus*) sau în parte (*periculum deteriorationis*) prin caz fortuit, *pendente conditione*.

Nici o dificultate nu se prezintă pentru cazul când condiția nu s'a îndeplinit, căci, în asemenea caz, obligația fiind considerată din capul locului ca pură și simplă¹⁾, pierderea este în sarcina creditorului sau a cumpărătorului conform art. 971 și 1074, § 2, dacă presupunem cazul unei vânzări sub o condiție resolutorie, cel puțin în caz de pierdere totală a lucrului, sau când condiția este de natură a nu se mai putea îndeplini în urma pieririi lucrului²⁾.

Chestiunea este, ce e dreptul, controversată, în cazul când condiția s'a îndeplinit în urma pieririi lucrului, însă părerea cea mai juridică este cu bună samă că riscul și pericolul este și de astă dată tot în sarcina creditorului condițional, adică a cumpărătorului, dacă părțile, prin o clausă tacită sau expresă, n'au pus riscurile în sarcina vîndătorului, ceea ce este permis (art. 1156, § 2)³⁾.

În adevăr, presupunînd că corpul cert și determinat care face obiectul obligației condiționale a fost distrus în totul prin caz fortuit, *pendente conditione*, sau *medio tempore*, din două lucruri unul: sau corpul cert a fost predat cumpărătorului, sau el n'a fost predat încă. În cazul întâi, adică când lucrul a fost predat, ceea ce se va întîmpla cele mai dese ori, dobînditorul, adică cumpărătorul va suferi consecințele pierderii fortuite, pentru că el fiind obligat a restitui lucrul la îndeplinirea condiției (art. 1019), este debitor sub o condiție suspensivă, și ca atare, el trebuie să sufere riscurile în baza art. 1018. În cazul al doilea, adică când lucrul n'a fost încă predat cumpărătorului, tot el va suferi consecințele pierderii, pentru că, în calitate de creditor, el trebuie să fie considerat ca avînd un drept pur și simplu, contractul producînd, pînă la rezoluțiunea lui, efectele unei obligațiuni pure și simple. În ambele cazuri, el va suferi deci riscurile, fie ca debitor

Neîndeplinirea condiții.
Art. 971, 1074,
§ 2.

Îndeplinirea condiț. în urma pieririi lucrului.
Controversă.

Cazul în care lucrul a fost distrus în totul.

¹⁾ Vezi *suprà*, p. 72.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXV, 456, 457. Pand. fr., I, 885. Larombière, II, art. 1183, No. 63. Duranton, XIX, 91. T. Hue, VII, 264.

³⁾ Mourlon, II, 1212, nota 1. Demolombe, XXV, 462. Pand. fr., I, 888. Demante, V, 102 bis IV.

sub o condiție suspensivă, în baza art. 1018, fie ca creditor pur și simplu în baza art. 971 și 1074, § 2¹).

Un exemplu, ne va face mai bine să înțelegem această materie deficilă a riscurilor. Presupunând că ți-am vândut casa mea din Iași cu 50000 lei sub o condiție resolutorie, adică rămânând ca vândarea să fie desființată, dacă se va întâmpla cutare eveniment, de ex., dacă voi fi numit consilier la Curtea de Casație, la îndeplinirea condiției îmi vei restitui casa și eu îți voi restitui prețul. Dacă însă, *pendente conditione*, casa a fost distrusă cu totul prin caz fortuit, eu nu ți voi restitui prețul, pentru că d-ta fiind debitor sub o condiție suspensivă, riscurile sunt în sarcina d-tale după art. 1018.

Dacă s'ar admite sistemul contrar, susținut de Larombière și de alți autori, ar trebui ca să ți restituiesc prețul, de și d-ta nu poți să mi dai casa, care nu mai există, pentru că riscurile ar fi în sarcina mea, vândătorul, care n'am încetat nici odată de a fi proprietarul casei, din cauză că îndeplinirea condițiunii șterge cu desevêșire efectele contractului (art. 1015, 1019). Acest din urmă sistem ar fi admisibil numai atunci când legiuitorul ar fi ținut socoteală, în materie de riscuri, de efectul retroactiv pe care îl produce îndeplinirea condițiunii, ceea ce el însă n'a făcut, cel puțin la caz de pierdere totală, după cum dovedește art. 1018²).

Casul în care lucrul a perit numai în parte.

Dar dacă art. 1018 se aplică, după părerea generală, la pierderea *totală* a lucrului cert și determinat care face obiectul obligațiunii condiționale, acest text este el aplicabil la pierderea *parțială*, pe care legiuitorul o numește

¹) Cpr. Baudry, II, 942, *in fine*. Thiry, III, 7. Vigié, II, 1342. Laurent, XVII, 110, 111. Demolombe, XXV, 461. Marcadé, IV, 564, 565. Acollas, II, p. 824. Alex. Degré, *Dreptul* din 1886, No. 43. Toullier D., III, partea II, 548. Bernard, II, 664. Boileux, IV, p. 451. Pand. fr., I, 887. Fuzier-Herman, III, art. 1183, No. 28. Massé-Vergé, III, § 536, p. 381, n. 3. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 79, t. și n. 20. Demante, V, 102 bis IV. T. Huc, VII, 264. Veđi și *suprà*, p. 66 și tom. V, p. 193.—*Contrà*. Duranton, XI, 91. Larombière, II, art. 1183, No. 63. Massé, *Dr. comm.*, III, 1809. Bufnoir, *op. cit.*, p. 455. Inalta Curte a Țărilor de jos (Olanda). D. P. 80. 2. 90.

²) Veđi *suprà*, p. 66.

deteriorare sau degradare, *periculum deteriorationis* (art. 767, 995, 1018)? Chestiunea este earăș controversată în Franța, și unii autori, care admit că pierderea totală a lucrului privește pe creditor, adică pe cumpărător, în calitate sa de debitor sub o condiție suspensivă, susțin de astă dată că pierderea *parțială* privește pe vîndător ¹⁾, întemeinduse pe dreptul roman, pe vechea jurisprudență și pe principiul efectului retroactiv a condițiunii (art. 1015), care de astă dată își poate primi aplicație, fiind că lucrul își are ființă, de și se găsește deteriorat, și prin urmare, părțile se află în starea de mai înainte, ca și cum convenția n'ar fi avut loc. Controversa la noi nu mai este însă cu putință, unde acest sistem este singur admisibil, față cu § 3 a art. 1018, care schimbând cu desevêșire textul francez, consacră pentru acest caz soluția admisă în dreptul roman ²⁾ și în Codul italian (art. 1163, § 4) ³⁾.

Despre pactul comisoriu.

Nu trebuie să confundăm condiția resolutorie propriu disă (expresă), despre care am vorbit mai sus, cu condiția resolutorie tacită sau pactul comisoriu (*pactum commissorium* sau *lex commissoria*) ⁴⁾, care este tot o condiție resolutorie, însă de o natură specială.

Pactul comisoriu este clauza prin care părțile convin că contractul va fi desființat, dacă una din ele nu și va îndeplini obligația sa.

Această clausă poate să fie *tacită* (art. 1020) sau *expresă* (art. 1367). La Romani, pactul comisoriu trebuia în tot-deauna să fie expres ⁵⁾.

¹⁾ Veđi Massé-Vergé, III, § 536, p. 381, n. 3. — *Contrà*. Demolombe, XXV, 463. Laurent, XVII, 111. Vigié, II, 1342. Thiry, III, 7.

²⁾ L. 8, *in fine*, Dig., 18, 6, *De peric. et commodo rei venditæ*, citată *suprà*, p. 69, n. 2.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 68, 69.

⁴⁾ Romanii numeau acest pact lege (*lex*) pentru că pactul era legea contractelor, și *commissorium*, pentru că lucrul vîndut trebuia să fie restituit vîndătorului, la caz de neplata prețului, *res venditori committitur*. Cpr. Pr. Rambaud, *Dr. roman*, II, p. 232.

⁵⁾ Veđi Dig., 18, 3, *De lege commissoria*. Veđi și *infrà*, p. 98, t. și n. 1.

Despre pactul comisoriu tacit (Condiția resolutorie tacită).

Art. 1020. — Condițiunea resolutorie este sub-înțeleasă totdeauna în contractele sinalagmatice, în caz când una din părți nu îndeplinește angajamentul său. (Art. 832, 943, 1021, 1365, 1439, 1646, 1647 C. C. Art. 1184, § 1 C. fr.)

Art. 1365. — Dacă cumpărătorul nu plătește prețul, vândătorul poate cere rezoluțiunea vânzării. (Art. 1020, 1021, 1439 și textele citate la aceste articole. Art. 1654 C. fr.)

Art. 1439, partea finală. — În caz când una din părți nu îndeplinește îndatoririle sale principale, cealaltă parte poate cere desființarea contractului (de locațiune). (Art. 1020, 1021, 1365, 1425, 1430 C. C. Art. 1741 C. fr.)

Noțiunea și origina acestui pact.

Diferitele contracte supuse unor condiții resolutorii.

Există în drept mai multe contracte sau convențiuni care, prin natura lor, sunt supuse unor condițiuni resolutorii tacite. Astfel, darurile făcute de un ascendent descendentului său succesibil, sunt desființate prin efectul raportului, dacă donatarul descendent vine la moștenirea ascendentului dăruitor (art. 751 urm.); donațiunile se revoacă pentru ingratitudine, survenire de copii și neîndeplinire de sarcini, fără nici o stipulație din partea părților contractante (art. 829 urm.), etc.

Legiuitorul nu se ocupă însă aici despre aceste condițiuni resolutorii, ci despre o altă specie de condiție resolutorie tacită, proprie contractelor sinalagmatice sau bilaterale (art. 943, 1020, 1021).

Pact comisoriu tacit. Definiție.

Condiția resolutorie tacită, numită și pact comisoriu tacit, este aceea care nu rezultă din convenția expresă a părților, ci este subînțeleasă în virtutea legii.

Subînțelegera cond. resol. tacite în contractele sinalagmatice.

Asemene condiție este totdeauna subînțeleasă în contractele sinalagmatice (art. 1020, 1365, 1439, *in fine*), legiuitorul presupunând că părțile au convenit tacitamente că de câte ori una din ele nu își execută obligația sa, cealaltă să aibă dreptul de a cere rezoluțiunea contractului. Condiția resolutorie tacită sau *pactul comisor tacit*, așa cum îl numește doctrina, se întemeiază deci pe voința presupusă a părților.

Justificarea acestei soluțiuni.

Această soluție este justă și echitabilă, pentru că, în contractele sinalagmatice, executarea obligații uneia din părți fiind corelativă cu executarea obligații celeilalte,

nimic nu este mai natural de cât ca partea față cu care obligația n'a fost executată să aibă dreptul de a cere resilierea contractului ¹⁾, fie pentru a se scuti și ea, la rëndul ei, de executarea obligațiunei sale, fie pentru a cere înapoi ceea ce a apucat a plăti ²⁾.

¹⁾ Nu este exact de a se dice, așa precum dic mai toți autorii (veđi Demolombe, XXV, 489. Larombière, II, art. 1184, No. 1. Thiry, III, 8. Baudry, II, 944, etc.), că, în contractele sinalagmatice, cauza obligațiunii uneia din părți este obligația contrară a celeilalte, așa în cât în o vëndare în care prețul n'ar fi fost plătit, transmiterea proprietății din partea vëndătorului cătră cumpărător ar fi fără cauză, fiind că, dacă ar fi așa, contractul ar fi inexistent pentru lipsă de cauză (art. 966), ear nu numai supus rezoluțiunei. Cpr. Vigié, II, 1347, 1348. Laurent, XVII, 122.

²⁾ Această soluție, echitabilă din toate punctele de vedere, admisă de unele parlamente în vechia jurisprudență franceză, de unde ea își și trage origina sa (v. Pothier, *Oblig.*, II, 672 și *Vente*, III, 458 urm.), admisă și în Codul Calimach (art. 1236 corespundător cu art. 919 din Codul austriac), nu și avea ființă la Romani, unde, cel puțin în privința contractelor numite, inexecutarea contractului de cătră una din părți nu era pentru celaltă parte o cauză de rezoluțiune. Astfel, în materie de vëndare, care este prototipul contractelor sinalagmatice, vëndătorul, în lipsa stipulațiunei unui pact comisoriu expres (*lex commissoria*), a cărui îndeplinire aducea, ca o adevărată condiție, rezoluțiunea vëndării (L. 1—4, Dig., 18, 3, *De lege commissoria*), nu putea să ceară rezoluțiunea ei, pentru neplata prețului, ci avea numai, în unele casuri, o acțiune personală contra cumpărătorului pentru restituirea prețului, *actio pretii* (L. 8, Cod., 4, 38, *De contrahenda emptione*), ear în altele, acțiunea în revendicare (L. 19, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione* și *Instit.*, § 41, II, 1, *De rerum divisione*). Nici într'un caz însă, neplata prețului nu aducea rezoluțiunea vëndării: „*Non ex eo, quod emptor non satis conventioni fecit, contractus irritus constituitur*“. L. 14, în fine, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*). Această soluție nu era însă admisă de cât în privința contractelor numite, căci, în privința acelor nenumite, precum, de ex., era schimbul (veđi t. V, p. 19, n. 2), inexecutarea convențiunii de cătră una din părți impunea pe cealaltă a exercita contra ei o acțiune în repetiție, *condictio causa data, causa non secuta*. Cpr. L. 7, § 2, Dig., 2, 14, *De pactis*; L. 1, § 2 și 3. Dig., 19, 4, *De rerum permutatione*; L. 1, Dig., 12, 4, *De condict. causa data*, etc. Cpr. Demolombe, XXV, 483 urm. Vigié, II, 1346. Pand. fr., I, 916. T. Huc, VII, 267. Baudry, II, 943.

Deosebire
între dreptul
actual și
dreptul rō-
man.

Astfel, dacă 'ți am vândut casa mea cu 50000 lei, voi putea să refuz de a ți o preda, dacă nu ești gata a'mi plăti prețul (cpr. art. 1322), sau, dacă am apucat a'ți o preda fără primirea prețului, voi putea cere rezoluțiunea contractului și restituirea imobilului.

Prin urmare, în toate contractele sinalagmatice perfecte, precum este vîndarea, schimbul, donațiunea afectată de o sarcină (*sub modo*) (art. 832)¹⁾ etc., și după unii, chiar în contractele sinalagmatice imperfecte și unilaterale²⁾, neîndeplinirea obligațiunii uneia din părți din orice cauză ar fi³⁾, permite celeilalte părți de a cere în justiție

1) Donațiua afectată de sarcini nu mai e, în adevăr, un contract unilateral, ci un contract bilateral. Veți Laurent, XVII, 123, p. 139. Veți și t. IV a lucrării noastre, p. 244, 245.

2) Vigié, II, 1349. Valette sur Proudhon, *Tr. sur l'État des personnes*, I, p. 65. T. Huc, VII, 5, 267, 268. Demolombe, XXV, 492 urm. Larombière, II, art. 1184, No. 3. Veți asupra contractelor sinalagmatice imperfecte t. V, p. 11, nota 1. — *Contrà*. Baudry, II, 949 și III, 843. Laurent, XVII, 123. Thiry, III, 8. Pand. fr., I, 922 urm. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 82, text și n. 79. Acest din urmă sistem, care restrînge aplicarea art. 1020 numai la contractele sinalagmatice perfecte mi se pare mai conform cu textul și cu spiritul legii.

Caz fortuit sau forță majoră. Controversă.

3) Resoluțiunea contractului va avea deci loc în toate cazurile, fie că inexecutarea provine din culpa sau neglijența uneia din părți, fie din caz fortuit sau forță majoră, art. 1083 nefiind aplicabil în specie. Pand. fr., I, 924. T. Huc, VII, 270. Demolombe, XXV, 497. Larombière, II, art. 1184, No. 6. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 83. F. Herman, III, art. 1184, No. 37. Laurent, XVII, 124. Cas. fr. D. P. 91. 1. 329 și nota lui Marcel Planiol. D. P. 93. 1. 501. *Pand. Périod.*, 1898. 1. 79. — *Contrà*. Boileux, IV, art. 1184, p. 454. Baudry, II, 945 bis. Cas. fr., 27 martie 1832. *Répert. Dalloz, Oblig.*, 1246, nota 1. — S'a decis, sub legea veche (art. 1225 și 1236 C. Calimach), că vîndătorul nu e supus la plata globirii pentru căință de cât în cazul în care vinderea nu s'a executat din faptul său, ear nu și în cazul în care ea s'a nimit prin o împrejurare independentă de voința sa. Cas. rom. Bulet. Cas. S-a civilă, anul 1868, p. 168.

Acordarea unui termen părîtului.

Dar dacă rezoluțiunea contractului poate fi cerută chiar în caz când inexecutarea lui nu poate fi imputată uneia din părți, judecătorii vor putea însă să acorde un termen părîtului, de câte ori el n'ar fi în culpă (art. 1021, *in fine*). Laurent, XVII, 124. Demolombe, XXV, 497. Pand. fr., I.

resoluțiunea contractului, afară de cazul în care legiuitorul ar fi dispus altfel, precum a făcut, de exemplu, în art. 1647.

Leguitorul face aplicațiunea acestui principiu în mai multe texte (cpr. art. 1320, 1327, 1328, 1329, 1331, Aplicarea principului de mai sus.)

925. Larombière, II, art. 1184, No. 7. Troplong, *Vente*, I, 294. Duvergier, *Idem*, I, 265. Aubry et Rau, IV, § 354, p. 363. — În ori ce caz, partea care a fost împedecată de a și îndeplini obligația prin o cauză de forță majoră, nu va putea fi supusă la daune, pentru că nu i se poate imputa nici o culpă. (art. 1083). Pothier, *Vente*, III, 49. Troplong, *loco cit.* Pand. fr., *loco cit.* Larombière, II, art. 1184, No. 7. Aubry et Rau, *loco supra cit.*

Dacă inexecutarea obligații din partea debitorului se datorește unui fapt imputabil creditorului, acest din urmă nu va putea cere soluțiunea. Laurent, XVII, 125. Pand. fr., I, 947. Larombière, II, art. 1184, No. 15. — Vezi însă Cas. fr. D. P. 50. 1. 11. Casul în care inexecut. oblig. se datorește culpei creditorului.

Dacă există culpă din partea ambelor părți contractante, judecătorii vor cântări greșala fiecăreia din ele. Laurent, XVII, 126. Culpă comună.

De câte ori inexecutarea obligații nu va fi totală, ci numai parțială, judecătorii vor aprecia dacă inexecutarea parțială, pe care se întemeiază cererea în soluțiune, este destul de însemnată pentru a aduce resilierea (cpr. art. 1347)), sau dacă inexecutarea parțială poate da loc numai la daune. Pothier, *Vente*, III, 144. Demolombe, XXV, 498, 499. Laurent, XVII, 127. T. Huc, VII, 269. Larombière, II, art. 1184, No. 10. Cpr. Cas. fr. D. P. 89. 1. 248. Pand. *Périod.*, 88. 1. 251. Pand. *Périod.*, 92. 1. 54.—Vezi însă Aubry et Rau, IV, § 302, p. 83. Inexecut. parțială a oblig.

Resoluțiunea poate fi cerută atât pentru inexecutarea obligațiilor accesorii, cât și pentru aceea a obligațiilor principale, judecătorii apreciând și de astă dată dacă inexecutarea obligații accesorie trebuie să aducă soluțiunea contractului, sau numai condamnarea la daune. Demolombe, XXV, 500. Larombière, II, art. 1184, No. 11. Laurent, XVII, 127. Pand. fr., I, 938 urm. Inexecut. oblig. accesorii.

Pentru ca inexecutarea obligații uneia din părți să poată conferi celeilalte dreptul de a cere resilierea contractului, trebuie ca această inexecutare să fie nedreaptă, adică, cu alte cuvinte, ca debitorul să poată fi juridicament constrâns la executarea obligațiunii sale, căci, dacă prin inexecutare, el n'a făcut de cât să uzeze de dreptul său, creditorul nu poate să invoace în contra lui art. 1020. Cpr. Pand. fr., I, 943. Larombière, II, art. 1184, No. 12. T. Huc, VII, 269. Casul în care inexecut. oblig. este un drept al părții.

1345, 1349, 1365 urm., 1408, 1425, 1430, 1439, 1454, 1646 C. C.; 553 urm. Pr. civ., 67 C. com., etc.), însă această aplicațiune nu este limitativă.

Astfel, principiul înscris în art. 1020 se aplică și în materie de vîndare a bunurilor Statului¹⁾.

Vîndare mobiliară.

Condiția resolutorie tacită este subînțeleasă nu numai în vîndările imobiliare, dar și în acele mobiliare. În adevăr, atât art. 1020 cât și 1365 se exprimă în mod general și nu fac nici o deosebire²⁾.

Împărțeală.

Condiția resolutorie nu se subînțelege însă în împărțeală³⁾, dar părțile sunt libere de a stipula resilierea împărțelei prin un pact comisoriu pentru cazul când una din ele nu și ar îndeplini obligațiile sale.

Îndeplinirea condiției resolutorie tacite.

Art. 1021. — Într'acest caz, contractul nu este desființat de drept. Partea în privința căreia angajamentul nu s'a executat are alegerea sau să silească pe cealaltă a executa convențiunea, când este posibil, sau să'i ceară desființarea cu daune interese.

Desființarea trebuie să se ceară înaintea justiției, care, după circumstanțe, poate acorda un termen părții acționate. (Art. 832, 943, 998, 1018, § ultim, 1020, 1068, 1075, 1077, 1101, 1320, 1365 urm., 1370, 1408 C. C. Art. 67 C. com. Art. 1184, § 2 C. fr.).

Art. 1370. — La vîndări de *denariate* și de lucruri mobile, vîndarea se va rezolvi de drept și fără interpelațiune, în

¹⁾ Art. 26 L. din 31 martie 1868 modificatoare a legii din 15 iulie 1866, p. vîndarea unei părți din domeniile Statului. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1885, p. 256. Bulet. Cas. 1888, p. 334. *Dreptul* din 1888, No. 32.

²⁾ Pand. fr., I, 956. Demolombe, XXV, 502. Troplong, *Vente*, II, 645 și *Hypoth.*, I, 193. Duvergier, *Vente*, I, 436. Larombière, II, art. 1184, No. 42. Laurent, XVII, 128 și XXIV, 336. Thiry, III, 594. Guillouard, *Vente*, II, 571. Vigé, III, 780. F. Herman, IV, art. 1654, No. 1. Marcadé, VI, art. 1654, No. 1, p. 292. Demante, VII, 99 bis I. Aubry et Rau, IV, § 356, p. 399. Baudry, III, 572. — *Contrà*. Duranton, XVI, 380. Coulon, *Quest. de droit*, I, p. 249, dial. 18.

³⁾ Veđi t. III, 452, n. 1 și p. 611. Veđi și *suprà*, p. 40. Cpr. Demolombe, XVII, 308 urm. Laurent, X, 412, 460 urm. Aubry et Rau, VI, § 625, p. 562. T. Huc, VII, 250. Veđi și C. din Iași, în motivele sale. *Dreptul* din 1890, No. 67, p. 539, coloana 2.

folosul vîndătorului, după expirarea termenului pentru rădica-rea lor. (Art. 472 urm., 1020, 1021, 1079, 1365, 1730, § 5 C. C. Art. 67 C. com. Art. 1657 C. fr.).

Art. 67 Cod. com. — Când, mai înainte de expirarea termenului fixat pentru executarea convențiunii, una din părți a oferit celeilalte predarea lucrului vîndut sau plata prețului, și acesta nu și îndeplinește la termenul fixat obligațiunea sa, atunci condițiunea resolutorie se îndeplinește de drept în favoarea părții care și executase obligațiunea sa.

În lipsă de asemenea oferte sau de stipulațiuni exprese, resilierea contractului se regulează după dispozițiunile Codicelui civil privitoare la condițiunea resolutorie tacită.

În amîndouă casurile, cel în culpă răspunde de daunele interese cauzate. (Art. 998, 1020, 1021, 1073, 1084 urm., 1365, 1370 C. C. Art. 67 C. com. italian).

Condițiua resolutorie expresă operează, după cum am vedut, de drept, pentru că aceasta este voința presupusă a părților și această voința constituie legea lor (art. 969), pe când, în materie de condiție resolutorie tacită, afară de excepția prevădută de art. 1370 C. C., 67 C. com. ¹⁾ și de

Deosebire între cond. resolut. expresă și cea tacită.

¹⁾ În materie de vîndare de produse (legiuitorul întrebun-
tează neologismul *denariate, denrées*) și de alte mobile cor-
porale, de câte ori convenția expresă sau tacită a părți-
lor a fixat un termen pentru rădicaarea lucrurilor vîndute,
și vîndătorul nu vrea să menție contractul, vîndarea este
resiliată de drept în folosul său, fără nici o judecată sau
somație extrajudiciară (interpelațiune, dice textul), dacă
termenul a expirat fără ca cumpărătorul să fi rădicat lu-
crurile vîndute. După cât vedem, legiuitorul deroagă în
această privință, la regula înscrisă în art. 1021 și 1365
în virtutea căreia condițiua resolutorie nu resiliază vînda-
rea de drept, desființarea ei trebuind neaparat să fie ce-
rută și admisă de justiție. Motivele acestei excepțiuni sunt
lesne de priceput. Ele au fost date de Portalis. Rezolvirea
vîndărei prin judecată ar fi adus adese ori o mare întăr-
dieră și ar fi expus de multe ori pe vîndător a perde oca-
siunea favorabilă de a desface produsele sau mărfurile
sale. Aceasta ar fi adus, în ori ce caz, o pedecă comerčiu-
lui, cu atît mai mult cu cît prețul produselor variază de
la o ȕi la alta. Apoi, vîndătorul poate chiar să aibă nevoie
pentru alte mărfuri de locul ocupat de acele vîndute. Veđi
Thiry, III, 594. Arntz, III, 1035. Baudry, III, 579. Ber-
riat St. Prix, III, 6626. Demante, VII, 102.

Art. 1370.
Justificarea
acestei dis-
pozițiuni
excepționale.

Din motivele pe care le dă Portalis și care justifică pe
deplin această excepție la dreptul comun, doctrina și juris-
prudența franceză au tras conclusiunea juridică că această

Vendări co-
merciale.
Controversă.

casul în care părțile ar fi dispus altfel prin convenția lor (pact comisoriu expres, art. 1367), rezoluția n'are loc *ipso jure*, ci trebuie să fie cerută în justiție (art. 1021)¹⁾,

dispoziție se aplică mai cu samă la vânzările comerciale. Cpr. Cas. fr. și C. Douai. D. P. 83. 1. 304. D. P. 94. 2. 589. C. București, *Dreptul* din 1882, No. 85.—*Idem*. Laurent, XXIV, 312 bis. Guillouard, *Vente*, II, 637. Baudry, III, 579. Troplong, *Vente*, II, 680. Massé, *Dr. comm.*, III, 1837. Thaller, *Dr. comm.*, 857. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 121. F. Herman, IV, art. 1657, No. 5.—*Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 356, p. 395, t. și n. 5. Pardessus, *Dr. comm.*, I, 288. Bédarride, *Achats et ventes*, 305.

Art. 67 C.
com.

Codul nostru comercial din 1887 are însă, în această privință, o dispoziție, pe care trebuie s'o menționăm aici. După art. 67 din acest Cod, de câte ori mai înainte de expirarea termenului fixat pentru executarea convențiunii, una din părți a oferit celeilalte predarea lucrului vândut sau plata prețului, și acesta nu'și îndeplinește la termenul fixat obligațiunea sa, *condiția resolutorie se îndeplinește de drept* în favoarea părții care 'și executase obligația sa. Astfel, dacă A a cumparat o cantitate de marfă de la B și, înainte expirării termenului fixat pentru predarea mărfii, îi oferă prețul, ear B nu'i predă marfa, contractul este *de drept* resiliat în favoarea lui A (cumpărătorul), care 'și-a îndeplinit obligația, el având drept și la daune. De asemenea, în sens invers, dacă la termenul convenit, B oferă marfa lui A, ear acesta nu'și îndeplinește obligația, adecă nu plătește prețul, contractul este *ipso facto* resiliat în favoarea lui B, vândătorul putând, în asemenea caz, cere daune de la cumpărător. În lipsă de asemenea oferte sau de stipulațiuni exprese, resilierea contractului va avea loc prin judecată conform dreptului comun, adecă conform art. 1021 și 1365.

Oferta de care vorbește acest text trebuie să fie serioasă, însă de și legiuitorul nostru a eliminat cuvintele din art. corespunzător italian (67), după care această ofertă se face *in formele usitate în comerț, nei modi usati in commercio*, nu poate să fie vorba în specie de oferta reală astfel cum o înțelege Codul civil (art. 1114) și Procedura civilă (art. 604 urm.), pentru că aceasta ar constitui o pedecă comerțului. Cpr. Gr. Maniu, *Drept comercial*, I, p. 131, No. 89. Veți pentru mai multe detalii asupra art. 67 C. com., C. N. Toneanu, *Drept comercial*, I, p. 148, No. 179 urm. A. Ingaramo, *Repertorio generale di massime di giurisprudenza commerciale* (Torino, 1894), p. 64 urm. asupra art. 67.

¹⁾ Cas. rom. și C. Galatz. Bulet. Cas. S-a I, 1889, p. 835. *Dreptul* din 1889, No. 71 și din 1890, No. 44. Bulet. Cas.

principiu care era admis și în Codul Calimach ¹⁾. „Dacă o parte, dice art. 1236 din acest Cod, n'au împlinit tocmai ori nici ca cum, sau nu la termenul și locul cuviincios, ori după chipul tomit, atunci cealaltă parte, afară de cele în legi hotărâte întâmplări sau aratate excepții, are *drît să ceară anularisirea tocmelei*, sau amăruntă împlinirea ei și despăgubirea sa“ ²⁾. (Veđi și *infrà* p. 98, n. 2).

Motivul acestei dispoziții este lesne de priceput. Le-giunitorul n'a voit și n'a putut, raționalmente vorbind, să impue rezoluțiunea părții cătră care obligația n'a fost executată, ci numai să 'i confere o favoare de care ea este liberă de a se folosi sau nu, cerënd resilierea contractului sau executarea lui. Apoi, rezoluția de drept, dacă ar fi fost admisă în specie, ne ar fi condus la rezultatul straniu că una din părți să poată prin voința sa resilia contractul, refusând de a'l executa, ceea ce este inadmisibil. Eată pentru ce rezoluția, în specie, n'are loc de drept și pentru ce partea care a avut a suferi de inexecutarea convenții trebuie să ceară resilierea de la justiție, așa precum admitea și Codul Calimach (art. 1236), dacă nu preferă să oblige pe celaltă parte la executarea contractului.

În ori ce caz, nu este nevoie ca cererea în rezoluțiune să fie precedată de o punere în întârziere extra-judiciară, cererea în judecată constituind prin ea însăși o punere în întârziere suficientă ³⁾.

Motivul p. care resilierea nu se poate face de cât prin justiție.

Inutilitatea unei puneri în întârziere extra-judiciare.

1891, p. 1201. — Sub legea veche, contractele nu puteau fi resiliate de autoritățile administrative, ci anularea lor trebuia cerută tot înaintea instanțelor judecătorești. Cas. rom. Bulet. 1865, p. 769.

¹⁾ Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 44.

²⁾ Este de observat că art. corespunđător din Codul austriac (919) nu conferă părții, în privința căreia obligația n'a fost executată de celaltă parte, dreptul de a cere anularea contractului, ci numai executarea lui și daune interese... „*So ist der andere Theil, ausser den in dem Gesetze bestimmten Fällen, oder einen ausdrücklichen Vorbehalte, nicht berechtigt, die Aufhebung, sondern nur die genaue Erfüllung des Vertrages und Ersatz zu fordern*“.

Deosebire între C. Calimach și C. austriac.

³⁾ Cpr. Pand. fr., I, 959, 1942. Laurent, XVII, 132, 139. Baudry, II, 945, *in fine*. Larombière, II, art. 1184, No. 44. T. Huc, VII, 270. Cpr. Cas. fr. D. P. 75. 1. 270. D. P. 83. 1. 376. D. P. 88. 1. 120. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1870, consid. de la p. 283. Bulet. anul 1874, consid. de la p. 283.

Subsistarea contractului până la dobândirea unei hotărâri definitive.

Chiar în urma cererei în rezoluțiune, convenția continuă a avea ființă până la rezoluția ei definitivă; de unde rezultă că, în tot timpul instanței și până la dobândirea unei hotărâri definitive, partea în contra căreia se cere rezoluția poate s'o previe executându'și obligația sa: „Considerând, dice Curtea noastră supremă (23 fevr. 1898), că, după cum rezultă din art. 1021 C. C., partea în privința căreia contractul s'a violat, având alegerea a cere rezoluțiunea sau executarea acelu contract, urmează de aci că neexecutarea lui, ca și violarea ce dânsul cuprinde, nu desființează de plin drept acel contract; că el continuând a exista și a'și produce efectele sale, chiar în acest caz, rezoluțiunea nu poate să aibă loc de cât când partea o cere și justiția admite această cerere; că așa fiind, chiar dacă o asemenea cerere a fost formată, partea cealaltă poate, în tot timpul instanței și până la dobândirea unei hotărâri definitive, pe cât timp contractul continuă a exista, să înlătore rezoluțiunea lui, executând obligațiunea contractată, etc.“¹⁾.

Dreptul justiției de a respinge resilierea sau de a acorda debitorului un termen.

Mai mult încă, ori cât de întemeiată ar fi rezoluțiunea, judecătorii suverani apreciatori, ținând sama de împrejurări, de poziția respectivă a părților, de casurile mai mult sau mai puțin scusabile care au putut să întârzie sau să împedecă aducerea la îndeplinire a obligații, etc.²⁾, pot să respingă cererea de resiliere, când o asemenea cerere nu li s'ar părea destul de întemeiată³⁾, putând la ne-

Bulet. 1885, p. 410. — Veđi însă Cas. fr. D. P. 90. 1. 415. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1870, p. 252. Bulet. 1882, p. 1218. Bulet. 1892, p. 50. Cpr. și C. Galatz, *Dreptul* din 1890, No. 34, consid. de la p. 274. Veđi și *infra*, explic. art. 1081.

- ¹⁾ Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1898, No. 12. Bulet. S-a 1, 1889, p. 832 urm. *Dreptul* din 1889, No. 71. Bulet. 1892, p. 50 urm. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 44. Baudry, II, 945. T. Huc, VII, 271. Laurent, XVII, 135. Demolombe, XXV, 515. Larombière, II, art. 1184, No. 46. Pand. fr., I, 960 urm.
- ²⁾ Cpr. Laurent, XVII, 133. Demolombe, XXV, 514. Larombière, II, art. 1184, No. 47.
- ³⁾ Cpr. C. din București, 3 dechembrie 1897 (Ath. C Kivu președ.). *Curierul judiciar* din 8 martie 1898, No. 10. *Idem*. Cas. fr., 23 fevr. 1898, D. P. 98. 1. 159. — Judecătorii pot însă, de câte ori vor crede de cuviință că resilierea nu trebuie să aibă loc, să acorde daune aceleia din părți față cu care obligația n'a fost executată. Cas. fr., *locò cit*.

voe, să acorde debitorului un termen, mai lung sau mai scurt, după împrejurări, pentru executarea ei (art. 1021, 1101, 1366 ¹⁾), însă numai un singur termen, ear nu mai multe, fiind neaparat datori, în urma expirării acestui termen, să pronunțe rezoluțiunea (argument din art. 1366 § ultim), chiar dacă obligația ar fi fost executată în parte ²⁾).

Cele mai multe ori, în practică, judecătorii, pentru a economisi părților timpul și cheltuele zadarnice, prin una și aceeași hotărîre vor declara contractul resiliat, dacă debitorul nu și va executa obligația într'un termen anume defipt ³⁾.

Resil. contractului odată cu acordarea unui termen.

Afară de această facultate ce au tribunalele de a acorda un termen de grație pentru plată, care plată efectuându-se, va împedea rezoluțiunea contractului, judecătorii vor mai putea încă să acorde un termen pentru executarea hotărîrii care pronunță rezoluția, prin chiar sentința ce hotărăște contestația, arătând în hotărîrea lor motivele pentru care s'a încuviințat acest termen (art. 126 Pr. civ.) ⁴⁾.

Art. 126 Pr. civ.

Dacă debitorul opune reclamantului, prin o acțiune reconvențională, anularea convenției a cărei executare se cere, pentru dol sau alte motive, judecătorii vor decide mai întâi această chestiune în mod prealabil, și numai când asemenea cerere li s'ar părea neîntemeiată, ei se vor ocupa de resilierea contractului ⁵⁾.

Casul în care debitorul opune reclamantului anularea convențiunei.

¹⁾ Acordarea termenului de grație este lasată la facultatea judecătorului fondului. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1885, p. 475. *Cur. judiciar* din 1898, No. 36. Veși și *infră*, p. 107, n. 6.

²⁾ Baudry, II, 945 și III, 575. Larombière, II, art. 1184, No. 48. *Pand. fr.*, I, 968. — Cumpărătorul n'ar putea să evite rezoluțiunea plătind prețul în urma expirării termenului, însă înaintea hotărîrii, art. 1366, § ultim prevedënd în mod formal că, dacă termenul a expirat fără ca cumpărătorul să fi plătit, *rezoluțiunea vëndării va fi neaparat pronunțată*. Cpr. Thiry, III, 593. Arntz, III, 1032. Colmet de Santerre, VII, 100 bis. Baudry, III, 575. Laurent, XXIV, 342. Guillaouard, *Vente*, II, 582. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1878, p. 298. Veși și *infră*, p. 99, n. 2.

³⁾ Baudry, II, 945. Demolombe, XXV, 514. Laurent, XVII, 134. Larombière, II, art. 1184, No. 49. *Pand. fr.*, I, 969. Cpr. Cas. fr. D. P. 58. 1. 457. — Pothier voea însă ca să se pronunțe două hotărîri (*Oblig.*, II, 672), ceea ce, în lipsă de text, poate fi admis și astăzi.

⁴⁾ Larombière, II, art. 1184, No. 47, *in fine*.

⁵⁾ Cas. fr., 4 ianuar 1825. *Répert. Dalloz, Jugement*, 991 4^o,

Executarea
contractului.

Partea care are dreptul să se plângă de inexecu-
rea contractului, poate să renunțe la dreptul de a cere re-
soluțiunea ¹⁾, și să ceară executarea lui, fie care fiind li-
ber de a renunța la ceea ce este stabilit în favoarea sa ²⁾.

Consimțământul putând, în regulă generală, fi atât
expres cât și tacit, asemenea renunțare poate fi expresă sau
tacită, conform dreptului comun. Renunțările însă nepresu-
punându-se nici într'un caz ³⁾, judecătorii nu vor admite
renunțarea tacită de cât atunci când creditorul a făcut un
act inconciliabil cu ideea de ași rezerva exercițiul acțiu-
nei în soluțiune ⁴⁾.

Așa dar, creditorul care are dreptul de a cere reso-
luțiunea contractului, are neaparat și dreptul de a cere
executarea lui, dacă aceasta este cu putință, și dacă inte-
resul său reclamă asemenea măsură.

Dreptul cre-
ditorului la
daune în
toate casu-
rile.

În ambele cazuri el are drept la daune (art. 988,
1021), și asemenea daune se pot acorda nu numai în caz
de inexecutarea obligații, dar și în caz când executarea este
tardivă ⁵⁾.

1) Cpr. L. 3, Dig., 18, 3, *De lege commissoria*, unde se dice :
„*Nam legem commissoriam quae in venditionibus adjicitur, si
volet, venditor exercebit: non etiam invitus.*“. Părțile pot de ase-
mene, prin convenția lor, să prevadă că soluția nu va
putea fi cerută, sau că ea nu va fi admisă de cât în cu-
tare sau cutare împrejurare, în care caz ele nu vor putea
cere de cât executarea contractului și daune interese. Cpr.
Pand. fr., I, 995. Demolombe, XXV, 546. Larombière, II,
art. 1184, No. 25.

2) „*Regula est juris antiqui, omnes licentiam habere his quae pro
se introducta sunt, renuntiare.*“. L. 29, Cod., 2, 3, *De pactis*,
Veđi și t. 1, partea 1, p. 116.

3) Astfel, urmărirea plății arendeii datorite nu implică nea-
parat renunțarea proprietarului la resilierea contractului.
Cpr. C. București. *Dreptul* din 1888, No. 72. Veđi și Cas.
rom. Bulet. S-a 1, 1874, consid. de la p. 283. Veđi și t.
III a lucrării noastre, p. 337, n. 3. Cpr. *infra*, p. 94, t. și n. 1.

4) Cpr. Demolombe, XXV, 527. Laurent, XVII, 138. Larom-
bière, II, art. 1184, No. 95. Pand. fr., I, 978.

5) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 39. Laurent, XVII, 155.
Pand. fr., I, 1021. T. Huc, VII, 278. Baudry, II, 946. De-
molombe, XXV, 523. Demante, V, 104 bis I. — Numai
partea care și a îndeplinit obligația sa corelativă poate să
silească pe celaltă parte la executarea obligațiunii sale sau
să ceară daune. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 23, 113 și
458. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1891, p. 766.

El rămâne liber de a cere rezoluțiunea, după ce a cerut mai întâi executarea, având de asemenea facultatea de a cere executarea contractului, după ce ceruse mai întâi resilierea lui, pentru că, prin exercițiul unuia din aceste drepturi, el nu înțelege a renunța la celalalt. Adagiul *electa una via, non datur recursus ad alteram* nu este nicăiri înscris în legile moderne ¹⁾.

Se admite chiar că creditorul ar putea, prin aceeași acțiune, să ceară executarea contractului și, în subsidiar, rezoluțiunea lui ²⁾.

Principiile de mai sus care cârmuesc raporturile dintre vîndător și achisitorul primitiv sunt aplicabile, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, și în privința

Dreptul creditorului de a cere resilierea după ce ceruse mai întâi executarea, și vice versa.
Concl. subsidiare.
Raporturile dintre vîndător și subachisitorii cumpărătorului.
Controversă.

Când deci pârîtul susține că reclamantul este acela care și a violat mai întâi obligația sa, instanța de fond trebuie neaparat să se pronunțe asupra acestei propuneri, altfel comite o omisiune esențială și violează art. 1020, 1021. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1874, p. 124.

- ¹⁾ Pand. fr., I, 983. Larombière, II, art. 1184, No. 96. Laurent, XVII, 139. Demolombe, XXV, 530 urm. Aubry et Rau, IV, § 356, p. 403. Duranton, XVI, 379. Duvergier, *Vente*, I, 444. Troplong, *Idem*, II, 656. Demante, V, 104 bis II. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 484. Massé-Vergé, III, § 536, p. 382, n. 8. — După Toullier (III, partea II, 570), vîndătorul care ar fi cerut prețul, adecă executarea contractului, ar fi renunțat prin aceasta însuș a cere resilierea lui, ear Massé (*Droit comm.*, III, 1841) susține, în sens invers, că acel care ar fi cerut resilierea contractului ar fi renunțat a cere executarea lui. Ambele păreri trebuie însă respinse, cu atât mai mult cu cât Toullier a revenit însuș asupra părerii sale, mărturisind că s'a înșalat. Vedi t. V, partea II, 191, p. 160.

La Romani, unde rezoluția vîndărei nu avea loc de cât în virtutea unei clause expres (*lex commissoria*) vîndătorul care ceruse rezoluția contractului, nu mai putea să ceară prețul: „*Papinianus scribit... non posse, si commissorium elegit, postea variare*“. (L. 4, § 2, Dig., 18, 3, *De lege commissoria*); și vice versa, vîndătorul care ceruse prețul, nu mai putea cere resilierea contractului în baza pactului comisoriu. „*Post diem commissoriæ legi præstitutum, si venditor pretium petat, commissoriæ legi renunciatum videtur, nec variare, et ad hanc redire potest*“. L. 7, Dig., *eod. tit.* Cpr. Pothier, *Vente*, III, 461, 462. Larombière, II, art. 1184, No. 96.

- ²⁾ Larombière, II, art. 1184, No. 96.

Deosebire între dreptul roman și dreptul actual.

raporturilor dintre vîndătorul original și sub-achisitorii cumpărătorului primitiv. Astfel, dacă presupunem că, după ce 'ți am vîndut un imobil pentru care nu 'mi ai plătit prețul, d-ta l'ai vîndut altuia, faptul că eu aș fi urmărit contra acestui sub-achisitor plata prețului sau că aș fi intervenit într'o împărțeață sau într'o licitație, cerînd a fi plătit la tablou (art. 569 urm. Pr. civ.), nu 'mi ar închiide, cel puțin în regulă generală, dreptul de a cere mai în urmă resilierea vîndărei contra d-tale pentru neplata prețului, fiind că, prin acțiunea ce am exercitat contra sub-achisitorului, n'am înțeles neaparat să recunosc de bună transmiterea proprietății sevêrșită cătră dînsul, de oare ce renunțările nu se presupun ¹⁾. Și în ori ce caz, dacă s'ar putea deduce din aceasta o renunțare tacită, asemenea renunțare nu sar pricepe de cât sub condițiunea de a fi integralmente plătit. Indată deci, ce nu am primit prețul întreg, nimic nu este mai logic și mai natural de cât de a cere resilierea vîndărei, de și mai întăi cerusem executarea ei, fie în contra cumpărătorului primitiv, fie în contra sub-achisitorului ²⁾.

Efectele îndeplinirii condiții resolutorie tacite.

Condiția resolutorie tacită produce aceleași efecte ca și condiția resolutorie expresă, cu această deosebire că ea nu operează de drept (art. 1021, 1365).

Art. 1019.

Prin urmare, îndeplinirea condiții resolutorie tacite

¹⁾ Veđi *supră*, p. 92, t. și nota 3. — S'ar putea însă întâmpla ca vîndătorul să renunțe implicit la acțiunea în resoluțiune, de exemplu, prin garantarea fără nici o rezervă a executărei înstrăinărilor făcute de cumpărător cătră alții, și chiar prin alte fapte neîndoelnice, care se vor aprecia în mod suveran de judecătoria fondului. Cpr. Pand. fr., I, 993, 994. Larombière, II, art. 1184, No. 97.

²⁾ Laurent, XVII, 140. Demolombe, XXV, 534 urm. Larombière, II, art. 1184, No. 96. Toullier D., V, partea II, 193. Pand. fr., I, 992. Cas. fr. D. P. 56. 1. 256. — *Contră*. Trop-Long, *Vente*, II, 659 și *Privil. et hypoth.*, I, 225. Duvergier, *Vente*, I, 647. Cas. fr., 2 iunie 1824, Répert. Dalloz, *Vente*, 1341, 2^o.

aduce revocarea obligații, punând lucrurile în starea de mai înainte, ca și cum ea nu ar fi existat (art. 1019) ¹⁾.

Rezoluția pronunțată de justiție având efect retroactiv, ca și cea care rezultă din îndeplinirea condiții resolutorie exprese (art. 1015) ²⁾, vîndătorul va putea să revendice lucrul său nu numai de la cumpărător, dar și de la orice detentor în a cărui mîna el s'ar găsi, căci cumpărătorul sub condiție resolutorie, prin efectul retroactiv, fiind presupus că n'a fost nici odată proprietar, n'a putut în mod valid să-l înstrăineze, și toate înstrăinările totale sau parțiale consimțite de dînsul vor cădea prin aplicațiunea regulei cunoscute: *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 830, 1380, 1770 C. C., 565 Pr. civ.).

Aplicarea
art. 1015 și
1770.

Vîndătorul, în urma pronunțării revocării de către justiție, poate deci să revendice lucrul său nu numai de la cumpărător, dar chiar și de la cei de al treile, acțiunea în rezoluțiune fiind reală (art. 1368) ³⁾, cu această rezervă însă că mobilele corporale nu vor putea fi revendicate contra terților posesori de bună credință, de cât în casurile în care, prin excepție, revendicarea este admisă în contra lor (art. 1909), mobilele incorporale fiind supuse revendicării conform dreptului comun ⁴⁾.

Aplicarea
art. 1909 în
privința mo-
bilelor cor-
porale.

Cererea în resiliare poate fi pornită direct contra terților sub-achisitori, ea fiind reală (art. 1368) ⁵⁾.

Art. 1368.

Acțiunea în rezoluțiune intentată contra cumpărătorului se prescrie prin 30 de ani (art. 1890) ⁶⁾.

Prescrierea
act. în resili-
are.

¹⁾ Laurent, XVII, 144. Pand. fr., I, 996. Duranton, XI, 88. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 339. Cpr. Cas. fr. D. P. 82. 1. 360. D. P. 98. 1. 457.

²⁾ Laurent, XVII, 145. Baudry, II, 947. Demolombe, XXV, 517 bis. Pand. fr., I, 998. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 85. Cas. fr. D. P., 57. 1, 281.— *Contrà*. C. Lyon (decisie casată). D. P. 57. 1. 282, 283.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, p. 65. Laurent, XVII, 147 urm. Baudry, II, 947. Demolombe, XXV, 519 urm. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 85. Pand. fr., I, 998, 999.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., I, 1000. Laurent, XVII, 147. Larombière, II, art. 1184, No. 112. C. Grenoble, D. P. 46. 2. 208. Vezi și t. V a lucrării noastre p. 382, 383.

⁵⁾ Cpr. Pand. fr., I, 1002 urm. Aceiaș soluție este admisă și în privința condiții resolutorie exprese. Vezi *suprà*, p. 77.

⁶⁾ Baudry, II, 948. Pand. fr., I, 1009. Laurent, XVII, 150. Demolombe, XXV, 561 urm. Demante, V, 105 bis IV. La-

Aplicarea
art. 1895 urm.

Acțiunea în revendicare introdusă contra celor de al treile se prescrie tot prin 30 de ani, dacă ei sunt de rea credință, adecă dacă au avut cunoștință de condiția resolutorie care afecta proprietatea în mânele autorului lor. Dacă ei erau însă de bună credință, ei vor opune prescripția de 10 sau 20 de ani (art. 1895 urm.)¹⁾.

Art. 1909.

Dacă este vorba de un obiect mobil corporal, se va aplica art. 1909²⁾.

Acte de ad-
ministrație.

Actele de administrație făcute de proprietarul a căruia drept este rezolvit vor fi menținute³⁾.

În cât privește restituirile ce urmează a avea loc între părți, la caz când justiția ar pronunța desființarea contractului, vezi *suprà*, p. 75, 76.

Restituirea
fructelor.
Controversă.

În cât privește restituirea fructelor, controversa care s'a ivit în privința condiții resolutorie exprese, există și în privința condiții resolutorie tacite. După rigoarea principiilor, fructele trebuie să fie restituite și într'un caz și în altul, pentru că, fie condiția resolutorie expresă, fie tacită, efectele desființării contractului sunt aceleași. Prin efectul retroactiv al îndeplinirii condiții, lucrurile fiind puse în starea de mai înainte (art. 1015, *ab initio*), contractul n'a avut nici odată ființă, și prin urmare, detentorul trebuie să restituie lucrul ce primise cu toate accesoriile sale, *cum omni causa*, deci și fructele asupra cărora el n'a avut nici un drept⁴⁾.

rombière, II, art. 1184, No. 109. Aubry et Rau, IV, § 356, p. 405. Marcadé, IV, 570.

- 1) Baudry, II, 948. Laurent, XVII, 150. Marcadé, IV, 570. Pand. fr., I, 1011 urm. Demolombe, XXV, 563—565. Demante, V, 105 bis VI. Larombière, II, art. 1184, No. 109. Duranton, XVI, 364. Aubry et Rau, IV, § 356, p. 405. — *Contrà*. Coulon, *Quest. de droit*, III, p. 205.
- 2) Baudry, II, 948. Pand. fr., I, 1013. Aubry et Rau, *loco cit.* Vezi și *suprà*, p. 95, text și nota 4.
- 3) Demolombe, XXV, 399 și 538. Pand. fr., I, 1014, 1278 și autoritățile citate acolo. — *Contrà*. Laurent, XVII, 153. V. și *suprà*, p. 73, 74, unde am vădut că aceiaș controversă există și în privința condiții resolutorie exprese.
- 4) Laurent, XVII, 154. Pand. fr., I, 1015 urm., 1284. T. Huc, VII, 277. Larombière, II, art. 1183, No. 46. — *Contrà*. Demolombe, XXV, 541. Vezi *suprà*, p. 75, text și nota 4 și p. 59, 60.

Deosebirile care există între condiția resolutorie expresă și condiția resolutorie tacită.

Intre condiția resolutorie expresă și cea tacită există mai multe deosebiri, din care vom semnala cele mai de căpetenie :

1^o Resoluțiunea care rezultă din condiția resolutorie expresă se îndeplinește de drept îndată ce condiția s'a îndeplinit ¹⁾; pe când rezoluțiunea care și are origina în pactul comisoriu tacit, nu poate să rezulte de cât din o hotărâre judecătorească, judecătorii putând, după împrejurări, s'o respingă ²⁾, sau să acorde părutului un termen de grație pentru îndeplinirea obligațiunii sale (art. 1021, *in fine*).

2^o Resoluția întemeiată pe condiția resolutorie tacită sau pe pactul comisoriu tacit atârnă numai de voința părții față cu care obligația n'a fost îndeplinită, ea fiind liberă de a renunța la resiliare și de a cere, dacă găsește mai folositor, executarea contractului; pe când, în privința condiției resolutorie exprese, îndeplinirea condiției aduce de drept desființarea contractului, de care ori ce parte interesată și chiar cei de al treile pot să se prevaleze. ³⁾

3^o Desființarea care rezultă din condiția resolutorie expresă nu poate nici o dată să deie loc la daune, pentru că ea fiind o lege a contractului și rezultând din voința comună a părților, nu poate fi imputată culpei uneia din părți; pe când rezoluția care rezultă din pactul comisoriu tacit permite din contra părții față cu care obligația n'a fost executată de a cere daune de la partea în culpă, și aceasta fie că se cere resilierea sau executarea contractului (art. 1021) ⁴⁾.

Despre pactul comisoriu expres.

Art. 1367. — Când la o vîndare de imobile s'a stipulat că, în lipsă de plata prețului în termenul defipt, vîndarea va fi de drept rezolvată, cumpărătorul poate plăti după expirarea termenului, pre cât timp nu este pus de vîndător în întarziere prin o interpelațiune în formă; dar după asemenea interpelațiune, ju-

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 76 și p. 87.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 90, text și nota 3.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 77, text și nota 3.

⁴⁾ Veđi *suprà*, p. 92, t. și n. 5. Cpr. asupra deosebirilor ce există între condiția resolutorie expresă și cea tacită, Baudry, II, 946. Thiry, III, 9. Mourlon, II, 1215, etc.

decătorul nu'i poate da termen. (Art. 1020, 1021, 1079, 1366 C. C. Art. 1656 C. fr.).

Pactul comisoriu expres (*lex commissoria*) este acel care rezultă din stipulația expresă a părților, și care singur era admis la Romani ¹⁾, căci pactul comisoriu tacit, adecă care nu emană din convenția părților, ci este subînțeles de lege (art. 1020, 1021), ne vine, precum am vedut, din vechia jurisprudență franceză ²⁾.

Interesul
pactului co-
misoriu ex-
pres.

Părțile au interes de a stipula un pact comisoriu expres atât în contractele unilaterale ³⁾, în care, cel puțin după părerea generală, pe care am admis-o și noi ⁴⁾, condiția resolutorie nu este subînțeleasă, cât și în contractele sinalmatice perfecte, în care condiția resolutorie este totdeauna subînțeleasă (art. 1020), căci prin el părțile pot să modifice efectul condiții resolutorie tacite astfel cum ea a fost statornicită de art. 1020 și 1021 ⁵⁾.

Efectele pac-
tului comi-
soriu expres.

Pactul comisoriu expres are de efect rezoluțiunea sau revocarea obligațiunii și punerea lucrurilor în starea de mai înainte, ca și cum ea n'ar fi avut ființă.

Rezoluțiunea are efect retroactiv, chiar în privința terțiilor, ca și acea care rezultă din ori ce condiție resolutorie ⁶⁾.

Dacă părțile au convenit, în urma formării conven-

¹⁾ Dig., 18, 3, *De lege commissoria*. Vedi și *suprà*, p. 81.

²⁾ Vedi *suprà*, p. 83, n. 2. Cpr. art. 1236 C. Calimach (919 C. austriac), citat *suprà*, p. 89, t. și n. 2 și art. 1318, 1498, 1499, 1517, 1542, 1554, 1603, etc. din acelaș Cod, care cuprind o aplicațiune a aceluiaș principiu.

³⁾ Eată un exemplu care ne dovedește utilitatea pactului comisoriu în contractele unilaterale. Iți dau cu împrumut 10000 lei pe timp de cinci ani, cu procent convențional de 10% pe an, stipulând că, dacă nu vei plăti dobânda regulat la termenul defipt, voi putea cere de îndată restituirea capitalului. Utilitatea pactului comisoriu în specie este necontestată, căci, în lipsa lui, neplata procentelor la termenul stipulat nu va aduce exigibilitatea capitalului înainte expirării termenului de cinci ani, condiția resolutorie tacită nefiind, după părerea generală, subînțeleasă în contractele unilaterale. Vedi *suprà*, p. 84, text și nota 2. Cpr. Baudry, II, 943, 950. Pand. fr., I, 1031.

⁴⁾ Vedi *suprà*, pag. 84, t. și n. 2 și nota precedentă, *in fine*.

⁵⁾ Cpr. Baudry, II, 950. C. București, *Dreptul* din 1888, No. 72, consid. de la p. 581.

⁶⁾ T. Huc, VII, 281, p. 379.

fiinii, ca ea să fie revocată, această revocare n'are efect retroactiv și nu este opozabilă terților persoane ¹⁾.

În practica dilnică, pactul comisoriu expres este con-
ceput sub una din formele următoare: 1^o sau el se măr-
ginește a reproduce formula art. 1020; 2^o sau el prevede
că contractul va fi resiliat *de drept*, dacă una din părți
nu 'și îndeplinește obligația sa (art. 1367); 3^o sau în fine, el
prevede că, în caz de inexecutare, rezoluția va avea loc
de drept, și fără nici o somație sau punere în întârziere.

Să examinăm fie care din aceste trei ipoteze în parte.

Prima ipoteză.—Pactul comisoriu expres se mărginește
a reproduce formula prevădută de art. 1020, sau o altă
formulă echivalentă, dicând, bună oară, că contractul va
fi resiliat, dacă una din părți nu'și va îndeplini obligația
sa. În asemenea caz, pactul comisoriu expres se confundă
cu condiția resolutorie tacită, și resilierea nu va avea loc
de drept, ci numai prin hotărîre judecătorească, judecăto-
rii putînd, după împrejurări, să acorde un termen pârîtu-
lui (art. 1021) ²⁾, afară de cazul în care vîndătorul ar fi
în pericol de a perde și lucrul și prețul (art. 1366, § 1),
cînd cumpărătorul devine, de ex., insolubil sau ruinează
imobilul cumparat. Prin reproducerea formulei admise de
art. 1020, într'un contract sinalgmatic, părțile au adaos,
în adevăr, o clausă inutilă care era subînțeleasă de lege ³⁾;

Formele sub
care se stipu-
lează pactul
comisoriu
expres.

Casul în care
pactul comi-
soriu expres
se confundă
cu cond. re-
solutorie ta-
cită.

¹⁾ T. Huc, *loco supra cit.*

²⁾ Dacă termenul acordat de judecători într'o vîndare a expirat, Art. 1366, §
fără ca cumpărătorul să fi plătit prețul, *rezoluțiunea va fi* ultim.
neaparat pronunțată (art. 1366, § ultim), fără ca cumpără-
torul să poată plăti în urma expirării termenului, însă în-
ainte de pronunțarea hotărîrei. Vezi *supra*, p. 91, nota 2.

³⁾ „Considerând, dice Curtea noastră supremă (9 sept. 1870),
că instanța de fond constatînd că condiția resolutorie este
expresă în contract, fără ca părțile să fi stipulat, la caz
de îndeplinirea ei, resilierea de drept a contractului, și
declărînd pe Stat de călcător al contractului, fiind că l'a
desfîințat fără să ceară resilierea sa prin judecată, s'a con-
format dispozițiunilor art. 1021 C. C., care se aplică și la
casul cînd condiția resolutorie este simplu expresă în con-
tract, ca în specie; căci nu este nici un cuvînt ca să se
deie o mai mare putere condiții pe care legea o atribuiește
naturei contractului, independent de ori ce stipulațiune,
numai pentru că părțile au exprimat-o formal, ceea ce este
și inutil, o dată ce este subînțeleasă, etc.” Bulet. Cas. S-a

ear dacă asemenea clausă a fost pusă într'un contract unilateral, este probabil că părțile au voit să aplice unui atare contract dispozițiile pe care legiuitorul le subînțelege numai în contractele sinalagmatice ¹⁾).

Casul în care părțile au înțeles să excludă intervenția justiției.

A doua ipoteză.—Pactul comisoriu prevede că contractul va fi resiliat *de drept*, dacă una din părți nu și va îndeplini obligația sa (art. 1367). Este evident că părțile, prin asemenea clausă, au înțeles să modifice efectele pactului comisoriu tacit, astfel cum el este reglementat de art. 1021, și să excludă intervenția justiției ²⁾, ceea ce, precum foarte bine dice Curtea din București, ele sunt libere de a face, nefiind vorba în specie de o dispoziție de ordine publică la care părțile să nu poată deroga ³⁾. Inexecutarea obligații din partea debitorului nu va produce însă în specie efectele condiții resolutorie exprese (art. 1019), ceea ce însemnează că obligația nu va fi desființată în cazul de față de drept, fără o manifestațiune de voință din partea creditorului, pentru că, prin stipularea unei asemenea clause, el n'a înțeles cu bună samă să renunțe la dreptul de a cere executarea obligații. Partea care și a executat obligația sa și care a avut a suferi de neexecutarea celeilalte părți, păstrează deci dreptul de opțiune între executarea contractului și resilierea lui. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord.

Punerea în întârziere. Aplicarea art. 1079. Controversă.

Unde însă chestiunea devine controversată, este asupra punctului de a se ști dacă simpla voință din partea creditorului, fără nici o punere în întârziere, va aduce sau nu va aduce resilierea contractului. În părerea generală

1, anul 1870, p. 253. Veđi și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 66. Cpr. și autoritățile citate în nota următoare.

¹⁾ Baudry, II, 950. Pand. fr., I, 1029. Laurent, XVII, 157, 158. Vigie, II, 1354. Demololombe, XXV, 549. Demante, V, 105 bis I. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 83, nota 83. Larombière, II, art. 1184, No. 53. Thiry, III, 593. T. Hue, VII, 281. Arntz, III, 1032. Répert. Dalloz, *Supplément, Oblig.*, 471. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 66. Veđi și Cas. rom., considerente citate în nota precedentă. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1893, p. 258.—*Contrà*. Resoluțiunea are loc, în asemenea caz, de drept. Duranton, XI, 88. Toulhier D., III, partea II, 554. Troplong, *Vente*, I, 61 și II, 666.

²⁾ Veđi Pand. fr., I, 1032 și autoritățile citate acolo. Baudry, II, 950. Laurent, XVII, 161.

³⁾ *Dreptul* din 1888, No. 72, p. 581. Veđi și Baudry, II, 950.

se susține că partea care optează pentru rezoluțiunea contractului, va trebui să-și manifeste voința sa prin o somație sau punere în întârziere (art. 1079), și că asemenea punere în întârziere va fi suficientă pentru ca contractul să fie resiliat fără intervenția justiției. Art. 1367 conține, în adevăr, o aplicațiune a regulilor de drept comun în materie de punere în întârziere, ear nu o excepție la aceste reguli: „Considerând, dice foarte bine Curtea noastră supremă, că, dacă pactul comisoriu deroagă de la art. 1021 și exclude intervenția justiției, densusul nu deroagă și de la art. 1079; că, în asemenea caz, când s'a stipulat de părți că contractul se va resilia de drept prin simpla expirare a termenului, fără însă a se prevedea nefacerea unei somațiuni prealabile, este necesar ca partea care voește a beneficia de o asemenea clausă în contra celeilalte, care nu-și execută obligațiunea, să o pună în întârziere prin o somație, după regulile ordinare prescrise de art. 1079 C. C.; că însuș legiuitorul nostru a făcut aplicațiunea acestor reguli prin art. 1367, care nu este de cât o aplicațiune demonstrativă a acestui principiu, etc.“¹⁾.

O dată însă ce creditorul a pus pe debitor în întârziere, manifestându-și voința că el voește resilierea contractului, acest contract este resiliat de drept, fără intervenția justiției, și tribunalele n'ar mai putea acorda un termen debitorului pentru executarea unui contract care nu-și mai are ființă, după cum prevede anume art. 1367, acordarea unui asemenea termen nefiind cu putință de cât a-

Resil. contractului de drept, fără intervenția justiției.

¹⁾ Veđi Bulet. S-a 1, 1875, p. 238. Veđi și decisiua Cas. S-a I, No. 329, din 1872, nepublicată, citată de Christescu la art. 1021, No. 3. Cpr. Baudry, II, 950 și III, 576. T. Huc, VII, 281. Thiry, III, 593. Marcadé, IV, 569 și VI, p. 296, No. 4 (art. 1656). Demante, V, 105 bis II și VII, 101 bis I. Vigié, II, 1354. Arntz, III, 1033. Demolombe, XXV, 554. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 84, t. și n. 85. Pand. fr., I, 1032 urm. Veđi și nota în D. P. 90. 1. 415.—*Contrà*. Troplong, *Vente*, II, 666, 667. Larombière, II, art. 1184, No. 55, 58. Laurent, XVII, 163. Cpr. Cas. fr. D. P. 87. 1. 388 și *Pand. Périod.*, 88. 1. 226. În acest din urmă sistem, simpla voință a creditorului, fără nici o somație din partea lui, ar aduce resilierea contractului, art. 1367 constituind o excepție, ear nu o aplicație a principiilor generale în materie de punere în întârziere.

tunci când justiția intervine pentru a pronunța resilierea, adecă în cazul unei condițiuni rezolutorie tacite subînțelese de lege (art. 1020, 1021)¹⁾.

In urma punerii în întârziere, debitorul nu mai poate să execute contractul.

Tot din art. 1367 mai rezultă încă că, în urma punerii în întârziere, debitorul nu mai poate să execute contractul, pentru că acest contract fiind resiliat de drept prin voința creditorului, manifestată prin o punere în întârziere, fără nici o intervenție din partea justiției, debitorul nu mai poate, prin plata tardivă ce ar face, să împedice rezoluțiunea unui contract care nuși mai are ființă²⁾.

Soluția contractară în materie de condiție rezolutorie tacită.

În materie de condiție rezolutorie tacită, debitorul poate din contra să plătească cât timp resilierea n'a fost încă pronunțată de justiție, și aceasta pentru că creditorul nu are nici un drept pozitiv la resiliere, pe care judecătorul este liber de a o încuviința sau de a nu o încuviința³⁾.

Casul în care rezoluția are loc de drept în virtutea contractului.

A treia ipoteză.—Ne mai rămâne acum să examinăm ultima ipoteză a unui pact comisoriu expres, adecă aceea mai folositoare pentru creditor, în care părțile ar fi stipulat că, în caz de inexecutarea obligațiunii, rezoluția va avea loc de drept, *fără nici o cerere în judecată, somație sau altă punere în întârziere*. De exemplu: *Îți vând casa mea din Iași cu 50000 de lei, din care mi-ai plătit acum 10000 lei, convenind cu d-ta că, dacă în termen de un an, nu'mi vei plăti restul de 40000 lei, vândarea va fi resiliată de drept, fără nici o somație sau punere în întârziere, ear eu voi pastra suma de 10000 lei primită în contul prețului, cu titlu de daune. Nu mai rămâne nici o îndoeală că, în asemenea caz, pactul comisoriu expres se confundă cu condiția rezolutorie expresă (art. 1019)⁴⁾ și că*

1) Arntz, III, 106, 1033. Thiry, III, 593. Baudry, II, 950 și III, 576. Demolombe, XXV, 555. Laurent, XVII, 165. Larombière, II, art. 1184, No. 55. Pand. fr., I, 1051. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 84. Demante et Colmet de Santerre, V, 105 bis II și VII, 101 bis I. Cpr. Cas. fr. și C. Orléans. D. P. 60. 1. 284. D. P. 61. 2. 54.

2) Demolombe, XXV, 556. Laurent, XVII, 164. Demante, V, 105 bis II. Aubry et Rau, IV, § 302, p. 85. Troplong, *Vente*, II, 669. Larombière, II, art. 1184, No. 58. Pand. fr., I, 1047.—*Contrà*. Duranton, XVI, 377.

3) Veți *suprà*, p. 90, 91.

4) În asemenea caz, părțile care au stipulat un pact comisoriu

resilierea va avea loc *ipso jure*, în virtutea contractului, fără somație sau cerere în judecată, și părțile nu se vor adresa justiției de cât pentru ca ea să constate dacă condițiile din care decurge resilierea s'au îndeplinit sau nu : „Considerând, țice Curtea din Craiova¹⁾, că, în ori ce contract bilateral, de sine se subînțelege dreptul fie cărei părți de a cere desființarea lui, când cealalta nuși îndeplinește obligațiunile luate; când însă acest lucru părțile și au luat sarcina să'l prevadă în mod expres prin o clausă clară și precisă, stipulând că resilierea va avea ființă de drept, fără nici o cerere în judecată, somațiune sau altă punere în întârziere, și prin singura ajungere a termenului; atunci de sigur nici judecătorul nu mai găsește în puterea sa dreptul de a mai acorda termen de grație pentru executarea obligațiunii debitorului nenorocit, și nici partea ce nu a îndeplinit condițiunile la care era supusă, nu mai poate, fără voea celeilalte, să facă să reînvieze un contract desființat în puterea convențiunii părților; că, dacă partea ce tinde la resiliere se adresează justiției, aceasta o face pentru că, în sistemul legiuirii noastre, nimene nuși poate face dreptate singur²⁾ și numai justiției aparține să se

expres pot deci cere rezoluțiunea atât în virtutea contractului, cât și în virtutea legii. Resoluția convențională și aceea judecătorească fiind două drepturi deosebite, creditorul poate să le exercite unul după altul, fără ca să i să poată opune excepția lucrului judecat, pentru că nedesființarea contractului de drept nu exclude rezoluțiunea pronunțată de justiție (art. 1021). Cpr. Pand. fr., I, 1061. Laurent, XVII, 169, 170.

¹⁾ C. Craiova, *Dreptul* din 1893, No. 24, p. 188. Cpr. C. București, Trib. Dolj și Ilfov. *Dreptul* din 1893, No. 35. *Dreptul* din 1888, No. 72 și din 1887, No. 66. Veți și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, consid. de la p. 796 și Bulet. S-a 1, 1893, consid. de la p. 120. Veți și *suprà*, p. 76, nota 2 și p. 78, text și nota 1.

²⁾ „*Et enim æquissimum p̄tatori visum est, unumquemque non sibi ipsum jus dicere*“. L. 1, § 2, Dig., 43, 3, *Quod legatarum*. C. Calimach. Art. 30, 31. Principiul consacrat prin legea de mai sus că nimene nuși poate face dreptate singur, era înscris și în Codul Calimach: „Fiște carele ce se cunoaște obijduit la dritul s̄en, țice art. 30 din acest Cod (19 C. austriac), este volnic a p̄ari pe obijduitor la obicinuitele judecătoreii, sau la Stăpânire“; și art. 31 din acelaș Cod (19, *in fine*, C. austriac) adaogă: „Este supus respunderii acel ce cu nebăgare de samă cătră judecătoreii, va întrebuița însuș a sa putere, cum și

pronunțe prin hotărârile sale, dacă condițiunile din care decurge resilierea s'au îndeplinit sau nu, etc."

Creditorul dând pactului comisoriu forma unei condițiuni resolutorie exprese, a renunțat prin aceasta la dreptul de a constrânge pe debitor să'si execute obligația¹⁾. Renunțările nepresupunându-se însă nici o dată, creditorul va trebui să'si exprime, în această privință, voința sa într'un mod neîndoelnic.

SECȚIUNEA II.

Despre obligațiile cu termen.

Termenul arată momentul când o obligație urmează a fi plătită (termen indicativ de plată sau suspensiv), sau timpul cât ține obligația, durata ei (termen extinctiv).

acel ce va păși peste hotarul neprihănitei sale apărări (legitimei apărări), fără numai când se află în mare strâmtoare și în primejdia vieții". Cpr. L. 7, Dig., 48, 7, *Ad legem Iuliam De vi privata*; L. 13, Dig., 4, 2, *Quod metus causa*; L. 7, Cod., 8, 4, *Unde vi*; Nov. 52, Capit. I, *De pignoratione*; Nov. 134, Capit. 7, etc.

Art. 229, 230
C. german.

Noul Cod german permite însă de a'si face într'o limită oare care dreptate însuș. Eată în adevăr cum se exprimă art. 229 din acest Cod: „Acela care, pentru a'si face dreptate însuș, iea un lucru, îl distruge sau îl deteriorează, sau acela care, în acelaș scop, oprește pe un debitor bănuir că ar voi să fugă, sau se luptă cu densusul pentru a îndeparta un act nedrept, nu comite o faptă ilegală, de câte ori asistența autorităților nu poate fi dobândită la timp și când este pericol ca realizarea dreptului său să rămăe ilusorie sau cu totul greu de îndeplinit.“ Art. următor din acelaș Cod (230) se grăbește însă a adăoga că „justiția privată (*die Selbsthülfe*) nu poate să întrecă măsurile neaparate pentru îndepartarea pericolului“. Eată acum și textul german: „*Wer zum Zwecke der Selbsthülfe eine Sache wegnimmt, zerstört oder beschädigt oder wer zum Zwecke der Selbsthülfe einen Verpflichteten, welcher der Flucht verdächtig ist, festnimmt oder den Widerstand des Verpflichteten gegen eine Handlung, die dieser zu dulden verpflichtet ist, beseitigt, handelt nicht widerrechtlich, wenn obrigkeitliche Hülfe nicht rechtzeitig zu erlangen ist und ohne sofortiges Eingreifen die Gefahr besteht, dass die Verwirklichung des Anspruchs vereitelt oder wesentlich erschwert werde.— Die Selbsthülfe darf nicht weiter gehen, als zur Abwendung der Gefahr erforderlich ist*“.

¹⁾ Cpr. T. Huc, VII, 281. Laurent, XVII, 168 și XXIV, 348. Pand. fr., I, 1059. Cpr. și Baudry, III, 576, *in fine*.

Termenul extinctiv sau *deslegător*, după cum îl numește art. 895 din Codul Calimach, nu este de cât o modalitate a obligații a cărei durată el o limitează, fără a pune în suspensie executarea ei.

În secția de față, legiuitorul se ocupă numai despre termenul suspensiv sau indicativ de plată. Este cu neputință de a concepe o obligație fără ideea că acea obligație trebuie într'un moment dat să fie plătită. Ei bine, termenul (*dies*) nu este de cât determinarea momentului plății. Termenul este deci strâns legat cu teoria plății.

Termenul poate fi definit spațiul de timp în care nici debitorul nu poate fi constrâns la plată, nici creditorul la primirea plății. Definiția termenului.

Pothier (II, 228) definește termenul *un spațiu de timp acordat debitorului spre a-și îndeplini obligația sa*, însă această definiție, reprodusă și astăzi de unii autori, care are defectul de a reprezenta termenul ca un drept stabilit numai în favoarea debitorului, este inexactă și incompletă, pentru că, după cum vom vedea mai la vale, termenul poate fi stipulat atât în interesul debitorului, cât și a creditorului (art. 1024).

Diversele specii de termene.

1^o Termen suspensiv și extinctiv.

Câte o-dată părțile hotărăesc o epocă determinată pentru executarea obligațiunii existente între ele. De exemplu: *Îți voi plăti 1000 lei la 1 ian. 1900.* Termenul, în asemenea caz, se dice suspensiv, *urnitor* după art. 895 din Codul Calimach, pentru că el ține în suspensie executarea obligații care și are ființă și a cărei executare este numai întârziată un timp oare care (art. 1022)¹⁾. „Termenul este urnitor, dice art. 895 din Codul Calimach, când cineva va dice sau va scrie așa: *cutarele să eie după moartea mea din averea mea atîta bani, sau cutare lucru după atâte zile, luni sau ani*“.

Art. 895 C.
Calimach.

1) Termenul suspensiv este cert sau determinat (*certus*), sau necert ori nedeterminat (*incertus*), după cum timpul la care el trebuie să se îndeplinească este cunoscut sau necunoscut. Astfel, dacă am dis: *Îți voi plăti 1000 lei de ađi în șase luni, sau la 1 ianuar 1900*, termenul este cert, pentru că să știe de mai înainte când am se plătesc. Dacă din Termen cert și necert.

Termenul
extinctiv. Art.
895 C. Ca-
limach.

Termenul se țice extinctiv, *deslegător*, după art. 895 din C. Calimach, când el face să înceteze obligația. „Termenul este deslegător, țice acest text, când va țice cineva: să iee cutare din averea mea atîța bani, sau cutare lucru numai pînă la cutare di, sau pînă la cutare termen, când atunci se desleagă și se stînge“.

În unele casuri, termenul extinctiv are de efect stîngerea totală a obligației contractate într'un mod absolut atît pentru trecut cît și pentru viitor (cpr. art. 114, 1483). În alte casuri, termenul extinctiv atrage stîngerea obligației sau a dreptului numai pentru viitor, lăsând să subsiste efectele acestora pentru trecut, precum se întîmplă, de ex., în dreptul de uzufruct sau a unei rente viagere, în care expirarea termenului face să înceteze usu-

contra, am țis: Îți voi plăti 1000 lei, la moartea tatălui meu, termenul este necert (*incertus quando*), pentru că, de și este sigur că tatăl meu are să moară, nu se știe însă când aceasta se va întîmpla.

Termenul necert în materie de legate.

În contracte, nici o deosebire nu există între termenul cert și acel necert. În materie de legate însă, termenul necert produce efectul unei condițiuni, pentru că nu se știe dacă legatarul va trăi în momentul îndeplinirii evenimentului: *Dies incertus conditionem in testamento facit*. (L. 75, Dig., 35, 1, *De conditionibus et demonstrationibus*). Veđi *supră*, p. 24, nota 1, *in fine*, și t. IV, p. 580, text și nota 1.

Casul în care termenul constituie o condiție.

Termenul care ar fi necert nu numai în privința timpului când el se va îndeplini, dar chiar în privința însuș îndeplinirii sale (*dies incertus an et quando*), constituie o adevarată condiție, precum, de ex., în cazul când aș țice: Îți voi plăti 1000 lei *când mă voi căsători*, adică *dacă* mă voi căsători. (Cpr. L. 36, Dig., 35, 1; — L. 56, Dig., 12, 6; — L. 21 și 22, Pr., Dig., 36, 2). Veđi t. IV, p. 582. Cpr. Baudry, II, 952. Laurent, XVII, 174. Demolombe, XXV, 574. Larombière, II, art. 1186, No. 2. Aubry et Rau, IV, § 203, p. 86. Arntz, III, 107. Pand. fr., I, 1304. G. Giorgi, IV, 390. T. Huc, VII, 282. „Când este necert dacă termenul căruia testatorul a supus dreptul legat se va întîmpla sau nu se va întîmpla, țice art. 704 din Codul austriac, această restricție se consideră ca condiție“. „*Ist es ungewiss, ob der Zeitpunkt, auf welchen der Erblasser das zuge dachte Recht einschränkt, kommen oder nicht kommen werde; so wird diese Einschränkung als eine Bedingung angesehen*“. În acelaș sens, art. 1125, § ultim, Cod. spaniol. Este de observat că textul sus-citat din Codul austriac n'a fost reproduc în Codul Calimach.

Art. 704 C. austriac.

fructul sau renta pentru viitor, fără a produce nici un efect pentru trecut ¹⁾.

În ori ce caz, termenul extinctiv operează de drept, fără ca judecătorii să-l pronunțe ²⁾. Cât pentru termenul suspensiv, el nu are nici o dată efect retroactiv ³⁾.

²⁰ *Termen de drept și de grație.*

Termenul este de drept și de grație.

Termenul de drept este acela care rezultă din voința părților, din însuș contractul lor ⁴⁾, sau din o dispoziție legislativă ⁵⁾ și care este un drept, ear nu o favoare pentru acel în folosul căruia el a fost constituit. Termen de drept.

Termenul de grație este acela pe care judecătorii *pot* ⁶⁾, în unele casuri, prin favoare și pentru motive de Termen de grație.

¹⁾ Cpr. Vigié, II, 1297. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1296. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 396.

²⁾ Cpr. T. Huc, VII. 282.

³⁾ Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 404. Veđi și *infra*, p. 111.

⁴⁾ În asemenea caz, termenul se ăice convențional, și este *expres* sau *tacit*. *Expres*; de exemplu: mă oblig a'ți plăti o sumă de bani de ađi în trei luni. *Tacit*; de exemplu: mă oblig a'ți clădi o casă, *si domum edificari stipulatus sit* (L. 73, Pr., Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*). În asemenea caz, de și nici un termen nu s'a stipulat, totuși trebuie neaparat să'mi dai unul ca să'mi pot îndeplini obligația mea și să aștepti sezonul favorabil pentru facerea unor asemenea lucrări. Pothier, II, 228. V. și *suprà*, p. 22. Tribunalele vor fixa, în specie, termenul în care trebuie să'mi îndeplinesc obligația, având în privire obiectul contractului și intențiunea părților (art. 1582 C. C.). Cpr. Trib. Bruxelles, *Plasicrisie belge*, 61, 2, 257. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 1044. Veđi Pand. fr., I, 1300 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 502. T. Huc, VII, 283. „Însărcinându-se cineva cu o condiție fără hotărîre de termen, ăice art. 893 din Codul Calimach, se va hotări de cătră judecătorie termenul împlinirii ei, după împrejurări, de nu va fi hotărît anume de lege“. Cpr. art. 1173 C. italian; art. 1128 C. spaniol, etc. Veđi și *suprà*, p. 22. Termen expres sau tacit.

⁵⁾ V. de ex., L. din 27 april 1877 (art. 4) pentru suspendarea prescripțiilor și a termenelor unor acte judecătorești pe timp de stare de resboiă.

⁶⁾ Acordarea termenului de grație fiind lasată la facultatea judecătorilor, instanța de fond nu comite un exces de putere de câte ori ea refusă să acorde asemenea termene. Cas. rom., S-a II, 9 sept. 1898. *Cur. judiciar* din 1898, No. 36. Cpr. și Bulet. Cas. 1885, p. 475. V. *suprà*, p. 91, nota 1. Art. 893 C. Calimach.

umanitate, să'l acorde debitorului nenorocit și de bună credință ¹⁾. (Cpr. art. 1021, *in fine*, 1101, 1366, 1582, 1831 C. C., 126 urm., 502 Pr. civ.; art. 33 L. jud. de pace din 1896), etc.

Art. 42, 312
C. com.

Ei nu au însă această facultate în materie comercială, unde debitorul trebuie să fie în tot-deauna în măsură de a plăti la timp (art. 44, 312 C. com.).

Inovațiunea
Codului ita-
lian.

Codul italian a desființat termenul de grație chiar în materie civilă, menținându-l numai în cazul rezoluțiunii contractului prin efectul condiții resolutorie tacite (art. 1165, § 3 C. ital., 1021, *in fine*, C. rom.), inovație pe care unii o aprobă ²⁾, ear alții o critică ³⁾. Acelaș sistem este admis și în Codul spaniol de la 1889.

Deosebire între termen și condițiune și efectele termenului înainte de scadență.

Art. 1022. — Termenul se deosebește de condițiune pentru că el nu suspendă angajamentul, ci numai amână execuțiunea. (Art. 1017, 1101, 1146, 1885 C. C. Art. 1185 C. fr.).

Art. 1023. — Aceea ce se datorește cu termen nu se poate cere înaintea termenului, dară ceea ce se plătește înainte nu se mai poate repeti. (Art. 993, § 1, 1016, 1092, § 1 C. C. Art. 316 C. com. Art. 1186 C. fr.).

Intre termenul suspensiv și condiția suspensivă (art.

Deosebire
între termenul
de drept
și acel de
grație.

¹⁾ Termenul de drept se deosebește de termenul de grație în următoarele puncte: 1^o Termenul de drept este un obstacol la compensațiune (*Quod in diem debetur, non compensabitur antequam dies veniat, quanquam dari oporteat*) (L. 7, Pr., Dig., 16, 2, *De compensationibus*); pe când termenul de grație n'o împedecă (art. 1146). Cpr. G. Giorgi, VIII, 76. „*Aliud est enim diem obligationis non venisse; aliud humanitatis gratia tempus indulgeri solutionis*“. (L. 16, § 1, *in fine*, Dig., *loco supra cit.*) 2^o Casurile care fac pe debitor să peardă beneficiul termenului, de grație sunt mai numeroase de cât acele care'l fac să peardă beneficiul termenului de drept (cpr. art. 1025 C. C., 128 Pr. civ.). Vedi Mourlon, II, 1225. Acollas, II, p. 828. T. Huc, VII, 283. G. Giorgi, IV, 399. Demolombe, XXV, 611. Vedi și *infra*, explic. art. 1101 C. C. și 128 Pr. civ.

²⁾ Vedi T. Huc et Orsier, *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 251. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, IV, 393.

³⁾ Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 372 și *Le nouveau Code civil italien comparé au Code Napoléon*, *Revue pratique*, anul 1868, t. 26, p. 87.

1017) există următoarea deosebire. Termenul nu suspendă însuș existența, ci numai *executarea* obligațiunii, punând pe creditor în imposibilitate de a urmări pe debitor înaintea scadenței, pe când condiția suspendă însuș formațiunea obligațiunii. Cu alte cuvinte, obligația va avea ființă dacă condiția se va îndeplini, ear în caz contrar, ea nu va avea ființă; pe când obligația cu termen își are ființă de îndată, termenul întârziind numai executarea ei.

Am avut însă ocasiunea de a observa ¹⁾ că art. 1022 se exprimă în mod prea absolut, când ȳice că condiția suspendă *existența* obligații, pentru că obligația condițională există, de vreme ce dă naștere la un drept eventual. În adevăr, *pendente conditione*, creditorul are un drept, de și imperfect, transmisibil la moștenitorii săi (art. 1015), de care el poate să dispue și pentru care poate să iee măsuri conservatorii (art. 1016).

Din această deosebire fundamentală rezultă următoarele consecințe:

1⁰ Riscurile corpului cert și determinat datorit cu termen sunt în sarcina creditorului (art. 971, *in fine* și 1074, § 2²⁾); pe când riscurile lucrului datorit sub o condiție suspensivă și chiar sub o condiție resolutorie, de și legea n'o spune formal, sunt în sarcina debitorului (art. 1018)³⁾);

2⁰ Ceea ce a fost plătit din eroare înaintea îndeplinirii condiții poate să fie cerut înapoi prin *condictio indebiti*, pentru că, până la îndeplinirea condiții, debitorul nedatorind încă nimic (*pendente conditione nondum debetur*), acțiunea în repetiție există de câte ori cineva din eroare, creșdundu-se dator, a plătit o datorie inexistentă (art. 993, 1092, § 1)⁴⁾); pe când debitorul care plătește înaintea

Riscuri în materie de oblig. cu termen.

Condiția indebiti p. plata făcută din eroare înaintea îndeplinirii condiții.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 50, 51.

²⁾ Baudry, II, 953. Mourlon, II, 1134, *in fine*. Veđi și *suprà*, p. 65, text și nota 3.

³⁾ Veđi t. V, p. 193 și *suprà*, p. 66.

⁴⁾ Veđi t. V, p. 364, 365, text și nota 1. „Acel ce au plătit, Art. 1889 C. ȳice art. 1889 din Codul Calimach (1434 C. austriac), poate să ceară întoarcerea celor plătite și atunci când datoria atârăă încă de împlinirea condiții adăogite“. Cpr.: L. 16, Pr., Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*. Conform: art. 1218 C. Cant. Zurich. Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, p. 287, No. 238. Veđi și Pothier, *Condictio indebiti*, V, 150 și *Oblig.*

scadenței termenului nu poate să exercite acțiunea în repetiție, pentru că, în realitate, el a plătit ceea ce datora, însă înainte de termen, renunțând la beneficiul lui (art. 1023, C. C. 316 C. com.).¹⁾ „*In diem debitor, adeò debitor est, ut ante diem solutum repetere non possit*“ (L. 10, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*).

Casul în care debitorul a plătit prin anticipație în necunoștința termenului.
Controversă.

Și această soluție este adevărată nu numai când debitorul a plătit prin anticipație, cunoscând existența termenului și renunțând la beneficiul lui, dar chiar în cazul în care el ar fi plătit din eroare, adevărat în necunoștința termenului, crezând că datoria este exigibilă de îndată, căci dacă art. 1023 ar fi înțeles a exclude acțiunea în repetiție numai în cazul când debitorul având cunoștința de termen ar fi renunțat la beneficiul lui, dispoziția sa ar fi fost inutilă, aceasta rezultând din principiile generale. În ambele cazuri, în adevăr, fie că debitorul a cunoscut, fie că el n'a cunoscut existența termenului, el plătind un lucru datorit, nu poate, în această materie tradițională, să aibă acțiunea în repetiție, pe care el n'o avea nici la Romani²⁾, nici în vechiul drept francez³⁾, pentru că asemenea acțiune nu există de cât atunci când plata făcută nu este datorită (art. 992, 1092, § 1)⁴⁾.

II, 230. Marcadé, IV, 572. T. Huc, VII, 284 și VIII, 391, p. 520. Thiry, III, 198. Laurent, XVII, 185; XX, 346 și toți autorii.

Art. 1889 C. Calimach, 1434 C. austriac și 813 C. german.

¹⁾ Această soluție nu suferă nici o dificultate în cazul când debitorul a plătit prin anticipație, cunoscând existența termenului, pentru că el este liber de a renunța la beneficiul lui: „Plata unei datorii limpezite și fără condiție, dice art. 1889 din codul Calimach (1434 C. austriac), nu poate să se ceară înapoi *cu cuvânt că s'a plătit înaintea termenului*“. Conform: art. 1218 C. cant. Zürich și art. 813, § 2 din noul Cod german. Eată cum se exprimă acest din urmă text: „*Wird eine betagte Verbindlichkeit vorzeitig erfüllt, so ist die Rückforderung ausgeschlossen*“. Vezi și t. V, p. 365, nota 1.

²⁾ „*Quod autem sub incerto die debetur, die existente non repetitur*“. L. 16, § 1, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*.

³⁾ Pothier, *Oblig.*, II, 230 și *Condictio indebiti*, V, 151.

⁴⁾ Vigié, II, 1302. Baudry, II, 954. Colmet de Santerre, V, 108 bis II. Laurent, XVII, 185 și XX, 347. Pand. fr., I, 1369 urm. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 88, text și nota 10. Larombière, II, art. 1186, No. 34. T. Huc, VII, 284 și VIII, 391, p. 520. Fuzier-Herman, III, art. 1186, No. 16. Massé-Vergé, III, § 537, p. 385, n. 6. Art. 1174 din Codul

Tot ce se poate admite numai, este că acel care ar fi plătit înaintea termenului, și în necunoștința lui, adevărat din eroare, va avea o acțiune în repetiție numai în privința procentelor sau scontului capitalului plătit (*interusurium*), căci dacă capitalul este datorit, nu tot așa este și pentru procente, care nu sunt debite, și prin urmare există, în privința lor, acțiune în repetiție, pentru că, în cât privește procentele sau scontul, debitorul a făcut o plată nedatorită și din eroare ¹⁾.

Ori care ar fi soluția ce s'ar admite asupra chestiunii de mai sus, sunt însă patru ipoteze în care debitorul care ar fi plătit prin anticipație și din eroare, ar avea necontestat acțiunea în repetiție, și anume: 1^o Când plata ar fi fost făcută nu numai *tempore*, dar încă *re*; 2^o Când dobândile ar fi fost cuprinse în capital, fără ca să se facă deducțiunea lor; 3^o Când eroarea în care se găsea debitorul ar fi rezultatul manoperelor dolosive întrebuițate de creditor; 4^o Când debitorul ar fi fost incapabil de a face plata din cauza vârstei sale sau din alte împrejurări (art. 1095) ²⁾.

A doua deosebire care există între condiția suspensivă și termenul suspensiv este că condiția îndeplinită are efect retroactiv din ziua contractării obligații (art. 1015, *ab initio*), pe când îndeplinirea termenului suspensiv nu produce nici într'un caz efect retroactiv ³⁾.

italian este formal în această privință. Cpr. asupra acestui text, G. Giorgi, IV, 397. — *Contrà*. Acollas, II, p. 828. Marcadé, IV, 572 și V, art. 1376, 1377, No. III, p. 266. Demolombe, XXV, 633 urm. Mourlon, II, 1212, care citează în acest din urmă sens părerea prof. Valette.

- ¹⁾ Cpr. Laurent, XVII, 186. Demolombe, XXV, 634. Duranton, XI, 113. Bugnet asupra lui Pothier, *Oblig.*, II, p. 109, nota 3. Marcadé, *loco supra cit.* Mourlon, II, 1222. Giorgio Giorgi, IV, 398. Acest sistem este formal admis prin art. 1126, § 2 din Codul spaniol: „Dacă acel care a plătit nu cunoștea, în momentul plății, existența termenului, ȳice acest text, el va fi în drept a cere de la creditor dobânda și fructele percepute“. — *Contrà*. Pothier, *Condictio indebiti*, V, 152. Larombière, *loco cit.*, No. 35. Demante, Vigié, Aubry et Rau, Baudry, *loco supra cit.* T. Huc, VII, 285. „La caz de plata unei obligații înainte de termen, ȳice în acest sens art. 813, § 2, *in fine*, din Codul german, nu se poate cere scontul dobândilor“. „*Die Erstattung von Zwischenzinsen kann nicht verlangt werden*“. Veđi și art. 272 din acelaș Cod.
- ²⁾ Cpr. Demolombe, XXV, 636—639. Giorgio Giorgi, IV, 398. Larombière, II, art. 1186, No. 36.
- ³⁾ Giorgio Giorgi, IV, 404. Veđi și *suprà*, p. 107.

Acțiunea în repetiție în privința procentelor sau a scontului capitalului.
Controversă.
Casurile în care debitorul care ar fi plătit prin anticipație și din eroare poate exercita acțiunea în repetiție.
Termenul suspensiv nu are nici odată efect retroactiv.

Câte o dată poate să fie îndoială asupra punctului de a se ști dacă părțile au înțeles a prevedea în convenția lor un termen sau o condiție, ceea ce nu este fără interes, din cauza deosebirei ce am văzut că există între termen și condiție (art. 1022).

Astfel este, de exemplu, cazul în care debitorul ar fi dis că va plăti când va putea, când va avea mijloace sau când mijloacele îi vor permite (art. 1583); *cum potuero, cum commodum erit* ¹⁾; *când se va îndămâna sau înlesni și când nu i se va întâmpla vre o împedecare*, după cum se exprimă art. 1215 din Codul Calimach; când îi va sta prin putință ²⁾ și pre cât îi va sta prin putință (*autant que cela dépendra de lui*) ³⁾, etc.

Aplicarea
art. 1583.

De și s'ar părea că, în asemenea casuri, debitorul s'a obligat sub o condiție potestativă pe care el ar fi în totdeauna liber a n'o îndeplini, dicând că nu poate, că nu are mijloace, că nu s'a înlesnit, că nu i stă prin putință, etc.; totuși din art 1583 relativ la împrumut, aplicabil în toate casurile, rezultă însă că debitorul a înțeles a plăti când-va, și judecătorii, în asemenea casuri, vor fixa un termen de plată după împrejurări, soluțiune pe care o admite atât art. 1215 din Codul Calimach cât și art. 1128, § 2 din Codul spaniol de la 1889; pentru că, a interpreta altfel convenția și a decide că, în asemenea casuri, debitorul este liber de a nu plăti, ar însemna a viola art. 978, după care clausa primitoare de două înțelesuri trebuie să se interprete în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce n'ar produce nici unul, *magis ut valeat, quam ut pereat* (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*) ⁴⁾.

Aceiaș soluție este, pentru aceleași motive, aplicabilă în cazul în care debitorul s'ar fi obligat a plăti când va

¹⁾ L. 125, Dig., 50, 16, *De verborum significatione*.

²⁾ Cpr. T. Huc, VII, 246. C. din Besançon. D. P. 64. 2. 180.

³⁾ T. Huc, *loco supra cit.* C. Besançon. D. P. 85. 2. 239.

Art. 1215 C.
Calimach.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVII, 175. Demolombe. XXV, 320, 575—577. Pand. fr., I, 1088, 1306 urm. Larombière, II, art. 1174, No. 5 și art. 1186, No. 5. T. Huc, VII, 246. Troplong, *Prêt*, 431, p. 376, 377. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 87. G. Giorgi, IV, 298, 392. „Remâne la cuviincioasa hotărîre a judecătoriei, dice art. 1215 din Codul Calimach (904 C. austriac), vremea pentru împlinirea tocmelei și când îndatoritul a făgăduit că o va împlini când va putea și se va îndămâna, și când nu i se va întâmpla vre o împedecare“.

voi sau când îi va conveni, *cum voluerit*. În asemenea caz însă, debitorul neputând fi obligat la plată, pentru că el și a rezervat dreptul de a plăti toată viața sa, după moartea lui obligația va exista în persoana moștenitorilor săi ¹⁾.

„Dacă vremea împlinirii tocmelei s’au lăsat la buna voință a îndatoritului, dice art. 1214 din Codul Calimach (904 C. austriac), trebuie ori să se aștepte până la moartea lui, și atunci să se ceară ca să îplinească moștenitorii lui tocma, sau dacă îndatorirea va fi numai personalnică, care nu trece la moștenitori, trebuie judecătoria să hotărească după cuviință vreme îndestulă spre împlinirea ei“.

Pentru ca judecătoria să poată însă valida asemenea clause, se cere neaparat ca ele să nu fie destructive a legăturii de drept care constituie obligația, căci de câte ori se va constata în fapt că nu este vorba de un termen necert, care suspendă numai executarea obligațiunii, ci de o condiție *pur* potestativă de care ea atârnă, de atâte ori obligația va fi nulă în baza art. 1010 ²⁾.

Efectele termenului în urma expirării sale.

Ajungerea termenului la scadență permite creditorului de a cere executarea obligații și de a urmări pe debitor, dacă el nu plătește de bună voe (art. 1022, 1023).

1) Laurent, XVII, 176. Demolombe, XXV, 319, 575. Demante, V, 94 bis II. Larombière, II, art. 1174, No. 4. Pand. fr., I, 1083, 1311. Molitor, I, 144. Massé-Vergé, III, § 534, p. 376, nota 16. Bufnoir, *Théorie de la condition*, p. 120. Cpr. art. 1214 C. Calimach.

Jurisconsultii romani nu erau de acord asupra convențiunii prin care debitorul se obligase a plăti *cum voluerit*. Unii voeau, în adevăr, ca asemenea convenție să fie nulă, *quidam inutilem esse stipulationem aiunt* (L. 46, § 2, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*), soluție care se vede admisă și de Pothier (II, 47), ear alții voeau ca stipulațiunea să fie executată de moștenitori, dacă autorul ei manifestase în acest sens voința sa înaintea morții sale: *alii ita inutilem, si antequam constituas, morieris; quod verum est* (L. 46, § 2, Dig., *loco cit.*). Un autor modern a reprodus distincțiunea romană și în dreptul actual (Duranton, XI, 27); însă părerea sa este generalmente respinsă.

2) Demolombe, XXV, 576. Pand. fr., I, 1314 urm. Vezi și *suprà*, p. 30 urm.

Înainte de expirarea termenului însă, creditorul nu poate formula o cerere de plată în contra debitorului, chiar dacă termenul s'ar împlini *pendente lite*, înainte de pronunțarea hotărârii ¹⁾.

Momentul când termenul se consideră ca ajuns la scadență. Creditorul neputând urmări pe debitor de cât la expirarea termenului, câtă se determinăm momentul în care termenul se consideră ca ajuns la scadență și datorია ca exigibilă. Totul, în această privință, atârnă de voința părților. În lipsă însă de o convenție expresă, sunt oare care regule tradiționale, pe care atât doctrina cât și jurisprudența le aplică și astăzi.

Actele de urmărire nu pot fi executate de cât a doua zi după expirarea termenului. Prima regulă în această privință este că creditorul nu poate să exercite nici un act de urmărire contra debitorului de cât a doua zi după expirarea termenului (art. 307, 319, § 2 C. com., 729 Pr. civ.), ziua scadenței (*dies ad quem*) aparținând toată debitorului, *quia totus is dies arbitrio solventis tribui debet* (Instit., § 2, III, 15, *De verb. obligatione*).

Art. 1212 C. Calimach. „Dacă s'au pus la tocmală o zi hotărâtă spre câștigarea unui drit, dice art. 1212 din Codul Calimach (903 C. austriac), se câștigă dritul acesta la aceiaș zi; ear spre împlinirea îndatoririi, folosește pe îndatoritul întreaga zi hotărâtă“ ²⁾.

Astfel, dacă m'am obligat a'ți plăti 1000 lei la 1 ianuar, nu vei putea face acte de urmărire în contra mea de cât la 2 ianuar, ziua de 1 ianuar fiind în lăuntru termenului și aparținându'mi toată ³⁾.

Diua a quo nu face parte din termen. De asemenea, ziua luată drept punct de plecare a termenului (*dies a quo*) nu face parte din termen, *non compu-*

1) Cas. fr. *Pand. Périod.* 1898. 1. 62. *Dreptul* din 1897, No. 65. Veđi *infra*, p. 121, t. și n. 2. — Creditorul n'ar putea, înainte de termen, nici să cheme în judecată pe debitor pentru ca el să recunoască sau să confirme o datorie verbală. Demolombe, XXV, 617, 618. *Pand. fr.*, I, 1337. — Veđi însă Larombière, II, art. 1186, No. 24.

2) Conform art. 1130 C. spaniol; 188, *ab initio*, C. german. Veđi și art. 1889 C. C. rom., după care prescripția nu se socotește câștigată de cât după împlinirea celei de pe urmă zi a termenului desft prin lege.

3) Thiry, III, 11. Demolombe, XXV, 642. Baudry, II, 885, 951. Laurent, XVII, 191. Demante, V, 108 bis I. Larombière, II, art. 1186, No. 17. Aubry et Rau, I, § 49, p. 165 și p. 243 din ediția a V-a. *Pand. fr.*, I, 1379. T. Huc, VII, 287. Giorgio Giorgi, IV, 403.

*tatur in termino*¹⁾ (art. 1877). Astfel, dacă în ziua de 1 ianuar, m'am obligat a'ți plăti 1000 lei în termen de 10 zile, ziua de 1 ianuar nenumărând, scadența va avea loc la 11, ear creanța va fi exigibilă tocmai la 12 ianuar.

Art. 307 din Codul de comerț face aplicațiunea acestui principiu la cambii, ear art. 729 Pr. civ. la termenele date pentru a face opoziție, apel, recurs, etc. Art. 307 C. com., 729 Pr. civ.

Acest principiu este aplicabil în privința ori cărei unități a timpului luată de părți ca punct de plecare a termenului, fie că această unitate este mai mică sau mai mare de cât ziua. Astfel, oara, luna sau anul *a quo* nu intră nici o dată în calculul termenului²⁾.

Dacă însă m'am obligat a'ți plăti o sumă de bani *de ași în opt sau cincispredece zile*, se înțelege că tacitamente am cuprins în termen ziua *a quo*, și că acest termen va expira a opta sau a cincispredecea zi, și va fi de 7 sau 14 zile libere, ca și cum aș fi stipulat un termen de o septămână sau două³⁾. Casurile în care ziua a quo este cuprinsă în termen.

Termenul se poate socoti pe oare și chiar pe fracțiuni mai mici. Oara, în asemenea caz, se socotește îndeplinită la prima lovitură care sună oara următoare⁴⁾. Termenul socotit pe oare.

Ziua este un interval de 24 oare socotit de la mezul nopții până la mezul nopții următoare (art. 1888 C. Cum se socotește ziua.

- 1) Cpr. art. 88, 1^o, 150, 751 Cod. federal al obligațiilor din 1881. Art. 187 din noul Cod german cuprinde în această privință următoarea dispozițiune: „Dacă începutul unui termen este determinat după un eveniment sau după un moment care se găsește în cursul unei zile, ziua în care acest eveniment sau acest moment are loc, nu face parte din termen. — Dacă însă termenul a început a curge la începutul unei zile, această zi face parte din termen. Se numără de asemenea ziua nașterii unei persoane, când e vorba de a se calcula vârsta ei“. In cât privește această din urmă chestie, relativă la numărarea celor 21 ani ai majorității, vezi t. II a lucrării noastre, p. 58, t. și n. 1.
- 2) Cpr. T. Huc, VII, 287. Laurent, XVII, 191. Demolombe, XXV, 643. Larombière, II, art. 1186, No. 13. Aubry et Rau, I, § 49, p. 164 și p. 242 din ed. a V-a. Pand. fr., I, 1380 și autoritățile citate acolo. Giorgio Giorgi, IV, 403.
- 3) Demolombe, XXV, 644. Larombière, II, art. 1186, No. 13. Pand. fr., I, 1381.
- 4) Demolombe, XXV, 645. Aubry et Rau, I, § 49, p. 162, 163 și p. 240 din ed. V-a. Larombière, II, art. 1186, No. 11. Pand. fr., I, 1382. G. Giorgi, IV, 403. Merlin, Répert. Prescription, S-a II, § 1, No. 3. Art. 187 C. german.

Art. 1211 C. Calimach. C.). ¹⁾ „Doăzeci și patru de ceasuri după legi împlinesc o ȃi“, ȃice art. 1211 din Codul Calimach (902 C. austriac). Astfel, dacă în ȃiua de 1 ianuar, la 12 oare, m'am obligat a'ȃi plăti 1000 lei într'o ȃi, termenul va expira în ȃiua de 3 ianuar, când ceasul va bate 12 oare de noapte ²⁾.

Cum se socotește termenul de 24 oare, etc. Expresiunile 24 oare, 48 oare, însemnează o ȃi sau două ȃile, cu începere de la mezul nopȃei a ȃilei în care contractul s'a încheiat (art. 1888), afară de cazul în care părȃile ar fi înȃeles a socoti termenul pe oare ³⁾.

Terminii însemnaȃi cu lunele sau septămănele se împlinesc în ȃiua lunei sau septămănei corespunȃtoare cu ȃina punctului de plecare (cpr. art. 307 C. com. 730 Pr. civ.) ⁴⁾.

Astfel, termenul de o lună, cu începere de la 15 decembrie, expiră la 15 ianuar. Termenul de 6 luni, cu începere de la 27 februar, va expira la 27 august, și la 28 august creditorul va putea să urmărească pe debitor. Termenul de 6 luni însă, cu începere de la 28 fevr., în ca-surile în care această lună are 28 ȃile, va expira la 31 august, ear nu la 28 august (cpr. art. 730, § 2 Pr. civ.).

Dacă m'am obligat a'ȃi plăti o sumă de bani la jumătatea, începutul sau sfârșitul unei luni, termenul va expira la 15 a acelei luni, la prima sau ultima ȃi a lunei (art. 307, § ultim C. com.) ⁵⁾.

¹⁾ Nu este deci vorba în specie de ȃiua naturală, care începe la răsăritul soarelui și se sfârșește la asfințitul lui, ci de ȃiua civilă, astfel cum o socoteau și Romani: „*More romano dies a media nocte incipit, et sequentis noctis media parte finitur*“. (L. 8, Dig., 2, 12, *De feriis*). Cpr. Aubry et Rau, ed. a V-a, I, § 49, p. 240. Merlin, *op. cit.*, v^o *Date*, n. 2 și v^o *Jour*.

²⁾ Pand. fr., I, 1383. Laurent, XVII, 192. T. Huc, VII, 287. G. Giorgi, *loco cit.* Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXV, 646. Aubry et Rau, I, § 49, p. 163. Cpr. art. 188 C. german. — Curtea noastră supremă a decis că și termenele de procedură încep și se sfârșesc tot la mezul nopȃii a fie cărei ȃile. *Dreptul* din 1884, No. 61.

³⁾ Larombière, II, art. 1186, No. 11. Pand. fr., I, 1384.

⁴⁾ Pand. fr., I, 1385. Demolombe, XXV, 647. Laurent, XVII, 192. Aubry et Rau, I, § 49, p. 164. Larombière, II, art. 1186, No. 11. G. Giorgi, IV, 403.

Art. 192 C. german.

⁵⁾ Cpr. art. 192 C. german, unde se ȃice: „*Unter Anfang des Monats wird der erste, unter Mitte des Monats der fünfzehnte, unter Ende des Monats, der letzte Tag des Monats verstanden*“.

Remâne bine înțeles că lunele sunt astfel cum au fost stabilite în vechiul calendar (iulian) reformat de I. Cesar, care la noi, este acel oficial¹⁾, afară de cazul în care părțile ar fi avut în vedere calendarul gregorian (stil nou).

Calendarul oficial.

În privința anului, el se va socoti împlinit la expirarea ultimei zile a lunii a 12-a. Astfel, dacă m'am obligat a'ți plăti 1000 lei într'un an, cu începere de la 28 februar, termenul nu se va împlini de cât la 1 martie a anului viitor, ear nu la 29 februar, presupunând că acel an este bisect, și prin urmare, datoria va fi exigibilă la 2 martie²⁾.

Termenii însemnați cu anii.

Anul, în regulă generală, are 365 zile³⁾.

Prin jumătate de an se înțeleg 6 luni; prin un șfert de an, 3 luni; prin o jumătate de lună, 15 zile, etc.⁴⁾.

1) Spre a înlesni relațiile internaționale, care din zi în zi devin mai frecvente, decretul din 20 dech. 1864 a adoptat calendarul gregorian pentru serviciul poștelor și telegrafelor. Veți tratatul nostru în limba franceză, p. 284, nota 1.

Serviciul telegrafo-poștal. Calendarul gregorian.

Reforma calendarului este astăzi la ordinea zilei în toate țările Orientului și se impune, cu atât mai mult cu cât calendarul gregorian (astfel numit din cauza reformei aduse în 1582 după ordinul papei Grigore XIII), adoptat astăzi în întreaga lume civilisată, afară de Orient, se recunoaște a fi bazat pe calcule astronomice mai exacte de cât acele pe care se întemeiază calendarul vechiul sau iulian, astfel numit pentru că a fost reformat de Julius Cesar.

Reforma calendarului.

Cpr. Ces. Tondeni de Quarenghi, *La question du calendrier à la fin du XIX-e siècle* (Bucarest, 1898), conferință ținută la Universitatea din Iași. Se poate consulta asupra acestei chestiuni o broșură datorită penei Episcopului Melhisedek, *Biserica ortodoxă și Calendarul* (București, 1881), în care savantul prelat combate, din punctul de vedere religios, introducerea în țara noastră a calendarului occidental sau gregorian, recunoscând cu toate aceste superioritatea lui.

2) Cpr. Demolombe, XXV, 648. Laurent, XVII, 192. Pand. fr., I, 1386. Larombière, II, art. 1186, No. 11. Aubry et Rau, I, § 49, p. 164 și p. 242 din ed. a V-a. Giorgio Giorgi, IV, 403.

3) Cpr. art. 1211 C. Calimach (902 C. austriac). Veți și art. 191 C. 191 C. german, unde se dice: „So wird das Jahr zu dreihundertfünfundsechzig Tagen gerechnet“.

german.

4) „Unter einem halben Jahre wird eine Frist von sechs Monaten, unter einem Vierteljahre eine Frist von drei Monaten, unter einem halben Monat eine Frist von fünfzehn Tagen verstanden“.

Art. 189 C. german.

(Art. 189 Cod. german).

Prorogarea termenului. In caz de prorogarea unui termen, noul termen va începe la expirarea termenului precedent ¹⁾.

Efectele expirării termenului. Expirarea termenului aducând exigibilitatea obligații, de și ea nu este, fără o anume convenție, suficientă pentru a constitui pe debitor în întârziere (art. 1079), creditorul poate, la caz de neplată, să urmărească pe debitor, fără ca inacțiunea sa să'l expue la vre o decădere, afară de aceea care poate să rezulte din prescripție.

Art. 1673, § 4, 1684. Faptul că el n'a urmărit pe debitor pe când acesta se găsea încă solvabil, n'ar împedeca recursul său în contra fidejursorului, atunci când debitorul ar fi devenit insolvabil (art. 1673, § 4, 1684) ²⁾. Este adevarat că, prin excepție, în unele cazuri prevădute de Codul comercial, creditorul nu poate să întârzie urmărirea (cpr. art. 282, 345, 346, 350, 356, etc. C. com.), însă aceste excepții, care se justifică prin necesitățile comerțului, confirmă tocmai regula generală ³⁾.
Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.

Persoanele în favoarea cărora termenul este stipulat.

Art. 1024. — Termenul este presupus tot-deauna că s'a stipulat în favoarea debitorului, dacă nu rezultă din stipulațiune sau din circumstanțe că este priimit și în favoarea creditorului. (Art. 983, 1115, § 4, 1616 C. C. Art. 316 C. com. Art. 1187 C. fr.).

Presumție în favoarea debitorului. Cele mai multe ori, termenul va fi stipulat în favoarea debitorului, și fiind că legea presupune ceea ce se în-

Art. 190 C. german.

¹⁾ „Im Falle der Verlängerung einer Frist wird die neue Frist von dem Ablaufe der vorigen Frist an berechnet“ (art. 190 C. german).

²⁾ Demolombe, XXV, 650. Laurent, XVII, 193 și XXVIII, 311 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1392 și t. XV, v^o *Cautionnement*, 852. G. Giorgi, IV, 405. Aubry et Rau, IV, § 429, p. 698. Troplong, *Cautionnement*, 568. Mourlon, *Subrog.*, p. 525. Marcadé et P. Pont. IX, 382. Cpr. Cas. fr. și C. Nancy, D. P. 59. 1. 359. D. P. 61. 1. 269. D. P. 67. 2. 103. — De câte ori însă creditorul prin neglijență a lasat să se prescrie creanța și nu mai poate transmite fidejursorului drepturile sale intacte, adică creanța cu acțiunile personale care o garantează, acest din urmă este descarcăt de obligația sa. C. Bruxelles, *Pand. Périod.*, 87. 2. 73. Cas. fr., D. P. 49. 1. 33.

³⁾ Cpr. Laurent, XVII, 193. Demolombe, XXV, 651. G. Giorgi, *loco supra cit.* Pand. fr., *Oblig.*, I, 1393.

tâmplă cele mai dese ori (*presumptio sumitur ex eo quod plerumque fit*), art. 1024 prevede că termenul este în todeauna stipulat în favoarea debitorului ¹⁾, dacă, din convenție, din împrejurări sau din natura contractului nu rezultă contrariul, și aceasta prin aplicațiunea principiului înscris în art. 983, după care, la caz de îndoială, convenția se interpretează în favoarea aceluia care se obligă ²⁾.

Creditorului incumbă deci, în toate cazurile, sarcina de a dărâma presupțiua stabilită de art. 1024, căci în-
doeala s'ar interpreta în contra lui ³⁾. Dărâmarea
presum. sta-
bilită de art.
1024.

Prin excepțiune însă, une-ori termenul este fixat în
interesul creditorului (art. 1024, 1115, § 4). Aceasta poa-
te să rezulte nu numai din convenție, dar din împrejurări
și din natura contractului. Casurile în
care term-
nul este stipu-
lat în intere-
sul credito-
rului.

Din împrejurări: De ex. cumpăr în luna lui mai un câne de vânat, carele mi se va preda în ziua deschiderei vânătorului, adecă la 15 august (art. 3 L. din 2 nov. 1891). Totul dovedește că termenul, în asemenea caz, este fixat în favoarea mea și că am înțeles, până la 15 august, a mă scuti de cheltuelile și necazul unui animal de care de o cam dată nu am nevoie ⁴⁾. Alt exemplu: Cumpăr niște cai, stipulând predarea lor pentru earmarocul din Folticeni. Am tot interesul ca caii cumparați să'mi fie predați în termenul fixat, pentru că atunci am ocasiunea de a'i vinde ⁵⁾. Termenul este deci stipulat în favoarea mea, creditorul, și aceasta rezultă din împrejurările cauzei.

Din natura contractului: În materie de deposit, depo-
sitarul neavând dreptul la nici un salariu (art. 1593) și
neputând să se servească de lucrul depositat fără permi-
siunea expresă sau tacită a deponentului (art. 1602), este
evident că termenul hotărît pentru restituirea depositului s'a Art. 1593,
1602.

¹⁾ „*In stipulationibus, promissoris gratia tempus adjicitur*“. L. 17, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 956. Demolombe, XXV, 621. Laurent, Art. 1127 C. XVII, 180. Larombière, II, art. 1187, No. 1. Pand. fr., I, spaniol.
1346. — Art. 1127 din Codul spaniol de la 1889, prevede că termenul se presupune a fi stipulat în favoarea debitorului și a creditorului, dacă din împrejurări nu rezultă că el a fost stipulat numai în folosul unuia sau altuia.

³⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 1356.

⁴⁾ Baudry, II, 956.

⁵⁾ Cpr. Laurent, XVII, 180.

stipulat în interesul creditorului, adecă a deponentului ¹⁾.

Casurile în care termenul e stipulat în interesul debitorului și a creditorului.

În fine, termenul poate fi stipulat atât în interesul debitorului cât și a creditorului. Aceasta se întâmplă de obicei în împrumutul cu dobândă, mai cu samă în împrumuturile cu termene lungi, în care, dacă debitorul are interes de a pastra capitalul împrumutat până la expirarea termenului, spre a se folosi de el, și creditorul poate să aibă interes a nu fi plătit înainte de termen, neputând să găsească la moment un mod avantajos și sigur de fructificare a capitalului său ²⁾.

Art. 316 C. com.

De asemenea, în materie comercială, termenul fixat pentru plata unei cambie este în genere stipulat atât în favoarea debitorului cât și a creditorului, căci dacă debitorul are interes a nu plăti înainte de termen, o plată anticipată poate fi prejudiciabilă și creditorului, care ar fi astfel aranjat afacerile sale în cât să nu aibă nevoie de capitalul său de cât la scadența termenului. De aceea, art. 316 din Codul de comerț prevede că posesorul cambiei nu poate fi silit a primi plata înainte de scadență. În adevăr, creditorul trebuie neaparat să fie plătit în momentul când are nevoie de bani, ear nu mai de vreme, nici mai târziu ³⁾.

Debit. nu poate fi obligat a plăti înainte de termen.

De câte ori termenul a fost stipulat numai în favoarea debitorului, ceea ce se va întâmpla cele mai multe ori, și ceea ce art. 1024 presupune la caz de îndoială, debi-

¹⁾ Baudry, II, 956. Demante, V, 110 bis. Demolombe, XXV, 623. Laurent, XVII, 180 și XXVII, 121.

²⁾ Baudry, II, 956. T. Huc, VII, 286. Laurent, XVII, 180. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 90, n. 21. Larombière, II, art. 1187, No. 5. Demante, V, *loco cit.* Duranton, XI, 109. Toullier D. III, partea II, 677. Pand. fr., I, 1358. Baudry et Wahl, *Du prêt*, 776. Guillouard, *Idem*, 93. F. Herman, III, art. 1187, No. 4. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, II, 579. Cpr. C. Toulouse, *Pand. Périod.* 98. 2. 57. Mai vezi încă și alte decisiuni în D. P. 96. 1. 484. Sirey, 96. 4. 15. D. P. 92. 2. 169, etc.—Vezi însă Demolombe, XXV, 629. C. Bruxelles, D. P. 89. 2. 221. V. și nota lui M. Planiol în D. P. 92. 2. 169. —În ori ce caz, tribunalele vor decide în mod suveran, după intenția părților, dacă termenul a fost stipulat numai în interesul debitorului sau și în acel a creditorului. T. Huc, VII, 286.

³⁾ Pothier, II, 233. Lyon-Caen et Renault, *Droit commercial*, IV 292. Pand. fr., I, 1363. Larombière, II, art. 1187, No. 4. Toullier D. III, partea II, 679. Massé-Vergé, III, § 537, p. 385, n. 7. I. Bohl, *C. de comm. italien*, p. 222, asupra art. 294. Molitor, I, 148, *in fine*. Thaller, *Dr. comm.*, 1279. D. Supino, *Il Codice di comm. ital. commentato*, III, 307.

torul nu poate fi obligat a plăti înainte de termen ¹⁾, și aceasta chiar dacă termenul s'ar împlini înaintea pronunțării hotărârii ²⁾; însă el are facultatea de a renunța la beneficiul lui și de a sili pe creditor să primească plata înaintea expirării termenului (art. 1023) ³⁾.

În acest sens se dice: *Qui a terme ne doit rien*. Acest adagiu nu însemnează că debitorul nu datorește, ci că el nu datorește *de o cam dată (praesenti die)*, având până la expirarea termenului facultatea de a opune o excepție peremptorie ori cărei cereri de urmărire din partea creditorului, care, înainte de termen, nu poate, cel puțin în regulă generală, să facă nici chiar o poprire ⁴⁾, nici să obțină o condamnare *in futurum* ⁵⁾.

Sensul adagiului Qui a terme ne doit rien.

- 1) „*Dies adjectus efficit, ne praesenti die pecunia debeat*“ (L. 41, § 1, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*). Veđi și *Instit.*, § 2, III, 15, *De verb. oblig.*, unde se dice: „...*Id autem quod in diem stipulamur, statim quidem debetur; sed peti prius quam dies veniat, non potest*...“ „Nu poate datornicul (sau mai bine đis creditorul), đice Andr. Donici (capit. 8, § 3), să ceară datoria sa până nu va veni sorocul și điuva însemnată prin zapis“, și acelaș legiuitor adaogă aiurea: „Nici dobânda, nici datoria înainte vadelei nu se cere“ (§ 3, capit. 19. *Despre camătă*). Veđi și art. 1210 din Codul Calimach (902 C. austriac), unde se dice că tocmelele trebuie să se îplinească *la vreme*. Mai veđi încă art. 1862 C. Calimach (1413 C. austr.), art. 271, § 2. C. german, etc.
- 2) Cas. fr., *Pand. Périod.* 1898. 1. 62. *Dreptul din 1897*, No. 65. Cas. Napoli, 1 martie 1893. *Il Foro italiano*, 1893, 1, 142.—*Contrà*. Cas. Roma, 6 fevr. 1889, *La Legge*, 89, 1. 506. Veđi G. Giorgi, IV, 397, p. 451, nota 2. Veđi și *suprà*, p. 114, text și nota 1.
- 3) Cpr. Pothier, II, 233. Baudry, II, 956. T. Huc, VII, 286. *Pand. fr.*, I, 1347. Laurent, XVII, 181. Demolombe, XXV, 622. Larombière, II, art. 1187, No. 2. Mourlon, II, 1218. Molitor, I, 147, 148. Vigié, II, 1299. Giorgio Giorgi, IV, 406. Aubry et Rau, IV, § 203, p. 90. Cas. fr., D. P. 80. 1. 38. Cpr. L. 70, Dig., 46, 3, *De solutionibus*; — L. 50, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*; — L. 17, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*, etc.
- 4) Marcadé, IV, 578. Demante, V, 109 bis. Laurent, XVII, 188. Demolombe, XXV, 617, 618. G. Giorgi, IV, 397. Veđi și *suprà*, pag. 53.— Veđi însă Larombière. II, art. 1186, No. 24.
- 5) Laurent, XVII, 187. Demolombe, XXV, 610. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, 217. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 542, *in fine*, p.

Casul în care termenul a fost stipulat în favoarea creditorului. Dacă termenul a fost stipulat numai în favoarea creditorului, acesta nu poate fi silit a primi plata înainte de termen (art. 316 C. com.), având însă facultatea de a renunța la beneficiul lui și de a constrânge pe debitor să plătească înainte de termen.

Art. 1616. Astfel, deponentul poate să ceară restituirea depozitului înainte de termen (art. 1616), soluție aplicabilă la toate cazurile analoage: *Ubi eadem ratio, ibi idem jus*¹⁾.

Casul în care termenul a fost stipulat în interesul debitorului și a creditorului. În fine, dacă termenul a fost stipulat atât în interesul debitorului cât și a creditorului, fie care putând să revendice beneficiul lui, consimțământul lor mutual este neaparat pentru ca plata să poată în mod valid fi făcută înainte de expirarea termenului²⁾.

507. Cpr. C. Grenoble, D. P. 83. 2. 126. Veți și *suprà*, p. 53, t. și n. 2.

Acte conservatorii. Art. 1016.

Creditorul cu termen având însă de pe acum un drept cert, poate, ca și acel condițional, să facă acte conservatorii (art. 1016). Laurent, XVII, 188. Arntz, III, 108. Demante, V, 109. Demolombe, XXV, 612. Marcadé, IV, 578. G. Giorgi, IV, 402. Thiry, III, 11. Aubry et Rau, IV, § 203, p. 90. Pand. fr., I, 1331. Larombière, II, art. 1186, No. 29 și toți autorii.

Intreruperea prescripției în privința acțiunilor reale. Art. 1885, § 2.

Astfel, creditorul cu termen ar putea să întrerupă prescripția în privința acțiunilor reale, aceasta fiind un act conservatoriu, și aceste acțiuni fiind prin excepție, după legea noastră, supuse prescripției în folosul celui ce deține lucrul, chiar și mai înainte de expirarea termenului la care acele acțiuni pot fi subordonate (art. 1885, § 2 adaos de legiuitorul nostru, după părerea lui Marcadé). Veți *suprà*, p. 54, 55. Cpr. Demolombe, XXV, 615. G. Giorgi, IV, 401.

Art. 974, 975.

Creditorul cu termen nu poate însă usa de beneficiul art. 974, ci numai de acel a art. 975. Veți t. V, p. 212 și 241. — El poate de asemenea să exercite acțiunea în simulație. Veți t. V, p. 273, n. 3.

- ¹⁾ Cpr. Baudry, II, 956. Laurent, XVII, 181. Demolombe, XXV, 623. Mourlon, II, 1218. Larombière, II, art. 1187, No. 2. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 90. G. Giorgi, IV, 406. Pand. fr., I, 1354. Demante, V, 110. T. Huc, VII, 286.
- ²⁾ Pothier, II, 233. T. Huc, VII, 286. Vigié, II, 1299. G. Giorgi, IV, 406. Demolombe, XXV, 624. Laurent, XVII, 180, 182. Demante, V, 110 bis. Baudry, II, 956. Mourlon, II, 1218. Acollas, II, p. 829. Pand. fr., I, 1355. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 90. Toullier D., III, partea II, 677. Molitor, *op. cit.*, I, 147. C. Toulouse, *Pand. Périod.*, 1898. 2. 57. Veți și Cas. fr., *Pand. Périod.*, 96. 1. 325.

Perdere beneficiului termenului.

Art. 1025. — Debitorul nu mai poate reclama beneficiul termenului când este căzut în *deconfitură*¹⁾, sau când, prin fapta sa, a micșorat siguranțele ce prin contract dăduse creditorului. (Art. 1323, 1523, 1552, 1646, 1661, 1673 C. C. Art. 128 Pr. civ. Art. 715 C. com. Art. 1188 C. fr.).

Art. 715 Cod. com. — Datoriile cu scadență obligatorie în sarcina falitului, și acele a căror scadență este subordonată voinței sale, sunt considerate ca ajunse la scadență prin efectul declarațiunii falimentului.—Din momentul declarării în stare de faliment, creanțele în contra falitului, în ceea ce privește participarea lor la deliberările falimentului, vor rămânea fixate în mânele ultimului purtător anterior declarării în stare de faliment; asemenea și cele care se vor fi aflând în circulațiune în străinătate, vor rămânea fixate în mânele ultimului purtător din țară, anterior declarării în stare de faliment. (Art. 704, 778 C. com. Art. 1025 C. C. Art. 701 C. com. ital.; 444 C. com. fr.; 58 C. germ.; 450 C. com. belgian, etc.).

Debitorul perde beneficiul termenului în următoarele cazuri :

1^o când el a fost declarat în stare de faliment²⁾ Falim. debitorului.

- ¹⁾ *Deconfitura*, pe care une ori legiuitorul o numește *insolvabilitate* (art. 1323, 1673, 2^o; 1523, 4^o; 1552, 3^o; 128 Pr. civ.), este starea constatată de insolvabilitate a unui necomerciant. Cpr. art. 180 din Cutuma Parisului.—Romanii nu distingeau, din punctul de vedere juridic, comercianții de necomercianți. (Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 4. E. Thaller, *Dr. comm.*, 1439). Această distincțiune aparține veacului de mijloc și s'a păstrat până astăzi. Acollas, II, p. 829.—Codul Calimach conține și el, într'un apendice, la fine, mai multe dispoziții asupra concursului creditorilor (art. 1974—2032), adevăc asupra regulilor după care are a se urma în pricini de falimente sau bancrute (mofuzicuri). Legea germană asupra falimentului din 10 fevr. 1877 (*Konkursordnung*) asimilează pe comercianți cu necomercianți, ceea ce se vede admis în Anglia (*bankruptcy*) și în Austria (L. asupra falimentului din 25 dechembrie 1868), cu deosebire însă, în această din urmă țară, că faliiții necomercianți nu pot dobândi un concordat. În privința altor legislațiuni străine, vezi Thaller, *op. cit.*, 1460, n. 1.
- ²⁾ Art. 1025 C. C. nu vorbește de faliment, ci numai de *deconfitură*, adevăc de insolvabilitatea unui necomerciant (vezi *suprà*, nota precedentă); însă art. 715 din Codul comercial, după care toate datoriile neexigibile ale debitorului, fie ele civile, comerciale, chirografare, ipotecare, amanetare, privilegiate, etc., devin exigibile prin efectul declarațiunii fa-

Deconfitură sau insolvabilitate.

(art. 715 C. com., 128 Pr. civ.). Falimentul nu șterge însă condiția suspensivă ¹⁾).

Falimentul este starea comerciantului care a încetat plățile pentru datoriile sale comerciale (art. 695 C. com.). Termenul nefiind, în adevăr, acordat de cât în vederea solvabilității debitorului, starea sa de faliment dovedește că nu mai este solvabil, și că, prin urmare, termenul trebuie să cadă, pentru că, dacă ar fi altfel, creditorii cu termen ar fi fost sacrificați și întregul activ al falitului s'ar fi luat de creditorii a căror creanță era exigibilă în momentul declarării falimentului. La această rațiune dată de Pothier (II, 235), autorii mai adaugă alta, și anume că exigibilitatea tuturor datoriilor falitului neajunse la scadență este neaparată pentru a înlesni lichidarea generală proyo-cată prin procedura falimentului ²⁾).

Necesitatea unei hotărâri judecătorești.

Simpla stare de încetare de plăți nu face însă pe debitor să piardă beneficiul termenului, dacă el n'a fost declarat în stare de faliment prin o hotărâre judecătorească. Aceasta rezultă cu prisosință din art. 715 C. com., după care pierderea beneficiului termenului este *efectul declarațiunei falimentului* ³⁾.

Compensație. Inadmisibilitate.

Această exigibilitate anticipată având de scop înlesnirea și grăbirea lichidării falimentului, nu produce efec-

limentului, completează, în această privință, lacuna cuprinsă în art. 1025 C. C. Textul corespunzător fr. vorbește din contra de faliment, ear nu de deconfitură, însă autorii sunt unanimi pentru a recunoaște, în Franția, că și starea de insolabilitate a unui necomerciant aduce pierderea termenului, deconfitura fiind pentru un necomerciant ceea ce falimentul este pentru un comerciant (art. 180 din Cutuma Parisului). Vezi T. Huc, VII, 287. Laurent, XVII, 195. Baudry, II, 957. Demolombe, XXV, 664. Vigié, II, 1307. Thiry, III, 12. Pand. fr., I, 1406. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 257. Thaller, *op. cit.*, 1459. Demante, V, 111 bis 1. C. Bourges, D. P. 92. 2. 455.

¹⁾ Vezi *suprà*, p. 52, 53, t. și n. 1, unde se arată controversa.

²⁾ Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 257. Laurent, XVII, 194. Demolombe, XXV, 657. Baudry, II, 957, 1119. Arntz, III, 109. Demante, V, 111 bis I. Vigié, II, 1307. Larombière, II, art. 1188, No. 2. Pand. fr., I, 1396. Calamandrei, *Del fallimento*, I, 154.

³⁾ T. Huc, VII, 287. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 257. Thaller, *op. cit.*, 1504. Calamandrei, *op. și loco cit.* Baudry, II, 957. Cpr. C. Metz, D. P. 69. 2. 206.

tul unei scadențe regulate, ci permite numai creditorului de a lua parte la operațiile falimentului, ca și cum creanța sa ar fi ajuns la scadență; de unde și consecința admisă de toți autorii că creditorul care ar fi și el debitorul falitului cu o sumă de bani exigibilă, n'ar putea să opue compensația, pentru că, de și suma datorită de dânsul este lichidă și exigibilă, dividendul datorit de faliment fiind necert, nu este lichid și exigibil în sensul art. 1145¹⁾.

Declararea de faliment produce scadența tuturor datoriilor falitului, nu numai acelor chirografare, dar și acelor garantate prin un amanet, privilegiu sau ipotecă (art. 782 urm. C. com.), pentru că starea de faliment obligând pe toți creditorii a fi față la lichidarea activului falimentului, asemenea lichidare n'ar fi cu puțință, dacă toate creanțele care există în contra falitului n'ar deveni exigibile²⁾.

Numai datoriile falitului sunt însă considerate ca a-
junse la scadență, nu și acele ale fidejursorului³⁾ sau a cre-
Datoriile fi-
dejursorului.
Controversă.

- ¹⁾ H. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VIII, 7834, p. 246. Tito Masi, *Del fallimento e della bancarotta*, I, p. 333 urm. Calamandrei, *Del fallimento*, I, 160. Marcadé, IV, 827. Pand. fr., I, 1399, 1478. Ruben de Couder, *Dictionn. de dr. comm.*, *Faillite*, 258. Thaller, *op. cit.*, 1649 urm. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 216, 261. Lair, *De la Compensation*, p. 245, n. 5. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2265. Demolombe, XXV, 700 și XXVIII, 540. Laurent, XVIII, 413. Baudry, II, 1119. Larombière, III, art. 1291, No. 27. T. Huc, VIII, 156. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 228, t. și n. 15. G. Giorgi, IV, 416. Cuzzeri, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, VII, 165. Cpr. Cas. fr. D. P. 60. 1. 308. D. P. 71. 1. 339. D. P. 86. 2. 190. Veși și *infra*, explic. art. 1145.—In cât privește exigibilitatea anticipată care rezultă din insolvabilitatea debitorului sau din micșorarea garanțiilor conferite prin contract, veși *infra*, p. 132.
- ²⁾ Tito Masi, *op. cit.*, p. 322. H. Vidari, *op. cit.*, VIII, 7825, p. 242. Calamandrei, *op. cit.*, I, 157, 158. T. Huc, VII, 287. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 529. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 89. Marcadé, IV, 577. Rivière, *C. de commerce*, p. 603. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 261. Cpr. D. P. 66. 2. 149.—Veși însă Demolombe, XXV, 661 urm., 699.
- ³⁾ Demolombe, XXV, 707. Pand. fr., I, 1482 urm. și t. XV, *Cautionnement*, 523 urm. Rivière, *op. cit.*, p. 604. Laroque-Sayssinel, *Faillites*, art. 444, No. 12. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 264 bis. Demangeat sur Bravard, *Dr. comm.*, V, p. 168, n. 1. Calamandrei, *op. cit.*, 158. C. Paris și Rouen, D. P. 68. 2. 222. D. P. 73. 2. 206. Trib. Nevers și C.

ditorilor falitului, chiar dacă ei ar fi solidari, pentru că codebitorii solidari pot să aibă termene deosebite spre a se libera (art. 1040) ¹⁾.

Art. 340
C. com.

Legiuitorul face însă excepție la acest principiu în privința persoanelor coobligate la plata unei cambie, polițe sau bilet la ordin (art. 340 C. com.) ²⁾.

Art. 1791
C. C.

Cât pentru terțiul detentor al imobilului ipotecat pentru datoria devenită exigibilă prin anticipare în baza art. 715 C. com., el ar putea fi urmărit îndată ce debitorul principal a fost declarat în stare de faliment (argument din art. 1791) ³⁾.

Starea de
insolvabili-
tate a unui
necomerci-
ant.

2^o A doua împrejurare care aduce pentru debitorul necomerciant pierderea beneficiului termenului este căderea sa în deconținură, adică într'o stare notorie și constatată de insolvabilitate, după cum se exprimă art. 128 Pr. civ. și 1323 C. C., soluție care se admite și în Franța, de și

Bourges, *Gaz. Pal.* 89. 1. 642 și 2. 596.—*Contrà.* Larombière, II, art. 1188, No. 22. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 90, t. și n. 18. Laurent, XVII, 213. După acești din urmă autori, fidejursorul poate fi urmărit îndată ce debitorul principal a pierdut beneficiul termenului (argument din art. 1652).

1) H. Vidari, *op. cit.*, VIII, 7832, p. 245. Tito Masi, I, p. 322. Calamandrei, *op. cit.*, I, 158. *Pand. fr.*, I, 1480. Rodière, *De la Solidarité*, p. 223. Esnault, *Faillites*, I, 170. *Pand. fr.*, I, 1480. Laurent, XVII, 214. Rivière, *op. cit.*, p. 603. Demolombe, XXV, 703. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 264 bis. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 531. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 90. Duranton, XI, 119. Larombière, II, art. 1188, No. 23. Cuzziari, *op. cit.*, VII, 164. Cpr. C. Bordeaux și Trib. com. Marseille, D. P. 55. 2. 246. *Pand. Périod.* 1898. 2. 278.—*Contrà.* C. Bordeaux (6 ianuar 1836), Répert. Dalloz, *Faillite*, 257, nota 2.

2) Veđi asupra acestei excepțiuni, care și are ființă și în Codul com. francez (art. 163, § 2 și 444, § 2 C. com.), Calamandrei, *op. și loco cit.* Lyon-Caen et Renault, IV, 237, 238, 523. Répert. Dalloz, *Faillite*, 258 urm. Demolombe, Laurent, *loco suprà cit.* *Pand. fr.*, I, 1481. Cuzziari, *op. și loco cit.*

3) Demolombe, XXV, 708 Laurent, XVII, 215 și XXXI, 245. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 531, *in fine.* *Pand. fr.*, I, 1485. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, 265. P. Pont, *Privil. et hypoth.*, II, 1131. Martou, *Idem*, III, 1252. Aubry et Rau, III, § 287, p. 435, t. și nota 1. Répert. Dalloz, *Privil. et hypoth.*, 1780 și *Supplém.*, *eodem v^o*, 1188.—*Contrà.* Duranton, XX, 229. Taulier, VII, p. 381.

textul francez nu vorbește de insolvabilitate, ci numai de faliment. (Vezi *suprà*, p. 124, *ad notam*).

Perderea termenului pentru debitorul insolvabil are loc de drept, fără nici o cerere în judecată din partea creditorului, de și Curtea de Casație din Franca a decis contrar¹⁾, destul este ca, în fapt, să se constate că pasivul debitorului întrece activul său²⁾, ceea ce se va constata în deajuns prin fuga sau disparițiunea debitorului³⁾; prin urmărirea averii sale de către mai mulți creditori (art. 128 Pr. civ.); prin neplata datoriilor după acordarea mai multor termene de grație⁴⁾; prin însuș mărturisirea ce ar face datornicul că nu mai este în stare să plătească datoriile sale⁵⁾; prin separarea de patrimoniul admisă în favoarea femeii debitorului⁶⁾. Totul în fine este o chestie de fapt.

Faptul moștenitorului debitorului de a primi moștenirea sa sub beneficiu de inventar nefind însă o probă de insolvabilitatea moștenirii, nu aduce cu sine exigibilitatea creanțelor neajunse încă la scadență⁷⁾.

³⁰ A treia împrejurare care face pe debitor să piardă beneficiul termenului este micșorarea prin fapta sa a asigurărilor ce el dăduse creditorului prin contract.

Această decădere nu are loc de drept, ci trebuie ca creditorul să dobândească o hotărîre care să declare că debitorul a pierdut beneficiul termenului⁸⁾. Pentru ca această cauză de decădere să fie aplicabilă se cer două condițiuni :

¹⁾ Vezi D. P. 92. 1. 281. *Pand. Périod.* 93. 1. 12 și 94. 1. 145. Cpr. Baudry, II, 1119, *in fine*.

²⁾ Cpr. C. Bourges, D. P. 92. 2. 455. Laurent, XVII, 197 și 210. T. Huc, VII, 287. Vezi și nota lui Marcel Planiol, în D. P. 92. 2. 281 urm. Judecătoria, la caz de contestație, nu fac deci de cât să constate starea de insolvabilitate a debitorului.

³⁾ Cpr. Larombière, II, art. 1188, No. 4, *in fine*.

⁴⁾ Cpr. C. Colmar, D. P. 64. 2. 230.

⁵⁾ Cpr. art. 1979, lit. a C. Calimach.

⁶⁾ C. Paris, 24 nov. 1864. *Pand. fr., Oblig.*, I, 1410. Larombière, II, art. 1188, No. 4, *in fine*.

⁷⁾ Vezi t. III, p. 373, unde se arată controversa.—În Codul Calimach, primirea moștenirii sub facerea de bine a legii prin catagrafie, aducea din contra deschiderea concursului creditorilor (art. 1979 lit. b).

⁸⁾ Laurent, XVIII, 415.

Micșorarea garanției prin faptul sau culpa debitorului. 1^o Debitorul trebuie să fi micșorat prin *facta sau culpa sa* ¹⁾ siguranța dată creditorului. De exemplu: Constituind o ipotecă asupra moșiei mele, mă apuc în urmă și tai pădurea care îi mărea valoarea; sau constituind o ipotecă asupra unei case, mă apuc și o distrug. Este evident că, în asemenea cazuri, independent de acțiunea în daune ce va avea creditorul, ipoteca va deveni imediat exigibilă și voi pierde beneficiul termenului, ori cât de lung el ar fi fost, pentru că implicitamente prin contract m'am obligat a nu micșora garanția creditorului;

Siguranța trebuie să fie conferită credit. prin contract. 2^o Trebuie să fie vorba de o siguranță convențională ²⁾ conferită creditorului prin contract ³⁾, fie din capul

Casul în care siguranța dată prin contract a fost micșorată prin caz fortuit.

1) Deci, dacă siguranța dată prin contract n'a fost micșorată prin faptul debitorului, ci prin caz fortuit, precum ar fi, de ex., cazul în care imobilul constituit ipotecă ar fi fost distrus prin un cutremur, prin o inundație, etc., debitorul nu va pierde beneficiul termenului, pentru că, în asemenea caz, nu există din partea lui o violare a contractului, ci un fapt neprevăzut (*damnum fatale*) de care el nu poate să fie responsabil.

Deosebire de la C. fr. și de la legea belgiană.

Art. 2131 din Codul fr. (art. 79, § 2 L. belgiană din 1851), prevede din contra că distrugerea sau degradarea fortuită a imobilului ipotecat aduce pentru debitor pierderea termenului și resilierea contractului, el putând însă să înlătorească această decădere oferind creditorului un supliment de ipotecă, sau mai bine țin o ipotecă într'un alt imobil. Acest text fiind eliminat de legiuitorul nostru, soluția, la noi, va fi cu totul alta, pentru că pierderea beneficiului termenului fiind o decădere, asemenea decădere nu poate să existe de cât în cazul anume prevăzut de lege, adică atunci când debitorul prin *facta sa* și violarea contractului, a micșorat garanțiile conferite creditorului (art. 1025). Cpr. Laurent, XVII, 203 și XXV, 516. Vigié, II, 1307. Giorgio Giorgi, IV, 414. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 89, nota 13. T. Huc, VII, 288. Demolombe, XXV, 680. Demante, V, 111 bis II. Vești și L. 27, Dig., 20, 1, *De pignoribus*, după care pierderea sau distrugerea fortuită a lucrului ipotecat nu dădea loc la nici un recurs în contra debitorului.

2) Cpr. Cas. fr. D. P. 82. 1. 201.

3) Din împrejurarea că art. 1025 se referă la siguranțele conferite creditorului prin contract, rezultă că pierderea beneficiului termenului nu se aplică la siguranțele care rezultă din singura autoritate a legii, fără stipulațiunea părților, precum este ipoteca legală (Pand. fr., *Oblig.*, I, 1423), privilegiul vîndătorului, a copartașilor, a arhitecților, pe-

locului, fie prin un contract posterior ¹⁾; de unde rezultă că, dacă debitorul n'a dat creditorului nici o siguranță specială, înstrăinarea bunurilor sale nu 'l face să piardă beneficiul termenului, de și înstrăinarea micșorează siguranța creditorului ²⁾.

Faptul înstrăinării unui imobil ipotecat pentru asigurarea unei creanțe anterioare, constituie el din partea proprietarului acelu imobil o micșorare a siguranței conferite creditorului ipotecar? O distincțiune se impune: Dacă întregul imobil ipotecat a fost înstrăinat unei singure persoane, această înstrăinare n'a micșorat siguranța dată creditorului ipotecar, el putând prin efectul dreptului de urmărire (*droit de suite*) să'l urmărească în mâna celui de al treilea detentor, ca și cum imobilul ar fi ramas în mâna proprietarului debitor (art. 1790) ³⁾.

Instrăinarea
imobilului
ipotecat.

trarilor și antreprenorilor (art. 1737), etc. — Astfel, dacă cumpărătorul căruia s'a dat un termen pentru plata imobilului vândut, îl degradează sau îl distruge, vândătorul nu va putea să invoace art. 1025, considerând beneficiul termenului ca pierdut pentru debitor; 1° fiind că privilegiul nu este o siguranță dată de debitor, ci de lege; și 2° pentru că art. 1025 cuprindând pentru debitor o decădere a dreptului său, nu poate fi întins la cazuri neprevădute. Laurent, XVII, 202. T. Huc, VII, 288. G. Giorgi, IV, 411. Demante, V, 111 bis II. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 89, n. 14.—*Contrà*. Demolombe, XXV, 675. Larombière, II, art. 1188, No. 11. Veși și distincția propusă de Baudry, II, 958.

De asemenea, și pentru aceleași motive, art. 1025 nu va fi aplicabil de câte ori debitorul n'a constituit o siguranță specială creditorului, pentru că, de și toate bunurile debitorului formează gagiul creditorilor săi (art. 1718), această siguranță generală rezultă din lege, ear nu din voința părților. Cu alte cuvinte, art. 1025 nu se referă la atingerile *generale* ce debitorul poate să aducă patrimoniului său, ci numai la acele ce el poate să aducă siguranței *speciale* date sau promise creditorului. Cpr. Laurent, XVII, 202. Demante, V, 111 bis II. Baudry, II, 957. Demolombe, XXV, 672. Pand. fr., I, 1424 urm. Larombière, II, art. 1188, No. 13. Aubry et Rau, IV, p. 89, nota 14. Acollas, II, p. 830 și toți autorii. Cpr. Curtea Metz, D. P. 69. 2. 206.

¹⁾ Demolombe, XXV, 673.

²⁾ Thiry, III, 12.

³⁾ Cpr. art. 1791, după care cei de al treile, în calitate de detentori ai imobilului, se bucură de toate termenele de plată ce le ar avea debitorul primitiv. Veși Laurent, XVII,

Art. 1025 nu
este aplica-
bil de câte
ori debitorul
n'a constituit
o siguranță
specială cre-
ditorului.

Dacă însă numai o parte din imobilul ipotecat sau dacă tot imobilul a fost înstrăinat, însă la diferiți cum-părători, se decide generalmente că asemenea înstrăinare parțială sau divisată constituie o micșorare a siguranței conferite creditorului ipotecar, pentru că, pe lângă că din această parcelare poate să rezulte o depreciere simțitoare a imobilului, apoi creditorul este expus a primi plăți parțiale de la terții detentori, fie că ei înțeleg a usa de facultatea ce le dă legea de a purga imobilul, fie că'l delasă sau se lasă a fi expropriati ¹⁾).

Schimbarea adusă în exploatarea imobilului ipotecat.

O schimbare în exploatarea imobilului ipotecat putând să atragă adese ori o micșorare a valorii acestui imobil, se decide generalmente că debitorul ar putea fi declarat că a pierdut beneficiul termenului, de câte ori el a încetat de a-și exploata imobilul în modul în care îl exploata înainte de constituirea ipotecei ²⁾).

Constituirea unui drept real asupra imobilului ipotecat.

Cât pentru concedarea unui drept real asupra imobilului ipotecat, precum ar fi, de exemplu, constituirea unei servituți sau a unei alte ipotece, ea n'ar constitui în genere o micșorare a siguranței creditorului primitiv, pentru că, dacă acesta s'a conformat legii în privința înscrierii ipotecei, ipoteca constituită în al doilea rang nu'i strică absolut nimic, ear servitutea nu 'i este opozabilă ³⁾).

Faptul din partea debitorului de a nu da creditul prin contract îl face să piardă beneficiul termenului.

De și art. 1025 prevede numai cazul în care debitorul, prin fapta sa, ar fi micșorat siguranțele date creditorului prin contract, totuși se admite atât de doctrină cât și de jurisprudență că faptul debitorului de a nu da creditorului siguranțele ce'i promisese prin contract... *se il debitore non ha dato le cautele promesse*, după cum se exprimă art. 1176 din Codul italian, este asimilat micșorării

206. Demolombe, XXV, 686. Larombière, II, art. 1188, No. 17. T. Huc, VII, 288. G. Giorgi, IV, 414. Pand. fr., I, 1445. P. Pont, *Privil. et hypoth.*, II, 694. — *Contrà*. Demante, V, 111 bis IV.

¹⁾ Pand. fr., I, 1447. Demolombe, XXV, 685. Demante, V, 111 bis IV. Larombière, II, art. 1188, No. 15. Aubry et Rau, III, § 286, p. 429, t. și n. 14. T. Huc, VII, 288. G. Giorgi, IV, 414. — Veți însă Laurent, XVII, 206, 207.

²⁾ Veți T. Huc, VII, 288, care citează în acest sens o sentință a trib. din Arlon (Belgia), din 19 Iulie 1888.

³⁾ Laurent, XVII, 205. Pand. fr., I, 1443. Demante, V, 111 bis III.

siguranțelor conferite, și ca atare, atrage după sine pierderea beneficiului termenului (argument din art. 1646 C. C. și 128 Pr. civ.)¹⁾.

În acest din urmă caz însă, debitorul poate, cât timp pierderea beneficiului termenului n'a fost admisă de justiție, să deie asigurările ce promisese, pe când în caz de a fi micșorat prin fapta sa siguranțele date prin contract, el nu mai poate să restabilească lucrurile, pierderea beneficiului termenului fiind în asemenea caz ireparabilă²⁾.

Art. 128 din Pr. civ. mai prevede încă și alte ca-
suri în care beneficiul termenului este pierdut, însă acest text referinduse, după părerea generală, la termenul de grație, pe care judecătorii îl pot acorda debitorului nenorocit și de bună credință (art. 1101 C. C.; 126 Pr. civ.), acest text va fi examinat atunci când ne vom ocupa despre termenul de grație³⁾.

Art. 128
Pr. civ.

Efectele pierderii beneficiului termenului.

Când, prin aplicarea art. 1025, debitorul a pierdut beneficiul termenului, datoria devine pură și simplă, și creditorul poate să uzeze de toate căile de drept pentru a dobândi de îndată plata creanței sale.

Dacă însă creditorul a urmărit averea debitorului, și tribunalele vor decide că acest din urmă nu era insolubil, nici micșorase garanțiile date prin contract, nici refuzase de a da garanțiile promise, creditorul va suferi cheltuețile de judecată, putând chiar fi condamnat și la daune, dacă prin această urmărire el a compromis creditul debitorului (art. 998)⁴⁾.

1) Baudry, II, 957. Vigié, II, 1307. F. Herman, III, art. 1188, No. 57. Thiry, III, 12. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 521. Laurent, XVII, 204. Acollas, II, p. 830. T. Huc, VII, 288, *in fine*. Demolombe, XXV, 677, 678. Larombière, II, art. 1188, No. 18. Pand. fr., I, 1463 urm. Aubry et Rau, IV, § 303, p. 89, t. și nota 15. Duranton, XI, 123. Cpr. C. Douai și Bordeaux, D. P. 47. 2. 28. D. P. 52. 2. 131. Art. 1129 din Codul spaniol și art. 1176 din Codul italian sunt formali în această privință.

2) Demolombe, XXV, 673. Larombière, II, art. 1188, No. 19. Pand. fr., I, 1472.

3) Vezi *infrà*, explic. art. 1101.

4) Cpr. Laurent, XVII, 210. Pand. fr., I, 1473. C. Bruxelles, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1296, n. 2.

Exigibilitatea anticipată a creanței sale va aduce un folos însemnat creditorului, care se va folosi de îndată de lucrul de care, în tot timpul termenului, trebuia să se folosească debitorul.

Debitorul nu poate cere o reducere asupra capitalului. Aceasta nu autorisă însă pe debitor de a cere o reducere asupra capitalului, fie cu titlu de scont, fie sub alt titlu, pentru că el nu mai poate invoca un contract care nu mai există și care s'a resiliat din cauza lui ¹⁾.

Deducerea dobânzilor. Tot ce se poate admite numai este ca debitorul să ceară deducerea dobânzilor care ar fi fost cuprinse în capital, pentru că contractul fiind resiliat, creditorul nu are dreptul la aceste dobânzi ²⁾.

Compensație. Exigibilitatea anticipată, care rezultă din insolvabilitatea debitorului sau din micșorarea garanțiilor oferite prin contract, sau din nedarea garanțiilor promise, nu autorisă de asemenea compensarea, care nu va putea să aibă loc de cât de la data judecăței ce constată insolvabilitatea sau celelalte împrejurări, sau din ziua în care părțile au recunoscut existența acestor fapte ³⁾.

Am vădut, când ne am ocupat despre perderea beneficiului termenului prin declararea în stare de faliment a debitorului, că numai datoriile falitului se consideră ca ajunse la scadență, nu însă și acele ale fidejursorului sau ale codebitorilor falitului, fie chiar solidari.

Această soluție este admisibilă, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, și în casurile când debitorul a perdut beneficiul termenului prin celelalte împrejurări prevădute de art. 1025, adecă prin insolvabilitatea sa, prin micșorarea garanțiilor conferite prin contract, sau prin nedarea garanțiilor promise ⁴⁾.

In cât privește exigibilitatea care rezultă din declara-

¹⁾ Pand. fr., I, 1476. Laurent, XVII, 211. Larombière, II, art. 1188, No. 27. Demolombe, XXV, 696. — *Contrà*. Duranton, XI, 114.

²⁾ Demolombe, XXV, 627. Pand. fr., I, 1477. Laurent, XVII, 211. Larombière, II, art. 1188, No. 27. V. și *suprà*, p. 111.

³⁾ Demolombe, XXV, 701 și XXVIII, 541. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 228, 229. Marcadé, IV, 827. Pand. fr., I, 1479. Larombière, III, art. 1291, No. 27. Desjardins, *Compensation*, 120. T. Huc, VIII, 156. Baudry, II, 1119. Laurent, XVIII, 414, 415. Cas. fr. D. P. 54. 1. 132.

⁴⁾ Veđi *suprà*, p. 125, text și nota 3; p. 126, t. și n. 1.

rea în stare de faliment a debitorului (art. 715 C. com.), vezi *suprà*, p. 125, text și nota 1.

Despre obligațiile conjunctive, facultative și alternative.

Din punctul de vedere al prestațiunii care face obiectul obligațiunii, aceasta poate fi simplă sau compusă. Astfel, dacă m'am obligat să'ți dau un cal și un bou, obligația este compusă. Oblig. compusă.

Dacă însă m'am obligat să'ți dau o turmă de oi, o bibliotecă, etc., obligația mea este simplă, de și turma se compune din mai multe oi și biblioteca din mai multe cărți, pentru că obiectul ei este, în specie, o adunătură de mai multe lucruri privite în mod colectiv ca un singur lucru într'o denumire generică ¹⁾. „*Si res non fuerint expressæ (stipulationi), una est stipulatio*“ ²⁾. Oblig. simplă.

Dacă mai multe prestațiuni deosebite unele de altele sunt datorite chiar în virtutea aceluiaș titlu, precum ar fi, de exemplu, în cazul când prin unul și acelaș contract s'ar fi vândut un cal cu preț de 500 lei, o casă cu preț de 50000 lei și o pădure cu preț de 20000 lei, obligația nu este compusă, ci există atâtea obligațiuni simple câte și obiecte vândute. În acest sens Romanii diceau: „*Scire debemus in stipulationibus tot esse stipulationes, quot summe sunt, totque esse stipulationes, quot species sunt*“ ³⁾. Casul în care mai multe prestațiuni sunt datorite în virtutea aceluiaș titlu.

O obligație compusă poate fi conjunctivă, facultativă sau alternativă.

Despre obligațiile conjunctive.

O obligație este conjunctivă când debitorul datorește de odată fie care din obiectele promise, așa că el nu se poate libera de cât plătind toate aceste obiecte. Astfel ar fi, de exemplu, cazul în care 'ți aș fi vândut prin unul și acelaș act casa mea din Iași și casa mea din București cu Oblig. conjunctivă.

¹⁾ Demolombe, XXVI, 25. Pand. fr., I, 1487. Larombière, II, art. 1189, No. 1 și 2. Toullier D., III, partea II, 686 urm. Boissonade, *op. cit.*, p. 426, No. 406.

²⁾ L. 86, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. Cpr. și L. 29, Dig., *loco cit.*

³⁾ L. 29, Pr., *ab initio*, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. Vezi Demolombe, XXVI, 28. Pand. fr., I, 1488. Larombière, II, art. 1189, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 300, p. 43, 44. Laurent, XVII, 224. Cpr. art. 447 din Ante-proiectul C. japonez și Boissonade, II, p. 427, No. 407.

preț de 100000 lei. În asemenea caz, nu mă voi putea libera de cât predându'ți ambele imobile vândute, ear nu numai unul din ele, pentru că obligația mea este unică, de și ea cuprinde mai multe obiecte, și pentru că debitorul nu poate fi silit a primi o plată parțială (art. 1101, § 1) ¹⁾.

Deosebire
între oblig.
conjunctivă
și cea alter-
nativă.

Nu trebuie să confundăm obligația conjunctivă cu cea alternativă sau disjunctivă, despre care ne vom ocupa mai la vale, căci între aceste obligații există următoarele deosebiri:

¹0 În cazul unei obligațiuni conjunctive, debitorul nu este liberat de cât prin îndeplinirea tuturor prestațiunilor la care el este ținut; pe când, în cazul unei obligații alternative, debitorul este liberat prin plata unuia din obiectele cuprinse în obligație (art. 1026);

²0 În cazul unei obligații conjunctive, lucrurile datorite sunt, din momentul contractului, în risico-pericolul creditorului, conform dreptului comun, și pierderea fortuită a acestui lucru nu'l scutește de plata prețului (art. 971, 1074, § 2); pe când în cazul unei obligații alternative, lucrurile datorite nefind în risicul și pericolul creditorului, pierderea tuturor lucrurilor cuprinse în obligație îl scutesc, cel puțin după părerea unora, de plata prețului. (Vezi *infra*, p. 141, 142).

³0 În cazul unei obligații conjunctive, natura obligații fiind determinată *a priori*, obligația este mobilă în privința mobilelor și imobilă în privința imobilelor cuprinse într'ênsa; pe când în cazul unei obligațiuni alternative, care ar avea de obiect un mobil sau un imobil, obligația va fi mobilă sau imobilă, după natura lucrului care se va plăti ³⁾. (Vezi *infra*, p. 136 și 140).

1) Divisibilitatea plății ar putea însă să resulte din împrejurarea că m'aș fi obligat a'ți preda ambele imobile în locuri și în timpuri deosebite, sau din alte împrejurări din care ar resulta că intenția părților ar fi fost ca executarea vândărei să se poată face în mod deosebit și separat pentru fie-care din lucrurile vândute *en bloc*, de o dată și pentru acelaș preț. Larombière, II, art. 1189, No. 5.

2) Vezi în privința tuturor acestor deosebiri, Acollas, II, p. 834. Laurent, XVII, 225. Mourlon, II, 1237. Demolombe, XXVI, 26. Pand. fr., I, 1492.

Despre obligațiile facultative.

Obligația este facultativă când ea nu are de obiect de cât una și aceeași prestațiune, însă debitorul are prin lege sau convenție facultatea de a se libera, înlocuind o prestațiune prin alta (*non est in obligatione, sed in solutione*). *Exemplu*: Îți promit un cal, pe care'l cresc actualmente, convenind însă că mă voi putea libera dându'ți 500 lei. Obligația, în cazul de față, nu este alternativă, pentru că nu m'am obligat a'ți da calul sau 500 lei ¹⁾, ci numai un singur obiect, calul, plata sumei de 500 lei fiind numai o facultate pentru mine de a mă putea libera de obligația mea (*in facultate solutionis*); de unde și numele de obligație *facultativă*, admis de doctrină după Delvincourt, care cel întâi i a dat acest nume²⁾.

Obligațiile facultative se găsesc foarte des în testamente³⁾. Codul nostru nu cuprinde de cât un singur caz de obligație facultativă, și anume în art. 1792 ⁴⁾. Art. 1792.

După acest text, detentorul unui imobil ipotecat urmărit de creditorul ipotecar, are facultatea sau de a plăti toate capitalurile și dobânzile exigibile, sau de a lăsa imobilul ipotecat fără nici o rezervă.

Din împrejurarea că, în obligațiile alternative, toate Deosebire
între oblig.
facultativă și
acea alterna-
tivă.

1) *Non sunt duo in obligatione, sed una.*

2) Cpr. Delvincourt, II, p. 497, nota asupra p. 157 (ediția din 1834, Dijon). Pothier, II, 243, 244. G. Giorgi, IV, 443. Marcadé, IV, 591. Arntz, III, 111. Demolombe, XXVI, 30. Baudry, II, 963. Larombière, II, art. 1196, No. 2. Molitor, I, 171. Demante, V, 115 bis II. Duranton, XI, 154 urm. Bernard, II, 673. Aubry et Rau, IV, § 300, p. 45. Thiry, III, 17. Acollas, II, p. 835. Mourlon, II, 1238. Vigé, II, 1356, 1357. Pand. fr., I, 1493 urm. T. Huc, VII, 294.

3) *Exemplu*: Las lui A casa mea din Iași, cu facultate însă pentru moștenitorul meu de a se libera de acest legat, plătindu-i 10000 lei. În cazul de față, un singur lucru este datorit (*una est in obligatione*), și anume casa legată, moștenitorul meu având numai facultatea de a plăti un alt lucru în loc, *aliud pro alio*, adică 10000 lei. Cpr. Baudry, II, 963. Pand. fr., I, 1493. Mourlon, II, 1238.

4) Codul fr. mai cuprinde încă și alte exemple de obligațiuni facultative în art. 891 și 1681, eliminate de legiuitorul nostru. Cpr. art. 120 C. com. fr, modificat de asemenea de legiuitorul nostru (art. 339 C. com.), care cuprinde earăș un exemplu de obligație facultativă.

lucrurile sunt *in obligatione*, pe când în obligația facultativă, numai un singur lucru este cuprins în obligație, rezultă următoarele consecințe:

1^o De câte ori, într-o obligație alternativă, unul din lucruri pere prin caz fortuit, obligația subsistă pentru celalalt lucru (art. 1030, § 1), debitorul nefiind liberat de cât prin pierderea fortuită a tuturor lucrurilor cuprinse în obligație (art. 1032, 1033); pe când, în obligația facultativă, pierderea fortuită a lucrului care este *in obligatione*, liberează pe debitor (art. 1156);

2^o Creditorul care nu are alegerea nu poate să ceară unul din lucrurile cuprinse în obligația alternativă; pe când el are acest drept în obligația facultativă, în care un singur lucru este datorit;

3^o Natura mobilă sau imobilă a obligațiunii alternative rămâne nedeterminată până la alegere ¹⁾; pe când, în obligația facultativă, ea este determinată imediat, în dată ce obligația s'a format, și este mobilă sau imobilă, după cum lucrul este mobil sau imobil;

4^o Dacă unul din lucrurile cuprinse în obligația alternativă este un fapt ilicit sau un lucru care nu există în comerț, obligația nu este nulă, ea fiind restrânsă la celalalt obiect, pe care creditorul poate să'l ceară; pe când în ipoteza unei obligații facultative, dacă obiectul care este *in obligatione* este un fapt ilicit, un lucru care nu există sau care nu este în comerț, obligația este din contra nulă, și creditorul nu poate să ceară lucrul care este *in facultate solutionis*, pentru că neexistând obligație, nu poate să existe nici plată ²⁾.

Câte o dată poate să fie greu de a se distinge dacă obligația este alternativă sau facultativă, sau chiar cu clausă penală ³⁾.

Aceasta este o chestie de fapt care se va decide după împrejurări, și Delvincourt (*loco supra cit.*), după care s'au luat toți autorii în această privință, dă următoarea regulă:

1) Vezi *infrà*, p. 140, text și nota 2.

2) Vezi asupra tuturor acestor deosebiri, Arntz, III, 111. Thiry, III, 17. Baudry, II, 963. T. Huc, VII, 294. Pand. fr., I, 1494 urm. Demolombe, XXVI, 31. Acollas, II, p. 835. Mourlon, II, 1238. Vigié, II, 1357. Laurent, XVII, 226 urm. Giorgio Giorgi, IV, 443 urm.

3) Vezi *infrà*, explic. art. 1068. Cpr. G. Giorgi, IV, 454.

Presupunând că debitorul nu este de față, trebuie să vedem care este lucrul în privința căruia el poate să fie urmărit asupra bunurilor sale. Dacă el poate să fie urmărit pentru ambele lucruri menționate în obligație, obligația este alternativă; dacă însă el nu poate fi urmărit de cât în privința unuia din acele lucruri, obligația este facultativă ¹⁾.

În fine, trebuie să observăm că o obligație alternativă poate deveni facultativă, căci după ce s'a cuprins într'ênsa alternativa mai multor lucruri, debitorul poate să și re-serve facultatea de a plăti unele în locul altora ²⁾.

O oblig. al-ternativă poate deveni facultativă.

SECȚIUNEA III.

Despre obligațiunile alternative. ³⁾ — Caracterele acestor obligațiuni.

Art. 1026. — Debitorul unei obligațiuni alternative este liberat prin predarea unuia din două lucruri ce erau cuprinse în obligație. (Art. 1027 C. C. Art. 1189 C. fr.)

Art. 1033. — Aceleași principii se aplică când obligațiunea alternativă cuprinde mai mult de două lucruri. (Art. 1296 C. C. Art. 1196 C. fr.)

Art. 1029. — Obligațiunea este simplă, de și contractată în mod alternativ, dacă unul din două lucruri promise nu poate fi *obiectul* ⁴⁾ obligațiunii. (Art. 963, 1026 urm. C. C. Art. 1192 C. fr.)

¹⁾ Cpr. L. 6, § 1, Dig., 42, 1, *De re iudicata*.

²⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 1499, *in fine*.

³⁾ Art. 1026 urm. prezintă o utilitate practică destul de res- Inutilitatea trênsă; de aceea, sunt autori care cred că ele ar putea fiart. 1026 urm. eliminate din Cod. Veți Baudry, II, 960, *in fine*. Codul federal al obligațiilor cuprinde o singură dispoziție în această privință, prin care se conferă alegerea debitorului, dacă contrariul nu rezultă din contract (art. 82). Dacă la această dispoziție s'ar mai adăoga, precum făcuse Codul Convențiunii naționale, că, la caz de perirea unuia din lucruri, trebuie să se predee pe celalalt, aceasta ar fi prea suficient.

Dreptul străin.

Legiuirile străine, mai toate tratează însă această materie foarte pe larg. Cpr. Codul olandez (art. 1308—1313); Codul italian (art. 1177—1183); Codul spaniol din 1889 (art. 1131—1136); Codul german din 1896 (art. 262—265), etc. Veți și art. 448—455 din Ante-proiectul Codului japonez.

⁴⁾ Textul fr. dice *subiectul* obligații. Textul nostru este mai

Oblig. alter-
nativă.
Definiție.

Obligația alternativă (*alternativa*), numită câte o dată și disjunctivă (*disjunctiva*), este aceea prin care debitorul se obligă a face cel puțin două¹⁾ sau mai multe prestațiuni, în așa mod în cât îndeplinirea uneia din ele să'l libereze de celelalte²⁾. *Exemplu*: Mă oblig a'ți da un bou sau un cal. Particula disjunctivă sau caracterizează deci obligația alternativă, după cum conjuncțiunea și caracterizează pe cea conjunctivă.

În exemplul de mai sus atât boul cât și calul promis sunt cuprinse în obligațiune³⁾, pentru că fie care din aceste lucruri poate face obiectul alegerii fie din partea debitorului, fie din partea creditorului, dacă acest drept i s'a acordat lui (art. 1027). Prin remiterea însă numai a unuia din obiectele promise, debitorul este liberat (art. 1026). *Duo sunt in obligatione, una vero in solutione.*

Termen al-
ternativ.

Nu numai obligația, dar și termenul poate fi alternativ, însă, în asemenea caz, alegerea aparține neaparat debitorului. Astfel, dacă m'am obligat a'ți plăti 10000 lei la 1 ianuar sau la 1 februar, este ca și cum m'aș fi obli-

exact, întrebunțând cuvântul *obiectul*, ca și art. 1179 din Codul italian. Cpr. Laurent, XVII, 218. Demolombe, XXVI, 9. Baudry, II, 961. T. Huc, VII, 292.

1) Obligația care n'ar cuprinde de cât un singur lucru, sau o adunătură de mai multe lucruri privity în mod colectiv ca un sigur lucru (veți *suprà*, p. 133), n'ar fi alternativă, ci pură și simplă. Laurent, XVII, 216. Pand. fr., I, 1503. Cpr. art. 447 din Ante-proiectul Codului japonez.

2) „*Stipulatus sum decem mihi aut honinem Titio dari, si homo Titio datus fuisset, promissor a me liberatur*“. L. 34, § 2, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

3) În ce sens lucrurile promise sub alternativă sunt ele cuprinse în obligație? Chestiunea era controversată altă dată și este controversată și astăzi. Demolombe, (XXVI, 6 urm.) susține că toate lucrurile promise sunt datorite în același mod și în același grad și că, prin urmare, toate sunt de o potrivă *in obligatione*. Laurent (XVII, 217) și Colmet de Santerre (V, 115) admitând părerea lui Dumoulin, susțin însă că numai un singur lucru este *in obligatione*, și că acest lucru, până la alegerea debitorului sau creditorului, rămâne nedeterminat între mai multe lucruri determinate, *unum de certis*. Cpr. Répert, Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 532. Pand. fr., I, 1507, 1508. Chestiunea nu presintă însă nici un interes practic, după cum observă Larombière (II, art. 1189, No. 6). Cpr. Giorgio Giorgi, IV, 424.

gat a'ți plăți la 1 februar, pentru că *fie care vrea să aibă soroc mai lung*, după cum se exprimă Codul Caragea (art. 13, partea VI, capit. 2). ¹⁾

Se poate întâmpla ca o obligație să fie contractată sub forma alternativă și, cu toate acestea, ea să fie pură și simplă, de exemplu, în cazul în care unul din cele două lucruri promise nu poate face obiectul unei obligațiuni (art. 1029).

Casurile în care oblig. contractată sub forma alternativă devine pură și simplă.

Această regulă împrumutată de la Pothier (II, 249) este evidentă, pentru că, de câte ori unul din cele două lucruri promise nu poate face obiectul obligațiunii, de exemplu, nu este în comerț sau aparține de mai înainte creditorului ²⁾, obligația ne mai având de obiect de cât un singur lucru, ea este pură și simplă, pentru că nu mai există nici o incertitudine asupra lucrului datorit ³⁾.

Obligația mai devine încă pură și simplă când unul din lucrurile promise a perit fie prin caz fortuit, fie din greșala debitorului, sau nu mai poate fi predat din ori ce altă împrejurare, când, de exemplu, el a fost expropriat pentru cauză de utilitate publică sau scos din comerț ⁴⁾, sau a devenit proprietatea creditorului (art. 1030, § 1) ⁵⁾, pentru că creditorul stipulând două lucruri sub alternativă, perirea unuia din ele face ca să'i rămăe celalalt, re-

¹⁾ Cpr. Larombière, II, art. 1186, No. 10. Pand. fr., I, 1367.—Această soluție era admisă și la Romani: „*Et si ita stipulatus fuero calendis ianuariis vel februaryis dari spondes? Perinde est quasi calendis februaryis stipulatus sim* (L. 12, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*).... *quia in stipulationibus id servatur, ut quod minus esset, quodque longius, esse videretur in obligationem deductum*“ (L. 109, Dig., loco cit.).

²⁾ Cpr. L. 16, Pr.; Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus* și L. 72, § 4, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*. Veđi și Pothier, *Oblig.*, II, 249.

³⁾ Cpr. Pand. fr., I, 1509—1511. Larombière, II, art. 1192, No. 1 și 2. Demolombe, XXVI, 9—12. Laurent, XVII, 218. T. Huc, VII, 292. G. Giorgi, IV, 421.

⁴⁾ Pand. fr., I, 1582. Demolombe, XXVI, 92. Marcadé, IV, 583. Larombière, II, art. 1193 urm., No. 10. Aubry et Rau, IV, § 300, p. 46, t. și nota 14.

⁵⁾ Cpr. L. 16, Pr., Dig., 45, 1, unde se dice: „*Si Stichum aut Pamphilum mihi debeas, et alter ex eis meus factus sit ex aliqua causa, reliquum debetur mihi a te*“ V. *infra*, p. 151.

liquum debetur, după cum se exprimă L. 16, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus* ¹⁾.

Consecințele care rezultă din împrejurarea că ambele lucruri sunt datorite.

Din împrejurarea că ambele lucruri promise sub alternativă sunt *in obligatione*, rezultă următoarele consecințe :

1^o Natura mobilă sau imobilă, divisibilă sau indivizibilă a obligațiunii atârână de natura obiectului asupra căruia poartă alegerea. Astfel, într'o obligație care ar avea de obiect un mobil sau un imobil, un lucru divisibil sau indivizibil, obligația va fi mobilă sau imobilă, divisibilă sau indivizibilă, după cum se va alege mobilul sau imobilul, lucrul divisibil sau acel indivizibil. Cât timp deci alegerea nu s'a făcut, natura obligației rămâne nedeterminată și în suspensie ²⁾.

Proprietatea nu se transmite de cât la determinarea lucrului prin alegere. Controversă.

2^o Până la alegerea lucrului care face obiectul obligației alternative, dobânditorul lui are numai un drept de creață și proprietatea nu-i este transferată de cât la de-terminarea lucrului prin alegere, pentru că, de și legea n'o spune formal, totuși din art. 971 și 1295, § 1 rezultă însă implicit că proprietatea nu se strămută astăzi prin efectul consimțământului de cât în privința lucrurilor determinate ³⁾; și într'o vânzare a două lucruri alternative, lucrul vândut este nedeterminat până la alegere, soluție care este cu atât mai admisibilă cu cât ea rezultă și din discursul oratorului guvernului (Bigot-Préameneu) ⁴⁾.

În zadar se obiectează că creditorul, în specie, a devenit proprietar din momentul vânzării prin efectul retroactiv al îndeplinirii condiției suspensive sub care vânzarea ar fi fost contractată (art. 1015), adevărat ca el să devie proprietarul cutărui lucru, dacă alegerea va avea de obiect acest lucru, pentru că, în drept, neexistând de

1) Cpr. Laurent, XVII, 219. Demolombe, XXVI, 13. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 695 nota a. Larombière, II, art. 1193, No. 3. Pand. fr., I, 1512 urm.

2) Cpr. Pothier, II, 254. T. Huc, VII, 291. Vigie, II, 1363, Mourlon, II, 1237. Demante, V, 115 bis I. Demolombe, XXVI, 15. Laurent, XVII, 225, 241. Thiry, III, 15. Pand. fr., I, 1515. Veđi și *suprà*, p. 134 și 136.

3) Veđi t. V, p. 187; t. IV, p. 182; t. III, p. 208.

4) Locré, *Législ. civile*, XII, 78. Cuvintele pronunțate de oratorul guvernului se găsesc reproduse în Mourlon, II, 1233.

cât condițiile stipulate de părți sau subînțelese de lege, în specie, nu există nici una, nici alta ¹⁾.

Din împrejurarea că creditorul sub alternativă nu devine proprietar de cât la determinarea lucrului prin alegere, rezultă următoarele consecințe :

Consecințele care rezultă din principiul de mai sus.

1^o Dacă vânzătorul, înainte de alegere, a înstrăinat către altul lucrul vândut sub alternativă, sau l'a grevat de drepturi reale, cumpărătorul nu va putea să revendice lucrul de la cei de al treilea achizitori și va trebui să respecte drepturile reale concesate de vânzător, rămânându-i însă recurs contra acestui din urmă ;

2^o În caz de insolvabilitate sau de faliment a vânzătorului sub alternativă, cumpărătorul fiind un simplu creditor, nu va putea să reclame lucrul vândut, ci va trebui să se mulțamească cu un simplu dividend, venind în concurență cu ceilalți creditori ²⁾.

O altă chestiune, nu mai puțin controversată, pe care unii o leagă cu aceea a transmiterii proprietății, este următoarea : Cine va suferi riscurile în obligațiile alternative ? Presupunând, de exemplu, că ți am vândut cu preț de 50000 lei casa mea din Iași, strada Muzelor, sau aceea ce am în București, calea Victoriei, și că *ambele* imobile au perit prin caz fortuit, chestiunea este de a se ști dacă vei fi liberat de obligația de a'mi plăti prețul, după cum eu, în lipsă de obiect, sunt liberat de obligația mea (art. 1032, 1156).

Risco-pericolul lucrului datorit sub alternativă. Controversă.

Părerea generală este că, în obligațiile alternative, ca și în acele pure și simple, riscurile sunt în sarcina creditorului, conform principiului general înscris în art. 971,

1) Laurent, XVII, 221. Thiry, III, 15. G. Giorgi, IV, 436. Vigié, II, 1363. Larombière, I, art. 1138, No. 18 și II, art. 1193, 1194, No. 2. Toullier D., III, partea II, 695. Pand. fr., I, 1517.—*Contrà*. Demolombe, XXVI, 19. Demante, V, 115 bis, VI. Murlon, II, 1333. — După Marcadé (IV, 587), chestiunea ar trebui să fie rezolvită prin o distincțiune. Dacă alegerea aparține debitorului, ceea ce se va întâmpla mai totdeauna, proprietatea nu se va transmite creditorului de cât prin exercițiul acestei alegeri, ear dacă ea aparține creditorului, proprietatea este de îndată transmisă asupra capului său.

2) Laurent, XVII, 222. Thiry, III, 15. G. Giorgi, IV, 436. — *Contrà*. Murlon, II, 1234. Demolombe, XXVI, 20 urm.

in fine și 1074, § 2, pentru că aceste texte nu fac nici o deosebire între obligațiile simple și acele alternative. Prin urmare, în exemplul de mai sus, vei fi obligat a'ți îndeplini obligația, adecă a'mi plăti prețul, pentru că eu 'mi am îndeplinit pe a mea, chiar dacă ambele imobile au perit prin caz fortuit, dându-le îngrijirea unui bun gospodar, și dacă ele au perit, aceasta nu se datoroște culpei sau neglijenței mele, ci unor împrejurări străine, care sunt în sarcina d-tale : *Res perit creditor* ¹⁾).

Efectele obligații alternative.

Efectele obligații alternative sunt relative : 1^o la alegerea lucrului care urmează a fi plătit ; 2^o la pierderea lucrurilor cuprinse în obligație.

1^o Alegerea lucrului datorit sub alternativă.

Art. 1027.—Alegerea o are debitorul, dacă nu s'a acordat expres creditorului. (Art. 983, 1312, 1027 C. C. Art. 1180 C. fr.).

Art. 1028.—Debitorul se poate libera predând sau pe unul sau pe altul din lucrurile promise ; nu poate însă sili pe creditor a primi parte dintr'unul și parte dintr'altul. (Art. 1027, 1060, 1061, § 3, 1100, 1101 C. C. Art. 1191 C. fr.).

Prin aplicarea principiului înscris în art. 983, după care, la caz de îndoială, convenția se interpretează în favoarea celui ce se obligă, alegerea lucrului datorit sub o alternativă aparține debitorului ²⁾, dacă ea n'a fost acordată

¹⁾ Laurent, XVII, 223. G. Giorgi, IV, 437. Demolombe, XXVI, 23. Demante, V, 115 bis IV. Vigié, II, 1365, text și nota 1. Duranton, XI, 150, 151. Alex. Degré, *Dreptul* din 1886, No. 43, p. 332. Pand. fr., I, 1522. Cpr. L. 34, § 6, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*. — *Contrà*. Larombière, (II, art. 1193, 1194, No. 2), după care riscurile ar fi în sarcina debitorului, pentru că el nu încetează de a fi proprietar cât timp obligația rămâne alternativă. Veți și Mourlon, II, 1236.

²⁾ „*Si ita distrahatur, illa aut illa res, utram eliget venditor, hæc erit emptæ*“. L. 25, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*. Cpr. art. 1218 C. Calimach (906 C. austriac) citat *infra*, p. 145; 82 C. federal; 1132 C. spaniol, etc. Cpr. și art. 262 Cod. german, unde se dice : „La caz de îndoială, alegerea aparține debitorului“. „*So steht das Wahlrecht im Zweifel dem Schuldner zu*“.

expres creditorului ¹⁾, ceea ce exclude consimțământul tacit ²⁾.

În dreptul actual neexistând însă nici un termen sacramental, expresiunile : creditorul *va lua*, *va prelua*, *va avea facultatea de a lua*, *de a alege sau de a prelua*, etc. implică dreptul de opțiune pentru creditor ³⁾. Soluția ar fi însă cu totul alta, dacă, în loc de aceste expresiuni neîn- doelnice, actul ar prevedea că creditorul va cere, va exige, va face a i se remite, etc. ⁴⁾.

Expresiunile din care poate să rezulte dreptul de opțiune p. creditor.

Această facultate de a alege lucrul datorit sub o alternativă nefiind personală, trece la moștenitorii debitorului sau a creditorului ⁵⁾.

Dacă moștenitorii debitorului nu se înțeleg între ei spre a alege acelaș lucru, judecătorii le va acorda un termen pentru a se înțelege, fără însă a putea, în asemenea caz, precum voea Dumoulin, să acorde alegerea creditorului, pentru că aceasta ar însemna a modifica contractul, care este legea părților (art. 969) ⁶⁾.

Casul în care moștenitorii debitorului nu se înțeleg în privința alegerii.

Dacă creditorii (presupunând că ar fi mai mulți) sau moștenitorii lor nu se înțeleg în privința alegerii, debitorul nu va putea fi obligat a plăti, și judecătorii le va acorda un termen sau, la urma urmei, vor exercita ei însuși dreptul de opțiune ⁷⁾.

La Romani, într'un caz analog, de câte ori lucrul legat era lăsat la alegerea legatarilor (*legatum optionis*) ⁸⁾ și colegatarii sau moștenitorii legatarului nu se înțelegeau între ei, alegerea aparținea celui desemnat de sorți, *sorte hoc esse dirimendum* (*Instit.*, § 23, *in fine*, II, 20, *De legatis*), soluție care nu mai poate fi admisă astăzi, cu toată părerea contrară a lui Toullier (III, partea II, 699), cu

Dreptul roman.

¹⁾ Cpr. C. Douai, D. P., 92. 2. 380.

²⁾ Laurent, XVII, 235. Demolombe, XXVI, 38.

³⁾ Cpr. Demolombe, Laurent, *loco supra cit.* Duranton, XI, 137. Larombière, II, art. 1190, No. 2. Pand. fr., I, 1528.

⁴⁾ Pand. fr., I, 1529 și autorii *supra* citați.

⁵⁾ Laurent, XVII, 238. Toullier D., III, partea II, 691. Thiry, III, 14, *in fine*.

⁶⁾ Laurent, XVII, 239. Demante, V, 118 bis II.

⁷⁾ Cpr. Laurent, XVII, 239. Demolombe, XXVI, 47. Demante, V, 118 bis I. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 53. Larombière, II, art. 1191, No. 10. Pand. fr., I, 1543.

⁸⁾ Cpr. art. 798 urm. C. Calimach. Veđi t. IV, p. 59.

toate că legiuitorul a admis sortii în împărțelele judecătorești pentru a determina atribuiunea loturilor (art. 743 urm.).

Cunoscând persoanele cărora aparține dreptul de opțiune, cată acum să determinăm modul după care această opțiune se poate exercita.

Modul cum se manifestă alegerea.

Alegerea din partea debitorului se manifestă prin predarea unuia din lucrurile datorite (art. 1026) sau, la caz de refuz din partea creditorului, prin oferta reală ce el ar face în acest sens (art. 1114 urm.)¹⁾.

Alegerea din partea creditorului, de câte ori convenția îi conferă acest drept, va trebui să se manifeste prin cererea unuia din lucrurile promise, o simplă declarație a voinței sale fiind nesuficientă, în lipsa unei înțelegeri comune²⁾.

Indivisibilitatea plății.

Dar dacă debitorul poate, când alegerea îi aparține lui, să deie lucrul ce va voi, el nu poate să deie parte din un lucru și parte din altul, plata fiind indivisibilă (art. 1028, 1101)³⁾, după cum nici creditorul care are alegerea, nu poate să ceară o parte din un lucru și o parte din altul³⁾.

¹⁾ Demolombe, XXVI, 48. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 533. Demante, V, 124 bis I. Larombière, II, art. 1190, No. 3.—Vezi însă Laurent (XVII, 232), după care un simplu act al voinței debitorului ar fi suficient pentru a face ca alegerea să fie definitivă.—După art. 1133 din Codul spaniol de la 1889, alegerea nuși produce efectele sale de cât din ziua în care ea a fost notificată.

²⁾ Demante, V, 124 bis I. Thiry, III, 14. Demolombe, XXVI, 49. Larombière, II, art. 1190, No. 3. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 533. Pand. fr., I, 1546.—*Contrà*. Laurent (XVII, 237), după care o simplă declarație de voință din partea creditorului ar fi suficientă. Cpr. art. 263, § 1 C. german după care alegerea are loc prin declarația adresată celei lalte părți: „*Die Wahl erfolgt durch Erklärung gegenüber dem anderen Theile*“.—Curtea din Paris a decis (22 fevr. 1884) că o simplă circulară sau o inserțiune în ziare n'ar fi nici într'un caz suficientă pentru a pune pe creditor în întârziere de ași exercita dreptul său de opțiune. *Pand. fr.*, I, 1547.

³⁾ Laurent, XVII, 233. Demolombe, XXVI, 64, 66. Demante, V, 118 bis I. Pand. fr., I, 1559. Larombière, II, art. 1191, No. 1. Cpr. art. 266 C. german, unde se dice: „*Der Schuldner ist zu Theilleistungen nicht berechtigt*“.—Cpr. art. 1864 C. Calimach (1415 C. austriac).

⁴⁾ Pothier, II, 247. Demolombe, XXVI, 65. Laurent, XVII, 236. Pand. fr., I, 1560. Demante, V, 118 bis I. Larombière, II, art. 1191, No. 2. Cpr. L. 8, § 2; Dig., 30, *De legatis* I.

Când am decis că alegerea debitorului se manifestă sau prin predarea unuia din lucrurile datorite sub alternativă, sau prin ofertă reală, iar aceea a creditorului prin cererea unuia din lucrurile cuprinse în obligație, se înțelege că alegerea este desevârșită, chiar dacă debitorul ar fi predat sau creditorul ar fi cerut numai o parte a unuia din lucrurile datorite. Astfel, dacă m'am obligat a'ți da sub alternativă casa mea din Iași sau 20000 lei, și eu ți am dat și d-ta ai primit, sau d-ta ai cerut 10000 lei, alegerea se socotește făcută în privința sumei, și nici eu nu voi mai putea să ți dau casa, nici d-ta s'o mai ceri de la mine ¹⁾.

Alegerea debitorului sau a creditorului o dată sevârșită în cunoștință de cauză și în deplină libertate, este irevocabilă; ceea ce însemnează că nici debitorul, nici creditorul nu poate în urmă să mai revie asupra ei, pentru că una din părți nu poate să stea indefinit la discreția celeilalte ²⁾. „Dacă făgăduința se va putea împlini în mai multe chipuri, dice art. 1218 din Codul Calimach (906 C. austr.), are dritul alegerei acel îndatorit, însă nu poate de sineș a se lepăda de alegerea ce o dată a făcut“.

Debitorul care a făcut oferta reală va putea însă să revie asupra ei cât timp această ofertă n'a fost acceptată în mod expres sau tacit de creditor (art. 1118, 1119), după cum creditorul va putea să revie asupra cererei sale cât timp ea n'a fost acceptată de debitor, sau cât timp n'a intervenit încă o hotărîre definitivă.

Această regulă a irevocabilității nu se aplică însă de câte ori nu este vorba de o singură obligație alternativă, ci de mai multe obligații succesive și periodice, când, de exemplu, debitorul s'a obligat a plăti creditorului pe fie care an o sumă de bani, sau o parte din beneficiile realizate într'o exploatare determinată. In asemenea caz, alegerea făcută pentru un an lasă, afară de o convenție contrară, să subsiste dreptul de opțiune pe anii următori ³⁾.

1) Cpr. Demolombe, XXVI, 50. Pand. fr., I, 1548. Larombière, II, art. 1190, No. 4.

2) Pand. fr., I, 1549. Larombière, II, art. 1190, No. 3. Demolombe, XXVI, 51. Thiry, III, 14. Demante, V, 124 bis II. Toulhier D., III, partea II, 692 nota 1. Giorgi, IV, 431. Massé-Vergé, III, § 532, p. 367.—Vezi însă Laurent, XVII, 242.

3) Pothier, II, 247. Demolombe, XXVI, 52. Pand. fr., I, 1552. Proudhon, *Usufruit*, I, 464. Larombière, II, art. 1190, No.

Casul în care debitorul sub alternativă a plătit un lucru din eroare.

Alegerea nu este de asemenea irevocabilă de câte ori debitorul sub alternativă a plătit unul din lucrurile cuprinse în obligație *din eroare*, creșdend, bună oară, că el nu datorește de cât acest lucru și că obligația sa este pură și simplă în loc de a fi alternativă. În asemenea caz, el va avea dreptul de a cere înapoi lucrul plătit din eroare, cel puțin atunci când repetiția n'ar aduce nici o pagubă creditorului ¹⁾, dându'i pe celalt lucru, conform teorii Sabinienilor ²⁾, admisă și astăzi, pentru că, în specie, el a plătit ceea ce nu datorea ³⁾. Școala proculeiană voea din contra ca, în asemenea caz, repetiția să nu poată avea loc, pentru că lucrul plătit era cuprins în obligație, și ca atare, nu se plătise un lucru nedatorit ⁴⁾.

Casul în care creditorul a primit alt lucru de cât acel datorit.

Aceiaș soluție este aplicabilă și creditorului, de câte ori *din eroare* și în necunoștința dreptului de opțiune ce i era acordat, el a cerut sau a primit plata unui lucru determinat, având dreptul, în asemenea caz, de a cere pe celalt lucru de la debitor, restituindu'i pe acel primit ⁵⁾.

Casul în care lucrul ales de creditor este afectat de viciuri ascunse. Controversă.

Creditorul n'ar putea însă să revie asupra alegerii sale făcute în necunoștința de cauză, sub cuvânt că lucrul pentru care el a optat ar fi afectat de viciuri ascunse, având, în asemenea caz, numai acțiunea redibitorie (art. 1352 urm.) ⁶⁾.

8. Toullier D., III, partea II, 693. Demante, V, 124 bis IV. Thiry, III, 14, care citează în acest sens o deciziune a C. din Liège, din 21 Martie 1868. T. Huc, VII, 291. Laurent, XVII, 244. G. Giorgi, IV, 431. Cpr. L. 21, § 6, Dig., 19, 1, *De act. empti et venditi*.—Veți însă Duranton, XI, 141.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVI, 55.

²⁾ L. 32, § 3, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 255. Toullier D., III, partea II, 692. Demante, V, 124 bis III. Larombière, II, art. 1190, No. 5. Demolombe, XXVI, 54. Laurent, XVII, 243 și XX, 347. Pand. fr., I, 1553. T. Huc, VIII, 391. G. Giorgi, IV, 432. Veți și t. V, p. 365.

⁴⁾ L. 19, Dig., 31, *De legatis* II.

⁵⁾ Demolombe, XXVI, 56. Larombière, II, art. 1190, No. 6. Pand. fr., I, 1555. Cpr. G. Giorgi, IV, 434.

⁶⁾ Demolombe, XXVI, 61, 62. Larombière, II, art. 1191, No. 7. Pand. fr. I, 1556. —*Contrà*. Toullier D., III, partea II, 692 (argument din L. 9, § 1, Dig., 33, 5, *De optione vel electione legata*). Argumentul tras din această lege este însă departe de a fi concludent, pentru că ea nu cuprinde de cât o interpretare în fapt a voinței testatorului. Veți Demolombe, XXVI, 61.

Dacă presupunem acum că debitorul a două lucruri sub alternativă a plătit ambele lucruri din eroare, cre- dând că obligația era conjunctivă, pe când ea era alter- nativă, nu mai încapе îndoială că el va pute cere înapoi unul din aceste lucruri, pentru că numai unul se datoreș- te, ear nu amândouă. „Dacă cineva dator fiind a da unul din două lucruri, ȃce art. 1891 din Codul Calimach (1436 C. austriac), au dat cu greșală amândouă, poate să ceară înapoi acel lucru *ce va voi* dintr'acele două“.

Codul Calimach curmând controversa care exista în această privință între juriconsulții romani, permite debi- torului de a cere înapoi lucrul *ce el va voi, quod sibi pla- cuerit*, soluție admisă atât de Pothier (II, 257) cât și de Iustinian ¹⁾ și admisibilă și astăzi, pentru că eroarea fiind a debitorului, el este în drept a dobândi repararea preju- diciului suferit prin această eroare, și condicția *indebiti* pe care el necontestat o are trebuie să'l pue în situația de mai înainte, pe când avea alegerea ²⁾.

Remâne însă bine înțeles că debitorul nu va mai pu- tea exercita acțiunea în repetiție dacă amândouă lucrurile sau unul macar din ele ar fi perit prin caz fortuit în mâna creditorului, căci dacă ambele lucruri au perit, repetiția este cu neputință ³⁾, ear dacă a perit numai unul, celalalt trebuie să remăe drept plată creditorului. „*Id enim rema- nebit in soluto, quod superest*“ ⁴⁾.

Remâne acum să ne întrebăm dacă alegerea o dată făcută în mod irevocabil are sau nu efect retroactiv până în ziua contractului? Afirmativa este generalmente admisă, în

Casul în care debitorul a plătit din e- roare toate lucrurile da- torite sub alternativă. Art. 1891 C. Calimach.

Soluția C. Calimach este admi- sibilă și astăzi.

Perirea for- tuită a lucru- rilor datorite.

Alegerea o- dată făcută nu are efect retroactiv. Controversă.

- ¹⁾ „*Nobis hæc decidentibus, Iuliani et Papiniani sententia placet: ut ipse habeat electionem recipiendi, qui et dandi habuit*“. L. 10, in fine, Cod., IV, 5, *De conditione indebiti*.—Alți juris- consulți voiau, din contra, ca creditorul să poată reținea lucrul ce el voea, pentru că, în privința restituirei, el fi- ind devenit la rëndul seu debitor trebuia să aibă alege- gerea. L. 26, § 13, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*.
- ²⁾ Cpr. Thiry, III, 14. Toullier D. III, partea II, 692. De- molombe, XXVI, 57. Pand. fr., I, 1557.
- ³⁾ „*Si posteaquam utrumque solverit, aut alter ex his desiit in rerum natura esse, nihil repetet*“. L. 32, Pr., Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*.
- ⁴⁾ L. 32, Pr., Dig., loco cit. Cpr. Pothier, II, 257. Demolombe, XXVI, 58, 59. Pand. fr., I, 1558.

Dreptul ro- man.

pentru că dreptul de opțiune acordat uneia din părțile contractante este asimilat unei condiții suspensive, care se îndeplinește cu efect retroactiv în momentul exercitării lui (art. 1015)¹⁾; de unde și consecința admisă de partizanii acestei teorii că, dacă vîndătorul a două imobile sub alternativă ar fi înstrăinat unul din ele înainte stîngerei obligații prin exercițiul dreptului de opțiune, cumpărătorul care ar avea alegerea și care ar alege imobilul vîndut, ar putea să'l revendice de la cei de al treile achisitori, pentru că, prin efectul retroactiv al opțiunei, el era proprietar încă din momentul contractului și, prin urmare, vîndătorul nu putea să'l înstrăineze către alții²⁾).

Această părere este însă inadmisibilă: 1^o pentru că faptele juridice, precum este în specie exercitarea dreptului de opțiune, n'au în genere efect retroactiv; și 2^o pentru că a aplica în cazul de față principiile care cărmnesc materia condițiilor, este a confunda obligațiile alternative cu acele condiționale³⁾.

Cumpărătorul atacat în revendicare de creditorul sub alternativă va răspunde acestui din urmă cu drept cuvînt: D-ta neavînd de cît un drept de creanță, nu erai încă proprietar în momentul cînd eu am cumparat imobilul, pentru că nu exercitasă—și încă dreptul de opțiune. Proprietarul acestui imobil era debitorul sub alternativă, vîndătorul meu, de la care am putut să'l cumpăr, și d-ta nu ai de cît o acțiune în daune în contra lui, nu însă o acțiune în revendicare, pentru că nu ești, nici ai fost vre o dată proprietar.

Precum vedem, această chestiune este în legătură intimă cu o altă chestie foarte controversată, pe care am examinat-o mai sus, și anume aceea de a se ști cînd devine proprietar cumpărătorul sub alternativă: în momentul

¹⁾ Demolombe, XXVI, 63. Demante, V, 115 bis VI. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 536. Marcadé, VI, 588, *in fine*. Larombière, II, art. 1189, No. 12. T. Huc, VII, 291. "Prestațiunea aleasă e presupusă a fi fost singură datorită din capul locului", dice art. 263, § 2 din Codul german: „Die gewählte Leistung gilt als die von Anfang an allein geschuldete“.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXVI, 63. Marcadé, IV, 588, *in fine*.

³⁾ Laurent, XVII, 240, 241. G. Giorgi, IV. 435, care, în edițiile anterioare, susținuse părerea contrară.

formării contractului, sau în momentul determinării lucrului prin alegere, și am vădut *suprà*, p. 140, 141 urm. că, până la alegerea corpului cert care face obiectul obligații alternative, debitorul lui are numai un drept de creanță și proprietatea nu este transferată de cât la determinarea lucrului prin alegere.

2^o *Perderea lucrului datorit sub alternativă.*

Art. 1030. — Obligațiunea alternativă devine simplă, dacă unul din lucrurile promise, pere, *sau*¹⁾ nu mai poate fi predat din ori ce altă cauză, și chiar când aceasta s'au întâmplat din greșala debitorului. Prețul acestui lucru nu poate fi oferit în locu-i.

Dacă amândouă lucrurile au perit, însă unul dintr'ensele prin greșala debitorului, el va plăti prețul celui care a perit în urmă. (Art. 1029, 1156, 1311 C. C. Art. 1193 C. fr.).

Art. 1031.²⁾ — Când în cazul prevădut de *articolul precedent* (ear nu de *articolele precedente*, după cum din greșală se exprimă textul oficial), alegerea este, prin convențiune, lasată creditorului³⁾, și numai unul din lucruri a perit; dacă lucrul a perit *fără greșala debitorului* (ear nu *prin greșala debitorului*, după cum din eroare se exprimă textul), creditorul va lua pe cel remas; dacă a perit prin greșala debitorului, creditorul poate cere sau lucrul remas, sau prețul celui *ce a perit* (ear nu *acelui ce a remas*, după cum ear din greșală se exprimă textul); dacă amândouă lucrurile au perit prin greșala debitorului, creditorul, după alegerea sa, poate să ceară prețul unuia din ele; dacă însă numai unul din ele a perit prin greșala debitorului, creditorul nu poate cere de cât prețul acestui lucru. (Art. 1030, 1156 C. C. Art. 1194 C. fr.).

Art. 1032. — Dacă amândouă lucrurile au perit fără greșala debitorului, obligațiunea este stênsă⁴⁾. (Art. 971, 1079, 1156 C. C. Art. 1195 C. fr.).

1) Codul francez întrebunțează conjunctiva *și*; însă toți autori, cu Marcadé în frunte (IV, 583), observă cu drept cuvânt că trebuia *șisau* în loc de *și*, ceea ce legiuitorul nostru a și făcut, conform art. 1180 din Codul italian. Veđi Pand. fr., I, 1582 și autorii citați acolo.

2) Art. 1031 fiind greșit în redacțiunea sa, l'am îndreptat după textul francez, redactându'l astfel cum ar fi trebuit să fie.

3) Art. 1031 prevădând cazul în care alegerea este lasată prin convenție creditorului, se înțelege prin *a contrario* că art. 1030 prevede cazul normal în care alegerea aparține debitorului. Cpr. Marcadé, IV, 583. Pand. fr., I, 1567. Demolombe, XXVI, 74.

4) Textul corespunđător francez adaogă că obligația este stênsă

Deoseb. de redacție de la C. francez.

Art. 1032. Ipoteza cea mai simplă și care nu dă loc la nici o dificultate, este aceea prevădută de art. 1032. Acest text prevede că, dacă amândouă sau toate lucrurile care făceau obiectul obligații alternative (art. 1033), au perit fără greșala debitorului și înainte ca el să fi fost pus în întârziere, obligația este stensă, el ne mai având ce preda; și aceasta fie că lucrurile au perit de odată sau pe rând, fie că alegerea aparținea debitorului sau creditorului¹⁾. *Debitor rei certae interitu liberatur* (art. 1156). Riscurile sunt deci ale creditorului în acest sens că el trebuie să plătească prețul promis, dacă contractul este sinalagmatic, cu toate că lucrul nu i se poate preda²⁾.

Complectarea art. 1032 prin art. 1156.

Textul nostru nu prevede ca acel francez ca perderea fortuită să se fi întâmplat înainte punerii în întârziere a debitorului, însă art. 1032 nefiind de cât aplicarea dreptului comun, adecă a art. 1156, de și textul nostru nu ne trimete la acest articol, după cum ne trimete textul francez, ambele texte trebuiesc complectate unul prin altul, și art 1156 § 1 prevede că perderea să se fi întâmplat înainte punerii în întârziere (cpr. art. 1074, § 2).

Apoi, de câte ori debitorul nu și a exercitat obligația sa în urma punerii în întârziere, și lucrul a perit, perirea se consideră ca întâmplată din culpa lui, pentru că, după cum foarte bine observă Marcadé (IV, 589), și după cum chiar o spune art. 1044, § 2, faptul de a nu se conforma punerii în întârziere constituie o culpă din partea debitorului: *Qui in mora est culpa non vacat*³⁾. Eată motivul pentru care legiuitorul nostru a eliminat cuvintele din textul francez: înainte punerii în întârziere.

conform art. 1156, cerând ca perirea lucrului să se fi întâmplat înainte punerii în întârziere a debitorului, soluție care, după cum vom vedea mai la vale, este adevărată și la noi. Vezi textul *suprà*,

1) Marcadé, IV, 589. Demolombe, XXVI, 70.

2) Vezi *suprà*, p. 141, 142.—Dacă, în loc de ambele lucruri, numai unul a perit prin caz fortuit, și înainte de punerea în întârziere a debitorului, obligația alternativă devine pură și simplă, și debitorul va plăti lucrul ramas (art. 1030, § 1).

3) Cpr. L. 173, § 2, Dig., 50, 17, unde se dice: „*Unicuique sua mora nocet*“. (Cpr. art. 1044, § 2, 1601). Vezi t. V, p. 193, n. 2, și *infra*, p. 183. „In urma punerii în întârziere,

Tot prin aplicațiunea dreptului comun trebuie să de-
 cidem că obligația alternativă va fi stensă prin perderea
 tuturor lucrurilor întâmplată prin caz fortuit, chiar dacă
 ele ar fi perit în urma punerii în întârziere a debitoru-
 lui, *în caz când lucrul ar fi perit și la creditor, dacă i*
s'ar fi dat (art. 1156, § 2), ceea ce este o chestie de fapt
 care atârnă de împrejurări ¹⁾ (cpr. art. 995, § 1).

În puterea acestor principii vom aplica obligațiilor
 alternative și art. 1102 privitor la perderile parțiale sau
 deteriorările fortuite, pentru că perderea parțială și aceea
 totală sunt cârmuite de aceleași principii. Deci, dacă un
 lucru a fost deteriorat mai mult de cât altul, sau dacă
 numai unul a fost deteriorat, debitorul care ar avea ale-
 gerea se va putea libera, predând lucrul deteriorat în
 starea în care se găsește ²⁾.

Până acum am presupus că toate lucrurile sau unul
 macar din ele au perit prin caz fortuit. Ce trebuie să de-
 cidem în caz când debitorul a fost în culpă în privința
 perderei unuia din lucruri, sau în privința amândurora?
 Legiuitorul distinge între cazul când alegerea aparține de-
 bitorului (art. 1030) și între cazul când ea aparține cre-
 ditorului (art. 1031).

Prima ipoteză (cea mai comună). — *Alegerea aparține*
debitorului (art. 1030). — Două ipoteze sunt posibile :

1^o Sau numai unul din lucruri a perit, ori nu mai
 poate fi predat din altă cauză ; de exemplu, a fost scos din
 comerț, a fost expropriat pentru cauză de utilitate publică,
 sau a devenit proprietatea creditorului ³⁾ ; și în asemenea
 caz, obligația devine pură și simplă în privința lucrului
 ramas, fără a se distinge dacă perderea a avut loc prin
 culpa sau fără culpa debitorului, căci el având alegerea,
 era liber să lese să peară unul din lucruri pentru a pre-
 da pe celalalt (art. 1030, § 1).

debitorul este responsabil de ori ce culpă“, ȳice art. 287 din
 noul Cod german. „*Der Schuldner hat während des Verzugs*
jede Fahrlässigkeit zu vertreten“.

¹⁾ Pand. fr., I. 1564. Laurent, XVII, 245. Larombière, II,
 art. 1195, No. 2. Demante, V, 123. Demolombe, XXVI, 70.

²⁾ Pand. fr. I, 1566. Larombière, II, art. 1193, 1194, No. 11.
 Demolombe, XXVI, 71 și 72. Laurent, XVII, 223. Labbé,
De la perte de la chose due dans l'oblig. alternative, No.
 41 și 54. G. Giorgi, IV, 437.

³⁾ Cpr. L. 16, Pr., Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. Veȳi și
suprà, p. 139, text și nota 5.

Debitorul n'ar putea, în asemenea caz, să ofere prețul lucrului perit, pentru a se scuti de a preda lucrul remas (art. 1030, § 1), fiind că lucrul perit ne mai având ființă nu este datorit. Ceea ce este datorit și, prin urmare, poate să fie plătit, este numai lucrul remas ¹⁾.

2^o Sau amândouă lucruri au perit, debitorul fiind în culpă pentru unul din ele, și în asemenea caz, pe lângă daunele la care el ar putea fi condamnat ²⁾, el va plăti prețul lucrului care a perit în urmă (art. 1030, § 2), ear nu prețul lucrului care a perit prin culpa lui, precum voea Pothier ³⁾.

Această soluție este juridică de câte ori ambele lucruri au perit succesiv prin culpa debitorului, căci dacă debitorul era în culpă în privința primului lucru, el având alegerea, a putut să'l lese să peară cu scopul de a preda pe al doile, și fiind că și acest lucru a perit în urmă tot prin culpa lui, este just ca el să restituască prețul acestui lucru, ear nu celui întâi, fiind că culpa lui neîncepând de cât la desființarea lucrului de al doile, aceasta este greșala pe care el trebuie s'o repare, și reparația sa

¹⁾ Pothier, II, 250. Laurent, XVII, 246. Demolombe, XXVI, 79. — Această soluție era admisă și la Romani (L. 2, § 3, Dig., 13, 4, *De eo quo certo loco dari oportet*; — L. 34, § 6, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*; — L. 95, § 1, Dig., 46, 3, *De solutionibus*). — Este adevarat că legea 47, § 3, Dig., 30, *De legatis* I, pare a fi contrară acestei soluțiuni, dîcînd că, în cazul unui legat alternativ a doi robi, moștenitorul ar avea poate facultatea să plătească prețul celui mort *fortassis vel mortui pretium*, însă asemenea soluție trebuie, după părerea lui Dumoulin, să fie restrînsă la cazul când aceasta ar rezulta din voința testatorului, ceea ce rezultă din expresiunea *fortassis* (poate). Cpr. Pothier, II, 250.

²⁾ Demolombe, XXVI, 90. Pand. fr., I, 1575. Larombière, II, art. 1193 și 1194, No. 6.

³⁾ Unii critică această derogare de la doctrina lui Pothier (V. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 117, n. 2; Demolombe, XXVI, 84. Duranton, XI, 144); ear alții cred că soluția modernă este pe de o parte mai practică, pentru că ea nu obligă a cerceta în trecut valoarea unui lucru distrus poate de mult; ear pe de altă parte, mai justă, pentru că, prin distrugerea primului lucru, debitorul luând asupra lui riscurile lucrului remas, nimic nu este mai natural de cât ca el să datorească valoarea acestui lucru. Cpr. Laurent, XVII, 248, *in fine*. Demante, V, 120 bis.

nu poate să consiste de cât în plata prețului lucrului perit în urmă.

Soluția textului este de asemenea rațională când primul lucru a perit prin caz fortuit, și al doile prin culpa debitorului, pentru că pierderea fortuită a primului lucru făcând ca obligația să devie pură și simplă (art. 1030, § 1), debitorul nu mai datorește de cât lucrul rămas și, prin urmare, este just ca, și în asemenea caz, el să datorească prețul lucrului perit în urmă prin culpa lui, neputând să ofere prețul lucrului care a perit întâi, acest lucru fiind presupus că n'a făcut nici odată obiectul obligațiunii ¹⁾.

Chestiunea, ce e dreptul, poate fi mai delicată când debitorul n'a fost în culpă de cât în privința lucrului care a perit întâi, și când al doile a perit prin caz fortuit. S'ar putea dice, în adevăr, și s'a dis chiar că, în asemenea caz, debitorul este liberat și nu datorește nimic. În adevăr, el având dreptul de a lăsa să peară unul din cele două lucruri promise sub alternativă, pentru că avea alegerea, în urma acestei pierderi obligația a devenit pură și simplă în privința lucrului rămas (art. 1030, § 1); deci pierderea acestui lucru aduce liberarea lui conform art. 1156 ²⁾.

La aceasta însă se răspunde că debitorul a adus o daună creditorului prin faptul că a lasat să peară primul lucru, căci dacă acest lucru n'ar fi perit prin culpa lui, el ar fi fost predat creditorului în caz de piererea fortuită a lucrului de al doile. Creditorul fiind deci lipsit de unul din cele două lucruri prin culpa debitorului, este just ca și în acest caz să se plătească prețul lucrului perit în urmă ³⁾.

A doua ipoteză; Alegerea aparține creditorului (art. Art. 1031. 1031). — Această ipoteză este prevădută de art. 1031, însă, din nefericire, acest text cuprinde în partea întâi mai multe greșeli de redacție care 'l fac aproape neînțeligibil. Am căutat deci să'l îndrept și să'l transcriu astfel cum ar fi trebuit să fie redactat ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVII, 249. Demolombe, XXVI, 81. Pand. fr., I, 1570. Thiry, III, 16. Larombière, II, art. 1193—1194, No. 5.

²⁾ Delvincourt, II, p. 495, nota 2, asupra p. 136.

³⁾ Cpr. Laurent, XVII, 248. Demante, V, 120 bis. Thiry, III, 16. Mourlon, II, 1231. Demolombe, XXVI, 82. Larombière, II, art. 1193, 1194, No. 5.

⁴⁾ Veți textul îndreptat, *suprà*, p. 149.

Două ipoteze sunt și de astă dată posibile :

1^o Sau numai unul din lucruri a perit *fără greșala* debitorului, adică prin caz fortuit, și atunci obligația devenind pură și simplă, lucrul remas va fi predat creditorului, fără ca el să aibă dreptul de a cere valoarea lucrului perit, pentru că această valoare nu era datorită; sau unul din lucruri a perit, însă de astă dată *prin greșala* debitorului, și asemenea greșală neputând să lipsească pe creditor de alegerea ce 'i a fost conferită prin contract, acest din urmă va putea cere, după alegerea sa, sau lucrul remas, fiind că el este datorit, sau valoarea acelui perit (ear nu acelui *remas*, după cum din eroare se exprimă textul), pentru că altfel, greșala debitorului ar aduce o daună creditorului în caz când lucrul perit ar avea o valoare mai mare de cât acel remas¹⁾.

2^o Sau ambele lucruri au perit *prin greșala* debitorului, și atunci creditorul poate, după alegerea sa, să ceară valoarea unui sau celuilalt lucru, după cum el ar fi putut să ceară unul sau celalalt lucru, dacă ele n'ar fi fost desființate prin culpa debitorului; sau în fine, numai unul din lucrurile datorite sub alternativă a perit *prin greșala* debitorului, celalalt fiind perit prin caz fortuit, și în asemenea caz, creditorul nu poate cere de cât valoarea lucrului perit din culpa debitorului, ear nu și aceea a lucrului perit prin caz fortuit, pentru că el neavând nici o dată drept la acest din urmă lucru, nu poate să aibă drept nici la valoarea lui. Din contra, creditorul având drept la lucrul care a perit prin culpa debitorului, trebuie să aibă drept și la valoarea acestui lucru; altfel faptul debitorului i-ar fi prejudiciabil.

Deosebire
de la Cod.
francez.

După textul francez și acel italian (art. 1181), creditorul are dreptul să ceară valoarea unuia sau celuilalt lucru, fără a se distinge dacă debitorul a fost în culpă în privința unuia numai sau a amândurora. Această soluție fiind însă nedreaptă și criticată într'un glas de toți autorii²⁾, legiuitorul nostru ținând socoteală de această critică

1) Cpr. Pothier, II, 253. Laurent, XVII, 249. Demolombe, XXVI, 86. Larombière, II, art. 1193, 1194, No. 8. Demante, V, 121 bis I. Thiry, III, 16. Pand. fr., I, 1577.

2) Veți Thiry, III, 16. Demolombe, XXVI, 88. Laurent, XVII, 250. Demante, V, 121 bis I. Arntz, III, 114. Berriat St.

întemeiată, a modificat în partea sa finală textul francez, rescumpărând astfel greșălele de redacție care s'au strecurat în partea întâi a acestui nenorocit text.

Până acum am presupus, ceea ce presupune și Codul, că pierderea unuia din lucrurile cuprinse în obligația alternativă se datorește faptului debitorului. Ce trebuie să decidem în caz când pierderea totală sau parțială s'ar datorita faptului creditorului, ipoteză prevădută de L. 55, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquilium*, care însă a rare ori se va întâmpla în practică, din cauză că lucrurile cuprinse într'o obligație alternativă vor fi mai tot-deauna în posesiunea debitorului ¹⁾.

SECȚIUNEA IV.

Despre obligațiunile solidare.

O obligație poate să fie impusă unui singur debitor sau să existe în folosul unui singur creditor. În asemenea caz, ea este unică ²⁾.

Ea poate să fie impusă mai multor debitori sau să existe în folosul mai multor creditori. În asemenea caz, ea este multiplă ³⁾.

Obligația multiplă poate fi conjunctă sau solidară.

Ea este conjunctă (*obligatio plurium pro rata* sau în *partes viriles*) când, din mai mulți creditori, fie care nu este creditor de cât pentru o parte sau, când din mai mulți debitori, fie care din ei nu datorește de cât o parte, ca și cum ar exista atâtea creanțe cât și datorii deosebite unele de altele ⁴⁾. Partea cuvenită fie-cărui creditor sau datorită

Prix, II, 4437. Duranton, XI, 148. Pand. fr., I, 1579. Vi-gié, II, 1367. Acolas, II, p. 834, n. 1. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 118, în notă. T. Huc, VII, 293. Marcadé, IV, 586. G. Giorgi, IV, 438.

¹⁾ Veți asupra acestei ipoteze neprevădută de lege tocmai din cauza rarității sale, Demolombe, XXVI, 96 — 98. Larombière, II, art. 1193, 1194, No. 12. Pand. fr., I, 1585, 1586.

²⁾ Arntz, III, 115. Marcadé, IV, 592.

³⁾ Arntz, Marcadé, *loco supra cit.*

⁴⁾ Marcadé, *loco cit.* Arntz, III, 116. T. Huc, VII, 295. Thiry, III, 18.—*Exemplu de obligație conjunctă*: A și B se întru-nesc spre a împrumuta 1000 lei lui C, și actul prevede în adevăr că banii au fost împrumutați de la A și de la B.

de fie care debitor se numește virilă (*virilis*), pentru că se determină după numărul persoanelor, *pro numero virorum* ¹⁾.

Art. 1181 C.
Calimach.

In principiu, obligația conjunctă se divide atât între debitori cât și între creditori (art. 1060) ²⁾. „Dacă două

Există deci în specie doi creditori conjuncți. Dacă *C* a împrumutat pe *A* și pe *B* cu 1000 lei, atunci debitorii sunt conjuncți.

Oblig. mul-
tiplă dis-
junctă.

Obligația multiplă poate să fie *disjunctă*, ceea ce însă se va întâmpla foarte rar.—*Exemplu*: Iți vînd casa mea cu 50000 lei, cu sarcina însă ca să plătești 10000 lei lui *A* sau lui *B*; sau las 10000 de lei lui *A* sau lui *B*; *Illi aut illi do, lego, vel dari volo*. Pentru a curma controversele care se rădicase la Romani asupra unui asemenea legat, Justinian, prin L. 4, Cod., 6, 38, *De verb. et rerum significatione*, dispune că legatul să aparție la ambele persoane, disjunctivă *aut* fiind astfel luată drept conjunctivă *et*, soluție care ar putea fi admisă și astăzi, dacă din testament n'ar rezulta cum-va că voința testatorului a fost ca acel care va primi legatul să'l păstreze pentru dînsul. Cpr. Marcadé, IV, 596. Vigié, II, 1374. Demolombe, XXVI, 104. Demante, V, 128 bis III. Toullier D. III, partea II, 704. Pand. fr., I, 131. Larombière, II, art. 1197, No. 5. Rodière, *Solidarité et Indivisibilité*, 8.—Vezi însă Pothier (II, 259), care aplică în specie principiile solidarității între legatari.

¹⁾ Cpr. T. Huc, VII, 295. V. și t. III a lucr. noastre, p. 300, n. 1.

²⁾ Astfel, dacă am promis 10000 lei lui *A* și lui *B*, fie care din ei, afară de o convenție contrară, va avea drept la câte 5000 lei, și dacă am plătit întreaga sumă numai unuia din ei, voi putea fi apucat de cătră celalalt pentru partea sa: *Qui paye mal, paye deux fois* (Cine plătește rău, plătește de două ori).

Și *vice versa*, dacă *A* și *B* mi-au promis 10000 lei, fie care nu'mi datorește de cât 5000 lei, și afară de o convenție contrară, debitorul solvabil nu răspunde pentru acel insolvabil. Cpr. L. 33, Pr., Dig., 31, *De legatis* II, după care comoștenitorii solvabili nu plăteau partea din legat acelor insolvabili: „*Nec pro his, qui solvendo non sunt, onerari coheredes oportet*“. Mai vezi încă L. 110, Pr., Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*—L. 64, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*. Veși t. IV, p. 540. Cpr. Demolombe, XXVI, 105 urm. Baudry, II, 964. Larombière, II, art. 1197, No. 6 urm. Pand. fr., I, 132 urm. Massé-Vergé, III, § 526, p. 347, n. 3.

Arendarea sau închirierea unui imobil la mai multe persoane, fără stipulare de solidaritate.

In puterea acestui principiu, Curtea noastră supremă a decis că, de câte ori o proprietate a fost arendată sau închiriată la mai multe persoane, fără ca solidaritatea să fi fost stipulată prin contract, arenda sau chiria se plătește de fie care în parte, potrivit porțiunii sale. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 30. Pentru ca proprietarul să poată

sau mai multe persoane vor făgădui cuiva, ori vor primi de cătră cineva tot acelaș drit asupra unui lucru, dice art. 1181 din Codul Calimach), (888 C. austriac), atuncea și dritul și îndatorirea se împarte după principiile împreună-proprietății“.

„Dacă mai multe persoane datoresc o prestațiune divisibilă (*eine theilbare Leistung*), sau au drept la o asemenea prestațiune, dice art. 420 din noul Cod german, la caz de îndoială, se presupune că fie care debitor nu datorește de cât partea sa, după cum și fie care creditor nu are drept de cât tot la partea sa“.

Art. 420 C.
german.

Această regulă suferă însă excepție în caz de solidaritate (art. 1034 urm.) și de indivisibilitate (art. 1062 urm.).

Obligația este solidară (*in solidum*) când fie care creditor are dreptul de a cere totalitatea creanței (art. 1034) (solidaritatea activă); sau când fie care debitor este obligat a plăti datoria întreagă (art. 1039) (solidaritate pasivă).

Modurile de stabilire ale solidarității active și pasive.

Art. 1041.—Obligațiunea solidară nu se presupune; ea trebuie să fie stipulată expres. Această regulă nu încetează de cât numai când obligațiunea solidară are loc de drept, în virtutea legii. (Art. 347, 348, 918, 1003, 1059, 1543, 1551 C. C. Art. 42, 98, 106, 114, § ultim, 118 §, 1, 127, 149, 194, 203, 277, 301, § ultim, 339, 389, 393, 398, 674 C. com. Art. 142 Pr. civ. Art. 1202 C. fr.).

cere arenda sau chiria întreagă de la unul din arendași sau chiriași, trebuie că părțile să fi considerat obligația de a plăti arenda sau chiria ca indivisibilă (indivisibilitate *obligatione*), ceea ce ele sunt libere de a o face, în baza art. 1058. Curtea din București și Curtea noastră supremă au decis însă altă dată că obligația arendașilor sau chiriașilor este indivisibilă din cauza indivisibilității obligații proprietarului (*Dreptul* din 1873, No. 38 și din 1875, No. 11), însă aceasta este o eroare neertată, pentru că obligațiile la care dă naștere un contract comutativ constituiesc, cu toată corelațiunea lor mutuală, două obligațiuni distincte, având fie care un obiect deosebit. Ori, în specie, obiectul obligații arendașilor sau chiriașilor fiind eminentemente divisibil, de oare ce ei datoresc o sumă de bani, obligația lor tot divisibilă rămâne, cu toate că obligația proprietarului de a preda proprietatea arendată sau închiriată este indivisibilă. Cpr. B. M. Missir, *Dreptul* din 1873, No. 38. Veți și *infra*, explic. art. 1058, p. 228 și 229. Cpr. art. 356 C. german.

Solidaritatea fie activă, fie pasivă, fiind o derogare și o excepție la dreptul comun, adecă la divisibilitatea creanțelor (art. 1060) și a datoriilor (art. 777, 902, 1060), nu se presupune nici odată ¹⁾, ci trebuie să fie stipulată *expres* ²⁾, ear nu în termeni solemni, ceea ce însemnează că ea nu poate să rezulte de cât din convenția părților (art. 969), sau din o dispoziție testamentară ³⁾.

Art. 42 Cod.
comercial.

1) Cpr. L. 11, § 2, Dig., 45, 2, *De duobus reis*, etc. și Nov. 99, capit. 1, Pr., *ab initio*. Aceasta se înțelege numai în materie civilă, căci, în materie comercială, legiuitorul nostru curmând controversa care există, în această privință în Franția (v. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 38), face excepție la acest principiu, cel puțin în privința debitorilor: „In obligațiunile comerciale, dice art. 42 din Codul de comerț, codebitorii sunt ținuti solidaricește, afară de stipulațiune contrară. Aceiaș presumpție există și contra fidejursorului, chiar necomerciant, care garantează o obligație comercială. Ea nu se aplică și la necomercianți pentru operațiuni, care, în cât îi privește, nu sunt fapte de comerț“. Cpr. L. 13, § 2, Dig., 14, 3, *De institutoria actione*. Vezi asupra acestui text, C. N. Toneanu, *Tr. de drept com.*, I, 105 urm. Gr. Maniu, *Idem*, I, 70. G. Giorgi, I, 140: A. Ingaramo, *Repertorio generale di massime di giurisprudenza commerciale*, p. 43, asupra art. 40. L. Bollaño, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, I, partea I, p. 490 urm.

Presumpția de solidaritate prevădută în materie comercială fiind *juris tantum*, poate fi resturnată prin dovada contrară. Art. 42 din Codul com. prevede, în adevăr, că, în obligațiile comerciale, codebitorii sunt ținuti solidaricește, *afară de stipulațiunea contrară a părților*. Dovada incumbă părții care are interes ca obligația să nu fie solidară. G. Giorgi, *loco cit.*, care citează în acest sens o decizie a Curții de Casație din Turin, din 28 dechembre 1878. Ori ce probă este admisibilă în această privință, conform art. 46 C. com.

2) Cpr. Cas. rom. și C. București, *Cur. judiciar* din 1896, No. 5 și *Dreptul* din 1892, No. 60. C. Paris. *Pand. Périod.* 97. 2. 63.

Solidaritatea
poate fi sti-
pulată prin
testament.

3) Cuvântul *stipulat*, care se vede în text, trebuie în adevăr luat în sens larg (*lato sensu*), ear nu *stricto sensu*. Astfel, testatorul putând să pue legatul întreg în sarcina unuia din moștenitori (art. 1061, § ultim), nimic nu l'ar împedeca de a obliga pe fie care din moștenitori a plăti legatul întreg în mod solidar (cpr. L. 9, Pr., Dig., 45, 2, *De duobus reis*, etc.), în care caz moștenitorul care va plăti întregul legat va avea recurs în contra celorlalți, pentru ca fie care să și plătească partea sa. Vezi t. III, p. 550. Cpr. Pothier, II, 269. Baudry, II, 969. Thiry, III, 19. Acollas, II, p. 839. Laurent, XVII, 276. Marcadé, IV, 603. Demolombe, XXVI, 133, 220.

Părțile neavând însă, în dreptul modern, nevoie de a Cuvintele obicuinute prin care se stipulează solidaritatea. întrebuița cuvinte sacramentale, solidaritatea va exista de câte ori va resulta din act că intenția lor a fost de a o stabili în mod neîndoelnic. Astfel, nu mai încapă nici o in-doeală că obligația ar fi solidară pentru debitori, dacă ei s'ar fi obligat a plăti *unul pentru altul, unul pentru toți, sau toți pentru unul*, după cum se exprimă art. 321 din Proiectul Codului german ¹⁾ și art. 1184 din Codul Calimach (891 C. austriac) ²⁾.

Obligația ar fi de asemenea solidară, dacă mai mulți debitori s'au obligat împreună, renunțând la beneficiul de divisiune și de discuțiune, pentru că, prin renunțarea la aceste beneficii, sau macar la unul din ele, fie care din ei s'a constituit debitor principal, și prin urmare, a întregei datorii ³⁾.

Renunțarea la aceste beneficii din partea fidejursorilor n'ar atrage însă neaparat ideea de solidaritate ⁴⁾.

Simpla declarațiune a unui debitor că el s'a obligat

Larombière, II, art. 1200, No. 2. Demante, V, 135 bis I. Pand. fr., *Oblig.*, I, 230 și *Donations*, II, 9191. G. Giorgi, I, 126. T. Huc, VII, 311. Cpr. art. 788 C. Calimach (649 C. austriac).

¹⁾ Acest text, care figura în Proiectul extra-parlamentar, n'a mai fost reprodus în Cod, dispoziția sa înțelegându-se de la sine.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 284. *Dreptul* din 1879, No. 31. Toullier D., III, partea II, 721. Demante, V, 135 bis I. G. Giorgi, I, 127. L. Féder, *Corréalité et Solidarité* (Thesă p. doctorat, Paris, 1877), p. 122, No. 14. Marcadé, IV, 603. Laurent, XVII, 255, 281. Pand. fr., I, 154, 233 urm. 241. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 22, nota 12. Thiry, III, 19. Demolombe, XXVI, 229, 230. Duranton, XI, 190. Mourlon, II, 1240, 1246. Larombière, II, art. 1202, No. 5. Baudry, II, 969 și toți autorii.—Dacă există sau nu există solidaritate, aceasta e o chestie de fapt, care scapă de controlul Casației. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1880, p. 30. Bulet. 1891, p. 153.—Veți însă Cas. fr. (4 aug. 1896), care dice că dacă, în drept, solidaritatea nu se presupune, judecătoria fondului pot să constate, *sub controlul C. de Casație*, că ea rezultă clar și neaparat din titlul constitutiv al obligației, chiar dacă ele n'ar fi întrebuițat cuvântul *solidar* sau *solidaritate*. Pand. *Périod.*, 97. 1. 422.

³⁾ T. Huc, VII, 309. Laurent, XVII, 281. Demolombe, XXVI, 231. Pand. fr., I, 242. Larombière, II, art. 1202, No. 5. C. Grenoble, *Répert. Dalloz, Oblig.*, 3538, nota 4.

(4) Larombière, II, art. 1202, No. 5.

împreună cu alții (*conjointement*) a plăti aceiaș sumă unui creditor, nu l'ar constitui însă, în lipsă de altă clausă, debitor solidar ¹⁾.

Solidaritatea legală.

Regula de mai sus, după care solidaritatea nu se presupune, ci trebuie să rezulte din voința părților, nu suferă excepțiune de cât în cazul când ea are loc de drept, în virtutea unui text de lege ²⁾.

Casurile de solidaritate legală.

Casurile de solidaritate legală sunt prevădute în art. 347, 348 ³⁾, 918, 1003, 1551, 1571 C. C., etc. Cele mai numeroase casuri de solidaritate legală sunt însă prevădute în Codul de comerț. (Vezi art. 42, 98, 106, 127, 149, 194, 203, 277, 301, § ultim, 339, 389, 393, 398, 674, etc. C com.).

Solidaritatea activă nu este legală, ci numai convențională.

Trebuie să observăm că, în toate textele de mai sus, legiuitorul nu vorbește de solidaritatea activă, ci numai de cea pasivă, adică care există între debitorii aceleiaș obligațiuni, de unde rezultă că solidaritatea activă (între creditori) nu este nici odată legală, ea neputând să emane de cât din voința părților, convențiune sau testament ⁴⁾.

¹⁾ Larombière, *loco supra cit.* Laurent, XVII, 281. Demolombe, XXVI, 223. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 22, n. 12.—*Contrà*. Toullier D., III, partea II, 721. — Și decizia care nu pronunță o condamnare solidară, ci se mulțamește pur și simplu a condamna mai multe persoane a plăti o datorie *toți împreună*, nu implică solidaritatea, ci o condamnare conjunctă. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 87. 1. 339. *Pand. fr., Oblig.*, I, 243.

²⁾ Cpr. Tribun. Roman (Al. Franc făcând funcțiunea de președ.), *Dreptul* din 1897, No. 32.

Art. 299 C. Calimach.

³⁾ Art. 347 și 348 C. C. declară pe mama nemăritată responsabilă solidar împreună cu noul ei barbat de administrația tutelei de fapt sau de drept a copiilor ei născuți din prima căsătorie.—În legile noastre anterioare (v. t. II, p. 61, n. 1), minorul putând să aibă mai mulți epitropi, ca și în dreptul roman, art. 299 din Codul Calimach, care nu are corespondent în Codul austriac, prevede că „de câte ori averile sărăimanilor se ocărmuiesc împreună de cătră mai mulți epitropi, atuncea se îndatoresc a răspunde *toți pentru unul sau unul pentru toți*; ocărmuindu-le însă de osebi, fie care răspunde numai pentru partea sa“. Am transcris aici acest text, pentru că el cuprinde un adevărat caz de solidaritate legală. Vezi și art. 1733 C. Calimach (1302 C. austr.).

⁴⁾ Arntz, III, 118. Thiry, III, 19. Budry, II, 965. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 587. Fédér, *op. cit.*, p. 121, No. 13. T. Huc, VII, 301. G. Giorgi, I, 128. Marcadé, IV, 595. Lau-

Cu această deosebire deci, art. 1041 se aplică și la solidaritatea activă, cu toate că el se găsește așezat sub rubrica care se ocupă de solidaritatea pasivă.

Unii autori ar voi ca solidaritatea legală să fie când perfectă, când imperfectă ¹⁾. Vom vedea însă mai la vale că această teorie este inadmisibilă, și că nici Pothier, nici legiuitorul actual nu cunosc pretinsa solidaritate imperfectă. Solidaritatea
imperfectă.
Inadmisibi-
litate.

Despre solidaritatea între creditori (Solidaritate activă).

Natura solidarității active și casurile în care ea are loc.

Art. 1034.—Obligațiunea este solidară între mai mulți creditori când titlul creanței dă anume drept fie căruia din ei de a cere plata în totul a creanței, și când plata făcută unuia din creditori liberă pe debitor. (Art. 1035—1038 C. C. Art. 398 C. com. Art. 428 C. german. Art. 1197 C. fr.).

Obligația este solidară între mai mulți creditori ²⁾ când titlul creanței (convenția sau testamentul) conferă fie căruia din ei dreptul de a cere plata integrală, și când această plată făcută unuia din ei liberează pe debitor (art. 1034), chiar dacă valoarea primită ar trebui să fie în urmă împărțită între ceilalți cocreditori (art. 1037) ³⁾.

„Dacă cineva a făgăduit tot aceiaș totime mai multor per-
soane, dice art. 1187 din Codul Calimach (892 C. austriac), și dacă fiște-căruia din aceștia s'au dat anume dritul s'o ceară întreagă, atuncia se îndatorește datornicul să deie totimea aceluia din acești creditori, carele mai întâi o ar fi cerut de la dênsul“.

rent, XVII, 254. Demolombe, XXVI, 132.— Art. 169, § 2 din Codul federal al obligațiilor (Elveția) prevede din contra că solidaritatea activă poate să resulte din lege.

¹⁾ Veți Mourlon, II, 1260. R. de La Grasserie, *Code civ. allemand* (Paris, 1887), p. 91, n. 1. Veți și *infra*, p. 219, n. 2.

²⁾ Creditorii solidari se numeau la Romani *rei stipulandi*, ear debitorii solidari, *rei promittendi* sau *debendi*. L. 1, Dig., 45, 2, *De duobus reis*, etc.

³⁾ Cu alte cuvinte, solidaritatea este compatibilă cu divisibilitatea și divisiunea creanței. Aceasta resultă, la noi, din art. 1037, ados de legiuitorul nostru, ear în Codul francez, din partea finală a art. 1197, eliminată din textul nostru: *encore que le bénéfice de l'obligation soit partageable et divisible entre les divers créanciers*, sau, după cum se exprimă art. 1184 din Codul italian, *ancorchè il beneficio dell'obbligazione si possa dividere fra i diversi creditori*.

Condițiile
cerute p. ca
să existe so-
lidaritate.

Pentru ca să existe solidaritate între creditori, se cere deci ca mai multe persoane să fi stipulat acelaș lucru, *eamdem pecuniam* (L. 2, Dig., 45, 2, *De duobus reis*), de la aceeaș persoană (*Instit.*, Pr., III, 16, *eod. v^o*), în acelaș timp și cu intențiune ca lucrul să fie datorit în întregimea lui fie căruia din ei, așa în cât să nu existe de cât o singură obligație față cu toți creditorii considerați în mod colectiv: *Una res vertitur, quamvis singulis totum debetur* (*Instit.*, loco *suprà cit.*, § 1)¹.

Nu este însă nevoie ca să se declare formal în titlu că fie care din creditori va putea cere plata integrală a creanței, acest drept rezultând în deajuns din împrejurarea că s'ar fi dis în titlu că creditorii sunt solidari, sau vor putea lucra unul pentru altul, unul pentru toți sau toți pentru unul. (Vezi *suprà*, p. 159).

Tot astfel, clauza prin care se permite fie cărui creditor de a cere plata creanței întregi, cuprinde în sine dreptul debitorului de a se libera pentru tot în mânele unui singur creditor, așa în cât această din urmă mențiune nu mai are nevoie de a fi prevădută în act²).

Solidaritatea
activă nu a-
tragé neapa-
rat pe acea
pasivă.
Controversă.

Din împrejurarea că titlul trebuie să confere *anume*, adică *expres*, fie căruia din creditori dreptul de a cere totalitatea creanței (art. 1034), ceea ce exclude solidaritatea tacită, rezultă că, dacă două persoane 'mi-au vândut solidaricește acelaș lucru, ele vor fi cătră mine debitoare solidare în privința obligațiunii care rezultă din contractul de vânzare (predarea lucrului și obligația de garanție), fără a fi însă creditoare solidare în privința prețului, dacă această solidaritate nu a fost *anume* stipulată³).

- ¹) Laurent, XVII, 255. Duranton, XI, 163.— Nu există deci solidaritate activă de câte ori creditorul se mărginește a arata o a treia persoană căreia urmează a se face plata pentru dânsul (*adjectus solutionis gratia*) (Cpr. L. 55, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*; L. 95, § 5, Dig., 46, 3, *De solution.* vedi și t. V, p. 100, 101), nici când debitorul este în drept a determina prin alegerea sa, între mai multe persoane, pe aceea care urmează a fi creditoare. In acest din urmă caz, în adevăr, cât timp debitorul n'a făcut alegerea, există doi creditori condiționali, ear în urma alegerii, nu mai este de cât unul singur, care are calitatea de a primi și de a pas-tra lucrul plătit. T. Huc, VII, 301.
- ²) Cpr. Pand. fr., I, 155. Demolombe, XXVI, 136. Larombière, II, art. 1197, No. 19. Duranton, XI, 165.
- ³) Laurent, XVII, 256. Demolombe, XXVI, 138. Troplong,

Efectele solidarității active.

Art. 1035. — Poate debitorul plăti la ori care din creditorii solidari, pe cât timp nu s'a făcut împotriva-i cererea în judecată din partea unuia din creditorii.

Cu toate acestea, remisiunea făcută de unul din creditorii solidari nu liberă pe debitor de cât pentru partea celui creditor. (Art. 1064, 1138 urm., 1141, 1216 C. C. Art. 1198 C. fr.)

Art. 1036. — Actul care întrerupe prescripțiunea în privința unuia din creditorii solidari profită la toți creditorii. (Art. 642, 643, 1038, 1045, 1046, 1872, 1876 C. C. Art. 1199 C. fr.)

Art. 1037. — Creditorul solidar, care a primit toată datoria, este ținut a împărți cu ceilalți cocreditori, afară numai de va proba că obligațiunea este contractată numai în interesul său. (Art. 1034 urm. 1053, 1054 C. C.)¹⁾

Art. 1038. — Creditorul solidar reprezintă pe ceilalți cocreditori în toate actele care pot avea de efect conservarea obligațiunii. (Art. 1036, 1056, 1216—1218, 1532 urm. C. C.)²⁾

Mandat, 323. Larombière, II, art. 1197, No. 18. Pand. fr., I, 156. Féder, *op. cit.*, 14, p. 122.—*Contrà*. Duranton (XI, 169), după care vânzarea făcută solidaricește fără altă explicație, ar da loc atât la solidaritatea activă cât și la cea pasivă.—De asemenea, în ipoteza inversă, dacă mai multe persoane ar fi cumparat solidaricește acelaș lucru de la mine, ele vor fi necontestat debitori solidari în privința prețului, fără însă a fi creditori solidari în privința obligațiunii mele ca vânzător. Larombière, II, art. 1197, No. 18.—*Contrà*. Demolombe, XXVI, 139. Rodière, *Solidarité*, No. 5. Cpr. și Pand. fr., I, 158.

¹⁾ Art. 1037 nu există în Codul francez și este adaos de legiuitorul nostru, însă, cu toate acestea, soluția este aceeaș și în Franția, după părerea unanimă a autorilor, pentru că, în cât privește raporturile creditorilor solidari între ei, existând o presumpțiune de societate și de comunitate de interese, fie care creditor trebuie să deie socoteală celorlalți cocreditori de partea lor din creanța comună. (Argument din art. 1034, 1035, § 2, 1052, 1053, 1216). Cpr. Demolombe, XXVI, 145, 146. G. Giorgi, I, 95. Laurent, XVII, 272. Baudry, II, 965. Thiry, III, 20, 21. Aubry et Rau, IV, § 298 bis, p. 16. Demante, V, 128 bis II. Vigié, II, 1372. Mourlon, II, 1243. T. Huc, VII, 298. Acollas, II, p. 838. Pand. fr., I, 163 urm. și toți autorii.

²⁾ Art. 1038 lipsește de asemenea în Codul fr., însă soluția este aceeaș și în acest din urmă Cod. „Fie-care creditor solidar este reprezentantul și mandatarul legal a celorlalți“, dice Marcadé (IV, 597, 599), însă bine înțeles numai în cât privește conservarea și îmbunătățirea creanței (art. 1038 și

Art. 1216. — Jurământul dat debitorului de unul din creditorii solidari și făcut, nu liberă pe debitor de cât pentru partea celui creditor. (Art. 1035, § 2, 1215, 1217, 1218, *ab initio* C. C. Art. 1365, § 2, C. fr.)¹⁾.

Art. 1217. — Jurământul dat de debitor unuia din creditorii solidari și refuzat de acesta, liberă pe debitor numai pentru partea creditorului care a refuzat a jura. (Art. 1215 urm., 1218 C. C.).

Art. 1218, § 1. — Jurământul dat de unul din creditorii solidari și refuzat de debitor, sau jurământul făcut de creditor, după propunerea debitorului, profită la toți creditorii solidari. (Art. 1038 C. C.)²⁾.

Dreptul roman.

În dreptul roman, fie care din creditorii solidari (*correi stipulandi*) era considerat față cu debitorul ca singur și unic creditor, așa în cât fie care din ei fiind stăpân absolut al creanței, remiterea ei din partea unuia aducea neaparat stângerea ei față cu toți creditorii. „*Ideoque petitione, acceptatione unius tota solvitur obligatio*“³⁾.

1218 C. rom.). Aceasta o spune tot Marcadé (V, asupra art. 1365, No. II, p. 237). Art. 1038 nu este deci de nici o utilitate, și soluția ar fi fost aceeași chiar dacă el ar fi lipsit din Cod. Codul spaniol de la 1889 cuprinde o dispoziție aproape identică: „Fie-care din creditorii poate să facă ceea ce este folositor celorlalți, nu însă ceea ce le strică“ (art. 1141, § 1).

Deosebire de redacție de la C. fr.

- 1) Textul corespunzător francez, prin cuvântul *néanmoins* prezintă această regulă ca o excepție la principiul statornicit de art. 1215, după care jurământul prestat sau refuzat nu constituie o dovadă de cât în favoarea sau în contra aceluia care l'a dat, sau în favoarea ori în contra moștenitorilor și reprezentanților săi. Marcadé (V, p. 237) criticând însă acest viciu de redacție, cuvântul *néanmoins* (cu toate acestea) n'a mai fost reproduș în textul nostru. Tot după Marcadé (*loco cit.*), s'a îndreptat și redacția art. 1215.
- 2) Art. 1217 și 1218 nu există în Codul francez, și sunt adăoase de legiuitorul nostru, tot după observațiile lui Marcadé (V, art. 1365, No. II, p. 237). Vezi și *infra*, p. 169, notele 2 și 3.
- 3) L. 2, Dig., 45, 2, *De duobus reis* și L. 31, § 1, Dig., 46, 2, *De novationibus*. Vezi și L. 28, Dig., 12, 2, *De jurejurando*, unde, contrar dreptului actual (art. 1216—1218), se dice că jurământul deferit debitorului de unul din creditorii solidari, vatămă pe ceilalți: „*In duobus reis stipulandi ab altero delatum jusjurandum etiam alteri nocebit*“. Vezi și *Instit.*, § 1, III, 16, *De duobus reis stipulandi et promittendi*. Cpr. Savigny, *Das Obligationenrecht*, etc., I, § 19.

În cât privește raporturile creditorilor dintre dênșii, ei nefiind presupuși asociați și în comunitate, așa cum sunt astăzi, acel care primise plata întregii creanțe nu datorea în principiu nici o socoteală celorlalți, dacă nu intervenise între ei un pact de asociațiune¹⁾; de unde rezultă că asemenea corealitate nu numai că nu avea nici un interes practic, dar încă era periculoasă, de vreme ce întreaga creanță aparținea creditorului celui mai diligent.

Legiuitorul modern depărtându-se de la principiile romane, a admis pentru fie care creditor dreptul de a cere plata integrală a creanței (art. 1034²⁾), obligându-l însă, în asemenea caz, a împărți suma primită cu ceilalți creditori (cpr. art. 1053, 1054), legea noastră fiind chiar formală în această privință (art. 1037), pentru că, pe de o parte, contrar celor ce se petreceau în dreptul roman și în dreptul nostru anterior, creditorii solidari sunt astăzi

Dreptul
actual.

1) Cpr. L. 62, Pr., Dig., 35, 2, *Ad legem Falcidiam*. „Dacă cineva au făgăduit tot aceiaș totime la mai mulți împreună-creditori deosebi, dice art. 1190 din Codul Calimach (895 C. austriac), din care unul au apucat a lua cea totime singur, în cât se indatorește acesta să respundă către ceilalți creditori, trebuie să se hotărească din legiuitele alcătuirii, care s'au făcut deosebi între dênșii. Dacă nu s'au făcut acest fel de legături, nu este îndatorit a răspunde unul către altul“; *So ist einer dem andern keine Rechenschaft schuldig*, după cum se exprimă textul corespunzător din Codul austriac.

2) Dreptul care aparține creditorului solidar de a cere plata integrală a creanței aparține și moștenitorului său, pentru că mandatul conferit fie cărui creditor este irevocabil și nu se stânge prin moartea lui. — Dacă creditorul solidar a lasat mai mulți moștenitori, fie-care nu va putea cere de la debitor de cât partea cuvenită lui, după vocațiunea sa ereditară în creanța solidară. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a 1, anul 1885, p. 80. Obligația solidară se divide deci între moștenitori conform principiului: *Nomina hereditaria ipso jure inter heredes dividuntur*. (Cpr. art. 1059, 1060, 1064, 1072, § 2). Solidaritatea continuă însă a subsista între moștenitorii creditorului defunct și ceilalți creditori, numai pentru partea care revine fie cărui moștenitor. Cpr. Pothier, II, 324. Thiry, III, 21, *in fine*. Laurent, XVII, 261. Demolombe, XXVI, 154. Marcadé, IV, 594. Arntz, III, 120. Larombière, II, art. 1199, No. 4. Aubry et Rau, IV, § 298 bis, p. 16, t. și nota 5. Pand. fr., I, 170. Rodière, *Solidarité*, No. 11.

Dreptul moș-
tenitorilor
creditorului
solidar.

presupuși a avea un interes comun în creanță, a fi în privința ei în societate sau în comunitate, ear pe de altă parte, a se reprezenta unii pe alții în cât privește primirea plăței (art. 1038).¹⁾ Impărțirea creanței între toți creditorii solidari nu se poate explica de cât prin presupțiunea că ar exista între dênșii o societate sau o comunitate, căci altfel solidaritatea activă n'ar prezenta nici un interes. Efectul principal al acestei solidarități consistând, în adevăr, în dreptul pentru unul din creditori de a primi creanța întreagă, s'ar putea foarte bine ajunge la acelaș rezultat prin un mandat ordinar, și acest mandat ar avea chiar mai puține inconveniente de cât solidaritatea, fiind că el este revocabil și nu trece la moștenitori (art. 1552, 1553).

Resturnarea
presupțiunii
de societate
sau comunitate
creată în favoarea
creditorilor
solidari.

Această presupțiune de comunitate sau de societate putând însă fi resturnată prin dovada contrară, creditorul care a primit plata n'ar avea de cât să dovedească prin mijloacele ordinare de drept²⁾, că obligația era contractată în interesul său exclusiv și că, prin urmare, el nu trebuie să împartă beneficiile ei cu ceilalți (art. 1037), soluțiune care se admite și în Codul francez, de și acolo art. 1037 din Codul nostru nu și are ființă³⁾.

Precum vedem, efectul principal și esențial al solidarității dintre creditori este atribuirea fie cărnua din ei a dreptului de a cere plata integrală a creanței (art. 1034), cu îndatorire în urmă de a o împărți cu toți ceilalți co-creditori (art. 1037), fie de o potrivă, fie în părți inegale, după înțelegerea lor comună⁴⁾.

1) Cpr. art. 1056, care admite acelaș mandat între codebitorii solidari în toate actele care pot avea de efect stângerea sau imputinarea obligațiunii. V. *infra*, p. 188 urm.

2) Proba testimonială și presupțiile nu vor fi admise peste 150 lei, de cât în cazul când ar exista un început de dovadă scrisă (art. 1191 urm.). Demolombe, XXVI, 149. Pand. fr., I, 166. Larombière, II, art. 1197, No. 20.—Chestia de a se ști dacă există sau nu început de dovadă scrisă fiind o chestie de drept, cade sub controlul Curței de Casație. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1898. 1. 99. *Pand. Périod.* 87. 1. 236.

3) Thiry, III, 20. Demolombe, XXVI, 147, 148. Pand. fr., I, 165. Larombière, II, art. 1197, No. 20. Veți și *suprà*, p. 163, nota 1.

Art. 430 C.
german.

4) Art. 430 din noul Cod german prevede că, afară de o convenție contrară, creditorii solidari au dreptul între ei la o

Prin urmare, în cât privește partea de creanță care trebuie să-i rămăie lui definitiv, creditorul solidar fiind proprietarul ei, poate să dispue de dēnsa după bunul său plac. Cât pentru părțile care urmează a fi restituite celorlalți creditori, el nu este de cât un simplu mandatar cu dreptul de a primi plata integrală (art. 1034) și de a face toate actele care tind la conservarea creanței (art. 1038). Acest mandat se deosebește însă de mandatul ordinar (art. 1553), prin aceasta că este irevocabil.

Din acest principiu fundamental, care predomină întreaga materie, rezultă următoarele consecințe :

1^o Debitorul poate, după alegerea sa, să plătească toată creanța ori cărui creditor va voi, fie care din ei fiind în drept a primi plata, și această plată îl liberează față de toți (art. 1034, 1035). ¹⁾

„Dacă unul din mai mulți împreună-creditori, Art. 1188 C. Calimach. dice art. 1188 din Codul Calimach (893 C. austriac), va fi luat de la un datornic totimea, nu pot mai mult ceilalți să ceară ceva de la dēnsul“.

Din momentul însă ce unul din creditori a făcut înpotriva debitorului o cerere în judecată²⁾, acesta nu mai

parte egală : „Die Gesamtgläubiger sind im Verhältnisse zu einander zu gleichen Antheilen berechtigt, soweit nicht ein Anderes bestimmt ist“.

1) Debitorul mai este încă liberat față de toți creditorii prin pierderea fortuită a lucrului datorit (art. 1091, 1156). Demolombe, XXVI, 197. Fēder, *op. cit.*, 38, p. 145. Pand. fr., I, 215. El n'ar putea însă să se libereze făcând unuia din creditori o *datio in solutum*, adecă dāndu'i alt ceva de cât ceea ce i se datorește, *aliud pro alio solvens*. *Instit.*, III, 29, Pr., *Quibus modis obligatio tollitur*. Cpr. G. Giorgi, I, 97.

Perdere
fortuită a
lucrului da-
torit.

2) Legiutorul nostru prescriind o cerere în judecată, *una do-* Deosebire de
manda giudiziale, după cum se exprimă art. 1185 din Co-
dului italian, adecă o acțiune, se înțelege ca o simplă soma-
ție de plată, un comandament prealabil, etc., n'ar putea să
impedee plata în mâna celorlalți creditori. In Codul fr. se
decide contrariul, pentru că textul acolo nu vorbește de
cerere în judecată, ci de urmărire (*poursuites*). Cpr. De-
molombe, XXVI, 164. Pand. fr., I, 181. Larombière, II,
art. 1198, No. 2. — Art. 428 din Codul german prevede că
debitorul poate să facă prestațiunea fie căruia din credi-
tori, *chiar dacă unul din ei a cerut prestațiunea în justiție* :
„Dies gilt auch dann, wenn einer der Gläubiger bereits Klage
auf die Leistung erhoben hat“.

redacție de
la C. fr.

Art. 428 C.
german.

Cererea în judecată făcută însă înainte de termen sau

poate face plata de cât creditorului reclamant (art. 1035, § 1)¹⁾. *Jura vigilantibus prosunt*. Creditorii nu mai au însă interesul ce aveau la Romani de a se grăbi și de a reclama unii înaintea altora, întreaga creanță ne mai aparținând astăzi creditorului celui mai diligent, cu toate că și astăzi s'ar putea întâmpla ca creditorul care a încasat creanța să cheltuească banii și ceilalți să rămâe păgubași.

2^o Contrar celor ce se întâmplau în dreptul roman (vezi *suprà*, pag. 164), remiterea datoriei făcută de unul din creditorii solidari nu liberează pe debitor de cât pentru partea acestui creditor (art. 1035, § 2), el fiind în drept de a înstrăina partea sa, nu însă și părțile pentru care el este un simplu mandatar (art. 1536, 1537)²⁾.

Art. 1216.

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1216 prevede că jurământul dat debitorului de unul din creditorii solidari și prestat, nu liberează pe debitor de cât pentru partea creditorului care a deferit jurământul, pentru că jurământul fiind o transacțiune³⁾, unul din creditori n'are man-

înainte de îndeplinirea condiții, presupunând că obligația solidară ar fi cu termen sau condițională, n'ar împedea facerea plăței în mâna celorlalți creditori. Demolombe, XXVI, 162, 163. Larombière, II, art. 1198, No. 5.

1) „*Ex duobus reis stipulandi si semel unus egerit, alteri promissor offerendo pecuniam, nihil agit*“. L. 16, Dig., 45, 2, *De duobus reis*. — Debitorul acțiunii de unul din creditori nu va putea, din momentul reclamațiunii, să plătească celuilalt creditor nici chiar partea sa de creanță. Cpr. Pothier, II, 260. Demolombe, XXVI, 166. Laurent, XVII, 260. — *Contrà*. Larombière, II, art. 1198, No. 6. Rodière, *Solidarité*, No. 15. G. Giorgi, I, 101. — El nu va putea de asemenea să ceară cautiune de la creditorul reclamant pentru a fi garantat contra reclamațiilor ce ar putea face mai târziu alți creditori. G. Giorgi, I, 96. — Vezi însă L. 11, § 21, Dig., *De legatis* XXXII, care nu este aplicabilă în specie.

2) Concordatul fiind o remitere de datorie, din art. 1035, § 2, rezultă că, la caz de falimentul debitorului, unul din creditori nu poate să represinte pe ceilalți la concordat și că la această operație vor trebui chemați toți creditorii solidari. Cpr. Demolombe, XXVI, 178. Rodière, *Solidarité*, 20. Pand. fr., I, 196. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 593.

3) „*Jusjurandum etiam loco solutionis cedit*“. L. 27, Dig., 12, 2, *De jurejurando*. Vezi și L. 2, Dig., *loco cit.*, unde se dice: *Jusjurandum speciem transactionis continet*“. Vezi și tr. nostru în limba franceză, p. 424 și 433.

dat de la ceilalți pentru a transige și a remite datoria (art. 1035, § 2), ci numai pentru a conserva creanța (art. 1038)¹⁾.

De asemenea, jurământul dat de debitor unuia din creditorii solidari și refuzat de acesta, liberează pe debitor numai pentru partea creditorului care a refuzat de a jura (art. 1217), pentru că, prin acest refuz, el neconservând creanța, ci din contra, înstrăinând-o, nu poate să dispue de părțile ce nu i aparțin²⁾.

Jurământul dat de unul din creditorii solidari și refuzat de debitor, sau jurământul prestat de creditor după propunerea debitorului, folosește din contra tuturor creditorilor solidari (art. 1218, § 1), pentru că, atât prin refuzul debitorului de a jura, cât și prin prestarea jurământului de către creditor, după propunerea debitorului, creanța nu este înstrăinată, ci din contra conservată, ceea ce creditorul are dreptul să facă (art. 1038)³⁾.

Tot în puterea acestor principii trebuie să decidem, de și chestiunea este foarte controversată, că hotărîrea dobîndită de debitor *contra* unuia dintre creditorii solidari nu este opozabilă celorlalți creditori pentru părțile ce ei au în creanță.

Efectele In-
crului jude-
cat față cu
unul din cre-
ditorii soli-
dari.
Controversă.

Fie care creditor solidar are, în adevăr, mandat pentru a îmbunătăți pozițiunea cocreditorilor săi, nu însă pentru a o face mai rea (art. 1038). Dreptul de a cere plata creanței, pe care îl are fie care creditor (art. 1034), nu cuprinde implicitamente acel de a urmări pe debitor în

¹⁾ Marcadé, V, art. 1365. No. 2. Thiry, III, 21. — La Romani, se admitea soluția contrară (L. 28, Dig., 12, 2, *De jurejurando*), pentru că fie care din creditorii solidari era stăpân absolut a creanței. Vezi *suprà*, p. 164.

²⁾ Art. 1217, care nu există în Codul francez, este luat din Marcadé: „*Il est bien entendu, dice acest autor (V, p. 237), que ce que l'art. 1365 (1216 C. rom.) dit du serment prêté par le débiteur, sur la proposition du cocréancier plaidant, s'appliquerait aussi au serment déféré au cocréancier par le débiteur et refusé par le premier*“. Vezi și *suprà*, p. 164, n. 2.

³⁾ Și art. 1218 este luat tot din Marcadé (V, p. 237, asupra art. 1365). „*Au contraire, dice acest autor, et puisque les cocréanciers sont mandataires pour conserver et améliorer la créance, le serment refusé par le débiteur sur la proposition de l'un des créanciers, ou prêté par celui-ci sur la proposition du débiteur, profiterait à tous les créanciers*“. Cpr. Giorgi, I, 108.

justiție, pentru că cererea plăței este un act de administrație, pe când reclamația în justiție este un act de dispoziție, și creditorul solidar nu poate să dispue de creanță de cât pentru partea sa. Deci, hotărîrea ce debitorul a dobândit *contra unui creditor solidar*, nu este oposabilă de cât acestui creditor pentru partea sa, nu însă și celorlalți creditori.

Casul în care hotărîrea a fost dobândită de creditor *contra debitorului*.

Hotărîrea însă care ar fi favorabilă creditorului și ar fi fost pronunțată *în contra debitorului*, va fi oposabilă celorlalți creditori, soluție admisibilă și în privința solidarității pasive (v. p. 190 urm.), pentru că creditorul care a câștigat procesul îmbunătățește soarta cocreditorilor săi, și el are mandat pentru conservarea creanței¹⁾. Acest sistem, după care creditorul și debitorul solidar au mandat de la cocreditorii sau codebitorii lor numai pentru a câștiga, ear nu și pentru a perde, pe care autorii îl critică, considerându-l ca nedrept și nelogic²⁾, este formal admis de legiuitorul nostru (art. 1038, 1056).

Intr'un alt sistem, prea absolut, se susține însă că lucrul judecat între debitor și unul din creditorii solidari nu este nici o dată oposabil celorlalți creditori, fie că creditorul a pierdut sau a câștigat procesul³⁾.

În fine, un alt sistem, earăși absolut, și inadmisibil la noi față cu art. 1038, voește ca hotărîrea pronunțată în-

¹⁾ Aubry et Rau, IV, § 278, p. 17, t. și nota 10 și VIII, § 769, p. 380. Massé-Vergé, III, § 527, p. 351, n. 11. Thiry, III, 171. Vigié, II, 1376. Pand. fr., I, 205. Rodière, *Solidarité*, No. 27. Arntz, III, 417. Bonnier, *Preuves* (ed. Lar-naude din 1888), 887.

²⁾ Veđi Demolombe, XXVI, 191, *in fine*. T. Huc, VII, 306. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'oblig., d'après le nouveau projet du Code allemand*, 118. G. Giorgi, I, 175.

³⁾ Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 1418. Duranton, XI, 179 și XIII, 521. Laurent, XVII, 271 și XX, 121. Giolet, *De l'autorité de la chose jugée*, Revue pratique, t. XXIII, (anul 1867), p. 270 urm. Lacombe, *De l'autor. de la chose jugée*, 205 urm. Cpr. L. 52, § 3, Dig., 46, 1, *De fidejussoribus*. Acest sistem este formal admis în Codul german. Veđi art. 425 și 429 din acest Cod.—Art. 327 din Proiectul suscitatalui Cod prevedea anume că hotărîrea definitivă intervenită între unul din creditorii solidari și debitorul, sau *contra creditorului și unul din debitorii solidari*, nu produce nici un efect pentru sau *contra celorlalți creditori sau debitori solidari*. Acest text a fost înlocuit prin art. 425 și 429, care în alte cuvinte spun acelaș lucru.

tre debitor și unul din creditorii solidari, să fie în tot deauna oposabilă celorlalți creditori, fără a se distinge dacă creditorul care a figurat singur în instanță a perdut sau a câștigat procesul, pentru că dreptul de a cere plata creanței întregi conferit de art. 1034 ar implica neaparat dreptul de a urmări pe debitorul care nu voește să plătească ¹⁾, ceea ce, precum am văzut, confundă două acte de o natură cu totul deosebită, actele de administrație cu actele de dispoziție.

3^o Unul din creditorii solidari nu poate astăzi să noveze întreaga creanță solidară, precum putea s'o noveze la Romani, cel puțin după părerea lui Labeon, Paul și a altora ²⁾, mandatul de a primi plata neconferind puterea de a primi alt ceva de cât ceea ce se datorește, nici de a schimba debitorul; de unde rezultă că novațiunea făcută de unul din creditorii solidari nu va fi validă de cât pentru partea sa ³⁾, după cum tot astfel nu vor fi valide nici compromisul sau transacțiunea făcute de dânsul ⁴⁾.

Novatiunea creanței solidare.

Novatiunea, transacțiunea și compromisul nu numai că nu sunt oposabile creditorilor care n'au luat parte la sevêrsirea lor, dar nu pot nici macar fi opuse de acești creditori debitorului, presupunând că ele le ar fi folositoare ⁵⁾.

Creditorii care n'au luat parte la novațiune, n'o pot opune debitorului. Controversă.

1) Cpr. Merlin, *Quest.*, v^o *Chose jugée*, § 18, No. 1, t. II, p. 274 (ediția din 1827). Demante, V, 328 bis XXVII. Marcadé, IV, 598, *in fine*. T. Huc, VII, 306. Lewandowsky, *De la Solidarité*, p. 216. G. Giorgi, I, 107. Demolombe, XXVI, 191. Toullier D., V, partea II, 204. Féder, *op. cit.*, 37, p. 144, 145. Larombière, II, art. 1198, No. 15.—In cât privește dreptul roman, veți Savigny, *Das Obligationenrecht*, I, § 19.

2) L. 27, Pr., Dig., 2, 14, *De Pactis*. — Venuleius pare însă a fi fost de altă opinie. L. 31, § 1, Dig., 46, 2, *De novationibus*. Cpr. Savigny, *Das Obligationenrecht*, I, § 18.

3) Thiry, III, 21. Bernard, II, 284. Laurent, XVII, 269. Arntz, III, 119 bis. Aubry et Rau, IV, § 298 bis, p. 17. Marcadé, IV, 597. Demolombe, XXVI, 183. Demante, V, 130 bis, III, Larombière, II, art. 1198, No. 13. Duranton, XI, 176. Pand. fr., I, 197. T. Huc, VII, 304. G. Giorgi, I, 110. Féder, *op. cit.*, p. 144, No. 36.

4) Demolombe, XXVI, 184, 185. Larombière, II, art. 1198, No. 14. Demante, *loco cit.* Vigié, II, 1376. Pand. fr., I, 199. Laurent, XVII, 269. Duranton, XI, 177. T. Huc, VII, 304. Massé-Vergé, III, § 527, p. 352, nota 11, *in fine*. Aubry et Rau, *loco supra cit.*

5) Laurent, XVII, 269. Demolombe, XXVI, 187. Demante,

Opunerea
compensații.
Controversă.

4^o Debitorul n'ar putea să opue unuia din creditorii solidari compensația sumei datorite lui de ceilalți creditori.

Astfel, dacă presupunem că aș datori 1000 lei lui A, B și C (cocreditori solidari), și că C mi-ar datori și el mie 1000 lei, eu n'aș putea să opun compensația lui A sau lui B, care 'mi ar cere plata creanței solidare, pentru că, dacă cu adevărat C îmi datorește 1000 lei, el nu este creditorul meu tot pentru 1000 lei, ci numai pentru a treia parte din creanța solidară, în privința celorlalte două părți el fiind numai mandatarul lui A și lui B, și eu nu pot să compensez cu mandantele ceea ce mi se datorește de mandatar (cpr. art. 1148); de unde rezultă că compensația nu va putea să aibă loc de cât pentru a treia parte ¹⁾).

Confusiune.

Aceiaș soluție este, pentru aceleași motive, aplicabilă în privința confusiunii, pentru cazul când debitorul ar fi devenit moștenitorul unuia din creditorii solidari, sau *vice-versa*, pentru că confusiunea nu 'și produce efectele sale de cât în privința drepturilor active sau pasive proprie ambelor persoane, din care una moștenește pe cealaltă (art. 1048, 1155) ²⁾.

Art. 1036.

5^o Or ce act care întrerupe prescripția în privința unuia din creditorii solidari folosește tuturor creditorilor (art. 1036), pentru că fie care din creditori represintă pe ceilalți cocreditori în toate actele care pot avea de efect conservarea obligațiunii (art. 1038). Art. 1036 nu este deci de cât o aplicare a principiului înscris în art. 1038 ³⁾.

V, 130 bis, III. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 298 bis, p. 17. Larombière, II, art. 1198, No. 13, 14.

- ¹⁾ Thiry, III, 21. Laurent, XVII, 268. Massé-Vergé, III, § 527, p. 351, n. 7. Marcadé, IV, 598. G. Giorgi, I, 114. Pand. fr., I, 210. Cpr. Savigny, *op. cit.*, I, § 18. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 298 bis, p. 17, t. și nota 7. Demante, V, 130 bis IV. Desjardins, *Compensation*, 128. Demolombe, XXVI, 193. Larombière, II, art. 1198, No. 8. Durantou, XI, 178. T. Huc, VII, 305. Féder, *op. cit.*, 32, p. 140, 141.
- ²⁾ Marcadé, Massé-Vergé, *loco supra cit.* Demolombe, XXVI, 195. G. Giorgi, I, 115. Féder, 33, p. 142, 143. Pand. fr., I, 213. Laurent, XVII, 270. Thiry, III, 89. Cpr. Savigny, *op. și loco cit.* — Vedi însă Colmet de Santerre, V, 130 bis V.
- ³⁾ Pothier, II, 260. Thiry, III, 21. Arntz, III, 119. Marcadé, IV, 599. Laurent, XVII, 263. Demolombe, XXVI, 167,

De asemenea renunțarea la prescripția dobândită ce ar face debitorul în favoarea unuia din creditorii solidari, ar folosi, în virtutea aceluiași principii, tuturor creditorilor ¹⁾.

Renunțarea la prescripția dobândită.

Suspendarea prescripției în privința unuia din creditori pentru caz de minoritate sau interdicție (art. 1876) n'ar folosi însă celorlalți creditori, pentru că prescripția curgând contra veri cărei persoane care n'ar putea invoca o excepțiune anume stabilită de lege (art. 1875), nici un text nu suspendă prescripția în folosul creditorilor solidari, când ea este suspendată numai în privința unuia din ei. Apoi, suspendarea prescripției fiind o favoare acordată unor persoane pentru motive speciale, ea nu poate folosi persoanelor care nu întrunesc aceste condițiuni ²⁾.

Suspendarea prescripției în privința unuia din creditori nu folosește celorlalți. Controversă.

Soluția ar fi însă cu totul alta, când dreptul care aparține la mai multe persoane ar fi indivisibil. Astfel, când o servitute aparține la mai multe persoane, din care una este minoară, prescripția nu curge nici în contra uneia din ele, prin aplicarea maximei lui Dumoulin: *In individuīs minor majorem relevat* (art. 643) ³⁾.

Art. 643.

⁶⁾ Punerea în întârziere făcută de unul din creditorii solidari face să curgă dobânda în privința tuturor (art. 1036, 1046, 1088), după cum convențiunea prin care unul din creditorii solidari ar fi stipulat ca obligația să pro-

Punerea în întârziere din partea unuia din creditori folosește celorlalți.

168. Aubry et Rau, IV, § 298 bis, p. 16. Pand. fr., I, 185. Larombière, II, art. 1199, No. 5. G. Giorgi, I, 104. Cpr. art. 1045 și L. 5 Cod., 8, 40, *De duobus reis*.

¹⁾ Demolombe, XXVI, 169. Pand. fr., I, 186. Larombière, II, art. 1199, No. 2. G. Giorgi, I, 105.

²⁾ Thiry, III, 21. Arntz, III, 119 bis. T. Hue, VII, 307. Laurent, XVII, 264 și XXXII, 74 bis. Demante, V, 131 bis II. Marcadé, IV, 599. Aubry et Rau, IV, § 298 bis, p. 18, t. și n. 11 și t. II, § 214, p. 345. Féder, 31, p. 137, 138. Vigié, II, 1376. Mourlon, II, 1243. Troplong, *Prescription*, II, 739. Leroux de Bretagne, *Prescription*, I, 612, 613. Acollas, II, p. 838. Pand. fr., I, 188. Massé-Vergé, III, § 527, p. 352, nota 13. Baudry et Tissier, *Prescription*, 463. — *Contrà*. Demolombe, XXVI, 171. Duranton, XI, 180. Larombière, II, art. 1199, No. 3.

³⁾ Cpr. Mourlon, II, 1243. Baudry et Tissier, *Prescription*, 464. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, I, 613. Aubry et Rau, II, § 214, *in fine*, p. 346 și IV, § 301, p. 52, 53. Larombière, II, art. 1225, No. 11. Duranton, XI, 259. Troplong, *Prescription*, II, 637. Marcadé, IV, 648. Baudry, I, 1579. Veđi și t. III a lucrării noastre, p. 194. Cpr. L. 10, Pr., Dig., 8, 6, *Quemadmodum servitutes amittuntur*.

ducă dobânda de drept, fără nici o punere în întârziere (art. 1079, 1088), va folosi tuturor creditorilor solidari¹⁾.

Stipularea unei siguranțe reale din partea unuia din creditorii folosește celorlalți.

7 Stipulațiunea din partea unuia din creditorii solidari, în urma închierii contractului, a unei siguranțe reale, precum ar fi o ipotecă, un amanet, o fidejusiune, etc., ar folosi de drept tuturor creditorilor solidari, în virtutea mandatului ce fie care creditor are pentru conservarea și îmbunătățirea creanței (art. 1038), și creditorul care ar fi stipulat asemenea garanții, nu mai poate să renunțe la ele în dauna cocreditorilor săi, chiar dacă ei n'ar fi declarat expres că înțeleg a se folosi de asemenea siguranțe²⁾.

Despre solidaritatea între debitori (Solidaritatea pasivă).

Natura solidarității pasive și casurile în care ea are loc.

Art. 1039. — Obligațiunea este solidară din partea debitorilor, când toți s'au obligat la acelaș lucru, astfel că fie care poate fi constrâns pentru totalitate, și că plata făcută de unul din debitori liberă și pe ceilalți către creditor. (Art. 1034, 1047, 1048, 1059, 1060 urm., 1551 C. C. Art. 1200 C. fr.).

Art. 1040. — Debitorii solidari se pot obliga sub diferite modalități, adică: unii pur, alții sub o condițiune și alții cu termen. (Art. 1004 urm., 1022 urm. Art. 1201 C. fr.).

În principiu, de câte ori mai multe persoane promit acelaș lucru unei singure persoane, fie care din ele nu se obligă de cât pentru o fracțiune.

Oblig. multiplă conjunctă.

Astfel, dacă trei persoane s'au întrunit spre a împrumuta de la mine 3000 lei, existând în specie atâte datorii cât și debitori, fie care îmi datorește câte 1000 lei (art. 1060). Aceasta este cazul unei datorii multiple conjuncte³⁾.

Art. 429, § 1
C. german.

- 1) Thiry, III, 21. Baudry, II, 966. Demolombe, XXVI, 172, 173. Laurent, XVII, 262. Mourlon, II, 1243. T. Huc, VII, 307. Larombière, II, art. 1198, No. 9. Pand. fr., I, 190. Aubry et Rau, IV, § 298 bis, p. 16. Demante, V, 131 bis I. G. Giorgi, I, 106. — Punerea în întârziere a unuia din creditorii, dice art. 429, § 1 din C. german, își produce efectele sale contra celorlalți creditorii. „*Der Verzug eines Gesamtgläubigers wirkt auch gegen die übrigen Gläubiger*“.
- 2) Demolombe, XXVI, 174, 175. Mourlon, II, 1243. Pand. fr., I, 191. Larombière, II, art. 1198, No. 14. F. Herman, III, art. 1198, No. 2. Rodière, *Solidarité*, 29. G. Giorgi, I, 109.
- 3) Veđi *supră*, p. 155. Cpr. și art. 420 C. german, citat, p. 157.

Acest mod de a contracta oferind însă pentru creditor pericole serioase, și anume acel de a perde partea debitorului devenit insolubil, el are interes de a deroga prin o anume clausă la dreptul comun și de a stipula că toți acei care se obligă a presta acelaș lucru să se asocieze între ei și să fie față cu dânsul considerați ca o singură persoană, așa în cât fie care din ei să poată fi constrâns la plata întregii datorii, și plata făcută numai unuia din ei să libereze pe toți ceilalți față cu creditorul ¹⁾.

Foloasele solidarității pasive.

Aceasta se numește a stipula solidaritatea din partea debitorilor, și asemenea solidaritate poate să resulte nu numai din voința expresă a părților (convenție sau testament), dar în unele cazuri și din lege ²⁾.

Solidaritatea legală.

Trebue însă să observăm că art. 2 din L. de la 28 mai 1892, oprește pe proprietari sau arendași de a stipula solidaritatea de la locuitori pentru munci agricole ³⁾.

L. din 28 mai 1892.

Obligația este deci solidară din partea debitorilor de câte ori ei sunt obligați prin convenție sau prin lege a presta acelaș lucru, astfel ca fie care să poată fi constrâns pentru totalitate, și ca plata făcută de unul singur să libereze pe toți ceilalți față de creditor (art. 1039) ⁴⁾.

Definiția solid. pasive.

Această definiție este criticată, pentru că ea se aplică nu numai la solidaritate, dar și la indivisibilitate. În adevăr, nu numai codebitorul solidar, dar și fie care din debitorii obligați la plata unei datorii indivisibile poate fi constrâns pentru totalitate (art. 1062), și plata făcută de unul din ei liberează pe ceilalți.

Critica definiții de mai sus.

Intre obligația solidară și cea indivisibilă există însă deosebire între oblig. solidară și cea indivisibilă. În următoarea deosebire: În obligația indivisibilă, necesitatea în care se găsește fie care din debitori de a plăti toată datoria resultă din însuș natura obligațiunii, care nu e sus-

Deosebire între oblig. solidară și cea indivisibilă.

¹⁾ „Dacă mai multe persoane au făgăduit tot acel lucru în-treg într'acel chip în cât unul pentru toți și toți pentru unul anume se îndatorează, dice art. 1184 din Codul Calimach (891 C. austriac), atunci fiște care persoană se îndatorește pentru totul“. Cpr. art. 421 din noul Cod german. Art. 1184 C. Calimach.

²⁾ Veți art. 1041 și textele citate *supra*, p. 160.

³⁾ Acest text mai oprește încă clausele penale în asemenea contracte (prestațiuni în natură). Cpr. și art. 2 din legea asupra clausei penale, de la 20 fevr. 1879. Veți *infra*, explic. acestei legi.

⁴⁾ Cpr. art. 421, 422 din noul Cod german.

ceptibilă de executare parțială. Cu alte cuvinte, în obligația indivisibilă, fie care din codebitori plătește tot, nu pentru că el datorește, ci pentru că există imposibilitate de a plăti *pro parte*; pe când, din contra, în obligația solidară, fie care debitor poate fi constrâns la plata întregii datorii, nu din cauza unei imposibilități de fapt, ci pentru că el o datorește ca și cum ar fi singur debitor, și pentru că el reprezintă pe toți ceilalți debitori în toate actele care pot avea de efect stângerea sau împuținarea obligațiunii (art. 1056). Dumoulin dicea, în această privință, că fie care din codebitorii solidari datorește *totum et totaliter*, pe când fie care din codebitorii unei datorii indivisibile datorește *totum*, nu însă și *totaliter* ¹⁾.

Condițiile cerute p. ca să existe solidaritatea pasivă.

Pentru ca solidaritatea să existe între debitori, se cer următoarele condițiuni:

1^o Toți debitorii trebuie să fie obligați a presta acelaș lucru, *eandem pecuniam* ²⁾, pentru că altfel n'ar exista o singură obligație, ci atâte obligații câte sunt și lucruri ³⁾.

2^o Codebitorii în genere trebuie să fie obligați în acelaș timp și prin acelaș ațt, pentru că altfel n'ar exista legătură comună. Solidaritatea ar putea însă să resulte din două acte diferite încheiate în timpuri deosebite, dacă a-

1) Cpr. Pothier, II, 261, 262. Laurent, XVII, 275 și Anteproiect, IV, p. 187. Baudry, II, 1002. Marcadé, IV, 594. T. Huc, VII, 310. — Intre obligațiile solidare și indivisibile mai există și alte deosebiri, pe care le vom examina mai la vale, sub art. 1059. — După art. 427 și 431 din noul Cod german, persoanele care datoresc o prestațiune indivisibilă se consideră ca debitori solidari. Eată, în adevăr, cum se exprimă art. 431 din acest Cod: „*Schulden Mehrere untheilbare Leistung, so haften sie als Gesamtschuldner*“. Veți și *infră*, p. 221, nota 1, *in fine*.

2) L. 2, Dig., 45, 2, *De duobus reis constituendis*.

3) Pothier, II, 263. Demolombe, XXVI, 204. Thiry, III, 22. Laurent, XVII, 278. Pand. fr., I, 218. Larombière, II, art. 1200, No. 2. — Unitatea datorii implică unitatea cauzei. Datoria contractată de toți codebitorii trebuie să aibă deci aceeaș cauză, ... *parem causam* (L. 9, § 2, Dig., 45, 2, *De duobus reis*), căci dacă cauzele ar fi deosebite, n'ar exista o singură obligație, ci atâte obligații câte și cauze. Demolombe, XXVI, 205. Larombière, II, art. 1200, No. 2. Pand. fr., I, 219.

ceste acte s'ar referi unul la altul și n'ar forma de cât unul la un loc ¹⁾.

3^o Fie care codebitor trebuie să fie obligat pentru toată datoria, altfel obligația ar fi conjunctă. (Vezi *suprà*, p. 155).

4^o Plata făcută de unul din debitori trebuie să libereze pe toți, pentru că lucrul nu e datorit de cât o singură dată. „Dacă unui din mai mulți împreună-datornici va fi plătit creditorului totdeauna, dice art. 1188 din Codul Calimach (893 C. austriac), nu mai poate acesta să ceară nimic de la ceilalți“ ²⁾.

Art. 1188
C. Calimach.

Dar dacă obligația solidară este unică în cât privește prestațiunea care face obiectul ei, pentru că numai un lucru se datorește, *una res vertitur* ³⁾, ea este multiplă însă în privința legăturilor de drept la care ea dă naștere, căci există mai mulți debitori, și prin urmare, mai multe obligații.

Astfel fiind lucrurile, ușor se poate înțelege că debitorii, care s'ar fi obligat a da în întregime a lui acelaș lucru, tot solidari rămân, cu toate că s'ar fi obligat sub diferite modalități, de ex., unii pur și simplu, alții sub o condiție, alții cu termen, etc. (art. 1040) ⁴⁾.

Art. 1040
C. C.

În asemenea caz, debitorii puri și simpli vor putea fi urmăriți de îndată, ear debitorii cu termen sau sub condiție suspensivă, numai la îndeplinirea termenului sau a condițiunii ⁵⁾.

Solidaritatea nu face de asemenea obstacol ca diferiții debitori să fie obligați a plăti în locuri deosebite ⁶⁾.

1) Pand. fr., I, 220. Marcadé, IV, 601. Demolombe, XXVI, 206. Laurent, XVII, 279. Demante, V, 134 bis II. Larombière, II, art. 1200, No. 5, 6. Duranton, XI, 188. F. Herman, III, art. 1200, No. 9

2) „Executarea obligației seversită de unul din debitori, folosește tuturor celorlalți, dice art. 422, § 1 din noul Cod german“. *„Die Erfüllung durch einem Gesamtschuldner wirkt auf für die übrigen Schuldner“*. Art. 422 C. german.

3) *Instit.*, III, 16, § 1, *De duobus reis stipulandi et promittendi*.

4) L. 7 și 9, § 2, Dig., 45, 2, *De duobus reis*. V. și *Instit.*, § 2, III, 16, *De duobus reis*, unde se dice: *„Ex duobus reis promittendi, alius pure, alius in diem, vel sub conditione obligari potest“*.

5) Cpr. T. Huc, VII, 316. — *„Nec impedimento erit dies, aut conditio, quominus, ab eo qui pure obligatus est, petatur“*. *Instit.*, loco *suprà cit.*

6) Cpr. Pothier, II, 263. Demante, V, 134 bis I. Demolombe, XXVI, 213. Pand. fr., I, 225.

Casul în care oblig. unuia din debitori este supusă unei cauze de anulare.

Mai mult încă, solidaritatea ar avea loc chiar dacă obligația unuia din debitori ar fi supusă unei cauze de anulare, de ex., pentru vicii de consimțământ sau incapacitate. Tot ce va rezulta din aceste împrejurări este că debitorul care, în termenul legal (art. 1900), ar anula obligația pentru un motiv sau altul, se va considera că nu a fost nici o dată debitor ¹⁾.

Caracterele oblig. solidar-pasive.

Din cele mai sus expuse, putem conchide că caracterele obligației solidar-pasive sunt următoarele:

1^o Fie care din codebitori este obligat către creditor pentru toată datoria, ca și cum el ar fi singur debitor: *Singuli solidi debent*;

2^o Toți debitorii împreună nu sunt obligați a plăti datoria de cât o singură dată: *Unum debent omnes*.

3^o Și în fine, al treilea caracter al obligației solidar-pasive care, în Codul francez, se deduce din natura obligației ²⁾, și care, la noi, este arătat formal de art. 1056, este următorul: Între toți codebitorii solidari, ca și între creditorii solidari (art. 1038), există o asociațiune, o comunitate de interes, care 'i face a fi considerați față cu creditorul ca mandatar mutuali pentru tot ce privește stângerea sau împutinarea obligațiunii, principiu din care legiuitorul trage mai multe consecințe, după cum vom vedea mai la vale. (Vezi *infrà*, p. 188 urm.).

Efectele solidarității pasive.

Pentru a determina efectele obligațiunii solidar-pasive între debitori, vom distinge efectele ce obligația produce în raporturile debitorilor cu creditorul (art. 1042—1046), și efectele ce ea produce în raporturile debitorilor dintre ei (art. 1052—1055). (Vezi *infrà*, p. 201 urm.).

I. Raporturile debitorilor solidari cu creditorul.

Art. 1042. — Creditorul unei obligațiuni solidar-pasive se poate adresa la acela care va voi dintre debitori, fără ca debitorul să

¹⁾ Pand. fr., *loco cit.* Demolombe, XXVI, 214. Laurent, XVII, 286. Aubry et Rau, IV, § 208 ter, p. 24. Demante, V, 134 bis I. F. Herman, III, art. 1201, No. 2. Demangeat, *Des oblig. solidaires en droit romain*, p. 292. T. Huc, VII, 308.

²⁾ Cpr. T. Huc, VII, 308. Marcadé, IV, 602, *in fine*. Thiry, III, 22.

poată opune beneficiul de divisiune. (Art. 1065, 1666, 1667 C. C. Art. 1203 C. fr.).

Art. 1043. — Acțiunea intentată în contra unuia din debitori nu poprește pe creditor de a exercita asemenea acțiune și în contra celorlalți debitori. (Art. 1035, 1039 C. C. Art. 798, 800 C. com. Art. 1204 C. fr.).

Art. 1044. — Dacă lucrul debit a perit din culpa unui sau mai multor debitori solidari, ceialalți debitori nu rămân liberați de obligațiunea de a plăti prețul lucrului, dar nu sunt răspunzători pentru daune.

Debitorii care au întârziat de a plăti sunt în culpă.

Creditorul nu poate cere daune, de cât numai în contra debitorului în culpă. (Art. 998, 1079, 1081, 1156, 1571, 1601 C. C. Art. 1205 C. fr.).

Art. 1045.—Acțiunea intentată în contra unuia din debitori întrerupe prescripțiunea în contra tuturor debitorilor. (Art. 642, 1036, 1872 C. C. Art. 946, § 2 și 3 C. com. Art. 1206 C. fr.).

Art. 1872. — Întreruperea civilă a prescripțiunii, făcută în contra unuia din debitorii solidari, are efect în contra tuturor celorlalți codebitori ai săi.

Întreruperea civilă făcută în contra unuia din moștenitorii unui debitor solidar, nu are efect în contra celorlalți comoștenitori, chiar dacă creanța ar fi ipotecară, dacă obligațiunea este nedivisibilă.

Asemenea întrerupere nu are efect în contra codebitorilor debitorului defunct, de cât în măsura părții de obligațiune a moștenitorului, contra căruia s'a făcut întreruperea.

Spre a întrerupe prescripțiunea în contra acelor codebitori, trebuie o întrerupțiune făcută contra tuturor moștenitorilor debitorului defunct. (Art. 642, 1039, 1045, 1052, 1062 C. C. Art. 946, § 2 și 3 C. com. Art. 2249 C. fr.).

Art. 1046. — Cererea de dobândă făcută în contra unuia din debitorii solidari face a curge dobânda în contra tuturor debitorilor. (Art. 1036, 1040, 1045, 1088 C. C. Art. 1207 C. fr.).

Primul efect al solidarității pasive este prevădut de art. 1042 și 1043.

Dacă datoria este exigibilă față cu toți codebitorii, Art. 1042. adică dacă unii dintr'ênșii nu s'au obligat cu termen sau sub condiție (art. 1040), sau dacă, în asemenea caz, termenul și condiția s'au îndeplinit ¹⁾, sau dacă părțile, prin o anume convenție și derogare de la lege, n'au determinat o ordine particulară de urmărire a debitorilor, ceea ce ele sunt libere de a face ²⁾, creditorul obligațiunii solidare

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 177.

²⁾ Pand. fr., I, 350. Demolombe, XXVI, 315. Larombière, II, art. 1203, No. 3.

poate, după a sa voe și plăcere (art. 1185 C. Calimach, 891 C. austriac), *nach seinem Belieben*, după cum se exprimă art. 421 diu Cod. german ¹⁾, să ceară plata, fie pe cale de urmărire, în caz când el ar avea un titlu executor, fie pe cale de acțiune în caz contrar, de la acela care va voi dintre debitori, *a quo velit* ²⁾, fără ca acesta să poată opune beneficiul de divisiune (art. 1667) sau de discuțiune (art. 1662). Art. 1042 s'a exprimat formal în privința beneficiului de divisiune, pentru că debitorii, în cât privește raporturile dintre dênșii, fiind niște adevarați fidejutori (art. 1055), fidejursorul poate opune acest beneficiu, dacă n'a renunțat la el (art. 1667). Debitorul nu poate însă opune acest beneficiu creditorului, pentru că, față cu dênșul, el nu mai este un fidejursor, ci un debitor principal ³⁾.

Art. 112 urm.

Pr. civ.

Controversă.

Debitorul solidar urmărit de creditor ar putea însă să opue acestuia excepțiunea dilatorie de garanție, și să dobândească un termen spre a pune pe codebitorii săi în cauză (art. 112 nrm. Pr. civ.), pentru ca și ei, la rëndul lor, prin aceeaș hotărîre, să fie condamnați cătră dênșul la sumele plătite în socoteala lor (art. 1052) ⁴⁾.

El ar putea chiar să facă ca condamnarea să fie împărțită între codebitorii săi, aceasta fiind interpretarea cea

Art. 421 C.
german.

¹⁾ Acest text adaogă că, până la deplina achitare, toți debitorii rămân obligați, fie care pentru tot, ceea ce este adevărat și la noi. „*Bis zur Bewirkung der ganzen Leistung, bleiben sämtliche Schuldner verpflichtet*“.

²⁾ L. 2, Cod., 8, 40, *De duobus reis stipulandi et promittendi*.

Dreptul
roman.

³⁾ La Romani, Justinian, prin Nov. 99, acordă debitorilor solidari beneficiul de divisiune, ear L. 47, Dig., 19, 2, *Locati conducti*, ȳice că este mai just de a le refusa acest beneficiu... *quanquam fortasse justius sit*. Dreptul vechiŭ francez ca și al nostru, n'a acordat nici o dată beneficiul de divisiune debitorilor solidari. Pothier, II, 270. Cpr. art. 1184—1186 C. Calimach (891 C. austriac), *infra*, p. 182 și L. 3, § 1, Dig., 45, 2, *De duobus reis*.

⁴⁾ Argument din art. 1065, care acordă asemenea excepție dilatorie codebitorilor unei obligații indivisibile. Cpr. Baudry, II, 971. Vigié, II, 1385. Arntz, III, 122. Demolombe, XXVI, 316. Demante, V, 136 bis II. Pand. fr., I, 355. Duranton, XI, 215. F. Herman, III, art. 1203, No. 3. T. Huc, VII, 316. Fêder, *op. cit.*, 43, p. 148. Larombière, II, art. 1203, No. 4. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 28. — *Contrà*. Laurent, XVII, 297. Această din urmă părere era admisă și în vechiul drept francez. Veđi Pothier, II, 330.

mai rațională care se poate da art. 1065 de la indivisibilitate, aplicabil și codebitorilor solidari ¹⁾).

Cât pentru excepția de garanție, el o are în baza dreptului comun (art. 112 urm. Pr. civ.).

Debitorii neurmăriți pot de asemenea să intervie în urmărirea introdusă în contra unuia din ei, pentru conservarea interesului lor personal sau a intereselor comune ²⁾), fără ca creditorul urmărit să fie obligat a le da de știre ³⁾).

Din dreptul care aparține creditorului de a cere plata integrală de la ori care din debitorii solidari, rezultă pentru fie care debitor dreptul corelativ și reciproc de a plăti toată datoria și de a sili pe creditor la primirea plății integrale (art. 1115, 3^o), chiar dacă acesta, având interes la divisiunea datoriei, ar cere o plată parțială ⁴⁾).

Remâne însă bine înțeles că dreptul creditorului de a cere plata integrală fără divisiune, precum și dreptul fie cărui codebitor de a plăti datoria întreagă, nu există în plenitudinea sa, de cât atunci când toți codebitorii solidari se găsesc în viață, sau când acel sevêrsit din viață n'ar fi lăsat de cât un singur moștenitor, căci dacă unul din codebitori ar fi lasat mai mulți moștenitori, fie care dintr'ênșii neluând de cât o parte din moștenire, nu va fi obligat a plăti datoria solidară, de cât până la concurența acestei părți (art. 777, 1060) ⁵⁾).

Fie care din codebitori fiind obligat la plata întregi Art. 1043.
datoriei (art. 1039), de aici rezultă, ca o consecință, că ac-

¹⁾ Veđi *infra*, explic. acestui text, p. 244 și 245.—Chestiunea este însă controversată.

²⁾ Demolombe, XXVI, 317. T. Huc, VII, 316. Larombière, II, art. 1203, No. 4. Pand. fr., I, 356. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 28. C. Bordeaux, 19 aug. 1829, Répert. Dalloz, v^o *Rente viagère*, 133, nota 1.

³⁾ Pand. fr., I, 357.

⁴⁾ Demolombe, XXVI, 318. Pand. fr., I, 359. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 27. Vigié, II, 1385. Larombière, II, art. 1204, No. 4. C. Bordeaux și Cas. fr., 15 martie 1827. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1389, n. 1. — *Contrà*. Laurent, XVII, 298. Cpr. L. 3, § 1, Dig., 45, 2, *De duobus reis*.

⁵⁾ Demolombe, XXVI, 319. Pand. fr., I, 360 urm. Demante, V, 136 bis III. F. Herman, III, art. 1203, No. 17. Laurent, XVII, 327. Trib. Nancy, 11 fevr. 1889, sentință citată în Pand. fr., 360.

țiuinea sau urmărirea îndreptată contra unuia din debitori, nu oprește pe creditor de a exercita asemenea acțiune sau urmărire în contra celorlalți debitori (art. 1043), căci numai plata făcută de unul dintr'ênșii liberează pe ceilalți¹⁾.

Art. 1185,
1186 C. Calimach.

Această regulă, conformă cu o Constituție a lui Justinian²⁾ și luată, ca și celelalte, din Pothier (II, 271), era admisă și în Codul Calimach. În caz de solidaritate între mai mulți debitori, „are voe creditorul, ăice art. 1185 din acest Cod (891, *in medio*, C. austriac), să ceară totul de la toți împreună-datornicii, sau de la cei mai mulți sau de la fiște carele deosebi, după a sa voe și plăcere, parte sau totul numai de la unul“; și art. 1186 din acelaș Cod (891, *in fine*, C. austriac) adaogă: „Această alegere rămâne creditorului nevatamată, și când după pornirea judecății se va lasa de judecată, și dacă va lua o parte de la unul din împreună-datornici, poate să ceară rămășița de la ceialalți“.

Creditorul nu
poate să dividă
datoria.

Creditorul care ar urmări pe toți debitorii sau numai pe unul din ei, n'ar putea însă să dividă datoria în privința lor, fără ca ei să consimtă la aceasta, dreptul pentru fie care debitor de a plăti fără divisiune rezultând din însuș clausa solidarității.

Dacă, printre debitorii solidari, unii sunt insolvari, creditorul se va adresa cu bună samă la acel care presintă mai multe garanții de solvabilitate. În caz de insolvaritate a tuturor debitorilor, chestiunea este însă de a se ști cum creditorul își va putea exercita drepturile sale.

Art. 798, 800
C. com.

Codul de comerț a prevădut cazul în materie de faliment (art. 798, 800 C. com.)³⁾. Creditorul posesor de obligațiuni subscribe, girate sau garantate solidar de către falit și de alți coobligați căduți în stare de faliment, par-

1) Art. 421 din noul Codul german este formal în această privință. Vezi *suprà*, p. 180, t. și n. 1.

Dreptul
roman.

2) L. 28, Cod., 8, 41, *De fidejussoribus*. — În dreptul ante-Justinian, urmărirea exercitată contra unuia din *correi promittendi* sau *debendi*, stângea obligația în privința celorlalți. L. 116, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. Cpr. și L. 2, 46, 2, *De duobus reis*.

3) Vezi asupra art. 798, 800 C. com. (788, 790 C. com. italian, 542, 544 C. com. fr.), Calamandrei, *Del fallimento*, I, 459 urm., 470 urm. G. Giorgi, I, 147. A. Ingaramo, *op. cit.*, p. 497. Em. Cuzzi, *op. cit. (Del fallimento)*, VII, p. 353 urm. și p. 358 urm.

ticipă la repartițiune în toate masele și este trecut cu valoarea nominală a creanței sale, până la deplina achitare (art. 798 C. com.). De câte ori însă el a primit, înainte de faliment, o parte din creanța sa, el nu poate fi trecut la masa falimentului de cât scădându-se partea primită, și păstrează, pentru ceea ce 'i mai rămâne datorit, drepturile sale contra coobligaților sau fidejursorilor (art. 800, § 1, C. com.).

Aceste dispozițiuni, care, în materie de faliment, se justifică prin considerațiuni speciale, fiind contrarii principiilor, nu pot fi întinse la casurile când debitorul necomerciant este insolubil¹⁾.

Al doile efect al solidarității pasive este prevădut de art. 1044. Art. 1044.

Acest text presupunând că obiectul datorit solidaricește este un corp cert și determinat, cum ar fi, de exemplu, când mai multe persoane luând cu împrumut acelaș lucru, se găsesc solidaricește obligate la restituirea lui (art. 1571), prevede că faptul întârzierii, într'un cuvânt culpa unuia din debitorii solidari, este opozabilă aceluia care nu sunt în culpă, în acest sens că ei sunt ținuți a plăti creditorului valoarea lucrului distrus prin culpa unuia sau mai multor din debitori, sau în urma punerii lor în întârziere, căci simplul fapt de a nu plăti în urma punerii în întârziere constituie încă o culpă din partea lor (art. 1044, § 2)²⁾.

Culpa unuia din debitori este deci opozabilă codebitorilor săi, pentru motivul că datoria fie căruia din ei fiind una și aceeaș, ea nu poate să subsiste în privința unuia și să fie stensă în privința celorlalți³⁾. *Alterius*

1) Demolombe, XXVI, 340. Vigié, II, 1385. Pand. fr., I, 369 nrm. G. Giorgi, I, 147. Thaller, *Dr. comm.*, 1710. L. Fédér, *op. cit.*, No. 52, p. 156. — *Contrà*. Larombière, II, art. 1204, No. 5.

2) Veđi *suprà*, p. 150, text și nota 3. Cpr. art. 287 din noul Cod german.

3) Exemplul dat de Pothier (II, 273) ne va lămuri mai bine ipoteza delicată prevădută de art. 1044. Presupunând că Petru și Pavel mi-au vëndut solidaricește cutare cal și că, înainte de predarea lui, acest cal a perit prin greșala lui Petru, Pavel rămâne dator ca și Petru, și voi putea cere valoarea calului nu numai de la Petru, dar și de la Pavel, rămânându-i acestui din urmă recurs pentru jnmătate în

factum alteri quoque nocet (L. 18, Dig., 45, 2, *De duobus reis constituendis*)¹⁾.

În cât privește însă daunele care pot fi datorite pe lângă valoarea lucrului distrus, ele fiind rezultatul personal al debitorului în culpă, echitatea cere și art. 1044 § ultim prevede, că ele nu sunt datorite de toți codebitorii solidari, ci numai de debitorul în culpă, care singur le a produs, soluțiune admisă și în dreptul roman²⁾.

Temeiul distincțiunii făcute de art. 1044.

Care este temeiul distincțiunii făcute de art. 1044? Dumoulin și Pothier, după dânsul, dic că codebitorii solidari se represintă unii prin alții numai pentru a conserva și perpetua obligațiunea, nu însă pentru a o mări sau a adaoga ceva la ea, *ad conservandam et ad perpetuandam, non ad augendam obligationem*. Ori, de câte ori lucrul pere prin culpa unuia din debitori, obligația nefiind stînsă, ci obiectul ei fiind numai schimbat, s'a părut just ca fie care din codebitori să fie obligat la plata valorii lucrului, în locul însuș lucrului perit; pe când, în privința daunelor, obligația fiind mărită, această augmentare trebuie să rămăe străină de codebitorii care nu sunt în culpă sau în întârziere. Cel puțin aceasta este teoria lui Pothier, de la care art. 1044 este împrumutat³⁾.

contra lui Petru (art. 1052). Dacă, din contra, calul 'mi ar fi fost vîndut de Petru și Pavel fără solidaritate, prin o obligație conjunctă, Petru ar răspunde singur de culpa lui, și Pavel ar fi liberat de obligația de a 'mi preda calul, rămânînd însă creditor pentru jumătate din prețul calului vîndut, ca și cum acest cal ar fi perit prin caz fortuit.

¹⁾ Cu toate acestea, Codul german admite principiul contrar (art. 425, § 2).

²⁾ L. 173, Dig., 50, 17, *De regulis juris* și L. 32, § 4, Dig., 22, 1, *De usuris et fructibus*, unde se dice: „*Sed si duo rei promittendi sint, alterius mora nocet*”.

³⁾ Pothier, II, 273. Cpr. Pand. fr., I, 383. Toullier D. III, partea II, 730, 731. Baudry, II, 973. Thiry, III, 23. — Unii autori aprobă soluția art. 1044, considerând-o ca o consecință logică a principiilor solidarității (Duranton, XI, 218. Vigîe, II, 1386. Larombière, II, art. 1205, No. 1), ear alții, din contra, o critică, dicînd că debitorul care nu este în culpă ar fi trebuit sau să fie cu totul liberat, sau să plătească și daunele (Demolombe, XXVI, 344. T. Huc, VII, 317, 318. Demante, V, 139 bis I. Baudry, II, 973. Laurent, XVII, 311. Pand. fr., I, 384), etc.

Dacă convenția, regulând de mai înainte daunele in-
terese care ar putea fi datorite creditorului la caz de per-
dere a lucrului imputabilă unuia din codebitori, ar stipula o
clausă penală, ceea ce este permis și la noi (art. 1087),
întru cât legea din 1879 nu anulează asemenea clause de
cât în contractele de împrumut sau de prestațiuni în
natură¹⁾, se admite, după părerea lui Dumoulin și a
lui Pothier (II, 273, *in fine*), că, în asemenea caz, credi-
torul poate să ceară de la toți codebitorii, chiar de la
acei care n'ar fi în culpă sau în întârziere, nu numai va-
loarea lucrului perit, dar și daunele stipulate²⁾. În ase-
menea caz, codebitorii care nu sunt în culpă au recurs con-
tra debitorului prin a cărui fapt daunele stipulate sunt
datorite³⁾.

Casul în care
convenția
stipulează o
clausă pe-
nală.

În fine, dacă presupunem că corpul cert, care face
obiectul obligații solidare, a perit prin caz fortuit, înainte
de punerea în întârziere, ipoteză neprevădută de art. 1044,
toți debitorii vor fi liberați conform dreptului comun (art.
1156). Și *vice-versa*, dacă pierderea a provenit din culpa
tuturor codebitorilor, sau în urma punerii lor în întâr-
ziere, toți vor fi de o potrivă responsabili de consecințele
culpei sau întârzierii lor⁴⁾.

Aplicarea
art. 1156.

Al treilea efect al solidarității pasive este prevădută de Art. 1045 și
art. 1045, complectat prin art. 1872.

1872.

1) Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 88 și Bulet. 1887, S-a 1, p. 895. — Tribunalul de Ilfov și acel de Covurlui hotărîse că dispoziția legii din 1879 se aplică la ori ce convențiune (*Dreptul* din 1887, No. 86), însă Înalta Curte, prin decizia de mai sus, restabilește adevăratele principii, dîcînd foarte bine că legea asupra clausei penale fiind o excepție la regula generală prevădută în art. 969, după care convențiile legal făcute au putere de lege între părți, nu poate fi aplicată de cât la casurile anume prevădute, adică la împrumuturile de bani și la prestațiunile în natură. Vezi *infra*, explic. art. 1087 și a legii din 20 fevr. 1879.

2) Pothier, II, 273. Baudry, II, 973, *in fine*. Laurent, XVII, 312. Mourlon, II, 1254. Demolombe, XXVI, 345. Larombière, II, art. 1205, No. 5. Demante, V, 139 bis II. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 29, t. și n. 29. Marcadé, IV, 609. Pand. fr., I, 386.

3) Demolombe, XXVI, 347. Pand. fr., I, 387. Larombière, II, art. 1205, No. 6.

4) Baudry, II, 973. T. Huc, VII, 317. Pand. fr., I, 382. Demante et Colmet de Santerre, V, 139 bis I.

După aceste texte, acțiunea sau urmărirea îndreptată contra unuia din debitorii solidari, întrerupe prescripția contra tuturor debitorilor, chiar și în contra aceluia care n'au fost interpelați ¹⁾, pentru că debitorii se represintă unii prin alții, și fie care din ei datorește întreaga datorie.

Art. 1865, 3^a. Tot pentru aceleași motive, recunoașterea datoriei din partea unuia din debitori (art. 1865, 3^o) ar fi opozabilă și celorlalți ²⁾.

Actele întreruptive de prescripție făcute contra unuia din moștenitorii unui debitor solidar, nu întrerup prescripția contra celorlalți comoștenitori, chiar dacă creanța ar fi ipotecară, dacă obligațiunea nu este nedivisibilă, pentru că, după cum am spus-o mai sus, datoriile defunctului împărținduse între moștenitori, în proporțiune cu partea lor ereditară (art. 777, 1060), nu există solidaritate între moștenitori. Întreruperea făcută contra unuia din moștenitorii unuia din debitorii solidari, întrerupe prescripția în privința celorlalți codebitori, dar numai pentru partea ce acest moștenitor are în datorie, pentru că solidaritatea continuă a subsista între moștenitorii unui debitor solidar defunct și ceilalți codebitori, însă numai pentru partea datorită de fie care comoștenitor. Spre a întrerupe prescripția în contra aceluia codebitori, în privința datoriei întregi, trebuie ca întreruperea să fie făcută contra tuturor moștenitorilor debitorului defunct (art. 1872) ³⁾.

Art. 1046.

Al patrulea și ultimul efect al solidarității pasive, adăos de legiuitorul francez la acele prevedute de Pothier, este stabilit prin art. 1046.

¹⁾ L. 5, Cod., 8, 41, *De duobus reis stipulandi et promittendi*. Cpr. Pothier, II, 272. — Art. 425 din noul Cod german admite principiul contrar.

²⁾ Cpr. L. 5, Cod., *loco cit.* — Îndeplinirea prescripției în folosul unuia din debitorii solidari, nu l'ar face însă să piardă acest beneficiu din cauză că ea n'ar fi fost îndeplinită în folosul codebitorilor săi. Baudry, II, 972.

³⁾ Vezi asupra acestui text (1872), Marcadé, *Prescription*, p. 147 urm. Baudry et Tissier, *Prescription*, 561 urm. Berriat St. Prix, III, 9221 urm. Pand. fr., I, 396 urm. Baudry, III, 1653. Demolombe, XXVI, 59 urm. F. Herman, IV, p. 1317 urm.

După acest text, cererea ¹⁾ de dobândă făcută în contra unuia din debitorii solidari, face să curgă dobânda în contra tuturor debitorilor, bine înțeles, dacă datoria este exigibilă față cu toți ²⁾.

Cererea în judecată făcută în contra unuia din moștenitorii unuia din debitorii solidari nu face însă să curgă dobânda în privința celorlalți comoștenitori.

Ea nu face de asemenea să curgă dobânda în privința celorlalți codebitori solidari, de cât pentru partea la care acest moștenitor este obligat.

Pentru a face ca dobânda să curgă în privința tuturor celorlalți codebitori, creditorul va trebui să formuleze cererea sa în contra tuturor moștenitorilor debitorului defunct.

Cererea în judecată îndreptată în contra unuia din codebitorii în viață ar face din contra să curgă dobânda în contra tuturor moștenitorilor codebitorului defunct, fie care din acești moștenitori nefiind, bine înțeles, obligat de cât pentru partea sa (arg. din art. 1872) ³⁾.

¹⁾ Legiuitorul vorbește de cerere în judecată, pentru că, în regulă generală, dobânda nu curge de cât în urma unei asemenea cereri (art. 1088), însă se înțelege că acelaș efect ar produce și o somație, sau chiar însuș convenția, dacă ea ar stipula că dobânda va curge de drept (art. 1088, 1089). Demolombe, XXVI, 350, 351. Pand. fr., I, 391, 392. Larombière, II, art. 1207, No. 2 și 5. F. Herman, III, art. 1207, No. 1.

²⁾ Deci, dacă din mai mulți codebitori solidari, unul ar fi obligat pur și simplu, altul cu termen, iar altul sub o condiție suspensivă, ceea ce am văzut că se poate după art. 1040, cererea în judecată sau somația făcută în contra celui dintâi nu va face să curgă dobânda în contra celui de al doilea, de cât de la expirarea termenului, iar în contra celui de al treilea, de cât de la îndeplinirea condiției. Demolombe, XXVI, 363. Moulou, II, 1256. Demante, V, 141 bis II. Marcadé, IV, 611. Larombière, II, art. 1207, No. 4. Pand. fr., I, 353. F. Herman, III, art. 1207, No. 3. Massé-Vergé, III, § 528, p. 356, n. 7. Rodière, *Solidarité*, 92. — Și în asemenea caz, debitorii cu termen sau sub o condiție suspensivă, nu vor plăti dobânda din ziua cererii formulate în contra debitorului pur și simplu, ci din ziua expirării termenului sau îndeplinirii condiției. Demolombe, XXVI, 354. Pand. fr., I, 394.

³⁾ Larombière, II, art. 1207, No. 3. Pand. fr., I, 395.

Principiul înscris în art. 1046 este el o aplicațiune a regulei prevădute de art. 1056, după care fie care debitor are mandat de a reprezenta pe ceilalți codebitori în toate actele care pot avea de efect stângerea sau împuținarea obligațiunii, sau este el, din contra, o deviațiune și o derogare de la acest principiu ?

Cu toată încercarea unora de a presinta art. 1046 ca o aplicare a principiului formulat de Dumoulin și de Pothier, credem, dimpreună cu majoritatea autorilor, că acest text este o derogare de la principiul de mai sus. În adevăr, dobânda moratorie ce se datorește cu titlu de daune, în baza art. 1088, din cauza întârzierii debitorului (*ex mora debitoris*), adaogându-se la capitalul datorit, constituie o mărire a obligațiunii primitive, și întârzierea individuală a unuia din debitori îngreuează, față cu creditorul, obligația celorlalți, care nu puteau fi reprezentați de către codebitorul lor, întru cât nu este vorba în specie de conservarea și perpetuarea obligații, ci de mărire a ei; de unde rezultă că, după rigoarea principiilor, dobânda moratorie n'ar fi trebuit să fie plătită de cât de debitorul pus în întârziere. De aceea, asemenea dispoziție nu se găsește nici în dreptul roman ¹⁾, nici în dreptul vechi francez (Pothier, II, 273), și nici chiar în dreptul nostru anterior, unde art. 1189 din Codul Calimach (894 C. austriac), prevede că condițiile ce au primit deosebi unul numai din împreună-datornici, nu vatămă pe ceilalți. Cu toate acestea, legiuitorul modern părăsește vechile principii și teoria lui Pothier, probabil pentru a micșora cheltuețele care ar fi rezultat din necesitatea de a urmări pe toți debitorii ²⁾).

Despre mandatul care există între codebitorii solidari.

Art. 1056. — Debitorul (ear nu creditorul, după cum din greșală se exprimă textul oficial) solidar reprezintă pe ceilalți

¹⁾ „*Si duo rei promittendi sint, alterius mora alteri non nocet.*“ L. 32, § 4, Dig., 21, 1, *De usuris et fructibus*. Art. 425 din noul Cod german este conform acestui principiu.

²⁾ Cpr. Thiry, III, 23. Laurent, XVII, 310. Mourlon, II, 1255. Vigié, II, 1386. Demolombe, XXVI, 349. Larombière, II, art. 1207, No. 1. Pand. fr., I, 389. Demante, V, 141 bis I. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 31, text și n. 34. T. Huc, VII, 321.

codebitori în toate actele care pot avea de efect stângerea sau împușinarea obligațiunii'). (Art. 1038, 1039 urm. 1552 urm.).

Aceste fiind efectele solidarității pasive, în cât privește raporturile codebitorilor solidari cu creditorul, autorii francezi se întreabă care este principiul de unde isvoresc aceste efecte.

Unii, referinduse la Dumoulin și la Pothier, pe care Codul francez i-au reprodus, fac să decurgă toate efectele solidarității din îndoita idee în care se poate resuma întreaga teorie a solidarității, și anume din unitatea datorii (*una res veritur*) și din multiplicitatea legăturilor de drept dintre debitori ²⁾.

Mai târziu însă (cam pe la 1873), s'a născut ideea de mandat tacit între codebitorii solidari, din cauza asociațiunii și comunității de interese care mai tot-deauna există între codebitorii solidari, căci arare ori o datorie se contractează în interesul exclusiv numai a unuia din ei (art. 1055).

Toată dificultatea este numai de a determina limitele acestui mandat, și fiind că, în Codul francez, el nu este consacrat prin nici un text de lege, neaparat că a trebuit să se nască o controversă.

S'a dis, în adevăr, pe de o parte, că mandatul care e presupus a exista între codebitorii solidari, conferă fie căruia din ei dreptul de a sevêrși nu numai actele favorabile tuturor codebitorilor, precum ar fi, de ex., plata datorii sau o transacție încheiată cu creditorul prin care s'ar ușura datoria comună, ci și unele acte care ar vătama pe codebitorii săi, și anume acele care ar avea de rezultat conservarea și perpetuarea obligațiunii în interesul creditorului (*ad conservandam et perpetuandam obligationem*), fără însă a putea face acte din acele care ar mări

¹⁾ Acest text lipsește în Codul fr. și este adaos de legiuitorul nostru, ca o consecință a principiului înscris în art. 1038, după care și creditorul solidar represintă pe ceilalți cocreditori în actele care au de efect conservarea și îmbunătățirea obligațiunii. Art. 165 din Codul federal al obligațiilor (Elveția) prevede de asemenea, că unul din debitorii solidari nu poate, prin faptul seu personal, să îngreueze pozițiunea celorlalți.

²⁾ Veți *suprà*, p. 177.

datoria și ar îngreua poziția codebitorilor săi, *non ad augendam obligationem*)¹⁾.

După o altă părere, mandatul tacit presupus între codebitorii solidari ar fi mai puțin întins și n'ar cuprinde în genere de cât actele de natură a îmbunătăți soarta codebitorilor față cu creditorul, nu însă și acele de natură a le face o poziție mai rea, afară, bine înțeles, de casurile excepționale care ar rezulta din lege, precum ar fi de exemplu, în cazul art. 1044²⁾.

Codul nostru.
Art. 1156.

Art. 1056 din Codul nostru prevădând că debitorul solidar represintă pe ceilalți codebitori în toate actele care pot avea de efect stângerea sau împuținarea obligațiunii, a curmat controversa în acest din urmă sens, așa în cât transacțiunea împovăroare, pe care unul din codebitori ar fi făcut-o sub răspunderea sa cu creditorul, n'ar fi opozabilă codebitorilor săi³⁾, după cum n'ar fi opozabil tuturor debitorilor lucrul judecat numai față cu unul din ei, în caz când acest din urmă ar fi perdut procesul.

Efectele lu-
crului jude-
cat. Con-
troversă.

Lucrul judecat față cu unul din codebitorii, care ar fi câștigat procesul în contra creditorului asupra unei excepțiuni comune tuturor debitorilor (art. 1047), ar fi însă opozabil tuturor debitorilor, pentru că, după art. 1056, în o obligație solidară, fie care debitor are mandat pentru a stânge sau a împuțina obligația⁴⁾, după cum în o

¹⁾ Veți *supră*, p. 184. Cpr. Em. Cohédy, profesor la facultatea din Lyon, D. P. 92. 1. p. 179, coloana 1. — Curtea de cas. din Franția, admițând că lucrul judecat față cu unul din codebitorii solidari este opozabil tuturor celorlalți debitori, fără a se distinge dacă codebitorul care s'a judecat a câștigat sau a perdut procesul (D. P. 86. 1. 251 și Pand. Chron., VI, I, 376), recunoaște prin aceasta unuia din debitorii solidari dreptul de a face mai rea poziția codebitorilor săi.

²⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 92. 1. 177. Sirey, 93. 1. 81. *Pand. Périod.* 92. 1. 211. C. Besançon, D. P. 93. 2. 279. Baudry, II, 973 *ter.* T. Huc, VII, 321.

³⁾ Transacțiunea favorabilă făcută de unul din debitorii solidari ar folosi însă celorlalți, căci nefind de cât o singură datorie, stângerea ei în privința unora trebuie să profite și celorlalți. *Pand. fr.*, I, 477. Troplong, *Transactions*, 125, 126, Duranton, XVIII, 420. Larombière, II, art. 1208, No. 11. Aubry et Rau, IV, § 421, p. 664.

⁴⁾ Cas. rom. și Trib. Brăila. Bulet. anul 1874, S-a I, p. 164 și *Dreptul* din 1882, No. 25. Cas. Torino, 15 iunie 1879,

creanță solidară, fie care creditor are în principiu mandat pentru a îmbunătăți soarta cocreditorilor săi (art. 1038).

Prin urmare, casarea unei deciziuni care ar cuprinde o condamnare solidară admisă în folosul unuia din debitorii solidari, folosește tuturor codebitorilor săi ¹⁾, după cum și casarea în urma cererei unui asociat folosește celorlalți asociați, de câte ori este vorba de o datorie socială a cărei plată este cerută solidaricește contra tuturor ²⁾.

Efectele casării admise în folosul unuia din debitorii solidari.

Remâne însă bine înțeles că lucrul judecat în favoarea sau în contra unuia din debitorii solidari, asupra unor excepțiuni care nu sunt inerente datoriei, nici comune tuturor coobligaților, ci personale acestui debitor (art. 1047), nu vor fi opozabile codebitorilor săi, a căror cauză a ramas întreagă și nejudecată.

Excepții personale unuia din debitori.

decisie citată de G. Giorgi, I, 174, nota 25. Mourlon, II, 1630. Thiry, III, 171. Molitor, III, 1179. Arntz, III, 127, 416. Duranton, XIII, 520. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 380, t. și n. 52. Marcadé, V, art. 1351, No. 13, p. 192. Alex. Degré, *Dreptul din 1894*, No. 67, p. 542. Pacifici-Mazzoni, *Istituzioni di diritto civile italiano*, IV, 14, 15. — Cu toate aceste, chestiunea este foarte controversată în Franția, căci, într'un sistem, se susține că hotărîrea pronunțată față cu unul din debitorii solidari nu are nici o autoritate în privința celorlalți debitori, fie că el a pierdut sau câștigat procesul (Laurent, XX, 120. Demante, V, 328 bis 24 urm. Lacombe, *De l'autor. de la chose jugée*, 206 urm. Cpr. C. Alger. Pand. Chron. VI anii 1878—1886, 2. p. 111); ear în altul, că ea produce, în toate casurile, efectele lucrului judecat în privința tuturor debitorilor. Demolombe, XXVI, 374. T. Huc, VII, 328. G. Giorgi, I, 175. Lewandowsky, *De la Solidarité*, p. 294 urm. Féder, *op. cit.*, 68, p. 175. Larombière, II, art. 1208, No. 19. Bonnier, *op. și ed. cit.*, 887. Bolaffio, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, I, partea I, 282, p. 500. Melucci, *La teoria delle obbligazioni solidali*, 65. Cpr. Cas. fr. C. Alger și Agen, D. P. 86. 1. 251. Pand. Chron. VI, 1, 376 și 2. 208. D. P. 93. 2. 540. Cu alte cuvinte, întâlnim la solidaritatea pasivă aceiaș controversă ce am semnalat la solidaritatea activă (v. *suprà*, p. 169 urm.). Ambele sisteme extreme, mai sus aratate și dezvoltate în Pand. fr., I, 420 urm., sunt însă inadmisibile la noi, și sistemul intermediar, admis de unii și în Codul francez, este singurul juridic în legislația noastră, față cu dispozițiile art. 1056. În Codul german, lucrul judecat față cu unul din debitorii solidari nu produce nici un efect în privința celorlalți debitori (art. 425). Veđi și *suprà*, p. 170 n. 3

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 342.

²⁾ Cas. fr. D. P. 83. 1. 385.

Astfel, dacă debitorul chemat în judecată de către creditor, a susținut că obligația sa este anulabilă pentru cauză de minoritate sau un viciu de consimțământ, acest mijloc fiind personal debitorului acționat, hotărîrea câștigată de dînsul nu va fi opozabilă codebitorilor săi, care vor putea și ei, la rîndul lor, opune creditorului excepțiunile personale ce ar avea ¹⁾.

De asemenea, lucrul judecat în favoarea sau în contra unuia din debitori ar fi față cu ceilalți *res inter alios acta*, dacă contestația n'ar fi avut de obiect însuș existența sau stîngerea datorii comune, ci faptul solidarității debitorului care s'a judecat ²⁾.

Din împrejurarea că debitorii solidari se represintă unii pe alții în actele care pot avea de efect stîngerea sau împuținarea obligațiunii, adecă îmbunătățirea soartei lor, mai rezultă încă și următoarele consecințe :

1^o Renunțarea la apel din partea unuia din debitorii solidari, în privința sentinței dobîndite de creditor, nu împiedecă dreptul de apel a aceluia care n'au renunțat ³⁾, apel la care debitorul renunțător nu va mai fi citat ⁴⁾, nu atît pentru că el e presupus a fi dat mulțămire la judecata urmată, după cum a decis Curtea noastră supremă ⁵⁾, ci mai mult pentru că el e reprezentat în instanță prin codebitorul apelant.

2^o Apelul interjectat de unul din debitorii solidari contra sentinței dobîndite de creditor, folosește tuturor codebitorilor săi, chiar dacă apelul făcut de acești din urmă ar fi neregulat sau tardiv, pentru că apelul făcut în re-

1) Cpr. Demolombe, XXVI, 367, 368. Larombière, II, art. 1208, No. 20. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 381, *ad notam*. Arntz, III, 416. Duranton, XIII, 539. Pand. fr., I, 415. Rodière, *op. cit.*, 105.

2) Argument din art. 1218, § 2, după care jurământul prestat de unul din debitorii solidari nu folosește codebitorilor săi, de cât atunci când el a fost deferit asupra ființei datorii, ear nu și asupra faptului solidarității. Demolombe, XXVI, 369. Pand. fr., I, 417. Cpr. L. 19, Dig., 45, 2, *De duobus reis*.

3) Merlin, *Quest.*, t. I, p. 56, § 22, *in fine*, v^o *Acquiescement*, care se întemeiază pe autoritatea lui Pothier. — In dreptul fr., chestiunea este însă controversată. Veđi Répert. Dalloz, *Acquiescement*, 846 urm. Pand. fr., t. I, *eodem v^o*, 750 urm.

4) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 79.

5) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 79.

Renunțarea la apel din partea unuia din debitorii solidari, nu împiedecă apelul aceluia care n'au renunțat.

Apelul interjectat de unul din debitorii solidari folosește celorlalți.

gula de unul din codebitori tinde la îmbunătățirea soartei tuturor debitorilor ¹⁾.

Din contra, apelul interjectat de creditor contra unuia din debitorii solidari, nu este opozabil celorlalți debitori, pentru că, prin apelul creditorului, poziția debitorilor devine mai rea, și debitorii nu se reprezintă în această privință unii prin alții ²⁾. Dacă, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, asemenea soluție este, în lipsă de text, admisă de unii în Franția, apoi cu atât mai mult ea este admisibilă la noi, față cu dispoziția art. 1056.

3° Jurământul deferit de creditor unuia din debitorii solidari asupra ființei datoriei, nu însă asupra faptului solidarității, și prestat de acest debitor, ca și jurământul refuzat de creditor după propunerea debitorului ³⁾, folosește codebitorilor săi, pentru că, prin prestarea lui de cătră debitor, ca și prin refuzul lui din partea creditorului, se îmbunătățește soarta comună a tuturor debitorilor (art. 1218) ⁴⁾.

Jurământul refuzat de debitorul solidar după propunerea creditorului, sau prestat de creditor după propune-

¹⁾ Cas. fr., *Pand. Périod.* 91. 1. 138. D. P. 92. 1. 8. C. Li-moges și Caen. D. P. 89. 2. 213. D. P. 95. 1. 2. 329. *Pand. fr. t. VII, Appel civil*, 2450, și autoritățile citate acolo. Boitard Colmet d'Aage et Glasson, *Proc. civ.* (ediția a 15-a), II, 675. Garsonnet, *Proc. civ.*, V, § 963, p. 232. T. Huc, VII, 322.—Remâne însă bine înțeles că apelul interjectat de unul din debitorii solidari n'ar folosi codebitorilor săi, în caz când apelantul și ar fi restrâns apelul său la o excepție personală. T. Huc, VII, *loco supra cit.*

Aceiaș soluție este admisibilă în materie de indivisibilitate, așa în cât apelul interjectat de unul din cointeresați profită celorlalți. Cas. fr. D. P. 93. 1. 357. *Pand. Périod.* 94. 1. 51. *Pand. Périod.* 96. 1. 318 și *Dreptul* din 1895, No. 20. Cas rom. *Dreptul* din 1897, No. 2. *Pand. fr., t. VII, v° Appel civil*, 2404 urm. T. Huc, VII, 364, *in fine*. Garsonnet, *Pr. civ.*, V, p. 231, § 963. Rivoire, *De l'appel*, 206. Crépon, *Tr. de l'appel*, I, p. 398 urm. Bonfils, *Org. judiciaire*, 1362 urm. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, III, p. 64.—Veți însă C. Orléans, D. P. 54. 2. 175.

²⁾ Cas. fr. D. P. 92. 1. 177.—Veți însă în D. P., *loco cit.*, nota lui Em. Cohendy, p. 178, colona 2. Cpr. și tr. nostru în limba franceză, p. 311.

³⁾ Marcadé, V, art. 1365, No. 3, p. 237.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. S-a 1, Bulét. 1883, pag. 1033. Marcadé, *loco supra cit.* Veți și *supra*, p. 169.

rea unuia din debitori, nu poate, din contra fi opus celorlalți debitori, pentru că printr'ensul se face poziția debitorilor mai rea ¹⁾).

Intr'un cuvânt, tot ce face un debitor solidar este opozabil codebitorilor săi, dacă faptul lui tinde la îmbunătățirea soartei comune a tuturor debitorilor, și *vice-versa*, toate faptele unui debitor care fac poziția codebitorilor săi mai rea nu'i sunt, afară de excepțiile admise de lege, opozabile de cât lui, pentru că el nu represintă, în această privință, pe ceilalți codebitori (art. 1056).

Despre diferitele mijloace de aparare ce codebitorii solidari pot să opue creditorului.

Art. 1047. — Codebitorul solidar, în contra căruia creditorul a intentat acțiune, poate opune toate excepțiunile ²⁾ care îi sunt personale, precum și acele care sunt comune tuturor debitorilor.

Debitorul acționat nu poate opune acele excepțiuni care sunt curat personale ³⁾ ale vre unuia din ceilalți codebitori. (Art. 953, 966 urm., 1039, 1065, 1091, 1136, 1137, 1140 urm., 1155, 1215 urm., 1653, 1681 C. C. Art. 349, 802 C. com. Art. 1209 C. fr.).

Art. 1048. — Când unul din debitori devine erede unic al creditorului, sau când creditorul devine erede unic al unuia din debitori, confusiunea nu stânge creanța de cât pentru partea debitorului sau a creditorului. (Art. 1148, 1154, 1155, 1680 C. C. Art. 1209 C. fr.).

În genere, ori ce fapt care tinde la desființarea datoriei, sau la respingerea acțiunii creditorului față cu unul din debitorii solidari, are acelaș efect în privința tuturor. În adevăr, în obligațiile solidare, fie care din debitori da-

¹⁾ Marcadé, *loco cit.*, p. 237, 238. Larombière, V, art. 1365, No. 8. Duranton, XIII, 605. Veđi și *suprà*, p. 169.

²⁾ Cuvântul *excepțiune*, în art. 1047, ca și în art. 1681, este impropriu întrebuințat de legiuitor, pentru că nu este vorba, în specie, de a întărđia instanța sau de a critica o procedură îndeplinită (cpr. art. 106 urm. Pr. civ.), ci de *mijloacele de aparare de fond*, care tind la respingerea pretențiunii creditorului. Marcadé, IV, 613. Acollas, II, p. 845. Baudry, II, 974. Demolombe, XXVI, 377. G. Giorgi, I, 156. Laurent, XVII, 299. Mourlon, II, 1261. Berriat St. Prix, II, 4488. T. Huc, VII, 323. Vigie, II, 1387. Arntz, III, 127. Pand. fr., I, 429. Veđi și *infra*, p. 199, t. și n. 1.

³⁾ Cuvintele *curat personale* se mai găsesc încă în art. 1681.

torind întreaga sumă sau întregul lucru promis, și toți la un loc nedatorind de cât o singură dată (art. 1039), nimic nu este mai natural de cât ca stângerea obligații față cu unul din debitori să aducă stângerea ei față cu toți ceilalți, și ca fie care din ei să poată opune creditorului toate mijloacele de apărare, fie direct în numele său, fie indirect în numele celorlalți.

Acest principiu suferă, cu toate aceste, oare care distincțiuni. Art. 1047 clasifică, în adevăr, excepțiunile sau mai bine zis mijloacele de apărare, prin care debitorii solidari pot să respingă acțiunea creditorului, în mai multe categorii: 1^o acele comune tuturor codebitorilor (excepțiuni reale sau absolute); 2^o acele personale; și 3^o acele curat personale (*purement personnelles*) unuia sau unora din debitori.

Textul francez mai vorbește încă de excepțiile care rezultă din natura obligațiunii, despre care textul nostru nu pomeneste, ele fiind cuprinse în excepțiunile comune. Deosebire de redacție de la C. francez.

În realitate deci, precum foarte bine observă autorii ¹⁾, mijloacele de apărare pe care debitorul solidar le poate opune acțiunii creditorului, sunt de două feluri: 1^o Absolute sau generale (*comune*); și 2^o relative sau particulare (*personale*).

1^o Mijloacele de apărare comune tuturor debitorilor.

Mijloacele de apărare absolute, adică comune tuturor debitorilor, cuprind inexistența sau nulitatea obligații întregi pentru lipsă de cauză sau cauză ilicită, pentru lipsă de obiect, obiect ilicit sau scos din comerț, pentru lipsa formelor prescrise de lege în contractele solemne ²⁾, pentru plata făcută fie direct, fie indirect prin o *datio in solutum*, novațiune (art. 1137, § 1), compensație, remitere voluntară a datoriei, nu însă a solidarității (art. 1049—1051), prescripție îndeplinită, etc.

Toate aceste mijloace de apărare fiind absolute și

¹⁾ Marcadé, IV, 614. Thiry, III, 24, *in fine*. Acollas, II, p. 846. Giorgio Giorgi, I, 156.

²⁾ Contractele solemne, nule pentru viciuri de formă, sunt inexistente, și ca atare, nesupuse ratificării. C. Calatz, *Dreptul* din 1898, No. 13. Veși și t. V, p. 23, 35, 116, 151, n. 3, etc.

reale, *rei cohærentes* (L. 7, § 1, Dig., 44, 1, *De exceptionibus*), pot fi opuse creditorului de fie care debitor pentru întreaga datorie ¹⁾.

Causă ilicită sau lipsă de cauză.

Astfel, dacă obligația solidară ar fi întemeiată pe o cauză ilicită, sau n'ar avea nici o cauză ²⁾, se înțelege că fie care debitor va putea opune creditorului acest mijloc de aparare, și că hotărîrea câștigătoare ce unul din debitori ar dobîndi în această privință, ar fi oposabilă tuturor celorlalți. (Veți *suprà*, p. 190).

Plata, novarea datoriei sau lipsă de cauză, remiterea datoriei, etc.

De asemenea, dacă datoria solidară a fost plătită sau novată de unul din debitori, plata sau novățiunea va putea fi invocată de toți ceilalți (art. 1039, 1137, § 1). Tot astfel, remiterea datoriei, fie ea tacită (art. 1140), fie ea expresă (art. 1141), făcută unuia din codebitorii solidari, liberează pe ceilalți și poate deci fi opusă de aceștia, afară de cazul când creditorul și ar fi rezervat anume dreptul contra lor, în care caz, el nu mai poate cere de la dînsii plata datoriei de cât scădînd partea aceluia căruia s'a făcut remiterea (art. 1141).

Legiuitorul consideră deci remiterea datoriei făcută fără nici o rezervă unuia din debitorii solidari ca făcută tuturor debitorilor, ceea ce este contrar principiului că renunțările sunt de strictă interpretare (*renunciatio non præsumitur*), și ceea ce face ca această dispoziție să fie criticată ³⁾. În adevăr, după Pothier (II, 275), remiterea datoriei făcută de creditor numai unuia din debitori nu liberează pe ceilalți, *de cât dacă aceasta pare a fi fost intenția creditorului* ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVI, 379, 380. Baudry, II, 974, 975. Vigié, II, 1388. Marcadé, IV, 614. Laurent, XVII, 299. T. Huc, VII, 322. Pand. fr., I, 431, 432. Thiry, III, 24. Arntz, III, 127. G. Giorgi, I, 157.

²⁾ Veți în privința obligațiilor fără cauză sau întemeiate pe o cauză ilicită, t. V, p. 130 urm.

³⁾ Art. 1049, după care remiterea *expresă* a solidarității făcută unuia din debitorii solidari, nu liberează pe ceilalți codebitori, este deci mult mai conform principiilor. Cpr. Thiry, III, 26. Demolombe, XXVI, 460, 461. Laurent, XVII, 346. T. Huc, VIII, 138. Pand. fr., I, 547.

⁴⁾ Noul Cod german este deci mult mai conform principiilor, când ține prin art. 423, că remiterea datoriei făcută de creditor unuia din debitorii solidari nu folosește celorlalți

De aceea, art. 1189 din Codul Calimach (894 C. austriac) prevede că ertarea sau slobozirea ce un împreună-datornic au primit personalicește, *nu folosește pe ceialalți*, și art. 1193 din acelaș Cod (896 C. austriac) adaogă că ertarea de datorie ce a urmat din partea creditorului la unul din împreună datornici, nu poate fi spre paguba celorlalți.

Art. 1189,
1193 C. Ca-
limach.

Deferirea jurământului decisor de cătră creditor unuia din debitorii solidari considerându-se ca o remitere condițională a datorii, prestarea acestui jurământ din partea unuia din debitori liberează pe ceialalți, așa în cât toți codebitorii se vor folosi de prestarea acestui jurământ, putând să invoace acest mijloc de aparare pentru a respinge pretenția creditorului (art. 1218). (Veđi *supră*, p. 193).

Art. 1218.

Dacă corpul cert și determinat datorit solidaricește a perit prin caz fortuit (art. 1156), obligația este stênsă față cu toți debitorii, și toți vor putea earăș de o să invoace acest mijloc de aparare. (Veđi *supră*, p. 185).

Perirea lu-
crului datorit
solidaricește
prin caz for-
tuit.

In fine, cu deosebire de ceea ce se întâmplă în Codul francez, compensația poate fi opusă, la noi, de toți codebitorii.

Compensația.
Deosebire
de Codul
francez.
Art. 1148
C. rom.

Să presupunem, în adevăr, că A și B îmi datoresc solidaricește 1000 lei, și că eu, la rëndul meu, am devenit debitorul lui A tot pentru 1000 lei. Chestiunea este de a se ști dacă B îmi va putea opune compensația? Codul francez face următoarea distincțiune: Sau eu am urmărit pe A, care este în acelaș timp și debitorul și creditorul meu pentru 1000 lei, și în asemenea caz, el va putea să 'mi opue compensația, acest mijloc de aparare putând fi invocat și de B, la rëndul sêu, când îl voi urmări pe dênsul, pentru că datorie sa este stênsă prin compensație; sau, în loc de a urmări pe A, creditorul meu, am urmărit pe B, care 'mi este numai debitor, și în asemenea caz, el nu 'mi va putea opune compensația, pentru suma ce eu datoresc lui A, codebitorul sêu, art. 1294, § 3 din Codul fr. fiind formal în această privință. Această dispoziție adaosă de legiuitorul francez, în urma observațiilor Tribunalului, în scop de a împedea pe unul din debitori de a se amesteca în

debitori, de cât atunci când părțile contractante au înțeles să stângă întreaga datorie, „wenn die Vertragsschliessenden das ganze Schuldverhältniss aufheben wollten“.

afacerile codebitorului său ¹⁾, fiind eliminată de legiuitorul nostru din art. 1148, ca una ce este contrară principiilor și criticată de autori ²⁾, B, când îl voi urmări, va putea să 'mi opue compensația, pentru că compensația dintre mine și codebitorul său operându-se de drept în puterea legii (art. 1144), aduce stângerea datoriei *erga omnes*, întocmai ca și plata ei. *Compensatio est instar solutionis*. Prin urmare, în legea noastră, compensația nu mai este, ca în Codul fr., un mijloc de apărare personal codebitorului în persoana căruia ea s'a realizat, ci un mijloc de apărare comun, ea putând, în toate cazurile, fi opusă de toți codebitorii, ca și celelalte moduri de stângere ale obligațiilor ³⁾.

¹⁾ Locré, *Législ. civile*, XII, 57, p. 279. Fenet, XIII, p. 162. Vezi T. Huc, VIII, 164. Demolombe, XXVI, 399. Acești din urmă autori reproduc observațiile Tribunalului; de aceea, 'i am citat aici.

²⁾ Marcadé, IV, 837, 838. Thiry, III, 24. Vigié, II, 1550. Pand. fr., I, 460. Demolombe, XXVI, 399. Laurent, XVII, 338. — Vezi însă Murlon, II, 1265. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 35, nota 18. Demante, V, 142 bis II și 246 bis III, care se încearcă a justifica soluția Codului francez. Cpr. și Baudry, II, 1126. T. Huc, VIII, 164.

Dreptul
străin.

³⁾ Art. 1294 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (t. IV, p. 261) prevede anume că debitorul solidar poate să opue compensația pentru suma ce creditorul datorește codebitorului său, admitând astfel în mod expres soluția care, la noi, rezultă din principiile generale. Codul olandez reproduce Codul fr. (art. 1466), iar Codul italian (art. 1290) prevede că debitorul solidar poate să opue compensația pentru ceea ce creditorul datorește codebitorului său, *însă numai până la concurența părții acestui codebitor* (cpr. art. 543 din Ante-proiectul Codului japonez), soluție pe care unii, cu tot textul fr. contrar, o admit și în Franca (Marcadé, IV, 839. Larombière, III, art. 1294, No. 5. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 26, text și n. 19), ceea ce este earăș contrar principiilor. În Codul spaniol de la 1889 (art. 1197), în Codul federal al obligațiilor (art. 134), etc., dispoziția Codului fr. este eliminată ca și la noi. În privința Codului german, vezi art. 422 din acest Cod, care prevede că „plata făcută de unul din debitorii solidari profită tuturor celorlalți, acelaș soluție fiind aplicabilă dații *in solutum*, consemnării și compensațiunii“, și acelaș text adaogă că „creanța unuia din debitorii solidari nu poate fi opusă în compensație de ceialalți debitori“. „*Die Erfüllung durch einen Gesamtschuldner virkt auch für die übrigen Schuldner. Das Gleiche gilt von der Leistung an Erfüllungstatt, der Hin-*

2^o *Mijloacele de aparare personale.*

Mijloacele de aparare relative sau personale, *personae coherentes*, sunt acele care rezultă din cauze proprii unui anume debitor. Astfel sunt: îndeplinirea condițiunii suspensive stipulate numai de unul sau de unii din debitori; remiterea datorii făcută cu rezervă de creditor numai unuia sau unora din debitori (art. 1141); remiterea solidarității (art. 1049—1051), pe care nu trebuie s'o confundăm cu remiterea datorii; confuziunea (art. 1048); incapacitatea unuia din codebitori pentru minoritate, interdicție, etc., vicierea consimțământului pentru eroare, dol sau violență, etc.

Din aceste mijloace de aparare, impropriu numite excepțiuni ¹⁾, unele sunt *personale*, ear altele *curat sau pur personale* ²⁾.

Mijloacele de aparare *personale* sunt acele care pot fi opuse pentru toată datoria, de debitorul în persoana căruia ele s'au născut, ear de codebitorii săi, numai pentru partea acestuia. Mijloacele de aparare personale.

Astfel, dacă presupunem că creditorul a descarcat de datorie pe unul din codebitorii solidari, rezervându-și dreptul său contra celorlalți debitori (art. 1141), debitorul descarcat poate să se apere în contra creditorului, invocând remiterea datorii și neplătind absolut nimic, pe când ceilalți codebitori în contra cărora creditorul și a rezervat dreptul său, nu vor putea să se opue la plată, de cât pentru partea debitorului căruia datoria a fost remisă, ear părțile lor vor trebui să fie plătite, fie care din ei putând fi apucat pentru tot (art. 1039) ³⁾.

terlegung und der Aufrechnung.—Eine Forderung, die einem Gesamtschuldner zusteht, kann nicht von den übrigen Schuldnern aufgerechnet werden. Cpr. art. 1441 C. austr. (1897 C. Calim.).

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 194, n. 2.

²⁾ Autorii ȳic că această distincțiune între mijloacele de aparare personale și acele curat personale, rezultă virtual din art. 1047. Cpr. Demolombe, XXVI, 382. Baudry, II, 974. Vigie, II, 1388. Pand. fr., I, 433. Demante, V, 142, 142 bis I. Larombiere, II, art. 1208, No. 7 urm.—Veđi însă Laurent, XVII, 301.

³⁾ Remiterea solidarității, ca și remiterea datorii, dă naștere la un mijloc de aparare *personal*, ear nu numai *pur sau curat personal*. Demolombe, XXVI, 459. Pand. fr., I, 546. Vigie, II, 1400.

Confusiune.

Confusiunea, care se îndeplinește când unul din debitorii solidari moștenește pe creditor, sau *vice-versa*, stânge datoria, sau mai bine ȃis, împedecă executarea ei ¹⁾, însă numai pentru partea acestui codebitor (art. 1048, 1155, § 2). Astfel, dacă presupunem că, din trei debitori solidari care datoreasc 12000 lei, unul din ei moștenește pe creditor, sau creditorul pe unul din ei, datoria este stensă numai pentru 4000 lei, și creditorul va putea cere solidaricește de la ceilalți codebitori 9000, aceștia putend să i opue, ca mijloc de aparare, confusiunea numai pentru 4000 lei ²⁾.

Aceiaș soluție este aplicabilă nu numai când unul din debitori ar deveni moștenitorul unic al creditorului, sau creditorul moștenitor unic a unuia din debitori, precum are aerul de a presupune art. 1048, dar chiar și atunci când ei nu s'ar moșteni între ei de cât pentru o parte numai, confusiunea neproducend însă, în asemenea caz, efecte de cât în măsura drepturilor de moștenire a unuia din debitori în succesiunea creditorului, sau în măsura drepturilor de moștenire ale creditorului în succesiunea unuia din debitori ³⁾.

Mijloacele de aparare pur sau curat personale.

Mijloacele de aparare *curat sau pur personale*, sunt acele care pot fi propuse numai de debitorul în persoana căruia ele s'au realizat, fără a putea nici odată folosi celorlalți debitori, nici macar pentru partea debitorului căruia ele aparțin.

Astfel sunt de exemplu: excepțiunile trase din beneficiul termenului sau a condiții stipulate numai în folosul unuia din codebitori; excepțiunea trasă din concordatul făcut de unul din codebitori căduț în faliment (art. 845 urm. C.

¹⁾ *Confusio magis personam debitoris eximit ab obligatione, quam extinguit obligationem.* Cpr. Pothier, II, 276.

²⁾ Pothier, II, *loco cit.* Thiry, III, 24. Demolombe, XXVI, 403, 404. Laurent, XVII, 336. Demante, V, 143 bis I. Pand. fr., I, 467. — Această soluție este aplicabilă chiar dacă confusiunea s'ar fi operat altfel de cât prin moștenire, de ex., prin cesiunea sau donațiunea datorii făcută de creditor unui codebitor (art. 1154). Laurent, XVII, 337. Demolombe, XXVI, 405. *in fine.* Pand. fr., I, 468. T. Huc, VII, 323.

³⁾ Laurent, XVII, 337, *in fine.* Demolombe, XXVI, 406. Demante, V, 145 bis III. Pand. fr., I, 469. Larombière, II, art. 1209, No. 3. T. Huc, VII, 323.

com.); acea trasă din incapacitatea unuia din codebitori pentru minoritate, interdicție sau lipsă de autorizare, dacă este vorba de o femeie măritată¹⁾; din eroarea, violența sau dolul care ar fi viciat consimțământul său, cu toate că, în această din urmă privință, chestiunea este supusă discuțiunei.

II. Raporturile codebitorilor solidari între ei.

Art. 1052. — Obligațiunea solidară, în privința creditorului, se împarte de drept între debitori; fie care din ei nu este dator unul către altul de cât partea sa. (Art. 778, 779, 1037, 1060, 1061, 1065, 1108, § 3, 1872 C. C. Art. 799 C. com. Art. 1213 C. fr.).

Art. 1053. — Codebitorul solidar care a plătit²⁾ debitul în totalitate³⁾, nu poate repeta de la ceilalți de cât numai de la fie care partea sa.

Dacă unul dintre codebitori este nesolvabil, atunci pierderea cauzată de nesolvabilitatea acestuia se împarte cu analogie între ceilalți codebitori solvabili și între acela care a făcut plata. (Art. 778, 779, 1037, 1052, 1054 urm., 1108, 1667 C. C. Art. 1214 C. fr.).

Art. 1054. — Când creditorul a renunțat la solidaritate în favoarea unuia sau mai mulți din debitori, dacă unul sau mai mulți din ceilalți codebitori devin insolvabili, partea acestora se va împărți cu analogie între toți ceilalți codebitori, cuprindându-se și acei care au fost descarcați de solidaritate. (Art. 1049, 1053, 1668 C. C. Art. 1215 C. fr.).

Art. 1055. — Dacă datoria solidară era făcută numai în interesul unuia din debitorii solidari, acesta în față cu ceilalți codebitori răspunde pentru toată datoria, căci, în raport cu el, ei nu sunt priviți de cât ca fidejutori. (Art. 1669 urm., 1674 C. C. Art. 1216 C. fr.).

¹⁾ Vezi asupra tuturor acestor excepțiuni, Baudry, II, 974. Demolombe, XXVI, 384, 385. Demante, V, 142 bis I. Pand. fr., I, 435 urm., etc.

²⁾ Prin plată se înțelege aici *lato sensu* ori ce act care atrage în un mod definitiv și irevocabil stângerea obligații și liberarea tuturor debitorilor față cu creditorul. Demolombe, XXVI, 425. Larombière, II, art. 1214, No. 2. Pand. fr., I, 494.

³⁾ Acest recurs ar exista din partea debitorului, chiar dacă el n'ar fi plătit de cât o parte din datorie, fiind că codebitorii săi sunt liberați pentru partea plătită de dânsul. Demolombe, XXVI, 426. Arntz, III, 132. Pand. fr., I, 496. Larombière, II, art. 1214, No. 5. C. Nancy, D. P. 78. 2. 14.

Art. 1191 C. Calimach. Art. 1191 din Codul Calimach (896 C. austriac) prevede că, „dacă unul din împreună-datornicii a plătit din ale sale întreaga datorie, are dritul, și fără să 'i fi mutat creditorul asupra lui driturile și jalbele lui, să ceară de la ceilalți împreună-datornici întoarcerea în părți de o potrivă, dacă nu s'ar fi urmat între el și între aceia alcătuire deosebită“¹⁾.

Acelaș principiu este admis și sub Codul actual, căci solidaritatea nefiind de cât o favoare introdusă în folosul creditorului pentru a-i asigura plata creanței sale, ea nu schimbă raporturile dintre debitori.

De și, față cu creditorul, fie care din debitori va putea fi constrâns la plata întregii datorii (art. 1039), totuși, la urma urmei, în raport cu codebitorii săi, fie-care nu va plăti de cât partea care 'l privește, căci pentru tot ce întrece această parte, debitorul plătiind-o în calitate de mandatar a codebitorilor săi (art. 1056), trebuie să aibă recurs în contra lor (art. 1052, 1053), afară de cazul în care s'ar stabili că datoria a fost exclusiv contractată în interesul aceluia care a plătit-o²⁾.

Art. 1003. Acest recurs va avea loc chiar în cazul art. 1003, adecă când delictul sau quasi-delictul ar fi imputabil mai multor persoane, regula statornicită de art. 1052 și 1053 fiind absolută și generală³⁾.

Recursul nu se va exercita însă, în asemenea caz, prin acțiunea *mandati*, pentru că mai multe persoane nu se pot asocia spre a comite delictе sau quasi-delictе, ci prin acțiunea *negotiorum gestorum*⁴⁾. (Veđi *infra*, p. 205).

Art. 426 C. german.

¹⁾ „Afară de cazul unei convențiunii contrare, debitorii solidari sunt obligați între ei pentru părți egale“, dice art. 426 din noul Cod german: „*Die Gesamtschuldner sind im Verhältnisse zu einander zu gleichen Antheilen verpflichtet, soweit nicht ein Anderes bestimmt ist*“. Cpr. art. 168 C. federal al oblig. (Elveția).

²⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 475.

³⁾ Veđi t. V, p. 491.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 264, *in fine*. Baudry, II, 984. Demolombe, XXVI, 423. Arntz, III, 133. Demante, V, 147 bis III, Laurent, XVII, 357. Pand. fr., I, 493. Acești autori admit recursul în cazul art. 55 C. pen. fr., adecă când solidaritatea ar resulta din o crimă sau un delict. — Veđi însă L. 6, § 3, Dig., 17, 1, *Mandati vel contra*.

Datoria solidară se împarte deci de drept între debitori, adecă fără nici o împărțeață, ci numai în virtutea legii (art. 1052), ceea ce nu este de cât o consecință a asociațiunii care este presupusă între debitori. Legea presupune deci, în privința datoriei între codebitorii solidari, aceiaș asociațiune, aceiaș comunitate de interes pe care o presupune între creditorii solidari, în privința creanței lor (art. 1037). Prin urmare, divisiunea între dênșii se va opera în principiu în porțiuni egale, interesul fie căruia fiind presupus comun.

Această presumpție putând însă fi combătută prin dovada contrară ¹⁾, de câte ori se va stabili că datoria a fost contractată numai în folosul unuia din debitori, el o va plăti întreagă, codebitorii săi nefiind față cu dênșul de cât niște fidejutori (art. 1055) ²⁾.

Resturnarea presumpțiunii statornice de lege.

Precum vedem, în materie de solidaritate, ca și în

¹⁾ Dovada incumbă aceluia care combate presumpțiunea, ear nu aceluia care o invoacă (art. 1169). Baudry, II, 983. Cas. fr., D. P. 91. 1. 475. — Proba cu marturi sau presumpțiunile nu vor fi admise în această privință, de cât în casurile în care această dovadă este admisă după dreptul comun (art. 1191 urm.). Rodière, *Solidarité*, 130. Larombière, II, art. 1213, No. 3. Cpr. C. Liège, D. P. 88. 2. 71.

²⁾ Astfel, dacă presupunem că A având nevoie de 4000 lei pentru un interes personal, a împrumutat această sumă de la mine, dându'mi ca debitori pe B și pe C, care s'au obligat solidaricește cătră mine, eu voi putea să urmăresc pe ori care din acești debitori pentru suma întreagă, fără ca B și C să poată opune beneficiul de divisiune sau de discuțiune (art. 1042), pentru că, față cu mine, ei nu sunt fidejutori, ci debitori solidari; însă, după ce B sau C va plăti datoria contractată de A, acel care va fi plătit va avea recurs pentru suma întreagă contra aceluia în socoteala căruia el a plătit-o. Cpr. C. Lyon, D. P. 91. 1. 343.

Dacă datoria n'a fost contractată în interesul exclusiv a unuia din debitori, ci în interesul tuturor, însă pentru părți inegale, datoria se va repartisa între dênșii în proporțiunea interesului lor respectiv. Astfel, dacă presupunem că A având nevoie de 50000 lei, B de 40000 lei și C de 10000 lei, s'au împrumutat de la mine cu 100000 lei, eu voi putea cere întreaga sumă de la A, de la B sau de la C; și dacă presupunem că C a plătit întreaga datorie, el va avea recurs contra lui A pentru 50000 lei, ear în contra lui B pentru 40000 lei. Baudry, II, 983. Berriat St. Prix, II, 4512. Thiry, III, 25. Moulon, II, 1277.

materie de moștenire, când există mai mulți moștenitori, trebuie să distingem obligația de a plăti datoria de contribuțiunea la datorii. Obligațiunea cărmuește raporturile codebitorilor față cu creditorul (art. 777), ear contribuția cărmuește raporturile debitorilor între ei (art. 774).

Obligația fie cărui debitor este pentru totalitatea datoriei, ear contribuția debitorilor între ei este proporțională cu interesul fie căruia (art. 1053, § 1).

La caz de îndoială, se presupune că toți debitorii au acelaș interes ¹⁾.

Neaplicarea
art. 1673.

Pentru ca un codebitor să aibă recurs în contra celorlalți, el trebuie să fi plătit datoria comună în totul, sau macar în parte, căci art. 1673 nefiind aplicabil în specie, debitorul n'ar putea, chiar în urma ajungerei obligații la scadență, să acționeze pe codebitorii săi spre a'i constrânge a contribui împreună cu dânsul la plata datoriei comune ²⁾.

Aplicarea
art. 1672.

S'ar putea însă întâmpla că, chiar în urma plății, recursul debitorului care a sevrșit-o să fie declarat neîntemeiat, în casul, de exemplu, când el plătind datoria n'ar fi prevenit pe codebitorul său, și acesta ar fi plătit-o de al doile. Cu alte cuvinte, art. 1672 de la fidejusiune nefiind o dispoziție specială, precum este art. 1673, ci aplicarea unui principiu general, și anume a art. 998, 999, se aplică și la solidaritate ³⁾.

Art. 1682.
Controversă.

În cât privește însă aplicarea art. 1682 tot de la fidejusiune, chestiunea este foarte controversată ⁴⁾.

Debitorul care a plătit întreaga datorie va putea să exercite recursul său contra celorlalți debitori, fie prin acțiunea *mandati* sau *negotiorum gestorum*, fie prin acțiunea care aparține creditorului.

Acțiunea
mandati.

Fie care din debitori fiind, în adevăr, mandatarul ce-

¹⁾ Baudry, II, 983. Veți și t. III a lucrării noastre, p. 551.

²⁾ Demolombe, XXVI, 427. Laurent, XVII, 365. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 32, text și n. 41. Pand. fr., I, 498. Massé-Vergé, III, § 528, p. 360, nota 16. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 578. Cpr. C. Nancy, D. P. 78. 2. 14. — *Contrà.* Troplong, *Cautionnement*, 414. Larombière, II, art. 1216, No. 3. Rodière, *Solidarité*, 131.

³⁾ Demolombe, XXVI, 428. Larombière, II, art. 1214, No. 3. Pand. fr., I, 501.

⁴⁾ Veți *infra*, explic. art. 1050, 1051, p. 217, 218.

lorlalți pentru a plăti partea lor de datorie (art. 1056), mandatarul trebuie să aibă acțiunea *mandati* contra mandanților săi ca să fie desdaunat de ceea ce a plătit în socoteala lor (art. 1547), și această acțiune îi va permite de a cere nu numai capitalul plătit, dar și dobânda lui din ziua facerii plății (art. 1550), chiar dacă datoria solidară nu producea nici o dobândă.

Debitorul care a plătit întreaga datorie fiind *ipso jure* subrogat în drepturile creditorului (art. 1108, § 3), poate, în calitatea sa de subrogat, să aibă interes a exercita recursul său contra celorlalți debitori prin acțiunea care aparține creditorului, căci, de și această acțiune nu-i dă drept la dobânda sumelor plătite, precum îi dă acțiunea *mandati*, totuși ea îi permite de a exercita siguranțele personale, precum ar fi amanetul, privilegiile și ipotecile ce ar fi avut creditorul ¹⁾. Fie care acțiune își are deci foloasele și neajunsurile sale.

Cât pentru acțiunea *negotiorum gestorum*, debitorul care a plătit totul o va exercita în cazul art. 1003, adică când mai multe persoane ar fi comis un delict sau un quasi-delict, și una din ele ar fi plătit toată dauna cauzată, pentru că, în cazul de față, lipsește posibilitatea mandatului, neputându-se dice că mai multe persoane se reprezintă unele prin altele pentru a face rău altora ²⁾.

Ori care ar fi acțiunea prin care unul din debitori și-ar exercita recursul său contra celorlalți, el nu va putea cere de la fie care de cât partea sa contributivă din datorie (art. 1053, § 1), chiar dacă creditorul ar fi consimțit o subrogație expresă în favoarea lui (art. 778, 1107 § 1) ³⁾. Aceasta se înțelege de la sine când este vorba de acțiunea *mandati*, căci mandatarul neputând cere de cât restituirea sumelor plătite în socoteala mandantului (art. 1547), codebitorul care a plătit întreaga datorie n'a plătit pentru fie care din codebitorii săi de cât partea lor

¹⁾ Baudry, II, 985. Thiry, III, 25. Mourlon, II, 1280. Acolas, II, p. 852.

²⁾ Vezi *suprà*, p. 202, și t. V, p. 491. Cpr. art. 1859 din Cod. cant. Zürich.

³⁾ Demolombe, XXVI, 433. Demante, V, 148 bis II. Pand. fr., I, 505. Larombière, II, art. 1214, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 32. Vezi și t. III a lucrării noastre, p. 558.

respectivă, neavând mandat de cât pentru această parte, și neputând, prin urmare, cere mai mult de la dênșii.

Această repartitiție proporțională a recursului debitorului solidar în contra codebitorilor săi, pare însă contrară principiilor, când el își exercită recursul său prin acțiunea care aparține creditorului, căci debitorul care a plătit întreaga datorie fiind subrogat în drepturile creditorului (art. 1108, § 3), acest debitor ar trebui să aibă dreptul pe care îl avea creditorul, adecă acel de a cere întreaga datorie de la fie care codebitor, deducându-se numai partea ce el datorea personal. Art. 1053, § 1 voește, cu toate aceste, ca debitorul care a plătit întreaga datorie, să nu poată exercita recursul său contra codebitorilor săi de cât pentru partea și porțiunea fie căruia din ei, nu atât pentru a evita acțiunile recursorii ale debitorilor, unora în contra altora, precum țice Pothier (II, 282), ci mai cu samă din cauza garanției ce debitorii solidari își datoresc unii altora, în calitatea lor de asociați și în virtutea regulei că cine trebuie să garanteze nu poate să evingă: *Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio*¹⁾.

Art. 1053, § 2. Dacă unul din codebitori este insolvabil, perderea cauzată prin insolvabilitatea acestuia se împarte cu analogie între ceialalți codebitori solvabili și între acel care a făcut plata (art. 1053, § 2)²⁾. Ar fi fost nedrept, în adevăr, ca, în asemenea caz, acel care a plătit pentru toți debitorii, să sufere perderea care rezultă din insolvabilitatea unora din ei (cpr. art. 779). De aceea această dispoziție se găsește în toate legislațiunile³⁾.

1) Veđi asupra acestei maxime, t. II, p. 452, n. 2; t. III, p. 393, 631, 639, t. și n. 3; t. IV, p. 205. Cpr. Baudry, II, 986. Demolombe, XXVI, 432. Laurent, XVII, 358. Demante, V, 148 bis I. Thiry, III, 22. Mourlon, II, 1280. Vigie, II, 1392. Pand. fr., I, 504.

2) Cpr. Trib. Roman (Al. I. Franc făcând funcțiunea de președinte). *Dreptul* din 1897, No. 32.

Art. 426 C. german.

3) Dacă debitorul n'a putut să plătească partea sa contributivă, țice art. 426 din noul Cod german, acest deficit va cădea asupra celorlalți debitori obligați la plata datoriei. „*Kann von einem Gesamtschuldner der auf ihn entfallende Beitrag nicht erlangt werden, so ist der Ausfall von den übrigen zur Ausgleichung verpflichteten Schuldner zu tragen*“.

Astfel, dacă presupunem patru debitori solidari pentru suma de 12000 lei, partea contributivă a fie căruia din ei fiind de 3000 lei, acel care a plătit întreaga datorie va cere de la fie care din ceilalți câte 3000 lei, adică peste tot 9000 lei. Presupunând acum că unul din debitori este insolubil, partea lui de 3000 lei nu va fi numai în sarcina debitorului care a făcut plata, ci se va împărți între toți cei solvabili.

Prin urmare, debitorul care a plătit întreaga datorie, va perde numai partea lui, adică 1000 lei, putând cere de la ceilalți debitori solvabili câte 4000 lei ¹⁾.

Aplicarea art. 1053, § 2 poate însă să dea loc la o Art. 1054. dificultate, pe care o prevede art. 1054. După acest text, remiterea solidarității făcută de creditor unuia sau mai multor din debitori, nici nu folosește, nici nu strică celorlalți.

Deci, dacă dintre debitorii remași solidari, unii au devenit insolubili, partea insolubililor se împarte cu analogie, adică în proporție cu partea ce fie care trebuie să plătească din datorie, între toți ceilalți codebitori, cuprindându-se în mod fictiv și acei care au fost descarcați de solidaritate (art. 1054).

Eată, de exemplu, patru debitori, care, într'un interes comun, au împrumutat de la mine solidaricește 12000 lei; partea contributivă a fie căruia din ei este de 3000 lei. Dacă am renunțat la solidaritate în favoarea unuia din ei, am pastrat contra acestui debitor o acțiune parțială pentru 3000 lei, iar în contra celorlalți trei debitori, acțiunea mea solidară numai pentru 9000 lei. Presupunând acum că unul din acești trei debitori a devenit insolubil, ceilalți doi remași solvabili nu vor plăti singuri partea insolubilului, ci ea se va împărți între dânsii și debitorul liberat de solidaritate, cel puțin fictiv, în cât privește acest din urmă, ceea ce face că fie care din ei va plăti peste partea sa contributivă câte 1000 lei. Fiind însă că debitorul, pe care l'am descariat de solidaritate nu mai poate fi urmărit peste partea sa de datorie, care

Casul în care unul din debitori a fost descariat numai de solidaritate. Controversă.

Veți în acelaș sens, art. 168 C. federal a oblig. din 1881; art. 1199 C. ital.; art. 896 C. austriac (1192 C. Calimach); art. 1145, § ultim C. spaniol; art. 757 C. portughez, art. 1329, § 2 C. neerlandez, etc.

¹⁾ Cpr. art. 1192 C. Calimach, 896, *in medio*, C. austriac.

este 3000 lei, și fiind că remiterea ce'i am făcut trebuie să'l descarce de consecințele solidarității, altfel ea ar fi lipsită de efecte, nu el, ci eu creditorul voi fi acela care voi suferi pierderea de 1000 lei rezultând din insolvabilitatea unuia din debitori.

Prin urmare, în ipoteza de mai sus, eu voi putea cere numai 8000 lei de la fie care din cei doi debitori remași solvabili, și 3000 lei de la debitorul descărcat de solidaritate ¹⁾.

Casul în care
unul din de-
bitori a fost
descărcat de
însuș datoria.

Dacă însă, în loc de a descărca pe unul din debitori numai de solidaritate, l'aș fi descărcat de însuș datoria sa, făcându'mi rezerve în privința celorlalți, eu aș pierde orice acțiune contra acestui debitor, rămânându'mi numai acțiunea solidară contra celorlalți, scădându-se partea aceluia căruia am făcut remiterea, și debitorul urmărit de mine n'ar mai putea să exercite nici un recurs contra debitorului descărcat ²⁾.

Despre casurile, care lăsând să subsiste datoria, pot să facă să înceteze solidaritatea sau să modifice efectele ei.

Doi casuri pot să facă să înceteze solidaritatea sau să modifice efectele ei, fără a stânge cu toate aceste obligația solidară.

Aceste sunt: 1^o moartea unuia din debitorii solidari, care lasă mai mulți moștenitori; și 2^o remiterea solidarității.

1^o *Moartea unuia din debitorii solidari, care lasă mai mulți moștenitori.*

Moartea unuia din debitorii solidari, care lasă mai mulți moștenitori, nu face să înceteze solidaritatea, ci mo-

1) Cpr. Pothier, II, 275. Thiry, III, 26. Murlon, II, 1278. Acolas, II, p. 853. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 33, text și n. 43. Duranton, XI, 231. Larombière, II, art. 1215, No. 2. Rodière, *Solidarité*, 138. Pand. fr., I, 512 urm. Massé-Vergé, III, § 529, p. 361, nota 21.—*Contrà*. Baudry, II, 983. Marcadé, IV, 625. Laurent, XVII, 363. Demolombe, XXVI, 439. Demante, V, 150 bis I. Cas. fr. D. P. 82. 1. 441. După acești din urmă autori, codebitorul descărcat de solidaritate ar trebui să contribuiească în realitate la plata părții debitorului insolubil (argument din expunerea de motive a lui Bigot-Préameneu). Locré, XII, 95, p. 365.

2) Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 33, nota 42, și autoritățile citate acolo.

difică numai efectele ei. În adevăr, art. 1060 fiind conceput în termeni generali, este aplicabil și la obligațiile solidare, de unde rezultă că obligația nu încetează prin moartea debitorului, ci trece la moștenitorii săi, împărțindu-se între ei, dacă ea este divisibilă (cpr. art. 774, 775).

La moartea unuia din debitorii solidari, datoria se va împărți între moștenitorii săi, și situația creditorului va fi modificată în acest sens că, de unde el putea să urmărească pe debitorul defunct pentru întreaga datorie, el nu va mai putea urmări pe fie care din moștenitori, de cât în măsura părții sale ereditare. Astfel, dacă presupunem că din trei debitori, care 'mi dătoresc solidaricește 12000 lei, unul a murit lăsând trei moștenitori pentru părți egale, datoria se divide între ei, fie care datorind câte 4000 lei (art. 1060).

Solidaritatea continuând însă între cei doi debitori remași în viață și moștenitorii acelu defunct, eu voi putea cere întreaga datorie la fie care din debitorii în viață, și 4000 lei la fie care moștenitor, neputând dobândi întreaga creanță de la moștenitorii debitorului defunct, de cât urmărind pe toți. Situația mea a ramas deci aceiaș față cu debitorii care sunt în viață, pe când ea a fost schimbată față cu moștenitorii debitorului defunct ¹⁾.

2^o *Remiterea solidarității.*

Art. 1049. — Creditorul care consimte a se împărți datoria în privința unuia din codebitori, conservă acțiunea solidară în contra celorlalți debitori, dar cu scăderea părții debitorului, pe care l'a liberat de solidaritate. (Art. 1047, 1050, 1064, 1141, 1521, 1666 urm. C. C. Art. 1210 C. fr.).

Art. 1050. — Creditorul care primește separat partea unuia din debitori, fără ca în chitanță să 'și reserve solidaritatea sau drepturile sale în genere, nu renunță la solidaritate de cât în privința acestui debitor.

Nu se înțelege că creditorul a renunțat la solidaritate în favoarea unui debitor, când primește de la el o sumă egală cu partea ce e dator, dacă chitanța nu dice că acea sumă este primită pentru partea debitorului.

Asemenea, din simpla cerere în judecată formată în contra

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 977. Thiry, III, 26, p. 37. Laurent, XVII, 327. Pand. fr., I, 541. Demante et Colmet de Santerre, V, 136 bis III.

unuia din debitori pentru partea sa, dacă acesta n'a aderat la cerere, sau dacă nu s'a dat o sentință de condamnățiune, nu se presupune renunțatiunea la solidaritate în favoarea acelu debitor. (Art. 1049, 1200, 1202, 1668 C. C. Art. 1211 C. fr.).

Art. 1051. — Creditorul, care primește separat și fără reserva solidarității, porțiunea unuia din codebitori din venitul renditei sau în dobânzile unei datorii solidare, nu pierde solidaritatea de cât pentru venitul și dobânda trecută, ear nu și pentru cele viitoare, nici pentru capital, afară dacă plata separată nu s'a urmat în curs de zece ani consecutivi. (Art. 1050, 1200, 1202 C. C. Art. 1212 C. fr.).

Solidaritatea fiind un lucru accidental a obligațiunii, poate să dispară, fără ca aceasta să înceteze de a avea ființă. Nu trebuie deci să confundăm remiterea datoriei cu remiterea solidarității, pentru că, prin cea dintâi, creditorul renunță la însuș dreptul de creanță, pe când prin cea de a doua, el renunță numai la beneficiul solidarității și la foloasele ei.

Remiterea solidarității poate fi consimțită în folosul tuturor debitorilor, fără nici o excepție, ceea ce se va întâmpla foarte rar, sau în folosul numai a unuia ori a unora din ei. În cazul întâi, ea este *absolută*, ear în cazul al doilea, *relativă*.

Remiterea absolută a solidarității. În cazul întâi, despre care legea nu se ocupă, solidaritatea lipsind cu totul, debitorii se găsesc în poziția în care s'ar fi găsit, dacă ar fi contractat fără solidaritate; ceea ce însemnează că obligația se împarte între toți debitorii, creditorul neputând cere de la fie care de cât parte sa și suferind pierderea pentru toți acei insolvabili ¹⁾. Acesta este cazul unei obligațiuni conjuncte ²⁾.

Cât pentru remiterea relativă a solidarității, ea este prevădută de art. 1049—1051. Ea poate să fie expresă sau tacită.

Remiterea expresă a solidarității (art. 1049).

Remiterea solidarității este expresă, de câte ori creditorul a declarat că el înțelege a o remite cutărui sau

¹⁾ Baudry, II, 979. Thiry, III, 26. Laurent, XVII, 344. Demolombe, XXVI, 456. Pand. fr., I, 543. Larombière, II, art. 1210, No. 4.

²⁾ Vezi *suprà*, p. 155.

cutării debitor. Nici o expresie sacramentală nu se cere în această privință.

Cuvintele „*a se împărți datoria în privința unuia sau unora din codebitori* (art. 1049), *a renunța la solidaritate sau la acțiunea solidară* (art. 1054), *a remite solidaritatea, a descarca de solidaritate*“, etc., întrebuițate de creditor sunt sinonime și denotă în deajuns voința sa¹⁾.

Cuvintele obicnuite din care rezultă remiterea solidarității.

De câte ori însă expresiunile întrebuițate de creditor ar fi îndoelnice, îndoela se va interpreta contra debitorului, pentru că solidaritatea odată dovedită, el trebuie să stabilească remiterea ce opune pe cale de excepție²⁾.

De câte ori remiterea solidarității este făcută numai unuia din debitori, ea nu folosește de cât lui, și acest debitor încetează de a fi debitor solidar, ne mai datorind de cât partea sa (art. 1049). Legătura care 'l unea cu ceilalți coobligăți fiind ruptă, el nu mai represintă pe codebitorii săi, după cum nici codebitorii nu 'l mai represintă pe dânsul, ear consecințele solidarității (art. 1041—1046) nu 'i mai sunt aplicabile. Creditorul păstrează însă acțiunea sa solidară în contra celorlalți debitori nedescarcați de solidaritate, scădënduse, bine înțeles, partea debitorului căruia solidaritatea a fost remisă (art. 1049)³⁾.

¹⁾ Laurent, XVII, 345 și Ante-proiect de revisuire, IV, p. 194. Baudry, II, 981. Demolombe, XXVI, 458. Pand. fr., I, 545. Larombière, II, art. 1210, No. 3.

²⁾ Larombière, Baudry, Pand. fr., *loco suprâ cit.* T. Huc, VII, 327.

³⁾ Astfel, dacă A, B și C îmi datoresc solidaricește 3000 de lei, și eu am descarcat de solidaritate pe A, nu voi mai putea cere de cât 2000 lei de la B sau C, deducënd astfel partea debitorului descarcat, adecă 1000 lei, și aceasta chiar dacă n'am primit partea lui A (*nullo accepto*), însă, bine înțeles, în asemenea caz, A va putea fi urmărit pentru partea lui, adecă pentru 1000 lei, fiind că, dacă prin remiterea solidarității, el a încetat de a răspunde pentru codebitorii săi, el n'a încetat de a răspunde pentru dânsul. Baudry, II, 981. Marcadé, IV, 619, 620. Laurent, XVII, 347. Acollas, II, p. 850, nota 1. Demante, V, 144 bis III. Demolombe, XXVI, 464. T. Huc, VII, 326. Pand. fr., I, 551. — *Contrâ.* Cu toate aceste, după o altă părere, se susține că art. 1049 presupune că debitorul n'a fost descarcat de solidaritate, de cât în urma plății părții sale din datorie, și că, prin urmare, creditorul care ar fi liberat de solidaritate pe un debitor de la care n'ar fi primit nimic,

Deosebire
între art.
1049 și 1141.

Art. 1049 se deosebește deci de art. 1141, căci, pe când, după art. 1049, remiterea solidarității făcută unuia din debitori nu liberează pe ceilalți codebitori, după art. 1141, din contra, remiterea datoriei făcută unuia din debitorii solidari liberează pe ceilalți codebitori, dacă creditorul nu și a făcut rezervă în privința lor ¹⁾).

Dispoziția art. 1049 este mult mai logică de cât aceea a art. 1141 și conformă, pe de o parte, cu principiul că renunțările nu se presupun nici o dată, ci trebuiesc strict interpretate, ear pe de alta, cu principiul că convențiile n'au efect de cât între părțile contractante (art. 973). Remiterea solidarității fiind, în adevăr, o convenție între creditor și unul din codebitori, nu poate fi opusă celorlalți coobligați. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord, și aceasta era și părerea lui Pothier (II, 275, 278) ²⁾.

Critică la a-
dresa legiu-
torului.

Art. 1049 derogând însă prin dispoziția sa finală de la părerea lui Pothier, când dice că creditorul își păstrează,

păstrează, fără nici o restricție și fără nici o deducție, acțiunea sa solidară contra celorlalți debitori, și o acțiune parțială contra debitorului descariat. Astfel, în exemplul de mai sus, dacă presupunem că am descariat pe A de solidaritate, fără a fi primit partea lui, adică 1000 lei, eu voi avea acțiunea solidară pentru 3000 lei contra celorlalți doi debitori (B sau C), și o acțiune parțială pentru 1000 de lei contra lui A, debitorul descariat. Veți în acest din urmă sens, Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 33, text și nota 42. Larombière, II, art. 1210, No. 7. Duranton, XI, 224, 231. Această părere este însă inadmisibilă pentru următoarele motive: 1° Art. 1049 fiind conceput în termeni generali, nu distinge dacă debitorul liberat de solidaritate a plătit sau n'a plătit partea sa din datorie; 2° Lucrările pregătitoare exclud asemenea distincție (Loché, *Législ. civile*, XII, 33, p. 268); 3° În fine, art. 1049 n'a putut să aibă în vedere numai cazul când debitorul descariat de solidaritate și a plătit partea sa, pentru că, în asemenea caz, este evident că numai ceea ce rămâne, deducându-se suma plătită, este datorit creditorului. Este puțin probabil, în adevăr, ca legiuitorul să fi edictat o dispoziție expresă pentru a dice că acel care din 3000 de lei a primit 1000, nu poate să mai ceară de cât 2000 lei, aceasta înțelegându-se de la sine.

1) Veți *supra*, p. 196.

2) Cpr. Laurent, XVII, 346. Demolombe, XXVI, 460, 461. Thiry, III, 26. Pand. fr., I, 547.

ză acțiunea sa solidară contra debitorilor nedescarțați de solidaritate, *cu scădemântul părții debitorului pe care l'a liberat de solidaritate*, autorii se întreabă dacă această din urmă restricție, pe care Pothier n'o admitea (II, 277), este contrară sau conformă adevaratelor principii, și unii se pronunță într'un sens, ear alții în altul. Adevărul este însă că nici o rațiune serioasă nu militează în favoarea restricției admise de art. 1049, și că codebitorii nedescarțați de solidaritate ar fi trebuit, după adevaratele principii, să poată fi urmăriți și pentru partea debitorului descărcat, întru cât acesta rămâne debitorul părții sale, fiind chiar ținut de urmările insolvabilității foștilor săi codebitori solidari (art. 1054). Codebitorii nedescarțați păstrându-și toate drepturile lor contra debitorului descărcat de solidaritate, ei ar fi trebuit să poată fi urmăriți și pentru partea acestuia¹⁾. De aceea, art. 1195 din Codul italian prevede că creditorul, care consimte a se împărți datoria în privința unuia din codebitori, păstrează acțiunea sa solidară contra celorlalți pentru creanța întreagă, *conserva la sua azione in solido contro gli altri per l'intero credito*²⁾.

Cea mai bună dovadă că art. 1049 este, în dispoziția sa finală, contrar adevaratelor principii, este că unii s'au încercat a da acestui text un alt sens de cât acel ce el are în realitate³⁾.

Remiterea tacită a solidarității (art. 1050, 1051).

Remiterea solidarității este tacită de câte ori ea rezultă din niște acte (*gesta*) îndeplinite de creditor, care fac neaparat să se presupue voința sa de a renunța la solidaritate. Aceste acte sunt statornicite de art. 1050, 1051, care prevăd patru cazuri de remitere tacită a solidarității⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVII, 346. Baudry, II, 981. Marcadé, IV, 619. Bugnét asupra lui Pothier, II, p. 131, n. 1. — Veđi însă Demolombe (XXVI, 465) și Demante (V, 144 bis IV), care se încearcă a justifica restricția admisă de art. 1049.

²⁾ Cpr. art. 1211 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent; art. 531 din Ante-proiectul Codului japonez, etc.

³⁾ Veđi *supră*, p. 212, *ad notam*.

⁴⁾ Casurile de renunțare prevădute de lege sunt de strictă interpretare, însă cu toate aceste, este necontestat că poate

Art. 1050, § 1. *Casul întâi* (art. 1050, § 1 și 2). — Prima ipoteză în care există remiterea tacită a solidarității din partea creditorului, este aceea în care el primește separat partea unuia din debitori, prevădând în chitanța ce dă că el a primit acea sumă pentru partea debitorului, fără ca să 'și reserve solidaritatea sau drepturile sale în genere. Astfel, pentru ca să existe renunțare tacită la solidaritate, se cer trei condițiuni: 1^o primirea separat de la debitor a unei sumi egale cu partea sa din datorie, ex parte debiti (L. 18, Cod., 2, 3, *De pactis*), ear nu a unei sumi mai mici, după cum pe nedrept susțin unii autori¹⁾; 2^o chitanța eliberată de creditor trebuie să prevadă că acea sumă este primită pentru partea debitorului, fără însă să fie nevoie de întrebuințarea unor cuvinte sacramentale, pentru ca nu cumva să se presupună că creditorul a primit acea sumă numai ca un acot; 3^o și în fine, creditorul nu trebuie să 'și fi rezervat în chitanță solidaritatea sau drepturile sale în genere, căci dacă el și-a făcut această rezervă, nu se poate din celelalte două condițiuni deduce remiterea tacită a solidarității²⁾.

Art. 1050, § 3. *Casul al doile* (art. 1050, § 3). — Al doile caz de remitere tacită a solidarității este prevădut de art. 1050, § 3. Cererea în judecată făcută de creditor contra unuia din debitorii solidari, chiar pentru o sumă egală cu partea sa din datorie, nu constituie din partea creditorului o renunțare tacită la solidaritate, dacă debitorul n'a aderat la cerere, sau dacă n'a intervenit o sentință de condamnare.

Legiuitorul nu se mulțamește cu acțiunea îndreptată

să existe și alte casuri de remitere tacită a solidarității, de cât acele prevădute de art. 1050, 1051. Aceasta nu mai este o chestie de drept, ci o chestie de fapt și de intențiune, pe care judecătorii o decid după termenii actului intervenit între părți și după împrejurările particulare ale fie cărei specie. Laurent, XVII, 353. Demolombe, XXVI, 493. Duranton, XI, 236. Pand. fr., I, 585 urm. T. Huc, VII, 327.

¹⁾ Cpr. Larombière, II, art. 1211, No. 5.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 277. Baudry, II, 982. Thiry, III, 26, p. 36. Laurent, XVII, 348. Demante, V, 145 bis I. Demolombe, XXVI, 468 urm. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 34. Pand. fr., I, 556 urm. Veți și L. 18, Cod., 2, 3, *De pactis*.

de creditor contra unui debitor solidar, *chiar pentru partea sa*, ci mai cere încă intervenirea unei hotărâri condamnatoare, sau consimțământul debitorului, pentru că, după cum dice Pothier (II, 277), datoria fiind efectul concursului voințelor creditorului și a debitorului, remiterea ei nu poate să rezulte de cât tot din consimțământul contrar a aceluiași părți; ori, acest consimțământ există când debitorul a aderat la cerere, și el este presupus a avea loc când a intervenit o hotărâre condamnatoare ¹⁾, conform regulii *judiciis quasi contrahimus* ²⁾.

Doă condiții sunt deci cerute, pentru ca să existe, în această ipoteză, remiterea tacită a solidarității: 1^o O acțiune din partea creditorului pentru partea debitorului; și 2^o Consimțământul debitorului la această acțiune, sau o hotărâre condamnatoare.

Casul al treile (art. 1051, ab initio). Al treile caz de remitere tacită a solidarității este prevădut de partea întâi a art. 1051. Renunțările fiind de strictă interpretare, acest text prevede că remiterea tacită a solidarității acordată unuia din debitori pentru venitul unei rente sau dobândile unei datorii solidare, nu se înțelege de cât pentru venitul și dobândile trecute, ear nu și pentru cele viitoare, nici pentru capital.

Astfel, dacă presupunem că trei debitori datoresc solidaricește o rentă anuală de 3000 lei, și că venitul pentru un an întreg este ajuns la scadență, faptul din partea creditorului de a primi de la unul din debitori 1000 lei, și de a prevedea în chitanță că această sumă o primește *pentru partea sa*, fără ca acea chitanță să cuprindă vre o rezervă în privința solidarității (art. 1050), constituie în adevăr o remitere tacită a solidarității în folosul acestui debitor, însă numai pentru venitul trecut, ear nu și pen-

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 982. Thiry, III, 26. Laurent, XVII, 349. Larombière, II, art. 1211, No. 11. Demolombe, XXVI, 477. Pand. fr., I, 564. Demante, V, 145 bis II. — Trebuie însă să observăm că, în privința fidejursorilor, art. 1668 face să rezulte implicit divisiunea acțiunii din partea creditorului din singurul fapt a urmăririi fie cărui din ei pentru partea și porțiunea lor. Cpr. Pand. fr., *loco supra cit.*

²⁾ Acest adagiu este extras din L. 3, § 11, Dig., 15, 1, *De peculio*, unde se dice: „*Nam sicut in stipulatione contrahitur..., ita iudicio contrahi.*” Cpr. Demolombe, XXX, 282.

tru veniturile viitoare, nici pentru capital. Art. 1051 nu este deci de cât aplicarea art. 1050, § 1 și 2, și ambele texte se completează unul prin altul¹⁾.

Art. 1051,
in fine.

Casul al patrului (art. 1051, in fine). — În ipoteza de mai sus, când unul din debitorii solidari a fost admis a plăti separat, *pentru partea sa*, dobânda datoriei sau venitul rentei, în timp de zece ani consecutivi, creditorul este presupus a fi renunțat la solidaritate în folosul acestui debitor²⁾, nu numai pentru dobândile și veniturile trecute, dar și pentru cele viitoare și chiar pentru capital.

Legea deduce, în asemenea caz, cu drept cuvânt, voiața creditorului din faptul prelungirii în timp de zece ani consecutivi a plăților divizate.

Condițiile ce-
rute p. ca să
existe remi-
terea tacită
a solidari-
tății.

Pentru ca creditorul să fie însă presupus a fi renunțat tacitamente la solidaritate, se cer trei condițiuni, și anume: 1^o Divisiunea în plățile dobândilor datoriei sau veniturilor rentei, ceea ce cuprinde: a) primirea de către creditor a părții datorite de unul din debitori în dobândă sau venituri; b) eliberarea unei chitanțe *pentru partea sa*; c) nici o rezervă în chitanța din partea creditorului în privința solidarității sau a drepturilor sale în genere (art. 1050, § 1 și 2); 2^o Urmarea plăților separate în timp de zece ani consecutivi, (ceea ce presupune mai multe plăți consecutive), fără nici o întrerupere prin o plată nedivizată; și în fine 3^o pluralitatea plăților, care nu este de cât o consecință a condițiunii a doua. Asupra acestor condițiuni toți autorii sunt de acord, și nu se discută de cât dacă trebuiesc zece plăți urmate fără întrerupere, din an în an, în curs de zece ani, sau dacă mai multe plăți urmate în curs de zece ani sunt suficiente, chiar când numărul lor ar fi mai mic de cât zece³⁾.

1) Cpr. Pothier, II, 279. Thiry, III, 26, p. 37. Marcadé, IV, 622. Laurent, XVII, 350. Baudry, II, 982. Demolombe, XXVI, 480 urm. Larombière, II, art. 1212, No. 1. Pand. fr., I, 571 urm. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 34, nota 44.

2) Cât pentru ceilalți debitori, în această ipoteză, ca și în celelalte, obligația rămâne tot solidară în privința lor. Laurent, XVII, 352. Demolombe, XXVI, 492. Larombière, II, art. 1212, No. 9. Rodière, *op. cit.*, 153. Pand. fr., I, 584.

3) Astfel, Demolombe (XXVI, 491) și Rodière (*op. cit.*, 152) susțin că nu trebuiesc numai de cât zece plăți, pe când

În fine, pentru a termina materia stângerei solidari- Art. 1682 nu
 tăței, ne mai rămâne de examinat o chestiune controver- se aplică la
 sată, și anume aceea de a se ști dacă art. 1682 de la fide- solidaritate.
 jusiune este sau nu aplicabil la solidaritatea pasivă. Controversă.

Acest text declarând că creditorul, care prin fapta sau culpa sa a pierdut garanțiile creanței sale, nu mai poate urmări pe fidejutor, care astfel rămâne liberat, unii admit că de câte ori creditorul, prin fapta sa, ar fi făcut cu neputință subrogațiunea celorlalți codebitori în siguranțele (privilegiile sau ipotecele) ce el avea contra unui din ei, nu mai poate urmări pe ceilalți de cât deducându-se partea acestuia, și că codebitorii de la care el ar cere întreaga datorie ar putea să'i opue art. 1682¹⁾.

Astfel, dacă presupunem că din patru debitori, care 'mi datoresc solidaricește 12000 lei, unul din ei 'mi ar fi constituit o ipotecă la care în urmă aș fi renunțat, fie care din ceilalți trei debitori urmăriți pentru întreaga datorie, ar putea, prin o excepție, să'mi opue că ei nu pot fi urmăriți de cât pentru 9000 lei, pentru că, prin fapta mea, i am împedecat de a fi subrogați în drepturile mele, în privința ipotecei pe care o aveam de la unul din debitori.

Credem însă, cu toate aceste, că asemenea excepție n'ar fi întemeiată, și că art. 1682 nu poate fi aplicat la obligațiile solidare, pentru că acest text fiind relativ la fidejusiune și cuprindând o pierdere și o decădere de drepturi, nu poate fi întins prin analogie la aceste cazuri²⁾.

majoritatea autorilor sunt de părere contrară. Cpr. în acest din urmă sens, Laurent, XVII, 351. Mourlon, II, 1276. Duranton, XI, 236. Larombière, II, art. 1212, No. 6. Pand. fr., I, 578 urm.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 275. Merlin, *Quest.*, v^o *Solidarité*, § 5, tom. 7, p. 590 urm. Arntz, III, 130. Mourlon, *De la subrogation*, p. 514. Duranton, XVIII, 382, p. 402, nota 1. Rodière, *op. cit.*, 154. Toullier D., IV, partea I, 172. Ponsot, *Du cautionnement civil et commercial*, 329. Héan, *Revue pratique*, t. 13, anul 1862, *Débiteur solide, Subrogation*, etc. p. 29—39.

²⁾ Acolas, III, p. 574. Laurent, XVII, 342. Demolombe, XXVI, 497, 498. Larombière, II, art. 1208, No. 4. Thiry, III, 26, *in fine*. Vigié, II, 1403. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 586. P. Pont, *Du cautionnement*, 369. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 35, text și nota 47. Massé-Vergé, III, § 528, p. 359, n. 15. Pand. fr., *Oblig.*, I, 590 și t. 15, v^o *Cautionnement*, 826. Troplong, *Cautionnement*, 562. Gauthier,

Casurile în care art. 1682 se aplică la solidaritate.

Art. 1682 ar fi însă aplicabil în cazul art. 1055, adică când datoria a fost contractată numai în interesul unuia din debitorii solidari, pentru că față cu acest debitor, ceilalți codebitori nu sunt de cât niște fidejutori ¹⁾).

Acest text ar fi de asemenea aplicabil în specie, de câte ori creditorul, prin dolul său, ar fi lipsit pe unul din codebitori de siguranțele la care el se aștepta ²⁾, și în fine, în cazul în care creditorul s'ar fi obligat, *cel puțin în mod expres*, a nu distruge prin fapta sa siguranțele care garantează plata creanței ³⁾.

Despre solidaritatea imperfectă. — Inadmisibilitatea ei.

Codul actual recunoaște el solidaritatea imperfectă, pe care a născocit-o o parte din doctrină? A pune chestiunea este a o rezolvi. În adevăr, legiuitorul începe prin a declara că solidaritatea poate fi convențională sau legală (art. 1041) ⁴⁾, arătând apoi într'un mod general efectele

Subrogation, No. 506. L. Fédér, *op. cit.*, p. 184 urm., No. 77 urm. Cas. fr., D. P. 61. 1. 153 și 388. D. P. 52. 1. 9 și 2. 28. Pand. Chron. III, anii 1845—1879, 2. 36 și D. P. 49. 2. 81. C. Poitiers, 6 iunie 1889. *Gaz. Pal.* 89. 2. 39.

¹⁾ Vigié, II, 1404.

²⁾ Laurent, XVII, 343. Demolombe, XXVI, 499. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 36. Pand. fr., I, 591. Cas. fr. D. P. 52. 1. 9.

³⁾ Laurent, XVII, 343. — Vezi însă Demolombe, (XXVI, 500), după care art. 1682 ar fi aplicabil chiar când creditorul s'ar fi obligat *tucitamente* a nu desființa siguranța menită a asigura plata obligațiunii (art. 969, 970). Cpr. Pand. fr., I, 592, 593.

⁴⁾ Fostul și regretatul nostru profesor al facultății juridice din Paris, A. Valette, vorbește de o solidaritate specială pronunțată de judecători în privința datoriei alimentare (*Cours de Code civil*, t. I, p. 320, 321), eresie care se găsește și în o decizie a Curței din Pau (D. P. 67. 2. 197), ca și cum ar exista o solidaritate alta de cât aceea legală sau convențională. Aceasta nu poate însă fi de cât o eroare a savantului profesor, datoria alimentară neputând fi solidară, de oare ce solidaritatea nu poate să rezulte de cât din lege sau din convenția părților. Vezi t. I a lucrării noastre, partea II, p. 87. F. Herman, I, art. 203, No. 10 și art. 205, No. 47. Laurent, III, 43, 67. G. Giorgi, I, 138. Demolombe, IV, 4 și 63. Bendant, *Cours de dr. civil*, I, 373. Pand. fr., t. VI, *Aliments*, 524 urm. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 359. Thiry, I, 324. Aubry et Rau, VI, §

Datoria alimentară nu este solidară. Controversă.

solidarității (art. 1042 urm.), de unde rezultă că aceste efecte se aplică atât la solidaritatea legală cât și la cea convențională, dacă, bine înțeles, părțile n'au modificat prin o clausă expresă regulile statornicite de lege în privința solidarității convenționale, ceea ce ele sunt libere de a o face (art. 5 și 969) ¹⁾.

Cu toate acestea, o parte din doctrină recunoaște două feluri de solidarități, solidaritatea *perfectă*, care produce toate efectele statornicite de lege prin art. 1042 urm., și cea *imperfectă*, a cărei unic efect ar fi de a permite creditorului să ceară plata integrală de la unul din debitori (art. 1039).

După această teorie stranie și inexplicabilă, solidaritatea convențională ar fi în tot-deauna perfectă, ear cea legală ar fi când perfectă, când imperfectă, după cum s'ar putea sau nu presupune existența unui mandat între deferiții codebitori ²⁾.

Această soluție trebuie însă cu deseveșire respinsă, ca una ce era necunoscută de Pothier, de la care Codul fr. a împrumutat regulile solidarității, și ca una ce nuși găsește nici un sprijin în textele respective, unde nicăiri nu se vorbește de această pretinsă solidaritate imperfectă. Legiuitorul, în adevăr, nu cunoaște de cât o sin-

553, p. 105, n. 18. Larombière, II, art. 1221, No. 36. Marcadé, I, 716. Mourlon, I, 751. Arntz, I, 376. Baudry, I, 604. C. Paris, D. P. 93. 2. 175. D. P. 93. 2. 197. Mai vezi încă D. P. 61. 1. 469. D. P. 70. 2. 226. — *Contrà*. Rodière, *Solidarité*, 158. Demante, I, 292 bis. Valette, *op. și loco supra cit.* În notele sale asupra lui Proudhon (*État des personnes*, I, p. 448, nota), eminentul profesor dăce că datoria alimentară nu este nici solidară, nici indivisibilă. În privința indivisibilității, vezi *infra*, p. 227, t. și n. 7.

¹⁾ Baudry, II, 989 bis. Vigie, II, 1405. Vezi și L. 29, Cod., 2, 3, *De pactis*, citată *suprà*, p. 92, n. 2.

²⁾ Cpr. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 21, text și notele 6—8, care recunosc două feluri de solidaritate legală, una perfectă și alta imperfectă, corespunzătoare cu obligația în *solidum* de la Romani. Mai vezi încă Rodière, *op. cit.*, 167 urm. Mourlon, II, 1247 și 1258 urm. Demolombe, XXVI, 290. Demante et Colmet de Santerre, V, 135 bis II și III. Curtea din Toulouse (D. P. 93. 2. 313) vorbește de asemenea de o solidaritate *imperfectă* în materie comercială. Cpr. C. Bordeaux (D. P. 93. 1. 92), care vorbește de o solidaritate *specială*. Vezi și *suprà*, p. 161, t. și nota 1.

gură solidaritate, fie ea legală sau convențională, și o singură solidaritate nu poate să producă efecte deosebite, într-unu cât nici un text expres nu deroagă de la aceste principii ¹⁾.

SECȚIUNEA V.

Despre obligațiile divisibile și indivisibile.

Din toate materiile Codului civil, cea a divisibilității și a indivisibilității obligațiilor, a fost în tot-deauna și cu drept cuvânt privită ca una din cele mai grele, mai abstracte și mai întunecoase; și bătrânul profesor Toullier se vede silit a mărturisi că n'a parvenit ași forma o idee clară și precisă despre obligațiile indivisibile și natura lor ²⁾.

În această privință, ca și în multe altele, redactorii Codului fr. au copiat aproape orbește pe Pothier (II, 287 urm.) care, și el la rândul său, nu face de cât să reproducă regulile puse de Dumoulin (*Molineus*) 200 de ani înaintea lui, în celebrul său tratat: *Extrictio labyrenthi dividui et individui*.

Textele care au trecut în legislația actuală sunt însă departe de a fi perfecte, ceea ce face ca ele să fie cam aspru criticate de unii ³⁾.

Cod. Calimach. Art. 1182, 1183.

Codul Calimach se ocupă și el despre obligațiile divisibile și indivisibile, însă numai în două dispozițiuni foarte simple. Art. 1182 din vechiul Cod al Moldovei (889 C.

¹⁾ T. Hue, VII, 331. Vigié, II, 1405. Baudry, II, 989. Laurent, XVII, 313 urm. și Ante-proiect, IV, p. 188, 189. Pand. fr., I, 484. Veți și *suprà*, p. 161.

²⁾ Toullier-Duvergier, *Le Droit civ. fr.*, etc. III, partea II, 782.

³⁾ Toullier D., *loco cit.*, 798. Duranton, XI, 247. Laurent, XVII, 366. Gr. G. Păucescu, *Dreptul* din 1872, No. 18 și 19. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 47 n. 1, etc. Dintre toți autorii acel carea a criticat în mod mai aspru dispozițiile Codului în această privință, este Acolas (II, p. 853): „*Textes rédigés au rebours du sens commun, d'ice acest autor, idées sans suite comme sans vérité, reproduction des intelligibles quintessences de Dumoulin, plagiat de Pothier, et partant double altération de l'original, tout ce qui peut rebuter l'esprit ou le rendre louche, subtil, étroit, préoccupé du rien juridique: voilà les traits généraux de la section*“. Socotim însă că această critică e cam exagerată.

austriac) începe prin a declara că, afară de casurile determinate de lege, fie care codebitor a unui lucru despărțitor (divisibil), rămâne răspunzător numai pentru partea sa, după cum și fie care coproprietar a unui lucru divisibil, trebuie să se mulțamească cu partea cuvenită lui; ear art. 1183 din acelaș Cod (890 C. austriac) adaugă că lucrurile nedespărțitoare (indivisibile), creditorul, dacă este singur, poate să le ceară de la fie care codebitor, ear dacă sunt mai mulți cocreditori și numai un singur debitor, nu se îndatorește acesta să deie lucrul indivisibil unuia numai dintr'ênșii, fără chizășie, ci poate să ceară învoirea tuturor creditorilor, sau judecătoreasca păstrare a lucrului, adecă un sechestru judiciar, cum s'ar dice astăzi¹⁾.

Chestiunea divisibilităței sau indivisibilităței obligațiunii nu presintă nici un interes practic de câte ori nu există de cât un debitor și un creditor, căci, în raporturile lor respective, obligația susceptibilă de divisiune trebuie să fie executată ca și cum ar fi indivisibilă (art. 1060), și debitorul nu poate sili pe creditor a primi parte din datorie (art. 1101), după cum nici creditorul nu poate sili pe debitor a face o plată parțială.

Astfel, dacă presupunem că 'mi datorești 1000 lei, obligația d-tale având de obiect o sumă de bani, adecă un lucru divisibil, va trebui, cu toate aceste, să se execute ca și cum ar fi indivisibilă, ceea ce însemnează că nu vei putea să mă silești a primi parte din datorie (art. 1101),

¹⁾ „Dacă mai multe persoane au dreptul de a cere o presta- Art. 432 C.
țiune indivisibilă (*eine untheilbare Leistung*), dice art. 432 german.
din noul Cod german, debitorul nu poate, de câte ori aceste persoane nu sunt creditoare solidare, să facă prestațiunea de cât tuturor creditorilor împreună, și fie care creditor nu poate s'o ceară de cât pentru toți împreună. Fie care din creditorii unei prestațiuni indivisibile poate să ceară ca debitorul să consemneze lucrul în folosul tuturor creditorilor, sau dacă lucrul nu este de natură a putea fi consemnat, să fie incredințat unui sechestru judiciar. — Faptele îndeplinite în persoana unuia din creditori nu și produc efectele lor nici pentru, nici contra celorlalți“.

Art. 427 și 431 din acelaș Cod mai prevéd încă că Art. 427, 431
acei care datoresc o prestațiune indivisibilă se consi- C. german.
deră ca debitori solidari“. Veđi *supră*, p. 176, n. 1. Codul german a lasat deci la o parte întreaga teorie subtilă și clasică a obligațiilor indivisibile.

după cum nici eu nu voi putea să te silesc să 'mi faci o plată parțială. Obligația d-tale, de și divisibilă, se va executa deci ca și cum ar fi indivisibilă.

Pentru ca chestiunea divisibilității sau indivisibilității să presinte interes, trebuie să presupunem că este vorba de o obligație conjunctă, contractată de un singur debitor față cu mai mulți creditori, sau de mai mulți debitori față cu un singur creditor, sau în fine, de mai mulți debitori față cu mai mulți creditori.

Interesul chestiunii este și mai însemnat când creditorul sau debitorul s'a sevêrșit din viață, lăsând mai mulți moștenitori, căci dacă obligația este divisibilă, ea se împarte de drept între moștenitorii debitorului sau între acei ai creditorului, în așa mod că fie care moștenitor al debitorului sau al creditorului nu va putea fi obligat la plata datoriei, sau nu va avea drept a cere această plată, de cât în măsura părții sale de moștenire.

Dacă, din contra, obligația este indivisibilă, ea nu se va împărți nici între moștenitorii debitorului, nici între acei ai creditorului, așa că unul din moștenitorii debitorului va putea fi constrêns la plata întregii datorii, după cum și unul din moștenitorii creditorului va putea cere plata întregii creanțe (art. 1060, 1062, 1063)¹⁾.

Interesul chestiunii fiind cunoscut, cată acum să determinăm caracterele obligații divisibile și acelei indivisibile, precum și efectele acestor obligațiuni.

Caracterele distinctive ale obligații divisibile și indivisibile.

Art. 1057. — Obligațiunea este nedivisibilă, când obiectul ei, fără a fi denaturat, nu se poate face în părți nici materiale, nici intelectuale. (Art. 1058, 1060 urm., 1695, 1746 C. C. Art. 1217 C. fr.)²⁾.

Art. 1058. — Obligațiunea este încă nedivisibilă, când obiectul este divisibil, dar părțile contractante l'au privit sub un

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 990. Laurent, XVII, 367. Demolombe, XXVI, 541, 542. Arntz, III, 137. Pand. fr., I, 595, 596. Larombière, II, art. 1217, 1218, No. 2. T. Huc, VII, 336.

²⁾ Art. 1057 a fost puțin schimbat în redacțiunea sa, avându-se în vedere pe Marcadé (IV, 631). Veți *infra*, p. 224, nota 3.

raport de nedivisibilitate ¹⁾. (Art. 1057, 1061, § 3 C. C. Art. 1218 C. fr.).

Pentru a ști dacă o obligație este divisibilă sau indivisibilă, trebuie să ne referim la obiectul ei. Acest obiect este el divisibil, obligația este divisibilă; este el din contra indivisibil, obligația este indivisibilă.

Obiectul obligații este divisibil, când el este susceptibil de divisiune, când el se poate împărți în mai multe părți reale sau intelectuale (art. 1057).

Astfel, o bucată de pământ, o sumă de bani pot fi împărțite în mai multe părți reale sau materiale. Obligația care ar avea de obiect asemenea lucruri este deci divisibilă (divisibilitate reală sau materială).

Unele lucruri sunt însă susceptibile de părți intelectuale, fără a putea fi împărțite în părți reale. Astfel, pentru a lua exemplul dat de Pothier (II, 288), un cal, un talger de argint, nu pot fi împărțite materialmente în mai multe bucăți, însă, cu toate acestea, ele pot să aparție la mai multe persoane, și fie care din ele va fi proprietarul unei părți indivise din acel cal sau din acel talger. Divisiunea poate deci fi nu numai materială, dar și intelectuală ²⁾, *ut intellectu majis partes habeant, quam corpore* (L. 5, Dig., 45, 3, *De stipul. servorum*). În acest sens L. 9, § 1, Dig., 46, 3, *De solutionibus*, dice că obligația de a da robul Stichus este o obligație divisibilă, fiind că debitorul poate, cu consimțământul creditorului, s'o achite *pro parte*, cu toate că robul nu este susceptibil de o divisiune materială: „*Qui Stichum debet, parte Stichi data, in reliquam partem tenetur*“ (Dig., *loco cit.*) ³⁾.

Obligațiile de a face sau de a nu face (art. 1075 urm.), care consistă *in faciendo, vel in non faciendo*, sunt în genere indivisibile; însă, în teoria lui Pothier, un fapt fie pozitiv, fie negativ, poate, ca și un lucru, fi susceptibil de di-

¹⁾ Art. 1058 este earăș schimbat în partea sa finală, tot după Marcadé (IV. 632). Cpr. Baudry, II, 994. Pand. fr., I, 617.

²⁾ Cpr. Thiry, III, 28. Baudry, II, 991. Mourlon, II, 1283. Demolombe, XXVI, 510 urm. Marcadé, IV, 631. Demante, V, 154 bis IV. Vigie, II, 1407. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 47, text și n. 2. Arntz, III, 139. Acollas, II, p. 856. Larombière, II, art. 1217, 1218, No. 13. Pand. fr., I, 601. T. Hue, VII, 337. Molitor, *Oblig. en dr. romain*, I, 258.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 288. Molitor, *op. cit.*, 258.

visiune, după cum o spune anume atât textul francez (art. 1217), cât și acel italian (art. 1202)¹⁾.

Textul nostru, mai corect, în această privință, de cât acel francez și acel italian, nu presupune cazul unui fapt divisibil, și în adevăr, unii autori mărturisesc că nu pot cita exemplul unui asemenea fapt²⁾.

Când oblig.
este divisi-
bilă.

Prin urmare, de câte ori obligația are de obiect un lucru susceptibil de divisiune fie reală, fie intelectuală, ea este divisibilă³⁾.

Când ea este
indivisibilă.

Obligația este din contra indivisibilă, când ea are de obiect un lucru, și după Codul francez, chiar un fapt nesusceptibil de divisiune nici reală, nici intelectuală. *Id est quando præstatio, nec in partes quantas* (divisiune materială

1) Eată exemplul pe care îl dau autorii francezi: Ți-am promis de a nu ți face un proces sau de a nu te tulbura în posesiunea unui fond, pe care îl stăpânești. După moartea mea, unul din moștenitorii mei poate să execute această promisiune, ear altul s'o calce în limitele părții sale ereditare. Această obligație *in non faciendo* este deci divisibilă, de vreme ce ea poate fi executată numai în parte. Cpr. Pothier, II, 289. Arntz, III, 139. Thiry, III, 28.

Obligațiile de a face se consideră în genere ca indivisibile, pentru că ceea ce nu este făcut în totul trebuie să se considere ca nefăcut, mai cu samă când faptul trebuie să se execute de debitorul în persoană (art. 1094), precum ar fi, de ex., obligația de a face un portret. Obligația de a face ar fi însă divisibilă, dacă faptul promis ar putea fi prestat de altul de cât debitorul în persoană. Arntz, III, 139.

2) Cpr. T. Huc, VII, 341. Molitor, *op. cit.*, I, 262.

3) Argument *a contrario* din art. 1057. — Este de observat că textul nostru spune numai când obligația este indivisibilă, pe când acel fr. arată și când ea este divisibilă. Textul nostru, așa cum este redactat, trebuia să adauge, ca și acel italian (art. 1202), *că ori ce altă obligație este divisibilă*.

Din faptul însă că obligația este indivisibilă când obiectul ei nu se poate face în părți nici materiale, nici intelectuale, rezultă că obligația este divisibilă, când obiectul ei se poate împărți macar intelectual, dacă nu materialmente. Redacțiunea art. 1057 este schimbată după Marcadé. Acest autor (IV, 631), ținând în adevăr că obligația este indivisibilă, când obiectul ei este cu desevârșire nesusceptibil de divisiune, această formulă a fost reprodușă de legiuitorul nostru, care a omis însă de a dice că obligația este divisibilă în cazul contrar, adecă când obiectul ei poate fi divizat materialmente, sau macar *solo intellectu* (L. 5, Dig., 45, 3, *De stipulatione servorum*).

sau fizică), *nec in partes quotas* (divisiune intelectuală sau abstractă), *dividi potest*. Astfel sunt servituțiile prediale ¹⁾, *que pro parte acquire non possunt*, precum este dreptul de trecere, dreptul de vedere, etc. ²⁾.

În adevăr, nu se poate trece, nici vedea numai pentru o parte. „*Impossibile est, dicea Dumoulin, quem per partes ire, et pro parte non ire*“.

Faptele pozitive sau negative sunt, după cum am vădit, nesuscetibile de divisiune. Astfel, faptul de a face sau a nu face o călătorie la București, de a tăea sau de a nu tăea un copac, etc., nu este susceptibil de divisiune nici reală, nici intelectuală. În adevăr, călătoria se va face sau nu se va face de loc, copacul se va tăea sau nu se va tăea ³⁾.

Prin urmare, obligația care are de obiect un lucru nesuscetibil de divisiune materială sau intelectuală, este indivisibilă (art. 1057).

Astfel ar fi, de ex., obligația de a constitui o servitute de trecere sau de vedere. „*Stipulationes non dividuntur earum rerum quæ divisionem non recipiunt*“ ⁴⁾. Un alt fragment din Digeste (L. 80, § 1, 35, 2, *Ad legem Falcidiam*), dice: *que dividuitatem non recipiunt*.

Pothier (II, 291 urm.) admitea, după Dumoulin, și Indivisibilitățile admise de autori. autorii admit și astăzi, trei specii de indivisibilități: ¹⁰

1) Vezi t. III a lucrării noastre, p. 6, p. 173, n. 3 și p. 183.

Vezi și *infra*, p. 226. — Unele servituți, precum este cea de a scoate apă, văr, năsip, etc., de pe un fond străin (cpr. art. 623 C. Calimach, 477 C. austriac), sunt divisibile în acest sens că utilitatea ce ele procură fondului dominant este supusă divisiunii. Vezi t. III a lucrării noastre, p. 193, n. 2 și autorii citați acolo. Cpr. Duranton, XI, 260.

Dar dacă unele servituți pot, în cât privește exercițiul lor, fi împărțite *tempore et mensura*, nici o servitute nu poate fi dobândită sau perdită *pro parte*, și aceasta este adevărat atât în dreptul roman cât și în dreptul actual. Cpr. Moliator, *op. cit.*, I, 261. G. Giorgi, I, 250.

2) Pothier, *Oblig.*, II, 288.

3) Thiry, III, 28. Arntz, III, 139. Baudry, II, 993. Marcadé, IV, 631. Pand. fr., I, 603. Laurent, XVII, 369. Demolombe, XXVI, 524. Gr. G. Păucescu, *Dreptul* din 1872, No. 18. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 48.

4) L. 72, Pr., Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*, și L. 2, § 1, Dig., *loco cit.* Vezi și nota următoare.

Individuum contractu, sau mai bine zis, *re aut natura* (indivizibilitate absolută); 2^o *Individuum obligatione* (indivizibilitate de obligație), adecă care rezultă din obiectul ce părțile și-au propus; și 3^o *Individuum solutione* (indivizibilitate de plată) adecă care rezultă din imposibilitatea de a face o plată parțială.

Indivizibilitatea absolută. Art. 1057.

1^o *Individuum contractu (re aut natura)*.—Indivizibilitatea absolută, despre care se ocupă art. 1057, și pe care Dumoulin și Pothier pe nedrept o numesc *contractu*, pentru că ea nu rezultă din contract, ci din natura lucrurilor, este aceea care există de câte ori obligația nu e susceptibilă de nici o divisiune nici materială, nici intelectuală.

Oblig. de a constitui un drept de trecere, vedere, etc.

Astfel ar fi, de exemplu, obligația de a constitui un drept de trecere sau de vedere, pentru că nu se poate concepe posibilitatea unei prestațiuni parțiale ¹⁾.

Se poate întâmpla ca fondul dominant să aparție la mai mulți proprietari, însă și în asemenea caz, dreptul de a trece sau de a vedea nu va aparține fie cărui proprietar *pro parte*, ci fie căruia din ei pentru tot ²⁾.

Oblig. de a constitui o ipotecă, un amanet, etc.

Mai sunt încă indivizibile *re sau natura*, obligația de a constitui o ipotecă ³⁾, un amanet (art. 1695), o antichre-

¹⁾ Cpr. Mourlon, II, 1285. Baudry, II, 993. Thiry, III, 28. Demolombe, XXVI, 515, 523. Laurent, XVII, 369. Vigié, II, 1409. Demante, V, 154 bis III. Păucescu, *Dreptul* din 1872, No. 18. Molitor, *op. cit.*, I, 258, 261. B. M. Missir, *Dreptul* din 1873, No. 33, p. 7. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 47. Duranton, XI, 259, 260. Acollas, II, p. 856. Larombière, II, art. 1217, 1218, No. 5. Pand. fr., I, 603. T. Huc, VII, 339. Savigny, *Das Obligationenrecht als Theil des heutigen römischen Rechts*, I, § 30. G. Giorgi, I, 250. Veđi și *suprà*, p. 225, t. și n. 1. Cpr. L. 2, § 1, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*, unde să ȃdice că unele stipulațiuni nu admit prestațiuni parțiale: „*Partium præstationem non recipiunt, veluti cum viam, iter, actum stipulamur.*”

²⁾ Savigny, *op. și loco supra cit.*

³⁾ *Hypotheca est in toto et qualibet parte*. Cpr. L. 6, Cod., 8, 28, *De distractione pignorum*; L. 19, Dig., 20, 1, *De pignor. et hypothecis*. L. 65, Dig., 20, 2, *De evictionibus*. Veđi și art. 1746, § 2 C. C. — Este însă de observat că indivizibilitatea ipotecei sau amanetului (art. 1695) se aplică numai la acțiunea la care ele dau naștere, nu însă și la plată. Cpr. Larombière, II, art. 1217, 1218, No. 5. Molitor, I, 272. Laurent, XVII, 374, 375. — Ipoteca este de asemenea

să ¹⁾, sau de a delasa un imobil ipotecat (art. 1795 urm.), de a comunica un act (art. 97 Pr. civ.) ²⁾, de a da socoteli, de a face un act juridic, de ex., apel, recurs, opoziție, etc. ³⁾, de a face sau a nu face o călătorie în cutare loc sau oraș ⁴⁾; obligația contractată de mai multe persoane spre a face o piesă de teatru, etc. ⁵⁾.

Obligația de a da o cantitate oare care de corpuri certe nu este însă indivisibilă, când prețul acestor lucruri s'a fixat în deosebi pentru fie care, ear nu pentru toate de odată (*en bloc*) ⁶⁾.

Obligația alimentară este de asemenea personală și divizibilă ⁷⁾. Chestiunea este cu toate aceste controversată ⁸⁾.

²⁾ *Individuum obligatione* (indivisibilitate care rezultă din intenția părților). — Indivisibilitatea *obligatione*, după terminologia lui Dumoulin și a lui Pothier, există atunci când, de și obligația are de obiect un lucru susceptibil prin natura sa de o divizibilitate materială sau intelectuală, totuși părțile contractante au privit acest lucru ca indivisibil fie în mod expres, fie tacitamente.

Exemplu : Doi antreprenori se obligă a'mi clădi o casă. Prin natura sa, această obligație este divizibilă, căci unul din ei poate să'mi clădească o parte din casă, ear celalalt o altă parte. Dacă însă părțile contractante au înțeles ca obligația acestor antreprenori să fie indivisibilă (ceea

Oblig. aliment. Controversă. Indivisibilitatea care rezultă din intenția părților.

divisibilă în acest sens că poate fi stabilită asupra părții indivise a unui imobil. Cpr. T. Huc, VII, 352. Molitor, I, 233. G. Giorgi, I, 251.

¹⁾ Veși în privința antichresei, Laurent, XVII, 375. G. Giorgi, I, 251.

²⁾ Cpr. G. Giorgi, I, 256.

³⁾ Pand. fr., I, 605 urm. Demolombe, XXVI, 524.

⁴⁾ Veși *suprà*, p. 225, text și n. 3.

⁵⁾ T. Huc, VII, 341. Pand. fr., I, 1, 611. Cpr. D. P. 90. 2. 238.

⁶⁾ Cpr. C. Nancy, 7 mai 1877. Pand. fr., I, 612.

⁷⁾ Cpr. Cas. fr. Pand. Chron., IV (aniș 1860—1869), 1, 57 și D. P. 61. I. 469. D. P. 89. 1. 316. C. Grenoble, D. P. 70. 2. 226. C. Paris, D. P. 93. 2. 175. Aubry et Rau, VI, § 553, p. 104, n. 18. Marcadé, I, 716. G. Giorgi, I, 255. Larombière, II, art. 1221, No. 36. Thiry, I, 324. Baudry, I, 604. Laurent, III, 43, 68. Ducaurroy, I, 359. V. și autoritățile citate în t. I a lucr. noastre, partea II, p. 88, n. 1. Cpr. Pand. fr., t. VI, *Aliments*, 524 urm. Veși și *suprà*, p. 218, n. 4, unde am veduț că obligația alimentară nu este nici solidară.

⁸⁾ Veși t. I a lucrării noastre, partea II, p. 87, 88.

ce este o chestie de intenție, prin urmare, de fapt), adecă ca ambii să'mi clădească întregul imobil ¹⁾ (*opus perfectum*) ²⁾, fie care din ei nu se va putea libera clădindu'mi numai o parte din imobil, ci clădindu'mi imobilul întreg.

Indivisibilitatea, în asemenea caz, nu rezultă deci din natura obligației, ca în cazul art. 1057, ci din intenția părților (art. 1058) ³⁾.

Arendarea sau închirierea unui imobil făcută la mai multe persoane. Controversă. De asemenea, presupunând că am dat moșia mea în arendă sau casa mea în chirie la două persoane, obligația arendașilor sau chiriașilor este ea sau nu indivisibilă în privința plății arendei sau chiriei? Cu alte cuvinte, fie care din ei este el obligat a plăti arenda sau chiria întreagă?

Nu, dacă aceasta n'a fost intenția părților, pentru că, în specie, obiectul obligațiunii este prin natura sa divisibil; da, în cazul contrar, pentru că părțile au putut să considere ca indivisibilă o obligație divisibilă prin natura ei. Totul este deci o chestie de intenție, și aprecierea instanțelor de fond scapă, în această privință, de controlul Casației ⁴⁾.

Nu se poate deci pune în principiu *a priori*, așa precum a decis majoritatea Curței din București și Curtea

¹⁾ În acest sens L. 85, § 2, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*, și că obligația contractată pentru efectuarea unei lucrări este indivisibilă: „*Operis effectus in partes scindi non potest*“. Vezi și L. 5, § 1, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*, unde se dice că acel care și a închiriat serviciile sale pentru facerea unei lucrări (*opere locato, conducto*), nu este liberat de obligația sa de cât prin sevêșirea complectă a lucrării: „*Ex opere facto corpus aliquod perfectum*“.

²⁾ L. 5, § 1, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*. V. n. preced.

³⁾ Cpr. Dumoulin, *op. cit.*, partea III, 76. Pothier, II, 292, 326. Laurent, XVII, 320. Demolombe, XXVI, 516, 525. Mourlon, II, 1285. Vigié, II, 1409. Baudry, II, 994. Thiry, III, 28. Demante, V, 153 și 154 bis VI. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 48, t. și notele 7, 8. Larombière, II, art. 1217, 1218, No. 6. Arntz, III, 140. Toullier D., III, partea II, 792. T. Huc, VII, 343 urm. B. M. Missir, *Dreptul* din 1873, No. 38, p. 7, No. 2. Acollas, II, p. 856. Pand. fr., I, 616. Molitor, I, 264 urm.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 31. Bulet. 1883, consid. de la p. 262. Cas. fr. D. P. 60. 1. 435. Baudry, II, 994. Pand. fr., I, 618. T. Huc, VII, 346. Laurent, XVII, 377.

noastră supremă¹⁾, că obligația arendașilor sau chiriașilor este indivisibilă din cauza indivisibilității obligațiunii proprietarului, sub cuvânt că în contractele comutative, indivisibilitatea obligații uneia din părți ar atrage indivisibilitatea obligații celeilalte părți, eroare care s'a strecurat și în o decizie a Curței din Orléans²⁾, căci obligațiile la care dă naștere un contract comutativ constituiesc, cu toată corelațiunea lor mutuală, două obligațiuni distincte, având fie care un obiect deosebit. Ori, în specie, obiectul obligații arendașilor sau chiriașilor fiind eminentemente divisibil, de oare ce ei datoresc o sumă de bani, care se poate împărți, obligația lor rămâne divisibilă, cu toate că obligația proprietarului de a preda moșia arendată sau casa închiriată este, după părerea tuturor, indivisibilă³⁾, dacă părțile n'au considerat-o ca divisibilă, ceea ce ele erau libere de a o face, în baza art. 1058. Aceste sunt adevăratele principii⁴⁾.

Majoritatea autorilor mai citează încă, după Pothier, ca exemplu de indivisibilitate *obligatione*, îndatorirea ce ar fi luat cineva de a da altuia o bucată de loc pentru facerea unei construcții, *fundum tradi ad certum finem*⁵⁾, pentru că, de și obligația de a da acest loc este prin natura sa divisibilă, totuși, împrejurarea că locul trebuie să se predea pentru o lucrare determinată, dovedește că părțile au considerat prestațiunea locului promis ca indivisibilă, de vreme ce creditorul n'ar avea ce să facă numai cu o parte din loc, totalitatea lui fiind neaparată la construcția proiectată⁶⁾. Adevărul e însă că obligația *fundum*

Oblig. luată de o persoană de a da altuia o bucată de loc p. facerea unei construcții.

¹⁾ *Dreptul* din 1873, No. 38 și din 1875, No. 11. Bulet. Cas. S-a I, 1874, p. 122. Cpr. C. Orléans, D. P. 52. 2. 108.

²⁾ Veți D. P. 52. 2. 108 și nota precedentă.

³⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 81. 1. 38.

⁴⁾ Demolombe, XXV, 529. Laurent, XVII, 380. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 49, text și nota 11. Pand. fr., I, 628 urm. B. M. Missir, *Dreptul* din 1873, No. 38 (nota asupra deciziunii suscitată a Curței din București). Cpr. și Cas. fr. D. P. 51. 1. 165. Veți și *suprà*, p. 157, *ad notam*.

⁵⁾ Cpr. L. 72, Pr., Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*.

⁶⁾ Cpr. Pothier, II, 295. Thiry, III, 28. Baudry, II, 994. Arntz, III, 140. Laurent, XVII, 370. Demolombe, XXVI, 526. Demante, V, 154 bis VI. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 49, t. și n. 9. Marcadé, IV, 634. Pand. fr., I, 619. Larombière, II, art. 1217, 1218, No. 7.

tradi nu este indivisibilă *obligatione*, ci *solutione tantum*, fiind că după cum prevede art. 1061, § 3, scopul ce părțile și-au propus prin contract dovedește că intenția lor a fost ca datoria să nu poată fi achitată în părți¹⁾.

Art. 1061, §
3 și 1072, § 2.

3^o *Individuum solutione tantum* (art. 1061, § 3 și 1072, § 2). — Această indivisibilitate nu afectează însuș obligafia, ci numai execuțiunea ei, adecă plata. Ea are loc atunci când obiectul obligații este divisibil fie materialmente, fie intelectualmente, însă intenția părților a fost ca plata să nu se poată face în părți, ca și cum obligafia ar fi indivisibilă. Această intenție a părților poate să resulte fie din natura obligații, fie din acea a lucrului ce ea are de obiect, fie din scopul ce părțile și-au propus prin contract (art. 1061, § 3).

Așa, de exemplu, dacă 'ți am promis o sumă de bani pentru a'ți libera moșia de ipoteca care o afectează, de și obligafia mea este divisibilă, ca una ce are de obiect o sumă de bani, nu voi putea să'ți fac mai multe plăți parțiale, și, la caz de a muri, unul din moștenitorii mei va putea fi apucat pentru întreaga sumă, pentru că d-ta ai nevoie de toată suma de odată într'un scop anume determinat. Executarea obligații mele este deci, în specie, indivisibilă *solutione tantum*, de și obligafia este eminentemente în sine divisibilă, și această indivisibilitate resultă din scopul ce părțile și au propus prin contract²⁾.

Aceasta nu este însă o adevărată indivisibilitate, căci obiectul obligațiunii rămâne tot divisibil, și numai plata nu poate fi parțială.

Deosebire între oblig. indivisibilă și *solutione tantum* și acea indivis. re aut natura și *obligatione*.

Deosebirea între obligafia indivisibilă *solutione tantum* (art. 1061, § 3) și acea indivisibilă prin natura ei (art. 1057) și prin intenția părților (art. 1058) este mare, căci, în cele din urmă două casuri, adecă în casurile de indivisibilitate *re aut natura* (art. 1057) și *obligatione* (art. 1058), obligafia fiind absolut indivisibilă, fie care din cre-

1) Molitor, *op. cit.*, I, 265.

2) Cpr. Pothier, II, 294. Baudry, II, 995. Thiry, III, 28. Vigié, II, 1409. Demolombe, XXVI, 530 urm. Marcadé, IV, 633. Mourlon, II, 1285. Gr. G. Păucescu, *Dreptul* din 1872, No. 18, p. 6. B. M. Missir, *Dreptul* din 1873, No. 38, p. 7. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 57, nota 37. Pand. fr., I, 630 urm. T. Huc, VII, 345. Molitor, I, 276. Veți și *infrà*, p. 240, nota 3.

ditorii sau din moștenitorii creditorului are dreptul de a cere totul, și fie care din debitorii sau din moștenitorii debitorului e dator a plăti totul, pe când în cazul de indivisibilitate *solutione tantum*, obligația este indivisibilă numai pentru debitor sau moștenitorii săi, ea fiind divisibilă pentru creditor sau moștenitorii săi. În adevăr, creditorul sau moștenitorii lui nu pot cere de cât partea lor; debitorul însă sau moștenitorii lui sunt din contra obligați a plăti fie care totul. Cu alte cuvinte, indivisibilitatea plății nu produce nici un efect în privința moștenitorilor creditorului, ci numai în privința moștenitorilor debitorului, pe când indivisibilitatea obligațiunii însuș împedecă divisiunea de a avea loc atât în privința moștenitorilor creditorului cât și ai debitorului ¹⁾).

Atât indivisibilitatea *solutione tantum*, cât și acea *obligatione* rezultă, după cât vedem, din voința părților contractante; aceste două indivisibilități producând însă efecte deosebite, este de mare interes a se distinge ce fel de indivisibilitate părțile au înțeles să stabilească. Aceasta fiind o chestie de fapt, judecătorii vor interpreta voința părților în mod suveran ²⁾).

Efectele obligațiilor divisibile.

Art. 1060. — Obligațiunea primitoare de divisiune trebuie să se execute între creditor și debitor ca cum ar fi nedivisibilă.—Divisibilitatea nu se aplică de cât în privința ereșilor lor, care nu pot cere creanța, sau care nu sunt ținuți de a plăti (datoria) de cât în proporțiune cu părțile lor ereditare. (Art. 653, 774 urm., 777, 893, 896, 1061, 1072, 1101, 1384 urm., 1611 C. C. Art. 1220 C. fr.).

Precum am observat mai sus (p. 221), principiul divisibilității nu și primește nici o aplicație de câte ori

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 314. Marcadé, IV, 633. Baudry, II, 995. Laurent, XVII, 422. Mourlon, II, 1286. Vigié, II, 1413. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 53, t. și nota 25. Pand. fr., I, 702. Gr. G. Păncescu, *Dreptul* din 1872, No. 18, p. 6. — În cât privește deosebirea între obligațiile indivisibile *solutione tantum* (art. 1061, § 3) și acele indivisibile în baza art. 1058, vezi *infra*, p. 242.

²⁾ Baudry, II, 995. Demolombe, XXVI, 632 urm. Pand. fr., I, 632 urm. Larombière, II, art. 1217, 1218, No. 9. T. Huc, VII, 357.

există numai un debitor și un creditor unic, căci obligația divisibilă se execută, în asemenea caz, ca și cum ar fi indivisibilă (art. 1060).

Consecințele și efectele divisibilității nu se vor produce de cât în casurile următoare: 1^o Când obligația a fost contractată de mai mulți debitori, sau de unul numai în folosul mai multor creditori, în care caz obligația se dă conjunctă (vezi *suprà*, p. 155); 2^o când creditorul unic a cedat o parte din creanță unui de al treile; și în fine, 3^o în cazul prevădut de partea finală a art. 1060, adică când debitorul sau creditorul primitiv sau chiar amândoi s'au sevêșit din viață lăsând mai mulți moștenitori.

Este adevărat că art. 1060 nu vorbește de cât de acest din urmă caz, singurul de care vorbește și Pothier, însă cu toate acestea, aceiaș regulă se aplică de câte ori există mai mulți creditori sau mai mulți debitori, puțin importă cauza care ar fi produs această pluralitate¹⁾.

În caz de obligație conjunctă, creanța sau datoria se divide în atâte părți câți sunt creditori sau debitori, și precum fie care creditor nu poate să ceară de cât partea sa, tot astfel și fie care debitor nu poate fi urmărit de cât tot pentru partea sa²⁾, această regulă suferind excepție numai în caz de solidaritate (art. 1034 urm.) și de indivisibilitate (art. 1062 urm.)³⁾.

În cazul al doile, adică când creditorul unic a cedat o parte din creanța sa, ea se împarte între cedente și cesionar, și fie care nu poate cere de la debitor de cât partea care i se cuvine.

În cazul al treile, adică dacă creditorul sau debitorul moare lăsând mai mulți moștenitori, creanța sau datoria se divide de drept între dênșii, și moștenitorii creditorului nu pot cere creanța, ear acei ai debitorului nu pot fi obligați la plata datoriei de cât în proporțiune cu părțile lor de moștenire (art. 777, 1060).

¹⁾ Marcadé, IV, 637. Thiry, III, 30. Demolombe, XXVI, 542. Vigié, II, 1411. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 50, t. și n. 15. Baudry, II, 996.

²⁾ Vezi art. 1181 C. Calimach (888 C. austriac), citat *suprà*, p. 156, 157.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 157.

Oblig. conjunctă.

Cesiunea unei părți de creanță.

Casul în care creditorul sau moștenitorul s'a sevêșit din viață lăsând mai mulți moștenitori.

Când datoria este divisibilă și când există mai mulți creditori ori debitori, sau când creditorul ori debitorul s'a sevêrșit din viață lăsând mai mulți moștenitori, există deci atâtea creanțe deosebite câți sunt creditori sau moștenitori de ai creditorului, sau atâtea datorii câți sunt și debitori sau moștenitori de ai debitorului, fără ca creditorii sau debitorii să fie legați între ei prin vre o legătură, societate sau mandat, asemenea legătură având loc numai între creditorii solidari (art. 1038), și între debitorii solidari (art. 1056). „Considerând, țice Curtea noastră supremă, că între debitorii unei datorii divisibile nu există nici un legământ, nici mandat, nici societate, etc.“¹⁾.

Din lipsa totală a ori cărei legături între creditorii sau debitorii unui lucru divisibil, rezultă următoarele consecințe:

1^o Suspendarea sau întreruperea prescripției nu folosește de cât creditorului care poate să invoace suspensiunea sau care a operat întreruperea, ear nu și celorlalți creditori;

2^o Întreruperea prescripției n'are efect de cât în privința debitorului contra căruia ea a fost îndeplinită (art. 1872, § 2), producânduși efectele sale pentru întreaga datorie în casurile excepționale ale art. 1061, în care debitorul poate fi urmărit pentru toată datoria, fără însă ca în aceste casuri, ea să producă efecte în privința celorlalți debitori;

3^o Dacă obligația a fost contractată sub o clausă penală, în casurile, bine înțeles, în care asemenea clausă mai este încă permisă după legea din 1879, penalitatea se va plăti numai de debitorul care a contravenit obligațiunii, și numai până la concurența părții ce el are în obligația principală (art. 1072, § 1), afară de cazul prevădut de § 2 al art. 1072²⁾.

Art. 1060 a dat loc la o dificultate serioasă când este vorba de a se combina dispozițiile sale cu caracterul declarativ al împărțelei (art. 786)³⁾.

1) Bulet. Cas. S-a I, anul 1883, consid. de la p. 263.

2) Cpr. Thiry, III, 30, *in fine*. Arntz, III, 145. Laurent, XVII, 423. T. Huc, VII, 359.

3) Veđi t. III a lucrării noastre, p. 608, nota 1.

Excepții la principiul divisibilității datorțiilor între moștenitorii debitorului și casurile în care moștenitorii debitorului sau unul din ei pot fi urmăriți pentru totalitatea unei datorii divisibile.

Art. 1061. — Principiul din art. precedent ¹⁾ nu se aplică în privința erediilor debitorului :

1^o Când debitul are de obiect un corp cert (art. 1102, 1156) ;

2^o Când unul din eredi este însărcinat singur prin titlu cu executarea obligațiunii ;

3^o Când rezultă sau din natura obligațiunii sau din aceea a lucrului ce ea are de obiect, sau din scopul ce părțile 'și au propus prin contract, că intențiunea lor a fost ca debitul să nu se poată achita în părți (art. 1858, 1072, § 2, 1383, 1385) ;

În cel întâi caz, eredele care posedă lucrul debit poate fi acționat pentru totalitate, rămânându-i recurs în contra celorlalți eredi.

În cel de al doile caz, numai eredele însărcinat cu plata debitului, și în cel de al treile caz, fie care erede poate fi acționat pentru totalitate, rămânându-i recurs în contra erediilor săi. Art. 778, 779, 969, § 1, 1062—1065, 1387, C. C. Art. 1221 C. fr. Art. 1205 C. italian. ²⁾.

1) Adecă principiul relativ la divisiunea datorțiilor între moștenitorii debitorului (art. 1060).

2) Pe lângă cele trei excepțiuni la principiul divisiunii datoriei între moștenitorii debitorului, admise de textul nostru și de art. 1205 C. italian, textul corespunzător fr. (art. 1221) mai admite încă două excepțiuni, și anume : Moștenitorii debitorului defunct mai pot încă fi urmăriți pentru întreaga datorie : 1^o când ea este ipotecară, și trebuie adaos amanetară (art. 1695) (Pand. fr., I, 673) ; și 2^o când datoria are de obiect mai multe lucruri sub alternativă, după alegerea creditorului (art. 1026 urm.), din care unul este indivisibil. Ambele aceste excepții au fost cu drept cuvânt eliminate atât din textul nostru cât și din acel italian, după observațiile lui Marcadé (IV, 641, 642), pentru că, datoria ipotecară împărținduse între moștenitori ca și celelalte datorii, moștenitorul detentor al imobilului ipotecat nu este obligat personal de cât pentru partea sa ereditară, și dacă el poate fi urmărit pentru datoria întreagă asupra fondului ipotecat, aceasta nu este de cât ca o consecință a indivisibilității ipotecei (art. 1746). Veți *suprà*, p. 226, nota 3. Nu există deci în specie nici o divisiune a datoriei, ci se aplică pur și simplu principiile care cărmuesc acțiunea ipotecară. Cpr. Laurent, XVII, 407 și Ante-proiect, III, p. 617. Baudry, II, 998. Vigie, II, 1413. Demolombe, XXVI 560. Demante, V, 157 bis I. Mourlon, II, 1295. Acollas.

Cu toate că datoriile sunt, după cât am văzut, divisibile între moștenitorii debitorului (art. 777, 1060), totuși sunt *trei* cazuri în care fie care moștenitor al debitorului ¹⁾ ar putea fi silit a plăti datoriile peste partea sa ereditară, și anume:

1^o Când această datorie are de obiect un corp cert și determinat nu numai în specia, dar și în individualitatea sa.

II, p. 858. Thiry, III, 31. Pand. fr., I, 671. Arntz, III, 146. Larombière, II, art. 1221, No. 2—4. Molitor, I, 272. T. Huc, VII, 352. Giorgio Giorgi, I, 245 și 278. Veđi și t. III a lucrării noastre, p. 548, n. 2 și p. 549, n. 3.

Cât pentru cealaltă excepție admisă de Codul fr., relativă la datoria alternativă după alegerea creditorului a mai multor lucruri din care unul este indivisibil, ea este un non-sens, căci, sau creditorul a ales lucrul divisibil, și atunci se aplică fără nici o restricție principiul art. 1060; sau el a ales lucrul indivisibil, și atunci se aplică principiile indivisibilității, ne mai găsindune în ipoteza unei datorii divisibile prevăduță de art. 1061. Cpr. Laurent, XVII, 413 urm. Ante-proiect, III, p. 417. Berriat St. Prix, II, 4557. Demolombe, XXVI, 562. Mourlon, II, 1297. Acollas, II, p. 859. Baudry, II, 998. Vigie, II, 1413. Giorgio Giorgi, *loco cit.* Marcadé, IV, 641. Arntz, III, 146. Thiry, III, 31, Aubry et Rau, IV, § 301, p. 55, t. și n. 32. Pand. fr., I, 681. T. Huc, VII, 354. Massé-Vergé, III, § 533, p. 371, n. 19. Larombière, *loco cit.*, No. 20. Demante, V, 157 bis IV.

¹⁾ Art. 1061 nefăcând excepție la principiul divisibilității de cât în privința moștenitorilor debitorului, acest text lasă intact principiul divisibilității creanțelor între moștenitorii creditorilor, așa că, în cele trei cazuri excepționale prevăduțe de art. 1061, unul din moștenitorii debitorului va putea fi constrâns la executarea întregii obligațiuni, cu toate că ea este divisibilă, pe când din contra, dacă creditorul este acela care a lasat mai mulți moștenitori, creanța se va împărți între dênșii, și unul din ei nu va putea cere executarea întregii obligațiuni. Aceasta rezultă fără nici o îndoială din primile cuvinte ale art. 1061, care prevede că principiul divisibilității din art. 1060 suferă excepțiune numai în privința moștenitorilor debitorului. Cpr. Pand. fr., I, 670. Arntz, III, 145. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 53, n. 25. Duranton, XI, 276. Marcadé, IV, 633, 640. Demolombe, XXVI, 559. Baudry, II, 997. Thiry, III, 31, in fine. Laurent, XVII, 422. Veđi și *suprà*, p. 231. În dreptul vechi fr., principiul divisibilității putea din contra să și primească excepțiune și în privința moștenitorilor creditorului. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 313, 315.

Casurile în care fie care moștenit. al deb. poate fi silit a plăti dator. peste partea sa ereditară.

Corp cert și determinat în individualitatea sa.

Principiul relativ la divisiunea datorilor rămâne intact în privința moștenitorilor creditorului.

dividualitatea sa ¹⁾, *in ipso individuo*, de ex., cutare cal, cutare tablou, etc., și când acest corp a cădut prin efectul împărțelei în lotul unuia din moștenitori, puțin importă cauza în virtutea căreia defunctul datorea acest corp, vândare, împrumut, deposit, etc. ²⁾).

Acțiunea creditorului este personală.

Acțiunea prin care creditorul defunctului cere corpul cert întreg de la moștenitorul, în a cărui lot acest corp a

¹⁾ Datoria unui corp cert este divisibilă atât în privința moștenitorilor debitorului cât și în privința moștenitorilor creditorului (v. și *infra*, explic. art. 1387). Ea devine însă indivisibilă, în privința moștenitorilor debitorului, când lucrul datorit a cădut prin împărțea în partea unuia din moștenitori, pentru că, în asemenea caz, acest moștenitor este singur în pozițiune de a presta lucrul datorit. În adevăr, moștenitorii care au făcut ca corpul cert datorit de defunct să intre în lotul altuia, s'au pus cu știință în imposibilitate de a îndeplini obligațiunea lor de restituire în privința acestui corp, ear proprietarul lotului în care corpul cert datorit se găsește, s'a pus earăș cu știință în pozițiune de a'l restitui în întregimea lui. Cum ar putea el deci să invoace divisiunea de drept pentru a reține părțile ereditare ale comoștenitorilor săi din acest corp, trimețând pe creditor să ceară daune de la dênșii. Prin urmare, de și obligația sa este divisibilă, el trebuie, în asemenea ipoteză, să poată fi obligat a restitui întregul corp cert, dacă creditorii defunctului nu preferă să urmărească pe ceilalți moștenitori și să ceară condamnarea fie căruia din ei pentru partea sa, rămânându'i însă, la caz de a plăti totul, recurs contra comoștenitorilor săi pentru a le cere valoarea ce el a plătit peste partea sa ereditară (art. 777, 778, 1061, § ultim). Cpr. Pothier, II, 301, 302. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 619. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 56, nota 29. Laurent, XVII, 410. Mourlon, II, 1296. T. Huc, VII, 353. Thiry, III, 31. Larombière, II, art. 1221, No. 9. Demante, V, 157 bis II. Demolombe, XXVI, 566. Pand. fr., I, 676.

²⁾ Pothier, II, 303. Baudry, II, 998. Demolombe, XXVI, 569. Acollas, II, p. 858. Laurent, XVII, 411. Pand. fr., I, 677. Larombière, II, art. 1221, No. 11.

Dreptul roman.

Aceiaș soluție era admisă și în dreptul roman, unde, de câte ori era vorba de restituirea unui corp cert datorit în virtutea unui comodat, unui deposit, unei închirieri, etc., cu toate că obligația care isvorea din asemenea contract se împărțea între moștenitorii debitorului, totuși acela din moștenitori care se găsea detentorul lucrului împrumutat, depositat sau închiriat, putea să fie obligat la restituirea lui. L. 3, § 3, Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra*.

picat, este personală, precum observă cu drept cuvânt Dumoulin, . . . *quamvis actio sit mere personalis*¹⁾.

Cât timp însă împărțeala n'a avut loc, unul din moștenitori nefiind singur în pozițiune de a executa obligația, datoria corpului cert devine divisibilă, conform regulei statornicite de art. 1060, și creditorul va trebui să urmărească pe fie-care moștenitor pentru partea sa.

Casurile în care creditorul trebuie să urmărească pe fie-care moștenitor pentru partea sa.

De asemenea, moștenitorul debitorului unui corp cert care n'ar deține acest corp în baza unei împărțeli, ci în virtutea unui titlu personal, n'ar putea fi urmărit pentru totalitatea lucrului, ci numai pentru partea sa; *non amplius quam partem suam præstabit* (L. 86, § 3, Dig., 30, *De legatis* I)³⁾.

2^o Al doile caz în care moștenitorul debitorului va putea fi silit a plăti întreaga datorie, are loc atunci când titlul constitutiv al datoriei (testament sau convențiune)⁴⁾

Insărcinarea unuia din moștenitori cu întreaga datorie.

1) Creditorul unui corp cert devenind însă, după principiile legii actuale, proprietarul lui prin simplul efect al consimțământului (art. 971, 1295, § 1), el va mai putea încă să'l ceară prin acțiunea reală în revendicare de la moștenitorul care 'l deține, conform regulei: *vindicatio rem sequitur*, ceea ce face că excepțiunea admisă de art. 1061, împrumutată de la Pothier (II, 301, 302), a perdut astăzi mult din însemnătatea sa. Cpr. Demolombe, XXVI, 567. Laurent, XVII, 409. Larombière, II, art. 1221, No. 6 și 11. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 55, nota 30. Damante, V, 157 bis, II, Vigié, II, 1413. Pand. fr., I, 674. Această acțiune în revendicare era admisă și în dreptul roman. Cpr. T. Huc, VII, 353.

Exercițiul acțiunii în revendicare.

2) Laurent, XVII, 412. Thiry, III, 31. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 54, n. 28. Duranton, XI, 288. Larombière, II, art. 1211, No. 7, 8. Acollas, II, p. 858. Pand. fr., I, 675.

3) Pothier, II, 302 și autorii mai sus citați.

4) O persoană poate deci să însărcineze pe unul din moștenitorii săi cu executarea unei obligațiuni nu numai prin testament, dar și prin contract, soluție admisă și de Pothier (II, 313), după Dumoulin. Aceasta rezultă nu numai din locul ce ocupă art. 1061 în titlul de față, care se ocupă *despre contracte sau convențiuni*, dar și din generalitatea cuvântului *obligațiune* întrebuițat de acest text. Cpr. Laurent, XVII, 416. Demolombe, XXVI, 571, 572. Marcadé, IV, 641, n. 1, p. 514. Larombière, II, art. 1221, No. 21. Demante, V, 157 bis VI. Mourlon, II, 1298. Toullier D. III, partea II, 773. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 56, n. 33. Duranton, XI, 292 urm. T. Huc, VII, 355. Pand. fr., I,

sau un titlu posterior ¹⁾, a însărcinat numai pe unul din moștenitori cu executarea întregii obligațiuni ²⁾, în care caz moștenitorul care a plătit întreaga datorie va avea, după părerea tuturor, recurs contra celorlalți comoștenitori, ca și în cazul întâi, pentru a'i face să restituie ceea ce el a plătit peste partea sa de moștenire (art. 777, 778, 1061, § ultim). ³⁾.

Titlul ar putea să însărcineze cu executarea obligațiunii nu numai pe unul din moștenitori, dar pe toți, sau numai pe unul din ei, după alegerea creditorului, rămânând, bine înțeles, ca acel care a plătit toată datoria să exercite recursul său contra celorlalți ⁴⁾.

685. Thiry, III, 31. Baudry, II, 998. C. Douai, D. P. 51. 2. 133.

Legile romane permiteau testatorului de a însărcina cu plata datoriilor pe unul din moștenitorii săi, sub condiție ca legitima acestuia să rămăie intactă (L. 20, § 5. Dig. 10, 2, *Familiae eriscundae*), însă nu permiteau debitorului de a conveni cu unul din moștenitori ca el să fie singur însărcinat cu plata datoriilor, o asemenea stipulațiune fiind inutilă, și moștenitorul aratat de *de cuius* nu era obligat, ca și ceilalți comoștenitori, de cât până la concurența părții sale de moștenire. L. 56, § 1, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. V. și t. III a lucrării noastre, p. 550, nota 1.

¹⁾ Demolombe, XXVI, 573. Thiry, III, 31. Larombière, II, art. 1221, No. 21. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 56, text și n. 34. Arntz, III, 146. Demante, V, 157 bis VI. Rép. Dalloz, *Oblig., Supplém.*, 621. Pand. fr., I, 685. Bigot-Préame-neu în expunerea de motive, Loqué, *Législ. civ.*, XII, 101, p. 358.

²⁾ *Exemplu*: Am cumparat un imobil stipulând că, la caz de a muri înainte de a plăti prețul, unul din copiii mei să fie exclusiv însărcinat cu plata lui. Asemene stipulațiune este validă după art. 1061, § 2, prin derogare de la dreptul comun, de și ea constituie o convenție asupra unei moșteniri nedeschise încă, care, ca atare, ar fi trebuit să fie nulă, după art. 702, 965 și 1226. Veđi t. III a lucrării noastre, p. 362 urm. și t. V, p. 114 urm. Cpr. Baudry, II, 998, *in fine*.

³⁾ Clausa din contract care ar rădica acest recurs moștenitorului însărcinat cu plata întregii datorii, ar fi nulă, pentru că ea ar distruge egalitatea dintre moștenitori, egalitate care nu poate fi distrusă de cât prin testament. Cpr. T. Huc, VII, 355. Mourlon, II, 1298, *in fine*. Baudry, II, 998. Duranton, XI, 295.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVII, 417. Demolombe, XXVI, 574. Larombière, II, art. 1221, No. 23. T. Huc, VII, 355. Demante, V, 157

Dreptul roman.

Pacte successorale.

Această clausă se va executa chiar dacă moștenitorii vor primi moștenirea sub beneficiu de inventar, fiind că moștenitorii beneficiari plătesc datoriile autorului lor în limitele emolumentului ce primesc (art. 713).

Fie care din moștenitorii beneficiari va putea deci fi urmărit, în specie, pentru datoria întreagă, rămânându-i recurs în contra celorlalți ¹⁾.

Un moștenitor poate, după cât am văzut, să fie însărcinat cu plata sau executarea obligațiunii nu numai prin convenție, dar și prin testament.

Nu trebuie însă să confundăm cazul în care moștenitorul ar fi fost însărcinat prin testament să execute obligația, cu cazul în care el ar fi fost însărcinat *cu însuș obligafia*, care ar fi fost pusă definitiv și exclusiv în sarcina lui, ceea ce nu se poate face prin convenție, ci numai prin testament ²⁾; căci, în cazul întâi, el plătind și partea celorlalți moștenitori, trebuie neaparat să aibă recurs în contra lor, dacă testatorul n'a dispus altfel, pe când în cazul al doile, adecă când obligația este definitiv și exclusiv pusă în sarcina lui, el plătind-o nu face de cât să și achite o datorie, și prin urmare, nu are nici un recurs contra comoștenitorilor săi ³⁾.

Casul în care moștenitorul ar fi fost însărcinat prin testament cu însuș obligafia.

bis VII. Pand. fr., I, 686.—Unii sunt însă de părere că, în asemenea caz, obligația moștenitorilor este mai degrabă solidară de cât indivisibilă (Larombière, II, art. 1221, No. 25. Rodière, *op. cit.*, 392), ear alții susțin că obligația nu devine solidară, ci rămâne indivisibilă (Demolombe, XXVI, 575. Cpr. Pand. fr., I, 688), chestiune care își are însămănătatea sa din cauza deosebirei efectelor solidarității de acele ale indivisibilității. Veți *infra*, art. 1059, p. 253 urm.

- ¹⁾ Laurent, X, 94 și XVII, 417. — *Contrà*. Cas. fr. D. P. 58. 1. 128. — Din faptul că unii sau mai mulți moștenitori ar fi însărcinați cu executarea întregii obligațiuni a defunctului n'ar trebui să credem că creditorul n'ar rămânea liber de a urmări pe toți moștenitorii, fie care pentru partea sa ereditară, pentru că titlul care i a dat drepturi mai întinse, n'a înțeles, cu bună samă a l'lipsi de dreptul ce i conferă legea comună. Larombière, II, art. 1221, No. 24.
- ²⁾ Demolombe, XXVI, 571. Marcadé, IV, 641. Laurent, XVII, 416. Mourlon, II, 1298. Larombière, II, art. 1221, No. 22. Baudry, II, 998. Thiry, III, 31. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 56, n. 36. Veți și t. III a lucrării noastre, p. 550, n. 2, *in fine*.
- ³⁾ Larombière, II, art. 1221, No. 22. Arntz, III, 146. Duran-

Casul în care intenția părților a fost ca datoria, de și divisibilă, să nu poată fi plătită în părți.

3^o In fine, moștenitorul debitorului va putea fi silit a plăti întreaga datorie, când rezultă din intenția tacită a părților, adecă sau din natura obligații ¹⁾, sau din aceea a lucrului ce ea are de obiect ²⁾, sau din scopul ce părțile și au propus prin contract ³⁾, că ele au avut intențiunea ca datoria, de și divisibilă, să nu poată fi plătită în părți.

ton, XI, 292. Baudry, II, 998. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 56, n. 36. Thiry, III, 31. Marcadé, IV, 641. Demolombe, XXVI, 571. Veți și t. III a lucrării noastre, p. 550, n. 2.

1) Adecă din caracterul particular a convenției, sau din faptul care dă naștere cauzei obligații. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 58, n. 38. Este greu de a da un exemplu despre această împrejurare. Pothier (II, 315), de la care această dispoziție este împrumutată, nu dă nici unul, și exemplele date de autori se referă mai degrabă la natura lucrului de cât la aceea a obligațiunii. Cpr. Aubry et Rau, *loco supra cit.* Laurent, XVII, 418. Thiry, III, 31. Demolombe, XXVI, 580. Marcadé, IV, 641. Pand. fr., I, 694. Demante, V, 157 bis VIII. T. Huc, VII, 356.

2) Aceasta are loc când este vorba de o obligație *generis* sau *in genere*, de ex. un tablou sau un cal nedeterminat. Dacă tabloul sau calul determinat numai în specie (art. 964), ear nu și în individualitatea sa, s'ar datori de mai mulți moștenitori ai debitorului defunct, creditorul va putea să constrângă pe fie care din ei pentru întreaga obligațiune. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 58, n. 39. Thiry, III, 31. Veți și alte exemple date de autori. Cpr. Demolombe, XXVI, 578. Laurent, XVII, 418. Demante, V, 157 bis VIII. T. Huc, VII, 356. Acollas, II, p. 860. Marcadé, IV, 641. Larombière, II, art. 1221, No. 37. Pand. fr., I, 691, 692. C. Besançon, D. P. 56. 2. 67.

3) De exemplu, cineva s'a obligat a'mi procura o sumă de bani pentru ca să pot desinteresa un creditor care'mi urmărește averea, sau ca să pot exercita pactul de rescumparare (art. 1371 urm.). Dacă destinația acestei sume este aratăată în act, unul din moștenitorii debitorului n'ar putea să'mi ofere numai partea sa din suma promisă, de și obligația este divisibilă între ei, ci eu voi putea să'l urmăresc pentru întreaga sumă, rămânându'i însă recurs contra comoștenitorilor săi. Obligațiunea, în asemenea caz, este deci divisibilă *petitione*, și indivisibilă *solutione tantum*. Cpr. Dumoulin, *op. cit.*, partea II, No. 40. Pothier, II, 315. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 58, n. 40. Larombière, II, art. 1221, No. 35. Thiry, III, 31. Demante, V, 157 bis VIII. T. Huc, VII, 357. Laurent, XVII, 418. Mourlon, II, 1299. Demolombe, XXVI, 579. Pand. fr., I, 693. Veți și *supra*, p. 230.

În asemenea cazuri, fie care moștenitor poate fi urmărit și condamnat pentru datoria întreagă ¹⁾, rămânându-i recurs contra celorlalți.

¹⁾ În acest caz, ca și în acel prevăzut la punctul al doilea de sub art. 1061, moștenitorul urmărit pentru întreaga datorie nu poate să pue în cauză pe comostenitorii săi pentru a face să și dividă condamnățiunea. El va trebui deci să plătească toată suma și apoi să exercite recursul său contra comostenitorilor pentru care a plătit. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 56, n. 35 și p. 59, n. 43. Demante, V, 161 bis III. Laurent, XVII, 421. Demolombe, XXVI, 590. Rodière, *op. cit.*, 397. Pand. fr., I, 705. Thiry, III, 33. Larombière, II, art. 1221, No. 26. Veși și t. III a lucrării noastre, p. 550, n. 3.—*Contrà*. Duranton (XI, 297), care se întemeiază pe art. 1065. Acest text însă nu poate fi invocat cu succes în specie, pentru că el nu vorbește de o obligație indivisibilă a cărei execuțiune parțială nu poate să aibă loc cu toată divisiunea condamnățiunii, pe când, din contra, în art. 1061, este vorba de o obligație divisibilă prin esența sa, și care s'ar putea executa în parte, dacă judecata ar pronunța divisiunea condamnățiunii. Apoi, chiar art. 1065 invocat de Duranton, distinge cazul în care debitorul urmărit poate să pue în cauză pe codebitorul său pentru a face să se dividă condamnățiunea, de cazul în care el trebuie să fie condamnat singur, rămânându-i recurs în contra celui alt.

O altă chestie nu mai puțin controversată este aceea de a se ști dacă, în casurile excepționale prevăzute de art. 1061, întreruperea prescripției contra unuia din moștenitorii debitorului unei obligațiuni indivisibile *solutione tantum*, își produce efectele sale în privința celorlalți comostenitori, sau dacă prescripția nu se găsește întreruptă de cât pentru partea acestui moștenitor. Unii, invocând tradiția dreptului roman (cpr. L. 7, § 1, Dig., 16, 3, *Depositum, vel contra* și L. 3, § 3, Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra*) și cea a dreptului fr. anterior, susțin că prescripția întreruptă sau suspendată contra unuia din moștenitorii debitorului, nu este întreruptă sau suspendată de cât pentru partea acestui moștenitor (Laurent, XVII, 423 urm. și XXXII, 149. T. Huc, VII, 359. Thiry, III, 33, *in fine*. Demante, V, 161 bis III. Duranton, XI, 267 și XXI, 275. Arntz, III, 149. Baudry et Tissier, *Prescription*, 568. Leroux de Bretagne, *Prescription*, I, 571), ear alții voesc din contra ca întreruperea sau suspendarea prescripției contra unuia din moștenitorii debitorului să și producă efectele sale și în privința celorlalți comostenitori. Demolombe, XXVI, 593 și 627. Larombière, II, art. 1225, No. 11. Aubry et Rau, II, § 215, p. 360 și IV, § 301, p. 59, t. și nota 45.

Efectele întreruperii prescripției. Controversă.

Această dispoziție întunecoasă, luată textual din Pothier (II, 315 urm.), cuprinde toate casurile în care intenția părților a fost ca obligația să nu poată fi plătită în parte. Dumoulin, și Pothier după densusul, numeau obligația, în asemenea caz, *individuum solutione tantum*. (Vezi, *suprà*, p. 230).

Deosebire între oblig. indivis. soluțiune tantum și cea indivis. în baza art. 1058.

Autorii se întreabă dacă există vre o deosebire între obligațiile indivisibile *solutione tantum*, pe care le are în vedere art. 1061, § 3 și acele pe care le are în vedere art. 1058, și mai toți răspund că obligațiile indivisibile *solutione tantum* sunt prin esența lor divisibile și pot fi achitate *pro parte*, însă această plată parțială este interzisă debitorului prin voința părților contractante, pe când obligațiile prevădute de art. 1058 sunt indivisibile prin esența lor, așa în cât o prestațiune parțială ar echivala cu o inexecutare totală.

Eată deci o nuanță și o deosebire subtilă între obligațiile indivisibile după art. 1061, § 3 și acele indivisibile după art. 1058, nuanță pe care Duranton (XI, 257, 299 urm.) și Toullier (III, partea II, 782 urm., 792) par a nu o fi observat ¹⁾.

Efectele obligațiilor indivisibile.

Obligația indivisibilă produce aceleași efecte ca și obligația divisibilă, când legătura de drept există între un creditor unic și un debitor unic (art. 1060). Vezi p. 221.

Lucrurile se schimbă însă de câte ori există mai mulți debitori sau mai mulți creditori, fie că obligația a fost din capul locului contractată de mai mulți debitori, sau în folosul mai multor creditori (art. 1062), fie că debitorul sau creditorul s'a sevêrsit din viață, lăsând mai mulți moștenitori (art. 1063). Vezi *suprà*, p. 222.

In cât privește întreruperea prescripției relativă la obligațiile indivisibile *re aut natura* și *obligatione*, vezi *infrà*, p. 249 urm., ear în cât privește obligațiile divisibile, vezi *suprà*, p. 233.

¹⁾ Cpr. Arntz, III, 148. Thiry, III, 33. Laurent, XVII, 419. Demolombe, XXVI, 531 urm., Aubry et Rau, IV, § 301, p. 57, nota 37. Demante, V, 157 bis IX și X.

In cât privește deosebirea între obligațiile indivisibile *solutione tantum* (art. 1061, § 3) și acele indivisibile *re aut natura* (art. 1057), vezi *suprà*, p. 230, 231.

În asemenea cazuri, obligația divisibilă se împarte în mod pasiv sau activ; dacă din contra obligația este indivisibilă, ea nu se împarte nici din punctul de vedere pasiv, nici activ.

Vom examina în deosebi: 1^o efectele obligațiilor indivisibile în privința debitorului; 2^o efectele lor în privința creditorului; și 3^o efectele comune atât debitorului cât și creditorului.

1^o *Efectele obligațiilor indivisibile în privința debitorului.*

Art. 1062. — Fie care din cei care au contractat împreună un debit nedivisibil este obligat pentru totalitate, cu toate că obligațiunea nu este contractată solidar. (Art. 642, 643, 1039 urm., 1057 urm., 1063 urm., 1382, 1695, 1746, 1872 C. C. Art. 1222 C. fr.).

Art. 1063. — Sunt obligați asemenea în totul și eredi ai celui care au contractat obligațiunea nedivisibilă. (Art. 1059, 1062, 1611 C. C. Art. 1223 C. fr.).

Art. 1065. — Eredele debitorului fiind chemat în judecată pentru totalitatea obligațiunii, poate cere un termen ca să pună în cauză și pe coeredii săi, afară numai dacă debitul va fi de natură a nu putea fi achitat de cât de eredele tras în judecată, care atunci poate să fie osândit singur, rămânându-i recurs în contra coereșilor săi. (Art. 1042, 1052, 1061, 1063, 1071, 1385 C. C. Art. 112 Pr. civ. Art. 1225 C. fr.).

Fie care din codebitorii care au contractat împreună o obligație indivisibilă și fie care din moștenitorii unui debitor unic din capul locului, poate fi urmărit pentru totalitatea datoriei, cu toate că obligația nu este solidară, pentru că și indivisibilitatea împiedică executarea parțială.

Astfel, dacă presupunem că m'am obligat ați constitui o servitute de trecere și că, murind am lasat trei moștenitori, unul din ei nu va putea să'ți presteze a treia parte din servitute, obligația mea fiind indivisibilă și neputând fi executată *pro parte*¹⁾.

Dar dacă fie care din debitori sau din moștenitorii acestora este față cu creditorul obligat la plata întregii datorii, debitorul nu este obligat față cu codebitorii săi de cât pentru partea sa. Deci, dacă unul din debitori sau unul din

¹⁾ „*Et quæ in partes dividi non possunt, solida a singulis hereditibus debentur*“ (L. 192, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

moștenitorii debitorului a fost, prin aplicarea regulilor de mai sus, silit a presta întreaga obligație, el are recurs contra codebitorilor săi pentru partea ce fie care trebuie să plătească din datoria comună ¹⁾.

Art. 1061 și 1065 admit, în adevăr, formal, în materie de indivisibilitate, acelaș recurs pe care art. 1052 îl admite în materie de solidaritate.

Sensul art.
1065.
Controversă.

Mai mult încă, după art. 1065, debitorul tras în judecată pentru totalitatea datoriei poate, chiar înainte de a și îndeplini obligația, să ceară un termen spre a pune în cauză pe codebitorii săi, afară numai dacă datoria va fi de natură a nu putea fi plătită de cât de debitorul sau moștenitorul acționat, care, în asemenea caz, va fi condamnat singur pentru totalitate, rămânându-i recurs contra codebitorilor săi.

Această dispoziție, luată earăș din Pothier (II, 330 urm.), este departe de a fi satisfăcătoare și a dat loc la dificultăți.

S'a dis, în adevăr, că termenul de care vorbește art. 1065 nu este altul de cât acel prevădut de art. 112 Pr. civ. ²⁾. După acest sistem, debitorul urmărit ar avea pur și simplu dreptul de a chema ca garanți în cauză pe codebitorii săi pentru a i face a fi condamnați prin una și aceeaș hotărîre de a i restitui ceea ce el a plătit pentru dînsii, și nimic mai mult. Această soluție, care ar face cu totul de prisos art. 1065, este însă generalmente respinsă, și cu drept cuvînt, căci excepțiunea dilatorie prevădută de art. 112 Pr. civ. fiind, după dreptul comun, aplicabilă ori cărui pârît, care ar avea de chemat un garant în cauză, debitorul unei obligații indivisibile tras în judecată poate tot-deauna, în cât privește recursul ce el are contra codebitorilor săi, să exercite acest drept, *chiar când datoria ar fi de natură a nu putea fi achitată de cât de dînsul*. Scopul art. 1065 nu poate deci fi acesta, ci este cu totul altul. Acest text, de și n'o spune tocmai expres, conferă în adevăr debitorului urmărit dreptul de a împărți condamnățiunea cu coobligații săi, sau mai bine dis, de a

1) „*Sed quo casu, si unus ex heredibus solidum præstiterit, repetitionem habebit a coherede, familiae erciscundæ judicio*“. L. 2, § 2, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

2) Rodière, *De la Solidarité et de l'indivisibilité*, 367.

face ca codebitorii săi să fie o dată cu dânsul siliți a executată obligația către creditor.

Această interpretare este, pe de o parte, conformă cu doctrina lui Dumoulin și a lui Pothier, de la care art. 1065 este împrumutat, ear pe de altă parte, rezultă chiar din cuvintele întrebunțate de legiuitor. Textul admitând, în adevăr, prin excepție, că debitorul urmărit nu poate să pue în cauză pe codebitorii săi de câte ori obligația va fi de natură a nu putea fi achitată de cât de dânsul și că, în asemenea caz, *el trebuie să fie osândit singur*, excepția implică tocmai că regula este contrară¹⁾, și că, de câte ori datoria este de natură a putea fi achitată de toți codebitorii, toți trebuie să fie condamnați, dacă au fost puși în cauză. Aceasta este cel puțin interpretarea generală care se dă art. 1065²⁾.

Aceste fiind expuse, să examinăm acum casurile în care art. 1065 este aplicabil.

Pothier, (II, 332 urm.) distingea, tot după Dumoulin, trei casuri:

1^o Casul în care obligația indivisibilă poate fi îndeplinită de fie care din debitori, fără nici o deosebire, de exemplu: obligația de a clădi o casă;

2^o Casul în care obligația nu poate fi îndeplinită de cât de toți debitorii împreună, de exemplu: am promis o servitute de trecere pe fondul meu, și înainte de a'mi îndeplini obligația, am murit lăsând trei moștenitori, care, în timpul indivisiunii, trebuie să concure toți la stabilirea acelei servituți;

3^o Casul în care obligația nu poate fi îndeplinită de cât de unul din debitori, de exemplu: am promis o servitute de trecere asupra fondului meu, și murind înainte de îndeplini-

¹⁾ *Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.* Bacon, *De just. univ.*, Aforism 17.

²⁾ Cpr. Laurent, XVII, 392. Demolombe, XXVI, 601, 602. Baudry, II, 1001. Duranton, XI, 304. Marcadé, IV, 645 urm. Acollas, II, p. 863. Berriat St. Prix, II, 4576. Arntz, III, 144. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 53, t. și n. 19. Massé-Vergé, III, § 533, p. 369, n. 11. Demante, V, 160 bis I și II. Thiry, III, 32. Larombière, II, art. 1225, No. 9. Bernard, II, 714. T. Huc, VII, 363. Pand. fr., I, 713. Veți și *suprà*, p. 180, 181.

Casurile în care art. 1065 este aplicabil.

rea obligațiunii, acest fond a picat în întregimea lui în lotul unuia din moștenitorii mei ¹⁾).

În cele dintâi două cazuri, debitorul acționat pentru întreaga datorie poate să pue în cauză pe codebitorii săi pentru a face ca condamnarea să fie împărțită între ei, art. 1065 tăgăduindu-i acest drept numai în cazul de al treile.

El are un îndoit interes a-i pune în cauză: 1^o pentru că toți fiind condamnați prin aceeași hotărîre, creditorul poate s'o execute în contra altui debitor de cât celui urmărit, ceea ce nu s'ar putea face dacă judecata ar fi urmat numai contra acestui din urmă; și 2^o pentru că, la caz de transformarea obligații indivisibile în daune pentru lipsă de executare, toți debitorii condamnați vor da-tori aceste daune, obligația devenind, în asemenea caz, di-visibilă ²⁾), ceea ce n'ar avea loc dacă debitorul urmărit s'ar fi lasat a fi condamnat singur, căci atunci numai el ar plăti daunele.

Interesul debitorului urmărit de a pune în cauză pe codebitorii săi este necontestat în ambele cazuri, mai cu samă în cazul de al doile, în care obligația nu poate fi îndeplinită de cât cu concursul tuturor ³⁾).

Cât pentru cazul al treile, debitorul urmărit nu poate pune pe ceilalți în cauză, ci trebuie să fie condam-

¹⁾ De și, în asemenea caz, obligația nu poate fi îndeplinită de cât de moștenitorul în lotul căruia a picat fondul, totuși creditorul rămâne liber de a chema în judecată și pe ceialalți moștenitori, căci cu toții sunt ținuți la îndeplinirea obligațiunii mele (art. 1062, 1063).

Art. 1065 conferă creditorului facultatea, nu însă îndatorirea de a acționa numai pe moștenitorii în a cărui lot a picat fondul. Cpr. Pand. fr., I, 717. Laurent, XVII, 390. Demolombe, XXVI, 606. Demante, V, 160 bis III.

²⁾ Cas. fr. D. P. 81. 1. 38. — Obligația indivisibilă devenind divisibilă când, în lipsă de executare, ea se preschimbă în daune interese (art. 1075), de aici rezultă că moștenitorii persoanei care constituise asemenea obligație, nu vor plăti daunele în solidar, ci fie care în proporțiune cu partea sa de moștenire. Cas. fr. D. P. 88. 1. 19.

³⁾ Thiry, III, 32. Demolombe, XXVI, 604, 607. Baudry, II, 1001. Larombière, II, art. 1225, No. 4—5. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 51, 52. Pand. fr., I, 714.

nat singur, fiind că obligația nu poate fi achitată de cât de dânsul.

El păstrează însă, în ori ce caz, în urma plăței, recursul în contra codebitorilor săi, putând chiar să 'i pue în cauză pentru ca acest recurs să fie judecat prin aceiaș hotărîre, o dată cu acțiunea principală. Ceea ce art. 1065 îl oprește de a face, este numai *de a împărți condamnățiunea contra coobligaților săi*. Textul merge deci prea departe când dice că, în asemenea caz, debitorul urmărit nu poate cere un termen spre a pune în cauză pe codebitorii săi, căci el poate să 'i pue în cauză în cât privește recursul său în garanție ¹⁾).

2^o Efectele indivisibilității în privința creditorului.

Art. 1064. — Fie care din eređii creditorului poate pretinde în totalitate executarea obligațiunii nedivisibile.

Un singur erede nu poate face remisiunea totalității debitului, nu poate primi prețul în locul lucrului. (Art. 1035, § 2, 1128 urm. C. C.).

Dacă unul din eređi a remis singur debitul sau a primit prețul lucrului, coeredele său nu poate pretinde lucrul nedivisibil de cât cu scăderea părții eredelui care a făcut remisiunea sau care a primit prețul. (Art. 1049, 1050, 1383—1385, 1611 C. C. Art. 1224 C. fr.).

După cum fie care debitor, sau fie care moștenitor al debitorului, care a contractat o obligație indivisibilă, este obligat pentru totalitatea datorii (art. 1062, 1063), tot astfel, fie care din creditorii sau din moștenitorii creditorului unic va putea cere executarea integrală a obligații indivisibile (art. 1064, § 1), și aceasta din cauza imposibilității care se opune la executarea parțială a obligațiunii ²⁾).

Fie care creditor sau moștenitorul creditorului (dacă presupunem cazul unui moștenitor unic), fiind în drept a cere de la debitor executarea integrală, a obligațiunii, are calitatea de a da o chitanță generală, care va descărca pe debitor față cu toți ceialalți creditori sau cu toți

¹⁾ Thiry, III, 32. Baudry, II, 1001. Pand. fr., I, 716. Demolombe, XXVI, 605. Laurent, XVII, 393, 394. Larombière, II, art. 1225, No. 2 și 3. Demante, V, 160 bis III.

²⁾ „*Ex quo quidem accidere Pomponius ait, ut et stipulationis viæ, vel itineris heredes singuli in solidum habeant actionem*“.
L. 2, § 2, Dig., 45, I, *De verb. obligationibus*.

ceialalți moștenitori ai creditorului, rămânând ca, mai în urmă, ei să împartă între dênșii beneficiul creanței, pentru că altfel creditorul sau comoștenitorul, care ar primi totul, s'ar îmbogăți în dauna celorlalți ¹⁾).

Dreptul de urmărire, care aparține fie cărui creditor, sau fie cărui moștenitor al creditorului, nu'i conferă însă dreptul de a dispune în mod absolut de creanță, pentru că alt ceva este facultatea de a putea urmări plata întregei creanțe, și alt ceva dreptul de a dispune de această creanță.

Prin aplicarea acestui principiu, art. 1064, § 2 prevede că unul din creditori, sau unul din moștenitorii creditorului unic, nu poate să remită debitorului întreaga datorie, fiind că el nu este proprietarul ei pentru totul, ci numai pentru partea sa.

Art. 1035, § 2. Tot pentru aceleași motive, unul din creditorii solidari nu poate să remită debitorului comun partea codebitorilor săi (art. 1035, § 2) ²⁾).

El fiind însă proprietarul părței sale, nimic nu se opune ca să dispue de dênsa, rămânând ca, cu toată remiterea acestei părți, ceialalți cocreditori sau comoștenitori ai creditorului, să poată cere executarea integrală a obligații indivisibile, ținând în samă debitorului și deducându'i porțiunea care i a fost remisă, adecă restituindu'i în bani valoarea acestei porțiuni, asemenea deducțiune nepuțând să aibă loc în natură, de vreme ce creanța nu este susceptibilă de divisiune ³⁾).

Art. 1064. Prin aplicațiunea acelorași principii, art. 1064 mai prevede încă că unul din cocreditori sau din comoștenitorii creditorului unic, nu poate singur să primească prețul în locul lucrului indivisibil, pentru că aceasta ar constitui o novațiune (art. 1128 urm.), care implică o renunțare, și prin urmare, un act de dispoziție ⁴⁾).

¹⁾ Berriat St. Prix, II, 4571. Demolombe, XXVI, 614, 615. Pand. fr., I, 725. Cpr. L. 2, § 2, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*, unde se dice: „...*Repetitionem habebit a coherede familiaris eriscunde iudicio*“.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 168

³⁾ Cpr. Thiry, III, 32. Demolombe, XXVI, 616, 618. Laurent, XVII, 387. Larombière, II, art. 1224, No. 4. Demante, V, 159 bis II. Pand. fr., I, 727, 730.

⁴⁾ Cpr. Demolombe, XXVI, 617. Laurent, XVII, 388. T. Huc, VII, 361. Pand. fr., I, 728. — De și legea oprește pe unul

Dacă presupunem însă că unul din cocreditori sau din moștenitorii creditorului original a făcut ceea ce nu i era permis, adică, a primit prețul întregului lucru, sau a făcut o altă novațiune, transformând creanța primitivă ¹⁾, această plată nu liberează pe debitor, și ceilalți cocreditori sau comoștenitori ai creditorului vor putea cere executarea întregii obligațiuni, restituind debitorului valoarea părții creditorului sau comoștenitorului care a primit prețul întregului lucru datorit, sau un alt obiect în locul aceluia datorit, rămânând ca debitorul să ceară restul de la acest cocreditor sau comoștenitor. *Exemplu*: Un debitor s'a obligat față cu trei creditori a clădi o casă, obligație indivisibilă după intenția părților (art. 1058) ²⁾. Unul din creditorii acestei obligațiuni primește 60000 lei; ceilalți cocreditori vor putea cere executarea obligațiunii, restituind însă debitorului 20000 lei, partea creditorului care a primit prețul în locul lucrului datorit, și apoi, debitorul va cere 40000 lei de la același creditor ³⁾.

3^o *Efecte comune atât debitorului cât și creditorului.*

Aceste efecte sunt relative la prescripție și la lucrul judecat.

În ceea ce privește mai întâi prescripția, din punctul de vedere pasiv, din art. 1872, § 2 rezultă că întreruperea prescripției îndeplinită contra unuia din debitori sau contra unuia din moștenitorii debitorului, păstrează integralmente drepturile creditorului contra tuturor celorlalți debitori sau comoștenitori ai debitorului. Cu alte cuvinte,

Prescripția
din punctul
de vedere
pasiv. Art.
1872, § 2.

din cocreditori sau din moștenitorii creditorului original numai de a primi prețul în locul lucrului datorit, totuși această dispoziție trebuie să fie generalizată, și aplicată la ori ce novațiune sau *datio in solutum*, pentru că unul din creditori sau din moștenitorii creditorului n'are dreptul de a dispune de creanță și de a o preface în o altă creanță; de unde rezultă că, dacă unul din moștenitorii creditorului a primit un alt lucru de cât acel datorit, *aliud pro alio*, aceasta n'ar împedea pe comoștenitorii săi de a cere executarea integrală a obligației primitive. Cpr. Pand. fr., I, 729. Thiry, III, 32. Demante, V, 159 bis I. Baudry, II, 1000 *in fine*. Répert. Dalloz., *Supplém., Oblig.*, 630.

*Datio in
solutum.*

¹⁾ Vezi nota precedentă.

²⁾ Vezi *suprà*, p. 227, 228.

³⁾ Thiry, III, 32, p. 48.

actul care întrerupe prescripția contra unuia din debitori, o întrerupe în privința tuturor, și această regulă se aplică la toate obligațiile indivisibile, fie *re aut natura* (art. 1057), fie *obligatione* (art. 1058)¹⁾, chestiunea nefiind controversată de cât în privința obligațiilor indivisibile *solutione tantum* (art. 1061, § 3²⁾.

Prescripția
din punctul
de vedere
activ.

Din punctul de vedere activ, se admite de asemenea că întreruperea prescripției efectuată de unul din cocreditori sau de unul din moștenitorii creditorului originar, ca și suspendarea prescripției stabilite în folosul unuia din ei, folosește tuturor cocreditorilor sau tuturor comoștenitorilor creditorului³⁾.

Aceste soluțiuni se întemeiază pe împrejurarea că, în materie de obligații indivisibile, datoria întreagă se datorește de fie care debitor fie căruia din creditori.

De câte ori unul din creditori întrerupe prescripția, ea este întreruptă pentru întreaga datorie în folosul tuturor, și *vice-versa*, de câte ori ea se întrerupe contra unui debitor, ea este întreruptă față cu toți. Aceste consecințe ale indivisibilității obligații nu sunt însă la adăpost de ori ce critică, și unii autori se rădică în contra lor⁴⁾.

Efectele lu-
crului jude-
cat. Contro-
versă.

Venim acum la efectele lucrului judecat. Care sunt, în materie de obligații indivisibile, efectele lucrului jude-

1) Aubry et Rau, IV, § 301, p. 53. Vigié, II, 1416. Thiry, III, 32. Marcadé, IV, 648. Laurent, XVII, 396. Demolombe, XXVI, 626. Leroux de Bretagne, *Prescription*, I, 275. Troplong, *Idem*, II, 637. Arntz, III, 144. Larombière, II, art. 1225, No. 11. Acollas, II, p. 861. Pand. fr., I, 735. Demante, V, 161 bis I. — Veđi însă Duranton (XI, 267), care aplică art. 1872 numai la obligațiile indivisibile *re aut natura* (art. 1057), nu însă și la acele indivisibile *obligatione* (art. 1058).

2) Veđi *suprà*, p. 241, nota 1, *in fine*.

3) Argument din art. 642, 643, care, de și nu se ocupă de cât de servituți, din cauza indivisibilității lor, totuși se întind prin analogie la toate casurile de indivisibilitate. Cpr. Marcadé, IV, 648. Demolombe, XXVI, 624. Acollas, II, p. 861. Laurent, XVII, 396. Larombière, II, art. 1225, No. 11. Aubry et Rau, IV, § 301, p. 53, t. și n. 21. Demante, V, 161 bis I. Pand. fr., I, 736. Veđi în t. III a lucrării noastre, p. 193 urm., explic. art. 642, 643.

4) Cpr. Demolombe, XXVI, 625. Laurent, XVII, 397. Demante, V, 161 bis I. Acollas, II, p. 861.

cat între unul din creditori și debitorul, sau între unul din debitori și creditorul ?

Chestiunea este viu debătută, și întâlnim aci aceiaș controversă, pe care am semnalat-o în materie de solidaritate ¹⁾.

¹ După un sistem, se face următoarea distincțiune : sau creditorul ori debitorul, care era în cauză, a câștigat procesul, și în asemenea caz, decizia care 'i dă câștig de cauză folosește celorlalți creditori sau debitori ; sau el a pierdut procesul, și în asemenea caz, hotărîrea pronunțată în contra lui, nu este opozabilă celorlalți creditori sau debitori. În sprijinirea acestui sistem, se susține, ca și în materie de solidaritate, că fie care din creditorii sau din debitorii unei obligații indivisibile are mandat tacit pentru a face condiția lor mai bună, nu însă pentru a o face mai rea ²⁾.

Acest sistem, singur admisibil la noi în materie de solidaritate ³⁾, este însă inadmisibil în materie de obligații indivisibile, pentru că, dacă creditorii și debitorii solidari au mandat spre a se reprezenta în o limită oare care unii pe alții (art. 1038 și 1056), nici o legătură juridică neexistând între debitorii, nici între creditorii unui lucru indivisibil, ei nu pot să aibă mandat de a se reprezenta unii pe alții, ci fie care poate să susție dreptul său în justiție conform dreptului comun ⁴⁾.

² După un alt sistem, se susține că decizia pronunțată între unul din creditori și debitorul sau unul din debitori și creditorul, are tot-deauna puterea lucrului judecat față cu ceialalți creditori, sau față cu ceialalți debitori, fără

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 169 urm. și 190 urm.

²⁾ Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 381, text și n. 53. Rodière, *op. cit.*, 370, 496. Duranton, XIII, 528. Marcadé, V, art. 1351, No. 13, p. 193. Bonnier, *Tr. des preuves*, 888. Pand. fr., I, 738 urm. Veđi și t. III a lucrării noastre, p. 173, nota 3. Cpr. L. 4, § 3, Dig., 8, 5, *Si servitus vindicetur*, unde se dice că, dacă fondul căruia aparține dreptul de trecere este comun între mai mulți proprietari, fie care din ei are facultatea de a cere servitutea, și la caz de a isbuti în reclamația sa, câștigul dobândit de dânsul va folosi celorlalți coproprietari... *victoria et aliis proderit*.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 170 și 190.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XX, 122. Demante, V, 328 bis XXVI și XXVIII.

a se distinge dacă creditorul sau debitorul care s'a judecat a câștigat sau a pierdut procesul ¹⁾.

³⁰ În fine, după ultima părere, diametralmente opusă, și care ni se pare cea mai juridică, se decide că decizia pronunțată între unul din creditori și debitorul sau unul din debitori și creditorul, nu poate nici într'un caz fi opusă celorlalți cocreditori sau codebitori, care n'au luat parte la judecată, fie că procesul s'a câștigat, fie că el s'a pierdut.

Nici un mandat neexistând, în adevăr, între creditorii sau între debitorii unui lucru indivisibil, unul nu poate să reprezinte pe ceilalți. Apoi, cu toată indivizibilitatea lucrului comun, fie care cocreditor sau codebitor nu are de cât un drept sau o obligație parțială, a cărei pierdere sau conservare este pentru dânsul neatârnată de pierderea sau conservarea dreptului sau obligațiilor celorlalți. Neexistând deci în specie nici identitate de persoane, nici identitate de lucru, judecata urmată față cu unul din creditori sau față cu unul din debitori, este în privința celorlalți *res inter alios acta* ²⁾.

Perempțiunea.

Perempțiunea constituind un drept indivisibil, se admite însă că, de câte ori obiectul judecăței este indivisibil, perimarea unui apel după cererea unuia din intimați, folosește celorlalți cointeresați ³⁾.

¹⁾ Toullier D., V, partea II, 206, 207. Proudhon, *Usufruit*, III, 1297. Larombière, II, art. 1225, No. 12, 13 și 17. Pardessus, *Servitudes*, II, 334. Molitor, I, 255. Acest sistem era generalmente admis în dreptul vechi. Cpr. Pothier, II, 907. Voët, *Ad. Pand.*, VIII, 5, 1, *in fine*, Donellus (Donneau), Merlin, etc.

²⁾ Cpr. Laurent, XX, 122. Demolombe, XXVI, 630 urm. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 481. nota 1. Demante, V, 328 bis XXVI urm. Griolet, *De l'autorité de la chose jugée*, Revue pratique, t. 23, anul 1867, p. 272, 273. F. Herman, III, art. 1351, No. 1419. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 247, 248, n. 9. Lacombe, *De l'autorité de la chose jugée*, 212. *Pand. fr.*, I, 744. Giorgio Giorgi, I, 264. Cpr. C. Nancy. D. P. 85. 2. 180.

³⁾ Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1886, No. 44 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1886, p. 778. Cpr. Cas. fr. D. P. 76. 1. 30. C. Liège, D. P. 86. 2. 105 și nota lui Glasson. Garsonnet, *Pr. civ.*, V, § 1203, p. 866. — Jurisprudența franceză consideră ca indivizibilă, din punctul de vedere

De asemenea, legea și statutele creditului funciar pre-vedând că creanțele și prin urmare și ipotecele ce garantează acele creanțe sunt indivisibile, urmează de aci că formalitățile de urmărire făcute în persoana unuia din codebitorii coproprietari ai imobilului ipotecat, sunt considerate ca făcute în contra tuturor coproprietarilor. Așa dar, dacă unul din codebitorii creditului urban a căzut în faliment, urmărirea făcută pentru întregul imobil ipotecat în persoana numai a celui alt coproprietar, este valabilă și opozabilă și falitului, de și actele de urmărire n'au fost îndreptate în contra persoanei sindicului acestuia ¹⁾.

L. Cred. funciar.

Deosebiri între solidaritate și indivisibilitate.

Art. 1059. — Solidaritatea contractată ²⁾, nu dă unei obligațiuni caracterul de nedivisibilitate. (Art. 1039, 1041, 1060 urm., 1872 C. C. Art. 1219 C. fr.).

În obligațiile solidare (art. 1042), ca și în acele indivisibile (art. 1062), fie care creditor poate să ceară întreaga creanță, și fie care debitor este obligat la plata întregii datorii, însă, cu toată analogia care există între ambele obligațiuni, ele se deosebesc și nu trebuiesc confundate, pentru că, precum foarte bine dice Dumoulin, *aliud este teneri ad totum, aliud ad totum et totaliter* ³⁾.

Între obligația solidară și cea indivisibilă există, în adevăr, următoarele deosebiri:

1^o Solidaritatea derivă din voința omului (convenție sau testament), *ex voluntate*, sau din lege, pe când indivisibilitatea provine din imposibilitatea în care se găsește debitorul de a executa obligația *pro parte* (*ex necessitate*),

al perempțiunii, nu numai instanțele în care obiectul litigiului este indivisibil și reclamanții sau pârțiții sunt legați între ei prin un raport de solidaritate (Cpr. C. Paris, D. P. 77. 2. 71), dar încă și acele în care ei sunt uniți prin un interes comun. Cpr. Garsonnet, *op. și loco cit.*,

1) Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1893, p. 289.

2) Adecă solidaritatea care rezultă din convenție sau testament (art. 1041), și trebuie adaos și cea legală, căci atât solidaritatea legală cât și cea convențională trebuiesc deosebite de indivisibilitate. Cpr. Pand. fr., I, 644. Demolombe, XXVI, 536. Larombière, II, art. 1219, No. 3.

3) Cpr. Giorgio Giorgi, I, 80 și autorii vechi și moderni citați acolo.

căci, dacă obligația indivisibilă ar putea fi executată *pro parte*, fie care creditor n'ar avea drept de cât la partea sa. Debitorul solidar, cu alte cuvinte, poate fi constrâns la plata întregii datorii, pentru că el o datorește în realitate, ca și cum ar fi singur debitor, fiind că el reprezintă pe ceilalți codebitori în toate actele care pot avea de efect stângerea sau împrumutarea obligațiunii (art. 1056); pe când debitorul unei obligații indivisibile, de și nu datorește întreaga datorie, totuși poate fi urmărit pentru tot, din cauza imposibilității în care el se găsește de a plăti *pro parte*. Dumoulin exprima această idee dicând că creditorul solidar datorește *totum et totaliter*, pe când codebitorul unei datorii indivisibile datorește *totum*, nu însă și *totaliter* ¹⁾.

2^o Obligația solidară se împarte între moștenitorii creditorului și acei ai debitorului, fie care neavând drept de cât la partea sa și neputând fi obligat de cât la această parte, de unde și consecința că întreruperea prescripției față cu unul din moștenitori nu și produce efectele sale față cu ceilalți (art. 1872, § 2 și 3) ²⁾; pe când obligația indivisibilă nu se împarte între moștenitorii creditorului (art. 1064, § 1) sau ai debitorului (art. 1063), de unde și consecința contrară că prescripția întreruptă față cu unul din moștenitorii creditorului sau debitorului, este întreruptă și față cu ceilalți (art. 1072, § 2 ³⁾).

3^o Obligația indivisibilă se împarte între diferiții debitori, de câte ori obstacolul care se opune la divisiune a încetat, ceea ce se va întâmpla, de exemplu, de câte ori ea se va preface în daune (art. 1075), adică în bani, și prin urmare, în o obligație divisibilă ⁴⁾; pe când obligația solidară rămâne ceea ce era din capul locului, adică pentru totalitatea ei în sarcina fie căruia din debitori (art. 1044, § 1);

4^o În obligațiile solidare, de câte ori corpul cert care făcea obiectul obligației a perit prin culpa unuia din debitori, sau în urma punerii sale în întârziere, ceilalți codebitori nu sunt liberați, ci datoresc solidaricește valoarea

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 176, text și nota 1.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 186.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 241, nota 1, *in fine* și p. 249, 250.

⁴⁾ Cas. fr. D. P. 88. 1. 19. Veđi și *suprà*, p. 246, nota 2. Cpr. și Thiry, III, 34.

lucrului perit, fiind apărați numai de daune (art. 1044)¹⁾; pe când, din contra, în obligațiile indivisibile, perirea obiectului întâmplată prin culpa unuia din codebitori se consideră ca un caz fortuit în privința celorlalți, și aduce liberarea lor (art. 1156)²⁾. Această deosebire provine din mandatul, pe care Codul fr. îl presupune între codebitorii solidari, și pe care Codul nostru îl prevede anume (art. 1156), mandat care nu are ființă între codebitorii unui lucru indivisibil.

Tot din acest mandat mai rezultă încă între ambele obligații, cu toate că chestiunea este controversată, o deosebire în ceea ce privește puterea lucrului judecat³⁾.

Din acest mandat mai rezultă încă că cererea de dobândă făcută contra unuia din debitorii solidari, face să curgă dobânda în contra tuturor celorlalți codebitori (v. p. 187), ceea ce nu are loc în materie de obligații indivisibile, unde nici o legătură nu există între diferiții codebitori⁴⁾.

Din cele mai sus expuse ușor se poate vedea că o obligație solidară nu este indivisibilă (art. 1059), precum nici o obligație indivisibilă, nu este solidară⁵⁾.

Totuși cea mai mare confuziune domnește în jurisprudență, și multe din decisiile cele mai însemnate date asupra acestei grele materii, confund solidaritatea cu indivisibilitatea⁶⁾, cu toate că art. 1059 are tocmai de scop de a atrage, în această privință, luarea aminte a judecătorilor.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 183.

²⁾ Cpr. T. Huc, VII, 365, p. 486. Baudry, II, 1002, 4°. Thiry, III, 34. Demolombe, XXVI, 540. Mourlon, II, 1300. Pand. fr., I, 641.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 169, 190 și 251 urm.

⁴⁾ Laurent, XVII, 403. T. Huc, VII, 365, p. 486. Baudry, II, 1002, 4°. Demolombe, XXVI, 540. Pand. fr., I, 639.

⁵⁾ Veđi în privința deosebirilor care există între aceste două specii de obligațiuni, Thiry, III, 34. Baudry, II, 1002. Mourlon, II, 1300. T. Huc, VII, 365. Pand. fr., I, 635 urm. Demolombe, XXVI, 540. Laurent, XVII, 399 urm. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1526, etc. Veđi și *suprà*, p. 175, 176.

⁶⁾ Astfel, prin o confuzie regretabilă, Curtea de Casație din Franca a decis (11 ianuar 1825) că obligația indivisibilă prin natura sa, este în tot-deauna solidară, chiar când solidaritatea n'a fost anume stipulată. Répert. Dalloz, v° *Oblig.*, 1516, nota 1. Tot în această greșală a picat și Curtea din Bordeaux (14 iunie 1834), Répert. Dalloz, v° *cit.*, 1513, n. 1.

SECȚIUNEA VI.

Despre obligațiunile cu clausă penală.

Definiția clausei penale.

Art. 1066. — Clausa penală este aceea prin care o persoană, spre a da asigurarea pentru execuțiunea unei obligațiuni, se leagă a da un lucru în caz de neexecutare din parte-i¹⁾. (Art. 1068, 1087, 1708 C. C. Art. 439 C. com. Art. 1226 C. fr.).

Definiție.

Clausă penală (*stipulatio pœnæ*), *Konventionalstrafe*, după denomițațiunea germană, este o convenție accesorie prin care debitorul, în scop de a asigura obligația principală, se obligă la o prestațiune determinată, consistând în genere în o sumă de bani²⁾, pentru cazul în care el nu s'ar ținea de cuvânt.

Penalitatea poate fi promisă atât pentru lipsa de executare, fie totală, fie parțială (art. 1066, 1087 C. C. art. 439 C. com.), cât și pentru simpla întârziere adusă în executarea obligațiunii (art. 1069, § 2 C. C. art. 439 C. com.).

Ea poate fi stipulată nu numai în momentul încheierii contractului, dar încă și mai târziu pentru o creanță existentă, și nu este numai de cât nevoe ca obligația să fie contractuală³⁾.

Daunele compensatorii sau moratorii.

Prin stipularea unei clause penale, părțile hotăresc de mai înainte daunele-interese compensatorii la care va putea da loc inexecutarea totală ori parțială a obligații (art. 1069, § 1, 1087), sau daunele interese moratorii ce

1) Această definiție este textual împrumutată de la Pothier (II, 337).

In ce poate să consistă clausa penală.

2) Cpr. *Instit.*, 3, 15, *De verb. oblig.*, § 7, *in medio*. — Clausă penală poate să consistă într'un fapt, într'o abstențiune, și chiar într'un lucru, după cum se exprimă art. 1066 C. C. și art. 1763 din C. Calimach (1336 C. austriac). Cpr. Demolombe, XXVI, 643. Duranton, XI, 318. Pand. fr. I, 2404. T. Huc, VII, 367. G. Giorgi, IV, 451. Cpr. L. 11, § 2, Dig., 4, 8, *De receptis*, etc. Curtea de casație din Franția a decis că clausă penală poate să consistă și în o decădere, de ex., în perderea primei de asigurare plătită unei societăți. D. P. 92. 1. 318.

3) Cpr. art. 1428 C. saxon și Er. Lehr, *Traité élément. de dr. germanique*, II, 789.

creditorul va suferi din executarea ei tardivă¹⁾, curmând astfel contestațiile care ar putea să se rădăce asupra daunelor și făcând ca câtimea lor să nu mai fie necertă, *ne quantitas stipulationis in incerto sit, ac necesse sit actori probare, quid ejus intersit*, dice § 7 din Institute, III, 15. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că scopul clausei penale este de a determina mai înainte și prin bună înțelegere cuantumul daunelor-interese ce s'ar datori de una din părțile contractante, în caz de neexecutarea obligații, pentru ca astfel să se evite întârzierea și dificultățile ce se întîmpină la constatarea daunelor-interese pe calea contencioasă“²⁾.

Daunele interese convenționale și clausa penală fiind unul și acelaș lucru, legiuitorul ar fi trebuit să se ocupe despre clausa penală în capit. VII, în care tratează despre daune-interese și în care se găsește art. 1087, ear nu s'o presinte ca o modalitate sau o modificare a obligațiunii.

Clausă penală poate fi stipulată nu numai în convențiuni, dar și în testamente³⁾. Ea nu poate însă să resulte din o hotărîre judecătorească.

Clausă penală stipulată în testamente.

Scopul și efectele clausei penale.

Art. 1067⁴⁾. — Nulitatea obligațiunii principale atrage pe aceea a clausei penale.

Nulitatea clausei penale nu atrage pe aceea a obligațiunii principale. (Art. 1297 C. C. Art. 1227 C. fr.).

¹⁾ Clausă penală stipulată numai pentru cazul inexecutării obligații nu este aplicabilă de câte ori debitorul își execută obligația sa, însă mai târziu de cât trebuia. Cas. fr. *Pand. Périod.* 87. 1. 281.

²⁾ Bulet. Cas. S-a II, anul 1893, p. 1074. Cpr. Giorgio Giorgi, IV, 448.

³⁾ Astfel, testatorul ar putea să prevadă în testament că moștenitorul sau legatarul s'eu va fi lipsit în totul sau în parte de beneficiul legatului, dacă va ataca dispoziția sa și nu 'i va respecta voința. Veți t. IV, p. 102. Cpr. *Pand. fr., Donations*, I, 316 urm. și autoritățile citate acolo. Laurent, XI, 473, 483 urm. Demolombe, XVIII, 278 urm. Cas. fr. D. P. 75. 1. 454.

⁴⁾ Art. 1067 și urm. sunt aproape textual extrase din Pothier (II, 338 urm.).

Art. 1068. — Creditorul are facultatea de a cere de la debitorul care n'a executat la timp, sau indeplinirea clausei penale, sau aceea a obligațiunii principale. (Art. 1021, 1077, 1079, 1081 C. C. Art. 439 C. com. Art. 1228 C. fr.).

Art. 1069. — Clauza penală este o compensațiune a daunelor interese ce creditorul suferă din neexecutarea obligațiunii principale.

Nu poate deci creditorul cere de o dată și penalitatea și obiectul obligațiunii principale, afară dacă penalitatea nu s'a stipulat pentru simpla întârziere a executărei. (Art. 1081 urm., 1087, 1320, 1708 C. C. Art. 1229 C. fr.).

Art. 439 C. com. — Dacă în contractul de transport a fost prevădută vre o clausă penală pentru neindeplinire sau întârziere a predărei, se poate cere și executarea transportului și clauza penală.

Pentru plata clausei penale nu se cere ca paguba să se probeze.

Când s'ar dovedi că paguba suferită este mai mare de cât clauza penală, se poate cere diferența.

Clauza penală nu poate să aibă loc când, în casurile prevădute de art. 425 și 428, cărașul nu este supus la răspundere. Art. 1066—1069 C. C. Art. 414 C. italian).

Art. 1087 ¹⁾. — Când convențiunea cuprinde că partea care nu va executa va plăti o sumă oare-care drept daune-interese, nu se poate acorda celeilate părți o sumă nici mai mare nici mai mică. (Art. 969, 1066 urm. 1069 urm. Art. 1152 C. francez).

Art. 1070. — Penalitatea poate fi împutinată de judecători, când obligațiunea principală a fost executată în parte. (Art. 1087 C. C. Art. 1231 C. fr.).

Art. 1708. — În transacțiune se poate stipula o penalitate contra aceluia ce nu se va ținea de dânsa. (Art. 1020, 1021, 1066 urm., 1069 C. C. Art. 2047 C. fr.).

Clauza penală fiind o convenție accesorie, nu se poate concepe fără o altă obligație, pe care legea o numește principală (art. 1067, 1069, § 1); de unde și consecința firească trasă de art. 1067, că nulitatea obligații princi-

¹⁾ Soluția admisă de acest text este contrară teorii lui Pothier (II, 345, 346) și art. 1764 din Codul Calimach (1336 C. austriac). Veți *infră*, p. 269, n. 3. Art. 1087, despre care ne ocupăm în secția de față numai în treacăt, va fi explicat la locul său, în capit. VII, sub rubrica: *Determinarea daunelor interese prin convenția părților*.

pale atrage pe aceea a clausei penale¹⁾, principiu admis și în noul Cod german²⁾.

Astfel, dacă în necunoștință de cauză, 'ți am vândut un lucru care, în momentul vândării, nu mai avea ființă, stipulând și o clausă penală pentru cazul de neexecutare sau de executare tardivă a contractului, această vândare fiind nulă, sau mai bine dis inexistentă (art. 1311), va cădea neaparat și clausa penală, pentru că, după cum foarte bine dice Pothier (II, 338), obligația principală neputând în specie fi executată, nu poate să fie vorba de a o garanta prin o penalitate³⁾.

Prin aplicarea acestui principiu, art. 439, § ultim din Codul comercial prevede că clausa penală stipulată într'un contract de transport, nu poate să aibă loc de câte ori căraușul nu este supus la răspundere, adevă în casurile art. 425 și 428 C. com.⁴⁾

1) „Cum principalis causa non consistit, nec ea quidem quæ sequuntur, locum habent“. L. 129, § 1, Dig., 50, 17, *De regulis juris*. Veđi și L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro, arginto*, etc., unde se dice: „Accessio cedat principali“.

Art. 1297 din C. C. face aplicațiunea aceluiaș principiu când decide că, în caz de vândare făcută prin dare de arvonă, convenția accesorie a arvonei nu poate avea nici un efect, dacă convenția principală a vinderei este nulă. Veđi *infra*, p. 294, nota 1.

Nu trebuie însă să confundăm clausa penală cu convenția prin care s'ar fi promis ceva pentru a se acoperi viciul unei obligații. (Cpr. *Instit.*, 3, 19, *De inutil. stipulationibus*). Această convenție fiind principală, ear nu accesorie, este validă, cu toate că obligația la care ea se referă ar fi nulă. Și fiind că este vorba, în specie, de o promisiune condițională ordinară, se vor aplica regulele de la condițiuni în genere. Veđi Van Wetter, *Droit romain*, II, § 307, p. 26.

2) „De câte ori legea anulează promisiunea unei prestațiuni, dacă părțile ar fi cunoscut nulitatea făgăduinței, „selbst wenn die Partein die Unwirksamkeit des Versprechens gekannt haben“. Art. 344 C. german.

3) Veđi aplicațiunea acestui principiu în L. 69, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*, unde se dice că, dacă s'a stipulat să se deie Stichus, care era mort, clausa penală menită a garanta executarea acestei obligațiuni este nulă; „Si quis Stichum mortuum dare stipulatus, si datus non esset, pœna rei impossibilis non committetur“.

4) Cpr. asupra acestei dispozițiuni, E. Caluci, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, IV, 321, *in fine*.

Stipularea
unei clause
penale în
promisiunile de
căsătorie.

Astfel, promisiunile de căsătorie nefind obligatorii, clausa penală menită a asigura executarea unei asemenea promisiuni, ar fi deci nulă, *quia inhonestum visum est, vinculo pœnæ matrimonio obstringi, sive futura, sive jam contracta* ¹⁾).

1) L. 134, Pr., *in fine*, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.* Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 44. Baudry, I, 415 bis și II, 1005, *in fine*. Aubry et Rau, IV, § 309, p. 113 și V, § 454, p. 33, t. și n. 26. T. Hue, VII, 368. Glasson, *Du consent. des époux au mariage*, 97. Molitor, I, 149. Pand. fr. v^o *Mariage*, I, 348 urm.; v^o *Oblig.*, I, 50, 2380, 2381; v^o *Arrhes*, 85. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1353. C. Dijon, D. P. 93. 2. 183 și autoritățile citate în t. V a lucrării noastre, p. 459, n. 3.

Art. 1297 C.
german.

Art. 1297 din noul Cod german, 53 C. italian și 45 C. austriac, sunt formali în această privință. Eată cum se exprimă, în această privință, textul sus citat din Codul german: „*Das Versprechen einer Strafe für den Fall, dass die Eingehung der Ehe unterbleibt, ist nichtig*“. Cpr. art. 1580 C. saxon; art. 53 C. italian; art. 45 C. austriac, etc.

Conv. contr.
ordinei pu-
bliche.

Tot astfel, nulitatea unei convențiuni contrare ordinei publice sau bunelor moravuri, precum ar fi, de ex., aceea de a ucide un om (cpr. L. 123, Dig., *loco cit.*), va trage neaparat după sine nulitatea clausei penale de care această convenție ar fi fost întovărășită. Cpr. Cas. fr. D. P. 79. 1. 77. Art. 181 din Codul federal al obligațiilor este formal în această privință.

Convenția de
a nu se des-
părți.

De asemenea, convenția ce soții ar face de a nu se despărți (*ne liceret divertere*) fiind nulă, de oare ce dreptul de a se despărți este esențial căsătoriei, nulitatea acestei convențiuni ar atrage și pe aceea a clausei penale, care ar fi fost stipulată pentru asigurarea execuțiunii ei. Cpr. Molitor, I, 149.

Divorțul
este el de or-
dine publică?
Controversă.

Și fiind că vorbim de divorț, trebuie să menționăm că, într'o afacere în care am luat noi înșine parte ca avocat, Curtea din Iași considerând divorțul ca de ordine publică, l'a admis pentru un străin domiciliat în țară, în specie o austriacă catolică, de și Codul austriac nu admite divorțul pentru catolici, ci numai pentru ovrei, protestanți și acei de religie ortodoxă (art. 111, 115 C. austriac). *Dreptul* din 1895, No. 17. În acelaș sens: Trib. Iași, Vlașca și Ilfov. *Dreptul* din 1890, No. 32 și 44. *Dreptul* din 1892, No. 57. Aceasta este și părerea profesorului de la Amsterdam, Asser (*Drept internaț.*, § 15, No. 53, p. 115 urm. a traduc. Schina). Chestiunea este însă controversată, și atât tribunalul cât și Curtea din Iași au admis altă dată părerea contrară (*Dreptul* din 1891, No. 57 și din 1895, No. 17).

Principiul stabilit de art. 1067 nefiind însă absolut, se poate întâmpla ca obligația principală să nu poată fi executată, și clauza penală, cu toate aceste, să rămâne validă.

Astfel, dacă m'am obligat a-ți transmite proprietatea unui lucru care nu mi aparține, stipulând o penalitate pentru cazul când nu voi îndeplini obligația mea, această obligație va cădea prin faptul că n'am dobândit lucrul străin spre a-ți îl transmite, obligația mea prefăcându-se, în asemenea caz, în daune (art. 1073, 1075); clauza penală este însă validă, pentru că ea are tocmai de scop de a determina daunele aduse prin neexecutarea obligații principale (art. 1069), și judecătorii mă vor condamna a plăti daunele stipulate, fixându-le ei însuși, dacă n'aș fi stipulat nici o penalitate ¹⁾.

Casurile în care clauza penală poate fi validă, cu toate că oblig. principală nu poate fi executată.

În acelaș sens, Tribun. Bruxelles, *Dreptul* din 1887, No. 71. Cas. rom. C. Focșani și Galatz, *Dreptul* din 1884, No. 1 și din 1889, No. 27. Bul. Cas. S-a II, anul 1875, p. 3 și Bulet. S-a II, 1883, p. 1114. Laurent, I, 94 și *Droit international*, V, 119 urm., 124. A. Weiss, *Droit international*, p. 538 urm. Veți asupra acestei controverse tom. I a lucrării noastre, partea II, p. 162, t. și n. 2 și tratatul nostru în limba franceză, p. 112, t. și n. 1.

- 1) Pothier, II, 339. Baudry, II, 825, 1006. Thiry, III, 36. Vigîe, II, 1421. Laurent, XVII, 430. Demolombe, XXVI, 642. Demante, V, 163 bis III. T. Huc, VII, 368. Aubry et Rau, IV, § 309, p. 113, text și n. 4. Pand. fr. I, 2389. Larombière, III, art. 1227, No. 6.

Alta este însă chestiunea de a se ști dacă, în legislația noastră, vânzarea lucrului altuia trebuie considerată ca nulă sau ca validă. Contrar celor ce am susținut altă dată, că vânzarea lucrului altuia este validă între părți, și nulă în privința proprietarului lucrului (veți t. III, p. 503, n. 2 și t. IV, p. 182 și 226), credem, după o matură reflexie, că vânzarea unui corp cert și determinat, fie mobil, fie imobil, care în momentul vânzării aparținea altuia, este nulă la noi ca și în Franța, cu toată eliminarea art. 1599 din Codul fr., pentru lipsă de cauză (art. 966). Cumpărătorul avînd în adevăr de scop dobîndirea proprietății lucrului cumparat, proprietatea nu poate fi strămutată, vîndătorul nefiind proprietarul lucrului vîndut. Vânzarea este deci nulă pentru lipsă de cauză, cauza nefiind alt ceva de cât scopul principal și imediat ce părțile și au propus. Veți t. V, p. 55, n. 5, *in fine*, p. 128 și 130. Cpr. Boissonade, *Avant-projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 58 și 74. Trib.

Vînzarea lucrului altuia. Controversă.

Tot astfel, dacă presupunem că am stipulat că vei tăea de pe fondul d-tale cutare copac, care astupă vederea lui X, sau la din contra, îmi vei plăti 1000 lei, clauza pe-

Dolj, *Dreptul* din 1894, No. 68. Veți și tom. V a lucrării noastre, p. 113, n. 1 și p. 131. Dl. Gr. Maniu (*Dreptul comercial*, I, p. 128, No. 87), țice mai întâi că, în dreptul nostru, vânzarea lucrului altuia *nu este posibilă*, ear câteva rënduri mai la vale, că ea *este permisă*, cu deosebire de la Codul civil francez (?). Mărturisesc că nu înțeleg. Dl. Al. Cerban (*Dreptul* din 1898, No. 33), țice că vânzarea lucrului altuia este *resolubilă*, ear nu nulă, soluție admisă și de Dl. Al. Degré (*Dreptul* din 1875, No. 21). Cpr. Laurent, XXIV, 102. Colmet de Santerre, VII, 28 bis VI, p. 54, 55.

Oblig. de a dobîndi lucrul străin spre al transmite altuia. Validitate.

Dar dacă vânzarea lucrului altuia, adecă contractul care are de scop transferarea proprietăței, trebuie în principiu să fie declarat nul, la noi, ca și în Codul fr., în baza principiilor generale, cineva se poate obliga în mod valid ași procura un lucru străin și a'l ceda altuia. În asemenea caz, s'a promis propriul său fapt, ear nu faptul altuia, și s'a contractat o obligație de a face, care neexecutându-se, se va preface în daune (art. 1075). Cpr. Boissonade, *op. cit.*, p. 58. Laurent, XXIV, 105. Tartufari, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, I, partea II, 62. Baudry, III, 105. Thiry, III, 537. Acollas, III, p. 260, 261. Arntz, III, 952.

Vânzarea lucrului altuia în materie comercială.

Soluția de mai sus este ea aplicabilă în materie comercială? Majoritatea autorilor francezi, întemeinduse pe cuvintele pronunțate de tribunalul Grenier la corpul legislativ, admit că vânzarea lucrului altuia în materie comercială este validă, rămânând ca vânzătorul săși procure lucrul spre a'l preda cumpărătorului (Troplong, *Vente*, I, 232. Toullier D. III, partea II, 131. Acollas III, p. 268. Guilouard, *Vente*, I, 194. Aubry et Rau, IV, § 351, p. 357. Boistel, *Dr. comm.*, 453. C. Rouen (decisie casată). D. P. 68. 2. 60. Cpr. Duvergier, *Vente*, I, 223. — *Contrà*. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 105). Această soluțiune este formal admisă prin art. 59 din C. de comerț italian: „*La vendita commerciale della cosa altrui è valida, țice acest text. Essa obbliga il venditore a farne l'acquisto e la consegna al compratore, sotto pena del risarcimento dei danni*“ (Veți asupra acestui text, Tartufari, *op. cit.*, 66 urm., p. 113 urm.). Acest text fiind eliminat din Codul nostru de comerț, nu putem țice că vânzarea unui corp cert și determinat, care ar aparține altuia, ar fi validă în materie comercială, pentru că, în materie comercială, ca și în materie civilă, vânzătorul trebuind să transmită proprietatea cumpărăto-

Art. 59 C. com. italian.

nală este validă, de și neavând nici un interes, nu te pot

rului (art. 1294), el nu poate să dea ceea ce nu are. *Nemo dat quod non habet.* (L. 54, Dig., 50, 17). În acest sens, vânzarea lucrului altuia este nulă și în materie comercială. Tot ce se poate dice numai este că, atât în materie civilă cât și în materie comercială, vânzarea este validă de câte ori ea nu are de obiect un corp cert și determinat (mobil sau imobil), ci un *genus* (art. 964). Astfel, dacă ți-am vândut 1000 de saci de grâu sau de porumb, vânzarea este validă, de și nu am aceste produse în posesiunea mea, pentru că din însuș natura lucrului vândut rezultă că amândoi am înțeles a face o vânzare productivă de obligațiune, adică a ți transmite proprietatea produselor vândute, pe care mi le voi procura ori cum și de la ori cine voi putea, ear nu a ți transmite de îndată proprietatea lor, aceasta fiind chiar cu neputință, lucrul vândut fiind determinat numai în specia sa, *in genere.* (Vezi t. V, p. 17, t. și n. 2; p. 126 și 167). Produsele vândute neapartinând deci nimănu, n'am vândut lucrul altuia, și deci vânzarea este validă, fie ea civilă sau comercială. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 105. Thaller, *Dr. comm.*, 829, *in fine.* Laurent, XXIV, 104. Baudry, III, 501. Thiry, III, 537. Duranton, XVI 181. Acollas, III, p. 268. Colmet de Santerre, VII, 28 bis I. Aubry et Rau, VI, § 351, p. 357. F. Herman, IV, art. 1599, No. 40, 41. Guillouard, *Vente*, I, 188. Arntz, III, 951.

Am Țis că principiul nulității vânzării unui corp cert și determinat, care aparține altuia, se aplică nu numai la imobile, dar și la mobile și chiar la vânzarea unei corăbii (Cas. fr. D. P. 70. 1. 127), nefiind nici o rațiune de a distinge între mobile și imobile. Acest principiu fiind însă, în privința mobilelor, modificat prin art. 1909, se decide generalmente în Franca, că cumpărătorul de bună credință a unui lucru mișcător străin nu poate să propue nulitatea vânzării, pentru că el devenind proprietarul lucrului vândut în baza art. 1909, nu are nici dreptul nici interesul de a provoca nulitatea vânzării lucrului pe care l'a primit, de cât atunci când ar fi expus la o acțiune în revendicare din partea adevăratului proprietar. (Cpr. Aubry et Rau, IV, § 351, 358, t. și n. 56).

Această soluție este însă inadmisibilă la noi, pentru că, în sistemul legiului noastre, cumpărătorul mobilelor corporale devenind proprietar prin prescripția instantanee (art. 1909) (v. t. V, p. 174, n. 1; 175, 382, 383; v. și tr. nostru în limba fr., p. 497, 498. Cpr. Cas. rom. și trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 71 și din 1896, No. 33. Al. Degré, *Dreptul* din 1889, No. 14), nimene nu se poate prevala în contra lui de prescripția pe care el nu înțelege și nu

Combinarea
principiului
nulității vân-
zării lucru-
lui altuia cu
art. 1909.

sili a'ți îndeplini obligația principală ¹⁾, pentru că, în cazul de față, este întocmai ca și cum aș fi ținut: „Imi vei plăti 1000 lei, dacă nu vei tăia cutare copac ²⁾”.

Casul în care s'a promis faptul altuia.

În fine, dacă presupunem că, în numele meu, ți am promis faptul altuia, promițându-ți, de exemplu, că A îți va da un cal, această convenție este nulă, pentru că, în specie, nici A, nici eu nu suntem obligați. A nu este obligat a'ți da calul, pentru că n'a consimțit, iar eu nu sunt obligat, pentru că n'am promis faptul meu, ci faptul altuia ³⁾.

Casul în care clauza penală validează obligația menită a nu produce nici un efect.

Ei bine, cu toate acestea, dacă m'am obligat a plăti o clausă penală pentru cazul când A nu ți va da calul, această convenție accesorie șterge viciul convenției principale, conferindu-ți o acțiune în contra mea, în cazul când A nu ți va îndeplini obligația. Clausa penală face deci, în specie, să devie validă o obligație care, din capul locului, era menită a nu produce nici un efect ⁴⁾.

Art. 1067, în fine.

Dar dacă, în principiu, nulitatea obligației principale atrage pe aceea a clausei penale, art. 1067, în partea sa finală, adaugă cu drept cuvânt că nulitatea clausei penale nu atrage pe aceea a obligației principale, pentru că, după cum ne spune earăș Pothier (II, 340), principalul nu atârână de accesoriu, și poate subsista fără dânsul ⁵⁾. În asemenea caz, clauza penală va fi presupusă nescrisă, și dau-

voește s'o invoace. Trebuie să decidem deci că el are în toate casurile acțiunea în anulare. Cpr. Laurent, XXIV, 110.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 339. Baudry, II, 825. Demolombe, XXVI, 641. Marcadé, IV, 435. Duranton, XI, 330. Demante, V, 33 bis I. Molitor, I, 150. Laurent, XV, 553 și XVII, 429. Cpr. și Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 153.

²⁾ Baudry, II, 825, *in fine*. Accarias, *Pr. de dr. romain*, II, 539 urm., p. 120 urm. (ed. 4-a din 1891).

³⁾ Veți t. V, p. 98 și articolul ce am publicat în diarul *Dreptul* din 1894, No. 19. Cpr. *Inst.*, § 3, III, 19, *De inutilibus stipulationibus*, unde se ținut: „Si quis alium daturum facturumve quid sponderit, non obligabitur, veluti si spondeat, Titium quinque aureos daturum”.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 239. Baudry, II, 1006. Demolombe, XXVI, 640. Pand. fr., I, 2388. Laurent, XVII, 429. Molitor, I, 150. Veți și T. Huc, VII, 369.

⁵⁾ Cpr. L. 97, Pr. și 126, § 3, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

nele la care ar putea da loc neexecutarea sau executarea tardivă a obligații, se vor determina după dreptul comun.

Scopul clausei penale fiind de a asigura executarea obligații principale¹⁾, obligația cu clausă penală trebuie să distinsă de obligația alternativă²⁾, facultativă³⁾, și aceea sub condiție potestativă din partea debitorului⁴⁾. Art. 1068.

Așa fiind, debitorul nu are alegerea de a executa obligația principală sau de a plăti penalitatea, pentru că atunci clausa penală nu și ar mai atinge scopul, de vre-

1) Cpr. Giorgio Giorgi, IV, 448, 450.

2) Intre obligația alternativă și aceea cu clausă penală există deoseb. între următoarele deosebiri: 1^o In obligația alternativă, toate lucrurile sunt datorite, sunt in obligatione, cu toate că unul singur este in solutione, de unde și consecința că, dacă unul din aceste lucruri pere prin caz fortuit, celelalte rămân datorite; pe când, în obligația cu clausă penală existând două obligațiuni, una principală și pură și simplă, ear cealaltă accesorie și condițională, contractată pentru cazul când obligația principală va rămânea fără executare, cât timp această condiție nu se îndeplinește, penalitatea nu este datorită; de unde și consecința că, dacă obiectul obligații principale pere prin caz fortuit, debitorul este cu desevășire liberat, condiția ne mai putându-se îndeplini. 2^o A doua deosebire între obligația alternativă și aceea cu clausă penală este următoarea: Natura acțiunii mobiliare sau imobiliare a obligații alternative atârnă de plata care se face (veđi *supră*, p. 136, 140), pe când natura obligațiunii cu clausă penală se determină din capul locului prin natura lucrului principal, ear nu prin natura penalității ce debitorul plătește în caz de neexecutare. Cpr. Thiry, III, 36, 38. Mourlon, II, 1229, 1239. Demolombe, XXVI, 33. Laurent, XVII, 230, 431. Giorgio Giorgi, IV, 454. Larombière, III, art. 1228, No. 5. Pand. fr., I, 1500, 2407.

3) Intre obligația cu clausă penală și aceea facultativă există deoseb. între următoarea deosebire: In această din urmă obligație, debitorul poate să se libereze îndeplinind prestațiunea care este in facultate solutionis, pe când în obligația cu clausă penală, el nu poate să ofere creditorului penalitatea în locul prestațiunii principale, a cărei executare creditorul poate în tot deauna s'o ceară. G. Giorgi, *loco supră cit.* Thiry, III, 36, 38, p. 58. Pand. fr. I, 2408. Demolombe, XXVI, 646. Laurent, XVII, 433. Demante, V, 162 bis II. Veđi și *supră*, p. 136.

4) Cpr. Thiry, III, 36, p. 52 și 38, in fine.

me ce, prin plata ei, debitorul s'ar putea sustrage de la obligația principală ¹⁾).

Creditorul având însă tot-deauna facultatea de a cere executarea obligații, când aceasta este cu puțință (art. 1021), rămâne liber, la caz de neexecutare din partea debitorului, de a cere, după alegerea sa, sau îndeplinirea obligații principale, sau aceea a penalității (art. 1068), dacă el nu preferă să ceară rezoluția convenției ²⁾, soluțiune care era admisă și la Romani ³⁾ și care este foarte juridică, pentru că clauza penală fiind o garanție mai mult în favoarea sa, nu poate să'i rădice dreptul ce el ar fi avut în lipsa ei ⁴⁾).

- ¹⁾ Cpr. Thiry, III, 36. Laurent, XVII, 445. Baudry, II, 1005. Larombière, III, art. 1228, No. 2. Pand. fr., I, 2494. Giorgio Giorgi, IV, 462.

Casurile in care debitorul poate plăti penalitatea in locul oblig. principale.

Debitorul numai atunci va putea să plătească penalitatea în loc de a executa obligația principală, când prin stipularea unei clauze penale părțile ar fi înțeles să facă o novatiune, adică să stângă prima obligație și s'o înlocuească prin o penalitate, în care caz penalitatea este o obligație nouă, principală, care se substitue obligații primitive. Novatiunea nepresupunându-se însă, voința părților trebuie, în această privință, să fie neîndoelnic exprimată în act (art. 1130). Cpr. Pothier, II, 341. Laurent, XVII, 445. Demolombe, XXVI, 652. Larombière, III, art. 1228, No. 4. Aubry et Rau, IV, § 309, p. 114. Demante, V, 164 bis. Pand. fr., I, 2497.

- ²⁾ Cpr. Laurent, XVII, 446. T. Huc, VII, 372. Pand. fr., I, 2499. Giorgio Giorgi, IV, 461. Cas. fr. D. P. 56. 1. 443.— De câte ori executarea obligațiunii este cu puțință, și creditorul preferă s'o aducă el singur la îndeplinire cu cheltueala debitorului (art. 1077), renunțând la penalitate, ceea ce el este liber de a face, debitorul va trebui să'i restituie cheltuețele făcute cu ocasiunea aducerii obligații la îndeplinire, chiar dacă aceste cheltueli ar întrece cu mult clauza penală, pentru că asemenea cheltueli nu sunt datorite cu titlu de pedeapsă, ci ca o urmare a execuțiunii obligații principale. Demolombe, XXVI, 651. G. Giorgi, IV, 462. Duranton, XI, 342. Larombière, III, art. 1231, No. 3.
- ³⁾ L. 10, § 1, Dig., 2, 14, *De pactis* și L. 28, Dig., 19, 1, *De actionibus empti et venditi*.

Execut. oblig. după ce se ceruse penalitatea, și vice versa.

- ⁴⁾ Cpr. G. Danielopol, *Gaz. Avocaților*, anul 1897, No. 7.— Creditorul poate deci, în ori ce caz, să ceară îndeplinirea penalității în loc de îndeplinirea obligațiunii. El ar putea să ceară executarea obligații principale, chiar după ce a

Clausa penală fiind echivalentul executării, adică re-
presintând daunele interese suferite de creditor din cauza
neexecutării obligațiunii principale (art. 1069, § 1)¹⁾,
consecința neaparată este că, de câte ori asemenea clausă
a fost stipulată pentru a asigura executarea obligații, cre-
ditorul nu va putea cere în acelaș timp și penalitatea și
obiectul obligații (art. 1069, § 2), pentru că ar lua ace-
laș lucru de două ori²⁾.

Creditorul
nu poate în
principiu
cere și pen-
alitatea și
execut. obli-
gații.

Pentru ca creditorul să poată cere în acelaș timp și
penalitatea și executarea obligații principale (*stipulatio*
pœne rato manente pacto), trebuie ca clausa penală să fi fost
stipulată pentru simpla întârziere a execuțiunii (art. 1069,
§ 2)³⁾, cumului de astă dată nefiind nedrept, de oare ce
penalitatea represintă, în asemenea caz, daunele moratorii
menite a despăgubi pe creditor de pagubele cauzate prin
inexecutarea obligațiunii la timp⁴⁾.

Casurile în
care credito-
rul poate
cere și pen-
alitatea și
executarea
oblig. prin-
cipale.

declarat mai întâi că înțelege să execute penalitatea, și
vice-versa, pentru că, după cum am mai spus-o o dată
(*suprà*, p. 93), adagiul *Electa una via, non datur recursus*
ad alteram nu este nicăiri înscris în Codul nostru. Cpr.
Giorgio Giorgi, IV, 462 bis.

Art. 340 din noul Cod german prevede din contra că,
dacă creditorul a declarat debitorului că înțelege a cere
clausa penală, el nu mai poate cere executarea obligați-
unii principale: „*Erklärt der Gläubiger dem Schuldner, dass*
er die Straffe verlange, so ist der Anspruch auf Erfüllung
ausgeschlossen“.

Art. 340 C.
german.

1) Cpr. Giorgio Giorgi, IV, 448, 451.

2) „*Iniquum enim esse, et hominem possidere, et pœnam exigere*“.
L. 4, § 7, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus exceptione*.

3) Nu este însă nevoe ca clausa penală să fi fost stipulată
în mod expres pentru simpla întârziere, această stipulație
putând să rezulte din intenția neîndoelnică a părților, care
se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului. Ast-
fel, de câte ori clausa penală va fi egală sau superioară
valorei obligații principale, ea se va considera ca stipulată
pentru inexecutarea obligații, ear de câte ori va fi mai
mică, pentru simpla întârziere. Cpr. Baudry, II. 1008. Thi-
ry, III, 36. Laurent, XVII, 459. Demolombe, XXVI, 657.
Demante, V, 166 bis II. Aubry et Rau, IV, § 309, p. 114,
nota 6. Pand. fr., I, 2505. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*,
657. T. Huc, VII, 373.

4) Legislațiunile străine admit acelaș principiu. Veđi art. 341,
§ 1 C. german; art. 1429 C. saxon; art. 179, § 2 C. fe-
deral (Elveția); art. 1212 C. italian; art. 1153 C. spaniol;
art. 1343, § 2 C. neerlandez, etc.

Dreptul
străin.

Cumulul
poate fi ad-
mis prin con-
ven. părților.

Osebit de aceasta, cumulul penalității și a executării obligații principale va mai putea încă să aibă loc de câte ori aceasta va resulta din voința expresă sau tacită a părților.

Art. 1708.

Astfel, într'o transacțiune, s'ar putea stipula o penalitate contra părții care nu se va ținea de dânsa, adecă care va refusa de a o executa (art. 1708), și în asemenea caz, partea care va fi silită a recurge la justiție pentru executarea transacțiunii, va putea să ceară atât penalitatea cât și menținerea transacțiunii, dacă aceasta a fost intenția părților contractante ¹⁾.

Art. 983.

La caz de îndoială, cumulul nu va avea loc, conform principiului înscris în art. 983²⁾. „*Semper in obscuris, quod minimum est sequimur*“ ³⁾.

Art. 439 C.
com.

În fine, art. 439 din Codul de comerț prevede că, în contractele de transport, se poate cere și executarea transportului și clausa penală, fie că ea a fost stipulată pentru neîndeplinirea, sau numai pentru simpla întârziere a pre-dărei. Aceasta este o derogare de la dreptul comun, pe care o justifică numai interesul comerțului ⁴⁾.

Împărțeală,
compromis,
etc.

Clausă penală putând fi stipulată într'o împărțeală ⁵⁾,

1) Cpr. F. Herman, IV, art. 2047, No. 2. Giorgio Giorgi, IV, 459, 460. Larombière, III, art. 1229, No. 5. Guillouard, *Transactions*, 126. G. Danielopol, *loco supra cit.* Demolombe, XXVI, 658, și autorii citați în nota următoare.

2) Cpr. Laurent, XVII, 461 și XXVIII, 381. Molitor, I, 158. Demolombe, XXVI, 659. Larombière, III, art. 1229, No. 5. Aubry et Rau, IV, § 421, p. 667, n. 14. F. Herman, IV, art. 2047, No. 1. Guillouard, *op. cit.*, 125. G. Giorgio, IV, 459, 460. Demante, V, 166 bis III. Massé-Vergé, V, § 768, p. 89, nota 6. Troplong, *Transactions*, 103 urm. P. Pont, *Petits contrats*, II, 621 urm. Pand. fr., I, 2509. — Veți însă Rigal (*Transactions*, p. 134) și Toullier (III, partea II, 830), după care cumulul va avea loc tot-deauna, de câte ori o penalitate ar fi fost stipulată într'o transacțiune, fără a se mai cerceta intenția părților, soluție care este prea absolută și pe care adnotatorul lui Toullier, Duvergier, cu drept cuvânt o respinge (*loco supra cit.*, p. 514, nota a).

3) L. 9, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Veți și L. 56, Dig., *loco cit.*, unde se țice: „*Semper in dubiis, benigniores præferenda sunt*“.

4) Cpr. Gr. Maniu, *Drept. comercial*, II, p. 159, nota 1. E. Caluci, *op. cit.*, IV, asupra art. 414, 319 urm., p. 399 urm.

5) Cpr. L. 122, § 6, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*.

într'un compromis, etc., contra acelor care ar nesocoti asemenea acte, principiul este acelaș, și părțile care ar executat împărțeala sau compromisul, vor putea să urmărească atât menținerea actului cât și penalitatea, însă numai când din împrejurările cauzei ar rezulta că penalitatea a fost considerată ca o despăgubire pentru nerespectarea contractului ¹⁾.

O altă consecință a caracterului clausei penale este că ea nu poate în principiu fi modificată de judecătorești nici în favoarea creditorului, nici în favoarea debitorului ²⁾. Art. 1087 derogând, în această privință, de la dreptul anterior ³⁾, o spune anume în privința daunelor convenționale stipulate de părți, și am văzut (*supră*, p. 257) că clausa penală și daunele interese convenționale sunt unul și acelaș lucru.

Regula care oprește pe judecători de a modifica penalitatea convenită între părți suferă două excepțiuni: Casurile în care penalitatea poate fi modificată de judecători.

1^o În contractele de împrumut sau de prestațiuni în natură (munci agricole), clausa penală fiind oprită după legea din 20 febr. 1879 (art. 1 și 2), judecătorii nu numai că pot, dar încă sunt datori a o anula, de câte ori

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 343. Laurent, XVII, 461. Demolombe, XXVI, 661. Larombière, III, art. 1229, No. 8. Pand. fr., I, 2512 urm. Demante, V, 166 bis III.

²⁾ Cpr. C. Paris, *Pand. Périod.*, 86. 2. 13. — Art. 439 C. com. prevede că creditorul poate cere o sumă mai mare, de câte ori paguba ce el a suferit întrece clausa penală. Judecătorii, în acest caz excepțional, au deci facultatea de a mări penalitatea stipulată de părți. Art. 439 C. com.

³⁾ Veți Pothier, II, 346 și art. 1764 C. Calimach (1836 C. austriac), unde se ține că: „De câte ori datornicul va dovedi cum că tocmita globire este peste măsură, poate judecătorul s'o analogisească după lămurirea ce ar fi luat de la persoane experte, dacă va cere trebuință“. Veți *supră*, p. 258, n. 1, și *infră*, explic. art. 1087. Art. 1764 C. Calimach.

Art. 343 din noul Cod german prevede de asemenea că „dacă clausa penală este prea exagerată (*unverhältnismässig hoch*), ea poate fi redusă prin judecată la o sumă potrivită, după cererea debitorului, judecătorii ținând socoteală de toate interesele justificate ale creditorului, ear nu numai de acele bănești“; și acest text adaugă că reducțiunea nu mai este cu putință, de câte ori penalitatea a fost executată: „*Nach der Entrichtung der Strafe ist die Herabsetzung ausgeschlossen*“.

Art. 343 C. german.

ar întâlni-o în asemenea contracte, chiar dacă ea ar fi fost ascunsă sub o altă formă, aplicând după împrejurări art. 1589 modificat prin legea din 9 decembrie 1882, sau art. 1084¹⁾.

Art. 1070.

2^o Clausa penală poate fi micșorată de judecători, nu însă înlăturată cu totul²⁾, când obligația principală a fost executată în parte, dacă, bine înțeles, părțile n'au modificat prin convenția lor sau n'au respins în totul aplicarea art. 1070, ceea ce ele sunt libere de a face (art. 969), ordinea publică nefiind interesată în cauză³⁾.

Judecătorii nu vor usa însă de această facultate de cât atunci când executarea parțială ar aduce un folos oare care creditorului⁴⁾.

Astfel, de exemplu, dacă te ai obligat a'mi lucra 100 de fălci de pământ, stipulând pentru cazul în care această obligație n'ar fi executată, o clausă penală de 500 lei, penalitatea va putea fi redusă de judecători, dacă 'mi ai lucrat o parte din acest pământ, pentru că o parte din obligația d-tale fiind achitată, n'am suferit pentru această parte nici o daună, ci numai pentru partea de pământ care a rămas nelucrată⁵⁾.

Dacă însă executarea parțială nu este de nici un folos pentru creditor, penalitatea nu va fi redusă. Astfel ar fi, de ex., cazul în care un pictor obligându-se sub o clausă penală oare care a'mi face portretul, l'ar fi făcut numai în parte, lăsându'l necomplet⁶⁾.

1) Această excepție este specială legislațiunei noastre.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 284 și *Dreptul* din 1879, No. 31.

3) Cas. rom. S-a II, Bulet. 1893, p. 1073 și *Cur. judiciar* din 1893, No. 84. Cas. fr. și C. Paris, D. P. 60. 1. 257. D. P. 61. 2. 33. Demolombe, XXVI, 671 bis, 672. Laurent, XVII, 456. Larombière, III, art. 1231, No. 7 și 11. Massé-Vergé, III, § 552, p. 407, nota 12. Toullier D. III, partea II, 839. Pand. fr., I, 2538. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 668. Giorgio Giorgi, IV, 452.

4) Art. 1070 vorbind de executarea parțială a obligațiunii, nu este aplicabil de câte ori clausa penală a fost stipulată pentru simpla întârziere (art. 1069, § 2). C. Rennes, 19 ani. 1886. Pand. fr., I, 2534. Veți și Cas. fr., D. P. 60. 1. 257.

5) Cpr. Polhier, II, 350.

6) Cpr. Baudry, II, 1007. Laurent, XVII, 454. Demolombe, XXVI, 669. Larombière, III, art. 1231, No. 7. Demante, V,

Principiul art. 1070, după care penalitatea poate fi redusă de judecători în caz de executarea parțială a obligații, este aplicabil și în caz când ar fi vorba de o obligație indivisibilă ¹⁾, și chiar însuș penalitatea poate să consistă în prestațiunea unui lucru indivisibil ²⁾.

Casurile și modul după care clausa penală devine exigibilă. (Art. 1230 din C. fr. eliminat de legiuitorul nostru).

Pentru ca inexecutarea totală sau parțială a unei obligațiuni să poată da loc la daune, trei condițiuni sunt neaparate :

1^o Inexecutarea trebuie să fi adus o pagubă creditorului ; 2^o Debitorul trebuie să fi fost pus în întârziere ; 3^o Inexecutarea trebuie să fie imputabilă debitorului ³⁾.

1^o In cât privește prima condiție, toată lumea recunoaște că clausa penală este datorită prin simplul fapt al contravențiunii, fără ca acel ce o reclamă să fie obligat a proba că a suferit vre o daună (cpr. art. 439, § 2 C. com.), și chiar dacă s'ar stabili că el n'a suferit nici una, pentru că, precum foarte bine dice Curtea noastră supremă, scopul clausei penale este tocmai de a determina de mai înainte și prin bună înțelegere daunele ce s'ar datori de una din părți celeilalte, în caz de inexecutarea obligațiunii, pentru ca astfel să se evite întârzierea și dificultățile ce se întimpină cu constatarea acestor daune pe cale contencioasă ⁴⁾.

Creditorul poate cere clausa penală, fără să dovedească că a suferit vre o pagubă.

168 bis I. Pand. fr., I, 2533. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 668.

1) Astfel, dacă te-ai obligat a mă lăsa să trec pe fondul d-tale pentru a-mi transporta recolta, convenind că, la caz de neexecutarea acestei obligațiuni, imi vei plăti 1000 lei, această penalitate va putea fi redusă, dacă 'mi ai interzis drumul după ce'mi am transportat o parte din recoltă. Cpr. Pothier, II, 352 urm. Demolombe, XXVI, 673, 674. Larombière, III, art. 1231, No. 8. Pand. fr., I, 2535.

2) Pothier, II, 354. Demolombe, XXVI, 675. Pand. fr., I 2536. Larombière, III, art. 1231, No. 9.

3) Veđi *infra*, explic. art. 1078 urm.

4) Cas, rom. S-a II. Bulet. 1893, p. 1073 și *Curierul judiciar* din 1893, No. 84. Cpr. C. Paris, Nimes și Trib. Versailles, *Pand. Périod.* 88. 2. 309. *Pand. Périod.* 89. 2. 192. D. P. 91. 2. 52. Demolombe, XXVI, 664, 677. Larombière, III, art. 1231, No. 2. T. Hue, VII, 378. Pand. fr., I, 2524

Punerea în întârziere. ²⁰ In cât privește a doua condiție, adică punerea în întârziere a debitorului, ea este aplicabilă clausei penale în virtutea principiilor generale.

Art. 1230 C. francez. Art. 1230 din Codul francez prevede că debitorul nu poate fi obligat a plăti clauza penală, de cât după ce a fost pus în întârziere¹⁾, fie că obligația principală este cu termen sau fără termen.

Acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, însă soluția este aceeași la noi ca și în Franca, pentru că clauza penală nefiind de cât compensarea daunelor interese aduse creditorului prin neexecutarea obligațiunii principale (art. 1069, 1087), penalitatea nu poate fi datorită de cât atunci când se datorese și daunele interese, adică numai în urma punerii debitorului în întârziere de ași îndeplini obligația sa (art. 1079, 1081).

Oblig. de a da sau de a face. Dacă obligația consistă în a da sau în a face, debitorul va fi pus în întârziere prin o somație extra-judiciară ce i se va înmâna prin portăreii trib. domiciliului său (art. 1079), sau prin un alt act echivalent, de ex., chemarea în judecată, de și art. 1079 n'o spune anume, după cum o spune textul corespunzător francez (art. 1139), pentru că chemarea în judecată este o punere în întârziere mai energetică de cât cea care rezultă din o notificare extra-judiciară²⁾.

Oblig. de a nu face. Dacă obligația consistă în a nu face, debitorul care a caleat-o va datori penalitatea prin simplul fapt că a făcut ceea ce el se obligase a nu face (art. 1078)³⁾.

Art. 339 C. german. „Dacă prestațiunea consistă în o abstențiune, ȳice art. 339, *in fine*, din Codul german, clauza penală este datorită îndată ce intervine un act pozitiv contrar⁴⁾.

urm. Aubry et Ran, IV, § 309, p. 114. — *Contrà*. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1595. In Suplement însă (*Oblig.*, 646), această părere este cu drept cuvânt părăsită.

¹⁾ Cpr. art. 339 din noul Cod german.

²⁾ Cpr. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1876, p. 332. Veđi și *infra*, explic. art. 1079.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 347. Demolombe, XXVI, 685. Laurent, XVII, 436. Toullier D., III, partea II, 834. Thiry, III, 36. Pand. fr, I, 2436. Larombière, III, art. 1230, No. 5. Cpr. C. Douai, D. P. 82. 2. 112.

⁴⁾ „Besteht die geschuldete Leistung in einem Unterlassen, so tritt die Verwirkung mit der Zuwiderhandlung ein“.

De asemenea, dacă obligația debitorului de a da sau de a face nu poate fi îndeplinită de cât într'un timp oare care, pe care el l'a lăsat să treacă, clauza penală va fi datorită prin simplul fapt al expirării acestui timp (art. 1081, *in fine*)¹⁾.

În toate celelalte cazuri, debitorul nu va datori clauza penală de cât în urma punerii sale în întârziere, afară de casurile anume determinate de lege, în care întârzierea are loc de drept (punere în întârziere legală), de ex., în casurile prevădute de art. 1370, 1504, 1544, etc., sau când el a renunțat expres la ori ce punere în întârziere (art. 1079 punctul 1 și 2)²⁾.

Punerea în întârziere este în principiu neaparată, chiar dacă obligația principală este cu termen, și termenul a expirat, pentru că, cu deosebire de ceea ce se întâmpla la Romani³⁾, simpla expirare a termenului nu mai aduce astăzi exigibilitatea clausei penale, conform teorii lui Pothier (II, 349), care a trecut în art. 1230 din Codul fr. și care, după principiile generale, este admisibilă și la noi, cu toate că acest text lipsește din Codul nostru.⁴⁾

¹⁾ Pand. fr., I, 2438. Larombière, III, art. 1230, No. 1. Demolombe, XXVI, 686. Toullier D., *loco supra cit.*

²⁾ Pand. fr., I, 2440. Molitor, I, 160. Toullier D., III, partea II, 834. Larombière, III, art. 1230, No. 1. Cpr. C. Paris, D. P. 60. 5. 381, No. 3.

³⁾ Veți L. 23, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*; L. 77, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.* și L. 12, Cod., 8, 38, *De contrahenda et committenda stipulatione.*

Alta este însă chestiunea de a se ști dacă simpla expirare a termenului pune pe debitor în întârziere, sau, cu alte cuvinte, dacă maxima *dies interpellat pro homine* era sau nu admisă la Romani. Această chestiune, foarte controversată, va fi discutată la locul ei. Veți *infra*, explic. art. 1078 urm.

⁴⁾ De câte ori obligația principală este cu termen, debitorul nu va putea fi pus în întârziere de cât în urma expirării termenului, pentru că, până atunci, el nu datorește încă... *Qui doit à terme ne doit rien.* (Veți *supra*, p. 121). — Larombière (III, art. 1230, No. 7) observă că s'ar putea întâmpla ca obligația principală să fie pură și simplă, și termenul să fi fost stipulat numai pentru clauza penală. În acest caz, obligația principală va fi exigibilă de îndată, ear penalitatea numai după expirarea termenului.

În ori ce caz, prelungirea termenului obligației principale

Inexecutarea oblig. trebuie să poată fi imputată debitorului.

3^o A treia condiție neaparată pentru ca clauza penală să poată fi cerută, este ca inexecutarea obligațiunii să fie imputabilă debitorului. Clauza penală nefiind, în adevăr, de cât determinarea de mai înainte a daunelor suferite de creditor prin inexecutarea obligații principale (art. 1069, § 1, 1087), se înțelege că art. 1082 și 1083, care prevăd că debitorul este scutit de plata daunelor când se stabilește că inexecutarea obligații provine din o cauză străină ce nu i poate fi imputată, adecă din cauza unui caz fortuit sau unei forțe majore, sunt aplicabile și clausei penale.

Debitorul care n'a luat asupra și casul fortuit, va putea deci să se sustragă de la plata clausei penale, dovădind că inexecutarea obligații nu i poate fi imputată ¹⁾.

Debitorul nu va mai putea însă invoca forța majoră survenită în urma punerii sale în întârziere, pentru că, în asemenea caz, el răspunde de casul fortuit, ca și cum l'ar fi luat asupra lui (art. 1156) ²⁾.

În fine, Pothier (II, 349, *in fine*) observă cu drept cuvânt că debitorul nu va mai datori penalitatea, când creditorul este acela care l'a împedecat de a și îndeplini obligația ³⁾.

Efectele clausei penale în privința moștenitorilor debitorului.

Am văzut casurile în care debitorul poate să fie obligat a plăti clauza penală. Rămâne acum să cercetăm

de către creditor, sau acordarea unui termen de grație de către judecători, nu preschimbă natura obligații, și clauza penală subsistă și în urma prelungirii termenului (Cas. rom. Dreptul din 1879, No. 31 și Bulet. Cas. 1878, p. 284), judecătorii putând să acorde un termen de grație nu numai pentru obligația principală, dar încă și pentru plata clausei penale. Cpr. Demolombe, XXVI, 683. Larombière, III, art. 1230, No. 4.

¹⁾ Laurent, XVII, 440. Pand. fr., I, 2447 urm. Demolombe, XXVI, 689. Larombière, III, art. 1230, No. 6.—Buna sa credință și buna voință ce el ar fi avut de a îndeplini obligația nu l'ar scuti însă de plata clausei penale. (Argument din art. 1082). Demolombe, XXVI, 691. Pand. fr., I, 2453 urm.

²⁾ Pand. fr., I, 2451. Laurent, XVII, 439.

³⁾ Pand. fr., I, 2452. Larombière, III, art. 1230, No. 6. Demolombe, XXVI, 690. Cpr. L. 122, § 3, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

modul după care, în caz de inexecutarea obligații, clauza penală va fi plătită de către moștenitorii debitorului contra cărui ea a fost stipulată.

Mai înainte de toate, este o ipoteză care nu suferă nici o dificultate, și care, pentru aceasta, nici n'a fost prevădută de lege.

Presupunând, în adevăr, că însuș debitorul a contractat obligațiunii ce luase și că, prin fapta sa, a făcut el însuș să se deschidă dreptul creditorului la clauza penală, obligațiunea de a plăti penalitatea stipulată va trece, ca toate obligațiile sale, la moștenitorii săi, conform dreptului comun.

Deci, dacă prestațiunea care face obiectul clausei penale este divisibilă, adică consistă în o sumă de bani, ceea ce se va întâmpla mai tot-deauna, obligația de a o plăti se va împărți între moștenitorii debitorului, și fiecare o va plăti în proporție cu partea sa de moștenire (art. 777, 1066).

Casul în care clauza pen. consistă în bani.

Dacă, din contra, obiectul clausei penale consistă într'un lucru indivisibil, ceea ce se va întâmpla a rare-ori, creditorul va putea cere întreaga penalitate de la fiecare din moștenitorii debitorului, conform art. 1065, rămânând ca acel care va plăti mai mult de cât partea sa să și exercite recursul său contra celorlalți ¹⁾.

Casul în care clauza pen. consistă în un lucru indivisibil.

Dacă presupunem, din contra, că debitorul a murit pe când se afla încă în termen de a și exercita obligația și că inexecutarea ei, care dă drept creditorului de a cere clauza penală, se datorește unora, mai multora, sau tuturor moștenitorilor creditorului, legiuitorul reproducând, în această privință, soluția dreptului roman ²⁾, admisă și de Pothier (II, 355), distinge cazul când obligația principală este indivisibilă (art. 1071) de acela când e divisibilă (art. 1072) ³⁾, distincțiune care nu și primește aplicare de câte

Casul în care inexecut. oblig. se datorește faptului moștenitorilor.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVII, 462. Demolombe, XXVI, 693. Larombière, III, art. 1232, No. 1 Duranton, XI, 367, 368. Pand. fr., I, 2457. T. Huc, VII, 380.

²⁾ Cpr. L. 4, § 1 și L. 85, § 3, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

³⁾ Art. 1071, 1072 presupunând o obligație principală indivisibilă sau divisibilă, ar fi fost poate mai bine ca aceste texte să figureze în secția precedentă, care se ocupă de indivisibilitatea și divisibilitatea obligațiunilor. Cpr. Thiry, III, 37, *ab initio*.

ori este vorba de simple daune interese datorite în lipsă de ori ce clausă penală, căci asemenea daune nu pot fi datorite, chiar în caz de obligație indivisibilă, de cât de aceea din moștenitorii debitorului care personal au contravenit obligațiunii, de oare ce, în asemenea caz, ei nu mai sunt urmăriți în calitatea lor de moștenitori și pentru faptul debitorului defunct, ci pentru faptul lor personal ¹⁾).

1^o *Casul în care obligația principală este indivisibilă.*

Art. 1071 ²⁾. — Când obligațiunea principală contractată cu o clausă penală este nedivisibilă, penalitatea este debită prin contravențiunea unui singur din eređi, și se va putea cere sau în totalitate în contra aceluia care a comis contravențiunea, sau de la fie care erede în proporțiune cu partea sa ereditară, ear ipotecar pentru tot.

Acela din eređi, care a plătit, are recurs în contra erede-ului din faptul căruia s'a îndeplinit condițiunea penalității. (Art. 1011, 1044, 1062 urm., 1746 C. C. Art. 1232 C. fr.).

De câte ori obligația principală, contractată sub o clausă penală, este indivisibilă (art. 1057, 1058), adecă nu este susceptibilă de o executare parțială, precum ar fi, de exemplu, obligația de a lasa pe cineva să treacă pe un fond (*iter fieri*), de a zidi o casă, etc., inexecutarea ei, după moartea debitorului, din partea unuia din moștenitorii săi face ca întreaga penalitate să fie datorită, pentru că obligația neputând fi executată în parte, întreaga obligație n'a fost de loc executată, îndată ce există o contravenție din partea unuia macar din moștenitori.

Cât pentru chestiunea de a se ști în contra cui penalitatea poate fi cerută, art. 1071 dispune că creditorul poate s'o ceară de la fie care moștenitor, chiar necontravenient, în proporțiune cu partea sa ereditară ³⁾, remă-

¹⁾ Larombière, III, art. 1233, No. 11.

²⁾ Acest text reproduce No. 355 urm. din *Oblig.* lui Pothier.

³⁾ Dreptul creditorului de a urmări, pentru faptul unuia din moștenitori, pe acela care n'a contravenit obligații principale, pare la prima vedere inechitabil și este chiar criticat de unii (v. Marcadé, IV, 655. Berriat St. Prix, II, 4610. Boissonade, II, 446, p. 480), însă soluția admisă de Codul actual după Pothier (II, 355), se justifică până la un punct oare care, pentru că, de câte ori obligația principală este indivisibilă, contravenirea unuia din moștenitorii debitorului echivalează pentru creditor cu contravenția tuturor.

nënd ca acei care nu sunt culpabili de inexecutare să exercite recursul lor contra moștenitorului care a făcut ca penalitatea să devie exigibilă.

Pentru a înlesni însă pozițiunea creditorului și pentru a face ca el să nu aibă nevoie de a exercita mai multe acțiuni, art. 1071 îi conferă facultatea de a urmări pe moștenitorul contravenient pentru totalitate, sau pe fie care moștenitor în proporțiune cu partea sa, după cum el va găsi mai folositor ¹⁾.

Moștenitorii necontravenienți nu pot fi urmăriți fie care, de cât pentru partea lor respectivă de moștenire, pentru că, de și presupunem casul unei obligațiuni indivisibile, totuși, prin neexecutare, ea se transformă în o obligație divisibilă, precum este și penalitatea, care cele mai multe ori consistă în o sumă de bani.

Moștenitorii care dețin un imobil ipotecat pentru a Art. 1746, § 2. garanta asigurarea clausei penale, pot însă, prin efectul acțiunii ipotecare (art. 1746, § 2), să fie urmăriți pentru penalitatea întreagă, rămânându-le în ori ce caz recurs contra autorului contravenții, fie că ei au plătit întreaga clausă penală, sau numai partea lor respectivă, puțin importantă; pentru că acest din urmă făcând prin fapta sa, să devie penalitatea exigibilă, trebuie la urma urmei să

Cpr. Molitor, I, 168, p. 213. Demolombe, XXVI, 700. Laurent, XVII, 463. Duranton, XI, 372. Pand. fr., I, 2463. Larombière, III, art. 1232, No. 4. T. Huc, VII, 380.

- ¹⁾ Astfel, presupunând că te ai obligat a'mi zidi o casă, cu îndatorirea de a'mi plăti 60000 lei, cu titlu de daune, la caz de neexecutare, dacă din trei moștenitori ce ai lasat în urma morței d-tale, unul din ei nu execută această obligație, eu voi putea cere de la fie care din ceialți doi moștenitori partea lor respectivă din penalitate, adică câte 20000 lei, rămânându-le, în asemenea caz, recursul contra moștenitorului contravenient, precum și facultatea pentru mine de a urmări pe moștenitorul contravenient pentru întreaga penalitate.

Aceasta lasă însă a se presupune că obiectul stipulațiunii penale este un lucru divisibil, de ex., o sumă de bani, căci dacă ea ar consista într'un lucru indivisibil, aș putea urmări pentru întreaga penalitate pe fie care moștenitor, rămânând acestui din urmă recurs contra comoștenitorilor săi. Cpr. Thiry, III, 37. Demolombe, XXVI, 705. Duranton, XI, 368. Pand. fr., I, 2470. Larombière, III, art. 1232, No. 11.

sufere numai el consecințele faptului său ¹⁾). De aceea, creditorul îl și poate urmări pentru penalitatea întreagă, chiar dacă el n'ar deține un imobil ipotecat pentru siguranța clauzei penale.

În fine, trebuie să observăm că regula prevădută de art. 1071, ca și aceea prevădută de art. 1072, este aplicabilă nu numai în cazul când debitorul clauzei penale a lasat mai mulți moștenitori, din care unii au contravenit obligații principale, ci și atunci când datoria indivizibilă sub clausă penală a fost contractată de mai mulți codebitori originari ²⁾).

În caz când obligația principală ar fi fost contractată din capul locului de mai mulți codebitori solidari, inexecutarea din partea unuia din ei ar face ca penalitatea să poată fi cerută de la toți, și ca unul din codebitori, chiar necontravenient, să fie ținut *in solidum* pentru totalitatea ei, pe când moștenitorii debitorului, necontratând personal, nu vor plăti clauza penală, după cum observă Pothier (II, 355, *in fine*), de cât fie care pentru partea sa de moștenire ³⁾).

2^o Casul în care obligația principală este divisibilă.

Art. 1072 ⁴⁾). — Când obligațiunea principală contractată sub o clausă penală, este divisibilă, nu rămâne supus la penalitate de cât eredele aceluși debitor care a calcat legământul, și aceasta numai pentru partea la care este ținut în obligațiunea principală, fără a avea creditorul vre o acțiune contra celor care au executat obligațiunea principală.

Această regulă primește excepțiune în cazul când cugetul părților a fost ca plata obligațiunii principale să nu poată fi făcută în părți, și unul din coereși a împedat execuțiunea obligațiunii pentru totalitate. În acest caz, creditorul poate cere de la acesta penalitatea întreagă, ear de la ceilalți coereși pentru partea lor ereditară, rămânând recursul ce au în contra eredeului care a împedat executarea obligațiunii. (Art. 1058, 1060, 1061, § 3 C. C. Art. 1233 C. fr.).

¹⁾ Cpr. L. 85, § 3, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

²⁾ Marcadé, IV, 656. Larombière, III, art. 1232, No. 9 și art. 1233, No. 8. Pand. fr., I, 2486. Demolombe, XXVI, 692.

³⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1232, No. 10.

⁴⁾ Acest text este earăș imprumutat de la Pothier (II, 359 urm.). — Art. 1071, 1072 nu sunt reproduse în Codul german. Ipotezele prevădute de aceste texte sunt cu totul la-sate doctrinei.

Dacă unul din debitorii originari ¹⁾, moștenitorii debitorului, în urma morții acea cută obligația divisibilă contractată sub o clausă penală, debitorul sau moștenitorul contravenient va plăti penalitatea, și aceasta numai pentru partea la care el este ținut în obligația principală, fără ca creditorul să aibă, în această privință, vre o acțiune contra acelor care au executat obligația principală (art. 1072, § 1).

Astfel, dacă te ai obligat a'mi preda 300 kile de grâu, cu îndatorirea de a'mi plăti 300 lei la caz de inexecutarea obligații principale, presupunând că d-ta ai murit lăsând trei moștenitori, obligația împărținduse între dênșii, fie care din ei îmi datorește câte 100 kile grâu și'mi va plăti, la caz de inexecutare, câte 100 lei, în virtutea clausei penale.

Această soluție este atât de rațională, pe cât este de juridică, pentru că, de câte ori obligația principală este divisibilă, există atâtea obligații deosebite câți sunt debitori sau moștenitori ai debitorului, și fie care din ei nu răspunde de cât pentru partea sa, fără a garanta faptul celorlalți. Deci, dacă numai unul din debitorii originari sau din moștenitorii debitorului unic își calcă obligația sa, numai el datorește clausa penală, și n'o datorește întregă, ci numai pentru partea ce el avea în obligația principală, pe care n'a executat-o ²⁾.

Cu toate acestea, dacă clausa penală a fost adaosă la o obligație principală cu intențiune ca plata acestei obligații să nu poată fi făcută în părți (art. 1061, § 3) ³⁾,

1) Am văzut, în adevăr, mai sus, pag. 278, că atât art. 1071 cât și art. 1072 se aplică nu numai atunci când debitorul lasă mai mulți moștenitori, dar și când obligația principală a fost contractată din capul locului de mai mulți debitori conjuncți.

2) Această soluție pare a fi fost admisă și în dreptul roman prin legea 4, § 1, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*, de și această lege pare a fi în contradicere cu fr. 5, § 4, Dig., *loco cit.*

3) Aceasta este, după cum am văzut *suprà*, pag. 230 urm., un caz de indivisibilitate *solutione tantum*. Dacă părțile au înțeles sau nu ca plata să nu poată fi fracționată, aceasta e o chestie de intenție, care se apreciază în fapt de judecătorii fondului, după împrejurările cauzei.

art. 1072, § 2 reproducând regula art. 1071, prevede că creditorul poate să urmărească penalitatea întreagă contra aceluia din debitori sau din moștenitorii debitorului care a împedecat îndeplinirea obligații pentru totalitate, sau contra celorlalți codebitori ori comoștenitori pentru partea și porțiunea lor respectivă în penalitate, rămânând acestora recursul ce ei au contra debitorului sau moștenitorului care a împedecat executarea obligațiunii. Legiutorul părăsește pentru această ipoteză dispoziția art. 1072, § 1, și aplică în specie acea a art. 1071, pentru că obligația divisibilă primește caracterul indivisibilității, de câte ori intenția părților a fost ca plata obligațiunii principale să nu poată fi fracționată.

Despre cazul în care obligația cu clausă penală a fost stipulată în folosul mai multor creditori sau în folosul unui creditor unic, care a murit lăsând mai mulți moștenitori.

În art. 1071 și 1072, legiutorul s'a ocupat despre cazul în care o clausă penală ar fi fost promisă de mai mulți debitori, sau de un debitor unic care a lasat mai mulți moștenitori, neprevădând însă ipoteza inversă, în care obligația cu clausă penală ar fi fost stipulată în folosul mai multor creditori, sau în folosul unui creditor unic, care s'ar fi sevêrșit din viață lăsând mai mulți moștenitori.

Ce trebuie să decidem în această ipoteză, care se poate întâmpla în practică, și pe care Pothier (II, 364) nu o trece cu vederea.

Casul în care oblig. principală este divisibilă.

Nici o dificultate nu se presintă în cazul în care obligația principală, garantată prin o clausă penală, este divisibilă. În adevăr, de câte ori debitorul nu va executa obligația sa față cu unul din creditori sau față cu unul din moștenitorii lui, el nu va datori penalitatea de cât acestui creditor sau moștenitor, și numai pentru partea respectivă ce acest creditor sau moștenitor are în creanța care n'a fost executată față cu dênșul. Cu alte cuvinte, clausa penală în specie este divisibilă, ca și obligația principală.

Cât pentru creditorul sau moștenitorul în privința căruia obligația principală a fost executată, el nefiind le-

zat, nu are nici un interes, și prin urmare, nici un drept la clauza penală ¹⁾.

Pothier (II, 364) admite aceeași soluție și în cazul când obligația principală ar fi indivisibilă, așa că dacă te ai obligat a mă lăsa să trec pe fondul d-tale, cu îndatorirea de a'mi plăti 1000 lei, la caz de inexecutare, și dacă după moartea mea, ai executat obligația numai față cu trei din moștenitorii mei, refusând trecerea celui de al patrule moștenitor, penalitatea nu se va datori de cât acestui moștenitor, și numai pentru un șfert, pentru că numai el a avut a suferi de inexecutarea obligații principale. Ceialalți moștenitori n'au nici un drept la clauza penală, pentru că, față cu dênșii, obligația este executată.

Această soluție era admisă și de jurisconsultul Paul ²⁾, și numai prin o subtilitate, inadmisibilă în dreptul modern, Ulpian a putut să susție contrariul ³⁾.

Să nu se țină că moștenitorul care a suferit inexecutarea obligații principale ar avea drept, în specie, la întreaga clausă penală, ear nu numai la un șfert, pentru că clauza penală nefiind de cât compensarea daunelor aduse creditorului prin neexecutarea obligații principale (art. 1069, § 1), obligația, care din capul locului era indivisibilă, prefăcându-se în daune, adică în o obligație eminemamente divisibilă, fie care creditor nu poate să ceară de cât partea sa din aceste daune, și prin urmare, partea sa din panalitate ⁴⁾.

Despre modificările aduse clausei penale prin legea din 20 fevr. 1879.

Art. 1 L. din 1879. — Clauza penală aflată în contractele de împrumut sau de prestațiuni în natură, este și va rămânea anulată, ori care va fi data actului a cărui executare se cere,

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 364, *in fine*. Demolombe, XXVI, 715. Laurent, XVII, 467. Demante, V, 171 bis. Thiry, III, 37. Larombière, III, art. 1233, No. 10. Pand. fr., I, 2488.

²⁾ L. 2, § 6, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

³⁾ L. 3, § 1, Dig., *loco supra cit.*

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVII, 468. Thiry, III, 37. Marcadé, IV, 657, *in fine*. Molitor, I, 168. Demolombe, XXVI, 717. Larombière, III, art. 1233, No. 10. Demante, V, 171 bis. Pand. fr., I, 2489, 2490. Duranton, XI, 376. T. Huc, VII, 380.

însă numai dacă termenul exigibilității creanței va cădea în urma promulgării acestei legi.

Judecătorul, în caz de împrumut, va putea condamna numai la plata dobânzii prevădută de art. 1589 C. C., sau în caz de alte obligațiuni, la daune interese conform art. 1084 C. C. (Art. 1084, 1589 C. C. L. din 9 dechem. 1882 p. reducerea dobânzii legale. Art. 2 L. din 28 mai pentru tocmeli de lucrări agricole).

Art 2 din aceiaș lege. — Dacă clausa penală nu va fi stipulată direct, ci va fi deghisată sub o altă formă, sau va rezulta din condițiile actului, judecătorul va aprecia și va putea anula din contract aceea ce ar avea caracterul de clausă penală, putând aplica, după cazuri, art. 1589 sau art. 1084 C. C. (Veți textele citate la art. 1) ¹⁾.

Am explicat textele relative la clausa penală. Remâne acum să vedem întru cât legea specială din 1879 a modificat aceste dispozițiuni.

Și mai înainte de toate, n'ar trebui să credem, așa precum s'a hotărît une-ori ²⁾, că legea din 1879 a anulat clausa penală în ori ce convențiuni, căci anularea n'a fost admisă de cât în contractele de împrumut și de prestațiuni în natură.

Proiectul votat de Camera deputaților anulasă, ce e dreptul, clausa penală într'un mod absolut, în ori ce fel de contracte, fără nici o distincțiune ³⁾, însă Senatul amendând legea, a redus proibițiunea ei numai la contractele de împrumut și de prestațiuni în natură. Eată, în adevăr, cum s'a exprimat în Senat, V. Boerescu, raportorul acestei legi: „Noi am limitat casurile când clausa penală se poate anula; n'am anulat această clausă în mod absolut, în ori ce fel de contracte, cum era în proiectul Camerei, care mi se pare că mergea prea departe proibind clausa penală în ori ce contracte, fără distincțiune. Noi am fost mai modești, limitând anularea ei numai în contractele de împrumut și în acele de prestațiuni în natură, a-

¹⁾ L. din 1879 mai are încă un § (art. 3), pe care îl vom explica o dată cu art. 1089.

²⁾ Cpr. trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 86. Aceiaș greșală a comis-o și Curtea din Iași. Veți *Dreptul* din 1899, No. 11. Veți *supră*, p. 185, nota 1 și *infră*, explic. art. 1087.

³⁾ Veți Monitorul oficial, No. 271, din 6 dechembrie 1878, p. 7580 urm., ședința Camerei din 5 dech. 1878 și Monitorul oficial, No. 273, din 9 dechem. 1878, p. 7652 urm., ședința Camerei din 8 dechembrie 1878.

decă pentru lucrări agricole. În asemenea acte, am crezut că clausa penală are un caracter de imoralitate pe care legiuitorul este în drept și poate s'o lovească... pentru că el este în drept să protegă pe omul simplu sau nenorocit, care este în nevoie sau care nuși dă socoteală să vadă ce face. Legiuitorul mai este dator să protegă interesul public contra lăcomiei speculațiunei private¹⁾.

Toți oratorii care au luat cuvântul asupra acestei chestiuni au recunoscut necesitatea legii, și Dl. P. P. Carp a dis, între altele, că clausa penală a atins societatea în proporțiuni așa de mari, în cât poate sdruncina întreaga putere productivă a țării²⁾.

Așa dar, în ori ce alte contracte, afară de împrumuturi și prestațiuni în natură, clausa penală poate fi stipulată și astăzi³⁾, și judecătorii nu pot nici s'o mărească, nici s'o micșoreze (art. 1087).

1) Vezi Monitorul oficial No. 22, din 27 ianuar 1879, ședința Art. 138 C. Senatului din 24 ianuar 1879, p. 452.—Noul Cod german german.

are și el o dispoziție specială menită a apăra pe împrumutătorii inexperienți contra lăcomiei usurarilor: „Este nul, dice art. 138 din acest Cod, actul juridic prin care cineva exploatănd lipsa, ușurința sau inexperiența altuia, face a se promite lui sau altuia, în schimbul unei prestațiuni, niște foloase patrimoniale care intrec valoarea prestațiunei sale și care fac, după împrejurări, ca aceste foloase să fie în o disproporție anormală cu prestațiunea sa“. *„Nichtig ist insbesondere ein Rechtsgeschäft, durch das Iemand unter Ausbeutung der Nothlage, des Leichtsinns oder der Unerfahrenheit eines Anderen sich oder einem Dritten für eine Leistung Vermögensvortheile versprechen oder gewähren lässt, welche den Werth der Leistung dergestalt übersteigen, dass den Umständen nach die Vermögensvortheile in auffälligem Missverhältnisse zu der Leistung stehen“.*

2) Monitorul oficial, No. 22, din 1879, p. 458.

3) Cpr. Cas. rom. Dreptul din 1887, No. 88 și Bulet. Cas. S-a 1. anul 1887, p. 895. Vezi și supra p. 185, nota 1. Cpr. Chr. I. Sulioti, Dreptul din 1879, No. 24. B. M. Missir, Dreptul din 1879, No. 33.

Este de observat că această soluție era în parte admisă și în Codul Calimach, căci dacă părțile aveau libertatea de a stipula o clausă penală, o globire în tocmelele lor în genere, art. 1763 din acest Cod (1336 C. austriac) adaugă că, în materie de împrumuturi, globirea nu poate să covârșească dobândile legiuite, care erau de 10⁰/₁₀₀ pe an (art. 1332, 1333). În privința regimului dobândilor în drep-

Codul Calimach. Art. 1763.

Eată, în adevăr, cum s'a exprimat, în această privință, raportorul legii în Senat: „Clausă penală continuă de a putea să existe în toate contractele, afară de acele de împrumuturi și de prestațiuni în natură. Spre exemplu, am contractat cu un întreprindător să 'mi facă o clădire, cu obligația ca la termenul cutare să 'mi-o sfêrșească, adaogând însă în contract că, la caz de neurmărire din partea-i, să 'mi plătească cutare sumă drept daune interese. O astfel de stipulațiune este valabilă. Asemenea, se întâmplă foarte des ca să încredințez mărfurile unui cărauș spre a mi le transporta la cutare bălcu, în cutare și fixă, stipulând că, dacă nu va fi următor, îmi va plăti cutare sumă ca despăgubire. Și în acest caz, ca și în altul, stipulațiunea este valabilă¹⁾. În toate aceste cazuri și în alte asemenea, clausă penală este foarte justă și legală. Când este însă vorba de împrumuturi și de prestațiuni, ea are un caracter de imoralitate pe care legiuitorul, care este protectorul societății, este în drept ca s'o lovească²⁾.

Și în altă ședință, raportorul a mai dis: „Să ne dăm bine sama că, prin această lege, nu se oprește stipularea clausă penale în mod general, în toate contractele; ea continuă a se putea stipula conform Codului civil de la art. 1066 până la 1072, însă cu modificările cuprinse în legea de față³⁾.

Ce se înțelege prin prestațiuni în natură.

În cât privește însă contractele de împrumuturi și prestațiuni în natură, prin care legiuitorul înțelege, după cum a spus-o de mai multe ori raportorul legii în Senat⁴⁾, muncile agricole, care se fac mai cu samă cu să-

mul actual și în dreptul nostru anterior, veți tratatul nostru în limba franceză, p. 339 urm. și *infra*, explic. art. 1888.

1) Cpr. art. 439 C. com. explicat *supra*, p. 259 și 268.

2) Veți Monitorul oficial No. 22, din 27 ianuar 1879, p. 454, coloana 2, ședința Senatului din 24 ianuar 1879. Prin aplicarea acestor principii, Curtea noastră supremă a decis că nu se poate considera ca o clausă penală oprită, suma ce un creditor ar stipula să i se plătească ca o compensare a cheltuelor ce el va fi nevoit să facă cu ocazia urmării debitorului său. Bulet. Cas. Secția I, anul 1889, p. 630.

3) Monitorul oficial, No. 25, din 1 fevr. 1879, p. 554, ședința Senatului din 29 ianuar 1879.

4) Veți Monitorul oficial, No. 22, din 27 ianuar 1879, p. 452, colona 3 și No. 25, din 1 fevr. 1879, p. 554, colona 3.

tenii pentru efectuări de diferite lucrări, fie cu brațele sau cu vitele¹⁾, clauza penală considerându-se ca imorală, este și rămâne anulată, ori care ar fi data actului a cărui executare se cere, textul legii fiind imperativ, ear nu facultativ, destul este ca termenul exigibilității creanței să cadă în urma promulgării legii din 1879²⁾, judecătorii neputând, la caz de împrumut, să condamne pe debitor de

- ¹⁾ Contractele care au de obiect prestațiuni în natură nu sunt numai muncile agricole, ci și ori ce contracte de locațiuni de opere în genere. O prestațiune în natură mai poate încă să figureze în alte contracte, de exemplu, ca preț în o vânzare. De câte ori o prestațiune în natură sau în materie va face obiectul unei obligațiuni într'un contract, de atâtea ori clauza penală va fi de nul efect. Cpr. B. M. Missir, *Dreptul* din 1879, No. 33, p. 279.
- ²⁾ Legea din 1879 nu se aplică deci la datoriile exigibile înainte de promulgarea ei. C. București, *Dreptul* din 1883, No. 6. *Dreptul* din 1891, No. 49 și 82.

În Senat, D-nii Strat, Manolaki Costaki, P. P. Carp și S. Șendre au combătut legea din punctul de vedere al retroactivității, zicând că, prin faptul că se anulează clauzele penale din contractele devenite exigibile în urma promulgării legii, se lovește în drepturile câștigate. Raportorul V. Boerescu a răspuns însă că clauza penală cuprinsă într'un contract ajuns la scadență, nu constituie un drept câștigat, ci numai o simplă expectativă și că, prin urmare, legea nu lovește în principiul neretroactivității, pe care, de altmintrele, legiuitorul nici nu este ținut să'l respecte. Tot în acest sens au mai vorbit D-nii N. Voinov și ministrul justiții care, între altele, a zis: „Nu ved cum societatea ar putea să mai dea concursul său forței publice pentru speculatorii care o ruinează, și să silească pe debitori a executa niște clause penale oneroase, pe care legea le reprobă și le stigmatizează. Statul nu datorește protecțiunea sa de cât intereselor legitime, nu și celor ilicite, și îndată ce legea se va fi promulgat, clausele penale neefectuate încă vor fi devenit ilicite, și prin urmare, nu se va putea cere executarea lor“. Cpr. și Chr. I. Sulioti, în *Dreptul* din 1879, No. 24, p. 206 urm. În urma acestor cuvinte și altor discursuri rostite într'un sens și în altul, legea a fost votată astfel cum era concepută, prin 31 bile albe contra 11 negre. Vezi Monitorul oficial, No. 22, din 27 ianuar 1879, p. 451 urm. și No. 25, din 1 fevr. 1879, p. 551 urm. Revenind apoi la Cameră, legea amendată de Senat a fost votată aproape fără discuțiune. Vezi Monitorul oficial, No. 37, din 16 februar 1879, p. 941 urm.

cât la dobânda legală (L. din 9 dech. 1882), sau la daune interese, conform art. 1084, la caz de prestațiuni în natură.

Legiuitorul a voit deci, pe de o parte, să apere pe locuitorii săteni care, după cum a ținut raportorul în Senat, merită toată sollicitudinea legiuitorului ¹⁾, ear pe de altă parte, să lovească în cămătari, care ajunsese o adevărată plagă. „Am voit, ținice Ministrul justiții, E. Stătescu, în Senat, respunzând D-lor I. Strat și M. Kostake, care se rădicase cu putere în contra retroactivității acestei legi, să proteguim munca și producțiunea contra speculanților avidi care, prin efectul clauselor penale, au adus clasa întreagă de cultivatori și producători la cea mai deseversită mizerie... și nu credeam că clausele penale, aceste avantaje ilicite și excesive ale unor speculatori lacomi, să găsească apărători așa de călduroși“ ²⁾.

Și fiind că legea ar fi rămas o literă moartă, dacă nu s'ar fi luat măsuri spre a se împedeca fraudă, art. 2 dă drept judecătorilor fondului de a anula clausa penală ascunsă sau deghisată, sub ori ce formă ea s'ar prezinta ³⁾, putând aplica la împrumuturi art. 1589, modificat prin L. din 9 dech. 1882, ear la prestațiuni în natură, art. 1084 C. C. Cât pentru obligația principală, ea rămâne, bine înțeles, validă ⁴⁾.

L. din 28 Mai
1893.

¹⁾ Art. 2 din legea de la 28 mai 1893, asupra tocmelelor de lucrări agricole, prevede de asemenea că clausele penale și actele de solidaritate sunt oprite în contractele de lucrări agricole. Vezi și *supra*, p. 175, t. și n. 3.

²⁾ Vezi Monitorul oficial, No. 22, din 27 ianuar 1879, p. 456.

³⁾ Cpr. C. București și Focșani, *Dreptul* din 1891, No. 49 și 82. *Dreptul* din 1883, No. 88.

Ambele Curți ținând samă de împrejurări, lipsa de institute de credit, starea de războiu, etc., n'au văzut o clausă penală deghizată în o convenție în care părțile stipulase o dobândă de 18 și 24% pe an. Chestie de apreciere.

⁴⁾ Eată cum s'a exprimat, în această privință, raportorul legii în Senat: „Dacă am fost siliți ca să ținice că clausa penală să fie anulată și când se va afla ascunsă ori deghizată, este că știm că teoria nu poate învinge practica; pe tărâmul intereselor materiale, oamenii de rutină, practicantii de treburi, știu a inventa atâte subtilități, atâte fraude spre a ocoli și a viola legea, în cât noi nu pretindem de cât ca, în limitele posibilului, să facem a se evita asemenea fraude. Judecătorul dar va avea facultatea a a-

Mai mult încă, debitorul care ar fi plătit o clausă penală, ar putea, cu toată decizia contrară a Curței din București¹⁾, s'o ceară înapoi prin acțiunea în repetiție (*condictio ob injustam causam*), chiar dacă ar fi plătit-o de bună voe, pentru că creditorul n'ar avea de cât să silească pe debitor a plăti clausă penală prin anticipație, deducând-o din capitalul împrumutat, și legea ar rămânea o literă moartă²⁾.

Despre arvonă (arrha) dată cu condiție ca părțile să se poată desista de contract (Muleta pænitentialis, pactum displicentiæ, faculté de dédit, Reugeld oder Reubusse).

Prin arvonă (arrha)³⁾ se înțelege ceea ce una din părțile contractante, în genere cumpărătorul (art. 1297, 1298) sau locatarul (art. 1416), dă celeilalte, fie pentru a asigura executarea contractului (*arrha confirmatoria*), fie

precia și anula din contract numai ceea ce va avea un caracter de penalitate, de clausă penală, fără însă ca prin aceasta să anuleze și obligația principală cu accesoriile ei. Acea clausă penală anulabilă s'ar putea ascunde în diverse forme; așa ar fi, de exemplu, când dobânda stipulată ar fi exorbitantă sau cu caracter de interese moratorii, în cât judecătorul ar putea conchide că conține implicit o clausă penală, și o va anula. Proiectul nostru, în art. 2, îi dă acest drept de apreciere și judecată, căci acel text dă drept judecătorului de a aprecia că clausa penală rezultă din condițiunile actului, etc.“ Veți Monitorul oficial, No. 25, din 1 fevr. 1879, p. 555.

¹⁾ Veți *Dreptul* din 1890, No. 79.

²⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, *appendice, Oblig. naturelles*, p. 807, No. 723. Er. Lehr, *Dr. germanique*, pagina 291, No. 242. Veți tom. V a lucrării noastre, p. 387, n. 1 și *infrâ*, explic. art. 1089, *in fine*.

³⁾ *Arrha* (fr. *les arrhes*, ital. *la caparra* (art. 1217 C. ital.), nem-
tește *Daraufgeld, Draufgeld, Daraufgabe, Haftgeld, Angeld, Handgeld*, etc.), vine de la cuvântul grecesc ἀρραβών, care
însemnează gagiu, amanet: „*Arrhabet sic dicta, ut reliquum reddatur: Hoc verbum a græco ἀρραβών reliquum, ex eo quod debitum reliquit*“ (Marcus Terentius Varro, *De lingua latina*, V, § 175). „*Arrha vero, dicitur un alt autor, est primum, quod pro re bonæ fidei contracta emta ex parte datur, et postea completur... et dicta arrha a re, pro qua traditur*“.
Cpr. Pothier, *Pand.*, I, 49. Giorgio Giorgi, IV, 466, n. 2. Troplong, *Vente*, I. 138. Ortolan, *Explic. des Instit.*, III, 1448, nota 1. Etim. cuvântului arrha.

pentru a-și procura mijlocul de a se putea desista de el (*arrha pœnitentialis*)¹⁾.

În cazul întâi, arvona este un semn al perfecțiunii contractului, *argumentum emptionis et venditionis contractæ*; în cazul al doilea, o facultate pentru părți de a se putea dedice sau lepada de contract (*faculté de dédit, Reugeld oder Reubusse*, după denomi-națiunea germană).

Necesitatea unei oblig. principale.

Ca și clausa penală, despre care am vorbit mai sus, arvona presupune existența unei obligațiuni principale, a cărei accesoriu ea este (art. 1297), și care poate fi civilă, naturală, pură și simplă, condițională, cu termen, etc.²⁾.

În ce poate să consistă arvona.

Ea consistă în genere în o sumă de bani, *in certa summa, certa pecunia*; nimic n'ar împedeca însă pe părți de a se servi în loc de bani de un lucru mobil³⁾.

Clausă penală.

Dacă arvona a fost dată în scop de a asigura execu-

1) „Considerând, dice Curtea din Craiova, că, în teoria legii, arvona nu reprezintă de cât obiectul unei convențiuni accesorie la o obligațiune principală, prin ajutorul căreia părțile contractante își rezervă dreptul de dedicere de la o convențiune proiectată între dênsele, sau un mijloc de constrângere pentru executarea unei convențiuni, fără de care una din ele nu ar putea ajunge la realizarea beneficiilor stipulate prin convențiunea principală., etc.“. *Dreptul* din 1896, No. 35, p. 305.

2) Cpr. Maynz, *Dr. rom.*, II, § 341. Giorgio Giorgi, IV, 466. Van Wetter, *Cours élément. de dr. rom.*, II, § 310, p. 29. Veși și C. Craiova, *Dreptul* din 1896, No. 35 (nota precedentă).

Dreptul roman.

3) La Romani, arvona care se dădea ca semn al concludsiunei definitive a contractului (*arrha in signum consensus interpositi data*), consista în genere în o sumă de bani, *certa summa* (L. 11, § 6, *ab initio*, Dig., 19, 1, *De act. empti et venditi*), *certa pecunia* (L. 8, Dig., 18, 3, *De lege commissoria*), ear câte o dată în o verigă (*annulus datus arrhæ nomine*) (L. 11, § 6, *in medio*, Dig., 19, 1, și L. 5, § 11, Dig., 14, 3, *De institoriu actione*). La logodnă, stipulațiua unei clause penale (*stipulatio pœne*) fiind interdisă, ca contrară bunelor moravuri (L. 134, Pr., *in fine*, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*; cpr. art. 1297, § 2 C. german, 45 C. austriac, 53 C. italian, etc.), (veși t. V, p. 459, t. și n. 3 și *suprà*, p. 260, t. și n. 1), darea unei arvone (*arrha sponsalitiâ*) servea de mijloc de constrângere indirectă. Cpr. art. 66 urm. C. Calimach; Andr. Donici, cap. 30, § 5; Cod. Caragea, cap. 15, § 4, *Pentru logodnă*; art. 1301 din noul Cod german, etc. Veși Accarias, *Pr. de dr. rom.*, I, p. 193, n. 2. Maynz, *Dr. rom.*, II, § 341, nota 4.

tarea contractului (*arrha confirmatoria*), ca un semn numai a sevărșirei tocmelei, sau ca o siguranță pentru împlinirea ei, după cum se exprimă art. 1220 din Codul Calimach (908 C. austriac), ea are, în caz de neexecutarea contractului din cauza uneia din părți, toate caracterele și efectele clauzei penale, cu această deosebire că ea consistă într'o prestațiune efectivă, ear clauza penală numai într'o promisiune ¹⁾.

Dacă arvona are din contra caracterul unei dediceri (*arrha pœnitentialis*) (art. 1224 C. Calimach, 910 C. austriac), ea se deosebește de clauza penală, căci, în asemenea caz, partea în culpă nu se poate lepada de contract, dacă partea nevinovată urmărește executarea lui (art. 1298 ²⁾.

În asemenea caz, vîndarea considerînduse ca făcută sub condiție resolutorie, cât timp facultatea de dedicere n'a fost executată, riscul și pericolul obiectului vîndut rămîne în sarcina cumpărătorului ³⁾.

Dreptul de a se desista de la contract va fi exercitat în termenul indicat de convențiune, sau, în lipsa unei asemenea indicațiuni, în termenul fixat de justiție după cererea uneia sau alteia din părțile contractante ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Giorgio Giorgi, IV, 466. Veđi și C. Nacu (*Comparație între C. C. rom și C. Napoléon*, București, L. Alcalay, 1898), care, într'o notiță asupra art. 1298, ȳice cu drept cuvînt că acesta este caracterul arvonei și în legislația noastră.

Cartea sus citată a colegului nostru de la București, poate să fie folositoare întru atăta întru cât ea scutește pe cetitor de a recurge la textul francez, pe care îl are dinainte. Ar fi fost de dorit însă ca autorul să nu să fi mărginit numai a pune față în față textele ambelor legislațiuni, ci să fi insistat asupra deosebirilor de redacție proprie Codului nostru, arătând macar isvoarele de la care legiuitorul român s'a inspirat, și care, în regulă generală, nu sunt de cât două, Codul italian sau Marcadé. Acest studiu ar fi fost interesant; însă din nefericire el lipsește cu desevărșire în cartea d-lui C. Nacu, unde nu găsim de cât textul și pe ici pe colo câte o notiță. Să sperăm însă că, în o ediție viitoare, autorul se va folosi de această critică binevoitoare, completând lacuna ce am semnalat.

²⁾ Cpr. Giorgio Giorgi, IV, 466. Boissonade, *Projet pour le C. C. de l'Empire du Japon*, II, 322, p. 331.

³⁾ Colmet de Santerre, VII, 11 bis X. Guillouard, *Vente*, I, 23. F. Herman, IV, art. 1590, No. 4. Veđi *suprà*, p. 78 urm.

⁴⁾ Baudry, III, 459. F. Herman, *loco cit.*, No. 5. Guillouard, I, 24. Colmet de Santerre, VII, 11 bis VI—VIII.

În ori ce caz, facultatea de dedicere nu mai poate fi exercitată în urma executării chiar parțiale a contractului (art. 1223 C. Calimach, 909 C. austriac ¹⁾).

Când însă arvona este ea confirmativă, și când are ea caracterul unei dediceri ?

Dreptul roman. Con-
troversă.

În dreptul roman, această chestiune este foarte controversată. După Vinnius, Pothier, Mühlenbruch și alții, arvona se consideră în genere ca un semn, un *argumentum* a vândărei, fără a da părților, în lipsa unei convențiuni exprese, dreptul de a se desista de la contract ²⁾.

După alții însă, arvona, care, la început, era foarte probabil semnul exterior al consimțământului necesar la sevêșirea contractului, ar fi devenit un semn și o dovadă a perfecțiunii lui, *argumentum venditionis et emptionis contracte* ³⁾, dobândind apoi, sub Justinian, caracterul unei dediceri, a unui pact tacit, în virtutea căruia partea care refuzase de a executa contractul, putea să se dedică, adică să resilieze vândarea, perdând arvona dată, sau restituind-o îndoit, chiar dacă nu s'ar fi ținut nimic în privința ei, *licet super arrhis nihil fuerit expressum* (*Instit.*, Pr., *in fine*, III, 23, *De emptione et venditione*) ⁴⁾.

Cod. Andr.
Donici.

Acest din urmă sistem este formal admis în Codul lui Andr. Donici. Eată, în adevăr, cum se exprimă art. 3 de sub cap. 11 din acest Cod, pentru vândări: „Asupra tocmelelor, dacă s'au întâmplat a se da arvona (care este ca o închizeșluire pentru ca să se ție de cuvânt), ori de era

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 674.

²⁾ Argument din L. 35, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*; L. 2, Cod., 4, 45, *Quando liceat ab emptione discedere*; L. 17, Cod., 4, 21, *De fide instrumentorum*, etc.

³⁾ Gaius, *Instit.*, III, § 139 și *Instit. Justin. Pr.*, III, 23, *De emptione et venditione*.

⁴⁾ Veți în acest din urmă sens, Molitor, *Oblig. en dr. romain*, 175 urm. Ducaurroy, *Instit. expliqués*, III, 1037. Troplong, *Vente*, I, 138. Demangeat, *Cours élément. de dr. rom.*, II, p. 290, 300. Ortolan, *Explic. des Instit.*, III, 1449. Mourlon, III, 489. Cpr. și Savigny, *Das Obligationenrecht*, II, § 79. — Contră. Pothier, *Vente*, III, 507. Maynz, II, § 341, *in fine* și nota 15. Van Wetter, *Cours élém. de dr. rom.*, II, § 311, *in fine*. G. May, *Élém. de dr. rom.*, 218. Acest din urmă sistem este susținut cu multă tărie de Cujas, Vinnius, Doneau (Donnellus), Voët, etc. Veți citațiile în Troplong, *loco supra cit.* și în Giorgio Giorgi, IV, 467.

să se facă contractul vîndărei înscris, ori de nu era să se facă înscris, partea ce se va căi, dacă va fi cumpărătorul, va perde arvona, ear dacă va fi vîndătorul, va plăti arvona îndoit, macar de și nu s'au fost vorbit pentru aceasta“.

Tot cam în asemenea termeni se exprimă și Codul Caragea : „De se va face vîndarea cu arvona, ȳice art. 31, partea III, capit. 2, din acest Cod, și se va căi vîndătorul, dă înapoi arvona și mai plătește încă atît ; ear de se va căi cumpărătorul, o perde“¹⁾.

Codul
Caragea.

Codul Calimach, în lipsa unei convențiuni contrare, consideră arvona ca un semn a perfecțiunii contractului : „Acea ce se dă la începutul unei tocmei, ȳice art. 1220 din acest Cod (908 C. austriac), trebuie să se socotească ca un semn numai a sevêrsirei tocmei, sau ca o siguranță pentru împlinirea ei, dacă nu ar fi urmat deosebită vorbă pentru aceasta între alcătuitoari ; și aceasta se numește arvona“. Și art. 1221 (908 C. austriac), adaogă : „Dacă tocma la nu s'au împlinit din viclenia unei părți, partea nevinovată poate să oprească arvona luată, sau să ceară îndoită cea dată de dênsa ; ear dacă nu se va mulțami cu aceasta, poate să ceară împlinirea tocmei, sau dacă aceasta nu va fi mai mult cu puțință, atuncea paguba întâmplată ei“²⁾.

Codul Cali-
mach. Art.
1220, 1221.

Părțile pot însă, prin convenția lor, să stipuleze o globire de căință (*clause de dedit*) : „Dacă la închierea tocmei s'au hotărît anume, ȳice art. 1222 din acest Cod (909 C. austriac), suma ce trebuie să plătească una sau altă parte, de se va trage din tocmală mai înainte de împlinirea ei, atunci suma aceasta se ȳice globire din căință. La această întâmplare trebuie ori să se îplinească tocmala, sau să se plătească globirea“ ; și art. 1225 din acest Cod (911 C. austriac) adaogă că : „nu se îndatorește

Art. 1222,
1225 C. Cali-
mach.

¹⁾ Curtea din Craiova ȳice (*Dreptul* din 1895, No, 37, consid. de la p. 308, colona 2), că legiuitorul actual n'a făcut de cît să reproducă dispoziția Codului Caragea. Vom vedea însă că, cel puțin după părerea noastră, arvona nu are în principiu caracterul unei clause de dedicare, ci este mai mult un mijloc de constrângere la executarea contractului și un acout asupra prețului. Veți *infra*, p. 295, 296.

²⁾ Cpr. art. 1298 C. C. actual. Veți *infra*, p. 295 urm. explicarea acestui text.

să plătească globirea din căință, acel ce din nevoie și din dovedită împrejurare, ear nu din vre o viclenie a lui, se împedecă la împlinirea tocmelei⁴. Cu alte cuvinte, numai acel care prin culpa lui s'a pus în imposibilitate de a putea executa tocma, este obligat la plata globirei, nu însă, și acel care nu o poate executa din cauze independente de voința lui (caz fortuit sau forță majoră) ¹⁾.

Art. 1223
C. Calimach.

Art. 1223 din acelaș Cod (909 C. austriac), oprește pe acela care ar fi executat contractul, fie macar în parte, de a se mai putea desista de la densus, chiar de ar plăti globirea de căință.

Art. 1224 C.
Calimach.

În fine, trebuie să menționăm art. 1224 din acelaș Cod (910 C. austriac), care permite părților de a da arvonei, prin convenția lor, caracterul unei dediceri: „Dacă la darea arvonei, dice acest text, s'au tocmit tot-odată și dritul tragerei înapoi, fără a se hotări o deosebită globire din căință, *atuncea întră arvona în locul acestei globiri*; deci dar la întâmplarea tragerei înapoi, perde dătătorul arvona, ear primitorul o întoarce *îndoit*“ ²⁾.

Dreptul roman și dreptul nostru anterior fiind cunoscute, cată acum să vedem soluțiunea admisă de legiuitorul francez și de Codul nostru.

Codul fran-
cez. Art.
1590.

Codul francez vorbește de arvona într'un singur text (art. 1590), cu ocasiunea promisiunei de vîndare, dicînd că fie care parte poate să revie asupra convențiunii sale, aceea care a dat arvona perdînd-o, ear aceea care a primit-o restituind-o îndoit.

Legiuitorul francez presupune deci că arvona are un

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a civ., anul 1868, p. 169. Aceiaș soluție este admisă și astăzi. Cpr. art. 1297, 4^o. Veđi *infra*, p. 295, nota 2. Veđi Tartufari, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, I, partea II, 52, p. 64. Giorgio Giorgi, IV, 469.

2) Cpr. art. 178, § 2 C. fed. al obligațiilor. — Textul sus citat al Codului Calimach dice din greșală *îndată*, însă se înțelege că legiuitorul a voit să dică *îndoit*, astfel cum se exprimă și textul corespunzător din Codul austriac (*das Doppelte*), *duplum restituere compellitur*. (*Instit.*, Pr., *in fine*, III, 23, *De emptione et venditione*). Cpr. art. 1221 din Codul Calimach, care mai vorbește de restituirea arvonei *îndoit*. Veđi Cas. rom., S-a civ., anul 1864, p. 258. Eată un caz în care judecătorul poate să rectifice eroarea materială strecurată în textul legei. Cpr. Laurent, *Supplém.*, I, 10. Cas. fr. D. P. 92. 1. 57.

caracter de dedicare (*arrha pœnitentialis*). Remâne însă bine înțeles că părțile pot considera arvona ca un semn confirmativ a sevêșirii contractului (*arrha confirmatoria*), ceea ce poate să rezulte fie din însuși termenii convențiunii, fie din împrejurările cauzei ¹⁾. Astfel, arvona dată de către vîndător, va avea mai tot-deauna caracterul unei dediceri ²⁾.

Aceasta fiind singura dispoziție care, în Codul francez, vorbește de arvonă, autorii nu sunt de acord asupra efectelor arvonei date cu ocasiunea unui contract de vîndare. Unii, în adevêr, aplică vîndării și chiar celorlalte contracte, de ex. schimbului ³⁾, locațiunii (art. 1416), etc., regula formulată de art. 1590 în privința simplei promisiuni de vîndare, pentru că, după art. 1589 (eliminat de legiitorul nostru și de acel italian), promisiunea unei vîndări echivalează cu însuș vîndarea (*la promesse de vente vaut vente*), când părțile au consimțit reciproc asupra lucrului și asupra prețului ⁴⁾; ear alții consideră arvona ca un acout asupra prețului, dacă nu se dovedește contrariul ⁵⁾. În fine, alții resolv chestiunea prin interpretarea voinței părților, ceea ce este o chestie de fapt ⁶⁾.

¹⁾ Marcadé, VI, asupra art. 1590, No. 1, *in fine*, p. 175. Laurent, XXIV, 27. Colmet de Santerre, VII, 11 bis II. Molitor, *op. cit.*, I, 180.

²⁾ Cpr. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, 402, p. 418, 419. Demante, V, 11 bis V. Veși și *infra*, p. 300.

³⁾ C. Lyon, D. P. 76. 5. 176. Cpr. Pothier, *Vente*, III, 509. Pand. fr., v^o *Arrhes*, 63 urm., 78. Guillouard, *Vente*, II, 919.

⁴⁾ Aubry et Rau, IV, § 349, p. 339, nota 36/ Baudry, III, 460. Colmet de Santerre, VII, II bis III. Molitor, *op. cit.*, I, 178. Guillouard, *Vente*, I, 20. Duvergier, *Vente*, I, 135. Troplong, *Vente*, I, 141 urm. Acest din urmă autor face însă oare care distincțiuni, după cum vîndarea este pură și simplă sau condițională.

⁵⁾ Mourlon, III, 489. Laurent, XXIV, 27. Duranton, XVI, 50, *in fine*. Merlin, *Répert.*, v^o *Arrhes*, t. I, p. 495. Cpr. C. Colmar, Pand. fr., t. VIII, *Arrhes*, 53.

⁶⁾ Marcadé, VI, art. 1590, No. 2, p. 176. Thiry, III, 535. Art. 1589 din C. fr. dând loc la discuțiunii fără sfêșit, și fiind, după cum foarte bine dice T. Huc, expresiunea unei vechi controversă din dreptul cutumier francez, redactorii Codului nostru l'au eliminat cu drept cuvênt. Principiile generale sunt, în adevêr, suficiente pentru a resolv toate de vîndare. Art. 1589 C. fr. eliminat de legiitorul nostru.

Pentru a curma toate aceste discuțiuni, legiuitorul nostru a eliminat art. 1590 din Codul francez, înlocuindu-l prin următoarele dispozițiuni :

Art. 1297. — In caz de vindere făcută prin darea de arvonă, convențiunea accesorie a arvonei nu va putea avea nici un efect :

1° Dacă convențiunea principală a vinderei este nulă (art. 1067 C. C.) ¹⁾;

2° Dacă vinderea se executează ²⁾;

dificultățile de interpretare la care pot să deie loc promisiunile de vîndări. Cpr. T. Huc, *Le C. C. italien et le C. Napoléon*, I, p. 266, No. 1.

In lipsa art. 1589 din C. fr., vom decide, în adevăr, că făgăduința de a vinde sau de a cumpara conferă părților dreptul reciproc de a cere executarea contractului, dacă ele au fost de acord asupra lucrului și asupra prețului și că, de câte ori una din ele s'a pus prin culpa sa în pozițiune de a nu 'și putea executa făgăduința, ea va fi supusă către cealaltă la daune. Astfel, dacă am promis să cumpăr un corp cert și determinat, dând și arvonă, și apoi nu mē țin de cuvânt, persoana care 'mi a făgăduit să 'mi vindă lucrul determinat, poate să se mulțamească cu arvona dată, fără a mai cere executarea contractului proiectat, și în asemenea caz, eu voi perde arvona, conform art. 1298. Ea rămâne însă liberă de a mē obliga la executarea contractului, în care caz arvona ce am dat va fi imputată asupra prețului, rămânend însă, să'i plătesc, în asemenea caz, daunele ce 'i aș fi cauzat prin neexecutarea contractului la timp. Cu alte cuvinte, art. 1297, 1298 fiind generale, se vor aplica nu numai la executarea unei tocmei deseversite, dar și la convențiunile proiectate numai. Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1895, No. 37, consid. de la p. 308, colona 2, *in fine*. Veți și St. R. Scriban, *Cod. civ. popular* (Tirgu-Jiu, 1898), p. 218. Suntem fericiți de a putea cita, cu această ocaziune, lucrarea, ori cât de succintă ar fi, a unuia din cei mai buni foști elevi ai noștri, și simțim o bucurie cu atât mai mare cu cât, prin modestele noastre sfaturi și lecțiuni, 'i am putut inspira gustul și amorul de a munci. Trebuie să recunoaștem meritul ori unde îl întâlnim și să'l îmbărbătăm, ear nu numai să criticăm și să căutăm a discredită cu ori ce preț lucrările altora, ceea ce din neferire fac unii, de multe ori chiar în termeni care lasă de dorit, închipuindu'și că numai ei au dreptul de a cugeta și că numai munca lor este rodnică. *A bon entendeur salut!*

1) Aceasta nu este de cât aplicațiunea art. 1067. Veți *supră*, p. 259, nota 1.

2) In asemenea caz, arvona se impută asupra prețului, dacă a fost primită de vîndător, sau se restituie dacă ea a fost pri-

3^o Dacă vinderea se resiliază prin comun consimțământ ¹⁾;

4^o Dacă executarea vinderei a devenit imposibilă fără culpa nici uneia din părți (art. 1032, 1156, § 1 C. C. Art. 1225 C. Calimach. Art. 911 C. austriac) ²⁾.

Arvona, în aceste cazuri, se va înapoia, sau se va prinde în prestațiunile reciproce, după împrejurări. (Art. 1298 C. C.).

Art. 1298. — Dacă vinderea nu s'a executat prin culpa uneia din părțile contractante, aceasta va perde arvona dată, sau o va întoarce îndoit având-o primită, *dacă partea care nu este în culpă nu ar alege mai bine să ceară executarea vinderei.* (Art. 1297 C. C. Art. 1217, § 2 C. italian) ³⁾.

Din aceste texte rezultă că legiuitorul nostru nu consideră arvona ca o facultate de a se putea dedice sau lepada de contract, ci mai mult ca un semn al perfecțiunii contractului și ca un mijloc de constrângere la executarea lui ⁴⁾, fie aceasta o vîndare (art. 1297, 1298), o locațiune

mită de cumpărător (art. 1297, § ultim). Cpr. Troplong, *Vente*, I, 137.

- 1) „Dacă, de comun acord, părțile anulează contractul, sau dacă inexecutarea contractului nu poate fi imputată nici cumpărătorului, nici vîndătorului, țice Merlin (Répert. v^o *Arrhes*, t. I, p. 495), acel care a primit arvona trebuie s'o restituie, și nimic mai mult“. Vezi și Pothier, *Vente*, III, 503. Giorgio Giorgi, IV, 469. „Dacă contractul este resiliat, arvona trebuie să fie restituită, țice art. 337, § 2 din Art. 337, § 2 noul Cod german“. *Wird der Vertrag wieder aufgehoben, so ist die Draufgabe zurückzugeben*. C. german.
- 2) Cpr. art. 1225 C. Calimach (911 C. austriac). Vezi *suprà*, p. 292, t. și n. 1.
- 3) Partea finală a art. 1298 este traducerea art. 1217, § 2 din C. italian: „Dacă partea care nu este în culpă, țice acest text, nu preferă să ceară executarea convențiunii, ea poate să păstreze arvona primită sau să ceară îndoit suma ce ea a dat“. *„La parte che non è in colpa, se non preferisce di ottenere l'adempimento della convenzione, può tenersi la caparra ricevuta o domandare il doppio di quella che ha data“*. C. italian.
- 4) Art. 1298 reproducînd în partea sa finală art. 1217 Codul italian (vezi nota precedentă), trebuie, în adevăr, să aibă în dreptul nostru, caracterul ce el are în Codul italian; ori, în acest Cod, arvona n'are caracterul unei clause penale, dacă părțile nu 'i a dat acest caracter prin voința lor, ci se consideră ca un semn al perfecțiunii contractului și ca un mijloc de constrângere la executarea lui. Cpr. Giorgio Giorgi, IV, 467. — Tot astfel și în mod mai formal încă înțelege lucrurile și Codul civil neerlandez, când prevede prin art. 1500 că, de câte ori vîndarea a fost încheiată prin dare de arvona, nici una din părți nu poate să resi-

(art. 1416)¹⁾ sau alt contract; de unde și regula pusă de art. 1298 că partea care nu este în culpă²⁾ poate să ceară executarea contractului. Dacă această parte renunță la executare, cealaltă parte, din a cărei culpă contractul nu poate fi executat, perde arvona dată sau o întoarce îndoit, dacă ea este aceea care a primit-o³⁾.

Vendări comerciale.

Art. 1298 C. C. nefiind abrogat prin art. 68 C. com., se aplică și la vânzările comerciale⁴⁾.

lieze contractul abandonând sau restituind arvona. Conform: art. 336, § 1 C. german; art. 908 C. austriac (1220 C. Calimach); art. 178 C. federal al obligațiilor din 1881 (Elveția), etc.

1) „Considerând, ȳice Curtea noastră supremă, că, din momentul ce părțile au convenit asupra obiectului arendat și asupra prețului arendărei, convențiunea este perfectă și deci obligatorie între ele; că darea de arvona nu înseamnă că fie care din părțile contractante și a rezervat facultatea de a renunța la contract, perdând arvona ce i s'a respuns, sau înapoiind-o îndoit, căci art. 1298 C. C., aplicabil și în materie de locațiune, prevede că, în caz când vânzarea s'a făcut prin dare de arvona, partea care nu e în culpă nu poate fi obligată a se mulțami să câștige arvona ce i s'a respuns, sau a'i fi înapoiată îndoită, dar e în drept, de va voi, să ceară executarea vânzării, etc.“ Bulet. Cas. S-a 1, anul 1892, p. 327.

2) Chestiunea de a se ști dacă cineva este sau nu în culpă, e o chestie de fapt lasată la suverana apreciere a judecătorilor fondului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1896, p. 1250.

3) Dacă arvona consistă într'un lucru mișcător, care nu poate fi înlocuit prin altul, ceea ce am văzut că se poate întâmpla când se dă o monedă, o statuie sau o verigă, ca la Romani (veđi *suprà*, p. 288, nota 3), etc., partea în culpă va restitui pe de o parte obiectul primit, ear pe de alta, valoarea sa în bani, după o expertisă prealabilă. Cpr. Pothier, *Vente*, III, 502. Duvergier, *Vente*, I, 138. Molitor, *op. cit.*, I, 179. Pand. fr. VIII, v^o *Arrhes*, 25. — A rare ori însă se va întâmpla ca darea unui asemenea obiect să fie considerată astăzi ca o arvona. Cele mai multe ori asemenea obiect va fi considerat ca un amanet, pe care vëndătorul îl va putea reține până la deplina achitare a prețului. (Cpr. art. 1694, § 1). Veđi Pothier, *op. cit.*, 506. Duvergier, *op. cit.*, 138, n. 1. Pand. fr., *loco* și v^o *suprà cit.*, 34. Merlin, *Répert.*, v^o *Arrhes*, t. I, p. 495.

În cât privește responsabilitatea aceluia care a primit sau a dat un lucru ca arvona, veđi *infra*, *Teoria culpelor*, p. 315, *ad notam*.

4) Cpr. Cas. rom. și C. Craiova, Bulet. S-a 1, anul 1890, p.

Casul în care arvona consistă într'un lucru mișcător.

Astfel, dacă presupunem că cumpărătorul a dat arvona și contractul nu poate fi executat din culpa lui, el va perde arvona dată, sau o va restitui îndoit, dacă el a primit-o de la vîndător (art. 1298).

Dacă vîndătorul îl obligă însă la executarea contractului, ceea ce el este liber de a face de câte ori nu este în culpă (art. 1298, *in fine*), arvona se va restitui cumpărătorului sau, dacă ea consistă în bani, va fi imputată asupra prețului, pentru că pierderea arvonei presupune neaparat inexecutarea contractului, ear nu numai simplul refuz de a-l executa. Ori, de câte ori cumpărătorul a plătit prețul, fie chiar constrîns, contractul este executat, și prin urmare, el nu poate să peardă arvona ¹⁾.

Perderea arvonei presupune neexecutarea contractului.

Și *vice-versa*, dacă vîndătorul care a primit arvona este în culpă, el nu va putea fi condamnat la restituirea ei îndoit cătră cumpărător, de câte ori acesta va prefera să ceară executarea contractului ²⁾. În asemenea caz, arvona, dacă consistă într'un lucru, se va restitui cumpărătorului, ear dacă ea consistă în bani, se va imputa asupra prețului. Cumpărătorul va avea însă drept la daunele ce i ar fi cauzat inexecutarea contractului la timpul oportun.

La caz de executarea contractului, arvona nu se restituie îndoit.

Dar dacă, în legislația noastră, arvona este, în regulă generală, un semn și o dovadă a perfecțiunii contractului (*arrha confirmatoria*), părțile pot însă prin convenția lor expresă sau tacită să-i deie caracterul unei dediceri (art. 969). Cel mai bun criteriu este deci intențiunea părților contractante. Dacă părțile au înțeles să stipuleze facultatea de dedicare, fie care parte se poate desista de la contract, aceea care a dat arvona abandonînd-o, ear aceea care a primit-o restituind-o îndoit ³⁾.

Părțile pot da arvonei prin convenția lor caracterul unei dediceri.

La caz de îndoeală arvona nu va avea acest caracter, pentru că, în principiu, convențiunile leagă pe acei care

85 și *Dreptul* din 1895, No. 37. Cpr. și Gr. Maniu, *Dr. com.*, I, p. 134, nota 1.

¹⁾ Cpr. Pothier, *Vente*, III, 508. Merlin, *Répert.*, v^o *Arrhes*, t. I, p. 496. *Pand. fr.*, v^o *Arrhes*, 46.

²⁾ Cpr. *Cas. rom. Bulet. S-a 1*, anul 1896, consid. de la p. 1365.

³⁾ Cpr. art. 1298 C. C., 1224 C. Calimach (910 C. austriac); art. 178, § 2 C. federal al obligațiilor, etc. Veți *supră*, p. 292.

le au format (art. 969) ¹⁾. Această soluție este formal admisă în noul Cod german.

Art. 336, § 2
C. german.

„La caz de îndoială, dice art. 336, § 2 din acest Cod, arvona nu e presupusă a implica facultatea de dedicere“ ²⁾.

Tribun. nu
pot acorda
părților o da-
ună mai ma-
re de cât ar-
vona simplă
sau îndoită.

Presupunând însă că convenția expresă sau tacită a părților a dat arvonei caracterul unei clauze de dedicere, tribunalele pot ele acorda părților o daună mai mare de cât arvona simplă sau îndoită ?

S'a decis cu drept cuvânt că, în asemenea caz, arvona constituind o evaluare și o lichidare anticipată a daunelor eventuale aduse părții nevinovate prin inexecutarea contractului, părțile nu pot cere și judecătorii nu pot admite o daună mai mare. Această soluție pe care, după o matură reflexie, o credem juridică, a fost consacrată de Curtea din Craiova, însă numai în majoritate, trei judecători în contra a doi: „Considerând, dice Curtea, că, în vânzările însoțite de arvona, aceasta din urmă formează o convențiune accesorie celei dintâi, prin care părțile stipulează pentru fie care un drept de dedicere, sub pedeapsa unor daune interese anume prevădute de lege, care urmează a se plăti părții inocente, și care, pentru cumpărător se resolvă în pierderea arvonei, în caz când din culpa lui se strică tocmai, ear pentru vîndător, în aceiaș ocurență, în restituirea acestei arvone îndoite cumpărătorului; că, de câte ori legea însăș fixează cuantumul despăgubirilor, nici părțile nu pot pretinde, nici judecătorii să acorde sub denumirea de pugupe peste ceea ce însuși contractanții au stipulat prin clauza accesorie a arvonei, căci dacă se poate întâmpla ca cumpărătorul, de pildă, să fi suferit daune mai mari de cât suma ce reprezintă arvona îndoită, ca compensațiune i se dă tot aceiaș sumă chiar în cazul când, prin inexecutarea convențiunei de vîndător, nu i s'ar fi adus nici o daună, sau i s'ar fi cășunat una de o foarte mică însemnătate, etc.“ ³⁾.

¹⁾ Cpr. Arntz, III, 927.

Art. 336, § 2
C. german.

²⁾ „Die Draufgabe gilt im Zweifel nicht als Reugeld“. Conform: art. 893 C. saxon; art. 285 C. com. germ.; *Allgem. Landrecht für die Preussischen Staaten*, I, V, § 210; art. 178 C. fed. al obligațiilor (Elveția), etc.

³⁾ V. *Dreptul* din 1895, No. 37. Cpr. și Troplong, *Vente*, I, 142. Această decisiune fiind pronunțată în majoritate, transcrim

Această soluție lasă însă a se presupune că nu se cere executarea contractului, căci dacă partea nevinovată recurge la această cale, arvona se impută asupra prețului (art. 1297, 2^o și § ultim) și nu mai constituie o evaluare a daunelor eventuale cauzate prin neexecutare. În asemenea caz, cumpărătorul poate fi obligat la plata prețului, ear vîndătorul la predarea lucrului, și dacă nu poate să 'l predee, la daunele cauzate cumpărătorului prin acest fapt,

aici și considerentele minorității (compusă din d-nii C. Marinescu și D. Gărlîșteanu), pentru ca fie care să poată judeca unde este adevărul, chestiunea, de altminterle, fiind destul de delicată : „Considerând, țice, între altele, minoritatea Curței, că a se susține, așa cum se face, că, în vîndările cu arvona, art. 1298 este imperativ pentru cumpărător și că dînsul nu are alt drept de cât de a cere sau arvona îndoită sau executarea contractului, ar fi a se nimici principiile relative la efectul obligațiunilor, când în fapt s'ar constata că, din cauza neexecutării unei obligațiuni, s'au cauzat daune cumpărătorului ; că așa fiind, art. 1298 C. C. nu prevede de cât o pedeapsă pentru vîndător de a restitui arvona îndoit, sau a o reținea când cumpărătorul e în culpă, ear în caz când, prin culpa vîndătorului, s'ar dovedi în fapt că s'a adus un prejudiciu cumpărătorului, acest prejudiciu urmează a fi reparat conform regulilor generale în materie de obligațiuni“. Restituirea arvonei îndoite este, în adevăr, o pedeapsă, după cum se țice în considerentul de mai sus, o clausă penală, la caz de inexecutarea contractului din culpa uneia din părți (veți *suprà*, p. 289), însă Pothier (*Vente*, III, 508) de la care este împrumutată întreaga teorie a arvonei, adaogă că „această pedeapsă ține loc de daunele interese care rezultă din inexecutarea contractului : „*La restitution des arrhes au double est une peine qui tient lieu des dommages et intérêts résultant de l'inexécution du contrat*“, ceea ce condamnă teoria admisă de minoritatea Curței. — Arvona și daunele interese sunt în specie tot una ; de aceea Pothier țice, că dacă vîndătorul, care n'a executat contractul, a fost condamnat la daune cătră cumpărător, acesta nu poate cere arvona îndoită, pentru că restituirea acestei arvone înlocuind daunele care rezultă din inexecutarea contractului, cumpărătorul ar primi de două ori acelaș lucru, ceea ce ar fi contrar echității. *Bona fides non patitur ut bis idem exigatur* (L. 57, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*). Cpr. Pothier, *op. cit.*, 508. Merlin, v^o *Arrhes*, t. I, p. 496. Pand. fr., *eod.*, v^o, 47.

fără ca părțile să poată anula obligațiile lor respective, oferind de a perde arvona sau de a o restitui îndoit ¹⁾).

Casul în care
arvona este
un acout sau
o anticipare
asupra pre-
țului.

Nu trebuie să confundăm arvona de care am vorbit mai sus cu suma ce cumpărătorul ar fi dat vîndătorului în momentul formării contractului, ca acout sau o anticipare asupra prețului, așa cum o consideră în principiu legiuitorul nostru prin art. 1298, pentru că asemenea sumă nu se mai consideră ca o lichidare convențională a daunelor aduse prin neexecutarea contractului, și deci nu poate să confere nici uneia din părți dreptul de a se desista de la contract ²⁾).

Chestiunea de a se ști dacă sumele date de cumpărător vîndătorului sunt un acout asupra prețului, sau o arvona penitențială, este o chestie de fapt, care se va interpreta în mod suveran de judecătorii fondului. Cele mai multe ori ei vor decide, la caz de îndoială, că suma dată de cumpărător vîndătorului este un acout asupra prețului. De câte ori însă vîndătorul este acela care a dat o sumă de bani cumpărătorului, această sumă nu poate fi socotită ca un acout asupra prețului, ci va fi, cu bună samă, considerată ca o clausă de dedicere, cu toate că părțile n'au întrebuițat această expresiune. (V. *suprà*, p. 293).

Părțile înțeles-au ele a considera această sumă ca o arvona confirmatorie sau penitențială? Altă chestie de interpretare care aparține judecătorilor fondului. Cele mai multe ori, suma dată de vîndător cumpărătorului va implica pentru părți facultatea de dedicere, afară de cazul când această sumă ar fi cu totul minimă față cu însemnătatea contractului, când, de ex., ar consta într'un leu sau doi ³⁾. Totul încă o dată este o chestie de fapt.

¹⁾ Cpr. Merlin, *Répert.*, v^o *Arrhes*, t. 1, p. 495, 496, care citează în acest sens părerea lui Pothier, Vinnius, Weissembach și a altora. Veți și Pothier, *Vente*, III, 507.

²⁾ Cpr. Pothier, *Vente*, III, 506. Baudry, III, 461. Demante, V, 11 bis V. Troplong, *Vente*, I, 140. Tartufari, *op. cit.*, 52. Giorgio Giorgi, IV, 470. Guillouard, *Vente*, I, 21. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1890, p. 673.

³⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, 402, p. 419. Giorgio Giorgi, IV, 468. Demante, V, 11 bis V. Veți și *suprà*, p. 293. Sumele cu totul neînsemnate, de ex., un pitac sau un bănuț (*un liard*), ce unele persoane dădeau câte o dată ca un semn al perfecțiunii contractului, mai cu samă la țară, se numeau, în dreptul vechiū fr., *le denier d'adieu* sau *le denier à Dieu*. Veți Pothier, *Vente*, III, 509. Duvergier, *Vente*, I, 137. Guillouard, *Vente*, I, 21.

CAPITOLUL VII.

Despre efectele obligațiunilor.

Legiuitorul nostru, mai logic de cât acel francez, urmând în această privință împărțirea Codului italian, nu confundă efectul convențiilor cu acel al obligațiilor, ci tratează în capit. III despre efectul convențiilor și puterea lor legală ¹⁾, ear în capit. de față despre efectul obligațiilor.

Legiuitorul se ocupă în acest capitol: 1^o despre efectul comun a ori cărei obligații civile în genere (art. 1073); 2^o despre obligația de a da (art. 1074, § 1, § 2 din acest text fiind relativ la teoria riscurilor, după cum am vădut în t. V, p. 185 urm.); 3^o despre obligația de a face (art. 1075—1077); și în fine, 4^o despre daunele care pot să rezulte din inexecutarea obligațiunii (art. 1078 urm.).

Efectele comune ori cărei obligațiuni în genere.

Art. 1073. — Creditorul are dreptul de a dobândi îndeplinirea exactă a obligațiunii, și în caz contrar, are drept la desdaunare. (Art. 1021, 1074 urm., 1081 urm., 1084 urm. C. C. Art. 66, 81, 84, 110, 524 C. Com. Art. 1218 C. italian).

Efectul comun a ori cărei obligații civile este de a pune pe debitor în necesitatea juridică de ași îndeplini prestațiunea promisă, și raportul juridic este stêns îndată ce prestațiunea datorită a fost făcută creditorului (art. 1091) ²⁾.

Dacă debitorul nu și îndeplinește de bună voe prestațiunea sa, creditorul poate să'l constrângă la plată prin ajutorul puterii publice, sau la caz contrar, să ceară daune ³⁾.

¹⁾ Veđi t. V, p. 156 urm.

²⁾ „Das Schuldverhältniss erlischt, dice art. 362 din Codul german, *wenn die geschuldete Leistung an den Gläubiger bewirkt wird*“ Art. 362 C. german.

³⁾ Cpr. Baudry, II, 859. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 329. — Jurisprudența noastră a făcut mai multe aplicațiuni a acestui principiu. Cpr. Cas. rom. S-a I, anul 1879, p. 278. C. Focșani, *Dreptul* din 1885, No. 3. — Pentru ca una din părțile contractante să poată însă cere executarea obligațiunii sau daune, trebuie ca și dênsa să și fi îndeplinit obligația corelativă care o privește, dacă contractul este si-

Astfel, creditorul unei sumi de bani, va putea, după ce va dobândi mai întâi un titlu executor, să urmărească bunurile debitorului său și să le vîndă spre a fi plătit din prețul lor ¹⁾.

Dacă debitorul s'a obligat a preda un lucru determinat, mobil sau imobil, precum este, de exemplu, într'un contract de vîndare, creditorul va putea, prin ajutorul puterii publice, să dobîndească posesiunea acestui lucru.

Astfel, dacă 'mi ai vîndut casa d-tale sau un lucru mobil, pe care nu voești a mi'l preda, voi putea să te isgonesc din casă cu forța publică, sau să te oblig a'mi preda obiectul vîndut ²⁾

Casul în care oblig. consistă în non faciendo.

Dacă obligația debitorului consistă în a nu face ceva (*in non faciendo*), în *einem Unterlassen*, după cum se exprimă art. 241 din Codul german, și el a contravenit acestei obligațiuni, făcînd ceea ce se obligase a nu face, creditorul, pe lângă daunele la care are drept, poate să fie autorizat de justiție a distruge cu ajutorul puterii publice ceea ce debitorul a făcut în violarea dreptului său (art. 1076), dacă, bine înțeles, lucrul făcut poate fi distrus ³⁾.

Casul în care oblig. consistă în faciend.

Dacă obligația debitorului consistă în a face un lucru (*in faciendo*), și el n'o îndeplinește de bună voe, creditorul poate, de câte ori executarea acestei obligațiuni nu presupune neaparat faptul personal al debitorului, să fie autorizat a o aduce el însuș la îndeplinire cu cheltueala acestui din urmă (art. 1077) ⁴⁾.

Despre obligația de a da.

Cuvîntul a da (*dare*) are mai multe înțelesuri. El însemnează : 1^o a strămuta proprietatea unui lucru cu titlu

nalagmatic (art. 1021). Veđi *supră*, p. 92, nota 5. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, consid. de la p. 766. Cpr. și art. 320 urm. C. german.

¹⁾ Baudry, II, 859. Baudry et Barde, I, 330. Mourlon, II, 1138. T. Huc, VII, 133.

²⁾ Baudry, Baudry et Barde, *loco supră cit.* Laurent, XVI, 194. Thiry, II, 621, 630. Demolombe, XXIV, 400. Pand. fr., I, 1607. Mourlon, II, 1138. Veđi și *infră*, p. 304, text și n. 2.

³⁾ Veđi *infră*, p. 332, t. și n. 2.

⁴⁾ Veđi *infră*, p. 332, t. și n. 1.

gratuit, adecă a dărui (*donare*); 2^o a transmite proprietatea ¹⁾ sau alt drept real ²⁾ (art. 972): 3^o a transmite unei persoane usul și posesiunea unui lucru, de ex., a da în arendă sau cu chirie, etc.

În art. 972, cuvântul *a da* este luat în sensul răs-trâns și tradițional de a transmite proprietatea sau alt drept real, ear în art. 1074, § 1 și 1079, obligația de a da consistă în predarea unui lucru, pe care creditorul poate să'l ceară sub ori ce titlu, pentru a avea fie proprietatea, fie posesiunea sau usul acestui lucru ³⁾.

Efectele obligații de a da.

Obligația de a da face să se nască două alte obligațiuni, și anume: 1^o obligația de a preda lucrul creditorului (art. 1074, § 1) sau de a'l da în posesiunea lui (art. 1314); 2^o aceea de a pastra lucrul până la predarea lui (art. 1074, § 1).

1^o Predarea lucrului.

Art. 1074, § 1.—Obligațiunea de a da cuprinde pe aceea de a preda lucrul și de a'l conserva până la predare. (Art. 1075, 1079 urm., 1082 urm., 1314 urm., 1391 C. C. Art. 1219, § 1 C. italian. Art. 1136 C. fr.).

Art. 1074, § 2. Veți t. V, p. 185 urm.

Debitorul, care s'a obligat a da un lucru mobil sau imobil, pentru a transmite proprietatea sau numai usul ori posesiunea lui, este obligat a preda acest lucru creditorului cu toate accesoriile sale ⁴⁾ și a'l pune în posesiunea lui, pentru a se putea folosi de el.

1) Cpr. L. 75, § 10, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.* și L. 167, Pr., Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

2) L. 2, § 1 și 5, Dig., 45, 1, și L. 19, Dig., 8, 3, *De servitutibus prædiorum rusticorum.*

3) Laurent, XVI, 187. Thiry, II, 620. Demolombe, XXIV, 396. — Veți însă Baudry (II, 863), Baudry et Barde (I, 344), T. Huc (VII, 91), Colmet de Santerre (V, 52 bis I), Marcadé (IV, 477), Aubry et Rau (IV, § 299, p. 38, n. 3), după care a *da*, în art. 1074, ca și în art. 972, ar însemna a transmite proprietatea. Cpr. asupra acestei controversă pur teoretice, Pand. fr., I, 1588 urm.

4) Astfel, de exemplu, debitorul va trebui să dea creditorului odată cu lucrul și fructele ce el a produs și care, în

Astfel, într'o vânzare, vânzătorul trebuie să predea lucrul cumpărătorului (art. 1314 urm.); într'o locațiune, locatarul trebuie să predea lucrul chiriașului, în așa stare în cât el să se poată folosi de dânsul (art. 1421)¹⁾.

Debitorul nu se poate sustrage de la această obligație, și el datorind însuș lucrul promis, n'ar putea să se libereze plătind valoarea lui.

Dacă debitorul se opune a preda corpul cert care face obiectul obligații sale, creditorul are alegerea sau de a cere însuș lucrul și de a se pune în posesiunea lui *manu militari*, în virtutea hotărârii ce va dobândi pentru această²⁾, sau de a cere daune (art. 1073).

2^o Pastrarea lucrului până la predare (art. 1074, § 1).

Pentru ca predarea lucrului să poată avea loc la timpul hotărât prin convenție, debitorul trebuie să'l păstreze

momentul închierii contractului, nu erau încă percepute (art. 1324). Massé-Vergé, III, § 521, p. 364, nota 2.

Art. 314 C.
german.

„Dacă cineva se obligă a înstrăina sau a greva un lucru, ține art. 314 din noul Cod german, obligațiunea sa se întinde, în caz de îndoială, la accesoriile lucrului, „*auch auf das Zubehör der Sache*“. Cpr. și art. 926 din acelaș Cod.

- ¹⁾ Cpr. art. 535 urm., 581 urm. din noul Cod german.
- ²⁾ Laurent, XVI, 194. Demolombe, XXIV, 400. Thiry, II, 621. Baudry, II, 859. Baudry et Barde, I, 330. Demante, V, 53. Aubry et Rau, IV, § 299, p. 40, text și nota 8. Pand. fr. I, 1607. Vezi și *suprà*, p. 302. — Creditorul ar putea să fie autorizat de justiție ași procura cu cheltueala debitorului lucrul care face obiectul obligațiunii, chiar când acest lucru ar fi determinat numai în specia sa, căci fiind vorba de un gen, obligația n'a strămutat imediat proprietatea, și prin urmare, se apropie de obligația de a face, unde art. 1077 autorisă acest mod de procedare. Cpr. Pand. fr., I, 1608. Toullier D., IV, partea I, 64. Massé-Vergé, IV, § 530, p. 363, n. 4. Laurent, XVI, 196. Larombière, I, art. 1144, No. 11. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 677. — *Contrà*. C. Bruxelles, Répert. Dalloz, *loco cit.*, n. 1. Autorii sunt însă unanimi pentru a critica această decisiune. Astfel, dacă te ai obligat a'mi da un vagon de grâu cu preț de 1000 lei, voi putea, la caz de inexecutare, să cumpăr grâul cu autorisarea justiției în socoteala d-tale, după cursul momentului, rămânând ca, dacă cursul actual este superior prețului convenit, să'mi plătești această diferență (*quanti pluri mi emero*), cu titlu de daune. Cpr. Larombière, *loco supra cit.* Aubry et Rau, IV, § 299, p. 40, 41.

până atunci, de unde rezultă că obligația de a pastra lucrul nu este de cât consecința obligațiunii de a'l preda (art. 1074, § 1).

Aceasta lasă însă a se presupune că obligația are de obiect un corp cert și determinat, căci nu se poate pastra un obiect determinat numai în specia sa¹⁾.

Obligația de a pastra este o obligație de a face sau de a nu face; de a face ceea ce este neaparat pentru a împedeca stricarea lucrului în totul sau în parte; de a nu face ceea ce ar putea să aducă destrucțiunea sau deteriorarea lui, adecă perderea lui totală sau parțială.

Ca ori ce obligație de asemenea natură, ea se va preface în daune la caz de inexecutare (art. 1075), însă numai întru atâta întru cât această inexecutare va putea fi imputată *culpei* sau *greșălei* debitorului (art. 1082, 1083)²⁾.

Naște însă întrebarea: care este întinderea responsabilității debitorului și ce diligență trebuie el să pună în îndeplinirea obligațiunii sale.

Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să examinăm vechia și celebra chestiune a prestațiunii culpelor.

Teoria culpelor (Culpa contractuală).

Art. 1080. — Diligența ce trebuie să se pună în îndeplinirea unei obligațiuni³⁾ este tot-deauna aceea a unui bun proprietar⁴⁾.

¹⁾ Baudry, II, 865. Baudry et Barde, I, 344. Giorgio Giorgi, *Teoria delle oblig. nel diritto moderno italiano*, II, 3.

²⁾ Baudry, II, 865. Baudry et Barde, I, 345.

³⁾ Art. 1224 din Codul italian, de la care acest text este împrumutat, adăogă, ca și art. 1137 C. fr., fie că obligația este folositoare ambelor părți, sau numai uneia din ele. Art. 1224 C. italian.
Eată cum se exprimă art. 1224 din Codul italian: „*La diligenza che si deve impiegare nell' adempimento dell' obbligazione, abbia questa per oggetto l'utilità di una delle parti o d'ambidue, è sempre quella di un buon padre di famiglia.*“

„*Questa regola per altro si deve applicare con maggiore o minor rigore, secondo le norme contenute per certi casi in questo codice.*“

⁴⁾ Art. 1224 din C. italian, pe care legiuitorul nostru l'a luat de model, adăogă: afară de cazul depositului prevăduț de art. 1843 (1599 C. C. rom.) Expresiunea *bun proprietar* se

Această regulă se aplică cu mai mare sau cu mai mică rigoare în casurile anume determinate de această lege. (Art. 390, 528, *in fine*, 541, 567, 715, 767, 989, 990, 1429, 1508, 1564 urm., 1540, 1599, 1632 C. C. Art. 465, 506 C. Com. Art. 1224, C. italian. Art. 1137 C. fr.).

Definiția culpei.

Culpa sau *greșala* este un act (*culpa in committendo* sau *in faciendo*) sau o omisiune (*culpa in omittendo*)¹⁾, contrară dreptului altuia, însă fără intențiunea de a face răul, *culpa, factum inconsultum quo alteri nocetur*; ear dolul este ori ce acțiune sau omisiune prin care debitorul contravine cu rea credință obligațiunii sale²⁾.

Deosebire între culpa și dolul.

Ceea ce deosebește deci dolul de culpă este tocmai știința și intențiunea de a aduce altuia o pagubă³⁾.

mai găsește încă în art. 989, 1429, 1564, 1633, etc. În art. 390, 541 și 567 se vorbește de diligența unui *bun părinte de familie*, ceea ce este sinonim cu expresiunea bun proprietar (*homo diligens et studiosus paterfamilias*), după cum se exprimă L. 25, Dig., 22, 3, *De probationibus et presumptionibus*. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 101, nota 27. Arntz, III, 65. Thiry, II, 623.

Art. 116 C. Saxoniei.

¹⁾ Cpr. art. 1724 C. Calimach (1294 C. austriac). „Acela care, prin fapta sa, lezează drepturile altuia, dice art. 116 din Codul Saxoniei, trebuie să'l despăgubească, dacă este în culpă, fie că este vorba de un act pozitiv (*Thun*), sau de o simplă omisiune“. Cpr. art. 704 din proiectul extra-parlamentar a Codului german; art. 1902 C. spaniol, etc. Veși și t. V, p. 398, text și nota 1.

²⁾ Cpr. art. 1725 C. Calimach (1294 C. austriac).

Nimene nu se poate susține de la responsabilitatea care rezultă din dolul său.

³⁾ „*Ad dolum requiritur propositum laedendi*“, dice un vechi autor (Thomasius). „*Dolus, cum adest laedendi animus; culpa, factum inconsultum quo alteri nocetur*“. Veși Toullier D., III, partea II, p. 142, No. 224, nota 1. Molitor, I, 190. Baudry, II, 891. Veși și t. III a lucrării noastre, p. 402, n. 4 și t. V, p. 393. — Ori cine răspunde de dolul său (cpr. art. 528, *in fine*, 990, 1540, § 1) sau de culpa lata (art. 715), și acest principiu este atât de absolut în cât convenția prin care autorul dolului ar fi scutit de răspundere, ar fi nulă (art. 5). „*Illud nulla pactione effici potest, ne dolus praestetur*“. (L. 27, § 3, Dig., 2, 14, *De pactis*). L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositum vel contra*, dice în acelaș sens: „*Illud non probabis, dolum non esse praestandum, si convenerit: nam haec conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est; et ideo nec sequenda est*“. Veși și legile citate în t. V, p. 135, nota 3 și p. 502, n. 1. Cpr. Larombière, I, art. 1137, No. 13. Giorgio Giorgi, II, 39 și III, 376. Sourdat, *Tr. de la Responsabilité*, I, 662 VI. Baudry, II, 895. Laurent,

Vechii comentatori ai dreptului roman, precum Vin-
 nius, Cujacius, Alciat, Accursius, Duaren, Heineccius, etc. Vechia teo-
 rie a culpe-
 lor. și Pothier ¹⁾, distingeau trei feluri de culpe sau greșăli: 1^o
 culpa grea sau gravă (art. 715 C. C., 465 C. com.),
culpa lata, dolo proxima ²⁾; 2^o culpa ușoară (art. 506 C.
 com.), *culpa levis*; și 3^o culpa cea mai ușoară din toate,
culpa levissima.

Culpa *lata* consistă în negligența cea mai mare (*nimia* Culpa lata.
negligentia ³⁾), pe care omul cel mai rău gospodar sau mai
 puțin deligent și prevădător n'ar fi comis-o în propriile
 sale afaceri. Negligența, în asemenea caz, este atât de
 mare în cât devine o lipsă de bună credință și se deose-
 bește de dol numai prin lipsa de intenție daunatoare ⁴⁾.
 Greșala, în asemenea caz, este atât de grosieră, în cât ea
 se asimilează cu dolul ⁵⁾.

XVI, 296. Al. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234.
 Pand. fr., I, 1761 și 2085. Demante, V, 66 bis I. Troplong,
Vente, I, 474, 477 și *Dépôt*, 65. Er. Lehr, *Tr. élément. de*
dr. civ. germ., II, 712. Baudry et Barde, I. 360 și 492. T.
 Huc, VII, 152, *in fine*. Cpr. Cas. fr. și Cas. belg. D. P.
 76. 1. 449. *Pas. belge*, 80. 1. 132. Cas. Torino, *Il Foro italia-*
no (Roma), 78. 1. 797. Noul Cod german este expres în a-
 ceastă privință: „Debitorul nu poate fi descarcat de mai Art. 276, § 2
 înainte, dice art. 276, § 2 din acest Cod, de responsabili- C. german.
 tatea care rezultă din actele sale voluntare“. „*Die Haftung*
wegen Vorsatzes kann dem Schuldner nicht im voraus erlas-
sen werden“. Veđi și art. 114, § 1, Cod. fed. al obligațiilor
 din Elveția; art. 123 C. saxon. etc.

¹⁾ Pothier, *Oblig.*, II, p. 497 urm., *Appendice au traité des obligations*.

²⁾ L. 47, § 5, Dig., 30, *De legatis* I. Veđi și t. V a lucrării noastre, p. 501 și *infră*, p. 311, t. și n. 1.

³⁾ L. 213, § 2, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*.

⁴⁾ „*Latae culpae finis est, non intelligere, quod omnes intelligunt*“. L. 213, § 2 și L. 223, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*. Cpr. art. 1728, 1729 C. Calimach (1297 C. austriac). Veđi tom. V, p. 328, t. și n. 2 și t. III (art. 715), p. 403, *ad notam*.

⁵⁾ Cpr. art. 528, 715 C. C. „*Magna negligentia culpa est; magna culpa dolum*“. L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*. Veđi și L. 1, § 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*, unde se dice: „*Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere*“.—Legea 32, Dig., 16, 3, *Depositum, vel contra*, mai dice încă: „*Quod Nerva diceret latiore culpam dolum esse, mihi verissimum videtur*“. Veđi t. V, p. 328, nota 1;

Culpa levis
sau levior.

Culpa *levis* sau *levior*, sau greșala *mai mică*, după cum o numește art. 1759 din C. Calimach (art. 1332 C. austriac), este aceea care n'ar fi fost comisă de cătră un bun proprietar, adecă de un om de o diligență ordinară sau mijlocie (art. 1080), *homo diligens et studiosus paterfamilias*¹⁾.

Culpa levissima.

În fine, culpa *levissima*, de care vorbește un singur text²⁾, este aceea care n'ar fi fost comisă de omul cel mai diligent și de cel mai bun gospodar, *diligentissimus paterfamilias*³⁾.

Utilitatea
practică a a-
cestei împăr-
țiri a culpe-
lor.

Eată care era utilitatea practică a acestei divisiuni tripartite. În contractele în care numai interesul creditorului era în joc, precum este depositul, debitorul răspundea numai de *culpa lata*; în contractele care aveau de scop utilitatea ambelor părți, precum este vîndarea, locațiunea, etc., fie care parte răspundea de *culpa levis* sau *levior*; și în fine, în contractele care interveneau numai în interesul exclusiv al debitorului, precum este comodatul, în care părțile n'au în vedere de cât interesul împrumutătorului, debitorul răspundea numai de *culpa levissima*.

Aceste reguli admiteau însă oare care excepțiuni⁴⁾.

„*In contractibus, dicea Bartolus, qui celebrantur gratia dantis, tantum venit dolus et lata culpa. In his qui gratia accipientis tantum, venit levis et levissima. In his qui gratia utriusque, venit lata et levis*“⁵⁾.

Teoria actuală.
Dreptul
roman.

Această împărțire a culpelor, întemeiată pe mai multe texte din Digeste, și mai cu samă pe L. 5, § 2, Dig., 13,

p. 447, n. 2 și p. 501, n. 3. Maxima „*Magna culpa dolus est*“ nu era admisă în materie de crime: „*In lege Cornelia, culpa lata pro dolo non accipitur*“.

1) L. 25, Pr., in fine, Dig., 22, 3, *De probationibus*. Cpr. L. 25, § 7, Dig., 19, 2, *Locuti Conducti* și L. 11, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei vendite*. V. înfră, p. 312, t. și n. 1.

2) „*In lege Aquilia et levissima culpa venit*“. L. 44, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquilianam*. Veți t. V, pag. 502 și t. III, p. 403, *ad notam*.

3) Cpr. L. 18, Pr., Dig., 13, 6, *Commodati vel contra* și L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*.

4) Veți Pothier, *Oblig.*, II, 142 și *Appendice* la trat. obligațiilor, p. 497 urm. Baudry et Barde, I, p. 323, *ad notam*. Pand. fr., I, 1742. Baudry, II, 866. Veți și t. III a lucrării noastre, p. 402, nota 4.

5) Veți E. Canlci, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, IV, 37.

6, pe L. 13, § 1, Dig., 13, 7 și pe L. 23, Dig., 50, 16, combătută chiar în dreptul vechiului de Lebrun ¹⁾ și de Doneau (Donellus), în secolul al XVI-lea ²⁾, este cu drept cuvânt respinsă de autorii moderni, chiar în dreptul roman, unde nu existau de cât două feluri de culpe, *culpa lata*, *levior* sau *levissima*, și unde, după împrejurări, *culpa levis* se aprecia une-ori *in abstracto*, avënduse în vedere diligența unui bun părinte de familie în genere, făcënduse abstracțiune de obiceiurile și caracterul aceluia care o comisese, ear alte ori *in concreto*, luându-se ca termen de comparație pe însuș debitorul, el nefiind, în asemenea casuri, responsabil de cât atunci când nu avusese pentru îndeplinirea obligațiunii sale, îngrijirea ce el avea obiceiul de a arata în propriile sale afaceri. Cu alte cuvinte, *culpa levis in concreto* era aceea pe care debitorul n'ar fi comis-o în gestiunea propriilor sale afaceri, ear *culpa levis in abstracto*, aceea pe care n'ar fi comis-o un bun părinte de familie sau un bun proprietar în genere, *homo diligens et studiosus paterfamilias*. În *culpa levis in concreto* (art. 1080, § 2), se lua drept normă pe însuș acela care a comis-o, de ex. în materie de deposit (art. 1599) sau de mandat nesalariat (art. 1540, § 2), ear în *culpa levis in abstracto*, se lua de normă un om străin de o capacitate și de o diligență mijlocie (art. 989, 1080, § 1) ³⁾.

În cât privește casurile în care debitorul răspundea de *culpa lata* sau de *culpa levis* fie *in concreto*, fie *in abstracto*, autorii moderni fac următoarea distincțiune: Debitorul răspundea de ori ce culpă sau de *culpa levis in abstracto*, când trăgea un folos din contract, nerespundënd de

Culpa lata
sau levis în
abstracto și
in concreto.

¹⁾ Vedi disertatiia acestui autor, astăzi foarte rară, tipărită la Paris în 1764, intitulată: *Essai sur la prestation des fautes*, la care Pothier răspunde (*appendice, loco supra cit.*, p. 497 urm.), dîcënd că argumentele lui Lebrun n'au putut să'l convingă, ceea ce trebuie să se ierte, adaogă Pothier, (*loco cit.*, p. 501), unui bătrân pe care cu greu poți să'l desbari de ideile sale ruginite.

²⁾ Doneau, *Comment. juris civilis*, lib. XVI, capit. 6, 7. Vedi Mainz, *Eléments de dr. rom.*, II, § 260, nota 1. G. Danielopol, *Teoria culpelor*, art. publicat în *Gaz. avocaților* (1898), No. 15, p. 118.

³⁾ Cpr. G. Danielopol, art. cit. *Gaz. avocaților*, No. 13, p. 99, colona 2.

cât de *culpa lata*, când contractul nu prezintă pentru dên-
sul nici un interes personal.

Culpa levis
in concreto.

În fine, în cât privește responsabilitatea pentru culpa
ușoară (*levis in concreto*), ea avea loc prin excepție numai
în unele contracte, din cauza situațiunei particulare a de-
bitorului ¹⁾.

Dreptul ac-
tual.
Controversă.

Soluțiunea dreptului roman fiind astfel cunoscută,
naște acum întrebarea: care este teoria admisă de legiui-
torul modern? Chestiunea este din cele mai controver-
sate în Franția ²⁾.

Legiuitorul actual, prin art. 1080, pare a fi restur-
nat teoria simetrică și împărțirea tripartită a culpelor ast-
fel cum o înțelegeau vechii romaniști cu Pothier în frunte;
și Bigot-Prémeneu a dis, în expunerea de motive, că a-
ceastă împărțire este mai mult ingenioasă de cât utilă și
practică, calificând-o de subtilă ³⁾, și tot cam în acest sens
se exprimă și Favard în raportul său către Tribunal ⁴⁾.

Tradițiua romană a lasat cu toate aceste urme și în
dreptul actual, căci art. 715 C. C. și art. 465 C. com.
vorbesc de o *culpa lata*, în opoziție cu *culpa levis in ab-
stracto* (art. 989, 1080, § 1) și *culpa levis in concreto*
(art. 1080, § 2, 1540, § 2, 1599) ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Hasse, *Die Culpa des römischen Rechts* (Bonn, 1838,
ed. a 2^o; ediția 1^a e tipărită la Kiel, în 1815). Marezoll,
Lehrbuch der Institutionen des römischen Rechts, § 120. Ac-
carias, *Pr. de droit romain*, II, 662, 663 și p. 449, nota
2. Namur, *Instit.*, I, p. 304 urm. G. Danielopol, *Gaz. avo-
caților*, anul I (1898), No. 15. Pand. fr., I, 1743. Baudry
et Barde, I, p. 323, 324, *ad notam*. Molitor, I, 200 urm.
T. Huc, VII, 92. Rambaud, *Dr. romain* (Paris, 1893), II,
p. 315 urm. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 88. Maynz, *Dr.
rom.*, II, § 260. G. May, *Dr. rom.* (Paris, 1894), p. 366
urm. Girard, *Manuel élément. de dr. romain* (1897), p. 632
urm. Baudry, II, 866. Etienne, *Instit.*, II, p. 42 urm. Sour-
dat, *op. cit.*, I, 652 urm. Thiry, II, 623. Giorgio Giorgi,
II, 20 urm. Troplong, *Vente*, I, 361 urm. Ducaurroy, *Inst.,
expliquées*, III, 1068 urm. Arntz, III, 63 urm., etc. Veți și
t. V a lucrării noastre, p. 397 și 502.

²⁾ Veți diversele sisteme resumate în Aubry et Rau, IV, §
308, p. 100, nota 26. Demolombe, XXIV, 406 urm. Pand.,
fr., I, 1744 urm. Thiry, II, 623, etc.

³⁾ Loaré, *Législ. civile*, XII, 32, p. 326. Fenet, XIII, p. 230.

⁴⁾ Loaré, *op. cit.*, p. 431, No. 32. Fenet, XIII, p. 320.

⁵⁾ Veți și art. 506 C. com., care vorbește de *culpa levis*: „Că-
pitanul sau patronul, dice acest text, însărcinat cu coman-

Care este deci sistemul Codului actual? Mai înainte de toate nu rămâne nici o îndoială că debitorul va răspunde astăzi, ca și altă dată, în tot-deauna de dolul său și de culpa grea sau gravă, care este vecină cu dolul, *dolo proxima*¹⁾, pentru că nu se poate dice că el a fost de bună credință, atunci când a neglijat de a lua precauțiunile cele mai ordinare (art. 528, *in fine*, 715, 990)²⁾.

Cât pentru greșala ușoară, debitorul va răspunde în principiu de aceea pe care comentatorii moderni ai dreptului roman o numesc *culpa levis in abstracto*³⁾. In adevăr, după art. 1080, § 1, diligența ce debitorul trebuie să pună în îndeplinirea obligații sale, este *tot-deauna* aceea a unui bun proprietar (cpr. art. 989) sau a unui bun pă-

Culpa levis
in abstracto.

da unui vas, este răspunzător pentru greșălele sale *chiar ușoare*, pe care le comite în exercițiul funcțiilor sale. Responsabilitatea căpitanului, în casurile prevădute de acest codice, nu încetează de cât probându-se obstacole provenite din caz fortuit sau forță majoră. Vezi tom. V a lucrării noastre, p. 397. Cpr. asupra acestui text, Prospero Ascoli, *Il Codice de commercio italiano comment.* VI, p. 140 urm.

1) L. 47, § 5, Dig., 30, *De legatis* I. Vezi și *supră*, p. 307, t. și n. 2.

2) Ori cine răspunde de dol și de *culpa lata*, chiar și acei care nu sunt ținuți de cât de *culpa levis in concreto*, precum Art. 277 C. german. depositarul (art. 1599), mandatarul nesalariat (art. 1540, § 2), etc. Art. 277 din Codul german este formal în această privință: „*Wer nur für die iejenige Sorgfalt einzustehen hat, welche er in eigenen Angelegenheiten anzuwenden pflegt, ist von der Haftung wegen grober Fahrlässigkeit nicht befreit*“.

3) Acest sistem este formal admis în noul Cod german: „Debitorul, afară de o clausă contrară, dice art. 276 din acest Cod, răspunde de actele sale intenționate și de neglijența sa (*Vorsatz und Fahrlässigkeit*). Neglijența consistă în a nu presta îngrijirea cerută în relațiile ordinare“. *„Fahrlässig handelt, wer die im Verkehr erforderliche Sorgfalt ausser Acht lässt*“.

Art. 276 C.
german.

„Debitorul răspunde atât de propria sa culpă cât și de aceea a mandatarului său legal și a persoanelor ce el întrebuințează la executarea obligațiilor sale“ (art. 278). Art. 278 C. german.

„In urma punerii sale în întârziere, debitorul răspunde de ori ce culpă. El răspunde și de cazul fortuit, afară de cazul când dauna s'ar fi produs chiar dacă prestațiunea ar fi fost făcută la timp (art. 287). Art. 287 C. german.

„In urma punerii în întârziere a creditorului, debitorul nu răspunde de cât de fapta sa intenționată (dol) și de *culpa lata*“ (art. 300, § 1). Art. 300, § 1 C. german.

rinte de familie (art. 390, 541, 567), adecă a unui om atent și diligent, *homo diligens et studiosus paterfamilias*¹⁾; și aceasta, fie că obligația ar avea de obiect utilitatea ambelor părți contractante, sau numai a uneia din ele, de și textul nostru n'o spune anume, după cum o spun art. 1137 din Codul francez și art. 1224 din Codul italian, *abbia questa per oggetto l'utilità di una delle parti o d'ambidue*²⁾. Tipul deci pe care legiuitorul îl are de model nu este însuș debitorul, ci omul diligent și bun gospodar în genere. Prin urmare, dacă debitorul a făcut pentru lucrul datorit tot ce ar fi făcut un bun proprietar și un bungospodar, el va fi la adăpost de răspundere, de și el ar fi îngrijit de propriile sale afaceri cu o diligență mai mare și mai excepțională. De câte ori, din contra, el n'a făcut pentru lucrul datorit ceea ce ar fi făcut un *homo diligens et studiosus paterfamilias*, el va fi în culpă, și prin urmare, responsabil.

Persoanele care răspund de culpa levis in abstracto. Astfel, epitropul (art. 390)³⁾, membrii consiliului de familie, care și ei au mandat de la lege ca și epitropul⁴⁾; curatorul minorului emancipat (art. 425 urm.); consiliul judiciar rânduind răsipitorului (art. 458 urm.)⁵⁾; părintele ad-

1) L. 25, Pr., in fine, Dig., 22, 3, *De probationibus*. Veți și *suprà*, p. 308, t. și n. 1.

2) Veți *suprà*, p. 305, nota 3. — De câte ori legea vorbește de *culpă* sau *greșală* în genere, se înțelege culpa prevădută de art. 1080, § 1, și debitorul trebuie să aducă în îndeplinirea obligații sale diligența unui bun proprietar, fiind de principiu că regulile generale își primesc aplicațiune de câte ori nu s'a făcut o derogare la această regulă. Cpr. Pand. fr. I, 1758. Laurent, XVI, 226.

3) Veți t. II. p. 178 urm. Cpr. Laurent, XVI, 226 și X, 195. Thiry, I, 574. Bandry, II, 869, in finz. T. Huc, VII, 94. Alex. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 236. Baudry et Barde, I, 358. G. Danielopol, *Gaz. avocaților* (1898), No. 15. Veți și Cas. fr. D. P. 82. 1. 470. Cpr. art. 1833 din noul Cod german. Veți și *infrà*, p. 321.

4) Laurent, V, 181. Al. Degré, *Dreptul, loco cit.*, p. 237. Cpr. art. 1848, 1872 C. german. Veți și *infrà*, p. 321.

5) Laurent, V, 194, 355. Al. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 237. — În noul Cod german, consiliul judiciar nu mai are ființă (art. 211 L. de introducere a Codului civil, *Einführungsgesetz zum bürgerlichen Gesetzbuche vom 18 aug. 1896*), el fiind înlocuit prin interdicțiune (art. 6 C. C.). Acest Cod aduce o inovațiune însemnată, aplicând interdic-

ministrator a averii copiilor s \acute{e} i minori în timpul c \acute{a} s \acute{a} to-
riei (art. 343)¹⁾; administratorul provisor a bunurilor a-
parțin \acute{e} nd persoanelor internate într'un ospiciu de alienați
(art. 32 urm. L. din 15 dechembrie 1894)²⁾; usufructua-
rul (art. 541)³⁾, nsuarul și acel care are un drept de a-
bitațiune (art. 567)⁴⁾; chiriașul și arendașul (art. 1429)⁵⁾;
custodele sau sechestrul judiciar (art. 1633)⁶⁾; v \acute{e} nd \acute{e} torul

Art. 6 C.
german.

țiunea aceluia care, din cauza beției, se pune în imposibili-
tate de a-și administra afacerile sale, și își expune familia
a deveni saracă, sau compromite siguranța altuia: „*Ent-
mündigt kann werden: wer infolge von Trunksucht seine An-
gelegenheiten nicht zu besorgen vermag oder sich oder seine
Familie der Gefahr des Nothstandes aussetzt oder die Si-
cherheit anderer gefährdet*“. Această dispoziție, aplicabilă și
străinilor domiciliați sau av \acute{e} nd reședința în Germania (art.
8, L. de introducer), nu exista în primul proiect extra-
parlamentar; ea a fost adaosă în al doilea proiect, și a
trecut în Cameră, de și combătută de unii deputați, care se
temeau ca nu cumva aceasta să nu devie în mâna guvernului
o armă în materie electorală.

1) Laurent, XVI, 232, *in fine*. Baudry, II, 869, *in fine*. Bau-
dry et Barde, I, 358, *in fine*.

2) Cpr. Laurent, XVI, 232, *in fine*.

3) Laurent, VI, 526. T. Huc, VII, 94. Demolombe, X, 627.
Thiry, I, 745. Veđi și t. II a lucrării noastre, p. 597, *ad
notam*.

4) T. Huc, VII, 94. G. Danielopol, Al. Degré, *loco supra cit.*

5) Cpr. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 707. Guillouard, *Idem*,
I, 236.

6) Sechestrul judiciar raspunde de *culpa levis in abstracto* numai
când primește un salariu. De câte ori însă el nu cere res-
plata muncii sale, el nu raspunde, ca și depositarul, de cât
de *culpa levis in concreto* (art. 1599). Cpr. Baudry et Wahl,
Dépôt et Séquestre; 1300. Guillouard, *Idem*, 186. Trib. St.
Lo, *Pand. Périod.* 87. 2. 138.

Responsab.
sechestrului
judiciar.

Sechestrul judiciar nu poate să facă de cât actele con-
servatorii menite a împedea deteriorarea lucrurilor ce'i
sunt incredințate. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1298.—După o
altă părere se admite însă că sechestrul poate face actele
de administrație provisorie, neaparat la conservarea lucrui-
lui. Laurent, XX, 183. Guillouard, *op. cit.*, 177. Cas. fr.
D. P. 55. 1. 11.—Curtea noastră supremă a decis că se-
chestrul judiciar ale cărui atribuțiuni și drepturi n'au fost
specificate, nu are dreptul de a intenta acțiuni sau de a
sta în judecată, fără împuternicirea specială a tribunalu-
lui care l'a r \acute{e} nduit: „Considerând, ȕice Curtea, că seches-
trul judiciar numit fără specificarea atribuțiunilor și drep-

Actele ce
poate face
sechestrul.

care n'a predat încă lucrul vândut ¹⁾; dăruitorul, care n'a

turilor conferite, nu are de cât dreptul de a administra spre a conserva; că, din acest punct de vedere, el nu are în sine dreptul de a intenta acțiuni sau de a responde la o acțiune, fiind că aceasta nu însemnează a administra spre a conserva; că, dacă sechestrul judiciar, chiar în urma numirei și în fața unei împrejurări neprevădute, poate a se adresa la tribunalul care l'a numit spre a i conferi sau specifica oare care drepturi necesare după împrejurări, și dacă tribunalul poate conferi unui sechestrului și drepturi foarte varii, însă fără această conferire din partea tribunalului, nu poate fi admis ca sechestrul să exercite drepturi nerecunoscute; că, întru cât nu se constată de Curtea de apel că s'ar fi conferit sechestrului dreptul de a sta în judecată, fie la numirea lui, fie în urmă, ci Curtea îi recunoaște acea facultate numai în virtutea principiilor, aceasta constituie o violare a art. 1632 C. C., etc." Vezi *Dreptul* din 1896, No. 84 și Bulet. Cas. S-a II, anul 1896, p. 1569. Cpr. și Jud. ocol IV, București, *Cur. judiciar* din 1899, No. 2.

În cât privește procedura rânduiri sechestrului judiciar, se decide generalmente că acest sechestrul având o mare analogie cu sechestrul asigurător, poate fi ordonat pe calea grăcioasă, după o simplă cerere a părții interesate. Cpr. în acest sens, C. din Galatz, *Dreptul* din 1897, No. 77, și decisiile citate în t. III a lucrării noastre, p. 432, precum și trat. nostru în limba franceză, p. 188, n. 2. Acest sistem ni s'a părut însă inadmisibil: 1^o pentru că citarea părților în contradictor este singurul mijloc de a permite părților să convină asupra custodelui, după cum voește art. 1634; și 2^o pentru că este cu neputință de a se lua o avere din mânele unei persoane după o simplă reclamație adresată unei instanțe judecătorești. Cpr. Trib. Vaslui, *Dreptul* din 1885, No. 61. — În fine, după o altă părere, se decide că tribunalele sunt suverane apreciatoare dacă trebuie sau nu să se citeze părțile, după gradul de urgență ce presintă cererea de sechestrul. Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet., anul 1881, p. 16. Trib. Suceava, *Dreptul* din 1883, No. 13. Trib. Iași (D. Maxim președ.) *Dreptul* din 1892, No. 65.

1) „*Si nihil appareat convenisse, talis custodia desideranda est a venditore, qualem bonus paterfamilias suis rebus adhibet*“. L. 35, § 4, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*. „De va rămănea lucrul după sevârșirea vândărei la vândător, și se va strica din viclesugul lui sau din neluare aminte a lui, stricăciunea cătră dânsul privește“, țice Codul Caragea (art. 18, partea III, capit. 2, *Pentru vândări*). Cpr. Troplong, *Vente*, I, 361, 400. Al. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 236. Luigi Tartufari, *Il Cod. de commercio italiano commentato*, I, partea II, 124.

Proced. rânduiri sechestrului.
Citarea părților în contradictor.
Controversă.

predat încă lucrul dăruit (art. 828)¹⁾; barbatul administrator al zestrei femeii sale (art. 1243, 1275)²⁾; credito-

Tot la această răspundere va fi supusă și partea, care, intr'un contract, ar fi primit un lucru ca arvonă (art. 1298),

Art. 1298.

pentru că, prin primirea acestui lucru, ea contractează obligațiunea de a'l pastra cu îngrijirea unui bun părinte de familie. Acel care a primit arvona va răspunde de *culpa levis in abstracto*, fără însă a răspunde de cazul fortuit; ear acel care a dat arvona va răspunde de evicțiune. Cpr. Pothier, *Vente*, III, 501, 504. Merlin, *Répert.* v^o *Arrhes*, t. I, p. 495. Molitor, I, 182, p. 232. Pand. fr., v^o *Arrhes*, 28, 29.

¹⁾ Argument din art. 828, care face pe dăruitor responsabil

Art. 828.

de evicțiunea provenită *din facta sa*, și care nu există în Codul fr., fiind adaos de legiuitorul nostru, după art. 1077 din Codul italian. Veți t. IV a lucrării noastre, p. 183 urm. Dăruitorul, care deține în mâna lui lucrul dăruit, va trebui deci să'i deie îngrijirea unui bun proprietar, căci altfel el va fi responsabil de pierirea lui. Cu alte cuvinte, ca ori ce debitor, dăruitorul răspunde de *culpa levis in abstracto*. Cu toate că art. 828 lipsește în Codul fr., totuși această soluție este generalmente admisă și în Franția. Cpr. Laurent, XII, 388. — Veți însă Demolombe (XXIV, 544), care reproducând teoria lui Pothier (*Donations*, VIII, 133), declară pe dăruitor responsabil *numai pentru dol*, soluție care se vede formal admisă prin art. 521 din Codul german. Eată cum se exprimă acest din urmă text: „*Der Schenker hat nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten*“. Cpr. L. 18, § 3, Dig., 19, 5, *De donationibus*.

Art. 521 C.
german.

După acest din urmă Cod, și găsitorul unui lucru străin nu răspunde de cât de dolul sên și de *culpa lata*: „*Der Finder hat nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten*“ (art. 968).

Art. 968 C.
german.

²⁾ Laurent, XVI, 226, 232, *in fine*. Baudry, II, 869, *in fine*. Baudry et Barde, I, 358, *in fine*. Al. Degré, *loco cit.*

„Barbatul nu este răspunzător, dice art. 1639 lit. g din Codul Calimach, pentru stricăciunile zestrei din întâmplătoarele împrejurări, cum nici pentru obicinuita ponosire sau stricare a lucrurilor, ci numai pentru stricăciune sau păgubire pricinuită din vicleșugul (dol) sau lenivirea (culpa) lui“.

Art. 1639

C. Calimach.

La Romani, barbatul nu răspundea, în privința dotei, de cât de *culpa levis in concreto* (L. 17, Pr., Dig., 23, 3, *De jure dotium*), soluție admisă și în noul Cod german (art. 1359), ceea ce este mult mai logic, pentru că căsătoriile, de obicei, nu se fac cu ochii închiși, ci femeea sau părinții ei aleg barbatul, de unde rezultă că, în căsătorie ca și în o societate, nu se are în vedere un tip abstract, ci un tip relativ și individual. Cpr. G. Danielopol, *loco cit.*, p. 101 și t. III a lucrării noastre, p. 404, n. 2. „In inde-

Dreptul
roman.

rul amanetar (art. 1691)¹⁾; asociații (art. 1508)²⁾; curatorul unei moșteniri vacante (art. 725 urm.)³⁾, etc., fiind

Art. 1359 C.
german.

plinirea obligațiilor reciproce, care rezultă din căsătorie, dice art. 1359 din Codul german, soții nu sunt ținuți de a aduce de cât îngrijirea ce ei au de obicei de a avea în propriile lor afaceri, „*welche sie in eigenen Angelegenheiten anzuwendenden pflegen*“.

Codul Caragea.

1) „Când un zălog va cerea sminteală fiind în mâna împrumutătorului,... de se va pricinui din viclenie sau din lenivire a împrumutătorului, paguba este a împrumutătorului“. (Art. 12, partea III, capit 11, C. Caragea). Cpr. și art. 9, cap. 13 C. Andr. Donici.

Responsab.
asociațiilor.
Controversă.

2) Laurent, XVI, 226, *in fine* și XXVI, 253. Al. Degré, *Dreptul, loco cit.*, p. 239. Baudry et Wahl, *Société*, 195. Guillouard, *Idem*, 205. Danielopol, *loco-suprà cit.*, p. 118. Thiry, IV, 125. Cpr. art. 1580 C. Calimach (1191 C. austriac). — Veți însă Troplong (*Société*, 566 urm.), Berriat St. Prix (III, 7330), Arntz (IV, 1287), Duranton (XVII, 403), Aubry et Rau (IV, § 308, p. 101, n. 28), etc., după care asociatul ar răspunde numai de *culpa levis in concreto*. Cpr. L. 72, Dig., 17, 2, *Pro socio*; *Instit.*, III, 25, § 9, *De societate* și art. 94 C. com. german, după care fie care asociat este dator să aducă în afacerile societății diligența și sollicitudinea ce el este obicinuit a aduce în propriile sale afaceri.

Art. 708 C.
german.

Art. 708 din noul C. C. german are o dispoziție identică și este în perfectă armonie cu Codul de comerț. Eată cum se exprimă art. 708 din C. C.: „*Ein Gesellschafter hat bei der Erfüllung der ihm obliegenden Verpflichtungen nur für diejenige Sorgfalt einzustehen, welche er in eigenen Angelegenheiten auszuwendenden pflegt*“. Conform: *Landrecht für die Preussischen Staaten*, I, 17, § 211 urm.; art. 1371 C. Saxoniei, etc. Această din urmă soluție este conformă cu adevaratele principii, de și ea n'a fost consacrată de legea noastră, pentru că cine încheie un contract de societate cu altul, nu se referă la un tip abstract, ci are în vedere un tip relativ și individual, și cu atât mai rău pentru dânsul, dacă el și a pus încrederea în o persoană puțin deligentă: *Nam, qui parum diligentem socium sibi assumpsit, de se queri debet* (*Instit.*, III, 25, § 9, *in fine, De societate*). Cpr. Pothier, *Société*, IV, 124. Alex. Degré, G. Danielopol, *loco-suprà cit.*

3) Art. 727, care aseamănă administrația curatorului cu aceea a moștenitorului beneficiar, nu se opune la această soluție, pentru că textul sus citat nu vorbește de răspunderea care rezultă din gestiunea curatorului, ci compară numai modul său de administrație cu acel al moștenitorului beneficiar. Veți t. III a lucrării noastre, p. 425, *ad notam*. Cpr. Al. Degré, *Dreptul, loco-suprà cit.*, p. 236, 237. Laurent, X,

datori să administreze, să se folosească și să vegheze la conservarea lucrului ca niște buni părinți de familie, vor răspunde deci, conform art. 1080, § 1, de *culpa levis in abstracto*.

Această regulă nu este însă absolută, ci primește mai multe excepțiuni în unele cazuri determinate de lege, în care răspunderea debitorului este mai mare sau mai mică (art. 1080, § 2).

Astfel, în materie de deposit, depositarul fiind dator a îngriji de lucrul depositat întocmai precum îngrijește de lucrul său propriu (art. 1599), nu va răspunde de *culpa levis in abstracto*, ci numai de *culpa levis in concreto*, răspunderea sa fiind mai mică de cât cea prescrisă de art. 1080, § 1. Depositul fiind în adevăr gratuit (art. 1593), deponentul nu poate să ceară de la depositar o îngrijire mai mare de cât el are pentru lucrul său propriu, și aceasta este la adăpost de ori ce răspundere, chiar dacă el ar fi comis o culpă pe care n'ar fi comis-o un bun proprietar (*culpa levis in abstracto*). Motivul acestei dispozițiuni excepționale se întemeiază pe interpretarea voinței presupuse a părților contractante și pe împrejurarea că depositarul nu trage nici un folos din posesiunea lucrului depus¹⁾. La această rațiune destul de puternică, Portalis, în expunerea de motive, a mai adăos și alta, dicând că de-

Responsabilitatea depozitarului.
Art. 1599.

195. Demolombe, XV, 431. Marcadé, III, 274. Mourlon, II, 319. Baudry, II, 216. Aubry et Rau, VI, § 642, p. 735, t. și n. 19. F. Herman, II, art. 814, No. 18. Demante, III, 137 bis V.

1) Cpr. T. Huc, VII, 94. Baudry, II, 867. Thiry, IV, 180. Baudry et Barde, I, 350. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1054. Laurent, XVI, 223 și XXVII, 95 urm. Pand. fr., I, 1752. Alex. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 235. Arntz, III, 65. Giorgio Giorgi, II, 29. Guillaouard, *Dépôt*, 47. — Această soluție era admisă atât în dreptul roman (L. 31, Dig., 16, 3, *Depositi vel contra*), cât și în dreptul vechiu (Pothier, *Dépôt*, V, 27). Cpr. art. 1300 C. Calimach (964 C. austriac). Aceiaș soluție este admisă și în dreptul străin. Vezi art. 1843 C. italian; art. 113 C. federal al obligațiilor (Elveția); art. 690 C. german, etc. Eată cum se exprimă acest din urmă text: „*Wird die Aufbewahrung unentgeltlich übernommen, so hat der Verwahrer nur für die iejnige Sorgfalt einzustehen, welche er in eigenen Angelegenheiten anzuwenden pflegt*“.

Art. 690 C. german.

ponentul este în culpă de câte ori și a pus încrederea sa într'un depositar neglijent ¹⁾).

Aplicarea
art. 1566.
Controversă.

Ce trebuie să decidem în caz când atât lucrul depus cât și al său propriu fiind expuse la un pericol comun, depositarul, care n'ar fi putut scapa pe amândouă, ar fi scapat pe al său? Fi-va el responsabil în acest caz? Responsul este foarte simplu, de și chestiunea este controversată. Art. 1566 aplicabil comodatarului, care singur trage foloase din împrumut, nu poate fi aplicat depositarului, care departe de a trage vre un folos din deposit, aduce din contra un serviciu deponentului ²⁾).

Cu toate acestea, o distincțiune se impune. Dacă lucrul propriu al depositarului are o valoare mai mare, el a putut să'i dea preferință, aceasta fiind un act de bună administrație; dacă însă lucrul deponentului are o valoare superioară, depositarul, care a scapat pe al său, este în culpă, fiind că, cu bună samă, el ar fi scapat lucrul cel mai scump, dacă amândouă i ar fi aparținut. El nu va datori însă valoarea întreagă a lucrului depus, pentru că dacă ar fi scapat acest lucru, el ar fi putut, în baza art.

¹⁾ Vezi Baudry et Wahl, *op. și loco supra cit.* — Art. 1599 constituind o derogare de la dreptul comun, se înțelege că depositarul nu va răspunde nici de culpa cea mai gravă, dacă el o comite în propriile sale afaceri. Baudry et Wahl, 1056. Guillaouard, *Dépôt*, 50. — *Contrà.* Troplong, *Dépôt*, 65. Depositarul nu este deci supus nici unei răspunderi, dacă el n'a dat lucrului depositat îngrijirea excepțională ce ar fi descoperit știința modernă. Cpr. Guillaouard, 51. Baudry et Wahl, *loco cit.* C. Bordeaux, D. P. 89. 2. 11.

Depositarul
nu răspunde
nici o dată
de culpa le-
vis în abs-
tracto. Con-
troversă.

De asemenea, trebuie să decidem, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că depositarul nu va răspunde de *culpa levis in abstracto*, nici chiar atunci când el ar îngriji de propriile sale afaceri mai bine de cât un bun părinte de familie, pentru că art. 1599 constituind o derogare de la art. 1080, § 1, este de strictă interpretare, și depositarul nu poate fi în principiu responsabil de cât de *culpa levis in concreto*. Cpr. Baudry et Wahl, 1055. Colmet de Santerre, VIII, 139 bis II. Guillaouard, 48. Duranton, XVIII, 37. — *Contrà.* Pothier, *Dépôt*, V, 27. Troplong, *Idem*, 68, 69. P. Pont, *Petits contrats*, I, 426. Laurent, XXVII, 96.

²⁾ Cpr. t. V, p. 330, unde am văzut că art. 1566 nu este aplicabil nici gerantului de afaceri. — *Contrà*: art. 1891 C. spaniol. Vezi t. V, p. 330, nota 4.

1618, să ceară de la deponent valoarea lucrului său, pe care el l'ar fi sacrificat. Prin urmare, el va putea, în specie, să deducă această valoare din suma ce trebuie să plătească deponentului ¹⁾.

Imprejurările particulare în care depositul a avut loc, Art. 1600. putând însă să agraveze responsabilitatea depositarului, art. 1600 se grăbește a adăoga că această responsabilitate este mai mare și că depositarul va putea fi responsabil de *culpa levis in abstracto* (art. 1080, § 1): 1^o când el s'ar fi oferit însuș a primi lucrul în deposit (cpr. L. 1, § 35, Dig., 16, 3, *Depositum vel contra*); 2^o când s'ar fi stipulat vre o plată pentru paza depositului, *nisi fortè merces accessit* (L. 5, § 2, Dig.; 13, 6, *Commodatum, vel contra*); 3^o când depositul ar fi fost făcut numai în folosul depositarului (cpr. L. 4, Pr., Dig., 12, 1, *De rebus creditis*), sau în folosul ambelor părți ²⁾; 4^o și în fine, când părțile ar fi convenit ca depositarul să fie răspundător de ori ce culpă (cpr. L. 1, § 6, Dig., 16, 3, *Depositum, vel contra*). În acest din urma caz, pentru ca depositarul să fie responsabil de ori ce culpă, ori cât de ușoară ar fi, va trebui o clausă expresă și specială, căci dacă s'a dis numai că deponentul va răspunde de ori ce culpă (*omnis culpa*), se înțelege că părțile au prevădut *culpa levis in abstracto* ³⁾.

Art. 1623 prevede că ospetătorii sau hangii răspund, Responsab. ospetătorilor și hangiiilor. Art. 1623, 1625. *ca depositari*, pentru toate obiectele aduse în localul lor de călători, depositul unor asemenea lucruri considerându-se ca un deposit necesar. Acest text este însă inexact, pentru că, pe când depositarul nu răspunde în genere de cât de *culpa levis in concreto*, pentru că el prestează serviciile sale deponentului în mod gratuit (art. 1599), hangiu sau ospetătorul precum și persoanele care i sunt asimilate (v. t. V, p. 534, *ad notam*), răspund de *culpa levis in ab-*

¹⁾ Pothier, V, *Dépôt*, 29 și 71. Duvergier, *Dépôt* (t. XXI), 429. Thiry, IV, 181. Arntz, IV, 1403. Troplong, *Dépôt*, 72. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1069. Duranton, XVIII, 38. P. Pont, *Petits contrats*, I, (VIII a operei complete), 427. — Veđi însă Laurent, XXVII, 97. Guillouard, *Dépôt*, 63. Cpr. și Bolaffio, *Il Cod. di comm. ital. comment.*, I, partea I, 84. După acești din urmă autori, depositarul poate, în toate cașurile, să sacrifice lucrul depus pentru a scapa pe al său.

²⁾ Cpr. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1064. Guillouard, *Idem*, 57.

³⁾ Thiry, IV, 183, *in fine*.

stracto, pentru că ei nu prestează călătorului serviciile lor gratuit, ci încheie cu dânsul un contract cu titlu oneros, în care depositul nu este de cât un accesoriu¹⁾. În consecință, ei răspund nu numai de furtul comis de către oamenii sau slugile lor, ceea ce este o aplicațiune a dreptului comun (art. 1000), pentru că li se poate imputa o culpă *in eligendo*²⁾, dar încă și de acel comis de străinii care frecventează hanul sau ospătăria, pentru că ei trebuie să exercite în stabilimentul lor supravegherea cea mai riguroasă. Responsabilitatea lor nu încetează de cât în caz de furt cu mâna înarmată (art. 1625), și vom vedea că furtul cu efracție, prin escaladare sau cu chei minciunoase, nu constituiesc, în asemenea materie, un caz de forță majoră³⁾.

Responsabilitatea mandatarului nesalariat. Art. 1540, § 2.

O altă excepție la art. 1080, § 1 o găsim în art. 1540, § 2, căci de și mandatarul salariat răspunde de *culpa levis in abstracto*, conform principiului înscris în art. 1080, § 1⁴⁾, totuși art. 1540, § 2 prevădând o răspundere mai mică pentru mandatarul nesalariat, de aici rezultă că un asemenea mandatar răspunde numai de *culpa*

¹⁾ Cpr. Thiry, IV, 194. Baudry, III, 872.

²⁾ Cpr. Cas. rom. *Cur. judiciar* din 1899, No. 3. Trib. Paris, *Pand. Périod.* 98. 2. 128. V. și t. V, p. 529, t. și n. 1.

³⁾ Veți *infra*, p. 350, nota 5. — *Contrà*, în privința furtului cu efracțiune, P. Pont, *Petits contrats*, I, 540 și Trib. Iași (D. Maxim președ.), *Dreptul* din 1898, No. 73.

⁴⁾ Mandatarul, fie chiar salariat, ca și ori care altă persoană obligată în virtutea unui contract, nu răspunde însă nici într'un caz de *culpa levissima*. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 90. 1. 351. D. P. 91. 1. 380. Sirey, 90. 1. 408. Veți *Trop-long*, *Mandat*, 391. Fuzier-Herman, IV, art. 1992, No. 3.

Responsabilitatea executorului testamentar.

Executorul testamentar fiind și el un mandatar ales de testator, răspunderea sa va fi aceea a mandatarului în genere (art. 918 și 1540). Veți t. IV a lucrării noastre, p. 631, 632 și autorii citați acolo. Cpr. și Alex. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 237. Laurent, XIV, 376. Thiry, II, 464. Baudry, II, 628, *in fine*. Demolombe, XXII, 109. F. Herman, II, art. 1032, No. 57. Aubry et Rau, VII, § 711, p. 458. — Art. 2219 din noul Cod german prevede că, de câte ori executorul testamentar contravine obligațiilor sale, el este responsabil către moștenitor când este în culpă (*wenn ihm ein Verschulden zur Last fällt*), și chiar către legatari, dacă este vorba de executarea unui legat, și § 2 a acestui text adaugă că „dacă mai mulți executori testamentari sunt în culpă, toți sunt solidar responsabili, *haften als Gesamtschuldner*“.

Art. 2219 C. german.

levis in concreto, neavând deci nici o răspundere de câte ori el a îngrijit de afacerile ce i s'au încredințat ca și de propriile sale afaceri, chiar dacă un alt mandatar ar fi fost mai diligent de cât dânsul¹⁾.

Unii ar voi ca, în materie comercială (art. 374 urm. C. com.), mandatarul să presteze o diligență extraordinară, ca un bun părinte de familie de tot diligent (*diligentissimus paterfamilias*), ca un om cu o sută de ochi vecinic deschiși, *totus oculus*²⁾. Această distincțiune între mandatul comercial și acel civil neavând însă nici un fundament în legea pozitivă, trebuie să decidem că mandatarul comercial va fi ținut să presteze diligența ordinară a unui bun părinte de familie comerciant³⁾, adică a unui comerciant prudent și zelos, *eines ordentlichen Kauffmans*, după cum se exprimă art. 282 din Codul de comerț german⁴⁾.

Epitropul fiind un mandatar legal, și funcțiunile sale fiind gratuite⁵⁾, ar trebui să se decidă, prin aplicarea principiilor de mai sus, că el nu răspunde de cât de *culpa levis in concreto*, fiind la adăpost de ori ce răspundere de câte ori a depus în administrația tutelei, îngrijirea pe care a avut-o pentru propriile sale afaceri, soluție care era admisă și în dreptul roman⁶⁾; am vădut însă că epitropul trebuind să administreze bunurile minorului sau a interdictului *ca un bun părinte de familie* (art. 390, 454), el răspunde de *culpa levis in abstracto*, ear nu numai de *acea in concreto*⁷⁾.

Responsab. mandatarului în materie comercială. Controversă.

Responsab. epitropului.

1) Cpr. Laurent, XVI, 224 și XXVII, 475. Baudry, II, 867, *in fine*. Baudry et Barde, I, 352. Pand. fr., I, 1755. Thiry, III, 623. Vigie, II, 1241. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 237. G. Danielopol, *loco supra cit.*

2) Domenget, *Mandat*, I, 709. Delamarre et Lepoitvin, *Tr. théor. et prat. de dr. commercial*, II, 219.

3) Troplong, *Mandat*, 392. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 238. E. Caluci, *Il Cod. di comm. ital. comment.*, IV, 41.

4) Cpr. Bolaffio, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, I, partea I, 238.

5) Vezi t. II a lucrării noastre, p. 59, n. 2. Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1887, No. 1.—Vezi însă art. 1836 C. german.

6) „*In omnibus quæ fecit tutor, cum facere non deberet, item in his quæ non fecit, rationem reddat hoc iudicio: præstando dolum, culpam, et quantum in rebus suis diligentiam*“.
L. 1, Pr., Dig., 27, 3, *De tutelæ et rationibus distrahendis*, etc.

7) Vezi *suprà*, p. 312, t. și n. 3.

Aceste sunt casurile în care debitorul are o răspundere mai mică de cât cea prevădută de art. 1080, § 1. Eată acum un caz în care el are o răspundere mai mare.

Responsab.
comodataru-
lui. Art. 1564,
1566.

Art. 1564 începe prin a declara că comodatarul este dator să se îngrijească de conservarea lucrului împrumutat *ca un bun proprietar*, referinduse astfel la răspunderea dreptului comun, *culpa levis in abstracto* (art. 1080, § 1)¹⁾; dar eată că art. 1566, într'un caz particular, îi agravează responsabilitatea, prevădând că, dacă lucrul împrumutat pere prin caz fortuit, de ex., un incendiu, o inundație, etc., de la care comodatarul l'ar fi putut sustrage, substituindu'i un lucru al său, sau dacă el neputând scapa de cât unul din două lucruri, a preferat pe al său, atunci el este răspunzător de pierderea lucrului împrumutat²⁾.

Presupunând deci că lucrul împrumutat se găsea în pericol dimpreună cu alte lucruri de ale comodatarului, art. 1566 face pe acest din urmă responsabil, obligându'l a plăti valoarea lucrului împrumutat, dacă el n'a sacrificat lucrul său pentru a scapa pe acel al comodantului.

Se poate însă întâmpla ca lucrul comodatarului să fi fost mai scump de cât lucrul împrumutat, și în asemenea caz,

¹⁾ Baudry et Wahl, *Prêt*, 633. Guillouard, *Idem*, 33, 34. P. Pont, I, 76 urm. Troplong, *Prêt*, 77 urm. Laurent, XVI, 227 și XXVI, 471. Thiry, IV, 157. F. Herman, IV, art. 1880, No. 1. Demolombe, XXIV, 412. Baudry, II, 867 și III, 811. — *Contrà*. Pothier, *Prêt à usage*, V, 48. Duranton, XVII, 521 urm. După acești din urmă autori, comodatarul ar răspunde de *culpa levis*, și deci și de cea *levis-sima*. Argument din L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*, unde se dice: „*Ille qui mutuum accepit exactissimam diligentiam custodiendae rei praestare complectitur; nec sufficit ei eandem diligentiam adhibere quam suis rebus adhibet, si alius diligentior custodire poterit*“.

In Codul german, comodatarul nu răspunde de cât de dol și de negligența sa grosieră: „*Der Verleiher hat nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten*“ (art. 599).

²⁾ Aceasta lasă însă a se presupune că pericolul a permis comodatarului de a face o alegere, căci dacă primejdia era atât de mare în cât el n'a putut scapa din răpegiune de cât lucrurile care 'i au picat sub mână, ori ce răspundere din partea sa încetează. Pothier, V, *Prêt à usage*, 56, *in fine*. Guillouard, *Prêt*, 39. Baudry et Wahl, *Idem*, 642. Baudry, III, 815. Colmet de Santerre, VIII, 82 bis V și VI. F. Herman, IV, art. 1882, No. 2.

comodatarul scăpând lucrul cel mai scump, a făcut ceea ce trebuia să facă ori ce bun proprietar, și cu toate acestea, legea îl face responsabil, impunându-i, în acest caz particular, o diligență mai mare de cât aceea a unui bun proprietar (art. 1080, § 1). Comodatul având, în adevăr, de obiect interesul exclusiv al împrumutătorului, legea impune acestuia o diligență excepțională pentru conservarea lucrului împrumutat ¹⁾, soluțiune care era admisă și la Romani ²⁾.

În fine, după art. 715, moștenitorul beneficiar nu răspunde, în cât privește administrația sa, de cât de greșălele sale cele grave (*culpa lata*) ³⁾ și de dol.

Responsab.
moștenitoru-
lui benefi-
ciar. Art. 715.

Moștenitorul beneficiar administrând averea de moștenire fără nici o plată (art. 1534), răspunderea sa ar fi trebuit să fie aceea a unui mandatar nesalariat, ceea ce însemnează că, după rigoarea principiilor, el ar fi trebuit să răspundă de *culpa levis in concreto* (art. 1540, § 2), dacă nu de *culpa levis in abstracto*, ca ori ce administrator a unei averi străine (art. 390, 1080, § 1, 1540, § 1). Cu toate acestea, art. 715, prin excepție, nu'l face

1) Pothier, V, *Prêt à usage*, 56. Baudry, II, 867. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 353. Baudry et Wahl, *Prêt*, 643. Troplong, *Idem*, 117. Guillaouard, *Idem*, 39. Massé-Vergé, IV, § 724, p. 460, n. 3. P. Pont, I, 95. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1753. Demolombe, XXIV, 412. Demante, V, 54 bis II.—*Contrà*. Laurent, XXVI, 474. Duranton, XVII, 527. Giorgio Giorgi, II, 30.—În ori ce caz, art. 1566 nu este aplicabil deponentului (veți *suprà*, p. 318, și 319, t. și nota 1), nici gerantului de afaceri. Veți t. V, p. 330.

2) „*Si incendio, vel ruina aliquid contigit, vel aliquod damnum fatale; non tenebitur, nisi fortè, cum possit res commodatas salvas facere, suas prætulit*“. L. 5, § 4, Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra*. Veți și *Pauli Senten.*, § 2, 2, 4, *De commo-dato et deposito*, etc.

3) Art. 715 nu înțelege a vorbi de greșălele grave apreciate *in abstracto*, ci de acele apreciate *in concreto*, adică care consistă în a fi mai puțin diligent pentru alții de cât pentru sine. „*Talem igitur diligentiam præstare debet, qualem in suis rebus*“ (L. 25, § 16, Dig. 10, 2, *Familie eriscundæ*); de unde rezultă că culpa, care ar fi considerată ca ușoară *in abstracto*, ar putea deveni gravă, dacă ar fi considerată *in concreto*. Cpr. Baudry, II, 206. Demolombe, XV, 236. F. Herman, II, art. 804, No. 2. Veți și t. III a lucrării noastre, p. 404.

responsabil de cât de greșălele sale cele grave, care presupun o lipsă totală de prevedere (*crassa et supina negligentia*).¹⁾

Care să fie oare cauza unei atare excepțiuni? Pothier²⁾, de la care autorii Codului au împrumutat acest principiu, dice că moștenitorul beneficiar nu răspunde de cât de greșălele sale cele grave, pentru că el este administratorul bunurilor sale proprii, ceea ce ar constitui o garanție pentru creditori.

Critică la a-dresa legiuitorului.

Motivul dat de Pothier este însă departe de a fi concludent, pentru că moștenitorul nu este proprietar în puterea cuvântului (art. 480), de vreme ce el administrează o avere de care nu poate dispune. Este adevărat că, în unele cazuri, o parte din avere poate să îi rămâe lui, însă chiar în asemenea cazuri, moștenitorul este liber de a-și compromite interesele sale, nu însă și acele ale creditorului sau legatarului. Sistemul Codului este deci greșit, și lucrul este așa de adevărat în cât unii autori punându-se mai presus de cât legea, dic că, prin *greșăli grave*, legiuitorul poate să fi înțeles *culpa levis in concreto*³⁾. Aceasta nu însemnează însă a interpreta textul, ci a-l schimba, și nimic nu ne autorisă a substitui cuvintelor *greșală gravă*, care figurează în text, expresiunea *greșală ușoară*.

Responsab. gerantului de afaceri. Art. 990.

Un alt caz în care responsabilitatea este limitată numai la dol, și prin urmare, și la *culpa lata*, este acel excepțional prevăzut de art. 990. Acest text prevede, în adevăr, că gerantul de afaceri nu răspunde de cât numai de dol, și prin urmare, și de greșălele sale grave, *dacă fără intervențiunea lui, afacerea s'ar fi putut compromite*⁴⁾, so-

1) Cpr. Trib. Covurlui (D. Tazloanu pr. presed.), *Dreptul* din 1899, No. 15.

2) Pothier, *Success.*, VIII, capit. III, S-a III, art. 2, § 4, p. 129.

3) Cpr. Baudry, II, 206. Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2061. Demolombe, XV, 236. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, *Comment. du C. C.*, II, art. 804, No. 623.

Art. 680 C. german.

4) „Dacă gestiunea de afaceri are de scop îndepărtarea unui pericol iminent, care amenință pe stăpân, dice art. 680 din Codul german, gerantul nu răspunde de cât de dolul său și de *culpa lata*“. „*Bezweckt die Geschäftsführung die Abwendung einer dem Geschäftsherrn drohenden dringenden Gefahr, so hat der Geschäftsführer nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten*“. Cpr. L. 3, § 9, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*, a cărui text este citat în t. V, p. 327, n. 3, și L. 11,

luție admisă și în noul Cod german și bazată pe echitate ¹⁾.

Ar fi fost nedrept, în adevăr, ca acela care din amiciție numai (*affectione coactus*), și fără nici un interes, s'ar fi amestecat în afacerile altuia și ar fi împedecat de a se aduce stăpânului o pagubă iminentă, să răspundă și de greșălele ușoare, pe care el le ar fi comis în cursul unei gestiuni desinteresate.

Dar dacă, în cazul excepțional prevăzut de art. 990, gerantul nu răspunde de cât de dolul său și de *culpa lata*, el va răspunde și de *culpa levis in abstracto* de câte ori se va fi amestecat în afacerile altuia fără nici o necesitate, *nulla necessitate cogente* (L. 3, § 10, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*). Casul în care gerantul răspunde de culpa levis în abstracto. Art. 989, 1080.

Aceasta rezultă din art. 989, după care gerantul este obligat a da gestiunii sale îngrijirea unui bun proprietar. Art. 989 reproducând termenii art. 1080, § 1, a înțeles, cu bună samă, a se referi la culpa prevădută de acest text, adică la *culpa levis in abstracto* ²⁾.

Precum vedem, gestiunea de afaceri se deosebește în această privință de mandat, căci, pe când mandatarul nesalariat răspunde numai de *culpa levis in concreto* (art. 1080, § 2 și 1540, § 2), ca și depositarul (art. 1599); gerantul de afaceri răspunde de *culpa levis in abstracto* (art. 989 și 1080, § 1), de și gestiunea de afaceri este prin esența sa gratuită ³⁾. Deoseb. între gestiunea de afaceri și mandatul.

Motivul acestei deosebiri este că, pe când mandata-

Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Si negotia absentis et ignorantis geras; et culpam et dolum præstare debes*“.

¹⁾ *Que sententia habet æquitatem*. L. 3, § 9, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*. Vezi t. V a lucrării noastre, p. 327, t. și n. 3.

²⁾ Cpr. Laurent, XVI, 225. Demolombe, XXXI, 144. Pécucen, II, 113. Al. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 238. Vezi și t. V a lucrării noastre, p. 326 și 349.

³⁾ Vezi t. V, p. 335, t. și n. 1 și p. 350. Cpr. art. 1394 din C. olandez, unde se dice că acela care a gerat afacerile altuia fără mandat, n'are drept la nici un salariu. Această soluție este admisibilă și în Codul nostru, cu toată părerea contrară a lui Demolombe (XXXI, 174), pentru că gerantul având dreptul numai la cheltuețele sale utile și necesare (art. 991), salariul nu poate fi considerat ca o cheltueală. Cpr. Laurent, XX, 331. T. Huc, VIII, 384. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 215 urm. Vezi și t. V, p. 335, n. 1. Gratuitatea gest. de afaceri.

rul a fost ales de mandante și acest din urmă poate să și impute faptul că a ales un mandatar neglijent, gerantul de afaceri s'a amestecat în afacerile altuia de la sine și fără a fi poftit. Eată pentru ce răspunderea sa este mai mare de cât aceea a mandatarului ¹⁾).

Casul în care gerantul răspunde de cazul fortuit.

Cât pentru cazul fortuit, care ar fi cășunat pierderea lucrului proprietarului, gerantul nu va putea fi chemat la răspundere de cât atunci când acest caz ar fi consecința unei greșăli a sale... *si culpa casum præcessit*²⁾).

Aceasta este teoria culpelor, asupra căreia s'ar putea scrie un volum întreg.

Oblig. la care se aplică art. 1080.

Art. 1080 fiind așezat de legiuitorul nostru sub rubrica: *despre efectul obligațiunilor* și cuprinzând un principiu general în materie de responsabilitate, este aplicabil tuturor obligațiilor convenționale, fie că ele consistă în a da proprietatea sau folosința unui lucru, fie în a face sau a nu face un lucru ³⁾).

1) Veți t. V, p. 326, 327, 349 și autorii citați acolo. — În cât privește celelalte deosebiri care există între mandat și gestiunea de afaceri, veți t. V, p. 326, 335, n. 3, 339 și 348 urm.

2) Veți t. V. p. 329, 330, 417 și autorii citați acolo.

Dreptul roman.

În dreptul roman, gerantul răspundea și de cazul fortuit, atunci când el gerase afacerile altuia în contra voinței stăpânului (L. 8, § 3, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*) (cpr. art. 678 C. german), *împotriva puternicei voințe a proprietarului*, după cum se exprimă art. 1393 din Codul Calimach (1040 C. austriac), *si quis nolente et specialter prohibente domino rerum, administrationi earum sese immiscerit* (L. 24, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*), sau când făcuse acte periculoase, pe care stăpânul nu avea obiceiul de a le face, *veluti si novum negotium, quod non sit solutus absens facere, in nomine ejus geras* (L. 11, Dig., loco cit.). Această soluțiune, formal admisă de unele legislațiuni străine, de ex., de Codul federal al obligațiilor (art. 470), de Codul spaniol de la 1889 (art. 1891), etc., este admisă de unii și sub Codul actual. Cpr. Arntz, III, 464, *in fine*. Veți t. V a lucrării noastre, p. 319 urm.

Dreptul francez.

3) Această soluție este generalmente admisă și în Franția, cu toate că, în Codul francez, textul corespunzător (art. 1137) este așezat sub rubrica: *despre obligația de a da*. Cpr. Demolombe, XXIV, 404. Thiry, II, 624. Marcadé, IV, 505. Baudry, II, 869. Baudry et Barde, I, 357. Laurent, XVI, 232. Demante, V, 54 bis. — *Contrà*. Larombière, I, art. 1137, No. 15.

El este de asemenea aplicabil obligațiilor care rezultă din quasi-contracte și din lege ¹⁾.

Art. 1080 n'ar fi însă, în părerea generală, aplicabil la obligațiile care rezultă din delictе sau quasi-delictе (art. 998, 999), și autorul unui delict sau unui quasi-delict ar răspunde nu numai de *culpa lata* și *levis*, ci chiar de culpa cea mai ușoară (*culpa levissima*)²⁾. „Considerând, dice Curtea de casație din Franca (21 ianuar 1890), că numai în materie de delictе sau de quasi-delictе, *ori ce greșală* obligă pe autorul ei a repara dauna care provine din un fapt al său... etc.”³⁾. Am vădut însă cât de greșită este această opinie, cu toate că ea este generalmente admisă, pentru că, în drept, nu se cere nici o dată o mai mare diligență de cât aceea a unui bun părinte de familie (*homo diligens et studiosus paterfamilias*), diligența unui *diligentissimus paterfamilias* fiind mai presus de puterea mijlocie a oamenilor și cerând o prea mare stăpânire de sine, o luare aminte apropiată de infaibilitate. Art. 1080 este deci aplicabil și în materie de culpă extra-contractuală sau aquiliană, și autorul unui delict sau unui quasi-delict nu va răspunde de *culpa levissima*, care este necunoscută atât în dreptul roman cât și în dreptul actual, ci numai de *culpa lata* și de *culpa levis*⁴⁾.

Aplicarea art. 1080 în materie de delictе și de quasi-delictе. Controversă.

Despre obligația de a face sau de a nu face.

Obligația de a face⁵⁾ este aceea în virtutea căreia debitorul se obligă a îndeplini un fapt determinat, de exem-

1) Veđi autorii citați în nota precedentă.

2) Baudry, II, 1349. Baudry et Barde, I, 355 și autorii citați în t. V a lucrării noastre, p. 396, n. 2.

3) Cas. fr. D. P. 91. 1. 380. *Pand. Périod.*, 90. 1. 351.

4) Veđi t. V, a lucrării noastre, p. 396, 397 și p. 415, n. 3. Cpr. Al. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 321.

5) Jurisprudența consideră ca o obligație de a face, sarcina impusă de un testator administrației unui ospiciu de a hrăni, crește și întreține copii mici (C. Lyon, D. P. 54. 2. 187); obligația impusă chiriașului de a justifica cătră proprietar, într'un termen oare care, plata impozitelor imobilului închiriat (Cas. fr., D. P. 57. 1. 388. Laurent, XVI, 190. *Pand. fr.*, I, 1596); promisiunea de a' și da demisia dintr'o funcție publică (cpr. D. P. 45. 3. 99. D. P. 57. 1. 417. *Pand. fr.*, I, 1598); obligația de a hrăni un animal în tot timpul vieții unei persoane (*Pand. fr.*, I, 1601); con-

Exemple de oblig. de a face.

plu, a clădi o casă, *insulam fabricari*, a ara un pământ,

venția prin care un actor și-ar angaja de mai înainte talentul său în folosul unui autor sau unui antreprenor de spectacole publice (cpr. D. P. 47. 3. 110. D. P. 56. 2. 71. D. P. 57. 1. 417. Pand. fr., I, 1599); obligația luată de o doică sau mână de a alăpta un copil până la întărcarea lui (Pand. fr., I, 1626 și sentința judecăt. de pace din Montélimar (26 iunie 1873), citată acolo. Cpr. asupra tuturor acestor chestiuni și altora de asemenea natură. Pand. fr., I, 1595 urm.

Obligația proprietarului, care închiriază farmacia sa unei alte persoane, consistând numai în îndatorirea de a pune la dispoziția închirietorului fondul de comerț al farmaciei împreună cu autorizațiunea respectivă, nu este însă o obligație de a face, ci o obligație de a da. Cpr. C. Galatz (El. G. Econom președ.), *Dreptul* din 1898, No. 76.

Trebue să reamintim, cu această ocaziune, deși chestiunea este controversată, că farmaciștii sunt în genere considerați ca comercianți. Cpr. Cas. rom. și C. București, *Dreptul* din 1898, No. 75 și nota D-lui Al. Degré. *Cur. judiciar* din 1898, No. 40. *Dreptul* din 1897, No. 56. *Dreptul* din 1879, No. 46 și din 1880, No. 4. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, p. 103, nota 1. Molinier, *Dr. comm.*, I, 133. Bédarride, *Des Commerçants*, I, 44. Goldschmidt, *Handbuch des Handelsrechts*, I, p. 526. L. Bolaffio, *Il Cod. di comm. italiano commentato*, I, partea I, 31, și decisiile trib. italiene citate de acest autor. Veți și t. V a lucrării noastre, p. 536, n. 1.—*Contrà*, Namur, *Le Code de comm. belge*, I, 49. Galuppi, *Istituzioni di diritto comm.*, I, p. 50. Trib. Fălciu și C. Iași (decisie casată), *Curierul judiciar* din 1898, No. 20.

Ce trebue să decidem în privința obligații luate de un pictor de a executa un portret? Curtea din Paris a decis că asemenea obligație constituie o obligație de a face, ear nu o vîndare, de unde Curtea a tras următoarele consecințe: 1^o Portretul rămînînd proprietatea artistului până la predare, nu poate să easă din posesiunea lui de cât prin voința sa; 2^o În caz când artistul refuză de a preda opera sa, el nu poate fi condamnat de cât la restituirea prețului, dacă l'a primit, și la daune (art. 1075), fără a putea însă fi obligat a'l preda clientului său. Curtea recunoaște însă că portretul, care astfel rămîne în mîna artistului, nu este proprietatea sa absolută, și că el nu'l poate întrebuița la un uz public sau privat, de cât după ce l'a prefăcut astfel în cât persoana, a cărei trăsături fusese reproduse, nu mai poate fi recunoscută. Veți D. P. 1898. 2. 465.

Această deciziune, contrară jurisprudenței anterioare, este

Oblig. proprietarului care și închiriază farmacia sa unei alte persoane.

Comercialitatea farmaciștilor. Controversă.

Oblig. luată de un pictor de a executa un portret. Controversă.

a sapa un șanț, *fossam fodiri*, etc., ear obligația de a nu

însă criticată de amicul și fostul nostru coleg de școală, Marcel Planiol, actualmente profesor la facultatea juridică din Paris, pentru că făgăduința de a executa o lucrare pentru un preț determinat, se consideră în genere ca o vânzare, de câte ori lucrătorul se obligă a face lucrarea cu materia lui, precum este în specie. „*Placuit tantum emptio-nem et venditionem contrahi*“. (*Instit.*, III, 24, *De locatione et conductione*, § 4). (Argument din art. 1411, § ultim, după care luarea în antreprisă a sevêrșirei unei lucrări, drept un preț determinat, se consideră ca o închiriere numai când materia primă se procură de acela pentru care lucrarea se executază, ear nu de acel însărcinat cu facerea ei). În acelaș sens se mai poate încă invoca art. 1479, care aplică principiile de la vânzare, când ȳice că, de câte ori lucrătorul procură materia, risco-pericolul remăne în sarcina lui, dacă lucrul pere prin ori ce chip, înainte de predarea lui, afară de cazul când comitentul ar fi întârȳiat primirea lui. Cpr. Pothier, *Louage*, IV, 394. Baudry, III, 730. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1837. Troplong, *Idem*, 962 urm. Guillaouard, *Louage*, II, 772, 814 și *Vente*, I, 66. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 152. Laurent, XXVI, 5. Colmet de Santerre, VII, 241 bis I și II. Desjardins, *Dr. maritime*, I, 146. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, 1134. Thiry, IV, 87. Arntz, IV, 1224. Prospero Ascoli, *Il Codice di comm. ital. commentato*, VI, 27. Tot în acest sens este și jurisprudența. Veȳi D. P. 75. 1. 303. D. P. 87. 2. 157. D. P. 97. 1. 89 și nota lui M. Planiol, etc. Această soluție, admisă în dreptul roman (*Instit.*, III, 24, § 4, *De locat. et conductione*) și în dreptul vechiu francez (cpr. Pothier, IV, *Louage*, 394), era admisă și în Codul Calimach: „Fiind îndoială, ȳice art. 1546 din acest Cod (1158 C. austriac), dacă tocmală Art. 1546 C. Calimach. pentru facerea unui lucru, are să se socotească de cumparare și vânzare, sau de năimeală a lucrului, se judecă după juridica presumpție cum că dătătorul materiei au tocmit pe meșter, ear dacă meșterul au dat materia, se socotește că este cumparare și vânzare“. Cpr. art. 651 din noul Cod german, 352, § 1 C. federal, etc. — Cu toate acestea, în dreptul actual, chestiunea este controversată, și unii consideră asemenea contract ca o simplă închiriere (cpr. Duranton, XVII, 250; Duvergier, *Louage*, II, 335; C. Lyon, D. P. 93. 2. 229 urm.), ear alții, ca o *locatio operarum* până la primirea lucrului, și ca o vânzare, în urma primirei sale (cpr. Aubry et Rau, IV, § 374, *ab initio*, p. 525, text și nota 2; Mourlon, III, 818, etc.), ceea ce în ori ce caz este inadmisibil, pentru că un contract nu poate să și schimbe natura prin executarea sa, și această natură trebuie să fie apreciată în momentul formărei sale. Ori, în specie pictorul nu s'a obli-

face este aceea care constrânge pe debitor a se abține de

gat a face un lucru, după cum pe nedrept a decis Curtea din Paris prin decizia de mai sus, ci a'și vinde opera sa, după ce o va termina. Nu este însă vorba în specie de vândarea unor mărfuri ordinare, ci de o vândare specială, în care natura lucrului vândut, adecă a unui lucru viitor, va avea neaparat o inriurare asupra condițiunilor contractului. Aceste sunt adevaratele principii. Cpr. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1837 și nota lui M. Planiol în D. P. 1898, 2, 465 urm.

Din cele mai sus expuse ar urma că tot ca vândare trebuie să se considere contractul prin care un tipograf s'ar obliga a tipări o carte cu hârtia lui. Acest mod de a vedea ar fi însă greșit, pentru că, dacă tipograful procură hârtia, autorul îi dă manuscriptul său. Este deci vorba în specie de o obligație de a face din partea tipografului, care, prin urmare, la caz de inexecutare, se va pface în daune (art. 1075).

Codul Calimach consideră însă acest contract ca o locațiune de opere (năimeală de lucrări), ceea ce poate fi adevarat până la un punct oare care, dacă autorul a ramas stăpânul operei sale. Când însă tipograful a devenit stăpânul operei sau edițiunei, așa cum prevede art. 1552 din acest Cod, atunci contractul este o vândare în toată puterea cuvântului, și este de mirat cum atât Codul Calimach cât și acel austriac au putut să considere asemenea contract ca o simplă locațiune.

Eată dispozițiunile pe care le cuprinde, în această privință, Codul Calimach: „Dacă alcătuitorul unui manuscript dice art. 1552 din acest Cod (1164 C. austriac), tocmindu-se va da cuiva dreptul de a' l tipări și a' l vinde, se leapădă prin această tocmală de dritul de a încredința tipărirea acestui manuscript la altul“.

„Autorul este dator să dee manuscriptul său după tocmală, ear tipograful ca să'i plătească îndată, după primirea manuscriptului, prețul tocmit“. (Art. 1553 C. Calimach, 1165 C. austriac).

„Dacă autorul nu va da manuscriptul la termen sau după chipul tocmit, poate tipograful să se tragă din tocmală și să ceară și despăgubirea sa, dacă nu i s'au dat manuscriptul de cătră autor“. (Art. 1554 C. Calimach, 1166 C. austriac).

„Dacă s'au hotărît numărul exemplarelor de cărți, dator este tipograful să ceară invoirea autorului pentru toată de isnoavă tipărire și să încheie nouă tocmală“. (Art. 1555 C. Calimach, 1167 C. austriac).

„Până a nu se vinde cărțile ediții de mai nainte, nu are voe autorul să facă de isnoavă ediție spre păgubirea

Contractul încheiat cu un tipograf pentru tipărirea unei cărți.

Codul Calimach.

Art. 1552 urm. C. Calimach.

Art. 1553 C. Calimach.

Art. 1554 C. Calimach.

Art. 1555 C. Calimach.

Art. 1556 C. Calimach.

la un fapt, de exemplu, obligația de a nu scrie în cutare diar, de a nu juca pe scena cutărui teatru, etc. ¹.

Efectele obligații de a face sau de a nu face.

Art. 1075.—Ori ce obligație de a face sau de a nu face se schimbă în desdaunări, în caz de neexecuțiune din partea debitorului. (Art. 1021, 1076 urm., 1081, 1084 urm., 1093, 1094 C. C. Art. 1142 C. fr.).

Art. 1076.—Creditorul poate cere a se distruși ceea ce s'a făcut, călcându-se obligațiunea de a nu face, și poate fi autorizat a distruși el însuși, cu cheltueala debitorului, afară de desdaunări. (Art. 1075, 1077, 1081 C. C. Art. 1143 C. fr.).

Art. 1077. — Nefiind îndeplinită obligațiunea de a face, creditorul poate asemenea să fie autorizat a o aduce el la îndeplinire cu cheltueala debitorului. (Art. 1021, 1075 urm. C. C. Art. 68 C. com. Art. 1144 C. fr.).

Art. 1075 prevădând că ori ce obligație de a face sau de a nu face se preschimbă în desdaunări, de câte ori debitorul nu și îndeplinește obligația sa, s'ar părea la prima vedere că obligația de a face sau de a nu face nu poate nici o dată fi executată direct pe cale de constrân-

tipografului, sau a vîndătorului de cărți". (Art. 1556 C. Calimach, art. 1168 C. austriac, pe care legiuitorul Moldovei l'a schimbat în redacția sa).

„Driturile autorului pentru de isnoava tipărire sau ediție fiind personalnice, nu trec la moștenitoriile lui". (Art. 1557 C. Calimach, 1169 C. austriac). Art. 1557 C. Calimach.

„Dacă autorul au primit asupra și alcătuirea unei cărți, după proiectul ce i s'au pus înainte de cătră tipograf, nu poate să ceară alt ceva afară de tocmita plată". (Art. 1558 C. Calimach, 1170 C. austriac). Art. 1558 C. Calimach.

„Aceste reguli se aplică și la tipărirea hărților geografice, iconografice, și topografice". (Art. 1559 C. Calimach, 1171 C. austriac). Art. 1559 C. Calimach.

Art. 1171 din C. austriac mai adaogă încă că restricțiile la care este supusă contrafacerea se determină prin legile politice (L. din 19 oct. 1846). „Die Beschränkungen des Nachdruckes sind in den politischen Gesetzen enthalten". Această dispoziție n'a fost reprodușă de legiuitorul Moldovei. Art. 1171 C. austriac.

¹) „In virtutea obligațiunii, creditorul are dreptul de a cere de la debitor o prestațiune", dice art. 241 din noul Cod german; și acest text adaogă: „Prestațiunea poate să consistă în a nu face". *Die Leistung kann auch in einem Unterlassen bestehen*". Art. 241 C. german.

gere, *manu militari*. Acest mod de a raționa ar fi însă cu totul greșit, și trebuie să recunoaștem că termenii art. 1075 sunt prea absoluți, căci de câte ori obligația de a face va putea fi executată fără participarea și intervenția personală a debitorului, creditorul poate fi autorizat de justiție a o aduce la îndeplinire prin alții, cu cheltueala debitorului (art. 1077) ¹⁾, după cum el poate, osebit de daunele la care ar avea drept, fi autorizat a distruge ceea ce s'a făcut cu calcarea obligațiunii, de câte ori ceea ce a fost făcut poate fi desfăcut (art. 1076) ²⁾.

- 1) Astfel, dacă te ai obligat a rădica pe locul d-tale un zid de care am neaparată nevoie, sau dacă te ai obligat a tăia un copac, care 'mi astupă vederea, eu voi putea cere autorizarea justiției pentru a rădica zidul sau a tăea copacul care mă supără, dacă d-ta nu 'ți vei îndeplini obligația luată cătră mine. Cpr. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 75, n. 1. Baudry, II, 859, 887. Baudry et Barde, I, 330, 435. Laurent, XVI, 197. Demante, V, 60 bis I. Marcadé, IV, 512. T. Huc, VII, 134, 135. Demolombe, XXIV, 488, 498, 499. Thiry, II, 630. Mourlon, II, 1138. Duranton, X, 458 urm. Pand. fr., I, 1612 și 1636. Larombière, I, art. 1143, 1144, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 299, p. 42. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1893, consid. de la p. 7. Veți și *suprà*, p. 302.

Punerea în posesiune a locatarului sau arendașului.

În puterea acestor principii, se admite că locatarul sau arendașul poate fi pus în posesiunea lucrului închiriat sau arendat, *manu militari*, fără participarea proprietarului (argum. din art. 1021, 1077). Cpr. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 226. — Această executare silită a contractului numai atunci va fi indamisibilă, când punerea în posesiune a chirieșului sau arendașului s'ar lovi cu drepturile altuia, de ex. cu dreptul unui chirieș sau arendaș care ar trebui să fie preferat, sau când s'ar fi închiriat sau arendat lucrul altuia. Baudry et Wahl, *loco suprà cit.*

Inchirierea sau arendarea lucrului altuia.

Din cele mai sus expuse rezultă deci că închirierea sau arendarea lucrului altuia trebuie în principiu să fie declarată validă, și în acest sens se pronunță, în adevăr, majoritatea autorilor. Inchirierea sau arendarea nu este, în adevăr, un contract translativ de proprietate, precum este vîndarea, pentru ca închirierea sau arendarea lucrului altuia să fie nulă. Cpr. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 96 urm. Guillaouard, *Idem*, I, 51, 52. Colmet de Santerre, VII, 159 bis II. — *Contrà*. Laurent, XXV, 56.

- 2) Astfel, dacă te ai obligat a nu îngrădi proprietatea d-tale, pentru ca să pot trece pe dînsa, sau a nu rădica casa d-tale, pentru a nu 'ni astupa vederea, eu nu voi putea să

Autorisarea justiției este neaparată și într'un caz și în altul, pentru că este de principiu că nimene nuși poate face singur dreptate¹⁾.

Sunt însă casuri urgente în care creditorul va putea să proceadă de îndată la executarea obligații sau la distrugerea lucrului făcut de debitor, rămânând că mai în urmă justiția să reguleze drepturile și obligațiile părților²⁾.

În ori ce caz, judecătorii n'au numai facultatea, așa precum se susține de unii pe nedrept, de a autorisa aducerea la îndeplinire a obligații prin altul, cu cheltueala debitorului, sau distrugerea lucrului făcut de debitor în contra obligații ce luase, ci ei sunt obligați a admite concluziile creditorului, de câte ori el va cere fie aplicarea art. 1076, fie a art. 1077. Astfel, dacă creditorul a cerut aducerea obligații la îndeplinire (art. 1077), sau distrugerea lucrului făcut de debitor (art. 1076), tribunalele nu se vor putea mângâia a'i acorda numai daune-interese³⁾.

Casurile în care autorisarea justiției poate fi dată mai în urmă.

Judecătorii n'au facultatea de a admite sau nu autorisarea cerută de creditor. Controversă.

te constrâng personal a distruge ceea ce ai făcut în contra obligații luate de d-ta, dar voi putea fi autorizat de justiție a distruge prin alții și cu cheltueala d-tale ceea ce ai făcut în contra obligații luată față cu mine, având drept a cere și despăgubiri pentru daunele ce mi ai cauzat, cât timp această lucrare a stat în picioare. Pothier, II, 158. Baudry, II, 859, 887. Demante, V, 60 bis II. Baudry et Barde, I, 330, 434. Demolombe, XXIV, 488, 498. Thiry, II, 630. Mourlon, II, 1138. Pand. fr., I, 1612 și 1636. Aubry et Rau, IV, § 299, *in fine*, p. 43, etc. Veți și *suprà*, p. 302.

- 1) „Etenim æquissimum prætori visum est, unumquemque non sibi ipsum jus dicere“. L. 1, § 2, Dig., 43, 3, *Quod legatorum*. Veți *suprà*, p. 103, t. și n. 2.—Veți însă art. 229 și 230 din C. german, citate tot acolo.
- 2) Cpr. Laurent, XVI, 200. Demolombe, XXIV, 500. Pand. fr., I, 1641, 1642. Duranton, X, 461.
- 3) Laurent, XVI, 199. Demolombe, XXIV, 505. Baudry, II, 887. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 436. Mourlon, II, 1138. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1649. Demante, V, 60 urm. Duranton, X, 460. Massé-Vergé, III, § 530, p. 363, n. 3. T. Huc, VII, 138.—Cu toate acestea, chestia este foarte controversată, și unii ar voi ca judecătorii să aibă facultatea de a admite sau de a respinge autorisarea cerută de către creditor, fie că ar fi vorba de o obligație de a face sau de a nu face un lucru (cpr. Larombière, I, art. 1143, 1144, No. 7

Casurile în care oblig. de a face sau de a nu face se va preschimba în daune. Cu alte cuvinte, obligația de a face sau de a nu face se va preschimba în daune: 1^o numai atunci când creditorul preferă să ceară daune în loc de a cere executarea obligațiunii sau distrugerea lucrului făcut ¹⁾, și 2^o când prestațiunea este de așa fel în cât ea să nu poată fi îndeplinită fie prin natura sa, fie după intenția părților, de cât de debitor în persoană, sau când faptul îndeplinit în contra obligații nu poate fi desfăcut ori distrus.

Obligația unui pictor de a face un portret. Astfel, de exemplu, dacă presupunem că un pictor de talent s'a obligat a'mi face portretul meu, este evident că nu'l voi putea sili cu jandarmii la facerea tabloului și că singura cale ce'mi va rămânea va fi aceea de a'i cere daune, căci portretul ce'mi ar face un alt pictor n'ar fi poate de natură a mă mulțami, întru cât eu am contractat în vederea talentului personal a cutărui pictor anume determinat (*intuitu personæ*).

Oblig. luată de a juca sau cînta pe scena unui teatru. Tot astfel, dacă un artist s'a obligat a juca un rol pe scena teatrului național, sau a cînta într'un concert, nici o putere din lume neputînd să'l silească a'și îndeplini această obligație, ea se va preface firește în daune. Aceasta este sensul adagiului: *Nemo potest præcisè cogi ad factum*, a cărui aplicațiune o găsim în art. 1075 ²⁾.

Oblig. de a nu juca pe scena unui teatru. Presupunînd, din contra, că un artist, care s'a obligat a nu apare pe scena cutărui teatru, își calcă obliga-

și 9. *Idem*. Cas. fr. și C. Bruxelles, D. P., 55. 1. 297. D. P. 84. 5. 353. *Pasicr. belge*, 87. 2. 6), ear alții că judecătorii să nu aibă această facultate discreționară de cât în obligațiile de a face, nu însă și în acele de a nu face, Aubry et Rau, IV, § 299, p. 41, 42 t. și nota 14. Pand. fr., I, 1647.

1) Art. 1075 neconstituind o derogare de la art. 1021, nimic n'ar împedeca pe creditor de a cere desființarea contractului sinalagmatic și daune pentru prejudiciul cauzat prin neaducerea lui la îndeplinire. Larombière, I, art. 1142, No. 5. Demolombe, XXIV, 489. Pand. fr., I, 1634. Baudry et Barde, I, 442. Cas. fr., Répert. Dalloz, *Oblig.*, 713, nota 1.

2) Cpr. Baudry, II, 859, 887, *in fine*. Baudry et Barde, I, 432. Laurent, XVI, 197, 204. Demolombe, XXIV, 492 urm. Thiry, II, 630. Mourlon, II, 1138. Aubry et Rau, IV, § 299, p. 41, t. și n. 12. Demante, V, 60 bis III. Larombière, I, art. 1143, 1144, No. 3. T. Huc, VII, 135. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 528, p. 450, 451. Pand. fr., I, 1612, 1636. Cpr. C. Paris, D. P. 56. 2. 71.

ția luată, violența executată asupra persoanei sale ar putea de astă dată, cel puțin după unii, să'l facă a'și îndeplini obligația, și tribunalul din Paris a autorizat, în asemenea caz, întrebuițarea puterii publice spre a'l rădica cu de a sila de pe scenă ¹⁾).

Părerea contrară este însă cu mult preferabilă, pentru că, precum foarte bine dice Laurent, omul este liber de a nu'și îndeplini obligațiile sale, rămânând ca el să sufere consecințele acestei inexecutări, și libertatea individuală nu poate fi atinsă prin întrebuițarea forței și a violenței ²⁾).

Dacă debitorul unei obligații de a face sau de a nu face nu poate fi constrâns în mod direct la executarea obligațiunii sale prin mijloacele materiale care ar atinge libertatea și demnitatea sa, el n'ar putea fi constrâns nici indirect pe direct prin o condamnare bănească a cărei cifră ar întrece daunele cauzate creditorului. In adevăr, obligația, la caz de inexecutare, prefăcându-se în daune, creditorul va fi despăgubit de pierderea ce a suferit și de câștigul de care a fost lipsit (art. 1084), și atâta tot. Cu alte cuvinte, condamnarea la daune nu poate să aibă caracterul unui mijloc de coercițiune, care ar avea de obiect constrângerea indirectă a debitorului la îndeplinirea obligațiunii sale ³⁾.

Condamnarea la daune nu poate să constrângă indirect pe debitor la îndeplinirea oblig. sale. Controversă.

¹⁾ Baudry (II, 859), este singurul autor care aprobă această stranie soluțiune. Sentința tribunalului n'am găsit-o însă publicată nicăiri.

²⁾ Laurent, XVI, 198. Mourlon, II, 1138. Pand. fr., I, 1613. Marcadé, IV, 512. Demante, V, 60 bis III. T. Huc, VII, 135. Demolombe, XXIV, 492, 493. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 528, p. 451.

³⁾ Demolombe, XXIV, 493 496. Arntz, III, 58. Giorgio Giorgi, II, 155. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 528, p. 453 și § 529, p. 459. Vigié, II, 1267. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 42. Laurent, XVI, 301, 302. Pand. fr., I, 1623 și 2108. Baudry et Barde, I, 440, 478 urm. T. Huc, VII, 136 și 145. Cpr. C. Bruxelles și Cas. belg. (afacerea Beaufremont-Bibesco). D. P. 82. 2. 81 urm. — Jurisprudența franceză este însă în sens contrar. Cpr. Cas. fr. D. P. 57. 1. 213. D. P. 62. 5. 112. D. P. 69. 1. 39. D. P. 89. 1. 259. *Pand. Périod.*, 89. 1. 72. D. P. 91. 1. 31. Jurisprudența română a intrat și ea pe această cale. In adevăr, atât Curtea din București cât și Curtea noastră supremă au pus în principiu că soțul condamnat a da copilul năs-

Constrângerea of. stărei civile la se-vârșirea unei căsătorii.

Această constrângere ar putea fi admisă cel mult în privința ofițerului stărei civile, care ar refuza de a celebra o căsătorie, fără motive serioase; și încă și aceasta este îndoelnic, cu toate că am admis altă dată afirmativa¹⁾.

În puterea principiilor de mai sus trebuie să decidem că, dacă vîndîndu'mi fondul d-tale de comerț, te ai obligat a nu 'mi face concurență prin exercitarea unui comerț similar în vecinatate, convenție care este validă, ca

cut din căsătoria soțului care a dobîndit divorțul, *poate fi constrîns la executarea hotărîrii* prin o condamnare la daune interese pentru fie care ți de întîrziere (cpr. Bulet. Cas. S-a II, anul 1896, p. 1263 urm. și *Dreptul* din 1896, No. 75), însă dl. Degré critică cu drept cuvînt această deciziune (*Dreptul* din 1897, No. 30). În adevăr, dacă jurisprudența franceză (veđi decisiile citate în t. I a lucrării noastre, partea II, pagina 191, n. 4) și chiar a noastră (cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1883, No. 9), admite, în contra părerei lui Laurent (III, 256), că soțul care refuza de a se supune hotărîrii ce'l condamnă a da copilul, poate fi condamnat la daune, aceasta se înțelege pentru repararea daunei morale suferite prin oprirea și sechestrarea copilului (art. 998), nu însă ca mijloc de constrîngere, pentru a se asigura executarea hotărîrii, fiind că judecătorul nu poate să recurgă la o măsură de executare neprevădută de lege. Dreptul ce 'și arogă jurisprudența poate fi contestat chiar cînd este admis nu ca mijloc de constrîngere, ci pentru simpla reparare a daunelor cauzate, pentru că, în specie, fiind vorba de interesul copilului, ear nu de acel al părintelui căruia el se încredințează, părintele nu suferă nici o daună, nici materială nici morală. El, în realitate, este condamnat la o pedeapsă bănească, și nici o pedeapsă nu poate să existe fără o anume lege. Laurent, III, 256, *in fine*.—Dacă s'ar admite principiul, așa cum îl formulează jurisprudența, că soțul recalcitrant poate fi indirect constrîns la executarea hotărîrii prin o condamnare bănească, nu mai rămîne îndoială că o asemenea hotărîre n'ar avea un caracter definitiv, ci provisor și că, îndată ce soțul condamnat a da copilul va executa hotărîrea, daunele interese nu vor mai produce nici un efect. Cpr. Demolombe, XXIV, 496. Laurent, XVI, 301. Alex. Degré, *Dreptul* din 1897, No. 30, p. 234. Veđi și decisiile fr. citate de Baudry et Barde, I, 478, n. 4 și de Carpentier (*Divorce*), Paris, 1899), II, 4029 urm.

¹⁾ Veđi t. I, partea II, p. 29. Cpr. art. 98 din Codul italian, art. 79 C. austriac și art. 178 din Antre-proiectul de revizuire a lui Laurent (t. I, p. 382, 383), care, în asemenea caz, admit în mod expres intervenția tribunalelor.

una ce e limitată la o anume ramură de comerț¹⁾, faptul din partea d-tale de a'ți calca obligația nu mă autorisă a te isgoni din casa în care te-ai instalat alături de mine, ci voi avea numai dreptul de a'ți cere daune²⁾.

Din împrejurarea că obligația de a face sau de a nu face se preschimbă, la caz de inexecutare, în daune și că creditorul este, în asemenea caz, în drept a cere repararea pagubei suferite (art. 1075, 1084), n'ar trebui să credem că obligația de a face sau de a nu face este o obligație alternativă a cărui îndoit efect ar fi sau lucrul promis, sau daunele produse prin neexecutare, căci o atare obligație fiind pură și simplă și având de obiect prestațiunea convenită, nu se preschimbă *ex post facto* în desdaunări, de cât din cauza imposibilității sale de a fi executată, așa în cât daunele nu apar de cât ca o compensație și ca echi-

Oblig. de a face sau de a nu face nu este o oblig. alternativă, ci o oblig. pură și simplă.

¹⁾ Veđi t. V, p. 144, nota 1, și la autoritățile citate acolo, *adde*: Cas. fr. *Pand. Périod.*, 98. 1. 188. Cpr. Cas. rom. și Trib. Iași. Bulet. Cas. S-a I, 1893, p. 1073 și *Cur. judiciar* din 1893, No. 84. *Curierul judiciar* din 1897, No. 12. Cpr. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 386.

²⁾ Marcadé, IV, 512, *in fine*.—Curtea de casație din Francia, independent de alocarea daunelor fixate pentru repararea prejudiciului cauzat, a încuviințat și închiderea stabilimentului. D. P. 62. 1. 185. Soluția de mai sus nu este însă admisă de toți autorii, pentru că tribunalele nu se pot, în principiu, amesteca în atribuțiunile puterii administrative, care, pentru a putea funcționa în mod regulat, trebuie să fie independentă de puterea judecătorească. Veđi t. V, p. 404, n. 3. În baza acestor considerațiuni, Curtea din Alger a decis (22 fevr. 1898) că autoritatea judecătorească nu are competența de a ordona închiderea unei case de toleranță, chiar dacă asemenea stabiliment ar fi fost deschis fără o prealabilă autorisare din partea administrațiunii (D. P. 1899. 2. 6 urm.). Soluția Curței nu este însă la adăpost de ori ce critică, pentru că, în specie, stabilimentul despre care este vorba funcționând în mod clandestin, fără cuvenita autorizare, putea și chiar trebuia să fie închis, fiind că tribunalele au competența de a ordona încetarea tuturor faptelor ilicite, care aduc un prejudiciu altuia. Am vedut, în adevăr, că creațiunea unei case de toleranță constituie o culpă și atrage responsabilitatea autorului ei pentru daunele materiale sau morale cauzate prin acest fapt proprietarilor vecini, chiar dacă asemenea stabiliment a fost autorizat de autoritatea competentă. Veđi t. V, p. 405, și la autor. citate acolo, *adde*: C. Poitiers și Montpellier, *Pand. Périod.*, 87. 2. 195. *Pand. Périod.*, 98. 2. 213.

valentul pagubei cauzate prin inexecutare: de unde rezultă că, la caz de inexecutare, creditorul nu poate cere de cât faptul datorit, adică prestațiunea lucrului promis, ear în caz contrar, daune, fără a putea conchide direct la daune, de vreme ce el n'a stipulat o sumă de bani, ci un fapt anume determinat. Debitorul nu va putea de asemenea să ofere creditorului, cu titlu de daune, o sumă de bani în locul executării obligații, pentru a se scuti de obligația sa ¹⁾).

Naște însă întrebarea: cum judecătorii vor formula decisiunea lor? Chestiunea ne pare foarte simplă.

Judecătorii fiind legați prin contract, care este legea părților (art. 969), vor trebui neaparat să condamne pe debitor la îndeplinirea obligații sale, și la daune, la caz de inexecutare, dacă creditorul a pus asemenea conclusiuni.

Dacă creditorul a cerut numai prestațiunea lucrului promis, judecătorii vor admite pur și simplu aceste conclusiuni, rămânând ca creditorul să ceară și să dobândească mai în urmă daune ²⁾).

Despre natura obligații de a face sau a nu face și despre riscuri în asemenea materie.

Natura oblig. de a face sau de a nu face. Oblig. mobilă.

Ori ce obligație de a face sau de a nu face este mobilă, chiar dacă obiectul ei ar fi un imobil, precum ar fi de ex., în cazul în care un architect sau un antreprenor s'ar fi obligat a clădi o casă, *insulam fabricari*. În specie, în adevăr, rezultatul executării obligații este imobilul, nu însă și obiectul ei. Un fapt pozitiv sau o abstențiune nu poate deci nici o dată fi considerat cu un lucru imobiliar ³⁾).

¹⁾ Cpr. Laurent, XVI, 201. Thiry, II, 630, *in fine*. Demolombe, XXIV, 490. Larombière, I, art. 1142, No. 2. Arntz, III, 58. Massé-Vergé, III, § 530, p. 363, nota 2. Pand. fr., I, 1614. Cas. fr. D. P. 57. 1. 213.

²⁾ Cpr. Laurent, XVI, 201. Pand. fr., I, 1619.—Cu toate acestea, chestia este controversată, și Demolombe (XXIV, 491) dice că judecătorii *pot* să condamne pe debitor a'și îndeplini obligația sa, ear Larombière (I, art. 1142, No. 3), că ei nu pot să condamne în mod principal și direct pe debitor a face sau a nu face, având numai dreptul, la caz de inexecutare, de a'l condamna la daune.

³⁾ Pothier, IX, *Tr. des personnes et des choses*, 252 urm. și *Introduction aux coutumes*, 50. Baudry et Barde, I, 430.

În cât privește chestiunea riscurilor, ea nu este reglementată în materia obligațiilor de a face sau de nu face. Din soluția specială pe care legea o dă în unele cazuri (cpr. art. 1479, 1481, 1525), se poate însă deduce că, în asemenea materie, riscurile sunt în sarcina debitorului: *Res perit debitori, ear nu creditori* ¹⁾.

Risco-pericol.

Despre daunele interese care rezultă din inexecutarea obligațiilor.

Prin *daune* (art. 1044, 1081), *daune-interese* (art. 1018 *in fine*, 1021, 1069, § 1, 1082, 1504, etc.) ²⁾ sau *desdaunări* (art. 1073, 1075), se înțelege *lato sensu* indemnitatea datorită pentru repararea unui prejudiciu sau unei pagube.

Paguba sau prejudiciul poate să rezulte fie din inexecutarea sau din executarea tardivă (art. 1082) ³⁾ a unei obligațiuni, fie din un delict sau quasi-delict (art. 998, 999).

În art. 998 urm., legiuitorul se ocupă de daunele cauzate prin un delict sau quasi-delict (culpa aquiliană, delictuală, sau extra-contractuală), ear în art. 1078 urm., de acele cauzate prin inexecutarea absolută sau prin executarea tardivă a unei obligațiuni.

Inexecutarea totală sau parțială a unei obligațiuni, ca și executarea ei tardivă, poate să aducă creditorului

Demolombe, IX, 374. Troplong, *Contrat de mariage*, I, 401. Laurent, V, 495. Arntz, I, 860. Thiry, I, 668. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 130. — *Contrà*. Ducaurroy, II, 31. Colmet de Santerre, V, 60 bis IV (Demante nu împărtășește însă părerea continuatorului său, II, 356 bis I). Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, I, 336. Veți și t. II a lucrării noastre, p. 408.

¹⁾ Baudry, II, 887 bis. Baudry et Barde, I, 445. Veți în t. V, p. 192 urm. și alte cazuri excepționale în care riscurile sunt tot în sarcina debitorului.

²⁾ Expresiunea modernă *daune interese* vine de la *id quod interest*. Veți tratatul lui Dumoulin: *De eo quod interest*. Cpr. Gaston May, *Élém. de dr. romain*, p. 373, nota 2.

³⁾ În adevăr, acel care execută o obligație mai târziu de cât trebuia s'o execute, nu execută tot ce datorește: *Minus solvit qui tardius solvit: nam et tempore minus solvitur* (L. 12, § 1, Dig., 50, 16 *De verb. significacione*). Cpr. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1876, p. 39. Marcadé, IV, 514.

o pierdere reală (*damnum*) sau să'l împedece de a realiza un beneficiu (*lucrum*) (art. 1084) ¹⁾.

Ori care ar fi paguba cauzată, creditorul are în totdeauna dreptul de a fi despăgubit și de a fi pus în o situație echivalentă cu aceea în care el s'ar fi găsit, dacă obligația ar fi fost executată ²⁾.

In ce consis-
tă despăgu-
birea.

Despăgubirea care i se va plăti va consista în genere în o sumă de bani determinată o dată pentru totdeauna ³⁾, în *pecuniam numeratam* ⁴⁾.

Cu toate acestea, de câte ori va fi vorba de daune cauzate prin simpla întârziere adusă în executarea obligațiunii, ele vor putea să consiste în o sumă care se va plăti pentru fie care zi de întârziere ⁵⁾.

Mai mult încă, legiuitorul neprevădând anume că daunele trebuie năparat să consiste într'o sumă bănească, tribunalele pot, la caz de inexecutarea unei obligațiuni sau la caz numai de o simplă întârziere adusă în executarea ei, să ordoane ca lucrul care face obiectul obligații, să rămăie în socoteala părții aflate în întârziere sau în culpă, rămânând că ea se plătească valoarea acestui lucru celeilalte părți ⁶⁾.

Danne com-
pensatorii și
moratorii.

Daunele ce se datoresc din cauza inexecutării obligațiunii fiind o compensare a pagubei aduse prin această inexecutare (art. 1069, § 1), se numesc în doctrină *compensatorii*, ear acele cauzate prin o întârziere în executarea

1) Cpr. L. 27, Dig., 4, 6, *Ex quibus causis majores*, etc. L. 13, Pr., Dig., 46, 8, *Ratam rem haberi*, etc. L. unică Cod. 7, 47, *De sententiis quæ pro eo, quod interest, proferuntur*. Veđi *infra*, p. 372, text și n. 3.

Art. 249, § 1
C. german.

2) „Acel obligat a plăti daune, ăice art. 249, § 1 din noul Cod german, trebuie să restabilească lucrurile în starea în care ar fi fost, dacă împrejurările care 'l obligă la indemnizare n'ar fi survenit“: „*Wer zum Schadensersatz verpflichtet ist, hat den Zustand herzustellen, der bestehen würde, wenn der zum Ersatz verpflichtende Umstand nicht eingetreten wäre*“.

3) Baudry, II, 888. Baudry et Barde, I, 449. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 108. Cpr. Cas. fr., D. P. 89. 1. 156.

4) L. 13, § 1, Dig., 42, 1, *De re iudicata*, etc.

5) Aubry et Rau, IV, *loco cit.* și § 299, p. 41, 42. Laurent, XVI, 300. Demolombe, XXIV, 496. Fuzier-Herman, II, art. 1142, No. 35 și autoritățile citate acolo.

6) Aubry et Rau, IV, § 308, p. 108. Baudry et Barde, I, 449. Cpr. Cas. fr. D. P., 63. 1. 250. Sirey, 63. 1. 311.

obligațiunii, se numesc *moratorii*, pentru că ele sunt datorite tocmai din cauza acestei întârzieri, *propter moram debitoris*¹⁾.

După o doctrină aproape constantă, daunele moratorii sunt datorite numai în urma unei puneri în întârziere (art. 1081), pe când acele compensatorii sunt datorite de drept prin simplul fapt al inexecutării obligațiunii²⁾.

Daunele compensatorii nu pot fi cumulate cu executarea obligațiunii, pe când acele moratorii pot, din contra, fi cumulate atât cu executarea ei cât și cu daunele compensatorii³⁾.

Intre daunele moratorii și acele compensatorii mai există și alte deosebiri, pe care le vom examina mai la vale⁴⁾.

Condițiile cerute pentru ca daunele interese să fie datorite

Art. 1078. — Dacă obligațiunea consistă în a nu face, debitorul, care a calcat-o, este dator a da despăgubire pentru simplul fapt al contravențiunii. (Art. 1075, 1079, 1081, 1084 C. C. Art. 1145 C. fr.).

Art. 1079⁵⁾. — Dacă obligațiunea consistă în a da sau în a face, debitorul se va pune în întârziere prin o notificațiune ce i se va face prin tribunalul domiciliului său.

1) Cpr. Pand. fr., I, 1668. Demolombe, XXIV, 566 urm. Baudry et Barde, I, 450.

2) Larombière, I, art. 1147, No. 3. Demolombe, XXIV, 570. Pand. fr., I, 2213. Laurent, XVI, 251. Vezi și *infrà*, explic. art. 1078, 1079, 1081.

3) Thiry, II, 633. Pand. fr., I, 2041. Demolombe, XXIV, 571. Demante, V, 64 bis II. Larombière, I, art. 1147, No. 2.

4) Cpr. Demolombe, XXIV, 572. Pand. fr., I, 2039 urm.

5) Acest text se deosebește în redacția sa de art. 1139 C. fr., însă admite aceleași principii, respingând maxima *Dies interpellat pro homine*, pe care o admitea atât Codul Calimach cât și Codul Caragea, după cum o vom vedea mai la vale (*infrà*, p. 359), și pe care o admite și art. 1223 din C. italian. „Dacă obligația este de a da sau de a face, ȳice acest din urmă text, debitorul este pus în întârziere prin simpla expirare a termenului stabilit în convențiune“: „*Il debitore è costituito in mora per la sola scadenza del termine stabilito nella convenzione*“. Vezi *infrà*, p. 359, *ad notam*.

Deoseb. de redacție de la C. fr.

Cât pentru § 3 al textului nostru (1079), el mai repetă încă o dată ceea ce ȳice art. 1081, care, în legislația noastră, trebuia eliminat, de oare ce dispoziția sa a fost cuprinsă în art. 1079, așa precum recomandă Marcadé (IV, 515).

Debitorul este de drept în întârziere :

1^o În casurile anume determinate de lege ;

2^o Când s'a contractat expres că debitorul va fi în întârziere la împlinirea termenului, fără a fi necesitate de notificațiune ;

3^o Când obligațiunea nu putea fi îndeplinită de cât în un timp determinat ce debitorul a lasat să treacă. (Art. 969, 1074, 1075, 1081, 1363, 1367, 1370, 1504, 1544, 1608 C. C. Art. 43, 380 C. com. Art. 1139 C. fr.).

Art. 1081. — Daunele nu sunt debite de cât atunci când debitorul este în întârziere de a îndeplini obligațiunea sa, afară numai de cazul când lucrul ce debitorul era obligat de a da sau de a face, nu putea fi dat, nici făcut de cât într'un timp oare care ce a trecut¹⁾. (Art. 1074 urm., 1078, 1079, § 3, 1350 C. C. Art. 37 C. com. Art. 1146 C. fr.).

Art. 1082. — Debitorul este osândit, de se cuvine, la plata de daune interese, sau pentru neexecuțiunea obligațiunii, sau pentru întârzierea execuțiunei, cu toate că nu este rea credință din parte-i, afară numai dacă nu va justifica că neexecutarea provine din o cauză străină, care nu 'i poate fi imputată. (Art. 998, 1069 C. C. Art. 37, 63, 67, 84, 524 C. com. Art. 1147 C. fr.).

Art. 1083. — Nu poate fi loc la daune-interese, când, din o forță majoră sau din un caz fortuit, debitorul a fost poprit de a da sau de a face aceea la care se obligase, sau a făcut aceea ce 'i era poprit²⁾. (Art. 1156, 1342, 1357, 1358, 1423, 1431, 1435, 1475, 1601 C. C. Art. 425, 428, 492, 506, 594, § 3, 610 C. com. Art. 1148 C. fr.).

Pentru ca inexecutarea totală sau parțială a unei obligațiuni să poată da loc la daune, trei condițiuni sunt în genere neaparate : 1^o Inexecutarea trebuie să fi adus o pagubă creditorului, adică o pierdere reală (*damnum emergens*) sau cel puțin o lipsă de câștig (*lucrum cessans*) ; 2^o Ea trebuie să fie imputabilă debitorului ; și în fine, 3^o Debitorul trebuie să fi fost pus în întârziere, cel puțin în cât privește daunele moratorii.

I. — *Prima condiție.* — *Existența unei pagube din partea creditorului* (art. 1082).

Pentru ca inexecutarea obligațiunii sau executarea ei tardivă să poată da loc la daune, se cere mai întâi că ea

¹⁾ Art. 1081 nu face de cât să repete, fără nici o utilitate, cele spuse în art. 1079, § 3. Vezi nota precedentă.

²⁾ Art. 1083 este o repetiție inutilă a art. 1082, și ca atare, ar fi putut fi eliminat. Cpr. Baudry, II, 891. Baudry et Barde, I, 455. Pand. fr., I, 1773. Vezi și *infra*, p. 346.

să aducă o pagubă creditorului, căci, fără pagubă, nu poate să existe acțiune în daune. Aceasta rezultă din art. 1082, care dice că debitorul se osîndește la daune, *de se cuvine*, adecă dacă judecătorii apreciază că creditorul a suferit cu adevărat o daună¹⁾.

În regulă generală, inexecutarea obligațiunii va aduce mai tot-deauna o pagubă creditorului, pentru că obligația a fost stipulată în folosul lui.

Se poate însă întâmpla ca inexecutarea ei să nu aibă neaparat de consecință cauzarea unei pagube, în care caz acțiunea în daune nu va avea loc. Astfel, dacă am însărcinat pe cineva de a lua sau de a reînoi o inscripție ipotecară, inexecutarea acestei obligațiuni nu va aduce nici o pagubă, dacă imobilul era de mai înainte grevat de alte inscripții peste valoarea lui²⁾. Legiuitorul face însuș aplicarea acestui principiu în art. 1156, § 2.

Numai paguba efectivă, ear nu și cea eventuală dă loc la acțiunea în daune³⁾, judecătorii fondului fiind suverani de a aprecia existența și de a determina întinderea ei⁴⁾.

Pentru a se înlătura ori ce discuțiune, părțile vor face foarte bine de a determina de mai înainte, prin bună înțelegere, cuantumul daunelor datorite la caz de inexecutarea obligațiunii (art. 1069, 1087). În asemenea caz, judecătorii nu vor putea să acorde părții care a avut a suferi de inexecutare, o sumă nici mai mare, nici mai mică (art. 1087), avînd numai facultatea de a micșora penalitatea atunci când obligația principală ar fi fost executată în parte (art. 1070), dacă părțile n'au exclus prin convenția lor această facultate dată judecătorilor⁵⁾.

¹⁾ Baudry, II, 890. Baudry et Barde, I, 452. Mourlon, II, 1142. Pand. fr., I, 1672. Laurent, XVI, 279. Demolombe, XXIV, 565. T. Huc, VII, 142. Cpr. Cas. fr. și trib. Lyon, Pand. *Périod.* 89. 1. 458 și 88. 2. 53. Aceleași prin cipi sunt aplicabile și în materie de delictes sau quasi-delictes. Veđi t. V, p. 425 urm., 449 urm.

²⁾ Veđi autorii citați în nota precedentă. Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 18.

³⁾ C. Bordeaux, 5 dech. 1881. Pand. fr., I, 1677. Acelaș principiu este admis și în privința delictelor sau quasi-delictelor. Veđi t. V, p. 450 și 581, text și nota 4.

⁴⁾ Cas. fr. D. P. 92. 1. 303.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 84. Veđi și *suprà*, p. 270.

Art. 140 Pr.
civ.

Pe lângă daune, partea care va perde procesul va fi condamnată și la cheltueli de judecată (art. 140 Pr. civ.) ¹⁾.

Paguba tre-
buie să fie
materială.

În materie de delictе sau de quasi-delictе (art. 998, 999), paguba poate fi nu numai materială, dar și morală ²⁾, de ex., în delictеle de presă ³⁾, în materie de promisiuni de căsătorie ⁴⁾, de seducțiune ⁵⁾, în materie de duel ⁶⁾, de divorț ⁷⁾, etc.; pe când în materie de obligațiuni, despăgubirea cerută de creditor presupunând în tot-deauna un interes bănesc, paguba morală n'ar putea da loc la o acțiune în daune de cât atunci când ea ar avea ca consecință indirectă o pierdere bănească ⁸⁾. Chestiunea este cu toate aceste controversată. Veți *înfră*, p. 374 urm.

Art. 1169
C. C.

În ori ce caz, creditorului incumbă sarcina de a stabili prejudiciul pe care el își întemeiează acțiunea sa, conform regulei statornicite de art. 1169: *actori incumbit*

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1874, p. 18.

²⁾ Veți t. V, p. 450 urm. Veți și *supră*, p. 336, *ad notam*.

³⁾ Veți t. V, p. 452. Cpr. Laurent, XVI, 281 și XX, 393, 395. urm., 525. Veți și Al. Degré, *Dreptul* din 1897, No. 30.

⁴⁾ Veți t. V, p. 459 urm.

⁵⁾ Veți t. V, p. 462 urm. Veți și *înfră*, p. 374.

⁶⁾ Cpr. Trib. Ilfov (afacerea Filipescu-Lahovari), *Dreptul* din 1898, No. 23 și *Curierul judiciar* din 1898, No. 12.

⁷⁾ Eată speța recentă și interesantă în care, pentru prima oară, jurisprudența a aplicat principiile responsabilității bănești la faptele ilicite, care constituesc o cauză de despărțenie. O femeie căsătorită abia de trei luni, ceruse divorțul pentru insulte grave, și anume, pentru motivul că barbatul nu 'și îndeplinesc în acest timp nici o dată datoria sa conjugală, dovedind, în adevăr, prin certificate emantate de la mai mulți medici și moașe, că ea se afla tot virgină, de și locuise la un loc cu barbatul său. Ei bine, atât trib. din Carcassonne cât și Curtea din Montpellier nu s'au mulțămīt de a pronunța divorțul, ci admitând concluziunile reclamantei, au condamnat pe barbat la 50000 lei despăgubiri pentru dauna morală suferită de femeie, prin faptul ilicit al barbatului. Veți aceste decisiї în D. P. 1899. 2. 15 urm. Această soluție pare stranie la prima vedere, însă din împrejurarea că faptul barbatului era, în specie, de natură a aduce ruperea legăturii căsătoriei (v. t. I, partea II, p. 142, t. și n. 4), nu rezultă că el nu trebuie să plătească dauna cauzată soției sale, dacă, în adevăr, dauna morală sau materială există, ceea ce este o chestie de apreciere.

⁸⁾ Laurent, XVI, 281. Pand. fr., I, 1683. Al. Degré, *Dreptul* din 1897, No. 30, p. 233. C. Rouen, 27 mai 1844. Répert. Dalloz, *Effets de commerce*, 766, p. 344, *ad notam*. V. și *înfră*, p. 374.

probatio, paguba nefiind presupusă de cât în ipoteza art. 1088, când obligația are de obiect o sumă de bani ¹⁾).

Când daunele provenite din inexecutarea obligațiunii ar fi fost de mai 'nainte hotărîte prin stipularea unei clause penale (art. 1069, 1087), creditorul va putea cere penalitatea, fără a fi ținut de a justifica că a suferit vre o pagubă, și chiar dacă s'ar stabili că n'a avut nici una ²⁾).

Art. 1069,
1087.

II. — *A doua condiție.* — *Paguba adusă creditorului trebuie să fie imputabilă debitorului* (art. 1082, 1083).

A doua condiție cerută pentru ca creditorul să aibă drept la daune este ca inexecutarea obligațiunii sau executarea ei tardivă să fie imputabilă debitorului, căci numai în acest caz el poate fi considerat ca autorul pagubei pricinuite creditorului. Astfel, dacă te ai obligat a'mi preda o cantitate oare care de produse într'un timp determinat și nu 'ți ai executat obligația la timp, nu'mi vei datori nici o despăgubire, dacă eu fiind obligat a'ți da sacii necesari pentru transportarea produselor vândute, nu 'ți 'i-am predat de loc sau 'ți-i am dat prea târziu, pentru că, în cazul de față, inexecutarea obligații nu poate fi imputată debitorului, ci neglijenței creditorului ³⁾).

Inexecutarea obligațiunii este imputabilă debitorului, când ea este rezultatul culpei, dolului sau macar faptului său ⁴⁾).

Culpa sau greșala consistă, după cum am vădut *suprà*, p. 306, și după cum prevede art. 1724 și 1725 din C. Calimach (1294 C. austriac), în un act sau o omisiune contrară dreptului altuia, *fără intenție de a face răul*, ear dolul sau viclesugul, în ori ce act sau omisiune prin care debitorul contravine obligații sale *cu rea credință, cu ști-*

¹⁾ Cpr. Laurent, XVI, 280. Baudry, II, 890. Baudry et Barde, I, 453. Pand. fr., I, 1688. T. Hue, VII, 142. Duranton, X, 471. Massé-Vergé, III, § 350, p. 401, n. 1. Cpr. Trib. Lyon, *Pand. Périod.*, 88. 2. 52. Acest principiu este admis și în materie de delictes sau quasi-delictes. Veđi t. V, p. 397, n. 4, p. 494, 504, etc.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 271 și *infra*, p. 384.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, consid. de la p. 606.

⁴⁾ Cpr. art. 1724, 1725 C. Calimach (1294 C. austriac).

înfa și vrerea lui, după cum se exprimă art. 1725 din C. Calimach ¹⁾.

Simplul *fapt* al debitorului, fără nici un dol sau culpă din partea lui, poate încă să aducă o pagubă creditorului. De exemplu, neștiind că tatăl meu, care a murit și pe care l'am moștenit, 'ți a vândut calul său, am dispus de el în folosul unei alte persoane, care primindu-l de bună credință, a devenit proprietarul lui în baza art. 972 și 1909 ; prin simplul acest fapt al meu 'ți am cauzat o pagubă, și vei avea o acțiune în daune în contra mea, pentru că, de și eu sunt de bună credință, totuși sunt, în specie, cauza pagubei ce ai suferit ²⁾.

Buna credință a debitorului nu'l scutește deci de plata daunelor aduse creditorului prin inexecutarea sau executarea tardivă a obligațiunii sale. Această soluție echitabilă rezultă din art. 1082, după care debitorul poate fi osândit la plata daunelor cauzate creditorului, *cu toate că nu există rea credință din parte-i*. Buna sa credință va putea însă fi luată în considerație pentru fixarea cătimei sau cuantumului daunelor (art. 1085, 1086) ³⁾.

Imputabilitatea și prin urmare responsabilitatea civilă la care ea dă naștere, încetează de câte ori inexecutarea totală a obligații sau executarea ei tardivă provine din o cauză străină, care nu poate fi imputată debitorului ⁴⁾, adică din un caz fortuit sau o forță majoră, pentru că, în principiu, nimene, nu răspunde de casurile fortuite. *Nemo praestat casus fortuitos* ⁵⁾.

Art. 1082 prevede cazul fortuit, ear art. 1083 și cazul fortuit și forță majoră, fiind astfel o repetiție inutilă a art. 1082 ⁶⁾.

1) Astfel, tipograful care cu voință întârzie executarea obligații sale, dând anume corecturi greșite, este culpabil de dol, și ca atare pasibil de daune. Cpr. Trib. com. Tours, 1 aug. 1890. Pand. fr., I, 1710.

2) Cpr. Baudry, II, 891. Mourlon, II, 1142.

3) Cpr. Baudry et Barde, I, 454, *in fine*. Pand. fr., I, 1769. Laurent, XVI, 256. Demolombe, XXIV, 548. Larombière, I, art. 1147, No. 7.

4) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1888, No. 78. Cpr. art. 275 C. german ; art. 1902 C. Calimach (art. 1447 C. austriac), etc.

5) L. 23, *in fine*, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.

6) Vezi *suprà*, p. 342, n. 2. Cpr. Baudry, II, 891. Pand. fr., I, 1773. Baudry et Barde, I, 455.

Despre cazul fortuit sau forță majoră.

Cuvintele *caz fortuit* și *forță majoră*, în limbajul legii, fiind sinonime ¹⁾, se întrebuițează câte o dată separat unul pentru altul ²⁾, ear câte o dată la un loc ³⁾, și exprimă ideea unei cauze străine, care nu poate fi imputată debitorului.

Legea nedefinind forța majoră și cazul fortuit, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran dacă evenimentul propus de debitor a avut sau nu a avut de efect distrugerea imputabilității sale ⁴⁾.

Ulpian definește forța majoră (*vis divina* sau *major*), ori ce putere la care nu se poate rezista, *omnem vim cui resisti non potest* ⁵⁾; ear cazul fortuit (*casus* sau *casus for-*

1) Vezi *suprà*, p. 64, nota 3. — Unii autori ar voi ca expresiunea *caz fortuit* să nu cuprindă de cât accidentele care rezultă din o putere naturală, ear expresiunea *forță majoră*, acele care presupun în tot-deauna faptul omului. Cpr. T. Huc, VII, 143. Marcadé, IV, 517, p. 432. E. Caluci, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, IV, 43 și 260. Această distincțiune, care nu are nici un interes practic, n'a fost admisă de legiuitor. Cpr. Baudry et Barde, I, 455, p. 403, n. 2, în *fine*. Demolombe, XXIV, 553.

2) Art. 760, 995, 1156, 1358, 1423, 1457, 1461, 1565, 1566, 1567, etc. C. C., vorbesc numai de cazul fortuit, ear art. 1083, 1198, § 4, 1431, 1447, 1448, 1601, 1606, 1625 C. C., 492 C. com., etc., de forță majoră.

3) Vezi, de ex., art. 1083, 1435, 1475 C. C., 425, 428, 506, 594, 3^o, 610, 611, etc. C. com.

4) Cpr. Cas. fr. D. P. 73. 1. 78. D. P. 75. 1. 126. D. P. 76. 5. 257. D. P. 84. 1. 39. D. P. 85. 1. 73. D. P. 92. 1. 127. D. P. 96. 1. 72. Laurent, XVI, 264. Baudry et Barde, I, 456. — Este de asemenea suverană aprecierea instanțelor de fond, care constată că nici un caz fortuit sau forță majoră n'a împedecat pe debitor de a'și îndeplini obligația sa. Cas. fr. D. P. 74. 1. 76.

5) L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*. Vezi și L. 25, § 6, Dig., *loco cit.* — Pentru ca forță majoră să poată scuti de daune pe debitorul care nu 'și a îndeplinit obligația sa, ea trebuie să consiste într'un eveniment pe care voința sa n'a putut să'l previe, nici să'l împedecă. Cas. fr., D. P. 57. 1. 307. D. P. 69. 1. 9. Pand. fr., I, 1781. — Astfel, împrejurarea că o artistă dramatică *nemăritată* n'ar putea juca rolul ce ea se obligase a juca, pentru că ar fi îngreunată, n'ar scuti-o de obligația de a plăti daune, afară de cazul când ea ar dovedi că starea în care se găsește este resul-

tuitus), ori ce eveniment pe care prudența umană nu poate să'l prevadă: *fortuitos casus quos nullum humanum consilium providere potest*¹⁾. De aceea, Vinnius definește cazul fortuit: *omne quod humano captu prævideri non potest, nec cui prævizio potest resisti*²⁾.

Casul fortuit este deci ori ce eveniment provenit fie de la natură, fie de la om, fie de la un lucru, pe care prudența umană nu poate să'l prevadă, și căruia, dacă el a fost prevădut, nu se poate rezista.

Prin caz fortuit, se înțelege, dice Curtea din Paris, ori ce eveniment pe care vigilența umană nu poate să'l previe, nici să'l împedee, fie că acest eveniment provine de la natură, fie de la o persoană, sau de la un lucru de care debitorul nu răspunde³⁾.

Casurile fortuite sau de forță majoră se împart deci în două categorii, acele care provin de la natură, sau care rezultă din faptul omului⁴⁾.

Casuri fortuite naturale.

Evenimentele naturei, precum furtuna fie pe mare, fie pe uscat, *sive terrestris, sive maritima*⁵⁾; cutremurul (*terre motus*); bruma și grindina (art. 1461, § 1 C. C.); inundațiile neobicinuite (art. 1461, § 2), *aquarum magnitudines*⁶⁾; boala și moartea naturală a animalelor⁷⁾; năvălirea

tatul unui atentat la pudoare, pentru că, afară de acest caz, starea în care ea se găsește este rezultatul unei greșeli pe care ea ar fi putut s'o evite. Pand. fr., I, 1783.

- 1) L. 2, § 7, Dig., 50, 8, *De administratione rerum*.
- 2) Formula dată de Vinnius (*Partit. juris.*, Lib. II, cap. 64) a trecut *ad litteram* în art. 1105 din noul Cod spaniol de la 24 iulie 1889.
- 3) *Pand. Périod.*, 1897. 2. 249. Cpr. și Cas. fr. D. P. 91. 1. 43. Veți și t. V, p. 186 și 330, n. 1.
- 4) Baudry et Barde, I, 455. Demolombe, XXIV, 553. Laurent, XVI, 257, 258. Troplong, *Louage*, 1, 205.
- 5) L. 2, § 6, Dig., 2, 11, *Si quis cautionibus*, etc. Furtuna trebuie însă să fie așa de cumplită în cât să împedee călătoriile sau navigațiunea. „*Tempestatem intelligere debemus talem, quæ impedimento sit itineri, vel navigationi*“. L. 2, § 6, Dig., *loco cit.* Cpr. Cons. de Stat. D. P. 96. 5. 587.
- 6) L. 23, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*; L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*. Cpr. Guillaouard, *Louage*, II, 562. Baudry et Wahl, *Idem*, I, 287.
- 7) L. 23, Dig., 50, 17, *loco cit.* — L. 5, § 4, Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra*. Cpr. Demolombe, XXIV, 553 și XXVIII, 767.

lăcustelor sau altor insecte ori păseri stricătoare (*vis graculorum, sturnorum*)¹⁾; căldurile peste măsură, o zapadă considerabilă neobicinuită și contrară cursului natural al timpului, *nives immoderate et contra consuetudinem tempestatis*²⁾, etc., au fost în tot-deauna considerate ca cazuri fortuite, pentru că voința omului nu poate să le împedecă și să le opue o rezistență.

S'a decis de asemenea, în materie de locațiune, că distrugerea complectă a viilor arendate prin filoxeră, constituie un caz fortuit, care aduce resilierea contractului (art. 1423)³⁾. Filoxeră.
Controversă.

Evenimentele ordinare ale naturii, precum furtuna, ploaea, ninsoarea, căldura, creșterea și varsarea apelor, etc., nu intră însă în categoria casului fortuit, dacă nu sunt excesive și neobicinuite, ci sunt rezultatul ordinar al lucrurilor, pentru că părțile au trebuit să se aștepte la ele⁴⁾.

Incendiul nu este un caz fortuit de cât atunci când provine din trăsnet. În celelalte cazuri, el este mai tot-deauna rezultatul unei imprudenți. „*Incendia plerumque fiunt culpa inhabitantium*“⁵⁾. De aceea, art. 1435 face pe Incendiu.

1) L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*. — L. 18, Cod., 4, 65, *De locato conducto*, face de asemenea să figureze între cazurile fortuite, stricăciunea adusă recoltelor de lăcuste... *edax locustarum pernicios*. Cpr. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 287. Guillaouard, *Idem*, II, 562.

2) L. 78, § 3, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*. Cpr. Cons. de stat. D. P. 95. 5. 554, No. 53.

3) Trib. Marseille și Cas. fr. D. P. 74. 5. 320, No. 31. D. P. 96. 1. 239. Sirey, 97. 1. 10. Veđi și Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Louage*, 110. Guillaouard, *Louage*, I, 396 și II, 562. — *Contr.* Baudry et Wahl, *Louage*, I, 288.

4) „*Hec omnia, cum sunt consulta, naturalem rerum cursum non prætergrediuntur; ideo fortuita esse non possunt. Cum vero insolita sunt et immoderata, non naturaliter accidere, sed vim divinam habere creduntur*“. Averani, *Interpret. juris*, II, capit. 26. Cpr. Laurent, XVI, 257. Pand. fr., I, 1787. Troplong, *Louage*, I, 206, 207. Cons. de stat. D. P. 91. 5. 533, No. 42. D. P. 95. 5. 555, No. 52 și 54. — O săcetă excepțională și neașteptată ar constitui însă o cauză de forță majoră. Cons. de stat. D. P. 94. 5. 601. C. Limoges, D. P. 96. 2. 147. Cpr. și C. Besançon, D. P. 94. 2. 151.

5) L. 3, § 1, Dig., 1, 15, *De officio præfecti vigillum*.

chiriaș responsabil de incendiu, dacă el nu probează că focul s'a întâmplat prin caz fortuit, forță majoră, etc. ¹⁾).

Comodatarul nu este de asemenea liberat de pierderea lucrului împrumutat, la caz de arderea lui, dacă nu dovedește cauza fortuită a incendiului ²⁾).

Faptele omului.

Faptele omului pot, ca și evenimentele naturii, să constituiească un caz fortuit, însă pentru aceasta trebuie ca ele să fie așa de violente în cât ori ce rezistență să fie cu neputință și să facă cu desevărsire imposibilă executarea obligații.

Abusul de putere, furtul cu mâna înarmată, greva etc.

Astfel ar putea fi, de exemplu, abusus de putere sau violența exercitată de către un mai puternic, *omne damnatum datum a potentiori*, după cum se exprimă *Medicis* ³⁾); o grevă generală, atunci când debitorul nu putea s'o prevadă, nici să se sustragă de la consecințele ei ⁴⁾); furtul cu mâna înarmată, *aggressura latronum* ⁵⁾), invasiu-

¹⁾ Cpr. Laurent, XVI, 263. Pand. fr., I, 1796. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 750 urm. Troplong, *Idem*, I, 385 urm. Larombière, I, art. 1148, No. 10 urm. Cpr. și Cas. fr. D. P. 58. 1. 1. 359.

²⁾ Baudry et Wahl, *Prêt*, 636. Guillaouard, *Idem*, 34. — L. 5, § 4, Dig., 13, 6, *Commodati vel contra*, pare însă să considere incendiul ca un caz fortuit. „*Proinde et si incendio... aliquid contigit, non tenebitur (is qui commodatum recepit), nisi fortè, cum posset res commodatas salvas facere, suas prætulit*“.

³⁾ Cpr. Troplong, *Louage*, I, 208.

⁴⁾ Cpr. Trib. Nantes și C. Rennes, D. P. 95. 2. 214.

⁵⁾ L. 6, Cod., 4, 24, *De pigneratitia actione*. Cpr. E. Caluci, *Il. Cod. di comm. ital. commentato*, IV, 260.

Art. 1625.

Prin aplicarea acestui principiu, art. 1625 scutește pe ospetători și hangii de ori ce responsabilitate, de câte ori obiectele călătorului au fost luate prin violență (furt cu mâna înarmată) de către oamenii din afară, nu însă de către oamenii lor sau de străinii primiți de dênșii în han. (Troplong, *Dépôt*, 236. Veđi și *suprà*, p. 320). Art. 1625 vorbind de furtul cu mâna înarmată, aceasta se va aplica și la alte casuri de forță majoră. Astfel ar fi, de ex., prădăciunea sevêrsită cu ocasiunea unei resvrătiri sau invasiunea unei armate străine (Laurent, XXVII, 142., *in fine*). Hangiul, în asemenea casuri, nu este în adevêr culpabil de neglijență, de oare ce el n'a cedat de cât violenței.

Furtul cu efracțiune sau escaladare. Controversă.

Unii asimilează acestor casuri de forță majoră și furtul comis noaptea prin escaladare sau efracțiune (art. 310, § 2 C. pen.). P. Pont, *Petits contrats*, I, 540. Trib. Iași, 12

nea unei armate străine (*incursus hostium*)¹⁾, și în genere, resboiul²⁾; revoluțiile politice³⁾; actele puterii publice căreia se datorește ascultare, ceea ce, sub vechiul regim, se numea *faptul principei* (*le fait du prince*)⁴⁾, și chiar fap-

oct. 1898 (D. G. Maxim președ.). *Dreptul* din 1898, No. 73. Părerea contrară, generalmente admisă, este mult mai juridică, pentru că prin o supraveghere mai de aproape, furtul ar fi putut să fie înlăturat. Cpr. în acest din urmă sens, Baudry et Barde, *Oblig.*, I, p. 404, n. 4. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1211. F. Herman, IV, art. 1954, No. 3. Guillaouard, *Dépôt*, 147. Troplong, *Idem*, 235. Aubry et Rau, IV, § 373, p. 522 și § 406, p. 629, t. și n. 9. Laurent, XVI, 258 și XXVII, 142.

În ori ce caz, furtul sevêrșit cu chei minciunoase (art. Furtul sevêrșit cu chei minciunoase. 310, § 3, C. pen.), nu constituie un caz de forță majoră care să scutească pe hangii de responsabilitate, pentru că asemenea furt ar fi putut fi înlăturat prin o îngrijire mai mare, de ex., prin instalarea unor zăvoare sau unor broaște de siguranță. Cpr. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1211. P. Pont, I, 540 și toți autorii. Veđi asupra responsab. hangiiilor, *suprà*, p. 319, 320 și t. V, p. 416 și 533, nota 3.

1) L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*. Cpr. Caluci, *loco suprà cit.*

2) Cpr. Baudry et Barde, I, 455. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 287. Laurent, XVI, 258 urm. Pand. fr., I, 1802 urm. Cas. fr. D. P. 72. 1. 456. Veđi și t. V a lucrării noastre, p. 418 urm. — Pentru ca starea de resboi să poată fi considerată ca un caz fortuit sau o forță majoră, nu este de ajuns ca ea să fi făcut executarea obligații mai grea și mai oneroasă, ci trebuie să fi împedecat cu totul aducerea ei la îndeplinire. Cpr. Cas. fr. și C. Lyon, D. P. 74. 1. 200. D. P. 72. 2. 225. Acest principiu este aplicabil tuturor casurilor fortuite care rezultă din faptul omului. Veđi *infrà*, p. 354. Dacă împedecarea, care rezultă din cazul fortuit, este momentană, executarea obligații este suspendată numai până la încetarea acestei împedecări. Cas. fr. D. P. 88. 1. 203.

3) Cpr. D. P. 55. 1. 9 și D. P. 88. 3. 69. Laurent, XVI, 261. Pand. fr., I, 1803.

4) Cpr. Baudry et Barde, I, 455. Troplong, *op. cit.*, 208. G. Giorgi, II, 8. Laurent, XVI, 261, 274. Demolombe, XXIV, 555. Pand. fr., I, 1840. T. Huc, VII, 143. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 431 urm. Cas. fr., 4 mai 1842. Répert. Dalloz, *Force majeure*, No. 8, p. 757, *ad notam*: „Considerând, ție această decizie, că faptul principei cărui se datorește ascultare, constituie, ca și faptul naturei, un caz fortuit sau de forță majoră...“. Mai veđi încă Cas. fr. D. P. 48. 1. 78. D. P. 77. 1. 367. — Ca exemple de proibițiuni, care emană de la autoritatea publică și care constituiesc ceea ce se numește *fapul principei*, autorii citează: suprimarea unei indus-

Resboiu

Faptul principei.

tul unui particular, sub condiție însă, în acest din urmă caz, ca cel de al treilea care a împedecat executarea obligații să nu fie o persoană pentru care debitorul răspunde civilmente (art. 1000, 1434, 1487, 1624)¹⁾.

trii prin un act al puterii superioare; decisiunea consiliului de miniștri care ordonă expulsarea unui străin, în baza legii din 7 april 1881; oprirea făcută directorului unui teatru de a reprezenta o piesă; închiderea unui teatru pe un timp oare care, etc. Cpr. Baudry et Barde, I, 455 și autoritățile citate acolo. Répert. Dalloz, *Force majeure*, 8.

Și fiind că am vorbit de oprirea de a se reprezenta o piesă de teatru, trebuie să menționăm că, după legea din 6 april 1877, asupra organizării și administrării teatrelor în România, Comitetul tetral este în drept de a refusa reprezentarea unei piese, pe ori ce scenă din țară, fie ea subvenționată sau nu, dacă piesa nu întrunește condițiile cerute de legile estetice, fără care nu se poate produce frumosul în artă (art. 6 și 26 din sus citata lege), nemulțămiiții având drept de apel la Curtea locală, în termen de 15 zile de la notificarea închierii date, procedura fiind gratuită. Cpr. C. București, *Cur. judiciar* din 1898, No. 41. — Numai încheierile Comit. teatral sunt supuse apelului, nu însă și rezoluțiunile directorului general. C. București, *Dreptul* din 1899, No. 9.

- ¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 1876. Laurent, XVI, 262. T. Huc, VII, 143. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 103. Demolombe, XXIV, 558. — Faptul celui de al treilea n'ar scuti deci pe debitor de plata daunelor, când acel dintăi ar fi una din persoanele pentru care debitorul răspunde, afară de cazul când acest din urmă ar dovedi că el n'a putut împedeca faptul (art. 1000, § ultim.). — În fine, debitorul va plăti daunele aduse prin neexecutarea obligații, chiar când el ar fi fost împedecat de a o aduce la îndeplinire prin faptul unei a treia persoane pentru care el n'ar răspunde, când creditorul va stabili că faptul celui de al treile a fost produs prin o culpă imputabilă însuș debitorului. Astfel, dacă ți am închiriat grădina mea, îmi vei plăti valoarea copacilor ce altul ar fi tăet din cauza dușmăniei care exista între d-ta și între d-nsul, pentru că, în asemenea caz, există culpă din partea d-tale. „*Culpæ autem ipsius et illud adnumeratur, si propter inimicitias ejus, vicinus arbores exciderit*“. L. 25, § 4, Dig., 19, 2, *Locati conducti*. Dacă însă nu ți se poate imputa nici o culpă și n'ai putut împedeca pe cel de al treile de a produce dauna, nu vei avea nici o răspundere: „*Qua enim cura, aut diligentia consequi possumus, ne aliquis damnum nobis injuria det*“. L. 19, în fine, Dig., 13, 6, *Commodati vel contra*, și L. 41, Dig., 19, 2, *Locati Conducti*.

L. din 6 april
1877 p. organ.
și adminis-
trarea teatre-
lor.

Cele spuse în privința persoanelor se aplică și la împrejurări de altă natură.

Astfel, dacă executarea regulată a obligații a fost împiedecată de altă împrejurare, de ex., de un animal, caz fortuit *bestial*, după nomenclatura lui Hotmann ¹⁾, debitorul nu va fi scutit de daune de câte ori animalul era sub paza sa și el n'a luat măsurile neaparate pentru a împiedeca paguba (art. 1001), fiind din potrivă scutit de ori ce daună în cazul contrar ²⁾.

Caz fortuit
bestial.

Pentru ca cazul fortuit sau forța majoră să descarce pe debitor de ori ce responsabilitate, trebuie: 1^o ca să nu i să poată imputa nici o culpă (art. 1082); și 2^o ca el să fie *oprit* de ași executa obligația sa (art. 1083), căci el va plăti daunele care rezultă din inexecutarea sau executarea tardivă a obligații, de câte ori i se va putea imputa o culpă ³⁾, sau de câte ori el putea să și îndeplinească

Condițiile ce-
rute p. ca
casul fortuit
să scutească
pe debitor
de daune.

1) Cpr. Demolombe, XXIV, 553.

2) Cpr. Demolombe, XXIV, 559. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 103, text și n. 34. Pand. fr., I, 1877.

3) Cpr. Demolombe, XXIV, 560. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 103, 104. Larombière, II, art. 1148, No. 20 urm. Laurent, XVI, 265 urm. Baudry et Barde, I, 460. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 293. V. și t. V a lucrării noastre, p. 192, 330 și 417, 418. Vezi și *infră*, p. 355, t. și n. 3. — Astfel, dacă ți am împrumutat calul meu pentru a face o călătorie, și d-ta fiind atacat pe drum de hoți, calul a perit sau a fost furat, imi vei plăti valoarea lui, cu toate că această violență constituie un caz fortuit, dacă, în loc de a merge pe drumul mare, unde puteai fi la adăpost, ai luat din imprudență alt drum cunoscut de periculos, pentru că cazul fortuit se datorește în specie greșălei d-tale. Cpr. Pothier, II, 142, *in fine*.

Debitorul ar fi de asemenea în culpă, dacă putând să previe pe creditor, nu l'a vestit la timp despre cazul fortuit sau forța majoră, care îl împiedeca de ași îndeplini obligația sa, pentru ca el săși poată lua măsurile sale. Pothier, II, 149, *in fine*. Demolombe, XXIV, 563. Pand. fr., I, 1913. Cpr. L. 27, § 2, Dig., 17, 1, *Mandati vel contrā*, după care mandatarul, care nu poate să și execute mandatul, trebuie să plătească daune mandantului pe care nu l'a vestit despre aceasta la timp: „*Quod si, cūm possit nuntiare, cessaverit, quanti mandatoris intersit, tenebitur. Si aliqua ex causa non poterit nuntiare, securus erit*“.

O aplicațiune a principiului că debitorul răspunde de Art. 1565. cazul fortuit de câte ori el este în culpă, o găsim în art.

obligăția, fie chiar în condițiuni mai grele și mai oneroase pentru dânsul ¹⁾).

Efectele casului fortuit.

Care sunt efectele casului fortuit? Art. 1083 răspunde că nu poate fi loc la daune interese de câte ori debitorul nu și execută obligația sa din cauza unui caz fortuit sau a unei forțe majore, fără a decide însă dacă contractul subsistă sau nu.

Atât doctrina cât și jurisprudența fac următoarea distincțiune. Dacă imposibilitatea în care se găsește debitorul de a da sau de a face lucrul la care se obligase e privitoare numai la obligația accesorie, convenția subsistă, casul fortuit scutind numai pe debitor de ași îndeplini obligația contractată, pe care forța majoră îl împedecă de a o executa ²⁾).

Dacă, din contra, casul fortuit împedecă pe debitor de a executa obligația principală, care rezultă din convenție, contractul este resiliat ³⁾).

1565 C. C. În adevăr, după acest text, comodatarii, care întrebunțează lucrul împrumutat la o altă trebuință, sau pentru un timp mai lung de cât se cuvine, răspunde de pierderea lucrului, *chiar când ea se datorește unui caz fortuit*, pentru că, în asemenea caz, el este în culpă. Cpr. L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*. Vezi t. V a lucrării noastre, p. 417 și Baudry et Wahl, *Prêt*, 644.

Casul în care lucrul împrumutat ar fi perit, chiar dacă n'ar fi fost distras de la usul său legitim. Controversă.

Chestiunea de a se ști dacă aceiași răspundere apasă asupra comodatarii, când se dovedește că lucrul împrumutat ar fi perit chiar dacă el n'ar fi fost distras de la usul său legitim, sau n'ar fi fost întrebunțat peste timpul stipulat de convenția părților, este însă controversată. Vezi autoritățile citate într'un sens și în altul de Fuzier-Herman, IV, art. 1881, p. 532. — Cpr. Laurent, XXVI, 470. Baudry, III, 816. Baudry et Wahl, *Prêt*, 644. Duranton, XVII, 520. Troplong, *Prêt*, 101. Mourlon, III, 949. Duvergier, *Prêt*, 64. Guillaudard, *Idem*, 30. Colmet de Santerre, VIII, 81 bis II și III. Acești din urmă autori, întemeindu-se pe art. 1156, § 2, scutesc, în asemenea caz, pe comodatarii de ori ce răspundere, soluțiune care se vede formal admisă prin art. 322, § ultim, *in fine*, din Codul federal al obligațiilor. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 392, p. 596, nota 2. Paul Pont, *Petits contrats*, I, 73.

1) Laurent, XVI, 265, 268. T. Huc, VII, 143. Demolombe, XXIV, 556. Pand. fr., I, 1883 urm. Baudry et Barde, I, 458 și decisiile citate acolo. Vezi și *suprà*, p. 351, n. 2.

2) Cpr. Laurent, XVI, 270. Pand. fr., I, 1914.

3) Cpr. Laurent, XVI, 270. Pand. fr., I, 1914 urm. Cpr. D. P. 48. 1. 78. D. P. 71. 3. 17. D. P. 73. 1. 78 și 3. 6.

Principiul de mai sus nefiind însă absolut, se admite în genere că executarea convențiunei, dacă ea este încă posibilă, poate fi urmărită în urma încetării casului fortuit ¹⁾.

Tribunalele fiind însă legate prin convenția părților ca prin o lege (art. 969), nu pot să modifice, nici să reducă obligațiunile lor ²⁾.

Debitorul răspunde de casul fortuit și de forța majoră, de câte ori el este în culpă ³⁾ sau în întârziere (art. 1156, § 2), întârzierea fiind considerată ca o culpă ⁴⁾, însă aceste nu sunt adevărate excepțiuni la regula generală.

Casurile în care debitorul răspunde de casul fortuit.

Adevăratele excepțiuni la principiul că debitorul nu suferă de casul fortuit pot să rezulte sau din lege sau din convenție.

Une-ori însuș legea pune casul fortuit în sarcina debitorului. Astfel, furul răspunde de pierderea fortuită a lucrului furat, chiar dacă lucrul ar fi perit în mâna proprietarului lui (art. 1156, § 3). Motivul acestei dispozițiuni este că furul având o posesiune de rea credință, este presupus a fi în întârziere ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVI, 271. Baudry et Barde, I, 465. Pand. fr., I, 1920 urm. C. Rennes și Cas. fr. D. P. 72. 2. 211. D. P. 88. 1. 203.

²⁾ Laurent, XVI, 272. Baudry et Barde, I, 459. — Vezi însă, C. Nancy și Trib. com. Rouen, D. P. 71. 2. 158 și 3. 54.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 353, text și n. 3. Vezi și art. 1565, care face o aplicație a acestui principiu. Mai vezi încă t. V, p. 192, 330, 417 și 418.

⁴⁾ *Qui in mora est, culpa non vacat.* V. *suprà*, p. 150 și 183. Art. 287 C. german. Vezi și t. V, p. 193, t. și n. 2. Art. 287 din noul Cod german este formal în această privință. „In urma punerii în întârziere, dice art. 287 din acest Cod, debitorul răspunde de casul fortuit, afară de cazul când dauna s'ar fi produs chiar dacă prestațiunea ar fi fost făcută la timp“. *„Er (der Schuldner) ist auch für die während des Verzugs durch Zufall eintretende Unmöglichkeit der Leistung verantwortlich, es sei denn, dass der Schaden auch bei rechtzeitiger Leistung eingetreten sein würde“.*

⁵⁾ *„Semper fur moram facere videtur“.* L. 8, § 1, in fine și L. 20, Dig., 13, 1, *De conditione furtiva.* Cpr. Pothier, II, 144. Laurent, XVI, 241. Vigié, II, 1247, in fine, Thiry, II, 632. T. Huc, VII, 120 și VIII, 184. Această dispoziție fiind excepțională nu poate fi întinsă la casurile de înșalăciune (art. 332 urm. C. pen.) sau de abuz de încredere (art. 322 urm. C. pen.) T. Huc, *loco supra cit.*

Art. 995 și
1156, § 2.

Pentru aceleași motive, acel care a primit drept plată ce nu-i era datorită, un imobil sau un mobil corporal, răspunde de pierderea lui fortuită, dacă nu dovedește că lucrul ar fi perit și în mâna proprietarului (art. 995 și 1156, § 2).

În fine, în unele cazuri, comodatarul răspunde de pierderea fortuită a lucrului împrumutat (art. 1565—1567)¹⁾.

Casurile în
care debitorul a luat ca-
sul fortuit
asupra lui.

Debitorul putând, după părerea tuturor²⁾, să iee prin anume convenție casurile fortuite asupra sa³⁾, se înțelege că, în asemenea caz, el va fi obligat a plăti daune creditorului, chiar dacă lucrul ar fi perit prin caz fortuit.

Dovedirea
casului for-
tuit.

Debitorul care propune liberarea sa prin pierderea fortuită a lucrului, trebuie, ca ori ce reclamant, să 'și dovedească afirmațiunea sa (art. 1169)⁴⁾, această probă putând fi făcută și prin marturi, fiind vorba de o chestie de fapt⁵⁾. „Debitorul este ținut a proba casurile fortuite ce aleagă“, dice art. 1156, § 3 C. C. Aceasta mai rezultă încă din art. 1082, 1169, 1434, § 1, 1435, 1475 C. C., 425 C. com., etc.

1) Veđi *supră*, p. 354, *ad notam*, în fine și t. V, p. 417.

2) Cpr. Laurent, XVI, 277. Demolombe, XXIV, 564. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 104, t. și n. 37. Larombière, I, art. 1148, No. 5. Pand. fr., I, 1932. Cas. fr. D. P. 85. 1. 73. Cpr. și Cas. rom., S-a. 1, Bulet. 1895, p. 876 urm. și *Cur. judiciar* din 1895, No. 27. — Clausa care pune casurile fortuite în sarcina debitorului fiind excepțională, trebuie să fie *expresă*, fără însă a fi nevoe de a se întrebuița vre un termen sacramental. Laurent, XVI, 277. Baudry et Barde, I, 463. Demolombe, XXIV, 554. Troplong, *Vente*, I, 465. 466. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 104.

3) Argum. din art. 1156, § 2 și 1460, 1461. Cpr. L. 23, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Veđi asupra art. 1460, 1461, Baudry et Wahl, *Louage*, I, 317 urm.

4) *Allegans fortuitum casum, illum tenetur probare*, dice Medicis. Cpr. Pothier, II, 656. Troplong, *Louage*, I, 222. Giorgio Giorgi, II, 12. Laurent, XVI, 278 și XVIII, 520. Fuzier-Herman, III, art. 1302, No. 23. T. Huc, VII, 144. Demolombe, XXIV, 561 și XXVIII, 764. E. Caluci, *Il Codice di comm. ital. comment.*, IV, 44. Pacifici Mazzoni, *op. cit.*, V, 93. Molitor, *op. cit.*, II, 579. D. Kebapci, *Pr. civ.*, V, p. 141. Baudry et Barde, I, 466 și toți autorii. Cpr. Cas. rom., S-a. I. Bulet. 1883, consid. de la p. 44. Veđi și t. V, p. 504.

5) Cpr. Cas. rom., S-a. II, *Dreptul* din 1898, No. 44. Trib. civ. Charolles, 23 martie 1894, sentință citată de Baudry et Wahl, *Louage*, I, 294 și 327 urm.

Debitorul este deci presupus în culpă până la dovada Presumpția culpei. contrară (art. 1202) ¹⁾.

O dată dovada casului fortuit făcută de debitor, cre-Casul în care creditorul devine și el reclamant la rëndul lui. ditorul, care va susține că pretinsul caz fortuit este con-secința unei culpe din partea debitorului, sau că el tre-creditorul devine și el reclamant la rëndul lui. bue să răspundă de cazul fortuit în baza legii ori a convențiunei, va trebui și el, la rëndul său, să-și stabilească alegațiunea sa, conform principiului: *Reus in excipiendo fit actor* ²⁾.

A treia condiție. — *Punerea în întârziere (Mora debitoris, art. 1079, 1081).*

Debitorul este obligat prin însuș efectul obligații sale a executa prestațiunea datorită la timpul hotărît prin contract.

La caz de a nu-și îndeplini obligațiunea, el trebuie să fie pus în întârziere, *in mora* (art. 1079, 1081), căci, în regulă generală, atât în obligațiile de a face cât și în acele de a da ³⁾, el nu mai este astăzi de drept în întăr-

¹⁾ Veți t. V, p. 494 și 504, t. și n. 3, unde am văzut că culpa contractuală este presupusă până la dovedirea casului fortuit, cu toate că această teorie nu este admisă de toți autorii. Veți t. V, p. 494, n. 1.—In cât privește însă culpa aquiliană sau extra-contractuală, ea nepresupunându-se nici odată, trebuie să fie dovedită de acel care o invoacă, ori ce probă fiind admisibilă în această privință. Veți autoritățile citate în t. V a lucrării noastre, p. 397, n. 4. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 34.

²⁾ Cpr. Laurent, XVI, 278. Baudry et Barde, I, 466. Demolombe, XXIV, 561. Larombière, I, art. 1148, No. 8 și 19. Thiry, II, 632. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 104. Pand. fr., I, 1938.

³⁾ Art. 1079 vorbește, în adevăr, atât de obligația de a face cât și de aceea de a da. Aceiaș soluție este admisă și în Art. 1079 se aplică atât la oblig. de a face cât și la acele de a da. Codul francez, cu toate că, în acest Cod, textul corespun-
dător (art. 1139) este așezat sub rubrica *Despre obligația de a da*, toți autorii recunoscând că aceasta este un viciu de clasificare, care, la noi, s'a înlăturat. Cpr. Pand. fr., I, 2037. Laurent, XVI, 247. Demolombe, XXIV, 433. Larombière, I, art. 1139, No. 2. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 95, t. și n. 5. Fuzier-Herman, II, art. 1139, No. 1. Toul-
lier D., II, partea II, 246. — Art. 1079 nu se aplică însă la obligațiile care au de obiect o sumă de bani, în privința cărora avem o regulă specială (art. 1088, § 2).

diere nici chiar prin expirarea termenului hotărît de părți pentru executarea obligații sale, legiuitorul modern respingând, cel puțin în țesă generală, maxima *Dies interpellat pro homine* (termenul interpelează în locul omului), care era admisă în vechia noastră legislațiune, atât în Codul Calimach cât și în Codul Caragea, și pe care unii pe nedrept o cred admisă și în dreptul roman ¹⁾.

Inaplicarea
regulei *Dies
interpellat
pro homine*
în dreptul
roman. Con-
troversă.

¹⁾ La Romani, de câte ori obligația era pură și simplă și fără termen, debitorul nu era constituit în întârziere de cât prin o interpelare provenită din partea creditorului. *Mora ex persona fiebat* (L. 32, Dig., 22, 1, *De usuris et fructibus*). Cât pentru cazul în care obligația era cu termen, chestiunea de a se ști dacă expirarea termenului pune pe debitor în întârziere, este foarte controversată.

Unii, în adevăr, întemeinduse pe mai multe texte, și mai cu samă pe L. 23, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*; L. 40, Dig., 12, 1, *De rebus creditis*; L. 77 și 114, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*, L. 12, Cod., 8, 38, *De contrahenda et committenda stipulatione*, etc., susțin că singura expirare a termenului pune pe debitor în întârziere, fără nici o interpelare din partea creditorului (*mora re ipsa*). Vezi în acest sens: Madai, *Die Lehre von der mora* (Hall, 1837), § 16 urm. Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, III, § 588. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts* (Dusseldorf, 1867), II, § 278, 1^o. Thibaut, *System des Pandektenrechts*, (Iena, 1846), I, § 101. Ortolan, *Instit.*, III, 1657. Mackeldey, *Lehrbuch der Institutionen des heutigen römischen Rechts*, § 381. Larombière, I, art. 1139, No. 6, etc.

Această părere este însă inadmisibilă, ca una ce confundă efectele clausei penale cu acele ale punerii în întârziere. Cu alte cuvinte, simpla expirare a termenului face ca clauza penală să devie exigibilă, dar nu pune însă pe debitor *in mora*. În adevăr, Marcianus, fără a distinge între obligațiile cu termen și acele fără termen, ține formal în L. 32, Dig., 22, 1, *De usuris et fructibus*, că nu există întârziere fără interpelare: „*Mora fieri intelligitur non ex re, sed ex persona, id est, si interpellatus opportuno loco, non solverit*“. Apoi, din L. 49, § 3, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*, rezultă că debitorul, care are termen, nu este în întârziere, dacă el n'a fost interpelat înainte de termen, de unde și consecința că o interpelare este necesară pentru ca el să fie pus în întârziere: „*Si promissor hominis ante diem in quem promiserat, interpellatus sit, et servus decesserit, non videtur per eum stetisse*“. Cât pentru L. 114, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*, invocată de partisanii sistemului contrar, adeca a întârzierii *re ipsa*, ea vine din contra în favoarea părerei ce susținem, pentru că cuvintele care se văd în a-

Se violează deci legea când judecătorii condamnă pe un debitor la daune, fără a constata că el a fost pus în

ceastă lege „*per debitorem steterit*“, însemnează că debitorul a fost interpelat, după cum cuvintele „*per creditorem steterit*“, însemnează că s'a făcut ofertă creditorului. Vezi în acest din urmă sens: Molitor, *Les oblig. en droit romain*, I, 349 urm. Maynz, *Dr. romain*, II, § 179, ed. din 1891. Wolff, *Zur Lehre von der Mora* (Göttingen, 1841), § 27 urm. Puchta, *Pandekten* (Leipzig, 1866), § 269. Keller, *Pandekten-Vorlesungen* (Leipzig, 1866), § 252. Mommsen, *Die Lehre von der Mora in Beiträge zum Obligationenrecht* (Brunswick, 1855), III, § 10. Accarias, *Pr. de dr. romain* (Paris, 1891), II, p. 599, n. 2. Unterholzner, *Lehre des römischen Rechts, von den Schuldverhältnissen* (Leipzig, 1840), I, § 55, VII. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 427. Rambaud, *Explic. élém. du dr. rom.*, II, p. 325. Girard, *Man. de dr. rom.*, p. 629 urm.

Codul Calimach.

În cât privește dreptul nostru anterior, el admitea regula *Dies interpellat pro homine* (art. 1760 urm. C. Calimach, 1333 C. austriac). Cpr. Cas. rom., Trib. Tutova și C. București. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1872, p. 200 și 1876, p. 512. Bulet. 1883, p. 440. *Dreptul* din 1883, No. 48. *Dreptul* din 1881, No. 76; din 1886, No. 25 și din 1895, No. 63. *Cur. judiciar* din 1895, No. 34. Tot în acest sens se vede redactat și art. 1223 din Codul italian: „*Se l'obbligazione consiste nel dare o nel fare, dice acest text, il debitore e costituito in mora per la sola scadenza del termine stabilito nella convenzione*“. Vezi asupra acestui text, Giorgio Giorgi, IV, 404. Boissonade, *Le nouv. C. C. italien comparé au C. Napoléon*, *Revue pratique*, t. 26 (1868), p. 87. V. și p. 341, n. 5. Cpr. art. 284, 296 din noul Cod german; 117, § 2 C. federal al obligațiilor din Elveția (L. din 14 iunie 1881), etc.

Art. 1223 C. italian.

În cât privește dreptul vechiu francez, el respinsese regula *Dies interpellat pro homine*, și debitorul trebuia să fie pus în întârziere de a da lucrul datorit prin o interpelare judiciară. Pothier, *Oblig.*, II, 144.

Dreptul vechiu francez.

Înainte de a termina această materie, cată să examinăm o chestiune, care s'a ivit de mai multe ori în practică. Eată o obligație constituită sub legea veche, unde atât Codul Calimach cât și Codul Caragea admiteau principiul *Dies interpellat pro homine*. Această obligație devenind exigibilă sub legea nouă, debitorul datorita el procentele moratorii din ziua expirării termenului, conform principiilor legii vechi, sub care obligația a ajuns la scadență, sau numai de la punerea în întârziere, adecă din ziua cererei în judecată (art. 1088), conform legii noi? Atât tribunalul din Bêrlad cât și C. din București au decis că debitorul nu va datori dobânda moratorie, în cazul de față, de cât de la punerea în întârziere,

Oblig. constituită sub legea veche și exigibilă sub legea nouă. Controversă.

întârziere, conform art. 1079, sau că el era în unele din casurile excepționale prevăzute de acest text ¹⁾.

Instanța de fond care nu s'ar pronunța asupra motivului invocat de debitor, că el n'a fost pus în întârziere de a'și îndepleni obligația, ar comite o omisiune esențială și ar da o decisiune casabilă ²⁾.

conform principiilor statornicite de legea nouă. *Dreptul* din 1881, No. 76 și din 1886, No. 25. Această părere este, după noi, inadmisibilă, pentru că nu este vorba, în specie, de executarea unui act, după cum spune tribunalul de Tutova, ci de o chestiune de fond, și nu trebuie să confundăm exercițiul unui drept cu dreptul însuș. În adevăr, sau creanța constituită sub legea veche a devenit exigibilă tot sub acea lege, și în asemenea caz, este necontestat că creditorul are un drept câștigat la procente din ziua expirării termenului (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1872, p. 200); faptul că reclamația a avut loc sub legea nouă nu-i poate aduce nici o pagubă, și această lege va fi aplicabilă numai în privința formelor de procedură, adică a modului de a introduce acțiunea și a competenței; sau creanța constituită sub legea veche a devenit exigibilă sub legea nouă, și în asemenea caz, creditorul are earăș un drept câștigat la procente, căci obligația de a plăti procente derivând din voința părților, ca toate obligațiile care rezultă din contract, este invederat, după cum dice Demolombe (I, 54), că părțile n'au putut avea voința de a se supune unei formalități care nu avea ființă în momentul când ele au contractat, formalitate pe care ele n'au putut s'o prevadă și la care poate n'ar fi consimțit. Legea nouă nu poate deci să schimbe nici unul din efectele contractului, nici a le mări, pentru că s'ar îngreua poziția debitorului, nici a le micșura, pentru că s'ar lovi în drepturile creditorului. Nu se poate dice că creditorul, care n'ar fi pus pe debitorul său în întârziere, conform legii noi, ar fi înțeles a renunța la procentele care au curs din momentul aplicării acestei legi, pentru că este de principiu că renunțările la un drept nu se presupun nici odată. Eată pentru ce socotim altă dată (v. t. I, partea 1, p. 62, 63) și socotim și astăzi că decisiile mai sus citate care, în privința procentelor moratorii, aplică legea nouă convențiilor constituite sub legea veche, fac o greșită aplicare a principiilor de drept și calcă în picioare marele principiu al neretroactivității legilor (art. 1). Cpr. A. Capitolin, *Dreptul* din 1881, No. 77.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1875, p. 119. Bulet. anul 1876, p. 470. Bulet. anul 1878, p. 218.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1889, p. 741.

Întârzierea (*mora*) presupune o culpă comisă fie de creditor (*mora creditoris vel accipiendi*), fie de debitor (*mora debitoris vel solvendi*).

Creditorul este în întârziere, când refuză pe nedrept de a primi prestațiunea oferită conform obligații debitorului, sau când face cu neputință executarea acestei obligațiuni, neafându-se, bună oară, la locul convenit pentru executarea ei ¹⁾.

Întârzierea creditorului.

Creditorul este, în regulă generală, pus în întârziere prin o somație sau interpelare de a primi lucrul oferit (art. 1114 urm., 1121), afară de cazul când el este de drept în întârziere, de ex., în cazul art. 1370.

Punerea în întârziere a creditorului îl face, pe de o parte, să sufere riscurile lucrului datorit, ear pe de altă parte, autorisă pe debitor a cere resilierea contractului (art. 1370).

Consecințele punerii în întârziere.

Despre punerea în întârziere a creditorului, vom vorbi mai pe larg, când ne vom ocupa despre oferta de plată și despre consemnațiune (art. 1114—1121). De o cam dată ne vom ocupa numai despre întârzierea debitorului, despre care se ocupă art. 1079 și 1081.

Indată ce obligația este perfectă, creditorul poate să ceară îndeplinirea ei, afară de cazul când ea este contractată sub un termen oare care. În asemenea caz, interpelarea debitorului nu poate fi făcută de cât a doua zi după îndeplinirea termenului, ziua scadentei (*dies ad quem*) aparținând toată debitorului (art. 307, 319, § 2 C. com., 729 Pr. civ.), *quia totus is dies arbitrio solventis tribui debet* ²⁾.

Punerea în întârziere a debitorului.

Intr'un caz și în altul însă, debitorul nu este în întârziere prin inexecutarea obligații sale, ci trebuie să fie somat sau interpelat de creditor, căci altfel acest din urmă este presupus a fi consimțit ca obligația să fie executată mai târziu.

Această interpelare se face prin o notificare sau so-

Formele punerii în întârziere.

¹⁾ Cpr. art. 1869 C. Calimach (1419 C. austriac). Veđi și art. 293—304 din noul Cod german.

²⁾ *Instit.*, § 2, 3, 15, *De verb. oblig.* Cpr. art. 1212 C. Calimach (903 C. austriac) și art. 1889 C. C. actual. Veđi Baudry, II, 885, 951 și *suprà*, p. 114, t. și n. 2 și p. 114 text și n. 3.

mație extrajudiciară, în care creditorul pune în vedere debitorului de ași îndeplini obligația sa. Textul francez mai adaogă încă *sau prin alt act echivalent*, de ex., o chemare în judecată, un comandament prealabil ¹⁾ (art. 496 urm. Pr. civ.), etc.

Chemarea în judecată este o punere în întârziere. Art. 1088, 1865. Cu toate că legiuitorul nostru nu vorbește, în cât privește obligațiile de a da și de a face, de cât de somația extrajudiciară, nu mai încapă îndoială că chemarea în judecată (art. 1088, 1865) va produce acelaș efect, ea fiind cea mai energică punere în întârziere ²⁾.

Inaplic. art. 1870. În regulă generală, cererea în judecată n'ar constitui o punere în întârziere, dacă ea ar fi pre matură ³⁾, sau dacă ar fi adresată unei instanțe incompetente, sau, în fine, dacă ar fi nulă pentru lipsă de forme, art. 1870 de la prescripție nefiind aplicabil în specie ⁴⁾.

Casurile în care o cerere în judecată iregulară face să curgă dobânda. Autorii observă însă cu drept cuvânt că cererea în judecată introdusă înaintea unor judecatori incompetenți face să curgă dobânda în casurile excepționale în care o simplă somație este suficientă pentru a produce acest rezultat. În adevăr, cererea în judecată, cu toate că ar fi adresată unor judecatori incompetenți, sau ar fi pre matură, echivalează, în asemenea caz, cu o punere în întârziere ⁵⁾.

Comand. prealabil.

¹⁾ Comandamentul prealabil ar fi, după unii, mai mult de cât o somație, adecă ar constitui un început de executare și ar face parte integrantă din urmărire (Cas. fr. Répert. Dalloz, *Vente publique d'immeubles*, 1007, n. 1); de aceea, nu se poate renunța la el. Adevărul e însă că comandamentul nu face parte din executare, ci este un act precursor al execuțiunei, adecă care o precedează. Veți în această privință tratatul nostru în limba franceză, p. 362 urm. art. *Saisies*. Cpr. Garsonnet, *Proc. civ.*, IV, § 654. D. Kebabci, Pr. civ., II, p. 98.

²⁾ Cas. rom. Bulet. Cas. S-a 1, 1870, p. 281. Bulet. 1876, p. 305, 312 și 332. Bulet. 1885, p. 407 și 549. *Dreptul* din 1885, No. 61. C. din București, *Dreptul* din 1881, No. 24. Cpr. Pand. fr., I, 1959. Laurent, XVI, 234. Demolombe, XXIV, 527. Demante, V, 56 bis VII. Larombière, I, art. 1139, No. 15. T. Huc, VII, 117. Baudry et Barde, I, 426.

³⁾ C. Iași, *Dreptul* din 1888, No. 23, consid. de la p. 184.

⁴⁾ Veți *infra*, explic. art. 1088, p. 401, 402.

⁵⁾ Baudry, II, 902. Pand. fr., I, 2254. Larombière, I, art. 1153, No. 27. Veți și *infra*, p. 403, text și n. 1.

O interpelare verbală făcută de creditor, n'ar pune pe debitor în întârziere¹⁾, art. 1079 cerând o notificare făcută prin agenții publici alipiți pe lângă tribunal (portărei)²⁾, ceea ce pare a exclude notificarea făcută prin un act sub semnătură privată, de ex., prin o scrisoare, o telegramă, etc.³⁾

Interpelare verbală.

Se admite însă, cu toate acestea, că scrisorile și telegramele pot să constituie o punere în întârziere suficientă, mai cu samă în materie comercială⁴⁾.

Scrisori, telegrame.

Unii au mers și mai departe, admitând că o recunoaștere, chiar verbală din partea debitorului, ar fi suficientă pentru ca el să fie considerat ca pus în întârziere, rămânând, bine înțeles, ca asemenea recunoaștere să nu poată fi dovedită de cât conform dreptului comun⁵⁾.

Recunoașterea verbală din partea debitorului. Controversă.

În ori ce caz, o recunoaștere verbală din partea debitorului ar fi suficientă în casurile în care ea ar înfățișa caracterele unei noi convențiuni intervenite între dănsul și creditor, dovada acestei recunoașteri neputându-se face de cât conform dreptului comun⁶⁾.

Așa dar, principiul este că debitorul trebuie, în ori ce caz, să fie pus în întârziere, fie că obligația sa este cu termen sau fără termen, cu sau fără clausă penală, etc.

¹⁾ C. din Iași. *Dreptul* din 1891, No. 70. Vigie, II, 1244. Demolombe, XXIV, 525. Laurent, XVI, 234. Toullier D., III, partea II, 253. Pand. fr., I, 1956.

²⁾ Agenții administrativi n'au deci căderea de a face somațiuni extrajudeciare, ci numai de a aduce la îndeplinire cărțile de judecată civile sau comerciale, care nu sunt privitoare la imobile (art. 95 L. din 1 iunie 1896). Cpr. C. Botez, *Controversele L. p. jud. de pace* (Botoșani, 1899), p. 224.

³⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 32. Cas. fr. D. P. 76. 1. 363. D. P. 78. 1. 346.

⁴⁾ Cpr. T. Huc, VII, 117. Lyon-Caen et Renault, *op. și loco supra cit.* Cas. fr. și C. Paris. D. P. 84. 1. 130. D. P. 94. 1. 589. D. P. 77. 2. 11. — În cât privește datoriile comerciale, lichide și plătibile în bani, ele produc dobândă de drept din ziua când devin exigibile (art. 43 C. com.). Vezi *infra*, explic. art. 1088, p. 398.

Art. 43 C. com.

⁵⁾ Demolombe, XXIV, 530. Larombière, I, art. 1139, No. 29. — *Contrà.* Laurent, XVI, 234. Vigie, II, 1245. Pand. fr., I, 1969, etc., care nu admit de cât recunoașterea constatată prin un act autentic sau cel puțin sub semnătură privată.

⁶⁾ Pand. fr., I, 1957, 1970. Demolombe, XXIV, 526. Larombière, I, art. 1139, No. 13.

La această regulă se fac însă următoarele excepțiuni. Debitorul este de drept în întârziere :

Casurile în care debitorul este de drept în întârziere.

1^o In casurile anume determinate de lege (punere în întârziere legală), de ex., în casurile prevădute de art. 399, 400, 420, § 1, 994, 995, 1078, 1156, § 3, 1370, 1504, 1544 C. C., 43, 344, 372, 380, 766 C. com., etc.

Intr'un cuvânt, există punere în întârziere legală, de câte ori legea face să curgă de drept dobânda, care ține loc de daune interese în obligațiile ce au de obiect sume de bani.

Convenția expresă a părților.

2^o Al doilea caz în care debitorul este de drept în întârziere, este când părțile au convenit expres că debitorul va fi în întârziere la împlinirea termenului, fără să fie necesitate de vre o notificare (punere în întârziere convențională).

Această convenție trebuie să fie *expresă*, fără ca să fie nevoie de vre un termen sacramental, destul este ca intenția părților să resulte neîndoelnic din contract ¹⁾, căci îndoiala s'ar interpreta în favoarea debitorului (art. 983) ²⁾.

Clausele cuprinse în polițele de asigurare. Controversă.

Societățile de asigurare au obiceiul de a insera în polițele lor următoarea clausă : „în lipsa plăței primei la timpul hotărît, și *fără ca să fie nevoie de vre o punere în întârziere*, asiguratul, la caz de sinistru, nu are drept la nici o despăgubire“. Jurisprudența tinde a decide că asemenea clausă nu este aplicabilă în toată rigoarea ei, dacă societatea are obiceiul de a trimete câte un agent la domiciliul asiguratului pentru încasarea premiilor. Societatea este, în adevăr, prin această procedare, presupusă a fi renunțat tacitamente la clausa cuprinsă în poliță. Prin urmare, asiguratul nu va perde beneficiul asigurării de cât în urma unei puneri în întârziere de a plăti premiile arierte ³⁾.

1) Cpr. Trib., Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 11 și autorii citați în nota următoare.

2) *Pand. fr.*, I, 1987 urm. Demolombe, XXIV, 519. Larombière, I, art. 1139, No. 7. Laurent, XVI, 237. Baudry et Barde, I, 469.

3) Cpr. *Cas. fr.* și Trib. Paris. D. P. 88. 1. 16, 384 și 432. *Pand. Périod.*, 88. 1. 152. *Pand. Périod.*, 90. 1. 113. Veți și numeroasele autorități citate în *Pand. fr.*, Répert., v^o *Assurance en général*, 659 urm. Cpr. T. Huc, VII, 119. — Veți însă *Cas. fr.* (D. P. 85. 1. 422), care aplică clausa din po-

3^o In fine, debitorul este de drept în întârziere când obligația nu poate fi îndeplinită de cât într'un timp determinat ce el a lasat să treacă (art. 1079, § 3 și 1081)¹⁾. De exemplu, 'mi-ai închiriat un câne pentru ziua deschiderei vînatului²⁾, și mi l'ai adus mai târziu: 'mi ai vîndut niște vite în vederea unui earmaroc unde aveam intențiunea de a le vinde și eu la rîndul meu³⁾, și nu mi le ai predat la timp⁴⁾; 'ți am dat mandat de a face apel sau recurs în numele meu, sau de a reînoui o inscripție ipotecară, și d-ta ai lasat să treacă termenul defipt de lege fără a'ți îndeplini mandatul, etc.

Casul în care oblig. nu poate fi îndeplinită de cât într'un timp determinat ce debitorul a lasat să treacă.

In toate aceste casuri și în altele de asemenea natură, îmi datorești daune, fără ca să fie nevoie de interpellare din partea mea, pentru că simpla expirare a termenului te-a pus în întârziere prin convenția tacită a părților.

Art. 1079, § 3 și 1081 nu constituiesc deci propriu dis o excepție la principiul punerii în întârziere, așa precum ar părea să rezulte din redactarea lor, ci din contra o aplicațiune a regulii generale că debitorul trebuie să fie pus în întârziere, și în adevăr, el se găsește, în asemenea casuri, pus în întârziere prin convenția tacită a părților⁵⁾.

Judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran dacă debitorul nu putea să 'și îndeplinească prestațiunea promisă

liță în toată rigoarea ei. Cpr. și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 11.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 318. Bulet. S-a, 1, anul 1889, p. 994.

2) Veđi art. 3 L. din 2 nov. 1891 asupra poliției vînatului.

3) Cpr. Troplong, *Vente*, I, 303.

4) Pentru a se putea constata, în obligațiile de a da, faptul nepredării la timp din partea debitorului, trebuie ca creditorul să se fi prezentat la domiciliul lui, unde, în lipsă de convenție contrară, se face plata (art. 1104). Debitorul nu va fi deci în întârziere prin simplul fapt al convențiunei de cât atunci când creditorul va fi stipulat că predarea se va face la domiciliul său (art. 1104). Cpr. Laurent, XVI, 239. Duranton, X, 466. Veđi și C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 67.

5) Pothier, II, 147. Thiry, II, 632. Demolombe, XXIV, 521. Laurent, XVI, 239, 251. Demante, V, 62 bis III. Larombière, I, art. 1139, No. 8. Pand. fr., I, 2000. Baudry et Barde, I, 469.

de cât într'un termen oare care, pe care el l'a lăsat să treacă, fără ca să și execute obligația ¹⁾.

Controversa
la care art.
1079 și 1081
au dat loc în
materie de
locațiune.

Dispoziția finală a art. 1079 și a art. 1081 a dat loc la o dificultate în materie de locațiune. În adevăr, locatorul fiind dator să predee chirieșului lucrul în așa stare în cât să poată fi întrebuițat și fiind obligat a face, în cursul locațiunei, toate reparațiile care nu cad în sarcina locatarului, adecă reparațiile cele mari (art. 1421), chestiunea este de a se ști dacă el datorește chirieșului daune de drept și fără nici o interpelare pentru nefacerea acestor reparațiuni, sau dacă trebuie să fie pus în întârziere?

Obligația care incumbă locatarului de a face reparațiile cele mari nefiind de cât consecința obligațiunii sale de a face ca locatarul să se poată folosi, fără nici o întrerupere, de lucrul închiriat în tot timpul contractului (art. 1420, § ultim), îndată ce el nu va face reparațiile care trebuie să asigure această folosință continuă și efectivă, obligația sa nu este îndeplinită, și deci art. 1079 și 1081 sunt inaplicabile în specie; de unde rezultă că el va datori daune fără nici o punere în întârziere, rămânând ca locatarul să previe pe locator într'o formă oare care, fie chiar și verbal, fără nici o punere în întârziere extrajudiciară sau alt act echivalent, despre reparațiile care trebuie să i asigure folosința sa ²⁾.

Casurile în
care oblig. a
devenit cu
neputință din
culpa debi-
torului.

Punerea în întârziere presupunând că executarea obligațiunii este încă cu putință, nu mai este necesară de câte ori executarea ei a devenit cu neputință prin culpa sau faptul debitorului, de ex., prin perirea lucrului datorit pentru lipsă de privighere la conservarea lui. În asemenea caz, daunele sunt datorite de drept creditorului, rămânând numai a fi lichidate, dacă el nu vrea să le plătească de bună voe. Aceasta rezultă din art. 1081 și mai cu samă din art. 1078, după care simplul fapt al contravențiunei unei obligațiuni de a nu face, supune pe debitor

1) Baudry et Barde, I, 471. Demolombe, XXIV, 521. Laurent, XVI, 239.

2) M. Planiol, nota, *in fine*, în *Dalloz Périod.*, 92. 1. p. 258. Baudry et Barde, I, 470. Guillouard, *Louage*, I, 108. Cas. fr. D. P. 81. 1. 37. — *Contrà*. Cas. fr., D. P. 92. 1. 257. Sirey, 92. 1. 117. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 249.

la plata de daune. Cu alte cuvinte, debitorul va datori creditorului daune de drept, și fără nici o punere în întârziere, de câte ori prin fapta sa, obligația a devenit cu neputință sau vicioasă ¹⁾.

Din cele mai sus expuse rezultă că art. 1081, după care daunele nu sunt datorite de cât atunci când debitorul a fost pus în întârziere de ași îndeplini obligația sa, nu se aplică la rezoluțiunea prevădută de art. 1021 și că, în contractele sinalagmatice, partea cătră care obligația n'a fost executată poate, fără nici o punere în întârziere, să ceară rezoluțiunea și daune ²⁾.

Inaplicarea art. 1081 la rezoluțiunea prevădută de art. 1021.

Punerea în întârziere nu este de asemenea necesară când dauna rezultă din un delict sau quasi-delict ³⁾; când una din părțile angajate într'un contract sinalagmatic cere reducerea obligații ce-i impunea contractul, pentru că cealaltă parte nu și ar fi îndeplinit în totul obligația sa corelativă ⁴⁾; când creditorul cere restituirea fructelor sau altor accesorii ale lucrului principal ⁵⁾, care nu constituiesc pen-

Alte cazuri în care punerea în întârziere nu este necesară. Delicte, quasi-delicte, etc.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 1940. Baudry, II, 892, *in fine*. Baudry et Barde, I, 472. T. Huc, VII, 141. Larombière, I, art. 1147, No. 3. Laurent, XVI, 251. Demolombe, XXIV, 570. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 305. Bulet. 1885, p. 407. Dreptul din 1885, No. 61. Veđi și *supră*, p. 341. — Cu toate aceste, Cas. fr. a decis, cel puțin în mod implicit, că regula art. 1081, care subordonă posibilitatea de a cere daune unei puneri în întârziere prealabile făcută debitorului, este generală și se aplică atât la cazul când obligația n'a fost executată, cât și la acel când ea a fost numai întârziată. D. P. 92. 1. 257, și nota lui M. Planiol.

²⁾ Veđi *supră*, p. 89, t. și n. 3.

³⁾ Cas. rom. Bulet. 1885, p. 422. Cas. fr. D. P. 59. 1. 20. D. P. 66. 1. 26. D. P. 68. 1. 271 și 383. D. P. 74. 1. 309. Demolombe, XXIV, 545 și XXXI, 685. Larombière, I, art. 1146, No. 4. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 94, n. 1 și § 445, p. 750. Laurent, XX, 523. Massé-Vergé, III, § 547, p. 396, n. 2. T. Huc, VII, 95 și 120. Baudry et Barde, I, 473. Sourdat, *Tr. de la Responsabilité*, I, 109, 459, 460. Veđi și t. V a lucrării noastre, p. 484, t. și n. 2.

⁴⁾ Asemenea cerere derivând din o lipsă de cauză, în cât privește partea obligații neexecutate, poate fi introdusă fără nici o punere în întârziere. Cpr. Demolombe, XXIV, 544. Laurent, XVI, 254. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 95. Pand. fr., I, 1669.

⁵⁾ Cpr. art. 1226 C. Calimach (912 C. austriac).

tru dînsul o despăgubire, ci luarea înapoi a proprietăței sale, *mera rei persecutio*, după expresia lui Dumoulin ¹⁾).

Art. 1078.

Art. 1078 mai prevede încă un caz în care debitorul este în întârziere, fără nici o interpelare sau clausă specială, ci numai în virtutea convenției. Acest text prevede în adevăr că, dacă obligația consistă în a nu face (*in non faciendo*), debitorul care a calcat-o este în întârziere prin singurul fapt al contravenției, și el datorește daune fără ca creditorul să aibă nevoie de a'l interpela, pentru că debitorul s'a pus însuș în întârziere făcînd ceea ce se obligase a nu face. Violarea contractului fiind, în specie, patentă, nu se poate presupune o simplă negligență din partea debitorului tolerată de creditor ²⁾).

Casul în care oblig. de a face un lucru atrage nefacerea altuia.
Aplicarea art. 1078.

Acest text este aplicabil nu numai cînd obligația consistă în a nu face un lucru determinat, dar și în casurile cînd obligația, consistînd în a face un lucru, atrage în mod virtual nefacerea altuia. De exemplu, te-ai obligat a'mi sămăna un pogon de pămînt cu grâu, și l'ai sămănat cu ovės; am dat unui croitor o bucată de ștofă spre a'mi face un surtuc, și el mi-a croit-o pentru pantaloni, etc. În toate aceste casuri, și în altele de asemenea natură, simplul fapt al contravenției îmi dă drept la daune, fără nici o somație sau punere în întârziere (art. 1078) ³⁾.

Efectele punerii în întârziere.

Punerea în întârziere produce următoarele efecte:

Risco-pericol.

1^o Risco-pericolul corpului cert și determinat, care făcea obiectul contractului, rămîne în sarcina debitorului pus în întârziere, și debitorul răspunde de cazul fortuit, afară de casurile cînd el va dovedi că lucrul ar fi perit și la creditor (art. 995, 1156, § 2) ⁴⁾, restricțiune care nu se aplică la fur (art. 1156, § 3) ⁵⁾);

¹⁾ Dumoulin, *De eo quod interest*, No. 219. Cpr. Larombière, I, art. 1149, No. 2. Pand. fr., I, 1670.

²⁾ Cpr. Baudry et Barde, I, 444. Demolombe, XXIV, 541. Laurent, XVI, 240. C. Douai, D. P. 82. 2. 112.

³⁾ Cpr. Pand. fr., I, 2015. Demolombe, XXIV, 543. Larombière, I, art. 1145, No. 3.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., I, 2023 și 6246 urm. Baudry et Barde, I, 425 urm. Veți și t. V a lucrării noastre, p. 192, 193.

⁵⁾ Veți, în această privință, *suprà*, p. 355, t. și nota 5, și *infrà*, explic. art. 1156.

2^o Dacă lucrul, care n'a fost predat la timp, a devenit inutil pentru creditor, el poate cere resilierea contractului (art. 1021)¹⁾;

3^o În fine, creditorul poate să ceară daune de la debitor, și aceste daune sunt datorite numai de la punerea în întârziere (art. 1082, 1088)²⁾.

Incetarea punerii în întârziere

Efectele întârzierii încetează (*mora purgatur*) prin faptul debitorului sau prin faptul creditorului.

Prin faptul debitorului, când el face creditorului o ofertă reală urmată de o consemnațiune regulată (art. 1114 urm)³⁾. „*Nam verum est eum qui interpellatus dare noluit, offerentem postea periculo liberari*“⁴⁾.

Prin faptul creditorului, când el renunță la punerea în întârziere, fie în mod expres, fie tacitamente. Renunțarea expresă nu presintă nici o dificultate. Cât pentru renunțarea tacită, ea rezultă din ori ce fapt care implică din partea creditorului voința neîndoelnică de a renunța la efectele punerii în întârziere⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 2024.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 145. Laurent, XVI, 242. Demolombe, XXIV, 516. Pand. fr., I, 2022. — Vezi însă Larombière (I, art. 1146, No. 3), după care debitorul ar putea fi condamnat la daunele suferite de creditor prin neexecutarea obligații, înainte chiar de punerea în întârziere, soluțiune contrară atât textului cât și spiritului legii.

³⁾ Remâne însă bine înțeles că oferta reală nu face să înceteze efectele punerii în întârziere de cât pentru viitor, creditorul putând să ceară daunele datorite până la purgarea punerii în întârziere. Cpr. Pand. fr., I, 2027. Laurent, XVI, 244. Thiry, II, 632. Demolombe, XXIV, 533. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 100. Arntz, III, 72.

⁴⁾ L. 72, § 1, *in fine*, Dig., 46, 3, *De solut. et liberationibus*.

⁵⁾ Cpr. Demolombe, XXIV, 235. Laurent, XVI, 245. Larombière, I, art. 1139, No. 22. Pand. fr., I, 2029. — Faptul din partea creditorului de a acorda, fără nici o rezervă, debitorului un nou termen, ar constitui din partea lui o renunțare tacită. Pand. fr., I, 2030. Demolombe, XXIV, 235. Laurent, XVI, 245. Larombière, *loco cit.* — Cât pentru cazul în care obligația pentru care debitorul a fost pus în întârziere ar fi fost novată, adică stênsă și înlocuită prin alta (art. 1128), chestiunea se va rezolvi în fapt. Dacă creditorul n'a înțeles a renunța la daunele datorite în virtu-

Desistarea
creditorului
sau perima-
rea instanței.

Efectele punerii în întârziere mai încetează încă când creditorul nu mai urmărește acțiunea prin care debitorul a fost constituit în întârziere. Pentru aceasta trebuie însă ca el să se desiste de la acțiunea sa (art. 260, 261 Pr. civ.), sau să lese să se perime instanța, și peremțiunea să fie cerută (art. 257 urm. Pr. civ.). Art. 1869 hotărînd că, în asemenea cazuri, intreruperea prescripției nu are loc, aceiaș soluție este cu bună samă admisibilă și în privința punerii în întârziere, pentru că atât peremțiunea cât și desistarea avînd de efect desființarea tuturor efectelor produse prin acțiune (art. 258, 261 Pr. civ.), cu drept cuvînt se poate dice că creditorul a renunțat tacitamente la drepturile ce acțiunea făcuse să se nască în folosul său¹⁾.

Dacă debitorul a fost pus în întârziere prin o notificare sau somație (art. 1079), efectele acestei puneri în întârziere vor subsista cît timp va subsista și obligația, adecă 30 de ani (art. 1890)²⁾.

Evaluarea daunelor interese.

Am vădut *suprà*, p. 340, că, după art. 1082, daunele pot fi datorite fie din cauza inexecutării totale sau parțiale a obligații (daune compensatorii), fie din cauza întârzierii aduse în executarea ei (daune moratorii).

Aceste din urmă pot fi cumulate cu executarea obligații,

tea punerii în întârziere, ceea ce este o chestie de intenție și de fapt, ele nu vor fi stîtse prin novațiune. Laurent, XVI, 245. Pand. fr., I, 2032. — Veđi însă Demolombe (XXIV, 535), care vede într'un mod absolut în novațiune o renunțare tacită la daunele datorite. Cpr. L. 14, Pr., *in fine*, Dig., 46, 2, *De novationibus*.

1) Cpr. Demolombe, XXIV, 538. Laurent, XVI, 246. Trop-Long, *Prescription*, II, 610. Duranton, X, 450. Pand. fr., I, 2034. — Curtea de casație din Francia cu drept cuvînt a decis deci că o acțiune respinsă ca neavînd loc, nu constituie o punere în întârziere. D. P. 76. 1. 270.

2) Laurent, XVI, 246. Demolombe, XXIV, 539. Larombière, I, art. 1139, No. 19. Pand. fr., I, 2036. — Veđi însă Toulhier (III, partea II, 260), după care judecătorii apreciînd împrejurările, vor decide în fapt dacă creditorul a înteles sau nu a renunța tacitamente la punerea în întârziere, după timpul mai lung sau mai scurt cît el a păstrat tăcerea, soluție care cu drept cuvînt este respinsă de adnotatorul său, Duvergier (*loco cit.*, n. 1).

pe când daunele compensatorii au numai de scop înlocuirea executării ei. (Vezi *suprà*, p. 341).

Câtimea daunelor poate fi determinată fie de părțile contractante prin convenția lor (art. 969, 1087, 1298), fie de tribunale.

De câte ori părțile n'au hotărît de mai 'nainte, prin o anume convenție, daunele ce urmează a se plăti de debitor la caz de inexecutarea sau executarea tardivă a obligațiilor sale, tribunalele sunt suverane pentru a determina *quantum* l daunelor suferite de creditor. Ele trebuie însă să se conforme principiilor stabilite de art 1084—1086, căci altfel decisiunea lor ar fi casabilă. Cu alte cuvinte, justiția determină *câtimea* daunelor, nu însă și *baza* lor ¹⁾.

Remâne însă bine înțeles că, chiar în privința determinării câtimei daunelor, tribunalele trebuie să arăte elementele pe care își întemeiază aprecierea lor, căci altfel, ele ar da o hotărîre nemotivată, și prin urmare, casabilă, (art. 123 Pr. civ. și 37 L. C. de cas.): „Considerând, dice cu drept cuvânt Curtea noastră supremă (11 dechembrie 1898), că, dacă instanța de fond, în materie de daune interese, are prin chiar natura lucrurilor o mare latitudine în aprecierea *quantum* l daunelor, și dacă, în principiu, această apreciere scapă de censura Casațiunei ca cestiune de fapt, acest drept nu scutește însă pe instanța de fond de a îndeplini cerințele esențiale ale ori cărei hotărîri judecătorești, adevă de a arata motivele de drept sau de fapt pe care ea își întemeiază aprecierea *quantum* l lui, căci numai cu modul acesta se poate vedea dacă elementele de apreciere, pe care s'a bazat instanța de fond, nu sunt lipsite de un temei legal, sau nu conțin erori grave de fapt, în care casuri hotărîrea dată ar fi supusă censurei Curței de casație“, etc. ²⁾.

Determinarea daunelor interese de justiție. — Casurile în care obligația nu are de obiect o sumă de bani.

Art. 1084. — Daunele interese, ce sunt debite creditorului, cuprind în genere pierderea ce a suferit și beneficiul de care

1) Cpr. Baudry et Barde, I, 489, și decisiile citate de acești autori. Demolombe, XXIV, 597.

2) Vezi *Dreptul* din 14 ianuar 1899, No. 4 și *Curierul judiciar* din 1899, No. 2.

a fost lipsit, afară de excepțiunile și modificațiunile mai jos menționate. (Art. 1073 C. C. Art. 37, 67, 81, 84, 110, 111, 119, 522, 524, 570, 577, 579, 581, 594, 924 C. com. Art. 1149 C. fr.)

Prin daune-interese¹⁾ se înțelege, după cum am văzut *supră*, p. 339, despăgubirea pierderii reale suferite de o persoană (*damnum emergens*) și a câștigului pe care ea putea să-l dobândească după obicinuitul curs al lucrurilor (art. 1723 C. Calimach, 1293 C. austriac)²⁾ (*lucrum cessans*), *quantum mea interfuit: id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui*³⁾.

Astfel, pentru a cita exemplul pe care îl dau autorii, dacă un întreprindător de spectacole publice (impresario)⁴⁾ a contractat cu un artist de talent pentru darea unui concert, și acel artist nuși execută obligația sa, daunele datorite întreprindătorului vor cuprinde: 1^o despăgubirea cheltueleur făcute de dânsul, adică închirierea localului, cheltueleur de publicitate, plata muzicii, etc. (*damnum emergens*); și 2^o beneficiile ce concertul i-ar fi adus în urma deducerii tuturor cheltueleur (*lucrum cessans*)⁵⁾.

Aceste sunt elementele de care, în regulă generală⁶⁾, tribunalele trebuie să ție samă la fixarea daunelor suferite de creditor, căci dacă ele ar refuza sau ar omite de a se

1) Cuvântul *daune* exprimă pierderea reală suferită de creditor prin inexecutarea sau executarea tardivă a obligației, iar cuvântul *interese* (*interest*), deosebirea care există între pozițiunea actuală a creditorului și cea în care el s'ar fi găsit, dacă debitorul și-ar fi executat obligația sa.

Art. 252 C.
german.

2) „Dauna ce urmează a fi reparată, ție art. 252 din noul Cod german, cuprinde și câștigul de care creditorul a fost lipsit. Se consideră ca atare beneficiul la care creditorul putea să se aștepte după cursul ordinar al lucrurilor sau după împrejurările particulare“.

3) L. 13, Pr., Dig., 46, 8, *Ratam rem haberi*, etc. Cpr. Pothier, II, 159. Veți și legile romane citate *supră*, p. 340, n. 1.

4) Art. 3, § 6 Cod. com.

5) Cpr. Thiry, II, 623. Baudry, II, 894. Baudry et Barde, I, 475. Demante et Colmet de Santerre, V, 65 bis. Cpr. Cas. fr. D. P. 93. 1. 223.

Promis. de
căsătorie.

6) Țicem în regulă generală, pentru că, în unele cazuri, judecătorii nu pot să ție samă de câștigul ce părțile ar fi fost împedecate de a realiza (*lucrum cessans*), de ex., în materie de promisiuni de căsătorie, în care nu se poate avea în vedere de cât pierderea reală suferită de reclamant. Veți t. I, partea II, p. 8, t. și n. 1; t. V, p. 141 și 460, t. și n. 4.

conforma art. 1084, decizia lor ar fi casabilă pentru violarea acestui text ¹⁾.

Creditorul, care conchide la daune, va trebui deci să stabilească atât perderea ce el a suferit cât și câștigul de care a fost lipsit, căci ori cât de grea ar fi această din urmă dovadă, nici o rațiune nu există pentru ca el să fie scutit de proba ce urmează a face ²⁾.

Dovada care urmează a fi făcută de creditor.

Daunele-interese presupunând o pagubă actuală adusă creditorului prin inexecutarea sau executarea tardivă a obligațiunii debitorului, chestiunea este de a se ști dacă tribunalele au dreptul de a aloca creditorului daune viitoare pentru fie care și de întârziere adusă în executarea obligațiunii. Doctrina și jurisprudența le concedă această facultate, sub condiția însă de a constata în decisiile lor greșala debitorului și de a evalua prejudiciul viitor ³⁾. Trebuie deci ca, în momentul pronunțării hotărârii, judecătorii să aibă elementele necesare pentru a putea de mai înainte hotări câtimea daunelor viitoare ⁴⁾. Lucrurile se petrec în modul următor, în practică: tribunalele fixează un termen în lăuntru cărui debitorul urmează a își îndeplini obligația sa, condamnându-l, la caz de inexecutare, la o sumă de bani drept daune pentru fie care și de întârziere. În asemenea caz, câtimea daunelor fiind apreciată și fixată într'un mod absolut și irevocabil, judecătorii nu mai pot reveni asupra deciziunii lor ⁵⁾.

Daune viitoare p. fie care și de întârziere.

Dar dacă se concedă tribunalelor dreptul de a evalua—Constr. indirectă a debit. la îndeplinirea oblig. sale. Contraversă.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 74. 1. 117. Această decizie a Camerei reclamațiilor adaogă însă că sentița care hotărăște daunele datorite pentru inexecutarea unei obligațiuni e presupusă a fi avut în vedere perderea reală suferită și lipsa câștigului și că, prin urmare, ea n'ar putea fi casată de cât dacă din dispozitivul sau din motivele ei ar resulta că judecătorii au refuzat sau au omis de a se conforma acestei prescripțiuni.

²⁾ Cpr. Baudry et Barde, I, 476. Laurent, XVI, 283.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 146. Baudry et Barde, I, 477. Demolombe, XXIV, 496. Giorgio Giorgi, II, 156. T. Huc, VII, 145. Cpr. Cas. fr. C. Douai și Aix. D. P. 75. 1. 460. *Pand. Périod.* 1899. 1. 46. D. P. 75. 2. 31 și D. P. 77. 2. 176.

⁴⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Bruxelles, D. P. 92. 1. 303. D. P. 82. 2. 81.

⁵⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 128. Baudry et Barde, *loco supra cit.*

lua, după elementele ce posed, daunele viitoare ce debitorul va aduce creditorului prin executarea tardivă a obligațiunii sale, condamnându'l a plăti o sumă determinată pentru fie care zi de întârziere, până la aducerea ei la îndeplinire, doctrina le tăgăduște, și cu drept cuvânt, dreptul de a constrânge pe debitor la îndeplinirea obligațiunii sale, prin condamnarea la daune, fie că această obligație consistă în a da sau în a face, pentru că căile de executare și de constrângere la care este permis de a recurge, trebuie să fie anume determinate de lege, și nicăiri legiuitorul n'a încuviințat condamnarea la daune ca un mijloc de coercițiune. Prin această procedare, jurisprudența s'a pus deci mai presus de cât legea, aplicând o pedeapsă arbitrară, care nu emană de la legiuitor ¹⁾.

Daune morale. Controversă.

Am vădut că, în materie de culpă delictuală sau aquiliană (art. 998, 999), daunele pot fi nu numai materiale, dar și morale, după cum prevede anume noul Cod german (art. 847, 1300); Codul elvețian asupra obligațiilor (art. 55), etc., de ex., în materie de seducțiune, de promisiune de căsătorie, de delikte de presă, etc. ²⁾, în materie de duel ³⁾, și chiar în materie de divorț ⁴⁾, etc. Ce trebuie să decidem în materie de inexecutarea unei obligațiuni? Chestiunea este controversată, ca și în materie de delikte sau quasi-delikte ⁵⁾, cu toate că art. 1084 pare a o rezolvi cel puțin în mod implicit. În adevăr, acest text punând în principiu că daunele datorite creditorului pentru inexecutarea unei obligațiuni cuprind, pe de o parte, pierderea suferită de creditor, ear pe de alta, câștigul de care el a fost lipsit, exclude implicitamente dauna morală, pentru că contractele au de obiect și presupun tot-deauna un interes bănesc.

Prejudiciul moral neaducând deci nici o atingere patrimonialului creditorului, acest din urmă nu poate să in-

¹⁾ Veđi autor. citate *pro și contră, supra*, p. 335, t. și n. 3.

²⁾ Veđi t. V, p. 141. 450 urm. Veđi și tabla mat. a vol. V. v^o *Daune-interese, in fine*. Cpr. Giorgio Giorgi, V, 161. Bonfils, *Tr. élément. de procédure*, 401.

³⁾ Cpr. Trib. Ilfov (afacerea Filipescu-Lahovary), *Dreptul din 1898*, No. 23 și *Curierul judiciar*, acelaș an, No. 12. Veđi tabla mat. vol. V, v^o *Duel*. Veđi și *supra*, p. 344, t. și n. 6.

⁴⁾ Veđi *supra*, p. 344, text și n. 7.

⁵⁾ Veđi t. V, p. 141, n. 2, *in fine*.

voace un atare prejudiciu, și dauna pe care el poate s'o ceară nu poate să aibă de scop de cât despăgubirea unui prejudiciu apreciabil în bani.

Acest principiu nu va suferi excepțiune de cât atunci când dauna morală va atrage indirect o daună bănească, precum ar fi, de exemplu, în cazul în care un bancher ar fi lasat să se protesteze un efect de comerț, atunci când fondurile necesare la plata lui erau la dispoziția sa ¹⁾.

Principiul înscris în art. 1084, după care daunele da- Restricțiune la principiul general. Art. 1085, 1086.
torite creditorului cuprind în genere atât pierderea ce el a suferit cât și beneficiul de care a fost lipsit, nu este însă absolut, căci în art. următoare (1085, 1086), legiuitorul reproducând teoria lui Pothier, care și el, la rëndul său, reproducea pe Dumoulin, supune pe debitor la daune mai mult sau mai puțin considerabile, după cum inexecutarea obligațiunii provine din dolul sau numai din culpa sa, pedepsind astfel pe culpabilul de rea credință.

Aceste restricțiuni la principiul general înscris în art. 1084 au fost criticate de unii, pentru că daunele fiind re- Critică la adresa legiuitorului.
pararea pagubei suferite de creditor prin inexecutarea obligații sale, și această pagubă fiind aceeași atât în caz de fraudă cât și în caz de simplă culpă numai, daunele ar fi trebuit să fie aceleași și într'un caz și în altul ²⁾.

- ¹⁾ Cpr. Laurent, XVI, 281. Baudry et Barde, I, 480 urm. T. Huc, VII, 147. Meynial, *Revue pratique*, t. 56 (anul 1885), p. 440, *in fine*. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 529, p. 458. Cpr. C. Paris și Rouen, D. P. 74. 2. 130. Répert. Dalloz, v^o *Effets de commerce*, 766. Veđi art. 253 din noul Cod german, unde se ăice că „în cât privește daunele inapreciable în bani, nu se poate cere o despăgubire bănească de cât în casurile anume prevădute de lege“. „*Wegen eines Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, kann Entschädigung in Geld nur in den durch das Gesetz bestimmten Fällen gefordert werden*“. Veđi și art. 847, 1300 din acelaș Cod, etc. — *Contrà*. Chausse, *Revue critique*, anul 1895, t. 24, p. 437 urm. (citată după Baudry et Barde). V. și *suprà*, p. 344.
- ²⁾ Thiry, II, 633. Cpr. art. 249 din Codul german, care nu distinge între daunele prevădute și acele neprevădute, directe sau indirecte. — Cu toate acestea, teoria lui Pothier (*Oblig.*, II, 160 urm.), reprodusă de legiuitorul actual în art. 1085, 1086, exista în parte și la Romani. Cpr. L. 21, § 3 și L. 43, *in fine*. Dig., 19, 1, *De actionibus empti et cenditi*.

Art. 1750 din C. Calimach (1324 C. austriac) prevede Art. 1750 C. Calimach.

Casul în care inexecutarea obligații rezultă numai din culpa sau negligența debitorului.

Art. 1085. — Debitorul nu răspunde de cât de daunele interese care au fost prevădute la facerea contractului, când neîndeplinirea obligațiunii nu provine din dolul său. (Art. 960, 1086, 1344—1346, 1357 C. C. Art. 1150 C. fr.).

Art. 1085 prevădând cazul în care inexecutarea obligațiunii nu se datorește rălei credințe, ci numai culpei sau negligenței debitorului, dispune că acest din urmă nu răspunde de cât de daunele care au fost prevădute la facerea contractului ¹⁾).

de asemenea că „dacă paguba s'a pricinuit dinadins, cu scop rău sau vicleșug, sau prin vederată neingrijire, poate vatamatul să ceară deplină satisfacție (adecă *damnum emergens și lucrum cessans*); ear dacă s'a pricinuit din alte încungiurări, are drit să ceară numai despăgubirea sa (adecă numai *damnum emergens*)». Conform: *Landrecht* prusac, I, 6, § 10. Veți Braun, *Dr. civ. allemand*, 1341. Cpr. Alex. Degré, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 240. Veți și t. V, p. 394, t. și n. 1. Veți și art. 54 Cod. federal al obligațiilor; art. 1228, 1229 C. italian, etc.

Prevederea
cătimei și
causei daune-
lor. Contro-
versă.

¹⁾ Art. 1085 a dat loc la o dificultate asupra căreia se discută mereu: Părțile trebuie ele să fi prevădute cătimea sau însemnătatea daunelor, care ar rezulta din inexecutarea obligații, sau numai *causa* sau natura acestor daune? Cu alte cuvinte, de câte ori debitorul se găsește obligat la daune, în virtutea unei cauze pe care el a prevădute-o sau a putut să o prevadă, este el obligat la plata întregei daune, chiar dacă el n'a putut să prevadă cătimea ei, sau din contra, poate el să ceară reducerea daunelor, susținând că dacă el a putut să prevadă *causa*, n'a putut să prevadă cătimea lor?

Chestiunea este controversată, însă în părerea generală, se susține că, pentru ca părțile să fie considerate că au putut să prevadă daunele interese ce vor rezulta din inexecutarea obligațiunii, este de ajuns ca ele să fi putut să prevadă *causa* sau obiectul lor, fără ca ele să fi putut cunoaște de mai înainte cătimea sau însemnătatea lor. Astfel, dacă locatarul, evins de adevaratul proprietar, voinde ași procura o nouă locuință, se vede nevoit a plăti o chirie superioară acelei dintăi, vechiul locator trebuie să'l despăgubească de întreaga diferență ce există între prețurile ambelor închirieri, cu toate că, în momentul contractului, părțile nu au putut să prevadă cătimea acestei diferențe. Cpr. art. 1344, care face aplicațiunea acestui principiu la cazul când lucrul vândut are,

Motivul care se dă pentru justificarea acestei dispozițiuni este că obligația de a plăti daune fiind considerată, în asemenea ipoteză, ca rezultând din convenția tacită a părților, această convenție n'a putut să cuprindă de cât daunele pe care părțile au putut să le prevadă la formarea contractului ¹⁾.

Această convenție a părților nefind cu putință în materie de delictе sau quasi-delictе (art. 998, 999), art. 1085 nu este aplicabil în specie, de unde rezultă că auto-^{Art. 1085 nu se aplică la delictе sau quasi-delictе.} rul unui delict sau quasi-delict, fie el chiar de bună credință, va plăti nu numai daunele prevădute sau care au putut fi prevădute, dar chiar și acele neprevădute, pentru că ori ce faptă a omului, care cauzează altuia o daună, obligând pe acela din a cărui greșală s'a produs a o repara (art. 998), repararea n'ar fi complectă dacă n'ar cuprinde despăgubirea întregii daune cauzate ²⁾.

Care sunt daunele ce părțile au prevădut sau pe care ele au putut să le prevadă? Judecătorii vor decide chestia în fapt, după intenția părților contractante. Pothier (II, 161) distingea, în această privință, daunele intrenseci (*circa rem*), adică acele ce creditorul a putut suferi în privința însuș a lucrului care face obiectul obligațiunii, și daunele extrenseci (*extra rem*), adică acele ce creditorul a putut să sufere din cauza inexecutării obligații în privința celorlalte bunuri ale sale, ca o consecință a lipsei lucrului datorit; cele dintâi fiind singurele pe care părțile au putut să le prevadă. Astfel, dacă 'ți am vândut cu 500 lei un cal, pe care nu ți l'am predat, și d-ta ai cumpa-

Daune intrenseci și extrenseci.

în momentul evicțiunii, o valoare mai mare de cât aceea pe care o avea în momentul vândărei. Veți în acest sens: Baudry et Barde, I, 486. T. Huc, VII, 148. Demolombe, XXIV, 594 urm. Demante, V, 66 bis III și IV. Laurent, XVI, 289 urm. Vigié, II, 1270. Boissonade, *op. cit.*, II, 306, p. 318. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 105, t. și n. 41. Cpr. și Marcadé, VI, art. 1630—1631, No. 5. Veți și autoritățile citate într'un sens și în altul în Pand. fr., I, 2058 urm.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 160. Baudry, II, 895. Demolombe, XXIV, 578. Laurent, XVI, 286. Pand. fr., I, 2048. Thiry, II, 633. Acollas, II, p. 797. Marcadé, IV, 521. Mourlon, II, 1147. Baudry et Barde, I, 483.

²⁾ Veți t. V, p. 484, t. și n. 3, și la autoritățile citate acolo, *adde*: Larombière, I, art. 1150, No. 14.

rat altul cu 700 lei, eu voi plăti diferența de preț, în specie 200 lei, această daună fiind relativă la însuș lucrul care a făcut obiectul obligațiunii... *propter ipsam rem non habita*m; pe când eu nu voi plăti daunele ce inexecutarea obligațiunii mele 'ți ar fi adus în privința altor bunuri; de exemplu, nepredarea calului vândut te a împedecat de a 'ți duce marfa și de a o vinde la cutare bâlcu sau earmaroc, și din această cauză ea s'a stricat. Este foarte probabil, în adevăr, că asemenea daune nu le-au avut părțile în vedere la formarea contractului ¹⁾.

Eată un alt exemplu pe care îl dă tot Pothier: 'Ți am dat cu chirie o casă, asupra căreia mă credeam proprietar; se întâmplă însă că, înainte de expirarea contractului, ești evins de adevaratul proprietar, așa în cât ești nevoit să te muți în altă parte și să 'ți părăsești clientela ce 'ți făcuseși în localul închiriat, ceea ce necontestat îți va produce o îndoită pagubă. Ei bine, nu mai rămâne îndoială că, în asemenea caz, sunt obligat a te despăgubi de daunele ce ai suferit cu ocasiunea închirierii unui alt imobil, *propter ipsam rem non habita*m, de ex., cu cheltueile mutatului, cu diferența chiriei ce ai fost nevoit să plătești mai mult, pentru găsirea unui alt local, etc. Nu voi fi însă obligat a te despăgubi de paguba adusă comerțului d-tale prin mutarea înainte de timpul hotărît, sau de stricăciunea unor mobile de valoare pricinuită cu ocasiunea mutării, pentru că, după toate probabilitățile, aceste daune extrenseci n'au fost prevădute la facerea contractului ²⁾.

Casul în care părțile au prevădut și daunele extrenseci.

Dacă părțile au avut însă în vedere și daunele extrenseci, nu mai rămâne îndoială că debitorul va trebui să le plătească, chiar dacă el a fost de bună credință. Aceasta o spune însuș Pothier și toți autorii după dânsul. Deci, dacă, în exemplul de mai sus, 'ți am închiriat casa mea ca să faci într'ênsa un comerț determinat, și d-ta ai fost evins înainte de expirarea contractului, sunt dator a te despăgubi

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 161. Demolombe, XXIV, 580, 583. Thiry, II, 633. Pand. fr., I, 2052 urm. Baudry, II, 895. Laurent, XVI, 286.

²⁾ Pothier, II, 161. Demolombe, XXIV, 584. Laurent, XVI, 287. Pand. fr., I, 2053. Marcadé, IV, 522. Baudry, II, 895. Baudry et Barde, I, 483.

nu numai de cheltuețele mutărei și de diferența în plus a chiriei ce ai fost nevoit să plătești pentru găsirea unui alt local, ci chiar de daunele indirecte cauzate comerțului d-tale prin pierderea clientelei, pentru că aceste daune au fost prevădute de părți la formarea contractului, și eu m'am obligat tacitamente a le suferi ¹⁾.

De asemenea, dacă un lemnar îmi a vândut niște grinzi defectuoase (*tignum vitiosum*) ²⁾, cu anume destinație ca ele să'mi servească la sprijinirea casei mele, și dacă, din această cauză, casa s'a dărâmat, el mă va despăgubi nu numai de prețul lemnului, dar și de ruina imobilului, chiar dacă lemnarul cu care am contractat era de bună credință, adică dacă a crezut că grinzile vândute sunt în stare bună, pentru că, prin profesiunea sa publică și comerțul ce exercită, el este responsabil de calitatea mărfurilor vândute pentru usul la care ele sunt destinate. El nu va putea să invoace buna credință spre a se apăra de răspundere, pentru că ignoranța sa se consideră ca o neglijență, care îl face responsabil ³⁾: *Imperitia culpæ adnumeratur* (L. 132, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*).

Intr'un cuvânt, debitorul de bună credință va datori toate daunele ce el a trebuit sau a putut să prevadă, și tribunalele vor decide în fapt, după împrejurările fie cărei cauze, dacă cutare sau cutare daună a fost sau n'a fost în intențiunea părților ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 162. Demolombe, XXIV, 587. Demante, V, 66 bis II. Laurent, XVI, 288. Marcadé, IV, 522. Pand. fr., I, 2055. Baudry et Barde, I, 484.

²⁾ L. 13, Pr., Dig., 19, 1, *De act. empti et venditi*.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 163. Demolombe, XXIV, 588. Larombière, I, art. 1150, No. 3. Pand. fr., I, 2056. — Dacă însă n'am cumparat grinzile de la un lemnar, ci de la o persoană care nu cunoștea destinația lor, această persoană nu'mi va datori despăgubiri pentru dărâmarea caselor (daune extrenseci), ci numai pentru reaua calitate a lemnului, dacă ea rezultă din viciuri ascunse (daune intrenseci). Larombière, I, art. 1150, No. 2. Tot astfel, dacă am cumparat de la un particular niște vase defectuoase, fără ca vânzătorul să fi avut cunoștință de viciurile de care ele erau atinse, el nu'mi va datori nici o despăgubire pentru vinul care s'ar fi stricat în ele. Pothier, *Vente*, III, 215. Larombière, *loco supra cit.*

⁴⁾ Marcadé, IV, 523. Thiry, II, 633, p. 616.

Aşa, de exemplu, dacă 'mi ai vândut un imobil asupra căruia te credeai proprietar, la caz de a fi evins de către adevăratul proprietar, îmi vei restitui nu numai preţul primit, dar şi toate cheltueele necesare, utile şi de întreţinere ce am putut face la acest imobil, pentru că ele au putut fi prevădute, nu însă şi cheltueele de înfrumuseţare sau de simplă plăcere, care, după toate probabilităţile, n'au fost în intenţia părţilor (art. 1345, 1346).

**Casul în care inexecutarea obligaţiei rezultă din dolul ¹⁾
sau mai bine zis din reaua credinţă ori
frauda debitorului.**

Art. 1086. — Chiar în cazul când neexecutarea obligaţiunii rezultă din dolul debitorului, daunele interese nu trebuie să cuprindă de cât aceea ce este o consecinţă directă şi necesară a neexecutării obligaţiunii. (Art. 960, 1085, 1356 C. C. Art. 1151 C. fr.).

Debitorul, care, cu reaua credinţă, nu-şi execută obligaţia sau o execută prea târziu, este tratat mai aspru de cât acela care e numai în culpă, sau neglijent. În adevăr, pe când debitorul de bună credinţă nu datoreşte de cât daunele prevădute, sau care au putut fi prevădute la facerea contractului (art. 1085), acel de reaua credinţă sau culpabil de fraudă, răspunde şi de daunele care n'au putut fi prevădute de părţi, dacă ele sunt o consecinţă directă şi necesară (imediată) a inexecutării obligaţiei (art. 1085, 1086), pentru că, de astă dată, obligaţia debitorului nu se mai întemeiază pe o convenţie tacită, ca în cazul art. precedent (vezi *suprà*, p. 377). Obligaţia de a plăti daune având, în adevăr, în cazul de faţă, sorgintea sa în însuş fraudă debitorului, el n'a putut să facă o convenţie în

Ce se înţelege în cazul de faţă prin dol.

¹⁾ Prin *dol* nu se înţelege aici, ca în cazul art. 960, manoperele frauduloase sau viclene întrebuintate de una din părţi spre a induce pe celaltă în eroare, ci simpla reaua credinţă sau frauda debitorului. Astfel, dacă am promis să-ţi dau la 1 februar o cantitate oare care de produse, şi aceste produse le am vândut altuia, pentru că am găsit un preţ mai avantajos, inexecutarea obligaţiei mele nu este numai rezultatul unei culpe, ci a dolului şi a rălei credinţe, cu toate că n'am avut de mobil răutatea, ci urmărirea unui câştig ilicit. Cpr. Boissonnade, *op. cit.*, II, No. 307, p. 319. Baudry et Barde, I, 106, 483.

vederea unei fraude viitoare și să restrângă responsabilitatea sa în privința consecințelor care ar rezulta din această fraudă, căci am vădut că asemenea convenție ar fi nulă ¹⁾: „*Illud non probabis, dolum non esse præstandum, si convenerit, nam hæc conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est*” ²⁾.

Debitorul, chiar de rea credință, nedatorind însă de cât dauna pe care el a cauzat-o în realitate, art. 1086 adaugă că el nu va plăti de cât daunele interese care sunt o consecință directă și necesară, adică *imediată* a inexecutării sau a executării tardive a obligației sale, *detrimentum proxime secutum*, după expresia lui Dumoulin.

Debitorul, chiar de rea credință, nu va plăti deci daunele care nu sunt o consecință neaparată și imediată a inexecutării obligației sale, și care pot fi datorite unor cauze străine.

Astfel, pentru a lua exemplul dat de Pothier, dacă cu rea credință (*dolosus*), 'mi ai vândut un bou atins de o boală contagioasă (*pecus morbosum*), și acest bou fiind pus în cârdul vitelor mele, mi-a molipsit celelalte vite, care au perit din această cauză, neaparat că 'mi vei plăti atât valoarea bouului ce 'mi ai vândut cât și valoarea vitelor perite din această cauză, paguba ce am suferit fiind, în specie, o consecință directă și imediată a dolului d-tale ³⁾.

Dacă însă, din cauza lipsei de vite, n'am putut să'mi agricultez moșia, această pagubă nu te va privi pe d-ta, pentru că ea este o consecință indirectă și departată a dolului d-tale ⁴⁾.

¹⁾ Vezi *suprà*, p. 306, n. 3 și t. V, p. 135, t. și n. 3; p. 501, 514, 538, etc. Cpr. art. 276, § 2 din noul Cod german și art. 114, § 1 C. federal al obligațiilor, citate *suprà*, p. 306, n. 3, *in fine*.

²⁾ L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositum vel contra*. Vezi și legile citate în t. V, p. 135, n. 3, și *suprà*, p. 306, n. 3.

³⁾ Cpr. art. 1356 C. C. și L. 13, Pr., Dig., 19, 1, *De act. empti et venditi*.—Dacă însă vîndătorul a fost de bună credință (*non dolosus*), adică nu știea că vita vîndută era bolnavă, el nu va putea fi apucat de cât pentru restituirea prețului și pentru spesele făcute de cumpărător. Art. 1357 C. C. și L. 13, Pr., Dig., *loco suprà cit.*

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 167. Demolombe, XXIV, 598 urm. Laurent, XVI, 297. Baudry, II, 895. Thiry, II, 633. Vigié, II,

Prin aplicarea acestor principii, Curtea din Alger a decis că călătorul a cărui bagaje au fost pierdute, nu poate să ceară daune de la cărauş, în specie Compania generală transatlantică, sub cuvânt că pierderea acestor bagaje l'a făcut să renunţe la o călătorie în America, unde îl aştepta o poziţie din cele mai avantajoase, pentru că aceste daune erau, în specie, o consecinţă indirectă şi departată a inexecutării obligaţiei luate de cărauş ¹⁾).

Aceste sunt principiile admise de legiuitorul actual, după Pothier, în privinţa determinării daunelor interese, şi judecătorii care nu s'ar conforma art. 1084—1085 ar da o decisiune casabilă ²⁾).

Inaplicarea art. 1085 la delict sau quasi-delict. Am vădut, *suprà*, pag. 377, că art. 1085 nu se aplică în materie de delict sau quasi-delict, așa în cât autorul unui delict sau quasi-delict va plăti nu numai daunele prevădute, dar chiar și acele neprevădute, pentru că repararea n'ar fi completă, dacă n'ar cuprinde despăgubirea întregii daune cauzate.

Aplicarea art. 1086 la delict sau quasi-delict. Controversă. Ce trebuie să decidem în privinţa art. 1086? Chestiunea este controversată, însă noi am admis, în contra părerii lui Laurent, a lui Aubry et Rau și a altora, că art. 1086 este aplicabil și la culpa aquiliană, așa în cât autorul unui delict sau quasi-delict nu va plăti de cât dauna care este o urmare directă, imediată și necesară a faptului ilicit de care el s'a făcut culpabil. Motivele care justifică restricția art. 1086 în materie contractuală, își au, în adevăr, ființă și în materie de culpă delictuală ³⁾.

Determinarea daunelor interese prin convenția părților.

Art. 1087. — Veđi textul acestui art. *suprà*, p. 258.

Determinarea de justiție a daunelor interese putând să dea loc la contestații, părțile pot să le previe, hotărînd de

1271. Demante, V, 67 bis. Pand. fr., I, 2084 urm. Mourlon, II, 1147. Larombière, I, art. 1151, No. 3. Baudry et Barde, I, 488. T. Huc, VII, 150.

¹⁾ C. Alger, D. P. 92. 2. 44.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 371.

³⁾ Veđi t. V, p. 426, t. și n. 2; 485, t. și n. 2, și autoritățile citate acolo. — *Contrà*. Laurent, XX, 523. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1892, consid. de la p. 355. Cpr. și C. Nimes, D. P. 95. 2. 5.

mai înainte, prin convenția lor, daunele ce se vor plăti de partea care nu și va executa obligația sa, sau care va întârzia cu executarea ei, soluție care era admisă atât de art. 1763 din Codul Calimach (1336 C. austriac), cât și în dreptul roman ¹⁾.

Chiar în materie de împrumuturi de bani, părțile sunt libere de a stipula daune moratorii superioare dobânzilor legiuite, rămânând însă ca judecătorii să desființeze ceea ce li se va părea că constituie o clausă penală deghisată și interzicută de legea din 1879 ²⁾.

Clausă penală deghisată. L. din 20 fevr. 1879.

Afară de împrumuturile de bani, în care judecătorii fondului, suverani apreciatori ai faptelor, pot să reducă daunele la dobânda legiuită (L. din 9 dechem. 1882), în toate celelalte contracte, convenția făcând legea părților (art. 969), daunele interese sau mai bine dis clausa penală, căci este vorba în specie de o adevărată clausă penală stipulată de ele ³⁾, nu poate fi nici mărită, nici micșorată. Se exceptează cazul în care obligația ar fi fost executată în parte, căci, în asemenea ipoteză, daunele pot fi înouitate prin aplicarea art. 1070 ⁴⁾, dacă, bine înțeles, părțile n'au modificat prin convenția lor sau n'au respins cu totul aplicarea acestui text, ceea ce ele sunt libere de a face, ordinea publică nefiind interesată în cauză ⁵⁾.

Legiuitorul modern s'a departat deci de la teoria lui Dumoulin și a lui Pothier (II, 346), după care debitorul

1) „*Et in hujusmodi stipulationibus, optimum erit pœnam subijcere, ne quantitas stipulationis in incerto sit, ac necesse sit actori probare, quid ejus intersit*“. *Instit.*, III, 15, § 7, *in medio, De verborum obligatione*. Cpr. și L. 68, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. Veđi și *suprà*, p. 256, 257.

2) Veđi *suprà*, p. 269. — Art. 1763 din Codul Calimach (1336 C. austriac) oprește din contra pe părți de a stipula în contractele de împrumuturi bănești daune moratorii covârșitoare dobânzilor legiuite. Art. 1763 C. Calimach.

3) Țicem că este vorba, în specie, de o adevărată clausă penală, de vreme ce clausa penală este tocmai compensarea daunelor ce creditorul suferă din cauza inexecutării obligației (art. 1069, § 1). Veđi *suprà*, p. 257 și 269.

4) Cpr. Demolombe, XXIV, 608. Thiry, II, 633, *in fine*. Pand. fr., I, 2149. T. Huc, VII, 152. Cpr. Cas. fr., 23 mai 1898. D. P. 98. 1. 272. Veđi și *suprà*, p. 270.

5) Cas. rom. *Cur. judiciar* din 1893, No. 84 și Bulet. S-a I, 1893, p. 1073. Veđi și autoritățile citate *suprà*, p. 270, t. și n. 3^o.

putea să ceară reducerea daunelor fixate de părți când ele erau excesive ¹⁾).

Astăzi, daunele sau mai bine ȃis clausa penală stipulată de părți în contracte ²⁾, altele de cât împrumuturi bănești, este în principiu ireductibilă și este datorită prin simplul fapt al contravențiunii, fără ca acel ce o reclamă să fie obligat a dovedi că a suferit vre o pagubă ³⁾.

Contracte de
transport.

Jurisprudența a avut ocașiunea de a aplica art. 1087 mai cu samă la contractele de transport. Astfel, s'a decis că este validă clausa imprimată pe un bilet de călătorie prin care se limitează la o cifră determinată suma ce urmează a fi plătită călătorului la caz de pierderea bagajelor sale, ori care ar fi numărul coletelor și conținutul lor, și că decizia care ar refusa de a aplica această clausă, ar fi casabilă, dacă, bine înțeles, căraușul n'ar fi culpabil de dol sau fraudă ⁴⁾; însă această soluție este foarte contes-

Dreptul stră-
in și Art.
1764, 1765
C. Calima

¹⁾ Teoria vechilor autori francezi, admisă și în Codul Calimach, este și astăzi admisă în Codul federal al obligațiilor (L. elvețiană din 14 iunie 1881, art. 182), în Codul german (art. 343), etc. Veđi *supră*, p. 269, n. 3. „Când datornicul va dovedi, ȃice art. 1764 din Codul Calimach 1336 (C. austriac), cum că tocmita globire este peste măsură, poate judecătorul s'o analogisească, după lămurirea ce ar fi luat de la persoane experte, dacă va cere trebuintă“; și art. 1765 din acelaș Cod (1336, *in fine*, C. austriac) adaugă că „plata globirei nu sloboade pe îndatoritul de împlinirea tocmelei, dacă nu s'ar fi alcătuit într'alt chip“; ceea ce însemnează că plata clausei penale poate fi cumulată cu executarea obligațiunii. Veđi și *supră*, p. 258, n. 1 și p. 269, n. 3.

²⁾ Am vȃduț *supră*, p. 257, că clausa penală poate fi stipulată nu numai în contracte, dar și în testamente. — Judecătoria n'ar putea însă să sancționeze decizia lor prin o clausă penală, fixând daunele ce ar urma să se plătească de partea care nu s'ar conforma decisiunii date. Veđi *supră*, p. 257. Cpr. Laurent, *Supplém.*, I, 94 și autoritățile citate acolo.

³⁾ Cas. rom. S-a I, Bulet. 1893, p. 1073. *Curierul judiciar* din 1893, No. 84. Veđi și *supră*, p. 271 și 345.

⁴⁾ Cas. fr. și C. Alger, D. P. 90. 1. 34. D. P. 92. 2. 44. Cpr. și T. Huc, VII, 152. — În ori ce caz, dacă valoarea mărfurilor este determinată în scrisoarea de carat sau în nota de expediție adresată căraușului, acest din urmă nu poate, la caz de pierderea lor, să fie condamnat a plăti expeditorului sau destinatarului o sumă superioară valorii arătate,

tabilă, pentru că nimic nu dovedește că călătorul a luat cunoștință de această clausă și a acceptat-o, acceptarea neputând, în specie, să rezulte din tăcerea lui, fiind că el n'a avut mijlocul de a protesta¹⁾.

Jurisprudența declară de asemenea validă și obligatorie clausa unui tarif special, prin care cărăușul ar fi stipulat că îndemnitățile datorită pentru stricarea obiectelor menite a fi transportate, va fi mărginită la restituirea prețului transportului, și asemenea clausă ar trebui să fie respectată, chiar dacă paguba s'ar datori culpei cărăușului, nu însă dolului său²⁾.

Tot în baza acestor principii se admite că Statul, în calitate de exploatator al căilor sale ferate, poate să stipuleze o sumă determinată, ca daune, pentru cazul de pierdere a mărfurilor ce i se încredințează spre transportare³⁾. El nu poate însă stipula neresponsabilitatea agenților săi, pentru cazul când ei ar fi culpabili de dol sau de o greșală gravă, care este asimilată dolului⁴⁾.

Despre daunele interese în obligațiile care au de obiect o sumă de bani.

Despre dobândă. — Considerații generale.

Dobânda este despăgubirea legală sau convențională, pe care debitorul unei sumi de bani numită capital (*sors, caput*), o dă proprietarului acelui capital pentru a se putea servi de el un timp determinat⁵⁾.

Cine ar crede că, față cu ideile economice moderne, după care nimic nu este mai legitim de cât ca capitalul să nu rămâne neroditor, altă dată acei care dădeau banii lor cu dobândă erau considerați ca niște hoți și pariciși⁶⁾.

puțin importă dacă marfa ar fi sau nu susceptibilă de a fi taxată *ad valorem*. Cas. fr. D. P. 92. 1. 520. T. Huc, *loco cit.*

1) Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 493.

2) Cpr. Cas. fr. D. P. 90. 1. 223. D. P. 92. 1. 574. T. Huc, *loco supra cit.*

3) T. Huc, VII, 152, *in fine*.

4) Vezi *supra*, p. 306, n. 3 și 381. Vezi și t. V, p. 135, t. și n. 3; p. 501, 514, 538, etc.

5) Cpr. art. 1, partea III, capit 10 din C. Caragea, care dă o definiție incompletă când dice că „dobânda se dice un atât ce *de pe tocmală* dă datornicul împrumutătorului său pentru datoria sa”. Cpr. Ar. Pascal, *Gazet. tribun.*, anul 1861, No. 8.

6) Cpr. Laurent, XXVI, 513, și *Dr. international*, VIII, 183.

Pentru mulți filosofi din antichitate, a da bani cu dobândă însemnează, în adevăr, a ucide un om ¹⁾, și Aristotel pune în principiu că dobânda este un lucru contra naturii ²⁾.

Legea mo-
saică.

De aceea, Moise, considerând pe toți israeliții ca membrii aceleiaș familii, oprește împrumutul cu dobândă, însă numai între Evrei: „*Fratri tuo non fenerabis, alieno autem fenerabis*“ ³⁾.

Dreptul ca-
nonic.

Canonistii, prin interpretarea greșită a unui text din Evang. lui Sf. Luca, unde se dice: *faceți bine și dați împrumut fără a aștepta ceva* ⁴⁾, au transportat porunca lui Moise și în doctrina lui Hristos, căci Soborul de la Niceea, cel întâi sobor ecumenic, ținut la anul 325 după Hristos, decretează destituirea tuturor clericilor care dădeau bani cu

Troplong, *Du prêt, préface*, p. 89. Veți și autorii citați de D. Iorgu Radu, *Economia politică* (Iași, 1898), II, p. 340. Această carte a amicului și colegului nostru un este lipsită de valoare științifică, însă tiparul este așa de puțin îngrijit în cât cetirea ei devine foarte anevoiasă.

- 1) „*Quid fenerari? Quid hominem occidere?*“ (Cicerone, *De officiis*).
- 2) Aristotel, *Politica*, cart. I, cap. 3, § 23, trad. lui Barthé-
lmy St.-Hilaire.
- 3) „Să nu iei dobândă de la fratele tău, dobândă pentru bani, dobândă pentru bucate, dobândă pentru veri ce lucru. De la cel străin poți să iei dobândă, dar de la fratele tău să nu ei“. Deuteronomul (a 5-a Carte lui Moise), capit. 23, stih. 19, 20. Veți și Exodul, capit. 22, stih. 25. —

Legea mu-
sulmană.

Împrumutul cu dobândă este în principiu oprit și în legea musulmană. Veți tr. nostru în limba franceză, p. 339, n. 1. Veți și Meysonasse, *Code civil musulman suivant le cadre du C. C. fr.* (Paris, Ch. Marescq, 1898), art. 887, p. 195. — Veți însă în Aristarchi Bey, t. I, p. 48 urm., L. din 27 Șeval 1280, care, modificând pe cea din 1266, fixează dobânda legală la 12% pe an, hotărînd reducerea dobân-
dilor superioare la cea legală și pedepsirea usurei. Astăzi, în Turcia, maximul dobân-
dei este de 9%. Veți *Journal de droit international*, t. 14, anul 1887, p. 514. Baudry et Wahl, *Prêt*, p. 433, No. 825, *ad notam*.

- 4) Capit. 6, stih. 34, 35: „*Mutuum date, nihil inde sperantes*“. Romanii numeau împrumutul *mutuum*, pentru că obiectul împrumutat devenea din al meu al tău: „*Unde etiam mutuum appellatum est, quia ita a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat*“. (*Instit.*, III, 14, Pr., *Quibus modis re contrahitur obligatio*).

dobĚndă, dispoziție care mai în urmă s'a întins și la mi-
reni.

În pravila lui Matei Basarab, găsim un capitol în-
treg, care se ocupă despre camătă, considerând-o ca cal-
care de lege¹⁾.

- 1) Eată cum se exprimă glava 281 din această pravilă: „Ma-
rele Vasilie grăește în al 14-lea canon, cine ia camătă, de
va fi cleric și va vrea acea dobĚndă *nedreaptă și spurcată*
să o dea săracilor, de aceia să se ferească de acea boală,
atunci poate să se facă popă. Pentru că grăește într'alt
loc Marele Vasilie că plugarul ia plodul spicului, și nu
mai caută să ia sămânța de supt rădăcini, ear cămatnicul
el ia și plodurile și tot, și nu'i lipsește, sau nu lasă nimica;
fără de pământ sădește și samână, și fără sămânță săceră.
Pentru aceea, arama și argintul carele nu se nasc, ele nasc
preste fire, ear pământul carele rodește și face pre firea
lui, el rămâne pustiu.

Pravila lui
M. Basarab.
Glava 281.

„De vreme ce au părut la mulți de cei de mai 'nainte
vreme a fi bună și priimită dobĚnda cametelor, poate că
doar o au vrut pentru zgârceala și răutatea datornicilor,
ci am socotit sau am judecat căci nu-i se cade să fie în-
tru viața creștinilor, drept aceea să ne părăsim și să fu-
gim de dĚnsa, pentru că nu lasă sfânta și Dumnezeuasca
pravilă, ci o apără; pentru aceea poruncește împărăția
noastră să n'aibă voe nici într'o socoteală nimenea a lua
de la cineva camătă, ca să nu ne socotim că calcăm și
trecem legea lui Dumnezeu, ear de va fi luând cineva
ceva, aceea să se socotească întru datorie“.

Această pravilă nu face de cât a reproduce teoria pă-
rinților bisericeii, care ved în imprumul cu dobĚndă un
act nedemn și o varietate a furtului: „Camătarii nu fac de
cât să se îmbogățească din miseria altora, dic Sf. Vasile,
Sf. Bernard, Sf. Ambrosie și alți părinți ai bisericeii, și să
tragă foloase neertate din foamea și goliciumea saracului.
A da bani cu dobĚndă însemnează a săcera fără a fi sa-
manat și a comite un act de cruđime nedemn de un creș-
tin și de un om. Usura nu este de cât o specie a furtului,
etc.“ Veđi N. Villiaumé, *Nouv. tr. d'Économie politique*, I,
p. 314, 315. L. Faucher, *Mélanges d'économie politique et de
finances*, II, p. 451. Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 183. —
Aceste idei sunt însă greșite, și Calvin, superior, în această
privință, lui Luther, care oprește în pricipiu imprumul cu
dobĚndă, nepermițendu'l de cât bătrănilor, văduvelor și or-
fanilor (v. Baudry et Wahl, *Prêt*, p. 431, n. 5. L. Faucher,
op. cit., II, p. 452 urm.), restoarnă vechia teorie, dicĚnd că
*banul este o proprietate susceptibilă de a fi închiriată ca și
pământul*. V. Villiaumé, *op. cit.*, I, p. 316. Molinari, *Cours d'E-*

Dreptul nostru anterior. Legile anterioare Codului actual, reproducând principiile romane ¹⁾, recunosc legitimitatea dobîndei, însă fixează o sumă peste care părțile nu pot să treacă.

conomie politique, I, p. 322.—Acest reformator nu admite însă de cât o dobîndă potrivită, plătită numai de acei bogați. V. Garnier, *Tr. d'Écon. politique*, p. 491, n. 1.

Dreptul roman. 1) La Romani, capitalul se numea *caput* sau *sors*, ear dobînda, *fœnus*, *versura* sau *usura* (de la *usus*, uz). Prin *fœnus*, se mai înțelegea încă însuș imprumutul cu dobîndă.

Până la legea celor 12 tabule, cea mai mare libertate domnea în privința dobîndei, a cărei singură margină era, după cum țice Tacit (*Ann.*, VI, 16), lăcomia celor bogați. Decemvirii au hotărît însă un maximum pe care dobînda anuală nu putea să'l întreacă (*legitimæ usuræ*). V. Tacit, *Ann.*, VI, 16. Mai târziu, dobînda a variat, și Tacit ne spune (*loco cit.*) că legea *Genucia*, din anul 413, a oprit cu deservêșire imprumutul cu dobîndă. Ceea ce este însă sigur este că, până la Justinian, dobînda cea mai mare, care se putea stipula în mod legal, era 12^o/₁₀ pe an, *centesima usuræ* (L. 4, Dig., 12, 1, *De rebus creditis*), și se plătea pe fie care lună, afară de împrumuturile maritime (*nauticum fœnus*) (cpr. art. 601 urm. C. com.), în care dobînda putea fi cât de mare, din cauza pericolului în care se găsea creditorul cât timp corabia se afla pe mare: „*Trajectitia pecunia, propter periculum creditoris, quamdiu navigat navis, infinitas usuras recipere potest*“. (*Pauli Senten.*, § 3, II, 14, *De usuris*). Justinian gășind această stare de lucruri, reduce maximumul dobîndei la 6^o/₁₀ (*semisses usuræ*), admitînd însă oare care excepții. În adevêr, persoanele ilustre și acele de un rang mai nalt nu puteau să stipuleze de cât 4^o/₁₀, ear bancherii și acei care exercitau un comerț licit, *illi qui ergasteriis præsent, vel aliquam licitam negotiationem gerunt*, puteau să stipuleze 8^o/₁₀, *usque ad bessem centesimæ*. Cât pentru împrumuturile maritime și acele de lucruri fungibile altele de cât bani, în care, precum am vêdut, nu exista nici o margină, Justinian hotări dobînda la 12^o/₁₀ (L. 26, § 1, Cod., 4, 32, *De usuris* și L. 2, Cod., 4, 33, *De nautico fœnore*). — Stipulațiunile de dobîndi mai mari erau nule pentru excedent, ca usurare, și nu produceau nici un efect, nici chiar ca obligații naturale (L. 26, § 1, Cod., 4, 32, *De usuris* și L. 26, Pr., *in fine*, Dig., *De conditione indebiti*), debitorul care le ar fi plătit avênd dreptul de a le cere înapoi (*condictio ob injustam causam*), sau de a le împuta asupra capitalului (L. 26, § 1, Cod., *loco cit.* și *Pauli Senten.*, § 2, II, 14, *De usuris*). Cpr. Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 345. Accarias, *Pr. de dr. rom.*, II, p. 1010, n. 1. Rambaud, *Dr. rom.*, II, p. 37. Maynz, *Dr. rom.*, II, § 181 urm.—În privința agricultorilor, de la care nu se putea lua mai mult de 4^o/₁₀, v. Nov. 32, capit. 1, Nov. 33 și 34, capit. 1, etc.

Astfel, Codul Caragea hotărăște dobînda ce poate să Codul Caragea și C. Calimach.
 iee împrumutătorul, unul la 10 pe an (art. 2, partea III, capit. 10), adică 10%, ca și Codul Calimach: „Dobîndi ertate de cătră legi, dice art. 1332 din Codul Calimach (994 C. austriac, modificat prin legi posteriore ¹⁾, sunt

1) Art. 994 din C. austriac, care fixează maximul dobîndei Codul austriac.
 convenționale la 5 sau 6% pe an, după cum debitorul a constituit sau n'a constituit un amanet, precum și art. 995 din acelaș Cod, care fixează dobînda legală la 4% în materie civilă și 6% în materie comercială, sunt astăzi abrogate prin legile din 14 iunie 1868 și 15 mai 1885 (art. 2). Dobînda legală este astăzi fixată în Austria la 5% pe an.

În celelalte țări, dobînda legală variază după împrejurări și după starea economică a fie-cărei țări. Astfel, în Grecia, unde starea economică lasă de dorit și unde ea a fost agravată prin ultimul război, dobînda legală este de 8% în materie civilă și 9% în materie comercială (L. din 22 mai 1882); în Belgia, dobînda legală este 4½% în materie civilă și 5½% în materie comercială (L. din 20 dechem. 1890); în Serbia 6% (art. 601 C. C. din 1844); în Germania, dobînda legală este fixată la 4% (art. 246 și 288 din noul Cod, care urmează a se aplica în toată Germania la 1 ianuar 1900); în Italia, 5% în materie civilă și 6% în materie comercială (art. 1831 C. C.); în Spania, 6% (art. 1108 Cod. din 1889); în Elveția, 5% atât în materie civilă cât și în materie comercială (art. 83 C. fed. din 1881). După art. 119, § 1 din acest Cod, în obligațiile care au de obiect sume de bani, debitorul pus în întârziere datorește dobînda de 5%, cu toate că părțile ar fi stipulat o dobîndă mai mică. Art. 288 din noul Cod german prevede de asemenea că datorile de sume de bani (*eine Geldschuld*) produc o dobîndă de 4% pe an în urma punerii în întârziere, creditorul avînd însă dreptul la o despăgubire mai mare, de câte ori el va stabili că paguba este superioară acestor dobîndi. Veți *infra*, p. 397, n. 2.

În principatul Monaco, dobînda legală este 5% în materie civilă și 6% în materie comercială, părțile putînd stipula 6% și în materie civilă, însă numai prin un act scris. Ori ce împrumut în care s'ar fi stipulat o dobîndă mai mare, se consideră ca usurar, și Codul penal (art. 424) obligă, în asemenea caz, pe împrumutător la restituirea dobîndilor, fie că ele au fost plătite înainte sau puse în capete, sau sunt datorite la termenul împrumutului (cpr. art. 1344, 1345 C. Calimach, citate p. 390). Veți Hector de Rolland, *Dictionn. de dr. comparé* (operă la care am colaborat și noi), broșura *France et Monaco*, p. 115. În coloniile franceze, dobînda ce părțile pot stipula este astăzi 8% în materie civilă și comercială (L. din 13 april 1898, art. 61).

dece la sută pe an, și când la tocmală nu s'ar fi hotărît câtimea lor, ci s'ar fi pomenit numai cuvântul dobîndă“; și art. 1333 din acelaș Cod (995 C. austriac, modificat mai în urmă) adaogă: „Dacă nu din tocmală anume hotărîtă, ci din legi se cuvine cuiva dobîndă, trebuie să se dea lui 10⁰/₀ pe an“¹⁾.

Art. 1344,
1345 C. Ca-
limach.

Apoi, art. 1344 și 1345 opresc și pedepesc usura: „Oprita cămătărie urmată în capete, dice art. 1344 din acest Cod, se pedepsește: că un asemenea camatarnic să se lipsească și de dobîndile legiuite și să dea și împlineală pentru toată suma scrisă în sinet, luând fără dobîndă suma câtă cu adevarat au împrumutat“; și art. 1345 din acelaș Cod adaogă: „Cămătăria oprită în dobîndi se pedepsește cu aceasta, că *mârșavul creditor* are să peardă toate dobîndile câte au luat pe vremea trecută peste dobînda legiuită, și să dea și împlineală».

Codul actual.
Art. 1589
modif. prin
L. din 9 de-
chemb. 1882.

Codul actual proclamă libertatea dobînzilor convenționale, hotărînd o dobîndă de 10⁰/₀ pe an, în toate casurile în care nu s'a hotărît de părți cuantumul ei (art. 1589).

O lege posterioară din 9 dechem. 1882 a modificat însă această dispoziție, fixând dobînda legală la 5⁰/₀ în materie civilă și 6⁰/₀ în materie comercială²⁾, în toate casurile în care nu s'a hotărît de părți cuantumul ei, păstrînd însă principiul libertății dobînzilor convenționale³⁾.

Codul Andr.
Donici și
Ipsilant.

1) După Codul lui Andr. Donici (art. 2, capit. 19, despre camătă), dobînda ce se cerea prin judecată era obicinuit 10⁰/₀ pe an, ear dobînda după pravilă (legală) 12⁰/₀ pe an; și § 3 din acelaș Cod și capit. adaogă: „Camăta mai pre sus de cât ceea ce este legiuită, nu este slobodă a se lua, și dacă se va lua, să se socotească prisosul în capitalul datoriei“.—Veđi și Codul lui Ipsilant, care fixează o dobîndă peste care părțile nu pot să treacă, *macar că dobînda este de tot oprită și nu se permite de cât pentru lesnirea neguțitorii și a trebuinței oamenilor* (art. 3, capit. pentru dobîndi).

Cod. Caragea.

2) Codul Caragea (art. 2, partea III, cap. 10) prevede că, pentru datoriile poliților ce nu se plătesc la soroc, dobînda este îndoită, adică 20⁰/₀ pe an. O circulară a departamentului dreptății din 1852, deslușind schimbările aduse de Codul de comerț, care a modificat, în această privință, Codul Caragea, ordonă pe viitor ca să nu se mai plătească 20⁰/₀ pentru datoriile contractate prin polițe. Veđi această circulară în Cod. Caragea (ed. Brăiloiu), p. 298, n. 3. Cpr' Ar. Pascal, *Gaz. tribun.*, anul 1861, No. 8.

3) Chestiunea de a se fixa un maximum al dobînzei peste care

In materie comercială, legiuitorul fixează o dobândă mai mare: 1^o pentru ca acel care împrumută pe un co-

părțile să nu poată trece, s'a discutat și la noi cu ocaziunea legii asupra clausei penale din 1879. Unii, în adevăr, voeau s'o fixeze la 12, ear alții la 18^o/_o, și Camera deputaților o fixase chiar la 12^o/_o pe an (art. 2 L. din 1879, proiectul votat de Cameră).

In Senat însă, comitetul delegaților a suprimat acest text, înlocuindu'l prin art. 3 al legii din 1879, care s'a adăos la art. 1089. Vasile Boerescu, raportorul legii din 1879, a combătut mai cu samă ideea susținută de ministrul de justiție de atunci, d. E. Stătescu, care tindea la desființarea principului libertății dobândilor: „Dobânda, o știți prea bine, dice raportorul, nu este de cât chiria, de cât plata serviciului capitalului. Capitalul este și el o marfă care se vinde, care se inchiriează. Cu ce drept legiuitorul ar veni să fixeze maximul prețului acestei marfe, sau maximul chiriei sale? Aceasta ar fi tot atât de nedrept și de nelogic cum ar fi când s'ar fixa maximul prețului ori căror altor mărfuri... Taxa dar a dobânzii am lasat-o liberă, tot cum era până acum in Codul civil. Și dacă această taxă a variat, dacă ea a fost a dese ori prea mare, cauza n'a fost în lipsa de legi care ar fi limitat-o, ci în lipsa de institute de credit; cauza a fost că capitalurile erau scumpe prin ele înșile... etc.“

Veți *Monitorul oficial* din 1 fevr. 1879, No. 25, p. 552. — Și tot in acest discurs, raportorul se rădica cu putere și cu drept cuvânt în contra ideei nepotrivite de a se mări cuantumul dobânzii: „Curios spectacol ar fi acesta! Cu toții putem crede că de la 1864, când s'a făcut Codul civil, și până astăzi, țara să fi prosperat ca și creditul public. Prin urmare, tendințele, lucrările noastre trebuie să aibă de scop a face să se micșoreze dobânda, a face să se efienească capitalurile. Noi însă, după atâția ani, am veni din contra să facem a se mări dobânda, a mări maximul ei la 12^o/_o. Noi ne propunem cu toții ca, prin înființare de institute de credit, să facem a se rădica creditul public. Noi toți dorim și sperăm a vedea cât mai curând o bancă de scont și de circulațiune, de vreme ce numai prin o așa bancă se pot efiene capitalurile, și fără dânsa nimic nu veți putea face; in deșert veți încerca să scădeți dobândile, să încurajați industria. Și cu toate acestea, tot noi am veni să declarăm că cursul capitalurilor la noi este in realitate cel puțin de 12^o/_o!... Cum credeți atunci că veți mai găsi capitaluri care să consimte a veni să circule la noi in țară cu un folos mai mic de 12^o/_o?...“.

Monitorul oficial, loco supra cit.

Chestiunea de a se ști dacă dobânda trebuie sau nu să fie liberă, este, ce e dreptul, controversată între economiști, la care libertatea dobânzii a dat loc.

merciant este mai expus la pierderea capitalului său; și 2^o

num pe care părțile să nu'l poată întrece, mai cu samă în materie civilă (cpr. Guillaouard, *Prêt*, 111; N. Villiaumé, *Nouveau tr. d'Économie politique*, I, § 4, p. 321 urm., etc.), totuși majoritatea autorilor sunt pentru libertatea absolută a dobânzii, fiind că, precum foarte bine a spus V. Boerescu în discursul sus citat, capitalul este o marfă a cărei preț nu poate în principiu fi fixat de mai înainte de legiuitor. În acest din urmă sens se pronunță, cu drept cuvânt, Turgot, Bentham, Stuart Mill, Molinari (*Cours d'Économie politique*, ed. a II-a, I, p. 333 urm.), J. B. Say (*Tr. d'Économie politique*, p. 418 urm.), Baudry et Wahl (*Prêt*, 812), Wolowski, Paul Leroy Beaulieu, etc. Vezi și Ar. Pascal, *Gazeta tribun.*, anul 1861, No. 8.

Dreptul
străin.

De aceea, libertatea dobânzii este mai pretutindene legea comună. Astfel este, de exemplu, în Anglia (*bill* din 10 aug. 1854) (cpr. Trib. civ. Paris, 12 mai 1885, *Journal de dr. internat.*, tom. 12, anul 1885, p. 305 și Er. Lehr, *Droit civil anglais*, 524 și 870); în Olanda (L. din 22 dech. 1857 și art. 1804 C. C.); în Rusia (Ucaz din 6 martie 1879, promulgat de Senat la 10 april 1879); în Danemarca (L. din 6 april 1855); în Belgia (L. din 5 mai 1865); în Italia (art. 1831 C. C.); în Spania (L. din 14 martie 1856 și art. 1108, 1755 C. C. din 1889); în Portugalia (art. 102 C. com.); în Norvegia (L. din 1857); în Suedia (Leg. din 1864); în Austria (L. din 14 iunie 1868); în Ungaria și în Elveția, în cele mai multe cantoane (L. genoveză din 7 fevr. 1857); în Franța, însă numai în materie comercială (L. din 12 ianuar 1886), etc. Aceiaș soluție este admisă, afară de mici excepțiuni, și în America. Vezi legile citate de Baudry et Wahl, *Prêt*, p. 433, *ad notam*.

Art. 247 C.
german.

Noul Cod german admite, conform legilor anterioare, libertatea dobânzilor atât în materie civilă cât și în materie comercială (art. 246), însă art. 247 permite debitorului, care ar fi stipulat o dobândă mai mare de 6^o/₁₀₀, de a restitui capitalul după șase luni, prevenind pe creditor șase luni înainte, părțile neputând prin convenția lor să renunțe la această facultate acordată debitorului, nici s'o restrângă. Această dispoziție nu se aplică însă obligațiilor la purtător. „*Ist ein höherer Zinssatz als sechs vom Hundert für das Jahr vereinbart, so kann der Schuldner nach dem Ablaufe von sechs Monaten das Kapital unter Einhaltung einer Kündigungsfrist von sechs Monaten kündigen. Das Kündigungsrecht kann nicht durch Vertrag ausgeschlossen oder beschränkt werden. — Diese Vorschriften gelten nicht für Schuldverschreibungen auf den Inhaber*“.

Art. 1832 C.
italian.

Codul italian are o dispoziție aproape identică. Art. 1832 din acest Cod, permite tot-deauna debitorului, după cinci

pentru că, în comerț, banii produc un folos mai mare: *Pluris valet pecunia mercatoris.* (Cpr. Baudry, II, 898).

Așa dar, părțile pot stipula astăzi ori ce dobândă ¹⁾, rămânând însă ca ea să fie redusă de judecători, de câte ori ar constitui o clausă penală deghisată sau ascunsă ²⁾.

Dacă dobândă a fost stipulată prin convenția părților și este excesivă, nimic mai simplu; judecătorii vor aprecia după împrejurări dacă asemenea dobânzi constituiesc o clausă penală deghisată. Dacă însă procentele au fost puse în capete ³⁾, dovada va fi foarte anevoioasă și nu va putea cele mai multe ori fi făcută de cât prin jurământul creditorului, ceea ce va face adese-ori ca chestiunea să fie compromisă, pentru că cine își face o profesiune de a se folosi

Reducerea
dobândilor
excesive. L.
din 20 fevr.
1879.

ani de la data contractului, dopo cinque anni dal contratto, să restituiescă sumele pentru care s'a stipulat o dobândă mai mare de cât cea legală, chiar dacă el ar fi renunțat la această facultate, non ostante qualsiasi patto contrario. El trebuie însă să previe înscris (per iscritto) pe creditor șase luni înainte, acest avertisment aducând de drept renunțarea la termenul care a mai ramas a curge: „il quale avviso produce di diritto la rinunzia alla più lunga mora convenita“. Vezi și art. 574, 575 din C. bulgar, citate *infra*, p. 417, *ad notam*.

¹⁾ Acest principiu nu este admis de legiuitorul francez de cât în materie comercială. (L. din 12 ianuar 1886, publicată în D. P. 86. 4. 33). În materie civilă, legea din 3 sept. 1807 și din 19 dechem. 1850 fiind încă în vigoare, împrumuturile obicinuite cu o dobândă mai mare de 5% constituiesc delictul de usură. Legile asupra usurei au fost desființate în mai toate legislațiunile moderne, de ex., în Austria (L. din 14 iunie 1868), în Germania (L. din 12 mai 1866 și din 14 nov. 1867), în Olanda (L. din 22 dech. 1857), în Anglia (L. din 10 aug. 1854), în Italia (art. 1831 C. C.), în Spania (C. penal revisuit la 1850), etc. Vezi raportul deputatului Jozon, în D. P. 86. 4. 32, *ad notam*. — În Austria însă, o lege din 28 mai 1881 și în Ungaria, o lege din 2 mai 1883, inaplicabile în materie comercială, pedepsesc pe toți acei care abuzează de libertatea dobândilor pentru a exploata pe împrumutătorii care nu se pot apăra. În Belgia, părțile sunt libere de a stipula ori ce dobândă convențională (L. din 5 mai 1865), însă art. 494 din Codul penal pedepsește usura obicinuită când împrumutătorul a abusat de slăbăciunea și pasiunile împrumutatului. Cpr. și art. 138 din noul Cod german, citat *supra*, p. 283, n. 1. Ar fi de dorit că asemenea penalitate să fie introdusă și în legislația noastră.

Usura în
dreptul
străin.

²⁾ Vezi *supra*, p. 286, t. și n. 4; 390, t. și n. 3, și *infra*, p. 399, t. și n. 4.
³⁾ Cpr. art. 1344, 1345 C. Calimach, citate *supra*, p. 390.

de inexperiența și nevoile altuia, nu-și va face, cu bună samă, nici un scrupul de a fi sperjur.

Renunțarea
la jurământ.
Inadmisibi-
litate.

Se poate chiar întâmpla ca debitorul să fi fost silit moralmente, dacă nu materialmente a renunța de mai înainte la deferirea jurământului, așa în cât el să fie lipsit și de acest mijloc de probă. Asemenea renunțare având însă de scop ascunderea unei fraude la lege, tribunalele, cu bună samă, nu o vor admite, pentru că, după cum foarte bine ține tribunalul din Iași, s'ar rădica, în asemenea caz, debitorilor nenorociți singurul mijloc ce ar mai avea de a se apara contra lăcomiei cămătarilor¹⁾.

Aceste considerațiuni generale asupra dobânzii fiind expuse, să venim acum la art. 1088, care, pentru obligațiile ce au de obiect o sumă de bani, stabilește o îndoită derogare de la regulile generale asupra fixării daunelor interese.

Art. 1088. — La obligațiunile care au de obiect o sumă oare care, daunele interese pentru neexecutare nu pot cuprinde de cât dobânda legală, afară de regulile speciale în materie de comerț, de fidejusiune și societate.

Aceste daune-interese se cuvin fără ca creditorul să fie ținut a justifica despre vre-o pagubă; nu sunt debite de cât din ziua cererii în judecată, afară de casurile în care, după lege, dobânda curge de drept. (Art. 399, 400, 420, § 2, 1046, 1078, 1079, 1081, 1504, 1550, 1586, 1589 modif. prin L. din 9 dech. 1882, 1669 C. C. Art. 43, 335, 380 C. com. Art. 1153 C. fr.).

Inexactita-
tea de text.

Mai înainte de toate trebuie să observăm că, pe când în obligațiile de a da sau de a face, creditorul are drept la daune atât pentru inexecutarea obligațiunii cât și pentru întârzierea execuțiunii (art. 1082), în obligațiile care au de obiect o sumă de bani, nu poate să fie vorba de daune compensatorii, adică datorite pentru inexecutarea propriu zise a obligații, de și textul nostru (art. 1088) vorbește de inexecutare, ci numai de daunele moratorii, adică datorite de debitor din cauză că el nu-și a îndeplinit obligația la timp, *propter moram debitoris*.

Daune mora-
torii.

În adevăr, daunele datorite pentru inexecutarea obligații, numite compensatorii, nefind de cât o compensare bănească a pagubei suferite de creditor prin inexecutarea

¹⁾ Cpr. Trib. Iași, 15 dechembrie 1898 (D. G. Maxim președ.), *Curierul judiciar* din 1899, No. 2.

obligații debitorului, obligația de a da sau de a face se transformă în bani, și în locul unei prestațiuni în natură, creditorul dobândește o executare în bani, transformare care, din capul locului, este făcută, sau mai bine dis, este cu neputință de câte ori obligația primitivă consistă ea însuș în o sumă de bani. Nu poate deci să fie vorba, în specie, de daune-interese compensatorii, ci numai de daune moratorii, adecă care rezultă din întârzierea adusă în executarea obligații, care daune, în lipsă de o convenție expresă, sunt cârmuite de regula specială statornicită de art. 1088.

Textul nostru este deci greșit când vorbește de daunele interese datorite *pentru inexecutarea* obligații, căci el nu trebuie să vorbească de cât de daunele care rezultă din inexecutarea la timp, sau mai bine dis, din întârzierea adusă executării obligații, așa precum se exprimă art. 1153 din C. francez și art. 1231 din Codul italian ¹⁾. Codul Calimach este deci mult mai exact când vorbește de dobândile datorite *pentru prelungirea plății* (art. 1760 și 1763, *in fine*).

Greșală de redacție.

Dar aceasta nu este singura deosebire ce există între obligațiile de a da și de a face și acele care au de obiect o sumă de bani. Art. 1088 mai face încă, în privința acestor din urmă obligațiuni, și alte derogățuni la regulile generale privitoare la fixarea daunelor interese.

Derogare de la dreptul comun.

I. În adevăr, pe când în obligațiile care nu au de obiect o sumă de bani, daunele moratorii variază după pagubele ce întârzierea executării obligații a adus creditorului, în obligațiile care au de obiect sume de bani, creditorul, ori care ar fi dauna ce el ar fi suferit, nu poate, dacă el n'a stipulat o dobândă convențională, să ceară cu titlu de daune de cât dobânda legiuită a sumei datorite, adecă 5 % în materie civilă și 6 % în materie comercială ²⁾, și decisiunea care ar condamna pe debitor la o

Dreptul creditorului la dobânda legală.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 897. Thiry, II, 634. T. Huc, VII, 153. Demolombe, XXIV, 612. Laurent, XVI, 306. Demante, V, 70 bis I. Vigie, II, 1275. Arntz, III, 79. Berriat St. Prix, II, 4277. Marcadé, IV, 528. Baudry et Barde, I, 494. Pand. fr., I, 2152.

²⁾ Legea din 9 dechembrie 1882.

sumă mai mare ar fi casabilă pentru violarea art. 1088 ¹⁾. Art. 1085, 1086 nu se aplică deci la obligațiile care au de obiect o sumă de bani ²⁾).

Se poate întâmpla, ce e dreptul, ca creditorul, prin neplata la timp, să fi suferit o daună mai mare de cât aceea pe care o dă legea, în care caz el va fi în pagubă; dar se poate întâmpla și contrariul, adică ca creditorul, care ar fi primit banii la timp, să'i fi pastrat în ladă, sau chiar să'i fi pierdut ori cheltuit, în care caz el va fi în câștig. În ori ce caz, poziția sa este destul de favorabilă întru cât el are drept la dobânda legală, fără a fi ținut de a justifica vre o pagubă (art. 1088, § 2). Apoi, dacă el nu se mulțamea cu dobânda legală, nu avea de cât să stipuleze o dobândă convențională, potrivită însă, ca să nu fie considerată ca o clausă penală deghisată (art. 1 L. din 20 fevr. 1879); și dacă n'a făcut-o, vina este a lui. Prin urmare, el nu se poate plânge. Dispoziția art. 1088 este deci rațională, și în lipsa ei, judecătorii ar fi dat o hotărîre arbitrară, neavînd nici o normă pentru a putea aprecia dauna suferită de creditor prin neplata capitalului la timp ³⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. și Cas. fr. Bulet. Cas. S-a I, 1875, p. 113. D. P. 81. 1. 150. D. P. 78. 1. 474. — Judecătorii ar putea însă, pe lângă dobânda legală, să acorde creditorului daunele ce el ar fi suferit prin contestația vexatorie și de rea credință a debitorului. Cas. fr. și C. Chambéry, D. P. 92. 1. 224, 272 și 566. D. P. 79. 2. 219. Cpr. Cas. fr. D. P. 98. 1. 22 și 391. D. P. 99. 1. 85. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1879, No. 32. Veđi și tom. V, p. 407, t. și n. 2, 408, etc. T. Huc, VII, 155. Marcadé, IV, p. 439, n. 1. Laurent, XVI, 309 urm. Pand. fr., I, 2176. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 108.

Noul Cod german are o dispoziție expresă, datorită comisiunii parlamentare, pentru a opri acțiunile vexatorii și de rea credință: „Este oprit de a exercita un drept, ăice art. 226 din acest Cod, când exercițiul lui nu poate avea alt scop de cât de a aduce altuia o pagubă“. „*Die Ausübung eines Rechtes ist unzulässig, wenn sie nur den Zweck haben kann, einem Anderen Schaden zuzufügen*“. Cpr. *Landrecht für die Preussischen Staaten* din 1 iunie 1792, I, VI, § 37 și I, VIII, § 27.

²⁾ Cpr. Baudry et Barde, I, 496. Pand. fr., I, 2158.

³⁾ Un alt caz în care daunele sunt anume statornicite de lege, și în care ele nu pot fi mai mari, este acel prevăđut de art. 1298.

În adevăr, după acest text, de câte ori s'a încheiat un

Eată pentru ce o găsim și în Codul Calimach¹⁾. Noul Cod german are însă o dispoziție contrară, care n'a fost admisă de cât în urma cererei camerelor de comerț din Germania și care este criticată²⁾.

Codul Calimach și Codul german.

Cu toate acestea, regula statornicită de art. 1088, după care creditorul unei sumi de bani nu poate să ceară cu titlu de daune de cât dobânda legală a sumei datorite, suferă excepțiune în materie comercială, în materie de fidejusiune și de societate.

Excepțiuni la principiul de mai sus.

1^o Prima excepție se referă la regulile relative la materia cambiilor (art. 335 urm. Cod. com.), în care

Materie comercială.
Art. 335,
336 C. com.

contract cu dare de arvonă (convenție accesorie care presupune validitatea convenției principale), partea care nu este în culpă și care nu cere executarea contractului, trebuie să se mulțamească cu arvona ce a primit, sau s'o întoarcă îndoit, dacă ea este în culpă, fără ca partea nevinovată să poată cere daune mai mari, pentru că arvona este, în asemenea caz, o evaluare și o lichidare convențională a daunelor cauzate uneia sau altei părți prin neexecutarea contractului. Aceasta este teoria lui Pothier, pe care autorii Codului l'au urmat în totul în această privință. Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1895, No. 37. Vezi și *supra*, p. 298, text și nota 3.

1) La împrumuturi, dice art. 1763, *in fine*, din Codul Calimach (1336 C. austriac), n'are voie judecătorul să hotărească pentru prelungirea plății o globire covârșitoare legiuitelor dobânzi; și art. 1760 din acelaș Cod (1333 C. austriac) adaogă: „Paguba pe care datornicul a pricinuit creditorului său prin prelungirea alcătuitei plăți a capitalului, se răfuește cu plata dobânzilor legiuite.“

Art. 1760,
1763 Cod.
Calimach.

La Romani, acei condamnați a plăti o sumă de bani, care n'o plătise în timp de 4 luni, plăteau o dobândă de 12% „*centisimas usuras exigi præcipimus*“. L. 2, Cod., 7, 54, *De usuris rei iudicate*.

Dreptul roman.

2) Cpr. Baudry et Barde, I, 501. Saleilles, *Bulletin mensuel de la société de législ. comparée*, anul 26, p. 781 urm. „Datoria unei sumi de bani, dice art. 288 din acest Cod, produce o dobândă de 4% pe an în urma punerei în întârziere. Dacă însă, pentru o altă cauză, creditorul are legiuit temeii de a cere dobânzi mai mari, el poate s'o facă, fiind că cerea unor daune interese mai mari nu este oprită“. „*Eine Geldschuld ist während des Verzugs mit vier vom Hundert für das Jahr zu verzinsen. Kann der Gläubiger aus einem anderen Rechtsgrunde höhere Zinsen verlangen, so sind diese fortzuentrichteten*“.

Art. 288 C.
german.

Codul de comerț derogă de la dreptul comun¹⁾, căci, în principiu, atât în materie comercială cât și în materie civilă, regula este că creditorul unei sume de bani nu poate să ceară și să dobândească drept daune de cât tot dobânda legală²⁾, cu această deosebire însă, că în materie comercială, dobânda curge de drept fără nici o punere în întârziere (art. 43 C. com.)³⁾.

Fidejusiune.
Art. 1669, § 3.

2^o A doua excepțiune este relativă la fidejusiune. În adevăr, art. 1669, § 3 prevede că fidejutorul, care a plătit pentru debitorul principal, are regres în contra acestui din urmă atât pentru dobânda ce a plătit, chiar când datoria nu producea dobândă, *cât și pentru daune interese, dacă se cuvin* 4).

Societate.
Art. 1504.

3^o A treia excepție, pe care textul nostru o prevede anume, ca și art. 1231 din Codul italian, și pe care textul francez n'o prevede, este relativă la contractul de societate. În adevăr, după art. 1504, asociatul care era dator

- 1) Această excepție însemnează deci că, la caz de neplata unei cambii la scadență, posesorul ei este în drept a trage o contra-cambie asupra trăgătorului sau unuia din giranți, și fiind că negocierea acestei noi cambii atrage noi cheltuieli, el va putea să încaseze aceste cheltuieli, cu toate că ele ar întrece dobânda legală a sumei neplătite. Cpr. Pothier, II, 171. T. Huc, VII, 154. Baudry et Barde, I, 499. Larombière, I, art. 1153, No. 16. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 107, n. 46. Massé, *Dr. comm.*, III, 1707. Lyon-Caen et Renault, *Dr. com.*, IV, 383 urm. Thaller, *Dr. comm.*, 1327 urm. Pand. fr., I, 2198. Demolombe, XXIV, 621. Laurent, XVI, 313. Demante, V, 70 bis III. Thiry, II, 634, *in fine*. Pand. fr., I, 2197, 2198.
- 2) Veți autorii citați în nota precedentă. — Curtea din Colmar (8 iulie 1841) generalisând dispoziția art. 1088, a decis că ea nu se aplică în materie comercială, însă această decizie a fost cu drept cuvânt casată. Veți D. P. 45. 1. 362.
- 3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, consid. de la p. 237. Bulet. S-a II, 1896, p. 632. Veți și *suprà*, p. 363, n. 4.—În Codul com. fr., simpla expirare a termenului nu este în principiu suficientă pentru a pune pe debitor în întârziere. Veți Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 32. Cas. fr. D. P. 94. 1. 49. Cu toate aceste, chestia este acolo controversată. Veți Baudry et Barde, I, 509, n. 2.
- 4) Este de observat că art. 1669 nu reproduce întocmai textul corespunzător francez (art. 2028). Această schimbare de redacție este împrumutată de la Codul italian (art. 1915).

a pune în comun o sumă de bani și care n'a adus-o, rămâne debitor de drept și fără nici o cerere, de dobânda acestei sume, din ziua în care trebuia s'o plătească, *fără a fi scutit și de plata de daune interese, dacă s'ar cuveni* 1). Aceiaș soluție este aplicabilă și în privința sumelor ce unul din asociați ar fi luat din casa societății în folosul său particular.

În ambele ipoteze, dobânda legală n'ar fi fost suficientă, scopul unei societăți fiind de a dobândi prin unirea capitalurilor foloase superioare aceloră pe care pot să le producă capitalurile isolate 2).

4^o În fine, nu mai încapă îndoială, de și textul n'o spune, că art. 1088 nu va mai fi aplicabil de câte ori părțile, prin convenția lor, au fixat daunele la o sumă mai mare de cât dobânda legală 3); destul este ca această dobândă să nu ascundă o clausă penală, căci, în asemenea cazuri, judecătorii ar putea s'o anuleze, și să condamne pe debitor numai la dobânda legală, dacă datoria a devenit exigibilă în urma promulgării legii din 20 fevr. 1879 4).

Convenția
părților.

II. Art. 1088 mai face încă o derogare de la dreptul comun în privința obligațiilor care au de obiect o sumă de bani, căci, în aceste din urmă obligații, creditorul are dreptul la dobânda legală sau la acea convențională, dacă asemenea dobândă a fost stipulată, fără a fi ținut de a justifica vre o pagubă (art. 1088, § 2), pe când, la caz de inexecutarea unei obligații de a da sau de a face, el nu poate să ceară și să dobândească daune de cât stabilind că întârzierea debitorului i-a adus o pagubă oarecare. Legiuitorul de astă dată a fixat dauna de mai înainte, *comme par une espèce de forfait*, după cum se exprime

Creditorul
nu are nevoie
de a justifica
vre o pagubă.
Altă deroga-
re de la drep-
tul comun.

1) Și art. 1504 a fost puțin schimbat în redacția sa tot după Codul italian (art. 1710).

2) Cpr. Baudry et Barde, I, 499. Baudry et Wahl, *Société*, 181. T. Huc, VII, 155. Troplong, *Société*, II, 541, 542.

3) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1881, No. 24 și din 1891, No. 82. Veți Pand. fr. I, 2201, și autorii citați acolo.

4) Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1891, No. 82. — Înaintea legii din 20 fevr. 1879, care anulează clausa penală în contractele de împrumut și de prestațiuni în natură, părțile puteau stipula o dobândă cât de mare, și judecătorii nu puteau s'o anuleze, fără a viola art. 969 și 1066 urm. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1879, consid. de la p. 203 urm.

mă Pothier (II, 170), pentru a curma dificultățile la care ar fi fost expuși judecătorii în aprecierea determinării ei¹⁾.

Altă derogare de la dreptul comun. Cererea în judecată.

III. In fine, ultima derogare pe care art. 1088 o face de la dreptul comun, și pentru care nu se poate da nici un motiv serios, de și unii s'au încercat a o justifica²⁾, este relativă la punerea în întârziere. In adevăr, pe când în obligațiile de a da sau de a face, o simplă somație extrajudiciară constituie o punere în întârziere suficientă (art. 1079), în privința obligațiilor care au de obiect o sumă de bani, legiuitorul nu se mai mulțamește cu o notificare, ci prescrie o cerere în judecată (art. 1088, § 2, 1586)³⁾,

1) Cpr. Baudry et Barde, I, 500, 501. Baudry, II, 899 și toți autorii. Aceleași principii sunt admise și în noul Cod german (art. 288).

2) Demolombe (XXIV, 625), Demante (V, 70 bis VI), Vigié (II, 1280), Thiry (II, 634) și alții, se încearcă a justifica necesitatea unei cereri în judecată, zicând că dobânda moratorie putând să mărească datoria într'un mod considerabil, legiuitorul n'a putut de astă dată să se mulțamească cu o simplă notificare, ci a prescris o punere în întârziere mai energetică. La aceasta se răspunde însă cu drept cuvânt că un comandament prealabil (art. 496 urm. Pr. civ.), sau o recunoaștere din partea debitorului (art. 1865, § 3) ar fi tot atât de energice ca și cererea în judecată, și cu toate acestea, ele nu sunt, după lege, suficiente pentru a constitui o punere în întârziere. Prin urmare, nu era nici o rațiune de a se distinge între daunele interese ordinare și acele datorite în baza unei obligațiuni, care are de obiect o sumă de bani. De aceea, în noul Cod german (art. 284, § 1), o simplă somație din partea creditorului produce acelaș efect ca și cererea în judecată. Cpr. Laurent, XVI, 320. Baudry, II, 900. Mourlon, II, 1155, nota 1. T. Huc, VII, 156. Baudry et Barde, I, 506. Eată cum se exprimă textul sus citat din Codul german: „*Leistet der Schuldner auf eine Mahnung des Gläubigers nicht, die nach dem Eintritte der Fälligkeit erfolgt, so kommt er durch die Mahnung in Verzug. Der Mahnung steht die Erhebung der Klage auf die Leistung sowie die Zustellung eines Zahlungsbefehls im Mahnverfahren gleich*“.

3) Remâne însă bine înțeles că părțile sunt libere de a conveni că dobânda va fi datorită în virtutea unei simple somațiuni extrajudiciare, și chiar de drept fără nici o punere în întârziere (art. 969, 1079, punctul 2). Demolombe, XXIV, 644. Larombière, I, art. 1153, No. 39. Pand. fr., I, 2345. T. Huc, VII, 161, *in fine*. Baudry et Barde, I, 522. Vigié, II, 1284. Veți și *infră*, p. 407.

ceea ce însemnează că, în obligațiile care au de obiect sume de bani, dobânda va curge de la introducerea acțiunii, ear nu numai de la pronunțarea hotărârei ¹⁾.

Pentru ca cererea în judecată prescrisă de art. 1088 și introdusă fie înaintea tribunalelor ordinare, fie înaintea

Condițiile ce trebuie să întrunească cererea în judecată.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1878, p. 292. Bulet. anul 1882, p. 1152. Bulet. 1883, p. 1169. — O hotărâre judecătorească având efect retroactiv din ziua chemării în judecată (vezi asupra acestui principiu incontestabil și necontestat, Garssonet, *Pr. civ.*, II, § 257, p. 262, 263), dobânzile acordate prin acea hotărâre încep a curge de la data introducerii acțiunii, chiar dacă hotărârea nu spune aceasta în mod expres. C. Craiova, *Dreptul* din 1892, No. 78.

Pentru ca, într'un împrumut cu termen, să fie nevoie de o cerere în judecată spre a face să curgă dobânda moratorie, se cere însă ca părțile să fi păstrat tăcerea în privința dobânzii, adică să nu fi stipulat nici o dobândă convențională (cpr. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 7), căci dacă împrumutatul s'a obligat a restitui suma împrumutată într'un anume timp și a plăti dobânda convențională până la acea epocă, aceste dobânzi continuă a curge, la caz de neplată la timp, și după expirarea termenului stipulat, fără ca să fie nevoie de o cerere în judecată, și aceasta chiar dacă el n'a dis că va plăti dobânda și după expirarea termenului, sau până la deplină achitare, de oare ce, în lipsa unei anume stipulațiuni, nu se poate admite că un împrumut pentru care părțile au stipulat dobândă, să se transforme, după expirarea termenului, într'un împrumut gratuit. Vezi în acest sens, Cas. rom. C. București și Craiova, Bulet. Cas. S-a 1, anul 1888, p. 545. Bulet. 1889, p. 1042. Bulet. 1892, p. 563. *Dreptul* din 1887, No. 41. *Dreptul* din 1891, No. 49 și 82. *Dreptul* din 1894, No. 72. Cas. fr., 10 mai 1837. *Répert Dalloz, Prêt à intérêts*, 28, n. 3. Laurent, XXVI, 516. Aubry et Rau, IV, § 394, p. 601. *Répert. Dalloz, Prêt à intérêts*, 28. Fuzier-Herman, II, art. 1153, No. 136 și IV, art. 1905, No. 9. Guillouard, *Prêt*, 127. Rolland de Villargues, *Répert.*, v° *Intérêts*, 141. Merlin, *Répert.*, v° *Intérêts*, § 3, No. 12, t. VIII, p. 524 urm. și *Quest. de droit*, t. IV, *Inscription hypothécaire*, § 1. Duvvergier, XXI, *Du prêt*, 257. Cpr. art. 6, partea III, capit. 10 din Codul Caragea, unde se dice: „Cel ce e dator bani fără dobândă, însă cu soroc, acela după soroc e dator și dobândă“. — *Contrà* C. Iași (decisie casată). *Dreptul* din 1888, No. 23. C. Bourges și Bordeaux, *Répert. Dalloz, Prêt à intérêts*, 29, n. 1 și 2.

Art. 1586.

Cod. Caragea.

arbitrilor, la caz de compromis (art. 339 urm. Pr. civ.)¹⁾, să facă să curgă dobânda, trebuie să fie făcută în formele prescrise de lege, pentru că un act nulin în privința formelor neavând existență legală, este lipsit de ori ce efecte²⁾.

¹⁾ Cpr. Baudry et Barde, I, 517. Cas. fr. D. P. 47. 4. 367, No. 7.

²⁾ Baudry, II, 902. Pand. fr., I, 2250 urm. T. Huc, VII, 156. Laurent, XVI, 324. Demolombe, XXIV, 630. Larombière, I, art. 1153, No. 25, 26. Garsonnet, Pr. civ., II, § 257, p. 263. Baudry et Barde, I, 516. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 98, t. și n. 16. Cpr. Cas. fr. D. P. 88. 5. 286, No. 3. — *Contrà*. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civ.*, I, p. 277, asupra art. 59. Veți și *suprà*, p. 362.

Acțiune pre-matură, cerere de sechestrul, etc.

O acțiune pre-matură făcută înainte de expirarea termenului unui împrumut n'ar face să curgă dobânda moratorie (C. Iași, *Dreptul* din 1888, No. 23), nici cererea făcută pe calea grăcioasă (Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1889, ultimul consid. p. 58), nici cererea unui sechestrul (Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1879, p. 874).

Cererea de a fi colocat într'un tablou de ordine.

Cererea de a fi colocat într'un tablou de ordine a creditorilor este însă o cerere în judecată în sensul art. 1088 și face să curgă dobânda moratorie. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 98, n. 15. Pand. fr., I, 2259. Baudry et Barde, I, 518. — *Contrà*. C. Paris. Répert. Dalloz, *Prêt à intérêts*, 58, n. 3.

Art. 768 urm. C. com.

Aceiaș soluție este admisibilă, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, în privința producerii sau prezentării titlurilor creditorilor unui falit spre verificare. Această producere făcută conform dreptului comun (art. 768 urm. C. com.) interpelând atât pe falit și ceialalți creditori cât și pe sindic spre a contesta existența datoriei, echivalează cu o cerere în judecată și face să curgă dobânda moratorie contra falitului, căci este de observat că dobânșile a căror curs se găsește în suspensie prin falimentul debitorului față de masa numai, nu încetează de a curge în contra falitului. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 273 și 541. Baudry et Barde, I, 520. Thaller, *Dr. comm.*, 1691. Cas. fr. D. P. 93. 1. 538 și nota lui Boistel. Sirey, 94. 1. 113 și nota lui Labbé. C. Paris. D. P. 94. 2. 109.

Reclamația formulată înaintea arbitrilor se zisat de operațiile unei împărțeli.

Arbitrul se zisat de operațiile unei împărțeli fiind delegat tribunalului (art. 737, 746 C. C. și 694 Pr. civ.), se decide cu drept cuvânt că reclamațiile formulate înaintea lui de către unul din comostenitori, are caracterul unei cereri în judecată, și în consecință, face să curgă dobânda sumelor cerute din ziua formării acestor reclamațiuni. Cpr. Baudry et Barde, I, 519. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 98, n. 15. Cas. fr. și C. Caen, D. P. 91. 1. 332. D. P. 50. 2. 177.

De aceea, se decide în genere că cererea în judecată adresată unei instanțe incompetente, suficientă pentru a întrerupe prescripția (art. 1870) și pentru a face să curgă dobânda de câte ori o simplă somație poate să producă acest efect (art. 1079)¹⁾, n'ar face să curgă dobânda moratorie în specie, pentru că legiuitorul nu face excepție în această privință de cât în materie de prescripție (art. 1070)²⁾.

Cererea adresată unei instanțe incompetente. Inaplicarea art. 1870. Controversă.

Naște însă întrebarea dacă, pentru a face să curgă dobânda moratorie, este de ajuns ca creditorul să ceară capitalul, fără a pomeni de dobândă, sau dacă el trebuie să ceară și dobânda? După o părere, contrară jurisprudenței celei mai recente, se susține că cererea în judecată nu face să curgă dobânda *de cât dacă creditorul a cerut-o prin acțiunea sa*, și partisanii acestui sistem se întemeiază pe însuș textul art. 1088, care prevede că daunele interese (dobânda moratorie) *nu sunt datorite de cât din ziua cererii în judecată*; de unde ar rezulta că ele trebuie să fie cerute, și aceasta cu atât mai mult cu cât textul nu vorbește de capital. Apoi, în favoarea acestui sistem se mai invoacă încă art. 1046, care nu este de cât o aplicațiune a acestui principiu, și care prevede că *cererea de dobândă* făcută în contra unuia din debitorii solidari, face să curgă dobânda în contra celorlalți; de unde rezultă că, în asemenea materie, dobânda trebuie în ori ce caz să fie cerută³⁾.

Creditorul are dreptul la dobânda moratorie din ziua cererii în judecată, cu toate că el n'a cerut-o în acțiunea sa. Controversă.

¹⁾ Veți autorii citați *suprà*, p. 362, n. 5.

²⁾ Baudry, II, 902. Baudry et Barde, I, 516. Demolombe, XXIV, 631. Laurent, XVI, 324. Demante, V, 70 bis VII. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 98, t. și n. 16, care, în edițiile precedente, susținuse părerea contrară. Larombière, I, art. 1153, No. 26. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 257, p. 263, 264. Caillemet, *Des intérêts*, p. 108. Pand. fr., I, 2252. T. Huc, VII, 156. Vigié, II, 1281. Tot în acest sens este și jurisprudența. Veți D. P. 49. 2. 137. D. P. 55. 3. 2. D. P. 56. 5. 256. D. P. 58. 2. 52. D. P. 67. 3. 13. D. P. 88. 5. 286. Laurent (*loco suprà cit.*) ne atestă că și jurisprudența belgiană este tot în acest sens. — *Contrà*. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civ.* (ediția din 1880), I, p. 277, v^o *Ajournement*. Duranton, XXI, 265. *Idem*. C. Paris și Orléans, Répert. Dalloz, *Prêt à intérêts*, 61.

³⁾ Cpr. T. Huc, VII, 158. Demolombe, XXIV, 626, 627. Aubry et Rau, IV, § 308. p. 98, t. și n. 13. Demante, V, 70 bis VII. Acolas, II, p. 802. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 83, n. 1. Thiry, II, 634. Vigié, II, 1282. Caillemet, *Des*

Acest sistem este însă inadmisibil. În adevăr, dobânda moratorie fiind niște daune interese, după cum aceasta rezultă din art. 1088, aceste daune nu sunt datorite de debitor de cât în urma punerii sale în întârziere, cu această deosebire că, în materie de obligațiuni, care au de obiect sume de bani, legiuitorul prescrie o punere în întârziere pe care o socotește mai energică, adecă o cerere în judecată. Această cerere înlocuind somația extrajudiciară, creditorul trebuie să ceară judecătorește de la debitor ceea ce el l'ar fi somat de a plăti, dacă s'ar fi aplicat în specie dreptul comun, adecă art. 1079. Ori, este evident că el nu l'ar soma să plătească de cât capitalul; prin urmare, el va cere numai capitalul, pentru că numai acesta i se datorește în momentul cererei. Această soluție este cu atât mai admisibilă la noi, cu cât textul nostru prevede că daunele interese (dobânda moratorie) nu sunt datorite de cât *din ziua cererei în judecată*, ear nu *din ziua cererei*, după cum se exprimă textul fr., și fostul nostru profesor Boistel, unul din partisanii sistemului opus, într'o notă recentă și remarcabilă asupra unei decisiuni a Curței de casație din Franca 1), dăce, cu drept cuvânt, că dacă textul francez ar vorbi *de o cerere în judecată*, așa precum se exprimă textul nostru, cu bună samă s'ar putea susține că această expresie se referă la cererea principală, adecă a capitalului, pentru că aceasta este dificultatea de căpitenie între părți. Prin urmare, chiar după părerea partizanilor sistemului opus, noi avem un argument mai mult pentru a decide chestiunea în sensul că creditorul va avea drept la dobânda moratorie din ziua cererei în judecată, cu toate că el n'a cerut-o în acțiunea sa. Pentru ca judecătorii să poată condamna pe debitor la această dobândă, trebuie însă ca creditorul s'o ceară prin concludiile sale orale, pentru că nu se poate acorda ceea ce părțile n'au cerut. Aceasta ar constitui un mijloc de revisuire (art. 288 Pr.

intérêts, p. 108. A. Boistel, nota în D. P., 93, I, p. 538. Toullier D. VI, partea II, 272. Marcadé, IV, 532. Massé-Vergé, III, § 550, p. 402, nota 15. Cas. fr. D. P. 64. 1. 73. D. P. 69. 1. 406. C. Limoges și Bordeaux, D. P. 47. 4. 306, No. 5 și 6. Veđi și Pand. fr., I, 2279 urm.

1) Veđi D. P. 93. 1. 538, coloana 2, *in fine*.

civ.). In acest sens se pronunță jurisprudența cea mai recentă în Franția și o parte din doctrină ¹⁾).

Pentru ca cererea capitalului să facă să curgă dobânda, nu este necesar ca datoria acestui capital să fie lichidă, fiind suficient ca existența ei să fie certă ²⁾).

Trebue însă ca creditorul să fi precizat în deajuns obiectul cererii sale pentru ca debitorul să poată opri cursul dobânșilor prin oferta reală ce ar face creditorului ³⁾).

Cererea în judecată făcută contra unui codebitor solidar debitor principal, sau fidejutor (art. 1055), face să curgă dobânda în contra tuturor debitorilor (atr. 1046) ⁴⁾. Art. 1046.

De asemenea, urmărirea îndreptată contra debitorului principal face să curgă dobânda contra fidejutorului și *vice-versa*, cererea făcută contra fidejutorului face să curgă dobânda contra debitorului principal.

Regula statornicită de art. 1088, după care, în materie de obligațiuni ce au de obiect sume de bani, dobânda nu curge de cât în urma unei cereri în judecată fiind excepțională, trebuie să fie strict mărginită la cazul anume prevădut, adică la daunele interese care rezultă din inexecutarea la timp a unei obligații ce are de obiect o sumă de bani, și nu poate fi întinsă la daunele compensatorii ⁶⁾. Art. 1088 nu este aplicabil la : daunele compensatorii, ci numai la acele datorii.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVI, 320. Baudry, II, 901. Murlon, II, 1162. Baudry et Barde, I, 515. Delvincourt, II, nota 7 asupra p. 160, p. 534 (ediția din 1834). Pigeau, *Pr. civ.*, I, p. 155. Chauveau sur Carré, *Pr. civ.*, I, p. 273, *Quest.* 252. Pand. fr., I, 2282. Labbé, nota în Sirey, 94. 1. 114, colona 3. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 255, p. 260. Vezi și D. P. 48. 1. 233. D. P. 67. 1. 74 urm. D. P. 77. 1. 209. D. P. 91. 1. 358 și 5 313, No. 5. D. P. 93. 1. 538 urm. D. P. 94. 2. 449.

²⁾ Argument din art. 1090, după care restituțiunea fructelor, adică o creanță nelichidată în momentul cererii, produce dobânda din ziua cererii în judecată. Cpr. Baudry et Barde, I, 521. Massé, *Dr. comm.*, III, 1688. Laurent, XVI, 323. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 97. Larombière, I, art. 1153, No. 19. Demolombe, XXIV, 667. T. Huc, VII, 158, *in fine*. Pand. fr., I, 2286. Cas. fr. D. P. 52. 1. 299. D. P. 64. 1. 72.

³⁾ Baudry et Barde, *loco supra cit.* Cas. fr. D. P. 52. 1. 110.

⁴⁾ Vezi explicația acestui text, *supra*, p. 186 urm. Cpr. Pand. fr., I, 389, 2302.

⁵⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 2302.

⁶⁾ Vezi *supra*, p. 394, 395. Cpr. Baudry, II, 902 bis.

În cât privește aceste din urmă daune, judecătorii, în virtutea puterii lor discreționare, vor putea să acorde creditorului o sumă superioară dobânzii legale, care sumă va putea să producă dobânda de la o epocă anterioară sau posteroară cererei în judecată ¹⁾.

Inaplicarea art. 1088 în materie de vânzare.

Art. 1088 nefiind aplicabil de cât la daunele datorite din cauza întârzierii executării unei obligațiuni ce are de obiect o sumă de bani, de aici rezultă că vânzătorul, care n'ar fi predat la timp lucrul vândut, va putea fi condamnat la o sumă de bani cu titlu de daune pentru nepredarea la timp a obiectului vândut și la dobânda legală a acestei sume cu începere de la o epocă anterioară chemării sale în judecată ²⁾.

Inaplicarea art. 1088 în materie de delict sau quasi-delict.

Dispoziția art. 1088, care fixează punctul de plecare al intereselor moratorii la cererea în judecată, fiind, precum am dis, o dispoziție excepțională, se aplică numai la obligațiile convenționale, care au de obiect o sumă de bani, și nu poate fi întinsă la dobânzile alocate pentru repararea unui fapt prejudiciabil, delict sau quasi-delict. În adevăr, dobânzile alocate de judecători reprezentând în asemenea caz daunele compensatorii suferite de persoana lezată și făcând parte integrantă din indemnitatea ce trebuie să i se acorde, ei sunt în drept de a fixa cuantumul lor, așa cum înțeleg, independent de ori ce cerere în judecată și de ori ce punere în întârziere ³⁾, pentru că,

¹⁾ Laurent, XVI, 326, 332. Demolombe, XXIV, 634. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 99. Baudry, II, 902 bis. Larombière, I, art. 1153, No. 19. Pand. fr., I, 2311 urm. Cas. fr. D. P. 67. 1. 33 și 427. D. P. 71. 5. 222, No. 4. Pand. Périod. 89. 1. 199. D. P. 91. 1. 391. Cpr. și Cas. rom., S-a 1, decisia No. 231 din 1871 (nepublicată), citată de Christescu, la art. 1088, nota 1.

²⁾ Baudry, II, 902 bis, *in fine*. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, penultimul consid., p. 1092.

³⁾ Baudry, II, 869. Laurent, XVI, 327 urm. și XX, 523. T. Huc, VII, 95, p. 144 și 159, p. 226. Baudry et Barde, I, 508. Demolombe, XXXI, 685. Sourdat, *Responsabilité*, I, 109, 459, 460. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Pand. fr., I, 2324. Jurisprudența este în acelaș sens. Vezi D. P. 54. 1. 143. D. P. 56. 1. 82. D. P. 57. 1. 271. D. P. 63. 1. 463. D. P. 64. 1. 363 și 486. D. P. 68. 1. 81 și 385. D. P. 71. 2. 246. D. P. 73. 1. 19. D. P. 75. 1. 312. D. P. 83. 1. 379. Pand. Périod., 87. 1. 34. D. P. 89. 1. 97 și 147. D. P. 91. I. 128 și 391. D. P. 92. 1. 272. Cas. rom. Bulet. S-a 1,

după cum foarte bine dice Curtea de casație din Francia, omul este în tot-deauna în întârziere de a nu aduce altuia o pagubă ¹⁾).

Regula art. 1088, după care dobânda moratorie nu se datorește de cât în virtutea unei cereri în judecată, suferă mai multe excepțiuni.

1^o În casurile în care părțile au stipulat că dobânda va curge de drept, fără nici o punere în întârziere (art. 969, 1079, 1363, § 2) ²⁾.

2^o În casurile în care această dobândă curge de drept după lege. Aceste casuri sunt prevădute de art. 399, 400 ³⁾, 420, § 1, 549, 552, 762, 994, 1241, 1278, 1363, § 3, 1504, 1544, 1550 C. C. 43, 336, 1^o, 380, 383 C. com., etc. ⁴⁾.

3^o În casurile în care ea curge în virtutea unei puneri în întârziere ordinare, adică a unei simple somațiuni, de ex., în casurile prevădute de art. 420 § 2, 1363, § 4, 1608, 1544, *in fine*, 1669, § ultim ⁵⁾, etc.

În fine, sunt casuri în care jurisprudența franceză admite că obligațiile de a plăti sume de bani nu produc dobânda moratorie nici chiar în urma unei cereri în judecată. Astfel, se decide în genere că Statul, în specie ministerul de finanțe, condamnat a restitui o sumă de bani ca percepută pe nedrept, nu poate fi condamnat la dobânda moratorie, după cum nici el nu poate să ceară dobânda de la contribuabili ⁶⁾.

1885, p. 424, ultim. consid. Bulet. 1877, p. 142. Bulet. 1892, p. 355. Vezi *suprà*, p. 367, și t. V, p. 484, t. și n. 2.

1) Cas. fr. D. P. 59. 1. 20. În tomul V a lucrării noastre, p. 484, n. 2, această decizie este din eroare citată în D. P. 59. 1. p. 30, în loc de p. 20.

2) Vezi *suprà*, p. 400, n. 3.

3) Tutorii legali, tatăl sau mama remași în viață, nu sunt datorii a plăti procente asupra întrebuințării venitului averii minorilor lor fii, ei având usufructul legal a acestei averii (art. 338 urm. C. C.). Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1892, p. 946.

4) După art. 766 din Codul de comerț (modificat, în această privință, prin L. din 20 iunie 1895, art. 763 C. com. actual), sindicul care nu depunea la casa de depuneri și consemnație sumele provenite din vânzări și din încasări, trebuia să plătească dobânda. Art. 766 C. com. din 1887

5) Ultimul § al art. 1669 este adaos de legiuitorul nostru, după art. 1915 din Codul italian.—În cât privește art. 1544, partea finală, (1996 C. fr.), vezi t. V, p. 334.

6) Cas. fr. D. P. 68. 1. 267. D. P. 76. 1. 108. D. P. 77. 1. 175. D. P. 84. 1. 332. Pand. fr., I, 2346 urm.

Subvenții,
burse, etc.
datorite de
Stat.

Jurisprudența Consiliului de Stat admite de asemenea, în Franția, că Statul nu datorește procente moratorii pentru salariile, pensiile, bursele, subvențiile, etc., pe care el nu le ar fi plătit la timp ¹⁾.

Pentru a se justifica această derogare de la dreptul comun se dice că nici un impozit direct sau indirect nepuțând să fie mărit, micșorat sau modificat de cât în baza unei legi (art. 109 din Constit.), nici o lege nu împuternicește pe Stat, Comună sau Județ a cere de la contribuabili procente moratorii pentru sumele datorite și neplătite de dênșii, după cum tot astfel nici o lege nu obligă pe acești din urmă a plăti asemenea procente pentru banii ce ei ar datori diferitelor ramuri ale administrațiunei publice ²⁾.

Acest argument nu este însă la adăpost de ori ce critică, și Statul a fost de mai multe ori obligat a plăti procente moratorii, pentru nefacerea plăților la timp.

Astfel, Consiliul de Stat din Franția a alocat daune interese unui funcționar pentru simpla întârziere a unei subvențiuni datorite lui de Stat ³⁾.

Casurile în
care întârzi-
erea plăței
se datorește
culpei func-
ționarilor
Statului.

Dar dacă chestiunea de mai sus poate până la un punct oare care fi îndoelnică, din cauza principiilor care cârmuesc contabilitatea publică, nu mai încape îndoelă că Statul ar putea fi condamnat la daune moratorii de câte ori întârzierea unei plăți ordonate s'ar datori culpei agenților sau prepușilor săi ⁴⁾, când s'ar reține o garanție pe nedrept, etc. Curtea noastră supremă a decis de asemenea că, de câte ori Statul este în culpă pentru împlinirea nedreaptă a unor bani, de atâtea ori el datorește dobânda de la împlinire, ear nu numai de la chemarea în judecată ⁵⁾.

Casurile în
care Statul
intervine ca
persoană de
drept privat.

Statul este de asemenea supus regulilor dreptului comun, de câte ori el nu intervine ca putere publică și exe-

1) Veți D. P. 77. 3. 20. D. P. 83. 3. 113. D. P. 84. 3. 82. D. P. 88. 3. 21. Pand. fr., I, 2354 urm. T. Huc, VII, 160. — *Contrà*. Cons. de Stat, 9 aug. 1880. D. P. 82. 3. 4.

2) Cpr. Laurent, XVI, 336. Pand. fr., I, 2346. Larombière, I, art. 1153, No. 19.

3) Veți D. P. 82. 3. 4. Veți și alte decisiți citate în Baudry et Barde, I, 502, n. 4 și aprobate de acești autori.

4) Veți D. P. 75. 3. 28. D. P. 83. 3. 91. Pand. fr., I, 2358.

5) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1877, p. 142.

cutivă, ci ca persoană de drept privat, în raporturile sale cu cei de al treile ¹⁾).

Conflict între legile străine și legea română în privința dobânzilor.—Drept internațional.

Se poate întâmpla ca debitorul, fie el român sau străin, să fi contractat un împrumut într'o țară în care dobânda legală este superioară sau mai mică de cât cea statornicită de legiuitorul român, și contractul să fie executor în România. În asemenea caz, naște întrebarea, ce lege vor aplica judecătorii români, în privința daunelor moratorii, la caz de întârziere adusă de debitor în executarea obligații sale; legea contractului, adecă a țării în care raportul juridic s'a încheiat (*lex loci contractus*), sau legea unde urma a se face plata, adecă legea română?

Mai înainte de toate, nu mai încape nici o îndoială că părțile, capabile de a contracta, sunt libere de a se referi la legea ce ele ar crede de cuviință. Asemene convenție constituind legea lor (art. 969), ea se va aplica în tocmai de câte ori n'ar atinge ordinea publică și bunele moravuri (art. 5) ²⁾.

Casul în care părțile au determinat prin convenția lor legea la care ele au înțeles a se referi.

1) Larombière, I, art. 1153, No. 19. — În cât privește îndoita personalitate a Statului, ca putere publică și ca persoană de drept privat, și responsabilitatea sa din delict sau quasi-delict în această îndoită calitate, veți t. V a lucrării noastre, p. 547 urm.

2) Cpr. A. Weiss, *Tr. élém. de dr. internat. privé*, ed. a 2-a (1890), p. 628 și *Pand. Périod.*, 96, 5, p. 1, *ad notam*. *Pand. fr., Oblig.*, II, 9966. Asser et Rivier, *Éléments de dr. internat. privé*, 33, p. 70 urm. a trad. G. E. Schina. Fœlix et Demangeat, *Tr. de dr. internat. privé*, I, p. 221, urm. p. 225 urm. Laurent, *Dr. international*, VII, 427 urm. Lecasble, *Quest. de dr. internat. privé en matière d'oblig.*, p. 235. T. Huc, I, 159. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. internat. privé*, v^o *Obligations*, No. 2. Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé*, ed. a 2-a (1891), 481 urm. Haus, *Dr. des étrangers*, 112. P. Fiore, *Diritto internazionale privato*, 237.—Veți însă Brocher, *Cours de dr. internat. privé*, II, p. 74 urm.—Art. 14 din Ante-proiectul de revis. a lui Laurent și art. 9 din C. italian (disp. prelimin.) sunt redactate în acest sens. Veți și art. 58 din C. de comerț ital. eliminat din Codul nostru.

Dacă însă părțile n'au lămurit prin convenția lor legea la care ele au înțeles a se supune, judecătorii vor căuta să descopere voința lor probabilă, ceea ce va fi foarte ușor de Nedeterminarea legei la care părțile au înțeles a se supune.

Dacă însă părțile nu aparțin aceleiaș naționalități, sau dacă n'au manifestat nici o voință în această privință,

Casul în care părțile aparțin aceleiaș naționalități.

câte ori ele vor aparține la aceeaș naționalitate și vor fi supuse aceleiaș legi, căci, în asemenea caz, în lipsa manifestațiunii unei voinți contrare, cele mai multe ori ele vor fi înțeles, cu bună samă, a se referi la legea lor națională, pe care o cunosc și de care n'au avut nici un motiv de a se feri. În acest sent Hertius dicea foarte bine (*De collisione legum*, No. 10): „*Si inter duos celebratur, verbi gratia, pactum, et uterque paciscens sit externus et unius civitatis civis, dubitandum non est actum a talibus secundum leges patrie factum in patria valere*“. Cpr. Weiss, *loco supra cit.* Pand. fr., *Oblig.*, II, 9967. Laurent, *op. cit.*, VII, 433. Despagnet, *Dr. internat.*, 481. Aubry et Rau, I, § 31, p. 107, n. 65. Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, p. 243, No. 101. Vincent et Pénaud, *op. și loco cit.*, No. 3. P. Fiore, *op. cit.*, 23. Cas. fr. D. P. 84. 1. 286. Cpr. art. 5 C. Calimach (4 C. austriac).

Casul în care părțile nu aparțin aceleiaș naționalități.
Controversă.

De câte ori însă părțile nu mai aparțin aceleiaș naționalități, criteriul de mai sus lipsind, chestia este controversată. 1^o După o părere, în asemenea caz, obligațiile convenționale vor fi cărmuite de legea personală a debitorului, pentru că, la caz de indoială, convențiunea interpretându-se în favoarea sa (art. 983), el are neaparat interes a fi judecat conform acestei legi, care îl apără și pe care el e presupus a o cunoaște mai bine (Demante, I, 10. bis V. L. Durand, *Essai de dr. intern. privé*, p. 417 urm.); 2^o După un alt sistem, admis mai cu samă în Germania, susținut de Savigny, Bar, etc., și care pare a fi fost admis și în dreptul roman (L. 21, D., 44, 7, *De oblig. et actionibus*; L. 3, Dig., 42, 5, *De rebus auctoritat.*, etc.; L. 19, § 2, Dig., 5, 1, *De judiciis*), obligația va fi cărmuită de legea unde contractul urmează a fi executat, *quo ut solveret se obligavit* (L. 21, Dig., 44, 7), pentru că acolo obligația urmează a fi materialmente realisată. Cpr. Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, VIII, § 372. Bar, *Das intern. Privatrecht*, § 66. Story, *Conflict of laws*, § 280. Stocquart, *Belgique judiciaire*, anul 1888, p. 147. În acest sens s'a pronunțat și Curtea de Casație din Germania (*Reichsgericht*), la 10 mai 1884. V. *Journ. de dr. internat. privé*, anul 1886, p. 609.—3^o În fine, după ultima părere, care mi se pare cea mai juridică, și care este aproape generalmente admisă atât în doctrină cât și în jurisprudență, de câte ori părțile vor avea o naționalitate deosebită, convenția lor se va interpreta după legea țării în care ele au contractat (*lex loci contractus*) (cpr. art. 9 C. italian disp. prelim.), pentru că, după toate probabilitățile, ele au cunoscut această lege și au înțeles a se referi la dânsa (argument și din art. 980, care prevede că dispozițiile îndoelnice se interpretă după obiceiul locului

sau în fine, dacă voința lor nu este destul de clar exprimată, ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului ¹⁾, dobânda moratorie la care va fi condamnat debitorul de către judecătorii români pentru neexecutarea la timp a obligațiunii sale, se va determina după legea țării în care s'a încheiat contractul, pentru că părțile, în lipsa unei convențiuni contrare, sunt presupuse a fi avut în vedere această lege, care cârmuește tot ce este relativ la executarea sau inexecutarea contractului ²⁾.

unde s'a încheiat contractul). Cpr. în acest din urmă sens: Pand. fr., *Oblig.*, II, 9971 urm. Weiss, *op. cit.*, p. 632, t. și n. 2. Massé, *Dr. comm.*, I, 599. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 35. Aubry et Rau, I, § 31, p. 106. Calvo, *Dr. intern.*, II, p. 171. Laurent, *Idem*, VII, 435 urm. Asser et Rivier, *op. cit.*, 33, p. 72 a trad. Schina. Lecasble, *op. cit.*, p. 231. Félix-Demangeat, *op. cit.*, I, p. 227, urm. No. 96. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, No. 9. Demolombe, I, 105. Veți și t. I, partea I a lucr. noastre, p. 91. Această soluție este admisă nu numai de jurisprudența franceză (v. numeroasele decisiuni citate în Pand. fr., II, 9971), dar și în țările străine, de ex. în Austria (C. supremă, 9 iunie 1858); în Germania (Trib. superior de apel Lubeck, 15 fevr. 1858; Trib. Leipzig, 21 fevr. 1871; Trib. sup. com. Leipzig, 4 dech. 1876); în Italia (C. cas. Torino, 11 martie 1871 și 6 martie 1872; Cas. Napoli, 1 martie 1883); în Belgia (Cas. belg. 30 ian. 1879); în Anglia (Inalta Curte, 25 nov. 1885); în Suedia (C. sup. din Stockholm, 14 mai 1873); în Portugalia (C. Lisabona, 3 nov. 1885), etc., etc. Toate aceste decisiuni sunt citate în Pand. fr., II, 9972, în A. Weiss, *op. cit.*, p. 632, n. 2 și în Vincent et Pénaud, *loco supra cit.*

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 84. 1. 286. — Trib. com. din Hamburg a decis (17 oct. 1865) că întrebuintărea limbei engleze în un contract intervenit la Malaga între un Spaniol și un German, implică din partea lor intențiunea de a se supune legii engleze.—S'a decis de asemenea de Trib. din Paris (Sirey, 77, 2, 25), că faptul de a contracta cu un Stat străin atrage, în cât privește efectele contractului, supunerea la legea acelui Stat. În fine Curtea din Bruxelles a decis (13 martie 1885) că contractul încheiat în mod regulat înaintea unui agent consular străin, este presupus făcut sub imperiul legii de care acest agent atârnă. V. A. Weiss, *op. cit.*, p. 628, n. 2. Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 11, 12. T. Huc, I, 162.

²⁾ Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 497. Baudry et Wahl, *Prêt*, 943. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 35, p. 33. Despagnet, *Dr. international*, 482. T. Huc, VII, 166. C. Bourges, Répert. Dalloz, v^o *Organ. des colonies*, 486, n. 1 (consideren-

Momentul de când va curge dobânda moratorie. Controversă. Tot conform acestei legi se va hotărî și momentul de când dobânda moratorie va începe a curge, dacă părțile n'au făcut nici o convenție în această privință ¹⁾.

Aceiaș lege va fi, cu bună samă, aplicată, de câte ori va fi vorba de a se determina culpa de care răspunde debitorul, daunele-interese care pot fi datorite pentru inexecutarea obligații sale, punerea sa în întârziere, acțiunile care aparțin creditorului, etc. ²⁾.

Controversa care s'a rădicat în Franția în privința legii din 1807. În Franția se discută și se controversează chestiunea de a se ști dacă, în materie civilă ³⁾, judecătorii pot să admită o dobândă convențională mai mare de 5 % contrar legii din 3 sept. 1807, atunci când părțile au stipulat o astfel de dobândă, conform legii țării în care ele au contractat; și majoritatea autorilor se pronunță pentru afirmativa ⁴⁾.

tele acestei decisiuni sunt reproduse de Paul Pont, *Petits contrats*, I, 271).—*Contrà*. Cas. fr. D. P. 59. 1. 194. D. P. 81. 1. 217. D. P. 85. 1. 412. Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, I, p. 252, t. și n. b. P. Pont, *op. cit.*, 271. Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 216. Weiss, *op. cit.*, p. 641. L. Durand, *op. cit.*, p. 418, n. 1. P. Fiore, *op. cit.*, 267. După aceste din urmă autorități, daunele moratorii vor fi cărmuite de legea țării în care trebuie să se facă plata (*lex loci solutionis*).

- 1) Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 35 bis.—Veți însă Weiss, care, și în această privință, aplică legea locului în care contractul se execută.
- 2) Veți Despagnet, *op. cit.*, No. 483, p. 484. T. Huc, VII, 166. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, 59. Toate aceste chestiuni sunt însă controversate, și unii aplică, în această privință, legea locului unde contractul se execută (*lex loci executionis*). Veți Aubry et Rau, I, § 31, p. 107, 108. A. Weiss, *op. cit.*, p. 640, 641 și autorii ctați de Vincent et Pénaud, *op. cit.*, 61.
- 3) Dicem în materie civilă, pentru că, în urma legii din 12 ianuar 1886, dobânda este liberă în Franția, în materie comercială, legea restrictivă din 3 sept. 1807 ne mai fiind astăzi aplicabilă de cât la împrumuturile civile. Veți *suprà*, p. 392, *ad notam*, și p. 393, nota 2.
- 4) Cpr. Baudry et Barde, I, 498. Baudry et Wahl, *Prêt*, 941. Troplong, *Idem*, 359. Despagnet, *op. cit.*, 488. Guillaouard, *Prêt*, 143. Aubry et Rau, IV, § 396, p. 607, t. și n. 27. P. Pont, *Petits contrats*, I, 270. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Taux de l'intérêt*, 7. Frenoy, *Actes passés à l'étranger*, p. 257. Brochier, *op. cit.*, II, p. 248. Durand, *op. cit.*, p. 418, n. 1. Trib. Paris, *Pand. Périod.*, 96. 5. 1. C. Chambéry, D.

La noi, unde legiuitorul a admis libertatea dobândi-
 lor atât în materie civilă cât și în materie comercială, se
 înțelege de la sine că judecătorii români vor aplica în to-
 tul convenția părților, fără a distinge dacă ele sunt stră-
 ine sau române, rămânând însă ca ei să reducă din con-
 tract ceea ce li se va părea că constituie o clausă penală
 deghisată, și aceasta chiar în cazul când părțile ar fi stră-
 ine, pentru că legea asupra clausei penale a fost dictată
 de considerațiuni morale și de ordine publică, și a avut
 de scop apararea împrumutătorilor nenorociți contra lăco-
 miei usurarilor ¹⁾.

Legea clau-
 sei penale
 fiind de or-
 dine publică
 este aplica-
 bilă și străi-
 nilor.

Judecătorul român nu poate deci să acorde protecțiu-
 nea sa unei convențiuni, pe care legea o stigmatizează
 ca imorală și contrară interesului obștesc. „Aplicațiunea
 unei legi străine dice art. 30 din legea de introducere a
 noului Cod german, (*Einführungsgesetz*), nu are loc când
 este contrară bunelor moravuri, sau scopului ce 'și pro-
 pune legea germană“ ²⁾. Ori, acest principiu este admis și
 la noi cu toate că nu există nici un text în această pri-
 vință ³⁾. Dacă în Franția se găsesc autori, care susțin că
 legea din 1807, menită a reprima usura, aparține ordinii
 publice internaționale ⁴⁾, apoi cu atât mai mult aceasta
 este adevărat în privința legii din 1879, asupra clausei
 penale, pe care o cerea de mult și în mod imperios starea
 economică a țarei.

Art. 30 L.
 de introdu-
 cere a noului
 Cod german.

P. 76. 2. 236.—*Contrà*. Savigny, *op. cit.*, VIII, § 374. De-
 mangeat asupra lui Fœlix, I, p. 252, n. 2 (Fœlix nu în-
 părtășește însă părerea adnotatorului său). Stobbe, *Handbuch*
des deut. Privatrechts, I, § 31, n. 8. A. Weiss, *op. cit.*, p.
 639. Laurent, *Dr. international*, VIII, 203.

- 1) Veți discursul D-lui E. Stătescu, citat *suprà*, p. 286.
- 2) „*Die Anwendung eines ausländischen Gesetzes ist ausgeschlossen, wenn die Anwendung gegen die guten Sitten oder gegen Zweck eines deutschen Gesetzes verstossen würde*“. Cpr. și art. 12 (disp. preliminar.) din Codul italian.
- 3) Veți t. I, partea I, p. 79, și t. V, p. 355, t. și n. 1. Cpr. Trib. Covurlui (G. V. Buzdugan făcând funcțiunea de președ.), *Curierul judiciar* din 1897, No. 23.
- 4) Veți *suprà*, p. 412, nota 4.

Despre anatocism sau dobândă la dobândă.

Art. 1089. — Dobânda pe timpul trecut poate produce dobândă, sau prin cerere în judecată, sau prin convențiune specială, numai ca, în cerere, sau în convențiune, să fie chestiune de dobândă debită cel puțin pentru un an întreg. (Art. 399, 400, 1544 C. C. Art. 43 C. com. Art. 3 L. din 20 fevr. 1879).

Art. 3 L. din 20 fevr. 1879. — Clauza prin care, de mai înainte și în momentul formării unei convențiuni alta de cât o convențiune comercială, se va stipula dobândă la dobândile datorite pentru un an, sau pentru mai puțin, ori mai mult de un an, sau la alte venituri viitoare, se va declara nulă. (Art. 1089 C. C. Art. 370 C. com.).

Anatocismul ¹⁾ (*ἀνατοκισμός*, de la *ἀνα*, din nou și *τόκος*, produsul banilor împrumutați, adică reproducerea fructelor prin fructe, *iteratus foetus*), este contractul prin care se stipulează dobândă la dobândă, adică prin care dobânda este transformată în capital, și produce și ea, la rëndul ei, dobândă.

Dreptul roman.

Anatocismul, permis la Greci ²⁾, oprit la Indieni prin Codul lui Manù (Cartea VIII, § 153), era în principiu oprit și la Romani, precum ne atestă mai multe texte ³⁾.

¹⁾ Cuvântul *anatocism* (*usura usurarum*) se găsește și în Cicerone (*Ad Atticum*, V, 21).

Leg. greacă.

²⁾ V. Vigié, II, 1286. — Grecii fiind un popor eminentemente comerciant, legile lui Solon, departe de a reproduce prescripțiile legii mosaice, lasă din contra cea mai mare libertate în privința dobânzii, care varia după cantitatea mai mică sau mai mare a numerarului, după gradul de solvabilitate a împrumutătorului, etc., de la 12 la 48%. Cpr. Troplong, *Du prêt, préface*, p. 8 urm. Baudry et Wahl, *Du prêt*, 813. Pand fr. t. VI, v^o *Anatocisme*, 3. — Anatocismul era deci permis la Greci. Eată, în adevăr, ce găsim într-o comedie a lui Aristofan, *Nourii* (*Ἄν. Νεφέλαι τοῦ Ἀριστοφάνους*):

Ἰὼ κλίετ', ὃ βολεστικαί,

αὐτοὶ καὶ ταρχῆια καὶ τόκοι τόκων!

„Vai de voi, cămătarilor! sunteți perduți cu capete și cu dobânda dobândilor“.

³⁾ Veți între altele, L. 26, § 1, Dig., 12, 6, *De condic. indebiti*; L. 27, Dig., 42, 1, *De re judicata*; L. 20, Cod., 2, 12, *Ex quibus caus. infamia irrogatur*, unde se dice că acei care ieu dobândă la dobândă sunt infami; „*Improbium fœnus exercentibus, et usuras usurarum illicitè exigentibus, infamie macula irroganda est*“.

Această prohibițiune nefiind însă absolută, dobînda datorită putea să fie adaosă la capital și să producă și ea dobînda, cu această restricție însă că dobîndile acumulate să nu poată nici odată întrece capitalul (L. 26, § 1, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti* și L. 10, Cod., 4, 32, *De usuris*). Justinian vedînd că asemenea legislațiune dădea loc la abuzuri, oprește anatocismul atât pentru dobîndile datorite cât și pentru acele viitoare ¹⁾.

Principiile edictate de dreptul roman trecuse atât în dreptul vechi francez ²⁾ cât și în dreptul nostru anterior :

„Nu se cer dobîndi pentru dobîndile ce nu s'au plătit la termen“, dice art. 1337 din Codul Calimach (art. 998 C. austriac) ³⁾; și art. 1762 din acelaș Cod (1335 C. austriac), adaugă : „Dacă creditorul au lăsat să crească dobîndile până la suma capitalului, necerîndu-le prin judecată, i se stînge dreptul de a mai cere dobînda de pe capital, ear din ziua aceea de când au pornit jalobă, poate să ceară de isnoavă dobînda“.

În cât privește Codul Caragea, el are următoarea dispoziție : „Nimene să nu plătească dobînda la dobînda; ear dacă datornicul mulțămindu-se va face dobînda capete, și va făgădui pentru toată suma dobînda, atunci să'i plătească, căci aceasta nu mai este dobînda la dobînda ci dobînda la capete. După ce dobîndile se vor face tot de

Dreptul
vechiu.

Art. 1337,
1762, C. Ca-
limach.

C. Caragea.

¹⁾ „*Quapropter hac apertissima lege definimus, nullo modo licere cuiquam usuras preteriti temporis, vel futuri in sortem redigere, et earum iterum usuras stipulari*“. (L. 28, in medio, Cod., 4, 32, *De usuris*). Prin excepție la această regulă, dobîndile primite de un mandatar în socoteala mandantului, sau de un epitrop în socoteala epitropisului, produceau dobînda, pentru că ele se considerau în mânele lui ca un adevarat capital, *quia in sortem computantur . . . et omnis sors efficitur*. (L. 10, § 3, Dig., 17, 1, *Mandati vel contra*; L. 7 § 12; L. 58, §§ 1 și 4, Dig., 26, 7, *De administr. et periculo tutorum*). Cpr. art. 339, 400, 1544 C. C.

²⁾ Veđi Pand. fr., t. VI, v^o *Anatocisme*, 5.

³⁾ Veđi și rezoluția domnească din 5 novem. 1842, pusă de Mihail Sturdza pe o anafora a Cons. administrativ din 1842, care sună în modul următor : „Se încuviințează a se plăti dobînda numai pe capital, ear nu și pe dobînda“. Colecția Pastia, I, p. 503.

o potrivă cu capetele, dobândile să nu să mai plătească (art. 3 și 4, Capit. 10, partea 3) ¹⁾.

Cu alte cuvinte, după acest Cod, stipulațiunea anatocismului nu este permisă, dar la finele împrumutului, dobânda poate fi adaosă la capital, și să producă și ea, la rëndul ei dobândă, cu condiție însă ca dobândile acumulate să nu poată întrece capitalul, soluțiune care, precum am vădut, era admisă și în dreptul roman ²⁾. Judecata era însă tot-deauna în drept a pronunța condamnarea la dobândă până în momentul achitărei, cu toate că această dobândă ar fi trecut peste îndoit ³⁾.

Dreptul actual. Art. 1089 C. C. și art. 3 L. 20 fevr. 1879.

După Codul actual (art. 1089), care reproduce, în această privință, principiile admise de Codul francez, dobânda datorită pe timpul trecut poate produce dobândă sau prin cererea în judecată, sau prin convenția părților, destul este ca, în cerere sau în convențiune, să fie vorba de dobândă datorită pentru un an întreg sau pentru mai mult timp ⁴⁾,

C. Ipsilant.

¹⁾ Veți asupra acestor texte un art. a lui Ar. Pascal, în *Gazeta tribun.*, anul 1861, No. 8 și 9. Veți și Codul Ipsilant, art. 3. *in fine*, Cap. pentru dobândi, unde se dice: „Să nu să osendească cel împrumutat a plăti dobândă peste dobândă, și mai vârtos când va fi și sarac“.

C. Andr. Donici.

Codul lui Andr. Donici (cap. 19, § 3 și 4) prevede de asemene că „camătă pre camătă nu să poate ca să se cee atât pentru vremea trecută cât și pe vremea viitoare, cum și camăta când va trece capetele contenește“.

Dreptul roman.

²⁾ În dreptul clasic, dobânda nu înceta de a mai curge de cât atunci când suma datorită sub acest titlu era egală cu capitalul (L. 26, § 1, Dig., 12, 6, *Dz condic. indebiti* și L. 10, Cod., 4, 32, *De usuris*). Prin Nov. 121 și 138, Justinian decide că dobânda datorită sau plătită nu putea nici odată să întreacă capitalul, regulă care nu se aplica la veniturile rentelor (Nov. 160). Cpr. Accarias, *Pr. de dr. rom.*, II, p. 1011, *ad notam*.

Dreptul străin. C. austriac.

³⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 24.

⁴⁾ Art. 998 din Codul austriac nu permitea capitalizarea dobândilor, de cât pentru dobânda datorită pe timp de *doi ani* cel puțin, sau mai mult, însă acest text a fost abrogat prin legea din 14 iunie 1868 (art. 3) și din 15 mai 1885 (art. 6), care astăzi lasă, în această privință, o deplină libertate părților.

Cod. german. Art. 248, 289.

După art. 289 din noul Cod german, dobândile nu produc dobândi moratorii, creditorul păstrând numai dreptul de a fi despăgubit de prejudiciul cauzat prin întârzierea debitorului: „*Das Recht des Gläubigers auf Ersatz des*

legiuitorul presupunând că creditorul, care ar fi primit dobânda, ar fi capitalisat-o și ar fi tras folos din ea. Art.

durch den Verzug entstehenden Schadens bleibt unberührt“. Art. 248 C. Consequent acestui principiu, art. 248 din acelaș Cod anu- german.
lează convențiile prin care de mai înainte s'ar stipula că dobânda va produce dobândă, permițând anatocismul în materie comercială (case de comerț, institute de credit, banchieri, etc.). Conform: art. 335 Cod federal al oblig. din 1881.—Codul de comerț german (art. 291) și Codul Saxon (art. 679 urm.) nu permit anatocismul de cât în materie de conturi-curente. Legile germane din 14 nov. 1867 (art. 3) și din 24 mai 1880 opreau de asemenea anatocismul în principiu pentru rațiuni economice.

Codul spaniol din 24 iulie 1889 permite anatocismul în Codul spa-
materie comercială. În materie civilă însă, dobândile nuniol din 1889.
sunt productive de dobândi de cât din ziua cererii în ju-
decată, și aceasta chiar dacă convenția părților ar fi mută
asupra acestui punct (art. 1109).

După Codul italian (art. 1232), în materie civilă, dobên- Cod. italian.
dile pe timpul trecut (*gli interessi scaduti*) pot să producă Art. 1232.
dobândă legală în virtutea unei cereri în judecată și din
ziua acestei cereri, sau în virtutea unei convențiuni pos-
terioare scadenței dobândilor, în măsura acestei conven-
țiuni, anatocismul fiind permis în materie comercială. (Cpr.
G. Giorgi, II, 137). În materie civilă, dobânda convențio-
nală sau legală a dobândilor ajunse la scadență nu începe
a curge de cât atunci când este vorba de dobândi datorite
pentru un an întreg. Se face însă excepțiune la această re-
gulă în privința caselor de economii și altor stabilimente
similare a căror regulamente dispun contrariul. Veți asu-
pra acestui text, Giorgio Giorgi, II, 133 urm. Pasquale
Fiore, *Diritto internazionale privato*, 267.

Codul civil neerlandez reproduce Codul francez (art. Cod. olandez.
1287, 1288).

Codul civil sêrbesc, promulgat de prințul Al. Karageor- Cod. sêrbesc
gevici, la 25 martie 1844, permite anatocismul în acest sens că din 1844.
părțile pot, prin convenția lor, să dispue că dobânda va fi a- Art. 601,
daosă la capital, spre a produce și ea, la rîndul ei, dobândă.—
În Serbia, dobânda legală este fixată la 6%, părțile pu-
tînd însă s'o rădice prin convenția lor până la 12% (art.
601 C. C. din 1844).

În Bulgaria, dobânda legală este 10%, ear dobânda con- Cod. bulgar.
vențională 12% cel mult (art. 573 C. C. bulg. L. din 5 Art. 573.
dechem. 1892, pusă în vigoare la 1 martie 1893).

Și fiind că ne ocupăm de legislația Bulgariei, trebuie să Art. 574, 575.
menționăm în treacăt art. 574 și 575 din Codul acestui
principat, care au multă analogie cu dispoșițiile din Codul

1089 nu permite însă capitalizarea dobândilor datorite pe un timp mai scurt de un an, pentru că datoria s'ar fi mărit într'un mod considerabil și ar fi adus de multe ori pe nesimțite ruina debitorului.

Capitalizarea dobândilor nu este deci permisă de cât pentru dobândile datorite cel puțin pentru un an ¹⁾, și această capitalizare nu poate să aibă loc de cât *la sfârșitul anului* ²⁾.

german și acel italian, citate *suprà*, p. 392 și 393, *ad notam*. Eată, în adevăr cum se exprimă art. 574 din acest Cod: „Debitorul este liber de a plăti împrumutătorului suma împrumutată, înainte de termen, achitând capitalul și dobânda până în ziua efectuării plății, cu toată claușa contractată care ar exista, în această privință, în convențiune. Pentru ca debitorul să poată usa de acest drept, trebuie însă ca el să înștiințeze despre aceasta pe creditor, cel puțin cu o lună înainte, semnificarea intențiunii de a face o plată anticipată aducând pentru creditor pierderea beneficiului termenului stipulat în favoarea sa prin contract“; și art. următor (575) adaugă: „Dispozițiile art. precedent nu sunt aplicabile la convențiile care au de obiect o rentă viageră, nici la împrumuturile contractate cu băncile recunoscute de Guvern, casele agricole, de economie, și cu alte instituțiuni de asemenea natură, nici la datoriile contractate de Stat, de Comună sau alte persoane juridice, conform regulilor statornicite de lege“.

- 1) Este deci casabilă dicisiunea care acordă dobândă la dobândi pe mai puțin de un an. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1876, p. 55. Veți și Bulet. Cas., S-a I, anul 1879, consid. de la p. 873.—S'ar putea întâmpla, pentru a se înlătura legea, ca părțile să simuleze o îndoită tradițiune a dobândilor, debitorul, care datorește dobânda pe mai puțin de un an, prefăcându-se că a dat-o creditorului, ear creditorul prefăcându-se că a dat-o din nou debitorului ca un alt capital. Se înțelege că tribunalele, care ar constata asemenea fraudă, ar trebui s'o lovească și să anuleze convenția de anatocism, dacă aceasta a fost stabilit în mod indirect, pentru că ceea ce nu este permis de a se face *recta via*, nu poate fi făcut nici indirect; alt-fel legea ar rămânea o literă moartă. Cpr. Baudry, II, 905.
- 2) Din împrejurarea că legiuitorul nu formulează, în materie de anatocism, de cât aceste două restricțiuni, adică: 1^o ca dobânda să fie datorită; și 2^o ca ea să fie datorită cel puțin pentru un an întreg, rezultă următoarele consecințe:

1^o Anatocismul, astfel cum este mărginit prin art. 1089 și prin paragraful adaos la 1879, este admis atât în privința dobândilor legale cât și a acelor convenționale (Bau-

Astfel, dacă te-am împrumutat cu suma de 10000 lei pe timp de 10 ani, cu dobândă de 10% pe an, nu pot să stipulez în contractul de împrumut că, în fie-care an, dobânda va fi adaosă la capital și va produce și ea dobândă până la sfârșitul împrumutului. Asemenea convențiune ar fi nulă, pentru că debitorul nedându-și samă de gravitatea ei, ar fi primit-o mai tot-deauna.

Mai mult încă, n'aș putea stipula *de mai înainte* că, la finele fie-cărui an, dobânda datorită va fi reținută de debitor și va produce și ea, la rîndul ei, dobândă. Aceasta rezultă nu numai din art. 1089, care vorbește *de dobânda pe timpul trecut*, dar mai cu samă din art. 3 al legii din 1879, adaos la art. 1089. Chestiunea este, ce e dreptul, controversată în Franția, însă și acolo majoritatea autorilor se pronunță în acest sens, chiar în lipsa acestui din urmă text, pentru că convenția părților fiind pusă pe aceeași linie cu cererea în judecată, este evident că o asemenea cerere n'ar putea să facă ca o dobândă nedatorită să producă și ea dobândă¹⁾; și dacă cererea în judecată

dry et Barde, I, 544. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 109);

2° Judecătorii nu pot să respingă capitalizarea dobîndilor, întemeindu-se pe cauza datoriei sau pe favoarea datorită fie situațiunii debitorului, fie raporturilor sale cu creditorul (Baudry et Barde, Aubry et Rau, *loco supra cit.*)

Din cele mai sus expuse trebuie să conchidem:

a) Că anatocismul poate să aibă loc în privința dobîndilor sumelor ce un descendent ar datori comoștenitorilor sei cu ocasiunea facerei raportului (art. 751 urm 762 C. C.) T. Huc, VII, 165. Baudry et Barde, I, 544. Cas. fr. D. P. 86. I. 74. Pand. fr., *Anatocisme*, 12 urm

b) Că un moștenitor beneficiar poate, ca ori ce debitor, fi condamnat a plăti dobînda la dobînda, se înțelege în limitele admise de lege. Baudry et Barde, I, 544 și autorii citați acolo. F. Herman, II, art. 808, No. 32.—Vezi însă C. Paris, Répert. Dalloz, *Successions*, 928, n. 2.

Creditorii Statului, județelor și comunelor pot de asemenea să invoace dispozițiile relative la anatocism, de unde rezultă că dobînda datorită unui antreprenor de lucrări publice poate să producă dobînda, în virtutea unei cereri în judecată, dacă Statul, județul sau comuna îi datorește dobînda cel puțin pe un an întreg. Baudry et Barde, I, 554 și autoritățile citate acolo. F. Herman, II, art. 1154, No. 1. Pand. fr., *supra cit.*, 11.

1) Instanțele de fond nu pot deci condamna pe debitor a plăti dobînda la dobînda, de cât atunci *când dobînda este dato-*

nu poate să aibă acest efect, aceiaș soluție este admisibilă și în privința convențiunei părților.¹⁾

Prin urmare, rămâne bine stabilit, cu toată contro-versa ce există asupra acestui punct în Franția, că nu se poate de mai înainte stipula dobândă la dobândă ce se va datori după expirarea unui an. Numai atunci se poate plăti dobândă la dobândă când dobândă datorită este cel puțin de un an și după expirarea acestui termen s'a făcut sau cerere în judecată, sau o nouă convenție prin care s'a stipulat dobândă la dobândă datorită²⁾. Prin această dispoziție legiuitorul a voit ca debitorul să fie în fie-care an pus în poziție de a-și cunoaște situația și de a vedea că datoria sa crește mereu.

Astfel, pentru a relua exemplul de mai sus, presupu-

rită, și aceasta cel puțin pe un an, dacă nu pe mai mult.

Din cauza defavoarei cu care legiuitorul vede anatocismul, se decide în genere că creditorul va trebui să ceară nu numai capitalul, dar și dobândă, de și legea consideră în specie dobândă ca un capital. Cpr. Laurent, XVI, 341. Arntz, III. 80. Demolombe, XXIV, 665. Pand. fr., *Anatocisme*, 18. Duranton, X, 503. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 109, n. 56. Baudry et Barde, I, 533. F. Herman, II, art. 1154, No. 51. Cas. fr. D. P. 67. 1. 74. D. P. 74. 1. 67.

Capitalizarea dobândilor poate fi cerută în principiu, chiar dacă aceste dobânzi n'au fost încă lichidate, afară de cazul când dobânzile datorite ar fi necerte din cauza culpei sau faptului creditorului. Cpr. Baudry et Barde, I, 534. Laurent, XVI, 342. Demolombe, XXIV, 667. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 109, nota 56. Larombière, I, art. 1154, 1155, No. 14. F. Herman, II, art. 1154, No. 33 urm. Veți și Cas. fr. D. P. 51. 1. 317.—Veți însă C. Paris, care se mulțamește a afirma, fără însă a-și motiva decizia sa, că dispozițiile art. 1089 sunt relative la cazul în care cifra datoriei este certă (Sirey, 78, 2, 9).

¹⁾ Veți în acest sens, T. Huc, VII, 164. Mourlon, II, 1159. Thiry, II, 636. Baudry, II, 904. Baudry et Barde, I, 536, 537, 543. Laurent, XVI, 344. F. Herman, II, art. 1154, No. 43. G. Giorgi, II, 136. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 844. Demolombe, XXIV, 655 urm. Demante, V, 71 bis III. Marcadé, IV, 534 urm. C. Nancy, D. P. 82. 2. 140.—*Contrà*. Pand. fr., *Anatocisme*, 42 urm. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 109, 110. Larombière, I, art. 1154, No. 6. Cas. fr. C. Nancy și Bourges, D. P. 45. 1. 125. D. P. 79. 2. 240. D. C. P. 73. 2. 182.

²⁾ Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1879, No. 35. Veți și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, p. 518.—Art. 1232 din Codul italian este formal în această privință.

nând că te-am împrumutat cu suma de 10000 lei pe termen de zece ani și cu dobânda de 10⁰/₀ pe an, aș putea, la sfârșitul fie-cărui an, să convin prin o nouă tocmală ca dobânda datorită pe un an să rămâe tot la d-ta ca capital și să producă și ea, la rîndul ei, dobîndă, așa în cât în al doilea an să'mi datorești, în loc de 10000 lei, 11000 lei, care, cu dobânda lor de 10⁰/₀, în al treilea an, ar produce 12100; ear după acest timp, aș putea să convin cu d-ta ca suma de 12100 lei să producă și ea dobîndă, așa în cât în al patrulea an să'mi datorești 13,310 lei, și așa mai departe, în cât după 10 ani, să'mi dai 25937 lei, bani 41 ¹).

Legiuitorul nu interzice deci în mod absolut anatocismul, ci'l restrînge numai în oare care limite, voind a apara pe debitor, fără a baga de samă că cu socoteala de mai sus și cu dobânda de 10⁰/₀, în 7 ani aproximativ, capitalul ajunge la o sumă îndoită.

Art. 3 din legea de la 1879 n'a modificat deci, în privința împrumuturilor civile, art. 1089 din C. C., ci a curmat numai controversa din Codul francez, hotărînd în termeni mai formali că dobânda unui capital nu poate să producă, la rîndul ei, dobîndă, fie prin o cerere în judecată, fie prin convenția părților, de cât atunci când această dobîndă este datorită cel puțin pe un an în momentul acțiunii sau convențiunei părților.

În materie comercială însă, atît din textul legii cât Anatocismul în materie comercială. și din desbaterile urmate în Cameră, rezultă că legiuitorul n'a înțeles a opri anatocismul ²).

1) Suma de 10000 lei, procentată cu 10⁰/₀, a adus deci, cu acest sistem foarte legal, în 10 ani, 15937 lei, bani 41.

2) Proiectul comitetului delegaților prevădînd, în adevăr, în mod general că clauza prin care s'ar stipula de mai înainte dobîndă la dobîndă sau la venituri viitoare, este nulă (v. *Monit. oficial*, No. 271/78, p. 7580), Dl. Pache Protopopescu a propus un amendament tinzînd la permiterea anatocismului între comercianți, care amendament fiind combătut de dl. P. Grădișteanu și V. Maniu, și aparat de dl. Stolojan, s'a primit de Cameră, devenind textul actual. Eată în ce termeni Pache-Protopopescu 'și a aparat amendamentul: „În materie comercială, nu avem nici un interes ca să stipulăm o asemenea mîrginire, adecă să nu permitem dobîndă la dobîndă; aceasta s'o lăsăm la deplina facultate, la libertatea fie-cărui comerciant să o reguleze cum va găsi mai nemerit, căci dacă veți dice că și pentru

Între comercianți se va putea deci stipula dobândă la dobândă, de mai înainte și în momentul contractului, și chiar *pentru dobânzi datorite pe mai puțin de un an*: „Este constant, dice propunătorul amendamentului, care a devenit textul actual, că operațiunile comerciale au înlesnirea aceea care se numește contul curent, și este stabilit de întreaga jurisprudență franceză, că, în materie de conturi curente, dobânzile se capitalizează, nu din an în an, ci din trei în trei luni“¹⁾.

Ordine pu-
blică.

În cât privește însă împrumuturile civile, dispozițiunea care restrânge anatocismul are caracterul unei dispozițiuni de ordine publică, de unde rezultă următoarele consecințe:

1^o Violarea art. 1089 și art. 3 din legea de la 1879 poate fi propusă pentru prima oară în Casație²⁾;

2^o Convenția prin care s'ar fi stipulat anatocismul fără nici o restricție, în o țară în care el ar fi permis, nu va putea fi executată în România;

3^o Debitorul care ar fi plătit dobândă la dobândă,

conturile curente să nu fie anatocism, veți paraliza cu desvârșire acest mijloc de transacțiune; veți face ca străinătatea să nu mai țină conturi curente cu comercianții din țară de la noi . . . Așa dar, nu aveți ce să faceți; trebuie să lăsați ușa deschisă ca să se înlesnească daraverurile comerțului“. (Ședința Camerei din 8 Oct. 1878. *Monit. Ofic.*, No. 273, din 9 dech. 1878).

1) Cpr. în privința contului curent, art. 370 urm. C. com. Veți E. Caluci, *Il Codice di commercio commentato*, IV, 9. Jurisprudența străină este, în adevăr, astfel precum o arată oratorului, mai cu samă în privința comerțului de bancă. Cpr. Cas. fr. C. Bourges și Pau, D. P. 72. 1. 393. D. P. 71. 1. 64 și 214. D. P. 74. 2. 30. D. P. 88. 1. 382. D. P. 89. 2. 285. Tot în acest sens este și jurisprudența belgiană. Veți Laurent, XVI, 348 și decisiile citate acolo, p. 410, nota 1. Cpr. Thiry, II, 637, *in fine*. Vigié, II, 1290, *in fine*. Larombière, I, art. 1154, 1155, No. 8. Baudry et Barde, I, 551 urm. Demolombe, XXIV, 663. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 33 *in fine* și IV, 844. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 112, n. 66. F. Herman, II, art. 1154, No. 6 urm. Pand. fr., *Anatocisme*, 107 urm.—Curtea din Rennes consideră însă asemenea procedare din partea comercianților ca usurară și contrară legei. D. P. 79. 2. 93 urm.

2) Cas. fr. D. P. 50. 1. 101. D. P. 96. 1. 85. Cpr. și C. Chambéry, D. P. 79. 2. 218. Baudry et Barde, I, 531.

în afară de limitele legii, va avea dreptul de repetiție. Este adevărat că Curtea din București a decis contrariul, invocând art. 1588 ¹⁾, după care împrumutul care a apucat a plăti dobânzi nestipulate sau mai mari de cât acele stipulate, nu poate să le ceară înapoi, nici să le impute asupra capitalului ²⁾; însă această soluție este inadmisibilă. În adevăr, sau debitorul a plătit din eroare de drept, adică neștiind că anatocismul este oprit, și în asemenea caz, el are acțiunea în repetiție, legea nefăcând nici o deosebire între eroarea de fapt și cea de drept (art. 993, § 1; 1092, § 1) ³⁾; sau el a plătit fără nici o eroare, și în asemenea caz, încă trebuie să aibă dreptul de a imputa suma plătită asupra capitalului, ori de a o cere înapoi, soluție care era admisă și la Romani, în privința procentelor stipulate peste cuantumul stabilit de lege ⁴⁾, pentru că el nu poate să contravie unei legi de interes economic și de ordine publică. Să nu uităm, în adevăr, că dispoziția adaosă prin legea din 20 febr. 1879 la art. 1089 face parte din legea clausei penale, pe care legiuitorul nostru a voit s'o rădăce ca o barieră în contra abuzurilor crescânde ale cămătarilor. Toți oratorii, care au luat cuvântul atât în Cameră cât și în Senat, n'au găsit cuvinte destul de negre pentru a înfiera pe acea clasă trândavă de oameni lacomi, care au găsit mijlocul de a se înavuți fără muncă, speculând într'un mod nerușinat nevoile debitorilor nenorociți, și în ori ce caz, neprevădători: „Nu cred,

¹⁾ Vezi asupra art. 1588, *suprà*, p. 10, t. și n. 1.

²⁾ *Dreptul* din 1890, No. 79.—Curtea supremă a respins recursul interjectat contra acestei deciziuni, fără a judeca chestia dacă art. 1588 era sau nu aplicabil în specie, fiind că decizia atacată rămănea în picioare pe baza altor motive. Vezi Bulet. Cas., S-a 1, anul 1891, p. 1090 urm. Curtea de fond judecase în specie că anatocismul este permis, după legea din 1868, asupra vânzării bunurilor Statului și regul. ei de aplicare, și Curtea de Casație decide că dobânda de 10%₀, prevădută de art. 91 din regul. de la 9 mai 1868 al legii din 31 martie 1868, p. vânzarea unei părți din bunurile Statului, nu constituie anatocismul oprit de lege, ea nerepresentând pentru cumpărător folosința unui capital, ci folosința unui imobil pentru care el nu plătitese prețul.

³⁾ Vezi t. V, p. 53 și 370, 371, și la autoritățile citate acolo, *adde*: C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 82 și din 1885, No. 77.

⁴⁾ *Pauli Sent.*, § 2, *De usuris*, 2, 14, și L. 26, § 1, Cod., 4, 32.

dice Ministrul justiției, E. Stătescu, în Senat ¹⁾, că, atunci când în Statele vecine se fac legi draconice contra usurei și se edictează pedepse aspre pentru usurari, numai noi să le deschidem brațele, să rădicăm toate barierele și să le dăm și o primă de încurajare. Am face o greșală neertată, și țara ar avea dreptul să ne dică că am dat-o prada cametei și că 'i am compromis tot viitorul economic⁴.

În fața acestor cuvinte și a altora nu mai puțin expresive, care s'au rostit în Corpurile legiuitoare, nu mai rămâne îndoială că ne găsim în fața unei legi de interes general, pe care nici debitorul nu poate s'o calce, și dacă el a calcat-o, poate să ceară înapoi ceea ce a dat fără drept și fără cauză. Art. 1588, invocat de Curtea din București, nuși primește aici aplicațiune, pentru că împrumutatul, care a plătit dobânzi nestipulate în act, sau mai mari de cât acele stipulate, este presupus a fi plătit, cel puțin după părerea unora, în baza unei convențiuni tacite ²⁾, motiv care, în specie, lipsește, pentru că asemenea convenție se consideră de legiuitor ca imorală. Apoi, scopul legiuitorului fiind de a apăra pe debitor în contra propriei sale inexperiențe și în contra lăcomiei cămătarilor, legea nuși ar atinge nici odată acest scopu, pentru că un creditor mai vigilant n'ar avea decât să silească pe debitor a plăti dobânda dobânzii prin anticipație, deducând-o apoi din capitalul împrumutat, și la urma urmei, să refuze de a o restitui, sub cuvânt că a fost plătită de bună voe ³⁾. Eată pe scurt motivele care ne fac a crede că debitorul care, în contra legii, ar fi plătit o dobândă la dobândă, sau o clausă penală neertată ⁴⁾, ar putea s'o impute asupra capitalului, sau să exercite acțiunea în repetiție, și aceasta nu pentru cauza de eroare, precum o spune un text din Sentințele lui Paul ⁵⁾, probabil alterat, fiind că, în specie, nu este vorbă de o simplă condiție *indebiti*, ci de o condiție *ex injusta causa* ⁶⁾.

¹⁾ Ședința din 24 ianuar, 1879. *Monit. Of.*, No. 22/79, p. 458.

²⁾ Cpr. Laurent, XXVI, 522.

³⁾ Cpr. Boissonade, *Projet de C. C. pour l' Empire du Japon, appendice* le vol. II, *Oblig. naturelles*, p. 807, No. 723.

⁴⁾ Veđi în ce privește restituirea clausei penale, *suprà*, p. 287.

⁵⁾ „*Usuræ, que centesiman excedunt, per errorem solutæ, repeti possunt*“. *Pauli Senten.*, § 4, lib. 2, tit. 14, *De usuris*.

⁶⁾ Cpr. Accarias, *Pr. de dr. romain*, II, p. 1011, *ad notam*.

Tot în puterea acestor principii se admite în Fran-
cia restituirea dobînzilor usurare percepute de creditor în
contra legii din 3 sept. 1807 (art. 3) ¹⁾.

Aceiaș soluție era admisă și la noi, în dreptul ante-
rior, în privința dobînzilor plătite peste cuantumul per-
mis de lege ²⁾.

Despre veniturile și dobînzile care pot să producă dobîndă.

Art. 1090.—Cu toate acestea, veniturile pe timpul trecut,
precum: arendi, chirii, venituri de rendite perpetue sau pe viață,
produc dobîndă din ziua cererii sau a convențiunei.

Aceiaș regulă se aplică la restituțiuni de fructe și la do-
bînzile plătite de o a treia persoană creditorului în contul
debitorului. (Art. 474, 485, 550, 994, 1089, 1550, 1639 urm. C.
C. Art. 139 Pr. civ. Art. 1155 C. fr.).

Veniturile ajunse la scadență (*pe timpul trecut*, dice
textul), precum arendile moșiilor, chiriile caselor, venitu-
rile rentelor perpetue sau pe viață, pot să producă do-
bîndă din ziua cererii în judecată sau a convențiunei din-
tre părți. Astfel, dacă 'ți am închiriat casa mea pe timp
de cinci ani, cu preț de 1000 lei pe an, plătitor la fie-
care semestru (Sf. Gheorghe și Sf. Dimitrie), voi putea să
convin cu d-ta, la finele fie-cărui semestru, că câștiul ce'mi
datorești pe trecut să rămăe la d-ta cu dobîndă de atâta
la sută. De asemenea, dacă nu 'mi-ai plătit câștiul dato-
rit, voi putea să te acționez în judecată, și în asemenea
caz, justiția te va condamna a'mi plăti atât suma dato-
rită cât și dobînda ei legală (5⁰/₀ pe an), dacă n'am sti-
pulat o dobîndă convențională. Legiuitorul s'a departat
în specie de la regula admisă prin art. precedent, pentru
că asemenea venituri nu sunt dobînzii de capitaluri.

Veniturile rentelor sunt din contra adevarate dobînzii,
mai cu samă când renta a fost constituită prin plata unui
capital; însă, cu toate acestea, prin derogare de la dreptul
comun, legiuitorul le exceptează de la regula prescrisă de
art. 1089, permițînd ca ele să producă dobîndă prin e-
fectul unei convențiuni sau unei cereri în judecată, când

¹⁾ Veđi Répert. Dalloz, *Vis Prêt à intérêts et à usure*. Bau-
dry et Wahl, *Du prêt*, 889 urm.

²⁾ Cpr. Ar. Pascal, *Gazeta tribun.*, anul 1861, No. 8, p. 66.

aceste venituri sunt datorite chiar pe mai puțin de un an, fiind-că fructificarea lor nu mai presintă acelaș pericol pentru debitor.

Remâne însă bine înțeles că arendile, chiriiile și veniturile rentelor, fie pe viață, fie perpetue, pentru a putea produce dobândă, trebuie să fie datorite, adecă ajunse la scadență. Aceasta rezultă atât din art. 1090, care vorbește de venituri pe trecut (*les revenus échus*, dice textul francez), cât și din art. 3 al legii din 20 febr. 1879, care proibă anatocismul pentru veniturile *vitoare*. Cu toate acestea, autorii francezi admit că capitalizarea prevădută de art. 1090 se poate face prin anticipație ¹⁾, ceea ce este contrar însuș textului.

Fructele în natură, percepute de un posesor de rea credință, sau suma care represintă valoarea acestor fructe, la care ar putea fi condamnat un asemenea posesor (art. 485, 994 C. C. 139 Pr. civ.), vor putea de asemenea să producă dobândă de la cererea în judecată sau de la convenția părților, pentru că asemenea fructe nu sunt dobânzi.

Art. 1090 admite aceiaș regulă în privința dobândilor ce o a treia persoană ar fi plătit creditorului în socoteala debitorului. Astfel, dacă datorindu'ți la capitalul ce 'mi-ai împrumutat, dobândă pe 6 luni, această dobândă 'ți a fost plătită de o a treia persoană pentru mine, această sumă va putea produce dobândă prin efectul convențiunei părților sau cererei în judecată, pentru că, față cu cel de al treilea, care a făcut plata în socoteala mea, suma plătită de dânsul nu este o dobândă, ci un capital.

Art. 1550.

Mai mult încă, cel de al treilea, care ar fi plătit pentru altul, ca mandatar, și după unii chiar ca gerant de afaceri ²⁾, are drept la dobândă sumelor anticipate, din ziua

1) Cpr. T. Huc, VII, 165, *in fine*. Baudry, II, 906 bis. Baudry et Barde, I, 547. Pand fr., *Anatocisme*, 76. Demolombe, XXIV, 664. Laurent, XVI, 351. Demante, V, 72 bis II. Marcadé, IV, 538.—*Contrà*. Acolas, II, p. 804.

2) Veđi t. V, p. 333. t. și n. 2; p. 340. Chestiunea este controversată în privința gestiunei de afaceri. Sistemul care mi s'a părut mai juridic este acela care nu aplică art. 1550 la gestiunea de afaceri de cât atunci când stăpânul ar fi ratificat gestiunea, pentru că, în asemenea caz, ea echivalează cu un adevărat mandat, conform principiului: *Ratihabitio mandato comparatur* (L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solut.*). Veđi

plătei probate, independent de ori ce convenție sau cerere în judecată (art. 1550).

În fine trebuie să adăugăm că, afară de casurile prevăzute de art. 1090, mai sunt și altele în care dobânda poate să producă dobânda.

Astfel, epitropul unui minor sau unui interzis (art. 454), care nu s'a conformat art. 399 și 400, va plăti dobânda legală pentru ori ce sume neîntrebuințate, ori cât de mici ar fi, și dobânda dobânzilor, pentru că el fiind în culpă, trebuie să despăgubească pe minor sau interdict de daunele ce'i a adus această culpă ¹⁾.

Această capitalizare a dobânzilor încetează însă la majoritatea pupilului sau la rădicarea interdicțiunii, cu toate că epitropul n'a dat încă socotelile sale: *Cessante causa, cessat effectus* ²⁾.

În dreptul roman, epitropul trebuia, din contra, să plătească procentele sumelor deținute de dînsul până la predarea definitivă a socotelilor ³⁾.

CAPITOLUL VIII.

Despre stîngerea obligațiunilor.

Am studiat până acum regulile relative la formarea convențiilor și obligațiilor, condițiile lor esențiale, efectele ce ele produc atît între părți cât și în privința celor de al treilea, precum și diversele modalități sub care ele pot fi contractate.

t. V, p. 333 și 345. Cpr. Cas. fr. D. P. 97. 1. 613.—Cu toate acestea, art. 1144 din Codul italian aplică gestiunii de afaceri principiile de la mandat, chiar în lipsa unei ratificări exprese sau tacite.

¹⁾ Pand fr., *v^o cit.*, 98. Demolombe, VII, 611, 620. Laurent, V, 31 urm. și XVI, 349. Aubry et Rau, I, § 112, p. 443, n. 38 și IV, § 308, *in fine*, p. 112. Baudry et Barde, I, 550. Toullier, D., I, partea II, 1217. Magnin, *Minorités*, I, 685 urm. Cpr. C. Lyon, D. P. 54. 2. 165.

²⁾ Pand fr., *cod. v^o*, 100. Demolombe, VIII, 23 urm. Laurent, V, 35. Magnin, *Minorités*, I, 688. Cpr. C. Dijon și Lyon, D. P. 56. 2. 94 și Répert. Dalloz, *Puissance paternelle*, 151. Veți și t. II a lucr. noastre, p. 173, text și n. 2.—*Contrà*. Aubry et Rau, I, § 120, p. 485, t. și n. 5. Troplong, *Prescription*, II, 487. Cpr. C. Agen, D. P. 63. 2. 16.

³⁾ „*Sciendum est, tutorem et post officium finitum usuras debere, in diem, quo tutelam restituit*“. L. 7, § 15, Dig., 26, 7, *De administr. et periculo tutorum*. Veți și L. 46, § 3, Dig., *loco cit.*

În capitolul de față, legiuitorul se ocupă despre stângerea obligațiilor (art 1091—1168).

Art. 1091.—Obligațiunile se stâng prin plată, prin novățione, prin remitere voluntară, prin compensățione, prin confusiune, prin *perderea* ¹⁾ lucrului, prin anulare sau rescisiune, prin efectul condițiunei resolutorie și prin prescripțiune. (Art. 951, 1019-1021, 1092 urm., 1128 urm., 1138 urm., 1143 urm., 1154, 1155, 1156, 1157, 1837 urm. Art. 1234 C. fr.).

Art. 1860 C.
Calimach.

Obligațiunea neputând să fie perpetuă ²⁾, se stânge neaparat prin îndeplinirea prestațiunei promisă de debitor creditorului: „Driturile și îndatoririle, ăice art. 1860 din Codul Calimach (1411 C. austriac), sunt așa de strêns unite între ele în cât cu încetarea unui drit, se dezleagă îndatorirea, și cu încetarea îndatorirei, se dezleagă dritul“.

Art. 1091 prevede *nouă* moduri de stângere a obligațiilor, și anume: 1^o plata: 2^o novăționea: 3^o remiterea datoriei: 4^o compensăționea: 5^o confusiunea: 6^o *perderea* lucrului datorit ³⁾: 7^o anularea sau rescisiunea: 8^o efectul condiții resolutorie, despre care ne-am ocupat în ca-

Gresală de
redacție.

- ¹⁾ Textul oficial vorbește din eroare de *predarea* lucrului. Am substituit deci în text cuvântul *perderea*, care figurează atât în textul corespundător francez (art. 1234) cât și în acel italian (art. 1236). Ar fi fost însă mai bine ca legiuitorul să fi prevădut că obligația se stânge *prin imposibilitatea de a o aduce la îndeplinire*, așa precum prevede art. 471 din Ante-proiectul Codului japonez, pentru că această formulă generală se aplică atât la obligațiile de a da cât și la cele de a face sau a nu face. Veđi *infra*, p. 431, n. 1. Această formulă mai cuprinde încă și casurile în care nu există *perdere* propriu ăisă, și cu toate acestea, debitorul este liberat, când de ex. lucrul este scos din comerț.
- ²⁾ Caracterul esențial al proprietăței este din contra de a fi perpetuă, adecă de a nu putea fi limitată în cât privește timpul. De aceea, în titlul care se ocupă despre proprietate, nu găsim nici o rubrică analogă cu cea a capit. de față, care să se ocupe despre *stângerea dreptului de proprietate*. Cpr. T. Huc, V, 21 și VIII, 1.
- ³⁾ Simpla deteriorare a lucrului nu atrage stângerea obligații, debitorul fiind îndatorit a-l remite creditorului în starea în care se găsește. Toullier D., IV, partea I, 2, nota c.

pit. VI (art. 1091—1021) ¹⁾ și 9^o prescripția ²⁾, care face obiectul ultimului titlu a cărței ce comentăm.

- 1) Este de observat că condiția resolutorie nu stînge obligația de cât atunci când ea se îndeplinește înaintea executării obligațiunii, căci dacă obligația a fost executată, condiția resolutorie departe de a aduce stîngerea ei, produce din contra îndatorirea de a restitui ceea ce fusese plătit în virtutea obligații astfel resiliate (art. 1019). Cpr. Marcadé, IV, 661, 8^o, p. 526. Acolas, II, p. 868. Demolombe, XXVII, 10, 11. Demante, V, 172 bis I. Répert. Dalloz, *Supplém.*, 672. T. Huc, VIII, 2, p. 7, 8. Vigié, II, 1249. Pand fr., I, 2856. Mourlon, II, 1306. Legiuitorul nu prevede între modurile de stîngere ale obligațiilor, condiția suspensivă, pentru că, de câte ori această condiție nu se îndeplinește, obligația n'a existat nici odată (vezi *suprà*, 26), și prin urmare, n'a putut să se stîngă. Larombière, III, art. 1234, No. 8. Pand fr., I, 2857.
- 2) Prescripția este, pe de o parte, un mijloc de a dobîndi proprietatea (prescripție achisitivă sau usucapiune, de la *usu capere*, a dobîndi prin uz sau posesiune), ear pe de alta, un mijloc de stîngere a obligațiilor, *de a se libera de o obligație*, ȳice art. 1837 (prescripție liberatorie sau extinctivă). Prescripția liberând pe debitor, sau, cu alte cuvinte, stîngînd obligația sa, de câte ori el o va propune în instanță, căci, în materie civilă, judecătorii nu pot nici odată s'o invoace din oficiu (Cpr. art. 1841 C. C., 1971 C. Calimach, 1501 C. austriac), cu bună samă că ea trebuie să figureze între modurile de stîngere ale obligațiilor, și rîu și fără de cale Aubry et Rau (IV, § 315, p. 157, n. 5) susțin că art. 1091 nu trebuie s'o prevadă, sub cuvînt că ea ar constitui numai o fine de neprimire a acțiunii din partea creditorului, fără a stînge însuș dreptul. Cpr. și Massé-Vergé, III, § 555, p. 417, n. 4. Art. 1890 prevede, în adevăr, că *acțiunile* se prescriu prin 30 de ani, fără a ȳice că creanța este stînsă, însă din art. 1837 rezultă clar că însuș dreptul este stîns, pentru că debitorul nu poate fi liberat altfel. Și lucrul este așa de adevărat încît însuș Pothier (II 677), pe care îl invoacă adnotatorii lui Zachariæ, ȳice că „cu toate că finele de neprimire nu stîng în realitate creanța, ele o fac cu toate acestea a fi presupusă stînsă și achitată, cât timp finea de neprimire subsistă“. Va să ȳică art. 1091 trebuie să prevadă prescripția între mijloacele de stîngere a obligațiilor, și bine a făcut de a prevăduť-o. Cpr. Laurent, XVII, 469. Demolombe, XXVII, 22. Marcadé, IV, 661, 9^o, p. 526, 527. Troplong, *Prescription*, I, 25. Baudry et Tissier, *Prescription*, 37 urm. Larombière, III, art. 1234, No. 7.

Osebit de aceste moduri obicnuite de drept comun ale stângerei obligațiilor, mai sunt și altele, pe care legiuitorul le trece cu vederea.

Astfel, obligația se mai stânge încă în unele casuri: 10^o prin expirarea termenului pentru care ea a fost contractată ¹⁾; 11^o prin moartea creditorului sau a debitorului, de câte ori voința părților, natura contractului, sau o dispoziție a legii, implică neaparat acest rezultat ²⁾; 12^o prin consimțământul mutual al părților (art. 962, § 2) ³⁾, și câte odată chiar prin voința unilaterală a uneia din ele (art. 1523, § 4, 1552 § 1 și 2, etc.); 13^o prin incapacitatea survenită uneia din părți, de ex., interdicția, insolabilitatea sau falimentul unuia din asociați (art. 1523, § 4 C. C., 191, § 4, 193 C. com.); interdicția, insolabilitatea sau falimentul mandantului ori a mandatarului (art. 1552, § 3 C. C.) ⁴⁾; 14^o Prin ori ce eveniment care

¹⁾ Astfel, societatea încetează prin expirarea termenului pentru care ea a fost contractată (art. 1523, § 1 C. C., 191, § 1, 192 C. com.).

Curtea noastră supremă a decis, sub vechiul Cod de comerț, că o societate a cărui termen a expirat, poate fi continuată de fapt. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1877, p. 42. Art. 192 din noul Cod comercial prevede însă că societatea, care a încetat prin expirarea termenului fixat pentru durata sa, nu poate fi prelungită în mod tacit. V. asupra acestui text, A. Margheri, *Il Cod. di commercio ital. commentato*, II, p. 408 urm.

De asemenea, dacă am garantat pe cineva numai pentru un termen determinat (*ad diem*), în urma expirării termenului voi fi descarcat de obligația mea, dacă n'am fost urmărit în lăuntru al acelu termen. Baudry, II, 1010. T. Huc, VIII, 2. Demolombe, XXVII, 8.

²⁾ Veți de exemplu, art. 369, 557, 833, 1485, 1523, § 3, 1552, § 3, 1563 C. C. 193 (cpr. Cas. rom. 28 ianuar 1899, *Curierul judiciar* din 1899, No. 11), 291, 492 C. com., etc.

³⁾ „*Nihil tam naturale est, quam eo genere quiddid dissolvere, quo colligatum est.*” L. 35, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Veți și t. V, p. 157, n. 5.

Art. 1373 C.
Calimach.

⁴⁾ Art. 1373 din Codul Calimach (1022 C. austriac) prevede că, în regulă generală, imputernicirea încetează prin moartea incredințatorului (mandantului), sau a imputernicitului (mandatarului); ear dacă treaba începută nu este prin puțință a se curma fără vederată pagubă pentru moștenitori, sau dacă puterea imputernicirii se întinde și după moartea incredințatorului, vechilul (mandatarul) are drit și da-

face cu neputință executarea obligațiunei ¹⁾ (cpr. art. 1082, 1083, 1091, 1156), și în fine, 15^o Prin *datio in solutum*, adică prin darea creditorului, cu consimțământul său, a unui alt lucru de cât acel datorit: „*vel si quis, conveniente creditore, aliud pro alio solverit*“ ²⁾. Codul actual nu vorbește de *datio in solutum*, pe care unele texte o presupun însă (art. 1307, 1683 C. C., 720, punct. 2, 722 punct. 3 C. com.), etc., pentru că ea se confundă cu plata.

Aceste sunt modurile de stângerea obligațiilor, și toate produc același efect ³⁾.

toria să sfârșească treaba“. Cpr. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1894, No. 23, p. 260.

Art. 672 din noul Cod german prevede că „la caz de Art. 672, 673
indoeală, mandatul nu se stânge nici prin moartea nici prin C. german.
incapacitatea mandantului“; ear art. 673, că „la caz de indoeală, el încetează prin moartea mandatarului“. „*Der Auftrag erlischt im Zweifel durch den Tod des Beauftragten*“.

¹⁾ *Impossibilium nulla est obligatio*. L. 185, Dig., 50, 17, *De regulis juris*. Acest mod de stângere formulat în termenii de mai sus se aplică atât la obligațiile de a da cât și la acele de a face, pe când stângerea care rezultă din *perdere lucrurilor*, după cum se exprimă art. 1091, se aplică numai la obligațiile de a da. Cpr. T. Huc. VIII, 2, p. 7. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, 471. Veți și *suprà*, p. 428, n. 1.

²⁾ *Instit. Pr.*, 3, 29, *Quibus modis oblig. tollitur*. „Obligațiunea Art. 364
se stânge, ȳice art. 364 din noul Cod german, când credi- C. german.
torul primește drept plată un alt lucru de cât acel datorit“. „*Das Schuldverhältniss erlischt, wenn der Gläubiger eine andere als die geschuldete Leistung an Erfüllungsstatt annimmt*“. Despre *datio in solutum* ne vom ocupa mai pe larg *infra*, sub art. 1100.

³⁾ Cpr. *Pand. fr.*, I, 2865.—Toullier (IV, partea I, No. 2) e- Prest. jură-
numără între modurile de stângerea obligațiilor, presta- mântului de-
rea jurământului deferit debitorului (cpr. L. 27, Dig., 12, cisor, auto-
2, *De jurejurando*, care ȳice că jurământul ține loc de ritatea lucrui-
plată: *Jusjurandum etiam loco solutionis cedit*), ear Duran- lui judecat.
ton (XII, 3), autoritatea lucrului judecat; însă s'a obser- Controversă.
vat cu drept cuvânt că aceasta este inexact. În adevăr, prestarea jurământului departe de a stânge obligația, dovedește din contra că ea n'a avut nici odată ființă. Tot astfel și decisiunea definitivă în puterea căria se invoacă autoritatea lucrului judecat n'are de efect stângerea obligații, ci stabilirea existenței sau inexistenței ei. Cu alte cuvinte, atât prestarea jurământului cât și autoritatea lucrului judecat nu pot nici odată fi considerate ca moduri de stângerea obligațiilor. Cpr. Marcadé, IV, comentarii

Despre plată în genere.

Art. 1092, § 1. — Ori ce plată presupune o datorie ; ceea ce s'a plătit fără să fie debit, este supus repetițiunei (Art. 993 C. C. Art. 1235 C. fr.)

Plata consistă în îndeplinirea prestațiunei promise ¹⁾.
Solutio est praestatio ejus quod in obligatione est.

A plăți, în limba juridică, nu va să dică deci numai a numara o sumă de bani, ci a'și executa obligația sa (cpr. art. 1053) ²⁾: „*Solvere dicimus cum qui fecit quod facere promisit*“ ³⁾.

Art. 1861 C.
Calimach.

„Indatorirea se dezleagă mai ales prin plată, dice art. 1861 din Codul Calimach (1412 C. austriac), când cineva dă sau face aceea ce este dator să dea sau să facă ⁴⁾“. Astfel vîndătorul plătește predând lucrul vîndut, ca și lucrătorul care sevrșește lucrarea promisă.

asupra art. 1234, No. 663, 664. Demolombe, XXVII, 17. Pand. fr., I, 2863.

Larombière (III, art. 1234, No. 4) susține că obligațiile se mai stîng încă prin survenirea unor împrejurări de așa natură încât părțile n'ar fi contractat dacă ele ar fi putut să le prevadă ; însă și această formulă este respinsă ca prea absolută, pentru că o împrejurare, ori cât de neprevădută ar fi, n'ar putea să autorise dezlegarea obligații, părțile fiind din contra datoare a o executa, cât timp această executare n'a devenit imposibilă prin o cauză independentă de voința lor. Cpr. Laurent, XVII, 471. Demolombe, XXVII, 16. Pand. fr., I, 2862.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 494. Mourlon, II, 1307. Thiry, III, 43. Baudry, II, 1012. Vigié, II, 1430. Demolombe, XXVII, 26. Laurent, XVII, 476. Arntz, III, 161. T. Huc, VIII, 3. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 289.

²⁾ Aceasta poate fi adevărat și pentru cambii, de oare ce și ele pot avea de obiect produse sau mărfuri (art. 358—363). Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Op. și loco cit.*, p. 204, n. 2.

³⁾ L. 176, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*. Vedi și L. 54, Dig., 46, 3, *De solutionibus*, unde se dice : „*Solutionis verbum pertinet ad omnem liberationem quoque modo factum : magisque ad substantiam obligationis refertur, quam ad numerorum solutionem*“.

Art. 362 C.
german.

⁴⁾ „Obligația se stînge, dice art. 362 din noul Cod german, de câte ori prestațiunea datorită este îndeplinită față de creditor“. „*Das Schuldverhältniss erlischt, wenn die geschuldete Leistung an den Gläubiger bewirkt wird*“.

Plata fiind prestațiunea lucrului datorit, *naturalis rei debite praestatio*, nu se poate concepe fără o datorie; de aceea, art. 1092, § 1 prevede că ori ce plată presupune o datorie, și ceea ce s'a plătit fără a fi datorit este supus repetițiunii¹⁾.

Ori ce plată presupunând o datorie, de aici rezultă că acel care a plătit ceea ce nu datorea, trebuie să restorne presupțiunea statornicită de art. 1092, § 1 și să dovedească că nu era obligat, și că, prin urmare, el a făcut o plată fără cauză (art. 1169). Nu se poate dice că ar fi vorba, în specie, de un fapt negativ a cărui dovadă este cu neputință, pentru că faptul negativ se transformă într'o afirmațiune²⁾.

De câte ori însă s'a plătit *de bună voe*, adică în cunoștință de cauză³⁾, o obligație naturală, acțiunea în repetiție nu mai este admisă (art. 1092, § 2).

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1638 prevede că, în materie de joc și de prinsoare, perdătorul nu poate repeta ceea ce a plătit de bună voe, dacă câștigătorul n'a întrebuințat dol, înșălăciune, sau amăgire⁴⁾.

1) În cât privește acțiunea în repetiție (*condictio indebiti*), ea a fost explicată în t. V, p. 363 urm.

2) Cpr. Thiry, III, 43 și 198. Demolombe, XXVII, 31. Baudry, II, 1343. Pand. fr., I, 2870. Cpr. Cas. fr. D. P. 77. 1. 422. Vezi și t. V, p. 371.

3) Vezi *suprà*, p. 16. Vezi, în privința obligațiilor naturale, *suprà*, p. 6 urm.

4) „Jocul sau ramașagul, dice art. 762 din Codul german, nu dă loc la nici o obligație. Cu toate acestea, ceea ce s'a plătit în baza unui asemenea contract, nu este supus repetițiunii din cauza lipsei obligațiunei. Aceste dispoziții se aplică și convențiilor prin care perdătorul s'ar fi obligat în folosul câștigătorului a executa o datorie născută din joc sau prinsoare, de exemplu, sub forma recunoașterei unei datorii“. Conform: art 512, 513 C. federal al obligațiilor. Cpr. art. 1704 C. Calimach, 1271 C. austriac, etc.

Loteriile nu dau loc, după art. 763 din acelaș Cod, la o acțiune în justiție, de cât sub condițiunea de a fi fost autorizate de Stat, *wenn die Lotterie oder die Ausspielung staatlich genehmigt ist*. Conform: art. 515 C. federal al obligațiilor. Cpr. art. 1708 C. Calimach, 1274 C. austriac. Vezi t. V, p. 136, n. 1. Vezi, în privința loterielor, L. din 20 ianuar 1883 și Regulamentul din 26 fevr. 1883. V. și art. 350 C. penal.—Curtea noastră supremă a decis că, de și nu se poate reclama în țară plata unei sume câștigate

Persoanele care pot face plata.

Art. 1093. — Obligațiunea poate fi achitată de ori ce persoană interesată, precum de un coobligat, sau de un fidejutor.

Obligațiunea poate fi achitată chiar de o persoană neinteresată; această persoană trebuie însă să lucreze în numele și pentru achitarea debitorului, sau, de lucrează în numele ei propriu, să nu se subroage în drepturile creditorului. (Art. 987, 1039 urm., 1094, 1107, 1108, 1652 urm. C. C. Art. 309 urm., 322 urm. C. Com. Art. 1236 C. C.).

la o loterie străină, asemenea loterii fiind prohibite, totuși se poate cere prin justiție de la un colector liberarea biletului câștigător, intru cât persoana care a câștigat are dreptul să reclame plata în țara în care a avut loc acea loterie. V. Bulet. S-a II, 1881, consid. de la p. 543, 544. Soluția de mai sus nu mai este însă admisibilă astăzi față cu L. din 20 ianuar 1883 (art. 5). Veți, în privința loterielor, în Franția, Baudry et Wahl, *Contrats aléatoires (Du jeu et du pari)*, 55 urm., ear în privința caracterului ce trebuie să întrunească loteria spre a fi oprită, veți Trib. Paris și Lille. D. P. 99. 2. 345.

Art. 764 Cod.
german.

În fine, art. 764 din Codul german, adaos de comisia parlamentară, consideră cu drept cuvânt, ca un joc operațiunile de bursă prin care se speculează asupra diferențelor: „*Wird ein auf Lieferung von Waaren oder Werthpapieren lautender Vertrag in der Absicht geschlossen, dass der Unterschied zwischen dem vereinbarten Preise und dem Börsen oder Marktpreise der Lieferungszeit von dem verlierenden Theile an den gewinnenden gezahlt werden soll, so ist der Vertrag als Spiel anzusehen. Dies gilt auch dann, wenn nur die Absicht des einen Theiles auf die Zahlung des Unterschiedes gerichtet ist, der andere Theil aber diese Absicht kennt oder kennen muss.*“ Cpr. art. 512, § 2 C. federal al obligațiilor.

Jocuri de
bursă.

Jurisprudența noastră este conformă acestei dispozițiuni. În adevăr, vîndările cu termen sunt valabile când presintă caracterele unei operațiuni serioase; când însă se reduc numai la diferențe, ele fiind niște adevărate jocuri de bursă, sunt nule și lipsite de acțiune în justiție. Cpr. Trib. Ilfov și Covurlui. *Dreptul* din 1882, No. 31 și din 1885, No. 28 și 41. Pentru ca această soluție să fie admisibilă, se cere însă ca părțile să fi speculat numai asupra diferențelor ce ar eși din scăderea sau urcarea efectelor ori a mărfurilor vîndute, fără ca, în realitate, să se fi efectuat o vîndare serioasă între părți. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1882, No. 85. Jurisprudența franceză era tot în acest sens înaintea legii din 28 martie 1885. Veți C. Paris și Cas. fr. D. P. 82. 1. 334 și *Dreptul* din 1881, No. 9. După legea sus citată din 1885, operațiunile de bursă, care au de obiect speculațiuni asupra diferențelor mărfurilor vîndute, sunt

Art. 1094. — Obligațiunea de a face nu se poate achita de altă persoană în contra voinței creditorului, când acesta are interes ca debitorul chiar s'o îndeplinească. (Art. 1075 urm., 1093 C. C. Art. 1237 C. fr.).

Plata poate fi făcută : 1^o de însuș debitorul, nimene nefiind mai interesat de cât dânsul la achitarea datoriei. Aceasta este atât de natural încât legiuitorul nici nu vorbește de dânsul ¹⁾; 2^o de ori ce persoană interesată, precum un codebitor solidar sau indivisibil, ori un fidejuser, în care caz există subrogația legală prevădută de art. 1108, § 3 ²⁾; 3^o de o persoană neinteresată, care lucrează în numele debitorului (*nomine debitoris*); 4^o în fine, de o persoană neinteresată, care lucrează în numele său propriu (*nomine proprio*).

Și mai înainte de toate, în cât privește pe codebitorul solidar sau indivisibil și pe fidejuser, ei nu numai că *pot* dar încă sunt obligați a plăti datoria. Ei *pot* s'o plătească în acest sens că n'au nevoie să aștepte a fi urmăriți de creditor, și aceasta pentru a fi scutiți de cheltuețele de urmărire și pentru a putea exercita un recurs util contra debitorului, care, mai în urmă, ar putea să devie insolubil, fiind că, în genere, ei sunt de drept subrogați în drepturile creditorului desinteresat (art. 1108, § 3).

Plata mai poate încă fi făcută de către o persoană neinteresată, care, fără mandat ³⁾ și fără știrea debitoru-
Plata făcută de un codebitor solidar sau indivisibil, sau de un fidejuser.
Plata făcută de o persoană neinteresată, fără știrea debitorului.

astăzi permise și dau loc la o acțiune în justiție. Cpr. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 50 urm.

¹⁾ Art. 1093 nu vorbește nici de detentorul imobilului ipotecat, însă se înțelege că și el are interes a plăti datoria ipotecară, din cauza acțiunii ipotecare (art. 1790 urm.), pentru a fi scutit de cheltuețele de urmărire și pentru a păstra posesiunea imobilului. Pand. fr., I, 2876. Mourlon, II, 1313. Vigie, II, 1432. Laurent, XVII, 479. Demolombe, XXVII, 53.

²⁾ De câte ori plata nu se face de o persoană interesată, ci de o persoană neinteresată, nu mai poate să fie vorba de subrogația legală, ci de acea convențională (art. 1107). Cpr. Baudry, II, 1017. — Vezi însă art. 323 urm. C. com., care face excepție la acest principiu în materie de cambii.

³⁾ Dacă cel de al treilea are mandat expres sau tacit de la debitor, atunci plata nu mai emană de la o a treia persoană, ci de la însuș debitorul, care este reprezentat prin mandatarul său. *Qui mandat ipse fecisse videtur*. O altă lege din Digeste dice în acelaș sens : *Qui mandat solvi,*

lui, lucrează în numele și pentru achitarea lui. Eată, bunăoară, un amic al acestuia, care, fără nici un interes și cu intențiunea de a'i face o liberalitate sau de a'și rezerva chiar un recurs ulterior în contra lui, în ori ce caz, cu intențiunea de a'i face un bine, se prezintă la creditor și voește să plătească datoria, ceea ce art. 323 din Codul de comerț numește plata prin intervenție. Ei bine, creditorul, afară de excepțiunea prevădută de art. 1094, neavând nici un interes de a fi plătit de cutare sau de cutare persoană, nu poate, în principiu, să refuze plata ¹⁾, chiar dacă ea n'ar aduce nici un folos debitorului, pentru că legea nu dă drept creditorului de a invoca interesul debitorului, și pentru că plata este tot-deauna presupusă a'i fi folositoare ²⁾).

Așa dar, în privința obligațiilor de a da, plata poate în genere fi făcută de o persoană neinteresată, în numele și pentru achitarea debitorului, fără consimțământul sau

ipse videtur solvere. L. 56, Dig., 46, 3, *De solutionibus.* Cpr. Laurent, XVII, 481. Vigié, II, 1433. Pand. fr., I, 2877. T. Huc, VIII, 6. Demolombe, XXVII, 54. Demante, V, 175 bis IV.

- ¹⁾ Aceasta lasă însă a se presupune, bine înțeles, că termenul n'a fost stipulat în favoarea creditorului (art. 1024), sau că, în asemenea caz, termenul a expirat, căci dacă el ar fi fost stipulat în favoarea creditorului și n'ar fi expirat încă, creditorul n'ar putea fi silit a primi plata înainte de termen. Veđi *supră*, p. 122. Cpr. C. București. *Dreptul* No. 57 din 1899.

Plata făcută de o a treia persoană mai lasă încă a se presupune că este vorba de o obligație de a da, pe care cel d'intăi venit poate s'o indeplinească. În cât privește însă obligațiile de a face, creditorul va avea din contra interes ca însuș debitorul să'și indeplinească obligația sa, de câte ori el a contractat *intuitu personae* (art. 1094).

- ²⁾ Laurent, XVII, 483. T. Huc, VIII, 6. Demolombe, XXVII, 54 urm. Mourlon, II, 1317. Duranton, XII, 16. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 148, text și nota 2. Larombière, III, art. 1236, No. 3. Demante, V, 175 bis V. Thiry, III, 45. Marcadé, IV, 674. Baudry, II, 1017. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 677.—Cu toate acestea, chestia este controversată, și însuș Pothier (II, 500), pe care autorii Codului nu l'au urmat în această privință, pentru a înlătura ori ce contestație și dificultate de fapt, era de părere că creditorul nu poate fi silit a primi plata, de câte ori ea nu aduce nici un folos real debitorului, ci produce numai achitarea creditorului. Veđi diversele opinii arătate în Pand. fr., *Oblig.*, I, 2880 urm.

chiar știrea lui, *inscio vel ignorante debitore*¹⁾, și creditorul n'are, în principiu, dreptul de a o refusa, ceea ce însemnează că, la caz de refuz din partea lui, cel de al treilea ar putea să'i facă oferta reală și să consemneze banii²⁾.

Dar dacă cel de al treilea poate, în privința obligațiilor de a da, și chiar în privința obligațiilor de a face, dacă nu s'a contractat *intuitu personae* (vezi *infra*, p. 441), să constrângă pe creditor la primirea plăței, el nu poate să'l constrângă a'l subroga în drepturile sale, pentru că subrogația neresultând de cât din lege sau din convenția părților (art. 1106 urm.), aceasta nu se poate forma de cât prin libera lor voință³⁾. Cu alte cuvinte, creditorul desinteresat de cel de al treilea poate să consimtă de bună voe în folosul acestui din urmă o subrogație convențională (art. 1107, § 1), fără a putea însă fi constrâns la aceasta, pentru că nu poate să existe altă subrogațiune decât cea legală sau convențională.

Plătitorul nu poate să constrângă pe creditor a'l subroga în drepturile sale.

În lipsa subrogațiunii, terțiul va avea însă contra debitorului acțiunea *negotiorum gestorum*, adică o acțiune care'i va permite de a'i cere ceea ce el a plătit pentru dânsul (art. 991)⁴⁾.

Art. 991.

Presupunând însă ipoteza, care nu se prea poate întâmpla în practică, că cel de al treilea s'ar obstina a face plata în contra voinței debitorului, naște întrebarea dacă plata va putea fi făcută în contra voinței și rezistenței acestuia. Afirmativa fiind admisă atât în dreptul roman⁵⁾, cât și în teoria lui Pothier (II, 499), unii o admit și astăzi, sub cu-

Cel de al treilea nu poate să facă plata în contra voinței debitorului.
Controversă.

¹⁾ L. 53, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

²⁾ Cpr. Marcadé, IV, 674. Duranton, XII, 16. Mourlon, II, 1314. Larombière, III, art. 1236, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 193, n. 1. Massé-Vergé, III, § 538, p. 418, n. 2. C. Paris. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1656, n. 1.—Vezi însă Laurent, XVII, 486.

³⁾ Cpr. Marcadé, IV, 674. Acollas, II, p. 871. Baudry, II, 1017. Mourlon, II, 1314.

⁴⁾ Cpr. Acollas, *loco supra cit.* Thiry, III, 45.

⁵⁾ „*Solvere pro ignorante et invito cuique licet; cum sit jure civili constitutum, licere etiam ignorantis invitique meliorem conditionem facere*“. L. 53, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Cpr. și L. 24, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis actione*. Vezi tom. V, p. 321.

vânt că Codul actual ar fi pastrat tradiția trecutului¹⁾.

Această părere, contrară legislațiunii anterioare a Moldovei²⁾, este inadmisibilă și astăzi, căci de câte ori debitorul se opune la plată, nici un motiv bine cuvântat nu mai justifică intervenția celui de al treilea. În adevăr, sau cel de al treilea voește să facă o liberalitate debitorului, și aceasta nu este cu puțință fără concursul voinței acestui din urmă (art. 814); sau cel de al treilea voește pur și simplu să procure un folos debitorului, și el nu poate interveni în contra voinței sale: *Beneficium invito non datur*³⁾.

Recursul
plătitorului
contra debitorului.
Acțiunea de
in rem verso.

Dacă s'ar admite că cel de al treilea poate să facă plata în contra voinței debitorului, el va avea necontestat recurs în contra acestui din urmă, de câte ori el n'a înțeles să'i facă o liberalitate, și acest recurs nu poate să fie de cât acțiunea *de in rem verso*⁴⁾.

Am vădut că plata poate să emane atât de la însuș

1) Thiry, III, 45. Marcadé, IV, 675. Mourlon, II, 1319. Duranton, XII, 18. Toullier D., IV, partea I, 10 și 12. Massé-Vergé, III, § 558, p. 418, n. 1.

Art. 1873,
1874 C.
Calimach.

2) „Fără învoirea datornicului, țice art. 1874 din Codul Calimach (1423 C. austriac), nu este silit creditorul să primească datoria de la o a treia persoană, afară de întâmplarea hotărâtă în § 606 (462 C. austriac); ear dacă aū primit-o, poate acel ce au plătit-o, și după plată să ceară cesia dritului cuvenit“; și art. 1873 din acelaș Cod (1422 C. austriac), adaogă: „Dacă un al treilea poate și voește să plătească în locul datornicului, cu învoirea și acestuia, după măsura îndatoririi contractuite, dator este creditorul să primească plata și să ceduească dritul său (adecă să subroage) asupra celui ce a plătit“; și acest text mai adaogă încă că creditorul nu are nici o răspundere când datoria nu este dreaptă sau realizarea ei este cu neputință, afară numai dacă a urmat vicieșug. Cpr. asupra acestor texte, Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1872, p. 118.

3) Laurent, XVII, 485. — După o altă părere intermediară, de asemenea inadmisibilă, se face următoarea distincțiune: sau debitorul se opune la plată și creditorul o refuză, și în asemenea caz, acest din urmă nu poate fi silit a primi ceea ce i se datorește; sau, cu toată opunerea debitorului, creditorul primește a fi plătit, și în asemenea caz, plata poate să aibă loc. Veți în acest sens: Demolombe, XXVII, 59, 60. Acollas, II, p. 872. T. Huc VIII, 7. Vigier, II, 1433. Demante, V, 175 bis X și XI. Répert. Dalloz, Supplém., 678. Trib. Vendôme. D. P. 81. 3. 47.

4) Veți *infra*, p. 442, text și nota 4. Veți asupra acțiunii *de in rem verso*, t. V, p. 350 urm.

debitorul, cel mai interesat la stângerea obligațiunei, cât și de la o a treia persoană neinteresată, care lucrează *nomine debitoris*. Autorii observă însă cu drept cuvânt că plata făcută de debitor stânge obligația într'un mod absolut, atât în privința lui cât și a creditorului. Asemenea plată stânge de asemenea obligațiile accesorii, precum privilegiile, ipotecile, fidejusiunea, etc., care garantau datoria : pe când plata făcută de o a treia persoană nu stânge obligația de cât în privința creditorului, căci une-ori plătitorul este subrogat în drepturile pe care le avea acest din urmă ¹⁾.

Ultima ipoteză prevădută de art. 1093 este aceea care permite unei persoane neinteresate de a achita o obligație străină, în numele seu propriu (*nomine proprio*), car nu în numele debitorului, ca în ipoteza precedentă, însă cu condițiunea ca plătitorul să nu se subroage în drepturile creditorului.

Plata făcută de o persoană neinteresată, care lucrează în numele seu propriu.

Această soluție este contrară acelei admisă de Pothier (II, 499), și mai toți autorii o critică. În adevăr, ea nu se prea poate justifica și, după toate probabilitățile, n'a fost admisă de cât din cauza favoarei cu care legiuitorul vede liberarea debitorului ²⁾.

Art. 1093 punând restricția că cel de al treilea, care face plata *nomine proprio*, să nu se subroage în drepturile creditorului, naște întrebarea ce trebuie să înțelegem prin aceste cuvinte? La prima vedere s'ar părea că cel de al treilea, care a plătit în numele seu propriu o datorie străină, nu poate fi subrogat în locul creditorului, ceea ce este inadmisibil, pentru că ori cine platește pentru altul poate fi subrogat în drepturile celui desinteresat (art. 1107). Textul sus citat trebuie să aibă deci un alt înțeles.

Sensul cuvintelor: ca plătitorul să nu se subroage în drepturile creditorului. Controversă.

După explicația dată de Bigot-Préameneu, această dispoziție întunecoasă ar însemna că, de câte ori plătitorul a stipulat și creditorul a încuviințat subrogația, această operație n'ar mai constitui o plată liberatorie, ci o cesiune de creanță ascunsă sub aparența unei plăți cu subrogație. Plătitorul, cu alte cuvinte, s'ar considera ca un cumpărător al creanței pe care a plătit-o, ear creditorul

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1017. T. Huc, VIII, 7. Laurent, XVII, 479. Pand. fr., I, 2876. Demolombe, XXVII, 53.

²⁾ Cpr. Laurent, XVII, 484. Demolombe, XXVII, 61. Demante, V, 175 bis V. Pand. fr., I, 2885.

ca vândătorul ei : „*Non in solutum accipit, sed quodammodo nomen debitoris vendidit*“. (L. 36, Dig., 46, 1, *De fidejussoribus et mandatariibus*)¹⁾.

Jaubert a dat însă, în raportul său către Tribunal, o altă interpretare mult mai plausibilă și mai naturală, de și ea face ca textul să devie de prisos. După raportorul Tribunalului, ultimele cuvinte ale art. 1093 însemnează că terțiul, care lucrând în numele său propriu, se oferă a plăti datoria altuia, poate sili pe creditor a primi plata, fără a l putea însă sili a i consimți subrogațiunea, așa în cât plătitorul nu va avea, în acest caz, de cât un simplu recurs în contra debitorului liberat, fără a fi subrogat în drepturile accesorii, privilegii, ipoteci, etc., ce avea creditorul²⁾. Această subrogație, pe care el nu poate s'o ceară, va putea însă să i fie conferită de debitor sau de creditor (art. 1106, 1107)³⁾.

Art. 1094.

Principiul consacrat de art. 1093, după care creditorul poate fi silit a primi plata de la altul de cât de la debitor, suferă excepție de câte ori creditorul are interes ca obligația să fie îndeplinită de însuș acela cu care el a contractat (art. 1094). Astfel, dacă un pictor sau un sculptor, în vederea talentului căruia am contractat, s'a obligat a mi face un tablou sau o statuie, este evident că nu voi putea fi silit a primi opera unui alt artist, ori cât de talentat ar fi, pentru că eu am contractat în vederea meritelor personale a cutărui artist (*intuitu personæ*), și deosebirea între un artist și altul poate să fie mare în privința artei, talentului, cunoștinților, experienței, dibăciei fiecărui, etc. „*Inter artifices longa differentia est et ingenii, et naturæ, et doctrine, et institutionis*“⁴⁾.

De asemenea, un fidejutor sau un alt coobligat n'ar putea, în contra voinței creditorului, să execute o obliga-

¹⁾ Veđi și L. 76, *in fine*, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Cpr. Duranton, XII, 15. Toullier D., IV, partea I, 9. Marcadé, IV, 677, 678. Mourlon, II, 1316. Acollas, II, p. 872.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1017. Thiry, III, 45. Vigie, II, 1434. Laurent, XVII, 487. Demolombe, XXVII, 65, 66. Demante, V, 175 bis VII și VIII. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 149, text și nota 6. Pand fr., I, 2889 urm. Arntz, III, 164. T. Huc, VIII, 8.

³⁾ Cpr. Vigie, II, 1434, *in fine*. T. Huc, VIII, 8. Cas. fr. D. P. 58. 1. 156.

⁴⁾ L. 31, *ab initio*, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*.

ție de a face, care ar prezenta un caracter personal pentru debitor ¹⁾.

Legea nu vorbește în art. 1094 de cât de obligațiile de a face, însă se înțelege că dispoziția sa va fi întinsă și la obligațiile de a da, dacă plata oferită de o a treia persoană ar fi de natură a jigni interesul creditorului ²⁾.

Aplicarea art. 1094 la oblig. de a da.

Se poate întâmpla, că chiar, în o obligație de a face, persoana debitorului să fie indiferentă. Astfel, dacă am tocmit un cărăuș ca să'mi scoată gunoii din curte, este evident că n'am nici un interes ca obligația să se îndeplinească numai decât de debitorul cu care am contractat, și că, în asemenea caz, un altul va putea tot așa de bine să'mi facă aceeaș treabă ³⁾; totuși, și în cazul de față, obligația va trebui să fie executată de însuș debitorul, dacă aceasta a fost convenția părților... *si hoc specialiter actum est, ut suis operis id perficiat* (L. 31, Dig., 46, 3, *De solutionibus* ⁴⁾).

Ne mai rămâne acum, pentru a termina această materie, ușoară în aparență, să examinăm raporturile celui de al treile plătitor cu debitorul pe care l'a liberat.

Și mai înainte de toate, nu începe îndoială, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că cel de al treile, care a plătit pentru altul, va avea tot-deauna recurs contra debitorului care a fost liberat, chiar dacă plata a fost făcută contra voinței acestui din urmă și cu toată opunerea lui, *volente et specialiter prohibente*. Este adevărat că Justinian curmând, în această privință, controversa care exista între jurisconsultii romani, a decis că

Recursul aceluia care a plătit pentru altul, în contra debitorului. Controversă.

¹⁾ T. Huc, VIII, 11. Laurent, XVII, 492. Demolombe, XXVII, 71. Duranton, XII, 21. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 149, n. 3. Demante, V, 176 bis II.—Tot astfel s'a decis că obligația luată de cumpărătorul sau donatarul unui imobil, ca o condițiune a vîndărei sau a danieli de a întreține și îngriji pe vîndător sau dăruitor cu cele trebuitoare, constituie, mai cu samă când există o legătură de înrudire între părți, o obligație de a face, care nu poate fi îndeplinită de o a treia persoană, în contra voinței creditorului. C. Liège. *Pas. belge*, 86. 2. 63.

²⁾ Aubry et Rau, IV, § 316, p. 149, n. 5. Massé-Vergé, III, § 558, p. 418, n. 3.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 500. Baudry, II, 1016. Thiry, III, 45, *in fine*. Mourlon, II, 1318. Demolombe, XXVII, 72. Pand. fr., I, 2901. Laurent, XVII, 492.

⁴⁾ Demolombe, XXVII, 73. Larombière, III, art. 1237, No. 1. Pand. fr., I, 2902. T. Huc, VIII, 11.

plătitorul care, în asemenea împrejurări, ar fi plătit pentru altul, n'are nici o acțiune contra debitorului . . . *nullam esse vel directam, vel utilem actionem . . . licet res bene ab eo gesta sint* ¹⁾; însă această soluție este inadmisibilă față cu principiul de echitate, după care nimene nu se poate învațuți în detrimentul altuia ²⁾. Plătitorul va avea deci, în asemenea caz, acțiunea *de in rem verso*, adică un recurs în limitele numai în care plata ar fi folosit debitorului ³⁾. Cât pentru argumentul care consistă în a dice că plătitorul ar fi înțeles, a face o liberalitate debitorului, el este lipsit de ori ce temei: 1^o pentru că donațiunile nu se presupun; și 2^o pentru că ele nu se pot îndeplini fără voința donatarului (art. 814) ⁴⁾.

Acțiunea mandati contraria sau negot. gestorum contrarium.

Dacă cel de al treile a plătit datoria în numele și în interesul debitorului, de exemplu, spre a'l sustrage de la urmărirea iminentă a creditorului, el va avea, după împrejurări, acțiunea *mandati contraria*, sau *negotiorum gestorum contraria*, după cum el a intervenit în calitate de mandatar sau de gerant de afaceri ⁵⁾.

Deosebirea între acțiunea mandati si negot. gestorum.

Prin acțiunea care se naște din mandat, plătitorul va avea drept nu numai la ceea ce el a plătit, dar și la dobânda sumelor plătite, socotită din ziua plăților probate (art. 1550); pe când acțiunea care isvorește din gestiunea de afaceri nu dă drept la dobândă de cât din ziua cerei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088); dis-

¹⁾ L. 24, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis actione*. Veđi t. V, p. 321.

²⁾ „*Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiozem*“. L. 206, Dig., 50, 17, *De regulis juris* și L. 14, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*. Veđi t. V, p. 321 și 351, n. 6.

³⁾ Veđi tom. V, p. 321.

⁴⁾ Cpr. Pothier, *Mandat*, V, 183. Marcadé, IV, 675. Mourlon, II, 1320. Vigié, II, 1433. Acollas, II, p. 872. Pand. fr., I, 2905. Baudry, II, 1018. Larombière, III, art. 1236, No. 5. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 680. Demolombe, XXVII, 80. Demante, V, 175 bis XI. Laurent, XVII, 488, 489. T. Huc, VIII, 9.—*Contrà*. Toullier D., IV, partea I, 12. Thiry, III, 45. Arntz, III, 164. Acești autori nu acordă nici un recurs plătitorului.—Veđi și Duranton (XII, 19), care lasă cazul la aprecierea tribunalelor. Veđi și t. V a lucrării noastre, p. 321, text și note.

⁵⁾ Cpr. Laurent, XVII, 488. Baudry, II, 1018. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 680.

poziția excepțională de la mandat fiind inaplicabilă gestiunii de afaceri ¹⁾).

Dacă cel de al treilea a făcut plata în numele său propriu (*nomine proprio*), cu intențiunea de a face o liberalitate debitorului, *animo donandi*, el nu va avea în contra acestui din urmă nici o acțiune. Dacă el a făcut plata în interesul său personal, de exemplu, pentru a-și plasa capitalul său, care era neroditor, el va avea contra debitorului acțiunea *de in rem verso* ²⁾).

Cel de al treilea care a plătit datoria și care voește să exercite recursul său contra debitorului, va trebui, conform dreptului comun, să stabilească faptele pe care el își întemeiază recursul său (art. 1169). Art. 1169.

La caz de contestație din partea debitorului, care ar pretinde că plata s'a făcut cu banii lui, plătitorul va trebui să stabilească contrariul, adecă să dovedească că el a făcut plata cu banii săi proprii, această dovadă rezultând îndeajuns din înfăptșirea chitanței creditorului, care n'ar cuprinde nici o mențiune despre origina banilor ³⁾).

- ¹⁾ Laurent. XX, 330 și XXVIII, 18 urm. T. Huc, VIII, 383. Baudry, II, 1339 și autorii citați în t. V a lucrării noastre, p. 333, n. 2.—Cu toate acestea, chestia este controversată și mulți autori aplică gestiunii de afaceri art. 1550 de la mandat. Vezi Demolombe, XXXI, 171. P. Pont, *Petits contrats*, VIII, 1098. Thiry, III, 196. Péucescu, II, 133. Mourlon, II, 1666 și autorii citați în t. V, *loco supra cit.* Art. 1144 din Codul italian curmă controversa în acest din urmă sens. „Dacă afacerea a fost bine administrată, dice acest text, partea interesată (stăpânul) trebuie să indeplinească obligațiile contractate în numele său de gerant, să'l indemnizeze de toate acelea ce el a contractat personal, și să'i plătească toate cheltuețele utile și necesare ce a făcut, *cu dobânda din ziua acelor cheltueli, cogli interessi dal giorno in cui furono fatte.*—La noi, ca și în Codul francez, pentru ca gerantul să aibă drept la dobândă din zina facerei cheltuețelor, conform art. 1550, trebuie ca gestiunea să fi fost ratificată de stăpân, pentru că, în asemenea caz, ea echivalează cu un adevarat mandat, conform principiului: *Ratihabitio mandato comparatur* (L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solutionibus*). Vezi t. V, p. 333 t. și n. 3 și 345, t. și n. 2. Vezi și *supra*, p. 426, n. 2. Cpr. Cas. fr. D. P. 97. 1. 613.
- ²⁾ Baudry, II, 1018. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 680.
- ³⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 82. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 682. Larombière, III, art. 1236, No. 7. Pand. fr., I, 2909 urm. Cpr. Cas. fr. D. P. 50. 1. 86. D. P. 70. 1. 291. Curtea din Bordeaux a decis cu drept cuvânt (1 aug. 1855).
- Aplicarea art. 1550 la gestiunea de afaceri. Controversă.

Aplicarea
art. 1672 de
la fidejusi-
une.

În fine, trebuie să observăm că cel de al treilea, care ar voi să plătească datoria altuia, va face foarte bine să previe despre aceasta pe debitor, pentru ca acest din urmă, în necunoștință de cauză, să nu cum-va să plătească de al doilea, căci, la asemenea întâmplare, cel de al treilea n'ar mai avea nici un recurs contra debitorului, căruia plata n'a adus nici un folos, ci numai contra creditorului, care a primit de două ori ceea ce nu i se datorea de cât o singură dată (analogie din art. 1672, care aplică acest principiu la fidejuratorul ce a plătit pentru debitorul principal, fără a'i aduce la cunoștință această plată)¹⁾.

Condițiile ce trebuie să întrunească plătitorul pentru ca plata să fie validă.

Art. 1095.—Plata, ca să fie valabilă, trebuie făcută de proprietarul capabil de a înstrăina lucrul dat în plată.

Cu toate acestea, plata unei sume în bani, sau altor lucruri ce se consumă prin întrebuințare, nu poate fi repetită contra creditorului, care le-a consumat de bună credință, de și plata s'a făcut de o persoană ce nu era proprietară, sau care nu era capabilă de a înstrăina. (Art. 949 urm., 971, 1898, 1909 C. C. Art. 1238 C. fr.).

După art. 1095, copiat aproape textual din Pothier (II, 495 urm.), plătitorul (*solvens*) trebuie să întrunească două condițiuni pentru ca să poată face o plată valabilă: 1^o El trebuie să fie proprietarul lucrului dat în plată: 2^o El trebuie să fie capabil de a înstrăina, așa încât, creditorul poate se refuze plata care s'ar face de o persoană ce n'ar întruni aceste condițiuni, pentru că el nu poate fi silit a primi o plată nevalidă.

Art. 1095 nu se aplică de cât în casurile în care plata este translativă de proprietate.

Înainte de a examina fie-care din aceste două condițiuni în parte, trebuie să observăm din capul locului că acest text nu are un înțeles general și că el nu se aplică de cât la casurile în care plata este translativă de pro-

—
că acel care a plătit o datorie pentru altul, fie ca mandatar, fie ca *negotiorum gestor*, este de drept presupus a fi plătit cu banii săi, și că această presumpțiune nu încetează de cât în caz când chitanța de descărcare ar prevedea că plata s'a făcut cu banii debitorului. Vezi această decizie în Répert. lui Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 682., nota 1.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 83. Larombière, III, art. 1236, No. 6. Pand. fr., I, 2917.

prietate, după cum prevede anume art. 1240 din Codul italian ¹⁾, ceea ce se întâmplă în obligațiile de a da o sumă de bani, sau lucruri determinate numai în specia lor, precum ar fi, de exemplu, 100 kile de grâu sau porumb. El nu se aplică deci la obligațiile de a face sau de a nu face, nici la obligațiile de restituire, care incumbă detentorilor cu titlu precariu.

Astfel, depositarul, chiriașul, împrumutătorul fiind obligați a restitui lucrul ce au primit în deposit, în chirie, sau în împrumut, adecă a plăti (*solvere*), după înțelesul tehnic al cuvântului ²⁾, plata făcută de dênșii este validă, cu toate că ei nu sunt și nici pot fi proprietari ai lucrurilor ce trebuie să restituiească.

De asemenea, dăruitorul sau vëndătorul unui corp cert și determinat, perđend proprietatea lucrului dăruit sau vëndut, care prin simplul efect al consimțemântului a trecut la donatar sau la cumpărător (art. 971, 1295, § 1), fac necontestat o plată validă când predau lucrul dăruit sau vëndut, cu toate că, în momentul plăței, ei nu mai sunt proprietarii lucrului dăruit sau vëndut. Prin urmare, art. 1095, § 1 nu'și primește aplicațiune în asemenea casuri.

Dacă presupunem, din contra, că s'au vëndut lucruri determinate numai în specia lor, sau care se numără, se cântăresc, sau se măsoară (art. 1300), sau dacă vëndându-se chiar un corp cert și determinat, s'a stipulat, în contra art. 971, că proprietatea va rămânea, până la predare, a vëndătorului, ceea ce am vedut că se poate face ³⁾, și ceea ce art. 715 din Codul civil al Portugaliei de la 1867 permite în termeni expresi; sau dacă, pentru stîngerea obligației unui corp cert și determinat, se plătește creditorului, care'l primește, un alt lucru de cât acel datorit (art. 1100) (*datio in solutum*), art. 1095 § 1 devine aplicabil, și plata nu va fi validă de cât sub condiția că acel care o face să fie proprietarul lucrului dat creditorului.

Casurile în care art. 1095 își primește aplicațiune.

¹⁾ „Il pagamento che ha per oggetto di transferire la proprietà della cosa pagata nel creditore, dice acest text, non è valido, se non è fatto da colui che sia proprietario della cosa e capace di alienarla“. Tot astfel se exprimă atât art. 476 din Ante-proiectul Codului japonez a lui Boissonade cât și art. 1235 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 432.

³⁾ Veđi t. V, p. 166 și 167. Cpr. C. din Iași, *Dreptul* din 1888, No. 13 și autoritățile citate în t. V, p. 167, nota 1.

Partea întâi a art. 1095 astfel înțeleasă și aplicată își are deci utilitatea sa, deși poate textul se exprimă în termeni prea generali și nu merită criticele care s'au îndreptat de unii în contra lui ¹⁾.

Aceste fiind expuse, să venim acum la cele două condiții prevădute de textul nostru.

1^o) *Plătitorul trebuie să fie proprietar.*—*Plata emanată de la un non dominus.*

Plată emanată de la o persoană care nu este proprietară, poate fi refuzată de creditor, pentru că el nu poate fi silit a primi o plată care nu este validă.

Dacă însă debitorul a apucat a plăti, dând un lucru străin, asemenea plată este nulă, pentru că el nefiind proprietarul lucrului plătit n'a putut să transmită proprietatea creditorului, și prin urmare, nu 'și a îndeplinit obligația sa. Este adevărat că legea nu pronunță expres nulitatea unei asemenea plăți, însă ea rezultă în mod virtual din art. 1095. Această nulitate va putea fi propusă atât de creditor cât și de debitor.

Dreptul creditorului.—Dreptul creditorului de a cere, în asemenea caz, nulitatea plăței, înainte chiar de a fi tulburat prin o acțiune în revendicare din partea adevăratului proprietar ²⁾, este afară de ori ce discuțiune, pentru că plata făcută în asemenea condițiuni nu liberează pe debitor, de vreme ce este nulă. El va putea chiar cere daune de la debitorul care i-a dat un lucru străin, rămânând însă obligat a restitui acest lucru, *si offerat quod accepit* ³⁾, căci altfel el l'ar deținea fără cauză ⁴⁾.

¹⁾ Cu toate acestea, mulți autori sunt de părere că § 1 a art. 1095 cuprinde o inexactitate și nu este de cât rezultatul unei plagii nechibzuite din Pothier, de care legiuitorul nu 'și ar fi dat samă, fiind că ar fi uitat principiul nou înscris în art. 971 și 1295, § 1. Vezi Acollas, II, p. 872 urm. Marcadé, IV, 682. Thiry, III, 46. Larombière, III, art. 1238, No. 1 urm. Massé-Vergé, III, § 558, p. 420, nota 10. Demante, V, 177 bis I urm. Duranton, XII, 26. Toullier, D. IV, partea I, 6.—Vezi însă Mourlon, II. 1323. Vigié, II. 1435. n. 1. Demolombe, XXVII, 86. Laurent, XVII, 493. Baudry, II, 1019. T. Huc, VIII, 14.

²⁾ Cpr. L. 69, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus.*

³⁾ L. 94, Pr., Dig., *loco supra cit.*

⁴⁾ Pothier, II, 493. Demolombe, XXVII, 91. Baudry, II, 1020. Laurent, XVII, 495. T. Huc, VIII, 14. Demante, V, 177

Creditorul care invoacă nulitatea plăței, fiind obligat a restitui corpul cert și determinat primit de la debitor, va fi scutit de restituțiune, dacă lucrul a perit prin caz fortuit și fără culpa lui (art. 1156), ceea ce nu'l va împede de a putea cere o nouă plată. Riscurile sunt deci pe sama debitorului, care a făcut o plată nulă ¹⁾.

Perirea lucrului primit drept plată, prin caz fortuit.

De câte ori însă plata s'a făcut de un debitor incapabil, riscurile vor fi pe sama creditorului, pentru că el nu poate să ceară nulitatea plăței (art. 952) ²⁾.

Creditorul va putea cere nulitatea plăței, chiar dacă el ar fi devenit proprietarul lucrului străin prin prescripție, sau în baza art. 1909, pentru că, pe de o parte, el poate renunța la prescripția îndeplinită în favoarea lui (art. 1838), iar pe de alta, pentru că el nu poate fi silit a invoca niște mijloace pe care le ar crede neleale ³⁾.

Dreptul creditorului de a cere nulitatea trebuind neaparat să aibă un termen, se va perde prin prescripția de 30 de ani (art. 1890) ⁴⁾.

Creditorul nu va putea de asemenea să mai propue nulitatea plăței după ce a consumat lucrul prin întrebuințare, de bună credință, creșdând că era al debitorului, care i l'a dat (art. 1095, § 2), pentru că el a dispus de lucru ca proprietar, și în urma acestei consumațiuni, nu mai are ce restitui ⁵⁾.

Consumarea lucrului primit drept plată, prin întrebuințare.

bis VI. Pand fr., I, 2926. Thiry, III, 47. Larombière, III, art. 1238, No. 5. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 152. Acollas, II, p. 873. G. Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc. VII, 108.

¹⁾ Baudry, II, 1020. Demolombe, XXVII, 96. Laurent, XVII, 497. Demante, V, 177 bis XIV. Marcadé, IV, 684. Thiry, III, 47. Pand. fr., I, 2932. T. Huc, VIII, 15. G. Giorgi, VII, 110. Mourlon, II, 1326.— Veđi însă Duranton, XII, 32.

²⁾ Veđi *infra*, p. 452.

³⁾ Cpr. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 272, nota 3. Thiry, III, 47. Baudry, II, 1021. Marcadé, IV, 683. Mourlon, II, 1324. Laurent, XVII, 496. Demolombe, XXVII, 95. Demante, V, 177 bis XII și XIII.—*Contrà*. Duranton, XII, 31. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 152, nota 17. Larombière, III, art. 1238, No. 5. Veđi și T. Huc, VIII, 15. Cpr. L. 60, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*.

⁴⁾ Demolombe, XXVII, 95, p. 87. T. Huc, VIII, 15.

⁵⁾ Cpr. Cas. fr., 29 mai 1839. *Pand. Chron.*, Tom. II, 1, p. 260, penult. consid. și Répert. Dalloz, t. 14, *Contr. de mariage*, p. 123, *ad notam*. Pothier, II, 497. Laurent, XVII, 498. T. Huc, VIII, 16. Demolombe, XXVII, 103.

Dreptul debitorului. — Debitorul are și el dreptul, cel puțin după părerea generală, de a invoca nulitatea plăței, oferindu-se a plăti un alt lucru în locul celui străin, pe care îl cere înapoi, și aceasta chiar dacă ar fi vorba de un lucru care nu se consumă prin întrebuințare ¹⁾. Acest drept rezultă pentru dânsul din art. 1095, § 2, care refuzându-i acțiunea în repetiție în cazul când lucrul a fost consumat prin întrebuințare cu bună credință de către creditor, îi conferă implicitamente această acțiune de câte ori lucrul a fost consumat cu rea credință sau n'a fost de loc consumat de creditorul care-l posedă. Acțiunea debitorului nu poate fi respinsă prin adagiul: *Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio* (cine trebuie să garanteze nu poate să evingă) ²⁾, pentru că debitorul nu exercită în specie o acțiune în revendicare, de vreme ce el nu este proprietar, ci se mărginește numai a cere nulitatea plăței ce a făcut, acțiune care nu poate să aducă nici o daună creditorului, de vreme ce debitorul îi oferă un alt lucru în locul celui străin, pe care îl cere înapoi ³⁾.

Acțiunea în repetiție a debitorului încetează când creditorul a consumat prin întrebuințare ⁴⁾ și de bună

1) Laurent, XVII, 500. T. Huc, VIII, 16.—*Contrà*. Demolombe, XXVII, 100.

2) Veđi asupra acestei maxime, *suprà*, p. 206, t. și n. 1. Cpr. C. București. *Dreptul* din 1897, No. 54.

3) Tpr. Baudry, II, 1020. Acollas, II, p. 873. Thiry, III, 47. T. Huc, VIII, 16. Vigié, II, 1435. Mourlon, II, 1325, 1327. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 152, t. și n. 16, cari în edițiile anterioare susținuse părerea contrară, admisă și de Zachariæ. Demante, V, 177 bis VII și VIII. Pand. fr., I, 2936. Laurent. XVII, 499.—*Contrà*. Marcadé, IV, 683. Arntz, III, 165. Massé-Vergé, III, § 558, p. 421, t. și n. 12. Larmbière, III, art. 1238, No. 5. Acești autori resping acțiunea debitorului prin aplicarea maximei: *Quem de evictione tenet actio*, etc. Cpr. Demolombe, XXVII, 99 urm. și Giorgio Giorgi (VII, 111), care fac o distincțiune arbitrară.

4) Consumațiunea consistă în uzul și întrebuințarea obicinuită a lucrului. Lucrul ar fi considerat ca consumat, chiar dacă s'ar afla încă în mânele creditorului, dacă el ar fi perdut substanța sa juridică și destinația sa primitivă. Astfel, dacă 'ți-am dat drept plată o grindă străină, ea se consideră ca consumată îndată ce ai întrebuințat-o la sprijinirea casei d-tale. De asemenea, dacă 'ți-am dat drept plată un cal străin, și d-ta l'ai vândut altuia, care l'a cumparat

credință lucrul plătit (art. 1095, § 2), pentru că, în asemenea caz, ea este lipsită de interes, lucrul străin ne mai având, pe de o parte ființă, spre a putea fi restituit proprietarului, ear pe de alta, debitorul fiind obligat a face de îndată o altă plată echivalentă.

Dacă creditorul a consumat numai în parte lucrul străin primit în plată, repetiția nu va avea loc de cât pentru partea neconsumată ¹⁾.

Consumarea în parte a lucrului străin primit drept plată.

Dreptul proprietarului lucrului dat în plată.— În cât privește pe proprietarul lucrului dat în plată, nu mai începe îndoială că el poate să revendice lucrul său atât de la debitor, de și el nu l mai posedă, cât și de la creditorul care l deține, pentru că el a fost pe nedrept dispoeat de proprietatea sa.

Creditorul va putea însă, conform dreptului comun, să opue proprietarului, în privința mobilelor, prescripția instantanee, dacă el se găsește în casurile prevădute de art. 1909, ear în privința imobilelor, prescripția de 30, de 10 sau 20 de ani, după împrejurări ²⁾.

Creditorul va mai putea încă opune proprietarului revendicant consumarea lucrului de bună credință, în care caz acest din urmă nu va mai avea ce revendica.

de bună credință, calul nu va mai putea fi cerut înapoi. Cpr. Demolombe, XXVII, 106, 109. Larombière, III, art. 1238, No. 10. Pand. fr., I, 2942. T. Huc, VIII, 16. G. Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., VII, 116, 119.

Faptul însă de a fi amestecat produsele sau banii primiți cu alte produse sau alți bani, *si alieni nummi mixti essent, ita ut discerni non possent* (L. 78, Dig., 46, 3, *De solutionibus*), nu se consideră însă în genere ca consumație nici naturală, nici civilă, și nu exclude acțiunea în repetiție, pentru că creditorul care a primit lucrul străin îl posedă încă și n'a dispus de dânsul. Laurent, XVII, 502. Larombière, *loco cit.* Duranton, XII, 33. Pand. fr., I, 2945. T. Huc, VIII, 16.— *Contrà.* Demolombe, XXVII, 108. G. Giorgi, VII, 117 și L. 78, Dig., *loco suprà cit.*

¹⁾ Giorgio Giorgi, VII, 118. Demolombe, XXVII, 110. Larombière, III, art. 1238, No. 11. Pand. fr., I, 2947.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1021. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 685. Laurent, XVII, 503, 504. Arntz, III, 165. Demante, V, 177 bis X și XI. Duranton, XII, 30. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 152. Pand. fr., I, 2952. Marcadé, IV, 683. Larombière, III, art. 1238, No. 7. T. Huc, VIII, 15.— Veđi însă Demolombe, XXVII, 116 urm.

Astfel, s'a decis că persoana de la care s'a sustras o sumă de bani, pe care furul a dat-o drept plată creditorului său, poate să revindică această sumă de la creditor, cât timp el n'a consumat-o de bună credință ¹⁾.

2^o) *Plătitorul trebuie să fie capabil de a înstrăina.
Plata făcută de un incapabil.*

Art. 1872
C. Calimach.

Art. 1872 din Codul Calimach (1421 C. austriac) prevede că și acel care nu este vrednic să ocârmuească averea sa, poate legiuit să plătească o datorie dreaptă, a căreia termen s'a împlinit, și să se desfacă de îndatorire; ear dacă va fi plătit o datorie gâlcevită sau îndoelnică, ori mai înainte de termen, curatorul ei poate să ceară de la judecată întoarcerea acestei datorii ²⁾.

Dreptul
actual.

După Codul actual (art. 1095, § 1), pentru ca plata să fie validă, nu este de ajuns ca plătitorul să fie proprietarul lucrului ce se dă creditorului, ci se mai cere încă ca el să fie capabil de a înstrăina, pentru că, în ca-surile în care plata transmite proprietatea, a plăti înseamnă a înstrăina: *Solvere este alienare* ³⁾; de unde re-

1) C. Paris, 11 nov. 1837. Répert. Dalloz, *Prescrip. civile*, 288, n. 1.—Curtea din Metz a decis însă că plata unei sume de bani nu poate fi cerută înapoi de la creditorul, care ar fi primit-o drept plată de bună credință, crezând că debitorul ce i-a remis-o era proprietarul ei. D. P. 67. 2. 179.

Dreptul
roman.

2) La Romani, în ceea ce privește obligațiile de a da, se cerea neapărat ca plătitorul (*solvens*) să fie proprietarul lucrului dat drept plată și capabil de a înstrăina. Vezi Maynz, *Cours de dr. romain*, II, § 288, p. 550, t. și nota 15, ediția a 5-a, din 1891. În adevăr, pentru ca plata să fie validă, trebuie neapărat să se transmită proprietatea lucrului creditorului, de unde rezultă că plătitorul trebuie să fie proprietar, pentru că el nu poate să transmită o proprietate pe care nu o are. „*Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet*“ (L. 54, Dig., 50, 17, *De regulis juris*). Cpr. art. 580 C. Calimach (442 C. austriac) și 1521 din acelaș Cod (1138 C. austriac). Vezi asupra acestei maxime, t. V a lucrării noastre, p. 237, t. și n. 2. Vezi și art. 1770 C. C. actual.

3) „*Non videntur data, quae eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt*“. L. 167, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris*.

Pentru ca plata făcută să fie nulă, se cere deci ca să fie vorba de o plată translativă de proprietate, fiind că numai atunci se poate dice, conform principiilor romane,

sultă că plata făcută de un incapabil, de ex., un minor, un interzis, o femeie măritată neautorisată, etc., este anulabilă ¹⁾, și incapabilul va avea, după principiile generale, dreptul de a provoca anularea și de a cere lucrul înapoi, însă numai cât timp lucrul plătit n'a fost consumat de bună credință de creditor, doctrina fiind unanimă pentru a aplica art. 1095, § 2 nu numai la plata făcută de un *non dominus*, dar și la acea făcută de un proprietar incapabil, de și această soluție nu este tocmai logică, și de și legiuitorul ar fi trebuit, în specie, să acorde incapabilului dreptul de a cere înapoi, dacă nu însuș lucrul plătit, care nu mai există, cel puțin diferența între valoarea acestui lucru și aceea a lucrului ce el ar fi putut să plătească ²⁾.

Așa dar, incapabilul nu va putea cere anularea plății făcute de dânsul de cât în două cazuri: 1^o când lucrul plătit n'a fost încă consumat prin întrebuințare de către creditor; 2^o când acest lucru a fost consumat, însă

că a plăti este a înstrăina. De câte ori deci plata se face în executarea unei convenții care strămutase mai dinainte proprietatea (art. 644, 971, 1295, § 1), debitorul, cu toate că este incapabil de a înstrăina, poate în mod valid să facă plata. Eată, bună oară, o femeie măritată, care, cu autorizarea barbatului sau a justiției, a înstrăinat un imobil al său, și apoi l'a predat cumpărătorului, fără nici o autorizare. Predarea sau, cu alte cuvinte, plata este validă și nu poate fi atacată, de și femeia măritată este incapabilă (art. 950), pentru că asemenea plată n'are de obiect strămutarea proprietății. Cpr. Demolombe, XXVII, 126. Laurent, XVII, 510. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 151, t. și n. 14. G. Giorgi, VII, 104. Larombière, III, art. 1238, No. 13. T. Huc, VIII, 17. Pand fr., I, 2962 și toți autorii. Tot pentru aceleași motive, incapabilul poate să restituie un lucru împrumutat, închiriat, depositat, etc., asemenea plată neconstituind o strămutare de proprietate. Demolombe, *loco cit.* Pand. fr., I, 2963.

¹⁾ Pand. fr., I, 2957. Laurent, XVII, 505.—In cât privește plata mobiliară făcută de o femeie măritată neautorisată, ea ar fi validă, dacă femeia ar fi separată de bunuri, pentru că, în urma acestei separațiuni, femeia poate să înstrăineze averea sa mișcătoare (art. 1265, 1285), autorizarea barbatului sau a justiției nefiind cerută de cât în privința averii nemiscătoare. Cpr. Laurent, XVII, 506.

²⁾ Pand. fr., I, 2967. Demolombe, XXVII, 131. Laurent, XVII, 509. Arntz, III, 165. Baudry, II, 1022. Thiry, III, 47. Demante, V, 177 bis XVII. T. Huc, VIII, 17. Murlon, II, 1328.

cu rea credință¹⁾, în care casuri, numai incapabilul care a făcut plata va putea s'o atace, nulitatea ei neputând nici o dată fi propusă de creditor (art. 207, 952), pentru că, în privința lui, plata este validă²⁾.

Acțiunea în anulare din partea incapabilului, neavând de efect liberarea lui, pentru că el va trebui neaparat să ofere un alt lucru în locul celui plătit, nu'i va folosi de cât a rare-ori, și anume în casurile în care plata i-ar fi adus o pagubă oare care. Aceasta se va întâmpla mai cu samă când plata va fi fost făcută înainte de termen sau când ea ar implica o alegere din partea plătitorului, asupra căreia el ar voi să revie³⁾.

Riscul lucrului plătit este al creditorului.

Din împrejurarea că dreptul de a propune nulitatea plății făcută de un incapabil nu aparține nici o dată creditorului, rezultă ca consecință, că el va suferi riscurile lucrului plătit, căci, în adevăr, de câte ori lucrul va peri prin caz fortuit, incapabilul se va feri cu bună samă de a cere anularea plății, spre a nu da alt lucru în locul celui perit, și creditorul neputând să propue nulitatea, consecința este că lucrul va peri pentru dânsul. (Cpr. art. 971 și 1074, § 2)⁴⁾.

Cui se poate face plata.

Art. 1096. — Plata trebuie să se facă creditorului, sau împuternicitului seu, sau aceluia ce este autorizat de justiție sau de lege a primi pentru dânsul.

Plata dată aceluia ce nu are împuternicire de a primi pentru creditor, este valabilă, dacă acest din urmă o ratifică, sau profită de dânsa. (Art. 1097 urm., 1167, 1190, 1532 urm., 1554, 1609 C. C. Art. 309, 316, 317 C. com. Art. 1239 C. fr.).

¹⁾ În asemenea caz, creditorul va putea fi acționat prin o acțiune personală pentru a despăgubi pe incapabil de paguba ce'i a cauzat prin distrugerea lucrului supus repetițiunii. Mourlon, II, 1329.

²⁾ Baudry, II, 1022. Thiry, III, 47. Demolombe, XXVII, 123. Laurent, XVII, 506. T. Huc, VIII, 17. Vigié, II, 1435. Pand. fr., I, 2958. Larombière, III, art. 1238, No. 13. Acolas, II, p. 874. Aubry et Rau, IV, § 316, p. 151, t. și nota 12. Demante, V, 177 bis XV.

³⁾ T. Huc, VIII, 17. Mourlon, II, 1327.

⁴⁾ Baudry, II, 1022, *in fine*. Laurent, XVII, 507. Demolombe, XXVII, 124. Demante, V, 177 bis XVI. Marcadé, IV, 684. Thiry, III, 47. T. Huc, VIII, 17. Mourlon, II, 1326.

Art. 1097. — Plata făcută cu bună credință aceluia ce are creanța în posesiunea sa, este valabilă, chiar dacă în urmă posesorul ar fi evins. (Art. 993, 996, 1096, 1337 C. C. Art. 1240 C. fr.)

Art. 1098. — Dacă creditorul este necapabil de a primi, plata ce i se face nu este valabilă, afară numai dacă debitorul probă că lucrul plătit a profitat creditorului. (Art. 390, 428, 445, 454, 458, 952, 1158, 1164, 1165, 1169, 1242, 1265, 1285, 1538 C. C. Art. 1241 C. fr.)

Plata trebuie să se facă : 1^o creditorului (art. 1096), sau unei persoane care are calitatea de a primi în locul lui, adică unui mandatar convențional, legal sau judecătoresc (art. 1096)¹⁾; 2^o posesorului creanței (art. 1097).

1^o) *Plata făcută însuș creditorului* (art. 1096, § 1, 1098).

Plata se poate face creditorului, și acesta poate în totdeauna s'o ceară de la debitorul său, ear nu numai de la terțiul, care, fără drept sau prin mijloace frauduloase, ar fi primit'o de la debitor²⁾.

Plata se mai poate încă face moștenitorilor cu titlu universal³⁾, sau cu titlu particular ai creditorului, precum ar fi cesionarul creanței cu titlul oneros sau cu titlu gratuit⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 93. 1. 184.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1894, p. 474 și *Curierul judiciar* din 1894, No. 22.

³⁾ În urma morței creditorului, creanțele sale împărțindu-se între moștenitorii sei (art. 1060), debitorul defunctului se va libera plătiind fie-cărui din moștenitori partea ce i se cuvine din creanțele mortului (cpr. art. 1611), fără a putea plăti toată datoria numai unuia din moștenitori, afară de cazul, bine înțeles, în care unul din moștenitori ar avea mandat de la ceilalți pentru a primi totalitatea creanței, pentru că creditorul nu poate să primească de cât ceea ce i se datorește. Vezi t. III, p. 548. Cpr. Pothier, II, 502. Thiry, III, 48. Domolombe, XXVII, 133. Laurent, XVII, 513. Larombière, III, art. 1239, No. 2. Pand. fr., I, 2971. T. Huc, VIII, 18. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 691.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 502. Laurent, XVII, 514. Demolombe, XXVII, 133. Pand. fr., I, 2975. T. Huc, VIII, 18.— Pentru ca debitorul să poată plăti cesionarului, acesta trebuie să'i notifice cesiunea sa, dacă debitorul n'a acceptat-o într'un act autentic (art. 1393), căci, în lipsa unei atare notificări, debitorul s'ar putea libera plătiind de bună credință creditorului primitiv. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1873, p. 51.— Plă-

Pentru ca plata făcută în mânele creditorului să fie însă validă, se cere ca creditorul să fie capabil de a primi (art. 1098).

Creditorul trebuie să fie capabil, pentru că altfel plata ar fi nulă și debitorul ar trebui s'o facă a doua oară, conform regulei formulate de Loysel în dreptul obicinuelnic: *Qui paye mal, paye deux fois*¹⁾.

titorul care ar plăti creditorului primitiv, în urma notificării primite de la cesionar, ne mai fiind de bună credință, s'ar expune a plăti a doua oară: *Qui paye mal, paye deux fois*. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1885, p. 710.

Dacă însă debitorul a luat cunoștința de cesiune prin alte mijloace, se decide în genere că el nu poate face plata în mânele cedentului, pentru că, în asemenea caz, el fiind de rea credință, comite o fraudă, și fraudă face excepție la toate regulele. Cpr. Cas. rom. și fr. C. Orléans. Bulet. Cas. S-a I, anul 1877, p. 69. D. P. 74. 1 281. *Pand. Périod.* 87. 2. 143 și Sirey 88. 2. 154.—Chestiunea este însă controversată, și atât Curtea noastră supremă cât și Curtea din București au decis că cunoștința despre cesiunea dobândită de debitor prin alte mijloace nu poate înlocui notificarea sau acceptarea ei autentică. Bulet. Cas., S-a I, anul 1883, p. 157 și *Dreptul* din 1888, No. 9. Cpr. T. Huc, VIII, 18 și *Tr. de la cession*, II, 349. Demante, V, 136 bis V. Arntz, III, 1089. Guillonard, *Vente*, II, 781. Troplong, *Vente*, II, 900. Laurent, XXIV, 488 urm. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428 429. Vezi și t. V a lucrării noastre, p. 181, text și n. 4.

¹⁾ Astfel, minorul neemancipat nu poate primi nici o plată, el fiind reprezentat în timpul curatoriei de părintele său administrator legal (art. 343), sau de epitropul său, dacă se găsește sub tutelă (art. 390).

Minorul emancipat, care are capacitatea de a primi veniturile (art. 427), nu poate în mod valid să primească un capital, fără asistența curatorului său (art. 428).

Interdisul este de asemenea incapabil de a primi o plată, el având un epitrop ca și minorul (art. 454).

Falitul perdând de drept, prin sentința declarativă de faliment, administrațiunea bunurilor sale (art. 713 C. com), nu va mai putea, în urma pronunțării acestei sentințe, primi nici o plată. Ori ce bani s'ar datori falitului nu vor putea fi plătiți de cât sindicului. Cpr. G. Giorgi, VII, 71. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 505. Trib. Ilfov și C. București, *Dreptul* din 1899, No. 36. Vezi și *infra*, p. 467.

În fine, femeea maritată este în genere incapabilă de a primi o plată, fără autorisarea barbatului sau a justiției.

Curtea din Riom a decis însă că un surdo-mut, chiar orb, nu este incapabil de a primi o plată, dacă infirmită-

Cunoștința
despre cesiune
ce debitorul
ar fi dobândit
prin alte mijloace.
Controversă.

Minor neemancipat.

Minor emancipat.

Interdis.

Falit.

Femea maritată.

Surdo-mut.

Plata făcută unui incapabil ar fi validă numai atunci când debitorul ar stabili că ea a folosit personal creditorului (art. 1098, 1164), sau când incapabilul devenit capabil ar fi ratificat-o (art. 1096, 1167, 1190).

Casurile în care plata făcută unui incapabil ar fi validă.

Legiuitorul nu voește ca plata să se facă unui incapabil, temându-se ca nu cum-va el să răsipească banii primiți. Această temere dispăre însă de câte ori debitorul stabilește că creditorul a tras un folos oarecare din plată, plătind bună-oară, cu banii primiți, o datorie, cumpărând un imobil sau alte lucruri trebuitoare, pe care le-ar fi cumparat din banii săi proprii, etc... *Si necessarium sibi rem emit quam necessario de suo erat empturus*¹⁾. În aceste cazuri, plata, de și făcută unui incapabil, este validă, pentru că altfel creditorul s'ar fi înbogățit pe nedrept în detrimentul debitorului, ceea ce ar fi contrar echității (art. 1098, 1164)²⁾.

Această dispoziție este aplicabilă tuturor incapabililor, deci și răsipitorului pus sub un consiliu judiciar³⁾.

Răsipitor.

Se poate întâmpla ca creditorul, care era capabil în momentul contractului, să fie incapabil în momentul face-rei plății, și în asemenea caz, naște întrebarea dacă plata făcută unui asemenea creditor de către un debitor de bună credință, adecă care nu cunoștea incapacitatea sa, este sau nu validă. Negativa ar părea să resulte, prin analogie, din dispoziția riguroasă a art. 1612, după care deponentul de câte ori, prin schimbarea statului său, a pierdut administrațiunea bunurilor sale, în urma facerii depositului, acesta nu mai poate fi restituit de cât persoanei însărcinate cu administrațiunea averii deponentului. Se admite însă, cu toate acestea, că buna credință a debitorului validează plata făcută în mânele creditorului, care

Casul în care creditorul, capabil în momentul contractului, era incapabil în momentul plății.

țile sale nu'l împedecă de a'și da samă de banii ce primește și de a da o chitanță descărcătoare. D. P. 80. 2. 58. Este adevărat că, după art. 816, surdo-mutul, care nu știe să scrie, nu poate accepta o donațiune de cât cu asistența unui curator special, însă această dispoziție fiind excepțională, nu poate, cu bună samă, fi întinsă prin analogie la alte cazuri. Vezi t. II, p. 297, n. 1 și t. IV, p. 128, t. și n. 1.

¹⁾ L. 47, § 1, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*.

²⁾ L. 206, Dig., 50, 17 și L. 14, Dig., 12, 6, citate *supra*, p. 442, n. 2. Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1898, No. 9.

³⁾ Cpr. Trib. Ilfov. *Curierul judiciar* din 1899, No. 12.

ar fi perdut capacitatea sa primitivă (argum. și din art. 1097) ¹⁾.

2^o) *Plata făcută unei persoane, care are calitatea de a o primi în locul creditorului (art. 1096, § 1).*

Plata poate fi făcută nu numai creditorului, dar și celui care are calitatea de a o primi în locul lui. „*Quod jussu alterius solvitur, pro eo est quasi ipsi solutum esset*” ²⁾.

Persoanele care au calitatea de a primi plata în locul creditorului sunt mandatarii convenționali, legali și judecătorești.

A) Mandatari convenționali.

Creditorul poate să dea mandat unei terții persoane spre a primi plata în locul lui (art. 1352 urm. C. C., 374 urm. C. com.).

Numai creditorul capabil poate da mandat. Pentru ca creditorul să poată însă delega dreptul său altuia, el trebuie să fie însuș capabil de a primi plata, căci dacă el ar fi incapabil, de ex., minor, interzis, falit, etc., el n'ar putea, prin intermediarul unui mandatar, să exercite un drept pe care nu poate să'l exercite însuș ³⁾.

Mandatarul poate fi incapabil. Mandatarul n'are însă nevoie de a fi capabil (art. 1538), pentru că plata se consideră ca făcută mandantului: *Qui mandat ipse fecisse videtur* ⁴⁾.

Condițiile ce trebuie să întrunească mandatul. Ce fel de mandat va trebui să aibă mandatarul spre a putea în mod valid primi o plată? Neapărat un mandat scris, pentru că altfel n'ar putea să'l dovedească. Este însă nevoie ca procura să fie autentică, sau o procură legalisată numai în cât privește identitatea semnăturii (art. 94 Pr. civ.), este ea suficientă? Laurent (XVII, 520)

¹⁾ Cpr. L. 32, Dig., 46, 3, *De solutionibus* și art. 1558 C. C. Vezi Demolombe, XXVII, 200, 201. Troplong, *Dépôt*, 162. Larombière, III, art. 1239, No. 22. Pand. fr., I, 2986.

²⁾ L. 180, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 509. Demolombe, XXVII, 136. Laurent, XVII, 522. Pand. fr., I, 2988. Baudry, II, 1024. Thiry, III, 48. Larombière, III, art. 1239, No. 4. T. Huc, VIII, 20. Molitor, *Oblig., en dr. rom.*, III, 968. G. Giorgi, VII, 73.

⁴⁾ Vezi autorii citați în nota precedentă și în Pand. fr., I, 2991. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 99. 1. 513. Vezi și L. 11, Dig., 46, 3, *De solutionibus*; L. 23, Dig., 4, 4, *De minoribus*.

voește ca procura să fie autentică, pentru ca mandatele să nu-și poată în urmă tăgădui semnătura față cu debitorul, și această formalitate, foarte prudentă, se vede prescrisă prin ofisul domnesc din 18 Octombrie 1840, nu numai pentru primiri de bani, ci pentru ori ce daraveri în genere ¹⁾.

Neaparat că debitorul va face foarte bine de a refusa plata, dacă mandatarul n'are o procură autentică, și autoritățile publice nici nu primesc chiar altfel de procuri, art. 21 din regul. pentru serviciul Casei de depuneri și consemnațiuni din 30 nov. 1876 fiind chiar formal în această privință: însă dacă debitorul ar comite imprudența de a plăti unui mandatar investit cu o procură legalisată, nu cred ca plata să poată fi anulată numai din această cauză, nici o lege neprescriind în asemenea materie un mandat autentic ²⁾ și legalizarea din partea autorităților administrative făcând deplină credință atât în privința datei cât și a identității persoanei care a semnat actul ³⁾.

Mandatul poate să fie special (art. 1535), adică anume pentru primirea plăței, așa precum prescrie chiar art. 1352 din Codul Calimach (1008 C. austriac) ⁴⁾. Mandat special.

¹⁾ „Nici o vechilime din partea ori și cui s'ar înfățișa, fără a fi întărită de locu judecătoresc, să nu fie primită de bună, ne scăpându-se din vedere că și fețile acele însemnate de vechili, să fie cu însușirile cerute de așezământul statornicit pentru vechili“. Vezi Colecția Pastia, I, p. 456.

²⁾ Casurile în care se cere o procură autentică sunt anume determinate de lege. Vezi art. 23, 52, 1781, 1788 C. C., art. 8 L. p. autentif. actelor din 1 sept. 1886, etc. V. tr. nostru în limba franceză, p. 292 n. 2. Vezi și t. III, p. 340, unde am vedut că și renunțarea la moștenire se poate face în baza unei procuri numai legalisate, mandatul trebuind însă, în asemenea materie, să fie special, pentru că el cuprinde un act de înstrăinare (art. 1536). În același sens: art. 1353 C. Calimach (1008 C. austriac).—În cât privește însă acceptarea unei donațiuni, ea se poate face numai de un mandatar investit cu o procură autentică (art. 933 C. fr. eliminat de legiuitorul nostru ca de prisos). Chestiunea este însă, în această din urmă privință, controversată, și Curtea din București a decis contrarul. Vezi *Dreptul* din 1887, No. 52 și din 1888, No. 22. Vezi asupra acestei controverse, t. IV a lucrării noastre, p. 120, nota 3 și tr. nostru în limba fr., p. 292, n. 2.

³⁾ Cpr. C. din București. *Dreptul* din 1882, No. 50.

⁴⁾ „Următoarele trebi cer o împuternicire specială, dice art. 1352 C. Calimach.

Procuri autentice; primirea unei moșteniri, unei donațiuni, etc.

Art. 1352 C. Calimach.

Mandat general.

El poate fi general, și un mandat conceput în termeni generali (art. 1536) încă ar fi suficient pentru a conferi mandatarului dreptul de a primi plata, pentru că primirea plății se consideră ca un act de administrație¹⁾. „*Nam is qui omnibus negotiis aliquem proponit, intelligitur etiam debitoribus mandare ut procuratori solvant*“²⁾.

Mandat tacit.

Mandatul putând în genere fi expres sau tacit (art. 1533³⁾ C. C., 394 C. com.), creditorul va conferi cele mai

Art. 1533 C. Calimach.

1532 din Codul Calimach (1008 C. austriac), adică: când în numele altuia are a se înstrăina lucrul cu plată, sau a se închie imprumutare în bani, sau în alte lucruri, ori a se primi bani sau alte lucruri în locul lor, sau a se porni judecăți, ori a da sau a primi jurământ, sau a se face învoeli“. Și art. 1353 din acelaș Cod (1008 C. austriac) adaugă: „Inșă spre curată primirea sau lepădare demoștenire, spre închieere de tovarășie, spre facerea darurilor, pentru alegerea unui judecător compromisar, și spre acea fără plată lăsare a niscaiva drituri, cere trebuința ca să aibă vechilul o scrisoare de imputernicire prin care să se rostească anume fiște care treabă“.—Art. 1536 din Codul actual cere un mandat special pentru înstrăinare, ipotecare și pentru toate actele care trec peste o administrațiune ordinară.

1) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 513 și *Mandat*, V, 150. Demolombe, XXVII, 143. Laurent, XVII, 523. Troplong, *Mandat*, 287. Aubry et Rau, IV, § 317, p. 153. Larombière, III, art. 1239, No. 5. Massé-Vergé, III, § 559, p. 422, n. 1. Pand. fr. I, 3003. Baudry, II, 1024. Thiry, III, 48. G. Giorgi, VII, 73.—Mandatul de a vinde sau de a închiria nu atrage însă pe acel de a primi prețul, dacă lucrul n'a fost dat mandatarului spre a'l remite dobânditorului. Cpr. Pothier, II, 513. T. Huc, VIII, 22. Thiry, III, *loco cit.* Arntz, III, 167. G. Giorgi, VII, 79. Molitor, III, 965. Laurent, XVII, 536. Rép. D. *Supplém. Oblig.*, 702. Cpr. L. 1, § 12, Dig., 14, 1. Cu toate acestea, chestia este controversată. Vezi diversele sisteme și distincțiuni făcute de autori în Demolombe (XXVII, 149 urm.) și în Pand. fr., I, 3082 urm.—În baza principiilor de mai sus s'a decis că reprezentantul unei case de comerț (*commis-royageur*) n'are calitatea de a primi banii pentru mărfurile ce vinde. Trib. Chateaubriand. D. P. 69. 3. 30. *Idem*. Trib. Termonde, 24 ianuar 1891, sentință citată de T. Huc, *loco cit.*, nota 3. Pand. fr., I, 3088.

2) L. 34, § 3, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Vezi și L. 12, Pr., Dig. *loco cit.*, unde se dice: „*Vero procuratori recte solvitur. Verum autem accipere debemus eum, cui mandatam est, vel specialiter, vel cui omnium negotiorum administratio mandata est*“.

Art 1533 C. C. 3) Textul nostru (1533) este formal în această privință. Art.

multe ori mandatarului s'eu anume dreptul de a primi plata, însă acest drept va putea să resulte și implicitamente din termenii actului sau din împrejurările faptului, căci primirea plăței fiind, precum am spus, un act de administrație, mandatarul nu are numai de cât nevoie, în această privință, de un mandat expres ¹⁾. La caz de îndo-

1533 reproduce, în adevăr, art. 1738 din C. italian: „*Il mandato può essere espresso o tacito, dice acest text. Anche l'accettazione può essere tacita, e risultare dall'esecuzione che vi ha dato il mandatario*“. Vezi t. V, p. 318, t. și n. 5. —

Art. 1738
C. italian.

În cât privește chestiunea de a se ști dacă mandatul tacit poate, în materie civilă, fi stabilit prin marturi sau presumpțiuni, în lipsa unui început de dovadă scrisă, vezi t. V, p. 319, *ad notam*. Curtea din Iași a admis cu drept cuvânt negativă. *Dreptul* din 1896, No. 61. Cpr. D. P. 92. 2. 352. D. 96. 1. 558 și 2. 77. V. și autoritățile citate în t. V, *loco supra cit.*—*Contrà*. Baudry et Wahl, *Mandat*, 504 și nota lui Labbé în Sirey 76. 1. 401. V. și D. P. 95. 2. 492.

¹⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 513 și *Mandat*, V, 150. Demolombe, XXVII, 144. Laurent, XVII, 528. Aubry et Rau, IV, § 317, p. 153. Pand. fr., I, 3004. T. Huc, VIII, 20. G. Giorgi, VII, 75. Larombière, III, art. 1239, No. 4.—Astfel, portărelul căruia creditorul a remis titlul seu executor spre a'l aduce la îndeplinire, sau a cambiei spre a o protesta, are mandat tacit de la creditor pentru a primi plata. Cpr. Pothier, II, 513. Baudry, II, 1024. Demolombe, XXVII, 145. Laurent, XVII, 529. Troplong, *Mandat*, 119 urm. G. Giorgi, VI, 76. Molitor, III, 964. T. Huc, VIII, 22. Massé-Vergé, III, § 559, p. 422, n. 1. Larombière, III, art. 1239, No. 13. Pand. fr., I, 3005. Aubry et Rau, *loco supra cit.*—Remiterea actului în mâna unui avocat spre a urmări un proces, nu constituie însă un mandat tacit de a primi plata în numele creditorului. (Cpr. L. 86, Dig., 46, 3, *De solutionibus*). Pothier, II, 513. Laurent, XVII, 530. Demolombe, XXVII, 147. Massé-Vergé, *loco supra cit.* Larombière, III, art. 1239, No. 12. Pand. fr., I, 3021 urm. Molitor, III, 964. T. Huc, VIII, 22.

Alegerea de domiciliu sau la un particular sau la un avocat pentru efectuarea plăței, nu conferă de asemenea persoanei a cărei domiciliu s'a indicat, mandatul tacit de a primi plata. Baudry, II, 1024. Pand. fr., I, 3029 urm. Laurent, XVII, 531. G. Giorgi, VII, 80. T. Huc, VIII, 22. Massé-Vergé, *loco supra cit.* Demolombe, XXVII, 153 urm. Larombière, III, art. 1239, No. 10. Cas. fr. D. P. 93. 1. 184. — În ori ce caz, chestiunea de a se ști dacă din clausele actului sau din faptele și împrejurările cauzei resultă sau nu posibilitatea unui mandat tacit, se apreciază în mod suveran de instanțele de fond și scapă de censura Casației. Cpr. Cas. fr. D. P. 77. 1. 150. D. P. 91. 1. 136.

Alegerea de
domicil la o
persoană nu
conferă ace-
stei persoane
mandatul ta-
cit de a pri-
mi plata.

eală însă, debitorul va face foarte bine de a cere un mandat formal, căci el nu trebuie să plătească de cât creditorului sau unui imputernicit al său (art. 1096).

Plata făcută
unui manda-
tar investit
cu o procură
falsă.

Plata făcută de debitor unui pretins mandatar investit cu o procură falsă, nu'l liberează în principiu, pentru că el este vinovat că n'a cercetat mai de aproape validitatea procurei, soluție care era admisă și la Romani ¹⁾.

Plata făcută unui pretins mandatar n'ar folosi debitorului de cât atunci când falșul ar fi imputabil neglijenței sau imprudenței creditorului, când, de exemplu, falșul ar fi rezultatul abuzului unei semnături în alb (*blanc-seing*), pe care creditorul ar fi avut imprudența de a o remite debitorului. Consecințele falșului se vor suferi, în asemenea caz, de creditor, pentru că falșul este rezultatul culpei sau neglijenței sale ²⁾.

Art. 309
C. com.

Prin excepție însă, în materie de cambii, care se transmit prin gir, plata făcută *de bună credință* aceluia care a devenit proprietarul ei prin un gir falș, este validă în principiu, plătitorul nefiind obligat a examina autenticitatea girurilor care au ajuns până la dânsul (art. 309 C. com.), și aceasta pentru a nu se pune o pedică transmiterii efectelor de comerț, căci dacă debitorul ar putea să se sustragă de la plată, sub cuvânt că girul ar fi falș, transmiterea efectelor de comerț, creată pentru a se înlesni transacțiunile comerciale, n'ar mai fi de nici un folos ³⁾.

Legiuitorul neapărând de cât pe plătitorul de bună

¹⁾ „*Si nullo mandato intercedente, debitor falsò existimaverit voluntate mea pecuniam se numerare, non liberabitur*“. (L. 34, § 4, Dig., 46, 3, *De solutionibus*). Cpr. Laurent, XVII, 525. Demolombe, XXVII, 138. Marcadé, IV, 685. Demante, V, 178 bis II. Aubry et Rau, IV, § 317, p. 154, 155. Pand. fr., I, 2795. Larombière, III, art. 1239, No. 16. Baudry, II, 1024. Duranton, XII, 48. T. Huc, VIII, 20. G. Giorgi, VII, 85. Molitor, *op. cit.*, III, 968.

²⁾ Molitor, Laurent, Aubry et Rau, T. Huc, *loco suprâ cit.* Demolombe, XXVII, 139. Pand. fr., I, 2996. Larombière, III, art. 1240, No. 2. Trib. Paris, 3 martie 1891, sentința citată de T. Huc, 20, p. 33, n. 4.

³⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1240, No. 2. Aubry et Rau, IV, § 317, p. 155. T. Huc, VIII, 20. Molitor, III, 968. G. Giorgi, VII, 85. Duranton, XII, 68. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 297. David Supino, *Il Cod. di comm. italiano commentato*, III, 272.

credință, rămâne bine-înțeles că tribunalele ar putea să'l declare neliberat, de câte ori s'ar dovedi rea credință din partea lui sau o neglijență nescusabilă.

Mai mult încă, pentru ca plătitorul să fie liberat, plata trebuie să se facă la scadență, căci art. 316, § 2 C. com. prevede că acel care plătește o cambie înainte de scadență este răspunzător de validitatea plăței⁴⁾; și art. 317 din acelaș Cod adaogă că plata unei cambii făcută în mânele posesorului ei liberează pe debitor, *dacă e făcută la scadență*.

Mandatul, fără a fi fals, poate să fie expirat sau revocat, așa în cât debitorul să fi plătit în mânele unei persoane lipsită de calitate. Naște atunci întrebarea dacă plata făcută în asemenea împrejurări este sau nu validă. Plata făcută în mânele unui mandatar a cărui mandat este revocat sau expirat.

Trebue să facem următoarea distincțiune, pe care o făceau și Romanii²⁾: Sau debitorul a plătit în mânele fostului mandatar, pe când el știa sau trebuia să știe că mandatul nu mai există (de ex. mandatul era dat pentru un anume timp hotărât prin contract, și acest timp expirase), și în asemenea cas, plata este nulă și neoposabilă creditorului; sau debitorul a plătit de bună credință în mânele fostului mandatar, necunoscând și neavând de unde să cunoască încetarea mandatului, și în asemenea caz, plata este validă, creditorul având recurs contra fostului său mandatar (art. 1554, 1558)³⁾.

Se întâmplă câte o dată că părțile, de comun acord, Affectus solutionis gratia.

¹⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, IV, 295. D. Supino, *op. cit.*, III, p. 193 urm.—Nu înțeleg pentru ce Dl. I. Bohl, care a tradus în limba franceză Codul nostru de comerț (Paris, 1895) și care, după citațiile ce face, dovedește că este în curent de tot ce se petrece în lumea noastră juridică, a omis de a traduce § 2 al art. 316, care și are corespondentul său atât în Codul italian (art. 294) cât și în Codul francez (art. 144). Aceasta nu poate fi de cât o scapare din vedere a traducătorului.

²⁾ L. 12, § 2; L. 34, § 3; L. 51, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 510. Molitor, III, 969. Demolombe, XXVII, 141, 142. Demante, V, 178 bis III. Laurent, XVII, 524. Larombière, III, art. 1239, No. 16. Pand. fr., I, 3001. T. Huc, VIII, 21. Marcadé, IV, 685.—Astfel, debitorul nu mai poate face nici o plată în mânele mandatului creditorului, când acest din urmă i-a adus la cunoștință revocarea mandatului ce dăduse unei a treia persoane. C. Nancy. D. P. 96. 2. 346.

determină prin convenția lor o persoană, de ex., un creditor al creditorului¹⁾, sau avocatul care a făcut actul, spre a primi plata. Această persoană, care se numea în dreptul roman și se numește și astăzi *adjectus solutionis causa* sau *gratia*²⁾, poate în mod valid să primească plata de la debitor și să dea chitanță descărcătoare³⁾, și aceasta chiar dacă debitorul ar fi apucat a plăti o parte din datorie creditorului⁴⁾, fără a putea însă în principiu să noveze datoria, s'o remită debitorului, s'o compenseze, etc., afară de casurile, bine înțelese, în care părțile ar fi manifestat o intenție contrară⁵⁾.

Deosebiri între mandat și adjectio solut. gratia.

Persoana adaosă într'o convenție pentru primirea plății nu este un mandatar al creditorului, pentru ca acesta

Plata făcută creditorului creditorului.

¹⁾ Plata făcută creditorului creditorului, fără ca acest creditor să fi fost indicat de părți pentru primirea ei, nu liberează în principiu pe debitor. În adevăr, debitorul care plătește datorile creditorului său gerând afacerile acestuia, va avea drept a fi despăgubit cu plata făcută, de câte ori gestiunea sa a fost utilă (art. 991), și dacă această sumă este lichidă, el o va opune în compensația creditorului său (art. 1145). Plata făcută de debitor creditorului creditorului va fi deci cârmuită de regulile relative la gestiunea de afaceri. L. 11, § 5, Dig., 13, 7, *De pignoratitia actione*, prevede, ce e dreptul, că dacă locatarul principal a unui imobil subînchiriază și el, la rëndul lui, o parte din acest imobil unei alte persoane, acest al doilea sub-locatar este de drept liberat prin plata făcută locatarului primitiv... *nam Iulianus scribit solci ei posse*; însă această dispoziție excepțională nu este aplicabilă în specie. Cpr. Molitor, III, 966, 968. G. Giorgi, VII, 83.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 162 n. 1 și t. V, p. 101, t. și nota 1. Cpr. L. 95, § 5, Dig., 46, 3, *De solutionibus*; L. 55, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*. Veđi Maynz, II, § 206, n. 13 și § 288, n. 10. Molitor, *op. cit.*, I, 69. Pothier, II, 57.

³⁾ Pothier, II, 516. Molitor, III, 970. Demolombe, XXVII, 159. Laurent, XVII, 521. Pand. fr., I, 3096. Larombière, III, art. 1239, No. 9. G. Giorgi, VII, 74. Duranton, XII, 53. T. Huc, VIII, 21. Thiry, III, 48. Baudry, II, 1024.

⁴⁾ În asemenea caz, restul se va plăti celui de al treile *adjectus solutionis gratia*. „*Reliquum promissor recte Titio dabit*“ (L. 71, Pr., Dig., 46, 3, *De solutionibus*). Cpr. Demolombe, XXVII, 164. Pand. fr., I, 3012. Duranton, XII, 53. G. Giorgi, VII, 74.

⁵⁾ Cpr. L. 27, Pr., Dig., 2, 14, *De pactis*; L. 10, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Veđi Pothier, II, 592. Molitor, I, 69. Duranton, XII, 53 și 277. Pand. fr., I, 3105, 3106.

să'i poată revoca mandatul când va voi (art. 1552), ea ținând puterile sale de la ambele părți contractante; aceste puteri nu pot fi revocate de cât de comun acord prin consimțământul tuturor părților; de unde rezultă că în tot timpul cât puterile conferite unui *adjectus solutionis gratia* n'au fost revocate de ambele părți, plata poate fi făcută în mod valid în mâinile lui, mai cu samă dacă el n'a pierdut capacitatea ce avea în momentul contractului, sau dacă el fiind incapabil și creditorul având cunoștința despre incapacitatea sa, l'a agreat cu toate aceste ¹⁾.

O altă deosebire între mandat și *adjectio solutionis gratia* este că această din urmă nu se stinge prin moartea mandantului, ca mandatul, ci numai prin moartea aceluia *adjectus solutionis gratia*, pentru că această *adjectio*, ca și mandatul, este un act de încredere personală (art. 1552) ²⁾.

Am văzut că debitorul nu se poate libera de cât plă-tind creditorului în persoană, sau mandatarului său convențional special ori general, fie că acest mandat este expres sau tacit; de unde rezultă că el nu se poate libera prin plata făcută unui creditor al creditorului ³⁾, nici aceluia care s'ar fi constituit gerantul de afacere al creditorului . . . *qui se ultro alienis negotiis offert* ⁴⁾. Debitorul nu va putea, în asemenea caz, să fie liberat de cât prin ratificarea gestiunii din partea creditorului: *Ratihabitio mandato comparatur* ⁵⁾.

Plata făcută gerantului de afaceri a creditorului.

În caz de a fi făcut plata unui gerant de afaceri a creditorului, debitorul va fi în drept de a cere această ^{Act. în repetiție contra gerantului.}

¹⁾ Cpr. L. 38, Pr. și L. 95, § 6, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Pothier, II, 524. Pand. fr., I, 3097. Demolombe, XXVII, 160. Laurent, XVII, 521. Duranton, XII, 53. Aubry et Rau, IV, § 317, p. 154. Vigié, II, 1437. Vezi și autorii citați în nota precedentă.

²⁾ Molitor, *op., cit.*, I, 69 și III, 970.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 462, nota 1.

⁴⁾ L. 34, § 4, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

⁵⁾ L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Vezi *suprà*, p. 443, nota *in fine*. Cpr. Molitor, III, 968. Demolombe, XXVII, 137. F. Herman, III, art. 1239, No. 79. G. Giorgi, VII, 84. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, 461. Vezi și L. 58, Pr., Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Si quis offerenti se negotiis alienis bona fide solverit, quando liberetur? Et ait Julianus, cum dominus ratum habuerit, tunc liberari*“.

plată înapoi prin condicțiunea *sine causa*, dacă el a înțeles a fi liberat de îndată, pentru că, în asemenea caz, el a considerat pe gerant ca mandatarul creditorului. Dacă însă el a știut că gerantul nu are nici un mandat de la creditor, el nu va putea să ceară plata înapoi de cât atunci când creditorul va fi refuzat a o ratifica ¹⁾.

Plata făcută
substituitului
mandatarului.

In fine, autorii se întrebă dacă plata poate în mod valid fi făcută unui sub-mandatar al mandatarului, și răspunsul este că, de câte ori mandatarul avea puterea de a substitui pe altul în locul lui, plata făcută în mânele substituitului este validă în privința creditorului ²⁾ (art. 1542, 1546).

Dreptul mandatarului de a substitui pe altul în locul său.
Art. 1542.

Trebue însă să observăm, cu această ocaziune, că mandatarul are dreptul de a substitui pe altul în locul său, chiar dacă mandatul nu'i conferă această facultate, destul este că ea să nu'i fi fost interzisă fie în mod expres, fie tacitamente. În adevăr, mandatarul fiind, după art. 1542, responsabil față cu mandantele de substituitul său, când nu'i s'a conces facultatea de a'și substitui pe altul, de aci rezultă implicit că dreptul de substituie există, chiar când el n'a fost anume prevădut în mandat, mandatarul fiind însă, în asemenea caz, responsabil de substituitul său, ca și în cazul când substituirea a fost permisă, însă fără arătarea unei anume persoane, și persoana aleasă de mandatar este incapabilă sau insolubilă (art. 1542) ³⁾.

¹⁾ Cpr. Molitor, III, 968. „*Julianus ait, untequam dominus haberet ratum, an condici ex ea causa possit? Et ait interesse, qua mente solutio facta esset: utrum ut statim debitor liberetur, an vero cum dominus ratum habuisset. Priore casu confestim posse condici procuratori, et tunc demum extinguî conditionem, cum dominus ratum habuisset: posteriore tunc demum nasci conditionem, cum dominus ratum non habuisset*“. L. 58, Pr., Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*.

²⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1239, No. 15. G. Giorgi, VII, 81.

³⁾ Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1886, No. 31. Baudry III, 920. Thiry, IV, 229. P. Pont, *Petits contrats*, VIII, 1016 urm. Eug. Caluci, *Il Cod. di comm. commentato*, IV, 86. Laurent, XXVII, 482 urm. F. Herman, IV, art. 1994, No. 1. Baudry et Wahl, *Mandat*, 569. Guillaouard, *Mandat*, 120. Aubry et Rau, IV, § 413, p. 645, nota 14. Cpr. L. 8, § 3, Dig., 17, 1, *Mandati vel contra*.—*Contra*. Massé-Vergé, V, § 753, p. 46, nota 20. Troplong, *Mandat*, 446. Domenget, *Mandat*, I, 312, 313. Art. 664 din noul Cod german prevede că, la caz de indoeală, mandatarul nu poate să'și substituie pe altul în locul său: „*Der Beauftragte darf im Zweifel die Ausführung des Auftrags nicht einem Dritten übertragen*“.

B) Mandatari legali (art. 1096, § 1).

După art. 1096, § 1, plata poate să se facă persoanelor autorizate de lege de a primi pentru creditor, cu alte cuvinte, mandatarului său legal.

Mandatarii legali acărora plata poate și chiar trebuie să fie făcută sunt :

- 1^o Acei puși în posesiunea averii unui absent (art. 119); Art. 119.
- 2^o Epitropul minorilor sau interdișilor (art. 390, 454); Art. 390, 454
- 3^o Părintele administrator legal al averii copiilor săi minori în timpul căsătoriei (art. 343); Art. 343.
- 4^o Curatorul minorului emancipat. Acest curator nu lucrează însă singur, ca epitropul, ci asistă numai pe minor, *auctoritate interposita* (art. 428); Art. 428.
- 5^o Administratorul provisor rânduitor alienatului neinterdiș (art. 32, 35 L. din 15 Decembrie 1894 asupra alienațiilor)¹⁾; Art. 32, 35 L. din 15 dec. 1894.
- 6^o Consiliul judiciar rânduitor aceluia slab de minte (*mente captus*) (art. 445), sau aceluia care răsipește averea sa (art. 458 urm.): *qui bona sua dilacerando et dissipando profundit*²⁾; Art. 445, 458 urm. C. C.
- 7^o Barbatul, în cazurile în care el are administrațiunea averii femeii sale (art. 1242, 1286), etc. Art. 1242, 1286.
- 8^o Moștenitorul beneficiar, care administrează bunurile moștenirii (art. 714, 715 C. C., 707 Pr. civ.)³⁾.

Prin aplicarea principiilor de mai sus, art. 423 din Codul de comerț declară că căraușul este responsabil de faptele subordinațiilor săi, de ale tuturor căraușilor succesivi și de ale ori-cărei alte persoane căreia dânsul i-a încredințat facerea transportului. Vezi asupra acestui text. Caluci, *op. cit.*, IV, 246 urm., p. 317 urm. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, IV, 2630 și 2634. Art. 423 C. com.

¹⁾ Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1895, No. 22.

²⁾ L. 1, Pr., Dig., 27, 10, *De curatoribus furioso*, etc. — După Codul Caragea, modificat în această privință prin legea din 1834, cineva nu putea fi considerat ca răsipitor, de cât atunci când răsipea în cheltueli nebunești (*netrebnice spre întimpinarea desfătărilor și a plăcerilor sale*) cel puțin a treia parte din averea sa, soluție care era admisă și în dreptul vechiu francez. Vezi t. II, p. 352, n. 3.

³⁾ Moștenitorul beneficiar se consideră, în adevăr, ca un mandatar legal în cât privește raporturile cu creditorii și le-

Plata făcută reprezentantului mandatarului legal. Plata poate fi făcută nu numai mandatarului legal, dar și reprezentantului sau mandatarului său. Astfel, plata datorită unui minor aflat sub tutelă, sau unei femei măritate, se poate face, în timpul minorității sau a căsătoriei, nu numai episcopului, femeii sau barbatului, dar și mandatarilor acestora.

În urma ajungerei minorului la majoritate (art. 434), sau a desfacerei căsătoriei femeii măritate, mandatarul episcopului sau al barbatului nu mai are însă calitatea de a primi plata. (Cpr. L. 96, Pr., Dig., 46, 3, *De solutionibus*).¹⁾

Plata făcută unui mandatar legal a cărui puteri au încetat. Se poate întâmpla ca un debitor să fi făcut o plată unui fost mandatar legal sau judiciar a cărui puteri ar fi încetat. Ei bine, plata va fi cu toate acestea validă, dacă ea a fost făcută de bună credință și debitorul n'a putut să aibă cunoștința de încetarea puterilor mandatarului²⁾. Cu alte cuvinte, vom aplica mandatului legal sau acelui judiciar ceea ce am spus în privința mandatului convențional (art. 1554, 1558)³⁾. O eroare grosolană sau o imprudență nescusabilă din partea debitorului nu echi-valează cu buna credință.

C) Mandatari judecătorești (art. 1096, § 1).

Dreptul de a primi plata în numele creditorului poate, în fine, în unele cazuri, să fie conferit de justiție. În aceste cazuri, mandatul se dă judecătoresc sau judiciar, pentru că mandatarul deține puterea sa de la justiție.

Mandatari judecătorești. Persoanele care dețin puterile lor de la justiție sunt: curatorul însărcinat cu reprezentarea persoanelor presupuse absente (art. 99 C. C. 623 Pr. civ.), sau condamnate prin

gatarii, mandatul său având însă o natură particulară. Cpr. T. Huc, V, 232 urm. Laurent, X, 130 urm. Vezi și t. III a lucr. noastre, p. 396.—Vezi însă Demolombe (XV, 228 urm.), care dă că moștenitorul nu reprezintă de cât pe defunct. Curtea din Amiens (D. P. 90. 2. 117) a decis de asemenea că moștenitorul beneficiar nu este mandatarul legal al creditorilor și legatarilor, însă aceste soluțiuni sunt cu drept cuvânt criticate. Vezi T. Huc, V, 232, 234.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 511. Demolombe, XXVII, 167. Laurent, XVII, 522. Pand. fr., I, 3121. Larombière, III, art. 1239, No. 20.

²⁾ Cpr. L. 32; L. 45, § 1, Dig., 46, 3, *De solutionibus*, etc.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 461. Cpr. Pand. fr., I, 3122. Larombière, *loco cit.*, No. 21, 24. Duranton, XII, 54.

contumacie (art. 476 Pr. pen.); acel rânduitor condamnaților, care se găsesc în stare de interdicție legală (art. 13, 16 C. pen.); ¹⁾ curatorul unei moșteniri vacante (art. 725, 726) ²⁾; administratorul provisor rânduitor persoanelor care urmează a fi interzise (art. 443 C. C.); sindicii însărcinați cu administrațiunea falimentelor, și care astăzi, după legea din 20 Iunie 1895, sunt funcționari publici (art. 726 urm. C. com.). Sentința declarativă de faliment rădicând, în adevăr, de drept falitului, din ziua pronunțării sale, administrațiunea tuturor bunurilor sale, chiar și a celor dobândite în timpul falimentului, ori ce plată datorită falitului va trebui să fie făcută sindicului (art. 713 C. com.) ³⁾. Sechestrul judiciar este tot un mandatar judiciar ⁴⁾.

¹⁾ Și sub Codul Calimach, acei osândiți la o închisoare îndelungată aveau un curator însărcinat cu administrația averii lor (art. 371 C. Calimach, 279 C. austriac). Veți și art. 1159 din acelaș Cod (868 C. austriac), după care acel osândit pentru o vinovăție mare, nu putea să facă nici o tocmală puternică în tot timpul pedepsei sale. Cpr. tom. II a lucr. noastre, p. 293, n. 3. Art. 371, 1159
C. Calimach.

²⁾ Curatorul rânduitor unei moșteniri vacante, conform art. 725 C. C., represintă în acelaș timp și pe creditorii și pe moștenitorii cari s'ar putea înfățișa mai în urmă, însă numai în limitele lichidațiunei și pentru ceea ce tinde la această lichidare. Cpr. T. Huc, V, 252. Laurent, X, 205. De aceea, se decide în genere că el n'are calitatea de a ataca, prin acțiunea pauliană, actele ce defunctul ar fi făcut în fraudă creditorilor (art. 975), această acțiune neapartinând de cât creditorilor. Laurent, *loco cit.* C. Chambéry. D. P. 66. 5. 450. Trib. Paris. *Pand. Périod.* 93. 2. 144. Veți și t. V a lucr. noastre, p. 240; n. 1. — El nu poate de asemenea să intervie într'un proces în care s'ar rădica chestiunea dacă cutare persoană are sau nu are calitatea de moștenitor. Misiunea sa consistă în a administra averea de moștenire pentru moștenitor, ori care ar fi el. Cpr. T. Huc, V, 252. Chauveau-Carré, *Lois de la procéd. cir.*, VI, partea II, Q. 3249 bis, p. 888, ed. 4-a, din 1873. Puterile cu-
ratorului u-
nei moșteniri
vacante.

³⁾ Veți *suprà* p. 454, nota 1.

⁴⁾ Veți asupra puterii sechestrului, *suprà*, p. 313, n. 6. Se-
chestrul judiciar putea fi rânduitor și sub codul Calimach: Art. 451 Cod.
Calimach.
„Dacă nu se va arata îndată, dice art. 451 din acest Cod. (347 C. austriac), cine se află într'o stăpânire neprihănită, și în cât o parte și alta are dreptate să ceară judecătorescul ajutor, atunci trebuie să se încredințeze lucrul de pricină în păstrarea judecătoriei, sau a altui cuiva, până când se va cerceta și hotări pricina pentru stăpânirea lucrului“.

Creditorul
popritor.
Art. 455 urm.
Pr. civ.
Controversă.

Majoritatea autorilor mai consideră încă ca mandatar judiciar creditorul, care, poprind în mânele celor de al treile sumele datorite debitorului seu, în baza art. 455 urm. Pr. civ., a obținut o hotărîre care condamnă pe cel de al treile poprit a face plata în mânele sale. Pentru a se ajunge la acest rezultat cu totul straniu, se dice că creditorul popritor este un mandatar judiciar *in rem suam*, fiind că poprirea a fost făcută în interesul său, însă că el este în acelaș timp mandatarul debitorului a cărui sume s'au poprit, fiind că acest debitor este liberat prin efectul poprirei ¹⁾.

Alții observă însă că creditorul popritor exercită un drept propriu al său; însă de câte ori el a poprit o sumă de bani datorită de alții debitorului său, consemnarea acestei sume este inutilă, de câte ori el este singurul creditor popritor, și în asemenea caz, el este imputernicit a primi direct ceea ce i se datorește ²⁾.

Plata făcută posesorului creanței.

Art. 1097. — Plata făcută cu bună credință aceluia ce are creanța în posesiunea sa, este valabilă, chiar dacă în urmă posesorului ar fi evins. (Art. 993, 996, 1096, 1337 C. C. Art. 317 C. com. Art. 1240 C. fr.).

Art. 317 C. com. — Plata unei cambii făcută în mânele posesorului la scadență și fără opozițiune din partea cui-va, liberează pe debitor ³⁾. (Art. 1097 C. C. Art. 309 C. com. Art. 145 C. com. fr. Art. 35 L. belg. din 20 mai 1872).

Am vedut că plata, pentru a fi validă, trebuie să se facă creditorului, sau mandatarului său convențional, legal ori judecătoresc (art. 1096).

Câte o dată legea asimilează creditorului persoane care n'au această calitate. Astfel, art. 1097 decide că plata făcută cu bună credință aceluia ce are creanța în

¹⁾ Cpr. Laurent, XVII, 519. Baudry, II, 1024. Demolombe, XXVII, 165. Larombière, III, art. 1239, No. 18. Pand. fr., I, 3110.

²⁾ Cpr. T. Huc, VII, 183, 185, 187 și VIII, 19, *in fine*.

³⁾ Textul corespunzător fr. (art. 145 C. com. și L. belgiană din 1872, art. 35) prevăd că acel care plătește o cambie la scadență, fără nici o opoziție, e presupus a fi liberat, *est présuné valablement libéré*.

posesiunea sa, este validă, chiar dacă în urmă, posesorul ei ar fi evins de adevăratul creditor.

A avea posesiunea unui lucru, însemnează a avea de-tențiunea lui, cu intențiunea de a'l trata ca al său (art. 1846), și această intențiune este presupusă până la dovada contrară (art. 1854). Ori, o creanță, fiind un lucru incorporeal, nu este susceptibilă de detențiune. În adevăr, dacă ea este constatată prin un titlu (*instrumentum probationis*)¹⁾, nu se poate dice că detentorul titlului are posesiunea ei, pentru că el nu poate dispune de dânsa cum ar face pentru un lucru material, fiind că însuș titlul numind pe creditor, arată că el nu aparține detentorului.

Numai în cât privește valorile sau titlurile la purtător, detentorul fiind presupus proprietarul lor, plata făcută de bună credință în mânele sale este validă. Fiind însă că aceste titluri au putut fi pierdute sau furate, o lege specială, din 1883, permite proprietarului lor, prin îndeplinirea unor anume formalități, de a face nevalide față cu dânsul transmisiunile și plata titlului pierdut sau furat²⁾.

Titluri la purtător. L. din 21 Ianuar 1883.

Afară de aceste cazuri excepționale, creanța fiind raportul obligator dintre creditor și debitor, ea se deosebește de titlul scris care o constată, și posesiunea titlului nu conferă, după cât am vedut, detentorului facultatea de a exercita drepturile creditorului. Art. 1097 n'a putut deci să aibă în vedere acest caz.

Textul are în vedere o ipoteză prevădută de Pothier (II, 503), adică cea în care cineva se găsește în posesiunea unei universalități de bunuri în care se găsesc creanțe.

Ipoteza prevădută de art. 1097.

Posesorul unei creanțe nu este deci, în cazul de față,

¹⁾ Cuvântul *titlu* are, după cât vedem, două înțelesuri deosebite: el însemnează sau însuș dreptul și intemeierea lui, sau instrumentul de dovadă (*instrumentum probationis*) (art. 628, 1189).

²⁾ Vezi legea din 21 Ianuar 1883 pentru titlurile la purtător pierdute, distruse, furate, etc. Vezi și art. 58 Cod. comercial. Cpr. L. fr. din 5 Iulie 1872. V., în privința legii sus citate, o monografie a D-lui A. Buchère în *Revue pratique*, anul 1873, t. 35, p. 129 urm. Cpr. Al Degré, *Dreptul* din 1894, No. 82 și 86. Al. Cerban, *Despre actele juridice cele mai importante făcute în patrimoniul altuia* (Iași, 1899), p. 7 urm. — În cât privește cambiile pierdute sau sustrase, vezi art. 354—357 C. com.

detentorul titlului care servește de dovadă, ca în materie de titluri la purtător, ci acela, care, fără a fi adevăratul creditor, lucrează ca atare, primind, de ex., dobândile, făcând urmăriri, acordând termene, etc., și pare a avea aceeași calitate în ochii terților.

A fi posesorul unei creanțe, în sensul art. 1097, înseamnă deci a fi investit, cel puțin în aparență, cu calitatea care conferă dreptul de a executa creanța și de a o aduce la îndeplinire ¹⁾.

Dacă cineva este sau nu posesorul creanței și, prin urmare, are sau nu calitatea de a primi plata, aceasta este o chestie de fapt, care scapă de controlul Casației ²⁾.

Moștenitor
aparent.

Astfel este, de exemplu, moștenitorul aparent și putativ, care a pus mâna pe o moștenire ca ruda cea mai apropiată a defunctului, atunci când exista o altă rudă într'un grad mai apropiat, sau un moștenitor testamentar care îl exclude de la moștinerea ab intestat.

Tot astfel este și moștenitorul testamentar, care ar fi pus mâna pe o moștenire în baza unui testament recunoscut mai târziu fals sau anulat pentru un viciu de formă.

Legatarul va fi considerat ca moștenitor aparent, chiar dacă el n'ar fi îndeplinit formalitățile punerii în posesiune (art. 653, 889, 891, 895, 899), atunci când el era de fapt în posesiunea averii ³⁾.

Cesionarul
unei creanțe.

Art. 1097 fiind aplicabil și posesorilor cu titlu particular, cesionarul unei creanțe a cărei act a fost mai în urmă desființat sau anulat, va putea fi considerat ca posesorul ei, și va avea, prin urmare, calitatea de a primi plata, și aceasta chiar înainte de a se fi îndeplinit dispozițiile art. 1393 ⁴⁾.

Cesiune
falsă.
Controversă.

Aceiași soluție ar fi, după unii, aplicabilă chiar dacă

- 1) Pand. fr., I, 3141 urm. Thiry, III, 48. Demolombe, II, 236 și XXVII, 181 urm. Baudry, II, 1025. Mourlon, II, 1336. T. Huc, VIII, 23 urm. Laurent, XVII, 543 urm. Boissonade, *op. cit.*, II, 462. Vigié, II, 1438. Demante, V, 179 bis I. Marcadé, IV, 686. Arntz, II, 1671 și III, 166.
- 2) Cpr. Laurent, XVII, 544. F. Herman, III, art. 1240, No. 19. T. Huc, VIII, 25. Cas. fr. D. P. 62. 1. 225.
- 3) Cpr. Laurent, XVII, 545. T. Huc, VIII, 23, *in fine*. Cas. fr. D. P. 68. 1. 155.
- 4) Cpr. T. Huc, VIII, 21. Laurent, XVII, 547. Demolombe, XXVII, 185. Demante, V, 179 bis III. Larombière, III, art. 1240, No. 1. F. Herman, III, art. 1240, No. 17. Arntz, III, 166. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Vente*, 1840, nota 1.

actul de cesiune ar fi fost mai în urmă recunoscut fals, așa în cât purtătorul unui act de cesiune recunoscut fals trebuie, în acest sistem, să fie considerat ca posesorul creanței și să aibă calitatea de a primi plata, dacă plătitorul a fost de bună credință ¹⁾.

Sunt deci considerați ca posesori ai creanței: 1^o moș-
tenitorul sau un alt succesor aparent și putativ; 2^o cesiona-
rul aparent a unei creanțe nominative; 3^o posesorul unui
titlu plătitor la purtător. Plata făcută *de bună credință* în
mâna acestor persoane este validă, pentru că debitorul a
crezut că are a face cu adevăratul creditor, și pentru că
acest posesor a creanței putea chiar să-l constrângă la plată.

În privința efectelor de comerț nominative (cambii,
bilete la ordine, etc.), plata făcută de bună credință cesio-
narului aparent va fi de asemenea validă, dacă ea a fost
făcută *în urma scadenței* (art. 316, § 2, 317 C. com.),
chiar dacă girul ar fi fals, plătitorul nefiind obligat a exa-
mina autenticitatea girurilor ajunse până la dânsul (art.
309 C. com.) ²⁾.

Pentru ca plata făcută posesorului creanței să fie ți-
nută în samă, nu se cere ca ea să fi fost primită de bună
credință, ci să cere numai ca plătitorul să fi fost de bună
credință, adică să fi crezut că are a face cu adevăratul
creditor.

Dacă plătitorul este de bună credință, plata făcută
în asemenea condițiuni este validă, chiar dacă ea a avut
loc *înainte de scadență*, condiția ca ea să fie făcută în ur-
ma scadenței nefiind prescrisă de cât în privința cambi-
ilor (art. 316, 317 C. com.).

Legiuitorul nu putea, în adevăr, raționalmente vor-
bind, să prescrie, în privința creanțelor civile, ca plata
să se facă numai în urma scadenței, așa cum a prevădut
în privința cambiilor, pentru că el nu'și ar mai fi atins
scopul. De câte ori debitorul este de bună credință, el

¹⁾ Laurent, XVII, 547. — *Contrà*. T. Huc, VIII, 24. Demante, V, 179 bis III. Aubry et Rau, IV, § 317, p. 155. Demolombe, XXVII, 186. Larombière, III, art. 1240, No. 2. F. Herman, III, art. 1240, No. 18.

În cât privește plata făcută unui mandatar investit cu o procură falsă, veți *suprà*, p. 460.

²⁾ Veți *suprà*, p. 460.

n'are nevoie să aștepte ca creanța să fi ajuns la scadență, pentru că aceasta ar implica că el are bănueli asupra dreptului posesorului creanței, și atunci n'ar mai fi de bună credință. Afară de aceasta, din două lucruri unul: sau termenul a fost stabilit în interesul debitorului, ceea ce se va întâmpla cele mai multe ori (art. 1024), și în asemenea caz, el putând să renunțe la beneficiul lui și datoria devenind exigibilă prin voința sa, el n'a plătit înainte de termen; sau termenul a fost statornicit în favoarea creditorului, și în asemenea caz, creditorul aparent sau posesorul creanței, după cum îl numește art. 1097, cerând plata sau consimțind a o primi, a renunțat la beneficiul termenului, și în asemenea caz, nu se poate dice că datoria a fost plătită înainte de termen ¹⁾.

Casurile în care art. 1097 nu este aplicabil.

Pentru ca plata făcută de bună credință posesorului creanței nu numai de debitor, dar și de o altă persoană interesată sau nu la stângerea datoriei ²⁾, fie în urma expirării termenului, fie înainte de expirarea lui, să fie validă, trebuie să fie vorba de o plată efectivă, care să consistă în executarea obligațiunei. Art. 1097 nu va fi deci aplicabil convențiunilor prin care debitorul, fără a opera o plată reală, s'ar fi împacat, în privința datoriei, cu posesorul creanței, dobândind de la dânsul o remitere totală sau parțială, sau făcând o novațiune. Aceste acte n'ar fi deci opozabile adevăratului creditor, care s'ar prezenta mai târziu spre a cere plata ³⁾.

Până acum ne am ocupat despre plata făcută în mânele moștenitorului aparent, și am văzut că art. 1097 o declară validă și opozabilă creditorului, dacă debitorul a fost de bună credință, rămânând, bine înțeles, ca adevăratul creditor, care a fost neglijent și nu s'a interesat de soarta creanței sale, să exercite recursul său contra posesorului creanței, care a primit plata ⁴⁾, recurs care nu va

1) Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, 464, p. 507. T. Huc, VIII, 25. Demolombe, XXVII, 189. Pand. fr., I, 3165. Larombière, III, art. 1240, No. 9.

2) Cpr. Demolombe, XXVII, 190. T. Huc, VIII, 25. Pand. fr., I, 3168.—Vezi însă Larombière, III, art. 1240, No. 6.

3) Cpr. T. Huc, VIII, 25. Pand. fr., I, 3163. Larombière, III, art. 1240, No. 8. Demolombe, XXVII, 187, 188.

4) „*Quod autem possessori solutum est, an restituere debeat, videmus? Et si bonae fidei possessor fuit, sive non, debere restituere placet: et quidem, si restituerit, ut Cassius scribit, et*

produce nici un rezultat, dacă posesorul este insolubil.

Ce trebuie să decidem în privința actelor de administrație și de înstrăinare făcute de moștenitorul aparent în timpul posesiunii sale? Aceste acte făcute de dânsul fi-vor ele nule, ca unele ce emană de la un posesor lipsit de ori ce drepturi, sau fi-vor ele valide în interesul celor de al treile, care au contractat cu dânsul?

Această chestiune, pe care am mai examinat-o odată ¹⁾, este din cele mai controversate.

După părerea generalmente admisă, se face o distincțiune între actele de administrație și acele de dispoziție.

Actele pur conservatorii și de simplă administrație, precum ar fi, de exemplu, contractele de închiriere încheiate pe un period de cinci ani cel mult (art. 427, 534, 1268, 1419) ²⁾, vândarea obiectelor supuse stricăciunii, etc. făcută, bine înțeles, cu autorizarea justiției, ar fi valide, pentru că asemenea acte putând să emane de la cei care nu au calitatea de moștenitori și care renunță la moștenire (art. 690, 707), pot să emane și de la cei care n'au avut nici un drept asupra moștenirii ³⁾. (Cpr. art. 110, 111, 1097 C. C.).

De asemenea, hotărârile pronunțate în favoarea sau în contra moștenitorului aparent vor fi opozabile adevăratului proprietar, dacă moștenitorul a pledat de bună credință, fără ca să existe colusiune între dânsul și pretinsul

Actele de înstrăinare sau administrație făcute de moștenitorul aparent. Controversă.

Actele de administrație. Controversă.

Hotărâri pronunțate în contra moștenitorului aparent.

Iulianus libero sexto, liberari ipso jure debitores. L. 31, § 5, Dig., 5, 3, *De hereditatis petitione*. Din acest text, precum și din L. 25, § 17, *in fine*, Dig., *locò cit.*, rezultă că, la Romani, debitorul nu era liberat de cât atunci când posesorul creanței restituea creditorului (adevăratului moștenitor) obiectele sau banii primiți de dânsul. Cpr. Arntz, II, 1671. Maynz, *Dr. rom.*, III, § 411, p. 513. Molitor, III, 967. Veđi și t. III, a lucr. noastre, p. 683, n. 1.

¹⁾ Veđi t. III, p. 682 urm.

²⁾ Veđi t. II, p. 266, 584; t. III, p. 398, 425, n. 2; t. V, p. 313, n. 2 și *tr. fr.* p. 222.

³⁾ Arntz, II, 1671. Répert. Dalloz, *Supplém. Succes.*, 469. Demolombe, II, 236, 237. Demante, I, 176 bis IV. Guillouard, *Louage*, I, 56. Thiry, II, 103. Baudry et Wahl, *Succesions*, I, 1246. Aubry et Rau, VI, § 616, p. 437. Veđi și t. III a lucr. noastre, p. 682, t. și n. 3. Daniel de Folleville, *Essai sur la vente de la chose d'autrui*, Revue pratique, t. 32, anul 1871, p. 526, No. 32. Acollas, II, p. 181.—*Contrà*. Laurent, IX, 557, 558.

său adversar, pentru că procesele sunt niște acte de administrație și de gestiune, de vreme ce conservarea bunurilor atârnă adese-ori de curmarea lor într'un sens sau altul ¹⁾).

Instrăinările
făcute de
moștenitorul
aparent.
Validitatea
instrăinări-
lor mobile-
lor corpo-
rale.

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă instrăinările făcute de moștenitorul aparent, sunt sau nu valide față cu adevăratul proprietar, chestiunea este foarte controversată și mai multe sisteme au fost propuse. Mai întâi, toți autorii sunt de acord pentru a decide că instrăinarea mobilelor corporale este validă, dacă cumpărătorul a fost de bună credință (art. 1909) ²⁾.

Nevalidita-
tea instrăi-
nărilor cu ti-
tlu gratuit
făcute de
moștenitorul
aparent.

Apoi, se admite, de asemenea, că moștenitorul aparent, chiar de bună credință, nu poate să dispună cu titlu gratuit de averea de moștenire, și că adevăratul proprietar ar putea tot-deauna să revendice lucrul dăruit sau legat de la donatari sau legatari, dacă acțiunea n'a fost prescrisă ³⁾.

Expropriare
silită. Vali-
ditate. Art.
1824.

În fine, se decide că instrăinările silite sau expropriate dobândite de bună credință contra moștenitoru-

Transacțiuni.
Controversă.

¹⁾ Arntz, II, 1671. Demolombe, II, 238. Demante, I, 176 bis IV. Cpr. L. 44, Dig., 42, 1, *De rejudicata*.—*Contrà*. Laurent, IX, 559. Veși și T. Huc, V, 273, care restrânge dreptul moștenitorului aparent numai la acțiunile personale. Aceiaș controversă există și în privința transacțiilor consimțite de moștenitorul aparent. Veși t. III, p. 683, n. 2. Cpr. L. 3, § 2 și L. 17, Dig., 2, 15, *De transactionibus*. Jurisprudența declară transacțiunea validă, dacă cel de al treilea era de bună credință. Cas. fr. D. P. 89. 1. 278. *Pand. Périod.* 88. 1. 350. Sirey 89. 1. 457. Baudry et Wahl, *Contrats aléat.*, etc. 1231.—*Contrà*. Laurent, IX, 560. T. Huc, XII, 286.

Arntz, *loco supra cit.* Demolombe, II, 252 și XIV, 240. Aubry et Rau, VI, § 616, p. 437, n. 32. Daniel de Follerville, *Essai sur la vente de la chose d'autrui*, *Revue pratique*, t. 32, anul 1871, p. 527, No. 33. Accollas, II, p. 182. Laurent, IX, 561. *Répert. Dalloz, Supplém., Success.*, 470. T. Huc, V, 274. Thiry, II, 115.

²⁾ Chestiunea de a se ști dacă art. 1909 este sau nu aplicabil la mobilele incorporale, adică la creanțe, este controversată, însă negativă este generalmente admisă. Cpr. D. de Follerville, *op. și loco supra cit.*, p. 528, No. 34, text și n. 1. Baudry et Tossier, *Prescription*, 840. Demolombe, XXIV, 486. Laurent, XXXII, 562 urm. C. Douai. Sirey 74. 1. 409 și nota lui Labbé.

³⁾ Arntz, II, 1672. Aubry et Rau, VI, § 616, p. 438 urm. Mourlon, I, 494. Laurent, IX, 561, *in fine*. Demolombe, II, 251 și XIV, 241. *Répert. Dalloz, Supplém., Success.*, 470. T. Huc, V, 274. Demante, I, 176 bis IX. Veși și t. III a lucr. noastre, p. 684, t. și n. 1.

Aplicarea
art. 1909 în
mobilele in-
corporale.
Controversă.

lui aparent de un creditor al moștenirii, în baza art. 1824, este opozabilă adevăratului moștenitor: 1^o pentru că exproprierea silită nefiind de cât mijlocul pentru creditor de a dobândi plata ce i se datorește, această plată poate în mod valid fi făcută moștenitorului creanței (art. 1097); 2^o pentru că moștenitorul aparent, în specie, este desemnat de lege sau impus prin fapte ca contradictoriu neaparat al creditorului; și în fine, 3^o pentru că adjudecatarul nu poate fi suparat de adevăratul proprietar, care este în culpă prin faptul că nu s'a arătat la timp: *Jura vigilantibus succurrunt, non dormientibus* ¹⁾.

Dar din toate chestiunile, cea mai grea este aceea a înstrăinărilor imobiliare cu titlu oneros, consimțite de bună voie de către moștenitorul aparent. Sistemul care mi s'a părut cel mai juridic, când am examinat această chestiune celebră pentru prima oară ²⁾, este acel care pune în principiu că înstrăinările imobiliare consimțite de moștenitorul aparent sunt absolut nule, chiar când vîndătorul și cumpărătorul ar fi fost ambii de bună credință, pentru că moștenitorul aparent nefiind proprietar, n'a putut să transmită niște drepturi pe care nu le avea el însuș; *Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet* (art. 1803); și *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 1770) ³⁾.

Unii ajung la acelaș rezultat, fără a se referi la principiile condiției resolutorie, dicînd că moștenitorul aparent, o dată adevărul recunoscut, n'a fost nici odată proprietar și ca atare, înstrăinările consimțite de dînsul emană de la un *non dominus*, și deci nu pot face obstacol la revendi-

¹⁾ Cpr. Daniel de Folleville, *op. și loco suprâ cit.*, p. 529, No. 36.

²⁾ Veđi t. III, p. 684.

³⁾ Veđi în sensul nulității absolute, Baudry, I, 393. Baudry et Wahl, *Success.*, I, 1234, 1246. Laurent, IX, 562. Mourlon, I, 495. Duranton, I, 565, 578 bis și XIX, 352. Marcadé, I, 472. Troplong, *Vente*, II, 900 și *Hypoth.*, II, 468. D. de Foleville, *Essai sur la vente de la chose d'autrui*, 35 urm. Revue pratique, anul 1871, t. 32, p. 529 urm. Sérésia, *Pétition d'hérédité*, 231. Plasman, *Absents*, p. 168. Grenier, *Hypoth.*, I, 51. Thiry, I, p. 192, n. 1; II, 103 și 115. Cas. belg. și Trib. Bonneville. D. P. 47. 2. 30. D. P. 79. 2. 35. Dreptul din 1881, No. 48. Tot în acest sens s'a pronunțat și Curtea din București. Dreptul din 1881, No. 48.

care din partea adevăratului proprietar ale cărui drepturi sunt astăzi recunoscute ¹⁾.

Este adevărat că legiuitorul a dispus altfel în privința absentului, care se reintoarce și revendică patrimoniul său. În asemenea caz, absentul este obligat, a-și re-lua averea în starea în care se găsește, fără a putea re-voca înstrăinările consimțite de acei trimeși în posesiunea definitivă (art. 117) ²⁾: însă această regulă, privitoare nu-mai la *absenți*, fiind excepțională, nu poate fi întinsă la alte cazuri. În adevăr, nu se poate dice că acei trimeși în posesiunea averii absentului ar fi usurpatori, pentru că ei au luat locul care le-ar fi aparținut, dacă persoana a cărei existență este necertă, ar fi murit în realitate: pe când acei care au pus mâna pe o moștenire la care nu erau chemați, sunt niște adevărați usurpatori, fie că ei erau de bună sau de rea credință. Casul întâi fiind anume prevăzut de lege, acei puși în posesiunea averii absentului se găsesc într'o situație care nu presintă nici o analogie cu casul usurpării moștenirii de o persoană fără calitate; de unde rezultă că nu se poate în mod logic argumenta de la un caz la altul ³⁾.

Prin urmare, înstrăinările imobiliare emane de la un moștenitor aparent sunt nule, ca unele ce emană *a non domino*.

Ipoteci.

Aceiaș soluție este admisibilă și în privința ipotecilor ⁴⁾.

Cu toate acestea, chestiunea este, precum am spus,

¹⁾ Cpr. T. Huc, I, 452 și V, 275, 276. Baudry, I, 393, p. 226.

²⁾ Cpr. art. 369, 370 C. Calimach (278 C. austriac).

³⁾ Cpr. T. Huc, V, 270. Laurent, IX, 564.

⁴⁾ Veți, în privința ipotecilor, autoritățile citate într'un sens și în altul în Fuzier-Herman, IV, art. 2124, No. 18 și în Pand. fr., *Privil. et hypoth.*, I, 7055 urm. Jurisprudența franceză menține ipoteca, dacă acel care a consimțit a fi creditor ipotecar a fost de bună credință și dacă nu există bănuială de fraudă sau colusiune între densusul și moștenitorul aparent. Veți D. P. 77. 1. 429. Sirey 78. 1. 38. Cpr. C. Angers și Cas. fr. Gaz. trib. din 21 april 1894 și din 27 ianuar 1897. Sirey 97. 1. 316. Acollas, III, p. 744. Baudry et Loynes, *Priv. et hypoth.*, II, 1303.—*Contrà*. Troplong, *Priv. et hypoth.*, II, 468. P. Pont, *Idem*, II, 631. Martou, III, 954. Duranton, XIX, 352. Cpr. Daniel de Folleville, *Essai sur la vente de la chose d'autrui*, Revue pratique, t. 35, anul 1873, p. 266 urm., No. 140.

foarte controversată, și mai multe sisteme sunt în prezență ¹⁾). Jurisprudența și o parte din doctrină mențin, în adevăr, înstrăinările imobiliare sevêrșite de moștenitorul aparent, fără a se distinge între moștenitorul legitim și acel care deține dreptul său de la o dispoziție testamentară ²⁾, însă nu sunt de acord asupra condițiilor ce urmează a fi îndeplinite. Astfel, unii mențin aceste înstrăinări, sub condițiunea că atât vîndătorul (moștenitorul aparent) cât și cumpărătorul să fie de bună credință ³⁾; iar alții se mulțimesc numai cu buna credință din partea cumpărătorului ⁴⁾. Acest din urmă sistem este formal admis prin art. 933 din Codul italian ⁵⁾.

¹⁾ Aceiaș controversă există și în dreptul roman. Veđi t. III a lucr. noastre, p. 685, *ad notam*. Cpr. Duranton, I, 565 urm. Arntz, II, 1673. Maynz, III, § 411, p. 514 urm.

²⁾ Cpr. C. Besançon și Cas. fr. D. P. 64. 2. 271. D. P. 77. 1. 429. Massé-Vergé, II, § 278, p. 68, n. 18, colona 2, *in fine*. Demolombe, II, 258.—Veđi însă Aubry et Rau, VI, § 616, p. 440, 441, n. 32, *in fine*.

³⁾ Veđi decisiile citate de Aubry et Rau, VI, § 616, p. 438, *ad notam*, în *Pand. Chron.*, t. II, I, p. 352, *ad notam*, și în Demolombe, II, 246.

⁴⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Orléans. *Pand. Chron.*, t. II, partea I, p. 351. D. P. 76. 1. 123. D. P. 77. 1. 429. D. P. 79. 1. 417. D. P. 86. 1. 310. D. P. 94. 2. 402. D. P. 99. 1. 137, etc. Tot în acest sens se pronunță și o parte însămnată din doctrină. Veđi Jocoton, *Act. civiles*, 386. Demante, I, 176 bis VI—VIII. Guillouard, *Vente*, I, 192. Duvergier, *Vente*, I, 225. Coulon, *Quest. de droit*, p. 62, dial. 3. Poujol, *Succèsions*, art. 756, No. 10. Chabot et Belost-Jolimont, *Success.*, art. 756, No. 13. Le Sellyer, *Success.*, I, 499. Arntz, II, 1674. Demolombe, II, 247 urm. Al. Degré, *Dreptul din 1881*, No. 54. Jozon, *Revue pratique*, anul 1862, t. 14, p. 378. Aubry et Rau, VI, § 616, p. 438 urm., n. 32. Massé-Vergé, II, § 278, p. 68, nota 18, colona 2. Osebit de sistemele mai sus arătate, autorii au mai născocit și altele, asupra cărora veđi t. III a lucr. noastre, p. 684, n. 3 și *Pand. Chron.*, t. II, partea I, p. 352, *ad notam*.

⁵⁾ Eată cum se exprimă acest text: „Efectul acceptărei moștenirei se sue până în ziua deschiderei ei. Sunt cu toate aceste rezervate drepturile dobêndite de cei de al treile, în urma unor convențiuni cu titlu oneros făcute de bună credință cu moștenitorul aparent. Dacă acest din urmă a înstrăinat cu bună credință un lucru de al moștenirei, el nu este obligat de cât la restituirea prețului primit sau la cesiunea acțiunei ce el are în contra cumpărătorului, dacă prețul n'a fost încă plătit.—Moștenitorul aparent de

Va să dică, buna credință a celui de al treilea achizitor ar valida înstrăinările emenate de la un *non dominus*. Acest sistem este inadmisibil, pentru că buna credință nu poate să producă alte efecte de cât acele determinate de lege: ori, singurele efecte pe care le produce buna credință este de a face ca posesorul să câștige fructele (art. 485 994, 996), de a da drept la o despăgubire pentru plantațiunii și construcțiuni (art. 494, *in fine*) și de a scurta termenul usucapiunii (art. 1895 urm.), ear nici într'un caz de a transmite o proprietate pe care vîndătorul n'o avea ¹⁾).

Vîndarea
drepturilor
de moștenire.
Controversă.

Dar, dacă, în sistemul generalmente admis în Fran-
cia, buna credință a celui de al treilea este suficientă pentru
a face ca înstrăinările constituite de moștenitorul apa-
rent să fie valide, se decide în genere că vîndarea u-
nei moșteniri sau a drepturilor succesoriale care o compun
(*jus hereditarium*), este radical nulă, pentru că, dacă ase-
menea act ar fi valid, el ar lipsi pe adevăratul moșteni-
tor de ori ce drepturi în această moștenire ²⁾).

Despre plata făcută în urma unei popriri sau unui sechestr.

Am vedut că plata făcută în mânele creditorului ca-
pabil de a o primi stînge datoria și liberează pe debitor.

Câte o dată creditorul este capabil, după regulele ge-
nerale ale dreptului, însă cu toate acestea, se găsește în
imposibilitate de a putea primi plata. Acest caz special
este prevădut de art. 1099.

Art. 1099. — Plata făcută de debitor creditorului seu în
urma unui sechestr sau opoșițiuni, nu este valabilă în privința

bună credință nu restituie fructele de cât din ziua cererii
în judecată, *dal giorno della domanda giudiziale*.

1) Cpr. Baudry, I, 393, *in fine*. Thiry, II, 115, p. 128. Lau-
rent, IX, 562. Daniel de Folleville, *op. cit.*, *Revue pratique*,
t. 32 (anul 1871), p. 531, No. 38.

2) Cas. fr., 22 Aug. 1833. *Pand. Chron.*, t. II, I. 79. și Ré-
pert. Dalloz, *Success.*, 555, n. 1. Cpr. C. Agen, 19 Ianuar 1842.
Répert. Daloz, *Success.*, 572, n. 2. Duvergier, *Vente*, II, 303
urm. Demolombe, II, 253. Demante, I, 176 bis VI. Duran-
ton, I, 559, 581. Daniel de Folleville, *op. cit.*, *Revue pra-
tique*, t. 32, anul 1871, p. 541, No. 49. — *Contrà*. Jozon,
Revue pratique, t. 14, anul 1862, p. 394, No. 24.

creditorilor sechestranți sau oponenți; aceștia pot, în virtutea drepturilor lor, să'l silească a plăti din nou; debitorul însă, în acest caz, are recurs în contra creditorului. (Art. 1152, 1616, 1719 C. C. Art. 379, 399 urm., 455 urm., 613 urm. Pr. civ. Art. 321, 907, 908, 910 urm. C. com. Art. 97 L. p. jud. de pace din 1896. Art. 1242 C. fr.).

Prin sechestrul sau opozițiune, legiuitorul înțelege poprirea în mâna celor de al treilea (art. 455 urm. Pr. civ.).

Poprirea este actul prin care creditorul investit cu un titlu executor, cu un titlu privat sau cu un titlu autentic ne-executor¹⁾, oprește în mânele unui terțiu sumele sau obiectele mobile datorite sau aparținând debitorului seu, și în virtutea căruia el dobândește, până la concurența sumei ce i se datorește, predarea acestor sume sau prețul obținut din vânzarea acestor obiecte²⁾. De exemplu: A îmi datorește 5000 lei, iar B datorește lui A 10,000 lei. Dacă voi popri în mânele debitorului debitorului meu (B) suma ce mi datorește A, neapărat că voi parveni a'mi încasa creanța. Într'o poprire intervin deci trei persoane: creditorul popritor, în specie, eu; debitorul urmărit, A, și terțul poprit, B.

Art. 1099, reproducând teoria lui Pothier (II, 505), pre-

¹⁾ Creditorul care nu are nici un titlu nu poate deci să procedă la o poprire nici în materie comercială și nici chiar sub îndatorirea de a da cauțiune. Cas. rom. C. Galatz și Craiova. *Dreptul* din 1894, No. 7, 13 și 81. Vezi t. V, p. 198, n. 2 și *tr. fr.*, p. 356. — Curtea de casație a decis de asemenea că nu se poate procede la o poprire de cât în baza unei hotărâri având puterea lucrului judecat. *Dreptul* din 1893, No. 59. Bulet. S-a 1, 1893, p. 747. — *Contrà*. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 16. Vezi *tr. fr.*, p. 356, n. 1. După proiectul D-lui Ministru C. Dissescu, pendent înaintea Camerei (art. 455 lit. b), creditorii cari n'au nici un act scris pot face poprire, depunând însă o cauțiune de a treia parte din valoarea reclamațiunei.

Cât pentru sechestrul asigurător, se admite însă că el poate fi înființat în materie comercială fără nici un titlu, și numai sub îndatorirea de a da cauțiune (art. 907, § 1 C. com.), pentru că obligațiile comerciale putând, în ori ce caz, fi stabilite prin marturi și presumpțiuni (art. 46 C. com.), ar fi nedrept ca creditorul, care nu are nici un titlu, să nu poată lua nici o măsură conservatorie. C. Craiova, *Dreptul* din 1895, No. 5. Cpr. și C. Galatz, în motivele sale. *Dreptul* din 1894, No. 13, p. 102. Vezi și *tr. fr.*, p. 360, 361.

²⁾ Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 288, *ab initio*. Pothier, *Tr. de la procéd. civ.*, X, 496.

vede că terțiul care, în urma unei popriri provocate de creditorul său, plătește acestui din urmă, se expune a plăti a doua oară creditorului popritor ¹⁾, rămânându-i, bine înțeles, recurs contra creditorului care a primit plata, pentru că, în ori ce caz, debitorul nu poate să plătească acelaș lucru de două ori. Plata făcută de debitor creditorului său în urma primirii ordonanței de poprire (art. 458 Pr. civ.), este deci validă față cu acest din urmă. Ea fiind însă nulă față cu creditorul popritor, acesta poate constrânge pe debitor a plăti a doua oară și a repara astfel prejudiciul ce i a cauzat prin faptul că n'a ținut samă de poprirea ce i s'a făcut ²⁾.

Terțiul poprit nu poate face plata nici creditorului popritor, cât timp hotărîrea de validare n'a dobândit puterea lucrului judecat ³⁾. El este dator, până în acel moment, a deține banii datorii sau a-i depune la casa de consemnație ⁴⁾. Pentru aceasta însă nu are nevoie de a face ofertă reală. Eată unul din casurile excepționale în care consemnarea n'are nevoie de a fi precedată de ofertă reală ⁵⁾.

Consecințele care rezultă din împrejurarea că terțiul nu poate, în urma ordonanței de poprire, să plătească debitorului.

Din împrejurarea că terțiul poprit nu poate, în urma primirii ordonanței de poprire, să facă nici o plată debitorului, în dauna creditorului popritor, rezultă următoarele consecințe:

1^o Debitorul urmărit nu poate să remită datoria terțiului poprit, nici să noveze sau să cesioneze creanța poprită, oprirea de a plăti atrăgând *a fortiori* pe cea de a distruge creanța poprită și de a o înstrăina;

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1892, p. 1103.

²⁾ Plata făcută de terțiul poprit creditorului său (debitorul urmărit) fiind nulă în privința popritorului, nu stinge, în privința acestui din urmă, privilegiile, ipotecile, etc., care garantau creanța poprită. Baudry, II, 1026.

³⁾ Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 618, p. 778.

⁴⁾ Terțiul poprit poate deci depune sumele datorite la casa de consemnație și, prin asemenea depunere, el se consideră ca achitat de obligațiile sale către creditorul său. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1892, p. 240 și 1103. Cas. fr. D. P. 81. 1. 427. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 616, p. 773 și § 628, p. 803. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, 242. Baudry, II, 1027.—Banii depuși nu vor putea fi primiți de creditorul popritor de cât după ce hotărîrea de validare va dobândi puterea lucrului judecat. Garsonnet, III, § 618, p. 778.

⁵⁾ Veți *infrà*, explic. art. 1116.

20) Terțiul poprit n'ar putea, în detrimentul popritorului, să opue creditorului său compensația, presupunând că el ar fi devenit la rîndul său creditorul lui (art. 1152), pentru că compensația este o plată fictivă, și am vedut că terțiul poprit nu poate plăti nimărui cât timp hotărîrea de validare n'a dobîndit puterea lucrului judecat ¹⁾.

Comunicarea ordonanței de poprire terțiului produce deci, față cu creditorul popritor, indisponibilitatea creanței poprite.

Poprirea lovește de indisponibilitate toată suma poprită
Controversă.

Naște însă întrebarea, în caz când suma datorită de terțiul poprit ar fi mai mare de cât acea pentru care s'a făcut poprirea, dacă acest terțiu poate sau nu să plătească excedentul creditorului său. Astfel, dacă presupunem că datorești 2000 lei lui A, care și el, la rîndul lui, îmi datorește 1000 lei, și că am poprit această sumă în mânele D-tale, chestiunea este de a se ști dacă, în urma poprirei mele, vei putea fără pericol să plătești diferența de 1000 lei lui A. Cu toată controversa ce există asupra acestui punct, răspunsul trebuie să fie negativ, pentru că poprirea lovește de indisponibilitate, în interesul creditorului popritor, nu numai o sumă egală ^{cu cea} pentru care ea a fost efectuată, ci întreaga sumă ^{datorită} poprită. În adevăr, poprirea neconferind nici o precădere primului popritor, el va trebui să împartă suma poprită cu ceilalți creditori, dacă ar interveni și alte popriri mai în urmă. Și fiind că terțiul poprit nu poate ști dacă, din cauza concursului posibil a mai multor popriri, suma întreagă va fi suficientă pentru desinteresarea primului creditor popritor, el trebuie să se abțină de la ori ce plată parțială ²⁾.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1027, 1127. Boitard Colmet-d'Aage et Glasson, *Pr. civ.*, II, 833. T. Huc, VIII, 168. Veți în privința compensației, *infra*, explic. art. 1152.

²⁾ T. Huc, VIII, 27. Murlon, II, 1334. Boitard, Colmet-d'Aage et Glasson, *Pr. civ.*, II, 833. Marcadé, IV, 690. Baudry, II, 1027 bis. Vigié, II, 1447. Duranton, XII, 65. Demolombe, XXVII, 207 urm. Dodo, *Th. et Pr. de la saisie-arrêt*, 159 urm., 162 urm. Rousseau et Laisney, *Dictionn. de Pr. civ.*, v^o *Saisie-arrêt*, 574. Houyvet, *Du transport de créance en concours avec des saisies-arrêts*, *Revue pratique*, t, 31, anul 1871, p. 177 urm. Bioche et Goujet, *Dictionn. de procéd.*, v^o *Saisie-arrêt*, 135. Larombière, III, art. 1242, No. 4. Laurent, XVII, 551. Demante, V, 181 bis IV urm. Garsonnet,

O poprire anterioară nu împiedică pe alți creditori de a popri aceeași sumă.

Din cele mai sus expuse rezultă că o poprire anterioară nu împiedică pe alți creditori de a popri și ei aceeași sumă, creanța poprită constituind, în specie, gajul comun al tuturor creditorilor debitorului poprit (art. 1719)¹⁾.

Naște însă întrebarea: până când pot ei să uzeze de acest drept? După o jurisprudență care, în Franția, tinde a deveni constantă, creditorii pot să procedă la noi popriri până în momentul când hotărîrea de validare a dobîndit puterea lucrului judecat și a fost notificată atât debitorului cât și terțiului poprit²⁾, căci numai din acest moment suma poprită aparține exclusiv creditorului popritor. În adevăr, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, jurisprudența este unanimă pentru a decide că o dată ce hotărîrea de validare a ramas definitivă, ea conferă popritorului dreptul exclusiv de a fi plătit din suma poprită, în limitele creanței sale, fără a avea a se teme de consecința altor popriri, și fără ca falimentul debitorului să-i poată aduce vre o pagubă prin concursul creditorilor³⁾.

Pr. civ., III, § 628 urm., p. 800 urm. Aubry et Rau, IV, § 317, p. 156, t. și n. 20. În acelaș sens, *Cas. fr. Pand. Périod.* 88. 1. 151.—S. 90. 1. 499. C. Caen, Bordeaux și Riom. D. P. 83. 2. 63. D. P. 92. 2. 197. D. P. 99. 2. 448. Trib. Annecey, *Pand. Périod.* 94. 2. 167 și *Répert. Dalloz, Supplém.*, *Saisie-arrêt*, p. 724, n. 2. Trib. Lauvain. *Pasicr.* 92. 3. 54.—Cu toate acestea, chestiunea este foarte controversată, și mai multe sisteme sunt în prezență. Vezi diferitele sisteme expuse în Fuzier-Herman, II, art. 1242, No. 17 urm., în *Répert. lui Dalloz, Supplém.*, v^o *Saisie-arrêt*, 148 urm. și în Dim. Kebapei, *Pr. civ.* II, 231 urm. Cpr. și *Cas. fr.* (D. P. 99. 1. 136 și Sirey 99. 1. 403), care a decis de curînd, că poprirea nu lovește de indisponibilitate întreaga sumă poprită, ci numai o sumă egală cu cea pentru care ea a fost făcută.

- 1) În asemenea caz, toți creditorii popritorilor cu drepturi egale vor împărți prin analogie și în proporție cu creanța lor respectivă, în virtutea drepturilor lor, dice art. 1099, sumele cuprinse în creanța poprită (art. 1719 C. C., 464 *Pr. civ.*).—La caz de faliment sau insolvabilitatea debitorului urmărit, creditorul popritor nu are un drept exclusiv asupra creanței poprite, ci va veni la masă de o potrivă cu ceilalți creditori. *Cas. fr.* D. P. 93. 1. 26. Baudry, II, 1027 bis.
- 2) Cpr. C. Rennes, D. P. 94. 2. 385. Vezi și *Répert. Dalloz, Supplém.*, *Saisie-arrêt*, 159. Cpr. art. 462 din proiectul D-lui Ministru C. Dissescu, pendent înaintea Camerelor.
- 3) Cpr. *Cas. fr.* D. P. 65. 1. 79. D. P. 81. 1. 429. D. P. 91. 1. 296. D. P. 93. 1. 25 și 26. T. Huc, VIII, 28. *Répert.*

Cu alte cuvinte, se aplică în specie principiile de la cesiunea de creanță ¹⁾.

Cât pentru determinarea momentului de când hotărîrea Momentul de când hotărîrea de validare se consideră definitivă, chestiunea este controversată ²⁾.

Momentul de când hotărîrea de validare se consideră definitivă. Controversă.

Dalloz, *Supplém., loco cit.*, 160.—Vezi însă Baudry, II, 1027 bis și Laurent XVII, 552, 553. După acest din urmă autor, dreptul celorlalți creditori de a procedea la poprire n'ar înceta de cât atunci când banii popriți de alți creditori au eșit din patrimoniul debitorului, adică au fost distribuiți primilor creditori popritori.

- 1) Cesionarul unei creanțe care a notificat cesiunea debitorului fiind, în adevăr, sezisat, în privința terțiilor, de creanța cedată, poate să ceară plata de la debitor, fără ca dreptul său să poată fi nimicit prin opozițiuni sau popriri efectuate în urma notificărei cesiunei. Cas. belg., 31 oct. 1889. Sirey 91. 4. 27. Tot astfel și hotărîrea de validare, dată în folosul creditorului popritor, pune pe ceilalți creditori în imposibilitate de a face o nouă poprire din momentul ce această hotărîre a dobândit puterea lucrului judecat. Cpr. T. Huc, VIII, 28. Cas. fr. D. P. 65. 1. 79.

- 2) Vezi Répert. Dalloz, *Supplém., Saisie-arrêt*, 161.

Ceea ce este însă neîndoelnic e că ori ce hotărîre dată Termenul de în materie de poprire este supusă apelului, dacă, bine înțele- apel în ma- les, suma poprită este susceptibilă de apel. C. București, terie de pop- *Dreptul* din 1893, No. 58. Care este însă termenul în care rire. Contro- apelul va trebui să fie făcut? Curtea din Iași a decis că, versă. dacă poprirea s'a făcut în baza unui titlu executor, termenul de apel este acel prevăzut de art. 402 Pr. civ., ear dacă ea s'a făcut în baza unui titlu neexecutor, termenul este acel al dreptului comun (art. 316 urm. Pr. civ.). *Dreptul* din 1883, No. 59 și *Dreptul* din 1889, No. 53. Curtea noastră supremă nu admite însă această distincțiune și aplică în toate casurile când dreptul comun (V. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1880, p. 399. Bulet. 1889, p. 627 și *Dreptul* din 1889, No. 53), soluțiune cu care s'a unit în urmă și Curtea din Iași (*Dreptul* din 1890, No. 18), când art. 402 Pr. civ. (*Dreptul* din 1898, No. 67). Cpr. în acest din urmă sens și C. București. *Dreptul* din 1898, No. 76 și din 1899, No. 9. Art. 463, § ultim din proiectul D-lui Ministru Dissescu, prevede că hotărîrea dată asupra validărei este fără drept de opoziție, supusă însă apelului în termen de o lună de la pronunțarea ei. Această din urmă soluție lasă a se presupune că poprirea trebuie să fie considerată ca o măsură de executare, ear nu ca o măsură conservatorie, și am văzut că această chestiune este controversată. Vezi *suprà*, p. 53, n. 2 și p. 508. Vezi asupra acestei chestiuni, Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 635, p. 817 urm. Dim. Kebapci, *Pr. civ.*, II, 210, p. 259 urm. T. Huc, VII, 259 și VIII, 35. Demolombe, XXV, 604.

**Ce lucru trebuie să se plătească. —
Datio in solutum.**

Art. 1100.—Creditorul nu poate fi silit a primi alt lucru de cât acela ce i se datorește, chiar când valoarea lucrului oferit ar fi egală sau mai mare. (Art. 969, 1578, 1579, 1604 C. C. Art. 41, 314—316 C. com. Art. 8, 9 și 14 L. p. sistemul monetar din 17 martie 1890. Art. 1243 C. fr.).

Art. 1100, care nu este de cât o consecință a art. 969 ¹⁾ și a interpretării voinței părților, reproduce No. 530 din obligațiile lui Pothier: „Obicnuit, dice acest autor, nu se poate plăti de cât lucrul datorit; și debitorul nu poate să oblige pe creditorul său a primi drept plată alt ceva de cât ceea ce i se datorește“. „*Aliud pro alio, invito creditori, solvi non potest*“ ²⁾.

Art. 1862
C. Calimach.

„Nici creditorul, dice art. 1862 din Codul Calimach (1213 C. austriac), nu poate fi silit să primească înprotiva voinței sale alt ceva, fără de cât aceea ce are drit să ceară, nici datornicul nu este îndatorit să dea sau să facă alt ceva, fără de cât aceea ce este dator să dea sau să facă. Aceasta are tărie și pentru vremea, când, și pentru locul, unde, și pentru chipul cum are să se împlinească îndatorirea“ ³⁾.

Art. 466
Pr. civ.

Poprirea în mâna celui de al treilea încetează dacă creditorul care a provocat-o, nu se prezintă spre a o susține, nici în persoană, nici prin procurator, de și a fost citat în mod legal (art. 466 Pr. civ.); nimic nu'l împiedică însă de a face o nouă poprire. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1883, No. 7 și 26. — În ori ce caz, creditorul popritor, care nu s'a prezentat la prima instanță, nu poate face apel, ci trebuie să procedă la o nouă poprire. C. București și Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 36. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1891, p. 1311.—*Contrà*. C. Iași, *Dreptul* din 1884, No. 33.—În noul proiect al D-lui Ministru C. Dissescu, art. 466 este desființat.

¹⁾ Acest text prevădând că convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante, se înțelege că acest principiu ar fi calcat în picioare, dacă creditorul ar putea fi silit să primească alt lucru de cât acela ce-i se datorește. „Tocmelele trebuie să se împlinească, dice art. 1210 din Codul Calimach (902 C. austriac), la vreme, când, și la locul unde, și după chipul cu care s'au alcătuit părțile“. Vezi t. V, p. 157, n. 1.

²⁾ L. 2, § 1, *in fine*, Dig., 12, l. 1. Vezi și L. 3, Dig., *loco cit.*

³⁾ „*Eum, a quo mutuam sumpsisti pecuniam, in solutum nolentem suscipere nomen debitoris tui compelli juris ratio non permittit*“. L. 16, Cod., 8, 43, *De solutionibus et libertationibus*.

Art. 1210
C. Calimach.

Creditorul nu poate fi silit a primi alt lucru, chiar dacă acest lucru ar avea o valoare mai mare de cât acel datorit (art. 1100) ¹⁾. Aceasta este atât de evident, în cât legiuitorul ar fi putut să n'o mai supue; și dacă el s'a exprimat expres în această privință, este pentru a respinge soluția romană, respinsă și în dreptul vechiu francez ²⁾, admisă însă prin Novella 4, capit. 3, *De solutionibus*, după care debitorul unei sume de bani, care nu avea la dispoziție nici bani, nici mobile pentru a'și procura bani, putea să silească pe creditorul său a primi drept plată imobile (*in solutum dare*), după o prealabilă prețeluire în justiție, drept care nu înceta de cât atunci când creditorul oferea debitorului un cumpărător ³⁾.

Mai mult încă, nu numai că debitorul nu poate sili pe creditor a primi alt lucru de cât acela ce i se datorește, dar creditorul care, din eroare, ar fi primit alt lucru în locul celui datorit, ar putea să'l restituiească cerând lucrul datorit ⁴⁾. „*Si quum aurum tibi promissem, tibi ignoranti quasi aurum aes solverim, non liberabor*“ ⁵⁾.

Dar dacă creditorul nu poate fi *constrēns* a primi lucrul oferit de debitor în locul celui datorit, el poate să'l primească de bună voe, și în asemenea caz, există o *datio in solutum* ⁶⁾, adică translațiunea proprietății unui lucru care nu făcea obiectul obligațiunii, translațiune care

Datio in solutum.

1) Aceasta regulă nu încetează de cât atunci când părțile, prin voința lor, au derogat de la dēnsa. Aceasta este cazul unei obligațiuni facultative. Veđi *suprā*, p. 135 urm. Cpr. Cas. fr. D. P. 50. 1. 236. Pand. fr., I, 3189.

2) Pothier, *Oblig.*, II, 530, *in fine*.

3) „*Si itaque creditor paratus est pręparare quemdam emptorem: necessitatem habere debitorem hoc agere. prębentem hujusmodi cautionem arbitrio judicantis, qualem omnimodo est dare possibile: undique enim ita creditoribus prouidendum est, ut non debitores grauentur*“ (Nov. 4, capit. 3, Pr., *in fine*). Cpr. Maynz, *Dr. rom.*, II, § 170, p. 4 și § 288, p. 552, t. și n. 27.

4) Pothier, II, 531. Molitor, *op. cit.*, III, 981.

5) L. 50, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*.

6) Art. 1414 din Codul austriac prevede că „de câte ori fi- Art. 1414 C. ind înțelegere între creditor și debitor, sau imposibilitate austriac. de a face plata convenită, se dă alt lucru în locul celui datorit, această transacție trebuie se se considere ca constituind un contract cu titlu oneros“: „*So ist die Handlung als ein entgeltliches Geschäft zu betrachten*“ Cpr. și art. 364 C. german, citat *suprā*; p. 431, n. 2.

înlocuește plata sau executarea directă a faptului la care debitorul era obligat din capul locului ¹⁾. *Datio in solutum* poate deci să existe și astăzi ²⁾, ea putând fi și condițională și putând să existe numai *pro parte* ³⁾; însă, în orice caz, ea nu poate să aibă loc de cât cu consimțământul creditorului, pentru că el nu poate fi silit a primi un alt lucru în locul prestațiunei datorite, chiar când valoarea lucrului oferit ar fi egală sau mai mare (art. 1100). În data însă ce creditorul, care și cunoaște interesul, a primit un alt lucru în locul celui ce i se datorea, s'a operat o novatiune, în virtutea căreia prestațiunea primitivă este înlocuită prin alta. Dacă s'ar datori un mobil sau un imobil, și creditorul ar consimți a primi un alt mobil sau un alt imobil în locul celui datorit (*res pro re*), această convenție ar constitui un schimb ⁴⁾. De câte ori însă se datorește o sumă de bani și se dă alt ceva în loc, de exemplu, un lucru mobil sau imobil, sau *vice-versa*, această convenție are multă analogie cu vîndarea ⁵⁾; de aceea, art. 1307 consideră *datio in solutum* ca o vîndare, iar legea 4, Cod., S, 45, *De eviction.*, dice: *dare in solutum est vendere* ⁶⁾.

Din analogia care există între vîndare și darea în plată rezultă următoarele consecințe:

Art. 1863
C. Calimach.

Art. 1863 din Codul Calimach, în loc de a traduce dispoziția de mai sus a Codului austriac, are următoarea dispoziție: „Când din lipsa obiectului sau din pricina opririi urmate într'acea vreme a lucrului tocmît, sau din relația locului, a vremei și altor pricini, se va face cu neputință plata datornicului, se desleagă îndatorirea, dacă contractuitorii nu s'ar fi alcătuit într'alt chip“.

- 1) Marcadé, IV, 691, *in fine*. Acollas, II, p. 878.
- 2) Veți *suprà*, p. 431, unde am vădut că ea este un mod de stângere a obligațiunilor.
- 3) Cpr. T. Huc, VIII, 31, *in fine*, care citează în acest sens o decizie a Curței din Gand, din 23 Iulie 1879.
- 4) Demolombe, XXVII, 230. Giorgio Giorgi, VII, 300 bis. Duranton, XII, 80. Duvergier, *Vente*, I, 45. Acollas, II, p. 868. T. Huc, VIII, 30. Pand. fr., I, 3194.
- 5) Este de observat că *datio in solutum* are numai analogie cu vîndarea, și că ea nu se identifică cu acest contract. Intre darea în plată și vîndarea există, în adevăr, mai multe deosebiri semnalate de Pothier (*Vente*, III, 602), pe care și autorii moderni îl urmează în această privință. Cpr. Laurent, XXIV, 152, 153. Troplong, *Vente*, I, 7. Duvergier, *Vente*, I, 45, 46. Molitor, III, 980. Guillaouard, *Vente*, I, 67 urm.
- 6) „*Si praedium tibi pro soluto datum est, quod aliis creditoribus*

1^o) Dacă darea în plată are de obiect un imobil, ac-
 tul care o constată va trebui să fie transcris spre a fi o-
 posabil celor de al treilea (art. 721 urm. Pr. civ., 1801
 urm. C. C.);

Consecințele
 care rezultă
 din analogia
 ce există în-
 tre vîndarea
 și darea în
 plată.

2^o) Dacă, pentru a primi obiectul dat de debitor, cre-
 ditorul datorește o sultă, adică o diferență oare care, a-
 ceastă diferență se consideră ca preț al vîndărei, și prin
 urmare, va exista în specie privilegiul vîndătorului (art.
 1737) și acțiunea resolutorie (art. 1020, 1021, 1365 urm.);

3^o) Darea în plată atrage stîngerea garanțiilor cre-
 anței primitive (privilegii, ipoteci, fidejusiune, etc.) (art.
 1683);

4^o) În fine, creditorul care ar fi evins din imobilul dat
 și primit drept plată, va avea, ca și cumpărătorul, acțiu-
 nea în garanție conform art. 1337 urm. C. C. 1). „Dacă
 s'a dat drept plată, un lucru, o creanță contra unei terții
 persoane, sau un alt drept, dice art. 365 din noul Cod
 german, debitorul datorește garanția, ca și un vîndător,
 pentru evicțiune și pentru viciile lucrului“ 2).

Art. 365
 C. german.

Aceste considerațiuni generale asupra dărei în plată
 fiind expuse, cată acum să ne reîntoarcem la textul art. 1100.

Art. 1100.

Am vedut că, după acest text, creditorul nu poate fi
 constrîns a primi un alt lucru în locul aceluia datorit, pen-
 tru că aceasta a fost intenția părților contractante 3).

Dacă lucrul datorit este un corp cert și determinat,
 Datoria unui
 corp cert și
 determinat.

*fuera obligatum: causa pignoris mutata non est. Igitur si
 hoc jure fuerit evictum, utilis tibi actio contra debitorem com-
 petit. Nam hujusmodi contractus vicem venditionis ob-
 tinet“.* (L. 4, Cod., 8, 45, *De evictionibus*).

1) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 406 și *Vente*, III, 600 urm. Vigîé,
 II, 1501. Duvergier, *Vente*, I, 45, 46. Duranton, XII, 79
 urm. Laurent, XXIV, 151 urm. Troplong, *Vente*, I, 7 și
Hypoth., IV, 847 urm. Aubry et Rau, II, § 209, p. 290,
 291; IV, § 324, p. 221; § 429, p. 693. Baudry et Loy-
 nes, *Privil. et hypoth.*, I, 576.—Veđi asupra dărei în plată
 un studiu complect în G. Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel
 diritto moderno italiano*, VII, 298 urm.

2) „Wird eine Sache, eine Forderung gegen einen Dritten oder
 ein anderes Recht an Erfüllungsstat gegeben, so hat der Schuld-
 ner wegen eines Mangels im Rechte oder wegen eines Mangels
 der Sache in gleicher Weise wie ein Verkäufer Gewähr zu
 leisten“.

3) „Nam in contrahendo quod agitur, pro cauto habendum est“.
 L. 3, Dig., 12, 1, *De rebus creditis*.

debitorul trebuie să'l predee în starea în care se găsește în momentul tradițiunii, ceea ce însemnează că nu este obligat a despăgubi pe creditor de degradațiunile suferite fără culpa sau faptul lui (art. 1102). Aceasta nu este de cât consecința logică a principiului cunoscut că lucrul este în risco-pericolul creditorului din momentul ce obligațiunea este perfectă (art. 971, *in fine* și 1074, § 2).

Deteriorarea lucrului în urma punerii în întârziere a debitorului.

Dacă lucrul s'a deteriorat prin greșala debitorului, sau chiar fără culpa sa, însă în urma punerii sale în întârziere, el va trebui să despăgubească pe creditor, pentru că, în cazul întâi, el nu'și a îndeplinit obligațiunea de a pastra lucrul, impusă prin art. 1074 § 1, ear în cazul de al doile, riscul este în sarcina lui (art. 1074, § 2 și 1102). Debitorul nu se va putea apara de răspundere, în acest din urmă caz, de cât dovedind că lucrul ar fi perit și la creditor, dacă i s'ar fi dat (art. 1156, § 2).

Datoria unui lucru determinat numai în specia sa.

Dacă lucrul, care face obiectul obligațiunii, este determinat numai în specia sa, de ex., un cal, debitorul nu este dator a da lucrul de cea mai bună specie, nici însă de cea mai rea (art. 1103), ci un lucru de calitate mijlocie ¹⁾. Această soluție, admisă și în privința legatelor (art. 908) ²⁾ este conformă art. 970, care voește ca convențiile să fie executate cu bună credință ³⁾.

Datoria unor lucruri fungibile.

Dacă este vorba de predarea unor lucruri fungibile, precum vin, oloiū, grâne, etc., a căror calitate n'a fost determinată, debitorul se va putea libera dând lucruri de o calitate ordinară, destul este ca aceste lucruri să nu fie stricate ⁴⁾.

Art. 243 Cod. german.

¹⁾ „Acel care datorește un lucru determinat prin specia sa, dice art. 243 din noul Cod german, trebuie să preseteze un lucru de calitate și valoare mijlocie; „*Hat eine Sache von mittlerer Art und Güte zu leisten*“. Crp. L. 37, Pr. și 110, Dig., 30, *De legatis*, I.

²⁾ Veđi t. IV, p. 568 urm.

Art. 242 Cod. german.

³⁾ „Debitorul este obligat a'și îndeplini prestațiunea, dice art. 242 din Codul german, așa cum o cere buna credință și intențiunea comună a părților, determinată prin usuri“. „*Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern*“. Veđi și art. 157 din acelaș Cod.

⁴⁾ Cpr. L. 4, Dig., 33, 6, *De tritico, vino vel oleo legato*; L. 52, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*. Veđi Molitor, III, 977.

Dacă este însă vorba de împrumutul unor lucruri fungibile, se vor restitui lucruri de aceeași cantitate, specie și calitate (art. 526, 1576, 1579, § 2 1584), *eadem qualitate ac bonitate*¹⁾, adică lucruri de aceeași câtimă și calitate, și tot de același soi, după cum se exprimă art. 1323 din Codul Calimach (983 C. austriac)²⁾, fără a se avea în vedere valoarea lor, suirea sau căderea prețului lor (art. 1579, § 2). Legea nu ține nici o socoteală, în privința produselor sau altor lucruri fungibile, de valoarea ce ele pot avea în momentul restituirei, pentru că părțile sunt presupuse a fi avut intențiunea de a înlocui lucrurile împrumutate prin lucruri identice, ear nu prin lucruri de aceeași valoare³⁾. Împrumutul de consumație este deci până la un punct oare care un contract aleator, întru cât valoarea restituită de împrumutat poate fi cu mult mai mare sau mai mică de cât cea dată de împrumutător.

Art. 1576,
1579, § 2 și
1584.

Împrumutatul fiind obligat a restitui lucruri de aceeași specie, calitate și cantitate, trebuia prevădută cazul în care asemenea restituire nu putea să aibă loc. Aceasta face obiectul art. 1585, după care, de câte ori împrumutatul se găsește în imposibilitatea, fie chiar relativă⁴⁾, de

Art. 1585.

¹⁾ L. 3, Dig., 12, 1, *De rebus creditis*.

²⁾ Cpr. art. 607 C. german, unde se dice că acel care a primit ca împrumut bani sau alte lucruri fungibile, este obligat să restituiească împrumutătorului ceea ce a primit în lucruri de aceeași specie, calitate și cantitate, *in Sachen von gleicher Art, Güte und Menge*.— Este de observat că art. 1892 din Códul fr. confundă fungibilitatea cu consumptibilitatea, confusiune de care textul nostru (art. 1576) se ferește cu drept cuvânt, reproducând art. 1819 din Codul italian. Consumptibilitatea rezultă, în adevăr, din natura lucrurilor, pe când fungibilitatea rezultă din voința părților. Toate lucrurile consumptibile sunt fungibile, pe când unele lucruri fungibile (de ex. petrele de construcție, scândurile, etc.), nu sunt consumptibile, Cpr. Thiry, IV, 162. Al. Degré, *Dreptul* din 1891, No. 80, p. 642, *ad notam*. T. Huc, XI, 166. Veți și t. II a lucr. noastre, p. 378, nota 2.

Art. 607
C. german.

³⁾ Cpr. Baudry et Wahl, *Prét*, 750. Guillouard, *Id.*, 92. Veți și Laurent, XXVI, 505, care dice că acest sistem tradițional, de și e mai puțin juridic, totuși este mai nemerit, pentru că înlesnește restituirea și, în ori ce caz, tae din rădăcina contestațiile ce adese-ori s'ar rădica din cauza prețului produselor, care poate varia de la un moment la altul.

⁴⁾ Această dispoziție se aplică, în adevăr, nu numai la caz de o imposibilitate absolută, când, de ex., s'a împrumutat vin

ași îndeplini obligația de restituire în condițiile de mai sus, el trebuie să plătească valoarea lucrurilor împrumutate, calculată după timpul și locul în care urma a se face restituirea, sau după timpul în care și locul unde s'a contractat, dacă timpul și locul facerii plăței n'au fost terminate prin contract.

Împrumutul
unei sume de
bani. Art.
1578.

Dacă însă împrumutul, în loc de a avea de obiect lucruri fungibile, are de obiect o sumă de bani, ipoteză mult mai practică, restituirea trebuie să se facă în monete de aur sau argint având curs legal în momentul facerii plăței. Debitorul nu mai este obligat a restitui de astă dată lucruri de aceeași calitate, el putând să plătească cu monete mai rele de cât acele primite, destul ca ele să aibă curs legal în momentul facerii plăței. De asemenea, el nu mai este obligat a restitui lucruri de aceeași specie (*idem genus*), putând să restituie alte monete de cât acele primite, destul numai să dea suma numerică împrumutată în monete având curs legal în momentul plăței (art. 1578, § 1).

Datoria unei sume de bani este deci cărmuită de alte principii de cât acea care are de obiect celelalte lucruri fungibile, și aceasta pentru motivul că monetele au un curs oficial pe care îl fixează legea (curs legal), pe când celelalte lucruri au numai un curs comercial, care este mai mare sau mai mic, după abundența sau lipsa numerarului ¹⁾.

Așa dar, în materie de împrumuturi bănești și chiar de ori ce obligațiuni în genere având de obiect o sumă de bani, toți autorii recunoscând că dispoziția art. 1578 este generală, ear nu specială la împrumut ²⁾, principiul este că plata se face în monete având curs legal în țară,

dintr'o vie care a fost distrusă prin floxeră (Guillouard, *Prêt*, 95. Baudry et Wahl, *Prêt*, 794), sau cărți a căror ediție s'a epuizat (Baudry, III, 831. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 793, 794), dar și în cazul în care ar fi foarte greu pentru împrumutat de a găsi lucruri de specia acelor care urmează a fi restituite, sau când găsindule, n'ar voi să le restituiească. Cpr. Thiry, IV, 165, p. 153. Baudry, III, 831. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 794 urm. P. Pont, *Petits contrats*, I, 199. Laurent, XXVI, 506. Troplong, *Prêt*, 284. — Vezi însă T. Hue, XI, 175.

¹⁾ Cpr. Montesquieu, *Esprit des lois*, Liv. 22. Troplong, *Prêt*, 229. Vezi *infra*, p. 497, nota 3.

²⁾ Cpr. Pothier, *Prêt de consommation*, V, 36. Baudry, II, 1030. Laurent, XVII, 564. Aubry et Rau, IV, § 318, p. 159, nota

și că creditorul este obligat să le primească după valoarea lor nominală din momentul plății. Întâmplându-se o sporire sau o scădere a prețului monetelor, înainte de a sosi momentul plății, debitorul trebuie să restituie suma numerică împrumutată, și nu este obligat a restitui această sumă de cât în speciile (monetele) aflătoare în curs în momentul plății (art. 1578, § 2).

Astfel, dacă greutatea unității monetare, adică a leului, care, în legislația actuală, este de 5 grame (art. 5 L. din 17 Martie 1890), ar fi, prin o altă lege, scoborită la 4 grame, ceea ce legiuitorul este liber de a face, debitorul ar putea să se libereze plătind cu monetele astfel reduse, cu toate că, în realitate, el ar restitui a cincea parte mai puțin de cât a primit. Și *vice-versa*, dacă greutatea leului s'ar urca de la 5 grame la 6, debitorul plătind cu moneda astfel urcată, ar plăti cu atât mai mult cu cât ea e superioară monetei primite, fără a fi în drept de a scădea diferența, plata, după art. 1578, trebuind să fie făcută în monetele aflătoare în curs în momentul efectuării sale ¹⁾).

Eată un alt exemplu mai potrivit pentru țara noastră, unde rublele de argint rusești care, în timpul războiului valorau 4 lei, au fost mai în urmă scăzute la 3 lei 70. Persoana care, în timpul războiului ruso-turc ar fi împrumutat 400 lei în 100 ruble de argint, pe când rubla valoarea 4 lei, n'a putut să se libereze, în urma scăderii cursului legal a acestor monete, restituind 100 ruble, ci a trebuit, conform art. 1578, să adauge la această sumă 30

11. Duranton, XII, 91. Demolombe, XXVII, 258. Larombière, III, Art. 1246, No. 7. T. Huc, VIII, 40 și XI, 171. Al. Degré, *Dreptul* No. 80, din 1891. Troplong, *Vente*, I, 163.

Această regulă nu se mai aplică însă de câte ori monetele au fost considerate ca lucruri determinate în individualitatea lor, de ex., în materie de comodat (art. 1560) sau de deposit (art. 1604). Cpr. Aubry et Rau, *loco supra cit.* Duranton, XII, 92, 93. Cpr. și art. 1579, § 3 adăos de legiuitorul nostru, după art. 1822 C. italian. Vezi asupra acestuia din urmă text, Al. Degré, *Dreptul* No. 80 din 1891, p. 639.

¹⁾ Cpr. Paul Pont, *op. cit.*, I, 210. Laurent, XVII, 564 și XXVI, 509. Al. Degré, *Dreptul* din 1891, No. 80, p. 638. Aubry et Rau, IV, § 318, p. 159, n. 10, Duranton, XII, 91. T. Huc, VIII, 40.

Casul în care monetele au fost considerate în individualitatea lor.

lei, diferența de curs de la contractarea împrumutului și până la achitarea lui. Debitorul, în specie, a plătit deci 30 lei mai mult de cât a luat ¹⁾.

Critică la adresa legiuitorului.
Dreptul străin.

Dispoziția art. 1578 fiind contrară tuturor noțiunelor economice, nu se justifică prin nici o considerație serioasă; de aceea ea este criticată de majoritatea autorilor ²⁾, și de aceea unele leginiri străine prevăd că debitorul trebuie să întoarcă monete de aceeași specie și calitate. Astfel este, de exemplu, Codul austriac ³⁾.

Când încețază aplicarea art. 1578.

Dispoziția art. 1578 fiind exorbitantă, trebuie să decidem că, de câte ori schimbarea cursului monetelor a avut loc în urma expirării termenului împrumutului și după ce debitorul a fost pus în întârziere, această schimbare nu i va aduce nici un folos, pentru că el fiind în culpă (*Qui in mora est culpa non vacat*) ⁴⁾, nu poate trage foloase din această culpă. În asemenea caz, el nu va restitui deci

¹⁾ Cpr. Alex. Degré, *Dreptul* No. 80 din 1891, p. 638.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1030. Laurent. XXVI, 509. Massé-Vergé, IV, § 726, p. 464, n. 5. Paul Pont, *op. cit.*, I, 210.

³⁾ „Schimbările introduse de lege în monete, dice art. 988 din acest Cod, fără alterarea titlului lor, privesc pe împrumutători. Plata i se face în moneda determinată dată de densusul, de ex., într'o mie de galbeni împărătești sau trei mii piese de câte 20 kr., fără a se ținea în samă rădicarea sau micșorarea valorii lor nominale în restimpul de la împrumut la plată. *Dacă însă valoarea intrinsecă a monetelor a fost modificată, plata trebuie să se facă în proporțiune cu valoarea intrinsecă ce specia monetei împrumutate avea în momentul împrumutului*“.
„Wird aber der innere Werth geändert; so ist die Zahlung im Verhältniss zu dem inneren Werthe, den die gegebene Münz-Sorte zur Zeit des Darlehens hatte, zu leisten“.

Art. 988
C. austriac.

Art. 1328 C.
Calimach.

Eată cum art. 1328 din Codul Calimach traduce acest text: „Legiuitele prefaceri a celui din afară preț a monetelor, se socotesc în câștigul sau paguba creditorului; deci dar el va primi plata capetelor în soiul monetelor dat de densusul; afară numai de s'ar fi alcătuit într'alt chip, fără deosebire, dacă într'acest termen s'au suit ori s'au scădut acest preț; ear dacă prețul cel din lăuntru a monetei s'au prefăcut, atuncea datornicul nu se supune la vre o îndatorire pentru aceasta“.

⁴⁾ Veđi *supră*, p. 150, t. și n. 3; p. 183; 355, n. 4 și t. V, p. 193, t. și n. 2. Veđi și *infră*, p. 513.

valoarea nominală, ci adevarata valoare a sumei împrumutate ¹⁾.

În fine, art. 1578 nu ș va primi aplicațiunea sa dacă părțile au stipulat anume că ori care ar fi variațiunea monetelor în cursul împrumutului, nu se va ținea nici o socoteală de această variațiune în momentul restituirii, și că, în ori ce caz, împrumutatul va restitui împrumutătorului o valoare egală în greutate cu acea primită. Art. 1578 nu interesează deci ordinea publică, pentru ca părțile să nu'l poată înlătura prin convenția lor. Dacă în Franția, se găsească autori care dau dreptul particularilor de a se apăra în contra rătăcirii legiuitorului ²⁾, apoi cu atât mai mult această soluțiune poate fi admisă la noi ³⁾, unde putem trage, în această privință, argumente din art. 1579 § ultim, care nu există în Codul fr. și care s'a adăos de legiuitorul nostru după art. 1822 din Codul italian ⁴⁾.

Art. 1578 nu interesează ordinea publică.

„Asemenea, dice acest text, (adecă regula cuprinsă în art. 1578) nu se va aplica când s'a făcut împrumutul în monete de aur ori argint și s'a stipulat o restituțiune în aceeaș specie și calitate, dacă (legea dice din greșală sau ⁵⁾) se va altera valoarea intrinsecă a monetelor, sau nu se vor putea găsi, sau vor fi scoase din curs, se va restitui echivalentul prețului intrensec ce acele monete avuseseră în timpul în care au fost împrumutate“.

Art. 1579, § ultim.

Am vădută că, de câte ori datoria consistă într'o sumă de bani, plata trebuie să se facă în monete de aur sau argint având curs în țară în momentul efectuării sale ⁶⁾.

¹⁾ P. Pont, *op. cit.*, I, 211. Duranton, XII, 94 și XVII, 575. Veđi însă Duvergier, XXI, *Prêt*, 218. Troplong, *Prêt*, 302.

²⁾ Veđi în acest sens, P. Pont, *op. cit.*, I, 212. Baudry et Wahl, *Prêt*, 752. Demante, VIII, 100 bis V. Duranton, XII, 93 și XVII, 577. Massé-Vergé, IV, § 726, p. 464, n. 5.—Majoritatea autorilor se pronunță în sens contrar. Veđi Pothier, *Prêt de consommation*, V, 37. Laurent, XVII, 565. Demolombe, XXVII, 259. Troplong, *Prêt*, 240. Aubry et Rau, IV, § 318, p. 159, t. și nota 12. Larombière, III, art. 1246, No. 7. Duvergier, *Prêt*, 177. Guillouard, *Prêt*, 82, etc.

³⁾ Cpr. Al. Degré, *Dreptul* din 1891, No. 80, p. 638 urm.

⁴⁾ Veđi asupra textului italian, reprodus de legiuitorul nostru, Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VII, 21, 24.

⁵⁾ Cpr. Al. Degré, *Dreptul*, loco *suprà cit.*

⁶⁾ În lipsa unei convențiuni speciale, plata trebuie deci să se facă în moneta care are curs legal la locul efectuării sale.

L. din 17
Martie 1890

Creditorul nu este însă obligat a primi monetele de argint de cât pentru suma maximum de 50 lei, ear monetele de bronz numai pentru suma de 5 lei (art. 8 și 14 L. din 17 martie 1890) ¹⁾. Creditorul n'ar fi primit, în adevăr, o sumă egală acelei datorite, dacă plata ar fi putut să fie făcută pentru o sumă mai mare în monete de argint sau de bronz ²⁾.

Monete străine de argint, aramă, etc.

Monetele străine de argint, aramă și nikel nu au curs în România (art. 9 L. din 17 martie 1890).

Se poate însă conveni ca plata unei sume de bani să se facă în monete străine determinate prin convenția părților (art. 969 C. C., 315 C. com.) ³⁾.

Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 303. Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé* (ed. a 3-a, 1899), 311, p. 614. Legea care determină valoarea monetelor este tot aceea a locului unde trebuie să se facă plata, pentru că acolo debitorul este obligat ași procura fondurile necesare la facerea plății. Baudry et Wahl, *Prêt*, 758. P. Fiore, *Diritto internat. privato*, 298, 299. Guillouard, *Prêt*, 85.—Chestiunea este însă controversată, și unii aplică, în specie, legea locului unde s'a încheiat contractul. Veđi Bar, *Theorie und Praxis der internat. Privatrechts*, II, 284, ed. a 2-a. Veđi și autorii citați de Baudry et Wahl, *op. cit.*, p. 402, n. 1 și 2.

¹⁾ Legea nefăcând nici o deosebire între particulari și Stat, se înțelege că art. 8 și 14 din legea suscitată de la 1890 sunt aplicabile și Statului, de unde rezultă că nici el nu poate fi silit a primi monete de argint pentru mai mult de 50 lei, ear monete de bronz pentru mai mult de 5 lei. Cpr. Al. Degré, *Dreptul*, din 1891, No. 80, p. 642.—In Francia, din contra, casele publice sunt obligate a primi monete de argint sau de bronz pentru ori ce sume (art. 5 L. din 14 iulie 1866 și Conv. monetară din 6 nov. 1885, art. 6). Baudry, II, 1030. Aceiaș soluție este admisă și în Germania (art. 9. L. monet. din 9 iulie 1873). Cpr. Al. Degré, *loco supra cit.*, p. 643.

²⁾ Baudry, II, 1030.—Aceiaș soluție este admisă și în legislațiile străine. Veđi, de ex., pentru Francia, Decretul din 18 Aug. 1810 și L. din 14 Iulie 1866; pentru Germania, L. din 9 Iulie 1873, etc.

³⁾ Laurent, XVII, 563. Baudry, II, 1030. Despagnet, *op. cit.*, p. 614, No. 311. T. Huc, VIII, 41, 459. Aubry et Rau, IV, § 318, p. 159, n. 9. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1755. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, 799. Cas. fr. Sirey 1899. 1. 270.—Dacă debitorul nu poate săși procure banii străini în care el s'a obligat a face plata, ea se va putea efectua în moneta națională, ținându-se însă creditorului socoteală nu numai de

Cât pentru biletele de bancă, creditorul nu poate fi obligat a le primi, dacă n'au fost anume prevădute în convenția părților, pentru că, după legea noastră, ele nu au curs legal și forțat pentru particulari ¹⁾. Ele nu sunt obligatorii de cât pentru casele Statului și stabilimentelor publice dependente de Stat (art. 14 L. din 17 april 1880 modif. prin L. din 21 iunie 1890 și 31 mai 1892) ²⁾.

Bilete de bancă.

Presupunând însă că o lege ar declara și la noi cursul forțat al biletelor de bancă față cu particularii, creditorul va putea neaparat fi silit a primi aceste bilete după valoarea lor nominală, pentru că legea care, în timpuri de crasă, stabilește cursul forțat al biletelor de bancă este necontestat o lege de ordine publică. Asupra acestui punct nu mai încapă nici o îndoială.

Chestiunea este însă de a se ști dacă creditorul va putea, în baza unei convențiuni speciale, să reclame diferența între valoarea reală a hârtiei monete și a speciilor metalice (*agio*). S'a ști că asemenea convenție ar fi nulă, pentru că printr'însa părțile ar contraveni la o lege de

Diferența între valoarea reală a hârtiei monete și a speciilor metalice (*agio*).
Controversă.

valoarea curentă a monetei străine, dar și de valoarea întrensecă a acestei monete convertite în alta. C. Bordeaux, 26 Ianuar 1831, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1755, nota 3. Cas. fr., 18 Nov. 1895. *Journ. de dr. internat.* (Clunet), anul 1896, p. 381. Cpr. T. Huc, *loco supra cit.* Despagnet, *op. și loco supra cit.* Pand. fr., I, 3321.

¹⁾ Cpr. Al. Degré, *Dreptul* din 1891, No. 80, p. 641. — În Franția, biletele de bancă au, din contra, curs legal și forțat față de toată lumea. (Art. 1 și 2 L. din 12 aug. 1870). Cpr. Cas. fr. D. P. 88. 1. 217. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 303. Baudry, II, 1030, t. și n. 1. Această lege fiind de ordine publică și de interes general, părțile nu pot să deroge de la densa prin convenția lor (art. 5). Cpr. Baudry, II, 1030, p. 742. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. internat. privé*, v^o *Effets de commerce*, 88. Laurent, XVII, 560. Veți și Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, IV, 762. Cas. fr. S. 73. 1. 97 și nota lui Labbé.

²⁾ Plata fiind însă în genere cârmuită de legea locului unde ea trebuie să se facă, se înțelege că creditorul, în lipsa unei convențiuni care să determine ca ea se va efectua în monetă metalică, nu va putea să refuze hârtia monetă, dacă ea ar avea curs forțat la locul fixat pentru efectuarea ei, și aceasta chiar dacă hârtia ar fi fost substituită monetei metalice în urma convenției părților. T. Huc, VIII, 459. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Oblig.*, 63. P. Fiore, *Diritto internaz.*, 300. Cas. fr. Sirey 73. 1. 97.—Veți însă Massé, *Dr. comm.*, I, 611.

ordine publică. Părerea contrară este însă mult mai juridică, pentru că, pe de o parte, convenția părților nu împiedică legea asupra cursului forțat de ași produce efectele sale, întru cât biletele de bancă vor fi primite după valoarea lor nominală, ear pe de alta, părțile pot fixa, după cum ele înțeleg, cuantumul sumei datorite, ținând socoteală de diferența care există între valoarea nominală și valoarea reală a biletelor cu care urmează a se face plata. Prin anularea clausei relativă la *agio*, se violează, pe de o parte, echitatea și voința părților contractante, ear pe de alta, se permite debitorului de a se libera plătiind mai puțin de cât datorește ¹⁾.

Plata făcută
în cambii,
cecuri, etc.

Creditorul n'ar putea de asemenea fi silit a primi drept plată valorile care circulează în comerț ca instrumente de credit și înlocuiesc moneda, precum cambii, cecuri, etc. Remiterea unor polițe, bilete la ordin, etc., nu constituie, în adevăr, o plată reală și nici o dare în plată (*datio in solutum*), ci numai o promisiune de plată ²⁾.

Warante.

În cât privește recipisele de depunere a mărfurilor în dokuri sau magasiu generale (warante), girul lor către o a treia persoană strămutând proprietatea mărfurilor depuse, asemenea transmitere constituie o plată în marfă, adică o *datio in solutum* ³⁾.

Art. 315
C. com.

În privința cambiilor, art. 315 C. com. prevede că plata trebuie să se facă în moneda aratăată într'însa. Aceasta nu este de cât o consecință logică a art. 969, după care convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante, și a art. 1100, după care creditorul nu poate fi silit a primi alt lucru de cât acela ce i se dato-

¹⁾ Veđi în acest sens, Despagnet, *op. cit.*, 311, p. 614, 615. Esperson, *Journ. Clunet*, anul 1882, p. 285. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1889, p. 630.—*Contră*. Cas. fr. S. 73. 1. 97.

Art. 1170 C.
spaniol.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 39. Laurent, XVII, 561.—„Remiterea unor bilete la ordin, cambii, sau altor efecte de comerț, ăice art. 1170 din Codul spaniol de la 1889, nu va produce efectele unei plăți de cât atunci când aceste efecte vor fi plătite sau când ele vor perde valoarea lor prin greșala creditorului“.

³⁾ T. Huc, VIII, 39. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 347 urm. Cas. fr. D. P. 82. 1. 358. Cpr. art. 3, § 20 C. com., art. 5. urm. L. din 28 Iunie 1881 asupra magasiilor generale, modif. prin L. din 6 Iulie 1892; art. 114 L. vămilor din 15 Iunie 1874. Veđi în privința legisl. franceze, L. din 28 Mai 1858, privitoare la mărfurile depuse în magaziile generale.

rește, chiar dacă valoarea lucrului oferit ar fi egală sau mai mare ¹⁾).

În Franția se controversează chestiunea de a se ști dacă debitorul poate plăti în altă monedă de cât cea indicată, ținând, bine înțeles, socoteală de cursul țilei în care se face plata ²⁾).

În dreptul nostru, această chestie nu mai e controversată, căci art. 315 trimețându-ne la art. 41 C. com., acest din urmă text prevede că, de câte ori moneda arătată într'un contract nu are curs legal sau comercial ³⁾ în țară, și când cursul ei n'a fost determinat de însuși părțile contractante, plata poate fi făcută în moneda țării după cursul ce va avea schimbul la vedere în ziua scadenței și la locul plății, ear când în acea localitate n'ar fi un curs de schimb, după cursul pieței celei mai apropiate, afară numai dacă contractul poartă clauza *efectiv* sau o altă asemenea, în care caz nu mai rămâne îndoială că plata va trebui să se facă în moneda prevădută de părți, pentru că, după cum foarte bine țice Mancini: „nici o rațiune nu se poate invoca pentru a împiedica o stipulațiune perfect licită, și la a cărei îndeplinire un creditor poate să aibă un legitim interes“ ⁴⁾).

Art. 41 C.
com.

¹⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 301. David Supino, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, III, 302.

²⁾ Veți Lyon-Caen et Renault, *op. și loco supra cit.*, text și n. 1.

³⁾ Cursul *comercial* este acel care se stabilește de la sine prin abundența sau lipsa numerarului, ear cursul *legal* este acel oficial fixat prin lege. Cpr. Troplong, *Prét*, 229, 230. Veți *supra*, p. 490, text și nota 1.

⁴⁾ „... *Perchè non vi è ragione di impedire una stipulazione perfettamente lecita, ed al cui adempimento un creditore può avere legittimo interesse. In tal caso, l'obbligo non è solamente di dare, ma anche di fare, ponendosi a carico del debitore col suo consenso espresso ogni diligenza, spesa, ed eventualità per procacciarsi la specie effettiva promessa, etc.*“ Veți D. Supino, *op. cit.*, III, 305. Cpr. Gr. Maniu, *Dr. com.*, I, 69. C. N. Toneanu, *Idem*, I, 104.

Art. 244 din noul Cod german prevede că plata unei datorii de bani plătită în monedă străină, se poate face în monedă germană, afară de cazul când s'a stipulat anume că plata trebuie neaparat să se facă în monedă străină. Conversiunea se face după cursul schimbului din timpul și locul plății. „*Die Umrechnung erfolgt nach dem Kurswerthe, der zur Zeit der Zahlung für den Zahlungsort massgebend ist.*“

Art. 244 C.
german.

Art. 625 C.
com.

Tot în această ordine de idei, art. 625 din C. com. prevede că, dacă s'a stipulat prin contract că prețul lucrurilor asigurate va fi plătit în moneta străină, lucrurile vor fi prețuite în moneda țarei, după cursul din timpul subscrierii poliței, afară de o convențiune contrară ¹⁾.

Art. 475, §
11 C. pen. fr.
eliminat din
Cod. nostru.

In fine, trebuie să observăm că faptul de a nu primi monetele naționale adevărate și nealterate, nu se pedepsește după legea noastră, ca contravenție polițienească, de oare ce § 11 a art. 475 din Codul penal francez (art. 556, 4^o C. pen. belg. în 1867) a fost cu drept cuvânt eliminat din Codul nostru, suveranitatea Statului nefiind desprețuită prin acest refuz, fiind că, în materie de moneta, Statul nu are rolul de suveran, ci de simplu mijlocitor ²⁾.

Cum trebuie să se facă plata.

Art. 1101.—Debitorul nu poate sili pe creditor a primi parte din datorie, fie datoria divisibilă chiar.—Cu toate acestea, judecătorii pot, în considerațiunea pozițiunii debitorului, să acorde mici termene pentru plată și să oprească execuțiunea urmărilor, lăsând lucrurile în starea în care se gădesc.

Judecătorii însă nu vor usa de această facultate de cât cu mare rezervă. (Art. 1021, 1025, 1146, 1366, 1582, 1831 C. C. Art. 44, 312, 316 C. com. Art. 128 Pr. civ. Art. 33 L. jud. de pace din 1896. Art. 54 L. credit. funciar din 1873. Art. 1244 C. fr.)

Art. 33 L. jud. de pace din 1896 ³⁾.—Când datornicul nu este de rea credință și nu tăgăduște datoria, dar ține că nu poate acum să plătească, judecătorii îi va putea da un termen de plată; și dacă nici atunci nu va plăti, ea îl va condamna la plată și va împlini banii, conform regulilor de mai sus spre a-i da creditorului. (Art. 31 L. jud. ocoale din 1879. Art. 1101 C. C.)

Art. 44 C. com.—In obligațiunile comerciale, judecătorul nu poate acorda termenul de grație permis de art. 1021 C. C. (Art. 312, 316 C. Com. Art. 1021, 1101 C. C. Art. 42 Com. ital.)

Art. 312 C. com.—Termene de grație, de favoare, pentru plata cambiei nu pot avea loc. (Art. 44, 316 C. com. Art. 1101 C. C. Art. 290 Cod. com. italian.)

¹⁾ Veți asupra acestui text, Prospero Ascoli, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, VI, 892.

²⁾ Cpr. Al. Degré, *Dreptul* din 1891, No. 80, p. 638.

³⁾ Curtea de casație a decis, chiar în lipsa acestui text, că termenul de grație poate fi acordat și de judecătorii de pace. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1869, p. 383.

Art. 128 Pr. civ.—Debitorul nu va putea obține termen, nici va putea să se bucure de termenul ce i s'ar fi acordat, dacă bunurile lui se vînd după cererea altui creditor; dacă este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie ¹⁾ sau de contumacie, sau dacă este pus la închisoare sau dacă, prin fapta sa a micșorat siguranțele ce prin contract dăduse creditorului sîn, sau dacă nu a dat și garanțiile promise. (Art. 1025, 1323, 1582, 1646 C. C. Art. 715 C. com. Art. 470 urm., 483 Pr. pen. Art. 124 Pr. fr.).

Plata nefiind, după cum am vădut *suprà*, p. 432, de cât îndeplinirea prestațiunii datorite, debitorul trebuie s'o îndeplinească în întregimea ei, fără a putea oferi îndeplinirea ei numai în parte, și aceasta chiar dacă lucrul datorit ar fi divisibil (art. 1101), pentru că, după art. 1060, obligațiunea chiar divisibilă trebuie să se execute între creditor și debitor ca și cum ar fi indivisibilă ²⁾.

Debitorul n'are deci nici într'un caz dreptul de a divisa prestațiunea datorită ³⁾: 1^o pentru că astfel a fost voința părților; 2^o pentru că, după cum dice Pothier (II, 534), creditorul are interes de a primi creanța de o dată, ear nu rînduri rînduri, ca s'o cheltuească pe nesimțite.

Soluția de mai sus presupune, bine înțeles, că este vorba de o datorie unică, căci debitorul mai multor datoriilor deosebite ar putea să silească pe creditor a primi plata fie-căreia din ele în deosebi, chiar dacă toate ar resulta din acelaș titlu și ar fi exigibile. Art. 1101 stabilește, în adevăr, indivisibilitatea *datoriei*, ear nu a tuturor datoriilor ⁴⁾.

Imposibilitatea de a divisa prestațiunea datorită.

Casul în care debitorul are mai multe datorii.

¹⁾ Cuvîntul insolvabilitate se mai găsește încă în art. 1323, 1673, 2^o, 1523, 4^o, 1552 C. C. În art. 1025, și 1133, se întrebuintează neologismul *deconfitură*. Veđi *suprà*, p. 123, n. 1. În proiectul D-lui Ministru C. Dissescu, se dice, în loc de insolvabilitate *notorie*, insolvabilitate *de obște cunoscută*. În acest proiect se mai întrebuintază încă cuvintele *datornicul* în loc de debitorul, *dat* în loc de acordat. Toate aceste schimbări de redacție nu presintă nici un interes practic, întru cât cuvintele întrebuintate de vechiul text sunt destul de lămurite.

²⁾ Cât pentru cazul în care obligația ar fi indivisibilă, plata parțială ar fi chiar cu neputință.

³⁾ Cpr. art. 266 C. german, citat *suprà*, p. 144, n. 3. Veđi și art. 1864 Cod. Calimach (1415 C. austriac), unde se dice că „datornicul n'are voe să plătească datoria în zăstămpuri, după voința sa“. L. 21, Dig., 12, 1, *De rebus creditis*.

Art. 1864
Cod. Calimach.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 539. Laurent, XVII, 568. Demolombe,

Prin aplicarea acestui principiu, debitorul unor anuități a căror capital nu este exigibil, poate să silească pe creditor a primi separat una sau mai multe din aceste anuități ¹⁾.

De câte ori însă capitalul este exigibil, el formează cu dobânzile, cheltuețele și alte accesorii, o singură datorie, și debitorul este obligat a oferi toate dobânzile expirate (art. 1115, 3^o), chiar dacă capitalul n'ar fi exigibil de cât *pro parte* ²⁾.

Casurile în care debitorul poate face plăți parțiale.

Principiul că debitorul nu poate să facă plăți parțiale suferă următoarele excepțiuni:

1^o In caz când părțile, prin convenția lor, au hotărât contrarul (art. 969);

Art. 1143
1144.

2^o In caz de compensație. In adevăr, de câte ori se compensează două datorii inegale, cea mai mare se stânge până la concurența celei mai mici, creditorul datoriei celei mai mari fiind astfel în pozițiunea în care el s'ar găsi dacă ar fi primit o plată parțială (art. 1143, 1144);

Art. 1667.

3^o In cazul când, fiind mai mulți fidejutori, unul din ei opune beneficiul de divisiune urmării ce i se face. Fidejutorul urmărit, obligând prin acest beneficiu pe creditor a urmări pe toți fidejutorii, îl obligă prin aceasta însuș a primi o plată parțială (art. 1667);

Art. 1113.

4^o In cazul când debitorul obligat la plata mai multor datorii, face o plată fără a arata datoria ce înțelege a plăti, și fără ca chitanța să cuprindă vre o imputațiune (art. 1113) ³⁾;

Purgă.
Art. 1805.

5^o Purgă are de asemenea de efect divizarea plăței,

XXVII, 239. T. Huc, VIII, 32. Pand. fr., I, 3213. Larombière, III, art. 1244, No. 2. Baudry, II, 1031, *in fine*.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 539. Baudry, II, 1031. T. Huc, VIII, 32. Laurent, XVII, 568. Demolombe, XXVII, 240. Larombière, III, art. 1244, No. 7. Pand. fr., I, 3219. Aubry et Rau, IV, § 319, p. 160, text și nota 5.

²⁾ Pothier, II, 534. Baudry, T. Huc, *loco supra cit.* Demolombe, XXVII, 238. Laurent, XVII, 568. Aubry et Rau, IV, § 319, p. 160, n. 2. Larombière, III, art. 1244, No. 11. Pand. fr., I, 3224. Cpr. și C. Pau. D. P. 91. 2. 117.

³⁾ Veți asupra tuturor acestor excepțiuni, Pothier, II, 536 urm. T. Huc, VIII, 33. Baudry, II, 1032. Thiry, III, 50. Pand. fr., I, 3227 urm. Demolombe, XXVII, 246 urm. Larombière, III, art. 1244, No. 14 urm.

în caz de neajungerea prețului oferit, terțiul detentor nefiind obligat de cât până la concurența acestui preț (art. 1805) ¹⁾.

6^o Dar din toate excepțiunile la principiul de mai sus, cea mai însemnată, și asupra căreia ne vom opri mai mult, este aceea care permite judecătorilor de a acorda debitorilor nenorociți mici termene de grație (art. 1101 C. C. și 33 L. din 1 iunie 1896).

Termenul de grație.

Prin derogare de la dreptul comun, judecătorul poate ²⁾ deci, după cererea debitorului, și chiar din oficiu și în lipsa lui (art. 127 Pr. civ.) ³⁾, în ori ce caz pentru motive de umanitate, ținând socoteală de situațiunea nenorocită în care se găsește, de sărăcia sa, după cum se exprimă Pothier (II, 536), să acorde unul sau mai multe termene ⁴⁾ debitorului a cărui datorie este expirată (ter-

¹⁾ Larombière, III, ar. 1244, No. 14. Pand. fr., I, 3229. Demolombe, XVII, 249.

Creditorul mai primește încă, în contra voinței sale, o plată parțială în caz de concordat (art. 845 urm. C. com.), de distribuțiune la tablou (art. 450 urm. Pr. civ.), sau de cesiune de bunuri din partea debitorului (art. 1122 urm. C. C.), însă, în asemenea cazuri, nu există o adevărată excepțiune la principiul înscris în art. 1101, pentru că, în toate aceste cazuri, plata parțială nu este de cât rezultatul unei necesități de fapt, debitorul fiind în imposibilitate de ași plăti datoria întreagă din cauza situațiunei în care se găsește. Cpr. Pand. fr., I, 3230. Demolombe, XXVII, 249. Larombière, *loco supra cit.*

²⁾ Art. 1101 lasă, în adevăr, la facultatea judecătorului de a admite sau nu termenul de grație cerut de debitor. Cas. rom. S-a II. Bul. 1891, p. 817. Bulet. S-a I, 1897, p. 159 și *C. judiciar* din 1898, No. 36. Veți *suprà*, p. 91, nota 1 și 107, nota 6.

³⁾ Cpr. C. Galatz, *Dreptul* din 1895, No. 2 *Curierul jud.* din 1895, No. 7. T. Huc, VIII, 34. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 560, p. 579, 580. Chauveau sur Carré, *Lois de la procéd. civ.*, I, p. 619, Q. 526. Boitard et Colmet-d'Aage, *Pr. civ.*, I, 266. Boncenne, *Théorie de la procéd.*, II, p. 509. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, 144, *in fine* și 147. Larombière, III, art. 1244, No. 31. Pand. fr., I, 3264. A. C. Sendre, *Pr. civ.*, I, partea II, 675.

⁴⁾ Cum că judecătorul poate să acorde mai multe termene, aceasta rezultă necontestat atât din art. 1101 C. C. cât și

Acordarea mai multor termene de grație.

men de grație prin opoziție cu acel de drept) ¹⁾ și să fracționeze plata în mai multe termene succesive.

Fracționarea plății în mai multe termene. Controversă.

Astfel, presupunând o datorie de 5000 lei, judecătorul poate să hotărască că debitorul va plăti câte 1000 lei pe fie care lună. Dreptul judecătorului de a împărți plata unei datorii divisibile în mai multe termene rezultă: 1^o din expresiunea *cu toate acestea*, care legând cele două paragrafe între ele, arată că § 2 cuprinde o derogare de la § 1; 2^o din discuțiunea urmată în Consiliul de Stat; și în fine, 3^o aceasta era și părerea lui Pothier, pe care autorii Codului fr. l'au reprodus în totul ²⁾.

din art. 126 *Pr. civ.*, care vorbesc de termene *la plural*. Cpr. Al. C. Sendre, *Pr. civ.*, I, partea II, 671, p. 769.

Art. 1021,
1366.

În casurile art. 1021 și 1366, nu se poate însă acorda de cât un singur termen. Vezi *supră*, p. 91. Cpr. Larombière, II, art. 1184, No. 48.

În acest din urmă caz, judecătorii ar putea, după unii, să acorde debitorului termenul de grație în lăuntruл căruia el să-și execute obligația rezultată dintr'un contract sinagmatic și să suspende darea hotărîrii asupra fondului, până după expirarea acestui termen. Cpr. C. București, *Dreptul* No. 30 din 1890 (decisie casată). Demolombe, XXV, 514.—După o altă părere, mult mai juridică, se susține însă că termenul de grație trebuie dat chiar prin hotărîrea care decide asupra fondului procesului, ordonându-se numai suspendarea executărei hotărîrii pronunțate (art. 126 *Pr. civ.*). Vezi în acest din urmă sens, Cas. rom. *Dreptul* No. 30 din 1890 și Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 279 urm. Trib. Prahova. *Dreptul* No. 66 din 1895. Cpr. Laurent, XVII, 134. Larombière, II, art. 1184, No. 49. Baudry, II, 945. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 558, p. 571, 572. Vezi și *supră*, p. 91, text și nota 3. Vezi asupra acestei controverse, G. Točilescu, *Pr. civ.*, II, 145, p. 364, 365.

Aceiaș controversă există și în privința celorlalte termene de grație pe care judecătorii pot să le acorde în regulă generală.

¹⁾ Vezi *supră*, p. 107.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 536. Aubry et Rau, IV, § 319, p. 161, t. și n. 7 Marcadé, IV, 692. Demante, V, 183 bis IV. Baudry, II, 1032. T. Huc, VIII, 34. Thiry, III, 50. Arntz, III, 171. Laurent, XVII, 575. Al. C. Sendre, *op. cit.*, 671, p. 769, *in fine*. F. Herman, III, art. 1244, No. 9, Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 558, p. 571. Demolombe, XXVII, 245. Larombière, III, art. 1244, No. 25. Boncenne, *Théorie de la procédure*, II, p. 517, *ad notam*. Pand. fr., I, 3294. Massé-Vergé, III, § 561, p. 426, n. 4.—*Contrà*. Duranton, XII, 88.

Această facultate acordată judecătorilor, admisă și în dreptul anterior¹⁾, fiind derogatorie de la legea contractanților și, în ori ce caz, exorbitantă, de oare ce printr'ênsa se dispune de dreptul creditorului²⁾, ei nu vor putea să acorde termene de grație de cât debitorilor nenorociți și de bună credință, cari merită asemenea favoare excepțională și numai în casurile în care asemenea termene nu sunt de natură a compromite drepturile creditorului. De aceea, § 1 a art. 1101 obligă pe judecători a nu usa de facultatea ce le dă legea de cât cu mare rezervă. Judecătorii fondului, suverani apreciatori ai faptelor, au, în această privință, o putere discreționară necontrolată de autoritatea superioară³⁾.

Reserva cu care judecătorii trebuie să acorde termenele de grație.

Art. 1101 ne făcând nici o deosebire, poate să'și pri-

1) „Când se va hotări de către judecată, dice art. 14, cap. 8 din Codul lui Andr. Donici, ca să plătească cineva datoria către altul și va cere vadea, i se dă soroc de patru luni de zile pentru ca să nu'și vîndă fără preț din ale sale“; și art. 15 de sub acelaș cap. din acelaș Cod adaogă: „Cu puterea stăpînirii nu se pot da vadele îndatoritului spre plata datoriilor, de cât numai când va da chizeș platnic pentru plata datoriei cu și hotărită, sau când va fi cu primirea tuturor creditorilor“. In cât privește dreptul vechi fr., Veđi Pothier, II, 536, Demolombe, XXV, 587; ear în privința dreptului roman, veđi L. 16, § 1, Dig., 16, 2, *De compensationibus*; L. 21, Pr., Dig., 5, 1, *De judiciis*; L. 31, Dig., 42, 1, *De re iudicata*; L. 21, § 1, Dig., 13, 5, *De pecunia constituta*, etc. Cpr. Demolombe, XXV, 586.

Cod. Andr. Donici și dreptul vechi fr.

2) Această împrejurare face ca termenul de grație să fie criticat de unii autori, pentru că, după cum foarte bine dic T. Huc și Orsier (*Le Code civil ital. et le Code Napoléon*, I, p. 252), nimic nu poate să întărdie plata, afară de buna voința a însuș creditorului. Veđi și Acollas (II, p. 879), care dice că dispoziția art. 1101 este străină de rațiune și de justiție. Societatea nouă n'are ce face cu pomana judecătorului, dice acest autor; ei nu'i trebuie de cât justiție (*lococit.*, nota 3). De aceea, dispoziția art. 1101 n'a fost reprodusă în Codul spaniol de la 1889, în Codul portughez de la 1867 (art. 721), în Codul german, în Codul federal al obligațiilor (Elveția), în Codul italian, etc. Acest din urmă Cod n'a menținut termenul de grație de cât în cazul desființării contractului prin efectul condiții resolutorie (art. 1165, § 3 C. ital., 1021, *in fine* C. rom.). Veđi *suprà*, p. 108.

Critica adusă art. 1101. Dreptul străin.

3) Bandy, II, 1034. T. Huc, VIII, 34. Laurent, XVII, 572. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 560, p. 578. Pand. fr., I, 3279. Veđi și *suprà*, p. 91, n. 1; 107, n. 6 și 501, nota 2.

Casul în care debitorul este executat în baza unui act autentic. Controversă. mească aplicație chiar în caz când creditorul execută pe debitorul său în baza unui act autentic executorie. Debitorul va putea, în asemenea caz, să se adreseze la tribunale pentru a dobândi un termen, *spre a opri execuțiunea urmărilor*, după cum se exprimă art. 1101, § 2. Acești termeni presupun, în adevăr, că tribunalul este sezisat din partea debitorului de o contestație la urmărirea ce i se face în baza unui titlu executor. Spiritul legii fiind de a veni în ajutorul debitorului nenorocit și de bună credință, pe care niște împrejurări serioase și neatârinate de voința lui îl împedică de ași plăti datoria, puțin importă titlul în virtutea căruia se face urmărirea ¹⁾.

Casul în care el este executat în baza unei hotărâri definitive. Controversă. Debitorul urmărit în baza unei hotărâri definitive, nu poate însă dobândi un termen de grație, pentru că o hotărâre definitivă nu mai poate fi modificată nici de judecătorul care a dat-o, nici de altul. Judecătorul fiind, în adevăr, desezisat prin hotărârea ce a dat, nu mai poate să modifice dispozițiile sale ²⁾. Debitorul odată condamnat, fără a fi dobândit în cursul procesului termenul prevăzut de art. 126 Pr. civ., nu poate deci dobândi alt termen pe cale de contestație la urmărire. Este adevărat că tribu-

¹⁾ Cpr. C. București, și Cas. rom., *Dreptul* din 1885, No. 86. Bulet. S-a II, anul 1886, p. 83. Cas. fr. D. P. 93. 1. 33. Trib. Putna (T. P. Cudalbu făcând funcțiunea de președ.) *Dreptul* din 1895, No. 70. C. Paris, Colmar și Alger. D. P. 52. 2. 239. D. P. 64. 5. 276. Thiry, III, 50. Mourlon, II, 1348, 1349. Baudry, II, 1033. Demolombe, XXV, 594. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 726. F. Herman, III, art. 1244, No. 28 urm. Vigié, II, 1450. Acollas, II, p. 880. Marcadé, IV, 695. Pand. fr., I, 3245 urm. Luarent, XVII, 579 urm. Aubry et Rau, IV, § 319, p. 165, t. și n. 29. Demante, V, 183 bis VI urm. T. Huc, VIII, 34. Larombière, III, art. 1244, No. 23. Massé-Vergé, III, § 561, pag. 429. Carré-Chauveau, *op. cit.*, I, Q. 524, p. 615. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 561, n. 581. Rodière, *Compét. et procédure*, I, p. 274.—*Contrà*. Duranton, XII, 80. Boncenne, *Th. de la procéd.*, II, p. 518. Boitard et Colmet-d'Aage, I, 256. Rolland de Villargues, Répert., *Acte auth.*, 88 și *Terme*, 17. Bioche, *Dictionn. de procéd.*, v^o *Délai*, 55. Teste, *Encyclopédie du droit*, v^o *Acte auth.*, 28. Vezi asupra acestei controverse, G. Tocilescu, *op. cit.*, II, 145 bis.

²⁾ „*Judex postequam semel sententiam dixit, postea judex esse desinit*“. L. 55, Dig. 42, 1, *De re judicata*.

nalele pot une-ori fi chemate a judeca cererile incidente, opozițiile și toate celelalte contestații ce s'ar rădica cu ocașunea executărei hotărîreilor pronunțate de denele (art. 400 Pr. civ.), însă acest principiu, relativ numai la dificultățile ce s'ar rădica cu ocașunea executărei, nu poate să le confere facultatea de a rădica părții câștigătoare drepturile dobândite în baza unei hotărîri definitive pronunțate în favoarea ei ¹⁾.

Debitorul urmărit, în materie imobiliară, în baza unei hotărîri definitive, care, după cât am vădut, n'ar mai putea cere un termen de grație, are însă facultatea, înainte de a se pronunța adjudecarea provisorie ²⁾, de a justifica, prin contracte de arendă autentice, că venitul curat al imobilelor sale pe timp de un an este de ajuns pentru plata capitalului datoriei, dobândilor și cheltueleur, și în asemenea caz, tribunalul *va putea* ³⁾ să suspende urmărirea, dacă debitorul dă delegațiune creditorului de a percepe acest venit (art. 1831 C. C., 502 Pr. *Pr.* ⁴⁾).

Art. 1101 permițînd judecătorilor de a da debitori-
Renunțarea
la beneficiul
art. 1101.

- 1) Cpr. C. Paris. D. P. 72. 2. 71. Sirey, 72. 2. 131. Trib. Praha (Al. Panaitescu președ.) *Dreptul* din 1895, No. 66. T. Huc, VIII, 34, p. 53. Aubry et Rau, IV, § 319, p. 165, t. și n. 30. Al. C. Șendre, *Pr. civ.*, I, partea II, p. 771, No. 672. Répert., Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 727. Tocilescu, *op. cit.*, II, 126. Demolombe, XXV, 596. Larombière, III, art. 1244, No. 29. Pand. fr., I, 3250. Laurent, XVII, 578. Bioche, *op. cit.*, v^o *Délai*, 84. Demante, V, 183 bis VI. Boitard et Colmet-d'Aage, *Pr. civ.*, I, 256. Carré-Chauveau, *op. cit.*, I, p. 617, Q. 525. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 558, p. 572, t. și n. 9. Baudry, II, 1033:—*Contrà*. C. Dijon, 8 ianuar, 1817. Répert. Dalloz, v^o *Jugement*, p. 354, n. 1. Această decizie este însă criticată de toți autorii.—Curtea noastră supremă a decis de asemenea că judecătorii sunt în drept a acorda termene de grație, chiar când debitorul este urmărit în baza unei sentințe, motivul de umanitate fiind în toate casurile acelaș (Bulet. S-a II, anul 1886, p. 83). Această decisiune face însă o greșită aplicare a legii.
- 2) Cas. rom., S-a II, Bulet. anul 1891, p. 1269.
- 3) Oferta debitorului de a delega toate veniturile imobilelor sale creditorului urmărit, nu obligă pe tribunal ca să suspende urmărirea, această măsură fiind cu totul lăsată la aprecierea sa suverană. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1891, p. 267.
- 4) Cpr. asupra acestei dispozițiuni de favoare, Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 561, *in fine*, p. 582, 583.

lor nenorociți mici termene de grație *pentru considerațiuni de umanitate*, adecă de interes general, se decide în genere că renunțarea de mai'nainte la beneficiul acordat de art. 1101 este nulă și că judecătorii ar putea, prin urmare, să uzeze de facultatea ce le dă legea, cu toată renunțarea debitorului (art. 5) ¹⁾.

Termenul de grație trebuie să fi determinat.
Controversă.

De câte ori judecătorii, în aprecierea lor suverană, nesupusă nici unui control, dacă hotărîrea lor este motivată în fapt, găsesc cu cale de a acorda debitorului un termen de grație, ei vor hotărî și întinderea acestui termen, care, în principiu, va trebui să aibă o durată certă și să fie determinat. S'a decis une-ori că termenul poate să aibă drept limită sfârșitul unei proceduri ²⁾; însă această soluțiune este departe de a fi juridică, pentru că un termen nedeterminat nu este *mici*, după cum voește art. 1101. Și apoi, asemenea termen micșorează în mod simțitor valoarea creanței în mânele creditorului care, din această cauză, n'ar găsi un preț favorabil spre a o vinde ³⁾.

Art. 127
Pr. civ.

Termenul de grație *curge* din ziua pronunțării sentinței, când este dată în contradictoriu; și din ziua înmânării, când este dată în lipsă (art. 127 Pr. civ.) ⁴⁾. Dacă s'a făcut apel, termenul curge din ziua în care s'a confirmat sentința tribunalului.

Efectele termenului de grație.

În cât privește efectele termenului de grație, art. 1101

¹⁾ Baudry, II, 1034. T. Huc, VIII, 34. Demolombe, XXV, 592. Laurent, XVII, 571. Marcadé, IV, 694. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, 144. Al. C. Șendre, *Pr. civ.*, partea II, 671. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 560, p. 570, t. și n. 9. Glasson sur Boitard, *Pr. civ.*, ed. a 15-a, I, p. 269. n. 1. Carré-Chauveau, *op. cit.*, I, Q. 529. Rodière, *Compét. et procéd.*, I, p. 274. C. Colmar, D. P. 52. 2. 238. C. Galatz, *Curierul jud.* din 1895, No. 7.—*Contrà. Vigie*, II, 1451. Demante, V, 183 bis IX. Larombière, III, art. 1244, No. 28. Aubry et Rau, IV, § 319, p. 164, t. și n. 26. C. Bordeaux, 23 iulie 1838. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1773, n. 1 și Sirey, 39. 2. 147. Veđi asupra acestei controverse, Pand. fr., I, 3260 urm.

²⁾ Cpr. Cas. fr., 14 mai 1838. Répert Dalloz, *Dispositions entre vifs*, 1802, n. 2.

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 34.

⁴⁾ Cpr. asupra art. 127 *Pr. civ.*, Al. C. Șendre, *op. cit.*, 675, p. 776 urm. Tocilescu, *op. cit.*, II, 147. În proiectul Codului de proced. a D-lui Ministru C. Disescu, art. 127 este desființat cu totul.

prevede că lucrurile rămân în starea în care se găsesc (*restent en état*), ceea ce înseamnă că actele de urmărire rămân valide, ele fiind numai în suspensie și creditorul neavând nevoie de a le reîncepe din nou, dacă debitorul a lăsat să treacă termenul fără să plătească.

Din cele mai sus expuse rezultă următoarele consecințe:

1^o Termenul de grație nu întrerupe cursul procentelor moratorii, care vor continua a curge în folosul creditorului din ziua cererii în judecată (art. 1088, § 2)¹⁾;

2^o Termenul de grație nu împiedică compensația legală de a avea loc (art. 1146), așa că dacă debitorul însuși a devenit, în lăuntru acestui termen, și el creditor al creditorului său, creanțele lor se compensează de drept (art. 1144), fără ca debitorul să poată invoca beneficiul termenului și să poată cere de la creditor, devenit în urmă debitorul său, plata creanței sale²⁾;

3^o Termenul de grație nu împiedică pe creditor de a face acte conservatorii, ci numai acte de executare. Aceasta este atât de evident, în cât art. 125 din procedura fr., care o spune anume, a fost eliminat de legiuitorul nostru ca de prisos. Astfel, creditorul va putea, în lăuntru termenului de grație, să se opue la punerea pecetilor (art.

Consecințele care rezultă din împrejurarea că termenul suspendă numai actele de urmărire.

Art. 125 Pr. fr. eliminat ca de prisos.

1) Din contra, termenul de drept împiedică curgerea acestor procente, pentru că nu poate să fie vorba de procente moratorii cât timp debitorul are termen, ci numai de procente convenționale. În această privință termenul de grație se deosebește deci de acel de drept. Vezi și *suprà*, p. 108, n. 1. Cpr. Al. C. Șendre, *Pr. civ.*, I, partea II, 686. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 559, p. 575 urm. G. Tocilescu, *op. cit.*, 148. Boitard, Colmet-d'Aage et Glasson, *Pr. civ.*, I, 259.

Deosebire între termenul de grație și acel de drept în privința procentelor moratorii. Art. 1088, § 2.

2) Din contra, termenul de drept împiedică compensația de a avea loc, pentru că ea nu se îndeplinește de cât între creanțe deopotrivă lichide și exigibile (art. 1145). „*Quod in diem debetur non compensabitur antequam dies veniat, quamquam dari oporteat*“ (L. 7, Pr., Dig., 16, 2, *De compensationibus*). Aceasta este o altă deosebire care există între termenul de grație și acel de drept. Vezi *suprà*, p. 108, n. 1. Cpr. T. Huc, VII, 283 și VIII, 35. Al. C. Șendre, *op. cit.*, 685. Garsonnet, *op. cit.*, III, p. 576, § 559. G. Tocilescu, *op. si loco cit.* Pand. fr., I, 3283. Laurent, XVII, 583. Demolombe, XXV, 601. Boitard et Colmet-d'Aage, *op. cit.*, I, 259.

Altă deosebire în privința compensației. Art. 1144, 1146.

666 urm. Pr. civ.), să ceară un sechestru asigurător (art. 610 Pr. civ.), etc., aceste acte și altele de asemenea natură neaducând nici un prejudiciu debitorului ¹⁾.

Poprire.
Controversă.

Unii acordă creditorului chiar dreptul de a procedea la o poprire, considerând-o ca un act conservator ²⁾. Este cu neputință, dice T. Huc, ca termenul de grație acordat debitorului să poată în așa mod nimici dreptul creditorului, în cât el să peardă o avere pe care poprirea ar putea să i-o asigure. În acest sistem, poprirea este deci un act conservator permis creditorului ³⁾.

Casul în care
sunt mai
mulți debi-
tori.

Beneficiul termenului de grație fiind personal, poate fi acordat numai unuia din debitorii solidari și refuzat celorlalți, după cum el poate fi acordat tuturor, fără ca durata lui să fie aceeași pentru toți.

De câte ori termenul de grație a fost acordat numai unuia din debitori, el va folosi însă indirect și celorlalți în acest sens că creditorul nu va putea să-i urmărească de cât deducând din datorie partea contributivă a celui care l'a obținut; altfel el n'ar fi de nici un folos pentru acest din urmă.

Art. 1669.

Fidejursorul se va folosi de asemenea de termenul acordat debitorului principal; altfel el n'ar aduce nici un folos acestui din urmă, pentru că îndată ce creditorul ar apuca pe fidejursor, aceasta ar avea regres contra debitorului (art. 1669) ⁴⁾.

Termenul de grație poate fi acordat debitorului și chiar terțiului interesat sau neinteresat, care ar interveni

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 35. Al. C. Șendre, Tocilescu, *op. și loco supra cit.* Garsonnet, *op. cit.*, III, § 559, p. 574. Larombière, III, art. 1244, No. 26. Pand. fr., I, 3285.

²⁾ Veđi în privința chestiunii de a se ști dacă poprirea este un act de conservare sau de executare, *suprà*, p. 53, n. 2; p. 483, nota 2.

³⁾ T. Huc, VIII, 35. Roger, *De la Saisie-arrêt*, 119. Boncenne, *Théorie de la procéd.*, II, p. 525. Toullier D. III, partea II, 673. Carré-Chauveau, *op. cit.*, IV, Q. 1926, p. 551.—*Contrà*. Laurent, XVII, 584. Larombière, III, art. 1244, No. 27. Delaporte, *Pand. fr.*, I, p. 131. Veđi și Demolombe (XXV, 604), care admite sau nu admite poprirea, după natura motivelor care au făcut pe judecători să acorde termenul de grație. Această părere este, în ori ce caz, inadmisibilă.

⁴⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1244, No. 36. T. Huc, VIII, 35. Pand. fr., I, 3289 urm.

pre a plăti în socoteala debitorului, fie în baza art. 1093, e în vederea de a dobândi subrogațiunea legală sau conțențională¹⁾, de câte ori legiuitorul n'a dispus altfel, și l a depus contractul în materie de obligațiuni comerciale art. 44 C. com.) și în materie de cambii (art. 312 C. com.).

Termenul de grație nu poate deci fi acordat nici în materie de obligațiuni comerciale (art. 44 C. com.)²⁾ nici pentru plata unei cambii (art. 312 C. com.). În materie de ambii, mai cu samă, debitorul trebuie să fie tot-deauna în măsură de a plăti la timp, chiar dacă el n'ar fi comerciant, de oare ce legiuitorul n'a avut în vedere calitatea debitorului, ci natura datoriei³⁾.

Cecurile sunt, în această privință, asimilate cambiilor (art. 366 C. com.)⁴⁾.

Osebit de art. 44 și 312 C. com., mai sunt și alte cazuri în care termenul de grație nu poate fi încuviințat.

Astfel, acest termen nu poate fi acordat în casurile art. 1366, 1367 (pact comisoriu expres), 1370, 1374 C. com., etc.

Art. 1366 prevede cazul în care vîndătorul unui imobil cere resilierea vîndărei și este în pericol de a pierde lucrul și prețul, când, de ex., cumpărătorul devine insolubil sau degradează ori denaturează imobilul cumpărat⁵⁾; iar art. 1367 prevede cazul în care contractul este resiliat de drept prin însuș faptul neîndeplinirii obligațiunei debitorului. În asemenea caz, judecătorii nu pot, cu o bună samă, să acorde nici un termen debitorului, pentru că ei nu resiliază contractul, ci constată numai resilierea, care se îndeplinește prin convenția părților⁶⁾.

¹⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1244, No. 37. Pand. fr. I, 3291.

²⁾ Cpr. Trib. Prahova (Al. Panaitescu președ.). *Dreptul* din Deosebire de la Cod. fr. 1895, No. 66. — În Codul fr., se admite însă în genere că judecătorii pot, din contra, să acorde termen de grație în materie de obligațiuni comerciale, ca și în materi de obligațiuni civile. Lyon-Caen et Renault, *Dr. com.*, III, 40. Laurent, XVII, 577. — *Contrà*. Toullier, D., III, partea II, 661. Termenul de grație nu are însă loc, nici după acest Cod, în materie de cambii (art. 135, 157, 187 C. com. fr.).

³⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, IV, 287, n. 2 și 291. — *Contrà*. Bédarride, *Lettre de change*, I, 281 și II, 449.

⁴⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, III, 40, p. 38.

⁵⁾ Veđi *suprà*, p. 99.

⁶⁾ Veđi *suprà*, p. 101, 103. Cpr. T. Huc, VIII, 25, *in fine*.

Art. 54 L. din 6 april 1873. Judecătoria mai sunt încă oprîți de a acorda termene de grație pentru plata anuităților datorite creditelor funciare (art. 54 L. din 6 april 1873) ¹⁾.

Art. 128 Pr. civ. In fine, debitorul nu poate să obție termene de grație în casurile prevădute de art. 128 Pr. civ., în care casuri el pierde chiar termenele ce i se acordase.

Casurile în care judecătoria nu pot să acorde debitorului termene de grație, sau mai bine țin, în care el pierde termenele ce i se acordase, căci, în acest text, este mai mult vorba de pierderea sau revocarea termenului de grație de cât de neacordarea lui, sunt în număr de cinci:

Debitorul pierde termenul de grație

Vinderea bunurilor debit. după cererea altor creditori. ¹⁰ Când bunurile lui se vînd după cererea altor creditori. Pentru ca această decădere să aibă loc, este de ajuns ca vîndarea să fi fost ordonată de tribunal, fără a se aștepta efectuarea ei ²⁾. Ar fi fost nedrept, în adevăr,

Garsonnet, *op. cit.*, III, § 561, *ab initio*, p. 580. C. Alger. D. P. 93. 2. 294.—Când însă în contract nu se prevede resilierea de drept, justiția poate, după împrejurări, să acorde un termen debitorului. C. București, *Dreptul* din 1895, No. 62.

Privilegiile de care se bucură creditelor funciare după legea lor organică din 1873.

¹⁾ Aceiaș soluție este admisă și în Franția (Decret din 28 fevr. 1852, art. 26). Veți Garsonnet, *op. cit.*, III, § 561, p. 581. Institutele de credit, pentru a putea funcționa regulat, se bucură de mai multe privilegii statornicite prin legea organică din 1873. Astfel, contrar art. 455 urm. Pr. civ., plata anuităților nu poate fi poprită prin nici o opozițiune, numai Statul avînd un drept de precădere pentru acoperirea impozitelor (art. 55 L. din 1873); Prin derogare de la art. 1099 C. C., o opozițiune la plata capitalului și dobîndilor nu este admisă, afară numai în cas de pierderea scrisurilor (art. 50); Prin derogare de la legea din 9 Dec. 1882, dobînda poate fi rădicată până la 10 % (art. 36); Prin derogarea de la art. 1786 C. C., ipotecile constituite în favoarea societății n'au trebuință de a fi reinoite (art. 87); Averele mobilă sau imobilă a societății Creditului funciar nu poate fi sechestrată (art. 88); Creanțele ipotecare ale societății nu sunt supuse legilor falimentelor (art. 89); Toate actele societății sunt scutite de ori ce drept de timbru, înregistrare și alte impozite (art. 90), etc. Cpr. Ionescu-Dolj, *Curierul judiciar* din 1899, No. 13, p. 100, n. 6. Veți asupra Creditului funciar, lucrarea amicalui nostru Gr. Vulturescu, *Despre societățile de Credit funciar și instituirea lor în România* (București, 1889).

²⁾ Cpr. Al. C. Șendre, *op. cit.*, 677.—Veți însă Tocilescu, *op. cit.*, II, 143.

ca creditorul pus, de o cam dată în inacțiune prin admiterea termenului de grație, să stea cu brațele încrucișate, pe când ceilalți creditori ar vinde averea debitorului comun. Averea creditorului formează, în adevăr, gajul tuturor creditorilor sei (art. 1718, 1719);

2⁰ Când debitorul este în stare de faliment, sau de insolabilitate notorie, sau *de obște cunoscută* după cum se exprimă proiectul D-lui Ministru C. Dissescu (art. 128 Pr. civ.. 715 C. com. 1025 C. C.)¹⁾.

Falimentul sau insolabilitatea debitorului.

3⁰ Când el se află în stare de contumacie (art. 470 urm. Pr. pen.). Rebeliunea contumacelui, pe de o parte, ear culpabilitatea sa, pe de alta, îl fac nedemn de favoare. Și apoi, absența sa prelungită și persistentă, reîntoarcerea sa puțin probabilă și sechestrarea bunurilor sale (art. 476 Pr. pen.) rădică creditorilor garanția pe care le o dă legea²⁾;

Contumacie. Art. 470 urm. Pr. penală.

4⁰ Când este pus la închisoare. Este vorba, în specie, de închisoarea la care debitorul ar fi fost condamnat numai pentru crime sau delictе, ear nu și pentru contravențiuni polițienești, pentru că această închisoare este scurtă (15 zile cel mult) (art. 382 C. pen.) și nu împedică pe debitor de a fi în capul afacerilor sale³⁾;

Punerea debitorului la închisoare. Controversă.

1) Veđi *supră*, p. 123 urm.—O strîmtoare sau jenă momentană nu constituie starea de insolabilitate (C. București. *Dreptul* din 1895, No. 62), după cum ea nu constituie nici încetarea de plăți a unui comerciant. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 54 urm. Calamandrei, *Del falimento*, I, 9. Cuzzi, *Il Cod. di comm. commentato*, VII, 5 urm.

2) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 559, p. 578. Tocilescu, II, p. 363, No. 143. Șendre, *op. cit.*, 679.—Debitorul va putea însă face să se mențină termenul de grație, dacă reîntorcînduse, va șterge contumacia și va fi achitat (art. 483 Pr. pen.). Al. C. Șendre, *loco supră cit.*

3) Cpr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 363, n. 1. Șendre, *op. cit.*, 679.—Unii înțeleg însă prin închisoare și acea pronunțată pentru o simplă contravenție polițienească. Cpr. Mourlon, *Procéd. civ.*, 236.—In fine, după alți autori (Boitard et Colmet-d'Aage, *op. cit.*, I, 263. Garsonnet, *op. cit.*, III, p. 578, n. 24), textual ar fi înțeles a vorbi de închisoarea pentru datorii (constrîngere corporală), părere care, în ori ce caz, la noi este inadmisibilă, pentru că constrîngerea corporală nu există, de și legea din 24 Sept. 1864 n'a fost abrogată. Veđi t. V, p. 136, n. 5; p. 488, 489. Veđi și *tr. fr.*, p. 51 și 347. Constrîngerea corporală era admisă de Cod. Andr. Donici: „Cel ce nu are nici un chip ca să plătească datoria sa, ștece § 16, capit. 8 din acest Cod, nici chi-

Nedarea garanțiilor promise sau micșorarea garanțiilor date.

5^o Când nu a dat garanțiile promise (art. 128 Pr. civ., 1646 C. C.)¹⁾ sau când, prin culpa ori faptul său, a micșorat asigurările date prin contract (art. 128 Pr. civ., 1025 C. C.). De ex., debitorul a constituit creditorului o ipotecă asupra unui imobil, pe care în urmă l'a distrus, etc.²⁾.

În toate aceste cazuri, creditorul se va adresa la judecătorul de pace, la tribunalul sau curtea care a dat termenul de grație, și judecătorii, în contradictor, vor revoca sau vor menține termenul, după cum debitorul se află sau nu se află în cazurile prevădute de art. 128 Pr. civ. și 1025 C. C.³⁾.

In ce stare lucrul trebuie să fie plătit.

Legiuitorul distinge, în această privință, două ipoteze : 1^o aceea în care datoria are de obiect un corp cert și determinat ; și 2^o aceea în care ea are de obiect un lucru nedeterminat.

1^o Casul în care datoria are de obiect un corp cert și determinat.

Art. 1102.—Debitorul unui corp cert și determinat este liberat prin tradarea lucrului în starea în care se găsește la predare, dacă deteriorările ulterioare nu sunt ocașionate prin faptul sau greșala sa, nici prin aceea a persoanelor pentru care este responsabil, sau dacă înaintea acestei deteriorări n'a fost în întârziere. (Art. 903, 971, 999, 1000 urm., 1004, 1074, 1079, 1083, 1156, 1324 C. C. Art. 62 C. com. Art. 1245 C. fr.).

De câte ori obligația are de obiect un corp cert și determinat în individualitatea sa, *în feliu*, după cum se exprimă art. 796 din Codul Calimach, de ex., cutare moșie sau casă, 1000 hectolitre de grâu din recolta anului trecut, ce am în hambar, etc.⁴⁾, debitorul va fi liberat, dacă acest lucru a perit fără greșală sau *faptul* lui, ori a persoanelor pentru care el răspunde (art. 1156). Dacă însă lucrul

zeș nu'și găsește, scrie pravila că nu se cuvine mai mult de treizeci de zile să șadă în închisoare, ci de se cade, i se pune mai îndelungată vade⁴⁾.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 130, 131.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 127 urm.

³⁾ Cpr. Al. C. Șendre, *op. cit.*, 682.

⁴⁾ Lucrul este cert și determinat *in ipso individuo*, când se arată natura sa, cantitatea, calitatea, etc., *quid, quale, quantum sit* (L. 74, § 1, Dig., 45, 1 și L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei vendite*). Veđi t. IV, p. 182, n. 1 și 547 ; t. V, p. 125 urm. și 167, n. 2.

n'a perit în totul, ci a fost numai deteriorat, se înțelege tot fără greșala sau faptul lui, debitorul se va libera prin tradarea lui în starea în care se găsește (art. 1102) ¹⁾.

Pentru ca obligația să fie stênsă sau debitorul să se poată libera prin predarea lucrului în starea în care se găsește, se cere însă ca atât perirea totală cât și cea parțială să se fi întâmplat înaintea punerii sale în întârziere, pentru că, precum am spus-o de mai multe ori ²⁾, faptul de a nu se conforma punerii în întârziere este o culpă din partea lui: *Qui in mora est culpa non vacat* (art. 1044, § 2, 1074, § 2, 1102, 1156, 1479, 1601, etc.). Debitorul nu va fi la adăpost de răspundere de cât atunci când va dovedi că lucrul ar fi perit și la creditor, dacă i s'ar fi dat (art. 995, 1156 § 2) ³⁾.

Textul art. 1102 este deci de prisos, întru cât el nu cuprinde de cât aplicațiunea unor principii cunoscute (art. 971, *in fine*, 1074, 1080, 1156, etc.), el ne având de cât un singur avantaj, și anume acel de a fi prevădut atât culpa *in omittendo* cât și cea *in committendo*. Prin expresiunea *culpă*, legiuitorul înțelege, în adevăr, o lipsă de îngrijire și de diligență (*culpa in omittendo*), ear prin *fapt*, *culpa in committendo*, ca și în art. 999 ⁴⁾.

Foloasele ce
presintă
art. 1102.

2^o Casul în care datoria are de obiect un lucru nedeterminat.

Art. 1103.—Dacă datoria este un lucru determinat numai prin specia sa, debitorul, ca să se libereze, nu este dator a'l da

¹⁾ Acela care a primit în păstrarea sau supravegherea sa un lucru, trebuie să'l restituie în starea în care l'a primit. De câte ori, deci, el restituie lucrul deteriorat, el va trebui să despăgubească pe proprietarul lui, afară de cazul când va dovedi că deteriorarea se datorește unui caz fortuit sau forțe majore, ori unui viciu al lucrului. N'ar fi de ajuns, deci, ca faptul care a adus deteriorarea să fi ramas necunoscut. Cpr. T. Huc, VIII, 36. Cas. fr., D. P. 92. 1. 227.

²⁾ Veđi *suprà*, 492, t. și n. 4.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 488.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 544. T. Huc, VIII, 36. Aubry et Rau, IV, § 318, p. 157, n. 4. Pand. fr., I, 3302. Laurent, XVII, 557. F. Herman, III, art. 1245, No. 3.—Veđi însă Duranton (XII, 95), după care debitorul ar răspunde de faptul sêu, chiar când acest fapt n'ar constitui o culpă. Această derogare de la art. 1080 și mai cu samă de la art. 1156, este însă inadmisibilă, întru cât acest din urmă text prevede aceiaș ipoteză.

de cea mai bună specie, nici însă de cea mai rea. (Art. 908, 964, 969 C. C. Art. 243 C. german. Art. 1246 C. fr.).

De câte ori obligația nu are de obiect un corp cert și determinat *in ipso individuo* (ipoteză prevădută de art. precedent), ci un lucru determinat numai în specia sa (*genus*), de ex., un cal, un butoiu de vin, etc., fără a se arăta ce anume cal, și ce calitate de vin, debitorul se va libera dând un lucru de o calitate mijlocie, *eine Sache von mittlerer Art und Güte*, după cum se exprimă art. 243 din noul Cod german ¹⁾.

Această dispoziție, aplicabilă și la legate (art. 908), este conformă cu dispoziția art. 970, care voește ca convențiile să fie executate cu bună credință.

Principiul înscris în 1103 nefiind imperativ, de oare ce se întemeiază pe voința presupusă a părților, va fi adese-ori modificat, în aplicațiunea sa, prin împrejurările de fapt. Judecătorii vor avea a examina, înainte de toate, scopul ce părțile și au propus și serviciile ce trebuia să aducă lucrul care face obiectul contractului. Dacă voința părților nu lasă în această privință nici o îndoială, judecătorii vor determina după regulile generale de interpretare a tocmelelor, gradul de bunătate ce va trebui să ofere lucrul pentru a corespunde intențiunei comune a părților. Astfel, dacă am cumparat de la D-ta *un cal*, fără alte indicațiuni, ușor se va putea vedea, după profesiunea mea, după prețul convenit și alte împrejurări, dacă am înțeles a cumpara un cal de muncă sau de lux ²⁾.

Art. 1103 nu se aplică numai la lucrurile de aceeași specie, care diferă între ele din cauza calității sau bunătăței lor, ci și la acele fungibile prin natura lor, precum vinul, oleiul, grâul, etc. ³⁾.

Art. 1301. In privința acestor lucruri însă, care, după obicei, se gustă mai înainte de a se cumpara, debitorul nu s'ar putea libera predând lucruri de o valoare mijlocie, dacă cumpărătorul nu le-a gustat și n'a declarat că'i convin, pentru că, până în acest moment, vândarea este inexistentă (art.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 488, t. și n. 1.

²⁾ Cpr. Marcadé, IV, 699. Pand. fr., I, 3311. Larombière, III, art. 1246, No. 2. Demolombe, XXVII, 255.

³⁾ Larombière, III, art. 1246, No. 3. Demolombe, XXVII, 253. Pand. fr., I, 3312.

1301). Deci dacă cumpărătorul nu le agreează, de bună credință, bine înțeles, debitorul se va supune, la capriciile gustului său personal¹⁾.

Art. 1103 nefiind aplicabil de cât la lucrurile determinate numai prin specia lor, Curtea din Rennes a decis, cu drept cuvânt, că el nu se aplică la corpul cert și determinat de care proprietarul ar fi fost deposedat prin culpa unei a treia persoane. Valoarea acestui lucru, în lipsă de alte elemente de apreciere, nu se va fixa deci conform suscitaturii text, ci prin jurământul deferit proprietarului conform art. 1222²⁾.

Unde și cu a cui cheltueală trebuie să se facă plata.

Art. 1104. — Plata trebuie să se facă în locul arătat în convențiune.

Dacă locul nu este arătat, plata, în privința lucrurilor certe și determinate, se va face în locul în care se găsea obiectul obligațiunii în timpul contractului.

În ori ce alt caz, plata se va face la domiciliul debitorului. (Art. 87, 473, 969, 977, 1115, 6^o, 1121, 1319, 1362, 1614, 1615 C. C. Art. 59, 310 C. com. Art. 1247 C. fr.).

Art. 1105. — Cheltueele pentru efectuarea plății sunt în sarcina debitorului. (Art. 1117, 1305, 1317, 1614 C. C. Art. 1248 C. fr.).

Art. 59 C. com.—Ori ce obligațiune comercială trebuie să fie executată în locul arătat prin contract, sau în locul care ar rezulta din natura operațiunii, ori din intențiunea părților contractante.

În lipsă de o clausă expresă, contractul trebuie să fie executat în locul unde cel ce s'a obligat își avea stabilimentul său comercial sau cel puțin domiciliul ori reședința, la formarea contractului.

Dacă însă urmează a se preda un lucru determinat, care, după cunoștința părților, se găsea într'altă parte în momentul formării contractului, atunci predarea se va face în acel loc (Art. 272, 310 C. Com. Art. 1104 C. C. și textele citate acolo. (Art. 324 C. com. german).

Art. 310 C. com.—Cambia trebuie să fie înfășoșată pentru plată; plătită la locul arătat într'ênsa și la ziua scadenței. (Art. 59 C. Com. Art. 1104 C. C. și textele citate la acest art.).

¹⁾ Larombière, *loco cit.*, No. 5. Demolombe, XXVII, 257. Trop- long, *Vente*, I, 96 urm. Pand. fr., I, 3315. T. Huc, X, 20. Aubry et Rau, IV, § 349, p. 334. Vezi *infra*, explic. art. 1301.

²⁾ C. Rennes, 21 martie 1821. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1761. Cpr. Pand. fr., I. 3316.

Art. 272 C. com.—Dacă în poliță locul de plată nu se arată anume, polița se va plăti la locul arătat lângă numele sau firma trasului. În biletul la ordin, locul emisiunii se socotește ca loc de plată și în acelaș timp ca domiciliu al emitentului, dacă un alt loc de plată nu s'a arătat. (Art. 59, 310 C. com. Art. 1104 C. C. și textele citate la acest art.).

Cele mai multe ori convenția părților determină locul unde trebuie să se facă plata.

Convenția, în această privință, poate fi expresă sau tacită. Ea este expresă de câte ori, prin o clausă specială, pentru care nu se cere nici o expresie sacramentală, părțile declară că plata se va face într'un loc anume determinat. Ea este tacită, când rezultă din împrejurările cauzei (art. 59, *ab initio* C. com.)¹⁾.

De câte ori părțile au determinat, fie expres, fie tacitamente locul plății, debitorul nu poate să silească pe creditor a primi, nici creditorul pe debitor a plăti aiurea²⁾. „*Is qui certo loco dare promittit, nullo alio loco, quam in quo promisit, solvere invito stipulatore potest*“. (L. 9, Dig., 13, 4, *De eo quod certo loco dari oportet*).

Părțile pot să convie ca plata să se facă la domiciliul creditorului³⁾.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1038. Pand. fr., I, 3345. Demolombe, XXVII, 272. Laurent, XVII, 587, 593. Larombière, III, art. 1247, No. 1. Mourlon, II, 1350. Massé-Vergé, III, § 561, p. 427, t. și n. 11. Toullier D., IV, partea I, 93.

²⁾ La Romani, creditorul putea, din contra, să ceară plata de la debitor aiurea de cât la locul convenit de părți, de ex., la domiciliul debitorului sau la locul unde contractul fusese încheiat, despăgubind pe acest din urmă de prejudiciul ce 'i aducea prin această modificare a convențiunei. Cpr. Dig., 13, 4, *De eo quod certo loco dari oportet*. Acest mod de a interpreta convenția părților n'a fost însă nici o dată admis în dreptul anterior fr., după cum atestă Pothier (II, 238). Cpr. Pand. fr., I, 3347. Demolombe, XXVII, 272. Larombière, III, art. 1247, No. 4.

³⁾ Asemenea clause se obicinuesc mai cu samă în polițele de asigurare, și sunt, fără nici o îndoială, valide și obligatorii. Jurisprudența decide însă, cu toate acestea, că companiile, care obicinuesc a se presenta la domiciliul asiguraților spre a încasa primele, nu sunt primite a invoca clausa poliței, după care primele trebuiesc, sub pedeapsă de decădere, plătite în bioururile companiilor. Cpr. Cas. fr. și C. Paris. D. P. 92. 1. 313. D. P. 93. 2. 256. Baudry, II, 1038. Pand. fr., v^o *Assurance en général*, 654 urm. și *Oblig.*, I,

Tribunalele vor decide dacă, prin asemenea convenție, părțile au înțeles a se referi la domiciliul ce creditorul avea în momentul încheierii convențiunii, sau facerii plăței. Chestie de interpretare a voinței părților ¹⁾).

În orice caz, debitorul care consimte a face plata la domiciliul creditorului, trebuie să ia toate măsurile de siguranță ca suma expediată să parvie la destinație, căci dacă ea ar fi sustrasă pe drum din cauza lipsei de precauțiune, el n'ar fi liberat, ci ar fi nevoit să facă plata din nou ²⁾).

Dacă convenția prevede două locuri deosebite pentru facerea plăței, de ex., Iași și București, plata se va face în ambele orașe pe jumătate ³⁾).

Dacă s'a dis că plata se va face la Iași sau la București, plata întreagă să va face în unul din aceste două orașe, după alegerea debitorului ⁴⁾).

Dacă părțile n'au indicat locul unde urmează a se face plata, legea distinge între cazul în care este vorba de plata unui corp cert și determinat, și acel în care e vorba de un lucru determinat numai prin specia sa (*genus*):

3351. T. Huc, VIII, 42.—Aceaș soluție este admisă și în privința punerii în întârziere la care asigurații renunță prin polițele ce subscriu. Jurisprudența decide și de astă dată că asemenea clausă nu este aplicabilă în toată rigooarea ei, dacă societatea are obiceiul de a trimete câte un agent la domiciliul asiguraților pentru încasarea primelor. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 88. 1. 152. *Pand. Périod.* 90. 1. 113. Veți și *suprà*, p. 364, t. și n. 3.

¹⁾ Baudry, II, 1038. *Pand. fr.*, I, 3352. Demolombe, XXVII, 273. Laurent, XVII, 589. Larombière, III, art. 1247, No. 7.

²⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 71. 1. 318. C. Orléans. D. P. 98. 2. Art. 270 Cod german. „Bani, dice art. 270 din noul Cod german, trebuie, la caz de indoială, să se transmită de debitor, pe riscul și cheltueala lui, creditorului, la domiciliul său“. „*Geld hat der Schuldner im Zweifel auf seine Gefahr und seine kosten dem Gläubiger an dessen Wohnsitz zu übermitteln*“.

³⁾ „*Si quis ita stipulatur Ephesi et Capuae: hoc ait, ut Ephesi partem, et Capuae partem petat*“. I. 2, § 4, Dig., 13, 4, *De eo quod certo loco dari oportet*.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 241. Larombière, III, art. 1247, No. 5. *Pand. fr.*, I, 3350. Cpr. L. 2, § 3, Dig., 13, 4, *De eo quod certo loco, etc.*, unde se dice: „*Generaliter definit Scævola, petiorem habere electionem ubi petat; reum ubi solvat, scilicet ante petitionem*“.

În cazul întâi, plata trebuie să se facă la locul în care se găsea obiectul obligațiunii în momentul contractării, fără a se distinge dacă contractul s'a încheiat în acest loc sau aiurea ¹⁾. Astfel, dacă 'ți am vândut vinul din pivnița mea, nu sunt obligat a-l transporta aiurea, ci numai a-ți remite cheia pivniței și a-ți permite rădicarea lui (art. 1319) ²⁾. Această dispoziție, care constituie un drept nu numai pentru debitor, dar și pentru creditor, se întemeiază pe voință presupusă a părților contractante, și vine în favoarea debitorului, întru cât el nu este obligat a transporta lucrul aiurea, din cauza cheltueleur și adese-ori chiar a lipsei de interes a acestui transport. Cu drept cuvânt s'a dis. deci, că, de câte ori obligația are de obiect un corp cert și determinat, există o convenție tacită a părților ca plata să se facă la locul arătat de art. 1104, fiind că nu numai debitorul, dar chiar și creditorul poate să aibă interes ca plata să fie făcută acolo; de unde rezultă că, la caz de transportarea lucrului aiurea, creditorul ar putea să ceară despăgubiri pentru cheltueleurle suplimentare ce 'i ar fi cauzat strămutarea lucrului ³⁾.

Această dispoziție fiind, după cum am spus, întemeiată pe voință presupusă a părților și pe interesul debitorului, judecătorii vor putea, în unele cazuri, să admită o altă interpretare a voinței lor. Astfel, de câte ori ar fi vorba de un lucru pe care debitorul are obiceiul de a-l transporta cu dânsul, precum ar fi, de ex., ornicul său, plata se va face la debitor ⁴⁾.

Dispoziția art. 1104 nu se aplică de cât la plata lucrurilor mișcătoare; această rezultă din însuș textul acestui art., care prevede că plata trebuie să se facă în locul în care *se găsea* obiectul obligațiunii în timpul contractării, ceea ce lasă a se presupune că lucrul poate să

¹⁾ Demolombe, XXVII, 277. Pand. fr., I, 3359. T. Huc, VIII, 42.

²⁾ „*Si quidem certum corpus legatum est... ibi præstabitur ubi relictum est*”. (L. 47, § 1, Dig., 30, *De legatis*, 1).

³⁾ Cpr. Pothier, II, 548. Pand. fr., I, 3358. Larombière, III, art. 1247, No. 6. Thiry, III, 52. Demolombe, XXVII, 276. Laurent, XVII, 591. Demante, V, 186 bis. Berriat St. Prix, II, 4683.

⁴⁾ Cpr. Demante, *loco supra cit.* Thiry, III, 52. Demolombe, XXVII, 278. Pand. fr., I, 3360. Laurent, XVII, 590. Duranton, XII, 100. T. Huc, VIII, 42.

nu se mai găsească în acel loc, și că, prin urmare, este vorba de un mobil care se poate transporta dintr'un loc în altul (art. 473). Deci, dacă presupunem că A, domiciliat în Iași, este proprietarul unui imobil din Craiova, și a vândut acest imobil lui B, domiciliat în București, plata prețului se va face în București, la domiciliul cumpărătorului, adică a debitorului ¹⁾.

Dacă convențiunea părților nu stabilește locul unde trebuie să se facă plata, sau este vorba de un lucru determinat numai prin specia sa, plata se face la domiciliul debitorului (art. 1104, § ultim) ²⁾, și aceasta nu constituie pentru creditor numai o obligație, ci și un drept, fiind că, deși dispoziția art. 1104 are, precum am spus, în vedere interesul debitorului, totuși, o dată admisă, ea formează legea comună a părților ³⁾.

Dacă debitorul, în urma contractului, și-a schimbat domiciliul, plata se va face la domiciliul *actual*, unde trebuie să se facă și acțiunea, la caz când el nu plătește de bună voe (art. 58 Pr. civ.), ear nu la domiciliul vechiū. Poate că aceasta să nu convie în tot-deauna creditorului, mai cu samă când debitorul s'a mutat într'un loc depărtat; însă vina este a lui, pentru că el trebuia să prevadă asemenea împrejurare și să și facă rezervele sale ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 279. Pand. fr., I, 3361. Toullier D., IV, partea I, 92.

²⁾ Cpr. C. Craiova, *Dreptul*, din 1896, No. 35. C. Lyon. D. P. 93. 2. 324. Curtea din București a făcut aplicațiunea acestui principiu la contractul de închiriere. Dacă contractul de locațiune prevede un pact comisoriu, adică resilierea contractului de drept fără vre o somație sau punere în întârziere, prin simplul fapt al neplăței chiriei la timp, resilierea nu poate fi invocată de locator, dacă el nu dovedește că s'a prezentat la domiciliul debitorului (locatarului) spre a cere plata, și că această plată i s'a refuzat. *Dreptul* din 1893, No. 67.

³⁾ Demolombe, XXVII, 268. Pand. fr., I, 3364.

⁴⁾ Pothier, II, 549. Baudry, II, 1038. Mourlon, II, 1351. Arntz, III, 174. Demolombe, XXVII, 270. Laurent, XVII, 592. Massé-Vergé, III, § 561, p. 427, n. 13. T. Huc, VIII, 42. Marcadé, IV, 702. Pand. fr., I, 3367. Aubry et Rau, IV, § 319, p. 162, n. 15. Thiry, III, 52.—*Contrà*. Duranton (XII, 101), după care plata, în asemenea caz, ar trebui să se facă la domiciliul vechiū. În fine, după alți autori, plata

Dreptul conferit debitorului de a face plata la domiciliul său, fiind edictat în favoarea sa, el nu va fi presupus că a renunțat la dânsul numai prin împrejurarea că ar fi plătit vre o câte-va acțiuni la domiciliul creditorului ¹⁾.

Renunțarea debitorului la această favoare va putea însă fi și tacită și să rezulte din împrejurările cauzei ²⁾.

Excepțiuni
la principiul
de mai sus.

Regula după care, în lipsa unei alte convențiuni, plata trebuie să se facă la domiciliul debitorului, suferă mai multe excepțiuni :

Deposit.
Art. 1615.

Astfel, în materie de deposit, dacă contractul nu arată locul restituirei, ea trebuie să se facă acolo unde se găsește lucrul depositat (art. 1615), adică la locul unde se găsește actualmente lucrul, cu toate că acest loc ar fi altul de cât acel în care el se găsea în momentul facerii contractului, și că depositarul l'ar fi transportat aiurea fără rea credință (*sine dolo*) ³⁾. „*Depositum eo loco restitui debet, in quo sine dolo malo ejus est, apud quem depositum est : ubi vero depositum est, nihil interest*“ ⁴⁾.

se va face la domiciliul actual, creditorul având însă dreptul la despăgubiri, dacă schimbarea domiciliului din partea debitorului i-ar fi ocazionat cheltueli pe care părțile nu le ar fi avut în vedere. Cpr. Larombière, III, art. 1247, No. 8. Aubry et Rau, *loco supra cit.*

1) Cpr. Pand. fr., I, 3369. Laurent, XVII, 593. Larombière, *loco cit.*, No. 8. Demolombe, XXVII, 271. T. Huc, VIII, 42, p. 66. C. Bordeaux, D. P. 48. 2. 167. Sirey, 48. 2. 431. C. Douai, 17 fevr. 1879, decizie citată de T. Huc și în Pand. fr., I, 3371.

2) Pand. fr., I, 3370. Demolombe, Laurent, *loco supra cit.* Veți și *supra*, p. 516, text și n. 1.

3) Cpr. Pothier, *Dépôt*, V, 57. Larombière, III, art. 1247, No. 9. Pand. fr., I, 2372. Duranton, XVIII, 67. Demolombe, XXVII, 286. Troplong, *Dépôt*, 168. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1159. T. Huc, XI, 249.

4) L. 12, § 1, Dig., *Depositi vel contra*, 16, 3.—Art. 1615 incetează însă de a fi aplicabil de câte ori depositarul a transportat lucrul aiurea, pentru a face restituția mai oneroasă deponentului. Pothier, *Dépôt*, V, 57. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1159. Guillouard, *Dépôt*, 102. T. Huc, XI, 249. Laurent, XXVII, 124. Arntz, IV, 1413. Thiry, IV, 189. P. Pont, *Petits contrats*, I, 492. Cpr. L. 12, § 1, Dig., *loco supra cit.*

Aceiaș soluție este admisibilă în privința amanetului, amanetul nefiind, în mânele creditorului, de cât un deposit menit a'i asigura privilegiul său (art. 1686)¹⁾. Restituirea lucrului amanetat se va face deci la locul unde el se găsește actualmente²⁾.

Amanet.
Art. 1686.

În cât privește împrumutul, trebuie să distingem cazul în care el are de obiect o sumă de bani, de acel în care el consistă în produse sau alte lucruri fungibile.

Împrumut.

Dacă împrumutul are de obiect o sumă de bani și s'au stipulat procente, debitorul va face plata la domiciliul său, conform art. 1104. Dacă însă împrumutul este gratuit, plata se va face la locul unde banii au fost împrumutați, fără ca creditorul să se deplaseze, pentru că, în asemenea caz, el aducând debitorului un serviciu gratuit, acest serviciu nu poate să'i cauzeze nici o pagubă³⁾.

Împrumut
bănesc.

De câte ori însă împrumutul are de obiect produse sau alte lucruri fungibile, plata nu se va mai face la domiciliul debitorului, ci la locul în care s'a contractat împrumutul, adică la locul unde lucrul se afla atunci când el a fost predat împrumutatului (art. 1585). Această interpretare este conformă atât tradițiunii vechi, cât și principiilor de echitate. În adevăr, valoarea lucrurilor împrumutate fiind cele mai de multe ori când mai mare când mai

Împrumutul
unor lucruri
fungibile.
Art. 1585.

1) Pentru ca creditorul să aibă dreptul de a fi plătit cu preferență din lucrul amanetat, înaintea altor creditori, actul trebuie să fie înregistrat, adică să aibă cel puțin dată certă (art. 1182), să fie, de ex., legalizat de o autoritate administrativă sau polițienească. Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1882, No. 83. — Pecetea poștei n'ar fi însă suficientă pentru a conferi dată certă convențiunii de amanet ce ar conținea o scrisoare. Baudry et Loynes, *Nantissement*, I, 46. Laurent, XXVIII, 452. Guillouard, *Nantissement*, 66. P. Pont, *Petits contrats*, II, 1091, p. 588, 589. C. Aix și Montpellier. D. P. 45. 2. 118. D. P. 54. 2. 172. Cpr. și C. Lyon. D. P. 90. 2. 113. Sirey, 92. 2. 37.

2) Cpr. Larombière, III, art. 1247, No. 9. Pand. fr., I, 3373.

3) Cpr. Pothier, *Prêt de consommation*, V, 43. Pand. fr., I, 3374. Larombière, III, art. 1247, No. 10. Demolombe, XXVII, 284. Troplong, *Prêt*, 275, 280. Baudry et Wahl, *Prêt*, 789. Guillouard, *Prêt*, 94. Demante, VIII, 109 bis. P. Pont, *Petits contrats*, I, 215. F. Herman, IV, art. 1903, No. 1. Duranton, XVII, 586.

mică, după diferitele localități în care împrumutul a fost contractat, singurul mijloc de a face ca împrumutul să nu restituiească nici mai mult nici mai puțin de cât a primit, este să se decidă că lucrurile ce el nu poate restitui în natură, să fie restituite după prețul locului în care împrumutul a fost contractat ¹⁾).

Vândare.
Art 1362.

În fine, în cât privește vânzările cu termen, prețul se va plăti tot la domiciliul debitorului (cumpărătorului), dispoziția art. 1362, după care, în caz de lipsa unei anume convențiuni, cumpărătorul este obligat a plăti prețul la locul și în timpul în care se face predarea lucrului, nefiind, după părerea unanimă a autorilor, aplicabilă de cât la vânzările în care prețul urmează a fi plătit pe șin, în momentul predării obiectului vândut ²⁾).

Deosebirea
între arăta-
rea locului
facerei plă-
ței și alege-
rea de domi-
ciliu.

În fine, pentru a termina comentarea art. 1104, vom observa că nu trebuie să se confundă arătarea locului unde urmează a se face plata cu alegerea de domiciliu, pe care părțile pot s'o facă pentru executarea obligațiunei, conform art. 97 C. C. În adevăr, indicațiunea unui loc pentru facerea plăței nu este atributivă de jurisdicție, și debitorul nu va putea fi acționat, cel puțin în materie civilă ³⁾, de cât tot conform dreptului comun (art. 58 Pr. civ.), înaintea judecătorilor domiciliului sau reședinței sale

¹⁾ Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 46. Pand. fr., I, 3375. Demolombe, XXVII, 285. Larombière, *loco supra cit.* Duranton, XII, 98 și XVII, 585. Troplong, *op. cit.*, 275. T. Huc, XI, 176.

²⁾ Pothier, *Vente*, III, 286. Demante, VII, 96 bis. Marcadé, IV, 701. Demolombe, XXVII, 281. Larombière, III, art. 1247, No. 9. Duranton, XII, 98. Troplong, *Vente*, II, 594. Duvergier, *Idem*, I, 417. Pand. fr., I, 3377. Massé-Vergé, IV, § 687, n. 7. Aubry et Rau, IV, § 356, p. 396. Baudry, III, 569. Thiry, III, 589. Berriat St. Prix, III, 6603. Guillouard, *Vente*, II, 559. Laurent, XXIV, 320. F. Herman, IV, art. 1651, No. 19. T. Huc, VIII, 42. C. Besançon, D. P. 91. 2. 140.

Art. 897, § 3,
C. com.

³⁾ Cpr. Aubry et Rau, I, § 146, p. 899 (ed. a V-a). — Dicem în materie civilă, pentru că, în materie comercială, prin derogare de la dreptul comun, acțiunile personale și mobiliare pot fi introduse la tribunalul locului unde s'a stipulat a se face plata (art. 897, § 3 C. com.). Art. 420 din pr. civ. fr. este conform în această privință. Cpr. Larombière, III, art. 1247, No. 12. Pand. fr., *Oblig.*, I, 3385 și *Domicile*, 565. Toullier D., IV partea I, 88.

(argum. din art. 1115, § 6); pe când alegerea de domiciliu într'un alt loc de cât domiciliul debitorului; este atributivă de jurisdicție și permite creditorului de a acționa pe debitor la acest domiciliu special ¹⁾, fără însă ca, în regula generală, plata să poată fi făcută la acest domiciliu, dacă din împrejurări și din interpretarea contractului, nu rezultă că părțile, prin alegerea unui domiciliu pentru executarea obligațiunei, n'au înțeles a fixa în acelaș timp și locul unde trebuie să se facă plata ²⁾.

¹⁾ In caz de alegerea domiciliului într'un loc determinat, de ex., în cutare comună sau în cutare oraș, fără a se determina o anume persoană, care să fie menită a reprezenta pe debitor ca un mandatar și a'i comunica actele de procedură ce s'ar înmâna la acest domiciliu, alegerea lui nu va produce de cât un singur efect, și anume, acela de a determina competența domiciliului ales (*prorogatio jurisdictionis*), și de a permite reclamantului de a acționa pe debitor la acest domiciliu special, creditorul rămânând însă liber de a și introduce acțiunea sa la domiciliul real al debitorului, conform dreptului comun (art. 58 Pr. civ.). Numai atunci creditorul ar fi obligat a acționa pe debitor la domiciliul ales, când alegerea n'ar fi fost făcută în interesul exclusiv al creditorului, ci numai în interesul debitorului sau a ambelor părți, împrejurări care nu se presupun nici odată, și care trebuie să rezulte din convenție. In caz însă când, pe lângă arătarea locului unde s'a ales domiciliul, s'a determinat și o persoană care să reprezinte pe debitor, atunci nu numai că asemenea alegere va fi atributivă de competență, dar citațiunile, copiile de hotărîre, etc., vor putea fi comunicate la acest domiciliu, pentru că persoana nominal arătată se socotește drept mandatarul debitorului, *est mandatum de recipiendis citationibus*. Cpr. C. Galatz, *Dreptul* din 1890, No. 20. Murlon, I, 345. Valette sur Proudhon, I, p. 241. Massé-Vergé, I, § 92, p. 129. T. Huc, I, 393. Baudry, I, 323. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, I, 1054. Tiry, I, 165. Veđi și t. I a lucr. noastre, p. 279 urm.—Citațiunile însă și celelalte notificări nu vor putea fi comunicate la domiciliul ales, atunci când acest domiciliu ar fi fost ales la însuș reclamantul, căci el fiind interesat în cauză, ar putea să nu le transmită pârîtului și să facă ca astfel o condamnare ignorată de acel în drept să rămăe definitivă. Cpr. Jud. ocol 9-le Paris, *Dreptul* din 1881, No. 58. Veđi și t. I, partea I a lucrării noastre, p. 280, n. 1.

²⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1247, No. 12. Demolombe, I, 378 și XXVII, 274, 275. Pand. fr., *Oblig.*, I, 3385, și *Domicile*,

Art. 1105. Venim în fine la art. 1105, privitor la cheltueele necesare pentru efectuarea plăței.

Plata având de scop liberarea debitorului, este just ca el să sufere toate cheltueele (art. 1105, 1317, *ab initio*).

Art. 1317. Odată însă plata seversită, debitorul și a îndeplinit obligația sa, și creditorul trebuie să sufere cheltueele rădicării, dacă nu există stipulațiune contrară (art. 1317, parte finală).

Art. 1614. Regula generală, care, în lipsă de stipulațiune contrară, pune cheltueele plăței (art. 1105) și ale predării lucrului (art. 1317) în sarcina debitorului¹⁾, suferă excepție în materie de deposit. În adevăr, în privința acestui contract, toate cheltueele ce poate ocaziona transportarea lucrului depositat, sunt în sarcina deponentului (creditorului), ear nu a depositarului, adică a debitorului (art. 1614). Depositul având, în adevăr, de scop interesul deponentului, depositarul, în calitatea sa de debitor, nu trebuie să sufere nici o pagubă pentru serviciile ce el a adus deponentului²⁾. *Officium suum nemini debet esse damnosum.* (L. 7, *in medio*, Dig., 29, 3, *Testamenta quemadmodum aperiuntur*). Eată motivul foarte juridic care a făcut pe legiu-

562, 596. Thiry, I, 167. Mourlon, I, 347. Toullier D., IV, partea I, 87. T. Huc, I, 393, *in fine*. Laurent, II, 111. Duranton, I, 377. Aubry et Rau, I, § 146, p. 590 și p. 903 din ed. a V-a. Cas. fr. D. P. 93. 1. 183. Veți și t. I a lucr. noastre, partea I, p. 280, 281.

Art. 1305. ¹⁾ Veți și art. 1305 care, prin aplicarea aceluiaș principiu, pune speșele vîndărei în sarcina cumpărătorului, adică a debitorului prețului. Cpr. Demolombe, XXVII, 294. — Cu toate acestea, o jurisprudență aproape constantă pune în principiu că, în materie de vîndări silite imobiliare, taxele de înregistrare nu cad în sarcina adjudecatarului, așa că dînsul nu poate fi obligat a le depune deosebit de prețul adjudecațiunii, ci cată să fie oprite din prețul depus (argum. din art. 551, 555, 556, 557, 559 Pr. civ.). Cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1892, p. 775. *Dreptul* din 1896, No. 3. Această soluție se admite și în materie de vîndări voluntare prin licitație pentru eșire din indivisiune. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1899, No. 31.

²⁾ Cpr. Pothier, *Dépôt*, V, 56. Larombière, III, art. 1248, No. 3. Thiry, IV, 189. Berriat St. Prix, III, 7702. Pand. fr., I, 3409. Demolombe, XXVII, 299. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1160.

tor să scutească pe depositar de cheltueile de transport și să le puie în sarcina creditorului, adică a deponentului. De aceea, această soluție era admisă și în dreptul roman ¹⁾.

Când trebuie să se facă plata.

Creditorul poate cere plata de îndată, dacă creanța este pură și simplă. Dacă ea este condițională sau cu termen, plata nu poate fi cerută de cât în urma îndeplinirii condiției sau expirării termenului.

Dovedirea plătei.

Plata trebuie să fie dovedită de acel care o invoacă (art. 1169). Ea se dovedește în genere prin chitanța sau adeverința creditorului, dată în forma autentică sau privată. (Cpr. ar. 1107, § 2, 1112, 1113) ²⁾.

Câte o dată chitanța poate să rezulte din o adnotațiune nesubsemnată, făcută pe registrele creditorului sau pe titlul creanței (art. 1185, 1186).

Intinderea efectelor chitanței atârnă de termenii în care ea a fost concepută.

Ipoteza în care chitanța exprimă atât cauza datoriei cât și suma plătită nu dă loc la nici o dificultate. Chitanța este validă, de și ea n'ar arăta cauza obligațiunii, sau de și ea ar exprima cauza obligațiunii, fără a arăta suma plătită. Astfel, de ex., ar fi validă chitanța prin care

1) „Si in Asia depositum fuerit, ut Romæ reddatur, videtur id actum, ut non impensa ejus id fiat, apud quem depositum sit, sed ejus qui deposuit“. L. 12, Dig., 16, 3, *Depositum vel contra*.

2) „Acel ce plătește o datorie, ȳice art. 1881 din C. Calimach (1426 C. austriac), poate în fiștecare întâmplare să ceară pentru aceasta o chitanță, adică înscris adeverință de la acela pe care l'a îndestulat. In chitanță trebuie să se însemneze numele datornicului și a creditorului, locul, vremea și obiectul datoriei stênse, și să se iscălească de către creditor sau de către imputernicitul lui“. „Contra îndeplinirii prestațiunii, ȳice art. 368 din Codul german, creditorul trebuie, la cererea debitorului, să deie o chitanță (*Quittung*) scrisă. Dacă acest din urmă are un interes juridic ca chitanța să fie dată în altă formă, el poate s'o ceară în această formă“. Cpr. art. 102 C. fed. al oblig.

Casul în care chitanța nu arată cauza oblig. sau suma plătită.

Art. 1881 C. Calimach.

Art. 368 C. german.

creditorul ar fi dis. „Primit de la cutare ceea ce îmi datorește din vîndarea cutărui imobil“. Asemenea chitanță face credință pentru ceea ce se datorește în baza cauzei arătate, fără a se întinde însă la obligațiile care ar avea alte cauze, și aceasta chiar dacă nu s'ar fi făcut nici o rezervă în această privință ¹⁾.

Casul în care chitanța are de obiect plata veniturilor unei rente, unor chirii, etc.

Dacă obligația a cărei chitanță exprimă cauza, fără a arăta suma plătită, are de obiect plata veniturilor unei rente, unor chirii sau arendi, și dacă chitanța, care este datată, nu arată anul sau termenul pentru care plata a fost făcută, ea este presupusă a fi dată pentru tot ce se datorea la termenul care a precedat data ²⁾. Ea nu cuprinde însă ceea ce s'ar datori la termenul actual, pentru că fructele civile dobîndindu-se și cu și (art. 525), nu se poate presupune că debitorul a înțeles a plăti înaintea expirării termenului ceea ce făcea parte din acest termen ³⁾.

Soluția de mai sus se aplică și la obligațiile plătitoare în mai multe termene succesive, fiind că, și în asemenea casuri, este vorba de a se ști la care termen se aplică chitanța ⁴⁾.

Casul în care chitanța nu arată nici suma plătită, nici cauza oblig.

Se poate întîmpla ca o chitanță să nu arăte nici suma plătită, nici cauza obligațiunei, ca în cazul, de ex., când creditorul ar fi dis: „Am primit de la cutare tot ce îmi datorește“. Asemenea chitanță datată, cuprinde tot ce se datorea în momentul când a fost liberată, afară de datoriile neexigibile în acel moment, sau de care debitorul nu putea să aibă cunoștință. Ea nu cuprinde însă capitalurile rentelor, care, în genere, nu sunt exigibile, nici da-

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 781. Larombière, IV, art. 1332, No. 13. Duranton, XIII, 225. Pand. fr., I, 3598. Toullier D., IV, partea II, 405.

Art. 103 Cod. fed. al oblig.

²⁾ „Dacă se datoresc dobîndi sau alte prestațiuni periodice, dice art. 103 din Cod. elvețian asupra oblig., creditorul care dă chitanță pentru un termen, fără ași formula reservele sale, este presupus că a primit tot ce se datorea la termenele anterioare“. Conform: art. 1885 C. Calimach (1429 C. austriac).

³⁾ Pand. fr., I, 3599. Duranton, XIII, 226 și autorii citați în nota precedentă. Cpr. art. 103 C. fed. al oblig. — În cât privește cazul în care chitanța n'ar fi datată, veți Pand. fr., I, 3600 urm. Larombière, IV, art. 1332, No. 13, etc.

⁴⁾ Pand. fr., I, 3603 și autorii *suprà* citați.

toriile la care debitorul nu era obligat personal, ci numai ca fidejutor simplu sau solidar, rămânând însă ca creditorul să stabilească contrarul, ceea ce ar putea face chiar prin simple presumpțiuni, chitanța constituind în favoarea sa un început de dovadă scrisă ¹⁾.

Chitanța dată pentru capital, fără nici o rezervă în privința dobândilor, este o presumpțiune de plata lor și scutește de plata dobânzii ²⁾. „Chitanța pentru plata capitalului, ^{Art. 1882 C. Calimach.} dice art. 1882 din Codul Calimach (1427 C. austriac), întemeiază juridica presumpție că s'au plătit și dobândile ³⁾. Această presumpțiune nu poate însă fi admisă de câte ori însuș debitorul recunoaște că n'a plătit dobândile ⁴⁾.

Ea nu poate în genere fi combătută prin proba contrară, afară de mărturisirea și jurământul părții interesate, pentru că este de principiu că ori ce presumpțiuni legale, chiar și acele care nu admit dovada contrară, pot fi combătute prin mărturisire și jurământ (art. 1202) ⁵⁾.

Chitanța autentică sau sub semnătură privată, emanată de la debitor sau de la un împuternicit al său, nu este singurul mijloc prin care se poate dovedi plata. În unele

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 782. Pand. fr., I, 3604 urm. Larombière, IV, art. 1332, No. 13.

²⁾ Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 42 și Bulet. S-a, 1, anul 1891, p. 567.

³⁾ Asemenea dispozițiune se găsește și în alte legislațiuni străine. Vezi, de ex., art. 1834 C. italian; 103, § 2, Cod. fed. al oblig.; art. 1806 C. olandez; art. 576 Cod. bulgar din 1 martie 1893; art. 1427 Cod. austriac, etc. Ea nu există însă în Codul Caragea. Cas. rom. S-a 1, decizia No. 214 din 1871, citată de Christescu la art. 1590.

⁴⁾ Cas. rom. și fr. Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 117. Bulet. 1879, p. 641. D. P. 75. 1. 117. Sirey, 75. 1. 244. Guillouard, *Prêt*, 138. Baudry et Wahl, *Idem*, 920.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 119. Baudry, III, 834. Thiry, IV, 168. Baudry et Wahl, *Prêt*, 919, 920. Troplong, *Prêt*, 414. Aubry et Rau, IV, § 396, p. 602, n. 8. Arntz, IV, 1373. Laurent, XXVI, 518. Massé-Vergé, IV, § 709, p. 467, n. 3. T. Huc, VIII, 343 și XI, 199.—*Contrà*. Guillouard, *Prêt*, 137. P. Pont, *Petits contrats*, I, 320. Duvvergier, *Prêt*, 260. Duranton, XIII, 431 și XVII, 606. Cotellet, *De l'intérêt*, 212. Acești din urmă autori admit proba contrară, ceea ce se vede formal admis prin art. 1834 din Codul italian.

casuri, remiterea voluntară a titlului, făcută de creditor debitorului, poate constitui o probă a liberațiunii (art. 1138) ¹⁾ „Sinetul ce s'au dat înapoi fără chitanță, dice art. 1883 din Codul Calimach (1428 C. austriac), întemeiază juridica presumpție că s'au plătit datoria, însă nu încheie dovada cea din protivă“.

Neadmiterea
probei testi-
moniale și a
presumpțiilor
in materie
civilă.

In ori ce caz, debitorul n'ar putea să dovedească liberarea sa prin marturi sau presumpțiuni, de câte ori obligația sa ar întrece suma de 150 lei (art. 1191) ²⁾, afară de cazul când chitanța liberată ar fi fost perdută sau distrusă prin un cas de forță majoră (art. 1189, § 4) ³⁾.

Art. 46 C.
com.

Această soluție este admisibilă, bine înțeles, numai în materie civilă, căci, în materie comercială, atât obligațiunile cât și *liberațiunile* pot fi stabilite prin presumpțiuni și marturi, de câte ori autoritatea judecătorească ar crede de cuviință (art. 46 C. com.) ⁴⁾.

Art. 318 C.
com.

In cât privește însă plata unei cambii, veți art. 318 Cod. com.

¹⁾ Singura posesiune a titlului, fără achitare scrisă, nu face însă dovadă de plata cambiei (art. 318 C. com.).

²⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 75. 1. 229. Pand. fr., I, 3635.—După principiile Codului Calimach (art. 1881, citat *suprà*, p. 525, n. 2), dovedirea plăței unei obligațiuni se putea face și prin presumpțiuni sau marturi, luarea unei chitanțe nefiind obligatorie, ci constituind o simplă facultate pentru părți. Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 4 și Bulet. S-a 1, anul 1889, p. 738. Această soluție era admisă și în dreptul roman, unde dovada liberării nu se putea face de cât prin cinci marturi. (L. 18, Cod., 4, 20, *De testibus* și Nov. 90, capit. 2). Cpr. Molitor, *Oblig. en dr. romain*, III, 984.

³⁾ Cpr. Cas. rom., decizie citată în nota precedentă. In privința dreptului roman, veți Molitor, III, 984.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom., S-a II. Bulet. anul 1889, p. 963. C. București, *Dreptul* din 1899, No. 32. Cas. fr. D. P. 79. 1. 360. Sirey, 79. 1. 120. D. P. 81. 1. 435. Sirey, 81. 1. 109. C. Bordeaux. D. P. 1899. 2. 149. Pand. fr., I, 3645. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 93. Bolaffio, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, I, 303 urm. Gr. Maniu, *Dr. com.*, I, 82, p. 117.—Caracterul comercial a unei creanțe nefiind modificat prin dobândirea unei condamnațiuni în justiție, decizia dată de o curte asupra unei sentințe a unui trib. comercial nu operează novatiune, ci dă numai putere executorie creanței, care tot comercială rămâne. C. Bordeaux. D. P. 99. 2. 149. Sirey, 1899. 2. 206.

Efectele plătei.

Plata făcută în mod valid stânge în genere obligația într'un mod absolut, adecă în privința tuturor și cu toate accesoriile sale: privilegiu, ipotecă, amaneturi, fidejusiune, etc., afară de ceea ce vom dice în privința subrogației ¹⁾: „*In omnibus speciebus liberationum etiam accessiones liberantur; puta adpromissores, hypothecae, pignora*“ ²⁾.

Debitorul care 'și a plătit datoria poate, în principiu, să ceară ca creditorul să-i remită titlul constatator al creanței, fiind că el poate perde chitanța, ceea ce ar permite creditorului de a cere plata a doua oară ³⁾. „De câte ori obligația este constatată prin un titlu, dice art. 371 din noul Cod german, debitorul poate, pe lângă adevărul, să ceară și restituirea titlului“ ⁴⁾.

Dreptul debitorului de a cere remiterea titlului nu 'și primește excepțiune de cât atunci când creditorul justifică că are un interes serios la conservarea lui ⁵⁾, când, de ex., titlul cerut constată o liberațiune și din partea creditorului ⁶⁾.

Principiul restituirei titlului mai suferă încă excepție în privința falitului care, în virtutea unui concordat, plătește o parte din datoriile sale, cealaltă parte fiindu-i remisă ⁷⁾.

Am dis că plata stânge obligația. Aceasta presupune o plată integrală. Deci, dacă debitorul, care are mai multe datorii, a făcut o plată parțială, această plată va fi imputată asupra uneia din obligațiile sale. Necesarmente, deci, ajungem a ne ocupa despre imputațiunea plăței înainte de subrogațiune, schimbând astfel ordinea admisă de legiuitor.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 551. Molitor, III, 985. Laurent, XVII, 597. Pand. fr., I, 3415. Thiry, III, 53. T. Huc, VIII, 44. Aubry et Rau, IV, p. 166, § 320, *ab initio*.

²⁾ L. 43, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*.

³⁾ Cpr. Laurent, XVII, 597. Pand. fr., I, 3419. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 166.

⁴⁾ „*Ist über die Forderung ein Sculdschein ausgestellt worden, so kann der Schuldner neben der Quittung Rückgabe des Sculdscheins verlangen*“.

⁵⁾ Aubry et Rau, *loco supra cit.* Trib. Lyon, 19 Nov. 1888. Pand. fr., I, 3421.

⁶⁾ Cpr. C. Dijon, 20 Ian. 1879. Pand. fr., I, 3423 urm.

⁷⁾ Cpr. Laurent, XVII, 598. Pand. fr., I, 2428.

Despre imputațiunea plăței.

Casurile în care imputațiunea are loc.

Casurile în care există deducție.

Imputațiunea plăței nu are loc de cât atunci când debitorul are cătră acelaș creditor mai multe datorii de aceeaș natură și face o plată parțială, neîndestulătoare pentru a le stênge pe toate. Imputațiunea lasă deci a se presupune existența mai multor datorii. De câte ori, în adevăr, nu există de cât o singură datorie, plata parțială, pe care creditorul ar consimți s'o primească, atrage o stângere parțială a obligațiunei, și în asemenea caz, există deducțiune, ear nu imputațiune¹⁾.

Pentru ca imputațiunea să poată avea loc, nu este de ajuns ca să existe mai multe datorii, ci mai trebuie încă ca aceste datorii să aibă de obiect bani sau alte lucruri fungibile de aceeaș specie sau natură, susceptibile de a fi înlocuite unele prin altele (art. 1110).

Casurile în care există imputațiune.

În regulă generală, chestiunea imputațiunei plăței nu se presintă de cât atunci când debitorul datorește mai multe sume de bani aceluiăș creditor, căci a rare-oari se va întâmpla în fapt ca el să datorească mai multe lucruri fungibile, care să samene așa de mult între ele în cât să existe incertitudine asupra punctului de a se ști la care datorie se aplică lucrul dat în plată.

Obligațiunile care au de obiect corpuri certe și determinate, sau cantități de natură deosebită, de ex., vin și grâne, nu pot deci da loc la imputațiune. Nu poate, în adevăr, fi vorba de a se imputa o plată făcută în vin asupra unei datorii de grâne, pentru că debitorul nu poate plăti alt ceva de cât ceea ce datorește (art. 1100)²⁾. De aceea, textul nostru (art. 1110), mai corect de cât a-

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, I. Pand. fr., I, 3429. Larombière, III, art. 1253, No. 1. Laurent, XVII, 600. T. Huc, VIII, 81. Baudry, II, 1056. Thiry, III, 60. Fuzier-Herman, III, art. 1256, No. 33. Cas. fr. Sirey, 99. 1. 499. Cas. belgiană. *Pasicrisie belge*, 86. 1. 90.

²⁾ Cpr. Laurent, XVII, 601. T. Huc, VIII, 81. Pand. fr., I, 3432. Demolombe, XXVIII, 28, 29. Demante, V, 198 bis III. F. Herman, III, art. 1253, No. 1. Marcadé, IV, 720. Mourlon, II, 1375. Baudry, II, 1056. Berriat St. Prix, II, 4713. Boissonade, *Avant-projet*, etc., II, 504. G. Giorgi, VII, 137.

cel francez, reproducând art. 1255 din Codul italian, cere ca debitorul să aibă mai multe datorii de aceeași specie ¹⁾, expresiuni care se ved și în art. 366 din noul Cod german, *aus mehreren Schuldverhältnissen zu gleichartigen Leistungen* ²⁾.

Imputațiunea se face fie de debitor, fie de creditor, fie de lege.

1° Imputațiunea făcută de debitor.

Art. 1110.—Debitorul având mai multe datorii, *al cărora obiect este de aceeași specie* ³⁾, are dreptul a declara, când plătește, care este datoria ce voește a desface. (Art. 1023, 1024, 1091, 1101, 1111—1113, 1506 C. C. Art. 1253 C. fr. Art. 1255 C.ital).

Art. 1111.—Debitorul unei datorii, pentru care se plătește dobândă, sau o rentită, nu poate, fără consimțământul creditorului, să impute plata ce face pe capital cu preferență asupra rentitei sau a dobândei. Plata parțială făcută pe capital și dobândă se impută mai întâi asupra dobândei. (Art. 1110, 1588, 1590, 1639 urm., 1692, 1697 C. C. Art. 714 C. com. Art. 1254 C. fr.),

Debitorul mai multor datorii de bani sau altor lucruri fungibile, de aceeași specie, are dreptul de a declara, în momentul când plătește ⁴⁾, care este datoria ce voește a achita, putând cere de la creditor ca această datorie să fie menționată în chitanță. La caz când creditorul n'ar

¹⁾ „*Chi ha più debiti della stessa specie*“. Art. 491 din Anteproiectul Cod. japonez este redactat în acelaș sens.

²⁾ „De câte ori debitorul este obligat către creditor în virtutea mai multor datorii, la diferite prestațiuni de aceeași specie, dice acest text, și prestațiunea sa nu ajunge pentru stângerea tuturor datoriilor sale, acea din datorii este stângă pe care el a arătat-o în momentul prestațiunei“. Cpr. Art. 366 C. german.

³⁾ Cuvintele subliniate lipsesc în Codul fr. și sunt adaose de legiuitorul nostru, după art. 1255 din Codul italian. Veți supra, text și nota 1.

⁴⁾ Imputațiunea care emană de la debitor trebuie să fie făcută de dânsul în momentul facerii plății, *când plătește*, dice art. 1110, *tempore solutionis* (L. 1, Cod., 8, 43, *De solutionibus*; Cpr. și L. 2, Dig., 46, 3, *eod. v^o*), căci, în urma plății, el n'ar mai putea să declare datoria ce înțelege a plăti, fiind presupus că s'a referit la imputațiunea legală (art. 1113). Cpr. Demolombe, XXVIII, 32. Pand. fr., I, 3484. Boissonade, *op. cit.*, II, 506. Larombière, III, art. 1253, No. 6. G. Giorgi, VII, 139.

admite cererea debitorului, acest din urmă are două alternative: sau de a refuza plata și de a aștepta a fi urmărit; sau de a-i face ofertă reală, despre care se va vorbi mai la vale, în care va reproduce cererea de imputațiune.

Dreptul de imputațiune aparține deci mai întâi debitorului, pentru că el fiind proprietarul banilor sau lucrurilor cu care plătește, poate să'i întrebuițeze la usul ce crede de cuviință¹⁾. Aceasta nu este de cât o consecință a protecțiunii pe care legea o acordă în genere debitorului.

Dreptul conferit debitorului de a declara, când plătește, care este datoria ce înțelege a achita, atrage pe acela de a face să se constate aceasta prin chitanța eliberată de creditor, pentru că, în lipsa unei asemenea constatări, declarația sa n'ar avea nici o valoare²⁾.

Debitorul nu poate prin imputare să atingă drepturile creditorului. Dar dacă debitorul poate face imputațiunea așa cum înțelege și'l povățuește interesul său, totuși el nu poate, prin exercițiul acestei facultăți, să atingă drepturile creditorului, de unde rezultă următoarele consecințe:

Consecințele care rezultă din acest principiu. 1^o Debitorul a două datorii, din care una este exigibilă, ear cealaltă neexigibilă, nu poate să impute ceea ce plătește asupra datoriei neajunse la termen, dacă termenul a fost stipulat în interesul creditorului. Dacă însă termenul a fost stipulat în interesul său exclusiv, ceea ce se presupune, în lipsa unei convențiuni contrare (art. 1024), el poate, prin imputațiune, să renunțe la beneficiul termenului³⁾;

1) „Cpr. Pothier, II, 565.—*„Quotiens quis debitor ex pluribus causis unum debitum solvit, est in arbitrio solventis dicere, quod potius debitum voluerit solutum, et quod dixerit, id erit solutum“*. L. 1, ab initio, Dig., 46, 3, *De solutionibus et liberationibus*.

2) Pand. fr., I, 3437. Demolombe, XXVIII, 34. Larombière, III, art. 1253, No. 3. Cpr. art. 491 din Ante-proiectul Cod. japonez, elaborat de prof. Boissonade.

3) Demolombe, XXVIII, 30. Duranton, XII, 191. Baudry, II, 1057. Pand. fr., I, 3440. Thiry, III, 61. Demante, V, 198 bis II. Marcadé, IV, 720. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 167. T. Huc, VIII, 82. Laurent, XVII, 605. G. Giorgi, VII, 140, și toți autorii. Imputațiunea nu se va putea de asemenea face asupra unei datorii condiționale, când cealaltă este pură și simplă, pentru că, *pendente conditione*, obligația neproducând nici un efect, creditorul nu poate fi silit a primi plata înaintea îndeplinirii condițiunii. T. Huc, VIII, 82.

2^o Debitorul a două datorii, din care una este mai mică și alta mai mare, care plătește o sumă egală cu aceea mai mică, nu poate, fără consimțământul creditorului, să impute plata asupra celei mai mari, pentru că aceasta ar însemna a sili pe creditor a primi o plată parțială, ceea ce nu se poate după art. 1101. Astfel, dacă presupunem că aș datori lui A, pe de o parte, o sumă de 500 lei, iar pe de alta, o sumă de 1000 de lei, n'aș putea, plătind numai 500 lei, să oblig pe creditor a imputa această plată asupra datoriei de 1000 lei, pentru că, prin această procedură, l'aș sili a primi o plată parțială, ceea ce nu se poate ¹⁾;

3^o De câte ori o datorie este productivă de dobândi, debitorul care face o plată neîndestulătoare pentru a achita atât capitalul cât și dobânzile, nu poate, fără consimțământul creditorului ²⁾, să impute această plată asupra capitalului, ci trebuie mai întâi s'o impute asupra dobânzii ³⁾, și apoi, pentru prisos, asupra capitalului (art. 1111) ⁴⁾.

Pand. fr., I, 3441. Laurent, XVII, 605. Demante, V, 198 bis II. Massé-Vergé, III, § 562, p. 429, n. 2. G. Giorgi, VII, 140.

¹⁾ Baudry, II, 1057. Thiry, III, 61.

²⁾ Părțile pot deci, prin consimțământul lor, fie chiar și tacit, să înlătore dispoziția art. 1111, și să hotărască ca plata parțială va putea fi imputată mai întâi asupra capitalului și apoi asupra dobânzilor. Cpr. L. 102, § 1, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Vezi Pothier, II, 565. Pand. fr., I, 3447. Laurent, XVII, 610. Demolombe, XXVIII, 16. Larombière, III, art. 1254, No. 2. Duranton, XII, 192. Thiry, III, 61.—Judecătorii fondului sunt suverani pentru a constata, în această privință, voința părților. Cas. fr. D. P. 75. 1. 33. T. Huc, VIII, 82. Pand. fr., I, 3450, 3520. Pand. Chron. t. V, partea 1, p. 165. *Pand. Périod.*, 96. 1. 16 și 98. 1. 130. Vezi și *infra*, p. 543, t. și n. 5.

Înlăturarea art. 1111 prin convenția părților.

³⁾ Regula pusă de art. 1111 încetează de câte ori este vorba de dobândi care nu sunt lichide și exigibile în momentul plății. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 166, n. 6. Larombière, III, art. 1254, No. 3. Demolombe, XXVIII, 15. Pand. fr., I, 3457. Miller, *Encyclopédie du droit*, v^o *Compensation*, No. 76.—Vezi însă Massé-Vergé, (III, § 562, p. 430, n. 4), după care dobânzile trebuiesc să fie exigibile, fără însă a fi nevoe ca ele să fie lichide, adică ca socoteala lor să fi fost făcută mai înainte.

⁴⁾ Cpr. C. București, *Dreptul* din 1891, No. 49 și 82.—Această regulă se aplică și la plățile făcute de casa de consemna-

„*Prius debitor in usuras id, quod solvitur, deinde in sortem accepto feretur*“ (L. 1, in fine, Cod., 8, 43, *De solutionibus*).

Motivul acestei dispozițiuni este că debitorul nu trebuie să poată micșora capitalul productiv de dobândi, înainte de a plăti dobândile, care nu pot fi capitalisate de cât în anume casuri și în anume condițiuni ¹⁾.

Art. 1907. Apoi, creditorul este direct interesat ca dobândile să fie mai întâi achitate, pentru că ele se prescriu prin cinci ani (art. 1907) ²⁾.

Casul în care există mai multe datorii productive de dobândă. Aceiaș soluție este admisibilă când există mai multe datorii productive de dobândă. În asemenea caz, imputațiunea se va face asupra dobândilor tuturor datoriilor, creditorul neputând fi silit ași primi capitalul înainte de a fi primit dobândile și veniturile presupuse necesare existenței sale dîlnice ³⁾.

Datorii din care unele sunt garantate prin fidejusiune. Dacă din mai multe datorii, unele ar fi garantate prin fidejusiune, ear altele negarantate, debitorul va putea să impute plata făcută de dînsul fie asupra datoriilor garantate, fie asupra celor negarantate.

În lipsa unei imputațiuni exprese, plata va fi imputată asupra datoriilor garantate prin fidejusiune, ca unele ce debitorul are mai mare interes a achita (art. 1113) ⁴⁾, dacă

ție, nici o lege nefăcînd excepție în această privință. Laurent, XVII, 631.

¹⁾ Cpr. Trib. Ilfov (în motivele sale), *Dreptul* din 1886, No. 57, consid. de la p. 450. Pan. fr., I, 3446. Laurent, XVII, 604. Demante, V, 199 bis I. Demolombe XXVIII, 9, 10. T. Huc, VIII, 82.

²⁾ Curtea noastră supremă a decis de curînd (5 april 1899), că prescripția cincenală prevădută de art. 1907, se aplică și la cupoanele de rentă, dacă de la data exigibilităței lor au trecut cinci ani fără ca valoarea să fi fost reclamată. *Dreptul* din 1899, No. 35.—În cât privește datoriile provenite din chirii, sau arendi, ele, după art. 1907, se prescriu tot prin cinci ani, însă cu toate acestea, dacă o asemenea datorie a fost recunoscută de debitor prin osebit înscris, prescripția este aceea a dreptului comun, pentru că asemenea recunoaștere constituie o nouă obligație. Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 74.

³⁾ T. Huc, VIII, 82. Pand. fr., I, 3465. Laurent, XVII, 608. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 166. Larombière, III, art. 1256, No. 8. Cas. fr. D. P. 63. 1. 19.—*Contrà*. Demolombe, XXVIII, 26.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 567. Laurent, XVII, 619 și XXVIII, 275. Guillouard, *Cautionnement*, 225. Baudry et Wahl, *Cautionne-*

contrarul nu rezultă din împrejurările cauzei sau din termenii în care garanția a fost dată ¹⁾).

Dacă plata parțială este privitoare la o datorie garantată numai în parte prin fidejusiune, imputațiunea se va face asupra părții negarantate ²⁾), după cum ea se va face asupra părții de datorie chirografare, la caz când datoria ar fi garantată numai *pro parte* prin un privilegiu sau o ipotecă ³⁾.

Regula pusă de art. 1111 se aplică și la cheltuețele ce creditorul a fost obligat să facă cu ocaziunea datoriei, pentru că aceste cheltueli formează un accesoriu care se confundă cu capitalul ⁴⁾).

ment, 1011. C. Limoges. D. P. 90. 2. 11. Cas. fr. D. P. 92. 1. 19.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 62. 1. 133. D. P. 92. 1. 19. T. Huc, VIII, 82. Pand. fr., I, 3480.

²⁾ Laurent, XVII, 619 și XXVIII, 275. Pand. fr., I, 3479. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1012. Troplong, *Idem*, 247. Guillouard, *Cautionnement*, 119, 225. T. Huc, VIII, 82. Demolombe, XXVIII, 22. P. Pont, *Petits contrats*, II, 394. Aubry et Rau, IV, § 429, p. 692, nota 1. Cas. fr. D. P. 92. 1. 19. Sirey, 91. 1. 55. Pand. *Périod.* 91. 1. 214. C. Poitiers. Pand. *Périod.* 92. 2. 62. Sirey, 92. 2. 111 și Répert. Dalloz, *Supplém.*, 857, nota 1.—*Contrà*. Larombière, III, art. 1256, No. 7. Ponsot, *Cautionnement*, 545. Duranton, XII, 999. C. Caen. D. P. 54. 5. 98, No. 4.

³⁾ T. Huc, VIII, 82. Demolombe, XXVIII, 21. Laurent, XXX, 56. Martou, *Privil. et hypoth.*, II, 608. Aubry et Rau, III, § 263, p. 175, nota 34 și p. 294 din ed. a V-a. Massé-Vergé, V, § 793, p. 154, nota 26. Mourlon, *Examen critique du Comment. de Troplong sur les privil. et hypothèques*, I, 181. Baudry et Loynes, *Privil. et hypoth.*, I, 633. Thézard, *Privil. et hypoth.*, 292. Guillouard, *Idem*, II, 535. P. Pont, *Privil. et hypoth.*, I, 214. Pand. fr., *Oblig.*, I, 3477 și *Privil. et hypoth.*, I, 2569 urm.—*Contrà*. Persil, *Régime hypothéc.*, I, art. 2103, § 4, No. 10, după care imputațiunea trebuie să se facă asupra sumei privilegiate. Cpr. L. 97, Dig., 46, 3, *De liberationibus*.—In fine, după un alt sistem, imputarea ar trebui să se facă în proporțiuni egale atât asupra părții creanței privilegiate cât și asupra celei neprivilegiate. Grenier, *Tr. des hypothèques* (ed. din 1829), II, 419. Duranton, XIX, 191.

⁴⁾ Demolombe, XXVIII, 14. Pand. fr., I, 3456. Larombière, III, art. 1254, No. 5. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 167. Cpr. art. 491 din Ante-proiectul Cod. japonez.—In cât privește daunele interese, ele nu se bucură de drept ca chel-

Art. 1111
nu se aplică
la dobândile
moratorii, ci
numai la a-
cele compen-
satorii.
Controversă.

Ea nu se aplică însă, după unii, la dobândile moratorii, care constituiesc o adevărată clausă penală, ci numai la acele compensatorii: „Considerând, dice tribunalul de Ilfov că, de și prin dispozițiile art. 1111 se declară că debitorul unei datorii pentru care se plătește dobândă sau o rentă, nu poate, fără consimțământul debitorului, să impute plata ce face pe capital, cu preferență asupra rentei sau dobândei, aceste dispozițiuni însă sunt aplicabile numai întru ce privește dobândile compensatorii, adică acele ce se datoresc pentru folosința unui capital împrumutat, de oare ce într'un asemenea caz, aceste interese nu sunt alt ceva de cât produsele, fructele capitalului; datoria capitalului și aceea a intereselor nu sunt atunci, propriu vorbind, două datorii distincte, ci o datorie unică, având de obiect un principal și niște accesorii, și nu este de presupus că, creditorul ar fi voit să și micșoreze veniturile capitalului său pe cât timp dobândile nu i vor fi fost încă plătite; că, prin urmare, nu se poate aplica la acest caz principiul că debitorul mai multor datorii este stăpân a achita una sau alta după cel mai mare folos al său; că, din contra, fiind vorba de o sumă pentru care interese nu se datoresc de cât ca o indemnitate pentru întârzierea adusă la plata ei, atunci datoria acestor interese se află cu totul distinctă de datoria capitalului, putând avea adese-ori o sorginte diferită, putând, de ex., proveni una din un contract, ear alta din prejudiciul cauzat debitorului în virtutea unui quasi-contract sau quasi-delict, etc.“¹⁾.

Cont curent.
Controversă.

În fine, se decide în genere, în Franția, că art. 1111 nu se aplică în materie de conturi curente (art. 6, 370, 373 C. com.)²⁾, nici la caz de faliment, art. 445 din

tuelele, dobândile și veniturile rentei, de prioritatea imputațiunii, pentru că ele fiind de o natură deosebită, nu se confundă cu capitalul. Larombière, *loco supra cit.* și art. 1256, No. 9. Veți *infra*, explic. art. 1113.

- 1) Veți *Dreptul* din 1886, No. 57. Cpr. Pothier, II, 571. T. Huc, VIII, 82. Marcadé, IV, 724. Laurent, XVII, 606. Duranton, XII, 192.—*Contrà.* Aubry et Rau, IV, § 320, p. 166, n. 4. Demolombe, XXVIII, 12. Larombière, III, art. 1254, No. 4. Massé-Vergé, III, § 562, p. 429, n. 3. Pand. fr., I, 3454.
- 2) Pand. fr., I, 3467, 3585. Demolombe, XXVIII, 59. Larombière, III, art. 1256, No. 15. Laurent, XVII, 629. T. Huc,

Codul de comerț fr. (714 Cod. com. rom.) derogând implicit de la art. 1111. În această din urmă privință însă, chestiunea este controversată, și părerea contrară este generalmente admisă ¹⁾).

2° Imputațiunea făcută de creditor.

Art. 1112.—Când debitorul unor deosebite datorii a primit o chitanță prin care creditorul impută aceea ce a luat special asupra unei din acele datorii, debitorul nu mai poate cere ca imputațiunea să se facă asupra unei alte datorii, afară numai dacă creditorul l'a amăgit sau l'a surprins. (Art. 953, 960, 1111, 1113, 1506 C. C. Art. 1255 C. fr.).

Art. 1506.—Când un asociat este pe sama sa creditor de o sumă exigibilă al unei persoane, debitoare asemenea și către societate cu o sumă exigibilă, atunci aceea ce primește de la un așa debitor va trebui să se socotească atât în creditul (creanța) societății, cât și în al său propriu, în proporțiunea ambelor credite (creanțe), chiar când prin chitanța dată s'ar specifica că primirea s'a făcut numai pe sama creditului său particular.

Dacă însă prin chitanța dată s'ar specifica că primirea s'a făcut numai în contul creditului (creanței) societății, atunci se va urma după această declarațiune. (Art. 1110 urm., 1507 C. C. Art. 1848 C. fr.).

Dacă debitorul, în momentul plății, n'a făcut imputațiunea, sau a făcut o imputațiune care nu este valabilă, creditorul, care are în contra lui mai multe creanțe de aceeași specie, poate s'o facă prin chitanța ce eliberează debitorului: „*Quotiens verò non dicimus id quod solutum sit, in arbitrio est accipientis, cui potius debito acceptum ferat*“ ²⁾).

VIII, 84, *in fine*. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2178. Feitu, *Compte courant*, 234. Noblet, *Compte courant*, 74. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, (ed. a 3-a), 884. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 829. F. Herman, III, art. 1256, No. 34 urm. Clément, *Etude sur le compte courant*, 145. Cas. fr. D. P. 54. 1. 119. D. P. 72. 1. 100. Sirey, 72. 1. 223. Cpr. Cas. fr. Sirey, 99. 1. 499.—Art. 494 din Ante-proiectul Codului japonez este formal în această privință. V. Boissonade, *op. cit.*, II, 509.—*Contrà*. Sebire et Carteret, *Encyclop. du droit*, v° *Compte courant*, 29.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVII, 609. T. Huc, VIII, 84, *in fine*. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1899. 1. 145 și nota lui Bouvier-Bangillon. Vezi autoritățile citate într'un sens și în altul în *Pand. fr.*, *Oblig.*, I, 3468 și în Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 275.

²⁾ L. 1, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Cpr. Pothier, II, 566.—

Pentru ca imputația făcută de creditor să fie validă, se cere însă ca ea să fie făcută, ca și cea a debitorului, în momentul plăței, *statim atque solutum est*, și să figureze în chitanța acceptată de debitor. Imputațiunea ce creditorul face prin chitanța ce dă debitorului se consideră, în asemenea caz, ca o convenție tacită, căci debitorul putând să impue imputațiunea creditorului, este presupus, de câte ori nu uzează de dreptul ce i dă legea, a primi pe acea care o face creditorul în chitanța; de unde rezultă că, de câte ori plata a fost constatată prin o chitanță pură și simplă, părțile sunt presupuse, prin tăcerea lor, a se fi referit la imputațiunea legală, prevădută de art. 1113, și creditorul n'ar mai putea, în urma facerei plăței, să modifice această imputație legală ¹⁾).

Debitorul, care ar fi acceptat chitanța cu imputația făcută de creditor, n'ar putea cere ca plata să fie imputată asupra unei alte datorii.

Asemenea cerere n'ar fi admisibilă din partea lui de cât atunci când el ar fi respins chitanța redactată de creditor, sau ar fi acceptat-o cu rezerva ulterioară a dreptului său ²⁾).

Debitorul ar putea însă să atace imputația chiar primită de dânsul, când ea ar fi rezultatul *dolului* sau a unei simple *surprinderi* din partea creditorului ³⁾).

Dolul consistă în manopere frauduloase sau uneltiri viclene, întrebuintate de creditor în scopul de a înșala pe debitor asupra interesului ce el ar putea să aibă de a im-

In ce consistă dolul și surprinderea.

Art. 366 Cod. german.

Art. 366 din Codul german nu admite dreptul creditorului de a face imputațiunea.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 566. Baudry, II, 1058. Laurent, XVII, 611. Larombière, III, art. 1255, No. 2. Demolombe, XXVIII, 37. Pand. fr. I, 3489 urm. Cpr. L. L. 1 și 2, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

²⁾ Pand. fr., I, 3492. Demolombe, XXVIII, 35, 36. Larombière, III, art. 1255, No. 4.

³⁾ Dolul sau surprinderea trebuie deci să emane de la însuș creditorul (art. 960), căci dacă ele ar fi opera exclusivă a unui terțiu, debitorul n'ar putea să atace imputațiunea, ci numai să exercite o acțiune în daune contra autorului dolului sau surprinderii (art. 998). Pand. fr., I, 3496. Demolombe, XXVIII, 39. Larombière, III, art. 1255, No. 5. G. Giorgi, VII, 141.

puta plata asupra unei datorii în locul alteia, ear *surprinderea*, în faptul de a se folosi de eroarea debitorului, sau de a abusa de simplitatea ori ignoranța sa, spre a-l face să primească o imputațiune dăunătoare. Astfel ar fi, de exemplu, faptul de a face pe un debitor, care nu știe carte, să primească o chitanță de care el nu'și ar da samă. Surprinderea din partea creditorului care, în regulă generală, n'ar fi suficientă pentru anularea unui contract, poate fi invocată cu succes pentru a ataca imputațiunea, legiuitorul presupunând că, fiind vorba de o simplă plată, debitorul nu i-a dat atențiunea cuvenită și este expus a fi mai ușor înșalat de un creditor de rea credință ¹⁾.

Dacă a existat dol sau macar surprindere din partea creditorului, aceasta este o chestie de fapt.

În ce termen debitorul putea-va el să atace imputațiunea făcută în chitanța primită de dânsul? După Duranton (XII, 193), debitorul ar avea 30 de ani conform art. 1890, pentru că nu este vorba în specie de o acțiune în anulare sau în stricarea unei convențiuni, ear după Demolombe (XXVIII, 40), prescripția decenală prevădută de art. 1900 ar fi aplicabilă în specie, pentru că este vorba de stricarea unei convențiuni pentru cauză de dol. Această din urmă soluție ne pare cea mai juridică. Debitorul, în ori ce caz, va face însă foarte bine de a-și porni acțiunea îndată ce va descoperi dolul sau surprinderea, pentru ca tăcerea sa prelungită să nu fie considerată ca o aprobare a imputațiunii făcute de creditor ²⁾.

Termenul în care debitorul poate să atace imputațiunea făcută de creditor. Controversă.

Pothier (II, 566), reproducând legea romană ³⁾, voea ca imputațiunea făcută de creditor să fie echilibrată. Această condiție n'a fost însă reprodusă de legiuitorul modern, căci art. 1112 nu permite debitorului de a ataca imputațiunea

Imputațiunea creditorului nu mai are astăzi nevoie de a fi echilibrată.

1) Cpr. Pothier, II, 566. Laurent, XVII, 612. T. Huc, VIII, 83. Pand. fr., I, 3495. Demante, V, 200 bis. Thiry, III, 62. Larombière, III, art. 1255, No. 5. Demolombe, XXVIII, 38. Baudry, II, 1058. Marcadé, IV, 725. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 167, t. și n. 9.

2) Cpr. Demolombe, XXVIII, 40. Giorgio Giorgi, VII, 141.

3) L. 1, Dig., 46, 3, *De solutionibus*, voea, în adevăr, ca creditorul să facă imputațiunea pentru debitor așa cum el ar fi voit ca ea să fie făcută pentru dânsul, dacă el ar fi fost debitor *dummodò in id constituat solutum, in quod ipse, si deberet, esset soluturus.*

nea făcută de creditor de cât atunci când ar exista dol, ceea ce nu este de cât o aplicare a dreptului comun, sau macar o surprindere din partea acestui din urmă.

Acțiunea debitorului pentru simplul fapt că imputația făcută de creditor nu este echitabilă ar fi dat loc, în adevăr, la o mulțime de dificultăți, grele de rezolvit în fapt, pe care legiuitorul a voit să le înlăture ¹⁾.

Dacă chitanța eliberată de creditor prevede că plata a fost făcută de debitor ca acțiuni asupra diverselor sale datorii, *ex universo debito* (L. 94, § 3, Dig., 46, 3, *De solutionibus*), (*à valoir sur ses différentes dettes*), asemenea expresiuni generale cuprind numai datoriile sale civile, ear nu și acele naturale, precum și datoriile actualmente exigibile, nu însă și acele a căroră termen n'a ajuns încă la scadență ²⁾.

Art. 1112 nu regulează, în privința imputațiunei, de cât raporturile dintre creditor și debitor, terții interesați neputând fi legați prin imputarea ce creditorul a putut să facă în dauna lor.

Art. 1506. Astfel, după art. 1506 C. C., când un asociat este pe sama sa creditor de o sumă exigibilă a unei persoane, debitoare de asemenea și către societate cu o sumă exigibilă ³⁾, atuncea aceea ce asociatul primește trebuie să se impute atât asupra creanței societăței cât și asupra creanței sale proprie, în proporțiunea ambelor creanțe, chiar când prin chitanța dată s'ar specifica că primirea s'a făcut numai pe sama creanței sale particulare.

¹⁾ Pand. fr., I, 3498. Demolombe, XXVIII, 41. Laurent, XVII, 612. Larombière, III, art. 1255, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 177, n. 9.—*Contrà*. Toullier D., IV, partea I, 176.

²⁾ Pothier, II, 566, *in fine*. T. Huc, VIII, 83. Pand. fr., I, 3500. Demolombe, XXVIII, 42. Toullier D., IV, partea I, 178.

³⁾ Art. 1506 presupune că ambele creanțe sunt exigibile, atât cea a societăței cât și a asociatului, însă el își primește aplicație și atunci când numai creanța societăței este exigibilă, pentru că interesul asociatului este, în asemene caz, mai puțin favorabil de cât în cazul contrar. Cpr. Baudry et Wahl, *Société*, 200.—Veđi însă Guillouard, *Société*, 210. Cpr. și T. Huc, XI, 70.—Textul art. 1506 n'ar fi însă aplicabil dacă, în momentul plăței, nici o datorie nu era exigibilă, și în asemenea caz, imputațiunea făcută în chitanța ar fi validă, chiar dacă asociatul ar fi făcut-o în interesul său și în dauna societăței. Duranton, XVII, 401.

Casurile în care art. 1506 este aplicabil. Controversă.

Dacă însă, prin chitanța dată, s'ar specifica că primirea s'a făcut numai în socoteala creanței societății, atunci se va urma după această declarațiune.

Presupunând deci că un debitor, care datorește 1200 lei societății și 600 lei unuia din asociați, plătește acestui din urmă 300 lei, asociatul va varsa 200 lei în casa socială, păstrând numai 100 lei pentru dânsul. Suma dată societății este de două ori mai mare de cât cea ce el păstrează pentru dânsul, pentru că creanța societății este de două ori mai mare de cât a sa. Soluția va fi aceeași chiar dacă, în chitanța liberată debitorului, asociatul ar fi imputat întreaga sumă de 300 lei asupra propriei sale creanțe, el nefiind în drept de a face o asemenea imputațiune, care ar compromite interesul societății prin imputarea făcută în folosul său propriu ¹⁾.

Dispoziția art. 1506 se întemeiază pe îndoitul principiu: 1^o Că asociatul nu este stăpânul imputațiunii, neputând să pue interesul său personal mai pre sus de cât acel al societății; și 2^o că el poate să lucreze în interesul societății din care face parte.

Acest text nu se aplică în cazul când debitorul, de bună credință ²⁾, a făcut, conform dreptului ce'i dă legea (art. 1111), imputațiunea asupra creanței personale a asociatului, excludând cu desevêșire creanța societății, pentru că debitorul nedatorindu-i nimic, uzează de dreptul seu arătând datoria ce el voește a achita. Dauna suferită, în asemenea caz, de societate nefiind imputabilă asociatului, nu atrage din partea lui nici o responsabilitate ³⁾.

Casurile în care art. 1506 nu este aplicabil.

¹⁾ Cpr. Pothier, *Société*, IV, 121. Baudry et Wahl, *Société*, 200. Baudry, III, 777. Thiry, IV, 125, p. 111.

²⁾ Textul devine însă aplicabil îndată ce debitorul prin fraudă face o imputație favorabilă intereselor asociatului. Baudry et Wahl, *Société*, 200. Guillouard, *Idem*, 211. Larombière, III, art. 1255, No. 6.

³⁾ Baudry et Wahl, *Société*, 200. Guillouard, *Société*, 211. Laurent, XXVI, 260. Pand. fr., I, 3502. Troplong, *Société*, II, 559. P. Pont, VII, 333. Pardessus, *Dr. comm.*, IV, 1016. Larombière, III, art. 1255, No. 6. Duvergier, *Société*, 336. Aubry et Rau, IV, § 380, p. 556. Massé-Vergé, IV, § 716, p. 434, nota 10. F. Herman, IV, art. 1848, No. 3. Thiry, IV, 125. Demante, VIII, 27 bis II. Alauzet, *Comment. C. comm.*, II, 410.—*Contrà*. Duranton, XVII, 401.

Acest text este de asemenea inaplicabil de câte ori imputațiunea este legală (art. 1113)¹⁾, sau de câte ori debitorul care plătește este un asociat²⁾.

El se aplică însă ori cărui asociat creditor, asociatului administrator, ca și acelui însărcinat cu administrația, în lipsa unui administrator numit (art. 1514)³⁾, și după unii, chiar asociatului lipsit de dreptul de a se amesteca în administrația societății, prin faptul că dreptul de administrație și de gestiune ar fi fost conferit numai unora din ei. Textul legii este, în adevăr, general și ori ce asociat, fie că el administrează sau nu administrează bunurile sociale, este dator de a pune interesul societății mai pre sus de interesul său propriu. S'a dis, în sistemul opus, că dacă coasociatul care nu are administrația nu este în drept de a da chitanță de sumele datorite societății, nimic nu l'împiedică însă de a face deligențele necesare pentru încasarea acestor sume⁴⁾.

Aplicarea
art. 1506 la
administra-
torii legali
sau conven-
ționali.

Mai mult încă, art. 1506 ar fi, după unii, aplicabil ori cărui administrator convențional sau legal, precum un mandatar, un epitrop, un barbat, un moștenitor beneficiar, etc., care fiind în acelaș timp creditor personal al debitorului, ar imputa ceea ce i se plătește asupra creanței sale neexigibile, atunci când creanța mandantului, minorului, femeii măritate sau a succesiunii ar fi exigibilă, și ca atare preferabilă. Asemenea imputațiune fiind, în adevăr, un act de rea administrație, nu poate să fie făcută în dauna părții interesate⁵⁾.

3° Imputațiunea legală.

Art. 1113.—Când în chitanță nu se țice nimic despre imputațiune, plata trebuie să se impute asupra aceleia din datorii

1) Guillaouard, *Société*, 210. Baudry et Wahl, *Idem*, 200. Larombière, III, art. 1255, No. 6. Thiry, IV, 125.

2) Pand. fr., I, 3503. Cpr. C. Rouen. Sirey, 35. 2. 361.

3) Baudry et Wahl, *op. cit.*, 201. Guillaouard, *Société*, 211 bis.

4) Veți în acest sens, Baudry et Wahl, *op. cit.*, 201. Duranton, XVII, 401. Massé-Vergé, IV, § 716, p. 434, n. 10, *in fine*. Delangle, *Soc. comm.*, I, 170.—*Contrà*. Troplong, *Société*, 558. Duvergier, *Idem*, 341. Larombière, III, art. 1255, No. 6. P. Pont, VII, 338. Guillaouard, *Société*, 211 bis. Laurent, XXVI, 261. Thiry, IV, 125, p. 111.

5) Cpr. Larombière, III, art. 1255, No. 7. Pand. fr., I, 3506 urm.

ajunse la termen, pe care debitorul, în acel timp, avea mai mare interes a o desface. În caz de o datorie ajunsă la termen și alta neajunsă, de și *această din urmă* ¹⁾ ar fi mai puțin oneroasă, imputațiunea se face asupra celei ajunse la termen.

Dacă datoriile sunt de egală natură, imputațiunea se face asupra celei mai vechi; dacă datoriile sunt în toate egale, imputațiunea se face proporțional asupra tuturor. (Art. 1151, 1506 C. C. Art. 1256 C. fr.).

Când în chitanță nu se dice nimic despre imputațiune, sau când nu există chitanță ²⁾, într'un cuvânt, când nici debitorul, nici creditorul n'au făcut imputațiunea, ea se face de lege, în baza art. 1113, ținându-se samă atât de interesul creditorului cât și de acel al debitorului.

Imputațiunea legală nu are loc de cât în lipsa imputațiunei părților ³⁾, *utriusque demonstratione cessante*, după cum se exprimă Papinian ⁴⁾, și judecătorii fondului au o putere discreționară pentru a constata acordul expres sau tacit al părților în această privință ⁵⁾.

De câte ori se stabilește că părțile n'au dispus nimic în această privință, imputațiunea trebuie să se facă după regulile următoare :

Prima regulă. — Dacă una din datorii este exigibilă, ear cealaltă neexigibilă, imputațiunea se va face asupra acelei exigibile, și aceasta chiar dacă interesul debitorului ar fi contrar soluțiunei de față ⁶⁾.

Din cele mai sus expuse rezultă că datoriile naturale, Datorii naturale.

¹⁾ Cuvintele *de și această din urmă* cuprind o greșală de redacție. Trebuiea ținut, în adevăr, de și *acea dintâi*, adică datoria exigibilă, este mai puțin oneroasă de cât cea neexigibilă. Astfel se exprimă atât textul fr. (art. 1256) cât și cel italian (art. 1258). Cpr. art. 366, § 2 Cod. german.

²⁾ Pand. fr., I, 3485. Demolombe, XXVIII, 33.

³⁾ Laurent, XVII, 614, 615. T. Huc, VIII, 84. Demolombe, XXVIII, 43, 44. Pand. fr., I, 3509. Larombière, III, art. 1256, No. 1. Cpr. Cas. fr. și C. Lyon. D. P. 73. 1. 13. D. P. 75. 1. 33. Pand. Crhon. t. V, partea 1, p. 165. Pand. Périod. 98. 1. 130, 131. Pand. Périod. 96. 1. 16.

⁴⁾ L. 97, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

⁵⁾ Veți *supră*, p. 533, text și n. 2. Cpr. Cas. fr., 2 iulie 1896 și 20 martie 1895. Pand. Périod. 98. 1. 130, 131. Pand. Périod. 96. 1. 16. T. Huc, VIII, 84.

⁶⁾ Demolombe, XXVIII, 46. T. Huc, VIII, 84. Pand. fr. I, 3524 urm. Cpr. C. Rennes. D. P. 84. 2. 38. Veți și art. 366, § 2 C. german.

Greșală de redacție.

pentru care creditorul n'are acțiune, nu sunt supuse imputațiunii legale, pentru că ele nu sunt nici o dată exigibile ¹⁾).

A doua regulă.— Dacă ambele datorii sunt exigibile sau neexigibile ²⁾, imputațiunea legală se face asupra aceia pe care debitorul avea mai mult interes a o plăti, adică care este mai oneroasă, avându-se în vedere situațiunea din momentul facerii plăței, fără a se ținea socoteală de împrejurările ulterioare care ar putea să modifice caracterul ambelor datorii ³⁾).

¹⁾ Demolombe, XXVIII, 47. Larombière, III, art. 1256, No. 3. Pand. fr., I, 3527. Cpr. L. 94, § 3, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

Aplicarea art. 1113 la cazul când toate datoriile sunt neexigibile. Controversă.

²⁾ Legiuitorul a prevădut în art. 1113 două cazuri: 1° acel când, între mai multe datorii, unele sunt exigibile și altele neexigibile; și 2° acel când toate datoriile sunt exigibile; el n'a prevădut însă direct cazul în care toate datoriile sunt neexigibile; însă și în asemenea caz, imputațiunea se va face, cu bună samă, tot după regulile admise în cazul în care toate datoriile sunt exigibile, făcându-se abstracțiunea de ori ce prioritate a scadenței sau a exigibilităței. Cpr. Demolombe, XXVIII, 56. Pand. fr., I, 3584. Baudry, II, 1059. Larombière, III, art. 1256, No. 11. Demante, V, 201 bis II. Massé-Vergé, III, § 562, p. 430, n. 8. Duranton, XII, 195. Laurent, XVII, 617. T. Huc, VIII, 84. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 167. Cas. fr. D. P. 53. 1. 316. Sirey, 53. 1. 695.—Veți însă Marcadé (IV, 726), după care, în asemenea caz, de câte ori datoriile au aceiaș natură, imputația ar trebui să se facă asupra datoriei a cărei scadență este mai apropiată.

³⁾ Demolombe, XXVIII, 48. Pand. fr., I, 3529. T. Huc, VIII, 84.—Cât pentru chestiunea de a se ști care e datoria pe care debitorul avea mai mult interes de a o plăti, sau care datorie e mai oneroasă, după cum se exprimă art. 1113, aceasta este o chestiune de fapt, care atârnă de împrejurările fie cărei cause, și pe care judecătorii fondului o apreciază în mod suveran. Cpr. Laurent, XVII, 617. Demolombe, XXVIII, 49. T. Huc, VIII, 84. Pand. fr., I, 3530. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 167, n. 12, *in fine*. Larombière, III, art. 1256, No. 6. Massé-Vergé, III, § 562, p. 430, n. 7. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 860. Baudry, II, 1059. Cas. fr. D. P. 62. 1. 507. D. P. 84. 1. 459.—Faptul că imputația nu s'a făcut așa cum trebuia să se facă nu poate fi propus pentru prima oară în casație. Cas. fr. D. P. 57. 1. 438. Pand. fr., I, 3533.

Astfel, între două datorii, din care una este garantată prin fidejusiune și alta negarantată, imputațiunea se va face asupra celei garantate ¹⁾).

Dacă debitorul are mai multe datorii garantate prin fidejusiune, imputația se va face asupra celei mai vechi ²⁾).

În caz când datoria nu este garantată prin fidejusiune de cât *pro parte*, există controversă asupra punctului de a se ști dacă plata parțială făcută de debitorul principal, în lipsa unei anume imputațiuni, trebuie sau nu să fie imputată asupra părții negarantate din datorie ³⁾.

Datorii garantate prin fidejusiune numai în parte. Controversă.

Între două datorii, din care una produce dobândă și alta nu produce, plata se va imputa asupra celei mai oneroase, adică care este productivă de dobândi, ear între două datorii care produc ambele dobândi, imputația se va face asupra celeia a cărei dobândă este mai mare ⁴⁾.

Datorii productive de dobândi.

Între două datorii, din care una este privilegiată sau ipotecară și alta chirografară, imputația se va face asupra celei privilegiate sau ipotecare, pentru că privilegiile sau ipotecile, care grevează bunurile debitorului, sunt daunătoare creditului său ⁵⁾.

Datorii privilegiate, ipotecare, etc.

¹⁾ Datoria pentru care debitorul a dat o fidejusiune este mai oneroasă (*gravior videtur quam ea quae pura est*), pentru că prin una și aceeași plată el achită două datorii, datoria sa principală și datoria accesorie a fidejursorului. Apoi, prin liberarea fidejursorului, debitorul dobândește un credit mai mare. Între două datorii, din care una este garantată prin fidejusiune și alta negarantată, plata trebuie să se impute de preferență asupra celei garantate. Cpr. Pothier, II, 567. Demolombe, XXVIII, 48. T. Huc, VIII, 84. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 167, n. 22. Larombière, III, art. 1526, No. 5. Pand. fr., I, 3541. Baudry, II, 1059. Laurent, XVII, 619. Demante, V, 201 bis II. Marcadé, IV, 725. C. Orléans, D. P. 51. 2. 66. C. Dijon, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 856, n. 1. Sirey, 81. 1. 211. Cpr. L. 4, *in fine* și L. 5, *Dig.*, 46, 3, *De solutionibus*.

²⁾ Cas. fr., 19 Nov. 1879. Pand. fr., I, 3543. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 856, n. 1, colona 2. Sirey, 81. 1. 211.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 535, text și n. 2. Cpr. Pand. fr., I, 3544. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 857.

⁴⁾ Pand. fr., I, 3553 și autorii citați acolo.

⁵⁾ Pand. fr., I, 3535. Laurent, XVII, 618. Thiry, III, 63. G. Giorgi, VII, 144. Baudry, II, 1059 și toți autorii. Cas. fr. și C. Paris. D. P. 47. 4. 349. D. P. 99. 1. 179. Sirey, 99. 1. 395. Cpr. L. 97, *Dig.*, 46, 3, *De solutionibus*.

Intre două datorii, din care una este personală și alta solidară, imputațiunea se va face asupra celei personale ¹⁾.

Intre două datorii, din care una este necontestată și alta contestată, aceea necontestată se consideră ca mai oneroasă, și deci imputațiunea se va face asupra ei ²⁾.

Intre două datorii, din care una este garantată prin o clausă penală, și alta negarantată, sau din care neplata uneia expune pe debitor la o decădere, la o acțiune în rezoluțiune sau în daune, ear cealaltă nu presintă aceleași caractere, se înțelege că imputația se va face asupra celei dintâi, ear nu asupra celei din urmă ³⁾.

Intre două datorii, din care una este constatată prin un titlu executor și alta prin un titlu sub semnătură privată, imputațiunea se va face asupra celei dintâi ⁴⁾, etc.

Intr'un cuvânt, de câte ori ambele datorii sunt exigibile sau neexigibile, imputațiunea se va face asupra datoriei celei mai oneroase, legiuitorul făcând în specie ceea ce ar fi făcut însuș debitorul, dacă ar fi usat de dreptul său (art. 1110). Creditorul, în cazul de față, nu se poate plânge, întru cât, prin asemenea procedare, drepturile sale nu sunt de loc atinse ⁵⁾.

A treia regulă. — Dacă toate datoriiile sunt exigibile sau toate neexigibile, și dacă debitorul nu are nici un interes de a achita una înaintea celeilalte, imputațiunea se va face asupra datoriei *celei mai vechi*, adică care a luat mai întâi naștere ⁶⁾, ear nu care a devenit mai întâi exigibilă,

¹⁾ Pand. fr., I, 3549. Demolombe, XXVIII, 48. Larombière, III, art. 1256, No. 5. T. Huc, VIII, 84. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 859. G. Giorgi, VII, 144. Cpr. Cas. fr. D. P. 89. 1. 283. Trib. Bourges, 31 dech. 1888. *La Loi* din 8 martie 1889.

²⁾ Pothier, II, 567. Baudry, II, 1059. Larombière, *loco cit.* Pand. fr., I, 3557.

³⁾ Demolombe, XXVIII, 48. Larombière, III, art. 1256, No. 5. Duranton, XII, 199. Toullier D., IV, partea I, 179. Pand. fr., I, 3558. Giorgio Giorgi, VII, 144. Cpr. L. L. 4 și 7, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

⁴⁾ Demolombe, XXVIII, 48. G. Giorgi, VII, 144. Larombière, III, art. 1256, No. 5. Pand. fr., I, 3552. — Veđi însă Cas. fr. Répert. Dalloz, *Louage*, 331.

⁵⁾ Cpr. Laurent, XVII, 617. Pand. fr., I, 3528.

⁶⁾ Pothier, II, 567. Baudry, II, 1059. T. Huc, VIII, 84. Mourlon, II, 1378. Demante, V, 201 bis IV. G. Giorgi, VII,

așa precum pe nedrept susțin unii autori ¹⁾, pentru că legiuitorul înțelege a vorbi aici de vechimea datoriei, ear nu de exigibilitatea ei.

Dispoziția art. 1113, după care plata trebuie să se impute asupra datoriei celei mai vechi fiind generală, se aplică în toate casurile în care nu s'a făcut o imputațiune specială ²⁾.

A patra și ultimă regulă. — Dacă toate datoriile au aceeași natură și aceeași dată, imputația se face proporțional asupra tuturor ³⁾. Creditorul primește, ce e dreptul, în asemenea caz, o plată parțială, contrar art. 1101; însă vina este a lui, pentru că el nu avea de cât să facă imputațiunea conform art. 1112 ⁴⁾. Imputațiunea proporțională asupra tuturor datoriilor rezultă deci, în specie, din însuș necesitatea lucrurilor.

Efectele imputațiunei.

Imputațiunea nefiind de cât o plată, ca ori ce plată, are de efect stângerea datoriei asupra căreia ea este îndreptată, cu toate accesoriile ei, privilegiu, ipotecă, fidejuciu, etc. ⁵⁾. Creditorul și debitorul n'ar mai putea, prin modificarea imputațiunei, să facă să renască aceste garanții reale sau personale, plata o dată făcută constituind

145. Demolombe, XXVIII, 52. Pand. fr., I, 3573. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 864. Cpr. L. 5, Pr., Dig., 46, 3, *De solutionibus*, unde se dice: „*Si autem nulla prægravel (id est si omnia nomina similia fuerint) in antiquiorem*“. Intre mai multe darorii, care sunt de o potrivă oneroase (*unter mehreren gleich lästigen*), prestațiunea stânge pe cea mai veche (*die ältere*), dice art. 366, § 2 C. german.

¹⁾ Marcadé, IV, 726. Laurent, XVII, 622. Larombière, III, art. 1256, No. 13. Duranton, XII, 194. Toullier D., IV, partea I, 183.

²⁾ Cpr. C. Dijon. D. P. 99. 2. 20.

³⁾ „*Illud non ineganter scriptum esse Pomponius ait, si par et dierum et contractuum causa sit, ex omnibus summis pro portione videri solutum*“. L. 8, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVII, 623. Demolombe, XXVIII, 53. Larombière, III, art. 1256, No. 14. Pand. fr., I, 3581. Conform: art. 366, § 2, *in fine*, C. german.

⁵⁾ „*In omnibus speciebus liberationum, etiam accessiones liberantur, puta adpromissores, hypoteca, pignora*“. L. 43, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

un drept câștigat pentru cei de al treilea. O datorie poate, să renască, ce e dreptul, în urma stângerei ei, prin convenția părților, capabile și având exercițiul drepturilor lor, fără însă ca asemenea convenție să aducă vre o jignire celor de al treilea ¹⁾).

Această soluție este *a fortiori* admisibilă de câte ori imputațiunea s'a făcut în mod contradictor cu cei de al treile interesați, căci, în asemenea caz, existând o convențiune, convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante (art. 969) ²⁾).

Despre ofertele de plată și despre consemnațiune.

Intârzierea în executarea unei obligațiuni poate să provie nu numai de la debitor ³⁾, dar și de la creditor.

Intârzierea este imputabilă creditorului atunci când acesta refuză, fără cuvânt, îndeplinirea prestațiunii datorite.

Cod. german.

În Codul german, simplul refuz din partea creditorului de a primi prestațiunea oferită, pune pe creditor în întârziere (art. 293) ⁴⁾).

Dreptul nostru.

În dreptul nostru, ca și în acel francez, oferta reală ⁵⁾, adică materială, efectivă a însuș lucrului datorit, nu este de cât o condiție prealabilă a consemnării și nu

¹⁾ T. Huc, VIII, 84. Laurent, XVII, 613. Demolombe, XXVIII, 61, care reproduce în acest sens considerentele unei decisiuni a Curței de casație din 25 iulie 1864 (Sirey, 64. 1. 452). Pand. fr., I, 3590. Aubry et Rau, IV, § 320, p. 167. Cpr. C. Lyon. D. P. 82. 2. 217.

²⁾ Cpr. Laurent, *loco cit.* Demolombe, XXVIII, 62. Pand. fr., I, 3591. C. Caen, D. P. 71. 2. 184 și Sirey, 70. 2. 180.

³⁾ În regulă generală, și afară de excepțiunile admise de lege, pe care le am examinat *suprà*, p. 364 urm., debitorul nu este de drept în întârziere prin inexecutarea obligației sale, ci trebuie să fie somat sau interpelat de creditor, căci, altfel, acest din urmă ar fi presupus a fi consimțit ca obligația să fie executată mai târziu. Veți *suprà*, p. 361 urm.

⁴⁾ „*Der Gläubiger kommt in Verzug, wenn er die ihm angebotene Leistung nicht annimmt*“ (art. 293).

⁵⁾ Oferta se dice reală (de la *res*, lucru), pentru că însuș lucrul datorit trebuie să fie oferit creditorului: „Prestațiunea trebuie să fie oferită creditorului în realitate, dice art. 294 din Codul german, așa cum trebuie să fie efectuată.“ „*Die Leistung muss dem Gläubiger so, wie sie zu bewirken ist, thatsächlich angeboten werden*“.

produce prin ea însuș nici un efect. Codul nostru nu cunoaște deci adevărata teorie a întârzierii creditorului (*mora accipientis*) și singurul efect pe care poate să'l producă oferta făcută în mod valid, este liberarea debitorului prin consemnarea sumei sau lucrului datorit ¹⁾.

Sistemul legii este resumat în art. 1114. Eată cum se exprimă acest text.

Art. 1114, § 1.—Când creditorul unei sume de bani ²⁾ refuză de a primi plata, debitorul poate să'i facă oferte reale, și refuzând creditorul de a primi, să consemne suma ³⁾. (Art. 1116, § 2, 1632, § ultim, 1807 C. C. Art. 604 urm. Pr. civ. Art. 314, 316, 320 C. com. Art. 1257 C. fr.).

Art. 604 Pr. civ.—Când debitorul va voi să plătească aceea ce e dator și creditorul nu va voi să primească plata, debitorul e în drept a face oferte reale și a consemna aceea ce e dator. (Art. 605 urm. Pr. civ., 1114 urm. C. C. Art. 815 Pr. fr.).

Art. 605 Pr. civ.—Spre acest sfârșit, el va face creditorului, prin mijlocirea unui agent de lângă tribunalul domiciliului acestuia ⁴⁾, o somațiune ca să primească valoarea datorită.

În această somațiune se va arata ziua, oara și locul când suma oferită are să fie depusă ⁵⁾. (Art. 604, 606 urm. Pr. civ. Art. 1114 urm. C. C. Art. 47 Regul. portăreilor din 1865. Art. 19, § 6 L. timbr. Art. 812 Pr. fr.).

Art. 606 Pr. civ.—Dacă creditorul refuză primirea sumei, agentul judecătoresc va încheia proces-verbal de răspunsul său și va menționa dacă creditorul a scris, ori n'a putut, sau n'a voit a subscrie. Debitorul va putea, în acest caz, spre a se libera, să consemneze suma sau lucrul oferit, observându-se cele prescise în art. 1116 C. C. ⁶⁾. (Art. 604, 605, 607 urm. Pr. Civ. Art. 1114 urm. C. C. Art. 813, 814 Pr. civ. fr.).

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 85 și 93.

²⁾ Textul fr. adaogă: *sau a unui lucru*.

³⁾ Textul fr. adaogă: *sau lucrul oferit*. Cpr. art. 1259 C. ital., 1440 C. olandez, 1176 C. spaniol, art. 606 C. pr. civ. rom., care vorbește de asemenea de consemnarea lucrului oferit.

⁴⁾ Proiectul D-lui Ministru C. Dissescu adaogă: *sau a domiciliului ales*.

⁵⁾ În acest §, Proiectul de mai sus se exprimă astfel: „când și unde suma sau obiectul oferit are să fie predat“.

⁶⁾ Eată cum se exprimă art. 606 din noul Proiect al D-lui C. Dissescu: „Dacă creditorul nu voește să se presinte sau să primească suma sau obiectul oferit, agentul judecătoresc va încheia proces-verbal și va arăta dacă creditorul a iscălit, ori n'a putut, sau n'a voit să iscălească.—Datornicul, în acest caz, va putea, spre a se libera, să consemneze suma

Debitorul putând să aibă interes de a se libera, de ex., pentru a se descarca de riscurile lucrului, pentru a face să înceteze dobânda, pentru ași degreva imobilele de privilegiile sau ipotecile care le afectează, etc., va putea, în contra voinței creditorului, care n'ar avea nici un motiv leginit de a refusa prestațiunea datorită, să se libereze de obligațiunea sa, fie că ea consistă într'o sumă de bani, fie în un alt lucru determinat ori nedeterminat, într'un fapt sau în o abstențiune, prin mijlocul unei consemnări, precedate de o ofertă reală făcută prin portărei, oferta verbală neproducând nici un efect.

Pentru a putea însă recurge la această procedură, debitorul trebuie să fi oferit mai întâi de bună voe plata creditorului și el s'o fi refusat. Aceasta rezultă din art. 1114, § 2: „Când creditorul unei sume de bani refuză de a primi plata, ăce acest text, debitorul poate să'i facă oferte reale, etc.“¹⁾

Oferta reală consistă în prezentarea efectivă și materială a însuș lucrului datorit creditorului, ear consemnarea (de la *cum signare*, pentru că suma consemnată era altă dată închisă în saci pecetluiți, fără a fi numărată)²⁾, în depunerea lucrului datorit într'un loc anume aratat fie de lege, fie de justiție, pentru a remânea la dispoziția creditorului³⁾.

sau lucrul oferit la casa de depuneri sau administrația financiară a județului respectiv, ear recipisa se va depune la corpul portăreilor trib. domiciliului creditorului“. Cuvintele subliniate sunt acele schimbate sau adaose în proiect.

- 1) Veđi înfră, p. 551, nota 1 și p. 586. „Considerând, ăce Curtea din București că, conform art. 1114 C. C. și 604 Pr. civ., fie care debitor are dreptul să se libereze de obligațiunea sa, și când creditorul refuză plata, el poate recurge la formele ofertei și consemnațiunei care, dacă sunt făcute conform legei, liberează pe debitor. etc.“ *Dreptul* din 1896, No. 23.
- 2) Loyseau, *Tr. des offices*, Cartea II, capit. 6, No. 23. Cpr. *Pand. fr.*, I, 4746. Laurent, XVIII, 181.
- 3) Consemnarea primește câte o dată numele de sechestrul (art. 1632). Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, p. 320, n. 1, § 1319. Domolombe, XXVIII, 113. *Pand. fr.*, I, 4746. Sechestrul judiciar era admis și în Codul Calimach (art. 451 corespunđător cu art. 347 din Codul austriac). Veđi *supră*, p. 467, nota 4.

Presentarea efectivă și materială a lucrului datorit se face prin o somație adresată creditorului prin mijlocirea unui portar de pe lângă tribunalul domiciliului acestuia, în scop de ași primi banii sau lucrul datorit.

Art. 605
Pr. civ.

În această somație trebuie să se arate ziua, oara și locul, când și unde suma sau lucrul datorit are să fie depus (art. 605 Pr. civ.).

Dacă creditorul sau persoana împuternicită a primi plata în locul lui, acceptă oferta făcută prin mijlocirea ofițerului public, acesta plătește luând chitanță, cheltuețile ofertei fiind, în asemenea caz, în sarcina creditorului (art. 1117)¹⁾.

Dacă creditorul refuză din contra de a primi plata, agentul judecătoresc încheie un proces-verbal constatând natura sumei sau a lucrului oferit, neprimirea din partea creditorului, răspunsul lui, precum și dacă el a scris, ori n'a putut sau n'a voit a subscrie (art. 606 Pr. civ.).

Art. 606
Pr. civ.

Procedura variază după cum datoria are de obiect o sumă de bani sau un corp cert și determinat.

Casurile în care datoria are de obiect o sumă de bani.— Condițiile cerute pentru validitatea ofertei.

Art. 1115.—Pentru ca ofertele să fie valabile trebuie :

1^o Să fie făcute creditorului, ce are capacitatea de a primi, sau aceluia ce are drept de a primi pentru dânsul (art. 1096—1099 C. C.) ;

2^o Să fie făcute de o persoană capabilă de a plăti (art. 1093, 1095) ;

3^o Să fie făcute pentru toată suma exigibilă, pentru rendite și dobânzi datorite, pentru cheltueli lichidate și pentru o sumă oare care în privința sumelor nelichidate, sumă asupra căreia se poate reveni, după lichidarea acelor cheltueli (art. 1100, 1101) ;

4^o Termenul să fie împlinit, dacă a fost stipulat în favoarea creditorului (art. 1023, 1024 C. C. art. 316 C. com.).

5^o Condițiunea sub care datoria s'a contractat să se fi îndeplinit (art. 1017, 1092) ;

¹⁾ Pentru ca cheltuețile să fie în sarcina creditorului, debitorul trebuie să justifice că el a voit să plătească de bună voie și creditorul a refuzat plata ; căci altfel cheltuețile ar fi în sarcina debitorului, care nu poate recurge la oferta reală de cât atunci când creditorul refuză plata oferită pe calea amiabilă (art. 1114 § 1). Vezi *infra*, p. 586, explic. art. 1117.

6^o Ofertele să fie făcute în locul ce s'a hotărit pentru plată, și dacă locul pentru plată nu s'a determinat prin o convențiune specială, să fie făcute sau creditorului în persoană, sau la domiciliul său, sau la domiciliul ales pentru execuțiunea convențiunei (art. 87 urm., 97, 1104, 1121).

7^o Ofertele să fie făcute prin un ofițer public, ce era competente pentru astfel de acte.

Procesul verbal încheiat de ofițerul public să indice numărul și calitatea monetelor oferite, să facă mențiune de răspunsul creditorului, și să arăte dacă creditorul a scris, a refuzat sau a declarat că nu poate subscrie ¹⁾. (Art. 606 Pr. civ., 1258 C. fr. Art. 812, 813 Pr. civ. fr.).

Persoana
căreia trebuie
să se facă
oferta reală.

Pentru ca ofertele reale să fie valide, se cer mai multe condițiuni, a căror neîndeplinire atrage nulitatea ofertei.

1^o Ele trebuie să fie făcute creditorului capabil de a primi, sau acelui ce este în drept de a primi pentru densusul, de ex. mandatarului său convențional, investit cu un mandat regulat ²⁾, sau mandatarului său legal, precum: epitropul său, etc., căci, altfel, creditorul ar fi în drept de a refusa o plată pe care legea îl oprește de a o primi.

Oferta reală mai poate încă să fie făcută persoanei arătate prin contract pentru primirea plăței ³⁾.

Dacă creditorul este minor, oferta se va face persoanei care greează tutela.

Dacă este vorba de mama supraviețuitoare, căreia tatăl a lăsat un consiliu îngrijitor pentru toate actele relative la tutelă, sau numai pentru oare care acte, între care figurează și misiunea specială de a o asista pentru primi-

¹⁾ Acest ultim alineat nu există nici în textul fr., nici în textul corespunzător italian (art. 1260), și este adaos de legiuitorul nostru, după art. 812 și 813 Pr. civ. fr. Cpr. art. 606 Pr. civ. rom. Pand. fr. I, 4688 urm.

²⁾ Vezi *suprà*, p. 456 urm. Cpr. Cas. fr. D. P. 85. 1. 161. Mijlocul tras din împrejurarea că oferta a fost făcută unei persoane, care nu avea mandat de la creditor de a o primi, nu poate fi propus pentru prima oară în casatie. T. Huc, VIII, 86. Pand. fr., I, 4494. Cas. fr. D. P. 79. 1. 308 și Sirey, 79. 1. 407.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 574. Laurent, XVIII, 147. T. Huc, VIII, 86. Duranton, XII, 203. Pand. fr., I, 4481. — Dacă titlul creanței arată o persoană având calitatea de a primi oferta, debitorul o va face acestei persoane. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1317, p. 309. Merlin, *Répert. t.* 11, v^o *Offres*, p. 740.

rea sumelor datorite minorului (art. 345) oferta se va face atât mamei epitrope cât și consiliului ¹⁾.

Dacă creditorul este un minor emancipat, oferta i se va face lui de câte ori va fi vorba numai de veniturile sale (art. 427); ea se va face însă și curatorului său de câte ori va fi vorba de un capital (art. 428).

În caz de faliment al creditorului, sindicul reprezentând masa creditorilor sei, are putere și calitate de a primi oferta reală din partea adjudicatorilor bunurilor falitului ²⁾.

În caz de rânduirea unui sechestră judiciar, oferta reală nu se poate face de cât acestui sechestră, care singur are calitate de a primi sumele datorite creditorului și de a da chitanță de primirea lor ³⁾.

Dacă creditorul a cedat dreptul său, oferta nu se va face cesionarului, ci tot creditorului, cât timp cesiunea n'a fost notificată (art. 1393) ⁴⁾.

Dacă suma datorită a fost dată sau legată în usufruct, oferta se va face usufructuarului, ear nu nudului proprietar ⁵⁾.

²⁾ Oferta reală trebuie să fie făcută de o persoană ^{Persoanele care pot face oferta reală.} capabilă de a plăti, căci, altfel, creditorul ar putea să refuze prestațiunea oferită, spre a nu se expune acțiunii în repetiție.

Ori ce persoană capabilă de a plăti are deci capacitatea de a face o ofertă reală.

Astfel, asemenea oferte pot fi făcute nu numai de însuș debitorul, dar și de ori ce persoană interesată la achi-

1) T. Huc, VIII, 86. Bioche, *Dictionn. de procéd.*, v^o *Offres*, No. 161. Pand. fr., I, 4482. Demolombe, XXVIII, 70. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1317, p. 310.—*Contrà*. C. Bordeaux. D. P. 71. 2. 124 și Sirey, 70. 2. 272. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 883.

2) Garsonnet, *op. cit.*, § 1317, p. 309. Pand. fr., I, 4484. F. Herman, III, art. 1258, No. 4. Laurent, XVIII, 148.

3) Pand. fr., I, 4486. Trib. Lyon, 30 Nov. 1881. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 883, *in fine*.

4) Pand. fr., I, 4489.

5) Pand. fr., *loco suprà cit.* Dumesnil, *Lois et Régl. sur la caisse des dépôts et consignations dans ses rapports avec les particuliers, les officiers ministériels, etc.* (ed. a 2-a, 1853), 150.

tarea datoriei, precum: un cöobligat sau un fidejuser, sau chiar o a treia persoană neinteresată ¹⁾.

Epitropul are de asemenea capacitatea de a face, fără autorisarea consiliului de familie, o ofertă reală în numele minorului, pentru a conserva drepturile și interesele acestui din urmă.

Minorul sau femeea măritată, autorisați a face comerț (art. 10 urm., 15 urm. C. com.), au capacitatea de a face oferte reale fără autorisarea nimărui, pentru tot ce privește comerțul lor.

Ce trebuie să cuprindă oferta reală.

³⁰ Debitorul neputând, în principiu, fi silit a primi o plată parțială (art. 1101), și oferta reală ținând loc de plată, ea trebuie să cuprindă tot ce debitorul datorește creditorului. De aceea, ea trebuie să fie făcută pentru tot capitalul exigibil, pentru rentele și dobândile datorite ²⁾, pentru cheltuețele lichidate ³⁾, și pentru o sumă oare care în privința cheltuețelor nelichidate ⁴⁾, rămânând ca aceste cheltueli să fie completate în urma lichidării lor.

Oferta reală, care n'ar cuprinde totalitatea capitalului datorit, a dobândilor exigibile și a cheltuețelor lichidate

- ¹⁾ Laurent, XVIII, 149. Bioche, *op. cit.* v° *Offres réelles*, No. 4. Demolombe, XXVIII, 71. Pand. fr., I, 4495. Larombière III, art. 1257, No. 16. Veđi *suprà*, p. 435 urm.
- ²⁾ Oferta reală care n'ar cuprinde toate dobândile datorite ar fi insuficientă, cu toate că creditorul n'ar avea un titlu executor pentru a cere plata lor. Cas. fr. Sirey, 99. 1. 454. D. P. 96. 1. 64.
- ³⁾ Cheltuețele lichidate sunt acele determinate prin o hotărîre condemnatorie. Pand. fr., I, 4553. C. Dijon, 21 Ianuar 1870. Debitorul nu este deci obligat a cuprinde în oferta ce face creditorului cheltuețele procesului verbal acelei oferte. Cas. fr. Sirey, 99. 1. 37.
- ⁴⁾ Nu este necesar ca suma oferită pentru cheltuețele nelichidate să fie aproximativ egală cu suma la care se sue aceste cheltueli, oferta unei sumi oare care, ori cât de mică ar fi, ajunge dacă este serioasă. Cheltuețele lichidate și dobândile exigibile trebuie însă să fie oferite în întregimea lor. Cas. fr. D. P. 88. 1. 217. Baudry, II, 1062. Laurent, XVIII, 164. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 312. Demolombe, XXVIII, 78. Pand. fr., I, 4572 urm. — Oferta ar fi suficientă chiar când suma cheltuețelor nelichidate oferită de creditor, ar fi cu mult inferioară cheltuețelor reale, și creditorul cunoștea această insuficiență. Laurent, XVIII, 166. Pand. fr., I, 4576.—*Contrà*. C. Paris. D. P. 71. 1. 321 și Sirey, 72. 1. 173.

date, ar fi nulă, chiar dacă debitorul s'ar oferi de a le complecta mai în urmă, căci numai asupra cheltueleuror lichidate se poate reveni mai în urmă, nu însă asupra sumelor exigibile și a accesoriilor lor lichide ¹⁾).

O simplă eroare de calcul a dobândilor, nerectificată în timpul oportun, adevărat înainte de consemnare, ar atrage nulitatea ofertei, pentru că, în asemenea caz, oferta n'a fost făcută pentru toată suma datorită ²⁾).

Art 1115, § 3 cerând, pentru ca oferta să fie validă, ca ea să cuprindă toată suma exigibilă, înțelege a vorbi de capitalul exigibil în momentul ofertei; de unde rezultă că, dacă suma datorită este plătitoare în mai multe termene, creditorul va putea face mai multe oferte succesive la scadența fie cărui termen ³⁾).

În regulă generală, oferta trebuie, după cât am vădit, să cuprindă toată datoria, capete, procente și cheltueli, nici mai mult, nici mai puțin. De aceea unii autori declară nulă ori ce ofertă excesivă, care ar fi mai mare de cât suma datorită ⁴⁾. Majoritatea autorilor validează însă asemenea ofertă, cel puțin în cazul când creditorul o refuză pur și simplu, fără a da nici o explicație, sau când ea nefiind făcută în persoana debitorului, ci la domiciliul său, agentul judecătoresc n'a găsit pe nimene la acest domiciliu, pentru că ar fi nedrept de a anula o ofertă, sub cuvânt că ar fi excesivă, atunci când debitorul n'a fost pus în

Ofertă excesivă.
Controversă.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 67. 1. 208. D. P. 88. 1. 217. *Pand. Périod.* 88. 1. 30. *Pand. Périod.* 98. 1. 488. D. P. 99. 1. 108. C. Pau. D. P. 87. 2. 16. C. București, *Dreptul* din 1896, No. 23. Laurent, XVIII, 152. Demolombe, XXVIII, 75. *Pand. fr.*, I, 4513. Larombière, III, art. 1258, No. 6. T. Huc, VIII, 87. F. Herman, III, art. 1258, No. 20 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 888. Dumesnil, *Lois et régl. sur la Caisse des consignations*, etc., 180. Garsonnet, *op. cit.*, VI, § 1317, p. 311.

²⁾ Cas. fr. D. P. 85. 1. 205. T. Huc, VIII, 87. *Pand. fr.*, I, 4512, 4544. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 892. Laurent, XVIII, 156. F. Herman, III, art. 1258, No. 18, 19. Larombière, III, art. 1258, No. 6. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 311, 312.

³⁾ Duranton, XII, 206. *Pand. fr.*, I, 4523.

⁴⁾ Duranton, XII, 205. Merlin, Répert., t. 11, p. 740, v^o *Offres réelles*, nota 1.

poziție, prin observațiile creditorului, de a o reduce la cifra exactă a datoriei ¹⁾.

Remâne însă bine înțeles că ofertele excesive, făcute de debitor cu rea credință și cu scopul vedit și răutăcios de a prelungi procesul, vor fi anulate de judecător ²⁾.

Dacă excedentul provine însă din o eroare de calcul, oferta va putea fi validată ³⁾.

Oferta reală trebuie să cuprindă și să indice într'un mod special o sumă suficientă pentru fie care articol din care se compune datoria, capete, procente, cheltueli lichidate și nelichidate. Insuficiența sumei oferite pentru unul din punctele de mai sus, atrage nulitatea ofertei, chiar dacă toate sumele oferite ar fi la un loc suficiente pentru plata întregii datorii. Legea nu admite, în adevăr, compensația între excedentul unui articol și deficitul altuia ⁴⁾.

În principiu, oferta trebuie să fie pură și simplă, debitorul neputând să adauge ca condiție nici o clausă sau rezervă de natură a atinge drepturile creditorului ⁵⁾. El poate însă să ceară remiterea titlului plătit, ștergerea inscripției luate în virtutea acestui titlu, o chitanță în regulă, etc., pentru că o ofertă acceptată de creditor sau validată de justiție echivalează cu plata ⁶⁾.

Oferta, pentru a libera pe debitor, trebuie să fie *reală*, adică să fie făcută în monetă sunătoare, ear nu în bilete de bancă, care, la noi, nu au curs forțat. Vom aplica deci în specie regulile expuse în privința facerii plăței ⁷⁾.

¹⁾ Demolombe, XXVIII, 80. Marcadé, IV, 733. Larombière, III, art. 1258, No. 8. Pand. fr., I, 4530. Laurent, XVIII, 156. Demolombe, V, 203 bis I. Toulhier D., IV, partea 1, 193, 194, Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 311.

²⁾ Pand. fr., I, 4534. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2106, n. 2.

³⁾ Laurent, XVIII, 156. Pand. fr., I, 4535.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 87. Laurent, XVIII, 160. Pand. fr., I, 4581. C. Bordeaux, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2096, n. 1 și Sirey, 35. 2. 410.

⁵⁾ Cpr. C. București, *Dreptul din 1896*, No. 23. G. Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., VII, 269.

⁶⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 87, *in fine*. Pand. fr., I, 4598. Laurent, XVIII, 187. Demolombe, XXVIII, 82 urm. Larombière, III, art. 1258, No. 11. Duranton, XII, 210. Garsonnet, *op. cit.*, VI, § 1317, p. 313, 314. C. Liège, 11 Iulie 1883. *Pas. belge*, 84. 2. 110.

⁷⁾ Vezi *suprà*, p. 495. Cpr. Pand. fr., I, 4591 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1317, p. 312, 313. — Prin aplicarea acestui

Judecătorii fondului au o putere suverană și discreționară pentru a aprecia și a decide dacă oferta făcută de debitor este suficientă¹⁾.

4^o Pentru ca oferta să fie validă, se mai cere încă ca ea să fi fost făcută în urma expirării termenului, dacă acest termen a fost stipulat în favoarea creditorului, căci acest din urmă putând, înainte de termen, să refuze plata, poate prin aceasta însuș să refuze și oferta. De câte ori însă termenul a fost stabilit în interesul debitorului, ceea ce se și presupune, la cas de îndoială (art. 1024), el poate să renunțe la dânsul și se facă oferta înainte de termen²⁾.

Oblig. cu termen.

La acest principiu se face însă excepție în materie comercială. În adevăr, posesorul unei cambii neputând, după art. 316 C. com., fi silit a primi plata înainte de scadență, este în drept a refusa și oferta ce i s'ar face înainte³⁾.

Art. 316
C. com.

5^o Dacă datoria este condițională, oferta nu poate fi făcută înaintea îndeplinirii condițiunei, pentru că, până în acest moment, obligația nu și are ființă în acest sens că debitorul nu poate fi constrâns la plată (art. 1017).

Oblig. condițională.

De câte ori însă datoria este contractată sub o condiție resolutorie, ea fiind pură și simplă în privința existenței ei (art. 1019), debitorul, cât timp condiția nu s'a

Cond. resolutorie.

principiu, s'a decis că nu se poate oferi unui creditor delegația consimțită de debitor asupra unuia din debitorii săi, nici delegația făcută asupra unui sechestră judiciar. Pand. fr., I, 4595. C. Lyon. D. P. 54. 5. 525.—Nu se poate de asemenea considera ca echivalentul unei oferte reale oferta de a remite creditorului recipisa unei sume varsate la casa de consemnații. Pand. fr., I, 4596. C. Orléans, D. P. 66. 2. 68.

1) Garsonnet, *op. cit.*, § 1317, p. 313. Pand. fr., I, 4587. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2108. D. P. 92. 1. 480.—Chestiunea de a se ști dacă oferta făcută de debitor este sau nu suficientă, este, în adevăr, mai mult o chestie de fapt de cât o chestie de drept. Cas. fr. D. P. 85. 1. 161.

2) Este lipsită de ori ce efecte oferta făcută de debitor în urma expirării timpului fixat prin punerea în întârziere emanată de la creditor, acest din urmă ne mai având nici un interes la executarea obligațiunei, de oare ce contractul urmează a fi resiliat. Cas. fr. D. P. 92. 1. 228.

3) Cpr. Laurent, XVIII, 168. Pand. fr., I, 4625. Veți în privința art. 316 C. com., *suprà*, p. 120, 122 și 461.

indeplinit, poate fi constrâns la plată, și prin urmare, este în drept a face oferte reale creditorului ¹⁾.

Condiție suspensivă.

Dacă debitorul, în necunoștința existenței condițiunei suspensive, ar fi făcut creditorului o ofertă pe care acesta ar fi primit-o, el ar avea acțiunea în repetiție pentru că a plătit ceea ce nu datorea; îndeplinirea condiției ar valida însă oferta prin efectul său retroactiv (art. 1015) ²⁾.

Locul unde trebuie să se facă oferta.

6^o Oferta, pentru a fi validă, trebuie să fie făcută la locul hotărît pentru plată, ear dacă asemenea loc nu s'a determinat prin o convenție specială, ea trebuie să fie făcută creditorului în persoană, sau la domiciliul său, sau în fine, la domiciliul ales pentru executarea contractului.

Oferta ținând loc de plată, trebuie neaparat să se facă la locul convenit pentru efectuarea plăței, de câte ori convenția părților a determinat un loc în acest scop ³⁾: de unde rezultă că oferta este nulă de câte ori ea a fost făcută aiurea, fie chiar la domiciliul creditorului ⁴⁾.

Art. 74
Pr. civ.
Controversă.

Dacă agentul judecătoresc, însărcinat cu înmânarea ofertei reale, nu găsește pe nimene, adecă nici pe creditor, nici pe un mandatar al său, la locul indicat pentru facerea plăței, se vor aplica prin analogie dispozițiile art. 74 Pr. civ. ⁵⁾.

Casul în care nu s'a arătat nici un loc pentru facerea plăței.

În lipsa unei convențiuni speciale în privința locului unde urmează a se face plata, oferta se va face în persoana creditorului, fie la domiciliul său real, fie la domi-

1) Cpr. Laurent, XVIII, 169. Thiry, III, 66. Baudry, II, 1062. Demolombe, XXVIII, 85. T. Huc, VIII, 88. Pand. fr. I, 4626. Larombière, III, art. 1258, No. 10.

2) Pand. fr., I, 4627. Bioche, *Dictionn. de procéd.*, v^o *Offres réelles*, 30.

3) Determinarea unui loc pentru facerea plăței autorisă pe debitor a face oferta reală în acest loc, fără ca să fie nevoie de a se soma pe creditor spre a fi față. C. Caen, Sirey, 48. 2. 385. Aubry et Rau, I, § 146, p. 899, nota 1 (ed. a V-a).

4) Cpr. Pand. fr., I, 4628 urm. C. Pau. D. P. 99. 2. 185. Laurent, XVIII, 170. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 193, n. 5. Rousseau et Laisney, *Dictionn. de procéd.*, v^o *Offres réelles*, 28 urm.

5) Baudry, II, 1062. Laurent, XVIII, 171. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 194, n. 6. Durantou, XII, 217.—Chestiunea este cu toate aceste controversată. Veți diversele sisteme arătate în Pand. fr., I, 4639 și în Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, p. 315, nota 52. Veți și Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 901.

ciliul ales pentru executarea convențiunei. Legea deroagă, în această privință, de la art. 1104, după care, în lipsa unui anume loc arătat prin convențiune, plata și prin urmare și oferta ar fi trebuit să se facă la domiciliul debitorului. Rațiunea acestei dispozițiuni excepționale este că lucrul trebuind să fie prezentat creditorului, aceasta nu se poate face la domiciliul debitorului, unde creditorul nu se găsește ¹⁾).

Pentru ca oferta să poată fi făcută la domiciliul ales, nu este de ajuns ca, în convenție, să se fi arătat locul unde el s'a ales, ci să se fi determinat și o persoană care să reprezinte pe creditor și să poată primi oferta ²⁾).

Alegerea de domiciliu.

În ori ce caz, oferta nu se poate face la domiciliul ales, în baza art. 1781, în o inscripție ipotecară ³⁾, pentru

Art. 1781.

¹⁾ Cpr. Thiry, III, 66. G. Giorgi, VII, 267. Laurent, XVIII, 172. Demante, V, 203 bis II. T. Huc, VIII, 89.—Cu toate aceste, dispoziția art. 1115, § 6 este criticată de unii, care dic că legiuitorul ar fi trebuit să permită debitorului de a soma pe creditor să vie la densusl spre a primi lucrul sau suma ce ține la dispoziția sa. Cpr. Mourlon, II, 1380. Demolombe, XXVIII, 87. Veđi și Pand. fr., I, 4644. Această critică este însă neîntemeiată, pentru că asemenea procedare n'ar constitui o ofertă reală, în care însuș lucrul să fie oferit creditorului, ci o ofertă verbală, care, în sistemul legii, este nesuficientă.

²⁾ Veđi *supră*, p. 523, nota 1.

³⁾ Art. 1781 obligă pe creditor a face alegere de domiciliu într'un loc din circonscripția tribun. unde se înscriu privilegiile și ipotecile; însă această formalitate nu este esențială și lipsa ei nu viciază inscripțiunea. Cpr. Cas. rom. Dreptul No. 47 din 1898. *Idem*. C. București și Galatz. Dreptul No. 29 din 1884 și No. 38 din 1895. Tot în acest sens se pronunță și jurisprudența străină. Cpr. D. P. 55. 2. 42. D. P. 61. 2. 100. D. P. 75. 2. 13. D. P., 79. 2. 69. D. P. 84. 1. 64. *Pand. Périod.* 87. 2. 335. Sirey, 96. 2. 284. D. P. 97. 2. 322. Veđi în acelaș sens: P. Pont. *Privil. et hypothèques*, II, 970. Aubry et Rau, III, § 276, p. 350, text și nota 21 (p. 277 din ed. a V-a). Troplong, *Privil. et hypoth.*, III, 679. Baudry et Loynes, *Idem*, II, 1694, 1695. Jalouzet, *Etude sur l'inscript. hypoth.*, 43 urm. Thézard, *Nantissement*, etc. 145. Grenier, *Hypoth.*, I, 97. Baudry, III, 1389. Battur, *Privil. et hypoth.*, I, 382 (ed. I din 1818). Baudot, *Formul. hypothécaire*, I, 240. Veđi și autoritățile citate în Fuzier-Herman, IV, art. 2148, No. 113 urm. *Pand. fr.*, *Privil. et hypoth.*, I, 7992. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Privil. et hypoth.*, 1033

Alegerea de domiciliu prescrisă de art. 1781 nu este esențială și lipsa ei nu viciază inscripția. Controversă.

că alegerea acestui domiciliu nu este privitoare la plată, ci numai la conservarea privilegiilor și ipotecilor ¹⁾).

Art. 75, § 7
Pr. civ.

Dacă creditorul este domiciliat în străinătate și nu și a ales domiciliul în țară, se va aplica art. 75, § 7 Pr. civ. ²⁾).

În nici un caz, oferta nu se va putea face la parchet, pentru că § 9 de sub art. 69 din Pr. civ. fr. n'a fost reprodus de legiuitorul nostru.

Necesitatea
unui ofițer
public
(portărel).

⁷⁰ Oferta trebuie să fie făcută prin un ofițer public competent pentru astfel de acte, adică prin portărei (art. 605 Pr. civ.) ³⁾).

O ofertă reală nu s'ar putea, deci, face la bara justiției, în cursul unui proces ⁴⁾).

urm.—Chestiunea este cu toate aceste controversată și în suș Curtea de casație din Franția a decis că alegerea de domiciliu din partea creditorului este substanțială și că lipsa ei atrage nulitatea inscripțiunii. D. P. 83. 1. 125. Sirey, 82. 1. 263. În acelaș sens: C. Nancy, Paris, Agen și Trib. Bourgneuf. Sirey, 89. 2. 231. *Pand. Périod.* 92. 2. 47. D. P. 93. 2. 406. D. P. 95. 2. 190. *Idem.* Duranton, XX, 107. Colmet de Santerre, IX, 130 bis V urm. Pannier, *Hypoth.*, p. 220. Solon, *Nullités*, I, 362. Guillaouard, *Priv. et hypoth.*, III, 1203 urm. Laurent, XXXI, 48. Veți diversele sisteme arătate în *Pand. fr. v' cit.*, 7988 urm., în F. Herman, IV, *loco cit.*, 105 urm. și în Répert., Dalloz, *Supplém.*, v^o *cit.*, 1034, 1035.—Art. 85 din legea ipot. belgiană curmă controversa, prevădând că omisiunea uneia din formalitățile prescrise de lege nu atrage nulitatea inscripțiunii de cât atunci când din această omisiune ar resulta o pagubă pentru cei de al treilea. Legiuitorul nostru, care s'a inspirat din legea suscitată, a comis greșala neertată de a nu reproduce acest text.

- 1) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 194. *Pand. fr.*, I, 4666. Laurent, XVIII, 173. Demolombe, XXVIII, 94. Dutruc, *Supplém. aux lois de la procéd.*, v^o *Offres réelles*, 24. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1317, p. 316, n. 55. Larombière, III, art. 1258, No. 14. *Cas. fr.* D. P. 55. 1. 72.
- 2) Cpr. *Pand. fr.*, I, 4670. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 194, n. 6. Chauveau sur Carré, *Lois de la procéd.*, VI, partea II, p. 594, Q. 2791 bis.
- 3) În Franția, ofertele reale mai pot încă fi făcute prin notari, de și chestiunea este controversată. Cpr. *Pand. fr.*, I, 4678 urm. T. Huc, VIII, 90.
- 4) Laurent, XVIII, 174.—Cu toate aceste, atât doctrina cât și jurisprudența se pronunță, în Franția, în sens contrar. Cpr. *Pand. fr.*, I, 4705 urm. Demolombe, XXVIII, 99 urm. Larombière, III, art. 1258, No. 19.

8^o Ofițerul public care instrumentează trebuie să încheie un proces-verbal. Acest proces-verbal trebuie să arate numărul și calitatea monetelor oferite, să facă mențiune de răspunsul creditorului ¹⁾ și să arate dacă acesta sau ori ce altă persoană având putere de a primi pentru dânsul ²⁾, a scris, a refuzat, sau a declarat că nu poate să subscrie (art. 1115, § ultim, 606 Pr. civ.).

Dacă oferta consistă în lucruri fungibile, procesul-verbal va trebui să constate greutatea, măsura, și pe cât este cu putință, valoarea lor comparativă ³⁾.

Dacă creditorul refuză oferta, această ofertă nu liberează pe debitor, ci suma oferită trebuie să fie consemnată.

Despre consemnarea sumei oferite.

Art. 1116.—Nu este necesar pentru validitatea consemnațiunii ca ea să fi fost autorizată de judecător; e destul:

1^o Să fi fost precedată de o somațiune significantă creditorului, în care să se arate ziua, ora și locul unde suma datorită are să fie depusă (art. 604, 605 urm. Pr. civ.).

2^o Ca debitorul să depună suma oferită la casa de depozite și consemnațiuni, cu dobânda ei până în ziua depunerii (art. 1114 C. C. Art. 320 C. com. Art. 1 urm. L. p. org. casei de depuneri și consemnațiuni din 3 aug. 1876);

3^o Să se facă proces-verbal de ofițerul public despre natura monetelor oferite, despre refuzul creditorului de a le primi, sau despre nevenirea sa, și în fine, despre depunere (art. 1115 C. C.);

4^o În caz de nevenirea creditorului, să i se semnifice procesul verbal al depunerii, cu somațiunea de a veni să și ia suma depusă. (Art. 604—609 Pr. civ. Art. 1259 C. fr.).

Art. 607 Pr. civ.—Cererea ce s'ar putea intenta înaintea tribunalului, sau pentru ca să se întărească, sau pentru ca să se anuleze aceste oferte și consemnațiuni, se va forma prin osebă petițiune după regulile stabilite pentru cererea principală. (Art. 66 urm., 608 Pr. civ. Art. 1116, 1121 C. C. Art. 815 Pr. fr.).

Art. 608 Pr. civ.—Judecata care va recunoaște că bine s'au făcut ofertele, va ordona, în caz când consemnarea nu s'ar

1) Oferta n'ar fi nulă cu toate că procesul-verbal n'ar arata răspunsul creditorului, presupunându-se, în asemenea caz, că creditorul n'a dat nici unul. Cpr. Pand. fr., I, 4694. Thomine-Desmazures, *Pr. civ.*, II, p. 405. Arthur Sion, *Despre oferta de plată și consemnații* (Iași 1893), p. 18.

2) Larombière, III, art. 1258, No. 18. Pand. fr., I, 4693.

3) Bioche, *op. cit.*, 74 și 125. Pand. fr., I, 4692. Chauveau sur Carré, *Lois de la procéd.*, VI, partea II, p. 580, Q. 2781.

fi făcut, că dacă creditorul nu voește a primi suma sau lucrul oferit, să se consemneze, și ori ce dobândă va înceta de la ziua realizării acestei consemnări ¹⁾. (Art. 604 urm. Pr. civ. Art. 1114, 1116 urm. C. C. Ar. 816 Pr. fr.).

Oferta făcută în mod regulat poate fi sau acceptată sau refuzată de creditor.

Dacă creditorul o primește, nu mai poate fi vorba de consemnare; agentul judecătoresc face plata lucrului sau a sumei oferite, primind chitanța de la creditor sau titlul creanței ²⁾.

Dacă însă creditorul refuză oferta, suma sau lucrul datorit va fi consemnat (art. 1114 C. C., 606 Pr. civ.).

Ce se înțelege prin refuz.

Prin refuz trebuie să înțelegem ori ce fel de neacceptare, fie că ea ar resulta din un refuz formal, sau numai din o simplă tăcere ori din absența creditorului ³⁾.

O simplă rezervă făcută de creditor în momentul notificării ofertei, nu se consideră în genere ca un refuz de a primi plata, când asemenea rezervă nu este de natură a compromite drepturile debitorului ⁴⁾.

Neautorizarea justiției.

Astăzi nu mai e necesar, pentru validitatea consemnării, ca ea să fi fost autorizată de justiție. Art. 1116 o spune anume pentru a abroga vechia practică de altă dată ⁵⁾.

Dreptul creditorului de a cere validarea ofertei.

Art. 1116 nu oprește însă pe debitorul care a făcut oferta, de a cere, înainte de consemnare, ca ea să fie validată de justiție în prezența creditorului, pentru a nu se expune la o consemnare nulă și a nu prelungi incertitudinea asupra liberațiunii sale. Dreptul debitorului de a cere

¹⁾ Acest text este desființat în proiectul D-lui Ministru C. G. Dissescu.

²⁾ Baudry, II, 1063. Pand. fr., I, 4718. Laurent, XVIII, 180. Demolombe, XXVIII, 104. Larombière, III, art. 1259, No. 1. Thiry, III, 66, *in fine*.—După Chauveau sur Carré (*op. cit.*, VI, partea II, p. 585, Q. 2785), portărelul ar trebui să lese creditorului o copie de pe procesul verbal.

³⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 180. G. Giorgi, VII, 276. Demolombe, XXVIII, 105. Larombière, III, art. 1259, No. 2. Pand. fr., I, 4719.—Refuzul creditorului n'are nevoie de a fi motivat. C. Nîmes, 9 martie 1830. Pand. fr., I, 4720.

⁴⁾ Cas. fr. D. P. 77. 1. 224. Cpr. T. Huc, VIII, 91. Pand. fr., I, 4721.

⁵⁾ Cpr. Pothier, II, 578. Pand. fr., I, 4727. Laurent, XVIII, 180.—În noul Cod german, consemnarea nu este, că în dreptul nostru, precedată de o ofertă reală (art. 372 urm.).

de la justiție, înainte de consemnare, validarea ofertelor sale, rezultă implicitamente din art. 607 Pr. civ., care vorbește de o cerere în validare sau în anulare a ofertei și consemnațiunei ¹⁾.

Această cerere se va face după regulile dreptului comun (art. 66 urm. Pr. civ.), tribunalul competent fiind, după unii, acel al locului unde oferta a fost făcută, adecă acel al domiciliului creditorului ²⁾, ear după alții, acel al domiciliului debitorului, conform art. 58 Pr. civ. ³⁾.

Judecătorul de pace este și el competent de a statua asupra unei cereri de validitate a ofertelor reale, atunci când suma, care face obiectul litigiului, nu întrece limita competenței sale ⁴⁾.

¹⁾ Laurent, XVIII, 145. Demolombe, XXVIII, 107. Pand. fr., I, 4728. Duranton, XII, 227. Laroombière, III, art. 1259, No. 5. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 195, t. și n. 13. Demante, V, 204 bis I. Garsonnet, Pr. civ., VI, § 1318, p. 319. T. Huc, VIII, 92. Cpr. C. Bordeaux. Répert. Dalloz, Oblig., 2063, n. 3 și Sirey, 33. 2. 180. C. Poitiers. D. P. 99. 2. 61.

²⁾ C. Bordeaux, 14 fevr. 1868. Pand. fr., I, 4731. T. Huc, VIII, 92, p. 126, 127. Rodière, Compét. et procédure, II, p. 396. Rousseau et Laisney, Dictionn. de procéd. civ., v^o Offres réelles, 39. Bioche, Dictionn. de procéd. civ., eod. verbo, 157. Carré-Chauveau, Lois de la procéd. civ., VI, partea II, p. 593, Q. 2790.

³⁾ Thomine-Desmazures, Pr. civ., II, art. 815, p. 407, No. 953. Dumesnil, Lois et régl. de la caisse des dépôts et consignations, p. 247, No. 219, 220. Boitard Colmet-d'Aage et Glasson, Pr. civ., II, 1077. C. Pau și Caen. Pand. Périod. 94. 2. 24. D. P. 93. 2. 372. Pand. Chron., t. VI (anii 1878—1886), II, p. 151.

Dacă părțile au ales, prin convenția lor, locul unde trebuie să se facă plata sau un domiciliu pentru executarea convenții, cererea în validarea sau anularea ofertelor va fi, fără nici o îndoială, introdusă înaintea trib. acestui loc sau domiciliu. Cpr. Cas. fr.. D. P. 47. 1. 285.—Veți însă Trib. Tournay (Belgia). D. P. 59. 3. 79.

⁴⁾ Trib. Paris, 20 martie 1889, sentință citată de T. Huc, VIII, 92.—Chestiunea este însă controversată în Franția. Veți autoritățile citate pro și contra în Pand. fr., I, 4740. La noi, nu poate fi nici o îndoială în această privință, pentru că judecătorii de ocol sunt, în limitele competenței lor, niște tribunale mai mici având cădere de a judeca aproape toate acțiunile pe care le pot judeca și tribunalele

Tribunalele corecționale pot de asemenea să se pronunțe asupra validității ofertelor reale făcute de prevenit părții civile ¹⁾.

Dreptul creditorului de a cere nulitatea ofertei.

După cum debitorul poate să ceară validarea ofertei ce a făcut, tot astfel și creditorul poate cere nulitatea ofertei ²⁾. Aceasta n'ar împiedica însă pe debitor de a consemna, în timpul instanței, fără autorizarea judecății, suma oferită, pe care el pretinde că o datorește, pentru că el nu are nici într'un caz nevoie de autorizarea justiției pentru a putea consemna suma oferită ³⁾.

Art. 608
Pr. civ.

Dacă debitorul n'a consemnat suma oferită și dacă creditorul nu voește s'o primească, judecata va ordona consemnarea ei, și ori ce dobândă va înceta din ziua realizării acestei consemnări (art. 608 Pr. civ.), adecă din ziua depunerii sau consemnării ⁴⁾.

Momentul când trebuie să se facă consemnarea.

Consemnarea sumei sau lucrului datorit fiind facultativă, și legiuitorul nedeterminând termenul în care ea trebuie să se facă, debitorul poate s'o sevêrșască când va crede de cuviință, după un timp mai lung sau mai scurt. Interesul său cere însă ca ea să se facă cât mai curând, pentru că oferta nu'l liberează de cât când este urmată de consemnare ⁵⁾.

Casurile în care consemnarea poate să aibă loc fără nici o ofertă.

În principiu, consemnarea trebuie să fie precedată de o oferta reală (art. 1114, 1116, § 1 C. C., 604, 605 Pr. civ.) ⁶⁾, adecă de o somație extrajudiciară în care să se

de județ. Cpr. C. Botez, *Controversele legii pentru judecătoriale de pace* (Botoșani, 1899), p. 229.

1) Cpr. C. Angers și Cas. fr. D. P. 93. 1. 459.

2) Larombière, III, art. 1259, No. 5. Demolombe, XXVIII, 108. Pand. fr., I, 4729.

3) Laurent, XVIII, 180. Demolombe, XXVIII, 110. Pand. fr., I, 4729. Larombière, III, art. 1259, No. 5.

4) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, VI, § 1322, p. 333, 334. Boitard Colmet-d'Aage, etc. *Pr. civ.*, II, 1078. Demante, V, 202 bis III. Pand. fr., I, 4867 urm. Mourlon, II, 1383. Demolombe, XXVIII, 111, 145. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 198, n. 26. Laurent, XVIII, 199. Larombière, III, art. 1259, No. 8. Cons. de Stat. D. P. 55. 3. 33. Veți și *infra*, p. 578, text și n. 2.—Veți însă Mourlon, II, 1384. Pand. fr., I, 4866.

5) Cpr. Laurent, XVIII, 180. Demolombe, XXVIII, 112. Larombière, III, art. 1259, No. 4. Pand. fr., I, 4743.

6) Cpr. C. Galatz, 24 oct. 1894, *Curierul judiciar* din 1895, No. 7.

arăte ziua, ora și locul unde suma oferită are să fie depusă. În unele cazuri însă, consemnarea poate să aibă loc fără nici o ofertă prealabilă făcută creditorului.

Astfel, după art. 320 din Codul de comerț, de câte ori plata cambiei nu este cerută la scadență, acceptantul sau emitentul și chiar trasul neacceptant, de și textul nostru nu vorbește de dânsul ¹⁾, după expirarea termenului protestului pentru neplată, are dreptul a consemna suma arătată în cambie, la casa de depuneri și consemnațiuni, și a depune recipisa la tribunalul locului unde trebuia să se facă plata, *fără nici o altă încunoaștințare*, pe riscul și cu cheltueala posesorului. Legiuitorul deroagă, în această privință, de la dreptul comun, pentru că cele mai multe ori proprietarul cambiei fiind necunoscut nu i se poate face oferta reală prevădută de lege. Această excepțiune este foarte logică, pentru că, fără dânsa, creditorul ar fi putut, prin neprezentarea sa, să impiedice pe debitor de a se libera ²⁾.

Osebit de cazul special prevădută de art. 320 din Codul de comerț, mai sunt și alte cazuri în care consemnarea poate să aibă loc, independent de ori ce ofertă prealabilă.

Astfel este, de exemplu, cazul prevădută de art. 1099, după care debitorul nu poate, în urma unui sechestru sau opozițiuni, să facă plata în mânele creditorului său. El va consemna deci, în asemenea caz, suma datorită, fără o ofertă prealabilă, căci asemenea ofertă ar fi inutilă și trăgănătoare ³⁾.

¹⁾ Cpr. Gr. Maniu, *Drept com.*, II, No. 329, p. 84. Art. 297 din codul italian vorbește însă și de tras, *il trattario o l'accettante, o l'emittente*.

²⁾ Cpr. Pardessus, *Dr. comm.*, I, 214. Demolombe, XXVIII, 101. Laurent, XVIII, 183. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 193, n. 3. Pand. fr., I, 4750. Gr. Maniu, *op. și loco supra cit.* David Supino, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, III, 329. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc. VII, 275. Larombière, III, art. 1259, No. 15. T. Huc, VIII, 91, *in fine*. Baudry II, 1064 bis. Mourlon, II, 1389.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 480. Cpr. Laurent, XVIII, 183. Demolombe, XXVIII, 103. Aubry et Rau, *loco supra cit.* Pand. fr., I, 4752. Larombière, *loco cit.*, No. 16. C. Orléans, D. P. 56. 2. 234.—*Contrà*. C. Paris, Sirey, 56. 2. 503. Pand. fr., I, 4753.

Art. 1364,
1807, etc.

Autorii mai citează încă și alte cazuri în care consemnarea n'are nevoie de a fi precedată de oferte reale. Astfel este, de exemplu, cazul când cumpărătorul este tulburat sau are cuvânt de a se teme că ar fi tulburat prin o acțiune ipotecară sau în revandicare, și care este autorizat a suspenda plata prețului până ce vîndătorul va face să înceteze tulburarea sau va da cauțiune (art. 1364), cazul în care terțiul detentor ar voi să purgheze ipotecile înscrise asupra imobilului (art. 1807), etc. În aceste cazuri și în altele de asemenea natură, nici creditorul, nici creditorii săi personali ne putînd de o cam dată să primească plata, este de prisos de a se mai face o ofertă care nu poate să ajungă la nici un rezultat ¹⁾.

Locul unde
trebuie să se
facă consem-
narea.

În urma somațiunii notificate creditorului în persoană sau la domiciliul său real, ori ales ²⁾, care somație poate să'l facă să revie asupra refuzului său de a primi plata, și care pentru aceasta trebuie să'i acorde timpul suficient spre a putea merge la locul unde urmează a se face consemnarea ³⁾, debitorul trebuie să se deosezească de suma oferită ⁴⁾, depunînd-o, în București, la casa de depuneri, ear în județe, la casieria generală ⁵⁾, astăzi administrația finan-

¹⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1259, No. 16. Pand. fr., I. 4755 urm. Trib. și C. Lyon. D. P. 94. 2. 180.

²⁾ C. Caen. D. P. 49. 2. 32. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1319, p. 311.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 116. Chauveau-Carré, *Lois de la procéd.*, VI, partea a II-a, p. 591, Q. 2787 *quater*. Larombière, III, art. 1259, No. 6. Pand. fr., I, 4768 urm.—În lipsa fixării unui termen de cătră lege, judecătorii vor aprecia după împrejurări dacă termenul acordat creditorului este suficient. Larombière, *loco supra cit.*

⁴⁾ Nu este numai de cât necesar ca suma depusă să fie identic acea oferită, fiind suficient de a se depune o sumă egală cu acea oferită. *Totidem idem est*. Cpr. Laurent, XVIII, 184. Demolombe, XXVIII, 123. Pand. fr., I, 4786. Larombière, III, art. 1259, No. 10. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1319, p. 322, t. și nota 25.

⁵⁾ Art. 3, L. din 3 aug. 1876, p. organ. casei de depuneri. Depunerea făcută de debitor în un alt loc, de ex., la un bancher, este nulă și nu echivalează cu consemnarea. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1877, p. 298. Cpr. C. Chambéry, 3 aug. 1872. Pand. fr., I, 4773.—Noul Cod german admite consemnarea prin poștă, ea producîndu-și, în asemenea caz, efectele sale din ziua trimiterii lucrului la poștă (art. 375).

ciară, după legea din 6 Martie 1897. O dată cu depunerea sumei datorite, se va consemna și dobânda ei până în ziua depunerii ¹⁾.

Depunerile și consemnările în numerar, produc dobândă, potrivit art. 4 din legea organică a casei de depuneri și consemnațiuni (3 aug. 1876), de la ziua întâi a unei a doua, care vine după depunere, până la ziua întâia a unei în care se ordonă restituirea (art. 6 L. din 30 april 1895). Pentru depunerile și fracțiunile mai mici de 100 lei, nu se bonifică nici o dobândă (art. 4, § ultim L. din 3 aug. 1876).

Portărelul care a făcut oferta, sau un alt portărel ²⁾, încheie un proces-verbal prin care se arată natura monedelor oferite (aur, argint sau bilete de bancă), refuzul creditorului de a le primi sau nevenirea sa la consemnare ³⁾, și în fine depunerea lor la casa de consemnație sau la administrația financiară. În acest proces-verbal se va mai arata încă numărul recepsei cu care s'a depus suma ⁴⁾.

Dobânda sumelor depuse.

Procesul verbal de depunere.

¹⁾ Plata fiind indivisibilă (art. 1101), consemnarea numai a unei părți din datorie este nulă și nu oprește dobânda de a curge chiar pentru partea consemnată. Pothier, II, 498. Larombière, III, art. 1259, No. 12. Pand. fr., I, 4782. Cpr. L. 41, § 1, Dig. 22, 1, *De usuris et fructibus*. — Curtea de casație din Franca a decis că judecătorii pot să scutească pe debitor de a plăti dobânda până în ziua consemnării, dacă această consemnare a fost întârziată prin faptul creditorului. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2234, nota 3.

²⁾ Procesul verbal de depunere poate deci fi încheiat de un alt portărel de cât acel care a făcut depunerea. Cpr. Pand. fr., I, 4790. Demolombe, XXVIII, 120. Laurent, XVIII, 184. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 323. Baudry, II, 1064. Larombière, III, art. 1259, No. 13. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 196, n. 18. — Funcționarul însărcinat cu primirea banilor neavând competența de a face oferta, nu poate să încheie proces-verbal de depunerea lor. Vezi autorii de mai sus și Pand. fr., I, 4791.

³⁾ Marcadé, IV, 736. Demante, V, 204 bis II. Laurent, XVIII, 184. Demolombe, XXVIII, 124. Pand. fr., I, 4792. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 196. — În edițiile precedente, acești din urmă autori susținuse că, în procesul-verbal de consemnare, trebuie să se menționeze refuzul creditorului de a primi oferta sau nevenirea sa la această ofertă.

⁴⁾ Acest proces-verbal se încheie în patru exemplare, pe timbru de 1 leu (art. 18, § 12 L. timbrului), din care unul se dă casei de depuneri sau administrației financiare; al doilea se trimite creditorului; al treilea se dă debitorului, și al patrulea se oprește la dosar. Cpr. Arthur Sion, *op. cit.*, p. 20.

Ultima formalitate prescrisă de art. 1116 pentru validitatea consemnării, este ca, în caz de nevenirea creditorului, să i se notifice procesul-verbal de depunere, cu somațiune de a veni să și iea suma depusă.

Această notificare are de scop de a înștiința pe creditor că debitorul s'a liberat și că datoria sa este stênsă. Ea este substanțială și lipsa ei ar atrage nulitatea ofertelor reale ¹⁾.

Tot nulă ar fi și consemnarea făcută fără îndeplinirea celorlalte formalități ²⁾.

N'ar trebui însă să credem, așa precum pe nedrept a decis Curtea din Rennes ³⁾, că debitorul n'ar fi liberat de cât din ziua notificării acestui proces-verbal, pentru că, după art. 1114, § 2, ofertele reale, urmate de consemnațiune, liberează pe debitor ⁴⁾.

Casurile în care datoria are de obiect un corp cert și determinat.—Excepție la dreptul comun.

Art. 1121.—Dacă lucrul debit este un corp cert care trebuie a se trăda în locul unde se găsește, debitorul este obligat a soma pe creditor să l iea, printr'un act ce i se va notifica sau în persoană, sau la domiciliul său, sau la domiciliul ales pentru executarea convențiunei. După această somațiune, dacă creditorul nu și iea lucrul și debitorul are trebuință de locul unde este pus, acesta din urmă poate lua permisiunea justiției ca să l depună în altă parte. (Art. 97, 1104, 1632 C. C. Art. 68 C. com. Art. 1264 C. fr.).

De câte ori datoria nu mai are de obiect o sumă de bani, ci un corp cert și determinat (mobiliar) ⁵⁾, oferta re-

¹⁾ Laurent, XVIII, 184. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, p. 324, § 1319. Pand. fr., I, 4794. — *Contrà*. Trib. Lesparre. D. P. 68. 2. 219.

²⁾ Cpr. C. Iași și București, *Dreptul* din 1888, No. 23 și din 1896, No. 23.

³⁾ C. Rennes, 3 Iulie 1821. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2215, n. 1.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 184.

Oblig. imob.

⁵⁾ Dacă obligațiunea debitorului este imobiliară, din două lucruri unul: sau ea are de obiect un imobil determinat, în care caz debitorul va face să se ordone un sechestrul judiciar în baza art. 1632 § ultim, după ce va soma mai întâi pe creditor de a l primi (Demolombe, XXVIII, 172. Larombière, III, art. 1264, No. 8. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, p. 329); sau obligațiunea sa are de obiect niște imobile determinate nu-

ală este înlocuită prin o somație făcută creditorului ¹⁾ în persoană, sau la domiciliul său real ori ales, de a primi și rădica lucrul din locul unde el trebuie să fie predat.

Oferta reală a fost, în cazul de față, înlocuită prin o somație din cauza dificultății de a transporta la domiciliul creditorului corpul cert care trebuie să fie predat aiurea, și din cauza cheltueleur ce ar fi ocazionat acest transport ²⁾.

Somația de a rădica lucrul înlocuește oferta de plată, după cum se exprimă Pothier (II, 577) și liberează imediat pe debitor, punând în sarcina creditorului riscurile și cheltueleur transportului lucrului datorit ³⁾.

Textul presupune că corpul cert și determinat, care face obiectul obligațiunei, trebuie să fie predat la locul în care se găsește. În asemenea caz, dacă în urma somațiunei de care s'a vorbit mai sus, creditorul nu'l rădică, depunerea lui în alt loc este facultativă pentru debitor. Această depunere va fi însă autorizată de justiție ⁴⁾, care

mai *in genere*, de ex., atâtea hectare de pământ din cutare județ, în care caz se va procede, după cum se va arăta mai jos, pentru obligațiile de a face. Garsonnet, *op. și loco suprâ cit.* Veđi *infrâ*, p. 572 urm.

¹⁾ Această somație ar trebui, după unii (Demolombe, XXVIII, 166; Duranton, XII, 220), să fie făcută conform art. 1116 § 1 și 4, adecă să arâte, pe de o parte, ziua, oara și locul unde lucrul are să fie depus, eară pe de alta, depunerea să'i fie notificată cu somația de a veni să'și iea lucrul depus.—*Contrâ*. Larombière, III, art. 1264, No. 3. Toullier D., IV, partea I, 212.—În ori ce caz, îndeplinirea acestor forme n'ar putea să strice, și debitorul va face foarte bine de a le îndeplini. Dar dacă, în această privință, chestiunea este controversată, nu mai incupe îndoeală că oferta și depunerea corpului cert sunt, pentru validitatea ofertei în genere, supuse condițiunilor cerute de art. 1115, în cât privește capacitatea creditorului și a debitorului, câtimea ofertei, efectele termenului și a condiției și intervențiunea unui agent judecătoresc (portârel). Cpr. Pand. fr., I, 4811 urm.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 168, Thiry, III, 70.

³⁾ Veđi *infrâ*, p. 576.

⁴⁾ Cuvântul *permisiune* întrebuintat de art. 1121 dovedește că nu este nevoie ca debitorul să angajeze o instanță contradictorie cu creditorul. El va adresa o simplă cerere președintelui tribun. sau judecătorului de pace, după cum tribunalul sau judecătorul ar fi competentă a se pronunța asupra predării lucrului. Permisieunea justiției nu se va da în mod contradictor de instanța sezisată de contestațiune

va determina și locul unde ea urmează a se face (art. 1121¹⁾).

Legea n'a determinat însăș acest loc, precum a făcut pentru sumele de bani, fiind că el variază după natura lucrului datorit.

Legea nu prevede cazul în care corpul cert, care face obiectul datoriei, trebuie să fie predat într'un loc determinat, altul de cât acel în care el se găsește actualmente, însă această lacună va putea ușor fi înlăturată. În adevăr, debitorul va transporta lucrul la locul unde el trebuie să fie predat și, în asemenea caz, el fiind debitor a unui corp cert plătitor la locul unde el se găsește, se va aplica art. 1121²⁾.

Dacă corpul cert și determinat, care face obiectul o-

de cât atunci când ea va fi cerută în mod incidental în cursul unei instanței, ceea ce poate fi făcut în ori ce stare a procesului. Cpr. Demolombe, XXVIII, 164. Larombière, III, art. 1264, No. 4. Pand. fr., I, 4806.

Dreptul roman admitea o procedură mult mai expeditivă de cât cea prevădută de art. 1121. Astfel, de ex., de câte ori acel care cumparase vin în butoaie, neglija de a'l rădica la timp, vîndătorul, care avea nevoie de vasele în care se afla vinul, putea să'l verse (*vinum effundere*), somînd în mod prealabil pe cumpărător de a'și lua vinul și făcîndu'i cunoscut că, la caz de neurmărire din partea-i, vinul va fi varsat: „*Effundere autem non statim poterit, prius quam testatò denuntiet emptori, ut aut tollat vinum, aut sciat futurum ut vinum effunderetur*“ . L. 1, § 3 și 4, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*. — Asemenea procedură astăzi n'ar mai fi cu puțință, afară de cazul când ea ar fi fost autorizată de părți sub forma unei clause penale, creditorul putînd, după împrejurări, fi condamnat la daune. Cpr. Larombière, III, art. 1264, No. 5. Pand. fr., I, 4808.

1) În casurile urgente, debitorul, care ar avea trebuință de locul unde lucrul se află depus, ar putea să'l transporte aiurea fără permisiunea justiției, rămînd ca această permisiune să se deie mai în urmă. În asemenea caz, debitorul va suferi cheltueile acestui transport, dacă justiția ar ordona transportarea lucrului în alt loc. Cpr. Demolombe, XXVIII, 165. Pand. fr., I, 4807. Mourlon, II, 1387.

2) Baudry, II, 1065. Pand. fr., I, 4815. Larombière, III, art. 1264, No. 1. Demante, V, 208 bis I. T. Huc, VIII, 97. Demolombe, XXVIII, 169. Laurent, XVIII, 190. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 328, § 1321. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 196. Thiry, III, 70.

bligațiunei, urmează a fi predat la domiciliul creditorului, această ipoteză fiind străină de art. 1121, debitorul va face ofertă reală la domiciliul creditorului conform dreptului comun (art. 1114), unde lucrul va fi transportat, cerând ca justiția să determine locul unde el va fi depus, în caz când creditorul ar refusa de a'l primi¹⁾.

În cazuri urgente, el ar putea chiar să efectueze deponitul de îndată, fără permisiunea justiției, rămânând ca s'o dobândească mai în urmă²⁾.

Dacă este vorba de o obligație alternativă, trebuie să Obblig. altern. distingem cazul în care alegerea aparține debitorului de acela în care ea aparține creditorului. În cazul întâi, debitorul va alege pe acela din lucruri ce va voi să plătească creditorului, conformându-se, în privința acestei alegeri, dispozițiilor art. 1121. În cazul de al doile, adică când alegerea aparține creditorului, debitorul va soma pe creditor a'și alege și a rădica lucrul, rămânând ca, la caz de refuz din partea lui, alegerea să se facă de justiție sau de o persoană anume determinată și ca lucrul astfel ales să fie depus într'un loc oare care, pentru că altfel debitorul nu s'ar putea libera de datoria sa³⁾.

Casurile în care datoria are de obiect un lucru determinat numai în specia sa (genus).

Se poate întâmpla ca obiectul obligațiunei să nu fie determinat în individualitate, ci numai în specia sa, de ex., 100 saci de grâu, 10 vase de vin, etc.; și în asemenea caz, naște întrebarea cum debitorul se va putea elibera de obligația sa, atunci când creditorul n'ar voi să primească ceea ce i se datorește? În lipsa unui text, care să prevadă această ipoteză, chestiunea este controversată: Unii aplică la cazul de față art. 1114 urm., care constituiesc dreptul comun, așa în cât, după acest sistem, debitorul va trebui să facă ofertă reală, și la caz de refuz din par-

¹⁾ Baudry, II, *loco cit.* Marcadé, IV, 744. Demolombe, XXVIII, 170. Laurent, XVIII, 190. Demante, V, 208 bis. II. Pand. fr., I, 4817.

²⁾ Demolombe, Pand. fr., *loco supra cit.* Garsonnet, *op. cit.*, p. 328.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 171. Larombière, III, art. 1264. No. 1. Marcadé, IV, 743. Pand. fr., I, 4818.

tea creditorului, să facă a se determina de justiție locul unde lucrul urmează a fi depus¹⁾. Această părere este inadmisibilă: 1^o pentru că textul nostru (1114) nu vorbește, ca acel francez (1257), de consemnarea *lucrului datorit*²⁾, ci numai de consemnarea unei sume de bani; și 2^o pentru că adese-ori ar fi foarte greu și costisitor de a transporta la domiciliul creditorului lucrurile datorite. Motivele care au făcut pe legiuitor să edicteze art. 1121 fiind aplicabile și la cazul de față, vom aplica deci în specie tot acest text. Debitorul va trebui însă să individualizeze lucrurile care urmează a fi predate creditorului, pentru a nu fi confundate cu alte lucruri de aceeași specie³⁾.

În ambele cazuri, adică fie că obligația are de obiect un corp cert și determinat, fie un corp nedeterminat, sau determinat numai în specia sa, somația și depunerea prevădute de art. 1121 produc efectele ofertei și a consemnațiunii.

Casurile în care datoria are de obiect un fapt sau o abstențiune.

Procedura ofertelor reale și a consemnațiunii fiind cu deseveșire inaplicabilă obligațiilor de a face⁴⁾ sau de a nu face, câtă să determinăm modul cum debitorul unei asemenea obligațiuni se va putea libera în contra voinței creditorului, care s'ar opune la executarea obligațiunii. Oferta reală fiind, în asemenea caz, cu neputință, debitorul va face creditorului o somație în scopul de ași executa obligația sa. Această somație va arata, pe cât se poate, oara și locul unde debitorul oferă de ași îndeplini obli-

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 191, 192. Baudry, III, 1066. Demante, V, 208 bis III. Mourlon II, 1388. T. Huc, VIII, 98.

Art. 605 Pr.
civ.

²⁾ Art. 605 din Pr. civ. se deosebește de asemenea, în redacția sa, de art. 812 din Pr. fr., căci, pe când textul nostru vorbește numai de *valoarea datorită*, textul fr. vorbește de *obiectul oferit și de specii (si ce sont des espèces, il en contiendra l'énumération et la qualité)*. Cpr. Demolombe, XXVIII, 176.

³⁾ Thiry, III, 70. Toullier D., IV, partea II, 212. Duranton, XII, 221. Marcadé, IV, 728. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 196. Larombière, III, art. 1264, No. 1. Demolombe, XXVIII, 176. Garsonnet, Pr. civ., VI, § 1321, p. 329.

⁴⁾ Cpr. Cas. fr. Pand. Périod. 90. 1. 543.

gația. Obligația, în urma acestei somațiuni, nu se va considera ca îndeplinită, pentru că intențiunea nu poate înlocui faptul; însă ea va avea de efect de a descărca pe debitor de consecințele punerii în întârziere și de a pune în sarcina creditorului cheltuețele ce debitorul ar putea face pentru aducerea obligației la îndeplinire ¹⁾.

Dacă obligația consistă în a face (*in faciendo*), debitorul o va executa singur, de câte ori faptul se poate executa fără concursul activ al creditorului. De câte ori însă cooperatiunea creditorului este neaparată, precum ar fi, de exemplu, în cazul în care debitorul s'ar fi obligat a face portretul creditorului, pentru o sumă determinată, debitorul, în urma somațiunii făcute creditorului de a presta concursul său, va acționa pe acest din urmă în justiție spre a fi condamnat a primi executarea obligațiunii, sau spre a dobândi resilierea contractului și daune interese, după împrejurări ²⁾.

Dacă obligația debitorului consistă *in non faciendo*, acest din urmă va putea prin aceleași mijloace să provoace pe creditor a cere executarea efectivă a obligațiunii, pentru ca să nu fie incertitudine asupra intențiunii sale ³⁾.

Efectele ofertei reale și a consemnațiunii.

1^o Efectele ofertei independent de consemnare.

Chestiunea efectelor ofertei lasă a se presupune că ea a fost refuzată de creditor, căci dacă acesta a primit oferta ce i făcuse debitorul, există plată și prin urmare stângere definitivă a datoriei.

Deci, dacă creditorul a refuzat oferta, ceea ce el poate să facă pe riscul și pericolul său ⁴⁾, el nu poate s'o invoace contra debitorului pentru că, în privința creditorului, o ofertă refuzată este ca cum n'ar fi avut ființă nici o dată ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 179. Pand. fr., I, 4821. Larombière, III, art. 1264, No. 9. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 329.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 180. Mourlon, II, 1389. Pand. fr., I, 4822. T. Huc, VIII, 100.

³⁾ Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, p. 329. Demolombe, XXVIII, 181. Pand. fr., I, 4823.

⁴⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 93. 1. 278. T. Huc, VIII, 93.

⁵⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 193. Pand. fr., I, 4825, 4826.

După cum o ofertă refușată nu poate fi invocată de creditor, tot astfel ea nu poate fi invocată contra lui ¹⁾).

Retractarea
ofertei.

Oferta refușată fiind un act unilateral și nelegând întru nimic pe acel care a făcut-o, el remâne liber de a o retracta ori când va voi ²⁾).

Prin aplicarea acestui principiu, Curtea din Nîmes a decis că se poate retracta, în apel, o ofertă care a servit de bază hotărîrii primei instanțe, atunci când această ofertă a fost refușată de acel care cere reformarea hotărîrii ³⁾).

Nu se poate însă retracta în apel o ofertă care a fost primită și care a servit de bază hotărîrii primei instanțe ⁴⁾).

Efectele ofertei în privința debitorului.

În cât privește efectele ofertei reale în privința debitorului, această ofertă nu echivalează cu plata de câte ori nu este urmată de consemnare. Asemenea ofertă produce însă în favoarea debitorului mai multe foloase :

¹) De câte ori debitorul este în întârziere prin simpla expirare a termenului, oferta îl pune la adăpost de decăderile la care el s'ar expune, dacă ar lasa să treacă termenul în care trebuie să și exercite dreptul său. Astfel, vîndătorul obligat a exercita dreptul său de rîscumpărare în termenul prescris (art. 1375), sau cel mult în timp de cinci ani (art. 1373), înlătorează ori ce decădere oferind în termenul prescris prețul și celelalte prestațiuni prevădute de art. 1377 ⁵⁾). Debitorul, în adevăr, se conformă

¹⁾ Laurent, *loco supra cit.* Pand. fr., 4827. Cpr. Cas. fr. D. P. 57. 1. 221.

²⁾ Pand. fr., 4828 urm. Laurent, XVIII, 194. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2145, nota 1.

³⁾ C. Nîmes, 29 Iulie 1807. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2145. Pand. fr., I, 4829.

⁴⁾ C. Colmar, 2 Dech. 1815. Pand. fr., I, 4830.

⁵⁾ Naște însă întrebarea dacă simpla intențiune manifestată de vîndător, în termenul prevădut prin contract, de a rîscumpara imobilul vîndut, este sau nu suficientă pentru exercițiul pactului de rîscumpărare, sau dacă el trebuie să facă cumpărătorului o ofertă reală pentru preț și accesoriile prevădute de art. 1377.

Unii se mulțimesc cu simpla manifestare a voinței vîndătorului, pentru că pactul de rîscumpărare fiind o condiție resolutorie expresă, vîndarea este de drept resiliată în baza art. 1019, și obligația de a restitui prețul cu cele-

Manifestarea intențiunei din partea vîndătorului p. exercițiul pactului de rîscumpărare. Art. 1377. Controversă.

legei declarându-se gata a executa obligațiile ce ea 'i impune, și dacă, în termenul legal, obligația nu se execută, vina nu este a lui, ci a creditorului care n'a primit oferta ¹⁾.

2^o Oferta neurmata de consemnare va face ca debitorul să nu plătească daunele interese moratorii, nici clausa penală stipulată pentru simpla întârziere, fiind că el nedatorind atât daunele moratorii cât și clausa penală de

alte accesorii (art. 1377) nu ia naștere de cât în urma acestei rezoluțiuni. Cpr. Laurent, XXIV, 398 urm. Guillaouard, *Vente*, II, 664. Marcadé, VI, p. 306, No. 2, asupra art. 1660—1663. Massé-Vergé, IV, § 688, p. 314, n. 10. Cas. fr. D. P. 56. 1. 132. C. București (At. C. Kivu președ.) și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1897, No. 35.—Păreră contrară este însă cu mult mai juridică, pentru că dacă, în adevăr, pactul de răscumpărare este o condiție resolutorie expresă care operează de drept, totuși această condiție nu consistă numai în manifestarea voinței vîndătorului, ci și în restituțiunile prevădute de art. 1377, după cum aceasta rezultă din art. 1372, care dă definiția pactului de răscumpărare. Vîndătorul va trebui deci, în termenul fixat, să notifice cumpărătorului intențiunea sa de a și relua lucrul, făcîndu-i ofertă reală în privința restituțiunilor prevădute de art. 1377. Vezi Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 77. Cpr. Cas. fr. D. P. 73. 1. 185. Thiry, III, 600. Baudry, III, 589. Aubry et Rau, IV, § 357, p. 408. T. Huc, X, 179. Trop- long, *Vente*, II, 721 urm. Cpr. și Colmet de Santerre, VII, 118 bis III. Vezi asupra acestei controverse Répert. Dal- loz, *Supplém.*, *Vente*, 640.—Dar dacă vîndătorul, care vo- ește să exercite dreptul de răscumpărare, trebuie neapărat să și manifeste voința sa, făcînd cumpărătorului o ofertă reală, această ofertă nu are nevoie de a fi urmată de con- semnare. Baudry, III, 589. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 409. Duvergier, *Vente*, II, 28. Guillaouard, *Idem*, II, 664. Trop- long, II, 716. Arntz, III, 1046. Thiry, III, 600.— În fine, autorii sunt unanimi pentru a decide că, spre a exercita dreptul de răscumpărare, vîndătorul n'are nevoie de a intro- duce, în termenul prescris, o acțiune în justiție. Textul nostru (art. 1375) nici nu vorbește, ca acel francez (1662), de *exercițiul acțiunii sale*, ci de *exercițiul dreptului său de răscumpărare*, exercițiu care se manifestă prin oferta făcută cumpărătorului, după cum am vădut mai sus. Cpr. Fuzier- Herman, IV, art. 1662, No. 7.

¹⁾ Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 330, § 1322. Demolombe, XXVIII, 137. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 197. Larom- bière, III, art. 1257, No. 5. Pand. fr., I, 4841. Laurent, XVIII, 196, 197.

cât în caz de întârziere (art. 1069, 1081), nu este în întârziere de câte ori a făcut creditorului o ofertă reală ¹⁾.

3^o Somația care ține loc de ofertă, și de consemnare, în cazul art. 1121, liberează imediat pe debitor, independent de ori ce consemnare, punând riscurile și cheltuețele transportării corpului cert și determinat datorit în sarcina creditorului ²⁾.

Această soluțiune este adevărată chiar când debitorul ar fi luat asupra-și casurile fortuite (art. 1156, § 2, 1460), așa că, și în acest caz, simpla ofertă a lucrului cert și determinat, făcută în mod regulat, și chiar neurnmată de consemnare, echivalează cu plata și descarcă pe debitor de ori ce riscuri ulterioare, căci dacă debitorul nu s'a deseziat

¹⁾ Demolombe, XXVIII, 138. Thiry, III, 68. Garsonnet, VI, p. 330, § 1332. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 197. Larombière, III, art. 1257, No. 5. Pand. fr., I, 4842.

Dacă presupunem că creditorul, după ce a refuzat oferta care n'a fost urmată de consemnare, a făcut și el, la rândul lui, o somație debitorului sau ori ce act echivalent, această punere în întârziere tardivă nu aduce pentru debitor decăderea pe care el a înlăturat-o prin oferta anterioară. Această punere în întârziere din partea creditorului, ar supune însă, cel puțin după unii, pe debitor, în lipsa liberării sale prin o consemnare regulată, la plata daunelor ce el ar fi suferit, dacă n'ar fi făcut oferta anterioară. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 197, n. 23. T. Huc, VIII, 93, p. 128. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 331.—*Contrà*. Demolombe, XXVIII, 139. Larombière, III, art. 1257, No. 6. Toullier, D., 1V, partea I, 220. Laurent, XVIII, 197. Pand. fr., I, 4844.

²⁾ Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 331, § 1322. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 197, n. 24. Pand. fr., I, 4847. Larombière, III, art. 1257, No. 10. Laurent, XVIII, 198. Veđi și *suprà*, p. 569.—Dacă, în loc de a fi vorba de un corp cert și determinat, este vorba de un lucru determinat numai în specia sa (*genus*), riscu-pericolul este al debitorului (art. 1114), pentru că oferta fiind respinsă de creditor, lucrul datorit și oferit nu va fi individualizat de cât prin consemnare. Thiry, III, 69, p. 90. Laurent, XVIII, 198.—*Contrà*. Larombière, III, art. 1257, No. 10. Cât. pentru riscurile lucrului nedeterminat, ele rămân neapărat în sarcina debitorului până la oferta acestui lucru, pentru că până atunci nu se poate dice că lucrul este individualizat și a dobândit caracterul unui corp cert și determinat. Laurent, Larombière, *loco suprà cit.* Pand. fr., I, 4849.

încă de lucrul datorit, aceasta este din culpa creditorului, și ar fi nedrept ca el să sufere consecințele acestei culpe ¹⁾).

Autorii observă însă cu multă dreptate că debitorul unui corp cert și determinat va avea interes a' l'consemna, pentru că, până la îndeplinirea acestei formalități, el fiind debitor, este obligat de a veghea la conservarea lucrului ²⁾).

Aceste sunt efectele ofertei reale neurmăte de consemnare. Aceste efecte nu împiedică pe creditor, care le ar crede neîndestulătoare, de a continua urmărirea ce el începuse înaintea îndeplinirii lor, și de a dobândi de la justiție anularea lor. Art. 607 din Pr. civ. nu se opune la această soluțiune ³⁾).

2^o Efectele ofertei urmate de consemnare.

Art. 1114, § 2.—Ofertele reale, urmate de consemnațiune, liberează pe debitor; ele în privința-i țin loc de plată, de sunt valabil făcute, și suma consemnată ⁴⁾ cu acest mod, este în riscopericolul creditorului. (Art. 971, 1074, § 2 C. C. Art. 1257 C. fr.)

Art. 1118.—Pe cât timp consemnațiunea nu s'a primit de creditor, debitorul poate să ia înapoi suma depusă, și într'acest caz, codebitorii sau fidejursorii sei nu sunt liberați. (Art. 1039, 1119 urm., 1652, 1679 C. C. Art. 1261 C. fr.)

Art. 1119.—Când debitorul a dobândit o hotărîre ce are puterea lucrului judecat, prin care ofertele *sau* ⁵⁾ consemnațiunea s'au declarat bune și valabile, el nu mai poate, chiar cu consimțământul creditorului, să'și retragă suma depusă în prejudiciul codebitorilor sau fidejursorilor sei. (Art. 1047, 1201, 1681 C. C. Art. 1262 C. fr.)

Art. 1120.—Creditorul, care a consimțit ca debitorul să'și retragă consemnațiunea, după ce aceasta s'a declarat valabilă prin o hotărîre ce dobândise puterea lucrului judecat, perde dreptul de privilegii sau ipotecii ce avea pentru plata creanței sale ⁶⁾. (Art. 1201, 1727 urm. 1769 urm. C. C. Art. 1263 C. fr.)

¹⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1257, No. 10. Pand. fr., I, 4848.

²⁾ Laurent, XVIII, 198, p. 222. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 197, n. 24. Larombière, III, art. 1257, No. 10. Pand. fr., I, 4848, *in fine*.

³⁾ Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 331, t. și n. 13. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 198.

⁴⁾ Textul corespunzător fr. adaugă: *sau lucrul*.

⁵⁾ În loc de *sau*, trebuia *dis și*, așa cum se exprimă atât art. 1262 din Codul fr. cât și art. 1264 din Codul italian.

⁶⁾ Textul fr. adaugă că: „creditorul, în asemenea caz, nu mai

Oferta reală, fără a fi urmată de consemnare, nu liberează pe debitor. Oferta făcută în mod valid, urmată de consemnare, liberează, din contra, pe debitor, ținând loc de plată. Această liberare nu datează însă din ziua ofertei, ci numai din ziua consemnării. Pentru ca să existe liberare, ambele fapte, adecă atât oferta cât și consemnarea, trebuie să fie întrunite. Această interpretare, singură juridică, rezultă până la evidență din art. 1116, § 2, după care, în urma ofertei, debitorul trebuie să consemneze suma oferită, cu dobânda ei *până în ziua depunerii*. Va să dică datoria subsistă până în ziua depunerii, de oare ce până atunci ea este productivă de dobândă, căci nu se poate admite că o datorie stênsă să mai producă încă dobândă. Cât pentru art. 608 Pr. civ., am vădut că el nu deroagă de la această regulă ¹⁾.

Liberarea debitorului nu se va produce deci de cât prin consemnarea sumei oferite și prin punerea ei la dispoziția creditorului ²⁾.

Oferta urmată de consemnare ținând loc de plată, în privința debitorului, după cum se exprimă art. 1114, § 2, datoria e presupusă stênsă, debitorul liberat, fidejursorii

are ipotecă de cât din ziua în care actul, prin care el a consimțit la retragerea consemnării, va fi investit cu formele cerute pentru a constitui o ipotecă“. Legiuitorul nostru n'a mai reprodus această ultimă fraasă, nu pentru că ea s'ar referi la ipoteca judecătorească, pe care legiuitorul nostru n'a admis-o, după cum pe nedrept crede Dl. C. Nacu (*Comparatiune între C. C. român și C. Napoléon*, nota asupra art. 1120), ci pentru că această formulă pare a se referi la vechiul regim ipotecar, sub imperiul căruia o ipotecă generală resulta din singura formă a actelor autentice. Cpr. Demolombe, XXVIII, 158. Berriat St. Prix, II, *Notes élément. sur le C. C.*, II, 4759.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 564, t. și n. 4.

²⁾ Baudry, II, 1068. Laurent, XVIII, 200. Demol., XXVIII, 145. Demante, V, 202 bis III. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 197, t. și n. 25. Thiry, III, 68, *in fine.*, Pigeau, *Pr. civ.*, II, p. 503. Rodière, *Compét. et procéd.*, II, p. 396. Mourlon, II, 1382. Marcadé, IV, 731. Larombière, III, art. 1259, No. 7. Carré-Chauveau, *op. cit.*, VI, partea II, Q. 2792, p. 595. Dumesnil, *op. cit.*, 379. Pand. fr., I, 4865. T. Huc, VIII, 94. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2232, n. 1. Veđi și autorii citați *suprà*, p. 564, n. 4.—*Contrà*. Toullier D., IV, partea I, 225, 226.

descărcați, ipotecele și celelalte siguranțe reale stêse. Într'un cuvânt, raporturile dintre debitor și creditor ¹⁾ se regulează ca și cum ar fi urmat o plată reală și efectivă, destul este ca oferta și consemnarea, să fi fost făcute, în mod regulat și să nu fi fost retrase (art. 1118) ²⁾.

Chiar în privința raporturilor dintre creditor și debitor, oferta urmată de consemnare nu echivalează cu plata, *ci fine loc* numai de plată, după cum se exprimă art. 1114, § 2, și după cum observă și Pothier, pentru că, pe când plata cuprinde transferarea proprietății lucrului plătit creditorului, consemnarea, din contra, nu transferă creditorului proprietatea lucrului consemnat, proprietatea nefiind definitiv transferată de cât prin primirea voluntară a lucrului oferit și consemnat (art. 1118), sau prin pronunțarea unei hotărâri definitive, care declară de bune și valide oferta și consemnația (art. 1119) ³⁾.

Art. 1114, § 2 prevede că consemnarea ține loc de plată, în acest sens că ea pune lucrul în riscul creditorului ⁴⁾ și oprește cursul procentelor (art. 1116, § 2 C. C. și

Risco-pericolul a lucrului consemnat.

¹⁾ În cât privește însă pe cei de al treilea, creditorii ai creditorului, nici oferta, nici consemnarea nu le rădică drepturile lor, atunci mai cu samă când, prin opozițiuni sau poprivi, ei au făcut consemnația necesară. Larombière, III, art. 1257, No. 13. Pand. fr., I, 4871.

²⁾ Larombière, III, art. 1257, No. 12. Pand. fr., I, 4870.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 573. Pand. fr., I, 4880. Thiry, III, 69. Baudry, II, 1069. Mourlon, II, 1385.

⁴⁾ Ce trebuie să decidem în privința riscurilor intervenite între ofertă și consemnare? Aceste riscuri rămân în sarcina debitorului, când sunt de așa natură că numai depunerea lucrului poate să le facă să treacă asupra capului creditorului. Astfel, debitorul va suferi personal micșorarea de valoare a monetelor oferite, survenită între ofertă și consemnație. Aceste riscuri nu vor fi în sarcina creditorului de cât în urma consemnării, dacă ea a fost valabil făcută. Larombière, III, art. 1257, No. 11. Pand. fr., I, 4851.—*Contrà*. Toullier D., IV, partea I, 231.

Riscurile intervenite între ofertă și consemnație. Controversă.

Eată încă o ipoteză care a dat loc la discuțiuni: Presupunând că portărelul care a făcut oferta reală, a luat banii oferiți, în urma refuzului creditorului de a'i primi, spre a'i da debitorului sau a'i depune la casa de consemnație, și fără a fi comis vre o culpă (cpr. Cas. fr. D. P. 71. 1. 318. Sirey, 72. 1. 84), este oprit în drum și pradat de tâlhari. Naște, în asemenea caz, întrebarea cine va suferi pierderea

Casul în care portărelul ar fi luat banii și ar fi fost pradat de tâlhari. Controversă.

608 Pr. civ.). Mai mult încă, ea pune pe debitor la adăpost de ori ce urmărire din partea creditorului, căci de câte ori acesta îl va urmări, debitorul i va putea opune liberarea sa ¹⁾).

Retragerea
simei con-
semnate.

Consemnarea nu stânge însă datoria în mod irevocabil, după cum o stânge plata, căci debitorul rămânând proprietarul lucrului consemnat, poate să-l retragă, și în asemenea caz, plata nu-și are ființă, ear datoria subsistă cu toate accesoriile ei ²⁾).

Remâne acum să cercetăm până la ce moment debitorul poate să-și retragă lucrul oferit.

Art. 1118.

Art. 1118 prevede că debitorul poate să-și retragă suma depusă, cât timp consemnațiunea n'a fost primită de creditor ³⁾, și aceasta fără ca să fie necesitate de interven-

banilor, debitorul, sau creditorul? După unii pierderea ar trebui să privească pe debitor, pentru că el fiind proprietarul lor până la consemnare, riscul este în sarcina lui: *Res perit domino*. Larombière, III, art. 1257. No. 11.—După alții însă, pierderea va fi în sarcina creditorului, el fiind în culpă de a fi refuzat oferta, și pierderea banilor fiind rezultatul acestei culpe (art. 998). Cpr. art. 1117, care face, în această materie, aplicațiunea principiului de mai sus. Veți Demolombe, XXVIII, 140. Duranton, XII, 225. Această din urmă opinie ni se pare preferabilă.

¹⁾ Murlon, II, 1385. Pand. fr., I, 4880.

²⁾ Cpr. Pand. fr., I, 4880. T. Huc, VIII, 95. Baudry, II, 1069. C. Paris. D. P. 78. 2. 119.

³⁾ Acceptarea sau primirea din partea creditorului poate fi expresă sau tacită. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 934. Larombière, III, art. 1263, No. 2. Pand. fr., I, 4897. Prin acceptare se înțelege, deci, aici, ori ce fapt care denotă din partea creditorului intenția de a considera consemnarea ca validă și de a primi suma depusă drept plată. Această intenție se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului și scapă de controlul Casației. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 337, t. și nota 38. Cas. fr. D. P. 70. 1. 206. — Cele mai multe ori, acceptarea consemnațiunii se va face prin o notificare debitorului și directorului casei de consemnație cuprindând declarația că creditorul acceptă și se opune la retragerea sumei depuse. Acesta este, în ori ce caz, mijlocul cel mai sigur. Cpr. Chauveau-Carré, *op. cit.*, VI, partea II, p. 592, Q. 2787 *sexies*. Pand. fr., I, 4897, 4905. Demolombe, XXVIII, 156. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 200, n. 35. Dumesnil, *op. cit.*, 365. Baudry, II, 1070. Veți art. 376 urm. din noul Cod german.

Moartea sau interdicția debitorului, întemplate în urma

ția justiției în acest scop ¹⁾, pentru că, până în acest moment, ea nu este de cât o simplă propunere unilaterală de plată, *solius offerentis promissum* ²⁾.

El poate să exercite acest drept chiar atunci când valoarea monetelor depuse s'ar fi mărit, pentru că dreptul de ași retrage suma depusă aparținându-i în calitatea sa de proprietar, monetele sale sunt acele care au dobândit o valoare mai mare, și creditorul nu poate să aibă nici un drept asupra lor, de oare ce el le a refuzat ³⁾.

Art. 1118 adaugă că, de câte ori debitorul își ia înapoi suma depusă, codebitorii sau fidejursorii nu sunt liberați. Aceasta nu autorisă însă pe acești din urmă a se opune la retragerea sumei depuse, cu tot interesul ce ei ar avea ca această sumă să nu fie retrasă, pentru că acest interes nu poate fi invocat contra debitorului și pentru că, prin retragerea sumei depuse, debitorul uzează de un drept ce i aparține în calitatea sa de proprietar ⁴⁾.

Dreptul pe care îl are debitorul, cât timp consemnarea n'a fost primită de creditor, de ași retrage suma depusă, nu poate fi exercitat de creditorii săi, în baza art. 974, pentru că creditorii nu pot să exercite drepturile pe care debitorul lor poate să le exercite sau să nu le exer-

Creditorii debitorului nu pot retrage suma depusă de dânsul, în baza art. 974.

consemnațiunei, n'ar împedica acceptarea creditorului sau a moștenitorilor săi. Dumesnil, *op. cit.*, 368 urm. Acceptarea făcută numai de unul din moștenitori n'ar produce, bine înțeles, efecte de cât până la concurența părții sale de moștenire. Pand. fr., I, 4895.—După cum moștenitorii creditorului pot să accepte consemnarea, tot astfel și moștenitorii debitorului pot să retragă suma depusă.

1) Cpr. Cas. rom. S-a 1. Bulet. anul 1893, p. 103.

2) L. 3, Pr., Dig., 50, 12, *De pollicitationibus*. Veți în privința policațiunei, t. V, p. 9, 10, 35 și 205 urm.

3) Cpr. Pothier, II, 580. Laurent, XVIII, 204. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, p. 335, n. 33. Pand. fr., I, 4883. Duranton, XII, 231.—De câte ori debitorul își retrage suma depusă, datoria continuă a subsista împreună cu toate accesoriile sale, privilegiu, ipotecă, etc. (Cpr. art. 1120). Laurent, XVIII, 206. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 199, t. și n. 31. Duranton, XII, 230. Berriat St. Prix, II, 4752. Garsonnet, *op. cit.*, VI, § 1322, p. 336, t. și nota 34.

4) Pand. fr., I, 4884. Laurent, XVIII, 205. Larombière, III, art. 1261, No. 1. Duranton, XII, 232. — *Contrà*. Pigeau, *Pr. civ.*, II, p. 506.

cite, fără a se putea dice că el își micșorează patrimoniul de câte ori rămâne în inacțiune. Ori, nu se poate dice că debitorul își micșorează patrimoniul său prin menținerea consemnării, fiind că, dacă el ar retrage-o, creditorul ar putea să'l silească imediat a plăti.

Poprirea practicată de creditorii debitorului asupra sumei depuse. Controversă. Din cele mai sus expuse rezultă că dacă creditorii debitorului ar fi practicat o poprire asupra sumei consemnate de dânsul, asemenea poprire n'ar putea fi validată de cât atunci când debitorul ar consimți la retragerea sumei depuse ¹⁾.

Dreptul creditorilor creditorului de a popri suma depusă în socoteala lui. Cât pentru creditorii aceuia în socoteala căruia consemnarea a fost făcută, ei pot, fără nici o îndoială, s'o primească în numele său, în limitele drepturilor lor, și să poprească suma depusă; de unde rezultă că, în urma acestor popriri, debitorul nu mai poate să și retragă suma depusă de cât pentru ceea ce întrece aceste popriri ²⁾.

Falimentul debitorului declarat înainte de acceptarea creditorului. Din împrejurarea că, până în momentul acceptațiunei creditorului, suma depusă aparține debitorului, principiu admis și de Pothier (II, 580), s'a tras consecința că, în urma falimentului debitorului declarat înainte de acceptare, creditorul în socoteala căruia s'a făcut depunerea, n'ar mai putea să accepte oferta; suma depusă aparținând debitorului, se va primi de sindic și se va împărți, în asemenea caz, între toți creditorii săi ³⁾.

Această soluție lasă însă a se presupune că creditorii pot să urmărească și să poprească suma consemnată de debitorii lor ⁴⁾, pentru că falimentul debitorului ține loc de poprire din partea creditorilor săi ⁵⁾.

Art. 1119. Cele dișe în privința acceptării consemnațiunei din partea creditorului, sunt aplicabile și în cazul când o hotă-

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 207. T. Huc, VIII, 95. Pand, fr., I, 4886. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 335, nota 33. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 199, t. și n. 32. Larombière, III, art. 1261, No. 2.—*Contrà*. Demolombe, XXVIII, 149. Demante, V, 206 bis I. Duranton, XII, 237 urm. C. Dijon. D. P. 78. 2. 17.

²⁾ Laurent, XVIII, 207. Larombière, III, art. 1261, No. 2. Demolombe, XXVIII, 255. Aubry et Rau, IV, § 322, p. 199. Pand. fr., I, 4889. T. Huc, VIII, 95. Cpr. art. 377 din noul Cod civil german.

³⁾ Veți Thiry, III, 69. Duranton, XII, 240. Dumesnil, *op. cit.*, 367. Cpr. C. Paris, D. P. 78. 2. 119.

⁴⁾ Veți *suprà*, text și n. 1, unde se arată controversa.

⁵⁾ Cpr. Pand. fr., I, 4891.

rîre avînd puterea lucrului judecat, a declarat că oferta  i consemnațiunea s unt făcute în mod valid,  i aceasta fie după cererea debitorului, fie după aceea a creditorului (art. 1119). Textul prevede, ce e dreptul, numai cazul în care judecata a fost pronunțată după cererea în validitate a ofertei  i consemnațiunii introduse de debitor, însă soluția este aceeași  i în cazul în care hotărirea a fost pronunțată în urma unei cereri în anulare introdusă de creditor, pentru ca hot aririle judecătorești  in end loc de convenție, contractul judecătoreesc se formează atât în cazul întâi cât  i în cazul al doile: *Judiciis quasi contrahimus*¹⁾.

 n ori ce caz, convențiunea care rezultă din hotărire între debitor  i creditor, pentru a împedica pe debitor de a  i retrage suma depusă în dauna codebitorilor sau fidejursorilor s ei²⁾, trebuie să fie formată în mod irevocabil, ceea ce textul exprimă dicînd că *hotărirea să fi dob ndit puterea lucrului judecat*, adecă să nu fie susceptibilă de opoziție și apel, fie că aceste căi de recurs nu s unt admise de lege, fie că termenele au expirat, fără ca părțile să fi usat de ele, fie, în fine, ca opozi ia  i apelul să fi fost respinse sau apelul perimat (art. 257, 329 Pr. civ.)³⁾.

¹⁾ Laurent, XVIII, 209. Pand. fr., I, 4901. Demolombe, XXVIII, 151. Aubry et Rau, IV,   322, p. 200, n. 33. Duranton, XII, 234. Mourlon, II, 1386. Cpr. art. 376,   ultim din noul Cod civil german.

²⁾ De câte ori consemnarea a fost acceptată de creditor sau declarată validă prin o hotărire remas a definitivă, proprietatea sumei depuse a trecut la creditor,  i debitorul nu poate s' o mai retragă fără consim tem entul acestuia. Dacă el o retrage, chiar cu consim tem entul creditorului, asemenea retragere nu poate să aducă nici un prejudiciu codebitorilor sau fidejursorilor s ei (art. 1119). Motivul acestei dispozițiuni este lesne de priceput.  n adev er, acceptarea creditorului sau dob ndirea hot aririi definitive aduc end în mod irevocabil st engerea datoriei, retragerea ulterioară a sumei depuse, cu consim tem entul creditorului, nu aduce reinvierea primei obligațiuni, ci crearea unei obligațiuni noi, la care codebitorii sau fidejursorii celei d'întâi n'au luat parte  i care, prin urmare, nu le este opozabilă. Cr. Thiry, III, 69, p. 91. Pand. fr., I, 4906. Laurent, XVIII, 210. Baudry, II, 1070. Demolombe, XXVIII, 157.

³⁾ Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 337. Pand. fr., I, 4902. Laurent, XVIII, 209. Demolombe, XXVIII, 152. Mourlon, II, 1386. Larombière, III, art. 1262, No. 1. Demante, V, 207 bis IV. Aubry et Rau, IV,   322, p. 200, nota 34.

Casul în care hot. care a declarat oferta validă, este încă supusă opoziției sau apelului.

Presupunând că hotărîrea pronunțată a declarat oferta bună și validă, chestiunea este de a se ști dacă debitorul poate să și retragă suma depusă, fără consimțământul creditorului, cât timp termenul de opoziție sau de apel n'a expirat încă? Trebuie să distingem: Dacă hotărîrea de validare a fost admisă contra creditorului, după cererea debitorului, și creditorul nu face nici opoziție, nici apel, debitorul nu poate să și retragă suma, pentru că creditorul putînd singur să atace hotărîrea, de câte ori el păstrează tăcerea, această hotărîre are de o cam dată puterea lucrului judecat. Dacă el, din contra, atacă hotărîrea pronunțată în contra lui, această hotărîre cade, și prin urmare, debitorul a putut să și retragă suma, chestiunea fiind din nou pusă în judecată prin opoziția sau apelul creditorului. Cât pentru cazul în care hotărîrea de

Hotărîrea prin care se perimă un apel, este ea supusă opoziției și apelului?
Controversă.

Chestiunea de a se ști, dacă, în procedura noastră, hotărîrea prin care se declară un apel perimat este sau nu susceptibil de opoziție și apel este viu controversată. Vezi tr. nostru în limba fr., p. 312, t. și n. 4, și la autoritățile citate acolo, *adde* în sens că nu există opoziție, Curtea din Galatz (*Dreptul* din 1898, No. 26), ear în sens contrar, Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 76. Curtea de casație a admis de asemenea apelul. *Dreptul* din 1890, No. 47 și din 1896, No. 10.—In noul proiect a D-lui Ministru C. G. Dissescu, pendent înaintea Camerelor, hotărîrea de perimare sau de respingere a cererei de perimare, se dă fără drept de opoziție și fără apel, însă cu drept de recurs, în termen de o lună de la data pronunțării hotărîrei. Decizia Curței de casație se dă fără opoziție (art. 257 partea finală).

După o jurisprudență constantă, nu numai apelul este supus perempțiunii, dar și recursul în casație. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1888, p. 917 și Bulet. 1890, p. 373.

In cât privește însă perimarea opoziției, chestiunea este eară controversată. Vezi tratatul nostru în limba franceză, p. 313, nota 2. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1899, No. 13 și *Curierul judiciar* din 1899, No. 6.—In Codul fr., cererea în perimare poate ea însăși fi perimată: chestiunea este însă controversată. V. Garsonnet, *op. cit.*, V, § 1204, p. 868. Eată cum se exprimă în această privință proiectul D-lui Ministru C. Dissescu (art. 257): „Ori ce acțiune, opoziție, contestație, apel, recurs în casație, cerere de revisuire se va perima, după cererea părții interesate, chiar în privința nevvrăsnicilor, interdișilor sau celor puși sub consiliu judiciar, dacă partea va lăsa să treacă doi ani de la cel din urmă act de procedură“.

Perim. recursului în casație.

Perimarea opoziției.
Controversă.

validare a ofertei ar fi fost pronunțată în favoarea debitorului, în urma cererii de anulare a creditorului, există earăș o convenție provisorie, fiind că creditorul este singur în drept a ataca hotărîrea, și prin urmare, debitorul nu va putea retrage suma consemnată ¹⁾.

Am vădut că, în urma acceptărei voluntare (art. 1118) sau silite (art. 1119) a creditorului, debitorul nu'și mai poate retrage suma oferită și consemnată. Legea prevede, cu toate aceste, cazul în care debitorul revine asupra consemnațiunei sale, cu consimțemântul creditorului și și retrage suma depusă, regulând efectele acestei retrageri prin art. 1120. Art. 1120.

După acest text, creditorul care a consimțit ca debitorul să'și retragă consemnațiunea, după ce aceasta fusese declarată validă prin o hotărîre definitivă, perde privilegiile sau ipotecile care asigurau plata creanței sale. In adevăr, datoria primitivă fiind stênsă cu toate accesoriile ei prin validarea ofertei, noua convențiune care a intervenit între creditor și debitor, nu poate să deie loc de cât unei noi obligațiuni pentru siguranța căreia nu se poate reinviea, în prejudiciul celor de al treilea, garanțiile accesorii care asigurau pe acea veche.

Eată pentru ce creditorul, care a consimțit ca debitorul să'și retragă suma depusă, după ce consemnațiunea a fost declarată valabilă prin o hotărîre definitivă, nu mai poate exercita privilegiile și ipotecile care garantau plata creanței primitive ²⁾.

Art. 1120 prevede numai cazul în care o hotărîre re-masă definitivă a validat oferta și consemnațiunea, însă aceiaș soluție este, pentru aceleași motive, aplicabilă și la cazul când debitorul și'a retras suma depusă, cu consimțemântul creditorului, după ce acest din urmă acceptase consemnațiunea ³⁾.

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 96. Laurent, XVIII, 209. Pand. fr., I, 4903. Moulon, II, 1386. Demante, V, 207 bis V. Demolombe, XXVIII, 153. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 938.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1070. Thiry, III, 69. Pand. fr., I, 4906. Laurent, XVIII, 210. Demolombe, XXVIII, 157. Demante, V, 287 bis II și III. Veđi și *suprà*, p. 583, nota 2.

³⁾ Laurent, XVIII, 210. T. Huc, VIII, 96. Pand. fr., I, 4907. Larombière, III, art. 1263, No. 1. Garsonnet, *op. cit.*, VI,

Cheltueele ofertei reale și a consemnațiunei.

Art. 1117.—Cheltueele ofertelor reale și ale consemnațiunei sunt în sarcina creditorului, de sunt făcute valabil. (Art. 998, 1105 C. C. Art. 140 Pr. civ. Art. 1260 C. fr. Art. 381 C. german).

Art. 1117 prevede că cheltueele făcute de debitor cu ocasiunea ofertei și consemnațiunei, sunt în sarcina creditorului, dacă oferta și consemnațiunea întrunesc condițiile prescise de lege ¹⁾. Aceasta nu este de cât aplicarea principiului înscris în art. 998, după care ori ce faptă a omului, care cauzează altuia o daună, obligă pe acela din a căru greșală s'a ocașionat, a o repara. Ori, creditorul fiind, în specie, acela care, prin refusul său nedrept de a primi plata, a provocat cheltueele procedurii ofertei și a consemnațiunei, este just și juridic ca aceste cheltueli să fie în sarcina lui ²⁾.

Debitorul nu poate însă să reție din suma depusă cheltueele la care el are drept, pentru că, după art. 1116, § 2, el trebuie să depue toată suma ³⁾.

Pentru ca cheltueele ofertei și consemnațiunei să fie însă în sarcina creditorului, acesta trebuie să fie în culpă, adică să fi refusat plata oferită de debitor pe calea amicală și în mod valabil (art. 1114, *ab initio*), silindu'l a face niște cheltueli care puteau fi înlăturate ⁴⁾.

Când deci creditorul, în urma refusului său și a ofertei reale, revine asupra acestui refus, primind suma ofe-

p. 338, nota 43. Aubry et Rau, IV, § 222, p. 200, n. 36. Duranton, XII, 234. F. Herman, III, asupra art. 1263, p. 170.

- 1) Deci, cheltueele ofertei și ale consemnațiunei declarate nule, sunt în sarcina debitorului, în virtutea art. 140 Pr. civ., care pune cheltueele judecăței în sarcina celui ce perde procesul. Garsonnet, *op. cit.*, VI, p. 339, § 1323, t. și nota 1. Cpr. art. 381 din noul Cod german, care pune de asemenea cheltueele consemnării în sarcina creditorului, dacă lucrul consemnat n'a fost retras.
- 2) Cpr. Trib. Lyon, 13 Nov. 1882. Pand. fr., I, 4914. Marcadé, IV, 737. Baudry, II, 1071. Mourlon, II, 1390. Thiry, III, 69, *in fine*. Larombière, III, art. 1260, No. 2. Demolombe, XXVIII, 128.
- 3) Demolombe, XXVIII, 130. Pand. fr., I, 4917. Larombière, III, art. 1260. No. 2.
- 4) Veđi *suprà*, p. 551, nota 1.

rită, înainte de consemnarea ei, sau luând-o de la casa de consemnație, în urma depunerii ei, este evident că el trebuie să sufere cheltuețele ofertei și consemnării a cărei procedură a fost ocazionată prin culpa sa ¹⁾.

Când însă creditorul primește suma oferită prin portări în momentul chiar a facerii ofertei, cheltuețele sunt în sarcina debitorului, dacă acest din urmă nu dovedește că procedura ofertei a fost pricinuită prin refuzul creditorului de a primi plata, care i se oferise pe calea amicală. Creditorul va putea, în adevăr, să invoace, în asemenea caz, art. 1114, § 1, care nu autorisă pe debitor a recurge la procedura ofertei prin portării de cât atunci când creditorul refuză plata oferită de bună voe ²⁾.

În cât privește dovada refuzului plății oferite pe calea amicală, ea se va putea face prin ori ce mijloace, marturi, presumpțiuni, interogatorul creditorului, etc., fiind vorba de un fapt pentru care nimene n'a putut să și procure o dovadă scrisă ³⁾.

Cheltuețele făcute de debitor cu ocasiunea ofertei și consemnațiunii, cuprind nu numai timbrul și taxele plătite portărilor, dar încă și ceea ce debitorul a plătit pentru transportarea și remiterea lucrului oferit ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 213, 214. Demolombe, XXVIII, 133. Demante, V, 205 bis II. Pand. fr., I, 4924 urm. Marcadé, IV, 737. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1323, p. 339, t. și n. 3. Massé-Vergé, III, § 564, p. 439 n. 12. Cas. fr. D. P. 92. 1. 383.

²⁾ Cpr. Marcadé, IV, 738 urm. Massé-Vergé, *loco supra cit.* Baudry, II, 1063. Laurent, XVIII, 213. Pand. fr., I, 4926.—Veți însă Demolombe, XXVIII, 134. Veți și *supra*, p. 551, n. 1 și p. 550, t. și n. 1.

Osebit de acest caz, mai este încă și un altul în care tot debitorul sufere cheltuețele ofertei, și anume atunci când el își retrage însuș suma consemnată. Debitorul revocându-și în asemenea caz oferta, trebuie să sufere cheltuețele ei, chiar dacă ea ar fi fost făcută în mod valid, pentru că creditorul nu poate să sufere cheltuețele unei proceduri care nu i aduce nici un folos. Laurent, XVIII, 214. Pand. fr., I, 4928.

³⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 143, 213. Pand. fr., I, 4927. Demolombe, XXVIII, 135. Marcadé, IV, 738.

⁴⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1260, No. 2. Demolombe, XXVIII, 128. Pand. fr., I, 4914.

În cazul art. 1121, adică când obligația are de obiect un corp cert și determinat, creditorul va suferi nu numai cheltueile făcute pentru transportarea lucrului oferit, dar încă și acele pentru închirierea localului și paza lucrului¹⁾.

Art. 1105. Dar dacă cheltueile ofertei și consemnațiunei sunt, în principiu, în sarcina creditorului, ca unul ce le a provocat prin refuzul său, cheltueile ordinare pentru efectuarea plăței, rămân tot în sarcina debitorului, pentru că art. 1117 nu deroagă de la art. 1105, și pentru că refuzul creditorului n'ar fi scutit pe debitor de a le face²⁾.

Regulele de drept internațional aplicabile la ofertele reale și consemnare.

Chestiunile privitoare la ofertele reale și la consemnare, la obligațiunea de a da chitanță, etc., atârnă de legea locului unde obligația urmează a fi executată (*lex loci executionis*), fie în virtutea unei clause a contractului, fie în virtutea legii care a presadat la formațiunea sa³⁾.

Despre plata prin subrogațiune.—Generalități.

Subrogațiunea este în genere substituțiunea unui lucru în locul altuia, sau a unei persoane în locul altei persoane. În cazul întâi, subrogațiunea este *reală* și efectele sale sunt cărmuite de vechea maximă: *Subrogatum capit naturam subrogati*⁴⁾; în cazul de al doile, ea este *personală* și consistă în substituirea juridică a unei persoane în locul alteia, cu scopul de a permite celei d'întâi de a exercita toate sau parte macar din drepturile care aparțin celei de

¹⁾ Demolombe, XXVIII, 167. Pand. fr., I, 4914.

²⁾ Cpr. Pand. fr., I, 4916. Demolombe, XXVIII, 129. Demante, V, 205 bis I. Larombière, III, art. 1260, No. 2. Garsonnet, *op. cit.*, VI, § 1323, *in fine*, p. 339, 340.

³⁾ A. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé* (ed. a 2-a, din 1890), p. 641. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. intern. privé*, v^o *Oblig.*, No. 68. Brocher, *Dr. internat.*, II, p. 117.

⁴⁾ Subrogația reală, cu deseversire străină de materia plăței, are loc, de ex., în materie de schimb (art. 1405). Codul fr. mai prevede și alte cazuri de subrogare reală: Vezi, de ex., art. 747, 766, 1066, 1067, 1069, 1407, 1434, 1435, 1553, 1559, etc. C. fr., eliminate de legiuitorul nostru. Cpr. Baudry, II, 1040. Pand. fr., I, 3658. Demolombe, XXVII, 306.

a doua. Astfel, cesionarul unui drept este, *lato sensu*, subrogat cédentului, întru cât el exercită drepturile acestui din urmă (art. 1391 urm.).

În capitolul de față, cuvântul subrogație are însă un sens mai restrâns, și vom vedea mai la vale că, cu toată părerea contrară a unor autori, subrogația nu trebuie confundată cu cesiunea creanței.

Origina subrogației și a regulilor care o cărmuesc se găsește în dreptul roman. Ideea primă a acestei instituțiuni rezultă, în adevăr, pe de o parte, din beneficiul *cedendarum actionum*, prin care fidejuratorul, care plătise pe creditor, succeda drepturilor ce acesta avea contra debitorului principal și contra cofidejuratorilor săi (cpr. art. 1670 C. C.) ¹⁾; iar pe de alta, din dreptul acordat debitorului, care se împrumuta cu o sumă de bani pentru plata datoriei sale, de a conserva ipotecile care garantau creanța primitivă, pentru a le alipi în acelaș rang (*ut ordo servetur*) de creanța născută din acest împrumut ²⁾. Este însă de observat că această grea materie ³⁾ n'a fost adâncită de jurisconsulții romani, și n'a făcut din partea lor obiectul unui studiu metodic.

Origina subrogației.
Dreptul roman.

Cuvintele *subrogatio*, *subrogare*, le era chiar necunoscute, și de câte ori era vorba ca un creditor să iee locul altuia, ei diceau *succedere in locum priorum creditorum* (Cod., 8, 19, *De his qui in priorum creditorum locum succedunt* ⁴⁾). Cuvântul *subrogație* a fost împrumutat de la dreptul canonic ⁵⁾ și s'a păstrat până astăzi; ear adevărata bază a teoriei moderne asupra subrogației, o găsim în Ordonanța Regelui Henric al IV-le, din 1609 ⁶⁾.

¹⁾ Cpr. L. L. 17 și 36, Dig., 46, 1, *De fidejussoribus et mandataribus*.

²⁾ Cpr. L. 12, § 2 și 8, Dig., 20, 4, *Qui potiores in pignore*, etc.; L. 1, Cod., 8, 19, *De his qui in priorum creditorum locum succedunt*.

³⁾ Renusson (*De la subrogation*, capit. 1, No. 15) consideră această materie ca una din cele mai spinoase, și acelaș autor adaogă că chestiunile la care ea dă loc *font de la peine aux avocats qui les traitent*. Cpr. Demolombe, XXVII, 300.

⁴⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 301. Pand. fr., I, 3663.

⁵⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 301. Pand. fr., I, 3663.

⁶⁾ Veđi *infra*, p. 606.

Definiție.

Subrogația, de care avem să ne ocupăm, poate fi definită: o ficțiune juridică, în virtutea căreia o obligație, stensă prin plata făcută de o a treia persoană sau de debitor cu banii unui al treile, și prin urmare, stensă în privința creditorului, e presupusă a exista cu toate accesoriile sale în folosul celui de al treile, care ia locul creditorului și poate exercita toate drepturile sale. Ea este o ficțiune, după cum o recunoaște însuș Pothier¹⁾, pentru că plata având de efect stângerea obligației, numai prin închipuire, creanța poate să treacă la terțiul care a plătit sau cu banii căruia s'a făcut plata.

Deosebire
între subro-
gația și
novația.

Subrogația are deci analogie cu novațiunea, care se îndeplinește prin schimbarea creditorului (art. 1128, § ultim), întru cât, în ambele casuri, un nou creditor este substituit celui vechi. Intre subrogație și novație există însă următoarele deosebiri: 1^o În subrogație, vechia creanță subsistă în privința subrogatului, cu toate accesoriile sale, privilegiu, ipotecă, etc; pe când în materie de novațiune, vechia creanță este stensă și cea nouă, care o înlocuiește, nu are privilegiile și ipotecile celei vechi, dacă creditorul nu și le a rezervat expres (art. 1134):

2^o Novațiunea nu se poate îndeplini fără consimțământul debitorului, fiind că el contractează o nouă datorie (art. 1128); pe când consimțământul lui nu este neapărat în privința subrogației²⁾.

3^o Novațiunea este tot-deauna rezultatul unei convențiuni, pe când subrogația poate fi legală³⁾.

Subrogația se deosebește de asemenea de novațiunea îndeplinită prin schimbarea debitorului, cu delegațiunea unui debitor în locul altuia, etc.⁴⁾.

Natura juridică a subrogației.

Controversă.

Toți autorii recunosc că subrogația este o ficțiune, însă nu sunt de acord asupra naturei și întinderii acestei ficțiuni.

Astfel, după unii, plata prin subrogație ar stânge creanța veche nu numai în privința creditorului, dar și în

1) Pothier, *Oblig.*, II, 560. *Idem*, *Introduction au tit. XX de la coutume d'Orléans*, I, p. 661, No. 66.

2) Cpr. *Pand. fr.*, I, 3720 urm. Duranton, XII, 115. Thiry, III, 54.

3) Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 618.

4) Cpr. *Pand. fr.*, I, 3720, 3721. Larombière, III, art. 1250, No. 19. Troplong, *Hypoth.*, I, 350.

privața terțiului care a plătit sau cu a cărui bani s'a făcut plata (subrogatului), și ar da naștere în folosul acestui din urmă la o altă creanță, care ar fi investită cu garanțiile creanței vechi. După acest sistem, ficțiunea care servește de bază subrogațiunii n'ar avea deci de efect de a transmite subrogatului însuș creanța plătită, ci numai accesoriile ei (privilegiile, ipotecele, etc.) care o garantau ¹).

Pentru a se ajunge la acest rezultat, care păcătuiește în contra logicei celei mai elementare, se dice că subrogația fiind o modalitate a plăței și plata stângând creanța, aceasta nu poate să subsiste în privața subrogatului. Dar dacă ar fi așa, subrogația n'ar mai fi o ficțiune, pentru că ficțiunea consistă tocmai în a considera creanța ca existentă față cu cel de al treilea, de și în realitate ea este stênsă în privața creditorului. Este mult mai logic, deci, de a investi pe subrogat cu însuș creanța, de cât de a'l investi cu accesoriile unei creanțe care se recunoaște de stênsă. Eată pentru ce vom admite, împreună cu majoritatea autorilor, că efectul subrogațiunii este de a face să treacă în persoana subrogatului nu numai accesoriile creanței, ci însuș creanța ²); de unde rezultă că subrogatul va putea exercita toate drepturile creditorului, folosinduse de beneficiul competenței comerciale și de dobânda de 6 0/0, dacă creanța era comercială; de drepturile ce conferă creditorului titlul executor care constata creanța

¹) Veți în acest sens, Merlin, *Répert. Subrogat. des personnes*, S-a II, § 1, t. 16, p. 454 urm. și *Quest. eod.* v^o, § 1, t. 7, p. 620 urm. Bugnet asupra lui Pothier, II, nota, p. 291, 292 și 299. Marcadé, IV, 712 urm. Daniel de Folleville, *Caractères distinctifs du payement avec subrogation*. Favard, *Répert.* v^o *Subrog. des personnes*, § 1. Cpr. C. Pau. D. P. 91. 2. 117.

²) Cpr. Baudry, II, 1042. Thiry, III, 55. Arntz, III, 179. Laurent, XVIII, 3 urm. Demante, V, 189 bis 1 urm. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 169, n. 2. T. Huc, VIII, 46 urm. Vigié, II, 1462. Pand. fr., I, 3664—3667. Mourlon, II, 1353 urm. și *Subrog. personnelles* (Paris, 1848), p. 6 urm. Gauthier, *Subrog. des personnes* (Paris, 1853), 40 urm. Demolombe, XXVII, 320 urm. Larombière, III, art. 1252, No. 7. C. Riom și Cas. fr. D. P. 91. 1. 313. D. P. 94. 1. 153. D. P. 64. 1. 299. D. P. 61. 1. 153.

sa, etc., foloase de care el n'ar putea beneficia, dacă s'ar admite că o creanță nouă a luat locul acelei vechi ¹⁾.

Acest sistem este conform opiniunii lui Pothier și a lui Dumoulin ²⁾, ceea ce nu este de puțină însemnătate într'o materie tradițională. Ea are pentru dânsul atât lucrările pregătitoare ³⁾ cât și însuș textul legii. În adevăr, subrogatul intrând în drepturile creditorului (art. 1106, 1107, § 2 și 1670), în drepturile și acțiunile sale (art. 1107, § 1), etc., creanța nu este alt ceva de cât drepturile ce ea conferă ⁴⁾.

Deosebiri
între subro-
gația și cesi-
unea de cre-
anță.

Subrogația făcând să treacă asupra capului subrogatului toate drepturile și acțiunile ce creditorul avea în contra debitorului, are multă analogie cu cesiunea de creanță, cu care unii au și confundat-o ⁵⁾.

Între subrogația și cesiunea de creanță există însă următoarele deosebiri :

1^o Cesiunea de creanță pune față în față doi speculatori, care caută a trage foloase din contractul de cesiune, cedentul căutând a vinde creanța cât de scump, ear cesionarul a o cumpara cât de eften; creditorul primește deci de la cesionar prețul vîndărei, ear cesionarul nu dobîndește creanța în baza unei ficțiuni, ci prin efectul firesc al contractului; pe când în subrogație, creanța nu este vîndută, ci plătită și stînsă, și numai prin o închipuire ea trece la terțiul subrogat. Subrogațiunea nu cuprinde, deci, ca cesiunea de creanță, ideea de speculă, ci ideea unei binefaceri, acea de a veni în ajutorul unui debitor, care pentru moment nu are fondurile necesare spre a face față datoriiilor sale;

¹⁾ Cpr. Baudry, T. Huc, *loco supra cit.* Pand. fr. I, 3668. C. Limoges. D. P. 88. 2. 103.

²⁾ Pothier, *Oblig.*, II, 560, și I, *Introduc. à la cout. d'Orléans* (tit. 20), 66 urm. Cpr. Dumoulin (Molineus), *Trac. de usuris*, Q. 49, No. 344 și Q. 37, No. 277. Cpr. și L. 76, Dig., 46, 3, *De solutionibus*; L. 3, Dig., 20, 3, *Quæ res pign. vel hypoth. date obligari non possunt*; L. 3, Cod., 8 19, *De his qui in priorum creditorum locum succedunt*, etc.

³⁾ Veți în Loaré, XII, No. 20, 37 și 114, raportul tribunului Jaubert, discursul tribunului Mouricault și expunerea de motive a lui Bigot-Préameneu. Cpr. Pand. fr., I, 3666, 3669.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., I, 3667, și autorii citați, p. 591, n. 2.

⁵⁾ Toullier D. IV, partea I, 118, 119. Delvincourt, II, p. 559, nota asupra p. 170 (ed. din 1834). Cpr. Pand. fr., I, 3669.

2^o Cesionarul unei creanțe nu poate să exercite de cât acțiunea creditorului care i a cedat drepturile sale, acțiunea *utilă* din dreptul roman, pe care el o exercită *nomine proprio*; pe când terțiul subrogat, pe lângă acțiunea creditorului, care-i este transmisă prin subrogație, acțiunea directă din dreptul roman, pe care el o exercită *procuratorio nomine*, poate încă să mai exercite o acțiune în numele său propriu contra debitorului și care derivă din mandat, gestiune de afaceri sau împrumut. Această din urmă acțiune, lipsită de ori ce asigurări particulare, poate, pe de o parte, fi mai puțin folositoare de cât acțiunea creditorului, care poate fi garantată prin privilegiu, ipotecă, fidejusiune, etc., însă, pe de altă parte, conferă un avantaj pe care nu l' are acțiunea creditorului, și anume acel de a cere procentele banilor debursați (art. 991, 1550), ceea ce va constitui pentru subrogat un adevărat folos, de câte ori debitorul va fi solvabil.

3^o Cesiunea creanței fiind o adevărată vânzare și cesionarul fiind un speculator, dobândește toate drepturile creditorului și poate, în toate cazurile, cere creanța întreagă, ori care ar fi prețul cesiunii; pe când subrogațiunea fiind considerată ca un serviciu adus debitorului, ear nu ca o speculațiune, terțiul subrogat în drepturile creditorului nu va putea nici o dată cere mai mult de cât a plătit pentru a dobândi subrogația;

4^o Cesiunea creanței presupune consimțământul creditorului; pe când subrogația poate, din potrivă, să aibă loc în contra voinței sale (art. 1107, § 2, *in fine*);

5^o Cesiunea creanței fiind o vânzare, cedentele trebuie să garanteze pe cesionar de existența creanței, de și vânzarea n'ar cuprinde această îndatorire (art. 1392), și chiar de existența privilegiilor, ipotecilor și a fidejusiunii, dacă creanța cedată este privilegiată, ipotecară sau cauționată (art. 1396); pe când terțiul subrogat, care a plătit datoria, nu are drept la garanții. Dacă datoria plătită prin subrogație n'a avut ființă, terțiul subrogat va avea, ce e dreptul, o acțiune în repetiție, însă această acțiune va fi o *condictio indebiti*, ear nu acțiunea în garanție, ceea ce însemnează că terțiul care a făcut plata nedatorită, nu va avea drept, ca în acțiunea în garanție, la întreaga daună suferită (*damnum emergens* și *lucrum cessans*) (art. 1084),

ci numai la sumele, cu care pretinsul creditor, care ar fi primit plată de bună credință, s'ar fi înavuțit (argum. din art. 994, 996) ¹⁾;

6^o Cesionarul creanței nu poate opune dreptul său celor de al treilea, de cât după ce a notificat debitorului cesiunea, sau după ce acesta a acceptat-o prin un act autentic (art. 1393); pe când plata prin subrogație nefiind o cesiune, dispozițiile art. 1393 nu sunt aplicabile în specie. Pentru ca debitorul să nu se poată însă libera plă-tind vechiului creditor, terțiul care a făcut plata va face foarte bine de a i o aduce la cunoștință într'un mod oare care, fie prin o notificare în regulă, fie prin o scrisoare, și chiar prin o înștiințare verbală. (Cpr. art. 1672 de la fidejusiune, care este aplicabil și în specie, motivele fiind aceleași ²⁾).

7^o În caz de cesiune de creanță, dreptul cedat se prescrie prin acelaș termen, în privința cesionarului ca și în privința cedentului, termenul prescripției fiind acelaș fie că creanța aparține cedentului, fie cesionarului; pe când în caz de plată prin subrogație, trebuie să distingem: sau plata a fost făcută de însuș debitorul cu bani împrumutați (art. 1107, § 2), sau de o a treia persoană având mandat expres ori tacit, și termenul prescripției va fi de 30 de ani de la data împrumutului sau plăteii; sau plata a fost făcută de o a treia persoană fără mandat, și recursul subrogatului se va prescrie prin lapsul de timp care mai rămânea vechiului creditor ³⁾.

¹⁾ Cpr. Pothier, *De l'hypothèque (Introduction au titre XX de la coutume d'Orléans)*, I, 67. Baudry, II, 1043, p. 751. Pand. fr., I, 3678. C. Riom. D. P. 91. 1. 313.

²⁾ Cpr. Pand. fr., I, 3695, 3728. Demolombe, XXVII, 329. Larombière, III, art. 1250, No. 39 și 42. Gauthier, *Subrog. des personnes*, 135. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 174. Marcadé, IV, 707. C. Amiens. Sirey, 72. 2. 262.—Înștiințarea pe care ar face-o plătitorul nu este supusă la nici o formă particulară și dovada ei se va face după dreptul comun. Laurent, XXVIII, 239. T. Huc, XII, 228.—Vezi însă Duranton (XVIII, 356), după care dovada testimonială ar fi admisibilă, ori care ar fi valoarea litigiului, înștiințarea plătitorului fiind un fapt material. Laurent însă observă cu drept cuvânt că un fapt ordonat de lege nu este un fapt material, ci un fapt juridic.

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 52. Mourlon, *Subrogation*, p. 35 urm.

8^o Cesiunea de creanță fiind o vîndare, cedentele trebuie să fi capabil de a vinde, ear cesionarul, capabil de a cumpara (art. 1306); pe când o persoană incapabilă de a vinde poate să subroage în drepturile sale pe acela care voește să facă plata, de câte ori ea are capacitatea de a o primi și de a da chitanță descărcătoare. Astfel, de exemplu, administratorii bunurilor unor persoane morale, care nu pot înstrăina bunurile ce ei numai administrează sub oare care condițiuni și care, ca atare, n'ar putea cesiona creanțele persoanelor ce represintă, fără a recurge la formele prescrise de lege, pot să opereze subrogația, pentru că au capacitatea de a primi plata. Tot astfel, epitropul, care nu poate primi cesiunea vre unui drept sau vre unei creanțe contra pupilului său (art. 390, 1308)¹⁾, poate, plătind pentru acest din urmă, să obție subrogația legală în drepturile minorului creditor, și chiar subrogația convențională²⁾.

De asemenea, creditorul solidar neputînd să facă de cât actele care pot avea de efect conservarea creanței (art. 1038), n'ar putea s'o vîndă. El ar putea însă să consimtă la subrogație, pentru că asemenea act nu aduce nici o daună creditorilor săi³⁾.

9^o În fine, autorii francezi mai semnaleză încă o altă deosebire însemnată între subrogația și cesiunea de creanță, care, în Codul nostru, a dispărut prin modificarea art. 1252 din Codul francez (art. 1109 C. rom.)⁴⁾.

1) Această prohibițiune se aplică și cotutorului de fapt. Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1898, No. 4, decizie intovărășită de nota D-lui Al. Degré.

2) Laurent, XVIII, 12 și XXIV, 53. Demante, II, 206 bis VII. Marcadé, II, 247. Valette sur Proudhon, *Etat des personnes*, II, p. 400 și *Explic. somm.*, p. 242. Mourlon, *Subrogation*, p. 29 urm. Demolombe, VII, 774 și XXVII, 332. Pand. fr., I, 3688. Thiry, I, 588. Baudry I, 1074 bis. T. Huc, III, 386. Larombière, III, art. 1250. No. 7. Aubry et Rau, I, § 116, p. 472 și p. 732 din ed. a V-a. Veđi și t. II a lucr. noastre, p. 189, t. și n. 1.—Veđi însă Magnin, *Minorités*, I, 663. Fréminville, *Id.*, II, 792, 793. Duranton, III, 601 urm. etc., care nu admit această soluție de cât în privința subrogațiunei legale.

3) Laurent, XVIII, 12. Giorgio Giorgi, VII, 163.

4) Veđi *infra*, explicarea acestui text. În adevăr, creditorul, care, primind o plată parțială de la o terție persoană, o

Aceste sunt principalele deosebiri între cesiunea de creanță și subrogația ¹⁾.

Din ele ar părea să rezulte că subrogația nu este o cesiune, nici chiar fictivă, și că, în specie, nu se vor aplica regulile de la cesiunea de creanță, ci regulile de la mandat. Subrogația, dice un autor, este un fel de *transport-mandat*, ear nu un *transport-cesiune* ²⁾.

Eată acum consecințele care ar rezulta din acest principiu :

Presupunând că un străin, care era creditorul unui alt străin, a cedat creanța sa unui Român, cesionarul român exercitând *nomine proprio* un drept intrat în patri-

subroagă în drepturile sale, poate, după textul fr. (art. 1252 partea a 2-a), să exercite privilegiile, ipotecile și celelalte asigurări reale care garantează creanța, *cu precădere*, înaintea subrogatului, pentru ce i rămâne a mai lua ; pe când, după textul nostru (art. 1109), cesionarul parțial a unei creanțe exercită drepturile alipite de această creanță în concurență cu creditorul pentru partea creanței cedate. Cpr. asupra acestei deosebiri, care nu mai există în Codul nostru, Baudry, II, 1043, p. 751. Vigié, II, 1482. G. Giorgi, VII, 262, p. 302, *in fine*. T. Huc, VIII, 50 și *Tr. de la cession*, I, 441.

¹⁾ Veți asupra tuturor acestor deosebiri, T. Huc, VIII, 48 urm. Thiry, III, 57. Baudry, II, 1043. Vigié, II, 1463, 1486. Pand. fr., t. XV, v^o *Cession de créances*, 27 urm. și *Oblig.*, I, 3670 urm. Acollas, II, p. 890. Mourlon, II, 1355. Laurent, XVIII, 7 urm. Demolombe, XXVII, 323 urm. Larmbière, III, art. 1250, No. 26. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 173 urm. Bernard, *Cours somm. de dr. civil*, II, 737.

²⁾ T. Huc, VIII, 47 urm. 77, 79.—Cu toate acestea, din modificarea art. 1252 C. fr. (veți *infra* explic. art. 1109), ar părea să rezulte că subrogația se confundă cu cesiunea de creanță, de oare ce, după textul nostru, subrogantul, la caz de subrogație parțială, nu primează pe subrogat pentru ceea ce el are a mai lua, ci ambii sunt puși pe aceiaș treaptă, venind fie care în concurență după creanța lor respectivă. Subrogantul și subrogatul având fie care drepturi egale, opozabile între ei, cel dintâi pare a fi considerat ca vânzătorul, ear cel de al doilea ca cumpărătorul creanței ; și în adevăr, aceasta era și teoria lui Pothier, admisă și astăzi de unii autori, care dic că „subrogația este o ficțiune de drept prin care creditorul este presupus a ceda drepturile, acțiunile, ipotecile și privilegiile sale aceluia de la care el primește ceea ce i se datorește“. Veți Pothier, I, *Introduction à l'a coutume d'Orléans*, p. 661, No. 66. Cpr. T. Huc, VIII, 45 urm.

moniul său contra unui străin, se va putea folosi de dispoziția art. 13 C. C., acționând pe debitorul străin înaintea tribunalelor române; pe când, din contra, dacă presupunem că creditorul străin, în loc de a-și vinde creanța sa, a subrogat numai în drepturile sale pe un Român, subrogatul nelucrând de astă dată în numele său propriu, ci *procuratorio nomine*, nu se va putea folosi de beneficiul art. 13, ci va trebui să acționeze pe debitor înaintea tribunalelor străine, întocmai cum ar fi trebuit să-l acționeze creditorul străin care a consimțit la subrogație ¹⁾.

Despre diferitele specii de subrogație.

Art. 1106.—Subrogațiunea în drepturile creditorului, făcută în folosul unei a treia persoane ce-i plătește, este sau convențională sau legală. (Art. 1107, 1108, 1109 C. C. Art. 1249 C. fr.).

Subrogația este de două specii: convențională și legală. Subrogația convențională este cea care rezultă din convenția părților; ear subrogația legală, cea care rezultă de drept din lege.

Subrogația judiciară, față cu tăcerea legii, nu mai există astăzi ²⁾.

Despre subrogația convențională.

Subrogația convențională poate fi consimțită de creditor (art. 1107, § 1) sau de debitor (art. 1107, § 2).

¹⁾ Subrogația consimțită de creditor.

Art. 1107, § 1.—Această subrogațiune este convențională :
¹⁾ Când creditorul, primind plata sa de la o altă persoană, dă acestei persoane drepturile, acțiunile, privilegiile sau ipotecile sale, în contra debitorului; această subrogațiune trebuie să fie

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 55. Veți în acest autor un alt exemplu mai complicat, împrumutat de la Mourlon (*Lettre à Mr. Héan sur la cession de créance et sur le paiement de l'indu*), *Revue pratique*, t. 15, anul 1863, p. 97 urm.

²⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1250, No. 18. Pand. fr., I, 3726. Subrog. judiciară. Dreptul roman. Doane unui creditor de a subroga pe un al treilea în drepturile și acțiunile sale (*transfere, adscribere, præstare actiones*). Cpr. L. 57, Dig., 30, *De legatis* I; L. 23, Dig., 33, 8, *De peculio legato*. V. Toullier D., IV, partea I, 105. Larombière, *loco supra cit.*

expresă și făcută tot într'un timp cu plată. (Art. 778 C. C. Art. 1250, § 1 C. fr.).

Subrogația consimțită de creditor are loc atunci când creditorul, primind ceea ce i se cuvine de la o a treia persoană, o subroagă în drepturile și acțiunile ce el are în contra debitorului, fără intervenția acestui din urmă ¹⁾).

Această subrogație lasă a se presupune că terțiul care plătește, nu se găsește nici în unul din casurile de subrogație legală, pentru că altfel această subrogație convențională n'ar mai avea nici un interes, afară de cazul în care asemenea subrogație ar fi menită a produce efecte mai întinse de cât acea pe care o face însuș legea ²⁾).

Subrogația
consimțită de
epitrop, băr-
bat sau alți
mandatari.

Facultatea ³⁾ de a consimți subrogația aparține nu numai creditorului, capabil de a primi plata, dar încă și acelora cari au puterea de a primi o plată în calitatea lor de administratori, precum epitropul, bărbatul, mandatarul general, etc. ⁴⁾).

Mandatarul
însărcinat
numai cu pri-
mirea plăței,
de ex. un por-
tărel, nu poa-
te consimți
subrogația.

Mandatarul însărcinat de creditor numai cu primirea plăței, de ex., un portărel, n'ar avea însă capacitatea de a consimți subrogația, pentru că a primi plata și a subroga sunt două lucruri deosebite. Subrogația emanată de la un asemenea mandatar ar fi deci nulă ⁵⁾, ea putând însă fi

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 20. Demolombe, XXVII, 355. G. Giorgi, VII, 167. Pand. fr., I, 3728.

²⁾ Larombière, III, art. 1250, No. 2. Pand. fr., I, 3729.

³⁾ Dicem facultatea, pentru că creditorul nu poate nici o dată fi silit a acorda subrogația (arg. din art. 1093). T. Huc, VIII, 8 și 56. Demolombe, XXVII, 66 și 361. Laurent, XVII, 487. Pand. fr., I, 3751.—Dacă creditorul, prevalându-se de art. 1093, refuză terțiului plătitor subrogația cerută de dânsul, debitorul n'are de cât să imprumute direct de la cel de al treile suma necesară pentru facerea plăței, și să plătească pe creditor în condițiile anume prescrise de lege, subrogând pe terțiu în drepturile acestui creditor (art. 1107, § 2). Cpr. T. Huc, VIII, 59.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 56. Pand. fr., I, 3730. Demolombe, XXVII, 347, 348. Laurent, XVIII, 21. Mourlon, *Subrog.*, p. 14. Larombière, III, art. 1250, No. 30. Giorgio Giorgi, VII, 162. Gauthier, *op. cit.*, 103. Cpr. C. Toulouse. D. P. 88. 2. 77.

⁵⁾ Cas. fr. D. P. 48. 1. 206. T. Huc, VIII, 56. Pand. fr., I, 3734. Larombière, III, art. 1250, No. 8 și 30. Laurent, XVIII, 22.—*Contrà*. C. Colmar. Sirey, 33. 2. 251 și Répert. Dalloz, *Saisie-exécution*, 67, nota 1.

ratificată de creditor fie expres, fie tacitamente (art. 1546), în baza principiului: *ratihabitio mandato æquiparatur* (L. 12, § 4, Dig. 46, 3, *De solutionibus*)¹⁾.

Subrogația poate fi stipulată fie de însuș terțiul care plătește personal datoria debitorului, fie de un mandatar al său însărcinat de a plăti cu subrogație. Dacă mandatarul terțiului a stipulat subrogația, fără să fi avut vreun mandat în această privință, această stipulație se va considera ca o gestiune de afaceri, și subrogația va putea fi validată prin ratificarea expresă sau tacită a terțiului mandante²⁾.

Mandatarul *disimulat* sau *prête-nom*³⁾, care, în aparență, lucrează în numele său, ear în realitate, pentru altul, fără a aduce însă pe mandantele său la cunoștința părții contractante, poate să facă plata și să stipuleze în folosul său beneficiul subrogațiunei convenționale; el nu poate însă fi admis la beneficiul subrogațiunei legale și să

¹⁾ T. Huc, 56, *in fine*. G. Giorgi, VII, 162. Larombière, *loco supra cit.* Cas. fr. D. P. 58. 1. 155.

²⁾ Cpr. Pand. fr., I, 3740. Laurent, XVIII, 23. Demolombe, XXVII, 354.

³⁾ Persoana interpusă (*prête-nom*), care 'și împrumută numele său altuia, este un mandatar *sui generis*, care lucrează în numele său, ear nu în numele mandantelui, ca mandatarul ordinar. Este deci vorba în specie de un *mandat disimulat*. Baudry et Wahl, *Mandat*, 881. Troplong, *Mandat*, 43. Laurent, XXVIII, 76.—Intrebuințarea unui asemenea mandat constituie în realitate o simulațiune; însă simulația nefiind oprită cât timp ea nu aduce nici o daună terțiilor (Cas. fr. D. P. 81. 1. 13), asemenea mandat este valid, terții fiind însă în drept, de câte ori vor avea interes, a face să apară persoana investită în realitate cu dreptul exercitat (art. 1175). Cas. fr. D. P. 83. 1. 292. T. Huc, XII, 4, p. 10.—Jurisprudența validează în genere întrebuințarea unui *prête nom*, însă persoana care 'și împrumută numele nu face, ca și mandatarul adevărat, nici un act valid, dacă mandatul ce 'i este conferit are de scop o fraudă la lege. Cpr. T. Huc, *loco supra cit.* Baudry et Wahl, *Mandat*, 883. Guillaouard, *Mandat*, 20. Astfel, un străin n'ar putea dobândi un imobil rural prin o persoană interpusă capabilă. O asemenea fraudă la lege s'ar putea dovedi prin ori ce mijloace, și chiar prin jurământul decisoriu. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1879, p. 502 și *Dreptul* din 1879, No. 34. Cpr. și Trib. Teleorman. *Dreptul* din 1897, No. 34. Veți t. V, p. 276, nota 1.

Subrogația poate fi consimțită nu numai de terțiul care plătește, dar și de mandatarul său.

Mandatar disimulat. Prête-nom.

Mandatar prête-nom.

facă ca mandantele s'eu să se folosească de această subrogație, dacă nu se găsește în unul din casurile limitativ prevădute de lege ¹⁾).

Art. 1107,
§ 2.

În caz când plata n'ar fi fost făcută de terțiul care urma a fi subrogat, ci de însuș debitorul, care ar fi împrumutat banii de la cel de al treilea, subrogația consimțită în folosul acestui terțiu n'ar fi validă după art. 1107, § 1; ea ar putea însă fi validă după § 2 a acestui text, dacă ar împlini condițiile cerute de acest text ²⁾.

Necercetarea
originei banilor
cu care se face plata.

Indată însă ce banii n'au fost dați de debitor, ci de o a treia persoană, subrogația va avea loc, puțin importă dacă cel de al treilea a plătit cu banii săi sau cu bani împrumutați. Cu alte cuvinte, subrogația consimțită de creditor în folosul unui al treilea care plătește, este validă fără a se cerceta originea banilor cu care s'a făcut plata ³⁾.

Debitorul ar putea însă să stipuleze subrogația în calitate de mandatar al celui de al treilea, dacă acesta i a conferit un mandat în acest scop, el fiind liber de ași alege ori ce mandatar ar voi, fie chiar pe însuș debitorul ⁴⁾.

Clausa subrogatorie n'ar produce nici un efect, dacă terțiul n'a figurat nici în persoană, nici prin mandatar.

În ori ce caz, subrogațiunea consimțită de creditor pentru o sumă recunoscută mai în urmă inferioară acelei datorite, nu va permite subrogatului de a cere de la debitor de cât ceea ce el a plătit în realitate ⁵⁾.

Pentru ca subrogațiunea consimțită de creditor să fie validă, se cer următoarele condițiuni:

Condițiile
cerute p.
subrogația
consimțită
de creditor.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 1899. 1. 297.

²⁾ Aubry et Rau, IV, § 321, p. 169, n. 4. Demolombe, XXVII, 358. Gauthier, *op. cit.*, 167. Larombière, III, art. 1250, No. 7. Pand. fr., I, 3741. Trib. Grenoble, 4 aug. 1884. Pand. fr., I, 3765.

³⁾ Cas. fr. D. P. 1899. 1. 377.—Curtea din Lyon hotărîse contrarul (D. P. 99. 1. 378), însă această decizie a fost cu drept cuvânt casată.

⁴⁾ Pand. fr., I, 3743. Laurent, XVIII, 23. Demolombe, XXVII, 360. Larombière, III, art. 1250, No. 7. G. Giorgi, VII, 165. Mandatul n'are nevoie de a fi autentic, o procură legalizată fiind de ajuns, pentru că subrogația consimțită de creditor nu este un act solemn. În privința subrogațiunei consimțite de debitor, mandatul trebuie însă să fie autentic (art. 1107, § 2). Vezi *infra*, p. 611, unde se arată controversa.

⁵⁾ C. Bordeaux, 29 april 1864. Pand. fr., I, 3750.

1^o Ea trebuie să fie *expresă*, adică ca intenția părților să fie clar manifestată, puțin importă cuvintele întrebuințate de ele, destul este ca voința lor să nu fie îndoelnică, pentru că, în dreptul actual nu mai există formule sacramentale. Astfel, subrogația ar fi destul de clar exprimată, dacă chitanța dată de creditor ar dice că terțiul este pus în locul său, sau este substituit drepturilor sale, sau va putea exercita drepturile sale, etc. Este însă prudent, pentru a se înlătura ori ce discuțiune, de a se întrebuința chiar cuvântul *subrogat* 1).

Nu este însă nevoie ca declarația de subrogație să specifice fie care din drepturile transmise subrogatului, precum privilegiile, ipotecile, etc., destul este ca voința părților de a stabili subrogația să fie neîndoelnică 2), ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, după regulile ordinare de interpretare ale convențiilor 3).

Remâne bine înțeles că creditorul care consimte la subrogație, poate să'i pue oare care limite, restrângând-o numai la unele din drepturile ce'i aparțin, de ex., la privilegiu și ipotecă, cu excluderea fidejusiunii, sau *vice-versa* 4).

2^o A doua condiție prescrisă de lege pentru validitatea subrogației consimțită de creditor, este ca ea să fie făcută tot într'un timp cu plata, pentru că plata pură și simplă, fără subrogație, ar stînge creanța și creditorul n'ar

1) Pand. fr., I, 3755. Arntz, III, 184. Baudry, II, 1047. Thiry, III, 55. Laurent, XVIII, 24. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 171. Demante, V, 190 bis II. Duranton, XII, 118. Demolombe, XXVII, 365 urm. Mourlon, II, 1366 și *Subrog.*, p. 216. Marcadé, IV, 706. Vigié, II, 1467. Acollas, II, p. 844, și toți autorii.—Subrogația fiind o excepție la principiul că plata stînge datoria cu toate accesoriile ei, plata făcută de o a treia persoană se va considera, la caz de îndoială, ca pură și simplă. Cpr. Pand. fr., I, 3752. Demolombe, XXVII, 364. Laurent, XVIII, 24. Gauthier, *op. cit.*, 105. Larombière, III, art. 1250, No. 13.

2) Pand. fr., I, 3757. Marcadé, IV, 706. Mourlon, II, 1366 și autorii citați în nota precedentă.

3) Trib. Bernay, 27 april 1880. *Journal des avocats*, p. 320. Pand. fr., I, 3762. T. Huc, VIII, 58.

4) Baudry, II, 1047. Pand. fr., I, 3767, 4389. Demolombe, XXVII, 387, 646. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 170 și 187. Acollas, II, p. 884.

mai putea să subroage pe terțiu în niște drepturi care nu și mai au ființă ¹⁾).

Astfel, subrogația prevădută de art. 1107, § 1 va exista, de câte ori creditorul, primind plata de la o a treia persoană, ar fi dat următoarea chitanță: „Primit de la A suma de 1000 lei, pe care mi o datorește B, și'l substituiesc sau subrog în toate drepturile ce am contra acestui din urmă“.

Subrogația n'are nevoie de a fi constatată numai de cât în chitanță.

Nu trebuie însă să confundăm convențiunea părților cu actul redactat pentru dovedirea ei. În adevăr, din împrejurarea că subrogația trebuie să fie simultanee cu plata, nu rezultă numai de cât că chitanța și subrogația trebuie să fie cuprinse în unul și acelaș act, căci dacă subrogația a fost făcută într'un timp cu plata, ea ar fi validă, cu toate că ar fi constatată prin un act deosebit de chitanță ²⁾).

Banii pot fi vărsați înainte de a se da chitanța subrogatorie.

Nu trebuie de asemenea să confundăm plata, adecă actul juridic, cu numărarea materială a monetelor destinate a o efectua, căci subrogația consimțită de creditor ar fi considerată ca făcută într'un timp cu plata, cu toate că banii ar fi fost vărsați înaintea actului de subrogație, dacă se stabilește că numărarea lor era numai provisorie și nu era menită a constitui o plată definitivă în folosul creditorului de cât sub condiția de a da o chitanță subrogatorie în folosul terțiului plătitor ³⁾).

Posibilitatea unui act sub semnătură privată.

Actul care constată subrogația nefind supus la nici oronconție de formă, poate fi autentic sau sub semnătură privată ⁴⁾).

¹⁾ Cpr. Trib. și C. Grenoble. D. P. 98. 2. 305 urm. „*Modestinus respondit, si post solutum sine ullo pacto omne quod debeatur, actiones post aliquod intervallum cessae sint, nihil ea cessione actum, cum nulla actio superfuerit*“ (L. 76, ab initio, Dig., 46, 3, De solutionibus).

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 58. Laurent, XVIII, 29. Pand. fr., I, 3775, 3776. Gauthier, *op. cit.*, 109. Larombière, III, art. 1250, No. 6. Demolombe, XXVII, 371. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 172, text și nota 15, care desting, în privința validității subrogației, între părți și cei de al treielea.

³⁾ T. Huc, VIII, 58. Marcadé, IV, 706. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 172. Demolombe, XXVII, 372. Gauthier, *op. cit.*, 111. Larombière, III, art. 1250, No. 6. Pand. fr., I, 3777 urm. Baudry, II, 1047. C. Pau. D. P. 93. 2. 91.

⁴⁾ Cp. Baudry, II, 1047. T. Huc, VIII, 58. Murlon, II, 1366 și *Subrog.*, p. 249. Demante, V, 190 bis II. Laurent, XVIII,

Dacă s'a încheiat un act sub semnătura privată, acest act nu va fi opozabil celor de al treilea de cât din ziua de când a dobândit dată certă (art. 1182) ¹⁾.

Mai mult încă, legea necerând un act scris, subrogația făcută de creditor poate fi consimțită prin o declarație verbală, cu toate că s'a găsit un autor care să susție contrariul ²⁾, însă, în asemenea caz, ea nu va putea fi dovedită, în materie civilă, conform dreptului comun, prin marturi sau presumpțiuni, dacă este vorba de o sumă mai mare de 150 lei ³⁾.

În materie comercială însă, ea va putea fi dovedită, chiar în contra terțiilor, prin marturi, presumpțiuni, corespondență, telegrame, registrele părților, etc. (art. 46 urm. C. com.) ⁴⁾.

Cât pentru jurământul sau interogatorul părților, aceste mijloace de dovadă sunt necontestat admisibile, chiar în materie civilă, nefiind vorba, în specie, de un act solemn ⁵⁾.

30. Demolombe, XXVII, 376. Pand. fr., I, 3795 urm., și toți autorii. Cpr. Cas. fr. D. P. 55. 1. 245. D. P. 57. 1. 309. D. P. 65. 1. 469. Subrogația consimțită de debitor (art. 1107, § 2) este din contra un act solemn, în interesul de a se putea înlătura fraudă, care este mai mult de temut în cazul când debitorul transmite unui terțiu drepturile creditorului său. Curtea din Grenoble a decis că și subrogația consimțită de creditor trebuie să fie constatată prin un act autentic (Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1864), însă această decizie este criticată de toți autorii. Cpr. Laurent, *loco supra cit.*

¹⁾ T. Huc, VIII, 58. Baudry, II, 1047, *in fine*. Pand. fr., I, 3804 urm. Laurent, XVIII, 32. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 170, 171.—Veți însă Demolombe, XXVII, 381.

²⁾ Gauthier, *Subrogation*, 111. Părerea acestui autor a ramas însă izolată. Cpr. Demolombe, XXVII, 377. Demante, V, 190 bis II. T. Huc, VIII, 58. Baudry, II, 1047. Laurent, XVIII, 27. Pand. fr., I, 3799 urm. Mourlon, *Subrog.*, p. 215. Larombière, III, art. 1250, No. 6.

³⁾ Cpr. C. Liège, D. P. 88. 2. 34. T. Huc, VIII, 58, p. 82. Pand. fr., I, 3800.

⁴⁾ T. Huc, *loco cit.* Pand. fr., I, 3801. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 172. Laurent, XVIII, 33. Demolombe, XXVII, 378. Cas. fr. D. P. 59. 1. 150.—În materie comercială, și concomitenta plăței cu subrogația poate fi dovedită prin marturi și presumpțiuni, nefiind necesar ca asemenea dovadă să rezulte din însuș actul de subrogație. Cpr. Pand. fr., I, 3790. Cas. fr. D. P. 63. 1. 337. Sirey, 63. 1. 335.

⁵⁾ T. Huc, VIII, 58. Laurent, XVIII, 27. Pand. fr., I, 3800. Demante, V, 190 bis II.

În adevăr, legea distinge, precum foarte bine o spune Curtea din Bruxelles¹⁾, două cazuri de subrogație convențională, aceea consimțită de creditor (art. 1107, § 1) și aceea consimțită de debitor (art. 1107, § 2). Pentru această din urmă trebuie un act autentic, pe când, pentru cea d'întâi, nu se cere nici macar existența unui act scris, ea fiind cârmuită de dreptul comun.

Prin efectul subrogațiunii, creditorul desinteresat devine în genere străin de judecățile care pot să aibă loc între debitor și terțiul subrogat, în privința creanței plătite; însă el poate, cu toate acestea, să aibă interes a figura în instanță, de exemplu, pentru a face să se menție hotărârea care a recunoscut validitatea titlului său²⁾.

2° Subrogația consimțită de debitor.

Art. 1107, § 2.—Această subrogație este convențională: 2° Când debitorul se împrumută cu o sumă spre a-și plăti datoriile și subroagă pe împrumutător în drepturile creditorului. Ca să fie valabilă această subrogație, trebuie să se facă actul de împrumutare și chitanța înaintea tribunalului, să se declare în actul de împrumutare că suma s'a luat pentru a face plata, și în chitanță să fie declarat că plata s'a făcut cu banii dați pentru aceasta de noul creditor. Această subrogație se operă fără concursul creditorului. (Art. 1106, 1108 urm., 1670, 1737, § 2 și 5, 1744 C. C. Art. 8 urm. L. p. aut. actelor din 1 sept. 1886. Art. 1250, § 2 C. fr.).

Subrogația mai este încă convențională, de câte ori debitorul se împrumută³⁾ cu o sumă spre a-și plăti datoriile și subroagă pe împrumutător în drepturile creditorului.

¹⁾ C. Bruxelles, 2 fevr. 1857, decizie citată de Laurent, XVIII, 30, nota 2.

²⁾ Cas. fr. *Pand. Périod.*, 93. 1. 313. Sirey, 92. 1. 547. T. Hue, VIII, 58, *in fine*.

³⁾ Debitorul, pentru a putea subroga, având nevoie de a se împrumuta, trebuie, în principiu, să fie capabil. Astfel, răsipitorul neputând să contracte un împrumut, fără asistența consiliului judiciar (art. 458), are neapărată nevoie de aceeași asistență pentru a putea consimți subrogația prevădută de art. 1107, § 2. *Pand. fr.*, I, 3860.

Epitropul nu va putea de asemenea să consimte la subrogație fără imputernicirea sfatului de familie, întărită de tribunal (art. 401, 402). *Pand. fr.*, I, 3859. Larombière, III, art. 1250, No. 90.—Vezi însă Toullier D. I, partea II, 1223 și IV, partea I, 135.

În cât privește subrogația consimțită de un comerciant

ubrog. con-
simțită de un
răsipitor.

Subrog. con-
simțită de
epitrop.

Comerciant
în încet. de
plăți.

Această subrogație pare, la prima vedere, contrară Critica adu-
 tuturilor principiilor. „Cum se face, dice Laurent, ca de- să subrog.
 debitorul să poată ceda drepturile care aparțin creditorului? consimțită de
 Subrogațiunea fiind o cesiune fictivă, ficțiunea se înțelege debitor.
 când însuș proprietarul creanței este acela care o cedează;
 ea nu se mai înțelege însă când debitorul cedează drep-
 turile pe care creditorul le are în contra lui“¹⁾).

Această obiecțiune este însă lipsită de temei. In a- Justificarea
 devăr, debitorul fiind în drept de a se libera prin plată, aceste
 poate, în acest scop, să recurgă la ori ce combinație, des- subrogațiuni.
 tul este ca să nu jignească drepturile nimărui. Prin ofe-
 rirea plății, debitorul manifestă intențiunea de a trans-
 mite împrumutătorului toate drepturile care aparțineau
 creditorului, și acesta nu se poate opune la asemenea o-
 peratiune, pentru că el nu poate să refuze plata. Prin fa-
 cerea unei plăți valide, puțin importă de unde debitorul
 și-a procurat banii, drepturile creditorului încetează, tre-
 cînd asupra debitorului, care redevenind stăpîn absolut
 pe ele, poate să le confere aceluia care îi a avansat bani
 spre a face plata. Ceialalți creditori ai debitorului n'au de
 asemenea nici un interes a se opune la subrogație, situa-
 ția lor rămînînd aceiaș, fie că creanța va aparține cre-
 ditorului primitiv, fie altei persoane²⁾. Subrogația consim-
 țită de debitor în folosul noului creditor, la care el a re-
 curs spre a'și stînge datoria față cu creditorul primitiv,
 neajunînd interesele nimărui, este perfect licită, și ca atare
 nu este contrară principiilor³⁾.

De aceea și jurisconșulții romani admiteau pentru debitor

Dreptul
roman.

în stare de încetare de plăți, fie înainte, fie în urma sentin-
 ței declarative de faliment (art. 720 C. com.). Vezi Pand.
 fr., I, 3861, 3863. Murlon, *Subrog.*, p. 288, n. 1. Gauthier,
op. cit., 152.—In cât privește subrogarea masei credale în
 drepturile creditorului desinteresat de sindic, vezi Lyon-
 Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 207.

1) Laurent, XVIII, 37. Cam tot astfel se exprimă și alți a-
 utori, dîcînd că subrogația consimțită de debitor este con-
 trară principiilor și că ea n'a fost admisă de cât pentru
 considerațiuni de utilitate practică. Cpr. Baudry, II, 1048.
 Pand. fr., I, 3827.

2) Cpr. C. Pau, D. P. 91. 2. 117.

3) Cpr. T. Huc, VIII, 59. Larombière, III, art. 1250, No. 67.
 G. Giorgi, VII, 174. Vigié, II, 1470. Demante, V, 191.

facultatea de a transmite noului creditor, care procurase banii, ipoteca care aparținea vechiului creditor¹⁾.

Origina sub-
rog. consim-
țită de de-
bitor.

Această subrogațiune a fost pentru prima oară introdusă în Franția prin edictul lui Henric al IV, din 1609, despre care am vorbit mai sus (p. 589), eată în ce împrejurări. În dreptul vechi, împrumutul cu dobândă fiind oprit, și constituțiunea de rentă fiind singurul mijloc de a și procura bani, un edict al lui Carol IX, din 1576, fixase dobânda rentelor la $8 \frac{1}{3} \frac{0}{100}$, ceea ce făcea ca pentru 100 lei, creditorul primea o dobândă de 8 lei și $\frac{1}{3}$ pe an. Henri al IV-le reducând, prin edictul de mai sus, dobânda rentelor la $6 \frac{1}{4} \frac{0}{100}$, debitorii rentelor care plăteau $8 \frac{1}{3} \frac{0}{100}$ aveau interes a împrumuta bani cu $6 \frac{1}{4} \frac{0}{100}$ pentru a plăti capitalul vechelor rente și a se folosi astfel de diferența dobândei. Capitaliștii cerând însă garanții, și cei mai mulți din debitori neavând altele a le oferi de cât acele date creditorilor primitivi, aceștia refuzau de a le trece la alții pentru a se folosi înainte de dobânda de 8 și $\frac{1}{3}$, ceea ce puteau să facă, pentru că, pe vremea aceea, subrogația nu putea să aibă loc fără consimțământul creditorului. Henric al IV-le vedând impasul în care se găseau debitorii, care continuau a plăti tot 8 și $\frac{1}{3}$, deși dobânda se scoborise la $6 \frac{1}{4}$, și dorind a le veni în ajutor, îi imputernici prin edictul de mai sus a consimți ei singuri subrogația, dispoziție care, prin o decisiune a parlamentului din Paris, de la 6 Iulie 1690, s'a întins de la rente la toate speciile de obligație, și de atunci această subrogație n'a încetat un singur moment în Franția²⁾.

Cunoscând acum justificarea și origina subrogației consimțite de debitor, cată să determinăm condițiile ce ea trebuie să întrunească.

Banii dați
debit. cu titlu
de împrumut.

Această specie de subrogație are loc în genere în urma unui împrumut. Debitorul care împrumută o sumă de

1) Cpr. L. 12, § 8, Dig., 20, 4, *Qui potiores in pignore, etc.*; L. 3, Dig., 20, 3, *Quæ res pignori, etc.*; L. 1, Cod., 8, 19, *De his qui in priorum creditorum locum succedunt.*

2) Cpr. Baudry II, 1048. Mourlon, II, 1367, n. 1. T. Huc, VIII, 59. Pand. fr., I, 3828 urm. Thiry, III, 57. Arntz, III, 188. Duranton, XII, 130. Laurent, XVIII, 38. Larombière, III, art. 1250, No. 65. Acollas, II, p. 885. Demante, V, 191 bis III. Barrilliet, *Revue pratique*, t. 14, anul 1862, p. 137, No. 49.

bani spre ași plăti o datorie, poate deci să subroage pe împrumutător în drepturile creditorului, fără concursul voinței acestui din urmă ¹⁾.

Nimic nu împiedică însă, după părerea comună, subroaga de a avea loc, când banii sunt dați debitorului cu un alt titlu, de exemplu, cu titlu de dotă, și cu stipulațiunea că ei vor fi întrebuințați la stângerea datoriilor bărbatului, sub condițiunea ca femeea să fie subrogată în drepturile creditorilor lui. Subroaga care emană de la debitor, nefiind, după cum am văzut mai sus, întru nimic contrară dreptului comun, art. 1107, § 2 nu trebuie, în adevăr, interpretat în mod restrictiv, și subroaga trebuie să fie admisă, chiar în folosul aceluia care remite banii altuia cu un alt titlu de cât cu titlu de împrumut ²⁾.

Această subroaga poate fi consimțită nu numai de debitorul direct și principal, dar încă de ori ce persoană, care fiind obligată la plata datoriei, sau având interes a o plăti, se găsește în unul din casurile de subroaga legală prevădută de art. 1108. Astfel sunt, de exemplu, fidejursorul și codebitorul solidar ³⁾, căci, de și legea vorbește numai de *debitorul* care se împrumută, a mărgini această expresiune numai la debitorul principal, ar fi a viola dispoziția art. 1107, § 2 a cărui scop este de a procura

Banii dați debitorului cu alt titlu. Controversă.

Subrog. consimțită de fidejursor, de un debitor solidar, etc.

¹⁾ Creditorul fiind cu totul străin de subroaga, ea va avea loc, chiar dacă datoria n'a fost plătită în întregime ei, destul este ca el să fi consimțit a primi o plată parțială. Cpr. Laurent, XVIII, 40. T. Huc, VIII, 60. Pand. fr., I, 3857.

²⁾ Aubry et Rau, IV, § 321, p. 176, nota 29. Mourlon, *Subrog.*, p. 326. Gauthier, *op. cit.*, 154. Demolombe, XXVII, 396. Pand. fr., I, 3832 urm. T. Huc, VIII, 60. G. Giorgi, VII, 176. Cas. Napoli, 29 Ianuar 1883 și 27 Iunie 1889, decizii citate de acest autor. C. Metz, 16 aug. 1811. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1866, nota 2.—*Contrà*. Laurent, XVIII, 39. Cas. Milan, 30 Ianuar 1864, decizie citată de Giorgio Giorgi, *loco cit.*, nota 8. Veđi și ȕiarul *La Legge*, 64. 1. 853.

³⁾ Cpr. art. 426, § 2 Cod. german.—Cât pentru debitorul unei datorii nesolidare, el n'ar putea, dacă s'a împrumutat pentru datoria întregă, să subroage pe împrumutător de cât în drepturile sale, și până la concurența părții ce datorește din datorie, fiind că, pentru restul datoriei, el nu este debitor și nu se găsește în cazul prevădută de art. 1107, § 2. Cpr. Gauthier, *op. cit.*, 148. Pand. fr., I, 3840.

Debitorul nesolidar.

persoanelor interesate la stângerea unei datorii, fondurile necesare la plata acestei datorii ¹⁾).

Subrog. con- Facultatea de a subroga aparține și creditorului care
simțită de un s'ar împrumuta cu o sumă de bani pentru a plăti pe un alt
creditor care creditor ce'i ar fi preferabil, din cauza privilegiilor sau i-
se împrumu- potecilor sale. În adevăr, creditorul folosinduse de subro-
tă spre a plă- gația legală, de câte ori el plătește cu banii săi proprii
ti pe un cre- (art. 1108, § 1), trebuie, ca și fidejusalul sau codebitorul
ditor pre- solidar, să poată, prin convenție, subroga pe împrumută-
ferabil. tor în drepturile în care el ar fi subrogat legalmente prin
Controversă. efectul plăței făcută cu banii săi proprii. Subrogația 'i va
fi utilă în acest sens că, prin ajutorul ei, el va substitui
vechiului creditor, gata poate a face vîndărea imobilului,
pe un alt creditor mai răbdător ²⁾).

Subrog. con- Ea aparține de asemenea dobînditorului unui imobil
simțită de ipotecat, care s'ar împrumuta în scop de a plăti pe credi-
dobînditorul torii ipotecari, așa că, la caz de revinderea acestui imo-
unui imobil bil pentru un preț inferior primei vîndări, persoanele sub-
ipotecat. rogate în drepturile creditorilor celor mai vechi, vor fi pre-
Controversă. ferate creditorilor posteriori vîndătorului primitiv sau pre-
cedenților proprietari ³⁾).

1) Cpr. T. Huc, VIII, 60. Gauthier, *op. cit.*, 146. Demolombe, XXVII, 397. Larombière, III, art. 1250, No. 68. Pand. fr., I, 3836 urm. 3839. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 176, text și n. 30. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 759.

2) Cpr. Pand. fr., I, 3843. T. Huc, VIII, 61, *in fine*. Demolombe, XXVII, 398. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 176. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 759. Cas. fr. D. P. 54. 1. 409. Sirey, 54. 1. 715.—*Contrà*. Laurent, XVIII, 41. Mourlon, *Subrog.*, p. 342 urm. Gauthier, *Subrog.*, 149 bis.

3) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 176, t. și nota 32. T. Huc, VIII, 61, 62. Laurent, XVIII, 42. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 760. Demolombe, XXVII, 403. Pand. fr., I, 3846 urm. Larombière, III, art. 1252, No. 39. Troplong, *Priv. et hypoth.*, I, 234. Caqueray, *Revue pratique*, anul 1858, t. 6, p. 81 urm. Beauregard, *Subrog. consentie par le débiteur*, *Revue critique*, anul 1876, p. 442 urm. C. Nimes și Cas. fr. D. P. 63. 2. 21. D. P. 63. 1. 329. Pand. Chron. t. IV, I, p. 118. Cpr. Mourlon, *Subrog.*, p. 303 urm.—*Contrà*. P. Pont. *Priv. et hypoth.*, I, 225. Gauthier, *op. cit.*, 198 urm. Duranton, XII, 189. Toullier D., IV, partea I, 171. Grenier, *Hypoth.*, II, 394. Persil, *Régime hypoth.*, I, art. 2103, § 2, No. 10. C. Toulouse, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1992, n. 2. Aceiaș controversă exista și în vechiul drept fancez. Cpr. Aubry et Rau, *loco supra cit.*, n. 32. Pand. fr., I, 3847.

Subrogațiunea consimțită de debitor având rațiunea sa de a fi în împrejurarea că el a împrumutat o sumă de bani spre a-și plăti o datorie a sa și că plata a fost în realitate făcută cu banii împrumutați, pentru a împedica, pe cât se poate, fraudă atât în privința datei cât și a sincerității operațiunii, legea prescrie mai multe condițiuni, împrumutate de la vechiul drept francez, și anume :

Condițiile cerute pentru ca subrogația consimțită de debitor să poată avea loc.

1^o Ca actul de împrumutare și chitanța să fie autentificate ¹⁾ de tribunal sau de judecătoria de ocol, bine înțeles, în limitele competenței lor ²⁾ ;

2^o Ca în actul de împrumutare să se declare, fie de debitorul care se împrumută, fie de împrumutător ³⁾, că

1) Autenticitatea contractului de împrumut va împedica de a reinvia, prin mijlocul unui împrumut antedat, o ipotecă sau o altă siguranță stensă ; ear autenticitatea chitanței va împedica postdatarea ei. Cpr. Pand. fr., I, 3868 urm. Demolombe, XXVII, 406, 407. Laurent, XVIII, 43. Mourlon, II, 1368 și *Subrog.*, p. 256 urm. Demante, V, 191 bis VII și VIII. Gauthier, *Subrog.*, 159. Boissonade, *op. cit.*, II, 530. Cpr. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1897, No. 70. Codul italian se mulțamește cu un act având dată certă (art. 1252), și autorii aprobă această inovațiune. Cpr. T. Huc, *Le Code civil ital. et le Code Napoléon*, I, p. 252.

Scopul autentificării contractului și chitanței.

2) Cpr. art. 3, lit. b și c din L. p. autentif. actelor de la 1 Sept. 1886, modif. prin L. din 1 Ianuar 1887. După această lege, judecătoriile de pace au, în adevăr, competența de a autentifica : 1^o contractele constatând obligațiuni personale sau convențiuni *asupra bunurilor mobiliare*, până la valoarea de 3000 lei inclusiv ; 2^o ori ce alte acte de asemenea natură a căror valoare s'a determinat de părți, sau al căror obiect intră în competența Țiselor judecătoriai pentru a fi judecate în primă sau ultimă instanță. Autentificarea testamentelor nu intră însă în competența lor (art. 5 și 33 din susȚisa lege). Cpr. Trib. Putna și Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 9 și din 1891, No. 42. VeȚi tom. IV a lucrării noastre, p. 436 și tr. nostru în limba franceză, p. 141, text și n. 1.

Actele pe care le pot autentifica judecătoriile de ocoale.

3) Cele mai multe ori, declarațiile de origina și destinația banilor, prescise de lege, se vor face de debitorul care se împrumută și care, cu banii împrumutați, plătește datoria ; însă nimic nu se opune ca ele să fie făcute de împrumutător, sau chiar de creditor. Legiuitorul păstrând tăcerea în această privință, declarațiile prescise de lege pot fi făcute de ori cine, puțin importă, destul este ca ele să fie cuprinse în actul de împrumut și în chitanță. Cpr. Demolombe,

suma s'a luat pentru a face plata unei datorii anume determinate ¹⁾;

3^o Că în însuș corpul chitanței, ear nu aiurea ²⁾, să se declare că plata s'a făcut cu banii dați pentru aceasta de noul creditor ³⁾.

Aceste condițiuni îndeplinite, fie prin un singur act autentic, fie prin două acte deosebite ⁴⁾, subrogația are loc fără concursul voinței creditorului ⁵⁾ și fără ca să fie ne-

XXVII, 410. Laurent, XVIII, 49. Gauthier, *op. cit.*, 166. Pand. fr., I, 3883 urm. C. Orléans. D. P. 46. 2. 72.

- 1) Demolombe, XXVII, 409. T. Huc, VIII, 63. Laurent, XVIII, 47. Gauthier, *op. cit.*, 163 bis. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 178. Larombière, III, art. 1250, No. 71. Pand. fr. I, 3875. C. Nîmes, 25 Iulie 1885.—*Contrà*. Mourlon, *Subrog.*, p. 168.
- 2) Cpr. Demolombe, XXVII, 411. T. Huc, VIII, 63. Pand. fr., I, 3879. Mourlon, *op. cit.*, p. 269. Larombière, III, art. 1250, No. 72. Gauthier, *op. cit.*, 168. C. Orléans. D. P. 51. 2. 66 și 124.
- 3) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1898, No. 69 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 40.—Deci, dacă creditorul a remis plătitorului o chitanță pură și simplă, declarația originii banilor făcută mai în urmă prin un act separat n'ar produce nici un efect. Demolombe, XXVII, 411, 434. Laurent, XVIII, 50. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 768. Cas. fr. D. P. 45. 1. 147. C. Nîmes, Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 768, n. 1.
- 4) Nimic nu se opune, în adevăr, ca împrumutul și plata să fie constatate prin unul și acelaș act autentic. Acest mod de procedare ar îndeplini chiar mai bine scopul legii și ar oferi mai multă siguranță împrumutătorului, Cpr. Baudry, II, 1049. Pand. fr., I, 3926. Demolombe, XXVII, 428. Laurent, XVIII, 46. Larombière, III, art. 1250, No. 77. Demante, V, 491 bis XI. Gauthier, *op. cit.*, 157. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 179, t. și n. 39. Mourlon, *Subrog.*, p. 294 urm.
- 5) De și creditorul n'are nevoie de a declara că consimte la subrogație, totuși trebuie să recunoască în chitanța ce dă că banii primiți de dânsul provin din împrumutul contractat de debitor. Dacă el s'ar opune la aceasta, debitorul îi va face ofertă reală, somându'l a elibera o chitanță care să indice origina banilor. Dacă nici după această somație creditorul n'ar consimți a da chitanța cerută, debitorul va consemna suma, și casa de depuneri va constata în chitanța ce'i va elibera, că banii provin din împrumut, care chitanță va înlocui pe cea autentică cerută de lege. Cpr. T.

voe ca actul de împrumut sau chitanța să conție o declarație expresă de subrogare.

Dacă debitorul nu se prezintă în persoană la autentificarea actelor, ci prin mandatar, ceea ce este permis, după art. 8 din legea de la 1886 pentru autentificarea actelor, procura va trebui, după părerea noastră, să fie autentică, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea din Lyon, mandatul formează un tot indivisibil cu actul pentru care a fost dat și este supus aceluiași condițiuni la care este supus însuș actul¹⁾. Legiuitorul face, de altmintrele, aplicațiunea acestui principiu în art. 1781 și 1788²⁾. Este a-

Necesitatea
unui mandat
autentic.
Controversă.

Huc, VIII, 63, *in fine*. Thiry, III, 57. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 1888 și *Supplém.*, eod v^o, 769. Cas. fr. D. P. 90. 1. 207. Veđi și *infra*, p. 622, nota 3.

¹⁾ C. Lyon, 22 Dech. 1888. D. P. 92. 1. 218. Veđi în acelaș sens, Paul Pont, *Petits contrats*, I (t. VIII a operei complete), 865 și *Priv. et hypoth.*, I, 470 și II, 657, 1074. Grenier, *Hypoth.*, I, 68. Mourlon, *Transcription*, 1006. Ducruet, *Comm. de la loi du 23 mars 1855*, p. 40. Aubry et Rau, III, § 266, p. 274, t. și n. 49. Colmet de Santerre, IX, 94 bis V. Baudry et Loynes, II, 1413, care, în edițiã a 2-a (1899), ne au făcut distinsã onoare de a cita tratatul nostru în limba francezã. Labbé, nota în Sirey, 81. 1. 441. Garsonnet, Sirey, 92. 1. 57. Guillaouard, *Priv. et hypoth.*, II, 992. Thézard, *Nantissement, Priv. et hypoth.* (Paris, 1880), 58—2^o. Gillard, *Constit. de l'hypoth. conventionnelle* (Paris, 1892), 231. F. Herman, IV, art. 2127, No. 11 urm. Pand. fr., *Priv. et hypoth.*, I, 7280 urm. Alex. Degré, *Dreptul*, din 1888, No. 22. Baudry et Wahl, *Mandat*, 466. Tot în acest sens se pronunță și jurisprudența. Veđi D. P. 55. 1. 453. D. P. 81. 1. 118. D. P. 82. 1. 106 și 175. D. P. 83. 5. 288. D. P. 86. 1. 97. D. P. 87. 1. 222. D. P. 89. 2. 186. D. P. 90. 1. 105. Jurisprudența romãnã s'a pronunțat în acelaș sens. Veđi Cas. rom. și C. Focșani. Bulet. S-a 1, anul 1881, p. 238. Bulet. 1883, p. 795. Bulet. 1885, p. 36. *Dreptul* din 1886, No. 50, etc. Toate aceste autorități discutã și admit necesitatea unui mandat autentic în privința ipotecei (art. 76, § 2 din legea belgianã, pe care legiuitorul nostru nu l'a reprodus, fiind formal în aceastã privință), însă aceiaș soluție se aplicã, pentru identitate de motive, la toate actele solemne. (Cpr. art. 1781 și 1788). Veđi și art. 8 din L. p. autent. actelor, care este rãu redactat. Veđi și tom. V a lucr. noastre, p. 347, nota 2.

²⁾ Legiuitorul mai cere încă o procurã autenticã în casurile art. 23 și 52 C. C. Veđi tr. nostru în limba francezã, p. 292, n. 2. Veđi și *suprà*, p. 457, n. 2. —In cât privește man-

devărat că decisiunea Curței din Lyon, despre care am vorbit mai sus, a fost casată, sub cuvânt că situațiunea ipotecară a debitorului n'a fost întru nimic schimbată prin substituirea unui creditor nou în locul celui vechi¹⁾, însă nu se poate, juridic vorbind, pricepe cum un mandatar investit numai cu o procură legalisată, ar putea constitui un act pentru care se cer forme solemne, precum este în specie. Mandatul, precum am spus mai sus, se confundă cu însuș actul, și trebuie deci neapărat să fie autentic pentru ca actul să poată fi constituit. (Cpr. art. 8 din L. p. autentif. actelor de la 1886)²⁾. Este adevărat că, de câte ori creditorul consimte la subrogație (art. 1107, § 1), mandatarul său n'are nevoie de a fi investit cu o procură autentică, un

datul necesar spre a se putea primi plata, veți *suprà*, p. 456 urm.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 92. 1. 218. *Pand. Périod.* 92. 1. 161, și nota lui L. Blanchet, prof. la facultatea de drept din Nancy. Sirey, 92. 1. 57 și nota lui Garsonnet. Cpr. și Trib. d'Argentan, *Répert. Dalloz, Supplém., Oblig.*, 763, n. 1. *Pand. fr., Oblig.*, I, 3872. T. Huc, VIII, 63 și XII, 9. Baudry et Wahl, *Mandat*, 469. În privința autorilor care aplică acest principiu și la ipotecă, susținând că pentru constituirea ei nu este neapărat necesitate de o procură autentică, veți Duranton, XIX, 357 bis. Troplong, *Hypothèques*, II, 510. Persil, *Régime hypoth.*, art. 2127, No. 6. R. de Villargues, *Répert. v^o Hypothèque*, 137. Baudot, *Formul. hypoth.*, I, 525. Massé-Vergé, V, § 800, p. 179, n. 4. C. Rennes. D. P. 55. 1. 453 (decisie casată). Cpr. C. Focșani și București, *Dreptul* din 1883, No. 34 și din 1889, No. 49. După aceste din urmă decisiuni, mandatarul creditorului n'ar avea nevoie de a fi investit cu o procură autentică, autenticitatea ipotecei nefiind cerută de cât în privința debitorului. Mai veți încă autorii și decisiile citate în *Pand. fr., Privil. et hypoth.*, I, 7280, în F. Herman, IV, art. 2127, No. 11 și în Baudry et Loynes, *Privil. et hypoth.*, II, p. 517, nota 2 și 3.

²⁾ În baza acestui principiu, am văzut că mandatul dat de donatar spre a primi în numele lui o donațiune, trebuie să fie autentic, cu toate că legiuitorul nostru a eliminat art. 933 din C. francez, care este formal în această privință. Cpr. în acest sens, Cas. rom., C. Craiova, Trib. și C. București, *Dreptul* din 1888, No. 59 și 80. *Dreptul* din 1890, No. 2. *Dreptul* din 1887, No. 14, 21 și 31. Al. Degré, *Dreptul* din 1888, No. 22. — *Contrà.* C. București, *Dreptul* din 1887, No. 52 și din 1888, No. 22. V. t. IV a lucr. noastre, p. 120, n. 3 și tr. nostru în limba fr., p. 292, n. 2.

Mandatul
dat de donatar
spre a primi în
numele lui o
donațiune.
Controversă.

mandat legalizat de autoritățile polițienești sau administrative fiind suficient¹⁾; însă aceasta se explică prin împrejurarea că subrogația consimțită de creditor nu este un act solemn.

Aceste sunt condițiile cerute pentru ca subrogația consimțită de debitor să poată avea loc atât în materie civilă cât și în materie comercială²⁾.

Această subrogație n'are nevoie să fie expresă; ea rezultă din îndeplinirea condițiilor de mai sus.

Nu este de asemenea nevoie ca plata să se facă o dată cu împrumutul; destul este ca chitanța să constate că ea s'a făcut cu banii împrumutați. „Considerând, dice foarte bine Curtea din Iași (12 april 1895), că împrejurarea că actul de împrumut nu s'a redactat o dată cu efectuarea plăței este fără influență în cauză, întru cât, din momentul plăței, faptul remiterii banilor în scop de a se achita datoria fiind bine constatat, posibilitatea existenței vre unei fraude este exclusă; că a cere ca încheierea actului de împrumut să fie simultanee și cu remiterea banilor, ar fi a exagera prescripțiunile legii, care nu conțin nici o dispozițiune în acest sens, în cazul subrogațiunei prevădute de art. 1107, § 2 C. C., etc.“³⁾

Plata n'are nevoie de a fi făcută o dată cu împrumutul.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 600, nota 4.

²⁾ Baudry, II, 1049, *in fine*.—Veđi însă C. Alger, D. P. 93. 2. 544.—Condițiile cerute de art. 1107, § 2 având de obiect constatarea cu certitudine a originii banilor în privința celor de al treile, pentru ca subrogația să le fie opozabilă, și nefind prescrise de cât în interesul lor, părțile între care subrogația a fost convenită, nu se pot prevala de lipsa vre uneia din aceste condițiuni pentru a cere nulitatea subrogațiunei. Cpr. Baudry, II, 1049. Cas. fr., 11 Ianuar 1893. *Pand. Périod.* 94. 1. 358. Sirey, 94. 1. 12. D. P. 95. 1. 179.

³⁾ Veđi *Dreptul* din 1895, No. 38. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1898, No. 69 și *Curierul judiciar* din 1898, No. 40. Tot în acest sens este și jurisprudența franceză. Veđi D. P. 54. 2. 108. D. P. 56. 1. 63. *Pand. Chron.*, tomul IV, 1, p. 118. D. P. 63. 1. 330 și 2. 21. Cpr. și *Pand. Périod.* 99. 1. 129 și 2. 337. Pothier, *Introd. à la coutume d'Orléans*, tom. I, tit. 20, No. 81. Demolombe, XXVII, 423. Laurent, XVIII, 56. Mourlon, *Subrog.*, p. 272 urm. Gauthier, *Idem*, 171. T. Huc, VIII, 64. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 179, t. și nota 40. Demante, V, 191 bis X. *Pand. fr.*, I, 3928. Répert.

Un timp oare care va putea deci să separe aceste două acte; însă este prudent pentru împrumutător de a nu da banii de cât în momentul plății, pentru ca împrumutul să nu'i poată întrebuița la un alt uz ¹⁾).

În caz de a se strecura un timp mai lung sau mai scurt între aceste două fapte juridice, tribunalele vor decide, după împrejurări, dacă plata s'a făcut sau nu cu banii împrumutați, și prin urmare, dacă subrogația trebuie să fie admisă sau respinsă ²⁾).

Cele mai multe ori se va întâmpla ca banii cu care se va plăti datoria vor fi identici, *in specie*, acei care au făcut obiectul împrumutului; însă aceasta nu este neapărat: 1^o pentru că, în drept, este vorba, în cazul de față, de niște lucruri fungibile, pe care părțile nu le consideră în individualitatea, ci mai mult în cantitatea și valoarea lor, *non ut corpora, sed ut quantitatem*; și 2^o pentru că, în fapt, această identitate specifică s'ar putea cu greu îndeplini și mai cu samă dovedi, ceea ce de multe ori ar face subrogația cu neputință ³⁾).

Dalloz, *Supplém., Oblig.,* 766. — *Contrà.* Trib. Grenoble, 4 Aug. 1884. Pand. fr., *loco cit.*

¹⁾ Cpr. Thiry, III, 57. — De aceea, L. 24, § 3, *in fine*, Dig., 42, 5, *De rebus auctoritate*, etc., cere ca timpul strecurat între împrumut și plată să fie destul de scurt, pentru a nu se presupune că plata s'a făcut cu alți bani de cât acei împrumutați: „*Quod quidem potest benignè dici, si modo, non post aliquod intervallum, id factum sit.*”

²⁾ Aubry et Rau, IV, § 321, p. 179, 180. Troplong, *Hypoth.*, I, 232. T. Huc, VIII, 64. Pand. fr., I, 3933. Laurent, XVIII, 56. Demolombe, XXVII, 424. Cpr. C. Orléans și Cas. fr. D. P. 51. 2. 66. D. P. 65. 1. 254. Ori ce declarație falsă privitoare la origina și identitatea banilor cu care s'a făcut plata, constituind o fraudă la lege și la drepturile celor de al treile, va putea fi stabilită prin marturi sau presumpțiuni. Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 41. Demante, V, 191 bis X. Demolombe, XXVII, 425. Este în adevăr de principiu că, de câte ori există fraudă la lege, părțile pot administra proba testimonială și presumpțiunile. Veđi t. V, p. 133, 276, t. și n. 1 și t. IV, p. 170, t. și n. 2.—Veđi însă C. București, *Dreptul* din 1897, No. 74.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 421. Laurent, XVIII, 54. Pand. fr., I, 3903. Gauthier, *op. cit.*, 165. Demante, V, 191 bis XI. Larombière, III, art. 1250, No. 81. T. Huc, VIII, 64, care citează în acest sens o decizie a Curței din Montpellier de la 1 Iunie 1891. Cpr. și Pand. fr., I, 3906.

Formalitățile prevădute de art. 1107, § 2 trebuiesc observate, dîce textul, *pentru ca subrogația să fie valabilă*, de unde rezultă că neobservarea lor atrage nulitatea ei. Aceste formalități fiind motivate de un interes de utilitate publică, și anume, pentru a împedica fraudele la care ar putea fi expuși cei de al treilea, o subrogație neregulată n'ar putea nici într'un caz fi confirmată prin un act posterior, pentru că, dacă este de principiu că părțile pot să renunțe la drepturile stabilite în favoarea lor ¹⁾, ele nu pot să contravie dispozițiilor edictate de lege într'un interes public ²⁾.

Subrog. neregulată nu poate fi confirmată.

Și *vice-versa*, de câte ori subrogația a fost regulată făcută prin îndeplinirea tuturor formalităților prescrise de lege, ea nu mai poate fi distrusă sau micșorată nici de creditor, nici de debitor ³⁾.

Subrogația consimțită de debitor produce aceleași efecte ca și ori ce subrogație în genere. Printr'însa împrumutătorul este pus în drepturile și acțiunile creditorului, fără însă ca prin ea să se poată jigni drepturile celor de al treile. Acest principiu este fundamental în materie de ori ce subrogație. Deci, dacă convenția din care rezultă noua creanță, s'a făcut sub alte condițiuni de cât cea primitivă, împrumutătorul, în calitatea sa de subrogat, nu se va putea prevala de vechia creanță de cât în marginea drepturilor ce se conferă creditorului desinteresat prin banii săi ⁴⁾.

Efectele subrog. consimțite de debitor.

Am dis că, prin efectul subrogațiunii, împrumutătorul este pus în drepturile și acțiunile creditorului. Câte o dată, el ar putea să aibă contra debitorului acțiunea care isvorește din împrumut, și une ori chiar o condiție *indebiti* în contra creditorului care ar fi primit banii, în cazul, de

¹⁾ „*Regula est juris antiqui, omnes licentiam habere his quae pro se introducta sunt, renunciare*“. L. 29, Cod., 2, 3, *De pactis*. Vezi t. I, partea I, p. 116 și *suprà*, p. 92, t. și n. 2.

²⁾ T. Huc, VIII, 65. Demolombe, XXVII, 434. Laurent, XVIII, 44, 45. Pand. fr., I, 3911 urm. Gauthier, *op. cit.*, 159. Larmbrière, III, art. 1250, No. 71. Toullier D., IV, partea I, 129.

³⁾ T. Huc, *loco suprà cit.*, care citează în acest sens o decizie a Curței din Rouen, din 29 Ianuar 1874.

⁴⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 440. Pand. fr., I, 3966 urm. Gauthier, *op. cit.*, 187.

exemplu, în care datoria în vederea căreia el a împrumutat banii nu'și avea ființă ¹⁾.

Despre efectele subrogației în genere, ne vom ocupa mai la vale. (Vezi *infra*, p. 646 urm.).

Despre subrogația legală.—Generalități.

Subrogația legală este acea care se îndeplinește în folosul terțiului plătitor, de drept (art. 1108) și în virtutea legii, fără voința părților și fără îndeplinirea vre unei formalități speciale.

Deosebire între subrog. legală și cea consimțită de debitor.

Subrogația legală se deosebește deci, în această privință, de subrogația consimțită de debitor (art. 1107, § 2), căci pe când această din urmă este, precum am văzut, supusă la formalități riguroase, acea d'întâi nu e supusă la nici o condiție de formă. Plata n'are deci, în această din urmă privință, nevoie de a fi constatată prin un act autentic sau sub semnătură privată având dată certă. Se va putea, ce e dreptul, întâmpla ca plata să fie contestată, însă, în asemenea caz, dovada ei se va face conform dreptului comun. Legea n'a luat, în privința subrogației legale, nici o măsură în contra fraudei, pentru că ea nu este de temut în asemenea casuri. Remene însă bine înțeles că dacă fraudă ar fi constatată conform dreptului comun, subrogația legală va fi declarată nulă ²⁾.

În drept, nici o deosebire nu există între subrogația legală și acea convențională ³⁾, pentru că ori ce subrogație emană de la lege, fie că aceasta o acordă de drept și fără îndeplinirea vre unei formalități, fie că ea o acordă în baza voinței exprese a părților, manifestată în anume condițiuni.

Subrogația legală își are rațiunea sa de a fi în echitate. Ea fiind, în adevăr, conferită numai acelor care pot fi siliți sau care, cel puțin, au un interes legitim a plăti datoria altuia, este just și echitabil ca ei să fie subrogați în

¹⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1250, No. 91.

²⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 64. Gauthier, *op. cit.*, 291. Demolombe, XXVII, 541, 542. Larombière, III, art. 1251, No. 19. Pand. fr., I, 3981. Cas. fr. D. P. 54. 1. 318.

³⁾ Cpr. C. Caen. *Pand. Périod.* 90. 2. 201. Pand. fr., I, 3972. Laurent, XVIII, 61.

drepturile creditorului desinteresat, pentru a redobândi ceea ce au cheltuit cu facerea plăței ¹⁾.

Subrogația la o creanță privilegiată sau ipotecară n'are nevoie, pentru a fi opozabilă celor de al treilea, de a fi transcrisă, pentru că publicitatea organizată de lege în favoarea celor de al treilea presupune existența unui act a cărui cuprindere se aduce la cunoștința publică, și în specie, nu există asemenea act ²⁾.

Netranscrierea subrogației.
Lacună.

Această soluțiune fiind generalmente admisă și în Belgia ³⁾, cu toate că art. 5 din legea ipotecară de la 16 Dec. 1851 supune formalității transcrierii atât cesiunea unei creanțe privilegiate sau ipotecare cât și subrogația la un anume drept, trebuie *a fortiori* să fie admisă în legislația noastră, unde acest text n'a fost reprodus. Prin urmare, nici o publicitate nu există în legea noastră în privința subrogației, fie ea legală, fie convențională, ceea ce neapărat constituie o lacună.

Mai trebuie încă să observăm că legiuitorul nu acordă subrogația tuturor acelorora cari, cu banii lor, ar plăti datoria altuia spre a face o speculațiune sau a aduce o veștațiune debitorului, ci numai și numai aceleia care plătește într'un scop onest și legitim; de unde și concluziunea admisă de toți autorii, că casurile de subrogație legală, statornicite de art. 1108, sunt de strictă interpretare ⁴⁾ și nu pot, ori care ar fi analogia, să fie întinse la alte cazuri neprevădute de lege. Subrogațiunea, fiind, în adevăr, o ficțiune, ficțiunile sunt de strictă interpretare, și regula:

Casurile de subrog. legală sunt de strictă interpretare.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 442. Pand. fr., I, 3973.—Beneficiul subrogațiunii nefiind stabilit de cât în interesul subrogatului, și ea fiind de interes privat, nu mai rămâne nici o indoeală că el poate renunța la acest beneficiu. Laurent, XVIII, 66. Pand. fr., I, 3983. Cas. fr. D. P. 57. 1. 438. Veți și *supra*, p. 615, t. și n. 1.

Prin aplicarea acestui principiu, Curtea noastră supremă a decis ca subrogația de drept prevădută de art. 462 Cod. com., nefiind de ordine publică, poate fi modificată sau suspendată prin convenția contrară a părților. *Dreptul* No. 11 din 1898 și nota D-lui Degré. *Curierul judiciar* din 1898, No. 9. Veți și *infra*, p. 646, text și nota 1.

Art. 462
C. com.

²⁾ Cpr. Laurent, XXIX, 236. Mourlon, *Subrog.*, p. 615 și 622. Gauthier, *op. cit.*, 598. Pand. fr., I, 3982. Cas. fr. D. P. 55. 1. 173.—Veți însă Grenier, *Hypoth.*, I, 29.

³⁾ Cpr. Laurent, XXIX, 236.

⁴⁾ Trib. Gorjiiu (S. Miculescu, președ.). *Dreptul* No. 15 din 1900.

Non transeunt actiones nisi in casibus jure expressis, e vechе cât lumea ¹⁾).

Casurile de subrogație legală.

Art. 1108.—Subrogațiunea se face de drept: 1^o In folosul aceluia care, fiind el însuș creditor, plătește altui creditor ce are preferință (art. 1723, 1778 C. C.).

2^o In folosul aceluia care, dobândind un imobil, plătește creditorilor cărora acest imobil era ipotecat (art. 1790 urm., 1799 C. C.).

3^o In folosul aceluia care, fiind obligat cu alții sau pentru alții la plata datoriei, are interes de a o desface. (art. 778, 1053, 1093, 1670 C. C.).

4^o In folosul eredelui beneficiar, care a plătit din starea sa datoriile succesiunii. (Art. 704 urm., 713, 778 C. C. Art. 706 Pr. civ. Art. 298, 323, 462, 464, 680. C. com. Art. 1251 C. fr.).

Art. 1670.—Cauționatorul ce a plătit datoria intră în drepturile ce avea creditorul contra datornicului ²⁾). Art. 1108, § 3, 1682 C. C. Art. 774 Cod. german. Art. 2029 C. fr.).

Art. 1671.—Când sunt mai mulți debitori principali solidari pentru una și aceeași datorie, fidejuratorul ce a garantat pentru ei toți are regres în contra fiecăruia din ei pentru repetițiunea sumei totale ce a plătit (Art. 974, 1053, 1108, § 3 C. C. Art. 2030 C. fr.).

1^o Primul caz de subrogație legală (art. 1108, § 1).

Legea acordă în primul loc subrogația aceluia care, fiind el însuș creditor ³⁾ ipotecar sau numai chirografar,

¹⁾ Baudry II, 1050. Arntz, III, 189. Mourlon, II, 1369 și *Subrog.*, p. 347. Pand. fr., I, 3980. Laurent, XVIII, 63. Demolombe, XXVII, 447. Duranton, XII, 180. Troplong, *Hypoth.*, I, 357. Gauthier, *Subrog.*, 214. Marcadé, IV, 710. Larombière, III, art. 1251, No. 3. Vigie, II, 1473. Thiry, III, 58. Duvergier, *Vente*, II, 167. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 185. Massé-Vergé, III, § 563, p. 434, n. 12. T. Huc, VIII, 66. Trib. Lyon, 4 Iulie 1890. Pand. fr., I, 3984. Această soluție era admisă și în dreptul vechi. V. Pothier, I, *Introduction à la coutume d'Orléans*, tit. 20, No. 70.

Art. 774 Cod. german. ²⁾ „In măsura în care fidejuratorul plătește pe creditor, ȳice art. 774 din noul Cod german, creanța asupra debitorului principal trece asupra lui. Această subrogație nu poate fi invocată în dauna creditorului“.

³⁾ Acel care plătește trebuie deci neapărat să fie creditor pentru ca subrogația legală să poată avea loc; de unde rezultă că subrogația va fi declarată nulă de câte ori cineva, prin o simulație frauduloasă, ar fi luat calitatea de credi-

puțin importă¹⁾, plătește altui creditor *ce are preferință*²⁾, fie din cauza privilegiilor sau ipotecilor sale, fie din cauza unui drept de anticreză, de retenție, de rezoluțiune sau altul, care, deși nu atrag un privilegiu propriu dis, totuși fac poziția creditorilor ce le posedă mai avantajoasă. Este adevărat că majoritatea autorilor străini se pronunță în sens contrar³⁾, însă această interpretare restrictivă a textului provine din împrejurarea că art. 1251 fr. nu acordă subrogația legală de cât creditorului, care plătește pe un alt creditor ce i este preferabil *din cauza privilegiilor sau ipotecilor sale*. Ori, acest argument de text lipsește în codul nostru, fiind că textul nostru nu mai vorbește, ca acel

tor pe care nu o are, pentru a face plata și a se folosi de subrogația legală. Demolombe, XXVII, 454. Pand. fr., I, 3988. Larombière, III, art. 1251, No. 12.—O dată însă ce cineva este creditor serios, el are drept la subrogația legală, ori care ar fi suma creanței sale. Legea nefixând, în adevăr, nici o sumă și nearătând măsura interesului creditorului, el singur va judeca dacă interesul său este de a plăti pe un creditor preferabil. Demolombe, XXVII, 456. Pand. fr., I, 3993. Larombière, *loco cit.* Și pentru aceasta nu este nevoie ca el să dovedească că are un interes legitim a face plata, acest interes fiind presupus și această presumpție neputând fi combătută prin dovada contrară. Laurent, XVIII, 68. Demolombe, XXVII, 455. Gauthier, *op. cit.* 232 bis. Larombière, *loco cit.* Pand. fr., I, 3992.—Vezi însă Mourlon (*Subrog.*, p. 361 urm.), după care această presumpție ar putea fi combătută prin dovada contrară.

- ¹⁾ Cpr. T. Hue, VIII, 67. Vigié, II, 1474. Mourlon, II, 1370 și *Subrog.*, p. 356 urm. Pand. fr., I, 3996. Baudry, II, 1051. Laurent, XVIII, 69. Demante, V, 193 bis III. Arntz, III, 190. Gauthier, *op. cit.*, 223. Troplong, *Hypoth.*, I, 356. Larombière, III, art. 1251, No. 5. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 180, n. 45. Marcadé, IV, 711. Demolombe, XXVII, 459. Thiry, III, 58. Acollas, II, p. 886. C. Caen, D. P. 73. 2. 181. Art. 1253, § 1 din C. italian este formal în această privință.—*Contrà*. Grenier, *Hypoth.*, I, 91. Favard de Langlade, Répert. v^o *Subrog.*, § 2, No. 2.
- ²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1894, p. 538. *Curierul judiciar* din 1894, No. 25 și din 1898, No. 42.
- ³⁾ Laurent, XVIII, 75, 76. Baudry, II, 1051. T. Hue, VIII, 67. Demolombe, XXVII, 462, 465, 466. G. Giorgi, VII, 191. Pand. fr., I, 4005. Mourlon, II, 1370 și *Subrog.*, p. 358 urm. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 181, t. și n. 49. Larombière, III, art. 1251, No. 9. Cas. fr. și C. Alger. D. P. 54. 1. 247. Répert. Dalloz, *Supplén.*, *Oblig.*, 783, n. 1 și Sirey, 75. 2. 249. Cas. Torino, 7 Mai 1880. *La Legge*, 80. 1. 545.

francez și acel italian (art. 1253), de creditorul preferabil *din cauza privilegiilor sau ipotecelor sale*, ci pur și simplu de creditorul *ce are preferință*, ori care ar fi această preferință, puțin importă. Această interpretare mai largă fiind admisă de unii autori chiar în Franția ¹⁾, este singură admisibilă în legislația noastră.

Astfel, creditorul chirografar, care ar plăti creanța ipotecară a debitorului său, sau creditorul ipotecar, care ar plăti pe un alt creditor ipotecar cu rang anterior, sau pe un creditor privilegiat, va fi de drept subrogat în ipoteca sau privilegiul creditorului desinteresat ²⁾.

Tot astfel creditorul chirografar, care ar plăti pe un creditor amanetar, va fi subrogat în drepturile acestui din urmă ³⁾, pentru că amanetul conferă un privilegiu (art. 1730, 3^o), de câte ori lucrul a fost pus și a rămas în posesiunea creditorului (art. 1688 C. C., 480 C. com.) și

¹⁾ Marcadé, IV, 711. Gauthier, *Subrog.*, 222 bis Arntz, III, 190.

²⁾ Subrogația legală n'ar avea însă loc în folosul creditorului care ar fi plătit pe alt creditor, egal în rang cu dânsul sau venind după dânsul, pentru că, în asemenea caz, creditorul plătit n'ar avea preferința pe care o cere art. 1108, § 1. Un creditor ar putea câte o dată, ce e dreptul, să aibă interes a desinteresa pe un creditor egal sau posterior în rang cu dânsul, pentru a împiedica urmărirea și contestațiile inoportune ce ar putea face acest din urmă, însă această soluție n'a fost admisă de legiuitor, care voește ca creditorul plătit să aibă preferință, și subrogația fiind o ficțiune, este, după cum am văzut, de drept strict. Cpr. T. Huc, VIII, 67. Arntz, III, 190. Thiry, III, 58, p. 82. Baudry, II, 1051. Pand. fr., I, 4002, 4003. Demolombe, XXVII, 460, 461. Larombière, III, art. 1251, No. 67. Demante, V, 193 bis II.

³⁾ Această soluție este, în privința amanetului, admisă și în Codul francez. Cpr. Demolombe, XXVII, 467. Laurent, XVIII, 73.—Comisionarul, care a făcut avansuri sau cheltueli pentru mărfurile expeduite în socoteala comitentului, fiind un mandatar, și ca atare, având un privilegiu asupra acestor mărfuri, cât timp ele se găsesc în posesiunea sa, pentru plata avansurilor sau cheltueleur făcute de dânsul și chiar pentru proviziunea ci 'i s'ar datori (art. 387, 405, § 2, 412 C. com.), trebuie să decidem că al doile comisionar, care ar plăti cheltueleur sau avansurile făcute de cel d'intăi, va putea să invoace subrogația prevădută de art. 1108, § 1. Cpr. Laurent, XVIII, 74. Pand. fr., I, 4015.

Comisionarul care ar plăti cheltueleur sau avansurile făcute de alt comisionar, poate să invoace subrog. legală.

dacă contractul este înregistrat (art. 1686 C. C.), adecă are cel puțin dată certă ¹⁾).

Aceiaș soluție este admisibilă de câte ori creditorul plătit avea asupra celui care a plătit ori ce cauză de preferință, ear nu numai un privilegiu sau o ipotecă.

Astfel, dacă din doi creditori, unul a primit imobilul debitorului în anticreză, ceea ce la caz de neplată îi dă dreptul de a-l scoate în vânzare (ar. 1701), este evident că celalalt creditor, desinteresând pe cel d'întăi, va fi subrogat în drepturile acestuia, ca și cum ar fi plătit o creanță ipotecară ²⁾).

Anticreză.

Un creditor ar putea, în casurile de mai sus, să aibă interes a face plata, fie pentru a înlătura de o cam dată o expropriere inoportună, fie pentru a micșora cheltuețele de urmărire prin împuținarea numărului creditorilor.

Origina acestei subrogațiuni se găsește în dreptul roman. În adevăr, în această legislație, creditorul înscris în rangul întâi având singur dreptul de a urmări vânzarea imobilului ipotecat, și această vânzare putând fi cerută într'un moment inoportun, s'a conferit celorlalți creditori posteriori dreptul de a plăti pe cel d'întăi, *jus offerendi*, sau *jus offerendæ pecuniæ*, așa în cât creditorul urmăritor era desinteresat, și acel care îl plătise era subrogat în privilegiile și ipotecile celui plătit: „*Prior quidem creditor compelli non potest tibi, qui posteriore loco pignus accepisti, debitum offerre: sed si tu illi id omne quod debetur, solve- ris, pignoris tui causa firmabitur*“ ³⁾).

Origina sub-rog. prevă-
dute de art.
1108, § 1.

În legislația actuală însă, ori ce creditor având dreptul de a urmări exproprierea bunurilor debitorului (art. 1718, 1719), ar fi trebuit, în loc de a mărgini subrogația la cazul în care creditorul urmăritor este preferat a-

¹⁾ Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1882, No. 83. Veđi și *supră*, p. 521, nota 1.

²⁾ Marcadé, IV, 711, p. 563. Arntz, III, 190.—În codul fr., se admite însă soluția contrară. Veđi *supră*, p. 619, t. și n. 3.

³⁾ L. 5, Cod., 8, 18, *Qui potiores in pignore habeantur*. Veđi și L. 3, Cod., 8, 19, *De his qui in priorum creditorum locum succedunt*, unde se ȃice: „*Si potiores creditores pecunia tua dimissi sunt, quibus obligata fuit possessio, quam emissem te dicis, ita ut pretium perveniret ad eosdem priores creditores; in jus eorum successisti, et contra eos qui inferiores illis fuerunt, justa defensione te tueri potes.*“

celui care plătește, ca ea se fie acordată ori cărui creditor care plătește pe altul, așa cum prevede art. 1788 din Codul Calimach ¹⁾). Acest inconvenient devine însă nesimțitor din cauză că creditorii având mai tot-deauna interese de a fi plătiți, vor consimți subrogația convențională, de câte ori acea legală n'ar putea avea loc ²⁾).

Condițiile cerute p. existența subrog. legale prevăzute de art. 1108, § 1.

Plata fiind baza ori cărei subrogații, singura condiție cerută pentru ca subrogația legală să poată avea loc, este ca creditorul posterior să fi plătit pe acel anterior, fără nici o altă formalitate ³⁾).

După părerea unanimă a autorilor, banii cu care se face plata trebuie să aparție creditorului, *de sua pecunia* (L. 3, Cod., 8, 19, *De his qui in priorum creditorum, etc.*), însă ei pot să provie din un împrumut ⁴⁾).

Art. 1788
C. Calimach.

¹⁾ „Acel ce plătește datoria altuia, ȳice art. 1788 din Codul Calimach (ar. 1358 C. austriac), ȳintră ȳn dritul creditorului, și are voe să ceară de la datornic ȳntoarcerea datoriei, pe care el a plătit-o ȳn locul aceluia ; deci dar dator este creditorul ce au primit plata datoriei, să trădee plătitorului toate ce are pentru dovada și siguranța datoriei, adecă: sineturi, documenturi, amaneturi, ipoteci, etc.“ Cpr. *Allgem. Landrecht für die Preussischen Staaten*, I, 14, § 338, 339, 384. Trebuie însă să observăm că, după art. 1721 din Codul Calimach (1361 C. austriac), debitorul poate să opue fidejursorului astfel subrogat excepțiunile pe care el ar fi putut să le opue ȳnsuș creditorului. Cpr. Er. Lehr, *Tr. élément. de dr. civ. germanique*, II, No. 1009.

²⁾ Cpr. Vigié, II, 1474. Demante, II, 193 bis II.

³⁾ Dacă creditorul anterior refușă plata oferită ȳn condițiile determinate de art. 1108, § 1, creditorul posterior va putea să'l constrângă, pentru că subrogația se ȳndeplinește ȳn puterea legii, fără consimțemântul sĳeu. Prin aplicarea celor expuse mai sus (p. 610, nota 5) ȳn privința subrogațiunei convenționale, care de asemenea se ȳndeplinește fără concursul voinței creditorului (art. 1107, § 2), vom decide deci că oferta reală urmată de consemnare va ținea loc de plată ȳn privința creditorului anterior, soluțiune care era admisă și ȳn dreptul roman: „*Qui pignus secundo loco accepit, ita jus suum confirmare potest, si priori creditori debitam pecuniam solverit : aut cū obtulisset, isque accipere noluisset, eam obsignavit, et deposuit, nec ȳn usus suos convertit*“. L. 1, Cod., 8, 18, *Qui potiores ȳn pignore habeantur*. Cpr. Demolombe, XXVII, 475. Pand. fr., I, 4049. Laurent, XVIII, 80.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 67. Pand. fr., I, 4037, 4155. Laurent, XVIII, 78. Demolombe, XXVII, 469. Mourlon, *Subrog.*, p. 375. Cpr.

Astfel, banii falimentului nefind proprietatea masei, Plata făcută de sindic în numele masei, cu banii falimentului. ci a falitului, care, prin efectul sentinței declarative, a perdut numai administrațiunea bunurilor sale (art. 713 C. com.), s'a decis cu drept cuvânt că, în caz când sindicul, reprezentând în acelaș timp și pe falit și pe creditorii sei, ar fi plătit în numele masei cu banii falimentului o datoriep rivilegiată, această plată fiind, în realitate, făcută cu banii falitului, masa creditorilor nu se poate pretinde subrogată legalmente în drepturile creditorului desinteresat ¹⁾.

Dar dacă origina banilor cu care s'a făcut plata este indiferentă, trebuie însă, pentru ca subrogația să poată avea loc, ca însuș creditorul posterior să facă plata, lucru care, de altmintrele, se va constata prin chitanța eliberată de creditorul anterior. Această chitanță, fie ea chiar autentică, va putea fi combătută și acei interesați vor putea stabili, prin ori ce soi de mijloace, că plata n'a fost făcută de acel cuprins într'ênsa ²⁾.

Această plată nu este supusă la nici o formalitate ; Plata trebuie să fie integrală. pentru a produce însă subrogația legală, ea trebuie să fie integrală, adică să cuprindă atât capitalul cât și procentele datorite creditorului anterior din cauza preferinței sale, pentru că o plată parțială neputându-se efectua de cât cu consimțământul creditorului (art. 1101), nu poate da loc de cât la o subrogație convențională consimțită de creditor (art. 1107, § 1) ³⁾.

Pentru ca subrogația legală să aibă loc în folosul cre-

Cas. fr. și C. Lyon, D. P. 47. 1. 5. D. P. 54. 1. 409. D. P. 91. 2. 377. Veți și *suprà*, p. 600, t. și n. 3, unde am vedut că origina banilor nu se cercetează nici în cazul subrogației convenționale consimțite de creditor. — Nu există deci subrogație legală, dacă plata s'a făcut cu banii debitorului, pe care acesta îi lăsase în deposit la creditor. Trib. Dorohoi (Al. Negrescu făcând funcțiunea de președ.) *Dreptul* din 1896, No. 59.

¹⁾ T. Huc, VIII, 67. Pand. fr., I, 4035. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2159. Alauzet, *Comm. C. comm.*, VI, 2786. Cas. fr. D. P. 75. 1. 353 și Sirey, 75. 1. 341.

²⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 81. Demolombe, XXVII, 474. Gauthier, *op. cit.*, 124. Pand. fr., I, 4042. C. Douai, D. P. 54. 2. 199.

³⁾ T. Huc, VIII, 67. Laurent, XVIII, 79. Pand. fr., I, 4045 urm.—*Contrà*. Demolombe, XXVII, 473. Veți și Murlon, *Subrog.*, p. 365.

ditorului, care plătește pe altul ce'i este preferabil, nu este necesar ca ambii creditori să aibă acelaș debitor, fiind de ajuns ca acelaș lucru să fie gagiul lor comun. Astfel, dacă presupunem că acelaș imobil a fost succesiv ipotecat de acei care au fost proprietarii lui, fie care din acești proprietari are creditorii săi cătră care este personal obligat; dar dacă acești creditori nu au un debitor comun, ei au un gagiu comun (*eadem res*) și aceasta ajunge pentru ca acel dintre ei care ar plăti pe un alt creditor ce'i este preferabil, să aibă drept la beneficiul subrogației legale, pentru că motivul care a făcut să se stabilească această subrogație există și în acest caz ¹⁾.

Casul în care creditorul care urmează a fi plătit este titularul mai multor creanțe. Până acum ne am ocupat de cazul cel mai ordinar, și anume, de acel în care creditorul preferabil nu posedă decât o singură creanță. Ce trebuie să decidem în cazul când creditorul, care urmează a fi plătit pentru a se dobândi subrogația legală, este titularul mai multor creanțe deosebite? ²⁾.

Casul în care mai multe imobile sunt afectate de o ipotecă generală și de o ipotecă specială. O altă chestie, nu mai puțin complicată și controversată, este aceea de a se ști cum trebuie să se exercite subrogația în caz când mai multe imobile sunt afectate de o ipotecă generală și de o ipotecă specială în folosul mai multor creditori. Această chestiune va fi studiată la locul ei, adecă la titlul privilegiilor și ipotecilor ³⁾. Vom observa numai de pe acum că dacă, un imobil este afectat de o ipotecă generală și apoi de o ipotecă specială posterioară în dată, creditorul general va putea să vândă imobilul

1) Cpr. Pand. fr., I, 4048. Demolombe, XXVII, 457. Larombière, III, art. 1251, No. 8.

2) Veți asupra acestei chestiuni complexe, T. Huc, VIII, 68. Pand. fr., I, 4055 urm. Demolombe, XXVII, 476. Laurent, XVIII, 80. Larombière, III, art. 1251, No. 7. Cas. fr. D. P. 70. 1. 346. Sirey, 71. 1. 25 și nota lui Labbé.

3) Veți de pe acum asupra acestei chestiuni, Demolombe, XXVII, 485 urm. Larombière, III, art. 1251, No. 11. Mourlon, *Subrog.*, p. 114 urm. Gauthier, *Idem*, 233 urm. Trop-Long, *Hypoth.*, III, 750 urm. Massé-Vergé, V, § 827, p. 248, n. 10. Durantou, XIX, 390, 391. Aubry et Rau, III, § 284, p. 412 urm. și p. 675 urm. din ed. a 5-a. Baudry et Loynes, *Privil. et hypoth.*, III, 1959 urm. Colmet de Santerre, IX, 100 bis III urm. P. Pont, *Privil. et hypoth.*, I, 336 urm. Laurent, XXX, 180 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Privil. et hypoth.*, 1440 urm. F. Herman, IV, art. 2134, No. 19 urm.

grevat de o ipotecă specială, lipsind astfel pe creditorul special de garanția sa, ceea ce face că acest din urmă va avea interes a plăti pe creditorul general pentru a înlătura cauza sa de preferință.

Dacă presupunem ipoteza inversă, adică că un imobil a fost afectat mai întâi unei ipotecii speciale și apoi unei ipotecii generale în folosul unui alt creditor, creditorul cu ipotecă generală poate avea interes a desinteresa pe acel cu ipotecă specială, spre a fi subrogat în drepturile sale ¹⁾.

2^o Al doile caz de subrogație legală (art. 1108, § 2).

Cumpărătorul unui imobil grevat de ipotecă, care n'ar fi îndeplinit formalitățile purgei (art. 1791, 1801 urm.) ²⁾, este expus a fi deposedat de imobilul cumparat, prin expropriarea făcută de către creditorii ipotecari, în baza dreptului lor de suită asupra acestui imobil (art. 1790 urm.) și a perde astfel prețul pe care el l'ar fi plătit vîndătorului, dacă acesta este insolubil. Pentru a înlătura acest inconvenient, dobînditorul imobilului poate, cu prețul datorit vîndătorului, să plătească pe creditorii ipotecari, după rangul fie-cărui, și în asemenea caz, art. 1108, § 2 îl declară subrogat *ipso jure* în drepturile și ipotecile lor ³⁾.

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 69.

²⁾ Prin îndeplinirea formalităților purgei, dobînditorul unui imobil ipotecat este deci la adăpost de urmărirea creditorilor ipotecari, fără a recurge la beneficiul subrogației legale. Baudry, II, 1052, *in fine* și III, 1512. Thiry, III, 58 și IV, 573. T. Huc, VIII, 70. G. Giorgi, VII, 223. Accollas, II, p. 888.

³⁾ Subrogația prevădută de § 2 a art. 1108 ne vine de la Romani, ca și cea prevădută de § 1 a aceluiaș text. (V. *supră*, p. 621). Dobînditorul imobilului care plătea pe creditorii ipotecari, succeda ipotecilor lor constituite asupra imobilului dobîndit: „*Em qui a debitore suo prædium obligatum comparavit, eatenus tuendum, quatenus ad priorem creditorem ex pretio pecunia pervenit*“. L. 17, Dig., 20, 4, *Qui potiores in pignore, vel hypotheca habeantur*. Vezi și L. 3, Cod., 8, 19, *De his qui in priorum creditorum locum succedunt*, citată *supră*, p. 621, n. 3. Se controversa însă chestiunea de a se ști dacă această subrogație avea loc de drept, sau trebuia să fie stipulată. Cujacius era partisan al primei opinii, ear Pothier a celei de a doua (I, *Introduc. au tit. 20 de la coutume d'Orléans*, No. 73). Cpr. Pand. fr., I, 4096.

Origina subrog. prevădute de art. 1108, § 2.

Casul în care prețul vânzării ajunge pentru a plăti pe toți creditorii înscrși în imobilul cumparat, subrogația cumpărătorului nu are nici un interes, fiind că el plătește astfel prețul integral tuturor creditorilor, este liberat față de vânzător, și acest din urmă este liberat față de creditorii săi.

Casul în care prețul nu ajunge p. plata tuturor creditorilor ipotecari. Dacă însă prețul nu ajunge pentru plata integrală a tuturor creditorilor ipotecari, acei neplățiți pot, în virtutea dreptului lor de suită (art. 1790), să provoace exproprierea imobilului; însă în caz de vânzare, dobânditorul acestui imobil fiind subrogat creditorilor înscrși în rangul întâi, va fi preferat asupra prețului creditorilor posteriori care ar fi exercitat urmărirea; el va pierde, ce e dreptul, imobilul, însă nu va pierde prețul plătit. Subrogația cumpărătorului în ipotecile unora din creditori, nu este deci, în asemenea caz, lipsită pentru dânsul de interes ¹⁾).

Acest caz constituie o excepție la principiul că nimeni nu poate să aibă o ipotecă asupra lucrului său propriu: *Nemini res sua pignori esse potest* (cpr. art. 557, 638, 1798).

Cumpărătorul imobilului grevat de ipotecă și chiar donatarul lui ²⁾, care poate să invoce subrogația legală pre-

Paragraful 2 a art. 1108 nu este decât aplicarea § 3 a aceluiaș text.

Demolombe, XXVII, 506. Larombière, III, art. 1251, No. 13. Giorgio Giorgi, VII, 210. Arntz, III, 191.

¹⁾ Subrogația prevădută de art. 1108, § 2 nu este folosită de dobânditorului imobilului numai în cazul când el ar fi deposedat de creditorii neplățiți, ea putând chiar, în unele cazuri, să facă ca acești din urmă să nu mai aibă nici un interes a exercita acțiunea lor ipotecară. În adevăr, dacă presupunem că imobilul s'a vândut, la justa sa valoare, cu 100,000 lei, și că cumpărătorul a plătit acest preț creditorilor în rangul întâi, creditorii neplățiți, înscrși în ranguri posterioare, nu vor avea nici un interes a urmări imobilul, în baza acțiunii lor ipotecare și a'l revinde, pentru că, în ipoteza de mai sus, valoarea imobilului fiind cea a prețului de 100,000 lei, această sumă se va lua în întregime de dobânditorul acestui imobil, el fiind de drept subrogat în ipotecile creditorilor înscrși în rangul întâi, pe care i-a desinteresat, așa că urmărirea creditorilor cu ranguri posterioare va fi cu totul lipsită de interes. Cpr. Laurent, XVIII, 82. Demante, V, 194 bis III. Baudry, II, 1052. Pand. fr., I, 4094 și autoritățile citate acolo.

Donatarul sau schimbătorul unui imobil ipotecat.

²⁾ În Franța, se controversează chestiunea de a se ști dacă donatarul sau schimbătorul unui imobil ipotecat, care a plătit pe creditori, poate sau nu să invoce subrogația prevă-

vădută de art. 1108, § 2, poate să invoace și pe aceea prevădută de § 3 a aceluiaș text, stabilită în folosul aceleia care, fiind obligat cu alții sau pentru alții la plata datoriei, are interes de a o desface. Ori, aceasta este necontestat situația dobânditorului imobilului grevat de ipotecă și a ori cărui detentor a unui imobil ipotecat pentru datoriile unei terții persoane. Asemene cumpărător sau detentor este, în adevăr, obligat pentru altul, adecă pentru terțiul debitor, fiind că el poate fi urmărit prin acțiunea ipotecară spre a plăti datoriile de care imobilul este grevat. El are deci interes a plăti aceste datorii pentru a înlătura expropriațiunea, care ar aduce, ca consecință, evicțiunea sa. Prin urmare, cu drept cuvânt, s'a dis că cumpărătorul imobilului ipotecat, care plătește prețul creditorilor ipotecari, în loc de a'l plăti vândătorului, este subrogat în ipotecile acestor creditori, în baza § 3 de sub art. 1108. Deși atât Codul nostru, după acel francez, cât și acel italian (1253), preved patru casuri de subrogație legală, nu există deci în realitate de cât trei casuri, § 2 a art. 1108 nefiind de cât o aplicațiune a § 3 a aceluiaș articol. De aceea, art. 504 din Ante-proiectul Codului ja-

dută de art. 1108, § 2, și majoritatea autorilor se pronunță pentru negativa (cpr. Laurent, XVIII, 91. Larombière, III, art. 1251, No. 31—33. Demolombe, XXVII, 525. T. Hue, VIII, 71, *in fine*), admitând însă, în unanimitate, subrogația prevădută de art. 1108, § 3, pentru că acel care a primit un imobil ipotecat în dar sau în schimb, este un detentor obligat ipotecar pentru altul, adecă pentru debitor, și are interes a achita datoria, pentru a consolida proprietatea sa. La noi, însă, unde nu se cere ca plata să se facă numai de cât cu *prețul achizițiunii*, după cum se cere în textul corespunzător francez, trebuie să admitem că donatarul și schimbătorul imobilului ipotecat vor putea invoca nu numai subrogația prevădută de art. 1108, § 3, dar și aceea prevădută de § 2 a acestui text, fiind că textul nostru conferă subrogația ori cărui dobânditor a unui imobil ipotecat, care, din banii săi plătește pe creditorii ipotecari, și atât donatarul ca și schimbătorul imobilului sunt niște adevărați *dobânditori*, de vreme ce ei devin proprietarii imobilului primit în dar sau în schimb. Nu este deci vorba, în art. 1108 § 2, numai de un achisitor cu titlu oneros, ci de ori ce achisitor cu ori ce titlu ar fi. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 183, t. și nota 56, care admite această soluție chiar în dreptul francez. Veđi și Mourlon, II, 1372.

ponez, elaborat de profesorul Boissonade, și art. 1254 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, sunt modificate în acest sens. Autorii caută a justifica acest pleonasm legislativ, însă explicația cea mai naturală care se poate da este, că redactorii Codului francez au reprodus în § 3 teoria lui Dumoulin, fără a observa că § 2 a textului nu este de cât o aplicațiune a subrogațiunii prevădute de § 3, pe care o admitea și Dumoulin ¹⁾.

Dobânditorii care nu se folosesc de subrog. prevădută de art. 1108, § 2.

Din principiile mai sus expuse rezultă că subrogația conferită de § 2 a art. 1108, are loc în folosul dobânditorului ²⁾ sau adjudecatarului ³⁾ unui imobil ⁴⁾, ori a unui

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 84. Pand. fr., I, 4095. Demolombe, XXVII, 503. Baudry, II, 1053. T. Huc, VIII, 73.

²⁾ Textul conferind subrogația legală numai *dobânditorului* unui imobil (*à l'acquéreur*), care plătește pe creditorii ipotecari, se decide cu drept cuvânt că ea nu aparține celui care, în momentul plăței, n'ar fi dobândit încă imobilul, ci ar fi plătit prețul creditorilor prin anticipație, nici aceleia care ar fi făcut această plată în urma evicțiunii, rezoluțiunii, rescisiunii sau anulării contractului, pentru că, în cazul întâi, nu poate să existe preț nefiind încă contract, ci un proiect numai, ear în cazul al doilea, acel care a încetat de a fi dobânditor (cumpărător), nu mai are nici un interes a face plata. El poate însă, în ambele cazuri, să stipuleze subrogația convențională prevădută de art. 1107. Cpr. Pand. fr., I, 4105 urm. Larombière, III, art. 1251, No. 21 și 22. Gauthier, *op. cit.*, 287. Demolombe, XXVII, 511, 512. Mourlon, *Subrog.*, p. 384. Laurent, XVIII, 88. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 182. T. Huc, VIII, 70, p. 98.—Dobânditorul care plătește pe creditorii ipotecari, după ce a vândut imobilul, poate însă invoca subrogația legală, pentru că vândarea sevêșită de dênșul nu face să dispară calitatea sa de cumpărător, nici obligațiile care rezultă din această calitate. Cpr. Larombière, III, art. 1251, No. 22. Pand. fr., I, 4109 urm. Demolombe, XXVII, 513. Gauthier, *op. cit.*, 288. Laurent, XVIII, 89. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 183. Cas. fr. D. 65. 1. 329. D. P. 76. 1. 218.

³⁾ Pand. fr., I, 4125 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 787. T. Huc, VIII, 70. Cas. fr. și C. Caen. D. P. 77. 1. 249. D. P. 76. 2. 81.—Adjudecatarul nu poate însă invoca subrogația, dacă el n'a plătit prețul și imobilul s'a scos în vândare pe socoteala lui (art. 551 urm. Pr. civ.) C. București, *Dreptul* din 1898, No. 69.

Dobânditorul unui mobil. Art. 1909.

⁴⁾ Dobânditorul unui mobil nu beneficiaza deci de subrogația legală, chiar dacă el ar întrebuința prețul achizițiunii sale la plata creditorilor privilegiați asupra acestui mobil.

drept real susceptibil de ipotecă (art. 1750)¹⁾, ear nu în folosul dobânditorului unei servituți prediale, sau unui drept de uz ori de abitațiune²⁾; puțin importă dacă acest achisitor a dobândit drepturile sale de la adevăratul proprietar, sau de la un *non dominus*³⁾, și fără a se distinge, în acest din urmă caz, dacă el era sau nu de bună credință⁴⁾. Art. 1108 nu comportă, în adevăr, nici un soi de distincțiune.

Subrogația legală va avea loc de asemenea în cazul în care dreptul achisitorului, care ar fi desinteresat pe dreptul achisitorului ar fi căzut prin rezoluțiunea, rescisiunea sau anularea contractului său, pentru că această subrogație fiind instituită de lege în termeni generali, trebuie să și producă efectele sale în toate casurile în care dobânditorul imobilului este deposedat, fie că evicțiunea sa provine din urmărirea creditorilor ipotecari neplătiți, fie din altă cauză. Dobânditorul deposedat având, în adevăr, în toate

Casul în care dreptul achisitorului ar fi căzut prin rezoluțiunea, rescisiunea sau anularea contractului.

El n'are nevoie în adevăr de această garanție, buna sa credință punându'l la adăpost de ori ce revandicare, în baza art. 1909. Baudry II, 1052. Pand. fr., I, 4098. Laurent, XVIII, 85. Demolombe, XXVII, 517. G. Giorgi, VII, 214.

- 1) Cpr. Pand. fr., I, 4099. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 789. G. Giorgi, VII, 214. Laurent, XVIII, 85. Demolombe, XXVII, 519. Cas. fr. D. P. 54. 1. 10.
- 2) T. Huc, VIII, 70. Pand. fr., I, 4101, 4102. Demolombe, XXVII, 520, 521, Gauthier, *op. cit.*, 359. Laurent, XVIII, 85.—*Contrà.* Mourlon, *Subrog.*, p. 459.
- 3) Art. 1108, § 2 nu stabilește, în adevăr, subrogația în folosul proprietarului, ci în favoarea dobânditorului unui imobil. Cpr. Pand. fr., I, 4116. Mourlon, *op. cit.*, p. 391 urm. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 183. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 788. T. Huc, VIII, 70. G. Giorgi, VII, 213. Laurent, XVIII, 86. Demolombe, XXVII, 515. Larombière, III, art. 1251, No. 16.—Pentru ca subrogația legală să poată avea loc, trebuie ca achizițiunea să fie serioasă, ear nu simulată. Pand. fr., I, 4115. Demolombe, XXVII, 514. Larombière, III, art. 1251, No. 16.—Achisitorul simulat, care ar plăti pe creditor, ar putea însă să invoace subrogația convențională și expresă prevădută de art. 1107, § 1, el fiind considerat ca un terțiu care plătește în socoteala debitorului. Vezi autorii de mai sus.
- 4) T. Huc, VIII, 70. Pand. fr., I, 4117. Laurent, XVIII, 86.—*Contrà.* Aubry et Rau, IV, § 321, p. 183. Demolombe, XXVII, 515.

casurile, o creanță pentru a'și redobândi prețul, este just ca această creanță să fie garantată prin subrogația în drepturile creditorilor ipotecari pe care el i-a plătit din banii săi ¹⁾.

Pentru ca subrogația să poată avea loc, fiind însă neapărat ca să existe un achisitor sau un dobânditor a unui imobil, care să plătească pe creditorii ipotecari sau privilegiați în acest imobil, ea nu se va îndeplini în folosul aceluia care ar fi proiectat numai achizițiunea unui imobil, și care, pentru un preț convenit cu vîndătorul, ar desinteresa pe creditorii ipotecari ai acestuia până la concurența acestei sumi, pe simpla sa făgăduință unilaterală ²⁾.

Dobânditor
sub condiție
suspensivă.

Cât pentru cumpărătorul condițional, situația sa este cu totul alta. În adevăr, de și vîndarea este încă imperfectă, *pendente conditione*, și de și ea nu s'ar putea realiza, de câte ori lucrul vîndut ar peri înaintea îndeplinirii condiției suspensive, totuși, prin efectul retroactiv, îndeplinirea ei ar face ca cumpărătorul să fie proprietar încă din momentul încheierii contractului (art. 1015, *ab initio*). Deci, de câte ori asemenea cumpărător ar fi întrebuițat prețul la plata creditorilor ipotecari sau privilegiați în imobilul cumpărat, subrogația legală va avea loc de drept, în baza art. 1108, § 2, fără îndeplinirea vre unei condițiuni ³⁾.

Dobânditor
sub o condiție
resolutorie.

Dacă presupunem că cumpărătorul imobilului n'a devenit proprietar de cât sub o condiție resolutorie, care s'a îndeplinit în urma plății creditorilor, subrogația dobândită de dînsul nu se va șterge o dată cu desființarea dreptului său de proprietate, pentru că îndeplinirea con-

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 70. Pand. fr., I, 4119 urm. Demolombe, XXVII, 516. Larombière, III, art. 1251, No. 15. Cas. fr. D. P. 61. 1. 480. D. P. 50. 1. 104.—Am vădut însă *suprà*, p. 628, n. 2, că subrogația legală nu poate fi invocată de achisitorul care ar fi făcut plata în urma evicțiunii, rezoluțiunii sau anulării contractului, fiind că atunci el nu mai este achisitor. Pentru ca soluția de mai sus să fie admisibilă, trebuie să presupunem deci că dobânditorul a plătit mai întăi pe creditorii, și apoi dreptul său ar fi cădut prin rezoluțiunea rescisiunea sau anularea contractului.

²⁾ T. Huc, VIII, 70, p. 98. Veđi și *suprà*, p. 628, nota 2.—Nimic n'ar împedica însă pe părți de a stipula, în asemenea caz, subrogația convențională.

³⁾ T. Huc, *loco suprà cit.*

diției resolutorie nu poate să șteargă cu efect retroactiv existența faptului. Ori, dobânditorul sub o condiție resolutorie era, în momentul când a făcut plata, în necesitatea legală de a o face, pentru a nu se vedea deposedat de imobilul cumparat; deci, el trebuie să rămăe subrogat în drepturile creditorilor, pe care i a desinteresat cu banii sei ¹⁾.

Dobânditorul imobilului, care ar face parte dintre creditorii ipotecari, va fi tratat ca și achisitorul sub condiție resolutorie. Este adevărat că această situațiune de achisitor a unui imobil și de creditor ipotecar în acelaș timp asupra aceluiaș imobil, a produs în persoana sa o confușiune, care împedică exercițiul drepturilor creanței sale (art. 1154) ²⁾; însă, în caz de evicțiune, el este ca subrogat lui însuș, ceea ce face că creanța și ipoteca sa vor renaște după deposedarea, părăsirea sau adjudecarea imobilului (art. 1798) ³⁾.

Pentru ca plata făcută de achisitorul imobilului să producă subrogația legală, trebuie, după art. 1108, § 2, ca ea să fi fost făcută creditorilor cărora acest imobil era *ipotecat*; însă această expresiune cuprinde, după părerea unanimă a autorilor, nu numai ipotecile, ci și privilegiile, pentru că privilegiul nu este de cât o ipotecă privilegiată. Astfel, subrogația legală va avea loc și în folosul achisitorului unui imobil, care ar fi plătit nu numai pe creditorii ipotecari, dar și pe acei privilegiați în acest imobil ⁴⁾.

Plata, în ori ce caz, va trebui să fie reală și efectivă, căci simpla făgăduință de a plăti ar fi neîndestulătoare pentru a produce subrogația ⁵⁾.

Achisitorul nu are însă nevoie de a face plata în per-

Casul în care dobânditorul imobilului este unul din creditorii ipotecari.

Condițiile subrog. legale prevădute de art. 1108, § 2.

Plata trebuie să fie efectivă.

Plata poate fi făcută prin mandat.

1) Pand. fr., I, 4123. Mourlon, *Subrog.*, p. 458.

2) Cpr. C. Grenoble, D. P. 93. 2. 425.

3) Cpr. T. Huc, VIII, 70, *in fine*. Pand. fr., I, 4132 urm. Demolombe, XXVII, 526. Mourlon, *Subrog.*, p. 395 urm. Trolong, *Hypothèques*, III, 841, și IV, 847 urm. Gauthier, *Subrog.*, 293 urm. Larombière, III, art. 1251, No. 24.

4) Cpr. Baudry, II, 1052. Demolombe, XXVII, 525. Pand. fr., I, 4139. Mourlon, *Subrog.*, p. 384. Gauthier, *Id.*, 277. G. Giorgi, VII, 219. T. Huc, VIII, 71.

5) Cpr. Demolombe, XXVII, 530. Larombière, III, art. 1251, No. 17. Gauthier, *op. cit.*, 290 bis. Pand. fr., I, 4150. Cpr. și Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1872, p. 12.

soană, ea putând fi făcută și prin mandatar ¹⁾, și acest mandatar putând fi însuș vîndătorul; destul este să se constate că acest din urmă n'a primit banii în calitate de vîndător, ci în calitate de mandatar al achisitorului, pentru a plăti pe creditori ²⁾.

Achisitorul care s'ar fi mărginit a plăti prețul achizițiunii în mânele vîndătorului, fără a'i da nici un mandat în această privință, n'ar putea să reclame beneficiul subrogațiunii, chiar dacă, de fapt, vîndătorul ar fi întrebunțat banii la plata creditorilor ipotecari sau privilegiați ³⁾.

O dată însă ce plata a fost făcută, fie de însuș achisitorul, fie de mandatarul său, subrogația legală are loc, chiar dacă creditorii au fost plătiți în virtutea unei clauze a contractului, care impunea această subrogație achisitorului, sau dacă el a fost constrîns la plată, pentru că, și în asemenea casuri, el nu plătește o datorie a sa proprie, ci în calitatea sa de achisitor a imobilului ⁴⁾.

Art. 1108, § 2 conferind subrogația legală dobîndi-

1) Cpr. Laurent, XVIII, 92. G. Giorgi, VII, 217. Demolombe, XXVII, 533. Pand. fr., I, 4156.—Mandatul n'are nevoie de a fi autentic, o simplă procură legalisată fiind, în această privință, suficientă.—Veți în privința subrogațiunii convenționale consimțite de debitor (art. 1107, § 2), *suprà*, p. 611.—Creditorul ipotecar sau privilegiat putînd și el primi plata prin mandatar, nici acest mandat n'are nevoie de a fi autentic. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1882, No. 50.—*Contrà*. Trib. Ilfov (*Dreptul, loco cit.*), sentință cu drept cuvînt infirmată de Curte.

2) Aubry et Rau, IV, § 321, p. 183. T. Huc, VIII, 71. Demolombe, XXVII, 535 urm. Pand. fr., I, 4157 urm. Larombière, III, art. 1251, No. 17, 18. G. Giorgi, VII, 217. Laurent, XVIII, 92. C. Agen, D. P. 88. 2. 17. C. Bordeaux. *Gaz. Pal.*, 88. 1. 756. Cpr. L. 3, Cod., 8, 19, *De his qui in priorum creditorum locum succedunt*.—Veți însă Mourlon, *Subrog.*, p. 385. Gauthier, *Idem*, 290.

3) Cpr. T. Huc, VIII, 71, p. 100. C. Aix. D. P. 79. 2. 40.

4) Pand. fr., I, 4174 urm. Aubry et Rau, *loco cit.* Demolombe, XXVII, 538. Laurent, XVIII, 93. Mourlon, *Subrog.*, p. 386. Gauthier, *Idem*, 276. Massé-Vergé, III, § 563, p. 435, n. 14. T. Huc, VIII, 71. Vigié, II, 1475. Caqueray, *Revue pratique*, t. 6, anul 1858, p. 81, *Questions diverses sur la Subrogation*. Larombière, III, art. 1251, No. 20, *in fine*. Cas. fr. D. P. 54. 1. 401.—*Contrà*, C. Amiens, 13 aug. 1824. Répert. Dalloz, *Privil. et hypoth.*, 669, nota 1.

torului unui imobil, care plătește pe creditorii ce au un privilegiu sau o ipotecă asupra acestui imobil, nici o dificultate nu se presintă de câte ori achisitorul plătește întregul preț al achizițiunii sale. În asemenea caz, achisitorul este subrogat de drept în privilegiile sau ipotecile creditorilor desinteresăți.

Ce trebuie să decidem în caz când achisitorul întrebuințează la plată o sumă inferioară sau superioară prețului achizițiunii?

Dacă numai o parte din preț a fost întrebuințată la plata creditorilor, subrogația va avea loc numai până la concurența sumei plătite ¹⁾.

Dacă, din contra, achisitorul a întrebuințat la plată o sumă superioară prețului achizițiunii, subrogația va avea loc și în asemenea caz, pentru toată suma, fiind că el a plătit în calitate de achisitor, în scopul de ași consolida proprietatea ²⁾.

Aceiaș soluție este admisibilă de câte ori achisitorul ar fi plătit prețul întreg în mâna vîndătorului, desinteresând apoi cu alți bani pe creditorii privilegiați sau ipotecari ³⁾.

Dacă subrogația prevădută de art. 1108, § 2 n'ar putea să aibă loc în casurile de față, după cum susțin unii, achisitorul va fi, în ori ce caz, subrogat în baza § 3 a aceluiaș text, căci se poate foarte bine dice că el a plătit ca fiind obligat pentru alții și ca avînd interes la achitarea datoriei.

Subrogația de care am vorbit își produce efectele sale

¹⁾ T. Huc, VIII, 71. Demolombe, XXVII, 523. Demante, V, 194 bis IV. Pand. fr., I, 4176.

²⁾ T. Huc, VIII, *loco. cit.* Demolombe, XXVII, 524. Pand. fr., I, 4177 urm. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 183. Marcadé, IV, 711. Murlon, II, 1372. Demante, V, 194 bis V. Trib. Versailles, 23 Nov. 1887, Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 797, nota 1.—Vezi însă Laurent, XVIII, 90, care, în asemenea caz, admite numai subrogația prevădută de art. 1108, § 3.

³⁾ Marcadé, IV, 711. Demolombe, XXVII, 524. Murlon, II, 1372. Larombière, III, art. 1251, No. 28. Pand. fr., I, 4181. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 183. Duranton, XII, 157. C. Alger, 18 Ianuar 1868. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 796, nota 1.

nu numai în privința privilegiilor și ipotecilor ce creditorii plătiți aveau asupra bunurilor formând obiectul achizițiunii, dar încă și în privința *tuturor drepturilor* ce acești creditori ar putea să aibă asupra altor imobile a debitorului (argum. din art. 1106 și 1108 § 2)¹⁾. Cu alte cuvinte, achizitorul unui imobil, care întrebuințează prețul vândărei la plata creditorilor privilegiați sau ipotecari în acest imobil, nu este subrogat numai în acest privilegiu sau în această ipotecă, ci și în toate siguranțele care garantau creanța. Termenii întrebuințați de legiuitor nu cuprind, în adevăr, nici o restricție. Apoi, dacă achizitorul nu este în drept de a invoca subrogația prevădută de art. 1108 § 2, el poate fără îndoială să invoace pe acea prevădută de § 3 a aceluiaș text, care necontestat produce un efect nelimitat²⁾.

Astfel, achizitorul va fi subrogat nu numai în privilegiile și ipotecile ce creditorii plătiți ar avea asupra imobilelor debitorului, dar încă în toate drepturile și acțiunile lor³⁾.

¹⁾ Astfel, dacă presupunem că A datorind lui B o sumă de bani, pe care a asigurat-o cu ipotecă atât într-o casă din Iași cât și în o moșie din acel județ; în caz de a cumpara casa de la A și de a plăti cu prețul vândărei întreaga sumă datorită lui B, voi fi subrogat nu numai în ipoteca ce acest creditor avea în casă, dar și în acea ce el avea în moșia lui B.

²⁾ Veți în acest sens, Baudry, II, 1052. T. Huc, VIII, 72. Mourlon, *Subrog.*, p. 388. Gauthier, *Id.*, 270. Demante, V, 195 bis III. Marcadé, IV, 711. Demolombe, XXVII, 546. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 186, t. și nota 76. Larombière, III, art. 1251, No. 25. Arntz, III, 191. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 800 urm. Thiry, III, 58. Troplong, *Hypoth.*, I, 359. Rolland de Villargues, Répert. *Subrog.*, No. 120. Grenier, *Hypothèques*, II, 406. Massé-Vergé, III, § 563, p. 435, n. 15. Pand. fr., I, 4190 urm. Giorgio Giorgi, VII, 221. Toullier, IV, 145, nota 1. Duranton, XII, 161. Acești din urmă doi autori susținută mai întâi părerea contrară. Tot în acest sens este și jurisprudența. Veți Pand. Chron., t. II, I, p. 381. D. P. 72. 2. 171. D. P. 85. 5. 446. Cas. belg. *Pasicrisie*, 63. 1. 268.—*Contrà*. Laurent, XVIII, 117 urm. C. Paris, 10 Iunie 1833. Répert. Dalloz, *Privil. et hypoth.*, 1974 și Sirey, 33. 2. 451. C. Alger, 18 Nov. 1887, decizie citată în Pand. fr., I, 4189.

³⁾ T. Huc, VIII, 72. Cas. fr. D. P. 61. 1. 153.

Deci, dacă aceste acțiuni derivă din un titlu autentic, el se va folosi de beneficiile acestui titlu, putând să-l aducă de îndată la îndeplinire, după ce mai întâi îl va investi cu formula executorie¹⁾. În ori ce caz, și ori care ar fi generalitatea subrogațiunii conferite prin § 2 a art. 1108, ea nu poate să confere achizitorului alt drept de cât acel de a fi pus în locul creditorului plătit, fără a putea repeta de la debitor (vîndătorul său) sumele plătite pentru achitarea lui²⁾.

3^o *Al treile caz de subrogație legală (art. 1108, § 3, 1670).*

Art. 1108 acordă subrogația legală, în al 3-lea loc, ori cărei persoane, care avea interes a plăti datoria, fiind că era obligată la plata ei *cu alții sau pentru alții*³⁾, fie personal, adecă prin un contract productiv de obligațiuni, fie *propter rem*, adecă din cauza unui imobil ipotecat (terțiu detentor)⁴⁾.

Prin cuvintele *cu alții*, legiuitorul se referă la cazul când unul din mai mulți codebitori a unei obligațiuni solidară sau indivisibile, fie chiar numai *solutione tantum*, ar

1) Cpr. C. Limoges. D. P. 88. 2. 103. T. Huc, *loco supra cit.*

2) T. Huc, *loco supra cit.*

3) Formula art. 1108, § 3, care stabilește subrogația legală în folosul celui obligat *cu alții sau pentru alții* la plata datoriei, pare a conține o repetiție inutilă, pentru că, în genere, acel care este obligat *cu alții* este obligat și *pentru alții* (de ex. codebitorul solidar, în privința sumei care întreține partea sa din datorie); și reciproc, acel obligat *pentru alții* este obligat și *cu alții* (de ex. fidejursorul, care este obligat atât *pentru* cât și *cu* debitorul principal). S'ar părea deci că particula conjunctivă și ar exprima mai bine intenția legiuitorului de cât disjunctiva sau. Cpr. Mourlon, II, 1373. Demolombe, XXVII, 564. Pand. fr., I, 4219. Laurent, XVIII, 96.—Se poate însă întâmpla ca cineva să fie obligat *pentru alții*, fără a fi obligat *cu alții*. Astfel, detentorul unui imobil ipotecat este obligat *pentru alții*, adecă *pentru* debitor, nu însă și *cu* debitorul, acest din urmă fiind obligat personal, și detentorul fiind față cu dînsul ca un fidejnsor. Cpr. Marcadé, IV, 711, p. 564. T. Huc, VIII, 74. Boissonade, *op. cit.*, II, 532, p. 590.

4) Cpr. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 590, No. 533. T. Huc, VIII, 74. Cas. fr. D. P. 51. 1. 200.

plăti datoria întregă ¹⁾, ear prin cuvintele *pentru alții*, la fidejursorul, care nu este obligat pentru dânsul personal, ci pentru debitorul principal (art. 1652) ²⁾.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 588, 589. Baudry, II, 1053. Aubry et Rau, IV, §, 321, p. 184. T. Huc, VIII, 75. Thiry, III, 58, p. 83. Larombière, III, art. 1251, No. 47 urm., 56. Laurent, XVIII, 96. Pand. fr., I, 4266 urm., 4272.

²⁾ Fidejursorul, care a plătit datoria, este deci subrogat în toate drepturile ce creditorul avea contra debitorului (art. 1108, § 3 și 1670), fie că el s'a obligat cu știința sau fără știința debitorului (art. 1669, § 1), și chiar în contra voinței acestuia, destul este ca, în acest din urmă caz, plata făcută de fidejursor să fi fost folositoare debitorului. Demolombe, XXVII, 590. Troplong, *Cautionnement*, 329, 362. Paul Pont, *Petits contrats*, II (t. IX a op. complete), 267. Baudry et Wahl, *Cautionnement*. 1111. Guillouard, *Idem*. 176, 183. Aubry et Rau, IV, § 427, p. 686. Mourlon, *Subrog.*, p. 407. Lyon-Caen, nota în Sirey, 97. 1. 6.

Aceiaș soluție este admisibilă atât în privința fidejursorului fidejursorilor (art. 1655), cât și în privința cofidejursorilor, adică acelora care au garantat pe acelaș debitor pentru aceiaș datorie (art. 1674). Demolombe, XXVII, 591. Pand. fr., I, 4277, 4278. Troplong, *Cautionnement*, 426. Larombière, III, art. 1251, No. 51 urm. T. Huc, VIII, 75.

Doctrina asimilează fidejursorului pe acela din ordinul căruia creditorul contractează cu împrumutătorul (*mandatar pecuniæ credendæ*). Cpr. Pothier, II. 447. Demolombe, XXVII, 592. Mourlon, *Subrog.*, p. 437. Larombière, III, art. 1251, No. 58. Pand. fr., I, 4279. T. Huc, *loco supra cit.* Gauthier, *op. cit.*, 322, 351.

Se admite de asemenea că comisionarul, care cumpără mărfuri în socoteala comitentului său și le plătește cu banii săi, este de drept subrogat vânzătorului, pentru că, de și nu există în specie de cât un singur debitor, comisionarul, de vreme ce comitentul nu este obligat către vânzător, totuși comisionarul fiind obligat pentru comitent (art. 406 C. com.), suntem în termenii art. 1108, § 3. Cpr. Laurent, XVIII, 100. Pand. fr., I, 4308. Demolombe, XXVII, 603. Larombière, III, art. 1251, No. 65. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 184, n. 60. Gauthier, *Subrog.*, 400. Pardessus, *Dr. comm.*, II, 563. P. Fiore, *Diritto internazionale*, No. 303.—*Contrà*. Mourlon, *Subrog.*, p. 373. Troplong, *Nantissement*, 359. Delamarre et Lepoitevin, *Dr. comm.*, III, 235.

Mandatarul, care plătește din banii săi datoriiile aceluia a cărui bunuri administrează, nu este însă, în această calitate, subrogat de drept creditorului, pentru că el nu este obligat nici *pentru* mandante, nici *cu* dânsul. Cpr. Trib. Gorjiu, *Dreptul* No. 15 din 1900. Această soluție se aplică bărbatului, care ar plăti o datorie a femeii,

A fi obligat *cu alții*, însemnează deci a fi obligat a plăti o datorie care trebuie să fie plătită în parte de acel care o plătește și în parte de altul; ear a fi obligat *pentru* altul, însemnează a plăti o datorie care trebuie să fie plătită în întregimea ei de altul.

De câte ori, deci, există mai mulți debitori a unei obligatiuni conjuncte divisibile, acel care plătește întreaga datorie, nu poate să invoace contra coobligaiților săi subrogația legală prevădută de art. 1108, § 3, ci numai subrogația convențională, pentru că, în asemenea caz, existând atâtea datorii deosebite și distincte câte și obligațiuni, nici unul din debitori nu este obligat *cu alții* sau *pentru alții* ¹⁾.

Oblig. conjunctă.

De aceea, subrogația legală nu aparține aceluia din moștenitorii universalii sau cu titlu universal, care a plătit o datorie chirografară a moștenirii, peste partea sa contributorie, fie în urma împărțelei, fie în timpul indivisiunii, pentru că datoriile moștenirii se împart între toți moștenitorii, așa că fie care din ei nu le plătește de cât în proporțiune cu partea sa ereditară (art. 777, 1060) ²⁾.

epitropului, care ar plăti o datorie a minorului, etc. Cpr. Demolombe, XXVII, 585. Pand. fr., I, 4289. Larombière, III, art. 1251, No. 59.—Soluția ar fi însă alta dacă, prin excepție, mandatarul ar fi fost însărcinat a plăti cu banii săi datoria mandantului. În asemenea caz, se va aplica decizia pe care Ulpian o aplica mandatului, în dreptul roman. (L. 28 Dig., 17, 1, *Mandati vel contra*). Cpr. Demolombe, XXVII, 586. Pand. fr., I, 4290.—În ori ce caz, bărbatul, epitropul și ori ce administrator în genere, ar putea să obțină subrogația convențională (art. 1107, § 1). Larombière, *loco supra cit.*

¹⁾ Pand. fr., I, 4249. Duranton, XII, 176. Laurent, XVIII, 101. Demolombe, XXVII, 580. Larombière, III, art. 1251, No. 61. Mourlon, *Subrog.*, p. 461. Gauthier, *Idem*, 312. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 184. Boissonade, *op. cit.*, II, 533, p. 590. Massé-Vergé, III, § 563, p. 436, n. 17. T. Huc, VIII, 75. Thiry, III, 58, p. 83.

²⁾ Demolombe, XXVII, 581, 582. Pand. fr., I, 4252 urm. Laurent, XVIII, 101. Larombière, III, art. 1251, No. 60. Aubry et Rau, IV, § 637, p. 685, t. și n. 14. Duranton, VII, 450 și XII, 175. Mourlon, *Subrog.*, p. 472. Gauthier, *Idem*, 372. T. Huc, VIII, 75.—Vezi însă Toullier D., IV, partea I, 151, care conferă pe nedrept subrogația legală moștenitorului, care ar fi plătit în timpul indivisiunii o datorie comună, fie chiar chirografară.

Din împrejurarea că subrogația legală, prevădută de art. 1108 § 3, nu are loc de cât în folosul aceluia care plătește o datorie la plata căreia el era obligat *cu alții* sau *pentru alții*, mai rezultă încă că asemenea subrogație nu se îndeplinește de câte ori acel care desinteresează pe creditor, plătește o datorie exclusiv personală; puțin împoartă ca doi sau mai mulți debitori să fi fost din capul locului obligați către creditor, dacă acel care plătește datoria a luat-o toată asupra lui, devenind ast-fel singur debitor față cu coobligații săi ¹⁾).

Art. 1488. Subrogația legală nu are de asemenea loc în folosul sub-antreprenorului unor lucrări de construcție, care ar fi plătit pe lucrătorii întrebuițați la această lucrare, în cât privește acțiunea pe care acești din urmă ar fi putut s'o exercite contra antreprenorului principal, pentru neplata salariilor lor, în baza art. 1488 C. C., pentru că sub-antreprenorul, care întrebuițează lucrători, fiind singur obligat la plata salariilor lor, plătește, în asemenea caz, o datorie personală ²⁾).

Cât pentru efectele produse de această subrogație, ele sunt acele a ori cărei subrogații în genere, pe care le vom determina mai la vale. (Veđi *infrà*, p. 646 urm.).

Art. 1053. Trebuie însă să reamintim aci dispoziția art. 1053, după care codebitorul solidar, care a plătit datoria întreagă, nu poate repeta de la ceialalți de cât numai de la fie care partea sa. Dacă unul din codebitori este insolubil, atunci pierderea cauzată de insolvabilitatea acestuia, se împarte cu analogie între ceialalți codebitori solvabili și între acela care a făcut plata.

Codebitorul care a plătit datoria nu se va putea pre-
vala de subrogația legală de cât pentru recursul său divi-
sat contra fie-căruia din codebitorii săi. Astfel, dacă da-
toria este de 6000 lei, fiind trei codebitori solidari cu in-
terese egale, acela care ar fi plătit datoria întreagă va a-
vea recurs pentru 2000 lei contra fiecăruia din ceialalți doi
debitori, și pentru 3000 lei, dacă unul din ei este cu de-

¹⁾ Cas. fr. și C. Paris. D. P. 91. 1. 482. *Pand. Périod.* 90. 1. 357. D. P. 99. 1. 33. *Pand. fr.*, I, 4217.

²⁾ T. Hue, VIII, 75, p. 104, 105. Demolombe, XXVII, 584. Laurent, XVIII, 102. Aubry et Rau, VI, § 321, p. 184. *Pand. fr.*, I, 4287. Cas. fr. D. P. 66. 1. 57.

sevîrșire insolubil. Subrogația legală va avea de efect, în specie, în cazul când creditorul ar avea o ipotecă asupra imobilelor celorlalți doi debitori, ca acela care a făcut plata să o poată exercita până la concurența recursului seu contra fie-cărui din ei ¹⁾.

Aici se prezintă însă o chestiune gravă, și anume aceea de a se ști dacă codebitorul unei datorii solidare, care ar fi plătit-o în întregime ei, n'ar putea, cu toată dispoziția art. 1053, și în baza subrogației convenționale consimțite de creditor (art. 1107, § 1), să urmărească solidar pe ceilalți codebitori, deducând numai partea sa din datorie și din insolabilități. Cu toată controversa care exista, în această privință, în dreptul vechiului francez ²⁾, și care există și astăzi, se decide în genere că codebitorul solidar, care a plătit toată datoria, nu poate să-și exercite recursul contra codebitorilor săi de cât până la concurența părții ce fie care are în datorie, *chiar dacă el a fost subrogat prin convențiune în drepturile creditorilor*. În adevăr, între codebitorii solidari existând un fel de societate din care rezultă pentru fie care o obligație mutuală de garanție, care se opune, din partea unuia din ei, la ori ce acțiune de natură a dauna pe ceilalți, această considerație face ca subrogația convențională, dobândită de la creditor, să nu poată produce mai multe efecte de cât subrogația legală.

Apoi, art. 778 vine tot în favoarea acestui sistem, Art. 778. căci textul mai sus citat oprește pe moștenitorul care, din cauza ipotecei, ar fi plătit din datoria comună mai mult de cât partea sa, de a exercita contra comoștenitorilor săi un recurs superior părții lor personale, *chiar când comoștenitorul care ar fi plătit datoria ar fi fost subrogat în drepturile creditorului* ³⁾.

1) Vezi *supră*, p. 205, t. și n. 1. Cpr. Pand. fr., I, 4319.

2) Vezi autorii vechi citați într'un sens și în altul în Pand. fr., I, 4320. Cpr. Pothier, II, 281.

3) Cpr. Demolombe, XXVII, 609, 610. Larombière, II, art. 1214, No. 1 și III, art. 1251, No. 48. Troplong, *Cautionnement*, 433 urm. Mourlon, *Subrog.*, p. 47. Gauthier, *Idem*, 505 urm. Rodière, *Solidarité*, 133. Aubry et Rau, IV, § 298 *ter*, p. 32 și § 321, p. 188, t. și nota 82. Duranton, XI, 244 și XII, 167. Massé-Vergé, III, § 528, p. 360, n. 16. Marcadé, IV, 624. T. Huc, VII, 333 și VIII, 75. Pand. fr.,

Art. 1674. Aceiaș soluție este admisă de lege și în privința cofidejutorilor. În adevăr, art. 1674 prevede că, de câte ori mai multe persoane au garantat pentru unul și acelaș debitor și pentru una și aceeaș datorie, cofidejutorul care a plătit datoria, are regres contra celorlalți cofidejutori numai pentru porțiunea ce privește pe fie-care. Cofidejutorul care a plătit datoria întreagă, neavând, ca și codebitorul solidar, de cât un recurs divizat, fără a se distinge între subrogația legală și cea convențională, nu va putea deci să acționeze pe ceialalți cofidejutori pentru întreaga datorie, deducându-se partea sa contributivă din datorie și din insolvabilitate, ci numai pentru partea ce fie care este la urma urmei obligat a plăti, și aceasta chiar când el ar fi dobândit de la creditor subrogația convențională, ceea ce este just și echitabil, pentru că toți acei care au garantat o datorie străină se găsesc în aceeaș situație ¹⁾.

Art. 1670,
1671.

În cât privește însă recursul fidejutorului contra codebitorilor solidari, legiuitorul a edictat o dispoziție specială. În adevăr, dacă art. 1670 pune în principiu că fidejutorul care a plătit datoria, intră în drepturile ce avea creditorul contra debitorului ²⁾, art. 1671 adaugă că, de câte ori sunt mai mulți debitori principali solidari pentru una și aceeaș datorie, fidejutorul ce a garantat pentru ei toți, are regres în contra fie căruia din ei pentru repetițiunea sumei totale ce a plătit. Fidejutorul neputând, în adevăr, fi considerat ca asociat al debitorilor solidari, tre-

I, 4322 urm. Demante, V, 148 bis I și II. Duvergier asupra lui Toullier, IV, partea I, p. 157, nota 1. — *Contrà*. Toullier, *loco cit.*, No. 163, p. 148 urm. Veđi *suprà*, p. 205 și t. III, p. 558.

1) Demolombe, XXVII, 616. Pand. fr., I, 4330. Ponsot, *Cautionnement*, 290. Guillouard, *Cautionnement*, 213. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1132. Thiry, IV, 263. Troplong, *Idem*, 432 urm. Larombière, III, art. 1251, No. 54. Gauthier, *Subrog.*, 424. P. Pont, *Petits contrats*, II, 324. Aubry et Rau, IV, § 428, p. 692. — *Contrà*. Laurent, XXVIII, 267. T. Hue, XII, 235. Arntz, IV, 1531.

2) Spre a se putea opera subrogațiunea, trebuie ca fidejutorul să fi plătit creanța garantată, simpla urmărire începută de creditor în contra lui dându'i numai dreptul de a acționa pe debitorul garantat, conform art. 1673. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1872, p. 12.

bue să aibă recurs contra fie căruia din ei pentru totalitatea sumei plătite.

Această regulă este cu totul deosebită de aceea pusă de art. 1053, pentru că și situațiunea este cu totul alta. Neexistând, în adevăr, în sarcina fidejursorului nici o obligație de garanție, este natural ca subrogația să'i transmită, în plenitudinea lor, toate drepturile pe care creditorul le avea contra debitorului ¹⁾.

Pentru aceasta trebuie însă ca fidejursorul să fi garantat pe *toți* debitorii principali solidari, căci dacă el n'a garantat de cât numai pe unul dintr'ênșii, el este subrogat pentru tot contra acestui din urmă, însă nu are recurs contra celorlalți de cât în măsura recursului care aparține codebitorului garantat (argum. *a contrario* din art. 1671) ²⁾.

⁴⁰ *Al patrulea caz de subrogație legală (art. 1108, § 4 și ultim).*

În fine, § ultim al art. 1108 acordă subrogația legală moștenitorului beneficiar, care plătește din banii săi datoriile moștenirii ³⁾.

Lichidarea unei moșteniri beneficiare fiind cu atât mai complicată și mai costisitoare cu cât numărul creditorilor este

Motivele acestei subrogațiuni.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 4327. T. Huc, VIII, 75. Paul Pont, *op. cit.*, II, 269 urm.

²⁾ Aubry et Rau, IV, § 427, p. 687, t. și n. 4. P. Pont, II, 278. Troplong, *Cautionnement*, 379. Ponsot, *Idem*, 261. Guillouard, *Idem*, 193, 248. Mourlon, *Subrog.*, p. 108 urm. Thiry, IV, 260, *in fine*. Laurent, XXVIII, 249. T. Huc, XII, 224. Arntz, IV, 1524. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1123. Colmet de Santerre, VIII, 263 bis. C. Amiens (decisie casată). D. P. 95. 2. 271. Cas fr. Sirey, 55. 1. 17 și D. P. 54. 1. 293. Duranton, XII, 170 și XVIII, 355 urm. Lyon-Caen, nota în Sirey, 97. 1. 5 urm.—*Contrà*. Demolombe, XXVII, 614. Gauthier, *Subrog.*, 433 urm. Marcadé, IV, 717 urm. Larombière, III, art. 1251, No. 50. Cas. fr. D. P. 61. 1. 361. D. P. 87. 1. 271. D. P. 96. 1. 455 și Sirey, 97. 1. 5. Veđi asupra acestei controverse, F. Herman, IV, art. 2030, No. 1 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I, 4328 urm. și t. 15, v^o *Cautionnement*, No. 700 urm.

³⁾ Curtea de casație din Franția a decis că subrogația legală conferită de art. 1108, § 4 nu poate să aibă loc de cât în privința plății pe care moștenitorul beneficiar ar fi făcut-o

mai mare, legiuitorul a dat o siguranță moștenitorului pentru a-l încuraja a procura fondurile care vor face lichidarea mai lesnicioasă și mai puțin costisitoare. Grație acestei subrogațiunii, moștenitorul beneficiar, care nu cunoaște încă activul moștenirii, va plăti din banii săi pe creditorii investiți cu suranțe suficiente, fiind sigur de a reintra în fondurile debursate, în cazul eventual când pasivul moștenirii ar fi mai mare de cât activul.

Origina subrog. prevădute de art. 1108, § 4. Această subrogație își are origina sa în vechiul drept francez, nici o urmă neexistând în această privință în dreptul roman ¹⁾.

Numai moștenitorul beneficiar, adevă care a îndeplinit formalitățile prescrise de art. 704 urm., se bucură de această subrogație. Ea nu este deci conferită moștenitorului pur și simplu ²⁾, nici curatorului unei moșteniri vacante ³⁾, care, de altmintrelea, nici nu au interes a plăti din banii lor datoriile moștenirii, interesul acestui din urmă fiind

din banii săi în mod regulat, conformându-se prescripțiilor art. 719, așa că, în caz când unii din creditorii s'ar opune la plată, moștenitorul beneficiar n'ar putea dobândi subrogația legală de cât plătind după ordinea și chipul regulat de judecător. D. P. 92. 1. 481. Exactitatea acestei soluțiuni este însă contestată: 1^o pentru că art. 1108, § 4 nu prescrie ca moștenitorul beneficiar să facă o plată regulată; și 2^o pentru că plata efectuată în contra dispozițiilor art. 719, nu aduce nici o pagubă celorlalți creditori, întru cât ea nu conferă moștenitorului beneficiar de cât drepturile care aparțineau creditorului desinteresat. Vezi Baudry, II, 1054.

¹⁾ Vezi Demolombe (XXVII, 621), care citează pe Lebrun, Renusson, Bretonnier și pe alți autori. Cpr. G. Giorgi, VII, 238. Troplong, *Hypoth.*, I, 361. Pand. fr., I, 4334.

²⁾ Cpr. Giorgio Giorgi, VII, 239.

³⁾ Baudry, II, 1054. G. Giorgi, VII, 239. T. Huc, VIII, 76. Demolombe, XXVII, 624. Laurent, XVIII, 107. Mourlon, *Subrog.*, p. 476. Pand. fr., I, 4337. Bernard, *Cours somm., de dr. civ.*, II, 743. Gauthier, *op. cit.*, 550. Larombière, III, art. 1251, No. 79. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 184, nota 65.—*Contra*. Toullier D. IV, partea I, 155 (Duvergier, *loco cit.*, nota a, nu împărtășește însă această părere). Rolland de Villargues, *Répert. du notariat*, v^o *Subrogation*, 55. Părerea acestor din urmă autori este însă inadmisibilă, pentru că textul nu vorbește de cât de moștenitorul beneficiar, și subrogația fiind o excepție, este de drept strict.

din contra de a prelungi lichidarea, întru cât el este un administrator salariat ¹⁾).

Acei trimeși în posesiunea provisorie sau definitivă a bunurilor unui absent, au însă drept la subrogația legală prevădută de art. 1108, § 4, pentru că trimeterea în posesiune este o adevărată moștenire provisorie ²⁾.

Trimeșii în posesiunea bunurilor unui absent.

Aceiaș soluțiune este admisibilă atât în privința moștenitorului aparent, care, față de cei de al treilea, reprezintă pe defunct ³⁾, cât și în privința tuturor aceluia care au un drept de moștenire supus rezoluțiunii, fie că ei sunt investiți de acest drept în virtutea unei vocațiuni personale, fie în virtutea unei cesiuni ⁴⁾.

Moștenitor aparent.

Pentru ca subrogația legală, prevădută de art. 1108 § 4, să poată avea loc, trebuie ca moștenitorul beneficiar să plătească din banii sei proprii, fie chiar și împrumutați ⁵⁾, datoriile moștenirii; de unde rezultă că nu poate să fie vorba de subrogație, de câte ori plata a fost făcută cu banii moștenirii, pentru că, în asemenea caz, moștenitorul plătind ceea ce datorește, activul moștenirii aparține creditorilor și este gajul lor ⁶⁾.

Prin *datorii* se înțelege aici, *lato sensu*, ca și în art. 713, nu numai datoriile propriu zise, contractate de defunct, dar încă și sarcinile moștenirii, care n'au luat naștere de cât în urma morții sale, *quæ ab herede cæperunt* ⁷⁾, precum sunt cheltuețele de înmormântare și celelalte cheltueli neapărate pentru conservarea și lichidarea drepturilor res-

Sensul cuvântului datorii.

- 1) Veđi t. III, p. 424, nota 2.— În cât privește puterile curatorului unei moșteniri vacante, veđi *suprà*, p. 467, nota 2. Veđi și t. III, p. 423 urm.
- 2) Larombière, III, art. 1251, No. 80. Pand. fr., I, 4339.
- 3) T. Huc, VIII, 76, *in fine*. Pand. fr., I, 4340. Larombière, III, art. 1251, No. 81.
- 4) T. Huc, *loco cit.* Larombière, *loco cit.*, 82. Pand. fr., I, 4341. Cpr. Bretonnier, *Subrog.*, t. II, p. 282.
- 5) Moștenitorul care se împrumută cu o sumă de bani spre a plăti o datorie a moștenirii, nu poate să subroage pe împrumutător în drepturile creditorului desinteresat, contra comoștenitorilor săi, de câte ori el este singur însărcinat, prin împărțeală, cu plata integrală a acestei datorii. Trib. Grenoble, 4 aug. 1884, sentința citată în Pand. fr., I, 4352.
- 6) Pand. fr., I, 4342. Laurent, XVIII, 108. Demolombe, XXVII, 625. G. Giorgi, VII, 241.
- 7) L. 40, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*.

pective ale comostenitorilor (art. 708, 723, 919), legatele (art. 902)¹⁾, drepturile de mutațiune prevădute de legea timbrului²⁾, etc.

Efectele subrogației prevădute de art. 1108, § 4. Subrogația legală prevădută de art. 1108, § 4, transmite, ca ori ce subrogație, moștenitorului beneficiar drepturile și acțiunile creditorilor sau legatarilor pe care el i a plătit din banii săi.

Această subrogație nu va fi însă admisă în folosul lui de cât în limitele conferite de lege; de unde rezultă că moștenitorul, care ar fi plătit o datorie chirografară peste limita dreptului seu de moștenire, nu va fi subrogat în drepturile creditorului, în lipsa stipulațiunei unei subrogațiuni convenționale, de cât pentru partea pe care el era obligat a o plăti.

În adevăr, art. 1108, § 4 conferind moștenitorului beneficiar subrogația legală pentru datoriile pe care el le a plătit din banii săi, presupune că el putea fi constrâns la plata acestor datorii asupra bunurilor primite din moștenire. Ori, acceptațiunea beneficiară nu împiedică diviziunea datoriilor între comostenitori, și moștenitorul beneficiar nu este obligat a plăti de cât partea lui din datorii, afară de cazul în care, prin efectul acțiunei ipotecare sau a indivisibilităței obligațiunei, el ar fi fost constrâns a plăti întreaga obligație, în care caz numai el va fi, ca moștenitor beneficiar, subrogat de drept pentru tot ce a plătit, chiar peste partea sa de moștenire.

Așa dar, de câte ori moștenitorul beneficiar a plătit datoriile moștenirei peste partea sa ereditară, el nu va fi subrogat de drept pentru tot ce a plătit de cât în caz când datoria era ipotecară sau indivisibilă. În asemenea casuri, moștenitorul putând fi constrâns a plăti întreaga datorie asupra bunurilor ce el deține ca moștenitor, este just ca el să poată invoca subrogația legală prevădută de art.

¹⁾ „*Hereditiarum actionum loco habentur et legata, quamvis ab herede ceperint*“. L. 40, Dig., loco cit. Cpr. Pand. fr., I, 4344. Demolombe, XXVII, 626. G. Giorgi, VII, 241. Laurent, XVIII, 108. T. Huc, VIII, 76. Larombière, III, art. 1251, No. 72. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 185, nota 66, Duranton, XII, 177. Gauthier, *Subrog.*, 548. Veđi și t. III, a lucr. noastre, p. 547.

²⁾ Pand. fr., I, 4345 și autorii citați în nota precedentă.

1108 § 4, sau § 2. În celelalte cazuri, el nu va fi subrogat de drept de cât pentru partea pe care el era obligat a o plăti, căci, în privința celeilalte părți, care nu era în sarcina lui, el n'a plătit-o ca moștenitor beneficiar, ci ca un simplu terțiu, care plătește pentru altul. El nu va putea deci, în asemenea caz, să invoace, pentru această din urmă parte, care nu'l privea, subrogația legală, ci numai subrogația convențională, pe care el este liber de a o stipula ¹⁾.

Alte specii de subrogație legală neprevăzute de Codul civil.

Osebit de cele patru cazuri de subrogație, pe care le am examinat mai sus și care, ca ori ce excepțiuni, sunt de strictă interpretare (vezi *suprà*, p. 617), Codul comercial mai prevede și altele.

1^o Astfel, art. 298 din Codul comercial prevede că Art. 298 C. com. dătătorul avalului, care plătește cambia sosită la scadență, este subrogat în drepturile ce are posesorul în contra persoanei pentru care s'a dat avalul și în contra obligațiilor anterioare ²⁾;

2^o Art. 323 din acelaș Cod prevede că acela care Art. 323 C. com. plătește o cambie prin intervențiune, este subrogat în toate drepturile posesorului, în limitele arătate în art. următor (324) ³⁾;

3^o Art. 462 din Codul comercial prevede că asigu- Art. 462 C. com. rătorul, care a plătit despăgubirea pentru stricăciunea sau perderea lucrurilor asigurate, este subrogat, față cu cei de al treilea, în drepturile ce, din cauza daunei, nasc pentru asigurat. Asiguratul este responsabil de ori ce act care ar vătâma asemenea drepturi. (Cpr. și art. 464, § 2 din acelaș Cod).

Această subrogație, aplicabilă și la asigurările contra

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 108. Demolombe, XXVII, 628. Duranton, XII, 179. Larombière, III, art. 1251, No. 73. Pand. fr., I, 4347 urm. Giorgio Giorgi, VII, 241. Cpr. C. Orléans, D. P. 95. 2. 184.

²⁾ Veți asupra acestui text, David Supino, *Il Cod. di commercio italiano commentato*, III, p. 153, No. 235. E. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VII, p. 532, n. 2 (ed. a IV-a).

³⁾ Veți asupra acestui text, David Supino, *op. cit.*, III, p. 217 urm., No. 353 urm. Vidari, *op. cit.*, VII, p. 619, No. 6986.

riscurilor navigației (art. 616 Cod. com.), nefind însă de ordine publică, ea poate fi modificată sau suspendată prin convenția contrară a părților ¹⁾.

În baza acestui text, trebuie să admitem, contrar celor admise de doctrina și jurisprudența franceză ²⁾, că compania de asigurare, care plătește asiguratului valoarea imobilului incendiat, este subrogată de drept în acțiunea ce proprietarul edificiului are în contra locatarului, în baza art. 1435 C. C. ³⁾.

Art. 680 C.
com.

În fine, art. 680 din Codul comercial prevede că, dacă creditorul ce are un privilegiu asupra unuia sau mai multor obiecte, este primat asupra prețului acestor obiecte de un creditor al cărui privilegiu se întinde și asupra altor obiecte, cel d'întâi este subrogat în privilegiul aparținând ultimului creditor. Acelaș drept îl au asemenea și ceilalți creditori privilegiați, care sufer o pierdere în urma sus arătate subrogațiuni ⁴⁾.

Despre efectele subrogației.

Art. 1109.—Subrogațiunea stabilită prin art. precedente, se operă atât în contra fidejursorului cât și în contra debitorului. Ea nu poate desființa dreptul creditorului, când plata i s'a făcut numai pentru parte din datorie; în acest caz, el poate exercita, pentru ce are a mai lua, aceleași drepturi ce exercită și subrogatul, pentru partea plătită celui cui a făcut o plată parțială ⁵⁾.

¹⁾ Cas. rom. *Dreptul* No. 11 din 1898, și nota D-lui Degré. *Curierul judiciar*, No. 9 din 1898. Cpr. Cesare Vivante, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, V, art. 438, No. 304. Vidari, *op. cit.*, V, 4600 urm. Veți și *suprà*, p. 617, nota 1.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXVII, 595 urm. Pand. fr. t. X, *Assurance contre l'incendie*, 1607 urm. Duranton, XII, 181. Duvergier, *Louage*, I, 418. Laurent, XVIII, 103, 104. Fuzier-Herman, IV, art. 1733, No. 106 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 818. Cas. fr. D. P. 78. 1. 345. Toate aceste autorități, afară de Demolombe, se pronunță în contra subrogațiunei legale. Nimic nu împiedică însă pe asigurator, în specie, compania de asigurare, de a stipula subrogația convențională. Cpr. Pand. fr., I, Répert., *v^o cit.*, 1616 urm. și autoritățile citate acolo.

³⁾ Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, VII, 242.

⁴⁾ Veți asupra acestui text, Prospero Ascoli, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, VI, p. 749.

⁵⁾ Este de observat că textul nostru se deosebește de acel

(Art. 1106—1108, 1652 urm. C. C. Art. 1252 C. fr. modificat în partea finală).

Subrogația, fie ea legală, fie convențională, produce în genere aceleași efecte. Aceste efecte fiind arătate în art. 1109 într'un mod incomplet, vom căuta a suplini lacunele legii și a le expune într'un mod mai sistematic.

Subrogația, fie ea legală, fie convențională, dacă această din urmă n'a fost restrânsă numai la unele drepturi și acțiuni¹⁾, pune pe subrogat în locul creditorului, în privința asigurărilor care garantau creanța, și aceste garanții trec toate la subrogat.

Astfel, dacă creditorul plătit avea un privilegiu sau o ipotecă, creanța pe care o va avea subrogatul va fi garantată prin același privilegiu sau prin aceeași ipotecă (art. 1107, § 1).

Dacă creanța plătită cu subrogație era garantată de unul sau mai mulți fidejutori, subrogatul va putea să urmărească pe acești fidejutori (art. 1109, *ab initio*). Cu alte cuvinte, creanța trece la subrogat așa cum ea aparținea creditorului plătit, cu toate asigurările care o garantau, privilegiu, ipotecă, amanet, fidejusiune, etc.²⁾. Legea vor-

francez, căci, pe când, după acest din urmă Cod (art. 1252), subrogantul primează, pentru ceea ce are a mai lua, pe subrogat, după textul nostru, ambii sunt din contra, puși pe aceeași treaptă, venind fie care în concurență după creanța lor respectivă (art. 1109), ceea ce apropie subrogația de cesiunea de creanță. Vezi *suprà*, p. 596, n. 2 și *infra*, p. 650 urm.

1) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 187. F. Herman, III, art. 1249, No. 46. Vezi și *suprà*, p. 601.

2) Prin efectul ficțiunii, care servește de bază subrogațiunii convenționale sau legale, dice Curtea de casație din Franța, creanța plătită e presupusă a subsista cu toate drepturile ce-i sunt inerente, pentru a asigura celui de al treilea subrogat eficacitatea recursului său, care trebuie să-l facă să reintre în fondurile debursate. Cas. fr. D. P. 61. 153. Sirey, 61. 1. 590. Sirey, 99. 1. 519. C. Caen. *Pand. Périod.* 90. 2. 201. C. Orléans. D. P. 93. 2. 33. Cpr. T. Huc, VIII, 77. Demolombe, XXVII, 636. Laurent, XVIII, 109, 115. *Pand. fr.*, I, 4355. G. Giorgi, VII, 245. Marcadé, IV, 712. Thiry, III, 59. Vigié, II, 1484, și toți autorii.

Subrogația legală sau convențională transmitând subrogatului nu numai privilegiile, ipotecile, fidejusiunea și în genere toate asigurările care garantau creanța, dar și drepturile sau acțiunile care aparțineau subrogatului, sau a că-

Exercitarea act. pauliane, care aparține creditorului.

bește, ce e dreptul, numai de cauciune sau fidejusiune, însă aceasta nu pentru a exclude pe celelalte garanții, ci pentru a curma controversa de altă dată, căci, după unele parlamente, subrogația stîngea obligația fidejursorilor ¹⁾.

Legiuitorul nu vorbește, de asemenea, în art. 1109, de terții detentori a imobilului ipotecat pentru siguranța datoriei, însă cu toate acestea, nu mai încapе îndoială că subrogatul va putea să exercite drepturile pe care creditorul le avea nu numai în contra debitorului, dar și în contra terțiilor detentori ai imobilului ipotecat, poziția acestor terții fiind mai puțin favorabilă de cât cea a fidejursorilor ²⁾.

ror cauză avea fință în folosul lui în momentul îndeplinirii subrogației (Cas. fr. *Pand. Périod.* 1899. 1. 491. D. P. 99. 1. 345), se înțelege că terțiul care face o plată cu subrogație va putea să exercite acțiunea pauliană care aparține creditorului primitiv. Cas. fr. D. P. 95. 1. 486. *Pand. Périod.* 96. 1. 22 și *Dreptul* No. 22 din 1896. Sirey, 1899. 1. 491. Veți și t. V a lucr. noastre, p. 240.—Judecătoriile de ocoale sunt competente de a judeca acțiunea pauliană, atunci când valoarea litigiului nu trece peste 1500 lei. Cas. rom. (7 fevr. 1900). *Curierul judiciar*, No. 20 din 1900.

El va putea de asemenea să exercite acțiunea resolutorie, care aparținea vîndătorului contra cumpărătorului pentru neplata prețului (art. 1020, 1365 urm.). C. Caen, *Pand. Périod.* 90. 2. 201. Cas. fr. Sirey, 95. 1. 321 și *Pand. Périod.* 95. 1. 264. C. Grenoble, D. P. 58. 2. 177. În acelaș sens: Demolombe, XXVII, 641. Laurent, XVIII, 111. *Pand. fr.*, I, 4368. Mourlon, *Subrog.*, p. 37 și 157. Gauthier, *Idem*, 107. T. Huc, VIII, 77. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 186, t. și nota 75. Larombière, III, art. 1252, No. 13. Massé-Vergé, III, § 563, p. 436, nota 21.—*Contrà.* Coin-Delisle, *Revue critique*, anul 1854, t. IV, p. 317.

¹⁾ Cpr. Marcadé, VI, 712. Arntz, III, 194. Demolombe, XXVII, 637. T. Huc, VIII, 77. *Pand. fr.*, I, 4357 urm. Baudry, II, 1043, p. 751.

²⁾ T. Huc, VIII, 77. Laurent, XVIII, 110. Demolombe, XXVII, 639. Demante, V, 197 bis II și III. Thiry, III, 59. Vigié, II, 1484. Mourlon, *Subrog.*, p. 53 urm. Gauthier, *Idem*, 63. *Pand. fr.*, I, 4364. Cpr. Cas. fr. D. P. 54. 1. 409. D. P. 47. 1. 6. Această soluție era admisă și de Pothier (I, *Introduc. à la coutume d'Orléans*, p. 666, No. 80, *in fine*). Art. 1212 din Codul spaniol este formal în această privință. Cpr. art. 1255 din Ante-proiectul de revedere a lui Laurent.—Veți însă Toullier D., IV, partea I, 136. Favard, *Répert. Subrog.*, § 2, No. 5. Bugnet asupra lui Pothier, I, p. 666, nota 2 și III, p. 299, nota 1.

Trebue să decidem chiar că fidejursorul care, cu bună samă, a avut în vedere bunurile afectate de debitor la plata creanței, va putea, în virtutea subrogațiunei, să exercite contra terțiului detentor ipoteca creditorului desintezat, pe când terțiul detentor nu va putea să se prevalze de subrogație contra fidejursorului ¹⁾. (Cpr. art. 1256 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent).

Dar dacă toate siguranțele, pe care le avea creditorul plătit, trec asupra subrogatului, această trecere n'are loc de cât în limitele în care creanța lui își are ființă. Astfel, dacă creanța subrogatului este mai mică de cât aceea a creditorului primitiv, garanțiile accesorii a acestei creanțe nu pot să aibă o întindere mai mare de cât însuș creanța sa. Presupunând deci că creditorul a consimțit la subrogație pentru o sumă mai mică de cât creanța sa, așa în cât subrogatul nu este de cât creditorul acestei sume, este evident că numai pentru această sumă el va avea ipoteca sau celelalte garanții transmise prin subrogație. Tot astfel, dacă presupunem că, din trei debitori solidari, care existau din capul locului, unul din ei este subrogat creditorului, este evident că acest subrogat își va exercita acțiunea sa numai contra două persoane, de și creditorul primitiv își-o exercita contra trei. Creanța subrogatului primește deci garanțiile de care se bucura creditorul primitiv, însă numai în limitele în care ea există ²⁾.

În resumat, subrogatul fiind, cu restricția de mai sus, pus cu totul în locul creditorului plătit, va putea să exercite recursul său contra tuturor acelorora pe care însuș creditorul ar fi putut să'i urmărească. Astfel, el va putea să urmărească :

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 557. T. Huc, *loco supra cit.* Demolombe, XXVII, 651. Demante, V, 197 bis X. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 188, 189. Laurent, XVIII, 123. Larombière, III, art. 1252, No. 19. Pand. fr., I, 4406. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 222, nota 3.—Vezi însă Mourlon, *Subrog.*, p. 99 urm. Troplong, *Cautionnement*, 429 și *Privil. et hypoth.*, III, 800 bis. După acest din urmă autor, terțiul detentor ar fi subrogat contra fidejursorului, fără ca acesta să fie subrogat contra terțiilor.

²⁾ Marcadé, IV, 712, 717. Baudry, II, 1043, 2^o, p. 750 și 1055, p. 760. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 187. Vezi și *supra*, p. 593, 3^o.

1^o pe debitorul sau debitorii principali ¹⁾;

2^o Pe fidejursorii debitorului, adecă pe toți acei care au promis să plătească în cazul când debitorul nu va plăti însuș (fidejusiune personală) (art. 1109, 1652 urm.);

3^o Pe terții detentori de imobilele ipotecate sau grevate de privilegii, pentru siguranța creanței;

4^o Pe acei care se găsesc în posesiunea imobilelor afectate la siguranța și garanția datoriei debitorului. Este adevărat că aceste persoane n'au luat nici o obligație personală, însă ele au afectat prin ipotecă imobilele lor pentru asigurarea datoriei altuia (fidejusiune reală) ²⁾.

Art.
1053, 1674.

Principiul mai sus expus, după care subrogatul este cu desevârșire pus în locul creditorului, suferă o restricție însemnată. În adevăr, codebitorul solidar sau cofidejursorul, care au plătit întreaga datorie, nu pot să exercite recursul lor contra celorlalți codebitori sau cofidejursori de cât pentru porțiunea ce privește pe fie care (art. 1053, 1674) ³⁾.

Art. 778.

Tot în baza acestui principiu, art. 778 prevede că comoștenitorul detentor ipotecar, care a plătit din datoria comună mai mult de cât partea sa, are recurs contra celorlalți comoștenitori sau succesori cu titlu universal, însă numai pentru partea ce fie care din ei era obligat a plăti, *chiar când comoștenitorul care ar fi plătit datoria, ar fi fost subrogat în drepturile creditorilor* ⁴⁾.

Art 1109
partea finală.
Soluția Codu-
lui francez.

Codul francez mai face încă o excepție la principiul de mai sus în caz de plată parțială. În adevăr, art. 1252

¹⁾ Art. 1109 prevădând că subrogația are loc în contra debitorului, spune un ce de prisos, pentru că aceasta se înțelege de la sine. Cpr. Acollas, II, p. 882.

²⁾ Cpr. Vigié, II, 1484.

³⁾ Thiry, III, 59. Vigié, II, 1485. Pand. fr., I, 4322, 4330. 4399. Demolombe, XXVII, 609, 610, 616. Larombière, II, art. 1214, No. 1 și III, 1251, No. 48, și 54. Marcadé, IV, 624. Aubry et Rau, IV, § 298 ter, p. 32; § 321, p. 82 și § 428, p. 692. Troplong, *Cautionnement*, 432 urm. Demante, V, 148 bis I și II. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1132.—*Contră* (în privința codebitorilor solidari), Toullier, D., IV, partea I, 163, ear în privința cofidejursorilor, Laurent, XXVIII, 267. T. Hue, XII, 235. Veđi *supră*, p. 205, 638, 640.

⁴⁾ Cpr. Vigié, II, 1485. Pand. fr., I, 4331. T. Hue, V, 401.—Veđi și t. III a lucr. noastre, p. 558, 559.

din Codul francez prevede că, în caz când plata care a produs subrogația, a fost parțială, creditorul poate, pentru ce are a mai lua, să exercite drepturile sale cu precădere (*par préférence*) înaintea subrogatului. Astfel, presupunând că A are contra lui B o creanță ipotecară de 12000 lei, din care am plătit jumătate, dobândind subrogația pentru 6000 lei; debitorul neplătind restul datoriei, imobilul este scos în vânzare și se adjudecă numai cu 6000 lei: creditorul va lua prețul expropriatiunii, *cu precădere* înaintea mea, și eu nu voi lua nimic; așa că creditorul, cu toată insolabilitatea reală a debitorului său, va încasa creanța sa întreagă, grație celor 6000 lei plătiți de mine.

Pentru a se ajunge la acest rezultat cu totul straniu și nedrept, se dice că subrogația nu trebuie să jignească drepturile creditorului, și ea le-ar jigni dacă el n'ar avea dreptul de preferință față cu terțiul subrogat ¹⁾. Prin conferirea acestei precăderi, legiuitorul a consacrat deci vechia maximă: *Nemo contra se subrogasse censetur* ²⁾.

Această soluție este inadmisibilă din toate punctele de vedere, și ca atare, criticată de majoritatea autorilor, cu Marcadé în frunte. În adevăr, dacă subrogația nu trebuie să jignească drepturile creditorului, ea nu trebuie nici să'i folosească, și în sistemul Codului fr., ea îi folosește. Eată în adevăr, cum se exprimă acest autor care, și de astă dată, a servit de călăuză legiuitorului român ³⁾.

„Este evident, dice acest autor, că cazul de față trebuie lăsat sub imperiul dreptului comun. Subrogatul fiind, în adevăr, pus în locul debitorului, legiuitorul trebuia să dică că, pentru partea la care este subrogat, el are *aceleași drepturi* pe care creditorul le păstrează în privința

¹⁾ Cpr. Pothier, I, p. 669, No. 87.

²⁾ Este însă de observat că legiuitorul francez, când dice că *subrogația nu poate să jignească pe creditor de câte ori el a fost plătit numai în parte*, întinde aplicațiunea acestei maxime la subrogația legală și la acea consimțită de debitor, pe când, în realitate, ea pare a se aplica numai la subrogația consimțită de creditor (art. 1107, § 1). Cpr. Baudry, II, p. 751, nota 1. Pand. fr., I, 4426. Demolombe, XXVII, 661. Laurent, XVIII, 133.

³⁾ Osebit de acest caz, mai sunt și altele în care legiuitorul nostru a avut în vedere pe Marcadé. Veđi tabla analitică a tom. V, v^o Marcadé.

restului Excepțiunea pe care o face textul francez, este cu atât mai inexplicabilă cu cât, la urma urmei, ea este negațiunea ori cărei subrogațiuni, întru cât privește raporturile dintre subrogant și subrogat. A dice, în adevăr, că creditorul va fi preferat, pentru cât are a mai lua, aceluia care face o plată parțială, însemnează a dice că acest din urmă nu este pus, pentru această parte, în locul creditorului ; ori, dacă el nu este pus în locul creditorului, nu'i este subrogat, fiind că subrogația este tocmai substituirea plătitorului în locul celui plătit. Textul nostru (adecă acel francez) este ca și cum ar spune că plata, chiar formal declarată ca făcută cu subrogare, nu atrage nici o dată subrogația față cu creditorul și nu stânge toată creanța, de câte ori ea nu este de cât parțială.... Această regulă este, precât vedem, tot atât de stranie, pre cât este de nedreaptă ; cu toate acestea, ea este formală : *statuit lex* ¹⁾.

Legiuitorul nostru isbit de nedreptatea ce se face subrogatului, a modificat Codul fr. în sensul susținut de Marcadé, netraducând în textul nostru cuvintele *par préférence* și punând pe creditorul primitiv și pe subrogat pe aceiaș treaptă, așa că, în sistemul legislațiunei noastre, creditorul și terțiul subrogat vor împărți între ei suma ce rămâne de distribuit, în proporțiune cu creanța lor respectivă, soluțiune pe care a admis-o și art. 1254 din Colul italian ²⁾. Subrogatul va veni deci în concurs cu creditorul primitiv, în proporțiune cu suma plătită de dânsul.

¹⁾ Marcadé, IV, p. 566, No. 713 (ed. a 6-a, 1869). Tot cam în aceiași termini se exprimă și alți autori. Veđi Acollas, II, p. 889. Aubry et Rau, IV, § 321, p. 191, nota 89. Larombière, III, art. 1252, No. 25. Thiry, III, 59. Duranton, XII, 186. Bernard, *Cours somm. de dr. civ.*, II, 740. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, 547, p. 609.— Veđi însă Demolombe, XXVII, 662. Demante, V, 197 bis XII. Gauthier, *op. cit.*, 64. Laurent, XVIII, 131 și *Anteproiect*, IV, p. 134. T. Huc, VIII, 79 și *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 252, 253, care-se încearcă a justifica dispoziția nedreaptă și nelogică a Codului fr., reprodusă și în unele legiuri străine, de ex., în Codul portughez (art. 782), în Codul spaniol (art. 1213), în Codul olandez (art. 1439), etc.

²⁾ Tot în acest sens se vede redactat art. și 508 din Anteproiectul Cod. japonez, elaborat de profesorul Boissonade. Veđi t. II a acestei opere, p. 578 și 608 urm.

Astfel, pentru a relua exemplul pe care l'am dat *suprà*, p. 651, și pe care l'am împrumutat înapoi de la Marcadé, dacă presupunem că A are contra lui B o creanță ipotecară de 12000 lei, din care am plătit 6000 lei, dobândind subrogația pentru această sumă, și că imobilul nu s'a putut vinde de cât cu 6000 lei, fie care din noi va lua câte 3000 de lei, așa în cât creditorul, departe de a perde ceva prin subrogația parțială la care a consimțit, va câștiga, din contra, 3000 de lei, pe care îi voi pierde eu, subrogatul, și pe care el nu'i ar fi luat fără această subrogație ¹⁾.

Prin această dispoziție nimerită și lăudabilă din toate punctele de vedere, legiuitorul nostru a înlăturat mai multe controverse care și au loc în Codul fr., și mai cu samă aceea de a se ști dacă precăderea conferită creditorului îi este exclusiv personală, sau trece, ca un folos al creanței, la cesionarii lui, sau la un nou subrogat care ar plăti restul ²⁾.

Printr'ênsa legiuitorul nostru a mai înlăturat o deosebire însemnată pe care autorii o semnalează, în Franția, între plata prin subrogație și cesiunea de creanță ³⁾.

Dispoziția art. 1109 nefiind însă de ordine publică, nimic n'ar împedica pe subrogat de a renunța la dreptul ce'i dă legea și de a lăsa pe subrogant să primească cu precădere ceea ce el are a mai lua din creanța sa ⁴⁾.

Regulele de drept internațional privat aplicabile la plata în genere și la plata prin subrogație.

Plata este în genere supusă legii locului în care se efectuează (*lex loci solutionis*), nu numai în ceea ce privește modul în care ea trebuie să fie făcută, dar și în privința persoanelor care au datoria sau dreptul de a o face.

1) Cpr. Marcadé, IV, 713, p. 566. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 609, No. 546. Veți și Trib. Olt, *Dreptul* No. 62 din 1882.

2) În Franția, se decide în genere că dreptul de preferință al creditorului trece la cesionarul lui, nu însă și la noul subrogat. Veți asupra acestei controverse care, în dreptul nostru, nu și mai are ființa, Vigie, II, 1481. Pand. fr., I, 4451 urm., 4455 urm. și autoritățile citate acolo.

3) Veți *suprà*, p. 595, t. și nota 4.

4) Giorgio Giorgi, VII, 262, *in fine*.

Această lege determină, afară de o convenție contrară, monetele în care ea trebuie să se facă.

Prin aplicarea acestui principiu, am văzut că creditorul, în lipsa unei convențiuni care să determine că plata se va efectua în moneta sunătoare, nu va putea să refuze hârtia monetă, dacă ea ar avea curs forțat în locul fixat pentru efectuarea plății, chiar dacă hârtia ar fi fost substituită monetei metalice în urma convenției părților ¹⁾.

Subrogația
legală.

Subrogația legală este cârmuită tot de legea țării în care plata se face de terțiul care urmează a fi subrogat.

Această subrogație nu poate să aibă loc de cât în casurile determinate de această lege, pentru că legiuitorul a determinat în mod limitativ, în interesul creditului public, împrejurările în care ea se poate produce ²⁾.

Subrogația
convențională.

În ceea ce privește subrogația convențională consimțită de creditor (art. 1107, § 1), se admite în genere că ea constituie un contract ordinar, supus regulilor dreptului

¹⁾ Veți *suprà*, p. 495, nota 2. Cpr. T. Huc, VIII, 459. A. Weiss, *Tr. élém. de dr. internat. privé*, p. 641, n. 3 (ed. a 2-a din 1890). Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. internat. privé*, v^o *Oblig.*, 63. P. Fiore, *Diritto internazionale*, 300. Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé* (ed. a 3-a), 311, p. 613 urm. Esperson, *Journ. de dr. internat. (Clunet)*, anul 1882, p. 284. C. Aix și Cas. fr., Sirey, 72. 2. 161. Sirey, 73. 1. 97. C. Brescia (Italia). *Journ. Clunet.*, anul 1881, p. 448. — Veți însă Massé, *Dr. comm.*, I, 611. Pardessus, *Dr. comm.*, 1495 bis. Trib. Lille și C. Douai, Sirey, 72. 2. 163.

În cât privește chestiunea de a se ști dacă părțile ar putea să convie că se va ținea în socoteală diferența care represintă agiul, veți *suprà*, p. 495, unde se arată controversa, și la autoritățile citate acolo, *adde*: Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, No. 64.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 460. Despagnet, *op. cit.*, 312, p. 616. Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 69. Milhaud, *Privil. et hypoth.*, 303. P. Fiore, *op. cit.*, 303. — Veți însă Paturet, *Privil. et hypoth. en dr. internat.* (teză p. doctorat), p. 212. După acest din urmă autor, subrogația legală într'un drept de creanță garantat prin o ipotecă trebuie să fie în tot-dea-una cârmuită de legea situațiunei imobilului ipotecat (*lex rei sitæ*).

După P. Fiore (*op. cit.*, 303), subrogația comisionarului, care cumpără mărfuri pentru comitent, plătindule din banii săi (v. *suprà*, p. 620, nota 3), ar fi cârmuită de legea comisionarului, ear nu de acea a comitentului.

comun. Efectele sale se vor determina de legea care cărmuește contractul din care este născută creanța ¹⁾.

De câte ori însă subrogația rezultă dintr'un împrumut făcut de debitor, trebuie, pentru ca ea să și producă efectele sale în privința terților, să se observe legea țării în care este propusă, pentru că formalitățile prescrise de legea teritorială interesează ordinea publică și interesul obștesc. Astfel, nu s'ar putea admite, în România, o subrogație consimțită de creditor în urma plăței (art. 1107, § 1), pentru că plata o dată efectuată, terții au un drept câștigat a considera creanța ca stensă și a nu cunoaște drepturile accesorii, privilegiile, ipotecile, amaneturile, etc. ce li s'ar opune ²⁾.

Despre cesiunea bunurilor.

Cesiunea bunurilor nu constituie prin ea însăș un mod de stângere a obligațiilor. Ea nu este de asemenea o plată, ci numai un mijloc de a ajunge la o plată, cel puțin parțială; de aceea, legiuitorul se ocupă despre ea în capitoul de față, cu toate că locul ei nu este aici ³⁾.

Beneficiul cesiunii bunurilor, introdus la Romani prin legea Iulia, sub Cesar, sau sub August (nu se știe bine), numită *miserabile auxilium*, conferea debitorilor nenorociți și de bună credință mijlocul de a înlătura închisoarea ⁴⁾ și infamia care rezultau din vîndarea bunurilor lor.

La noi, constrîngerea corporală ne avînd ființă, de oare ce legea din 24 Septembrie 1864 n'a fost nici o dată pusă în aplicare, pentru că nu s'au făcut nici până astăzi casele de arest prevădute de art. 74 din sus citata lege ⁵⁾,

¹⁾ Despagnet, *op. și loco suprâ cit.* Brocher, *Dr. internat.*, II, p. 114. Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 71.

²⁾ Cpr. Despagnet, *op. și loco cit.* P. Fiore, *op. cit.*, 302. Brocher, *op. cit.*, II, p. 115. Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, 72.—Veđi însă T. Huc, VIII, 460. Milhaud, *op. cit.*, p. 294.

³⁾ Pothier nu se ocupă, cu drept cuvînt, de cesiunea bunurilor în *Tr. obligațiilor*, ci în *Tr. du droit de domaine de propriéte*, IX, 273.

⁴⁾ „*In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne iudicati detrahantur in carcerem*“. L. 1, Cod., 7, 71, *Qui bonis cedere possunt*. Veđi și Gaius, *Instit.*, III, § 78, unde se ăice: „*Bona autem veneunt ... eorum, qui ex lege Iulia bonis cedunt*“.

⁵⁾ Veđi *suprâ*, p. 511, nota 3 și t. V, p. 136, n. 5; p. 488,

cesiunea bunurilor, mai ales acea judiciară, nu are absolut nici o utilitate practică, încât legiuitorul nostru ar fi trebuit să elimineze cu desevêşire, textele privitoare la cesiunea judiciară (art. 1125—1127 C. C. și 648—653 Pr. civ.), după cum a eliminat art. 1945 fr., relativ tot la această cesiune ¹⁾, care prevede că depositarul necredincios nu este admis la beneficiul ei.

Nu se știea însă, la 1865, atunci când s'a legiferat în grabă, că legea din 12 Sept. 1864 s'a născut moartă.

Desființarea
constrângere-
rei corporale
este de ordi-
ne publică.

Constrângerea corporală, acest semn și remășiță a barbariei, după expresia unui jurisconsult italian, Lomonaco ²⁾, nefiind admisă la noi, cu toate că legea din 1864 n'a fost abrogată nici până astăzi, ci este numai cădută în desuetudine, de aici rezultă că convenția încheiată într'o țară în care acest mod de executare își are încă ființa, nu conferă creditorului dreptul de a usa de ea în România, cu toate că el a putut avea în vedere această garanție pentru executarea obligației debitorului său, pentru că desființarea acestui mijloc de constrângere este de ordine publică ³⁾.

Românul ar fi însă supus, în străinătate, acestui mijloc de constrângere, cu toate că statutul său personal nu admite asemenea măsură de rigoare, pentru că legea străină care consacră constrângerea corporală, o consideră ca o garanție necesară la executarea obligațiilor, și prin urmare, ca o măsură de interes obștesc și de ordine publică ⁴⁾.

489. Veți și tr. nostru în limba franceză, p. 51 și 347.—In Codul Andr. Donici, constrângerea corporală pentru datoriilor era admisă, însă debitorul nu putea să șadă mai mult de treizeci zile la închisoare (§ 16, capit. 8). Veți *suprà*, p. 511, nota 3, *in fine*.

¹⁾ Cpr. Baudry, III, 864. Guillouard, *Dépôt*, 107 bis. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1013, și toți autorii.

²⁾ Veți Laurent, *Dr. internat.*, VI, p. 147, No. 69. Titus Livius dicea foarte bine, în această privință, că datoriile unui om obligă bunurile, ear nu persoana sa. „*Pecunie credite, bona debitoris, non corpus obnoxium esse*“ (*Ist. rom.*, VIII, 28). Veți t. V a lucr. noastre, p. 488, n. 4.

³⁾ Despagnet, *op. cit.*, 309, p. 612. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Oblig.*, 58. P. Fiore, *Diritto internazionale*, No. 270.

⁴⁾ Veți autorii citați în nota precedentă. Art. 999 din Codul de proced. civ. grecesc este formal în această privință. Veți Félix-Demangeat, *Dr. internat.*, II, p. 233, No. 496. Cpr. art. 14. L. fr. din 17 april 1832.

Art. 1122. — Cesiunea bunurilor este abandonarea stărei sale întregi, făcută de debitorul ce nu poate plăti creditorului sau creditorilor săi. (Art. 571, 573, 974, 1123—1127 C. C. Art. 648 urm., 653 Pr. civ. Art. 284 C. com. vechiū. Art. 1265 C. fr.)

Art. 1123.—Cesiunea bunurilor e voluntară sau judiciară. (Art. 1124 urm., 1126 urm. C. C. Art. 1266 C. fr.)

Art. 1122 definește cesiunea bunurilor, ear art. 1123 o împarte în voluntară și judiciară ¹⁾. Aceste texte nu au nevoie de multe explicațiuni; vom observa numai că debitorul care face cesiunea bunurilor sale, nu abandonează proprietatea lor, ceea ce ar constitui o *datio in solutum*, ci numai posesiunea acestor bunuri. Debitorul rămâne deci proprietarul bunurilor sale, și abandonarea pe care el o face creditorilor săi le conferă numai dreptul de a le vinde spre a fi plătiți din preț, având dreptul de a percepe și veniturile până la vîndare (art. 1126).

Despre cesiunea voluntară.

Art. 1124.—Cesiunea bunurilor voluntară este acea ce se acceptă de creditorii de bună voe, și care nu are alt efect de cît acela ce rezultă chiar din stipulațiunile convențiunei încheiate între ei și debitor. (Art. 969 C. C. Art. 1267 C. fr.)

Din împrejurarea că debitorul care a făcut cesiunea voluntară a bunurilor sale, păstrează proprietatea acestor bunuri, rezultă următoarele consecințe :

1^o El poate, cît timp n'au fost vîndute, să le iee înapoi, sub îndatorirea, bine înțeles, de a'și plăti toate datoriile, dacă din o împrejurare oare care situația sa s'a îmbunătățit ²⁾;

2^o La caz când vîndarea bunurilor cesionate ar produce o sumă superioară acelei necesare spre a se plăti toate datoriile, excedentul îi va aparține ³⁾.

¹⁾ „*Bonis cedi non tantum in jure, sed etiam extra jus potest*“.
L. 9, Dig., 42, 3, *De cessione bonorum*.

²⁾ Aubry et Rau, VIII, § 781, p. 495, t. și nota 7. Baudry II, 1073. Demolombe, XXVIII, 201. Duranton, XII, 244. „*Is qui bonis cessit, ante rerum venditionem utique bonis suis non caret*“.
L. 3, Dig., 42, 3, *De cessione bonorum*. Cpr. Pothier, IX, p. 196, No. 273. Debitorul n'ar putea însă vinde bunurile cedate în detrimentul creditorilor cărora cesiunea a fost făcută. Demolombe, XXVIII, 200.

³⁾ Baudry, II, 1073. Demolombe, XXVIII, 202.

Chestiunea de a se ști dacă creditorii păstrează, în urma vândărei bunurilor cedate, dreptul de a urmări, pentru ceea ce le ar mai rămânea datorit, bunurile pe care le ar dobândi mai în urmă debitorul, atârnă de termenii în care cesiunea ar fi fost contractată. La caz de tăcere a contractului, în această privință, se decide în genere că creditorii își păstrează recursul lor ¹⁾. Renunțările, în adevăr, nu se presupun: *Renunciatio non præsimitur* ²⁾.

¹⁾ Baudry, II, 1073. T. Huc, VIII, 101, care citează în acest sens o sentință a trib. com. din Liège, cu data de 24 Nov. 1881. Demolombe, XXVIII, 204. Massé-Vergé, III, § 565, p. 441, 442. Aubry et Rau, VIII, § 781, *in fine*, p. 496, t. și nota 10.—*Contrà*. Laurent, XVIII, 232. Duranton, XII, 247.

²⁾ Veți asupra acestui principiu, Cas. rom., 9 Nov. 1899, *Curierul judiciar* din 1899, No. 45 și *Dreptul* No. 83 din acelaș an. „Considerând dice Curtea, că este de principiu că renunțările de drepturi nu se presupun; că dacă asemenea renunțări se pot face de cătră părți, ele trebuiesc să resulte din termenii contractului, sau din intențiunea comună a părților, în lipsa unui text pozitiv de lege care să le presupue de drept“.

Proprietarul
pöte, în lipsa
unei clause
prohibitive, să
închirieze a-
celaș imobil
sau imobi-
lele sale în-
vecinate la
mai mulți
locatari e-
xercitând
comerciuri
sau industrii
similare.
Controversă.

Și fiind că vorbim de decizia sus citată a Curței noastre supreme pe care am adnotat-o și admis-o în totul (*Curierul judiciar* mai sus citat), să ne fie permis de a arăta, de și nu este aici locul, că această decizie pune în principiu că, în lipsa unei stipulațiuni contrare, proprietarul poate să închirieze în parte imobilul său, sau imobilele sale învecinate, la mai mulți locatari exercitând industrii sau comerciuri similare. Tribunalul de Ilfov hotărise, ce e dreptul, contrariul, sub cuvânt că proprietarul violează obligațiunile sale și tulbură folosința locatarului când introduce în imobil un comerț sau o industrie rivală (*Dreptul* din 1899, No. 83), soluțiune care se susține de unii și în Franția (v. Aubry et Rau, IV, § 366, p. 475. Guillouard, *Louage*, 1, 136 urm., etc.); însă atât Curtea din București cât și Curtea de casație respund foarte bine, conform conclusiunelor noastre puse înaintea Curței supreme, că proprietarul fiind în drept de a se bucura și a dispune de bunul său într'un mod absolut, cu singura rezervă de a nu depăși limitele prescrise de lege (art. 480), nimic nu'l împedică de a introduce în imobil o industrie rivală, pentru că, de și el este dator, după lege, să facă pe locatar a se folosi într'un mod neîmpedecat de imobilul închiriat (art. 1420), totuși, prin această dispozițiune, legiuitorul nu a înțeles a supune pe proprietar la o altă obligație de cât aceea de a garanta

Cesiunea voluntară este un contract ordinar, o *transacțiune*, după expresia lui Pothier¹⁾, între un debitor și creditorii săi. Totul atârna deci de voința părților, ele fiind libere de a regula efectele sale așa cum înțeleg²⁾.

Beneficiul cesiunii voluntare aparține tuturor debitorilor în genere, Românilor ca și străinilor, chiar și aceora care n'ar fi nefericiți și de bună credință, care ar fi fost condamnați pentru furt sau înșălăciune, de oare ce art. 1125 C. C. și 653 Pr. civ. nu se aplică de cât la cesiunea judiciară³⁾.

Ea aparține și comercianților chiar declarați în stare de faliment, de oare ce art. 284 din vechiul Cod de comerț n'a fost reprodus în Codul de la 1887. Cesiunea bunurilor unui falit presupune însă consimțământul tuturor creditorilor. Numai în materie de concordat, majoritatea creditorilor leagă pe minoritate (art. 848 Cod. com.)⁴⁾.

Legea nu prescrie nici o formalitate specială pentru cesiunea voluntară, formalitățile prevăzute de art. 648—653 Pr. civ. nefiind aplicabile de cât la cesiunea judiciară (arg. din art. 648 Pr. civ.); de unde rezultă că ea poate avea loc atât prin un act public, cât și sub semnătură privată. Formele, ca și efectele acestei cesiuni, sunt deci cărmuite de voința părților⁵⁾.

locatarului folosința materială a localului, ear nici cum și folosul ce acesta se așteaptă a trage din exploatarea industriei sale, dacă părțile n'au convenit în acest sens. (Veți *Dreptul și C. judiciar supra citate*). Cpr. în acest din urmă sens, Baudry et Wahl, *Louage*, I, 384 urm. Laurent, XXV, 132 urm. Colmet de Santerre, VII, 169 bis II. T. Huc, X, 299, 300. Trib. Rennes, D. P. 95. 2. 378. Trib. Evreux, *Gaz. du Palais*, No. din 21 Nov. 1896. Cas. fr. D. P. 68. 1. 129. Veți și autoritățile citate într'un sens și în altul în adnotațiunea ce am făcut decisiunii suscitată a Curței noastre supreme în *Curierul judiciar*, No. 45 din 19 decembrie 1899.

¹⁾ Pothier, IX, p. 196, No. 273.

²⁾ Baudry, II, 1073. Thiry, III, 72. Demolombe, XXVIII, 186. Mourlon, II, 1031 bis. Laurent, XVIII, 229. Cas. belg. *Pasicrisie*, 82. 1. 150.

³⁾ Demolombe, XXVIII, 188.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 230, 231. Veți și *infra*, p. 660, n. 1.

⁵⁾ Demolombe, XXVIII, 191.—La Romani, cesiunea se putea face prin un trimes, sau în forma unei scrisori: „*Et suffi-*

Toți creditorii vor trebui să consimtă la cesiunea bunurilor, pentru ca contractul să le fie oposabil (art. 973). Refusul unora din ei n'ar împedea pe ceilalți de a consimți la cesiune, însă desidenții vor putea să urmărească și să vândă bunurile debitorului ¹⁾.

Cesiunea trebuie să cuprindă totalitatea bunurilor debitorului, altfel ea n'ar putea fi interpretată de cât ca o *datio in solutum*.

Părțile pot, după cum am văzut, să reguleze așa cum ele înțeleg, condițiile și efectele cesiunei.

Dacă debitorul a cedat creditorilor săi întregul său avut, pe care ei l'au primit, dând în schimb o chitanță descărcătoare (*pactum remissorium*), nu mai încapă îndoială că debitorul este în totul liberat împreună cu fidejursorii care îl garantase ²⁾. Dacă creditorii și au făcut însă rezervele lor, ei păstrează dreptul de a urmări ceea ce le mai rămâne datorit asupra bunurilor ce debitorul va putea dobândi mai în urmă ³⁾.

Despre cesiunea judiciară.

Art. 1125.—Cesiunea (*judiciară* ⁴⁾) a bunurilor este un beneficiu pe care legea îl acordă debitorului nefericit și de bună credință, căruia ca să și poată redobândi libertatea, i se permite să dea creditorilor săi înaintea justiției toate bunurile sale, și chiar în caz de stipulațiune contrară. (Art. 5, 1122 C. C. Art. 648 urm. Pr. civ. Art. 1268 C. C.).

Art. 1126.—Cesiunea judiciară nu transmite creditorilor proprietatea; ea le dă numai dreptul de a face să se vândă bunurile în folosul lor și de a le lua venitul până la vinđare. (Art. 1125 C. C. Art. 648 urm. Pr. civ. Art. 1269 C. fr.).

Art. 1127.—Creditorii nu pot refuza cesiunea judiciară de

cit per nuntium, vel per epistolam id declarari“. L. 9, Dig., 42, 3, *De cessione bonorum*.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 195. T. Huc, VIII, 101. Baudry, II, 1073. Arntz, III, 208. Aubry et Rau, VIII, § 781, p. 494, nota 1.—Excepțiunea pe care legiuitorul a făcut-o în materie de concordat, după care majoritatea creditorilor leagă pe minoritate (art. 848 Cod. com.), nu este deci aplicabilă în specie. Veđi și *suprà*, p. 659.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 101. Cas. fr. Sirey, 97. 1. 372. *Pand. Périod.* 89. 1. 449.

³⁾ T. Huc, *loco suprà cit.*

⁴⁾ Acest cuvânt este din greșală omis în textul nostru.

cât în cazurile exceptate de lege. Ea descarcă pe debitor de constrângerea corporală, nu'l liberează însă de cât până în concurență cu valoarea bunurilor lăsate în dispozițiunea creditorilor. Când bunurile nu sunt îndestulătoare, el este obligat, de va dobândi altele, să le lese și pe acestea în dispozițiunea creditorilor până la plata datoriei întregi. (Art. 1122, 1125, 1126 C. C. Art. 653 Pr. civ. Art. 1270 C. fr.).

Cesiunea judiciară, care se face prin hotărîre judecătorească (art. 651, 652 Pr. civ.), are de scop de a descărca pe debitor de constrângerea corporală. Aceasta se spune anume în art. 1125 și 1127 C. C. și a spus-o și raportorul Jaubert înaintea Tribunalului ¹⁾.

Ori, la noi, constrângerea corporală pentru datorii, a această măsură barbară, după cum o califică cu drept cuvânt jurisconsultul Lomonaco (veđi *supră*, p. 656), neavînd ființă, atît art. 1125—1127 C. C., cât și art. 648—653 din Pr. civ., care și ele se referă tot la cesiunea judiciară, după cum aceasta rezultă din art. 648 Pr. civ., nu mai au nici un sens în legea noastră și trebuiesc desființate. Cu toate acestea, proiectul de revisuire a Pr. civ., elaborat de Dl Ministru C. G. Dissescu, reproduce art. 648—653 din Pr. civ. cu mici modificări de redacție, ceea ce dovedește că redactorul proiectului nu s'a pătruns de spiritul și scopul acestor texte. Art. 650 din proiect mai face încă greșala de a reproduce vechiul text din Pr. civ., după care cererea cesiunei judiciare trebuia comunicată Ministerului public, ceea ce este în contradicție cu legea din 29 oct. 1877, care face să înceteze atribuțiile acestui funcționar de cîte ori nu sunt în cauză minori sau interdiși. De aceea, ne-am permis să atragem atenția D-lui Ministru al justiției asupra acestei anomalii, cerînd ștergerea din proiect a textelor suscitute.

Teoria ce susținem este atît de adevărată în cât, în Franția chiar, unde constrângerea corporală este menținută în materie criminală, corecțională și de simplă poliție (art. 2 L. din 22 Iulie 1867), sunt autori care susțin că textele corespunzătoare cu art. 1125—1127 din C. C. și cu art. 648—653 din Pr. civ. sunt astăzi abrogate ²⁾.

¹⁾ Veđi cuvintele raportorului citate de Laurent, XVIII, 235.

²⁾ Veđi Garsonnet, *Pr. civ.*, IV, § 875, p. 820, 821. Laurent, XVIII, 235. Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 947. Boitard et Colmet d'Aage, *Pr. civ.*, II (ed. a 15-a), p. 649, nota 2.

Prin urmare, textele menționate din Pr. civ. vor fi cu bună samă desființate în comitetul delegaților. Să ne ierte autorul proiectului, care este și amicul nostru, dacă ne am permis a'i atrage atenția în această privință. Aceasta n'am făcut-o numai în scopul de a critica, ci cu intențiunea de a aduce un folos. Recunoaștem meritele proiectului și dorim ca el să fie transformat cât mai curând în lege, însă, în acelaș timp, dorim ca el să cuprindă cât se poate mai puține anomalii și inadvertențe ¹⁾.

SECȚIUNEA II

Despre Novațiune.

Definiție.

Novațiunea (de la *novare*, a reînoi), *înoirea*, după Codul Calimach (art. 1814), *Neuerungsvertrag*, după Codul austriac (art. 1378), este substituirea unei noi datorii în locul acelei vechi ²⁾. Vechia datorie este stensă cu toate accesoriile care o garantau, privilegiile, ipotecile, amănetul, fidejusiunea, etc. (art. 1134), și înlocuită prin cea nouă, contractată în locul ei; de aceea, ea figurează cu drept cuvânt printre modurile de stângere a obligațiilor ³⁾. Ulpian dicea în acelaș sens: „*Novatio est prioris debiti in aliam obligationem, vel civilem vel naturalem, transfusio atque translatio: hoc est, cum ex precedenti causa ita nova constituitur, ut prior perimatur*“ ⁴⁾. Noua obligație ia locul celei vechi, care, servindu-i de cauză, este în realitate mai mult schimbată de cât distrusă. Cuvântul *novație* vine tocmai din această substituire a unei obligațiuni noi în locul acelei vechi:

¹⁾ Aceste observațiuni fiind publicate în No. 3 al *Curierului judiciar*, din 9 ianuar 1900, Dl senator P. Th. Misir, colegul nostru de la Universitatea din Iași, în ședința Senatului de la 15 fevr. 1900, a cerut desființarea art. 648-653 din proiect, făcându-ne distincția onore de a dice că: „autoritatea noastră fiind necontestată în materie de drept civil, trebuie să se dea studiului nostru atenția pe care o merită“. Dl. Ministru al Justiției opunându-se însă la suprimarea lor, Seatul le a votat, suprimând numai § ultim al art. 651. Vezi Monitorul oficial (desbaterile Senatului), No. 44, p. 676, col. 3.

²⁾ Această definiție este luată din Pothier, *Oblig.*, II, 581.

³⁾ Novațiunea se deosebește însă de plată, întru cât ea nu stânge o datorie de cât pentru a o înlocui cu alta. Cpr. Laurent, XVIII, 242, 322. Pand. fr., I, 5431. Vezi și p. 681.

⁴⁾ L. 1, Pr., Dig., 46, 2, *De novationibus et delegationibus*.

„*Novatio enim a novo nomen accepit, et a nova obligatione*“¹⁾.

Pentru ca să existe novație, nu este de ajuns ca obligația primitivă să fie *modificată*, ci trebuie ca ea să fie *transformată*. Astfel, nu există novație de câte ori creditorul se mărginește a stipula de la debitorul său o ipotecă, un amanet, etc., sau renunță la o garanție care garanta creanța. În asemenea cazuri, obligația rămâne aceiași²⁾.

Transformarea oblig. primitive.

Novatiunea produce în același timp două efecte: ea stânge obligația primitivă, și dă naștere la alta. Din cauza acestui îndoit efect, ea este un act cu titlu oneros, fiind că fie care parte face un sacrificiū; creditorul nu dobândește un drept nou de cât perdând pe acel vechiū, ear debitorul nu se supune unei alte obligațiuni de cât liberându-se de cea veche. Acest caracter al novațiunei face ca ea să fie o convenție unilaterală și cu titlu oneros în același timp³⁾.

Act cu titlu oneros.

Novatiunea este tot-deauna rezultatul unei convențiuni; ea nu este nici o dată opera legii⁴⁾.

Necesitatea unei conv.

Novatiunea judiciară este de asemenea necunoscută astăzi. Romanii, pe lângă novația convențională, admiteau și o novație judiciară, căci faptul de a porni un proces constituia o primă novație, ear pronunțarea hotărârii o a doua.

Novatiunea judiciară. Dreptul roman.

Această îndoită novațiune era rezultatul unei proceduri foarte complicate, care n'a lasat nici o urmă în legislațiile moderne⁵⁾.

Hotărârile judecătorești nu mai sunt deci astăzi o sursă a obligațiilor, precum erau la Romani, pentru că ele nu crează drepturi noi, ci le declară numai preexistente. Cu alte cuvinte, hotărârile judecătorești nu sunt *constitutive*, ci numai *declarative* de drepturi⁶⁾. Când deci sunt con-

Hotărârile judecătorești sunt declarative de drepturi.

¹⁾ L. 1, Pr., *in fine*, Dig., *loco cit.*

²⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 76. 1. 438. Sirey, 76. 1. 102. Baudry, II, 1078. Veđi și *infra*, p. 665, nota 2.

³⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 30 și 618.

⁴⁾ Cpr. Bufnoir, *Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 752.

⁵⁾ Boissonade, *op. cit.*, p. 17 și 618.

⁶⁾ Veđi asupra acestui principiu incontestabil, Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 262 urm. și III, p. 216 urm. Cpr. C. București și Craiova, *Curierul judiciar*, No. 2 din 1895 și *Dreptul* din 1893, No. 24. Veđi și D. P. 91. 2. 123. D. P. 94. 2. 52. D. P. 99. 2. 149 și Sirey, 99. 2. 206.—Art. 1263 face aplicațiunea acestui principiu când dice că hotărârea, care a pronunțat separarea de patrimonii între bărbat și femeie, are efect din ziua cererii în judecată.

damnat, aceasta este pentru că eram obligat de mai înainte, fie prin o convenție sau un contract, fie prin un quasi-contract, fie prin un delict sau quasi-delict, fie în fine, prin lege; hotărîrea nu adaogă nimic la obligația mea, ci constată numai existența ei anterioară. Condamnarea la cheltueli (art. 140 urm. Pr. civ.) are ea însăș o cauză anterioară judecătii, și anume culpa părții care a perdut procesul, culpă care consistă într'o acțiune sau într'o aparare temerară. Cât pentru împrejurarea că executarea se face în virtutea hotărîrei, ea n'ar fi o obiecțiune serioasă, pentru că hotărîrea nu este de cât o dovadă a dreptului preexistent, pe care ea îl constată, dovadă care constituie o presumpție legală irevocabilă (art. 1200, § ultim); ea nu constituie însă cauza sau sorgintea obligațiunii, după cum n'o constituie nici înscrisul sau mărturia în baza căreia hotărîrea a fost dată ¹⁾.

Cod. german.
Art. 414
urm.

Noul Cod german nu cunoaște adevărata novațiune din dreptul roman, care crează o datorie nouă și care există în legislațiile moderne, ci numai substituirea creditorului sau a debitorului prin strămutarea creanței sau datoriei, fără ca o obligație nouă să înlocuească pe cea veche (art. 414 urm.). Motivul acestei dispozițiuni ar fi că aceasta este mijlocul cel mai practic de a se dobîndi rezultatul la care se ajunge prin novațiune ²⁾.

Despre diversele specii de novațiune.

Art. 1128.—Novațiunea se operă în trei feluri:

1° Când debitorul contractă în privința creditorului său o datorie nouă ³⁾ ce se substituie celei vechi, care este stinsă;

¹⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 17, No. 16.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 103 și 129. Er. Lehr, *Tr. élément. de dr. civ. germanique*, II, 724 urm., 744. G. Giorgi, VII, 341 bis. Veđi și *Allgem. Landrecht für die Preussischen Staaten*, I, 14, § 399.

Inexactitate
de text.

³⁾ Textul are aerul de a ȳice că numai în cazul întâi debitorul contractează o datorie nouă. Acest mod de a se exprima este însă inexact, pentru că, în toate casurile de novațiune, există o datorie nouă. Cu toate acestea, atât Codul italian (art. 1267) cât și Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 1271) reproduc această negligență de stil. Trebuea ȳis: când părțile convin ca un nou obiect al obligațiunii să fie substituit celui d'întâi. Cpr. art. 511 din proiectul Codului japonez.

2^o Când un nou debitor este substituit celui vechi, care este descărcat de creditor;

3^o Când, prin efectul unui nou angajament, un nou creditor este substituit celui vechi, către care debitorul este descărcat (Art. 1129 urm., 1134, 1137 C. C. Art. 1271 C. fr.).

Art. 1131.—Novațiunea prin substituire a unui nou debitor, poate să se opere fără concursul primului debitor. (Art. 1093, 1128, 2^o C. C. Art. 1274 C. fr.).

După art, 1128, există trei specii de novație, și anume: 1^o Novația prin schimbarea datoriei sau a obiectului datorit (novație *obiectivă*); 2^o Novația prin schimbarea debitorului; 3^o Novația prin schimbarea creditorului (novație *subiectivă*) ¹⁾. La aceste cazuri vom adauga un al 4-le. Novația prin schimbarea cauzei obligației, și care are loc atunci când obiectul datorit rămâne același, însă părțile convin că el să fie datorit sub alt titlu sau sub altă cauză.

I. Novațiunea prin schimbarea datoriei sau a obiectului datorit.

Novațiunea prin schimbarea datoriei sau a obiectului ei (*mutata causa debendi*), are loc atunci când debitorul și creditorul rămân aceiași și numai obiectul datorit este schimbat. De exemplu: Datoria avea de obiect un lucru determinat, și părțile convin că debitorul va datori în viitor o sumă de bani, sau *vice versa*. Dacă debitorul plătește imediat alt ceva de cât ce datorește, există *datio in solutum*; dacă el se obligă a plăti alt ceva, există novațiune, vechia datorie fiind transformată în alta ²⁾.

1) Autorii numesc novația prevădută de aceste două §, no-novație *subiectivă*, prin opoziție la cea *obiectivă*, prevădută de § 1 al art. 1128. În adevăr, în cazul întâi, novația se îndeplinește prin schimbarea *obiectului*, iar în celelalte cazuri, prin schimbarea *subiectului*. Cpr. Laurent, XVIII, 242. Baudry, II, 1080. T. Huc, VIII, 104. Demolombe, XXVIII, 238. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 211 urm. Bernard, *op. cit.*, 757, 758.

2) Dar dacă substituirea unei noi datorii în locul celei vechi produce novațiune, o simplă schimbare adusă datoriei primitive, nu este suficientă pentru a o transforma în o datorie nouă și a opera novațiunea. Astfel, stipularea din partea creditorului a unei garanții reale sau personale, de ex., a unei ipotecii, a unui amanet, unui fidejutor, etc., nu produce novațiune, pentru că datoria veche a rămas aceeași. Mourlon, II, Schimbarea datoriei primitive nu constituie o novație.

Schimbarea
naturei oblig.

Se poate ca obiectul datoriei să fi rămas același și numai natura obligațiunii să fie schimbată; de exemplu: O datorie comercială a fost transformată în datorie civilă, sau *vice-versa* (cpr. art. 370, 1^o C. com.); în asemenea caz, există necontestat novație, pentru că există oare care deosebiri între obligațiile civile și acele comerciale, mai cu samă din cauza probelor și a procedurii ¹⁾.

Toată dificultatea este numai de a se ști când o datorie comercială este înlocuită prin o datorie civilă sau *vice-versa*.

Ceea ce este afară de ori ce îndoială este că schimbarea actului sub semnătură privată, care constată existența obli-

1401. G. Giorgi, VII, 392. Demolombe, XXVIII, 278. Laurent, XVIII, 278. Pand. fr., I, 5120 urm. Larombière, III, art. 1273, No. 3. Vezi și *suprà*, p. 663, text și nota 2.

De asemenea, acordarea unui termen debitorului nu constituie o novațiune, cu toate că datoria nu mai este în viitor pură și simplă, după cum era din capul locului, pentru că ea a rămas aceeași, execuțiunea ei fiind numai amânată (art. 1022). Mourlon, *loco cit.* Demolombe, XXVIII, 280. Laurent, XVIII, 276. Pand. fr., I, 5101 urm. Cas. fr. Pand. *Périod.* 87. 1. 97.

Intr'un cuvânt, schimbările care nu se referă de cât la modalitățile sau la asigurarea datoriei primitive, nu produc novațiunea, dacă părțile n'au declarat în mod neîndoielnic voința lor de a nova. Mourlon, *loco cit.*

Din cele mai sus expuse rezultă că nici concordatul consimțit într'un falit și creditorii săi, nu operează novațiunea, pentru că, prin reducerea datoriilor falitului la dividendele promise, părțile n'au înțeles, de bună samă, să schimbe natura datoriei. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 626. Em. Cuzzeri, *Il. Cod. di comm. commentato*, VII, 929. Laurent, XVIII, 277. G. Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VII, 392. Demangeat asupra lui Bravard-Veyrières, *Dr. comm.*, V, p. 430, *ad notam*. Ruben de Couder, *Dictionn. de dr. comm.*, v^o *Concordat*, No. 211. Pand. fr., *Oblig.*, I, 5112 urm. și *Faillite*, 7441. Laroque Sayssinel et Dutruc, *Formul. des faillites et banqueroutes*, I, 853. Esnault et Planquette, *Tr. des faillites et banqueroutes*, II, 453. Renouard, *Idem*, II, p. 69. Cas. fr. D. P. 92. 1. 246. D. P. 66. 1. 298. — *Contrà*. Laurin, *Cours élément. de dr. comm.*, 1142, *in fine*. Vidari, *Corso di diritto comm.*, IX, 8441, 8443. G. Giorgi, care revine asupra primei sale opiniuni într'o notă din *Foro italiano*, anul 1891. C. Paris. D. P. 71. 2. 3.

¹⁾ Laurent, XVIII, 273. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 181. Pand. fr., I, 5061.

Acordarea
unui termen
sau scurtarea
termenului
primitiv nu
constituie o
novație.

Concordat.
Controversă.

gațiunei într'un act autentic, nu constituie o novațiune, chiar dacă un terțiu ar fi intervenit pentru a constitui o ipotecă sau o altă siguranță, dacă se constată că părțile au avut intențiunea de a păstra obligațiunei caracterul el primitiv, pentru că autenticitatea este relativă numai la proba obligațiunei, și modul de dovedire a unei obligațiuni nu poate să schimbe nici natura, nici efectele sale ¹⁾).

II. Novațiunea prin schimbarea debitorului.

Novațiunea prin schimbarea debitorului, pe care nu trebuie s'o confundăm cu subrogația ²⁾, are loc atunci când obiectul datorit și creditorul rămân aceeași și numai un nou debitor se obligă către creditor, care'l acceptă, descărcând pe cel vechiū (*mutato debitore*) ³⁾.

Schimbarea debitorului poate să aibă loc în două moduri: 1^o Prin intervenția spontanee a unui terțiu care ia locul primului debitor, în care caz există *expromisiune* (*expromissio*), adică o făgăduință de plată din partea celui care se substituie altuia sau exclude pe vechiul debitor. Expromisiunea poate să aibă loc fără consimțământul vechiului debitor (art. 1093, § 2 și 1131), soluțiune care era admisă și la Romani ⁴⁾.

Expromisiune.

¹⁾ Laurent, XVIII, 274. T. Huc, VIII, 112, p. 151. Demolombe, XXVIII, 281. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 218, t. și nota 35. G. Giorgi, VII, 392. Pand. fr., I, 5063 urm. Cpr. C. Dijon. D. P. 84. 2. 121.

²⁾ În adevăr, în caz de novațiune prin schimbarea debitorului, acest din urmă este cu totul liberat către creditor, re-mânându-i numai să despăgubească pe noul debitor care s'a obligat pentru dănsul, pe când în caz de subrogație, datoria subsistă pentru debitorul primitiv cu toate accesoriile ei, și el a schimbat numai creditorul. Cpr. Pand. fr., I, 3720. Duranton, XII, 115. Veđi și *supră*, p. 590.

Deosebirea între novațiune prin schimb. debitorului și subrogația.

³⁾ Fără descărcarea debitorului primitiv nu există novațiune. C. Paris. D. P. 90. 2. 189.—Novațiunea nu există, de asemenea, dacă un nou debitor nu s'a obligat în locul celui vechiū. Trib. Epinal și C. Nancy. D. P. 98. 2. 418.

⁴⁾ „*Liberat autem me is qui quod debeo promittit, etiamsi nolum*“. L. 8, § 5, Dig., 46, 2, *De novationibus*.

Nu trebuie să confundăm expromisiunea cu fidejusiunea, căci, pe când expromisiunea liberează pe vechiul debitor, substituindu-i pe altul, fidejusiunea lasă din contra să subsiste obligația primitivă, în cât creditorul va avea doi debitori în loc de unul. Cu alte cuvinte, prin expromisiune credi-

Deosebirea între expromisiune și fidejusiune.

Delegație.

2^o Prin mandatul dat celui de al treile de cătră debitor spre a se obliga în locul lui. In asemenea caz, există *delegațiune* (art. 1132). Vezi *infra*, p. 692 urm.

Novatiunea subiectivă, prin schimbarea debitorului, va putea deci să aibă loc în două feluri : pe cale de *expromisiune* și pe cale de *delegațiune* ¹⁾.

Deoseb. între expromisiunea și delegațiunea.

Expromisiunea presupune concursul a două persoane : creditorul și expromitentul. Delegațiunea presupune concursul a trei persoane : delegantul, delegatul și delegatarul. Există, în adevăr, *expromisiune*, de câte ori un terțiu se substituie debitorului (art. 1131), iar *delegațiune*, de câte ori debitorul (delegantul) dă creditorului (delegatarului) un alt debitor (delegatul) pe care creditorul îl primește, descărcând în termeni expresi pe debitorul primitiv (art. 1132).

III. Novatiunea prin schimbarea creditorului.

Această novatiune are loc când debitorul se liberează față de creditorul său, obligându-se cătră o altă persoană arătată de dînsul. Debitorul și obiectul datorit rămân aceeași, numai creditorul este schimbat (*mutato creditore*). Exemplu : Îți datoresc 1000 lei ; după ordinul D-tale, mă oblig a plăti această sumă lui A, căruia vrei să'i faci o liberalitate. Datoria mea față cu d-ta este stînsă și înlocuită prin datoria aceleiaș sume, pe care am contractat-o cătră A. In specie, există deci novatiune prin schimbarea creditorului. Asemenea novatiune presupune substituirea unui nou creditor în locul celui vechi. Nu există deci novatiune prin schimbarea creditorului de câte ori acesta ar fi arătat numai pe cineva spre a primi datoria în locul lui. Art. 1277, § 2 din Cod. fr. o spune anume, și acest text a fost eliminat din Codul nostru, el fiind de prisos, după cum observă Marcadé.²⁾ Persoana astfel indicată de creditor nu

torul renunță la primul debitor și nu'l mai poate urmări ; pe când, prin fidejusiune, el dobîndește doi debitori în loc de unul ; creanța sa este întărită în loc de a fi stînsă. Baudry, II, 1081. T. Huc, XII, 173. Acollas, II, p. 899.

1) În cât privește sensul cuvintelor *expromittere* și *delegare*, vezi Maynz, *Dr. rom.*, II, § 293, p. 564, nota 5. Molitor, *Oblig. en dr. romain*, II, 1045.

2) Marcadé, IV, 776. Acollas (II, p. 900) dice că această dis-

va primi deci plata în numele ei personal, ci pentru creditor, al cărui mandatar ea este ¹⁾).

Novatiunea prin schimbarea creditorului are multă analogie cu cesiunea de creanță, însă ea se deosebește mai cu samă întru aceasta că, pe când novatiunea stânge vechia creanță cu toate accesoriile ei, cesiunea transferă din contra întreaga creanță cu toate accesoriile ei cesionarului. Apoi, trebuie să mai observăm că novatiunea prin schimbarea creditorului presupune neapărat consimțământul debitorului, pe când cesiunea de creanță poate să aibă loc fără consimțământul acestuia ²⁾).

Deosebirea între nov. prin schimbarea creditorului și cesiunea de creanță.

IV. Novatiunea prin schimbarea causei obligației.

Această novatiune, pe care autorii o fac să intre în cazul întâi (*suprà*, p. 665) ³⁾, are loc atunci când debitorul datorind, de ex., o sumă de bani drept prețul unei vândări sau unei locațiuni, și neputând s'o plătească, convine cu creditorul de a'i datori aceeaș sumă cu titlu de împrumut. În asemenea caz, nu s'a schimbat nici debitorul, nici creditorul, nici obiectul obligațiunei, ci numai cauza obligațiunei (*mutata causa*) ⁴⁾.

poziție este naivă. Textul fr. mai prevede încă, în § 1, că simpla arătare făcută de debitor a unei persoane care să plătească creditorului în locul lui, nu constituie o novatie. Și acest § a fost eliminat din Codul nostru, tot după Marcadé, înțelegându-se de la sine că persoana astfel indicată este un simplu mandatar al debitorului, însărcinat cu plata. Pentru ca să fie novatiune prin delegațiune, trebuie ca creditorul să fi acceptat pe terțiu ca obligat în locul debitorului. Cpr. Molitor, *Oblig., en dr. rom.*, II, 1046.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1082. Cas. fr. Sirey, 94. 1. 12. *Pand. Périod.* 94. 1. 358.

²⁾ Baudry, II, 1083. Veți și autorii citați în *Pand. fr.*, t. XV, v^o *Cession de créances*, No. 33. Cpr. și *infra*, p. 698.—In cât privește deosebirele între novatiia și subrogația, veți *suprà*, p. 590. Cpr. și *Pand. fr.*, I, 3720.

³⁾ Veți Baudry, II, 1080.

⁴⁾ Novatiunea nu va fi, în asemenea caz, folositoare creditorului, întru cât creanța lui nu va mai fi garantată prin un privilegiu (art. 1730, § 1); ea îi va fi însă favorabilă, întru cât datoria împrumutului este supusă prescripției ordinare, ear cea care rezultă din locațiune se prescrie prin cinci ani (art. 1907, § 2). Cpr. Baudry, II, 1080. Mourlon, II, 1399. Boissonade,

Imprumutul nu este singurul mijloc de a schimba cauza obligației; un deposit ar putea fi schimbat într'o datorie de bani; depositul unui corp cert ar putea fi schimbat într'un împrumut de consumație, și *vice-versa*; obligația întemeiată pe o gestiune de afaceri ar putea fi transformată într'o obligație din mandat prin ratificarea stăpânului, conform principiului: *Ratihabitio mandato comparatur* sau *œquiparatur* (L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solutionibus*), etc.¹⁾.

Novățiunea prin schimbarea cauzei ar mai exista încă atunci când bărbatul, regulând cu copiii săi moștenirea femeii sale sevêșită din viață, ar reține cu titlu de uzufruct constituit prin testament, ceea ce ar trebui să restituie acestora cu titlu de dotă. Conversiunea titlului fiind în asemenea cas perfectă, ipoteca legală, în lipsa unei reserve exprese, va fi stênsă²⁾.

Acestea sunt modurile de novățiune prevădute de lege.

Ele nu se exclud unele prin altele, ci pot fi întrunite și combinate împreună, după cum părțile vor găsi cu cale³⁾.

Art. 782.

Art. 782 C. C. prevede că dreptul de a cere separația de patrimonii nu mai poate fi exercitat de câte ori s'a făcut *novățiune* în privința creanței contra defunctului, acceptându-se pe moștenitor de debitorul său, însă se admite generalmente că cuvântul *novățiune* întrebuintat în acest text nu este luat în sensul său riguros, și că novățiunea prevădută de acest text există de câte ori creditorul a făcut cu moștenitorul sau contra lui acte care ar

op. cit., p. 620, No. 553. Cas. fr. D. P. 92. 1. 68. *Pand. Périod.* 92. 1. 65.

¹⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 621, No. 553, *in fine*. Demolombe, XXVIII, 285 urm. *Pand. fr.*, I, 5071 urm. Veđi și T. Huc, VIII, 113.

²⁾ Larombière, III, art. 1273, No. 11. *Pand. fr.*, I, 5077. Laurent, XXXI, 364 urm. Troplong, *Privil. et hypoth.*, II, p. 440, No. 576, nota 3. Martou, *Privil. et hypoth.*, IV, 1334. Aubry et Rau, III, § 264, *ter*, p. 247, 248, text și nota 83, și p. 414 din ed. a V-a. Baudry et Loynes, *Privil. et hypoth.*, II, 997. Guillaouard, *Idem*, 788, 860. P. Pont, *Idem*, I, 441. Cpr. Trib. Boulogne sur Mer. și Trib. Orange, D. P. 92. 3. 6. D. P. 93. 2. 276. Cas. fr. D. P. 92. 1. 68.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 239. *Pand. fr.*, I, 4934. Thiry, III, 74. Marcadé, IV, 748. Mourlon, II, 1400.

lăsa a se presupune că moștenitorul a fost personal considerat ca obligat către creditor, fără ca datoria moștenirii să fie presupusă stênsă prin o novație propriu disă¹⁾.

Condițiile generale cerute pentru ori ce novațiune.

Existența a două obligațiuni valide.

Ori ce novațiune presupune neapărat două obligațiuni: una, pe care novațiunea o stênge, și alta, pe care ea o substituie celei d'intâi. Am definit, în adevăr, novațiunea, după Pothier, substituirea unei noi datorii în locul celei vechi. (Vezi *suprà*, p. 662). Cu alte cuvinte, novațiunea consistă în stângerea unei obligațiuni și în crearea unei alteia, me-nite a înlocui pe cea d'intâi. Datoria nouă fiind cauza stângerei celei vechi, ear datoria veche fiind cauza formațiunii celei noi, acea veche nu s'ar stênge, dacă acea nouă nu s'ar forma, ear cea nouă nu s'ar putea forma, dacă acea veche n'ar fi avut ființă²⁾.

1° Existența unei prime obligațiuni.

Din cele mai sus expuse rezultă următoarele conse-cințe:

Dacă obligațiunea veche este inexistentă sau fără fi-ință, novațiunea nu va putea avea loc. Astfel, o obligație a cărei cauză este ilicită (art. 966), nu va putea fi no-vată prin o obligație validă, după cum o obligație validă nu va putea fi novată prin o obligație având o cauză i-licită³⁾.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 4935. Vezi și t. III a lucrării noastre, p. 583, 584. Cpr. art. 1058, 1060 Cod. Calimach.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 585. Demolombe, XXVIII, 242. Pand. fr., I, 4936. Baudry, II, 1084. Laurent, XVIII, 243, 251. Du-ranton, XII, 275. Larombière, III, art. 1271, No. 4. C. București, *Dreptul* No. 13 din 1887.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 583. Thiry, III, 75. Laurent, XVIII, 244. Baudry, II, 1085. Demolombe, XXVIII, 244. Marcadé, IV, 759, 763. Pand. fr., I, 4938. Duranton, XII, 295. Larom-bière, III, art. 1271, No. 4. Giorgio Giorgi, VII, 348. Trib. Bacău, *Dreptul* No. 60 din 1896.—Astfel, o donațiune nulă în privința formelor nu va putea fi novată, adecă confir-mată (art. 1168). Cpr. Laurent, XVIII, 244. Pand. fr., I, 4941. Cas. rom. *Curierul judiciar*, No. 22, din 16 martie 1900.

Casul în care lucrul ce face obiectul primei oblig. a perit prin caz fortuit. Novațiunea va fi de asemenea considerată ca neavenită, dacă lucrul care face obiectul primei obligațiuni, nu mai există prin caz fortuit, în momentul contractării celei de a doua. Debitorul care ar fi plătit ceva în baza obligațiunei celei noi va avea deci contra creditorului acțiunea în repetiție, pentru că, în asemenea caz, el a plătit un lucru nedatorit (art. 992 urm.). De câte ori însă pierderea lucrului va fi imputabilă debitorului, și va pune în sarcina lui o obligație în daune, această din urmă va putea servi de bază novațiunei ¹⁾.

Novarea unei oblig. condiționale. O obligație condițională poate de asemenea fi novată prin o obligație pură și simplă, pentru că obligația condițională există. Dacă condiția se îndeplinește, ea are efect retroactiv (art. 1015); dacă ea nu se îndeplinește, obligația n'a avut nici odată ființă, și prin urmare, nici novația ²⁾.

Novarea unei oblig. cu termen. În cât privește obligațiile cu termen, executarea lor fiind singură în suspensie, ear nu și existența lor (art. 1022), se înțelege că ele pot fi novate. Novațiunea, în asemenea caz, va avea loc de îndată, și de câte ori a doua obligație va fi fără termen, creditorul va putea imediat să urmărească pe debitor, cea d'întâi obligație fiind stênsă. Termenul nu se socotește adaos în a doua obligație ³⁾.

Obligații naturale. Controversă. Am vădut că numai obligațiile care au ființă pot fi

Oblig. anulabilă. O obligație anulabilă numai, poate însă fi novată, fiind că ea există și poate fi ratificată. Executarea voluntară fiind un mod de ratificare tacită (art. 1167, 1190), novațiunea echivalează cu plata, adecă cu executarea. Cpr. Thiry, III, 75. Baudry, II, 1085. Marcadé, IV, 760. Veđi și Pand. fr., I, 4942 urm.—În caz însă când obligația va fi anulată, novațiunea va fi neavenită. Baudry, Marcadé, *loco supra cit.*

1) Laurent, XVIII, 244. Demolombe, XXVIII, 243. Larombière, III, art. 1271, No. 5. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 212. Molitor, *op. cit.*, III, 1033. Pand. fr. I, 4937.

2) Pothier, II, 585. T. Huc, VIII, 105, p. 141. Thiry, III, 75. Baudry, II, 1085. Aubry et Rau, *loco cit.* Pand. fr., I, 4945 urm. Demolombe, XXVIII, 258. Laurent, XVIII, 249, 250. Larombière, III, art. 1271, No. 6. Cpr. L. 8, § 1; L. 14, § 1, Dig., 46, 2, *De novationibus*.

3) Larombière, III, art. 1271, No. 9. Duranton, XII, 302. Molitor, *op. cit.*, III, 1033, *in fine*. Pand. fr., I, 4949. Cpr. L. 5 și L. 8, § 1, Dig., 46, 2, *De novationibus*.

novate, de unde Laurent trage conclusia că obligațiile naturale nu pot fi novate, pentru că ele nu există, de vreme ce nu sunt garantate prin o acțiune ¹⁾. Obligația naturală își are însă ființă, și din lipsa de acțiune nu se poate conchide la inexistența ei. În adevăr, obligația naturală există, de oare ce acel care a plătit-o în cunoștință de cauză, nu poate să ceară plata înapoi. Faptul că debitorul poate s'o plătească dovedește că ea există, ori ce plată presupunând o datorie (art. 1092, § 1) ²⁾.

Dar dacă obligațiile naturale pot fi novate, ca unele ^{Obligații morale.} ce pot fi plătite, obligațiile pur morale sau de conștiință nu pot servi de bază unei plăți, și prin urmare, nici novațiunii ³⁾.

Aceiaș soluție este generalmente admisă și în privința ^{Oblig. rezultate din joc sau prinsoare.} datoriilor care rezultă din joc sau din prinsoare ⁴⁾.

2^o Creațiunea unei obligațiuni noi.

Pentru ca novațiunea să poată avea loc, o obligație ^{Casul în care oblig. nouă este inexistentă.} nouă trebuie să înlocuească pe cea veche. De câte ori

¹⁾ Laurent, XVII, 29 și XVIII, 245, 569 și XXVII, 217. În acelaș sens, Giorgio Giorgi, I, 57 urm. și VII, 351.

²⁾ Veđi autoritățile citate *suprà*, p. 18, nota 2, și la aceste autorități, *adde*: Larombière, III, art. 1235, No. 9 și art. 1271, No. 10. Baudry et Wahl, *Jeu et pari*, 102. Cpr. L. 1, § 1, Dig., 46, 2, *De novationibus*, unde se ăice: „*Non interest qualis prăcessit obligatio, seu civilis, seu naturalis, qualiscunque sit, novari potest*“.

³⁾ T. Huc, VIII, 105. Veđi și *suprà*, p. 18.

⁴⁾ Cpr. autoritățile citate *suprà*, p. 17, nota 4, și *adde*, în acelaș sens: T. Huc, XI, 309. Pand. fr., I, 4939 și decisiile citate acolo. Guillouard, *Jeu et pari*, 67. Baudry, III, 882. Arntz, IV, 1437. Baudry et Wahl, *Jeu et Pari*, 102. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, p. 462, nota 14. Colmet de Santerre, VIII, 178 bis I. Jurisprudența este în acelaș sens. Veđi D. P. 86. 1. 305. D. P. 89. I. 145. Sirey, 89. 1. 10. *Pasicrisis belge*, 92. 2. 17 și 95. 2. 216. — Veđi însă C. Paris. Sirey, 83. 2. 57. Veđi și Laurent (XXVII, 217), care ăice că acei cari admit novațiunea obligațiilor naturale ar trebui, pentru a fi logici, să admită și novarea datoriilor provenite din joc sau din prinsoare. La aceasta se răspunde însă că aceste obligațiuni au o cauză reprobată de lege. Cpr. C. Limoges, Répert. Dalloz, *Jeu et pari*, 50, nota 1.

deci, obligația nouă va fi radical nulă, sau mai bine zis inexistentă, novațiunea va fi cu neputință ¹⁾).

Casul când oblig. nouă este numai anulabilă. Controversă.

Dacă a doua obligație, în loc de a fi inexistentă, este numai anulabilă, precum ar fi, de ex., în cazul în care ea ar fi fost contractată de un minor sau de o femeie măritată neautorisată, această obligație având ființă, novațiunea va avea loc, de câte ori nulitatea ei nu se va cere. Dacă însă obligația nouă va fi anulată, chestiunea este controversată. Unii susțin că, în toate cazurile, prima obligație rămâne stînsă, stîngerea acestei obligațiuni rezultând din renunțarea creditorului. Din împrejurarea că noua obligație n'a putut să se formeze, nu trebuie să se concludă, dic acești autori, că vechia obligație nu s'a stîns, pentru că creditorul a putut să aibă intențiunea de a renunța la dînsa, cu toată nulitatea obligațiunei celei noi ²⁾).

Se poate, ce e dreptul, ca să fie astfel, și va fi, în adevăr, când se va dovedi că creditorul, cunoscînd cauza nulității obligațiunei celei noi, s'a mulțămît cu dînsa, ceea ce poate să deie operației un caracter aleator. Dacă însă această dovadă nu este făcută, anularea obligației celei noi va face ca novația să fie neavenită, și obligația primitivă să rămăe în picioare ³⁾).

Aceiaș soluție este admisibilă în caz când a doua obligație ar fi contractată de un al treilea ⁴⁾).

Casul când oblig. nouă este condițională.

Dacă a doua obligație este condițională, novațiunea va fi și ea condițională, și prin urmare neavenită, de câte ori condiția nu se va îndeplini, afară de cazul în care părțile ar fi înțeles a înlocui o obligație certă prin o obligație necertă de o valoare superioară, ceea ce implică o operație aleatorie ⁵⁾).

¹⁾ Baudry, II, 1085. Thiry, III, 75. Pand. fr., I, 4954, 4955. Laurent, XVIII, 252. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 213. Marcadé, IV, 763. Trib. Bacău, *Dreptul* No. 60 din 1896.

²⁾ Larombière, III, art. 1272, No. 2. Duranton, XII, 282. Cpr. L. 1, § 1, Dig., 46, 2, *De novationibus* și *Instit.*, III, 29, *Quibus modis obligatio tollitur*, § 3.

³⁾ T. Huc, VIII, 106. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 215, t. și n. 23 și 24. Demante, V, 220 bis II. Laurent, XVIII, 254. Demolombe, XXVIII, 250 urm. Baudry II, 1085. Mourlon, II, 1407. Pand. fr., I, 4957 urm.

⁴⁾ Veți autorii citați în nota precedentă.

⁵⁾ Pothier, II, 586. T. Huc, VIII, 106. Thiry, III, 75. Aubry et

Capacitatea părților contractante.

Art. 1129.—Novațiunea nu se operă de cât între persoane capabile. (Art. 950, 952 C. C. Art. 1272 C. fr.).

La Romani și în teoria lui Pothier (II, 590 urm.), capacitatea pentru a face o novațiune era acea cerută pentru a primi plata, fiind că acel care novează primește ca plată noua obligațiune. Codul actual a respins însă această teorie, și cu drept cuvânt, pentru că creditorul care primește plata, primește ceea ce i se datorește; pe când creditorul care face o novație, nu primește ceea ce stipulase, ci renunță la beneficiul primei obligațiuni; de unde rezultă că el va fi în pagubă de câte ori obligația cea nouă va fi mai puțin favorabilă de cât cea veche. Novațiunea fiind deci cu totul altă ceva de cât plata, capacitatea cerută pentru primirea plății nu poate fi suficientă pentru a face o novațiune ¹⁾).

Pentru ca creditorul să poată face o novațiune, trebuie deci să fie capabil de a dispune de creanță, fiind că el renunță la beneficiul vechii obligațiuni, pe care o înlocuește prin cea nouă; de unde rezultă că cocreditorul solidar care are capacitatea de a primi plata, nu poate să noveze creanța în cât privește plata celorlalți cocreditori ²⁾).

Aceiaș soluție este aplicabilă în privința unuia din debitorii unei obligațiuni indivisibile ³⁾).

În cât privește chestiunea de a se ști dacă episcopul poate să facă o novațiune, ea este controversată. După o părere, novațiunea ar fi permisă, fiind că, pe de o parte, el are capacitatea de a primi ceea ce se datorește minoru-

Nov. creanței solidare.

Nov. unei oblig. indivisibile.

Episcopul poate el să noveze?
Controversă.

Rau, *loco cit.*, p. 213. Murlon, II, 1409. Demolombe, XXVIII, 258. Laurent, XVIII, 254. Baudry, II, 1085. Pand. fr., I, 4963. Cas. fr. D. P. 54. 1. 347. Cpr. L. 14, Dig., 46, 2, *De novationibus et delegationibus*.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 255. Pand. fr., I, 4966.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 171, text și nota 3, și la autoritățile citate acolo, *adde*: Pothier, II, 591. Thiry, III, 21 și 75. Pand. fr., I, 197 și 4968. Baudry, II, 1086. T. Huc, VII, 304 și VIII, 107. Laurent, XVII, 269 și XVIII, 256. Demolombe, XXVI, 183 și XXVIII, 263. G. Giorgi, I, 110, 116 și VII, 406.

³⁾ G. Giorgi, VII, 406, *in fine*.

lui, ear pe de altă parte, are dreptul de a întrebuința su-
mele primite ¹⁾. Părerea contrară este însă mult mai juri-
dică, pentru că, prin novațiune, epitropul dispune de drep-
turile minorului, drept pe care el nu'l are, după lege ²⁾.

Novarea din
partea băr-
batului în
calitate de
administra-
tor legal a
averei dotale.

După rigoarea principiilor, ar trebui deci să decidem
că nici bărbatul, în calitatea sa de administrator a ave-
rei dotale, n'ar putea să noveze creanțele dotale, de cât
atunci când această creanță ar consta în obiecte determi-
nate prețeluite, care au devenit proprietatea lui (art. 1245).

Cu toate acestea, soluția contrară este generalmen-
te admisă și se decide că bărbatul ar putea, în toate ca-
surile, să noveze creanțele dotale ale femeii, pe respon-
sabilitatea sa, pentru că novațiunea ar fi câte o dată sin-
gurul mijloc de a trage foloase din o creanță dubioasă ³⁾,
soluțiune care era admisă și în vechiul drept francez ⁴⁾.

Novarea din
partea usu-
fructuarului
unei creanțe
sau unei
rente.

Usufructuarul unei creanțe sau unei rente nu poate însă
s'o noveze fără învoirea nudului proprietar, pentru că el
are numai dreptul de folosință și de administrație, nu însă
și dreptul de înstrăinare, care nu 'i se cuvine de cât în
caz de quasi-usufruct (art. 526) ⁵⁾.

Novarea din
partea unui
mandatar
general.

Ce trebuie să decidem în privința unui mandatar ge-
neral (*procurator omnium bonorum*)? Pothier întemeinduse
pe dreptul roman ⁶⁾, admitea și doctrina admite și astăzi,

¹⁾ T. Huc, III, 383 și VIII, 107. Demolombe, VII, 668 și XXVIII, 265. Larombière, III, art. 1272, No. 4. „*Tutor potest novare, si hoc pupillo expediat*“. L. 20, § 1, Dig., 46, 2, *De novationibus*.

²⁾ Laurent, XVIII, 256. Veți și sistemul intermediar a lui Aubry et Rau (IV § 324, p. 214, 215), după care, epitropul ar putea să facă novațiunea sub răspunderea sa, de câte ori ar fi vorba de o creanță chirografară negarantată prin nici o siguranță specială. Cpr. în acelaș sens, Magnin, *Minorités*, II, 1095. Fréminville, *Idem*, I, 264, 5^o. Veți asupra acestei controverse, Pand. fr., *Oblig.*, I, 4969. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 960.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 592. Rodière et Pont, *Tr. du contrat de mariage*, III, 1862. Veți și Larombière, III, art. 1272, No. 4.

⁴⁾ Pand. fr., *Mariage*, II, 9136.

⁵⁾ Demolombe X, 321. Laurent, VI, 414. Aubry et Rau, II, § 230, p. 491 și p. 696 din ediția 5-a. Pand. fr., I, 4972. Cpr. C. Bordeaux, Sirey, 48. 2. 183. Trib. Loudun, *Dreptul* din 1881, No. 24. Veți și t. II a lucr. noastre, p. 567.

⁶⁾ L. 20, § 1, Dig., 46, 2, *De novationibus*.—Este însă de observat că, la Romani, acel care avea dreptul de a primi

după densus, că mandatarul general al creditorului poate să facă novațiune, nu însă și mandatarul investit numai cu dreptul de a primi plata de la debitor, pentru că mandatul acestuia fiind limitat, *non debet egredi fines mandati* ¹⁾.

Din cele mai sus expuse rezultă că un *adjectus solutionis gratia*, nu are facultatea de a consimți o novațiune ²⁾.

Până acum n'am vorbit de cât de creditor; din art. 1129 rezultă însă că și debitorul trebuie să fie capabil de a se obliga, fiind că el contractează o nouă obligație ³⁾. Capacitatea debitorului.

În ori ce caz, partea care a fost incapabilă va putea singură să propue incapacitatea și să ceară anularea novațiunii (art. 952); de unde rezultă că novația consimțită de un incapabil va rămâne validă, dacă partea în drept nu propune nulitatea ⁴⁾. Art. 952.

Voința de a nova (animus novandi).

Art. 1130.—Novațiunea nu se presupune. Voința de a o face trebuie să rezulte evident din act. (Art. 1132 urm. Art. 1273 C. fr.).

Prin novațiune, creditorul renunță, după cum am vădut, la creanța primitivă; ori, fiind de principiu că renunțările nu se presupun ⁵⁾, din împrejurarea că creditorul a înțeles să dobândească o nouă creanță nu se poate trage conclusia neapărată că el a înțeles să renunțe la cea veche; de aceea, art. 1130 statornicește principiul că voința de a face o novațiune nu se presupune și că ea trebuie să rezulte neîndoios din act, adecă din convențiune ⁶⁾.

plata, putea în genere să noveze: *Cui rectè solvitur, is etiam novare potest.* L. 10, Dig., *loco cit.*

- 1) Pothier, II, 592. Molitor, *op. cit.*, 1031. Demolombe, XXVIII, 266. Pand. fr., I, 4971. Larombière, III, art. 1272, No. 4. G. Giorgi, VII, 406.
- 2) G. Giorgi, *loco cit.*, Molitor, III, 1031. Vezi în privința aceluia *adjectus solutionis gratia*, *suprà*, p. 462, text și nota 2.
- 3) Astfel, comerciantul declarat în stare de faliment, nu poate să se oblige, în urma încetării plăților, prin novațiune. A-ultim C. com. Art. 720, § semenea obligație ar fi nulă față cu masa creditorilor (art. 720, § ultim Cod. com.). Vezi asupra acestui text, Calamandrei, *Del fallimento*, I, p. 149 urm. Cuzzi, *Il Cod. di comm. commentato*, VII, p. 145 urm.
- 4) Cpr. Thiry, III, 75. Pand. fr. I, 4973. Laurent, XVIII, 258. Duranton, XII, 279. Demante, V, 220 bis II.
- 5) Vezi *suprà*, p. 658, text și nota 2.
- 6) Acest principiu este admis și în materie comercială; nu-

Primirea unor efecte negociabile p. o datorie anterioară, nu cuprinde o novație. Controversă.

Prin aplicatiunea acestui principiu, jurisprudența decide, cu drept cuvânt, că primirea de către creditor, chiar fără rezervă, a unor efecte negociabile subscrise pentru o datorie anterioară, nu constituie de cât un mod de plată ear nu o novațiune. Astfel, în ipoteza de mai sus, dacă presupunem că cumpărătorul unui imobil, în loc de a plăti vîndătorului prețul în bani, a subscris niște bilete la ordinul său, nu există novațiune, în cât privilegiul vîndătorului nu va înceta de a avea ființă ¹⁾).

Prelungirea termenului.

Simpla prelungire a termenului de plată nu constituie de asemenea o novațiune ²⁾).

Voința de a nova poate fi tacită.

Din împrejurarea că novațiunea trebuie să resulte în mod neîndoelnic *din act*, după cum se exprimă art. 1130, n'ar trebui să credem că ea trebuie să fie constatată prin un act scris, pentru că ea nu este un act solemn și nici nu era vre o rațiune ca să se deosebească în această privință, de celelalte moduri de stîngere ale obligațiilor. Prin *act*, legiuitorul înțelege aci *id quod actum est*, adică con-

mai proba diferă. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 41 și VII, 541. Veđi *infră*, p. 679. Astfel, forma comercială, dată convențiunei intervenită între părți, este indiferentă, de câte ori intențiunea de a nova nu resultă în mod clar din convenție sau din diferitele împrejurări ale causei. Trib. Paris, 24 Nov. 1885, *Pand. fr.*, I, 5000.

- 1) Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* No. 29 din 1884. Cas. fr. D. P. 79. 1. 71. Sirey, 79. 1. 301. Trib. reg. superior din Carlsruhe, *Pand. Périod.* 87. 5. 35. Trib. Tours, *Gaz. Trib.* din 18 Nov. 1898. C. Alger, D. P. 97. 2. 301. Baudry, II, 1086. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 988 urm. *Pand. fr.*, I, 5133. Laurent, XVIII, 283. Demolombe, XXVIII, 297. Larombière, III, art. 1273. No. 8. T. Huc, VIII, 113. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 218. Marcadé, IV, 768. Martou, *Privil. et hypoth.*, II, 470, 552. Troplong, *Privil. et hypoth.*, I, 199 bis.—*Contră*. Duranton, XII, 287. C. Lyon, Sirey, 34. 2. 29.
- 2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 273. Bulet. 1888, p. 113. Cas. fr. *Pand. Périod.* 87. 1. 97. *Pand. fr.*, I, 5101. Demolombe, XXVIII, 280.—Tot astfel nu există novațiune, dacă datoria a fost numai mărită sau micșurată, dacă siguranțele date din capul locului au fost modificate, dacă specia de obligație a fost schimbată, etc., ci trebuie ca intenția de a nova (*animus novandi*) să fie clar exprimată de părți, fie chiar și tacitamente, sau ca a doua obligație să fie neapărat incompatibilă cu cea d'întăi. Cpr. Cas. fr. D. P. 76. 1. 438 și Sirey, 76. 1. 102. D. P. 78. 1. 300 și Sirey, 78. 1. 415.

venția părților (argum. *a contrario* din art. 1132) ¹⁾. Prin urmare, nu este nevoie ca voința de a nova să fie expresă sau formulată în termeni sacramentali ori echipolenți, fiind destul ca ea să rezulte în mod clar și neîndoelnic din termenii convențiunii sau din împrejurările cauzei, fie chiar și în mod tacit ²⁾.

Naște însă întrebarea: cum se va putea dovedi intențiunea de a nova? Legea neregulând acest punct într'un mod special, se va aplica dreptul comun, ceea ce însemnează că dovada testimonială și simplele presumpțiuni nu vor fi admisibile de cât atunci când va fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei, sau când va exista un început de dovadă scrisă ³⁾.

În materie comercială însă, dovada testimonială și presumpțiunile vor putea fi admise, independent de ori ce început de dovadă scrisă (art. 46 C. com.) ⁴⁾.

Dovedirea intenției de a nova. Aplicarea dreptului comun.

Materie comercială. Art. 46 C. com.

- ¹⁾ După art. 1132, delegațiunea prin care un debitor dă creditorului un alt debitor ce se obligă cătră dânsul și pe care acest din urmă îl primește, nu operă novațiune, dacă creditorul n'a declarat expres (*expressis verbis*) că descarcă pe debitorul care a făcut delegațiunea. Va să dică numai în caz de delegațiune, declarațiunea de novare din partea creditorului trebuie să fie *expresă*; în celelalte cazuri, ea poate fi și tacită. Cpr. Baudry, II, 1086, *in fine*. Veți și *infra*, explic. art. 1132, p. 694.
- ²⁾ Marcadé, IV, 764. Thiry, III, 75. Baudry, II, 1086. Demolombe, XXVIII, 269. Laurent, XVIII, 260. Pand. fr., I, 4981 urm. Mourlon, II, 1404. T. Huc, VIII, 108. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 217, t. și nota 28. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 93. 1. 70. Trib. Figeac, *Pand. Périod.* 95. 2. 341. C. Nancy, D. P. 96. 2. 182. C. București, *Dreptul* No. 48 din 1885.—După o constituție a lui Justinian (L. 8 Cod., VIII, 42, *De novationibus*), intențiunea de a nova trebuia să fie declarată în mod expres (*specialiter*), însă această dispoziție n'a fost urmată nici în dreptul vechi francez, după cum atestă Pothier (II, 594). Cpr. Larombière, III, art. 1273, No. 1. Laurent, XVIII, 260, p. 279.
- ³⁾ Baudry, II, 1086. T. Huc, VIII, 110, *in fine*. Pand. fr., I, 4994. Demolombe, XXVIII, 270. Laurent, XVIII, 260, 261. Larombière, III, art. 1273, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 217, t. și n. 29. Cas. fr. *Pand. Périod.* 89. 1. 266. Sirey, 89. 1. 72. D. P. 94. 1. 60. Cas. belg. *Pasicrisie*, 42. 1. 15. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1895, p. 599.
- ⁴⁾ Pand. fr., I, 4999. Laurent, XVIII, 262. Lyon-Caen et Re-

Deosebire între novațiune și delegația.

Faptele însă și presumpțiile din care rezultă novațiunea trebuie să dovedească în mod clar și neîndoelnic intențiunea părților; altfel novațiunea n'ar avea loc ¹⁾).

Art. 1169.

Partea care se pretinde liberată va trebui să dovedească existența novațiunei ce ea invoacă (art. 1169). Dacă intențiunea părților este îndoelnică, ambele obligațiuni vor fi cumulate, în loc de a fi înlocuite una prin alta ²⁾).

Intențiunea părților e o chestie de fapt.

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă, în lipsa unor termeni expresi, intențiunea părților de a nova rezultă sau nu în mod îndestulător, aceasta este o chestiune de fapt, care atârnă de împrejurări ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, după termenii convențiunei și diferitele împrejurări ale cauzei ³⁾).

Dreptul de control al Curței de casație.

Dar dacă instanțele de fond constată și interpretează într'un mod suveran faptele și actele din care părțile fac să rezulte intențiunea lor de a nova, nu mai puțin adevărat este că aparține Curței de casație dreptul de a controla și de a verifica de ce natură sunt faptele și împrejurările pe care judecătorii fondului se întemeiază spre a admite novațiunea, și de a cerceta în drept dacă faptele, așa cum ele sunt stabilite, întrunesc caracterele legale ale novațiunei. Această soluțiune, singură juridică, a fost consacrată atât de Curtea noastră supremă, cât și de Curtea de casație din Franția ⁴⁾).

nault, *Droit comm.*, III, 41. Cpr. Cas. fr. și C. Angers, D. P. 54. 1. 348. D. P. 89. 5. 327. No. 8. D. P. 69. 2. 8.

¹⁾ Trib. Buorgoin, 25 Ianuar 1889. Pand. fr., I, 5001.

²⁾ T. Huc, VIII, 110, *in fine*. Pand. fr., I, 4975.

³⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 32. 1. 859. D. P. 54. 1. 437. D. P. 55. 1. 159. *Pand. Périod.* 93. 1. 70. D. P. 96. 1. 472. *Pand. Périod.* 97. 1. 32. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1885, p. 163. Bulet. 1890, p. 1431. Vezi și decisiile citate de Crépon, *Pourvois en cassation*, III, 865 urm. Cpr. Duranton, XII, 284. Pand. fr., I, 5006 urm. Baudry, II, 1086.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1885, p. 702. Bulet. 1891, p. 1045. Cas. fr. D. P. 67. 1. 433 și Sirey, 68. 1. 70. D. P. 84. 1. 286. D. P. 85. 1. 281. D. P. 87. 1. 269. *Pand. Périod.* 87. 1. 97. Sirey, 92. 1. 59. Pand. fr., I, 5013 urm. Demolombe, XXVIII, 271. Laurent, XVIII, 263. Marcadé, IV, 771. Larombière, III, art. 1271, No. 3. Crépon, *Pourvois en cassation*, III, 865 urm. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 221. T. Huc, VIII, 110.

Efectele novațiunii.

Principii generale.

Efectul novațiunii este, dice Pothier (II, 599), de a stînge prima obligațiune, ca și cum ea ar fi plătită. Intre novațiune și plată există însă această deosebire că, în momentul stîngerii datoriei primitive, o nouă obligațiune ia locul acelei vechi ¹⁾. Datoria cea nouă nu are însă nici natura, nici efectele celei vechi. Astfel, în privința chestiunii de a se ști dacă noua datorie este productivă de dobîndă și de ce dobîndă anume, nu se va avea în vedere datoria veche, care este stînsă. Această chestiune se va decide exclusiv după condițiile în care datoria nouă a fost contractată.

Deci, dacă o datorie comercială a fost substituită celei civile, dobînda va fi cea comercială, adică 6 0/0, după cum ea va fi cea civilă, 5 0/0, dacă, din contra, o datorie civilă a fost substituită celei comerciale ²⁾.

Datoria veche va rămînea stînsă și ea nu va renaște, chiar dacă creditorul n'ar putea să aducă la îndeplinire noua obligație a debitorului său, sau dacă ea ar fi în urmă anulată ³⁾, pentru că novațiunea este pusă pe aceiaș treaptă cu plata, și datoria veche este considerată ca plătită, de vreme ce este înlocuită prin alta valabil contractată. *Obligatio semel extincta non reviviscit*. Inexecutarea obligațiunii noi n'ar putea să redea viață celei vechi de cât în baza unei condițiuni resolutorie stipulate în contractul de novațiune, pentru cazul când obligația nouă n'ar putea fi adusă la îndeplinire. Nimic n'ar împedea, în adevăr, pe creditor de a stipula asemenea clausă, care ar fi validă în virtutea libertății convențiilor (art. 969), pentru că creditorul poate să nu renunțe la prima sa creanță de cât sub condițiunea de a putea fi plătit prin executarea celei de a doua ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 242, 322. Pand. fr., I, 5431. Veđi și *supră*, p. 662, nota 3.

²⁾ Laurent, XVIII, 322. Pand. fr., I, 5431. Demolombe, XXVIII, 333.

³⁾ Dacă însă obligația cea nouă ar fi radical nulă, sau mai bine đis *inexistentă*, novațiunea n'ar avea loc. Thiry, III, 76. Veđi și *supră*, p. 673, 674.

⁴⁾ Demolombe, XXVIII, 334, 335. Pand. fr., I, 5433, 5435.

Stângerea
privilegiilor
și ipotecelor
care garan-
tau vechia
creanță.
Controversă.

Din cele mai sus expuse rezultă că novațiunea operată prin o *datio in solutum*, stânge cu desăvârșire, afară de cazul unei rezerve contrare, privilegiile și ipotecile care garantau vechia creanță, și că aceste siguranțe nu vor renaște nici în cazul în care creditorul ar fi evins din lucrul primit drept plată. Art. 1683 prevede, în adevăr, că dacă creditorul primește de bună voe un imobil sau alt lucru în plata datoriei principale (*datio in solutum*), fidejutorul rămâne liberat, chiar când creditorul a fost evins din acel lucru, dispoziție care dovedește, după cum au spus-o anume oratorii Guvernului și ai Tribunalului ¹⁾, că evicțiunea obiectului primit în plată nu face să renască vechia obligațiune, stînsă în mod definitiv prin novațiune, ci poate numai să deschidă în folosul creditorului o nouă acțiune, lipsită însă de accesoriile creanței primitive ²⁾.

Larombière, III, art. 1278, No. 5 și 1281, No. 4. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 221. Demante, V, 228 bis III.

¹⁾ Veși Locré, *Législ. civile*, t. XV, p. 330, No. 24; p. 349, No. 27 și p. 388, No. 30.

²⁾ Veși în acest sens, Aubry et Rau, III, § 292, *ab initio*; p. 486 și p. 812 din ed. a V-a, text și nota 4; t. IV, § 324, p. 221. Laurent, XVIII, 323 și XXXI, 363. Arntz, IV, 1914. Colmet de Santerre, IX, 161 bis II. Demolombe, XXVIII, 288—293. Baudry et Loynes, *Privil. et hypoth.*, III, 2251. Larombière, III, art. 1278, No. 6. Grenier, *Hypoth.*, II, 502. André, *Tr. pratique du régime hypothécaire* (Paris, 1886), 108. Duranton, XII, 82. Pand. fr., I, 5438.—*Contrà*. P. Pont, *Privil. et hypoth.*, II, 1230. Martou, *Idem*, IV, 1336. Troplong, *Hypoth.*, IV, 847 urm. G. Giorgi, VII, 304. Mourlon, III, 1666. Acești autori, întemeinduse pe autoritatea lui Domat (*Lois civiles*, III, tit. 1, S-a VII, No. 6), consideră *datio in solutum* ca neavenită în caz când primitorul plăței ar fi evins din lucrul primit, sub cuvânt că darea în plată n'ar opera de cât o stângere condițională, subordonată transferării definitive a proprietății obiectului dat în plată.

Dreptul
roman.

Această chestiune era controversată și în dreptul roman, căci, pe când Marcian susținea că evicțiunea face să renască vechia datorie, *manet pristina obligatio* (L. 46, Pr., Dig., 46, 3, *De solutionibus*), Iulian voea din contra ca vechia obligație să rămăie stînsă (L. 24, Pr. Dig., 13, 7, *De pigneratitia actione*). Aceiaș contradicere există și în constituțiile împărătești. Cpr. L. 8, Cod., 7, 45, *De sententiis et interlocutionibus omnium judicum*; L. 4, Cod., 8, 45, *De evictionibus*). Veși asupra acestor texte Troplong, *op. cit.*, 849

Efectele novațiunii în privința privilegiilor și ipotecelor.

Art. 1134.—Privilegiile și ipotecele creanței celei vechi nu le are și creanța ce-i este substituită, afară de cazul când creditorul le a rezervat expres. (Art. 1128, 1135, 1137, 1153, 1800, 1^o C. C. Art. 1814 C. Calimach. Art. 1278 C. fr.).

Art. 1135.—Când novațiunea se operă prin substituirea unui nou debitor, privilegiile și ipotecele primitive ale creanței nu pot trece asupra bunurilor noului debitor. (Art. 1091, 1128, 1136 urm. C. C. Art. 1279 C. fr.).

Art. 1136.—Când novațiunea se operă între creditor și unul din debitorii solidari, privilegiile și ipotecele vechei creanțe nu se pot reserva de cât asupra bunurilor celui care contractă noua datorie. (Art. 1047, 1131, 1137, 1769 C. C. Art. 1280 C. fr.).

Novațiunea făcând parte din modurile de stângere ale obligațiilor (art. 1091), obligația novată, adică cea primitivă, este stînsă ca și cum ar fi fost plătită; și fiind că obligația principală este stînsă, se înțelege că vor fi stînsse și accesoriile sale, privilegiile, ipotecile (art. 1134, 1800, 1^o)¹⁾, fidejusiune (art. 1137, § 2), etc.

Acesta fiind principiul statornicit de lege, garanțiile care asigurau vechia creanță ar fi trebuit să fie stînsse pentru tot-deauna, rămânând ca debitorul să constituie altele pentru noua datorie. Cu toate acestea, prin derogare de la dreptul comun, legea permite părților, *utilitatis causa*, de a conveni, *prin o clausă expresă*²⁾ și prin însuș contrac-

urm. G. Giorgi, VII, 301. Aceiaș controversă exista și în dreptul vechi francez. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 406, 594 și *Vente*, III, 604. Demolombe, XXVIII, 291. Pand. fr., I, 5438.

¹⁾ „*Novatione legitime facta, liberantur hypotheca et pignus, usura non currunt*“ . L. 18, Dig., 46, 2, *De novationibus*. Vezi și L. 11, § 1, Dig., 13, 7, *De pigneratitia actione*, citată textual *infra*, p. 684, nota 2.

²⁾ În acest caz însă, ca și în altele de asemenea natură, nu se cere ca părțile să întrebuinteze termeni sacramentali, fiind suficient ca voința lor de a întinde la noua creanță garanțiile care asigurau pe cea veche să resulte neîndoelnic din *act*, după cum se exprimă art. 1130, adică din convenția lor.

Astfel, de câte ori novațiunea se îndeplinește prin substituirea unei noi creanțe acelei vechi, fie prin schimbarea obiectului obligațiunii, fie prin schimbarea titlului ei, creditorul n'are de cât să declare că actual are loc *fără novație*. Aceste cuvinte nu pot să însemneze alt ceva de cât că debitorul va continua a fi obligat sub acelaș titlu și sub

Ce însemnează clauza fără novație.

tul sau actul de novațiune, după cum se exprimă Pothier¹⁾, ca privilegiile și ipotecile care garantau vechia creanță să garanteze și pe cea nouă, soluțiune care era admisă și în Codul Calimach²⁾.

Aceasta n'ar trebui însă să se înțeleagă, raționalmente vorbind, de cât pentru ipotecile convenționale nu însă și pentru privilegiile, căci nu se vede cum ele ar putea fi transportate de la o creanță la alta, atunci când știut este că privilegiul atârnă de natura și calitatea creanței (art. 1722), și că afară de excepția prevădută de art. 1686—1688, în privința creditorului amanetar, el nu poate fi creat prin convenția părților³⁾. Aceasta este atât de adevărat în cât un autor acuză legiuitorul de eroare⁴⁾. Cu toate acestea, legea fiind formală, creditorul va putea să și reserve privilegiile, ipotecile convenționale și chiar acele legale⁵⁾, care garantau vechia creanță, însă numai atunci când novația va avea loc prin schimbarea obiectului, fără schimbarea debitorului, pentru că, în asemenea caz, a doua

aceleași garanții privilegiate sau ipotecare, ca și în trecut. Cpr. Pothier, II, 595. Larombière, III, art. 1278, No. 12. Pand. fr., I, 5453. Demolombe, XXVIII, 345. Toullier D. IV, partea I, 281. Cpr. T. Huc, VIII, 115. Laurent, XVIII, 265. Cas. fr. D. P. 56. 1. 25.

1) Pothier, II, 599.—Deci, dacă reservele nu ar fi fost făcute prin însuși actul de novațiune, siguranțele care garantau vechia creanță ar fi definitiv stênse și n'ar putea fi reinviolate. Baudry, II, 1088. Demolombe, XXVIII, 344. Pand. fr., I, 5452. G. Giorgi, VII, 424. Marcadé, IV, 781, *in fine*. Cpr. L. 30, Dig., 46, 2, *De solutionibus*. Vezi și art. 1107, § 1, *suprà*, p. 601 urm., după care și subrogația consimțită de creditor trebuie să fie făcută într'un timp cu plata.

Art. 1814 C.
Calimach.

2) „Driturile chizeșiei, a amanetului și altele, țice art. 1814 din Codul Calimach (1378 C. austriac), care sunt unite cu cea de mai înainte principală îndatorire, se stâng prin *invoire* (novație), dacă alcătuitoarele părți n'au hotărât alt ceva pentru aceste îndatoriri“. „*Novata autem debiti obligatio, pignus perimit, nisi convenit ut pignus repetatur*“. L. 11, § 1, Dig., 13, 7, *De pigneratitia actione*. Vezi și L. 12, § 5, Dig., 20, 4, *Qui potiores in pignore*, etc.—Art. 1153 prevede un alt caz în care ipoteca poate să supravețuească datoriei pe care ea o garantează. Vezi *infra*, explic. acestui text.

3) Cpr. Demante, V, 226 bis V. T. Huc, VIII, 126. Artur, *Revue critique*, anul 1882, p. 226 urm.

4) Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, IV, p. 398.

5) Cpr. Laurent, XVIII, 330. Pand. fr., I, 5454.

obligație are în realitate aceeași cauză și se confundă așa dicând cu cea veche¹⁾. Prin o asemenea rezervă, creditorul va conserva chiar rangul ce avea pentru vechia creanță. Dacă datoria cea nouă este mai mare de cât cea veche, ipotecele nu vor fi conservate cu același rang de cât până la concurența datoriei primitive; altfel ele ar jigni pe creditorii posteriori în rang²⁾. Creditorul ar putea, ce e dreptul, făcând novație, să facă a i se consimți o ipotecă pentru excedent, însă această ipotecă nu va avea, bine înțeles, rang de cât din ziua înscrierii ei.

Art. 1134 constituind o derogare de la dreptul comun și ne vorbind de cât de privilegii și ipotecă, nu poate fi întins prin analogie la fidejusiune, pentru că fidejusalul n'a garantat datoria cea nouă (art. 1656)³⁾.

Art. 1134 nu se aplică la fidejusiune.

Dacă novațiunea are loc prin schimbarea debitorului, creditorul nu poate, nici chiar prin o rezervă expresă, să facă să treacă privilegiile și ipotecele primitive asupra bunurilor noului debitor.

Art. 1135.

Aceasta este atât de evident în cât legiuitorul nu avea nevoie s'o spuie; de aceea Acollas (II, p. 901) dice că această dispoziție cuprinde o naivitate⁴⁾. În adevăr, ipoteca neputând fi constituită de cât prin un anume act și prin o inscripție, nu se poate transporta ipoteca care gre-

¹⁾ Cpr. Thiry, III, 75. Vigié, II, 1532. Laurent, XVIII, 331. Demolombe, XXVIII, 350. Pand. fr., I, 5455. Duranton, XII, 304. T. Huc, VIII, 126. Reserva privilegiilor și a ipotecelor mai poate încă să aibă loc de câte ori novația se îndeplinește prin schimbarea creditorului, debitorul rămânând același (art. 1128, 3^o), pentru că, în asemenea caz, numai numele creditorului este schimbat, drepturile celor de al treile rămânând intacte. Cpr. Laurent, XVIII, 331. Pand. fr., I, 5456.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 599. Thiry, III, 76. Baudry, II, 1089. Demolombe, XXVIII, 343. Laurent, XVIII, 331. Demante, V, 226 bis VI. Larombière, III, art. 1278, No. 11. Arntz, III, 224. Vigié, II, 1532. Acollas, II, p. 900, 901.

³⁾ Thiry, III, 76, p. 98. Baudry, II, 1088. Cpr. C. Galatz, *Dreptul* No. 61 din 1897. Nimic n'ar împedeca însă pe fidejusalor de a garanta și noua obligațiune, așa cum garantase pe cea veche, însă aceasta presupune un nou consimțământ din partea lui.

⁴⁾ Tot cam în asemenea termeni se exprimă și Demolombe, XXVIII, 352.

vează bunurile unui debitor asupra bunurilor altuia. Acest din urmă va putea însă să deie creditorului o ipotecă asupra bunurilor sale, însă această nouă ipotecă nu va avea, bine înțeles, rang de cât din ziua inscripțiunei sale; altfel s'ar fi jîgnit drepturile dobîndite de alți creditori asupra bunurilor acestui debitor înainte de novație. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord¹⁾.

Chestiunea este însă de a se ști dacă creditorul și debitorul nou, care se obligă în locul debitorului primitiv, pot sau nu, *fără consimțământul acestui din urmă*, să reserve și să păstreze ipotecele care grevează bunurile sale pentru siguranța datoriei noi. Pothier (II, 599) voea ca această rezervă să nu poată fi făcută de cât cu consimțământul vechiului debitor. Se susține însă că redactorii Codului au părăsit de astă dată pe călăuzul lor obicinuit și au admis teoria contrară. Pentru a se ajunge la acest rezultat, după părerea noastră inadmisibil, se dice că art. 1134 autorisă, în termenii absoluți, pe creditor a'și reserva privilegiile și ipotecele care garantau vechia creanță și că nimic nu lasă a înțelege că consimțământul proprietarului a cărui bunuri sunt gravate de aceste privilegii și ipoteci, ar fi necesar pentru eficacitatea acestei reserve; art. 1134 ar fi astfel în perfectă armonie cu art. 1131, după care novațiunea prin substituirea unui nou debitor se poate îndeplini fără concursul celui vechi. Neluarea consimțământului vechiului debitor nu'i aduce nici o pagubă, de vreme ce reserva făcută fără concursul lui nu 'și va produce efectele sale de cât în limitele vechei creanțe, fără ca sarcina lui să devie mai grea²⁾. La aceasta se răspunde însă, cu drept cuvânt, că art. 1134 prevede cazul cel mai ordinar, adică acel în care novațiunea se face cu concursul vechiului debitor, în care, prin urmare, reserva privi-

¹⁾ Cpr. Thiry, III, 76. Laurent, XVIII, 331. Pand. fr., I, 5457. Demolombe, XXVIII, 352. Larombière, III, art. 1279, No. 1. Marcadé, IV, 779. Baudry, II, 1089. Mourlon, II, 1413. Acollas, II, p. 901. T. Huc, VIII, 127.

²⁾ Veți în acest sens, Toullier D., IV, partea I, 312 urm. Duranton, XII, 310, 311. Demante, V, 226 bis III și IV. Demolombe, XXVIII, 356, 357. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 223, text și nota 54. Larombière, III, art. 1280, No. 2. Pand. fr., I, 5459, 5450. Giorgio Giorgi, VII, 425 urm. Vigié, II, 1532.

Necesitatea
consimțământului debitorului primitiv.
Controversă

legiilor și ipotecelor este acceptată de dânsul. Singurul caz în care novațiunea s'ar putea face fără consimțământul vechiului debitor ar fi, după unii, acel al expromisiunii (art. 1131)¹⁾, și cazul de care ne ocupăm nu intră în ipoteza art. 1131, ci în ipoteza art. 1136.

Acest din urmă text prevede, în adevăr, că de câte ori novațiunea se îndeplinește între creditor și unul din debitorii solidari, privilegiile și ipotecile primitive ale creanței nu pot fi rezervate de cât asupra bunurilor aceluia care contractează noua datorie. Ori, această dispoziție este, de bună samă, aplicabilă și la ipoteza noastră. În adevăr, după acest text, creditorul care face novație cu unul numai din debitorii solidari, nu poate, în cât privește garantarea creanței celei noi, să 'și reserve privilegiile și ipotecile celei vechi asupra bunurilor codebitorilor solidari care n'au luat parte la novațiune. Aceasta dovedește că privilegiul și ipoteca care garantează o creanță, nu pot să fie afectate la asigurarea unei alte creanțe, fără consimțământul proprietarului bunurilor afectate la aceste garanții²⁾.

¹⁾ Veți *infra*, p. 689.

²⁾ Art. 1136 nu însemnează, în adevăr, că ori ce rezervă asupra bunurilor celorlalți coobligați ar fi interzisă, după cum aceasta ar părea să rezulte din text, ci numai că asemenea rezervă nu se poate face de cât cu consimțământul celorlalți coobligați, conform teoriei lui Pothier (II, 599). Cpr. T. Huc, VIII, 128. Mourlon, II, 1415. Demolombe, XXVIII, 359. Laurent, XVIII, 332. Demante, V, 228 bis II. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 223, nota 55. Pand. fr., I, 5463.

Această dispoziție este criticată de autori din punctul de vedere practic. Se dice, în adevăr, că creditorul care face o novație cu unul din codebitorii solidari, ar fi trebuit să 'și poată reserva, pentru siguranța creanței celei noi, siguranțele care garantau pe cea veche, adică ipotecile care afectau bunurile codebitorilor cu care el n'a făcut novațiune, întru cât asemenea rezervă nu le ar aduce nici un prejudiciu, de vreme ce situația lor ar rămânea aceeași. Cu un asemenea sistem s'ar înlesni novațiunile. Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 56. Larombière, III, art. 1280, No. 1 și 3. Demante, V, 228 bis II și III. Demolombe, XXVIII, 359, 360. Duranton, XII, 305. Pand. fr., I, 5464.

Așa dar, novațiunea este criticată, pe de o parte, din cauza rezervelor pe care ea le autorisă (art. 1134), ear pe de alta, din cauza acelor pe care ea le oprește (art. 1136). Aceste

Așa dar, legiuitorul a admis și de astă dată teoria lui Pothier, și cazul nostru intră în ipoteza prevădută de art. 1136 ¹⁾. Art. 1280 din Ante-proiectul de revizie a lui Laurent este formal în această privință ²⁾.

Aplicarea
art. 1136 la
fidejusiune.

Acest text însemnând că ipoteca poate fi rezervată asupra bunurilor codebitorilor solidari, care consimt la această rezervă, vom aplica dispozițiunea lui la cazul unei novațiuni făcute de creditor cu debitorul principal care i a dat un fidejutor, și vom decide că creditorul nu va putea, prin novațiunea făcută cu debitorul principal, să și reserve, fără consimțământul fidejutorului, ipoteca ce acest din urmă ar fi constituit asupra bunurilor sale. Această soluție rezultă *a fortiori* din art. 1136, căci situația fidejutorului, față cu creditorul, este mai favorabilă de cât cea a unui codebitor solidar ³⁾.

Aceiaș soluție este aplicabilă, pentru aceleași motive, și fidejutorului care ar fi dat o garanție reală pentru asigurarea datoriei debitorului principal (fidejusiune reală); așa că creditorul, care ar face o novațiune cu debitorul său, nu va putea să și reserve, ca siguranță, pentru noua creanță, ipoteca ce un terțiu i-ar fi constituit asupra bunurilor sale, fără a se obliga personal către dânsul, asemenea rezervă neputând să aibă loc de cât cu consimțământul acestui terțiu ⁴⁾.

critici fac pe unii jurisconșulți să aprobe sistemul noului Cod german, care, după cum am vădut, *suprà*, p. 664, a eliminat novațiunea, lăsând practica să se desvolte sub imperiul principiilor generale. Cpr. T. Huc, VIII, 129.

¹⁾ Veđi în acest sens, Pothier, II, 599, și nota de la p. 318 a adnotatorului său, Bugnet. Baudry, II, 1088. Thiry, III, 76. Murlon, II, 1416. Laurent, XVIII, 331. Massé-Vergé, III, § 566, p. 447, nota 13. Pand. fr., I, 5461. T. Huc, VIII, 127. Marcadé, IV, 780 urm.—Această din urmă soluție, admisă de Pothier (II, 599), era consacrată și în dreptul roman: „*Paulus respondit, si creditor a Sempronio novandi animo stipulatus esset, ita ut a prima obligatione in universum discederet, rursum easdem res a posteriore debitore sine consensu prioris obligari non posse*“. L. 30, Dig., 46, 2, *De novationibus*.

²⁾ Cpr. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, No. 572, p. 642. Veđ și art. 518 din noul Cod japonez.

³⁾ Cpr. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 223, 224, text și nota 57. Pand. fr., I, 5466. Demolombe, XXVIII, 361.

⁴⁾ Aubry et Rau, *loco suprà cit.* Demolombe, XXVIII, 362. Pand. fr., I, 5466.

Cât pentru cazul în care creditorul ar face o nova-Casul în care
 fiune cu un terțiu cu totul străin datoriei, un *expromissor*, creditorul ar
 care n'ar fi nici unul din debitorii săi solidari, nici debi- face o nova-
 torul principal, de la care el a primit o fidejusiune perso- fiune cu un ex-
 nală sau reală, chestiunea este earăș controversată : promissor.
 Controversă.

Unii decid, în adevăr, că prin novațiunea făcută cu un *expromissor* străin de datorie, creditorul ar putea să și reserve ipoteca asupra bunurilor codebitorilor solidari și a fidejuserilor, fără consimțământul lor ¹⁾; ear alții susțin, din contra, și cu drept cuvânt, că ipoteca stabilită asupra bunurilor debitorilor solidari, liberați prin novațiunea făcută cu un terțiu, este stênsă și nu poate să renască de cât prin consimțământul lor ²⁾.

În ori ce caz, de câte ori reserva ipotecei vechei cre-Reserva ipo-
 anțe este cu puțință, nu este nevoie ca ea să fie consim- tecei vechei
 țită prin act autentic, această formalitate nefiind necesară creanțe n'are
 de cât atunci când s'ar constitui o nouă ipotecă prin con- nevoie de a fi
 venția părților. În adevăr, reserva nefiind, în asemenea consimțită
 caz, de cât menținerea vechei ipotece, poate fi consimțită prin act
 prin actul care cuprinde novațiunea, fie acest act autentic autentic.
 sau privat ³⁾.

Efectele novațiunii în privința codebitorilor solidari și a fidejuserilor.

Art. 1137.—Codebitorii sunt liberați prin novațiunea făcută între creditor și unul din debitorii solidari.

Novatiunea făcută în privința debitorului principal liberează cautiunile. (Art. 1039 urm., 1047, 1056, 1136, 1215, 1216, 1218, 1679 urm. C. C. Art. 1281 C. fr.) ⁴⁾.

⁴⁾ Demolombe, XXVIII, 363. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 224, t. și n. 58. Demante, V, 222 bis I. Pand. fr., I, 5467.

²⁾ Laurent, XVIII, 333. Pand. fr., I, 5468.

³⁾ Cpr. Marcadé, IV, 781. Demolombe, XXVIII, 354. Pand. fr., I, 5470.

¹⁾ Textul corespundător francez și art. 1277 din Codul italian Paragr. ul-
 mai au încă un §, eliminat de legiuitorul nostru. Eată cum, tim din textul
 se exprimă partea eliminată. „Cu toate acestea, dacă cre- fr. eliminat
 ditorul a cerut, în cazul întâi, consimțământul codebitori- in Codul
 lor, ear în cazul al doile, acel al fidejuserilor, vechia cre- nostru. Deo-
 anță subsistă, dacă codebitorii sau fidejuserii refuză de a se bire de re-
 consimți la noua obligație, si les codébiteurs ou les cautions aparență.
 refusent d'accéder au nouvel arrangement“. Eată care este

- Art. 1137, § 1. Art. 1137 nu prezintă nici o dificultate. În adevăr, novațiunea stângând datoria novată (art. 1091), de aici urmează, ca consecință, că în obligațiile solidare, novațiunea făcută de unul din debitori, liberează pe toți ceilalți ¹⁾, afară de cazul în care creditorul ar fi cerut și consimțământul lor (vezi *suprà*, p. 689 nota 4). Aceasta nu este
- Art. 1056. de cât aplicarea principiului înscris în art. 1056, după care debitorul solidar reprezintă pe codebitorii săi în toate actele care pot avea de efect stângerea sau micșurarea obligațiunei.
- Art. 1038. Novațiunea făcută cu debitorul și unul din cocreditorii solidari, nu liberează însă pe debitor de cât pentru partea acestui creditor. Creditorul solidar reprezintă, în adevăr, pe cocreditorii săi, însă numai în actele care pot avea de efect conservarea obligațiunei, nu însă și în acele care compromit sau distrug creanța (art. 1038) ²⁾.

sensul acestui paragraf. Dacă creditorul n'a consimțit la novațiune, de cât sub condiția suspensivă ca codebitorii solidari sau fidejursorii să accedeze la noua datorie și să se oblige pentru dânsa, și dacă această condiție nu se îndeplinește, novațiunea nu și are ființă și creanța primitivă subsistă cu toate efectele sale; dacă, din contra, codebitorii sau fidejursorii primesc a fi obligați pentru noua datorie, condițiunea se îndeplinește și novațiunea este definitivă. Cpr. Marcadé, IV, 783. Pand. fr., I, 5444. Baudry, II, 1090. Laurent, XVIII, 327. Demolombe, XXVIII, 365. Demante, V, 229 bis I. Thiry, III, 76, *in fine*. T. Huc, VIII, 125. Acest principiu este deci aplicabil și la noi, cu toată eliminarea părții finale a textului fr., care, probabil, a fost înlăturată ca inutilă. În adevăr, creditorul putând să nu libereze de loc pe debitor, poate *a fortiori* să nu'l libereze de cât sub o condiție suspensivă; dacă condiția se îndeplinește, novațiunea este perfectă, ear dacă ea nu se îndeplinește, novațiunea este neavenită. Creditorul ar putea să supue novațiunea și unei condiții resolutorie, stipulând că ea va fi considerată ca neavenită, dacă noua datorie nu este plătită. În acest caz, codebitorii și fidejursorii nu vor fi liberați de cât sub condițiune. Cpr. T. Huc, VIII, 125. Pand. fr., I, 5446. Demolombe, XXVIII, 367. Larombière, III, art. 1281, No. 4.

¹⁾ Aceiaș soluție este aplicabilă de câte ori novațiunea are loc între creditor și unul din debitorii unei obligații indivisibile. Cpr. art. 523 din Ante-proiectul Codului japonez, care este formal în această privință.

²⁾ Textul sus citat din proiectul Codului japonez este formal

Am vorbit până acum de § 1 a art. 1137, care se ocupă de efectele novațiunei în privința debitorilor solidari ai aceleiaș datorii.

Paragraful 2 al acestui text este relativ la fidejutori. Art. 1137, § 2. Novațiunea făcută în privința debitorului principal, dice acest text, liberează pe fidejutori. Fidejusiunea fiind un contract accesoriu ¹⁾, neaparat că nu va mai avea ființă în urma stângerei obligațiunei principale, și această soluție este adevărată chiar dacă fidejursorul ar fi solidar ²⁾.

Obligația principală putând din contra foarte bine să subsiste fără acea accesorie, novațiunea făcută în privința fidejursorului nu va libera în genere pe debitorul principal, afară de casurile foarte rare în care ea ar fi fost făcută în mod absolut, *in rem*, cu scopul de a stânge însuș datoria, ear nu numai de a descarca pe fidejursor ³⁾.

Tot astfel, în cazul când există mai mulți fidejutori, obligația unuia putând să subsiste fără obligația celorlalți, de aici rezultă că novațiunea făcută în privința unuia din fidejutori, cu scopul de a'l descarca pe dânsul, nu liberează pe ceialalți ⁴⁾; și această soluție va fi menținută chiar dacă fidejursorul cu care creditorul a făcut novațiunea era solidar. De câte ori deci creditorul a făcut novațiune cu unul din fidejursorii solidari, în interesul acestui din urmă, efectul novațiunei va fi restrâns la fidejursorul pe care novațiunea a avut de scop de a'l libera. Art. 1137, § 1, după care novațiunea făcută de creditor și unul din *debitori solidari* liberează pe ceialalți debitori, nu este deci

Casul în care ar exista mai mulți fidejutori.

și în această privință. Acest text mai adaogă încă că dacă prima datorie era indivisibilă, novațiunea făcută cu unul din cocreditorii solidari, lasă să subsiste pentru tot dreptul de urmărire a celorlalți creditori, ținându-se însă în samă debitorului, valoarea părței aceluia care a făcut novațiunea. (Cpr. art. 1064 din Codul nostru). Veși Boissonade, *op. cit.*, II, p. 640, No. 569.

¹⁾ Veși Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 914. T. Huc, XII, 162.

²⁾ Laurent, XVIII, 324. Pand. fr., I, 5439. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1144. Cas. fr. D. P. 58. 1. 283. Sirey, 59. 1. 161.

³⁾ Pand. fr., I, 5440. Laurent, XVIII, 325. Demolombe, XXVIII, 339. Demante, V, 229 bis II. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 222. T. Huc, XII, 242.

⁴⁾ Aubry et Rau, *loco supra cit.* Demolombe, XXVIII, 340. Laurent, XVIII, 325. Pand. fr., I, 5441.

aplicabil în cazul de față, nefiind vorba de un codebitor, ci de un fidejutor, care, cu toate că este solidar, tot fidejutor rămâne ¹⁾.

Despre delegație.

Art. 1132.—Delegațiunea prin care un debitor dă creditorului un alt debitor ce se obligă către dînsul, nu operă novațiune, dacă creditorul n'a declarat expres că descarcă pe debitorul ce a făcut delegațiunea. (Art. 1130, 1133 urm., 1831 C. C. Art. 1275 C. fr.).

Definiție.

Pothier (II, 600) definește delegația : „O specie de novațiune prin care vechiul debitor, în scopul de a plăti pe creditorul său, dă acestuia o a treia persoană, care se obligă, în locul debitorului, către acest creditor sau către persoana ce el va arata“. *Delegare est vice sua alium reum dare creditori, vel cui jusserit* ²⁾.

Persoanele care intervin în delegație.

Din această definiție rezultă că delegația, în regulă generală, se îndeplinește prin concursul a trei persoane :

1^o *Delegantul*, adică vechiul debitor, care propune creditorului un alt debitor în locul lui ;

2^o *Delegatul*, adică noul debitor, care ia locul aceluia vechiului ;

3^o În fine, *delegatarul*, adică creditorul, care consimte a schimba pe debitor. Pothier observă că, une-ori, mai intervine încă în delegațiune, și o a patra persoană, și a-nume, acea pe care o arată creditorul și către care, conform acestei indicațiuni și ordinului delegantului, delegatul se obligă ³⁾.

Cele mai multe ori, delegatul va fi debitorul delegantului. De exemplu : A îmi datorește 1000 lei și eu îți datoresc D-tale aceiaș sumă. Dacă voi delega pe A spre a-ți plăti datoria mea în locul meu și D-ta îl vei primi, ambele datorii vor fi stîNSE de o dată, atît acea pe care A o avea către mine, cît și acea pe care eu o aveam către D-ta. În cazul de mai sus, în privința D-tale, există novațiune prin schimbarea debitorului, căci A este de acum înainte debitorul D-tale ; ear în privința lui A, există novațiune prin schimbarea creditorului, de vreme ce, prin efectul de-

¹⁾ Pand. fr., I, 5442. Aubry et Rau, *loco cit.* Demolombe, XXVIII, 341. Laurent, XVIII, 325. Cas. fr. D. P. 66. 1. 326.

²⁾ L. 11, Pr., Dig., 46, 2, *De novationibus et delegationibus*.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 600. Laurent, XVIII, 312. Pand. fr., I, 5320.

legațiunei, el îți datorește D-tale, în loc de a'mi mai da-tora mie.

Delegația nu trebuie să fie confundată cu simpla arătare făcută de debitor a unei persoane care trebuie să plătească în locul lui. (Vezi *suprà*, p. 668, nota 2).

Delegația trebuie de asemenea distinsă de asignația, despre care se ocupă art. 1849 urm. din Codul Calimach (art. 1400 urm. C. austriac). Asignația este, în adevăr, un simplu mandat, pe care debitorul îl dă creditorului său, pentru ca el să primească plata de la terțiul asignat, fără însă ca creditorul să fi acceptat pe acest terțiu ca obligat în locul debitorului mandante ¹⁾. Atunci însă când creditorul (delegatarul) a primit pe delegat în locul debitorului primitiv, există delegație sau *asignație desevărsită*, după cum o numește art. 1850 din Codul Calimach (1402 Cod. austriac).

Asignație.
Art. 1849
C. Calimach.

În fine, delegația nu trebuie confundată cu *expromisiunea*, despre care am vorbit *suprà*, p. 667. În adevăr, în expromisiune, terțiul care se obligă, se prezintă singur creditorului; pe când, în delegație, acest terțiu este prezentat de debitor. Expromisiunea presupune, dnpă cum am văzut, concursul a două persoane numai, noul debitor și creditorul (art. 1131); pe când delegația presupune neaparat concursul a trei persoane, și anume: vechiul debitor (delegantul), noul debitor (delegatul) și creditorul (delegatarul) (art. 1132) ²⁾.

Deosebire
între delega-
ția și expromi-
siunea.

Toate persoanele care intervin în delegație trebuie să consimtă ³⁾. Consimțământul n'are însă nevoie de a fi dat în mod simultan. Acceptațiunea poate să aibă loc în urma ofertei, însă, bine înțeles, înaintea retractării ei. Delegația poate deci fi retractată cât timp toate părțile n'au consimțit. Dacă una din părți ar muri înainte de a fi consimțit, delegația nu va mai putea să aibă loc ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Molitor, *op. cit.*, III, 1046.

²⁾ Vezi *suprà*, p. 668. Cpr. Mourlon, II, 1417, nota 2. Baudry, II, 1081, 1091. Cas. rom., S-a II. Bulet. anul 1890, p. 121.

³⁾ Cpr. Trib. Ialomița, *Dreptul* No. 8 din 1895. Laurent, XVIII, 312. Pand. fr., I, 5321. Larombière, III, art. 1275, No. 1. Duranton, XII, 319. Massé-Vergé, III, § 566, p. 446, nota 10. T. Huc, VIII, 118.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 314. T. Huc, VIII, 118.

Care este însă modul în care părțile, și mai cu samă creditorul, trebuie să consimtă ?

Consimțământul creditorului la delegațiune poate să fie expres, după cum el poate fi și tacit și să resulte din faptele sau împrejurările cauzei ¹⁾.

Derogare de la dreptul comun în privința consimțământului creditorului.

Dacă însă creditorul voește ca delegația să producă novație, el va trebui să declare în mod *expres* ²⁾, fără ca să fie nevoie de vre un termen sacramental, că el a înțeles să descarce pe debitorul primitiv. Legiuitorul deroagă de astă dată de la principiile generale, după care consimțământul poate fi și tacit, pentru a înlătura contestațiile care ar fi putut fi rădicate asupra punctului de a se ști dacă, prin acceptarea delegației, el a înțeles sau nu să descarce pe debitorul delegant. Ar fi fost însă suficient ca descarcarea debitorului să fi rezultat în mod neîndoelnic din convenție, așa cum pune în principiu art. 518 din proiectul Codului japonez. Delegația perfectă fiind în adevăr o novație, pentru aceasta este suficient ca *animus novandi* să resulte *evident* din convenție (art. 1130). Cu chipul acesta art. 1130 ar fi fost în perfectă armonie cu art. 1132. Cu toate acestea, legiuitorul, pentru motivul mai sus expus, n'a admis acest mod de a vedea și a prescrie din partea creditorului o manifestare expresă a voinței sale, pentru ca să existe novație prin delegație.

Așa dar, în lipsa unei declarațiuni *expresse* de liberațiune a vechiului debitor din partea creditorului, novațiunea nu va avea loc, chiar dacă creditorul ar fi tratat pe delegat ca un adevărat debitor, primind, bună oară, de la dânsul procente sau exercitând contra lui o urmărire ³⁾. În asemenea caz, creditorul n'a acceptat delegația de cât pentru a avea doi debitori în loc de unul.

Din cele mai sus expuse resultă că legiuitorul recu-

Delegația perfectă și imperfectă.

- 1) T. Huc, VIII, 118. Laurent, XVIII, 315. Demolombe, XXVIII, 312. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 220, nota 41. Pand. fr., I, 5337. Cas. fr. D. P. 89. 1. 395. D. P. 65. 1. I. 121.—Vezi însă Mourlon, II. 1418.
- 2) Cpr. *Instit.*, III, 29, *Quibus modis tollitur obligatio*, § 3, *in fine*, unde se dice: „*Ideo nostra processit constitutio, que apertissime definivit, tunc solum fieri novationem, quotiens hoc ipsum inter contrahentes expressum fuerit...*”.
- 3) Cpr. Baudry, II, 1092. T. Huc, VIII, 119. C. Paris. D. P. 90. 2. 189. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 261.

noaște două specii de delegațiuni, cea care descarcă pe vechiul debitor, ceea ce nu se poate face de cât în virtutea unei declarațiuni *expresse* a creditorului, și cea care nu-l descarcă. În cazul întâi, debitorul primitiv (delegantul) este definitiv înlocuit prin noul debitor (delegatul); iar în cazul al doile, creditorul are doi debitori în loc de unul, dobândind pe cel de al doile, fără a perde pe cel d'întâi. Prima delegațiune se numește în doctrină *delegațiune perfectă*, iar cea de a doua, *delegațiune imperfectă* ¹⁾.

Efectele delegației perfecte.

Art. 1133.—Creditorul ce a descariat pe debitorul prin care s'a făcut delegațiunea, n'are recurs în contra acestui debitor, dacă debitorul delegat devine nesolvabil, afară de cazul când prin act se rezervă expres acest drept, sau când delegatul este declarat falit, sau cădut în deconfitură în momentul delegațiunii. (Art. 969, 1132, 1392, 1397 C. C. Art. 695 urm. C. com. Art. 1376 C. fr.).

În caz de delegație perfectă, adică când creditorul descarcă în termeni expresi pe vechiul debitor (delegantul), primind pe debitorul nou (delegatul) oferit de acel vechiul (art. 1132), insolvabilitatea delegatului rămâne pe sama creditorului, care nu poate, în principiu, exercita nici un recurs contra delegantului. Delegațiunea producând în adevăr o novație, efectul acestei novații este liberarea desevârșită a debitorului primitiv, și prin urmare, excluderea ori cărui recurs contra lui din partea creditorului, care, de acum înainte, are a face cu noul debitor (delegatul), puțin importă dacă el este solvabil sau insolubil. Prin acceptarea expresă a delegației, creditorul a urmat deci solvabilitatea delegatului: *Nomen ejus secutus est* ²⁾.

La această regulă, legiuitorul aduce două excepțiuni, pe care art. 1133 a avut îngrijirea de a le arăta anume:

¹⁰ În cazul când creditorul și-a rezervat un recurs contra debitorului delegant, lăsând solvabilitatea delegatului pe riscul și pericolul delegantului, ceea ce părțile pot face în virtutea libertății convențiunelor (art. 969). Po-

¹⁾ Veți în privința delegației imperfecte, *infra*, p. 699 urm.

²⁾ L. 45, § 7, Dig., *Mandati, vel contra*, 17, 1. Cpr. Pothier, II, 604. Pand. fr., I, 5403. Laurent, XVIII, 320. Demolombe, XXVIII, 315. Larombière, III, art. 1276, No. 1.

thier explică această excepție, după jurisconsultii romani (cpr. L. 45, § 7, Dig., *Mandati, vel contra*, 17, 1), dicând că creditorul are acțiunea *mandati contraria* contra delegantului pentru a fi indemnizat cu suma ce el n'a putut încasa din cauza insolvabilității delegatului ¹⁾.

Pentru ca creditorul să se poată însă folosi de clauza prevădută în art. 1133, trebuie ca reserva sa să fie expresă și insolvabilitatea delegatului constatată ²⁾.

²⁾ A doua excepție la principiul statornicit de art. 1133, are loc în cazul când delegatul era, în momentul delegațiunii declarat în stare de faliment (art. 695 urm. C. com), sau se găsea într'o stare de insolvabilitate notorie (legea întrebuințează și de astă dată neologismul *deconfitură*, ca și în art. 1025) ³⁾, și creditorul nu cunoștea aceste împrejurări, de și textul nu se exprimă formal în această din urmă privință, pentru că numai atunci există din partea creditorului o eroare asupra cauzei novațiunii ⁴⁾.

Această excepție, care reproduce o decizie a lui Cujacius asupra legei 26, § 2, Dig., 17, 1, *Mandati vel contra*, și soluția admisă de Pothier, se întemeiază pe echitate.

La aceste două excepțiuni, pe care art. 1133 le prevede formal, s'ar mai putea adăoga o a treia, și anume,

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 604. Pand. fr., I, 5404. — Pothier însă observă, cu drept cuvânt, că pentru a putea reclama o indemnitate de la mandantele său, creditorul mandatar trebuie să fi făcut diligențele necesare pentru a fi plătit de terțiul delegat, așa că delegantul să nu'l poată acusa de nici o neglijență în această privință. Această observație este adevărată și astăzi, ca o consecință a regulilor de la mandat (art. 1548). Cpr. Pothier, *loco cit.* Demolombe, XXVIII, 317. Pand. fr., I, 5405.

²⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 320. Pand. fr., I, 5406. T. Huc, VIII, 171.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 123, nota 1 și p. 499, nota 1.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 604. Marcadé, IV, 775. Mourlon, II, 1419. Baudry, II, 1094. Acolas, II, p. 900. Demolombe, XXVIII, 321. Larombière, III, art. 1276, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 222, t. și nota 49. Bernard, *Cours somm. de dr. civ.*, II, 766. Duranton, XII, 325. Pand. fr., I, 5412. Thiry, III, 75.—Cât pentru delegant, puțin impoartă ca el să fi cunoscut sau nu insolvabilitatea delegatului, constatată prin falimentul lui sau alte împrejurări. Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.* Demolombe, XXVIII, 322. Pand. fr., I, 5413. Larombière, *loco supra cit.*, etc.

acea în care debitorul delegant ar fi întrebuințat manopere frauduloase spre a determina pe creditorul delegatar a primi un nou debitor de o cam dată solvabil, care însă, din cauza afacerelor periculoase în care se găsește angajat, va ajunge mai târziu a fi insolubil ¹⁾.

În ori ce caz, recursul care aparține creditorului contra delegantului n'are nici un raport cu vechia obligație, care rămâne stînsă cu toate accesoriile ce o garantau, privilegii, ipoteci, etc., ci este o simplă acțiune personală în garanție, întemeiată pe dauna produsă prin delegație. Această soluție se impune față cu teoria lui Pothier, admisă de redactorii Codului actual, care întemeia recursul creditorului pe o acțiune nouă, pură și simplă, acțiunea *mandati contraria* ²⁾. Nimic n'ar împedea însă pe creditor de a stipula o delegație condițională, adică de a supune novațiunea condiției suspensive a solvabilității delegatului sau condiției resolutorie a insolvabilității sale, în care caz nu mai rămâne îndoială că creditorul va exercita vechia acțiune cu toate accesoriile sale ³⁾.

Din cele mai sus expuse rezultă că nu trebuie să confundăm cesiunea de creanță cu delegația, căci, pe când vîndătorul sau cedentele unei creanțe, după art. 1397, nu răspunde de solvabilitatea debitorului, de cât dacă s'a obligat anume la aceasta și numai până la concurența prețului primit de dînsul, regula este cu totul alta în privința delegantului, deosebire care se explică prin caracterele particu-

Acțiunea creditorului contra delegantului este o acțiune nouă personală, care rezultă din dauna produsă prin delegație. Controversă.

Deosebire între delegația și cesiunea de creanță.

¹⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 637, No. 566, *in fine*. Berriat St. Prix, II, 4805.

²⁾ Veți în acest sens, Marcadé, IV, 775. G. Giorgi, VII, 383. Duranton, XII, 327. Aubry et Rau, IV, § 324, p. 222, nota 51. Acollas, II, p. 900. Bernard, II, 766. Boilenx, IV, p. 578. Pand. fr., I, 5415. Demolombe, XXVIII, 323. Larombière, III, art. 1276, No. 2.—*Contrà*. Baudry, II, 1095. T. Huc, VIII, 121, *in fine*. Laurent, XVIII, 320. Demante, V, 224 bis II și III. Vigié, II, 1535. Pand. fr., I, 5416. După acești din urmă autori, recursul creditorului delegatar ar consista în acțiunea vechei creanțe, care ar renaște prin neîndeplinirea condiției sub care novația a avut loc, adică ca el să poată fi plătit de delegat. Această părere este însă în contradicere cu regula: *Obligatio semel extincta non reviviscit* și cu teoria lui Pothier, pe care autorii Codului au reproduș-o și de astă dată.

³⁾ Cpr. Marcadé, IV, 775, *in fine*. G. Giorgi, VII, 383, *in fine*.

lare ale acestor contracte. Prin delegație, creditorul delegatar voește, în adevăr, să dobândească plata creanței sale, după cum debitorul delegant înțelege să 'i o asigure mai bine; de aceea, acest din urmă răspunde de solvabilitatea debitorului delegat, dacă creditorul nu-l a descarcat; și tot pentru acelaș motiv, creditorul are un recurs contra delegantului, chiar la caz când ar fi dat descarcare, dacă debitorul delegat era declarat falit sau se găsea, în momentul delegațiunii, într'o stare notorie de insolvabilitate. Cesiunea de creanță fiind, din contra, un act de speculație prin care cesionarul voește să dobândească proprietatea creanței, proprietate pe care însuș creditorul cedente are intențiunea de a-i o transmite, ușor se poate înțelege pentru ce cedentele nu garantează de cât existența creanței a cărei transmisiune este scopul contractului, și pentru ce el nu răspunde de solvabilitatea debitorului, care constituie riscurile inerente a însuș lucrului a cărui proprietate este transferată ¹⁾).

Se poate întâmpla ca părțile să fi făcut o delegațiune în niște termeni care ar părea să denote în aparență o cesiune de creanță, și *vice-versa*.

În asemenea caz, contractul va fi interpretat, conform dreptului comun, după intenția comună a părților, ear nu după sensul literal al termenilor întrebuințați (art. 977). Deci, dacă părțile au înțeles, una să dobândească, ear cealaltă să transmită o creanță, dacă există un preț, etc., operația este o cesiune; ear dacă, din contra, părțile 'și-au propus, una să asigure mai bine, ear cealaltă să dobândească mai ușor plata creanței, există delegațiune, ear nu cesiune de creanță. Un alt criterium care servește a deosebi ambele operațiuni, este că, în delegațiune, delegatul trebuie neaparat să intervie, fiind că el contractează o nouă obligație cătră delegatar, pe când, într'o cesiune, concursul debitorului cedat nu este necesar ²⁾).

Ori care ar fi deosebirele între delegația și cesiunea de creanță, se decide în genere, mai cu samă de jurisprudență, că delegația făcută în folosul unui creditor nu este

¹⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1276, No. 3. Pand. fr., I, 5417,

²⁾ Larombière, *loco supra cit.* Pand. fr., I, 5418. T. Huc, X. 214. Veđi și *suprà*, p. 669.

oposabilă terțiilor, adică celorlalți creditori ai delegantului, sau altor noi delegatari, de cât din momentul de când ea a fost acceptată de debitorul delegat prin un act autentic (art. 1393) sau de când creditorul a notificat delegația delegatului în ori ce formă, fie chiar și prin un act sub semnătură privată¹⁾. Această soluție este formal admisă prin art. 522 din ante-proiectul Codului japonez. După o altă părere, mult mai juridică, se susține însă că art. 1393 nu poate fi aplicat în specie, pentru că el este relativ la cesiunea de creanță, și am vedut că delegația nu este o cesiune, de vreme ce datoria anterioară este stensă prin novatie. Legea neprescriind nici o formă în privința acceptării delegației, ea a ramas sub imperiul dreptului comun, după care actele servesc numai de dovadă. Este adevărat că, în unele casuri, legiuitorul prescrie anume forme în privința terțiilor, însă aceste forme nu pot fi create de cât de legiuitor, și interpretul nu poate să le aplice la casuri neprevădute²⁾.

Nu mai rămâne nici o îndoială însă că, din momentul acceptării delegației de către creditor, creanța delegată și accesoriile ei încetează de a mai fi gajul comun al creditorilor delegantului, spre a deveni gajul special și exclusiv al delegatarului, chiar dacă acest din urmă n'ar fi descarcat în mod expres pe delegant³⁾.

Despre delegația imperfectă.

Delegația imperfectă este cea care nu produce novatiune. Ea are loc atunci când creditorul acceptă pe noul debitor oferit de cel vechi, fără însă a descarca pe acest din urmă de datoria sa⁴⁾. În delegația perfectă, cre-

1) Cpr. Trib. Ialomița. *Dreptul* No. 8 din 1895 C. Orléans și Agen, D. P. 47. 2. 181. D. P. 52. 2. 26. D. P. 62. 2. 88. Larombière, III, art. 1276, No. 4. Toullier D. IV, partea I, 288. Veți și distincțiunea făcută de Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 432, text și nota 27.

2) Laurent, XVIII, 316. Demolombe, XXVIII, 329. Pand. fr., I, 5357.

3) Trib. Ialomița (G. Malcoei făcând funcț. de președ.). *Dreptul* din 1895, No. 8. C. Lyon. D. P. 91. 2. 247. Pand. fr., I, 5349.

4) Astfel, actul prin care vîndătorul unui imobil cedează unuia din creditorii săi, care intervine în act și primește o

ditorul primește, după cum am văzut, pe un nou debitor în locul celui vechi, datoria primitivă fiind stensă și înlocuită prin alta; ear în delegația imperfectă, noul debitor nu ia locul celui vechi, ci devine coobligatul său, creditorul având în viitor doi debitori în loc de unul ¹⁾. Care este însă natura obligațiunii noului debitor, atunci când acel vechi n'a fost descărcat de creditor? Un lucru este cert, și anume, că ambii debitori nu sunt solidari, pentru că ei nu s'au obligat unul pentru altul, și pentru că solidaritatea nu se presupune (art. 1041). Cu toate acestea, fie care debitor va putea fi urmărit pentru datoria întreagă, fiind că fie care s'a obligat pentru tot. Noul debitor este mai mult de cât un fidejutor, el fiind debitor, ear pe de altă parte, și vechiul debitor este obligat, creditorul având două acțiuni independente una de alta. Dacă el urmărește pe noul debitor, acesta nu'l poate trimete la cel vechi, nici să'i opue beneficiul de discuțiune, pentru că el este debitor principal, ca și debitorul primitiv. Dacă creditorul urmărește pe vechiul debitor, acesta nu poate de asemenea să'l trimeată la debitorul nou, fiind că și el este debitor principal. Această soluție este generalmente admisă în doctrină, afară de cazul în care părțile ar fi hotărît contrariul prin convenția lor (art. 969) ²⁾.

Natura oblig.
noului debitor.

Regulele de drept internațional aplicabile la novațiune.

Novațiunea consistând în substituirea unei noi obligațiuni în locul celei vechi, și caracterul obligațiunii noi ca și efectele sale, determinându-se fie de legea națională a părților, de câte ori ele aparțin aceleiaș naționalități, fie de legea *loci contractus*, în caz contrar; de aici rezultă că

parte din prețul acestui imobil, nu constituie o delegație perfectă, ci o delegație imperfectă, dacă creditorul n'a descărcat în mod expres pe debitorul său. În consecință, vânzătorul rămâne obligat către creditorul primitiv și nu poate să'i opue că există novațiune. C. Toulouse, D. P. 98. 2. 337 și nota lui H. Capitant, profesor la Grenoble.

1) Cpr. Moulon, II, 1420. Demolombe, XXVIII, 310. Laurent, XVIII, 321. Pand. fr., I, 5425. Baudry II, 1093. Veși și *suprà*, p. 695.

2) Cpr. Laurent, XVIII, 321. Pand. fr., I, 5428 urm. T. Huc, VIII, 122. Demolombe, XXVIII, 311. Art. 519 din anteproiectul Codului japonez prevede că ambii debitori sunt solidari. Veși Boissonade, *op. cit.*, II, p. 634, No. 565.

după una din aceste două legi se va decide dacă există novațiune și care sunt consecințele sale ¹⁾).

Dacă însă legea situațiunei bunurilor n'ar admite transmisiunea drepturilor reale, privilegiu și ipotecă, care ar garanta creanța novată, noul creditor n'ar putea să se prevaleze de aceste drepturi, legea situațiunei bunurilor fiind de ordine publică și interesând creditul general (art. 1134, 1136) ²⁾).

SECȚIUNEA III.

Despre remiterea datoriei.—Principii generale.

Remiterea datoriei, pe care nu trebuie s'o confundăm cu remiterea titlului constatator al creanței (art. 1138), este renunțarea *gratuită* ³⁾, pe care creditorul o face debitorului său, de a cere în totul sau în parte plata creanței sale. Această renunțare este *voluntară* sau *silită*. Definiție.

Remiterea *silită* este cea care are loc în caz de concordat, și poate fi impusă minorității de către majoritatea creditorilor (art. 848 urm. C. com.). Remiterea silită a datoriei.

Intre remiterea voluntară și cea silită există următoarele: Deosebiri între remiterea voluntară și cea silită.

¹⁾ Despagnet, *Dr. internat.*, No. 313, p. 616, ed. a 3-a, din 1899. T. Huc, VIII, 461, p. 613. Brocher, *Dr. internat.*, II, p. 118. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. internat.*, *Oblig.*, No. 76. P. Fiore, *Diritto internazionale*, 309, 310. Cpr. Cas. fr. D. P. 84. 1. 287.

²⁾ Despagnet, Brocher, Vincent et Pénaud, *loco supra cit.*

³⁾ Câte o dată creditorul, care renunță la dreptul său, primește un echivalent în schimb, însă în asemenea caz, operațiunea nu mai este o remitere a datoriei, ci o *datio in solutum*, sau o novațiune. De exemplu, presupunând că ți datoresc 1000 de lei, îmi dai chitanță descărcătoare, primind de la mine, în loc de bani, 10 stânjeni de lemne, sau un alt lucru (*datio in solutum*); sau un alt debitor se obligă a ți plăti suma ce ți datoresc (novațiune). Dacă însă ceea ce creditorul primește sau stipulează nu reprezintă valoarea lucrului datorit, există remitere parțială a datoriei. Astfel, dacă datorindu-ți 1000 lei, am primit o chitanță descărcătoare de la d-ta dându-ți numai două vase de vin, care la un loc valorează 500 lei, în asemenea caz există o remitere de datorie, însă numai parțială, adică pentru jumătate. Cpr. Baudry, II, 1096. Thiry, III, 78. Pand. fr., I, 5472. Laurent, XVIII, 333. Demolombe, XXVIII, 373. Demante, V, 230 bis III. Mourlon, II, 1421. Acollas, II, p. 903. Casul în care creditorul care renunță la dreptul său, primește ceva în schimb.

toarele deosebiri: 1^o Remiterea voluntară are mai tot-dea-una de obiect *totalitatea* datoriei: pe când remiterea care rezultă din concordat este neaparat *parțială*; 2^o Remiterea voluntară, chiar când este parțială, este făcută în scop de umanitate și constituie o liberalitate; pe când, prin remiterea făcută în virtutea unui concordat, creditorul caută să încaseze o parte din creanța sa, renunțând la cealaltă parte¹⁾; 3^o Creanța sau partea din creanță remisă voluntar este cu deseveșire stînsă; pe când remiterea silită, care rezultă din concordat, lasă pentru falit să subsiste o obligație naturală de a plăti restul²⁾.

Această obligație va trebui să fie executată, pentru ca falitul să poată fi reabilitat (art. 826 Cod. com.).

Ne vom ocupa numai despre remiterea voluntară, pentru că aceasta este singura de care se ocupă Codul civil.

Remiterea datoriei este o liberalitate, o *donatiune*, după cum se exprimă Pothier (II, 619), pe care creditorul o face debitorului său. Ea stînge obligația³⁾, *desface datoria*, după cum se exprimă art. 1899 din Codul Calimach (1444 C. austriac). Ea poate fi făcută atât prin acte între vii, cât și prin testament⁴⁾.

1) Cpr. Thaller, *Tr. élément. de dr. comm.* (Paris, 1898), No. 1860. Pand. fr., *Faillite*, 7483 urm. și *Oblig.*, I, 5473. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 616.

2) Thaller, *op. și loco cit.* Cuzzi, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, VII, 930. Pand. fr., *Oblig.*, I, 68. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 617. Renouard, *Faillites*, II, p. 115. Kohler, *Lehrbuch des Konkursrechts*, p. 462 urm. Massol, *Oblig. naturelles*, p. 266. Ruben de Couder, *Dictionn. de dr. comm.*, v^o *Concordat*, 203. Veđi și autorii citați *suprà*, p. 11, nota 3.—*Contrà*. G. Giorgi, nota în *Foro italiano*, anul 1891, 413.—Din împrejurarea că remiterea care rezultă din concordat, lasă să subsiste pentru falit obligația naturală de a plăti restul, rezultă că plata voluntară făcută de dînsul a acestui rest, n'ar fi supusă repetiției. Pand. fr., *Faillite*, 7494. C. Rennes, D. P. 73. 2. 14. Veđi și *suprà*, p. 15 urm. Veđi și alte consecințe arătate de Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 617.

3) „Obligația se stînge, dice art. 397 din Codul german, de câte ori, prin contract, creditorul remite datoria debitorului“. *„Das Schuldverhältniss erlischt, wenn der Gläubiger dem Schuldner durch Vertrag die Schuld erlässt“*.

4) Remiterea datoriei făcută prin testament este un adevărat legat, care, prin urmare, este prin esența sa revocabil (art.

Remit. dato-
riei este o
liberalitate.

Art. 397 Cod.
german.

Din împrejurarea că remiterea datoriei este o adevărată liberalitate, trebuie să conchidem că ea este supusă tuturor *regulelor de fond* prescise de lege pentru validitatea dispozițiilor cu titlu gratuit. Astfel, ea presupunând o convenție, cere concursul voinței părților, creditorul care a făcut oferta putând s'o revoace cât timp ea n'a fost acceptată de debitor (v. *infra*, p. 704); creditorul trebuie să aibă capacitatea de a dispune ¹⁾, după cum prevede anume art. 1899 din Codul Calimach (1444 C. austriac) ²⁾, ear debitorul aceea de a primi; ea va fi supusă reducțiunii la caz de a întrece partea disponibilă (art. 841 urm., 847 urm.); ea este supusă raportului de câte ori este făcută unui descendent succesibil (art. 751 urm.); ea este revocabilă pentru ingratitude sau survenire de copii (art. 831 urm.) etc. Asupra acestor puncte toți autorii sunt de acord ³⁾.

Aplicarea regulilor de fond prescise p. validitatea disp. cu titlu gratuit.

Prin excepție însă de la dreptul comun și în scopul probabil de a înlesni pe cât se poate liberațiunea debito-

Neaplicarea regulilor de formă.

802, 920 urm.) și caduc prin predecesul legatarului (art. 924). Cpr. T. Huc, VIII, 130. Cas. belg. și Trib. Verviers, *Pasicrisie belge*, 91. 1. 126 și 84. 3. 52.

1) Numai creditorul, capabil de a dispune, sau mandatarul său *special* poate să remită datoria. Acest drept nu aparține unui mandatar general, pentru că mandatul conceput în termeni generali cuprinde numai actele de administrație (art. 1536). Acest drept nu aparține de asemenea acelora care au capacitatea numai de a primi plata, precum administratorilor legali, de ex., epitropului, tatălui, barbatului, etc., pentru că acești mandatarii nu pot să dispue cu titlu gratuit de bunurile acelora a căroră patrimoniu ei gerează. Pothier, II, 619. Laurent, XVIII, 336. Demolombe, XXVIII, 389. Pand. fr., I, 5485. Duranton, XII, 346, 347.—Mandatarul general al debitorului are însă capacitatea de a primi remiterea datoriei, pentru că el poate face toate actele care aduc un folos mandantelui său. Cpr. Demolombe, XXVIII, 390. Pand. fr., I, 5498.

2) „In toate întâmplările, dice art. 1899 din Codul Calimach (1444 C. austriac), în care *creditorul are voe să înstrăineze dritul său*, poate să și erte datornicului său, și într'acest chip să desfacă îndatorirea“.

Art. 1899 C. Calimach.

3) Veți Baudry, II, 1097. Demante, V, 230 bis III. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 204, 205. Larombière, III, art. 1285, No. 3 și 4. Thiry, III, 77. Laurent, XVIII, 336. Demolombe, XXVIII, 386 urm. Acollas, II, p. 903. Pand. fr., I, 5484. Mourlon, II, 1422, și toți autorii.

rilor, remiterea datoriei nu este supusă *regulelor de formă* care cârmuesc donațiunile între vii. Aceasta rezultă cu prisosință din art. 1138, după care remiterea poate să fie *tacită*, ceea ce exclude ori ce solemnitate ¹⁾; de unde rezultă că remiterea datoriei, la caz de contestație, va fi stabilită conform regulilor prescrise pentru dovedirea convențiunelor în genere, adecă prin un act autentic sau sub semnătură privată, prin mărturisire și jurământ, prin presumpțiuni legale, și chiar prin presumpțiile omului și marturii, de câte ori aceste dovești sunt admise de lege (art. 1191, 1197, 1198, 1203) ²⁾.

Remit datorie
făcută
prin testa-
ment.

Remiterea făcută prin testament nu va avea însă ființă, dacă acest act nu întrunește condițiile de formă prescrise de lege sub pedeapsă de nulitate (art. 858 urm., 886). Legea nefăcând, în adevăr, nici o excepție în privința testamentelor, dreptul comun devine aplicabil.

Acceptarea
din partea
debitorului.

Pentru ca datoria să fie remisă, nu este de ajuns ca creditorul să fi manifestat intenția de a renunța la creanța sa. Renunțarea, cât timp n'a fost acceptată de debitor sau de mandatarul seu, fie chiar și general ³⁾, nu este o liberalitate, ci o simplă policitățune, *solius offerentis promissum*, o ofertă numai de liberalitate. Creditorul nefiind legat de cât prin acceptare ⁴⁾, poate până atunci să-și retragă oferta sa (cpr. art. 814, 1050, § 3, 1118, 1214).

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5474. Baudry, II, 1097. Laurent, XVIII, 335. Demolombe, XXVIII, 386. Acollas, II, p. 903. Thiry, III, 77. Murlon, II, 1423. Arntz, III, 226, și toți autorii. C. București și Cas. rom. *Dreptul* No. 42 din 1881, consid. de la p. 337 și Bulel. Cas. S-a I, anul 1880, consid. de la p. 343.—Art. 1187, § 2 din Codul spaniol de la 1889 prevede din contra că remiterea *expresă* trebuie să fie făcută în forma donațiunelor.

²⁾ Cpr. Murlon, II, 1423. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 210. Pand. fr., I, 5475 urm. Laurent, XVIII, 335. Demolombe, XXVIII, 397. Larombière, III, art. 1285, No. 8, etc.

³⁾ Vești *suprà*, p. 703, nota 1.

⁴⁾ Acceptarea debitorului n'are nevoie de a fi solemnă, ca în materie de donațiuni (art. 814, § 2), pentru că remiterea datoriei nu este un act solemn. Acceptarea trebuitoare pentru perfecțiunea remiterii convenționale este acea neaparată pentru toate convențiile în genere. Cpr. Baudry, II, 1097. Pand. fr., I, 5497. Laurent, XVIII, 338. Demolombe, XXVIII, 378. Demante, V, 230 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 205.

Dacă s'ar întâmpla ca debitorul se moară înainte de acceptare, ea va fi caducă și nu va trece la moștenitorii săi (art. 814, § 2).

Propunerea debitorului de a remite datoria poate fi făcută prin o scrisoare, după cum observă însuși Pothier (II, 614), însă asemenea propunere nu va produce nici un efect, dacă debitorul s'a sevêrșit din viață înainte de a primi scrisoarea ¹⁾.

Propunerea de remiterea datoriei făcută prin scrisoare.

Acelaș lucru s'ar întâmpla, dacă creditorul ar muri sau și ar schimba voința înaintea ajungerei scrisorii la destinație ²⁾.

Naște însă întrebarea dacă acceptarea debitorului este suficientă, sau dacă este nevoie ca ea să ajungă la cunoștința creditorului. Cu alte cuvinte, remiterea datoriei produce ea efectele sale din ziua în care debitorul a declarat că primește oferta, sau din ziua în care acceptațiunea debitorului a ajuns la cunoștința creditorului? Chestiunea nu este fără interes practic, căci dacă ea va fi decisă în primul sens, este de ajuns ca creditorul să fi fost capabil în momentul acceptațiunii, ear în caz contrar, el va trebui să fi fost capabil de a dispune în momentul când acceptațiunea a ajuns la cunoștința lui. Apoi, în caz de a se rezolvi chestiunea în sensul că contractul este perfect din momentul acceptărei, creditorul nu și mai poate retrage oferta din acest moment, pe când el va putea să și o retragă, în sistemul opus, până în momentul când el a luat cunoștință de acceptarea debitorului. Această chestiune, foarte controversată, a fost tratată în t. V, p. 38 urm., în cât ne putem scuti de a reveni asupra ei ³⁾.

Momentul când se formează contractul.

Până acum ne am ocupat numai despre remiterea *ex-* Remiterea tacită a datoriei.

¹⁾ Cpr. Pothier, *Contrat de change*, IV, 176, *in fine*. Mourlon, II, 1421. Pand, fr., I, 5496. Larombière, III, art. 1285, No. 7.

²⁾ Veți autorii citați în nota precedentă.

³⁾ Art. 151 din noul Cod german prevede, în această privință, că contractul este perfect prin simpla acceptare a ofertei, fără ca această acceptare să aibă nevoie de a fi declarată autorului ofertei, dacă asemenea declarație nu este cerută de uz, sau dacă acel care a făcut oferta a renunțat la dânsa. Cpr. și art. 649 Cod. civ. portughez din 1867. Veți t. V, p. 39, nota 2, *in fine*. Veți asupra dificultăților ce această chestiune presintă în drept internațional, Despagnet, *op. cit.*, ed. a 3-a, No. 299, p. 591 urm.

Art. 151 Cod. german.

presă a datoriei ; ea poate fi însă și *tacită*, și sunt împrejurări care o presupun chiar.

Presumțiunea rezultând din remiterea titlului sub semnătură privată.

Art. 1138, § 1.—Remiterea voluntară a titlului original¹⁾ făcută de creditor debitorului, dă proba liberațiunii. (Art. 1140, 1176 urm., 1200, 1202 C. C. Art. 1883 C. Calimach. Art. 1282 C. fr.).

Paragraful 1 al art. 1138 presupune cazul în care obligația este constatată prin un act sub semnătură privată, iar § 2, acel în care ea este constatată prin un act autentic. Codul francez are, în această privință, două dispoziții (art. 1282 și 1283), din care legiuitorul nostru a format un singur text.

Remiterea, sau mai bine dis *restituirea* ²⁾, adică *tradiția* voluntară a titlului original sub semnătură privată, făcută de creditor debitorului, dice art. 1138, § 1, este o dovadă de liberațiunea acestui din urmă, adică stabilește în folosul său o presumție legală de liberare, care-l scutește de ori ce altă dovadă ³⁾: „Sinetul ce s'au dat îna-

1) Și trebuie adaos *sub semnătură privată*, după cum se exprimă atât art. 1282 din Codul fr., cât și art. 1279 din Codul italian.

2) Cuvântul *restituire*, sau *tradiție*, este mult mai exact în textul de față ca și în art. 1139, căci în § 2 al art. 1138, cuvântul *remitere* însemnează liberarea debitorului consimțită cu titlu gratuit de creditor și acceptată de debitor. De aceea, Pothier (II, 608) dice: „dacă creditorul a restituit (*a rendu*) debitorului sinetul...“ Tot astfel se exprimă și art. 1883 din Codul Calimach. „Sinetul ce s'au dat înapoi...“ Cpr. Demolombe, XXVIII, 401. Laurent, XVIII, 340. Marcadé, IV, 792. Pand. fr., I, 5515. Berriat St. Prix, II, 4831.

3) Naște însă întrebarea: Restituirea titlului face ea să se presume o remitere gratuită a datoriei sau o plată? Art. 1138 nu decide chestia, pentru că § 1 al textului vorbește de *liberarea debitorului*, iar § 2, de *remiterea datoriei* sau de *plată*. Chestiunea va fi decisă după principiile generale. Prin urmare, dacă creditorul pretinde că a făcut o remitere gratuită și cere revocarea donațiunii, sau dacă moștenitorii lui cer raportul ori reducerea darului, ei sunt acei care vor trebui să dovedească alegațiunea lor (art. 1169). Dacă din contra debitorul, posesor al titlului, cere de la acei care erau obligați cu dânsul partea lor contributivă, sub cuvânt

poi, dice art. 1883 din Codul Calimach (1428 C. austriac), întemeiază juridica presumpție că s'au plătit datoria"; însă acest text adaogă, că această presumpție *nu include dovada cea din protivă*¹⁾; pe când, după textul actual, în caz de restituirea voluntară a titlului original sub semnătură privată care constată creanța, presumpția de liberare a debitorului este *juris et de jure*, ceea ce însemnează că ea nu poate fi doborâtă prin proba contrară (art. 1202, § 2)²⁾. Motivul acestei dispozițiuni este lesne de priceput. Creditorul neavând la dispoziție alt mijloc de ași dovedi creanța sa de cât actul pe care el îl restituie debitorului, se înțelege că asemenea restituire voluntară dovedește sau că el a fost plătit, sau că a renunțat la dreptul de a fi plătit, adecă implică sau plata, sau o remitere de datorie, prin urmare, și într'un caz și în altul, liberarea debitorului. Presumpția statornicită de art. 1138, § 1 este deci logică și pe deplin justificată³⁾.

Această presumpție de liberare apără pe debitorul comerciant ca și pe acel necomerciant, mai cu samă față cu art. 1 din Codul nostru comercial, după care legea civilă se aplică și în materie comercială, de câte ori aceasta din urmă nu dispune altfel⁴⁾.

Presumpția care rezultă din art. 1138 se aplică și la comercianți.
Controversă.

că a plătit întreaga datorie (art. 1052), el va trebui să dovedească plata, baza acțiunii sale. Cpr. Thiry, III, 78. T. Huc, VIII, 137, 138. Laurent, XVIII, 351, 378. Baudry, II, 1104.—Vezi însă Demolombe, XXVIII, 433 urm. Mourlon, II, 1429. Demante, V, 231 bis IV și 232 bis III. Marcadé, IV, 795. Pand. fr., I, 5570 urm.

¹⁾ Conform: L. 14, Cod., 8, 43, *De solutionibus et liberationibus*.

²⁾ Cpr. Baudry et Wahl, *Prêt*, 919. Marcadé, IV, 792. Massé-Vergé, III, § 569, p. 452, t. și n. 7. T. Huc, VIII, 137, și toți autorii.—Creditorul ar putea însă să defere debitorului jurământul decisoriu, sau să recurgă la interogatorul lui spre a dovedi că restituirea titlului nu i s'a făcut cu intențiunea de a'l libera, ci cu alt titlu, de ex.: cu titlu de deposit, de mandat, etc. (arg. din art. 1202). Cpr. T. Huc, *loco supra cit.* Demolombe, XXVIII, 424. Laurent, XVIII, 363. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 249. Pand. fr., I, 5603.

³⁾ Art. 1138 stabilind o presumpție legală de liberare, ar fi trebuit să figureze în capitolul care se ocupă despre presumpțiuni. Cpr. Arntz, III, 228.

⁴⁾ Vezi în acest sens, Pand. fr., I, 5605. T. Huc, VIII, 137. Laurent, XVIII, 364. Massé-Vergé, III, § 569, p. 452, nota 7. — Curtea de casație din Franca a decis însă cu

Condițiile cerute p. existența presumpției de liberare.

Pentru ca această presumpție să aibă ființă se cer patru condițiuni, și anume:

1^o Ca titlul original să fie restituit; 2^o ca această restituire să fie voluntară; 3^o ca ea să emane de la creditor; și în fine, 4^o ca ea să fi fost făcută debitorului.

Restituirea titlului original.

Prima condiție cerută pentru ca presumpția de liberare să aibă loc, este restituirea *titlului original*, adică a singurului titlu care constituie pentru creditor dovada creanței sale. Deci, dacă ar exista mai multe exemplare de pe titlul original, presumpția statornicită de art. 1138, § 1 nu și va avea ființă, de cât atunci când toate exemplarele vor fi predate debitorului, căci dacă creditorul a ramas cu unul din aceste exemplare în mână, el poate să și stabilească existența dreptului său, și dacă el nu le a restituit pe toate debitorului, nu se poate dice că el a înțeles să i remită datoria sau că a primit plata ¹⁾.

Restit. unui titlu confirmativ sau recognitiv.

Dacă creditorul n'a restituit debitorului de cât un titlu confirmativ sau recognitiv (art. 1189, 1190), presumpția de liberare nu va avea loc, afară de cazul când acest titlu ar fi un titlu nou, menit a înlocui titlul original și ar forma în mânele creditorului singura dovadă a dreptului său ²⁾.

Restit. unei facturi, etc.

O simplă factură sau un memoriu constatator al datoriei debitorului, nu se consideră ca un titlu original în sensul art. 1138, § 1, pentru că asemenea acte nefiind semnate de debitor, nu constituiesc un titlu contra lui. Restituirea unor asemenea acte, nu va statornici deci în ge-

toate acestea (D. P. 53. 1. 111. Sirey, 53. 1. 211) că, în materie comercială și între comercianți, judecătorii pot să se întemeieze pe registrele părților și pe diversele documente și împrejurări ale cauzei, pentru a decide că restituirea titlului, cu toate că a fost făcută de bună voe, nu dovedește liberațiunea debitorului. Această decizie, aprobată de Larombière (III, art. 1282, No. 11, *in fine*), este cu drept cuvânt criticată de majoritatea autorilor.

1) Cpr. Demolombe, XXVIII, 403. Pand. fr., I, 5518. Larombière, III, art. 1282, No. 6.—*A fortiori*, deci art. 1138, § 1 n'ar fi aplicabil, de câte ori creditorul ar fi predat debitorului o copie de pe titlul original. Demolombe, XXVIII, 404.

2) Demolombe, XXVIII, 405. Pand. fr., I, 5520. Larombière, *loco supra cit.*

nere o presumpție de liberare în folosul debitorului, de cât dacă ele vor purta semnătura creditorului cu mențiunea *achitat*, sau altă mențiune liberatorie. Și încă și atunci, creditorul va putea să stabilească că pretinsa restituire voluntară a acestor acte, purtând chiar mențiunea *achitat* sau altă mențiune de asemenea natură, n'a fost de cât o comunicare officioasă în așteptarea unei plăți viitoare, de care debitorul a abusat, reținând actele prin fraudă, spre a stabili liberarea sa ¹⁾.

A doua condiție cerută pentru ca presumpția de liberare, prevădută de art. 1138, § 1 să poată avea ființă, este ca restituirea titlului original să fi fost *voluntară* ²⁾, ceea ce exclude restituirea făcută din eroare, prin dol, sau violență (art. 953), etc. Deci, dacă titlul a fost restituit din eroare, sau dacă consimțământul creditorului a fost smuls prin violență, sau surprins prin dol, sau dacă debitorul a găsit titlul pe care îl perduse creditorul, etc. liberațiunea nu va avea loc.

Naște însă întrebarea dacă creditorul va trebui să dovedească aceste împrejurări, sau dacă debitorului incumbă sarcina de a stabili că creditorul i a predat titlul cu bună voință. Cu toată controversa ce există în această privință, trebuie să decidem că sarcina probei incumbă creditorului, pentru că, cele mai multe ori, debitorul ar fi în imposibilitate de a dovedi restituirea *voluntară* a titlului, pe când împrejurările care fac ca restituirea să nu fie voluntară, precum dolul, surprinderea, violența, abuzul de încredere, pierderea titlului, etc. fiind niște fapte pozitive, pot fi dovedite cu mai multă înlesnire. Posesiunea titlului face deci să se presume până la dovada contrară că remiterea lui a fost voluntară, pentru că altfel, art. 1138 ar fi fără nici o utilitate practică. „De câte ori titlul privat, care constată datoria, se găsește în posesiunea debitorului, dice art. 1189 din Codul spaniol de la 1889, se presupune că creditorul i l'a remis cu voință, *dacă nu se dovedește contrarul*“. Creditorul este deci acela care, la caz de contestație, va trebui să restorne presumpția de liberare pe

Restit. trebuie să fie voluntară.

La caz de contestație, creditorul va dovedi împrejurările care fac ca restituirea să nu fie voluntară. Controversă.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 406. Pand. fr., I, 5521. Duranton, XII, 363. Larombière, III, art. 1282, No. 14.

²⁾ Cpr. L. 15, Cod., 8, 43, *De solutionibus et liberationibus*.

care o invoacă debitorul, posesorul titlului creanței; și fiind că, în specie, nu este vorba de a se stabili o obligație, ci un fapt, adevărat că titlul a fost sustras, găsit, etc., se înțelege că asemenea dovadă se va putea face prin marturi sau presumpțiuni, chiar când ar fi vorba de o sumă mai mare de 150 lei. În acest sens se pronunță majoritatea autorilor¹⁾. Jurisprudența admite aceiași soluție, însă într'un mod mai puțin absolut. Se decide, în adevăr, că, dacă posesiunea titlului lasă cele mai multe ori a se presupune remiterea voluntară, totuși, prin tăcerea legiuitorului, se conferă instanțelor de fond o putere suverană spre a decide chestia după împrejurările fie cărei cauze²⁾.

Eată care ni se par, în privința aprecierii instanțelor de fond, adevăratele principii: Decizia de fond care ar refuza de a declara datoria remisă în cazul prevăzut de art. 1138, ar fi casabilă pentru violarea acestui text; judecătorii fondului sunt însă suverani pentru a constata, pe de o parte, faptul remiterii sau neremiterii titlului, iar pe de alta, caracterul voluntar sau nevoluntar a acestei remiteri³⁾.

Remiterea
trebuie să fie
făcută de
creditor.

A treia condiție cerută pentru ca presumpția de liberare prevăzută de art. 1138 să poată avea loc, este ca titlul original să fi fost predat de însuși creditorul sau de o persoană având mandat pentru aceasta de la creditor⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 609. Arntz, III, 230. Thiry, III, 78. T. Huc, VIII, 136. Demolombe, XXVIII, 421. Baudry, II, 1103. Mourlon, II, 1426. Marcadé, IV, 793. Pand. fr., I, 5582. Duranton, XII, 362. Demante, V, 231 bis III. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 207, t. și n. 32. Massé-Vergé, III, § 569, p. 451, n. 4. Giorgio Giorgi, VII, 316, 317. Vigié, II, 1508. Larombière, III, art. 1282, No. 11. Cas. fr. D. P. 75. 1. 260. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1892, p. 1004. Bulet. S-a I, anul 1882, ultimul considerent, p. 1202.—*Contrà*. Laurent, XVIII, 355 urm. Veți și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1882, p. 36, care recunoaște că creditorul este acela ce trebuie să restorne presumpția de liberare ce rezultă din art. 1138, adăugând însă că proba, în asemenea caz, trebuie să se facă conform dreptului comun, ceea ce necontestat este o eroare a Curții noastre supreme.

²⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 78. 1. 292. D. P. 82. 1. 477. D. P. 91. 1. 263. Veți și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1892, consid. de la p. 220.

³⁾ Cpr. Crépon, *Pourvois en cass.* (Paris, 1892), III, 1117 urm.

⁴⁾ Cas. fr. D. P. 87. 1. 87. T. Huc, VIII, 136. Baudry, II,

Această propoziție este evidentă, căci fie că creditorul a înțeles să facă o liberalitate, fie că restituirea titlului s'a făcut în urma plăței; în ori ce caz, această restituire nu poate să emane de cât de la dânsul sau de la mandatarul său.

Dacă titlul original a fost restituit de unul din creditorii solidari numai, debitorul va putea să opue această restituire tuturor creditorilor solidari, ca o presumpție de liberare, pentru că, de și după § 2 al art. 1035, remiterea făcută de unul din creditorii solidari nu liberează pe debitor de cât pentru partea aceluși creditor, totuși, după § 1 a aceluiași text, debitorul poate plăti ori cărui din creditorii solidari, cât timp nu s'a făcut împotriva'i o cerere în judecată din partea unuia din creditorii 1).

Aceiași soluție ar fi, după unii, aplicabilă și în cazul când restituirea titlului ar fi fost făcută numai de unul din creditorii conjuncți, fără a avea vre un mandat de la ceialaltii 2).

În fine, pentru ca restituirea titlului să și poată produce efectele sale, ea trebuie să fie făcută însuși debitorului, sau unei persoane având calitatea de a-l reprezenta; de unde rezultă că dacă titlul creanței ar fi fost restituit unei persoane străine, presumpția de liberare n'ar avea loc, de și creditorul, în specie, s'a deposedat de dovada ce avea în contra debitorului său. Astfel, ar fi, de exemplu, cazul în care creditorul unei societăți financiare n'ar fi restituit titlul societății debitoare, ci personal unuia din asociați 3).

Presumpțiunea rezultând din remiterea titlului autentic.

Art. 1138, § 2.—Remiterea voluntară a copiei legalizate a titlului, lasă a se presupune remiterea datoriei sau plata până

1102. Laurent, XVIII, 344. Demolombe, XXVIII, 408. Pand. fr., I, 5534.

1) Cpr. Demolombe, XXVIII, 409. Larombière, III, art. 1282, No. 9. Pand. fr., I, 5538. T. Huc, VIII, 136.

2) Demolombe, XXVIII, 410.—*Contrà*. Larombière, III, *loco supra cit.* Cpr. Pand. fr., I, 5539. 5540.

3) Cpr. Demolombe, XXVIII, 411. Pand. fr., I, 5541 urm. Laurent, XVIII, 345. Baudry, II, 1102. T. Huc, VIII, 136. Larombière, III, art. 1282, No. 10. Cas. fr. Sirey, 42. 1. 203, colona 1.

la proba contrară. (Art. 1140, 1171 urm., 1200, 1202 C. C. L. din 1 Sept. 1886 p. autentif. actelor. Art. 1283 C. fr.).

Paragraful 2 al art. 1138 presupune cazul în care obligația este constatată prin un act autentic, însă este rău redactat. În adevăr, textul francez vorbește de remiterea *de la grosse du titre*, și prin *grosse*, se înțelege copia de pe titlul autentic, menită a fi investită cu formula executorie (cpr. art. 135 Pr. civ.), așa numită pentru că este generalmente scrisă cu caractere mari, prin opoziție cu *minuta* actului, care este originalul ce rămâne la notar, și care se numește astfel pentru că este scrisă cu caractere mici, *minutis caracteris* ¹⁾.

Legiuitorul nostru neștiind cum să traducă cuvântul *grosse*, a întrebuițat expresiunea improprie de *copie legalisată*. Redactorii Codului civil s'au mai isbit o dată de această dificultate, în art. 1188, unde earăși textul corespunzător francez (art. 1335) vorbește de *grosse*, dicând că: „*les grosses ou premières expéditions font la même foi que l'original*“, cuvinte care nu s'au mai reprodus în art. 1188.

Dificultatea era însă ușoară de înlăturat, căci, în art. 1138, trebuia ținut că: „restituirea voluntară a actului autentic, adică a originalului care se găsește în mâna creditorului, investit cu formula executorie, lasă a se presupune remiterea datoriei, sau plata până la proba contrară“. Este în adevăr, de observat că, pe când, în legislația franceză, originalul actului autentic se păstrează în arhiva notarului și părții în drept nu i se dă de cât o copie (*la grosse*), în legislația noastră, actul autentic are două originale, acel care rămâne în arhiva tribunalului sau a judecătorului de ocol (art. 12 L. din 1 Sept. 1886), și acel care se dă la mâna creditorului, și care, la caz de neplată, se investeste cu formula executorie (art. 20 L. pentru autentif. actelor din 1 Sept. 1886).

Așa dar, rămâne bine stabilit că, cu tot textul art. 1138, § 2, nu restituirea copiei legalisate a actului autentic, lasă a se presupune liberarea debitorului, ci restituirea a însuș actului original, scris pe timbru de 5 lei, care, conform art. 12 din L. de la 1 Sept. 1886, se re-

¹⁾ Cpr. Marcadé, IV, p. 623, nota 1. Berriat St. Prix, *Notes élément. sur le C. C.*, II, 3356 și 5163.

mite părții în drept. Eată un caz în care interpretul sau judecătorul este silit a îndrepta eroarea legiuitorului ¹⁾, căci ori câte copii legalisate creditorul ar restitui debitorului său, el rămânând cu originalul în mână și putând să-și dovedească creanța sa, ar putea în tot-deauna să-l urmărească.

Este un singur caz în care textul, așa cum este redactat, poate să-și primească aplicare, și anume, acel în care creditorul a dobândit în contra debitorului o hotărîre definitivă. În asemenea caz, restituirea copiei legalisate a acelei hotărîri, investită cu formula executorie, adică a *expediției executorii*, după cum se exprimă art. 135 Pr. civ., constituie o presumpție de liberare în folosul debitorului, pentru că, în asemenea caz, creditorul s'a desezisat de actul care 'i servea de dovadă, și aceasta nu se poate explica de cât sau prin împrejurarea că debitorul a făcut plata, sau că creditorul a înțeles a-și remite datoria ²⁾.

Așa dar, în resumat, restituirea actului autentic ce se găsește în mâna creditorului, sau a expediției executorii (art. 135. Pr. civ.), adică a hotărîrii definitive, investite cu formula executorie, făcută de bună voe de creditor debitorului, constituie în folosul acestui din urmă o presumpție de liberare.

Această presumpție nu mai e însă de astă dată *juris Deosebire et de jure*, ca acea care rezultă din restituirea titlului original sub semnătură privată (art. 1138, § 1), ci e numai *juris tantum*. Aceasta rezultă din ultimele cuvinte ale art. 1138, § 2: *până la dovada contrară*. Creditorul va putea deci, cu toate că a restituit de bună voe debitorului actul autentic care forma dovada creanței sale, sau co-

¹⁾ Cpr. Laurent, *Supplément* I. No. 10. Vezi și *suprà*, p. 292, nota 2.

²⁾ Restituirea copiei de pe hotărîre, neinvestită cu formula executorie, n'ar constitui însă o presumpție de liberare, pentru că creditorul n'ar avea de cât să scoată o altă copie și s'o investescă cu formula executorie. Cpr. Laurent, XVIII, 342. Demolombe, XXVIII, 443. Pand. fr., I, 5526. — Dacă creditorul a restituit debitorului titlul original, păstrând însă expediția executorie, nici o presumpție de liberare nu va exista în specie, pentru că creditorul are cu ce urmări pe debitor. Cel mult aceasta ar putea constitui o presumpție de fapt, pe care judecătorii ar aprecia-o, după împrejurări. Cpr. Demolombe, XXVIII, 428. Larombière, III, art. 1283, No. 8. Pand. fr., I, 5525.

pia legalisată de pe hotărîrea ce câştigase, investită cu formula executorie, să stabilească, conform dreptului comun¹⁾, că el n'a înţeles să'i remită datoria sau că n'a primit plata, pentru că, în cazul de faţă, el nu s'a desezisat de însuş titlul care era în posesiunea lui, ca în cazul art. 1138, § 1, ci poate în tot-deauna să scoată o altă copie de pe hotărîrea ce câştigase (art. 134 Pr. civ.), sau de pe actul autentic, a cărui duplu original se păstrează în arhiva judecătorului care a instrumentat (art. 12 L. din 1 Sept. 1886). Eată motivul pentru care presumpţia care rezultă din art. 1138, § 2 este mai puţin puternică de cât cea care rezultă din § 1 a aceluiaş text²⁾.

Afară însă de această deosebire, condiţiile pe care le am expus mai sus în privinţa presumpţiei care rezultă din § 1 a art. 1138, sunt aplicabile şi acelei care rezultă din § 2 a aceluiaş text.

Aceste sunt casurile în care debitorul se bucură, sub condiţiile mai sus expuse, de o presumpţie legală de liberaţiune. Alte presumpţiuni de aceiaş natură nu pot să existe în favoarea lui. Aceasta rezultă din definiţia presumpţiei legale pe care o dă art. 1200. Aceasta nu însemnează însă, că liberarea debitorului nu se poate nici o dată dovedi prin presumpţiuni; ea va putea fi dovedită, conform dreptului comun, însă nu prin presumpţiuni legale, ci prin presumpţiuni de fapt, conform art. 1203, presumpţii care sunt

¹⁾ Creditorul nu va putea deci să dovedească prin marturi sau presumpţiuni că el n'a primit plata sau n'a înţeles a remite datoria de cât în casurile excepţionale în care aceste dovedi pot fi administrate. Nu se poate dice că, în specie, presumpţiunile sau marturii sunt admisibili fără nici o restricţie, pentru că faptul ce creditorul voeste să dovedească nu este un fapt pur şi simplu, ci un fapt juridic, de vreme ce atrage o presumpţie de liberare în folosul debitorului. Cpr. Laurent, XVIII, 367. Pand. fr., I, 5608. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 210. — *Contrà*. Marcadé, IV, 794.

²⁾ Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul*, No. 73 din 1883. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1881, p. 36. Baudry, II, 1099. Thiry, III, 78. Vigié, II, 1508, 1511. Murlon, II, 1425. Laurent, XVIII, 340, 366. Demolombe, XXVIII, 399, 426. Demante, V, 231 bis I şi 232 bis I. Larombière, III, art. 1283, No. 1. Pand. fr., I, 5516, 5607. Acollas, II, p. 904. T. Huc, VIII, 131, 132. Massé-Vergé, III, § 569, p. 452, t. şi n. 9. Veţi şi *suprà*, p. 707.

lăsate la aprecierea judecătorilor și care nu sunt permise de cât în casurile când este permisă și dovada testimonială ¹⁾).

O dovadă și mai bună că debitorul nu se bucură de alte presumpțiuni legale de liberare de cât acele prevădute de art. 1138, o găsim în art. 1139, a cărui cuprindere este:

Art. 1139.—Remiterea lucrului dat ca siguranță nu este de ajuns ca să facă a se presupune remiterea datoriei. (Art. 1067, 1685, 1697 urm. C. C. Art. 1263 C. fr.). ²⁾

Restituirea făcută debitorului de creditor a lucrului mișcător ce el primise amanet (art. 1685 urm.), sau a imobilului ce primise în anticreză art. 1697 urm.), dovedește că el a înțeles a renunța la siguranța ce stipulase din capul locului, nu însă și la însuș creanța sa, dacă nici o împrejurare nu dovedește contrariul ... *nisi specialiter contrarium actum esse probetur* ³⁾.

Aceiaș soluție este aplicabilă și renunțării ce creditorul ar face la ipoteca sa, sau la ori ce altă siguranță accesorie a creanței sale ⁴⁾, pentru că renunțarea la o garanție accesorie nu atrage neaparat renunțarea la obligația principală. (Cpr. art. 1067).

Art. 1139 oprește pe judecători de a invoca renunțarea din partea creditorului la siguranța sa ca o presumpție legală, din care să se poată trage liberarea debitorului; nimic nu'i împiedică însă de a vedea în asemenea renunțare o presumpție de fapt, lasată la lumina și aprecierea lor (art. 1203), de natură a putea fi complectată și a conduce la convingerea că creditorul a înțeles a remite debitorului însuș datoria sa ⁵⁾).

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 132, *in fine*. Pand. fr., I, 5544. Demolombe, XXVIII, 440. Aubry et Rau, IV, § 323, *in fine*, p. 210. Arntz, III, 231. Marcadé, IV, 798.

²⁾ Acest text, care este aproape de prisos, reproduce No. 610 din tr. oblig. a lui Pothier.

³⁾ L. 3, Dig., 2, 14, *De pactis*.

⁴⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 442. Marcadé, IV, 798. Pand. fr., I, 5547. Baudry, II, 1105. T. Huc, VIII, 139. Larombière, III, art. 1286, No. 1. Cpr. și Trib. Dâmbovița, *Dreptul* No. 64 din 1893.

⁵⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1286, p. 610. Berriat St. Prix, II, 4852, și toți autorii. Veđi și *suprà*, text și n. 1.

Efectele remiterii datoriei.

Remiterea datoriei este o cauză de stângere a obligațiilor. Ea stânge deci datoria cu toate accesoriile sale, ca și cum ar fi fost plătită.

Presupunând însă că există mai mulți codebitori solidari, sau unul singur principal și mai mulți fidejutori, chestiunea este de a se ști dacă remiterea făcută unuia din ei stânge datoria într'un mod absolut, *in rem generaliter*, așa ca ea să poată fi invocată de toți debitorii sau de toți cofidejursorii, sau dacă ea nu stânge datoria de cât în mod relativ, *in personam*, așa ca ea să nu poată fi invocată de cât de acel care a dobândit-o. Cu alte cuvinte, remiterea datoriei făcută de creditor unuia din acei obligați, este ea *reală* sau *personală*, pentru a întrebuița terminologia lui Pothier (II, 616, 617)?

Legea distinge, în această privință, între remiterea *tacită* și cea *expresă*.

Remiterea tacită.

Art. 1140.—Remiterea titlului original sau a copiei legalizate a titlului, făcută unuia din debitori, are acelaș efect în privința codebitorilor. (Art. 1047, 1138 urm., 1141 C. C. Art. 1284 C. fr.).

Remiterea tacită, adică cea care rezultă din faptele prevăzute de art. 1138, este prin esența sa *reală*, și ea n'ar putea deveni *personală* de cât în virtutea unei reserve, adică a manifestățiunei unei voințe exprese, care ar exclude ori ce remitere tacită¹⁾. În adevăr, de câte ori creditorul restituie de bună voe unuia din debitori titlul fie autentic, fie privat, care constată obligațiunea sa, de atâtea ori el se pune în imposibilitate absolută de a mai urmări pe cineva, fiind că nu mai are nici o dovadă literală a creanței sale.

De aceea, art. 1140, adoptând în totul teoria lui Pothier (II, 608), combătută, în această privință de unii autori²⁾, dispune că remiterea titlului făcută unuia din debitori, are acelaș efect în privința tuturor codebitorilor, so-

1) Cpr. Baudry, II, 1107. Laurent, XVIII, 375. Demante, V, 233 bis II. Pand. fr., I, 5611.

2) Vezi Brunemann, asupra L. 2, Lib. 2, tit. 14, *De pactis*.

luțiune care se aplică atât codebitorilor unei datorii indivisibile ¹⁾, cât și codebitorilor unei obligațiuni conjuncte ²⁾.

Restituirea titlului făcută debitorului principal liberează de asemenea pe fidejutori, pentru că fidejutorul nu mai are ce garanta de câte ori debitorul este liberat. Art. 1142, § 1 admite această soluție în privința remiterii exprese, însă acest text este *a fortiori* aplicabil remiterii tacite, căci creditorul care, prin restituirea titlului, s'a desarmat în privința debitorului principal, s'a desarmat și în privința fidejutorilor ³⁾.

Restit. titlului făcută debitorului, liberează pe fidejutori.

Naște însă întrebarea, dacă remiterea făcută fidejutorului liberează pe debitorul principal? Art. 1142, § 2 admite negația în privința remiterii exprese, însă această soluție nu mai e aplicabilă de câte ori remiterea a fost tacită. În adevăr, art. 1142 neîmpedcând remiterea făcută fidejutorului de a fi reală, dacă aceasta a fost voința creditorului ⁴⁾, această voință este neîndoelnică în caz de remiterea titlului, fiind că creditorul s'a pus de bună voie în imposibilitatea de a mai urmări pe debitorul principal. Dacă intențiunea sa ar fi fost de a libera numai pe fidejutor, el ar fi făcut o descarcare expresă, ear nu o remitere tacită, care pune pe toți cei obligați la adăpost de ori ce urmărire ⁵⁾.

Restit. făcută fidejutorului liberează pe debitorul principal.

Pentru aceleași motive, vom decide că restituirea titlului făcută de creditor unuia din fidejutori, liberează pe ceilalți cofidejutori, cu toată dispoziția contrară a art. 1142, § 3, care se aplică numai la remiterea expresă, ear nu și la acea tacită ⁶⁾.

Restit. titlului făcută unui fidejutor liberează pe ceilalți cofidejutori.

¹⁾ Demolombe, XXVIII, 412. Larombière, III, art. 1284, No. 2. Pand. fr., I, 5617. T. Huc, VIII, 138.

²⁾ Laurent, XVIII, 376. Demolombe, XXVIII, 413. Demante, V, 233 bis V. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 207, t. și n. 31. Pand. fr., I, 5616. — *Contrà*. Larombière, III, art. 1282, No. 10. Bufnoir, *Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 752.

³⁾ Laurent, XVIII, 377. Demolombe, XXVIII, 414. Pand. fr., I, 5618. Demante, V, 233 bis III. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 207.

⁴⁾ Veți *infrà*, p. 723.

⁵⁾ Laurent, XVIII, 377. Demolombe, XXVIII, 415. Pand. fr., I, 5619. Demante, V, 233 bis IV.

⁶⁾ Demolombe, XXVIII, 416. Pand. fr., I, 5620.

Remiterea expresă.

Remiterea expresă, pe care legiuitorul francez o numește impropriu *convențională*, pentru că remiterea convențională nu este de cât un caz particular a remiterii exprese, nu produce efecte atât de absolute ca remiterea tacită. Legea distinge, în această privință, cazul în care remiterea a fost făcută unuia din codebitorii solidari (art. 1141), de acela în care ea a fost făcută debitorului principal, fidejursorului sau unuia din fidejursori (Art. 1142).

1° Remiterea făcută unuia din codebitorii solidari.

Art. 1141.—Remiterea sau descarcarea *expresă* ¹⁾, făcută unuia din codebitorii solidari, liberează pe toți ceilalți, afară numai dacă creditorul și a rezervat anume drepturile sale în contra acestor din urmă.

În cazul din urmă, creditorul nu poate cere plata datoriei de cât scădând partea aceluia căruia a făcut remiterea. (Art. 1039 urm. 1047, 1056 C. C. Art. 1285 C. fr.)

Remiterea expresă a datoriei făcută de creditor, fără nici o rezervă în privința unuia din coobligăți ²⁾, se consideră ca făcută tuturor debitorilor și dă loc la o excepție *comună*, care poate fi invocată de toți (art. 1047) ³⁾. Această soluție nu este de cât consecința mandatului care există între toți codebitorii solidari în privința actelor având de efect stângerea sau micșurarea obligațiunei (art. 1056). Ea este însă criticată de toți autorii, chiar și de acei care admit idea mandatului ⁴⁾, pentru că renunțările sunt de

Îndreptarea
unui viciu de
redacție stre-
curat în
Codul fr.

¹⁾ Art. 1285 și 1287 din Codul fr. vorbesc de remiterea sau descarcarea *convențională*, prin opoziție la acea *tacită*, însă Marcadé și alți autori critică cu drept cuvânt această expresiune, pentru că remiterea convențională nu este de cât un caz particular a remiterii exprese, care se poate face și prin testament. Ținând socoteală de această critică întemeiată, legiuitorul nostru nu mai vorbește în art. 1141 și 1142 de remiterea *convențională*, ci de remiterea *expresă*. Cpr. Marcadé, IV, 801. Pand. fr., I, 5610, *in fine*. Baudry, II, 1108. Thiry, III, 79.

²⁾ Codebitorul solidar nu este însă liberat prin remiterea făcută debitorului coobligatului său. Cpr. Demolombe, XXVIII, 463. Pand. fr., I, 5624.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 196.

⁴⁾ Cpr. T. Hue, VIII, 138. Thiry, III, 79. Baudry, II, 1109. În Franția, lipsa art. 1156 din Codul nostru a făcut ca teoria mandatului să fie controversată. Vezi *suprà*, p. 189 urm.

strictă interpretare (*renunciatio non præsimitur*)⁴⁾. De aceea, noul Codul german prevede, prin art. 423, că remiterea datoriei făcută de creditor numai unuia din debitorii solidari, nu folosește celorlalți debitori de cât atunci când părțile contractante au înțeles să stângă întreaga datorie²⁾.

Plecând de la ideea că art. 1141 este contrar principiilor și, ca atare, de strictă interpretare, se decide în genere că el nu este aplicabil la remiterea acordată unuia din debitorii unei obligațiuni indivisibile. Această soluție este cu atât mai admisibilă, cu cât mandatul care face ca codebitorii unei obligațiuni solidare să fie considerați ca reprezentându-se unii pe alții, de câte ori este vorba de stângerea sau de micșurarea obligațiunei (art. 1056), nu există între codebitorii unei obligațiuni indivisibile³⁾.

Așa dar, remiterea sau descarcarea expresă făcută unuia din debitorii solidari este în principiu reală; ea nu devine personală de cât în virtutea unei reserve exprese.

Această rezervă poate să rezulte din termenii sau din conținutul actului. Dacă asemenea rezervă a fost făcută, creditorul nu poate cere plata datoriei de cât scădând partea aceluia căruia remiterea a fost făcută (art. 1141, § 2).

Astfel, dacă presupunem că A, B și C îmi datoresc solidaricește 3000 de lei și că am remis datoria lui A numai, rezervându'mi dreptul contra celorlalți, nu voi mai putea cere de la B și de la C de cât 2000 lei, deducând astfel partea lui A, căruia am făcut remiterea. În adevăr, dacă aș putea, și în urma acestei remiteri, cere întreaga sumă de 3000 lei de la unul din codebitorii nedescarcați, acel care ar face plata ar exercita de bună samă acțiunea sa recursorie contra lui A (art. 1053, § 1), și astfel debitorul descarcat ar perde beneficiul remiterii ce 'i am făcut.

Art. 1141 nu se aplică la caz de remiterea făcută unuia din debitorii a unei oblig. indivisibile. Controversă.

1) Veți asupra acestui principiu, *suprà*, p. 658, t. și nota 2.

2) Veți *suprà*, p. 196, text și nota 4. Cpr. și art. 1189, 1193 din Codul Calimach, citate *suprà*, p. 197. Aceasta era și teoria lui Pothier (II, 275), care dice că remiterea datoriei făcută de creditor numai unuia din debitorii solidari, nu liberează pe cialalți, de cât dacă aceasta pare a fi fost *intenția creditorului*.

3) Cpr. Demolombe, XXVIII, 460. Pand. fr., I, 5626.—*Contrà*. Larombière, III, art. 1285, No. 18.

Dacă unul din debitorii nedescarcați a devenit insolubil, partea de insolabilitate, care ar fi fost în sarcina codebitorului descarcăt, va privi pe creditor, care astfel va suferi consecințele remiterii ce a făcut ¹⁾.

2° Remiterea făcută debitorului principal.

Art. 1142, § 1.—Remisiunea sau descarcarea expresă făcută debitorului principal, liberă cauțiunile. (Art. 1067, 1679 C. C. Art. 802 C. com. Art. 1287, § 1 C. fr.).

Fidejusiunea fiind un contract accesoriu, nu poate să existe dacă nu există și un debitor principal. Liberarea debitorului principal trebuie deci să atragă, ca consecință, pe acea a fidejursorilor. În adevăr, liberarea debitorului principal n'ar fi de nici un folos, dacă ea n'ar atrage pe acea a fidejursorilor, pentru că dacă acești din urmă ar fi siliți să plătească, ei ar avea recurs contra debitorului principal (art. 1669) ²⁾.

Creditorul n'ar putea să descарce pe debitor, rezervându-și dreptul seu contra fidejursorului. Controversă.

Efectul remiterii acordate debitorului principal, în privința fidejursorilor, este atât de absolut, în cât creditorul n'ar putea să descарce pe debitorul principal, rezervându-și dreptul seu contra fidejursorului, pentru că asemenea rezervă ar face sau ca fidejursorul care a plătit, să exercite recursul seu contra debitorului principal, așa că remiterea datoriei n'ar aduce acestuia nici un folos; sau ca fidejursorul să plătească, fără a exercita vre un recurs contra debitorului, ceea ce ar fi contrar art. 1682, care dispune că fidejursorul se liberează când nu poate să intre în drepturile, privilegiile și ipotecele creditorului din cauza acestui din urmă ³⁾.

Art. 802 C. com.

Principiile de mai sus nu se aplică remiterii pe care creditorii o fac falitului prin concordat. Art. 802 din noul Cod comercial dispune, în adevăr, că: „creditorii conservă

1) Cpr. T. Huc VIII, 138. Baudry, II, 1109, *in fine*.

2) Cpr. Pothier, II, 617. Laurent, XVIII, 370. Demolombe, XXVIII, 461. Baudry, II, 1110. Pand. fr., I, 5627.

3) Cpr. Cas. fr. și C. Caen, D. P. 69. 1. 512. Sirey, 69. 1. 343. D. P. 68. 2. 97. Sirey, 68. 2. 251. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1153. Demolombe, XXVIII, 462. P. Pont, *Petits contrats*, II, 407. Larombière, III, art. 1287, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 205, t. și n. 23. Pand. fr., I, 5628.—*Contrà*. A. Bertauld, nota in. D. P. 68. 2. 97. Cpr. L. 22, Dig., 2, 14, *De pactis*.

acțiunea lor pentru totalitatea creanțelor contra coobligaților sau fidejursorilor falitului, chiar dacă acesta ar fi obținut un concordat la care ar fi consimțit de bună voie însuș acești creditori“.

Ratiunea acestei dispozițiuni excepționale este că remiterea făcută de creditori falitului prin concordat nu este voluntară; ei nu înțeleg să facă o liberalitate falitului, ci să scape o parte din creanța lor; de unde rezultă că remiterea consimțită prin concordat este prin esența sa personală falitului și nu folosește codebitorilor sau fidejursorilor săi ¹⁾.

Art. 802 C. com. nu se aplică însă, după părerea generală, la concordatul amiabil ²⁾ sau benevol, *amichevole*, după

¹⁾ Cpr. Calamandrei, *Del fallimento*, I, 477. Cuzzi, *Il Cod. di commercio ital. commentato*, VII, 570. Laurent, XVIII, 371. Demante, V, 237 bis I. Bédarride, *Faillites*, II, 884. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 619. Demolombe, XXVIII, 464. Troplong, *Cautionnement*, 504. P. Pont, *Petits contrats*, II, 406.

²⁾ Concordatul amiabil care, la noi, nu se mai poate dice extrajudiciar, fiind că, în urma legii din 20 Iunie 1895, trebuie să fie omologat de tribunal, este acela care poate să aibă loc în ori ce stare a procedurii falimentului, cu ori ce cotă, fie ea cât de mică, însă numai cu consimțământul tuturor creditorilor și cu omologarea tribunalului (art. 845 C. com.); ear concordatul judiciar, acela care nu se poate face, tot cu omologarea tribunalului (art. 852 C. com.), de cât cu primirea majorității tuturor creditorilor ale căror creanțe au fost verificate sau admise provisor, cu condițiune ca creditorii aderenți să represinte cel puțin trei părți din totalitatea creanțelor (art. 848) și cota concordatară să fie cel puțin de 40 % din capitalul creanțelor (art. 853 C. com.).

Concordat
amiabil și
judiciar.

Art. 853 din C. com., introdus prin legea din 20 Iunie 1895, prevedând între altele că concordatul judiciar nu poate avea loc când falitul a mai fost în stare de faliment, se controversează chestiunea de a se ști dacă această dispoziție se aplică și la concordatul amiabil, precum și la comercianții declarați în stare de faliment înaintea promulgării legii din 1895. Vezi în sens negativ concluziunile puse înaintea Curței din București de amicii noștri, T. Stelian și M. Antonescu (*Curierul judiciar*, No. 43 din 1899), ear în sens afirmativ, Trib. Ilfov și C. București. *Curierul judiciar*, loco cit. Această din urmă decizie a fost însă casată. Vezi *Curierul judiciar* din 6 April 1900, No. 28 și *Dreptul* No. 32 din 1900.

Art. 853 C.
com.

cum se exprimă autorii italieni, pentru că această dispoziție fiind excepțională și privitoare numai la concordatul judiciar (art. 846 urm. C. com.), nu poate fi întinsă la concordatul amical prevădut de art. 845 din C. com.; de unde rezultă că, de câte ori concordatul amiabil sau benevol va conține o remitere de datorie, fidejursorii și coobligatii debitorului principal vor fi liberați, conform art. 1142 C. C., în măsura în care și debitorul este liberat, afară de cazul în care creditorii, prin o dispoziție expresă, ar fi rezervat drepturile lor contra fidejursorilor și coobligatilor debitorului principal ¹⁾).

Reserva făcută de creditor în privința fidejursorilor.

Reserva este validă în privința codebitorilor solidari, chiar fără concursul și acceptarea lor (art. 1141 ²⁾); pe când, în privința fidejursorilor, chestiunea este controversată, căci, pe când unii susțin că reserva, spre ași produce efectele sale în privința lor, trebuie să fie acceptată de dênșii ³⁾, alții susțin din contra că consimțământul lor nu este neaparat ⁴⁾.

3° Remiterea făcută fidejursorului.

Art. 1142, § 2.—Remisiunea acordată cautiunii nu liberă pe debitorul principal. (Art. 1067 C. C. Art. 1288 C. fr.)

Remiterea datoriei făcută fidejursorului este în principiu personală și nu produce nici un efect în privința debitorului principal, pentru că fidejusiunea este un accesoriu al creanței și pentru că creditorul a putut foarte bine să renunțe la fidejusiune, fără a renunța la însuș creanța sa. (Cpr. și art. 1067, partea finală). Creditorul care a remis

¹⁾ Laurent, XVIII, 371. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 657. Pand. fr., *Faillite*, 7521. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1155. Pardessus, *Dr. comm.*, III, 1247. Alauzet, *Dr. comm.*, V, 1850. Demolombe, XXVIII, 465. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 206, t. și nota 26. Duranton, XII, 377. Cuzzi, *op. cit.*, VII, 571. Calamandrei, *op. cit.*, I, 478 și decisiile italienești citate de acești autori. Cas. fr. D. P. 67. 1. 219 și 483. D. P. 69. 1. 512. Sirey, 69. 1. 344. C. Caen. D. P. 68. 2. 97.—*Contrà*. Bertauld nota în D. P. 68. 2. 97. P. Pont, *Petits contrats*, II, 407.

²⁾ Lyon-Caen et Renault, *op. și loco supra cit.*

³⁾ Pand. fr., I, *Faillite*, 7521. Cpr. C. Caen. D. P. 68. 2. 97. Cas. fr. D. P. 69. 1. 512.

⁴⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. și loco supra cit.*

datoria fidejursorului, va păstra deci dreptul său contra debitorului principal, în conformitate cu principiul care voește ca renunțările să fie de drept strict: *Renunciatio non praesumitur*.

Remiterea făcută fidejursorului poate însă fi reală, adică poate fi invocată și de debitor, dacă aceasta a fost voința creditorului, și s'ar putea foarte bine întâmpla ca creditorul să renunțe în mod absolut la creanța sa, cu toate că convențiunea a intervenit numai între dânsul și fidejursor. În asemenea caz, însă, acceptarea debitorului este neaparată, remiterea convențională neputând să aibă loc de cât prin consimțământul părților ¹⁾.

Remiterea
făcută fide-
jursorului
poate
fi reală.

4° Remiterea făcută numai unuia din fidejursori.

Art. 1142, § 3 și 4.—Remisiunea acordată uneia din cauțiuni nu liberă în totul ²⁾ pe celelalte. (Art. 1287, § ultim C. fr.)

Acea acordată unei cauțiuni date în urmă prin act separat nu liberă în nimic pe celelalte ³⁾.

De câte ori există mai mulți fidejursori, remiterea expresă a datoriei făcută numai unuia din ei, este în principiu personală și nu liberează pe ceilalți, ceea ce însemnează că creditorul își păstrează dreptul de a urmări pe fidejursorii cărora n'a făcut remitere; în adevăr, creditorul având, în specie, mai multe garanții, poate să renunțe la una fără a renunța la toate ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 617. Moulon, II, 1435. Demolombe, XXVIII, 466. Laurent, XVIII, 372. Pand. fr., I, 5631. Marcadé, IV, 806. Vezi și *suprà*, p. 717.

²⁾ Textul fr. dice că remiterea acordată unuia din fidejursori nu liberează pe ceilalți, însă această expresiune fiind prea absolută, legiuitorul nostru a modificat textul francez, ținând socoteală de critica făcută de autori (v. *infra*, p. 724, nota 2) și mai cu samă de cea a lui Marcadé (IV, 808), care dice că remiterea acordată unuia din fidejursori nu liberează în totul (*complètement*) pe ceilalți.

Deosebire
de la Codul
fr.

³⁾ Ultimul paragraf al art. 1142 nu există în Codul fr., și este adăos de legiuitorul nostru tot după Marcadé. Vezi *infra*, p. 725 urm.

⁴⁾ Această regulă se aplică atât la fidejursorii solidari, cât și la acei puri și simpli. Larombière, III, art. 1287, No. 3. Laurent, XVIII, 373. Gauthier, *Subrogation*, 505. Pand. fr., I, 5632, *in fine*, Cpr. art. 817 Cod. portughez.—*Contrà*. Toulhier D., IV, partea I, 331.

Remiterea
poate fi
reală.

El este însă liber de a renunța la fidejusiune într'un mod absolut, și în asemenea caz, remiterea datoriei devine reală din personală cum era în principiu ¹⁾.

Deosebire
de redacție
de la Codul
francez.

Trebue însă să observăm că textul corespunzător francez este prea absolut când dice că remiterea acordată unuia din fidejutori *nu liberează pe ceilalți*. În adevăr, s'ar părea, după această dispoziție, că cofidejursorii aceluși descarcă sunt obligați la plata întregii datorii, ceea ce, după părerea tuturor, este inadmisibil, pentru că dacă ei rămân obligați, creditorul nu poate să'i urmărească de cât deducând partea fidejursorului descarcă. În adevăr, din două una : sau fidejursorii sunt solidari, ceea ce se va întâmpla de câte ori ei vor renunța la beneficiul de divisiune, și în asemenea caz, fidejursorii nedescărcați de datorie pot să invoace prin analogie art. 1141, § 2, după care creditorul care a descarcă personal pe unul din debitorii solidari, nu poate să urmărească pe ceilalți de cât deducând partea ce debitorul descărca ar fi trebuit să plătească din datorie ; sau cofidejursorii nu s'au obligat solidaricește și, în asemenea caz, prin invocarea beneficiului de divisiune, acei nedescărcați vor putea să se sustragă de la plata părții fidejursorului descarcă. Această interpretare este nu se poate mai echitabilă, pentru că de câte ori mai mulți fidejutori au garantat obligația aceluiași debitor, fie care din ei s'a obligat a plăti în vederea recursului său contra celorlalți fidejutori pentru partea ce privește pe fie-care (art. 1674). Creditorul nu poate deci să modifice raporturile reciproce dintre diferiții fidejutori, și prin descărcarea unuia din ei, să facă ca datoria să se plătească exclusiv de ceilalți. De aceea, textul nostru este mult mai corect când dice că remiterea făcută unuia din fidejutori nu liberează *în totul* pe ceilalți ²⁾.

1) Cpr. Pothier, II, 617. Larombière, *loco cit.* Laurent, XVIII, 373. Vigîé, II, 1515. Demolombe, XXVIII, 467. Cpr. L. 23, Dig., 2, 14, *De pactis* ; L. 15, § 1, Dig., 46, 1, *De fidejursoribus et mandataribus*.

2) Cpr. Pothier, II, 617 și nota 5 a lui Bugnet de la p. 328. Baudry, II, 1111. Pand. fr., I, 5633. Laurent, XVIII, 373. Thiry, III, 79, p. 103. Vigîé, II, 1515. Murlon, II, 1435. Demolombe, XXVIII, 467. Demante, V, 237 bis V. Marcadé, IV, 807, 808. Massé-Vergé, III, § 569, p. 453. Aubry et Rau, IV, § 323, p. 205, t. și nota 23. Larombière, III,

Venim acum la paragraful 4 al art. 1142, care Art. 1142, §
nu există în Codul fr., și care este adăos după explicațiile 4.
date de Marcadé.

Acest text prevede că remiterea acordată unei cauțiuni date în urmă prin act separat, nu liberează în nimic pe celelalte cauțiuni.

Eată cum se exprimă în această privință Marcadé (IV, No. 809): „Există cu toate acestea un caz particular în care ar trebui să se aplice în sensul său absolut și riguros regula că descărcarea unui fidejutor nu liberează pe ceilalți fidejutori; aceasta se va întâmpla când fidejutorul descărcat garantase prin un act posterior obligația garantată mai înainte de alții, așa că acești din urmă n'au pus nici un temelie pe d'nsul.

„Astfel, dacă presupunem că Petru, care s'a obligat a'mi plăti 12000 de lei, 'mi-a dat trei fidejutori, și apoi, mai târziu, prin act separat, un al patrulea garantează această obligație, fără nici un concurs sau chiar fără știrea fidejutorilor anteriori, se poate dice, precum s'a și dis în consiliul de Stat, că cei d'intăi trei fidejutori sunt străini de cel de al patrulea, și că obligația lor n'are nici un raport cu obligația acestui din urmă; se mai poate încă dice că cei d'intăi trei fidejutori n'au pus nici o bază pe cel de al patrulea, și că creditorul, descărcând pe acest din urmă spre a'și păstra recursul primitiv în întregimea lui, contra fie-cărui din ceilalți trei fidejutori, nu le aduce nici o pagubă, pentru că fie care din ei era obligat pentru datoria întreagă (art. 1666), înainte de a se fi obligat cel de al patrulea. Prin descărcarea acestui fidejutor, care permite creditorului de a urmări pe fie care din ceilalți trei pentru întreaga datorie, nu se îngreuează poziția ce ei își crease, căci ei sunt puși în situația pe care au primit-o, urmărirea contra fie-cărui din ei nefiind de cât executarea convențiunei lor. Acești fidejutori nu se pot deci plânge, și se poate dice, în asemenea caz, că descărcarea celui de al patrulea fidejutor nu va libera în nimic pe cei d'intăi trei fidejutori și nu va micșura în nimic întinderea garanției ce ei au dat (Cpr. Pothier, II, 617).

art. 1287, No. 3. Acollas, II, p. 905. T. Huc, VIII, 140.
Cpr. art. 1283 Cod. italian.

„Lucrul va fi însă cu totul altfel, chiar față de al patrulea fidejutor, dacă unul din cei trei d'întăi ar fi fost descarcat, căci dacă acești din urmă n'au pus nici o bază pe obligația fidejutorului de al patrulea, acest din urmă a avut din contra în vedere obligația celorlalți.

„S'ar putea, cu toate acestea, întâmpla ca creditorul să fi cerut un al patrulea fidejutor și că acesta să se fi obligat, independent de obligația celorlalți, în care caz este evident că descarcarea unuia din acești trei fidejutori, sau a tuturor, nu va avea nici o înrîurire asupra poziției celui de al patrulea. Această chestie se va decide după termenii și împrejurările actului de al doilea“¹⁾.

Am transcris anume întreaga argumentare pe care Marcadé o consacră textului adoptat de legiuitorul nostru, pentru că aceasta este cel mai bun comentariu ce putem face acestui text. Cu toată lipsa unui asemenea text, soluția formal admisă de § ultim al art. 1142, este admisă de unii și în Franța²⁾.

Casul în care creditorul descarcă pe fidejutor primind ceva în schimb.

Art. 1142, § ultim.—Acea ce creditorul a primit de la o cauțiune pentru a o descarca din chezașia sa, trebuie să se impună asupra datoriei, și să descarce pe debitorul principal și pe celelalte cauțiuni. (Art. 1110 C. C. Art. 1288 C. fr.)

Când legiuitorul dăce că remiterea expresă a datoriei făcută fidejutorului nu liberează pe debitorul principal, el are în vedere o descarcare gratuită.

Casul în care fidejutorul și-a rescumparat obligația sa, primind ceva în schimb (*aliquo dato*), este prevădut de ultimul § al art. 1142, care în Codul fr. figurează într'un text a parte (art. 1288).

Acest text, reprodus și în Codul italian (art. 1284), în acel Olandez (art. 1479), etc., este într'un glas criticat de autori, pentru că nesocotește adevărata intenție a

¹⁾ Marcadé, IV, 809, p. 635, 636.

²⁾ Cpr. Marcadé, *locò cit.* Demolombe, XXVIII, 468. Larombière, III, art. 1287, No. 3. Pand. fr., I, 5634. Troplong, *Cautionnement*, 426. Ponsot, *Idem*, 282. Mourlon, II, 1435. *in fine*. Duranton, XII, 375.—*Contrà*. Laurent, XVIII, 373. T. Huc, VIII, 140. Cpr. G. Giorgi, VII, 328.

părților și principiul esențial al libertății convențiilor (art. 969).

Eată ipoteza ce el prevede: Am garantat, ca fidejutor, o datorie de 10000 lei și presimțind că debitorul are să devie insolubil, *vergit ad inopiam*, propun creditorului, care acceptă, de a-i da 1000 lei spre a fi descarcat de garanția ce am dat. Aceasta este un adevărat contract cu titlu oneros și aleator; în adevăr, creditorul a primit 1000 lei în schimbul riscurilor ce el ia asupra'si, ear eu am dat această sumă pentru a fi liberat de riscurile la care eram expus. Logic vorbind, acest contract ar fi trebuit să rămăe ceea ce el este în realitate, și creditorul ar fi trebuit să păstreze întreaga sa creanță de 10000 lei, pentru că suma de 1000 lei ce el a primit de la mine nu este un acout asupra sumei ce el are de luat de la debitor, ci prețul riscurilor pe care el le a luat din sarcina mea spre a le pune în sarcina lui. Cu toate acestea, legiuitorul decide, contrar opiniei lui Pothier (II, 618) și a lui Molineus (*De usuris*, Q. 34), că suma de 1000 lei ce în specie am plătit creditorului, se va imputa asupra sumei de 10000 lei ce i se datorește, așa că creanța sa este redusă la 9000 lei. Prin urmare, dacă el va urmări pe debitor, această sumă se va deduce din datorie; dacă el va urmări pe ceialalți cofidejutori, ea va fi de asemenea dedusă, fie că ei reclamă sau nu beneficiul de divisiune, imputându-se mai întâi asupra părții virile a fidejutorului descărcat ¹⁾.

Ipoteza prevădută de § ultim al art. 1142.

¹⁾ Cpr. Larombière, III, art. 1288, No. 5. Pand. fr. I, 5642.

Dacă datoria consistă în o sumă de bani, și fidejutorul a plătit tot o sumă de bani spre descărcarea sa, imputația prescrisă de art. 1142, § ultim nu suferă nici o dificultate.

Dacă însă datoria consistă în o sumă de bani, și fidejutorul a plătit alt ceva creditorului, de ex., un corp cert și determinat, debitorul principal și ceialalți cofidejutori vor cere ca valoarea acestui lucru să fie imputată asupra datoriei.

Dacă datoria consistă într'un corp cert sau în o altă prestațiune de cât o sumă de bani, și unul din fidejutori a plătit creditorului o sumă de bani spre a dobândi liberarea sa, debitorul principal și ceialalți cofidejutori vor fi în drept de a plăti creditorului întreaga prestațiune care face obiectul datoriei, fără ca creditorul să-i poată sili a deduce suma ce el a primit de la unul din cofidejutori, căci cre-

Critica legii.

Prin această dispoziție nechibzuită, legiuitorul nu numai că nu aduce nici un folos creditorului, dar încă îi aduce pagubă, transformând un contract cu titlu oneros și aleator într'un contract cu titlu gratuit. Aceasta face că nici un creditor nu va consimți a descărca în asemenea condițiuni pe fidejutor, pentru că el poate fi în pagubă, fără a avea nici o speranță de câștig ¹⁾).

Osebit de aceasta, dispoziția legii va putea ușor fi înlăturată prin nedeclararea în act a sumei pe care fidejutorul a plătit-o creditorului spre a fi descărcat de garanția sa, așa că actul va avea în aparență caracterul unei descărcări gratuite și § ultim al art. 1142 nu va fi aplicabil, dacă fidejutorul nu dovedește prin jurământ sau alte mijloace permise de lege că descărcarea sa nu este gratuită. Ori, o lege care poate fi calcată și înlăturată cu atâta ușurință este o lege rea și care, prin urmare, trebuie modificată ²⁾).

Ori cum ar fi, textul este imperativ și nu admite dovada unei intențiuni contrare, așa că creditorul nu va putea în principiu să dovedească contra debitorului principal și a celorlalți fidejutori că suma primită de la unul

ditorul n'a putut, prin o convenție particulară, făcută cu unul din cofidejutori, să modifice situația debitorului principal și a celorlalți cofidejutori. Creditorul neputând însă să păstreze nimic peste ceea ce i se datorește, va trebui să restituască fidejutorului ceea ce a primit de la el, și acest din urmă va avea contra creditorului o acțiune în repetiție. Fidejutorul nu va avea însă nici un recurs contra debitorului sau celorlalți cofidejutori, fiind că el nu le a procurat nici o liberare, ci aceștia vor avea din contra un recurs contra lui, ceea ce dovedește o dată și mai mult cât de stranie este dispoziția acestui text. Cpr. Demolombe, XXVIII, 474, 475. Larombière, III, art. 1288, No. 6. Pand. fr., I, 5643, 5644.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1112. Pand. fr., I, 5636. Laurent, XVIII, 374. Thiry, III, 79. Mourlon, II, 1437. Demolombe, XXVIII, 469. Larombière, III, art. 1288, No. 2. Demante, V, 238 bis. Acolas, II, p. 905, 906. T. Huc, VIII, 141. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 330 și urm., nota 1. G. Giorgi, VII, 329. Vigié, II, 1516.

²⁾ Cpr. Mourlon, II, 1437, nota 1. Pand. fr. I, 5641. Baudry, II, 1112. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 332, 333, *ad notam*.

din aceștia este prețul descărcării sale și că, prin urmare, nu poate fi imputată asupra datoriei ¹⁾.

Regulele de drept internațional aplicabile la remiterea datoriei.

Capacitatea cerută de lege pentru a face o remitere de datorie atârnă de legea națională a creditorului, ear cea de a primi liberalitatea, de legea națională a debitorului ²⁾.

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă restituirea titlului, fie autentic, fie privat, care constată obligația, făcută de bună voe de creditor debitorului (art. 1138), implică sau nu o remitere de datorie, aceasta se va decide după legea locului în care plata urmează a fi făcută, căci remiterea datoriei echivalând cu plata, trebuie să fie cărmuită, ca și aceasta, de legea locului execuțiunii (*lex loci executionis*) ³⁾.

Astfel, restituirea titlului făcută unui debitor în România, n'ar constitui în Germania o remitere de datorie, pentru că, după noul Cod german (art. 397), remiterea datoriei nu se poate face de cât prin contract (*durch Vertrag*) ⁴⁾.

Efectele remiterii voluntare față cu debitorul, cu co-debitorii solidari și cu fidejursorii, atârnă de legea care cărmuește obligația principală ⁵⁾.

1) Marcadé, IV, 814. Larombière, III, art. 1288, No. 3. Demolombe, XXVIII, 471. Demante, V, 238 bis. Pand. fr., I, 5639.

2) Despagnet, *Dr. international*, ed. a 3-a (1899), p. 617, No. 314. P. Fiore, *Diritto internazionale*, 304.

3) Despagnet, *op. și loco supra cit.* Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Oblig.*, 77. Brocher, *Dr. internat.*, II, p. 119. T. Huc, VIII, 461, *in fine*. P. Fiore, *op. cit.*, 304. „*Gli atti sufficienti a provare la rinuncia, o la remissione volontaria rispetto al debitore, dice acest din urmă autor, devono valutarsi secondo la legge del luogo in cui era destinato il pagamento*“.

4) Art. 104 din Codul federal al obligațiilor prevede, din contra, că remiterea titlului făcută debitorului, face să se presume stângerea datoriei. Conform: art. 1279 Cod. italian; art. 1475 Cod. olandez, etc.

5) Vezi autorii citați *supra*, p. în nota 3. — Vezi însă Le-casble, *Des questions de dr. internat. privé en matière d'oblig.*, etc. (teză p. doctorat, Paris, 1881, p. 310).

Cesiunea de bunuri.

Cesiunea de bunuri, despre care am vorbit mai sus (p. 655 urm.), este o specie de remitere a datoriei, prin care debitorul se sustrage de la urmărirea creditorilor, rămânând ca el să le plătească mai în urmă ceea ce el datorește, dacă dobândește alte bunuri (art. 1122—1127).

Cesiunea voluntară.

Cesiunea voluntară este un contract ordinar a cărui efecte sunt cârmuite de legea părților, sau, în lipsa unei clause exprese, de legea ce ele sunt presupuse a fi acceptat.

Cesiunea judiciară.

Cesiunea judiciară ne constituind o liberare definitivă a debitorului, ci o favoare specială în virtutea căreia, din cauza bunei sale credințe și a nenorocirii în care se află, el se sustrage de la constrângerea corporală (art. 1125, 1127), acest beneficiu acordat de tribunalele unei țări nu și va produce efectele sale pe teritoriul unui Stat străin, unde autoritatea acestor tribunale nu și are ființă. Cu toate acestea, creditorii vor putea să urmărească bunurile ce debitorul lor are actualmente în o țară străină, după ce mai întâi vor investi cu formula executorie sentința care a admis cesiunea bunurilor (art. 374 Pr. civ.)¹⁾.

SECȚIUNEA IV.

Despre Compensațiune.—Generalități și definiție.

Se întâmplă adesea-ori ca două persoane își datoresc reciproc una alteia o sumă de bani sau lucruri de aceeași specie; de câte ori aceasta se întâmplă, ambele datorii sunt stânse de drept²⁾. Fie care din debitori *reține*³⁾,

¹⁾ Cpr. Despagnet, *op. și loco supra cit.* P. Fiore, *op. cit.*, 308. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Oblig.* 78 și *Cession de biens*, 7 urm. Brocher, *Dr. international*, II, p. 118.

²⁾ Cpr. rom., 21 Ianuar 1899. *Curierul judiciar*, No. 28 din 1899.

³⁾ Compensația este deci un fel de retenție, pentru că acel care compensează reține ceea ce datorește. De aceea, câte o dată, textele romane întrebunțează cuvintele *retentio* și *compensatio* unul în locul altuia (v. de ex. L. 7, § 5, Dig., 24, 3, *Solutio matrimonio*;—L. 5, Dig., 33, 4, *De dote prelegata*;—L. 11, Cod., 4, 34, *Depositum, vel contra*, etc.). Nu se poate însă dice că acel care reține compensează, pentru că între compensația și dreptul de retenție există mai multe deosebiri, asupra cărora vezi Molitor, *Oblig. en dr. romain*, III, 1008. T. Huc, VII, 169 și VIII, 142.

în asemenea caz, drept plată a lucrului datorit ceea ce el datorește celuilalt. Exemplu: Imi datorești 1000 de lei și eu îți datoresc o sumă egală; dacă aș fi obligat a'ți plăti această sumă, aș putea, imediat după plată, s'o cer înapoi, așa că ar trebui să'mi restituiești cu o mână ceea ce ai primit cu alta. Este deci mult mai natural ca fie care din noi să reție drept plată suma datorită. Această plată *fictivă* se numește *compensație*.

După cele mai sus expuse, putem defini *compensația*: Definiție.
o dispoziție a legii în virtutea căreia două persoane care și datoresc una alteia bani sau lucruri de aceeași specie, rețin reciproc drept plată a lucrului datorit, ceea ce fie care datorește; sau: o plată îndoită și fictivă, care stânge de o dată două datorii ce există reciproc între două persoane (art. 1143). A compensa, *compensare*, sau pur și simplu *pensare* (L. 7, § 1 și L. 15, Dig., 16, 2), însemnează deci a scădea ceea ce datoresc unei persoane din ceea ce'mi datorește și ea, așa că numai diferența va mai rămânea datorită de mine¹⁾.

Etimologia cuvântului *compensație* amintește ideea unei cântăriri (*pensare ... cum*), la care se recurgea în realitate în timpurile primitive, înainte de a se inventa moneta, atunci când Romanii se serveau de drugi de metal pentru a se determina valoarea lucrurilor. Sumele datorite de o parte și de alta, puse într'o cumpană se echilibrează și ambele datorii coexistente se distrug una prin alta, se impută una asupra alteia și se plătesc reciproc²⁾: *debiti et crediti inter se contributio*, dice legea romană³⁾.

¹⁾ Molitor, *Oblig., en dr. rom.*, III, 989.—In art. 144 Pr. civ., cuvântul *a compensa* (noul proiect întrebuintează expresiunea *(a răfui)* însemnează a repartisa cheltueile între părțile respectiv osândite asupra unor puncte. Cpr. Pand. fr., I, 5667. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 710, nota *m*.

²⁾ Cpr. Gaston May, *Dr. romain*, No. 204, p. 398, nota 1. Pand. fr., I, 5648. Demolombe, XXVIII, 476. Toullier D., IV, partea I, No. 342, nota 1. G. Giorgi, VIII, 2. Boissonade, *op. cit.*, II, 599, p. 678.

³⁾ L. 1, Dig., *De compensationibus*, 16, 2. „Intâmplându-se reciproce curate pretenții de un fel și tot de aceeași câtime, dice art. 1893 din Codul Calimach (1438 C. austriac), în cât un lucru care'l cere cineva cu dreptul de la altul ca un creditor, să poată să'l lese aceluia ca un datornic, atunci

Art. 144.
Pr. civ.

Codul Calimach și Codul Caragea.

Compensația nu este deci, la urma urmei, de cât o indoită plată prescurtată și *fictivă* care înlocuește doné plăți reale.

Utilitatea
compensației

Compensația se întemeiază pe interesul părților (*utilitatis causa*) și pe echitate; în adevăr, pe de o parte, ea economisește părților greutatea și cheltuețele unei plăți îndoite, ear pe de alta, face ca situația lor să fie egală : căci, fără dânsa, debitorul care ar plăti datoria sa, n'ar mai putea de multe ori să-și încaseze creanța din cauza insolvabilității aceluia care a primit plata. De aceea, s'a creșut cu drept cuvânt că este mai bine a nu plăti de o cam dată de cât a cere mai în urmă înapoi ceea ce a fost plătit : „ *Ideo compensatio necessaria est, quia interest nostra potius non solvere quam solutum repetere* “ ¹⁾.

Așa dar compensația se justifică în de ajuns, și de aceea ea figurează în toate legislațiile moderne ²⁾.

Ea este când *totală* , când *parțială* , după cum ambele datorii existente sunt egale între ele, sau una este inferioară celeilalte (art. 1144).

Divisiunea
materiei.

Astăzi, compensația este legală, facultativă, și judiciară sau reconvențională.

se naște deslegare a îndatoririlor reciproce a unuia cătră altul, în cât pretențiile vor fi de o potrivă una cu alta, care aceasta se numește compensație (răfueală), și care de sine sevrășește plata unuia cătră altul“. Cpr. art. 387 Cod. german. Codul Caragea vorbește de compensație într'un text foarte întunecos (art. 5, partea III, cap. 8) : „Veri ce lucruri răfuește datoria sau imputinează, sau îi face indestulare, drept plată prinde loc“. Veți asupra acestui text un studiu a lui Ar. Pascal, în *Gazeta tribunalelor* , anul 1 (1861), No. 2.

¹⁾ L. 3, Dig., 16, 2, *De compensationibus* . Cpr. Pothier, II, 623. Pand. fr., I, 5649. Demolombe, XXVIII, 477. Laurent, XVIII, 380. Baudry, II, 1113. Mourlon, II, 1439. Desjardins, *De la compensation et des demandes reconventionnelles* , (1864), *Introduction* , p. 18. C. Craiova, *Dreptul* No. 24 din 1893, consid. de la p. 190.

Dreptul
roman.

²⁾ În cât privește compensația în dreptul roman, veți Pand. fr., I, 5651 urm. Accarias, *Pr. de dr. rom.* , II, 910. Maynz, *Dr. rom.* , II, § 291, p. 555 urm. Van Wetter, *Dr. rom.* , II, § 512, p. 231 urm. Derenburg, *Geschichte und Theorie der Compensation nach römischen und neuerem Rechte* (ed. a 2-a, Heidelberg, 1868). Brinz, *Die Lehre von der Compensation* (Leipzig, 1849). Molitor, *Oblig., en dr. rom.* , III, No.

Compensația legală este aceea care, prin concursul unor anume condițiuni, se îndeplinește de drept, în puterea legii, *de sines*, după cum se exprimă art. 1893 din Codul Calimach (1438 C. austriac), și fără intervenția părților.

Compensația facultativă este aceea care atârână de voiața unuia din părți, în interesul căreia compensația legală nu este admisă.

Compensația judiciară, judecătorească sau reconvențională este aceea care are loc în virtutea unei hotărâri, în urma unei cereri reconvenționale făcute de partea a cărei creanță nu îndeplinește încă toate condițiile cerute pentru compensația legală ¹⁾.

Practica dilnică a mai născocit încă o a patra specie de compensație, și anume, aceea *convențională*, care, precum numele seu o arată, derivă din consimțământul părților. Nu este vorba în specie de o compensație propriu disă, în sensul adevărat al cuvântului, ci de o convenție *sui generis*, permisă în virtutea libertății convențiilor (art. 969), care nu e supusă la nici o regulă specială. Părțile pot, deci, să fixeze condițiile și efectele ei în limitele dreptului comun ²⁾.

Părțile pot să stabilească această compensație, fie *in praesens*, pentru datorii anterioare, fie *in futurum*, pentru datorii viitoare ³⁾.

Despre compensația legală.

Compensația legală, singura despre care legiuitorul se ocupă în secția de față, este aceea care are loc de drept, în virtutea dispozițiilor legii și chiar fără știrea debitorilor ⁴⁾.

989—1014. În privința textelor, vezi Dig., 16, 2, *De compensationibus*; Cod., 4, 31, *eod.*, etc.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5659. Laurent, XVIII, 387. Baudry, II, 1113. Demolombe, XXVIII, 480. Thiry, III, 81. Duranton, XII, 380 urm. Aubry et Rau, IV, § 325, p. 225. Demante, V, 240, 240 bis. T. Huc, VIII, 143. Acollas, II, a. 907.

²⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5660. Demolombe, XXVIII, 675. Demante, V, 240 bis. Desjardins, *op. cit.*, p. 206. G. Giorgi, VIII, 4, 81 urm.

³⁾ Demolombe, XXVIII, 676. Pand. fr., I, 5661 urm. C. Amiens și Cas. fr. D. P. 85. 2. 205. D. P. 87. 1. 40.

⁴⁾ Unii dic că această compensație ar fi fost mult mai bine numită *necesară*, pentru că legea, în specie, nu crează ni-

Art. 1143 dă o idee foarte superficială despre dânsa, când dîce :

Art. 1143.—Când două persoane sunt datoare una alteia, se operează între dînsese o compensațiune care stînge amîndouă datorii în felul și în casurile exprese mai jos. (Art. 1144, 1508 C. C. Art. 326 Pr. civ. Art. 370, § 2 C. com. Art. 1289 C. fr.).

Condițiunile cerute pentru existența compensației legale.

Art. 1145, § 1.—Compensațiunea n'are loc de cît între două datorii care de o potrivă au de obiect o sumă de bani, o cantitate oare-care de lucruri fungibile de aceeaș specie și care sunt de o potrivă lichide și exigibile. (Art. 1143, 1576 C. C. Art. 1291 C. fr.).

Trei condițiuni sunt, după acest text, neaparate pentru ca compensația legală să poată avea loc: 1^o ambele datorii ce urmează a fi compensate trebuie să aibă de obiect o sumă de bani sau o cantitate oare care de lucruri fungibile de aceeaș specie ¹⁾; 2^o ambele datorii trebuie să fie lichide; 3^o ambele datorii trebuie să fie exigibile ²⁾. În fine, la aceste condițiuni relative la datorii, trebuie adaos o a patra, relativă la persoane, care rezultă din art. 1143 și 1148, § 2 și anume: creditorul fie-cărei obligațiuni trebuie să fie debitorul personal și principal al celeilalte.

Prima condiție.—Ambele datorii trebuie să aibă de obiect o sumă de bani sau lucruri fungibile de aceeaș specie.

Ce se înțelege prin lucruri fungibile.

Prin lucruri fungibile trebuie să înțelegem acelea care, după voința părților, exprimată sau subînțeleasă, pot, în executarea unei obligațiuni, fi înlocuite prin lucruri de aceeaș natură, calitate și cantitate, *quarum una alterius vice*

mic; ea nu face de cît să constate niște raporturi *necesare*. Cpr. Acollas, II, p. 907. În consecință, acest autor definește compensația legală: aceea care se îndeplinește prin însuș efectul existenței a unor anume condițiuni.

Art. 1895
C. Calimach.

¹⁾ „Nu se pot răfui pretenții a căror obiecturi sunt de feluri deosebite, sau hotărîte și nehotărîte“, dîce art. 1895 din Codul Calimach (1440 C. austriac). Cpr. *Pauli Sent.*, § 3, 2, 5, *De pignoribus*.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1889, p. 852 și Bulet. S-a II, anul 1897, p. 1347. C. Iași. *Dreptul* No. 23 din 1888. C. Craiova. *Dreptul* No. 24 din 1893.

fungitur, după expresia lui Vinnius, precum un sac de grâu, o balercă de vin, o sumă de bani, un cal *in genere*, etc. ¹⁾.

Din cele mai sus expuse rezultă că fungibilitatea nu poate fi aplicată la lucrurile pe care părțile le au considerat ca corpuri certe și determinate *in ipso individuo*, precum, de ex., în cazul în care cineva datorește cutare cal, cutare vas de vin, etc., pentru că, în specie, un alt cal sau un alt vas de vin nu poate să formeze echivalentul exact al obiectului datorit ²⁾.

Corpurile certe și determinate nu pot fi fungibile.

De aceea, comodatarul *nu* poate să reție lucrul împrumutat sub cuvânt de compensație pentru creanța ce el ar avea contra comodantului (art, 1570); căci cum s'ar putea în adevăr, compensa o sumă de bani cu un corp cert și determinat ³⁾? Compensația ar fi fost deci cu neputință, în

Art. 1570.

- ¹⁾ Un lucru este fungibil sau nefungibil după intenția părților; dacă ele au voit ca lucrul care face obiectul obligației să poată fi înlocuit prin alt lucru de aceeași specie, el este fungibil, pe când în cazul contrar, el este nefungibil. Este de observat că art. 1892 din C. fr. confundă fungibilitatea cu consumtibilitatea, confusie de care art. 1576 din Codul nostru se ferește cu drept cuvânt, reproducând art. 1819 din Codul italian. Aceiaș confusie regretabilă, Codul fr. o mai face încă în art. 1293, 2-^o, confusiune de care earăș legiuitorul nostru s'a ferit, modificând acest text după Marcadé (IV, 830). Veți *infra*, explic. art. 1147. Consumtibilitatea rezultă din natura lucrurilor, pe când fungibilitatea rezultă din voința părților. Toate lucrurile consumtibile sunt fungibile, pe când unele lucruri pe care părțile le au considerat ca fungibile nu sunt consumtibile, de pildă: petrele de construcție, scândurile, etc. Veți *suprà*, p. 489, n. 2. Cpr. Thiry, III, 82 și IV, 162. Pand. fr., I, 5669. Berriat St. Prix, II, 4872. Acollas, II, p. 908, nota 1. Laurent, XVIII, 390. Demante, V, 242 bis III.
- ²⁾ Cpr. Pothier, II, 624. Baudry, II, 1116. Pand. fr., I, 5669. Demolombe, XXVIII, 487. Larombière, III, art. 1291, No. 13. Marcadé, IV, 819, 830. Mourlon, II, 1440, 1447.
- ³⁾ Este adevărat că art. 1570 din C. C., astfel cum se găsește publicat în ediția oficială, se vede redactat în sens contrar, însă particula *nu* figurează atât în textul corespunzător francez (art. 1885), cât și în manuscrisul original, investit cu semnătura lui Vodă Cuza, care se păstrează în archiva Ministerului justiției, și omisiunea ei din text se datorește numai unei greșeli de tipar. Veți, în această privință, discursul ce am pronunțat, ca procuror general, înaintea Curței de apel din Iași, cu ocazia deschiderii anu-

Deosebire între fungibilitatea și consumtibilitatea.

Eroare de tipar în art. 1570.

asemenea materie, chiar în lipsă art. 1570, care, în unele legislațiuni, s'a și eliminat din această cauză ¹⁾).

Lucrurile
trebuie să fi
fungibile
între ele.

Pentru ca compensația să poată avea loc, trebuie ca lucrurile să fie fungibile între ele, unul prin raport cu celalalt (cpr. art. 1287 C. italian). Textul cere, în adevăr, ca lucrurile să fie fungibile și de aceeași specie. Astfel, dacă 'mi datorești vin și eu îți datoresc tot vin, dacă îmi datorești porumb și eu îți datoresc tot porumb, dacă îmi datorești un cal în *genere* și eu îți datoresc tot un astfel de cal, etc., ambele datorii se vor compensa, pentru că ele au de obiect lucruri fungibile de aceeași specie. Dacă însă îți datoresc vin de Cotnari și D-ta îmi datorești vin de Odobești, dacă îți datoresc un cal arabesc și D-ta îmi datorești un cal de rasa engleză, etc., compensația nu va putea să aibă loc, pentru că de și ambele datorii au de obiect una și alta lucruri fungibile, totuși ele nu sunt de aceeași specie, adecă nu sunt fungibile între ele ²⁾).

Rațiunea acestei dispozițiuni este lesne de priceput. În adevăr, compensația fiind o plată reciprocă (fictivă) pe care 'și o fac ambele părți, un creditor nu poate să fie obli-

lui judecătoresc 1899—1900. *Dreptul* No. 52 din 2 Sept. 1899, p. 424 și *Curierul judiciar*, No. 31 din acelaș an, p. 255.

¹⁾ Veđi de ex. Codul italian, Codul olandez, etc. — Cu toate acestea, Dl. C. Nacu, în opera suscitată (*Comparația între C. C. rom. și C. Napoléon*, nota asupra art. 1147), ăice că comodatul n'ar fi un obstacol la compensație, dacă art. 1570 n'ar avea ființa (?). Această aserțiune nu poate fi de cât o greșală a colegului nostru de la București, pentru că comodatul nu poate să aibă de obiect de cât un corp cert și determinat, fiind *că însuș lucrul* împrumutat, *ear nu altul*, trebuie să fie restituit (art. 1560, 1562), și am vėđut că corpurile certe și determinate nu pot, prin natura lucrurilor, să fie compensate cu alte lucruri. Cpr. Marcadé, IV, 830. Este deci de mirat cum Dl. Nacu a putut un singur moment să creadă contrariul. În toată opera suscitată, D-sa s'a învrednicit de a scrie numai câteva rėnduri de comentarii, și acele încă sunt greșite!

²⁾ Cpr. Pothier, II, 624. Laurent, XVIII, 391. Baudry, II, 1116. Thiry, III, 82. Pand. fr., I, 5671. Demolombe, XXVIII, 488. Marcadé, IV, 817. Larombière, III, art. 1291, No. 10. Demante, V, 242 bis II. Mourlon, II, 1440. T. Huc, VIII, 151. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 226, nota 1, și toți autorii.

gat a primi în compensare un alt lucru de cât acel datorit și care mai nici o dată n'ar avea aceeași valoare; ori, aceasta s'ar întâmpla în toate cazurile în care lucrurile datorite pe de o parte și pe de alta n'ar fi de aceeași specie, adecă n'ar fi fungibile între ele.

Așa dar, rămâne bine stabilit că compensația legală nu poate să aibă loc de cât atunci când obiectul fie căreia din datorii poate fi impus ca plată unul în locul altuia ¹⁾).

Din cele mai sus expuse rezultă că, în genere, o datorie alternativă nu poate fi compensată cu o datorie pură și simplă, pentru că, afară de cazul excepțional prevăzut de § 2 al art. 1145, cele mai de multe ori numai unul din lucrurile datorite sub alternativă, va putea fi înlocuit cu acel datorit pur și simplu. Prin urmare, compensația nu se va putea produce de cât atunci când alegerea ar aparține debitorului și el ar fi ales obiectul fungibil. Și încă și în asemenea caz, compensația va fi facultativă, ear nu legală ²⁾).

Aceeaș soluțiune este admisibilă în privința obligațiunei facultative opusă unei obligațiuni pure și simple ³⁾.

Obligația cu clausă penală poate însă fi compensată după dreptul comun, pentru că clausa penală nu este de cât fixarea de mai înainte a daunelor ce urmează a se plăti la caz de inexecutare (art. 1066, 1069); obligația însă tot pură și simplă rămâne ⁴⁾.

Unii autori cred că compensația legală poate să aibă loc între două obligații de a face, dacă, bine înțeles, obiectul este același.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 624. Baudry, II, 1116. Demolombe, XXVIII, 486. Demante, V, 242 bis IV. Pand. fr., I, 5673. Thiry, III, 82. Duranton, XII, 385. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1900. 1. p. 149. Art. 1287, § 1 din Codul italian este formal în această privință.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 629. Marcadé, IV, 818. Demolombe, XXVIII, 489. T. Huc, VIII, 151, *in fine*. G. Giorgi, VIII, 21. Pand. fr., I, 5674. Lair, *De la compensation et des demandes réconventionnelles* (Paris, 1862), p. 209. Cpr. L. 22, Dig., 16, 2, *De compensationibus*. — Veți însă Desjardins, *op. cit.*, p. 209, nota 1.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 490. Pand. fr., I, 5675. T. Huc, VIII, 151, *in fine*. G. Giorgi, VIII, 21. — Veți însă Marcadé (IV, 818, *in fine*), care ține că compensația va putea să aibă loc dacă debitorul a lăsat să treacă termenul obligației, fără a ține nimic.

⁴⁾ Demolombe, XXVIII, 491. Pand. fr., I, 5676.

tul ambelor obligațiuni este identic de aceeași specie ¹⁾. La aceasta însă se răspunde că art. 1145 se referă numai la obligațiile de a da, ear nu și la acele de a face și că identitatea perfectă a ambelor obligații nu există nici o dată în realitate ²⁾.

Am dis că, după art. 1145, § 1, compensația legală nu poate să aibă loc de cât între două datorii de bani sau având de obiect lucruri fungibile între ele, adecă, care, după intenția părților, pot fi înlocuite unele prin altele.

Acest principiu suferă însă o excepție însemnată, care se vede prevădută de § 2 al art. 1145. Eată, în adevăr, cum se exprimă acest text :

Art. 1145, § 2. — Prestațiunile în fructe ³⁾ al căror preț este regulat (adecă constatat) prin mercuriale, se compensă ⁴⁾ cu sumele lichide și exigibile. (Art. 1143, 1145, § 1 C. C. Art. 139 Pr. civ. Art. 1291, § 2 C. fr.).

După acest text, care necontestat este o excepție, și ca atare, de strictă interpretare ⁵⁾, prestațiunile de grâne sau produse (acesta fiind sensul cuvântului *fructe* întrebuințat de legiuitorul nostru) ⁶⁾, constatate prin *mercuriale* ⁷⁾, sunt compensabile cu sumele lichide și exigibile.

¹⁾ Duranton, XII, 396.

²⁾ Demolombe, XXVIII, 492. Pand. fr., I, 5677. Larombière, III, art. 1291, No. 14. Veți și *infra*, p. 746.

³⁾ Textul fr. dice : *prestațiunile în grâne sau produse (denrées), necontestate, etc.*

⁴⁾ Textul fr. dice : *se pot compensa (peuvent se compenser)*, și autorii observă că aceste cuvinte nu conferă numai o facultate părților, ci însemnează că prestațiunile de grâne sau produse sunt, prin excepție, de drept compensabile cu datoriile de bani. Cpr. Laurent, XVIII, 395. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 226, nota 3. Baudry, II, 1117. Marcadé, IV, 823. Demolombe, XXVIII, 509. Duranton, XII, 390. Larombière, III, art. 1291, No. 11. Pand. fr., I, 5688. Textul nostru se exprimă deci, în această privință, mai corect de cât acel fr., însă trebuia dis : *compensează* în loc de *compensă*.

⁵⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5680, 5686. Baudry, II, 1117.

⁶⁾ Dovadă că aceasta este sensul legii este că mercurialele nu constată prețul fructelor propriu zise, ci a produselor care se vând în bâlcuiri. Prin produse se înțelege aici toate lucrurile care servesc de hrană omului sau animalelor, precum grâul, porumbul, ovésul, orzul, etc. Cpr. Demolombe, XXVIII, 497. Demante, V, 242 bis XII. Pand. fr., I, 5680. Prin *fructe*, legiuitorul nostru înțelege deci fructele pământului.

⁷⁾ Prin *mercuriale* (de la Mercur, zeul comerțului), se înțe-

Astfel, dacă îți datoresc bani și D-ta îmi datorești grâu, sau porumb, sau alte produse al căror preț este *constatat* prin mercuriale ¹⁾, aceste produse reprezentând bani, după prețul curent, compensația va avea loc, ca și cum ambele obligații ar fi consistat din capul locului în sume de bani.

Motivul acestei excepțiuni, pe care Pothier n'o admitea (II, 626), și pe care autorii în genere n'o aprobă ²⁾, este că produsele pot în tot-deauna fi prefăcute în bani și banii în produse.

De câte ori însă va fi vorba de produse necotate în mercuriale sau de alte lucruri, de exemplu, de instrumente aratorii ³⁾, motivul excepțiunii ne mai având ființă, se va aplica regula generală, adică compensația nu va avea loc ⁴⁾.

De asemenea, compensația nu va avea loc în cazul în care ambele datorii ar avea de obiect produse de o natură deosebită, cu toate că prețul lor curent ar fi constat prin mercuriale. Textul cuprindând o excepție, este, după cum am văzut, de strictă interpretare ⁵⁾.

lege aici registrele ținute în unele comune, care constată prețul curent al unor produse, după operațiile comerciale. Legiuitorul francez mai vorbește încă de *mercuriale* în art. 129 Pr. civ., în privința hotărârilor care condamnă la restituirea de fructe. Legiuitorul nostru, în textul corespunzător (art. 139 Pr. civ.), nu voește ca valoarea fructelor ce urmează a fi restituite să se prefeluească după mercurialele târgului celui mai apropiat, ci *după o estimăție făcută de experți*. Textul din noul proiect a D-lui Ministru Disescu înlocuește aceste cuvinte prin următoarele: *după prețeluirea ce se va face.—Blanc bonnet, bonnet blanc!*

- ¹⁾ Atât textul nostru cât și acel francez întrebuintează expresiunea improprie *regulat* prin mercuriale, însă cu bună samă trebuia dis *constatat*, pentru că mercurialele nu *fixează* cursul sau prețul produselor, aceasta fiind contrar principiului libertății comerțului, ci 'l *constată* numai. Cpr. Demante, II, 242 bis XII. Laurent, XVIII, 392. Pand. fr., I, 5681. G. Giorgi, VIII, 11.
- ²⁾ Baudry, II, 1117. Laurent, XVIII, 392. G. Giorgi, VIII, 11. Larombière, III, art. 1291, No. 11.
- ³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, consid. de la p. 854.
- ⁴⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 393. Demolombe, XXVIII, 498. Pand. fr., I, 5681. Duranton, XII, 389. Larombière, III, art. 1291, No. 11.
- ⁵⁾ Baudry, II, 1117. T. Hue, VIII, 151. Thiry, III, 82. Arntz, III, 237. Pand. fr., I, 5686. Demolombe, XXVIII, 507, 508.

Legiuitorul fr. și acel italian (art. 1287, § 2) mai cer încă, pentru că excepția să-și primească aplicare, ca datoria de produse să fie *necontestată*, ceea ce în spiritul legii înseamnă *necontestabilă*, pentru că n'ar fi de ajuns ca adversarul să conteste datoria, dacă contestația sa este absolut lipsită de temei¹⁾. Acest cuvânt a fost eliminat din textul nostru, însă, cu toate acestea, soluția trebuie să fie și la noi aceeași, pentru că, dacă legiuitorul dăce că datoria trebuie să fie *necontestată*, el înțelege cu bună samă ca ea să fie *lichidă și exigibilă*; altfel compensația este cu neputință²⁾.

Prestațiune
periodică.

Naște acum chestiunea de a se ști dacă, pentru ca excepția prevădută de § 2 a art. 1145 să-și aibă loc, se mai cere încă ca datoria de produse să aibă caracterul unei prestațiuni *periodice*? Chestiunea este controversată în Franția.

Unii argumentând din cuvântul *prestațiune*, pe care îl întrebuintează legiuitorul, admit afirmativa³⁾. Alții aplică însă § 2 al art. 1145 la ori ce datorie de produse, fie ea periodică sau nu, sub cuvânt că dreptul vechiu nu făcea nici o distincție în această privință și că motivul pe care se întemeiază excepția prevădută de lege este aplicabilă și într'un caz și în altul⁴⁾.

Se admite însă în genere că judecătorii pot, prin o apreciere suverană a intenției părților, să înlătore compensația în privința unei datorii de produse neperiodice, atunci când partea căreia produsele sunt datorite dovedește că are un interes legitim a dobândi predarea lor în na-

Demante, V, 242 bis XV. Laurent, XVIII, 393. G. Giorgi, VIII, 11. Larombière, III, art. 1291, No. 11. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 226. Lair, *op. cit.*, p. 206.—*Contrà*. Marcadé, IV, 819, 820. Desjardins, *op. cit.*, p. 382, No. 113. Massé-Vergé, III, § 571, p. 455, nota 5.

- 1) Demolombe, XXVIII, 500, care citează în acest sens discursul lui Jaubert. „Dacă judecătorul s'ar convinge că datoria își are ființa, dăce acest legislator, el va admite de bună samă compensația“.
- 2) Cpr. Demolombe, XXVIII, 499. Laurent, XVIII, 392. Demante, V, 242 bis XIII. Pand. fr., I, 5682.
- 3) Cpr. Laurent, XVIII, 394. Larombière, III, art. 1291, No. 11. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 226, n. 5. Baudry, II, 1117.
- 4) Marcadé, IV, 821. Demolombe, XXVIII, 502. Desjardins, *op. cit.*, No. 113, p. 382. Duranton, XII, 390. Pand. fr., I, 5683.

tură, precum, de exemplu, în cazul când ea ar fi declarat, în momentul încheierii contractului, că aceste produse sunt destinate la cultura pământului sau la o speculație comercială ¹⁾).

Ce trebuie să decidem în privința datoriilor care ar avea de obiect restituirea *de fructe*? În Franția, chestiunea este controversată ²⁾. La noi, însă, legiuitorul întrebându-se ^{Datoriile care au de obiect restituirea de fructe.} întru cât timp, creșterea *de fructe*, credem că dispoziția art. 1145, § 2 va fi aplicabilă la datoriile care ar avea de obiect restituirea de fructe, cu atât mai mult cu cât am văzut că acest text se aplică prestațiunilor chiar neperiodice, și datoria fructelor intră în categoria datoriilor neperiodice ³⁾.

În fine, pentru a termina cu comentariile acestui paragraf, vom observa că, după părerea unanimă a autorilor, compensația nu va avea loc între o datorie de produse și datoria unei sume de bani, atunci când una din ele ar fi cauza celeilalte, când ambele ar isvorî din un contract sinalagmatic, de ex., din o vânzare, pentru că, în asemenea împrejurări, compensarea ar viola intenția manifestă a părților, ar desființa contractul, împedecând orice tranșacție serioasă asupra produselor, rezultat care, în mod logic, nu poate fi atribuit legiuitorului ⁴⁾.

Casul în care una din datorii este cauza celeilalte.

Astfel, dacă ți am vândut un vagon de grâu cu preț de 1000 lei, îți datorez produsele vândute și D-ta îmi datorești prețul. Compensația nu va avea loc între aceste două datorii în baza art. 1145, § 2, de și prețul produselor vândute ar fi cotate în mercuriale, pentru că asemenea compensare ar avea de scop anularea tuturor contractelor de asemenea natură, ceea ce ar fi absurd.

¹⁾ Demolombe, XXVIII, 505. Pand. fr., I, 5684. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 227. Larombière, III, art. 1291, No. 11.

²⁾ Veți Pand. fr., I, 5685.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 503 urm. Marcadé, IV, 821.— Veți însă Larombière, III, art. 1291, No. 12. Cpr. art. 139 Pr. civ.

⁴⁾ Cpr. Baudry, II, 1117. Pand. fr., I, 5687. Demolombe, XXVIII, 506. Laurent, XVIII, 396. Desjardins, *op. cit.*, p. 383. Demante, V, 242 bis XIV. Marcadé, IV, 822. Thiry, III, 82. Giorgio Giorgi, VIII, 11. Mourlon, II, 1441 bis, și toți autorii.

A doua condiție.—Ambele datorii trebuie să fie lichide.

Îndeplinirea compensației legale cere, în al doilea loc, ca ambele datorii să fie *lichide*, *limpezite*, după cum se exprimă art. 1894 din Codul Calimach, sau *rechtigen*, după cum se exprimă textul corespunzător din Codul austriac (1439). O datorie este *lichidă* ¹⁾, țice Pothier (II, 628), când se constată că se datorește și cât anume: *cum certum est an et quantum debeatur*.

Pentru a fi lichidă, datoria trebuie să fie deci certă în privința existenței sale, *an*, și determinată în privința cuantumului ei, *quantum*.

Această condiție a fost împrumutată de legiuitorul modern de la vechiul drept francez, care o admisesă și el după dreptul roman ²⁾.

Codul german.

Noul Cod german nu pune lichiditatea în numărul condițiilor cerute pentru existența compensației, fiind de ajuns ca ambele prestațiuni să aibă de obiect lucruri de aceeaș natură și să fie exigibile (art. 387) ³⁾.

Acest sistem este aprobat de unii jurisconșulți, pentru că astăzi compensația nu mai este judiciară, ca în timpul lui Justinian, ci se îndeplinește în virtutea legii și chiar fără știrea debitorilor ⁴⁾; însă la această obiecțiune se răspunde că compensarea fiind asimilată plăței, legiuitorul n'a voit ca ea să poată avea loc atunci când plata n'ar putea fi cerută. Ori, plata unei datorii nelichide fiind cu

¹⁾ Cuvântul *lichid* vine de la *liquet* și înșemnează clar, transparent ca apa. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, p. 684 și 693, No. 606 și 613, *ab initio*.

²⁾ L. 14, § 1, Cod., *De compensationibus*, 4, 31. Cpr. art. 206 din Cutuma Parisului; art. 37, *Coutume du Bourbonnais*, etc. Veți Pand. fr., I, 5689.

Art. 387
Cod. german.

³⁾ „Dacă două persoane își datoresc reciproc prestațiuni a căror obiect este de aceeaș natură, țice art. 387 din Codul german, fie care parte poate să compenseze creanța sa cu cealaltă, îndată ce ea poate să ceară prestațiunea ce i se datorește și să execute pe acea care'i incumbă“. Conform art. 131 Cod. federal al obligațiilor; art. 505 C. civ. japonez, promulgat la 28 April 1896.

⁴⁾ Veți Frédéric Durantou, *Revue de droit fr. et étranger*, anul III (1846), p. 862. Cpr. Desjardins, *op. cit.*, p. 295. Pand. fr., I, 5689. Saleilles, *D'une théorie de l'oblig. d'après le projet du C. civ. allemand*, No. 65. T. Huc, VIII, 152.

neputință, nici compensarea nu poate avea loc, dacă una din datorii nu îndeplinește această condiție ¹⁾:

De aceea, lichiditatea este admisă atât în Codul austriac (art. 1439), cât și în Codul Calimach: „Nu poate cineva să răfuească o pretenție *nelimpezită* cu alta limpezită“, dice art 1894 din acest din urmă Cod (1439 C. austriac) ²⁾.

Codul austriac și Calimach.

Așa dar, bine a făcut legiuitorul de a prescrie lichiditatea datoriilor, și această condiție cuprinde două elemente: 1^o Certitudinea existenței datoriei; și 2^o Determinarea cuantumului ei.

Certitudinea existenței datoriei.—Primul element al lichidității este existența datoriei, *an debeatur*. O datorie litigioasă nu poate fi opusă în compensație, puțin importă dacă litigiul este relativ la un punct de drept sau la un punct de fapt, pentru că însuș existența sa fiind contestată, ea nu este lichidă ³⁾.

Datorie litigioasă.

Remâne însă bine înțeles că ori ce contestație nu este suficientă pentru a împedeca compensația, căci altfel ea ar atârna de voința fie căruia din debitori. Contestația, pentru a împedeca compensația, trebuie deci să fie *serioasă* (L. 14, § 1, Cod., 4, 31, *De compensationibus*), ceea ce se va aprecia în mod suveran de judecătorii fondului. De câte ori judecătorii se vor convinge că datoria își are existență și că contestația n'a fost introdusă de cât din spirit de sicană și de vexațiune, ei vor declara că compensația a avut loc. Legea cere, în adevăr, ca datoria să fie certă în privința existenței ei, ear nu ca ea să fie recunoscută de debitor ⁴⁾. Așa dar, simpla denegare sau nerecunoașterea

Contestația trebuie să fie serioasă.

1) Cpr. Demolombe, XXVIII, 512. Demante, V, 242 bis VII. Thiry, III, 82. Pand. fr., I, 5690. Laurent, XVIII, 397. G. Giorgi, VIII, 19.

2) Confom : art. 1287 Cod. italian ; art. 1196 C. spaniol ; art. 765 C. portughez ; art. 1463 C. olandez, etc.

3) Cpr. Cas. fr., D. P. 51. 1. 192 și 317. Sirey, 51. 1. 740 și Sirey, 52. 1. 17. Pand. fr., I, 5692 urm.

4) Cpr. Baudry, II, 1118. Thiry, III, 82. Pand. fr., I, 5705 urm. Larombière, III, art. 1291, No. 15. Demolombe, XXVIII, 516. Arntz, III, 239. Répert. Dalloz *Supplém.*, *Oblig.*, 1121. Mourlon, II, 1442. G. Giorgi, VIII, 20. Demante, V, 242 bis V. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 227, t. și n. 8. Desjardins, *op. cit.*, No. 116. Laurent, XVIII, 398 urm. Cpr. Cas. fr. D.

semnătorei din un act sub semnătură privată, n'ar fi în genere suficientă pentru a face să se considere ca necertă obligația menită a fi dovedită prin acest act.

Oblig. sub o condiție suspensivă.

De asemenea, obligația contractată sub o condiție suspensivă nu este lichidă *pendente conditione*, pentru că ea nu există încă și nici nu se știe dacă va exista când-va ¹⁾. Este, în adevăr, de principiu că de câte ori o creanță poate fi înlăturată prin o excepție, de atâtea ori compensația nu poate avea loc ²⁾.

Oblig. contractată sub o condiție resolutorie.

Soluția va fi însă cu totul alta în privința obligației contractate sub o condiție resolutorie, pentru că condiția resolutorie nepunând în suspensie nici existența, nici executarea obligației (art. 1019), nu poate să împedice compensația de a avea loc. Compensația va fi, pe de o parte, desființată cu efect retroactiv, și cu toate consecințele ei, îndată ce condiția se va îndeplini, ear pe de altă parte, ea nu va fi definitivă de cât atunci când va fi evident că condiția resolutorie nu se va îndeplini ³⁾.

Determinarea quantumului datoriei.—Al doilea element al lichidității datoriei este determinarea quantumului ei, *quantum debeat*. De câte ori, deci, această determinare face obiectul unei instanțe pendente, de câte ori ea dă loc la contestațiuni serioase, care necesitează verificări sau prețeluri îndelungate, de câte ori ea atârână de regularea unor socoteli, etc., de atâtea ori se va decide că datoria nu este lichidă ⁴⁾.

P. 72. 1. 413. D. P. 83. 1. 473.—Veți însă T. Huc, VIII, 152, care ține că distincția între contestațiile serioase și cele neserioase este o formulă menită a acoperi arbitrarul tribunalelor.

¹⁾ Cpr. Baudry II, 1118. Thiry, III, 82. Laurent, XVIII, 410. Demolombe, XXVIII, 542. T. Huc, VIII, 152. Pand. fr., I, 5778 urm. Duranton, XII, 403. Massé-Vergé, III, § 571, p. 456, t. și nota 9. T. Huc, VIII, 152. Molitor, *op. cit.*, 998. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 228. Marcadé, IV, 824. Demante, V, 242 bis IX. Cas. fr. D. P. 58. 1. 318. Sirey, 58. 1. 309, 310.

²⁾ „*Quæcunque per exceptionem perimi possunt, in compensationem non veniunt*“. L. 14, Dig., *De compensationibus*, 16, 2.

³⁾ Pand. fr., 5781 urm. Arntz, III, 238. Demolombe, Marcadé, *loco suprâ cit.* Duranton, XII, 404. Laurent, XVIII, 416. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 229. Cas. fr. Sirey, 47. 1. 563.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 628. Baudry, II, 1118. Pand. fr., I, 5709

În puterea acestor principii, s'a decis că mandatele nu poate pentru ceea ce i se datorește să opue mandatarului în compensație suma ce el ar avea de luat de la acest din urmă în baza socotelor care n'au fost încă preluate ¹⁾).

Compensația legală nu va fi admisă dacă datoria nu este lichidă, chiar dacă ea ar putea fi ușor lichidată, pentru că compensația fiind o plată fictivă, nu se poate plăti o datorie a cărei câtime este necunoscută. Compensația, în asemenea caz, va fi judiciară, adică nu va exista de cât după ce judecătorii vor hotărî cuantumul datoriei ²⁾).

Datorie lichidabilă.

Judecătorii fondului sunt, în această privință, suverani pentru a decide, după împrejurările fie cărei cauze, dacă o datorie prezintă sau nu caracterele lichidității cerute de lege pentru compensația legală ³⁾).

Aprecierea judecăt. fondului.

Curtea de casație își exercită însă controlul său în casurile excepționale în care decizia de fond ar curma în mod implicit sau explicit un punct de drept, precum, de exemplu, în cazul în care ea ar fi statuat asupra valorii unui titlu stabilit în mod regulat și recunoscut de autoritatea competentă, sau asupra punctului de a se ști dacă o datorie trebuie să se considere ca lichidată din ziua datei titlului, sau de la pronunțarea deciziunii care a confirmat-o ⁴⁾).

Casurile în care Curtea de casație își exercită controlul său.

Așa dar, în resumat, nu sunt lichide și nu pot fi oprite în compensare: datoriile supuse unei condițiuni suspensive; creanțele litigioase; pretinsele creanțe în daune

urm. Demolombe, XXVIII, 518 urm. T. Huc, VIII, 153. Laurent, XVIII, 403. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 227. Larombière, III, art. 1291, No. 3. Desjardins, *op. cit.*, No. 117. C. Nancy. D. P. 88. 2. 183. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1885, p. 386.

¹⁾ C. Bruxelles; Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2644. Pand. fr. I, 5710.

²⁾ Laurent, XVIII, 404. Miller, *Encyclopédie du droit*, v^o *Compensation*, 56. Desjardins, *op. cit.*, No. 117, p. 393. T. Huc, VIII, 154. Lair, *op. cit.*, p. 214. Pand. fr., I, 5721.—*Contrà*. Demolombe, XXVIII, 523. Massé-Vergé, III, § 571, p. 456, nota 7. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 1125. Cpr. Cas. fr. D. P. 79. 1. 432. Veți și art. 765 din Codul portughez, după care o datorie este lichidă când cuantumul ei este determinat, sau poate fi determinat în termen de nouă zile.

³⁾ Cas. fr. D. P. 79. 1. 432. Sirey, 80. 1. 72. Pand. fr., I, 5722.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5723. T. Huc, VIII, 154.

sau în despăgubire, a căror principiu este numai alegat¹⁾; acele a căror existență atârnă de regularea unor socoteli²⁾; acele în privința cărora creditorul nu este în măsură de a aduce o dovadă imediată și a căror justificare ar necesita o procedură mai îndelungată³⁾; acele care sunt *serios* contestate, cu toate că rezultă din un titlu, mai cu samă când acest titlu este un act sub semnătură privată⁴⁾; în fine, obligațiile de a face, pentru că ele pot fi reduse la neant⁵⁾.

A treia condiție.—Ambele datorii trebuie să fie exigibile.

A treia condiție neaparată pentru ca compensația legală să poată avea loc, este ca ambele datorii să fie exigibile, adică să poată fi urmărite în justiție: „Nu poate cineva, dice art. 1894 din Codul Calimach (1439 C. austriac), să răfuească o pretenție a cărui termen încă nu s'au împlinit cu o pretenție a cărui termen au sosit“.

Această condiție rezultă, ca și fungibilitatea, din însuș natura compensației.

Nu se poate pricepe, în adevăr, cum legea ar impune părților o îndoită plată fictivă, atunci când nici una nici alta n'ar putea cere o plată reală⁶⁾.

De aceea, toate legislațiunile străine, chiar și acele care nu admit lichiditatea datoriilor, admit că ele trebuie să fie exigibile, pentru ca compensația să poată avea loc⁷⁾.

1) Obligația care rezultă din un delict nu e lichidă, pentru că ori cât de grav ar fi acest delict, nu se știe încă ce sumă judecătorii vor acorda cu titlu de daune. Cpr. Berriat St. Prix, *op. cit.*, II, 4873. Veți și *infrà*, p. 771, t. și nota 3.

Art. 370, § 2
C. com.

2) Cpr. C. Nancy. D. P. 74. 2. 41.—După art. 370, § 2 din Codul de comerț, contractul de cont curent produce însă compensația reciprocă între părți, până în concurența debitului și a creditului respectiv, *la încheierea socotelei*, cu reserva plăței diferenței. Veți asupra acestui text, E. Caluci, *Il Codice di commercio italiano commentato*, IV, p. 39, No. 8. G. Giorgi, VIII, 82.

3) Cpr. Cas. fr. D. P. 71. 1. 100.

4) Veți *suprà*, p. 738.

5) Berriat St. Prix, *loco suprà cit.* Larombière, III, art. 1291, No. 14. G. Giorgi, VIII, 9. Veți și *suprà*, p. 738.

6) Cpr. Pothier, II, 627. Pand. fr., I, 5763. Laurent, XVIII, 407. Thiry, III, 82. Demolombe, XXVIII, 536.

7) Cpr. art. 131 Cod. federal; art. 387 Cod. german; art. 505 Cod. civ. japonez, etc.

Compensația legală nu poate deci să aibă loc în privința obligațiilor naturale, asemenea obligație nefiind exigibilă, de oare ce creditorul nu are acțiune pentru a cere executarea ei ¹⁾.

Oblig. naturale.

Ea este de asemenea cu neputință în privința obligațiilor contractate sub o condiție suspensivă nerealizată încă ²⁾; în privința datoriilor prescrise, cel puțin dacă prescripția a fost propusă de debitor înainte de nașterea creanței sale sau înainte ca ea să fi îndeplinit condițiile prescrise de art. 1145 ³⁾; în privința datoriilor anulabile sau rescindabile, îndată ce anularea sau rescisiunea lor a fost admisă de justiție, căci până la anularea sau rescisiunea obligațiunei ea există și, prin urmare, poate fi stensă prin compensație ⁴⁾.

Oblig. contractate sub o condiție suspensivă.
Oblig. prescise, etc.

O datorie anulabilă sau rescindabilă n'ar putea însă fi opusă în compensație, dacă creditorul care o opune și ar fi rezervat exercițiul acțiunei în anulare sau în rescisi-

Oblig. anulabilă sau rescindabilă.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1119. Pand. fr., I, 5788. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 1136. Molitor, *op. cit.*, 994. Arntz, III, 159 și 238. T. Huc, VIII, 155. Veți și autorii citați *suprà*, p. 20, nota 4.—Veți însă Massol, *Oblig. naturelles*, p. 247 urm. Compensația convențională poate însă să aibă loc și în privința obligațiilor naturale cu consimțământul debitorului. Cpr. Baudry, II, 1014 bis, *in fine* și *suprà*, p. 21, *ad notam*. La Romani, obligațiile naturale erau supuse compensației. Veți Molitor, *op. cit.*, III, 991, 993.

²⁾ Veți *suprà*, p. 744.

³⁾ Larombière, III, art. 1291, No. 25. Demolombe, XXVIII, 544. Pand. fr., I, 5784. Laurent, XVIII, 409. Cpr. art. 390 C. german; art. 508 C. civ. japonez din 1896.—Unii autori pun însă în principiu în mod absolut că o datorie prescise nu poate fi opusă în compensație. Veți Arntz, III, 238. Baudry, II, 1119. Duranton, XII, 408. Marcadé, IV, 826. Merlin, Répert. v^o *Compensation*, § 2, No. 3 și 9. Troplong, *Prescription*, I, 34, 66. Desjardins, *op. cit.*, No. 120. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 228.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5786. Demolombe, XXVIII, 545. Laurent, XVIII, 417. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 229. Larombière, III, art. 1291, No. 24.—Unii autori susțin și de astă dată în mod absolut că o datorie anulabilă sau rescindabilă nu poate fi propusă în compensație, pentru că debitorul putând să opue creditorului o excepție peremptorie, datoria nu este exigibilă în sensul art. 1145, § 1. Cpr. Marcadé, IV, 826. Merlin, *loco suprà cit.* Arntz, III, 239.

siune, pentru că asemenea rezervă ar face-o necertă și, prin urmare, nelichidă ¹⁾).

Rentă via-
geră.

Compensația nu poate să aibă loc pentru capitalul unei rente viagere, pentru că el nu poate fi nici cerut de debitor, nici impus de creditor (art. 1647, 1648) ²⁾).

Datorie cu
termen.

În fine, o datorie cu termen nu poate să servească de bază compensației legale, pe cât timp termenul n'a ajuns la scadență; altfel debitorul ar fi lipsit fără știrea și în contra voinței sale de beneficiul termenului (art. 1023) ³⁾. „*Quod in diem debetur, non compensabitur antequam dies veniat, quanquam dari oporteat*“ ⁴⁾).

Este însă de observat că aceasta nu este adevărat de cât în privința termenului de drept, căci termenul de grație nu împiedică compensația ⁵⁾:

Art. 1146.—Termenul de grație nu împiedică compensațiunea. (Art. 1101, 1582, 1831 C. C. Art. 1292 C. fr.).

Motivul acestei dispozițiuni este lesne de priceput: Termenul de grație este o favoare acordată debitorului, în contra convențiunei părților, pentru motive de umanitate ⁶⁾

1) Pand. fr., I, 5787. Laurent, XVIII, 400, *in fine*.

2) Cpr. Pand. fr., I, 5790. Duranton, XII, 409.

3) Cpr. Laurent, XVIII, 411. Demolombe, XXVIII, 527. Pand. fr., I, 5765. Duranton, XII, 400.

4) L. 7, Pr., Dig., 16, 2, *De compensationibus*.

5) Veți *suprà* p. 108, nota 1 și p. 507, t. și nota 2.—Clausă contractuală prin care debitorul este autorizat a plăti după un timp oare care, în urma unei înștiințări prealabile, nu constituie un termen de grație. Cas. fr. Sirey, 92. 1. 481. T. Huc, VIII, 155. Pand. fr., I, 5770.

Procedura
acordării
termenului
de grație.

6) Curtea din Iași a decis, în majoritate (3 Ianuar 1900), că termenul de grație poate fi acordat, în toate cazurile, mai ales în momente de crasă, după cererea orală a debitorului, chiar când el ar fi urmărit în baza unui titlu executor, și aceasta fără ca debitorul să aibă nevoie de a face o contestație la urmărire, conform art. 400 urm. și 525 Pr. civ. (*Curierul judiciar*, No. 9 din 1900). Nu împărtășim acest mod de a vedea. În adevăr, trebuie să distingem cazul în care termenul de grație este cerut și poate chiar fi acordat din oficiu în cursul unei judecăți, de acela în care el este cerut cu ocazia unei urmăriri îndreptate contra debitorului, în baza unui titlu executor. În cazul întâi, nu se cere absolut nici o formalitate, și prin urmare, nici chiar o cerere scrisă; în cazul de al doilea însă, trebuie o contestație la urmărire. Aceasta rezultă din art. 1101, care

și din cauza împrejurărilor nenorocite care l'impedică de a plăti pentru moment; scopul său fiind de a da debitorului timpul trebuitor spre a și procura banii necesari pentru facerea plăței, el nu mai are nici o rațiune de a fi și trebuie să înceteze de câte ori debitorul a devenit creditorul creditorului său și se poate libera pe cale de compensație; căci altfel, creditorul a cărui creanță ajunsese mai înainte la scadență ar fi trebuit se plătească pe propriul său debitor, rămânând ca el să fie plătit, la rëndul lui, după expirarea termenului de grație, atunci când, poate, debitorul ar fi insolubil. De aceea, această soluție logică era admisă și la Romani ¹⁾.

Datoriile neajunse încă la scadență a unui debitor falit devin exigibile prin simplul efect al declarațiunei falimentului (art. 1025 C. C. și 715 C. com.). Această exigibilitate, care are de scop mai cu samă de a înlesni lichidarea falimentului, nu echivalează însă, din punctul de vedere al compensației, cu cea care ar resulta din expirarea termenului și, prin urmare, nu face ca datoriile lui să fie compensabile cu acele pe care creditorii lui le ar avea în contra lui și care ar fi exigibile. În adevăr, dacă declararea de faliment atrage pentru debitor pierderea beneficiului termenului, ea îi rădică în acelaș timp de drept administrația bunurilor sale (art. 713 Cod. com.) și prin urmare și facultatea de a putea plăti pe unii din creditorii săi în detrimentul masei. Deci, dacă el nu poate să facă o plată reală, nu poate să facă nici plăți fictive, fie că datoria sa ar fi ajuns la scadență în urma declărării falimentului, fie că exigibilitatea ar fi efectul hotărârii declarative de faliment (art. 715 C. com.) ²⁾.

prevede că judecătorii pot să oprească execuțiunea urmăririlor îndreptate contra debitorului, lăsând lucrurile în statu quo. Ori, o urmărire, fie mobilă, fie imobilă, nu poate fi oprită în baza unei cereri verbale, ci numai în baza unei contestațiuni sau opozițiuni scrise. Veți în acest sens adnotația noastră care întovărășește această decizie în *Curierul judiciar*, loco supra cit. și minoritatea Curței, compusă din Dl. președ. I. I. Vrănceanu.

- ¹⁾ Veți L. 16, § 1, Dig., 16, 2, *De compensationibus*, citată supra, p. 108, nota 1.
- ²⁾ Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 216, 261. Renouard, *Des faillites*, I, p. 321. Esnault, *Id.*, I, 171. Répert. Dal-

Această soluție este criticată de unii autori ca contrară echității ¹⁾, și chiar respinsă de unele legislațiuni străine, de exemplu, de legea germană asupra falimentelor (*Konkursordnung*) din 10 februar 1877 (art. 48), pusă în aplicare la 1 Oct. 1879 ²⁾.

Ori care ar fi temeinicia acestei critici, nici compensația legală, nici cea judiciară, nefiind admisă de legea noastră în asemenea materie, debitorul falitului va plăti datoria sa în mânele sindicului, rămânând ca el să figureze în masă ca creditor al falitului și să-și primească dividendul cuvenit.

Insolvabilitatea unui debitor necomerciant.

Insolvabilitatea notorie sau deconfitura unui necomerciant atrage și ea, pentru debitorul devenit insolubil, pierderea beneficiului termenului (art. 1025) ³⁾; debitorul insolubil rămânând însă stăpân asupra bunurilor sale și

loz, *Supplém., Faillite*, 546. Bravard et Demangeat, *Dr. comm.*, V, p. 160. Alauzet, *Idem*, VII, 2487. Thaller, *Dr. comm.*, 1649 urm. Marcadé, IV, 827. Bédarride, *Faillites*, I, 90. Boulay-Paty, *Idem*, 176. Laurent, XVIII, 413. Baudry, II, 1119. T. Huc, VIII, 156. Demolombe, XXV, 700 și XXVIII, 540. Larombière, III, art. 1291, No. 27. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 228, text și nota 15. Pand. fr., I, 1390, 1478, 5771. E. Cuzzeri, *Il Cod. di comm. ital. commentato*, VII, p. 123, No. 165. Giorgio Giorgi, IV, 416. Tito Masi, *Del fallimento*, I, p. 333 urm. Calamandrei, *Del fallimento*, I, 160. H. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VIII, 7596. C. N. Toneanu, *Falimentele*, 155, p. 191. Cas. fr. D. P. 77. 121 și 128. Sirey, 77. 1. 241. D. P. 80. 1. 29. C. Orléans și Paris. D. P. 83. 2. 199. D. P. 86. 2. 190. *Pand. Périod.* 87. 1. 172. Veți și *suprà*, p. 125, t. și n. 1.

- 1) Cpr. T. Huc, VIII, 156. R. Saleilles, *op. cit.*, 62, 63.— Veți însă Lyon-Caen et Renault, *op. și loco suprà cit.*, care dă motive puternice pentru justificarea acestei dispozițiuni.
- 2) Se poate consulta cu folos asupra acestei legi, Kohler, *Lehrbuch des Konkursrechtes*; Wilimowski, *Deutsche Reichskonkursordnung*; Q. Fitting, *Das Reichskonkursrecht und Konkursverfahren*; Schrutka-Rechtenstamm, *Kompensation im Konkurse*; Pand. fr., v^o *Faillite*, 10055 urm., etc.
- 3) Această soluție este admisă și în Franția, de și textul francez (1188 C. C.) tace cu desevêșire în privința deconfitureri. Veți *suprà*, p. 124, *ad notam* și p. 126, 127. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 5772 și *Faillite*, 9755 urm. C. Bourges. D. P. 92. 2. 455 și autoritățile arătate *suprà*, *loco cit.*

putând să facă o plată reală, nimic nu se opune la operarea compensațiunei ¹⁾.

În teoria generală, admisă în Franția, se decide însă în genere că compensația nu va avea loc de cât în urma pronunțării judecăței care constată insolabilitatea ²⁾.

Aceiaș soluție este generalmente admisă și în privința pierderii beneficiului termenului prin micșorarea de cătră debitor a siguranțelor ce el dăduse creditorului prin contract (art. 1025).

În această teorie, datoria neajunsă încă la scadență n'ar deveni exigibilă și prin urmare compensabilă, de cât din ziua în care micșorarea garanțiilor date ar fi fost constatată judecătorește ³⁾.

Aceste sunt condițiile ce trebuie să îndeplinească ambele datorii pentru a putea fi compensate. Astfel, nici o deosebire de cauză a ambelor datorii (art. 1147, *ab initio*), nici inegalitatea datoriilor (art. 1144), nici împrejurarea că datoriile n'ar fi platnice în acelaș loc (art. 1150), nu împedică compensația.

Este însă de observat că cele trei condițiuni ce am examinat până acum sunt relative la *datoriile* ce urmează a fi compensate; ear a patra condiție, despre care avem să ne ocupăm, este relativă *la persoanele* între care compensația are loc.

A patra condiție.—Creditorul fie carei obligațiuni trebuie să fie debitorul personal și principal al celeilalte.

Pentru ca compensația legală să poată avea loc, se mai cere încă ca creditorul fie carei obligațiuni să fie de-

¹⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 216, *in fine*. Demolombe, XXVIII, 541. Laurent, XVIII, 414. Pand. fr., *Oblig.*, I, 5773 și *Faillite*, 9738 urm. T. Huc, VIII, 156. C. Colmar, Metz, Lyon și Paris. D. P. 64. 2. 230. D. P. 69. 2. 206 și 224. *Journal des faillites*, anul 1882, p. 40.

²⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5774. Veți și *suprà*, p. 132, text și nota 3.—Această teorie ar părea în contradicere cu acea pe care am admis-o mai sus (p. 127), după care pierderea beneficiului termenului, în privința debitorului insolubil, ar avea loc de drept, fără nici o cerere în judecată din partea creditorului.

³⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5775, 5776. Laurent, XVIII, 415. Marcadé, IV, 827. Duranton, XII, 411. T. Huc, VIII, 156. Demolombe, XXVIII, 541. Veți și *suprà*, p. 132.

bitorul personal și principal al celeilalte. Art. 1143 dice, în adevăr, că compensația are loc *cînd două persoane sunt datoare una către alta*, ear art. 1148, § 2 completează această idee lăsând a înțelege că *ambele datorii trebuie să fie datorii principale*.

Compensația nu poate deci să aibă loc de cât între două persoane care sunt în acelaș timp în mod personal și principal creditoare și debitoare una către alta, căci nu se poate ca cineva să'și plătească datoria cu creanța altuia ¹⁾.

Astfel, mandatarul, fie legal, fie convențional, nu poate să compenseze propria sa datorie cu creanța mandantului său. Presupunînd deci că A 'mi-ar datori 1000 lei și că el ar fi mandatarul lui B, căruia și eu la rîndul meu 'i-aș datori 1000 lei; A nu poate să'mi opue compensația, după cum nici eu nu pot să'i o opun lui ²⁾.

Debitorul u-
nui minor nu
poate com-
pensa cre-
anța perso-
nală a mino-
rului cu dato-
ria persona-
lă a epitro-
pului.

Prin aplicarea acestui principiu, L. 23, Dig., *De compensationibus*, 16, 2, dispune că de câte ori un epitrop cere ceea ce se datorește minorului, debitorul nu poate compensa această creanță personală a minorului cu o datorie personală a epitropului ³⁾.

Tutorul poate însă să'și plătească sie însuș sumele ce 'i ar datori pupilul său și care au fost declarate în catagrafie (art. 395), ca și cum ar plăti pe alt creditor al minorului. Asemenea act fiind un act de administrație, nu cere intervenția nimărui (art. 390). Compensația, în asemenea caz, se va stabili de drept, după regulile ordinare (art. 1144), între creanțele personale ale tutorului contra

Art. 1897 C.
Calimach.

¹⁾ „Datornicul, dice art. 1897 din Codul Calimach (1441 C. austriac), nu poate să pue în socoteala creditorului său ceea ce creditorul este dator unei a treia persoane, și acesta datornicului“.

²⁾ Cpr. C. Bruxelles, *Pasicrisie belge*, anul 1876, 2, p. 92. Thiry, III, 82. Baudry, II, 1120. Arntz, III, 240. Marcadé, IV, 816. T. Huc, VIII, 144. Laurent, XVIII, 421. Demolombe, XXVIII, 561. G. Giorgi, VIII, 32. Pand. fr., I, 5810 urm., și toți autorii.— Art. 1148, § 2 face aplicarea acestui principiu, asupra căruia vom reveni mai la vale, când dice că compensația n'are loc în privința debitorului principal, pentru ceea ce creditorul datorește fidejuratorului.

³⁾ „*Id. quod pupillorum nomine debetur, si tutor petat, non posse compensationem obijci ejus pecuniæ, quam ipse tutor suo nomine adversario debet*“. Cpr. C. București. *Dreptul* No. 9 din 1888. G. Giorgi, VIII, 32.

minorului și sumele pe care el le ar primi în socoteala acestui din urmă ¹⁾.

Comisionarul, deși lucrează în numele comitentului său (art. 405 C. com.), fiind însă direct obligat, după art. 406 din Codul de comerț, către terțiul cu care a contractat, ca și cum afacerea ar fi fost a sa proprie, și comitentul neavând, după acelaș text, nici o acțiune în contra persoanelor cu care a contractat comisionarul, precum nici acesteia în contra comitentului, se înțelege că, în legislația noastră, ca și în cea italiană, terțiul care ar fi cumpărat mărfuri de la un comisionar, va putea să reție prețul vîndărei, dacă el ar avea o creanță personală contra acestui comisionar ²⁾.

Art. 406 C. com.

Ce trebuie să decidem în privința bărbatului administrator al bunurilor femeii sale?

Nici o dificultate nu se presintă în cazul în care soții sunt separați de bunuri, sau, dacă ei fiind căsătoriți sub regimul dotal, soțul administrează averea parafernala a femeii. În ambele cazuri, bărbatul administrând, în adevăr, averea femeii în virtutea unui mandat ordinar, cărmuit de dreptul comun, se înțelege că el este cu totul străin de creanțele sau de datoriile femeii față cu cei de al treilea; prin urmare, nici o compensație nu va fi cu putință între aceste creanțe sau datorii cu acele ale lui personale ³⁾.

Bărbatul-administrator al bunurilor femeii sale. Controversă.

¹⁾ C. Toulouse. Sirey, 32. 2. p. 494. Veți și t. II, p. 184.—

În puterea acestor principii s'a decis că, de câte ori o femeie este creditoarea fiului său moștenitor al primului său bărbat, din cauza drepturilor sale matrimoniale, ear pe de alta, debitoarea acestui fiu din cauza tutelei ce a exercitat asupra lui, compensația are loc de drept, dacă ambele datorii sunt lichide și exigibile, și decizia care o constată scapă de controlul Casației. Cas. fr. *Pand. Périod.* 90. 1. 234.—O decizie ar fi însă casabilă, dacă s'ar mulțami de a viza art. 1145, fără a arata anume care condițiuni lipsese și împedică compensația de a avea loc. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1872, p. 140.

²⁾ Cpr. E. Caluci, *Il Codice di comm. italiano commentato*, IV, p. 236, No. 176.—În Franția, această soluție nu este, din contra, admisă de cât atunci când comisionarul a lucrat cu cel de al treilea *nomine proprio*. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 479. *Pand. fr.*, I, 5822.

³⁾ Laurent, XVIII, 422. Demolombe, XXVIII, 563. T. Huc, VIII, 145. Duranton, XII, 415. *Pand. fr.*, I, 5835.

Chestiunea este însă controversată întru cât privește creanțele dotale, adică capitalul acestor creanțe, atunci când soții sunt căsătoriți sub regimul dotal.

S'a dis, în adevăr, că, sub regimul dotal, bărbatul fiind singur în drept de a urmări și de a libera pe debitorii averei dotale (art. 1242), compensația va avea loc de drept între creanțele dotale și acele pe care debitorii le ar avea față de bărbat, pentru că el nu exercită dreptul ce'i conferă art. 1242, ca mandatar al femeii, ci în virtutea unui titlu propriu, cu care el este direct investit de lege și care'l constituie creditor personal al debitorilor averei dotale ¹⁾).

La aceasta însă se răspunde cu drept cuvânt că dreptul de a exercita o acțiune, precum este în specie, nu atrage neapărat proprietatea dreptului care servește de bază acestei acțiuni, și că dacă bărbatul este împuternicit de lege de a încasa creanțele dotale, aceasta nu dovedește încă că el este proprietarul acestor creanțe, întru cât el nu este de cât un administrator al averei dotale. Compensația legală n'ar putea fi admisă de cât dacă s'ar decide că bărbatul este un *dominus* al dotei, ceea ce n'a fost admis de redactorii Codului actual.

Asemenea teorie trebuie să se respingă cu atât mai mult respinsă, cu cât ea ar sustrage o parte din dotă de la destinația sa specială și ar împedica-o de a fi întrebuințată la nevoile căsătoriei ²⁾).

Dar dacă compensația legală este cu neputință în privința capitalului creanțelor dotale, ea va avea loc din contra, în privința dobândilor acestor creanțe, pentru că ele devin proprietatea bărbatului ³⁾).

Compensația în privința dobândilor creanțelor dotale.

¹⁾ Aceștia sunt chiar termenii unei deciziuni a Curței din Caen. Sirey, 56. 2. 180. Tessier, *De la dot*, II, p. 133. Duranton, XII, 415. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3235 urm.

²⁾ Veți în acest sens, Pand. fr., I, 5840. T. Huc, VIII, 145. Laurent, XVIII, 422. Demolombe, XXVIII, 564. Larombière, III, art. 1291, No. 4. Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1861. Aubry et Rau, V, § 536, p. 556, text și nota 7. Desjardins, *op. cit.*, 108. Miller, *Encyclopédie du droit*, v^o *Compensation*, No. 12. Bidard, nota în Sirey, 55. 2. 180. Cpr. G. Giorgi, VIII, 31.

³⁾ Aubry et Rau, *loco cit.* t. și nota 8. Demolombe, Larombière, *loco supra cit.* Pand. fr., I, 5843. T. Huc, VIII, 146.

Nimic n'ar împedeca de asemenea pe bărbat, care ar fi urmarit de creditorii săi personali, de a le opune în compensare o creanță dotală, însă, în asemenea caz, compensația este facultativă, ear nu legală ¹⁾. Compensația facultativă.

Și să nu se creadă că aici este numai o chestiune de cuvinte, căci deosebirea este mare între compensația legală și cea facultativă. In adevăr, dacă ar fi vorba, în specie, de o compensație legală, după cum am vădut că pe nedrept susțin unii, terțiul debitor al femeii și creditor al bărbatului ar putea să opue și el compensația; creanța femeii ar putea fi stensă, și ea nu ar avea de cât un recurs în contra bărbatului său, care va fi iluzoriu, dacă el este insolubil; pe când, dacă compensația este facultativă, după cum și este în realitate, numai bărbatul va putea s'o opue; terțiul debitor al femeii nu va putea s'o invoace și va fi silit să plătească creanța dotală. El va avea necontestat recurs în contra bărbatului, recurs care, la caz de insolabilitatea lui, va rămânea iluzoriu ²⁾. Deosebire între compensația legală și cea facultativă.

Autorii mai discută încă o chestiune, asupra căreia nu vom insista, pentru că ea nu s'a prezentat încă în practică, și anume, cea de a se ști dacă femeia poate să compenseze datoriile sale anterioare sau posterioare căsătoriei, și dacă cel de al treilea, debitor dotal și creditor personal al femeii, poate sau nu să opue compensația ³⁾.

În materie de societate, regula poate fi formulată în modul următor: Compensația legală nu poate să aibă loc între o creanță aparținând unei societăți care constituie o Compensația în materie de societate.

C. Bastia. D. P. 55. 2. 304. Sirey, 55. 2. 207.—Terțiul debitor ai creanței dotale și creditor ai bărbatului ar putea de asemenea să opue compensația, în privința dobândilor dotale, dacă bărbatul n'a făcut să se constate judecătorește că ele sunt necesare la trebuințele căsătoriei. T. Huc, *loco cit.*

¹⁾ Aubry et Rau, *loco cit.*, t. și nota 9. Pand. fr., *Oblig.*, I, 5841 și *Marriage*, II, 9133. T. Huc, VIII, 145 și IX, 436. Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 1778. Demolombe, XXVIII, 564. Rodière et Pont, *Contrat de mariage, loco cit.* C. Limoges. D. P. 62. 2. 61. Sirey, 63. 2. 62.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 145. Aubry et Rau, V, § 536, p. 556. C. Nimes. Sirey, 61. 2. 3.

³⁾ Vezi T. Huc, VIII, 146 și distincțiunile făcute de acest autor.

persoană morală, și datoria ce unul din asociați ar avea către debitorul acestei creanțe, pentru că, în specie, lipsește *personalitatea datoriiilor*.

Societăți comerciale.

Această soluție este evidentă în privința societăților comerciale, care sunt proclamate persoane morale prin art. 78, § ultim din Codul comercial ¹⁾ și care erau considerate ca atare încă de sub Codul Calimach (art. 379).

Societăți civile.

În cât privește societățile civile, chestiunea este controversată, pentru că și personalitatea lor este supusă discuțiunii ²⁾.

¹⁾ T. Huc, VIII, 147. G. Giorgi, VIII, 29. Pand. fr., I, 5845. Cpr. Cas. fr. D. P. 60. 1. 171. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1873, consid. de la p. 288.

²⁾ Veți asupra acestei controverse, T. Huc, VIII, 147. Baudry et Wahl, *Société*, 365. Pand. fr., I, 5846. Giorgio Giorgi, VIII, 30.

Societățile civile nu constituiesc o persoană juridică. Controversă.

Tribun. de Putna (D. Tăzlăoanu președ.) a decis cu drept cuvânt că societățile civile nu sunt persoane morale. *Dreptul* No. 39 din 1893.—*Contrà*. Cas. fr. *Pand. Périod.* 92. 1. 97. D. P. 91. 1. 337. D. P. 93. 1. 169. Sirey, 92. 1. 73. Veți și nota în Sirey, 1900. 2. 25. *Idem*. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, I, 733 (ed. a 4-a). Demolombe, XXVIII, 566. Este de observat că acest autor se contradice de la un volum la altul, căci, pe când în t. IX, No. 415, el ăice că societățile civile *nu constituiesc o persoană juridică*, invocând chiar texte în sprijinirea acestui sistem, în t. XXVIII, No. 565, distinsul profesor *susține părerea contrară*. Cât despre Laurent, nu mai vorbesc, căci el se contradice foarte des, după cum au observat și alți autori. (Veți de ex. Marcel Planiol, *Tr. élément. de dr. civ.*, I, p. 42). Dl. Al. Degré, colegul nostru de la Casație, căutând pete în soare, găsește că comentariile noastre sunt țesute de contradicții, semnalând câte una la fie care pagină. (Veți *Dreptul* No. 15 din 20 Fevr. 1900). Vom răspunde acestor imputări binevoitoare la timpul și la locul convenit; de o cam dată ne am mărginit a arăta că și alți titani ai Dreptului, cu care nici nu intră un singur moment în mîntea noastră de a ne compara, au picat în acest pacat, și că numai distinsul nostru contradictor se crede la adăpost de erorile omenești. *Heureux mortel!* Veți însă o contradicție a D-sale, semnalată în tratatul nostru în limba franceză, p. 497, nota 1.

Așa dar, pentru a reveni la chestiunea ce ne preocupă, jurisprudența franceză se pronunță în genere, după cum am vădut, în sensul personalității societăților civile cu oare care variațiuni (veți de ex. în *contra personalității*, D. P. 87. 2. 169. D. P. 88. 3. 136. Sirey, 88. 2. 119, etc.), pe

Partisanii personalității societăților civile admit că compensația nu poate să aibă loc între creanțele sau datoriile societății și acele personale ale asociaților, pentru că ambele datorii nu există între aceleași persoane ¹⁾.

În sistemul opus, compensația este însă generalmente admisă ²⁾.

Ea este de asemenea admisă în urma disoluției societății ³⁾.

Trecem acum la succesiuni. De câte ori o moștenire este acceptată pur și simplu (art. 685), de atâtea ori moștenitorii devenind creditorii debitorilor defunctului, compensația legală va avea loc, dacă acești moștenitori sunt și ei, la rîndul lor, debitori personali ai debitorilor moștenirii și, în asemenea caz, compensația legală s'a operat *a die mortis*, de când acceptarea își produce efectele sale (art. 688). Resultatul va fi aceeaș, dacă moștenitorii erau creditorii personali ai creditorilor defunctului. Cu toate acestea, dacă există mai mulți moștenitori, creanțele și dato-

Compensația
în materie de
succesiune.

când doctrina se pronunță generalmente în sens contrar. Veți asupra acestei controverse, care va fi studiată la locul ei, Baudry et Wahl, *Société*, No. 11, p. 7 urm. Fuzier-Herman, IV, art. 1832, No. 66 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, II, 126 urm. Guillouard, *Société*, 25. Baudry, III, 760. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts* (ed. a 2-a, Dusseldorf, 1867—1869), II, § 407, nota 4. T. Hue, XI, 24. Arntz, IV, 1326. Marghieri, *Il Cod. di commercio italiano commentato*, II, 867. Pacifici Mazzoni, *Istituzioni di diritto civile italiano* (ed. a 3-a), V, p. 115. Bianchi, *Corso di diritto civile*, IV, 12. Laurent, XXVI, 182. Aubry et Rau, IV, § 377, p. 546, text și nota 16. Marcadé, II, 379. P. Pont, VII, 126. Toți acești autori se pronunță în contra personalității societăților civile. Art. 2 din L. belgiană de la 18 Mai 1873 este formal în această privință.

Curtea din București a decis că societățile civile constituite sub o formă comercială sunt adevărate persoane morale (art. 236 C. com.). Veți *Dreptul* No. 60 din 1889, consid. de la p. 482, colona 2. Cpr. Gr. Maniu, *Dr. com.*, I, No. 225, text și nota 2. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, II, 133. Aubry et Rau, I, § 54, p. 278, t. și nota 28 (ed. a 5-a).

- 1) Demolombe, XXVIII, 566. Troplong, *Société*, 79. Larombière, III, art. 1291, No. 6. Duvergier, *Société*, 141, 381 urm.
- 2) Laurent, XXVI, 361.—*Contrà*. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, II, 116.
- 3) Baudry et Wahl, *op. cit.*, 366. P. Pont, *Société*, 670. Guillouard, *Idem*, 274.

riile defunctului împărținduse între ei (art. 777, 1060), se înțelege că compensația nu va avea loc, în privința fiecăruia din ei, de cât până la concurența părții ce i se cuvine din moștenire ¹⁾).

Debitorul unei moșteniri va putea deci să opue în compensație unuia din moștenitori, până la concurența părții din creanța care se cuvine acestui moștenitor, creanța pe care el o are personal în contra lui.

Moștenitorul însă care ar datori o sumă de bani moștenirei, n'ar putea să compenseze partea din această sumă care s'ar cuveni comoștenitorului său, cu creanța personală ce el ar avea contra acestui din urmă.

Aceasta se va întâmpla în cazul când moștenitorul descendent, care ar fi obligat a raporta la succesiune o sumă de bani primită de la defunct cu titlu de dotă (art. 751), ar fi creditorul personal al comoștenitorului său, de exemplu, în virtutea unui act de vânzare.

În adevăr, moștenitorul, debitor al moștenirei, nu este, în cazul de față, creditorul ei, ci creditorul personal al comoștenitorului său; neexistând deci, în specie, două persoane debitoare una către alta, compensația legală nu poate avea loc (art. 1143)²⁾.

Trebue să adăogăm că, în sistemul care admite retroactivitatea împărțelei, chiar în privința creanțelor, sub rezerva drepturilor anterioare dobândite de cei de al treilea ³⁾, compensația nu mai e cu puțință pentru nici o porțiune, de câte ori debitorul unei creanțe ereditare a devenit, în urma împărțelei, creditor al unui comoștenitor altul de cât acela în lotul căruia a fost pusă creanța datorită de dânsul ⁴⁾.

¹⁾ T. Huc, VIII, 148. Pand. fr., I, 5852. Laurent, XVIII, 432. Demolombe, XVII, 294. Duranton, XII, 421. G. Giorgi, VIII, 36. Aubry et Rau, VI, § 635, p. 660. Cas. fr. D. P. 64. 1. 477. D. P. 69. 1. 470. C. Limoges. D. P. 54. 2. 16.

²⁾ Laurent, XVIII, 432. Pand. fr., I, 5860. Demolombe, XVI, 299. Aubry et Rau, VI, § 629, p. 613, text și nota 12. T. Huc, VIII, 148. Desjardins, *op. cit.*, p. 369. Lair, *op. cit.*, p. 201. Cas. fr. D. P. 67. 1. 309. Sirey, 67. 1. 217.—Vezi însă Cas. fr. D. P. 66. 1. 125. Sirey, 66. 1. 185.

³⁾ Veți tom. III, p. 608, nota 1.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 148, *in fine*. Aubry et Rau, VI, § 635, p. 665. Pand. fr., I, 5853. Larombière, II, art. 1220, No. 9.

Ce trebuie să decidem în caz când moștenirea a fost acceptată sub beneficiu de inventar? Moștenitorul beneficiar, care este în acelaș timp creditor și debitor al moștenirii, poate el să compenseze creanțele cu datoriile sale?

Moștenire acceptată sub beneficiu de inventar.

O distincțiune se impune :

De câte ori creanța moștenitorului a luat naștere înaintea deschiderii moștenirii, și condițiile cerute pentru îndeplinirea compensației au avut atunci ființă, compensația a avut loc, pentru că moștenitorul era în acelaș timp creditor și debitor al defunctului.

De câte ori însă creanța moștenitorului a luat naștere în urma deschiderii moștenirii, sau dacă condițiile cerute în privința ambelor creanțe nu s'au îndeplinit de cât în urma deschiderii moștenirii, o nouă distincție se impune, după cum există sau nu există creditori oponenți.

În cazul întâi, moștenitorul fiind obligat a distribui creditorilor chirografari, din care face și el parte, ceea ce rămâne din bunurile moștenirii, în urma plăței creditorilor privilegiați sau ipotecari, ar putea să și plătească lui însuș, însă numai în această limită.

În cazul de al doile, dacă nu există nici o opoziție, compensația va avea loc pentru tot, pentru că moștenitorul beneficiar fiind obligat a plăti pe creditorii care se înfațișează, va putea să și plătească și lui prin compensație.

Cât pentru terțiul creditor al moștenitorului beneficiar și debitor al moștenirii, el nu va putea să opue compensația moștenitorului care'l urmărește, pentru că, dacă el este creditorul acestuia, el nu este însă debitorul său, fiind că, prin efectul acceptațiunei beneficiare, patrimoniul moștenitorului este deosebit de acel al moștenirii (art. 713, 2^o)¹).

Dacă presupunem ipoteza în care un comerciant ar fi fost declarat în stare de faliment atât în România cât și în stră-

Casul în care un comerciant ar fi fost declarat falit atât în țară cât și în străinătate.

Marcadé, III, 417 (art. 883).—*Contrà*. Duranton, VII, 163, 429 și 519. Ducaurroy, Bonnier et Ronstain, *Comment. th. et pratique du C. C.*, II, 789 (asupra art. 883).

¹) Cpr. T. Huc, VIII, 149. Aubry et Rau, VI, § 618, p. 446, lit. d. Pand. fr., I, 5854 și autoritățile citate acolo. Cas. fr. D. P. 78. 1. 369. Veđi și Laurent, XVIII, 433.—*Contrà*. C. Caen. D. P. 85. 2. 9.

temul consacrat atât de doctrină cât și de jurisprudență, care admite pluralitatea falimentelor ¹⁾, fie care faliment

Pluralitatea
falimentelor.
Controversă.

¹⁾ Veđi în acest sens, Pand. fr., I, *Oblig.*, I, 5862 și *Faillite*, 10695 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VIII, 1239. Thaller, *Dr. comm.*, 1527 și *Faillite en dr. comparé*, II, 224 urm. T. Stelian, *La faillite, étude de législ. comparée et de dr. international* (thesă p. doctorat). Asser et Rivier, *Dr. international*, No. 122 urm., p. 230 urm. a trad. Schina. Ruben de Couder, *Dictionn. de dr. comm.*, v^o *Faillite*, 78. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Faillite*, 242 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Faillite*, 1518 urm. Massé, *Dr. comm.*, I, 687 bis. Cas. fr. D. P. 83. 1. 65. D. P. 97. 1. 525. *Pand. Périod.* 98. 1. 176. Sirey, 98. 1. 16. (Nu mai cităm decisiile curților).—Cu toate acestea, thesa unităței și a universalității falimentului își are și ea partizanii săi, care se întemeiază mai cu samă pe unitatea patrimoniului și pe inconvenientele care ar rezulta din pluralitatea falimentelor. Veđi în acest din urmă sens, Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, p. 279 urm. a traducerei Guenoux. Travers, *De l'unité de la faillite en dr. international* (1894). Glasson, *Journal de dr. internat. privé (Clunet)*, anul 1881. p. 126. Humblot, *Idem*, anul 1883, p. 462. Esperson, *Idem*, anul 1884, p. 376 urm. Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé* (ed. a 3-a, 1899), No. 422 urm., p. 757 urm. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, 899 bis. P. Fiore, *Del fallimento secondo il diritto privato internazionale* (Pisa, 1873). Carle, *La dottrina giuridica del fallimento nel diritto privato internazionale* (1872), operă tradusă, în 1875, de Ernest Dubois. Ch. Beudant, nota în D. P. 68. 2. 113. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé* (ed. a 2-a, 1890), p. 866, etc. În acest sens s'a și luat o rezoluțiune de congresul juridic italian, întrunit, la 1880, în Turin, sub președ. lui Mancini. Veđi această rezoluțiune în Répert. lui Dalloz, *Supplém.*, *Faillite*, p. 603, nota 2. Acest sistem este consacrat în unele legislațiuni străine: „Dacă un debitor, în privința patrimoniului căruia un faliment a fost declarat în străinătate, posedă bunuri în cuprinsul Imperiului, ște art. 207 din legea germană asupra falimentelor de la 10 Fevr. 1877, despre care am mai vorbit *supră*, p. 750, executarea silită asupra acestor bunuri poate să aibă loc^a; și art. 208, 4^o din aceeași lege adaogă: „De câte ori un faliment va fi fost declarat în străinătate, nu este necesar de a se dovedi insolvabilitatea comerciantului pentru deschiderea falimentului în Germania“. Veđi asupra acestor dispozițiuni, Fitting, *Das Reichskonkursordnung und Konkursverfahren*, § 57. Veđi și decisia trib. suprem al Imperiului german, în *Journal de dr. internat. (Clunet)*, anul 1888, p. 110.—Jurisprudența anglo-americană și legea austriacă a-

dând loc la formarea unei mase deosebite, având fie care activul și pasivul său, debitorul masei străine nu poate să opue sindicului acestei mase, care l'ar urmări în România, compensarea datoriei sale cu creanța ce el ar avea contra masei din România, și *vice versa* ¹⁾.

Venim, în fine, la art. 1149. Acest text face, în pri- Art. 1149.
vința cesiunii de creanțe, aplicarea principiului mai sus expus, în puterea căruia compensația nu poate să aibă loc de cât între două persoane care sunt creditoare și debitoare una cătră alta.

Eată cum se exprimă acest text :

Art. 1149.—Debitorul care a acceptat pur și simplu ca un creditor să facă cesiunea drepturilor sale unei alte persoane, nu mai poate invoca în contra cesionarului compensațiunea care ar fi avut loc în privința cedentului, înaintea acceptațiunii.

Când cesiunea s'a notificat debitorului, dar nu s'a acceptat de dănsul, nu se împedică de cât compensațiunea posterioară acestei notificațiuni. (Art. 1144, 1393 urm., 1833 C. C. Art. 1295 C. fr.).

Eată care este ipoteza delicată prevădută de acest text, împrumutat, ca și celelalte, de la Pothier (II, 632).

Presupunând că A, care este creditorul meu pentru o sumă oare-care, cedează creanța sa unui terțiu și devine mai târziu debitorul meu, el nu va putea să'mi opue compensația când îl voi urmări în baza creanței mele, pentru că dacă el este debitorul meu, el a încetat de a fi creditorul meu, de vreme ce a transmis creanța sa altuia. El nu poate deci să'mi plătească în mod fictiv cu o valoare care nu'i mai aparține.

De asemenea, eu nu voi putea opue compensația terțiului cesionar, când el mă va urmări în baza creanței cedate de A, pentru că eu sunt numai debitorul, ear nu și creditorul lui, ci creditorul lui A, cedentul. Calitatea

supra falimentelor din 25 Dechem. 1868 (§ 61) admit de asemenea exterritorialitatea falimentului, însă numai în privința valorilor mobiliare. Cpr. decizia Curței supreme din Austria (11 Iunie 1884). *Journal Clunet*, anul 1888, p. 126. Cpr. și Répert. Dalloz, *Supplém., Faillite*, p. 603, nota 1. Se poate consulta asupra legii austriace, Kaserer, *Commentar zur österreichischen Konkursordnung*; Kissling, *Die österreichische Konkursordnung*, etc.

¹⁾ Cpr. C. Nancy. D. P. 88. 2. 289. Pand. fr., *Oblig.*, I, 5862.

de debitor și de creditor încetând, în adevăr, prin efectul cesiunii, de a exista asupra capului acelorași persoane, compensația este cu neputință ¹⁾.

Art. 1393. Pentru ca această soluție să fie adevărată, se cere însă ca cesiunea să fi devenit perfectă, fie prin notificarea cesiunii făcută debitorului, în specie mie, fie prin acceptarea mea a cesiunii printr'un act autentic (art. 1393) ²⁾.

Art. 1149 stabilește însă o deosebire însemnată între cazul în care cesiunea a fost acceptată de debitor și acel în care ea i a fost numai notificată.

Casul în care cesiunea a fost acceptată de cedat. § 2) Dacă cesiunea a fost acceptată de cedat (art. 1393, § 2) sau, cu alte cuvinte, dacă cedatul s'a recunoscut însuș, față cu cesionarul, debitor al cedentului, el se consideră că a renunțat prin aceasta însuș a opune compensația cesionarului (art. 1149, § 1) ³⁾.

Casul în care cesiunea a fost notificată cedatului. Dacă însă cesiunea a fost numai notificată cedatului (art. 1393, § 1), acesta va păstra neaparat dreptul de a invoca contra cesionarului compensația pe care el putea s'o opue cedentului înainte de notificarea cesiunii ⁴⁾; el nu va putea însă să invoace cauzele de compensație intervenite în urma notificării cesiunii sau intervenite chiar înainte, dacă condițiile prescise pentru compensație n'au fost îndeplinite de cât în urma acestei formalități ⁵⁾.

Art. 1898
C. Calimach.

¹⁾ Art. 1898 din Codul Calimach (art. 1442 C. austriac), prevede din contra că: „dacă creditorul au cedat unei a treia persoane pretenția sa ce are să iee de la datornicul său, datornicul poate să pue în socoteală pretențiile sale ce are el, ori cătră unul dintre aceștia, sau cătră amândoi“.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1883, p. 157.

³⁾ Această soluție este adevărată atât în cazul în care cedatul a acceptat cesiunea în necunoștința creanței sale contra cedentului, cât și în cazul în care el avea cunoștință despre ea. Laurent, XVIII, 466. T. Huc, VIII, 165. Demolombe, XXVIII, 577. Demante, V, 247 bis III. Marcadé, IV, 842. Larombière, III, art. 1295, No. 6. Aubry et Rau, IV, § 329, p. 240, text și nota 9.—*Contrà*. Mourlon, II, 1453 *quater*.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. 4 Martie 1898. *Dreptul* No. 37 din 1898 și Bulet. S-a 1, anul 1898, p. 364. Veți și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1878, consid. de la p. 367.

⁵⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 165. Pand. fr., I, 5870. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 232, nota 33. Duranton, XII, 438. Cas. fr. D. P. 52. 1. 10.

Acceptarea cesiunii din partea debitorului are deci, în specie, o mai mare însemnătate de cât simpla notificare, cu toate că unii autori pun ambele formalități pe aceeași linie ¹⁾; căci ea implică din partea lui o adevărată renunțare la compensația îndeplinită. De aceea, ea împedice compensația tuturor creanțelor cedatului, chiar și a celor care au precedat-o (art. 1149, § 1) ²⁾.

Compensația își păstrează însă efectele sale în privința terților.

Efectele compens. în privința terților.

Fidejusiunile, privilegiile, ipotecele, etc., care garantează creanța cedentului, rămân stânse, și debitorul cedat n'ar putea să facă ca ele să renască prin renunțarea sa.

De asemenea, acest din urmă (debitorul cedat) nu poate, prin exercițiul creanței sale personale contra cedentului, să invoace aceste garanții în prejudiciul terților.

Se admite însă, cu toate acestea, că cedatul își păstrează plenitudinea drepturilor sale când el ar avea o justă cauză de a ignora creanța pe care el n'a putut s'o opue în compensație (art. 1153) ³⁾.

Se poate întâmpla ca însuș debitorul să fi devenit creditorul creditorului său prin cumpărarea unei creanțe în contra lui. Această ipoteză nefiind prevădută de art. 1149, ambele datorii se vor stânge prin compensație ⁴⁾.

Chestiunea este însă de a se ști dacă compensația își va produce efectul său extinctiv din momentul cesiunii, sau de la data notificării.

Momentul de când compensația își produce efectele sale.

În privința celor de al treilea, nu mai începe nici o îndoială că compensația nuși va avea ființă de cât de la data notificării.

Această soluție este admisibilă și în privința părților, pentru că debitorul devenit cesionar al creditorului său, nu este sezisat în privința acestui din urmă, considerat ca debitor al creanței cedate, de cât prin notificarea sau acceptarea cesiunii. Până în acest moment neexistând con-

¹⁾ Cpr. Laurent, XXIV, 511.

²⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5871. T. Huc, VIII, 165.

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 165, *in fine*. Laurent, XVIII, 467. Demolombe, XXVIII, 581. Aubry et Rau, IV, § 329, p. 240, text și nota 10.

⁴⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 71. 1. 51.

cursul a două creanțe, nu poate să fie vorba de compensație ¹⁾).

Art. 1149 nu se aplică efectelor la purtător, cambiilor, etc.

In fine, pentru a termina cu explicarea art. 1149, vom observa că acest text, ca și art. 1393, nu se aplică efectelor la purtător, care se transmit, chiar în privința celor de al treilea, fără nici o notificare sau acceptare, prin simpla tradiția lor; nici cambiilor sau altor efecte de comerț a căror proprietate se strămută prin gir (art. 277 urm. C. com.) ²⁾.

Art. 280 C. com.

In casurile însă în care girul nu transmite proprietatea cambiei, ci se consideră numai ca un mandat (art. 280 C. com.), debitorul păstrează dreptul de a opune purtătorului, simplu mandatar, compensația ce el ar fi putut opune mandantului, adică girantului ³⁾.

Regula că compensația presupune două persoane care respectiv sunt debitoare una către alta este absolută.

N'ar trebui deci se vedem o excepție la acest principiu în art. 1148, § 1, care dispune că :

Art. 1148, § 1.—Compensațiunea se operă în privința cauțiunii, pentru ceea ce creditorul datorește debitorului principal ⁴⁾. (Art. 1679, 1681 C. C. Art. 1294, § 1 C. fr.).

Acest text nu face, în adevăr, de cât să constate un efect al compensației îndeplinite, și ca atare, este conform principiilor mai sus expuse. Ipoteza prevădută de dânsul este următoarea :

Presupunând că A a împrumutat o sumă de bani de la B, pe care am garantat-o ca fidejutor, și că B a devenit, la rëndul lui, debitorul lui A, ambele datorii sunt

1) Cpr. T. Huc, VIII, 166, *in fine*. Laurent, XXIV, 513.—*Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 433, nota 32.

2) Cpr. Pand. fr., I, 5873, 5874 și autoritățile citate acolo. Veđi și G. Giorgi, VIII, 35.

3) Pand. fr., I, 5874. Cas. fr. Sirey, 52. 1. 197.

4) Textul fr. ăice că fidejutorul *poate* să opue compensația în privința sumei pe care creditorul o datorește debitorului principal, ceea ce nu însemnează că fidejutorul poate să facă ca compensația să se opere, ci numai s'o invoace și să facă să se constate îndeplinirea ei de drept. Marcadé, IV, (834), criticând termenii întrebunțați de legiuitorul fr., arată că ar fi trebuit să se ăică că compensația *are loc* în acest caz, și legiuitorul nostru ținând samă de observațiile acestui autor, îndreapta viciul de redacție al textului francez.

stênse prin compensație, dacă, bine înțeles, condițiile cerute de lege sunt îndeplinite, și această compensație își va produce efectele sale și în privința mea, fidejursorul, căci datoria principală fiind stênsă, ca și cum ar fi fost plătită, neaparat că va fi stênsă și obligația mea, care era accesorie (art. 1681).

Fidejursorul, fie chiar solidar ¹⁾, va putea să facă să se constate compensația, și în cazul când debitorul ar fi renunțat la dênsa, pentru că această excepție nu este personală debitorului, ci reală și inerentă însuș datoriei (art. 1681) ²⁾.

Pentru ca compensația legală să poată avea loc se Art. 1148, § 2. cere, după cum am vădut (*supră*, p. 734 și 751, 752), nu numai ca fie care din părți să fie debitoare una cătră alta în mod *personal*, ci și în mod *principal*.

Aceasta rezultă din art. 1148 § 2, a cărui cuprindere este:

Art. 1148, § 2.—Compensația *nu are loc* ³⁾ în privința debitorului principal, pentru ceea ce debitorul datorește cațiunii. (Art. 1662 C. C. Art. 1294, § 2 C. fr.).

Acest text consacără o soluție evidentă. În adevăr, din împrejurarea că fidejursorul a devenit creditorul creditorului (ipoteza prevădută de § 2 al art. 1148), nu rezultă că debitorul principal poate să se pretindă liberat prin compensația operată între creditorul și fidejursorul său, fiind că nu fidejursorul, ci el însuș este debitorul acestui creditor. Obligația fidejursorului fiind accesorie, în ordinea naturală a lucrurilor, debitorul principal va trebui mai întâi să fie urmărit.

¹⁾ Baudry, et Wahl, *Cautionnement*, 1158. Aubry et Rau, IV, § 423, p. 675, t. și nota 8. Demante, V, 246 bis IV. Guillaouard, *Cautionnement*, 24. C. Toulouse, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2686, nota 2.—*Contră*. Marcadé, IV, 840. Lair, *op. cit.*, p. 253.

²⁾ Baudry et Wahl, *op. cit.*, 943 și 1157. Laurent, XXVIII, 300. Guillaouard, *Cautionnement*, 232.

³⁾ Textul fr. se exprimă earăși în mod incorect când dice că debitorul principal *nu poate* să opue compensația în privința sumei ce creditorul datorește fidejursorului. Marcadé (IV, 834) criticând acest viciu de redacție, observă că ar fi trebuit să se dică că compensația *nu are loc* în acest caz, ca și în cazul prevădut de § 1 a art. 1148, redacțiune care cu drept cuvânt s'a adoptat în textul nostru.

Deoseb. de redacție de la Códul fr.

Creditorul nu va putea să urmărească pe fidejutor de cât dacă debitorul principal nu plătește, și fidejutorul urmărit poate chiar să invoace beneficiul de discuțiune, dacă n'a renunțat la densusul, sau nu s'a obligat solidar cu debitorul (art. 1662).

Compensația
facultativă.

Cu toate acestea, dacă creditorul urmărește direct pe fidejutor, acesta va putea fără îndoială, să 'i opue în compensație propria sa creanță. Compensația fiind în acest caz facultativă, nuși va produce efectele sale de cât din ziua în care a fost opusă. Debitorul principal se va putea, ce e dreptul, folosi de această compensație, el fiind liberat printr'ênsa față de vechiul său creditor, însă asemenea compensația facultativă nu'i va folosi de cât atunci când ea va avea loc prin voința fidejutorului ¹⁾.

Aceeaș soluție este aplicabilă și în cazul când mai multe persoane ar fi garantat pentru unul și acelaș debitor și pentru una și aceeaș datorie (art. 1674), atunci când unul din acești cofidejutori ar fi devenit creditorul creditorului comun. Acest din urmă singur va putea să opue compensația facultativă; însă o dată opusă, ea va folosi și celorlalți cofidejutori ²⁾.

Casul unei obligațiuni solidarare.—Dreptul fie-cărui debitor solidar de a se folosi de compensație, atunci când creditorul comun a devenit debitorul unuia din ei.—

Deosebire însemnată de la Codul francez prin eliminarea § 3 a art. 1294 (1148 C. rom.).

Această chestiune a mai fost o dată examinată *suprà*, p. 197 urm.; revenim în treacăt asupra ei numai din cauza însemnătăței materiei.

Solidaritatea
pasivă.

Art. 1294 din Codul fr. are un aliniat (§ ultim), care prevede că: „debitorul solidar nu poate să opue com-

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 163, *in fine*. Pand. fr., I, 5879. Laurent, XVIII, 425. Demolombe, XXVIII, 551. Acollas, II, p. 910. Demante, V, 246 bis II. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 230, t. și nota 23. Larombière, III, art. 1294, No. 2. Marcadé, IV, 835. Baudry, II, 1126.

²⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5880. Demolombe, XXVIII, 552. Duranton, XII, 427. Larombière, III, *loco suprà cit.* Marcadé, IV, 836, *in fine*.

penzația în privința sumei pe care creditorul comun o datorește codebitorului său“.

Eată ipoteza pe care o prevede acest text, eliminat cu drept cuvânt de legiuitorul nostru :

Să presupunem că *Primus* și *Secundus* îmi datoresc solidaricește 1000 de lei și că eu, la rëndul meu, am devenit debitorul lui *Primus* tot pentru 1000 de lei, ambele sume fiind lichide și exigibile. Chestiunea este de a se ști dacă *Secundus*, care nu este creditorul, ci numai debitorul meu, va putea să'mi opue compensația. După textul fr. trebuie să facem următoarea distincție: Sau eu am urmărit pe *Primus*, care este în acelaș timp și debitorul și creditorul meu pentru 1000 de lei, și în asemenea caz, el va putea să'mi opue compensația, această excepție putënd fi invocată și de *Secundus*, când îl voi urmări pe dëndsul, pentru că creanța mea este stênsă prin compensație; sau, în loc de a urmări pe *Primus*, creditorul și debitorul meu în acelaș timp, am urmărit pe *Secundus*, care 'mi este numai debitor, și în asemenea caz, el nu va putea să'mi opue compensația pentru suma ce eu datoresc lui *Primus*, codebitorul său, textul francez fiind formal în această privință.

Ce trebuie să decidem în legislația noastră? Paragraful 3 al art. 1294 fiind eliminat de legiuitorul nostru, nu mai începe îndoială, la noi, că debitorul solidar, în specie *Secundus*, se va folosi de compensația legală îndeplinită între codebitorul său și creditor, în specie, între mine și *Primus*¹⁾. Această soluție, mult mai conformă principiilor, a fost admisă de legiuitorul nostru earăși după observațiile lui Marcadé. Eată, în adevăr, cum se exprimă acest autor, pe care tinerii noștri magistrați nu trebuie să lipsască de a'l consulta de câte ori vor găsi o modificare de la Codul francez :

„Am dis că această regulă (adecă acea admisă de Codul fr. prin § 3 al art. 1294) pare a nu fi tocmai conformă cu principiile de drept.

„In adevăr, principiul fundamental în această materie, este că compensația (legală) are loc de drept îndată ce ambele datorii sunt fungibile între ele, lichide și actual-

¹⁾ Cpr. C. Nacu, *Comparație între Codul civil român și Codul Napoléon* (București, L. Alcalay), nota asupra art. 1148.

mente exigibile, creditorul uneia fiind debitorul celeilalte. Ori, în obligația solidară, calitatea de debitor principal existând în privința fie-cărui din coobligați, s'ar părea că compensația ar fi trebuit să se îndeplinească prin simplul fapt că unul din coobligați, puțin importă care din ei, are de debitor pe creditor. Legea cu toate acestea dispune altfel, și reproducând aci regula pe care Pothier (II, 274) o dădea, credând că se găsește în dreptul roman ¹⁾, declară că această împrejurare nu este suficientă pentru ca compensația să poata avea loc ²⁾.

Așa dar, legiuitorul nostru luând și de astă dată de călăusă pe Marcadé, care, pentru unele părți ale legiuierei noastre, este un adevărat Pothier, a modificat cu drept cuvânt Codul francez, dând o soluție mult mai conformă cu principiile de drept, soluție, de altmintrelea, consacrată și în alte legislații străine ³⁾.

Solidaritatea
activă.
Controversă.

În cât privește chestiunea de a se ști dacă creanța solidară poate sau nu să se stângă prin compensația sumei ce unul din cocreditori ar datori debitorului (solidaritate activă), ea este, în lipsă de text, controversată ⁴⁾.

Datorii in-
divisibile.

Ce trebuie să decidem în cazul unor datorii indivisibile, adică în privința datoriilor unor sume de bani, din

¹⁾ L. 10, Dig., *De duobus reis*, 45, 2, unde se dice: „*Si duo rei promittendi socii non sint, non proderit alteri quod stipulator alteri reo pecuniam debet*“. Acest text nu are însă sensul pe care 'l dă Pothier, și dovadă la aceasta este că Domat, precum ne arată însuș Pothier (II, 274), decide în contra acestui text, că debitorul solidar poate să opue compensația pentru ceea ce creditorul datorește codebitorului, sen, *însă numai până la concurența părței acestui codebitor*, soluție pe care Codul italian o admite în termeni expresi (art. 1290, § 2). Cpr. și Boissonade, *op. cit.*, II, 609, p. 687 urm.

²⁾ Marcadé, IV, p. 654, No. 838 (ed. a 6-a, 1869).

³⁾ Veđi *suprà*, p. 198, nota 3.

⁴⁾ Veđi *suprà*, p. 172.—Proiectul Codului japonez, elaborat de Boissonade (art. 543, § 3), curmă controversa în sensul că, în caz de a exista mai mulți creditori solidari din care unul ar fi obligat cătră debitorul comun, acest debitor, la caz de a fi urmărit de creditorul debitor sau de altul, poate să opue acestuia compensația pentru toată creanța, chiar peste partea creditorului urmăritor. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, 610, p. 688, 689.

care una trebuie să fie executată în mod indivisibil din cauza scopului ce și a propus creditorul? ¹⁾.

Aceste sunt condițiile prescrise de lege pentru existența-compensației legale, și de câte ori ele vor fi îndeplinite, compensația va avea loc, afară de excepțiile pe care le vom semnala mai la vale.

Astfel, compensația va avea loc chiar dacă persoanele care ar fi în acelaș timp creditoare și debitoare una către alta, ar fi incapabile de a primi sau de a face plata, pentru că de și compensația este o plată (*compensatio est instar solutionis*), totuși ea este o plată impusă, care se îndeplinește în virtutea legii (art. 1144) ²⁾.

Nu se va considera, în asemenea materie, forma exterioară a titlului. Astfel, o datorie stabilită prin un act sub semnătură privată sau chiar numai prin marturi, în casurile în care această dovadă este admisă de lege, va putea fi compensată cu o datorie constatată prin un act autentic ³⁾.

Nu se va avea în vedere, de asemenea, dacă una din datorii este garantată prin o siguranță reală (privilegiu, ipotecă, etc.) sau personală (fidejusiune) și cealaltă negarantată ⁴⁾; dacă una rezultă din o obligație personală și directă a debitorului, ear cealaltă numai din detențiunea unui imobil ipotecat (*ob rem*), etc. ⁵⁾.

Tot astfel, inegalitatea datoriilor nu împiedică compensația de a avea loc. În asemenea caz, datoria cea mai mică este stensă cu totul, iar cealaltă (cea mai mare), numai până la concurența celei d'intăi (art. 1144, *in fine* și 370, § 2 Cod. com.).

¹⁾ Veđi Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, 611, p. 689 urm.

²⁾ Cpr. Thiry, III, 82, *in fine*. Baudry, II, 1121, 1124. Pand. fr., I, 5898. Demolombe, XXVIII, 585. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 231.

³⁾ Pand. fr., I, 5897. Demolombe, XXVIII, 583. Laurent, XVIII, 439. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 231, t. și nota 28. Desjardins, *op. cit.*, No. 124. Miller, *op. cit.*, No. 40.

⁴⁾ Astfel s'a decis, cu drept cuvânt, că compensația are loc între o creanță chirografară și o creanță ipotecară. C. Bourges. D. P. 72. 2. 171. Cpr. Laurent, XVIII, 439. Arntz, III, 237. Pand. fr., I, 5896.

⁵⁾ C. Bourges, decizia citată în nota precedentă. Cpr. Pand. fr., I, 5896.

Astfel, compensația având loc între două datorii din care una este de 1000 lei, ear cealaltă de 1500 lei, cea d'întăi va fi cu totul stînsă, ear cealaltă nu va subsista de cât pentru 500 lei.

Este adevărat că acest rezultat este contrar art. 1101, § 1, după care debitorul nu poate sili pe creditor a primi o parte din datorie numai, chiar dacă această datorie ar fi divisibilă, însă această derogare de la dreptul comun se explică și se justifică prin chiar motivele care au făcut să se admită compensația ¹⁾. De aceea, această soluție era admisă atît în dreptul roman ²⁾ cât și în dreptul vechiu francez ³⁾.

Imprejurarea că ambele datorii ar fi platnice în locuri deosebite nu împiedică în principiu compensația legală de a avea loc, însă, în asemenea caz, partea care va suferi din această cauză o daună, va avea drept la despăgubiri, căci eată cum se exprimă art. 1150.

Art. 1150.—Când cele două datorii nu sunt platnice într'aceiaș loc, nu se poate opera compensațiunea ⁴⁾ de cât plătind cheltuelele remiterii ⁵⁾. (Art. 1104, 1105 C. C. Art. 1296 C. fr.)

Eată ipoteza pe care o prevede textul :

Primus datorește lui *Secundus* o sumă de bani plăti-toare la Iași, ear *Secundus* datorește lui *Primus* o sumă egală sau mai mică, ori mai mare, puțin impoartă (art. 1144, *in fine*), plăti-toare la București, ambii fiind domiciliați în acest din urmă oraș. *Primus* nu va putea să opue lui *Secundus* compensația îndeplinită de drept, de cât plă-

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1121. Pand. fr., I, 5884.

²⁾ Cpr. Gaius, *Instit.*, IV, § 61 și *Instit.*, Iustinian, IV, 6, *De actionibus*, § 30 și 36.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 637. Veđi și art. 1893 Cod Calimach, citat *suprà*, p. 731, nota 3.

⁴⁾ Textul francez dice că compensația nu poate fi opusă (*on n'en peut opposer la compensation*), și Marcadé observând (IV, 844) că, în acest text ca și în celelalte, această expresie însemnează că compensația nu poate să aibă loc, legiuitorul nostru a modificat redacțiunea textului nostru în acest sens.

⁵⁾ Prin *remittere* (*remise*), legiuitorul înțelege aici transportul banilor din un loc în altul, efectuat fie direct, fie indirect, prin mijlocul unei cambii sau unui alt efect. Cpr. Berriat St. Prix, II, 4908.

tindu'i cheltueala transportului banilor de la București la Iași (diferența de curs), *quanti mea interfuit certo loco dari*, dicea Javolenus (L. 15, Dig., *De compensationibus*, 16, 2); pe când *Secundus* va putea să invoace compensația, fără a plăti nici o despăgubire lui *Primus*, compensația fiind pentru acesta ca și o plată care s'ar face pe loc.

Această dispoziție, foarte echitabilă, admisă atât în Codul german (art. 391) cât și în Codul japonez de la 1896 (art. 507), își va primi mai cu samă aplicație atunci când va fi vorba de compensarea unor datorii de produse, a căror preț variază adese ori după localitate.

Ea constituie, ce e dreptul, o derogare de la principiul care prescrie facerea plăței la locul convenit, sau la domiciliul debitorului (art. 1104), însă foloasele compensației sunt, în specie, mai mari de cât inconveniente care ar rezulta din omisiunea de a executa prestațiunea la locul indicat, cu atât mai mult cu cât plata diferenței de curs face să dispară ori ce posibilitate de daună ¹⁾.

În fine, diversitatea cauzei datoriilor nu este în genere o pedică la îndeplinirea compensației legale (art. 1147, § 1) ²⁾. Astfei, o datorie care derivă din un contract determinat se va compensa cu o datorie care derivă din un alt contract, sau din un quasi-contract, dintr'un quasi-delict și chiar dintr'un delict ³⁾.

Diversitatea cauzei datoriei nu împedica compensația legală.

¹⁾ Cpr. Berriat St. Prix, II, 4910, 4911. Pand. fr., I, 5893. Demolombe, XXVIII, 530 urm. Laurent, XVIII, 440. Demante, V, 248 bis. Duranton, XII, 386.

²⁾ „*Compensatio debiti ex pari specie et causa dispari admittitur*“. Pauli Sent., II, 5, *De pignoribus*, § 3.

³⁾ Cpr. Molitor, *op. cit.*, III, 992.—Pentru ca datoria care rezultă din un delict sau quasi-delict să poată fi opusă în compensație, trebuie ca ea să fi fost lichidată de justiție, căci, până la această lichidare, compensația este cu nepuință, de oare ce nu se știe încă cât se datorește. Vedi *supra*, p. 746, t. și nota 1.—O datorie isvorită din un delict poate deci fi compensată cu o datorie născută din un alt delict, dacă ambele datorii sunt lichide și exigibile. Deci, dacă două persoane s'au făcut reciproc culpabile una cătră alta de un delict de aceeași natură, pretențiile lor vor fi, în urma lichidării, compensabile, însă nu într'un mod absolut, ci numai într'o proporție oare care. Astfel, dacă presupunem că A, prin un delict, a cauzat lui B o pagubă de 200 lei, ear B a cauzat lui A o pagubă de 1000 lei, com-

Așa dar, principiul este că compensația are loc ori care ar fi cauza ambelor datorii ¹⁾. La acest principiu, art. 1147 aduce însă trei excepții, pe care le vom examina fie care în parte.

Casurile excepționale în care compensația legală nu are loc. Excepțiunii întemeiate pe cauza datoriilor.

Art. 1147.—Compensațiunea se operă, ori care ar fi cauzele unei sau celeilalte datorii, afară de casurile:

1^o Unei cereri pentru restituirea unui lucru ce pe nedrept s'a luat de la proprietar;

2^o Unei cereri pentru restituțiunea unui deposit neregulat ²⁾ (art. 1591 urm. 1604, 1620 urm. C. C.);

3^o Unei datorii declarate nesezisabile ³⁾. (Art. 408—410 Pr. civ. Art. 1293 C. fr.).

Excepțiunile prevădute de art. 1147, și care sunt toate întemeiate pe cauza datoriilor, sunt în număr de trei.

Vom vedea mai la vale, p. 780 urm., că există și alte excepțiuni, întemeiate pe drepturile celor de al treilea și pe excepțiile care derivă din voința părților.

De o cam dată vom vorbi numai de excepțiile întemeiate pe cauza datoriilor (art. 1147). Aceste excepțiuni sunt în număr de trei. Ele sunt relative: 1^o La cazul cererii de restituire a unui lucru de care proprietarul a fost pe nedrept despoeat; 2^o la acel al cererii de restituire a unui deposit neregulat; 3^o și în fine, la cazul unei datorii declarate nesezisabile.

penșația va avea loc numai până la concurența sumei de 200 lei, A având, în specie, dreptul de a cere restul de 800 lei de la B. Cpr. Molitor, *op. și loco supra cit.* Bernard, *Cours somm. de dr. civ.*, II, 779.—*Contrà.* Krug (*Die Lehre von der Compensation*, Leipzig, 1833, § 53), după care A n'ar putea, în specie, să rădice nici o pretenție contra lui B, ambele datorii fiind compensate într'un mod absolut. Această soluție, contrară echității și art. 1144, este inadmisibilă chiar în dreptul roman. Veți Molitor, III, 992, p. 224 urm.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5885. Demolombe, XXVIII, 582. Baudry, II, 1121, *in fine*.—Datoria care are o cauză ilicită nu poate însă fi opusă în compensație, fiind că ea este inexistentă (art. 966). Cpr. Laurent, XVIII, 438.

²⁾ Textul fr. vorbește de deposit în genere și de comodat (*prêt à usage*), asupra cărora veți *infra*, p. 774.

³⁾ Textul fr. vorbește de o datorie care are de cauză aliamente declarate nesezisabile. Veți *infra*, p. 778.

Prima excepție.—Casul în care proprietarul a fost pe nedrept despoeat de lucrul său.

Un principiu elementar și de ordine publică voeste că ori cine a fost pe nedrept, *sine jure*, și altfel de cât prin autoritatea legii, despoeat de lucrul său, fie prin violență, fie prin fraudă, să fie reintegrat în dreptul său: *Spoliatus ante omnia restituendus*.

Deci, dacă datorindu-ți o sumă de bani, prin samavolnicie sau prin fraudă, ți ai făcut justiție însuș, luându-mi un lucru sau o sumă de bani ce-mi aparține, la acțiunea în restituire ce voi exercita în contra D-tale, nu vei putea să-mi opui compensația, ci va trebui mai întâi să-mi restituiești ceea ce-mi ai luat și apoi să mă urmărești pe calea legală; altfel compensația ar avea de rezultat amnistiarea unei fapte rale ¹⁾: „Indeobște, ȳice art. 1896 din Codul Calimach (1440 C. austriac), nu se pot răfui lucrurile cele apucate de cineva prin silnicie“ ²⁾. „*Possessionem autem alienam perperam occupantibus, compensatio non datur*“ ³⁾.

S'a ȳis însă, și nu fără oarecare rațiune, că nu era Critica legii. nevoie de o excepție pentru aceasta, dreptul comun fiind suficient spre a face compensația cu neputință. În adevăr, spoliatorul fiind, în cazul de față, obligat a restitui însuș obiectul de care proprietarul a fost despoeat, *in specie*, se

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 625. Cas. fr. D. P. 95. 1. 471. Nimene, în adevăr, nu poate într'o societate bine organizată să-și facă însuș dreptate. Cpr. L. 1, § 2, Dig., *Quod legatorum*, 43, 3; art. 30 și 31 Cod. Calimach (19 Cod. austriac). În acest sens, Cicerone ȳice foarte bine în tratatul său *De legibus*: „*Nihil est vitiosius civitatibus, nihil tam contrarium juri et legibus quam, composita et constituta republica, quidquam agi per vim*“. Veȳi însă art. 229 din noul Cod german, citat *supră*, p. 104, *ad notam*, care, sub numele de justiție privată (*die Selbsthülfe*), permite într'o limită oare care de a-și face însuș dreptate. Fără a prejudeca chestiunea dacă asemenea măsură ar fi sau nu potrivită cu moravurile țarei noastre, să sperăm că, în Germania, bine înțeleasă și aplicată cu moderațiune numai acolo unde trebuie, ea nu va conduce la nici un abuz.

²⁾ Cpr. art. 393 Cod german; art. 509 Cod. japonez; art. 1440 C. austriac; art. 1289, 1^o C. italian; art. 767, 2^o C. portughez; 132, 1^o C. federal, etc.

³⁾ L. 14, § 2, Cod., *De compensationibus*, 4, 31.

găsește în situația debitorului unui corp cert, chiar dacă ar fi vorba de lucruri *quæ pondere, mensurave numerantur*, așa că datoria sa nu întrunește una din condițiile necesare pentru îndeplinirea compensației, și anume fungibilitatea ¹⁾).

Pentru ca art. 1147 să constituie o adevărată excepție, trebuie să presupunem că lucrul răpit a pierdut individualitatea sa, fie că el a fost consumat, fie că a fost amestecat cu alte lucruri de aceeași specie. Obiectul datoriei spoliatorului devenind atunci o cantitate, care poate să fie de natura obiectului datoriei spoliatului, compensația ar fi putut să aibă loc după dreptul comun; însă ea devine cu neputință față cu textul art. 1147, § 1 ²⁾).

A doua excepție.—Casul cererii în restituire a unui deposit neregulat.

A doua excepție admisă de lege, este relativă la cererea în restituire a unui deposit *neregulat*. Depositarul acționat în restituire nu poate deci să invoace compensația, sub cuvânt că ar fi și el, la rândul lui, creditorul deponentului, ci trebuie să restituie lucrul depus (art. 1604) și apoi să și exercite dreptul său pe calea legală.

Deosebire de redacție de la Codul fr.

Este de observat că textul francez vorbește, ca și Codul Calimach ³⁾, de cererea în restituire a unui deposit în genere; însă Marcadé observă cu drept cuvânt, ceea ce observase și Pothier, că această excepție nu se poate referi la depositul ordinar, în care trebuie să se restituie în-suș lucrul depus (art. 1604), pentru că, în asemenea de-

1) Vezi *suprà*, p. 735.

2) Cpr. Pand. fr., I, 5905. Baudry, II, 1022. G. Giorgi, VIII, 44. Demolombe, XXVIII, 590. Demante, V, 244 bis I și II. Laurent, XVIII, 445. T. Huc, VIII, 159. Acest din urmă autor dice că redactorii Codului fr. au împrumutat, din nebagare de samă, această dispoziție de la dreptul roman, unde cu adevărat ea constituia în realitate o excepție la principiul compensațiunii.

Art. 1896 C. Calimach.

3) „In deobște, dice art. 1896 din Codul Calimach (1440 C. austriac), nu se pot răfui lucrurile luate în deposit“. *In causa depositi, compensationi locus non est*, dicea Paulus. Cpr. L. 11, Cod., 4, 34, *Depositum vel contra*; L. 14, § 1, *in fine*, Cod., 4, 31, *De compensationibus*; Instit., IV, 4, *De actionibus*, § 30, *in fine*.

posit, fiind vorba de un corp cert și determinat *in ipso individuo*, se înțelege de la sine că compensația nu poate să aibă loc, ea nefiind admisibilă, după art. 1145, de cât în privința lucrurilor fungibile ¹⁾.

Deci, ȳice Marcadé, de și textul vorbește de deposit în genere, această excepție nu se poate referi de cât *la depositul neregulat*, ceea ce legiuitorul nostru a admis în termeni formali.

Depositul neregulat, prin opoziție la acel regulat ²⁾, Ce se înțelege prin deposit neregulat. este acel făcut cu imputernicire pentru depositar de a consuma, de a întrebuiința lucrul depus și a restitui altul de aceeaș specie, în locul lui ³⁾. Astfel ar fi, de exemplu, de-

¹⁾ Dar dacă depositarul unui corp cert și determinat nu poate, conform principiilor generale în materie de compensație, să păstreze lucrul depus, spre a-și plăti el sieși ceea ce i-ar datori deponentul, el poate, de câte ori a făcut cheltueli pentru conservarea lucrului depus (art. 1618), să-l reție ca un fel de amanet, *veluti quodam pignoris jure*, până la plata integrală a cheltueleur făcute din cauza depositului. Acest drept de retenție este formal consacrat prin art. 1619.

Art. 1618,
1619.

Unii întind acest drept de retenție și la comodatar. Cpr. T. Huc, VIII, 160. Aubry et Rau, III, § 256, p. 190, ed. a V-a. Baudry et Loynes, *Priv. et. hypoth.*, I, 235. Baudry et Wahl, *Prêt à usage*, 669, etc. — Acest sistem este inadmisibil, pentru că, după părerea noastră, dreptul de retenție este o excepție care, ca atare, trebenește strict mărginită la casurile limitativ admise de lege. Veđi discursul ce am pronunțat înaintea Curței din Iași, cu ocasiunea deschiderii anului judecătoreșc 1899—1900. *Dreptul* din 1899, No. 52 și *Curierul judiciar*, No. 31 din acelaș an.

²⁾ Depositul regulat este acel a unui corp cert și determinat, sau a unei sūme de bani închisă și pecetluită într'un sac, *pecunia in sacculo signato deposita* (L. 1, § 36, Dig., 16, 3, *Depositum, vel contra*). În acest deposit trebuie să se restituie însuș lucrul depus (art. 1604).

Art. 1604.

³⁾ Art. 700 din noul Cod german, și art. 1295 din Codul Ca-Considerarea limach (959 C. austriac) consideră depositul neregulat ca depositului neregulat ca împrumut. împrumut, soluție pe care unii autori o admit și în Codul francez. Cpr. Duranton, XVIII, 44. Guillonard, *Dépôt*, 20 Controversă. urm. C. Bordeaux, Sirey, 40. 2. 267.—*Contrà*. Pothier, *Dépôt*, V, 83. Aubry et Rau, IV, § 401, p. 618, text și nota 4. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1094 urm. P. Pont, *Petits contrats*, I (t. VIII a operei complete), 445. Părțile ar putea însă prin intenția lor să facă ca un deposit neregulat să fie transformat în împrumut. Cpr. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1096. Cas. fr. și Trib. Chaumont. Sirey, 91, 1, 273, text și nota a.

positul unei sume de bani făcut la un bancher sau la alt cineva, pentru că arare ori banii se depun cu condițiunea de a fi restituiți în natură.

În ipoteza unui asemenea deposit (*depositum irregulare*), compensația ar fi avut loc, lucrul depositat fiind fungibil (art. 1145), dacă art. 1147 n'ar fi declarat-o inadmisibilă și n'ar fi obligat pe depositar la restituirea lucrului depus, excepțiune care se întemeiază pe caracterul sacru al datoriei la care dă naștere depositul (art. 1604). Conform acestor principii, care, în legea noastră, nu dau loc la nici o discuțiune, textul fiind formal, autorii sunt mai toți aproape de acord, în Franția, pentru a dice că excepția prevădută de art. 1147, § 2 se aplică numai la depositul neregulat, de și textul francez vorbește, după cum am vădut, de deposit în genere ¹⁾.

Art. 1147 § 2
nu se aplică
de cât la de-
positul nere-
gulat.

Această excepție trebuie să restrângă numai la de-
positul neregulat. Astfel, ea n'ar fi aplicabilă la însărci-
narea dată unei persoane, de pildă unui bancher, de a face
ca banii încredințați să fructifice, nici la depunerile făcute
la o casă de economie. Creanțele care ar rezulta din ase-
menea operațiuni ar fi necontestabil compensabile ²⁾.

Art. 364 C.
com.

Aceiaș soluție ar fi aplicabilă socotelor care ar re-
sulta din cekuri (art. 364 urm. C. com.) ³⁾.

1) Cpr. Pothier, II, 625. Marcadé, IV, 830. Baudry, II, 1122. Mourlon, II, 1448. Laurent, XVIII, 446, 447. Demolombe, XXVIII, 592, 593. Acollas, II, p. 909. Vigié, II, 1543. Aubry et Rau, IV, § 327, p. 233, nota 2. Demante, V, 244 bis VII. Pand. fr., I, 5907.—Veți însă Trib. regional superior din Carlsruhe, care declară excepția textului aplicabilă și la depositul regulat sau ordinar. *Pand. Périod.* 87. 5. 34.—Cu toate acestea, unii au dat și o altă explicație textului fr. În acest sistem, inadmisibil la noi, excepția prevădută de § 2 al art. 1147 ar fi aplicabilă la cazul în care depositarul ar fi sustras lucrul depus sau l'ar fi făcut să peară, datorind daune din această cauză, în care caz aceste daune n'ar fi compensabile cu ceea ce deponentul datorește depositarului. Cpr. Arntz, III, 245.

2) T. Huc, VIII, 160. Larombière, III, art. 1293, No. 3. Pand. fr. I, 5911. Desjardins, *op. cit.*, p. 413.

3) T. Huc, *loco supra cit.* Pand. fr., I, 5912. Trib. Paris, 25 Iunie 1887, decizie citată de autorii de mai sus, pe care n'am putut însă s'o controlez.

În fine, art. 1147, § 2 ar înceta de a fi aplicabil în-
dată ce deponentul ar fi consimțit la compensație ¹⁾.

Textul francez mai exceptează încă de la principiul compensațiunii, restituția care rezultă dintr'un împrumut.

Altă deosebire de redacție de la Codul francez.

Această dispoziție este criticată de toți autorii cu Marcadé în frunte; de aceea, ea a fost cu drept cuvânt eliminată din textul nostru. Eată, în adevăr, cum se exprimă acest autor:

„Textul este vicios când declară că exceptează de la principiul compensațiunii, restituirea care rezultă dintr'un comodat. În adevăr, comodatul nu poate să aibă de obiect de cât un corp cert și determinat, fiind că însuș lucrul împrumutat trebuie să fie restituit, identic *in ipso individuo* (art. 1560, 1562), căci din momentul ce împrumutătorul ar putea se restituiească un alt lucru de aceeași natură, n'ar mai fi vorba de un comodat, ci de un împrumut de consumație, de un *mutuum* (art. 1576, 1577). Ori, fiind că obiectul comodatului este neaparat un corp cert și determinat *in ipso individuo*, și că compensația nu poate să aibă loc de cât în privința lucrurilor fungibile, principiul compensației nu este aplicabil în specie, și deci, nici excepția. Cuvântul *comodat* (*prêt à usage*) nefiind de cât rezultatul confuziunii pe care redactorii Codului au făcut-o între lucrurile fungibile și acele consumabile, este un nonsens, și ca atare, trebuie considerat ca neexistent“ ²⁾.

Am transcris anume aceste rânduri, pentru că ele arată foarte bine motivele pentru care legiuitorul nostru a modificat textul francez.

¹⁾ T. Huc, VIII, 160. Pand fr., I, 5913. Cas. fr. D. P. 92. 1. 296. Art. 1289, 4' din Codul italian este formal în această privință; încolo acest text reproduce dispoziția Codului fr. fără nici o schimbare de redacție. Vezi G. Giorgi, VIII, 44, *in fine*.

²⁾ Marcadé, IV, 830. Tot în acest sens se exprimă și alți autori. Vezi Demolombe, XXVIII, 597. Baudry, II, 1122. Pand. fr., I, 5920. Aubry et Rau, IV, § 327, p. 234, nota 3. Demante, V, 244 bis V și VIII. Mourlon, II, 1447.—Cu toate acestea, sunt autori care au dat și altă explicație acestui text, explicație care, la noi nu se potrivește, textul nostru nevorbind de împrumut. Vezi aceste explicații în Pand. fr., I, 5917—5919. Vezi și Mourlon, II, 1448—1450.

A trea excepție.—Casul unei datorii declarate nesezisabile.

Compensația fiind o plată, care se poate îndeplini fără știrea și chiar în contra voinței debitorului, nu mai este cu putință în casurile în care unul din debitori n'ar putea fi constrâns la o plată reală. Deci, de câte ori banii ce'mi datorești nu pot fi urmăriți în mânele D-tale de către creditorii mei, de atâte ori acești bani nu vor putea fi compensați cu banii ce 'ți-aș datori, pentru că dacă ar fi altfel, compensația ar produce în folosul D-tale și în contra mea rezultatul unei urmăriri asupra unui lucru nesezisabil și m'ar sili să plătesc cu o sumă care nu poate fi urmărită ¹⁾. De aceea, art. 1147, § 3 declară că compensația nu este admisibilă în privința datoriilor declarate nesezisabile.

Deoseb. de
redacție de
la Codul fr.

Și aici trebuie să observăm că textul nostru, modificat tot după Marcadé (II, 832), este mult mai bine redactat de cât acel francez, căci, pe când acest din urmă vorbește numai de *datoriile care au de cauză alimente declarate nesezisabile* ²⁾, textul nostru, mult mai general, vorbește cu drept cuvânt de *ori ce datorii declarate nesezisabile*. „O creanță nesezisabilă, țice art. 394 din noul Cod german, nu poate fi stênsă prin compensație” ³⁾.

Art. 408, 409
Pr. civ.

Datoriile pe care legea le declară nesezisabile într'o limită oare care sunt acele prevădute de art. 408 și 409 din Pr. civilă.

¹⁾ Cpr. Marcadé, IV, 832.—Astfel, dacă îmi datorești cu titlu de alimente 1000 de lei și eu îți datoresc D-tale 1000 de lei, ca preț din o vîndare bună oară, D-ta nu vei putea să'mi opui compensația, pentru că aceste alimente sunt neaparat existentei mele și nesezisabile, după art. 408 Pr. civ.—Dacă însă îți datoresc o sumă de bani cu titlu de chirie, compensația va putea să aibă loc până la suma ce se va hotări de justiție, pentru că pensiile alimentare pot fi urmărite într'o limită oare care pentru datorii de chirii sau alte datorii privilegiate asupra mobilelor (art. 408 Pr. civ.).

²⁾ Autorii întind însă, în Franția, această dispoziție la ori ce datorii nesezisabile. Cpr. Thiry, III, 83, *in fine*. T. Huc, VIII, 161. Baudry, II, 1122, *in fine*. Marcadé, IV, 832. Demolombe, XXVIII, 601. Laurent, XVIII, 448.

³⁾ „Soweit eine Forderung der Pfändung nicht unterworfen ist, findet die Aufrechnung gegen die Forderung nicht statt“. Conform: art. 510 Cod japonez din 28 april 1896.

A patra excepție.—Datorii de impozite către Stat, Comuna sau Județ.

Aceste sunt excepțiile prevădute de art. 1147.

La aceste excepțiuni autorii mai adaugă o a patra, și anume, aceea că un contribuabil n'ar putea să se scutească de plata impozitelor, opunând compensația Statului, sub cuvânt că și el ar fi creditorul lui.

Această soluție este generalmente admisă, cu toată tăcerea legii, pentru că ea se întemeiază pe interesul obștesc, care cere ca Statul să-și poată fără nici o pedică încasa impozitele, spre a putea face față serviciilor publice ¹⁾. De aceea, ea era admisă și în dreptul roman ²⁾, iar unele legislațiuni străine o prevăd chiar anume ³⁾.

Atât doctrina cât și jurisprudența admit însă, în materie de percepere a taxelor de înregistrare, care se percep după legea timbrului ⁴⁾, compensația între Stat și particulari, dacă, bine înțeles, condițiile cerute de dreptul comun sunt îndeplinite, atunci când Statul se găsește în acelaș timp și creditor și debitor al contribuabilului, precum ar fi de exemplu, în cazul când perceperea drepturilor fiscoale pentru diferite acte ar da loc în privința unuia la o restituire de taxe, iar în privința celuilalt, la un supplement de taxă ⁵⁾.

Comunele, județele și stabilimentele publice sunt, în privința compensației, supuse dreptului comun, afară de Comune, Județe, etc.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1122, *in fine*. G. Giorgi, VIII, 46. T. Huc, VIII, 162. Laurent, XVIII, 453. Pand. fr., I, 5929. Larombière, III, art. 1293, No. 10. Thiry, III, 83, *in fine*.

²⁾ Cpr. L. 1, § 3, Cod., *De compensationibus*, 4, 31; L. 46, § 5, Dig., *De jure fisci*, 49, 14. Vezi Molitor, *op. cit.*, III, 1069.

³⁾ Cpr. art. 132, § ultim, Cod. federal al obligațiilor.—„Com-Art. 395 Cod. german.penzația nu este admisă în privința creanțelor Imperiului sau a unui Stat confederat, sau în privința creanțelor unei comuni ori a unei alte uniuni comunale, dize art. 395 din Codul german, de cât atunci când prestațiunea trebuie să se facă de casa unde acel care opune compensația trebuie să-și plătească datoria“. Vezi și art. 767, 5° Cod portughez.

⁴⁾ Ultima lege a timbrului este cea promulgată la 24 febr. 1900 (Monitor of. No. 264) și aplicabilă cu începere de la 1 martie 1900.

⁵⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 454. Larombière, III, art. 1291, No. 28. Pand. fr., I, 5933 urm. și autoritățile citate acolo.

datoriile care se cuvin comunelor și județelor cu titlu de imposite ¹⁾.

Am dis mai sus că, afară de excepțiile prevădute de art. 1147, mai sunt și altele. Aceste sunt acele care se întemeiază pe drepturile celor de al treilea și pe voința părților.

Excepțiuni întemeiate pe dreptul celor de al treilea.

Art. 1152.—Compensațiunea nu are loc în prejudiciul drepturilor dobândite de alte persoane.

Astfel, cel ce fiind debitor, a devenit creditor în urma sechestrului ce i s'a făcut de o altă persoană ²⁾, nu poate invoca compensațiunea, în prejudiciul sechestrantului. (Art. 1099 C. C. Art. 455 urm. Pr. civ. Art. 907 urm. C. com. Art. 1298 C. fr.).

Compensația fiind o plată pe care însuș legea o îndeplinește pentru ambii debitori, nu poate avea loc în casurile în care nici plata nu s'ar putea face. Astfel, după cum debitorul nu mai poate efectua plata îndată ce s'a făcut o poprire în mânele lui (art. 1099), tot astfel, asemenea poprirea împiedică datoria de a se compensa cu creanța pe care acest debitor ar putea să dobândească mai în urmă. Art. 1152 nu este deci de cât o consecință a principiului înscris în art. 1099.

Pentru a face textul mai lămurit, legiuitorul are îngrijirea de a cita un exemplu, ceea ce el nu prea este obicinuit de a face; însă exemplul pe care îl dă textul are, la rëndul lui, nevoie de lămuriri și de alte exemple pentru a fi înțeles. Astfel, dacă presupunem că ți datoresc 1000 de lei și că un creditor al D-tale, pe care nu'l plătești, a poprit această sumă în mânele mele; chestiunea este de a se ști dacă, devenind, la rëndul meu, creditorul D-tale, voi putea să opun compensația datoriilor noastre creditorului D-tale, adică terțiului popritor.

O distincție se impune: 1^o Sau eu eram creditorul D-tale în momentul facerii poprirei, și atunci voi putea să'i opun compensația, pe care aș fi putut s'o opun și D-tale,

¹⁾ Cpr. Merlin, Répert., v^o *Compensation*, § 3, No. 3. Duranton, XII, 420. Pand. fr., I, 5945, 5946. Giorgio Giorgi, VIII, 46.

²⁾ Prin *sechestrul*, legiuitorul înțelege în art. 1152, ca și în art. 1099, poprirea făcută de cei de al treile (veți *supră*, p. 479), *la saisie-arrêt*, după cum se exprimă textul corespundător francez (art. 1298).

pentru că poprirea nu poate să mi rădice beneficiul pe care mi-l dă legea. Poprirea terțiului, în adevăr, a venit prea târziu; ea nu-și mai produce efectele sale, pentru că, în momentul când a fost făcută, compensația se îndeplinise între datoriile noastre, care erau lichide și exigibile, și eu nu mai eram debitorul D-tale; 2^o Sau eu am devenit creditorul D-tale în urma primirii ordonanței de poprire, și în asemenea caz, nu voi putea să invoc, în prejudiciul terțiului popritor, compensația pe care aș fi putut s'o invoc în contra D-tale, după cum nu voi putea să invoc nici plata ce-ți-aș fi făcut în urma poprirei (art. 1099). Poprirea a făcut, în specie, pe terțiul popritor să dobândească un drept asupra creanței poprite, drept care nu mai poate fi atins nici prin o plată reală, nici prin o plată fictivă ¹⁾.

Și soluția va fi aceeaș, fie că eu am devenit creditorul D-tale în urma facerii poprirei, fie că creanța mea, care era anterioară, a întrunit numai în urma poprirei condițiile cerute de lege pentru îndeplinirea compensației, motivele fiind aceleași și într'un caz și în altul ²⁾.

Ce trebuie să decidem în caz când poprirea a fost fă-
cută pentru o sumă inferioară acelei datorite? Com-
penzația poate ea să se producă pentru restul sumei
nepoprite? De exemplu: îți datoresc 1000 lei și un
creditor al D-tale poprește în mânele mele numai 500 lei;
în urma acestei popriri am devenit creditorul D-tale pen-
tru 1000 de lei; în cât privește suma de 500 lei poprită
de creditorul D-tale, nu mai încapе îndoială că compensa-
ția dintre noi nu va produce nici un efect în privința
terțiului popritor (art. 1152).

Chestiunea este însă de a se ști dacă compensația legală își va produce efectele sale pentru suma de 500 lei nepoprită. Această chestiune, fiind dată corelația strânsă care există între compensație și plată, revine la acea de a se ști dacă terțiul poprit, în caz când suma datorită de dînsul ar fi mai mare de cât acea pentru care s'a făcut popri-

Casul în care
poprirea a
fost făcută
p. o sumă
inferioară a-
celei dato-
rite.

¹⁾ Vezi *suprà*, p. 481, text și nota 1.—Rădicarea poprirei ar face însă ca compensația să fie existentă încă din momentul în care ea s'a produs. Cpr. Pand. fr., I, 5956. Desjardins, *op. cit.*, p. 419.

²⁾ T. Huc, VIII, 168. Pand. fr., I, 5953. Duranton, XII, 442. Desjardins, *op. cit.*, p. 416. Cas. fr. D. P. 83. 1. 305.

rea, poate să plătească creditorului excedentul, fără a și angaja responsabilitatea sa față de popritor, pentru cazul când acest din urmă ar fi supus unei pierderi parțiale prin survenirea altor popriri. Am văzut, *suprà*, p. 481, că, cu toată controversa ce există în această privință, poprirea lovește de indisponibilitate, în interesul terțiului popritor, nu numai o sumă egală cu cea pentru care ea a fost făcută, ci întreaga sumă datorită. În adevăr, poprirea neconfirind nici o precădere primului popritor, el va trebui să împartă suma poprită cu ceilalți creditori, dacă ar interveni și alte popriri mai în urmă; și fiind că terțiul poprit nu poate ști dacă, din cauza concursului posibil al mai multor popriri, suma întreagă va fi suficientă pentru desinteresarea primului popritor, el trebuie să se abțină de la ori ce plată parțială ¹⁾.

Prin urmare, compensația ca și plata, nu poate fi opusă terțiului popritor nici chiar *pro parte*, pentru suma care întrece propria sa creanță.

Cel de al treile poprit poate însă, în ori ce caz, să depună sumele sau efectele poprite la casa de consemnare, de oare ce asemenea depunere constituie eminentă un act de conservare ²⁾.

Dar dacă persoana în mânele căreia s'a făcut poprirea nu poate, în ipoteza de mai sus, să invoace compensația, contra terțiilor popritori, ea ar putea, după părerea generală, pentru ca condiția sa să nu fie mai rea de cât cea a celorlalți creditori, să facă o poprire în mânele sale pro-

Creditorul
poate el să
facă o pop-
rire în mâne-
le sale pro-
prie?
Controversă.

¹⁾ Veți în acest sens autoritățile citate *suprà*, p. 481, nota 2. Cpr. și Pand. fr., I, 5954. Laurent, XVIII, 429. Demolombe, XXVIII, 631. Demante, V, 250 bis II. T. Hue, VIII, 168.—Cu toate acestea, Curtea de casație din Franța a decis de curând că poprirea nu lovește creanța poprită de cât de o indisponibilitate relativă, în privința terțiului popritor. Veți D. P. 99. 1. 136 și Sirey, 99. 1. 403. D. P. 1900. 1. 45.

²⁾ Cas. rom., 6 Ianuar 1900. *Curierul judiciar* No. 19 din 5 Martie 1900. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1892, p. 204 și 1103. Veți și *suprà*, p. 480, nota 4. Aceste decizii pun în principiu că poprirea este un act de conservare; am văzut însă *suprà*, p. 53, n. 2; p. 483, n. 2, în fine și p. 508, că chestiunea, în această privință, este controversată. Curtea din București a considerat de curând poprirea ca o măsură de executare. *Dreptul* No. 23 din 1900.

prii și astfel să participe cu ceilalți creditori popritori la distribuirea banilor ce ea deține ¹⁾.

Această soluție pare a fi foarte echitabilă, însă ne întrebăm cum un creditor ar putea să practice o poprire în mânele sale proprii, atunci când textele de la poprire presupun toate că ori ce poprire se face *numai în mâna celor de al treilea*, și chiar rubrica sub care se găsesc art. 455 și urm. din Pr. civ. este intitulată: *Despre urmărirea și poprirea obiectelor mobile ale debitorului, care sunt în mâna celor de al treilea*. Apoi, vom observa că asemenea procedură este periculoasă, pentru că ea ar permite debitorilor de rea credință de a nimici, sub cuvântul unei creanțe închipuite, drepturile adevaților creditori. Eată pentru ce, cu drept cuvânt, ea nu este admisă de toți autorii ²⁾.

Regula prevădută de art. 1152, după care compensa-
 ția nu are loc în privința drepturilor dobândite de cei de
 al treile fiind generală, nu trebuie restrânsă la cazul po-
 pririi, pe care legiuitorul o citează *exempli gratia*. Se pot
 da și alte exemple: Astfel, cumpărătorul unui imobil ipo-
 otecat neputând să plătească prețul vîndătorului, ci trebu-
 ind să'l păstreze pentru creditorii ipotecari, n'ar putea să
 pretindă, în dauna acestor creditori, că prețul datorit de
 dînsul s'a compensat cu creanțele ce el a putut să aibă
 contra vîndătorului ³⁾. De asemenea, debitorul unei creanțe
 n'ar putea să opue în compensație cesionarului acestei cre-

Regula pre-
 vădută de
 art. 1152 fi-
 ind generală,
 nu e aplica-
 bilă numai
 la poprire.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 429. Pand. fr., I, 5955. T. Huc, VIII, 168. Demolombe, XXVIII, 633, 693. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 596, p. 704 urm. Duranton, XII, 433. Demante, V, 250 bis III și 251 bis IX și X. Pigeau, *Pr. civ.*, II, p. 75. Chauveau sur Carré, *Pr. civ.*, IV, Q. 1925, p. 547 urm. Trib. Lyon, 12 Martie 1823 (considerentele acestei sentințe confirmate de Curte sunt reproduse de Demolombe, XXVIII, 693).

²⁾ Cpr. Carré-Chauveau, *loco cit.*, p. 548, nota 1. Boitard et Colmet-d'Aage, *Pr. civ.*, II, 817, *in fine*. Rodière, *Tr. de compét. et de procéd. civ.* (ed. a 5-a din 1878), II, p. 198. Thomines-Desmazures, *Pr. civ.* (1832), II, 615. C. Bordeaux și Paris. Sirey, 35. 2. 136. Sirey, 36. 2. 230.

³⁾ Cpr. Marcadé, IV, 846. Acollas, II, p. 912. Demolombe, XVIII, 635. Demante, V, 250 bis IV. Larombière, III, art. 1298, No. 4. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 232, t. și nota 31.—Veđi însă Laurent, XVIII, 442.

ante creanțele care au luat naștere în folosul său contra cedentului în urma notificării cesiunii (art. 1149, § 2)¹⁾.

Cesiune de
bunuri.

Art. 1152 se aplică și la cesiunea bunurilor. Astfel, creditorul care a acceptat pur și simplu abandonarea bunurilor sale făcută de debitor (art. 1122—1124), n'ar putea mai în urmă să opue în compensație acestui debitor o datorie anterioară, pentru că asemenea compensație ar putea jigni drepturile dobândite de alte persoane²⁾.

Faliment.

Falimentul împiedică de asemenea compensația, întru cât ea ar jigni drepturile celor de al treilea.

Compensația nu va avea deci loc în favoarea aceluia care, fiind creditor sau debitor al falitului, înaintea hotărârii de declarare, a devenit mai în urmă debitorul sau creditorul său. În adevăr, asemenea compensație ar avea de consecință crearea în folosul acestui din urmă a unei precăderi în dauna celorlalți creditori, care ar distruge egalitatea proporțională ce trebuie să existe între toți creditorii³⁾.

Moștenire
beneficiară.

Principiul stabilit de art. 1152 este aplicabil și în materie de moștenire beneficiară, de câte ori datoriile n'au întrunit condițiile cerute de lege pentru compensație de cât în urma deschiderii acestei moșteniri.

Deci, dacă există creditori oponenți, opozițiile lor vor avea de rezultat de a împiedica ori ce compensație în folosul debitorului moștenirii⁴⁾.

De asemenea, dacă creditorii unei moșteniri beneficiare au oprit pe moștenitor de a face ori ce plată afară de prezența lor, moștenitorul neputând, în asemenea caz, să plătească pe creditori de cât după ordinea și modul regulat de judecător (art. 719, § 1), nici o compensație nu poate să aibă loc între moștenitorul beneficiar și unul din creditorii moștenirii⁵⁾.

1) Baudry, II, 1126, *in fine*. Demolombe, XXVIII, 634. Pand. fr., I, 5957. Vezi și *suprà*, p. 762.

2) T. Huc, VIII, 168, care citează în acest sens o decizie a Curței din Liège, cu data din 9 April 1879.

3) Cpr. Demolombe, XXVIII, 636. Pand. fr., I, 5959 urm. Larombière, III, art. 1295, No. 6. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 232, t. și n. 34. Bédarride, *Faillites*, I, 90 (ed. a 5-a din 1874). Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 216 urm. Bravard et Demangeat, *Dr. comm.*, V, p. 76.

4) T. Huc, V, 245 și VIII, 168. C. Rouen. D. P. 77. 2. 90.

5) Cpr. T. Huc, VIII, 168. Pand. fr., I, 5971. Demolombe, XXVIII, 637. Laurent, X, 160.

În caz când nu există creditori oponenți, se decide însă în genere că compensația legală are loc după dreptul comun, pentru că nici o cauză bine cuvântată nu autorisă, în această ipoteză, o derogare de la dreptul comun¹⁾.

Controversa la care a dat loc aplicarea art. 1152^{Moștenire vacantă.} la cazul unei moșteniri acceptate sub beneficiu de inventar, s'a ivit aproape în aceiași termeni în cazul de moștenire vacantă²⁾.

Excepțiuni care derivă din voința părților.

Compensația legală, fiind întemeiată pe interpretarea voinței comune a părților, n'ar fi nici drept, nici rațional ca ea să aibă loc de câte ori părțile interesate au manifestat o intenție contrară. Această intenție poate să rezulte fie din o renunțare anticipată la facultatea de a o opune ca mod de stângere a obligației³⁾, fie din afectarea în mod valid a obiectului uneia din datorii, chiar numai prin voința creditorului singur, la o destinație specială incompatibilă cu compensația.

Și mai înainte de toate, nu începe nici o îndoială că compensația legală poate să fie înlăturată prin o renunțare anticipată, adecă manifestată înaintea îndeplinirii ei, căci fie care este în principiu liber de a renunța, fie de mai înainte, fie mai pe urmă, *a posteriori*, la drepturile stabilite în favoarea sa: „*Regula est juris antiqui, omnes licentiam habere, his, quæ pro se introducta sunt, renunciare* (L. 29, Cod., 2, 3, *De pactis*)⁴⁾.”

Renunțarea la compensația legală înaintea îndeplinirii ei.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 5973. Demolombe, XXVIII, 639. Laurent, X, 166. Vezi și t. III, p. 416, nota 2. — După un alt sistem, se susține însă că numai compensația facultativă poate să aibă loc în această ipoteză, și această compensație nu și va produce efectele sale de cât din ziua în care ea a fost propusă. Cpr. Pand. fr., I, 5972. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 232, nota 35. Larombière, III, art. 1298, No. 7.

²⁾ Vezi asupra acestei controverse, Pand. fr. I, 5977.

³⁾ „Debitorul poate să renunțe de mai înainte la compensație, dice art. 139 din Codul federal al obligațiilor. El este presupus că a făcut asemenea renunțare de câte ori el știind că este însuș creditor, se obligă a plăti de îndată”. Cpr. și art. 1289, 4^o C. italian (asupra căruia vezi G. Giorgi, VIII, 47); art. 548, 4^o din proiectul Codului japonez și art. 505 din Codul japonez, promulgat la 1896.

Art. 139
C. federal.

⁴⁾ Vezi *supra*, p. 92, nota 2; p. 615, nota 1 și t. I, p. 116.

Art. 702, 965,
§ 2, 1226 și
1838.

Este adevărat că nu se poate renunța la o moștenire viitoare nedeschisă încă (art. 702, 965, § 2 și 1226)¹⁾, nici la o prescripție neindeplinită încă (art. 1838); însă aceste dispozițiuni se întemeiază pe motive de ordine publică și n'au ce căuta în specie, pentru că compensația nu este și nu putea fi supusă la o excepție de asemenea natură, fiind că ea este de ordine pur privată și a fost înființată în interesul părților, *propter reciprocam utilitatem*²⁾.

Renunțarea
tacită.
Controversă.

Renunțarea anticipată la compensație poate fi expresă sau tacită; însă, în practica dîlnică, ea este generalmente tacită și se deduce mai cu samă din împrejurările cauzei, adevă din însuș scopul ce părțile și au propus prin convenția lor³⁾.

Afectarea
obiectului
uneia din da-
torii la o
destinație in-
compatibilă
cu compen-
sația.

Această renunțare poate fi reciprocă sau numai unilaterală.

Afară de renunțările de care am vorbit, compensația mai poate încă fi înlăturată prin afectarea valid făcută a obiectului uneia din datorii la o destinație specială incompatibilă cu această compensație⁴⁾.

Efectele re-
nunțării an-
ticipate în
privința
terțiilor.

De câte ori compensația legală se găsește exclusă prin voința părților, efectul acestei excluderi se produce chiar în privința celor de al treilea. Acei care au renunțat prin anticipare la compensație, vor putea deci să se prevaleze

1) Vezi t. III, p. 362 urm.—Asupra chestiunii de a se ști dacă dispozițiile care opresc pactele succesoriale se opun la aplicarea, în România, a unei legi străine care le ar admite, vezi Trib. regional superior din Colmar și Cas. Florența. D. P. 98. 2. 238. Sirey, 97, 4, 17. Vezi și *Curierul judiciar* din 1900, No. 62.

2) Cpr. Marcadé, IV, 833. Pand. fr., I, 5984. Demolombe, XXVIII, 604. Larombière, III, art. 1295, No. 1. Demante, V, 241 bis III. Desjardins, *op. cit.*, 131. Aubry et Rau, IV, § 327, p. 235, t. și nota 8. Massé-Vergé, III, § 574, p. 461, text și nota 1. T. Huc, VIII, 169. Baudry, II, 1127 bis. Mourlon, II, No. 1453, p. 761, nota 2. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 701, No. 616. C. Bordeaux și Grenoble. Sirey, 31. 2. 250. D. P. 92. 2. 222.—*Contrà*. Laurent, XVIII, 456. Toulhier, IV, partea I, 393 (combătut în această privință de Duvergier, nota a).

3) Cpr. C. Grenoble. D. D. P. 92. 2. 222. Pand. fr., I, 5985 urm. T. Huc, VIII, 169.—Simpla făgăduință din partea debitorului de a și plăti datoria nu implică o renunțare tacită. Massé-Vergé, *loco supra cit.*

4) Cpr. Pand. fr., I, 5991 urm. Laurent, XVIII, 451. T. Huc, VIII, 169.

de ipotecele sau privilegiile care garantau creanța ce ar fi trebuit să se stângă după dreptul comun, în contra creditorilor ipotecari sau privilegiați cărora stângerea ar fi folosit; dacă ea ar fi avut loc; căci acești din urmă n'au avut nici odată vre un drept câștigat în privința efectelor posibile a unei stângeri de datorie care n'a avut ființă¹⁾.

Despre renunțarea la compensația îndeplinită.

După cum cineva poate să renunțe *de mai înainte* la foloasele compensației legale, tot astfel se poate renunța la compensația în urma îndeplinirii ei, și asemenea renunțare poate fi expresă sau tacită²⁾.

În asemenea caz, lucrurile se vor petrece ca și cum compensația n'ar fi avut loc; prin urmare, creanțele stense vor renaște, respectându-se însă de astă dată drepturile dobândite de cei de al treilea (art. 1152).

Aceasta rezultă din art. 1149 și 1153.

Art. 1149 a fost studiat *suprà*, p. 761 urm.; ne vom ocupa acum despre art. 1153. Ambele texte cuprind, de altminterlea, o renunțare tacită la compensația îndeplinită.

Art. 1153.—Acel ce a plătit o datorie stensă de drept prin compensație, nu mai poate, repetind plata creanței pentru care n'a invocat compensațiunea, să pretindă, în prejudiciul altor persoane, privilegiile sau ipotecele acestei creanțe, afară nu-

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 169. Demolombe, XXVIII, 605. Desjardins, *op. cit.*, p. 552. Pand. fr., I, 5997. Aubry et Rau, IV, § 327, *in fine*, p. 236, text și nota 10.

²⁾ Baudry, II, 1128. Mourlon, II, 1453. Pand. fr., I, 6028.—Renunțarea expresă nu este supusă nici unei forme speciale, chiar dacă ar avea de obiect renașterea ipotecelor care garantau datoriile stense prin compensație. Pand. fr., *loco cit.* Demolombe, XXVIII, 607. Mourlon, II, 1453, *in fine*.—Renunțarea tacită rezultă din ori ce act incompatibil cu efectul extinctiv al compensației. La caz de îndoială, ea nu se va presupune, pentru că renunțările nu se presupun nici o dată. Cpr. Pand. fr., I, 6029.—Vezi asupra acestui principiu *suprà*, p. 658, text și nota 2.—Astfel, debitorul care face o plată parțială, nu pierde dreptul de a opune compensația pentru restul datoriei. Pand. fr., I, 6030. Demolombe, XXVIII, 608. Aubry et Rau, IV, § 329, p. 238. Cas. fr. Sirey, 35. 1. 141.—De asemenea, faptul din partea creditorului de a cere plata nu l'ar împedica, cât timp n'a fost plătit, de a invoca compensația. Demolombe, XXVIII, 610. Pand. fr., I, 6031. Larombière, III, art. 1295, No. 2.

mai dacă este *o cauză evidentă* ¹⁾ ce l'a făcut să nu cunoască creanța care trebuia să compense datoria sa. (Art. 1144, 1152 1800, 1^o. Art. 1299 C. fr.).

Eată ipoteza pe care o prevede acest text: Să presupunem că'ți datorești 1000 de lei și că am devenit unicul moștenitor a unei persoane căreia D-ta datorești o sumă egală; sunt deci, în specie, creditorul D-tale pentru 1000 de lei, iar D-ta ești debitorul meu pentru o sumă egală. Prin urmare, dacă ambele datorii sunt lichide și exigibile, compensația a avut loc de drept și ambele datorii sunt stânse. Cu toate acestea, D-ta îmi ceri plata creanței D-tale, și eu, în loc de a invoca compensația, după cum sunt în drept, 'ți-o plătesc. Care va fi în viitor situația mea față de D-ta? După rigoarea principiilor ar fi trebuit să se decidă că datoria fiind stensă prin compensație cu toate siguranțele care o garantau, privilegiu, ipotecă, etc., și eu plătind, în specie, ceea ce nu datoream, nu'mi mai rămâne de cât să exercitez *condictio indebiti* pentru ceea ce am plătit fără să datorești (art. 999 și 1092, § 1).

Cu toate acestea, art. 1153 decide că, de și am plătit o datorie compensată, totuși păstrez și pot să exercit creanța mea, în privința căreia n'am opus compensația, însă textul face următoarea distincțiune:

1^o Sau am făcut plata în cunoștința de cauză și, în asemenea caz, am renunțat la dreptul de a mai invoca compensația care stânse datoria mea, după cum și D-ta, prin primirea plății, ai renunțat de a invoca compensația care stânse datoria D-tale. Vechea mea creanță renaște deci și voi fi în drept a'ți cere plata ei, cu această deosebire însă; că această renunțare la compensația îndeplinită nu va putea să jignească drepturile dobândite de cei de al treilea; garanțiile, privilegiile, ipotecile care asigurau plata creanței mele, nu vor renaște însă în folosul meu; ele rămân stânse prin compensația îndeplinită și nu pot, prin faptul meu, să răpesc terțiilor beneficiul ce le a adus stângerea creanței mele; nu pot, deci, să exercit ipoteca care garanta vechea mea creanță, în dauna unui creditor ipotecar posterior.

Așa dar, plata făcută și primită în cunoștința de cauză

¹⁾ Textul francez dice: *o causa justă*.

a unei creanțe stênse prin compensație, implică din partea ambelor părți o renunțare reciprocă la beneficiul compensațiunei îndeplinite. Legea face deci să renască creanța plătitorului, fără asigurările care o garantau, pentru că exercițiul acestor garanții, privilegii, ipoteci, etc. ar jigni drepturile dobândite de cei de al treilea (art. 1152).

2^o S'au plata creanței prin compensație a fost făcută de mine din eroare, de exemplu : n'am știut că am devenit creditorul D-tale, fie că n'am cunoscut încetarea din viață a rudei mele, pe care am moștenit-o, fie că n'am știut că erai debitorul defunctului ; și în asemenea caz, legea face să renască nu numai vechea mea creanță, pe care am plătit-o, dar și siguranțele care o garantau, privilegii, ipoteci, fidejusiune ¹⁾, etc., însă numai atunci când o *causă evidentă* m'a făcut să nu cunosc creanța care trebuia să compenseze datoria mea, ceea ce este o chestiune de fapt care se va decide în mod suveran de judecătorii fondului.

Independent de acțiunea care rezultă din vechea mea creanță, eu voi putea, în specie, să exercit și *codictio in-debiti*, pentru că am făcut plata din eroare (art. 993). Art. 993.

Această din urmă acțiune este pur personală, însă une-ori, ea va fi mai folositoare de cât acțiunea care rezultă din vechea creanță, pentru că ea îmi va permite de a cere nu numai capitalul vechei mele creanțe, dar și dobânda ei, în cazul particular prevădut de art. 994, adică de câte ori D-ta ai fost de rea credință ²⁾.

Care este motivul distincțiunei făcute de art. 1153 și pentru ce plătitorul care a avut o justă cauză de a nu cunoaște creanța ce trebuia să compenseze datoria sa, poate el să exercite, în detrimentul celor de al treilea, garanțiile care asigurau vechea sa creanță și care, după rigoarea principiilor, ar fi trebuit să fie stênse pentru tot-deauna ? Legea dispunând că compensația are loc de drept, *ipso jure* (art. Motivul e distincțiunei făcute de art. 1153.

¹⁾ Textul nu vorbește de cât de privilegii și ipoteci, însă aceeaș soluție se admite și în privința fidejusiunei. Cpr. Pand. fr., I, 6047. Marcadé, IV, 848. Acolas, II, p. 913. Laurent, XVIII, 465. Demolombe, XXVIII, 615. Demante, V, 251 bis III, și toți autorii. Codul italian este formal în această privința (art. 1295).

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1129.

1144), a voit să pue pe părți la adăpost de pericolul insolvabilității lor respective. Ori, în specie, aplicarea riguroasă a principiilor ar fi făcut pe cel care a plătit din eroare să fie victima insolvabilității debitorului său, care este în acelaș timp și creditorul său; și legea n'a voit ca o dispoziție creată în favoarea sa să poată fi întoarsă în contra lui: *Beneficium legis non debet esse captiosum* ¹⁾).

Critica art.
1153.

Ori care ar fi motivele ce s'ar da pentru a justifica soluția admisă de art. 1153, el n'are nici o utilitate practică, și autorii observă că el n'ar fi aplicabil de cât în cazul în care plătitorul ar fi titularul unei creanțe în calitate de moștenitor a unui neam depărtat (de pildă un unchiu din America), sevêrșit din viață în străinătate fără știrea lui ²⁾).

Acest text ar fi putut deci foarte bine să fie eliminat, după cum a și fost în unele legislațiuni străine, de ex., în Codul spaniol de la 1889, în Codul federal al obligațiilor, etc., cu atât mai mult cu cât el sacrifică dreptul celor de al treilea sub cuvânt de echitate, făcând ca ipoteca să supravețuească datoriei pe care ea o garantează ³⁾. Cu toate acestea, Laurent îl reproduce în Ante-proiectul de revisuire, cu oare care schimbări de redacție (art. 1301), sub cuvânt că plătitorul nu putea să renunțe la un drept pe care nu'l cunoștea ⁴⁾.

Cum se îndeplinește compensația și care sunt efectele sale.

Art. 1144.—Compensațiunea se operă de drept în puterea legii, și chiar când debitorii n'ar ști nimic despre aceasta; cele două datorii se stâng în momentul când ele se găsesc existând de o dată și până la concurența cotităților lor respective. (Art. 1101, 1143, 1145 C. C. Art. 370, § 2 C. com. Art. 1290 C. fr.).

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 639. Berriat St. Prix, II, 4928. Thiry, III, 85.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 171.

Art. 1134.

³⁾ Art. 1134 prevede un alt caz în care părțile pot, prin convenția lor *expresă*, să facă ca privilegiile și ipotecile care garantau o creanță actualmente stênsă, să garanteze o creanță nouă. Veđi *suprà*, p. 683 urm.

⁴⁾ Cpr. și art. 1295 din Codul italian; art. 551 și 552 din Proiectul Codului japonez, etc.

Compensația ținând loc de plată¹⁾, are loc de drept, *ipso jure* (L. 4 și 14, Cod., *De compensationibus*, 4, 31)²⁾, în puterea legii, chiar fără știrea debitorilor³⁾, îndată ce condițiile la care ea este supusă sunt îndeplinite.

¹⁾ *Compensatio est instar solutionis.*

²⁾ Vezi și L. 21, Dig., 16, 2, *De solutionibus*, unde se dice: „Placuit id quod invicem debetur ipso jure compensari“.

Noul Cod german nu admite însă compensația legală, pentru că plata nu se poate face contra voinței și fără știrea celui care plătește. În consecință, art. 388 din acest Cod dispune că compensația are loc, prin o declarație unilaterală de voință adresată de una din părți celeilalte, care declarație nu poate fi nici condițională, nici cu termen. (Vezi asupra declarațiunei unilaterale de voință în genere, art. 130 urm. din acelaș Cod, art. 93 urm. din Codul civil japonez). Această declarație de voință are efect retroactiv până în momentul când datoriile erau compensabile și au fost opuse una alteia. Codul civil japonez, promulgat la 28 April 1896, are o dispoziție identică. Vezi în acelaș sens și art. 138 din Codul federal al obligațiilor (Elveția). Este însă de observat că, după proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade, compensația legală trebuia să se opere de drept (art. 542 al proiectului). Sistemul admis de Codul german și de acel japonez este generalmente aprobat de autori. Vezi T. Huc, VIII, 142. R. Saleilles, *op. cit.*, No. 55.

Dreptul străin.

³⁾ Compensația legală are loc fără știrea debitorilor și chiar în contra voinței lor, în acest sens că fie care din ei trebuie să sufere consecințele ei, de câte ori cealaltă parte înțelege să se folosească de ea. Părțile pot însă de comun acord s'o revoace cu efect retroactiv și să menție datoriile și creanțele care fusese stênse, pentru că compensația având de obiect utilitatea reciprocă a părților, nimic nu le împedică de a renunța la foloasele create în interesul lor privat (argument *a contrario* din art. 5). Așa dar, compensația legală are loc de drept, chiar fără știrea părților, nu însă și în contra voinței lor, de câte ori ele au înțeles că să renunțe la ea. Compensația care s'ar menținea în contra voinței părților, și prin urmare, în dauna lor, n'ar fi, dice cu drept cuvânt Mourlon (II, 1453), de cât o proastă și detestabilă tiranie... Rămâne însă bine înțeles că voința părților, care revoacă compensația, nu și va produce efectele sale în privința terțiilor, care au un drept câștigat, dacă și ei n'au aderat la voința de a o desființa (art. 973 și 1153). Cpr. Mourlon, II, 1453 și *Revue pratique de dr. fr.*, t. 18, anul 1864, p. 195 urm. Vezi și *suprà*, p. 785. — Vezi însă Marcadé (IV, 832, p. 651), care dice că compen-

Revocarea compensației legale.

Judecătorii nu pronunță compensația legală, ci nu-a mai declarat existența ei. Nu este deci nevoie ca ea să fie cerută în justiție. Partea chemată în judecată pentru a se vedea condamnată să plăti o datorie stensă, va trebui, ce e dreptul, s'o invoace, aducând la cunoștința judecătorului faptele din care ea rezultă (art. 1169) ¹⁾, însă, în asemenea caz, judecătorii nu pronunță compensația ca altă dată ²⁾, ci numai constată și declară existența ei. Dacă însă debitorul nu opune acest mod de liberare, judecătorii n'ar putea, după unii, să respingă acțiunea, declarând din oficiu existența compensațiunei ³⁾.

O dată compensația constatată și declarată, ea își produce efectele sale nu numai din momentul când a fost propusă, ci din ziua chiar de când ea s'a produs ⁴⁾.

Compensația legală poate fi propusă în ori ce stare a procesului, prin concluziuni principale sau subsidiare ⁵⁾, în prima instanță ca și în apel pentru prima oară (art. 327 Pr. civ.), fără a se distinge dacă ea s'a îndeplinit înainte sau în urma pronunțării hotărârii primei instanțe ⁶⁾, și chiar în urma unei condamnățiuni definitive, pentru că ea echivalează cu executarea hotărârii ⁷⁾.

Acest punct n'a suferit nici o dată vre o îndoeală:

sația are loc în contra voinței părților (*contre le gré des débiteurs*).

- 1) Cpr. Pothier, II, 635.
- 2) Vezi Mourlon, *Revue pratique*, t. 18, anul 1864, p. 194.
- 3) Aubry et Rau, IV, § 328, p. 236. — *Contrà*. Demolombe, XXVIII, 643. Larombière, III, art. 1290, No. 2. Pand. fr., I, 6000. Desjardins, *op. cit.*, p. 358.
- 4) Cas. fr. D. P. 83. 1. 473. Sirey, 85. 1. 300. Pand. fr., I, 5998.
- 5) Cpr. Cas. fr. D. P. 67. 1. 425. Sirey, 67. 1. 254. Pand. fr. I, 6002.
- 6) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6003 și *Appel civil*, 5038 urm. Demolombe, XXVIII, 645. Chauveau sur Carré, *Pr. civ.*, IV, Q. 1674 *ter*, p. 175 urm. Boitard et Colmet-Daage, *Pr. civ.*, II, p. 114, No. 707. C. Botez, *Controversele legii p. judecătoriale de pace* (Botoșani, 1899), p. 79. Talandier, *Tr. de l'appel*, p. 366. Crépon, *Idem*, II, 3384. Cas. fr. D. P. 51. 1. 31. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1897, p. 1084 și *Dreptul* No. 78 din 1897.
- 7) Aubry et Rau, IV, § 328, p. 236. Demolombe, XXVIII, 647. Larombière, III, art. 1290, No. 2. Laurent, XVIII, 386. Pand. fr., I, 6005, și toți autorii. Cpr. L. 2, Cod., *De compensationibus*, 4. 31.

Nemeni dubium est, dice Justinian, în L. 2, Cod., *De compensationibus*, 4, 31.

Compensația nu poate însă fi propusă pentru prima oară în casație (*omisso medio*)¹⁾.

Compensația ținând loc de plată, stânge ambele datorii până la concurența cotităților lor respective (art. 1144, în fine și 370, § 2 C. com.), *utique ad concurrentes quantitates* (L. 4, Cod., *loco cit.*), și acest principiu fundamental este aplicabil nu numai compensației legale, dar și acelei facultative sau judiciare²⁾.

Din principiul că compensația legală are loc de drept și ține loc de plată, rezultă următoarele consecințe:

1^o Compensația având loc fără știrea părților și fără vre o manifestare de voință din partea lor, puțin importă dacă părțile între care ea se îndeplinește sunt capabile sau incapabile³⁾;

2^o Datoriile fiind stânse prin compensație, și accesoriile lor dispar o dată cu dânsese. Astfel, privilegiile sau ipotecele care garantau datoria stânsă nu mai există (art. 1153, *ab initio*); fidejursorii sunt liberați (art. 1148, 1679); obiectele constituite amanet trebuie să fie restituite: *de pignoribus agere potes* (L. 12, Cod., *De compensationibus*, 4, 31)⁴⁾.

3^o Din momentul îndeplinirii compensației, dobânda încetează de a curge, fără a se distinge dacă ambele creanțe erau productive de dobândă sau numai una din ele⁵⁾;

4^o Prescripția care curgea înainte de compensare este intreruptă *ipso facto* prin operarea ei și nu mai poate fi opusă, cu toate că termenul necesar la îndeplinirea acestei prescripții ar fi expirat înainte de a se opune compensația⁶⁾;

Consecințele care rezultă din principiul că compensația se îndeplinește de drept.

1) Pand. fr. v^o *Oblig.*, I, 6007 și v^o *Cass. civile*, 1267. Crépon, *Pourvois en cassation*, II, 1265. Cas. fr. D. P. 64. I. 272.

2) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6011.

3) Baudry, II, 1121, 1124. Vezi și *suprà*, p. 769.

4) Cpr. Pothier, II, 636. Baudry, II, 1124. Laurent, XVIII, 459. Demolombe, XXVIII, 649. Aubry et Rau, IV, § 328, p. 237. Thiry, III, 84. Pand. fr., I, 6012. Duranton, XII, 454.

5) Demolombe, XXVIII, 650. Pand. fr., I, 6013. Thiry, III, 84, și autorii citați în nota precedentă. Cpr. L. 4 și 5, Cod., *De compensationibus*, 4, 31; L. 11, Dig., *De compensationibus*, 16, 2.

6) Pand. fr., I, 6014. Demolombe, XXVIII, 651. Baudry, II,

5^o Nici o urmărire nu mai e cu putință în privința datoriilor compensate ¹⁾).

Consecințele mai sus expuse nu se produc în mod absolut de cât atunci când ambele creanțe sunt egale și au fost cu deseversire stênse prin compensație. În caz de inegalitatea creanțelor însă, cea mai mare subsistând pentru cotitatea care întrece pe cealaltă (art. 1144, *in fine* și 370 C. com.), se înțelege că, în această măsură, ea va rămânea astfel cum era din capul locului.

Garanțiile care o asigurau în întregimea ei nu o vor mai garanta în viitor de cât pentru ceea ce a mai ramas datorit (art. 1695, 1746); dobânda nu va mai curge de cât pentru această sumă (L. 4, Cod., *De compensationibus*, 4, 31); în această limită ea va fi prescriptibilă, va putea fi urmărită, etc. ²⁾).

Art. 1151.

Se poate întâmpla ca acel care devine creditorul unei persoane pentru o sumă lichidă și exigibilă să datorească acelei persoane mai multe sume de bani de o potrivă lichide și exigibile, și în asemenea caz, naște întrebarea: care este datoria ce se va stênge prin compensație?

La această chestiune răspunde art. 1151, astfel conceput:

Art. 1151.—Când sunt mai multe datorii compensabile, datorite de aceeași persoană, se urmează pentru compensațiune regulile stabilite pentru imputațiune de art. 1113. (Art. 1113 C. C. Art. 1297 C. fr.).

Legea dispune că, în cazul de față, se vor urma regulile relative la imputația plăței, pentru că, după cum

1124. Laurent, XVIII, 460. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 237. Duranton, XII, 408. Cas. fr., 3 Fevr. 1819. Sirey, t. 6 (anii 1819—1821), partea I, p. 21 și Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2646, nota 4.—Astfel, prescripția scurtă de un an, prevădută de art. 1904, în privința acțiunii medicilor relativă la vizitele lor, nu poate fi invocată contra unui medic, de câte ori creanța sa pentru onorarii și datoria a cărei plată îi este cerută au coexistat în cursul anului care a urmat vizitele făcute de dânsul, cu toate că el n'ar fi făcut nici o reclamație în acest timp. Cas. fr., 3 Fevr. 1819, decisia *suprà cit.*, Cpr. Pand. fr., I, 6015.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 6017, 6018.

²⁾ Cpr. Pothier II, 636. Pand. fr., I, 6019. Demolombe, XXVIII, 652. Desjardins, *op. cit.*, p. 428.

am spus-o de nenumarate ori, compensația este o îndoită plată fictivă prescurtată ¹⁾. *Compensatio est instar solutionis*. In privința imputațiunei plătei, vezi *supră*, p. 530 urm.

Despre compensația facultativă și efectele sale.

Compensația facultativă este aceea pe care numai o parte poate s'o invoace (*est in facultate unius ex debitoris*), ear nu amêndouê, ca compensația legală.

Ea presupune că condițiile compensației nu există în privința uneia din părți, care are însă facultatea de a îndepărta acest obstacol, pentru că el n'a fost stabilit de cât în favoarea sa ²⁾.

Astfel, dacă presupunem că A îmi datorește 1000 de lei plătitori de ađi într'un an (obligație cu termen), și că el a devenit, la rëndul lui, creditorul meu cu aceiaș sumă, compensația legală nu va putea să aibă loc, creanța mea (datoria lui A) nefiind exigibilă; fiind însă că termenul e presupus a fi stipulat în favoarea debitorului (art. 1024), el poate să renunțe la beneficiul lui, și, în asemenea caz, datoria lui devênind exigibilă, este compensabilă. Compensația atârând, în specie, de debitorul cu termen, compensația se dice *facultativă*.

Alt exemplu: Am depus în mânele D-tale o sumă oare care, împuternicindu-te a confunda acești bani cu banii D-tale, așa că nu'mi mai datorești un corp cert și determinat, ci un lucru fungibil, o sumă de bani, pe care o voi putea cere când voi voi; presupunênd că, la rëndul meu, am devenit debitorul D-tale cu o sumă egală, ambele datorii fiind lichide și exigibile, compensația legală ar fi trebuit să aibă loc în baza art. 1145; ea fiind însă inadmisibilă după art. 1147, ^{2^o}, prin derogare de la dreptul comun și prin o favoare creată în folosul deponentului, acest din urmă va putea să renunțe la beneficiul stabilit în favoarea lui, și de câte ori asemenea renunțare va a-

¹⁾ Cpr. Thiry, III, 84. Pand. fr., I, 6020 urm. Demolombe, XXVIII, 653, 654. Aubry et Rau, IV, § 328, p. 237. Marcadé, IV, 845.

²⁾ Laurent, XVIII, 468. Pand. fr., I, 6055. Demante, V, 251 bis V. Larombière, III, art. 1293, No. 13. Demolombe, XXVIII, 656. Baudry, II, 1131. Marcadé, IV, 851. Aubry et Rau, IV, § 325, p. 225, t. și nota 4. T. Huc, VIII, 172.

vea ființă, obstacolul care se opunea la compensație va dispărea și compensația va avea loc; ea fiind în acest sens facultativă ¹⁾.

Proprietarul care pe nedrept a fost despoeat de lucrul său (art. 1147, 1^o), va putea de asemenea să renunțe la excepția pe care legea o stabilește în favoarea sa și să consimte la compensația facultativă ²⁾.

Aceeaș soluție este admisibilă în privința creditorului unei datorii nesezisabile, (art. 1147, 3^o), căruia nu se poate refusa facultatea de a ceda dreptul său, excepânduse însă pensiile de retragere, recompensele naționale și lefile eclesiasticilor, militarilor și tuturilor împiegaților plătiți de Stat, district sau comună, care nu pot fi cedate nici în totul nici în parte (art. 409 Pr. civ., modificat prin legea Grădișteanu din 1 Martie 1881, menținută în totul prin noua reformă a Pr. civ.) ³⁾.

Compensația facultativă va mai putea încă fi admisă în unele cazuri în care compensația legală nu poate să aibă loc pentru că ambele datorii care se găsesc față în față nu sunt datorite de părți personal sau în aceeaș calitate și în mod principal ⁴⁾.

1) Baudry, II, 1131. T. Huc, VIII, 172. Pand. fr., I, 6066. Aubry et Rau, IV, § 326, p. 225, nota 3. Demolombe, XXVIII, 661. Cas. fr. D. P. 92. 1. 296.

2) Pand. fr., I, 6066. T. Huc, VIII, 172. Demolombe, *loco supra cit.*

3) Pand. fr., I, 6066, 6067. Laurent, XVIII, 471. Veți și autorii citați în notele precedente.

4) Cpr. T. Huc, VIII, 172. — Astfel, fidejursorul ar putea să opue în compensație creditorului următor datoria ce acest creditor ar avea către dânsul; moștenitorul beneficiar ar putea să compenseze o datorie ce moștenirea ar avea către o a treia persoană cu o creanță ce el ar avea personal contra acestei persoane; bărbatul, epitropul, asociatul solidar și ori ce mandatar în genere, ar putea să compenseze ceea ce datorește femeea, minorul, coasociatul sau mandantele lor cu ceea ce li se datorește personal lor, etc. Cpr. Pand. fr., I, 6061. Veți și *supra*, p. 755, 766.

De asemenea, bărbatul, epitropul, și după unii, ori ce mandatar în genere, ar putea să compenseze datoriile lor personale cu ceea ce se datorește persoanelor pe care ei le represintă și pentru care sunt în drept a primi plata și a da chitanță descărcătoare. Cpr. Demolombe, XXVIII, 667. Larombière, III, art. 1292, 1293, No. 17.

Un terțiu n'ar putea însă, cu toată părerea contrară a lui Pothier, să plătească datoria altuia, opunând în compensație ceea ce 'i datorește creditorul, după cum el poate s'o facă prin o plată reală (art. 1093, § 2), sau, cu alte cuvinte, debitorul n'ar putea, cu consimțământul unei terții persoane, să opue în compensație creditorului său datoria ce acest creditor ar avea către terțiu, soluțiune care era admisă și în dreptul roman ¹⁾, pentru că compensația presupune în tot-deauna două persoane respectiv creditoare și debitoare una către alta ²⁾.

În fine, trebuie să observăm că, în toate cazurile în care compensația facultativă este cu puțință, ambele datorii trebuie să fie egale, pentru că debitorul nu poate să silească pe creditor a primi o plată parțială (art. 1101, § 1); art. 1144 deroagă, ce e dreptul, de la acest principiu, însă acest text nu este relativ de cât la compensația legală, care are loc de drept, și ar fi prea puțin juridic de a întinde această dispoziție la compensația facultativă, care rezultă din faptul personal al debitorului ³⁾.

Compensația facultativă produce aceleași efecte ca și compensația legală, însă numai din ziua în care ea a fost opusă ⁴⁾; și ea poate fi opusă, ca și compensația legală, în ori ce stare a procesului, în prima instanță ca și în apel, și chiar în urma pronunțării unei hotărâri definitive ⁵⁾.

Efectele compensației facultative.

Dar dacă acest sistem poate fi susținut în privința bărbatului, chiar sub regimul dotal, din casa drepturilor ce el are asupra averii mobiliare a femeii, el este greu de admis în privința epitropului și a mandatarului în genere. Cpr. Pand. fr., I, 6063.

¹⁾ L. 18, § 1, Dig., 16, 2, *De compensationibus*.

²⁾ T. Huc, VIII, 172. Pand. fr., I, 6065. Laurent, XVIII, 420. Duranton, XII, 17.—Vezi însă Pothier, II, 630. Larombière, III, art. 1293, No. 18.

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 172. Pand. fr., I, 6069. Demolombe, XXVIII, 663. Desjardins, *op. cit.*, p. 462. — Vezi însă Larombière, III, art. 1293, No. 14 urm.

⁴⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 172, *in fine*. Baudry, II, 1131, *in fine*. Thiry, III, 86. Laurent, XVIII, 469. Demolombe, XXVIII, 671. Pand. fr., I, 6073. Demante, V, 251 bis VI. Aubry et Rau, IV, § 328, p. 236, nota 3. Larombière, III, art. 1293, No. 13.

⁵⁾ Pand. fr., I, 6072. Desjardins, *op. cit.*, p. 454.

Despre compensația judiciară sau reconvențională și efectele sale.

Compensația judiciară sau reconvențională este aceea care are loc de câte ori una din părți, chemată în judecată, opune protivnicului său o creanță nelichidă încă, spre a fi lichidată, și pentru ca judecătorul să facă însuș compensația prin hotărîrea ce va da. Astfel, presupunînd că m'ai chemat în judecată spre a-ți plăti 1000 de lei ce-ți datorești, și că și D-ta, la rîndul D-tale, îmi datorești o sumă de bani din o cauză oare care ¹⁾, însă nelichida, așa ca compensația legală nu poate să aibă loc, voi putea și eu, la rîndul meu, să te chem în judecată înaintea aceluiași judecător, prin o acțiune reconvențională, dacă acești judecători sunt competentți *ratione materiae* spre a judeca acțiunea mea ²⁾, și dacă cererea mea este întemeiată, judecătorii vor face lichidarea, admitînd compensația. Dacă cererea mea este neîntemeiată, ei o vor respinge și compensația nu va avea loc. În ori ce caz, judecătorii n'ar putea să refuze de a se pronunța asupra compensației, sub cuvînt că datoria debitorului ar fi cu mult superioară sumei cerute de dînsul ³⁾.

¹⁾ Nu este deci nevoie, pentru ca compensația judiciară să poată avea loc, ca acțiunea reconvențională să derive *ex eadem causa, ex eodem negotio* (arg. prin analogie din art. 1147 după care și compensația legală se operă în principiu ori care ar fi cauzele uneia sau celeilalte datorii). Cpr. Laurent, XVIII, 478. Pand. fr., I, 6087. Boitard et Colmet-Daage, *op. cit.*, I, 526. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 147, p. 626 urm. Demolombe, XXVIII, 682.

Nu este de asemenea nevoie ca părțile să aibă același domiciliu, căci de câte ori ele nu aparțin resortului aceluiași tribunal, se produce un fel de prorogație legală de jurisdicție, care permite judecătorilor sezisați de cererea principală de a se pronunța și asupra celei intentate de pîrit. Cpr. Pand. fr., I, 6089. Garsonnet, *op. cit.*, I, § 146 și 147, p. 623 și 630. Demolombe, XXVIII, 685. Larombière, III, art. 1293, No. 25. Bioche, *Dictionn. de procéd.*, v^o *Prorogation de juridiction*, No. 24 urm.

²⁾ T. Huc, VIII, 173. Pand. fr., I, 6090 urm. Duranton, XII, 466. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 181, p. 741.

³⁾ Cas. fr. Sirey, 93. 1. 75.—Se admite însă în genere că judecătorii ar putea, apreciînd împrejurările, să statueze prin una și aceeași hotărîre asupra întregului litigiu, sau numai de o cam dată asupra cererii principale, dacă cere-

Compensația judiciară este deci aceea care are loc în urma unei cereri reconvenționale ¹⁾, făcută de debitorul

rea reconvențională este de natură a întârzierea pe cealaltă (art. 114, 327 Pr. civ.). Cas. fr. D. P. 86. 1. 248. Garsonnet, *op. cit.*, I, p. 630, § 167. Boitard et Colmet-Daage, *op. cit.*, I, 527, *in fine*. Pand. fr., I, 6104, 6105. Demolombe, XXVIII, 690. Laurent, XVIII, 481. Larombière, III, art. 1293, No. 20. Demante, V, 251 bis VIII.—Judecătorii n'ar putea însă, luând act de cererea reconvențională, s'o trimeată în cercetarea altor judecători, căci aceasta ar constitui o adevărată denegare de dreptate (art. 3). Boitard et Colmet-Daage, *op. și loco suprâ, cit.* Cas. fr. Sirey, 86. 1. 426.

¹⁾ Prin reconvențiune sau cerere reconvențională (de la *re-convenire*, a ataca din nou), se înțelege *lato sensu* ori ce cerere făcută de pârît contra reclamantului, care servește ca mijloc de apărare la acțiunea principală (art. 327, § 1 Pr. civ.). *Reconventio est mutata petitio ad petitionem actoris redacta*. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, p. 622, § 166.

Codul de Procedură civilă nu regulează această materie. Art. 61, § 2 din Pr. civ., adaos prin legea din 10 martie 1900, prevede însă că „cererea reconvențională se va face înaintea judecătorului cererei principale, când ea este în legătură cu această din urmă sau cu mijloacele de apărare ce i se opun“. Pentru a fi complet, textul ar mai fi trebuit încă să adauge: și când judecătorii sezisați de cererea principală sunt competenți din cauza materiei a judeca și pe cea reconvențională. Vedi *suprâ*, p. 798.

Legea judecătoriilor de pace din 1896 are, în această privință, o dispoziție asupra căreia vom dice câteva cuvinte. Art. 57 din această lege dispune, în adevăr, că „judecătorii de ocol sunt competenți a judeca cererile reconvenționale ce se fac cu ocaziunea unei acțiuni *în aceleași limite de valoare și de întindere ca și acțiunea principală*“. Care este sensul acestei dispozițiuni întunecoase? Voit-au legiuitorul să dică, după cum ar părea să rezulte din litera legii, că valoarea cererei reconvenționale să nu depășească valoarea acțiunii principale, de și ea ar fi făcută în limitele competenței judecătorului de ocol? Nu cred că aceasta să fi fost sensul legii, ci cred mai de grabă că legiuitorul, de și s'a exprimat reu, a voit să oblige pe pârît a introduce o acțiune reconvențională în marginele competenței judecătorului de ocol. Astfel, la o acțiune de 500 lei voi putea să respund prin alta de 1000 lei, dacă acțiunea mea are conexitate cu cea principală, și dacă judecătorul este competent de a judeca și această din urmă acțiune. Interpretată altfel, legea ar fi absurdă. Cpr. în acest sens: Corneliu Botez, *Contraversele legii p. judecătoriele de pace* (Botoșani, 1899), p. 78. Trib. Iași, *Dreptul* No. 53 din 1900. Curtea noastră supremă a decis că cererile reconvenționale,

chemat în judecată prin acțiunea principală, la tribunalul sau judecătorul competent de a judeca acțiunea principală ¹⁾).

Această compensație reconvențională atârnă numai de voința judecătorului, care poate, după aprecierea sa, să suspende cererea principală până când acțiunea reconvențională va fi în stare de judecată, spre a se pronunța de o dată asupra ambelor acțiuni, sau să respingă cererea în compensare, sau numai s'o suspende de o cam dată, dacă lichidarea creanței opuse de părît cere prea mult timp ²⁾).

Din cele mai sus expuse rezultă că compensația judiciară sau reconvențională nu poate fi opusă pe cale de excepție, după cum pot fi opuse cea legală și facultativă; ea nu poate să rezulte de cât din o adevărată cerere în judecată având de obiect constatarea și recunoașterea datoriei, care trebuie să se judece după formele ordinare ³⁾).

Din împrejurarea că compensația judiciară atârnă de voința judecătorului, rezultă că ea nu are loc de drept, ca compensația legală, nici din ziua opunerii ei, ca compensația facultativă, ci numai din ziua în care a fost admisă de judecător ⁴⁾).

Efectele
compensației
judiciare.
Controversă.

care sunt în legătură cu acțiunea principală și tind a o nimici sau a'i micșora efectele, se pot face pentru prima oară în apel: „Considerând, Țițe Inalta Curte, că art. 327 din Pr. civ., prevede două excepțiuni la regula generală, după care nimene nu poate fi lipsit de beneficiul a două instanțe, și anume: că se pot face în apel: 1° cereri de compensațiune; și 2° cereri care servesc ca mijloc de apărare la acțiunea principală; că prin această din urmă specie de cereri, legiuitorul a înțeles cererile reconvenționale, care stând în legătură cu acțiunea principală, au de obiect de a o nimici sau de a'i micșora efectele, etc...“ *Dreptul*, No. 78 din 1897 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1897, p. 1084. Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, I, p. 626, § 167.—Cererea reconvențională trebuie însă, în ori ce caz, făcută în scris și comunicată părții spre a putea fi discutată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1876, ultimul considerent, p. 432.

1) Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* No. 51 din 1898. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, p. 623, § 166.

2) Veți *suprà*, p. 798, nota 3.

3) Cpr. T. Huc, VIII, 173. Pand. fr., I, 6098. Laurent, XVIII, 476. Demolombe, XXVIII, 687. Cas. fr. Sirey, 51. 1. 740. D. P. 51. 1. 192.

4) T. Huc, *loco cit.* Laurent, XVIII, 476. Demante, V, 251

Regulele de drept internațional aplicabile la compensație.

Stângerea obligației prin compensație provenind din un fapt posterior contractului, nu poate să atârne de legea care cârmuește însuș contractul. Compensația va fi cârmuită, după părerea comună, de legea țării în care s'a îndeplinit faptul care i a dat naștere.

Astfel, dacă presupunem că debitorul, care s'a obligat în străinătate, a devenit mai târziu, în România, creditorul aceluia cătră care era obligat, și reclamă ceea ce i se datorește, se va aplica art. 1144, în virtutea căruia compensația are loc de drept, și art. 1147, după care compensația nu poate fi invocată în unele cazuri, de ex., când este vorba de o datorie provenită din un deposit neregulat, etc. ¹⁾.

Această soluție nu este însă aplicabilă de cât compensației legale, care se îndeplinește *ipso jure*. În cât privește compensația judiciară, pe care o pronunță tribunalele, și cea care nu se îndeplinește de cât prin propunerea unei excepțiuni în justiție, se va aplica *lex fori*. Cât pentru compensația convențională, ea fiind rezultatul unui contract, se va aplica legea primită de părți ²⁾.

bis VIII. Pand. fr., I, 6098 și 6106. Desjardins, *op. cit.*, p. 526. — Veđi însă Baudry, II, 1132 *in fine*. Demolombe, XXVIII, 691. Larombière, III, art. 1293, No. 26. Aubry et Rau, IV, § 328, p. 237. Lair, *op. cit.*, p. 305. Acești din urmă autori susțin că compensația judiciară își produce efectele sale din ziua cererei în judecată, din cauza efectului declarativ al hotărârilor judecătorești. (Veđi *suprà*, p. 663, 664). Inșă la aceasta se răspunde cu drept cuvânt că, în specie, judecătorul nu recunoaște de preexistent dreptul părții, ci 'l crează prin hotărârea ce pronunță. Nu se poate deci, în specie, face, aplicarea principiului retroactivității hotărârilor judecătorești.

¹⁾ Cpr. Despagnet, *Dr. international*, ed. a 3-a, p. 618, No. 316. Lécasble, *Quest. de droit internat. en matière d'obligations*, p. 312. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. internat.*, v^o *Oblig.*, No. 74. — Veđi însă Brocher, *Nouv. tr. de dr. international*, II, No. 170, p. 120 și T. Huc, VIII, 461, p. 613, după care compensația nu va putea să aibă loc de cât atunci când s'a satisfăcut fie-căria din legile care cârmuesc ambele obligații.

²⁾ Cpr. Despagnet, *op. și loco suprà cit.*

SECȚIUNEA V

Despre confuziune.—Definiție și cazurile în care ea are loc.

Art. 1900
C. Calimach.

Dritul și îndatorirea încetează, dice art. 1900 din Codul Calimach (1445 C. austriac), când *ori cu ce chip se vor uni amândouă tot într'o persoană*⁴.

Confuziunea este deci un mod de stângere a obligațiilor prin întrunirea asupra aceleiași persoane a două calități care nu pot să subiste împreună¹).

Art. 557, 638.

Confuziunea poate să aibă loc atât în materie de drepturi personale cât și în materie de drepturi reale. Astfel, în ceea ce privește drepturile reale, art. 557 dispune că usufructul se stânge prin consolidare, sau întrunirea asupra aceleiași persoane a ambelor calități de proprietar și de usufructuar²), ear art. 638, că ori ce servitute se stânge, când fondul cătră care ea este datorită și acela ce o datorește cad în aceeași mână. Aceste sunt adevarate casuri de confuziune.

Tot astfel, în materie de ipotecă, întrunirea asupra aceleiași persoane a calităților de creditor ipotecar și de proprietar a fondului ipotecat, face ca ipoteca să nu mai poată fi executată³).

¹) Pothier (II, 641) definește confuziunea: concursul a două calități asupra acelniași subiect, care se distrug, ear Labbé (*Etude sur quelques difficultés relatives à la perte de la chose due et de la confusion en droit romain*), No. 130, dice, într'un mod mult mai precis, că „confuziunea este un efect produs prin întrunirea, în aceeași persoană, a două calități juridice care, pentru a fi valide și eficace, trebuie să aparție la două persoane deosebite“.

²) Cpr. art. 1063 din noul Cod german.

³) Dacă confuziunea a încetat cu efect retroactiv, ipoteca nu va fi stînsă, pentru că confuzia e presupusă, în asemenea caz, că n'a avut ființă. Aceasta se va întâmpla mai cu samă de câte ori moștenitorul, care a acceptat o moștenire, va reveni asupra acceptărei sale (art. 694). Cpr. Baudry, II, 1135. Mourlon, II, 1466. Laurent, XXXI, 367 și autorii citați mai jos. Cpr. și *infra*, p. 811. Veți și art. 144, § 2 Cod. federal al obligațiilor; 801 C. portughez, etc.

Incetarea
confuziunii
cu efect re-
troactiv.

Incetarea
confuziunii
p. viitor.

Dacă confuziunea a încetat numai pentru viitor și fără retroactivitate, ipoteca n'ar renaște, după unii, în dauna drepturilor dobîndite de cei de al treilea. Aceasta se va în-

Intrunirea însă asupra aceleiași persoane a calității de debitor și de fidejutor neproducând o confuzie în sensul art. 1154, nu aduce stângerea ipotecei ¹⁾.

În secțiunea de față, legiuitorul se ocupă de confuziune numai în ce privește drepturile personale, pentru că, obicinuit, ea se îndeplinește prin întrunirea asupra aceleiași persoane a calităților de debitor și de creditor a aceleiași datorii ²⁾.

Această confuziune are loc atunci: 1^o când creditorul moștenește cu titlu universal, fie ab intestat, fie prin testament, pe debitor, devenind, de exemplu, moștenitorul, donatarul sau legatarul său universal, ori cu titlul universal; sau *vice versa*, când debitorul moștenește cu titlu universal pe creditor ³⁾; 2^o Când o terție persoană moștenește în aceleiași condițiuni atât pe creditor cât și pe debitor ⁴⁾. Este însă de observat că acest caz intră în cel precedent ⁵⁾.

Casurile în care confuziunea are loc în privința drepturilor personale.

În casurile de mai sus, obligația este stensă, sau mai bine dis exercițiul dreptului care rezultă din ea devine cu neputință, pentru că nimene nu poate exercita o urmărire în contra sa ⁶⁾.

tâmpla în cazul în care moștenitorul ar fi cedat drepturile sale unei a treia persoană. Cpr. Baudry et Loynes, *Privil. et hypoth.*, III, 2253. Aubry et Rau, III, § 292, p. 488 și p. 812 din ed. a 5-a. Martou, *Privil. et hypoth.*, IV, 1336.—*Contra*. Laurent, XVIII, 507 și XXXI, 368.

1) Baudry et Loynes; Aubry et Rau, *op. și loco supra cit.*

2) Prin aplicarea acestui principiu, art. 1617 prevede că ori ce îndatorire a depositarului se stânge, dacă se descopere și se probează că el era proprietarul lucrului depus, sau că a devenit proprietarul lui în urma depositului. Nimene, în adevăr, nu poate fi depositarul lucrului său propriu. Cpr. L. 15, Dig., *Depositi, vel contra*, 16, 3. Art. 1617.

3) Cpr. Cas. fr. Sirey, 91. 1. 373, colona 1. Pothier, II, 642. Pand. fr., I, 6120, 6129. Thiry, III, 88. T. Huc, VIII, 174. Baudry, II, 1133. Vigié, II, 1554. Arntz, III, 852. Demolombe, XXVIII, 699. Laurent, XVIII, 484, 494, 500. Marcel Planiol, *Tr. élément. de dr. civ.* (Paris, 1900), II, 626.

4) Cpr. Pothier, II, 642. Laurent, XVIII, 500. Marcadé, IV, 855.

5) Demolombe, XXVIII, 699. Fuzier-Herman, C. C. *annoté*, III, art. 1300, No. 11. Thiry, III, 88.

6) Cpr. Trib. Dolj, *Dreptul* No. 71 din 1890.

Acest principiu este formulat de art. 1154, a cărui cuprindere este :

Art. 1154.—Când calități necompatibile se întâlnesc pe capul aceleiași persoane, se face o confușiune, care stânge amândouă drepturile, activ și pasiv : (Art. 557, 565, 638, 1048, 1091, 1155, 1617, 1680 C. C. Art. 1300 C. fr.).

Deoseb. de redacție de la Codul francez.

Trebue să observăm din capul locului că textul nostru este mai bine redactat de cât acel francez, căci, acest din urmă text prevede că „de câte ori calitățile de creditor și de debitor se întrunesc asupra aceleiași persoane, se face o confușiune de drept care stânge ambele creanțe (*les deux créances*)“ ; ori, aceasta este inexact, pentru că confușiunea nu stânge done creanțe, ci numai o singură creanță, sau o creanță și o datorie, după cum se exprimă art. 1296 din Codul italian. De aceea, această definiție, care confundă confușiunea cu compensația, este într'un glas criticată de toți autorii ¹⁾, și Marcadé (IV, 854), observând cu drept cuvânt că legiuitorul a voit să dică că confușiunea stânge, în una și aceeași obligație, ambele drepturi, activ și pasiv, redactorii Codului nostru au adoptat și de astă dată formula dată de acest autor ²⁾.

Am ținut că confușiunea are loc atunci când creditorul moștenește cu titlu universal pe debitor, sau *vice versa*.

Casul în care moștenirea a fost acceptată sub beneficiu de inventar.

Aceasta presupune însă că moștenirea a fost acceptată pur și simplu, pentru că, în caz de acceptare beneficiară, beneficiul de inventar având de efect de a nu amesteca bunurile moștenitorului cu acele ale moștenirii, și de a conserva în contra succesiunii dreptul de a cere plata creanțelor sale (art. 713, § 2), nimic nu împiedică pe moștenitor de a fi debitorul sau creditorul moștenirii ³⁾. Obliga-

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 6121. M. Planioł, *op. cit.*, II, 625.

²⁾ Acest viciu de redacție a fost de asemenea îndreptat în art. 796 din Codul portugez; în art. 1296 din Codul italian; în art. 144 din Codul federal al obligațiilor; în art. 1472 din Codul olandez; în art. 520 din Codul civil japonez, promulgat la 28 April 1896, etc. Modificarea adusă textului francez de redactorii Codului nostru este deci fericită, și este de mirat cum colegul nostru de la facultatea din București, Dl. C. Nacu, a putut s'o critice. Veđi *Comparație între C. civ. rom. și C. Napoléon*, nota asupra art. 1154.

³⁾ Pothier, II, 379 și 642. Thiry, III, 88. Vigié, II, 1554. Demolombe, XXVIII, 706. Demante, V, 255 bis I. Aubry et

Dreptul străin.

țiunea este stênsă, dice art. 1192 din Codul spaniol de la 1889, îndată ce calitățile de debitor și de creditor s'au întrunit asupra aceleiași persoane, *cu excepțiune* însă pentru cazul în care moștenirea a fost primită sub beneficiu de inventar ¹⁾.

Aceeași soluție este admisibilă în caz de separare de Separarea de patrimonii. Confusiunea care s'a îndeplinit prin acceptarea patrimoniului. pură și simplă, va înceta deci de câte ori creditorii moștenirei sau legatarii vor cere separarea patrimoniului defunctului de acel al moștenitorului (art. 781, 1743) ²⁾.

În Franția, Statul care vine la o moștenire vacantă, Deosebire de și ori ce moștenitor neregulat în genere ³⁾, sunt asimilați la Codul fr. în privința moștenitorilor neregulați. moștenitorului beneficiar, pentru că acești moștenitori neresentând persoana defunctului, nu plătesc datoriile moștenirei de cât până la concurența activului ereditar, și aceasta chiar dacă ei n'au recurs la beneficiul de inventar ⁴⁾.

La noi, însă, unde toți moștenitorii, fie ei regulați sau neregulați, plătesc datoriile și sarcinele moștenirei *ultra vires emolumentis*, în proporțiune cu partea lor ereditară, dacă n'au recurs la beneficiul de inventar (cpr. art. 897), se înțelege că această soluție este inadmisibilă și că confusiunea va avea loc, dacă ei n'au acceptat moștenirea sub beneficiu de inventar (argument prin analogie din art. 897, care nu există în Codul francez) ⁵⁾.

Am vădut că confusiunea are loc de câte ori creditorul Transmisiune cu titlu particular. succedă debitorului, sau debitorul succedă creditorului, în virtutea unui titlu universal. Ea poate însă une-ori să rezultă, după unii, și din o transmisiune cu titlu particular, dacă

Rau, IV, § 339, p. 242. Pand. fr., I, 6132. Baudry, II, 1137. Larombière, III, art. 1300, No. 6. Arntz, III, 252. T. Huc, VIII, 175. Mourlon, II, 1463. G. Giorgi, VIII, 100. Laurent, XVIII, 491. M. Planiol, *op. cit.*, II, 627. Cpr. L. 22, § 9, Cod., *De jure deliberandi*, 6, 30.

¹⁾ Conform: art. 800 din Codul portughez de la 1 Iulie 1867.

²⁾ Demolombe, XXVIII, 707. Laurent, XVIII, 492. G. Giorgi, VIII, 101. T. Huc, *loco cit.* Larombière, III, art. 1300, No. 12. Pand. fr., I, 6134.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 379. Laurent, XVIII, 493. G. Giorgi, VIII, 102. Larombière, III, art. 1300, No. 7. Pand. fr., I, 6135.

⁴⁾ Veți t. III a lucrării noastre, p. 554.

⁵⁾ Veți t. III, p. 554, 555.

asemenea transmisiune întrunește asupra aceleiași persoane calitățile de creditor și de debitor.

Retract liti-
gios. Art.
1402.

Astfel, în caz de retract litigios, când debitorul expropriază pe cesionarul creanței în virtutea art. 1402, datorita sa se stînge nu pentru că ea ar fi plătită, el nefăcînd de cât să restituie cesionarului prețul real al cesiunii, ci pentru că, prin exercițiul acestui retract, el se substituie cesionarului, devenind creditor în locul lui și întrunind astfel în persoana sa două calități incompatibile, acea de creditor și de debitor ¹⁾.

Confusiune
totală și
parțială.

Confusiunea poate fi totală sau parțială. Ea este totală și aduce stîngerea absolută a datoriei, de câte ori drepturile și obligațiile autorului trec în totul la moștenitor. Ea este parțială și nu stînge de cât o parte din datorie, dacă drepturile și obligațiile autorului n'au fost transmise moștenitorului de cât *pro parte* ²⁾.

Intrunirea calităților de creditor și de debitor asupra aceleiași persoane, din care legea face să resulte confusiunea, lasă a se presupune neaparat că aceeași persoană a devenit pe deplin proprietară a creanței a cărei debitoare era, sau *vice versa*, că ea a devenit debitoare a creanței care'i aparținea în plină proprietate.

Deci, dacă ea n'a dobîndit de cât nuda proprietate sau usufructul acelei creanțe, confusiunea nu are loc și nu produce stîngerea datoriei ³⁾.

De câte ori însă calitățile de creditor și de debitor sunt întrunite asupra aceleiași persoane, confusiunea are loc și și produce efectele sale, fie că creanța este pură și simplă, sau supusă unui termen sau unei condițiuni, fie că ea are de cauză un contract sau un quasi-contract, un delict sau un quasi-delict; fie că ea are de obiect un corp cert

¹⁾ Cpr. Pand. fr., I, 6136. Demolombe, XXVIII, 701. Larombière, III, art. 1300, No. 2. Aubry et Rau, IV, § 330, p. 241. Demante, V, 252 bis III.—*Contrà*. T. Huc, VIII, 175 și *Tr. de la cession*, II, 663, 667 urm.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 648. Pand. fr., I, 6139. Arntz, III, 252. Demolombe, XXVIII, 702. Aubry et Rau, IV, § 340, p. 241. Duranton, XII, 469. Larombière, III, art. 1300, No. 10. Baudry, II, 1137.

³⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 496. Demolombe, XXVIII, 710. Pand. fr., I, 6141. Aubry et Rau, IV, § 330, p. 241. Larombière, III, art. 1300, No. 11. Duranton, XII 469 bis.

și determinat, sau cantități fungibile ori nefungibile. Aceste împrejurări, care împiedică compensația (art. 1145), nu împiedică confuziunea de a avea loc (art. 1154) ¹⁾.

Ori ce împrejurare care împiedică pe o persoană de a fi în același timp creditoare și debitoare, împiedică prin aceasta însuș confuziunea de a avea loc. Astfel, dacă presupunem căți am cesionat creanța pe care o aveam contra lui A, și că acest debitor, în urma notificării ce i s'a făcut sau a acceptării cesiunii într'un act autentic (art. 1393), a devenit moștenitorul meu, confuziunea nu va avea loc, fiind că, în momentul deschiderii moștenirii mele, eu nu mai eram creditor. Calitățile de creditor și de debitor nu mai pot fi deci întrunite în persoana lui A. Dacă însă D-ta, în calitate de creditor, n'ai notificat cesiunea sau n'ai făcut ca ea să fie acceptată de A într'un act autentic, înaintea deschiderii moștenirii mele, confuziunea s'a îndeplinit și ea va putea fi opusă de terții, fiind că dreptul cesionarului nu este, după art. 1393, oposabil celor de al treilea de cât prin îndeplinirea uneia sau celeilalte din aceste formalități ²⁾.

Dacă presupunem, în sens invers, că, în cazul de mai sus, creditorul cedent a devenit moștenitorul debitorului cedat, confuziunea va avea loc, din contra, însă fiind că, în specie, creanța cedată se găsește stênsă prin faptul cedentului, adică prin acceptarea moștenirii debitorului, el va trebui să despăgubească pe cesionar de întreaga valoare a creanței cedate, pentru că, după cum foarte bine dice Pothier, ori ce debitor este obligat a plăti prețul sau valoarea lucrului datorit, când faptul lui a adus perirea acestui lucru ³⁾.

Efectele confuziunii.

Art. 1155.—Confuziunea ce se operă prin concursul calităților de creditor și debitor principal, liberă cauziunile.

¹⁾ Demolombe, XXVIII, 708. Pand. fr., I, 6148. Larombière, III, art. 1300, No. 3.

²⁾ Vezi Pothier, II, 646. Pand. fr., I, 6152. Demolombe, XXVIII, 711. Laurent, XVIII, 495. Duranton, XII, 480. Larombière, III, art. 1300, No. 8. T, Huc, VIII, 178. Cpr. și C. Pau. Sirey, 72. 2. 200.

³⁾ Pothier, *loco cit.* Demolombe, XXVIII, 712. Pand. fr., I, 6154. Duranton, Larombière, *loco supra cit.*

Aceea ce se operă prin concursul calităților de creditor sau debitor și cautiune, nu aduce stângerea obligațiunii principale; aceea ce se operă prin concursul calităților de creditor și debitor, nu profită codebitorilor săi solidari, de cât pentru porțiunea datorită de dânsul. (Art. 713, 774, 777, 781, 1048, 1060, 1401, 1680, 1798 C. C. Art. 1301 C. fr.)¹⁾.

Deosebirea între confusiune și celelalte moduri de stângere a obligațiilor.

Art. 1091 pune confusiunea între modurile de stângere ale obligațiilor, iar art. 1154 dice că ea stânge atât mândone drepturile activ și pasiv; de unde ar părea să rezulte că confusiunea este un mod de stângere a obligațiilor, ca plata, novatiunea și compensațiunea. Există însă, cu toate acestea, o mare deosebire între confusiune și celelalte moduri de stângere ale obligațiilor. În adevăr, în caz de plată, datoria este definitiv stensă prin îndeplinirea prestațiunii promise. La acelaș rezultat se ajunge prin compensație, fiind că, după cum am vădut, ea este o îndoită plată fictivă. De asemenea, în caz de novație, datoria primitivă este stensă și înlocuită prin altă datorie, pe care creditorul a primit-o în locul acelei vechi. În caz de confusiune însă, creditorul nu primește nimic; debitorul nu face nici o prestație și dreptul creditorului subsistă; însă creditorul se găsește în imposibilitate de a și mai exercita dreptul său, pentru că el fiind în acelaș timp și creditor și debitor, nimene nu poate exercita o urmărire în contra sa²⁾. Creanța nu este deci stensă, ci acțiu-

Deoseb. de redacție de la Codul francez.

¹⁾ Textul francez are următoarea cuprindere: „Confusiunea care se îndeplinește în persoana debitorului principal, folosește cofidejuratorilor săi; — Aceea care se îndeplinește în persoana fidejuratorului, nu aduce stângerea obligației principale; — Aceea care se îndeplinește în persoana creditorului (trebuea dis în persoana codebitorului), nu folosește codebitorilor săi solidari, de cât pentru porțiunea datorită de dânsul⁴. Această formulă este însă criticată de Marcadé (IV, 855), și acest autor dicând că textul ar fi trebuit să vorbească de *confusiunea care se îndeplinește prin concursul calităților de creditor și debitor principal*, făcându-se abstracțiune de persoana care este obiectul acestei confusiuni, textul nostru a adoptat în totul această redacțiune. Cpr. art. 1297 din Codul italian, care se apropie mai mult de textul nostru de cât de acel francez.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 645. Pand. fr., I, 6161. Baudry, II, 1134. Vigié, II, 1555. Laurent, XVIII, 487. Demolombe, XXVIII, 715, 716. Mourlon, II, 1464. Aubry et Rau, IV, § 330, p. 241. Demante, V, 252 bis IV. Labbé, *op. cit.*, No. 283.

nea creditorului se găsește numai în imposibilitate de a putea fi exercitată. Această idee s'a formulat în adagiul următor : *Confusio potius eximit personam ab obligatione, quam extinguit obligationem* ¹⁾).

Din împrejurarea că confusiunea nu produce o ade-
vărată stângere a obligației, ci numai o imposibilitate în
exercițiul acțiunii creditorului, rezultă următoarele conse-
cine : Consecințele
care rezultă
din împreju-
rarea că con-
fusiunea nu
produce o a-
devărată
stângere a
obligației.

1^o Confusiunea, care se îndeplinește prin faptul că unul din debitorii conjuncți moștenește pe creditor, sau *vice versa*, are loc numai pentru partea acestui debitor și nu folosește celorlalți, de oare ce, în privința lor, nu există imposibilitate de a executa obligația ²⁾);

2^o Cu toată confusiunea care a avut loc, creanța se consideră ca existentă în privința terților, de câte ori interesul lor cere aceasta.

Astfel, creanța pe care legea o declară stînsă prin confusiune, va figura la masa asupra căreia urmează a se calcula partea disponibilă și rezerva (art. 849), căci nu este vorba, în specie, de a se urmări pe debitor, ci numai de a se socoti patrimoniul defunctului spre a se putea determina partea disponibilă și rezerva; ori, creanța pe care defunctul o avea în contra moștenitorului făcînd fără nici o îndoială parte din patrimoniul său, trebuie să figureze în acest calcul fictiv ³⁾. Art. 849.

Tot pentru aceleași motive, creanța ce moștenitorul ar avea în contra defunctului, va intra în pasivul moștenirii ⁴⁾.

Thiry, III, 89. T. Huc, VIII, 176. F. Herman, III, art. 1234, No. 3 și art. 1300, No. 34.

¹⁾ Cpr. L. 71, Pr. Dig., *De fidejussoribus*, 46, 1. Vezi *suprà*, p. 200, text și n. 1.

²⁾ Cpr. Thiry, III, 89.

³⁾ Cpr. éLaurent, XII, 60 și XVIII, 488. Baudry, II, 1134. Vigie, II, 1555. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6163 urm și *Don. et test.* 2626. Thiry, II, 339. Demolombe, XIX, 266 și XXVIII, 718. Larombière, III, art. 1300, No. 3. Demante, V, 252 bis IV. T. Huc, VI, 167 și VIII, 177. Arntz, II, 1806. Mourlon, II, 631. Marcadé, III, 591. M. Planiol, *op. cit.*, II, 628. Aubry et Rau, IV, § 330, p. 242, și toți autorii. Vezi și t. IV a lucr. noastre, p. 319, t. și nota 1. Această soluție era admisă și la Romani. Cpr. L. 1, § 18 și L. 87, § 2, Dig., *Ad legem Falcidiam*, 35, 2.

⁴⁾ Demolombe, XXVIII, 719. Aubry et Rau, IV, *loco supra cit.*

3^o Confuziunea care se îndeplinește în persoana unuia din debitorii solidari, de ex., când el moștenește pe creditor, nu folosește celorlalți codebitori; datoria este însă micșorată cu partea debitorului în persoana căruia confuziunea a avut loc (art. 1048 și 1155 partea finală); căci dacă codebitorul, devenit creditor, ar fi putut să ceară de la codebitorii săi datoria întreagă, el ar fi trebuit să le restituie imediat partea sa; era deci mult mai simplu și mai rațional de a decide că el nu poate să le ceară această parte. Astfel, dacă presupunem că A, B și C datoresc solidaricește 3000 lei și că, murind creditorul, A îl moștenește, fără a accepta succesiunea sub beneficiu de inventar, confuziunea s'a produs numai pentru partea lui A, adică pentru 1000 de lei. A, devenit astfel creditor din codebitor ce era, nu va putea deci să ceară de la B sau de la C, în calitate de moștenitor al creditorului, de cât 2000 lei, căci dacă el ar putea să ceară întreaga sumă de 3000 de lei de la unul din codebitorii săi, acel care ar fi plătit-o ar fi avut imediat recurs în contra lui pentru 1000 lei ¹⁾.

Aceiași soluție este aplicabilă, dacă creditorul a devenit moștenitorul unuia din codebitorii solidari.

4^o Confuziunea produsă prin întrunirea calităților de creditor și de fidejutor nu folosește debitorului principal (art. 1155, § 2), pentru că imposibilitatea de a executa obligațiunea nu există de cât în privința fidejutorului. Astfel, dacă presupunem că creditorul a devenit moștenitorul fidejutorului, sau *vice-versa*, fidejusiunea este stênsă, pentru că nimene nu poate fi fidejutorul său propriu. Această confuziune nu stênge însă obligația principală, care va continua să existe ca datorie negarantată sau garantată de alții, dacă erau mai mulți fidejusori, pentru că debitorul principal poate, în specie, fi silit ași executa obligația sa ²⁾.

1) Vedi *suprà*, p. 200, text și nota 2.

2) Dacă confuziunea a avut loc prin întrunirea calităților de fidejutor și de debitor principal (de exemplu: debitorul a moștenit pe fidejutor, sau *vice-versa*), fidejusiunea va fi fără îndoială stênsă, pentru că nimene nu poate garanta datoria ca și creanța sa proprie; celelalte asigurări, precum ar fi ipotecele, etc., care ar fi fost date fie de debitor, fie de

Confusiunea produsă prin întrunirea calităților de creditor și de fidejutor principal, liberează însă pe fidejutori (art. 1155, § 1), pentru că dacă creditorul, devenit debitor, ar putea cere plata de la fidejutor, el ar fi silit a'i o restituit mai în urmă (art. 1669).

Fidejusiunea va renaște însă de câte ori confusiunea va fi anulată ¹⁾.

Casul în care confusia patrimoniilor produsă prin întrunirea unor calități incompatibile asupra aceleiași persoane încetează, este acel prevădută de art. 694, în care moștenitorul revine asupra acceptațiunii moștenirii și face ca ea să fie anulată. În asemenea caz, confusiunea fiind considerată ca neavenită lucrurile sunt puse în starea de mai înainte, chiar față cu cei de al treilea. (Vezi *supră*, p. 802, nota 3).

Confusiunea mai poate încă să înceteze prin o cauză posterioară actului care a produs-o, de exemplu: când moștenitorul în persoana căruia ea s'a produs, cesionează moștenirea unei alte persoane. În asemenea caz, față cu cei de al treilea, de exemplu: fidejursorii, detentorii imobilelor ipotecate, etc., confusiunea continuă a'și produce efectele sale, datoria rămânând stensă cu toate accesoriile ei; între părți însă, adecă între cedente și cesionar, ea încetează de a'și produce efectele sale și cesionarul este ca și cum nu ar fi fost moștenitor; el va trebui deci să plătească cedentului creanța stensă prin confusiune. Astfel, dacă presupunem că A, care îmi datorea 5000 de lei, având de fidejutor pe B, s'a sevêrșit din viață, lăsându-mă pe mine moștenitor, creanța mea este stensă prin confusiune. Dacă, mai pe urmă însă, moștenirea pe care am

Incetarea
confusiunii.
Art. 694.

Cesiunea
moștenirii
unei alte
persoane.

fidejutor, vor continua însă a'și avea ființă, și creditorul va putea să le învoace cu toată confusiunea intervenită (art. 1680), pentru că nici o imposibilitate de fapt nu se opune la menținerea lor. Cpr. Marcadé, IV, 856. Vigié, II, 1555. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1161. Laurent, XVIII, 502 și XXVIII, 270. Guillouard, *Cautionnement*, 220. Pand. fr., I, 6180. Demolombe, XXVIII, 736. T. Huc, VIII, 177. Demante, V, 254 bis II. Cpr. și C. Rouen. D. P. 75. 2. 188.—*Contrà*. L. 38, § 5, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Cpr. și art. 1901 din Codul Calimach.

¹⁾ Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1160. Guillouard, *Idem*, 220. Troplong, *Idem*, 482.

primit-o de la A, am vândut-o lui C, față cu B, fidej-sorul, datoria este stênsă : față însă cu C, ea nu este stênsă, și el va trebui să mi plătească suma de 5000 de lei (art. 1401), după cum și eu voi trebui să'i plătesc su-ma ce aș fi datorit lui A ¹⁾.

Regulele de drept internațional aplicabile la confuziune.

Regulele pe care le am semnalat în privința compen-sației, sunt aplicabile și confuziunii ²⁾.

SECȚIUNEA VI.

Despre pierderea lucrului datorit și despre diferitele cazuri în care îndeplinirea obligației este imposibilă ³⁾.

Art. 1156.—Când obiectul obligațiunii este un corp cert și determinat, de pere, de se scoate din comerț, sau se perde astfel în cât absolut să nu se știe de existența lui, obligațiunea este stênsă, dacă lucrul a perit sau s'a pierdut fără greșala de-

¹⁾ Cpr. Thiry, III, 89, *in fine*. Mourlon, II, 1466. Pand. fr., I, 6192. Demante, V, 255 bis III. Aubry et Rau, IV, § 359 ter, p. 448, t. și nota 7.—Veți însă Laurent, XVIII, 507. Marcadé, IV, 861.

²⁾ Cpr. Despagnet, *op. cit.*, 316, p. 618. Veți și *suprà*, p. 801.

³⁾ Rubrica Codului francez și același italian este intitulată: Despre pierderea lucrului datorit (*De la perte de la chose due; della perdita della cosa dovuta*), însă Marcadé (IV, 661 și 862), găsiind această rubrică incompletă și dîcînd, cu drept cuvînt, că legiuitorul ar fi trebuit să vorbească în termeni generali *de ori ce eveniment care face cu neputință executarea obligațiunii*, legiuitorul nostru a admis în totul acest mod de a vedea și a complectat rubrica de față după formula dată de acest autor. Cpr. și Mourlon, II, 1480, *in fine*. Așa dar, legiuitorul nostru a copiat une ori până și rubricile formulate de Marcadé. Am avut deci dreptate cînd am dîs că interpretul și judecătorul nu trebuie să neglige nici o dată de a consulta pe acest autor, care, în multe materii, dar mai cu samă în cea a obligațiilor, a fost călăuzul obicinuit al redactorilor Codului nostru. Marcadé, n'am putea s'o dîcem prea mult, este deci pentru Codul nostru ceea ce Pothier este pentru Codul francez, Glück, pentru Codul austriac și Windscheid, pentru noul Cod german. Veți prefața în limba franceză ce am scris la Cartea amicului nostru C. N. Buzdugan: *Du mariage des Roumains à l'étranger et des étrangers en Roumanie* (Bucarest, 1900), p. 25 urm. Atât prefața noastră cât și mai cu samă lucrarea D-lui Buzdugan au fost aspru criticate de Dl. A. N. Juvara. (Veți *Noua Revistă română* din 1 și 15 iulie 1900, No. 13 și 14). Vom răspunde acestui tîner, care n'a produs încă absolut nimic și care caută a descuraja pe acei care

ditorului, și înainte de a fi pus în întârziere. (Art. 1032, 1044, § 2, 1074, 1079, 1102, 1479, 1601 C. C.).

Chiar când debitorul este pus în întârziere, dacă nu a luat asuprași casurile fortuite, obligațiunea se stânge, în caz când lucrul ar fi perit și la creditor, dacă i s'ar fi dat. (Art. 995, 1460 C. C.).

Debitorul este ținut de a proba casurile fortuite ce alege (Art. 1169 C. C.).

Ori în ce chip ar peri sau s'ar perde lucrul furat, perderea sa nu liberă pe cel ce l'a sustras de a face restituțiunea prețului. (Art. 1909 C. C. Art. 306 urm. C. pen.).

Obligațiunea se stânge tot-deauna când prin un eveniment oare care, ce nu se poate imputa debitorului, se face imposibilă îndeplinirea acestei obligațiuni ¹⁾. (Art. 927, 998, 1018, 1082, 1091, 1311, 1435, 1475 C. C. Art. 1302 C. fr.).

Pentru ca modul de stângere a obligației prevăzut de art. 1156 să fie aplicabil, trebuie neaparat ca lucrul datorit să fi perit în totul, *de istov*, după cum se exprimă art. 1902 din Codul Calimach (1447 C. austriac) ²⁾, fiind că numai atunci obiectul obligației nu și mai are ființă și executarea ei devine cu neputință: *Impossibilium nulla est obligatio* ³⁾.

Perirea totală a lucrului datorit. Art. 1156.

muncesc, că este mai lesne de a critica de cât de a produce o lucrare, fie ea cât de mediocră. *La critique est aisée et l'art est difficile!*

¹⁾ Acest ultim paragraf nu și are ființă nici în Codul francez, nici în acel italian. El este adaos de legiuitorul nostru după Marcadé. Veți nota precedentă. Cpr. în acelaș sens, art. 275 Cod. german; 145, § 1 Cod. federal al obligațiilor; art. 1184 Cod. spaniol; art. 1447 C. austriac (corespunzător cu art. 1902 Cod. Calimach), etc. Cpr. și L. 140, § 2, *ab initio*, Dig., *De verb. obligationibus*, 45, 1 și Instit., § 2, III, 19.

Dreptul străin.

²⁾ Este însă de observat că, după principiile Codului Calimach și celui austriac, perirea lucrului nu aduce numai stângerea obligației din partea debitorului, ci a contractului întreg, *desleagă toată îndatorirea*, forța majoră făcând să dispară atât obligația creditorului cât și cea a debitorului. Cu alte cuvinte, în caz de pierdere sau perire totală a lucrului datorit, debitorul scapă de obligația de a restitui lucrul, ear creditorul de cea de a plăti prețul. Dacă creditorul a apucat însă a presta echivalentul lucrului perit, el este în drept să'l ceară înapoi de la debitor; acest din urmă se consideră însă ca un stăpânitor de bună credință. Cpr. Alex. Degré, *Dreptul* din 1886, No. 42. Veți t. V a lucr. noastre, p. 188, text și notele 2 și 3. Veți și *infra*, p. 823.—În cât privește Codul german, veți art. 275, 282, 287, 292, 989.

Deosebire între Codul Calimach și Codul actual.

³⁾ L. 185, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Un alt adaos dăce: *Debitor speciei sau rei certae, rei interitu liberatur*.

Perirea parțială a lucrului. Art. 1102.

De câte ori, deci, perirea a fost numai parțială, nu se va mai aplica art. 1156, ci art. 1102, după care debitorul unui corp cert și determinat este liberat prin trădarea lui în starea în care se găsește la predare, dacă deteriorările nu i sunt imputabile¹⁾. Judecătorii fondului vor aprecia în suveranitatea lor dacă perderea este totală sau parțială²⁾.

Perirea parțială a lucrului nu aduce deci de cât o stângere parțială a obligației, și creditorul poate să ceară ceea ce a mai ramas din lucrul perit numai în parte. Astfel, pentru a lua exemplul pe care îl da Pothier (II, 660, 669), dacă sunt creditorul unei turme de oi sau a unui cârd de boi, și n'a mai ramas de cât un singur animal, celelalte fiind moarte prin caz fortuit; sau dacă sunt creditorul unui imobil care a fost distrus prin foc, datoria va subsista în privința animalului ramas în viață sau în privința materialelor imobilului și a locului pe care el era clădit. Este adevărat că jurisconsultii romani, considerând moartea ca o stângere totală a obligației, voeau ca debitorul animalului perit să nu mai restituie pelea lui³⁾, însă Pothier observă cu drept cuvânt că această subtilitate numai convine dreptului modern și că, astăzi, creditorul animalului perit are drept la pelea lui în baza principului: „*Meum est, quod ex re mea superest, cujus vindicandi jus habeo*“⁴⁾.

Imprejurările care pot să aducă perirea totală a lucrului.

Perderea totală a lucrului poate să rezulte din împrejurarea că acest lucru a încetat fizicament sau legalmente de a mai putea face obiectul unei obligațiuni... *si incidit obligatio in eum casum a quo incipere non potest* (L. 140, § 2, Dig., 45, 1, De verb. oblig.). De aceea, art.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 513. Demolombe, XXVIII, 755. Pand. fr., I, 6205. T. Huc, VIII, 108. G. Giorgi, VIII, 126. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 733, No. 646.

²⁾ C. Limoges, 5 Ianuar 1887, decizie citată de T. Huc (*loco cit.*) și în Pand. fr., I, 6212.

³⁾ „*Mortuo bove, qui legatus est, neque corium, neque caro debetur*“ L. 49, Pr., Dig., 31, De legatis, II. Vezi și L. 2, Dig., 33, 8, De peculio legato.

⁴⁾ L. 49, § 1, Dig., 6, 1, De rei vindicatione. Cpr. Laurent, XVIII, 513. Demante, V, 260 bis I. Demolombe, XXVIII, 756. Marcadé, IV, 867. Pand. fr., I, 6207. M. Planiol, *op. cit.* II, 656. Art. 565 de Ante-proiectul Codului japonez este formal în această privință.

1156, § 1 nu vorbește numai de perirea lucrului ¹⁾, dar încă de scoaterea lui din comerț ²⁾ și de pierderea lui astfel în cât absolut să nu se mai știe de existența lui ³⁾.

Dacă lucrul consacrat uzului public reîntră earăși în co-^{Regăsirea lu-}merciu prin o împrejurare oare care, sau dacă lucrul per-^{crului pierdut.}dut se regăsește mai târziu, obligația va renaște și debitorul va trebui să-l restituiească creditorului. În cazul întâi însă, creditorul nu va avea drept la lucru, dacă el a primit despăgubirea ce-i acordă legea de expropiare ⁴⁾.

Dacă lucrul care făcea obiectul obligației n'a perit, ^{Amestecarea} nici s'a pierdut, ci a fost numai amestecat cu altele de că-^{lucrul datorit}tră debitor, sau de o a treia persoană, sau dacă el nu ^{cu alte} poate fi separat cu ușurință, sau a servit la facerea unei noi ^{lucruri.}specii, atunci se vor aplica principiile de la adjuncțiune, (art. 504—507), specificațiune (art. 508, 510), sau amestecare ori confuziune (art. 511 urm) ⁵⁾.

După art. 1156, perirea sau pierderea lucrului nu li-^{Casul în care}berează pe debitor de cât atunci când obligația are de o-^{oblig. are de}biect un corp cert și determinat, de ex.: cutare cal, cu-^{obiect un lu-}tare casă, etc. De câte ori este vorba de un lucru nedeter-^{crul nedeter-}minat *in ipso individuo*, nu poate să fie vorba de stângerea obligației prin perirea sau distrugerea aceluia lucru, pentru că lucrurile nedeterminate nu pot să peară; de aceea, atât art. 1102 cât și art. 1156 presupun că obligația are de obiect un corp cert și determinat. Astfel, dacă obiectul obligației este o sumă de bani sau o cantitate de produse, aceste lucruri determinându-se numai la predarea lor, când sunt numărate, cântărite sau măsurate, obligația

1) *Perirea lucrului*; de ex: animalul datorit a murit.

2) *Scoaterea lucrului din comerț*; de ex: lucrul datorit a fost expropriat pentru cauză de utilitate publică (vezi L. din 9 Fevr. 1900, care modifică legea din 20 oct. 1864). Monit. of. No. 251 (1900). Cpr. M. Planiol, *op. cit.*, II, 648.

3) *Pierderea lucrului*; de ex.: lucrul a fost răpit de la debitor prin violență de niște furi. Cpr. Pothier, II, 656. Mourlon, II, 1467.

4) Toullier D., IV, partea I, 477. Pand. fr., I, 6209.—La Romani, chestiunea era controversată în caz de stângerea obligației prin consacarea lucrului unui uz public. Cpr. Vinnius, asupra § 2, *Instit.*, 3, 19, *De inutilibus stipulationibus*, No. 10.

5) Cpr. Duranton, XII, 507. Pand. fr., I, 6210. Larombière, IV, art. 1302, No. 8. Vezi t. II, a lucr. noastre, p. 528 urm.

nu se poate stînge prin pierderea lucrului, pentru că *genus aut quantitas non perit* ¹⁾, și asemenea lucruri pot fi înlocuite prin altele. Pentru ca o obligație avînd de obiect un lucru de gen (*obligatio in genere*) să nu poată fi executată, trebuie să presupunem dispariția întregului gen, ceea ce se va întîmpla foarte rar; cum ar fi, de exemplu, când cutare lucruri au fost scoase din comerț, în interesul siguranței publice, sau lovite de un monopol ²⁾.

Casul în care oblig. are de obiect un gen limitat.

Soluția de mai sus se aplică însă numai la obligațiile care ar avea de obiect un gen nelimitat (*genus illimitatum*), nu însă și la acele care ar avea de obiect un *genus limitatum*. Astfel, dacă m'am obligat ați da unul din vasele de vin ce am în pivnița mea, sau unul din caii ce am în grajdii ... *unum de certis*, obligația mea va fi stînsă, dacă toate vasele sau toți caii au perit prin caz fortuit (art. 1032, 1033) ³⁾. „*Si certos nummos, putū qui in arca sint, stipulatus sim, et hi sine culpa promissoris perierint, nihil nobis debetur*“ ⁴⁾.

Oblig. de a face sau de a nu face.

Din împrejurarea că art. 1156 se referă la obligațiile care au de obiect un corp cert și determinat, n'ar trebui să credem, așa precum pe nedrept se susține de unii ⁵⁾, că el nu se aplică de cât la obligațiile de a da,

¹⁾ Veși t. V, p. 187. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1876, p. 306, ultimul considerent.

²⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, p. 724, No. 635. Baudry, II, 1139. Pand. fr., I, 6214. Demolombe, XXVIII, 753. Mourlon, II, 1480, nota 2. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 359, nota 1. M. Planiol, *op. cit.*, II, 648.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 659. Baudry, II, 1139. Laurent, XVIII, 515. Arntz, III, 257. Pand. fr., I, 6215. Demolombe, XXVIII, 754. Demante, V, 256 bis II. Larombière, III, art. 1302, No. 5. Aubry et Rau, IV, § 331, *in fine*, p. 245. Massé-Vergé, III, § 576, p. 464, nota 1. — În cazul de mai sus însă, obligația nu se va stînge, dacă arătarea lucrurilor prevădute în obligație nu este limitativă, ci numai demonstrativă, ceea ce este o chestie de interpretare a termenilor convențiunei. Veși autorii *suprà* citați.

⁴⁾ L. 37, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*.

⁵⁾ Demolombe, XXVIII, 747 urm. — Veși însă, în sens contrar, Pand. fr., I, 6201. Baudry, II, 1138. Mourlon, II, 1480. Marcadé, IV, 869. Laurent, XVIII, 509. Demante, V, 256 bis I. Larombière, IV, art. 1302, No. 16. Aubry et Rau, IV, § 331, p. 243, t. și n. 3. F. Herman, III, art. 1302, No. 1. Giorgio Giorgi, VIII, 131. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 725, No. 636. Marcel Planiol, *op. cit.*, II, 648, *in fine*.

ear nu și la acele de a face sau de a nu face ¹⁾, căci și în aceste din urmă obligațiuni, debitorul poate fi pus în imposibilitate de ași îndeplini obligația sa prin un caz fortuit ce nu'i este imputabil; de ex.: m'am obligat ați face un tablou și întâmplarea a făcut că am devenit orb sau am pierdut mânele; se înțelege că, în asemenea caz, obligația mea este stensă și că nuți voi datori nici daune, nici voi fi obligat a face ca alt pictor săți lucreze tabloul: *Impossibilem nulla est obligatio*. Obligația mea va fi de asemenea stensă, în ipoteza de mai sus, dacă m'am sevêrsit din viață, fiind că asemenea obligație nu este de natură a fi executată de moștenitorii mei ²⁾.

La noi, nici nu poate fi o discuțiune serioasă în această privință, pentru că, în ultimul § al art. 1156, care nu există în Codul francez, se prevede anume, fără nici o deosebire, că obligația este stensă de câte ori îndeplinirea ei devine cu neputință din o cauză ce nu poate fi imputată debitorului.

Principiul înscris în art. 1156 se aplică și la contractele aleatorii ³⁾. Contracte aleatorii.

Pentru ca perirea sau perderea lucrului determinat, care face obiectul obligației, să atragă liberarea debitorului, trebuie, după art. 1156, ca ea să fi avut loc fără cul-

Lipsa de culpă din partea debitorului.

1) *Exemplu de o obligație în care cineva a fost, prin caz fortuit, silit a face ceea ce se obligase a nu face*: Având dreptul de a scoate apă de pe fondul D-tale (art. 623, lit. b C. Calimach, 477 C. austriac), mă oblig de a nu usa de acest drept un timp determinat, și sunt pus în poziție prin un incendiu de a mi calca obligația; *alt exemplu*: având dreptul de a trece pe fondul D-tale (dritul poticeii, a cărării sau a drumului prin loc străin, după cum se exprimă art. 623, lit. a din C. Calimach), mă oblig a nu exercita acest drept un timp oare care, și sunt silit de a trece pe fondul D-tale din cauza unei inundații sau altei cauze de forță majoră, etc. În toate aceste casuri și în altele de asemenea natură, principiul liberațiunii debitorului prin imposibilitatea de a se abține, se aplică deci nu numai la obligațiile de a face, dar și la acele de a nu face. De aceea, art. 561, § 2 din Ante-proiectul Codului japonez, este formal în această privință. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 725, 726, No. 637.

2) Cpr. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon*, II, p. 552.

3) Cpr. Pand. fr., I, 6204. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., VIII, 130. Larombière, IV, art. 1302, No. 18.

pa debitorului, adecă prin caz fortuit ¹⁾, și chiar fără *sap-tul lui* (art. 1082, 1102) ²⁾.

Casul fortuit care a adus perirea lu-crului nu tre-bue să fie consecința culpei debi-torului. Mai mult încă, cazul fortuit care a adus perirea lu-crului datorit, nu trebuie să fie consecința culpei sau negli-genței debitorului, precum ar fi, de exemplu, în cazul în care lucrul datorit ar fi fost furat, pentru că debitorul ar fi neglijat de a-l pune în loc sigur, căci, în asemenea caz, debitorul va despăgubi pe creditor conform dreptului co-mun (art. 998, 999) ³⁾.

Luarea casu-lui fortuit a-supra debi-torului. Debitorul va fi de asemenea responsabil și va despă-gubi pe creditor de câte ori el ar fi luat casurile fortuite asupra lui, asemenea convențiune fiind validă (art. 969, 1156, § 2, 1460) ⁴⁾.

¹⁾ Veți asupra casului fortuit sau forței majore, *suprà*, p. 347 urm. și tabla analitică a vol. V, v^o *Caz fortuit*.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 661. Pand. fr., I, 6217. Baudry, II, 1140. Demolombe, XXVIII, 762. Laurent, XVIII, 519. Demante, V, 256 bis III. T. Huc, VIII, 180. Acolas, II, p. 916. Marcadé, IV, 863. M. Planiol, *op. cit.*, II, 650. Veți și *suprà*, p. 345, 346, 512, 513. Veți și t. V, p. 192, 2^o.

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 180. Baudry, II, 884, 1140. Veți t. V, p. 192, 330, 417, 418 și t. VI, p. 347, nota 5; p. 355, etc.

⁴⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 776, 776 bis. Pand. fr., I, 6234. Baudry, II, 884, 1140. T. Huc, VIII, 180. Thiry, III, 90. Planiol, II, 654. Veți și *suprà*, p. 356. Debitorul poate lua asupra și nu numai o specie de casuri fortuite (L. 13, § 5, Dig., *Locati conducti*, 19, 2), dar încă toate casurile fortuite în genere (L. 6, Cod., *De pigneratitia actione*, 4, 24), chiar și acele extraordinare și neprevădute (art. 1461). Cpr. Cas. rom. Bulet. 1895, p. 876 și *Curierul judiciar* No. 27 din 1895. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 464.—In ori ce caz, ase-menea clausă constituind o derogare de la dreptul comun, trebuie să resulte din convenția *expresă* a părților (art. 1460), *din o clausă particulară a contractului*, după cum dice Pothier (II, 668). Cpr. Demolombe, XXVIII, 776 bis. Lau-rent, XVIII, 516. Pand. fr., I, 6236. Veți și *suprà*, p. 356, nota 2. Clauza prin care debitorul iea asupra și casurile fortuite are în genere un caracter comutatif, debitorul primind mai tot-deauna ceva în schimbul riscurilor ce iea asu-pră și. Dacă însă debitorul nu trage absolut nici un folos din această clausă, precum ar fi, de exemplu, în cazul în care depositarul ar fi luat asupra și casurile fortuite față de deponat, o asemenea clausă ar constitui o convenție cu titlu gratuit, căreia prin urmare se vor aplica toate regu-lele de fond privitoare la liberalități. Cpr. Pothier, II, 668. T. Huc, VIII, 180. Laurent, XVIII, 516. Demolombe, XXVIII, 779. Demante, V, 257 bis. Pand. fr., I, 6235.

Debitorul care se va pretinde liberat prin perderea corpului cert și determinat ce făcea obiectul obligațiunei, va trebui, ca ori ce reclamant, să-și dovedească reclamațiunea sa (art. 1169), adică să stabilească nu numai faptul material a perirei sau pierderii lucrului, ci distrugerea lui prin caz fortuit sau forță majoră (art. 1082, 1169, 1434, § 1, 1435, 1475 C. C., 425 C. com.)¹⁾.

Dacă creditorul pretinde că, cu tot cazul fortuit, debitorul trebuie să fie responsabil, pentru că a comis o culpă, el este acela care va trebui să dovedească culpa ce aleagă: *Reus in excipiendo fit actor*²⁾.

Intr'un caz și în altul, dovada va putea fi făcută atât prin marturi cât și prin presumpțiuni, fiind vorba de o chestie de fapt³⁾.

Art. 1156 mai cere încă, pentru ca pierderea lucrului datorit să atragă liberarea debitorului, ca ea să se fi întâmplat înaintea punerii sale în întârziere, fiind că, după cum am spus-o de mai multe ori⁴⁾, faptul de a nu se conforma punerii în întârziere este o culpă din partea lui (art. 1044, § 2, 1074, § 2, 1102, 1156, 1479, 1601, etc.). *Qui in mora est culpa non vacat*. Legea presupune, în adevăr, că dacă lucrul ar fi fost predat debitorului la timpul convenit, el n'ar fi perit la dânsul.

Punerea în întârziere implică, deci, că pierderea lucrului se datorește culpei debitorului, ceea ce îl face responsabil⁵⁾.

Cu toate acestea, chiar în asemenea caz, debitorul nu va suferi consecințele pierderii lucrului prin caz fortuit;

Mourlon, II, 1477, nota 1. Acest din urmă autor dice că asemenea clausă este supusă nu numai regulilor de fond, dar și acelor de formă privitoare la liberalități.

- 1) Cpr. Pothier, II, 656. T. Huc, VIII, 183. Pand. fr., I, 6218. Laurent, XVIII, 520. Cas. belg. Sirey, 92. 4. 31. Cpr. art. 1730 C. Calimach (1298 C. austriac); art. 282 Cod. german.
- 2) Cpr. Pothier, II, 656. Arntz, III, 62. Thiry, III, 90. Marcadé, IV, 863. Laurent, XVIII, 520. Demante, V, 258 bis. M. Planiol, II, 651.
- 3) Cpr. Cas. rom. S-a II, *Dreptul* din 1898, No. 44 și Bulet. anul 1898, p. 814. Veți și *suprà*, p. 356, text și nota 5.
- 4) Veți *suprà*, p. 150, t. și nota 3; p. 183 și 355, nota 4; p. 492 și 513. Veți și t. V, p. 193, nota 2.
- 5) Cpr. Pand. fr., I, 6230. Laurent, XVIII, 522. Demolombe, XXVIII, 772. Duranton, XII, 501. Larombière, IV, art. 1302, No. 10. Baudry, II, 886, 1140. T. Huc, VIII, 182. Thiry, III, 90. Cpr. L. 82, § 1, Dig., *De verb. oblig.*, 45, 1.

de câte ori va putea dovedi că lucrul ar fi perit și la creditor, dacă i s'ar fi dat (art. 995, § 1 și 1156, § 2). Această soluție se întemeiază pe echitate ¹⁾.

Chestiunea de a se ști dacă lucrul ar fi perit și la creditor este o chestie de fapt, care se va decide după împrejurări de judecătorii fondului. Ori ce dovadă și chiar simplele presunțiuni sunt admisibile în această privință ²⁾.

Art. 1156 presupune numai un singur debitor; însă se poate întâmpla ca să fie mai mulți codebitori solidari (art. 1039 urm.). În acest caz, pierderea întâmplată prin culpa sau în urma întârzierii unuia din ei, nu liberează pe ceilalți (art. 1044). Culpa unuia din debitori solidari este deci opozabilă codebitorilor sei (art. 1044) ³⁾. *Alterius factum alteri quoque nocet* (L. 18, Dig., 45, 2, *De duobus reis*).

Casul în care lucrul perit era datorit de mai mulți debitori solidari.

Casul în care lucrul a perit prin culpa unuia din debitori nesolidari.

Dacă lucrul a perit prin culpa sau faptul unuia din debitorii *nesolidari*, ceilalți sunt liberați, fiind că faptul sau culpa unuia din ei este un caz fortuit în privința celorlalți ⁴⁾.

Oblig. indivisibile.

Această soluție este admisibilă chiar în privința obligațiilor indivisibile. Prin urmare, de câte ori lucrul care făcea obiectul acestei obligațiuni a perit prin culpa unuia din debitori, obligația nu se perpetuă de cât în privința debitorului culpabil, ceilalți fiind cu deservire liberați ⁵⁾.

Liberarea fidejursorului.

Pierderea fortuită a lucrului datorit liberează pe fidejursor, pentru că ea liberează pe debitorul principal ⁶⁾; pierderea întâmplată din culpa debitorului principal nu li-

¹⁾ Cpr. L. 14, § 1, Dig., 16, 3, *Depositum, vel contra*; L. 12, § 4, Dig., *Ad exhibendum*, 10, 4; L. 47, § 6, Dig., XXX, *De legatis*, I; L. 15, § 3, Dig., *De rei vindicatione*, 6, 1. Vezi și Pothier, II, 664.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 182. Pand. fr. I, 6232. Laurent, XVIII, 522. Demolombe, XXVIII, 774. Larombière, IV, art. 1302, No. 11. M. Planiol, II, 652.

³⁾ Cpr. Pothier, II, 667. Mourlon, II, 1473. Laurent, XVIII, 521. T. Huc, VIII, 181. Pand. fr., I, 6226. Vezi și *suprà*, p. 183 și 254, 4^o.

⁴⁾ Pothier, *loco cit.* T. Huc, VIII, 181. Pand. fr., I, 6227. Laurent, XVIII, 521. Duranton, XII, 511. Cpr. L. 48, § 1, Dig., 30, *De legatis*, I.

⁵⁾ Mourlon, II, 1300 și 1472. Pand. fr., I, 641 și 6228. Baudry, II, 1002. Thiry, III, 34. T. Huc, VII, 365, p. 486. Vezi și *suprà*, p. 254, 255.

⁶⁾ Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 1163.

berează însă pe fidejutor, pentru că acel care garantează pe debitorul unui corp cert și determinat, garantează și obligațiile secundare care derivă din obligația principală ce incumbă debitorului, obligându-se a pastra lucrul până la tradiția lui, sub pedeapsă de daune-interese (art. 1074, 1657) ¹⁾.

De câte ori însă lucrul datorit a perit prin faptul fidejutorului, debitorul principal este cu desevășire liberat, și creditorul nu are acțiune de cât în contra fidejutorului, căci dacă fidejutorul se obligă pentru debitor, debitorul nu se obligă pentru fidejutor, și în privința debitorului, faptul fidejutorului este faptul unui al treilea, adică un caz fortuit ²⁾.

Aceeași soluție este admisibilă de câte ori fidejutorul este solidar, afară de cazul când un asemenea fidejutor ar fi considerat ca un debitor solidar ³⁾.

În fine, ultima condiție cerută pentru ca pierderea corpului cert și determinat să atragă liberarea debitorului, este ca acesta să nu fie debitor al lucrului în virtutea unui furt. Ultimul paragraf al art. 1156 prevede, în această privință, că ori în ce chip ar peri sau s'ar perde lucrul furat, pierderea sa nu liberează pe cel ce l'a sustras de a restitui prețul. Motivul acestei dispozițiuni riguroase, edictată *odio furum*, este că furul având o posesiune de rea credință, este tot-deauna în întârziere: *Semper fur moram facere videtur* ⁴⁾. Este deci de prisos de a'l mai pune în întârziere prin o somație sau alte acte equipolente, delictul comis de dânsul obligându'l a restitui imediat lucrul sustras.

Această dispoziție fiind excepțională, nu poate fi în-
tinsă la casurile de înșălăciune sau de abus de încredere ⁵⁾.

Art. 1156, §
ultim.
Dispoziție
relativă la
fur.

Înșălăciune,
abus de în-
credere.

¹⁾ Pothier, II, 665. Baudry et Wahl, *op. și loco cit.* Pand. fr., I, 6229. T. Huc, VIII, 181. Mourlon, II, 1474. Laurent, XVIII, 521. Cpr. L. 95, § 1, Dig., 46, 3, *De solutionibus*.

²⁾ Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1164. Pand. fr., I, 6229. Mourlon, II, 1475. T. Huc, VIII, 181.

³⁾ Cpr. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1164.

⁴⁾ L. 8, § 1, *in fine* și L. 20, Dig., 13, 1, *De conditione furtiva*. Vezi și *suprà*, p. 355 t. și nota 5.

⁵⁾ T. Huc, VIII, 184. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6244. Demolombe, XXVIII, 784 bis. Larombière, IV, art. 1302, No. 14. G. Giorgi, VIII, 136.—Art. 562 din Ante-proiectul Cod. japonez prevede că acel care este obligat la restituirea lucrului al-

Casul în care
furul poate fi
scutit de res-
pundere.
Controversă

Furul, în mâna căruia lucrul furat ar fi perit prin caz fortuit, n'ar putea să se scutească de răspundere dovădind că lucrul ar fi perit și la proprietar, dacă n'ar fi fost furat, căci prin comiterea furtului care'l face debitor, el s'a supus de bună voe condiției celei mai riguroase pe care poate s'o iee asupra lui acel care contractează obligația de a restitui un lucru, luând casurile fortuite asupra și și renunțând la ori ce posibilitate de a putea fi descarcat de răspundere ¹⁾).

Atât autorul furtului cât și moștenitorii lui ²⁾ vor restitui deci, în ori ce caz, valoarea ce lucrul furat avea în momentul comiterii furtului, dacă el a perit la fur în urma viciului de care era atins, pe când se afla încă în mânele proprietarului. Dacă însă lucrul furat a dobândit o valoare mai mare în mânele aceluia care 'l sustrăsese, furul fiind obligat a'l restitui cu toate îmbunătățirile sale, de aici rezultă că prețul ce se va restitui va fi acel ce lucrul avea în momentul perirei sale, pentru că altfel proprietarul ar primi mai puțin de cât valoarea lucrului său ³⁾).

tuia în baza unui delict, este tot-deauna de drept pus în întârziere.

- ¹⁾ Pothier, II, 664, *in fine*. T. Huc, VIII, 184. Baudry, II, 1143. Thiry, III, 90. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 729, No. 642. F. Herman, III, art. 1302, No. 31. Laurent, XVIII, 523. Mourlon, II, 1478. Demante, V, 259 bis. Pand. fr., I, 6240, 6241. Demolombe, XXVIII, 782. Larombière, IV, art. 1302, No. 14. Marcadé, IV, 866. Acollas, II, p. 916. Toullier D., IV, partea I, 468. Massé-Vergé, III, § 576, p. 465, text și nota 9. G. Giorgi, VIII, 135. M. Planiol, II, 653. Cpr. L. 19, Dig., 43, 16, *De vi et de vi armata*; L. 2, Cod., 4, 8, *De conditione furtiva*.—*Contrà*. Duranton, XII, 506. Aubry et Rau, IV, § 331, p. 244, t. și nota 6.
- ²⁾ Demolombe, XXVIII, 784. Larombière, IV, art. 1302, No. 14. Pand. fr., I, 6244. Massé-Vergé, III, § 576, p. 465, nota 9.—*Contrà*. Toullier D. IV, partea I, 468. După acest din urmă autor, obligația restituirii n'ar fi aplicabilă de cât însuș furului, nu însă și moștenitorilor săi. Această din urmă părere este însă inadmisibilă, pentru că fiind vorba, în specie, de o răspundere bănească și civilă, asemenea obligație trece la moștenitorii defunctului, ca ori ce obligație în genere.
- ³⁾ Cpr. Pand. fr., I, 6245. Duranton, XII, 506. Massé-Vergé, III, § 576, p. 465, nota 9, *in fine*.

Care este efectul pierderii sau perirei totale a lucrului datorit? Efectele pierderii lucrului datorit. Contract unilateral.

De câte ori condițiile mai sus expuse sunt îndeplinite, obligațiunea este stînsă. Această regulă nu suferă nici o dificultate de câte ori obligația debitorului derivă din un contract unilateral, cum ar fi un împrumut, un deposit, etc. Deci, dacă lucrul împrumutat sau depus a perit prin caz fortuit în mâna comodatarului sau depositarului, obligația de restituire care le incumbă este stînsă, și ei vor putea cere de la comodant sau deponent cheltuețele făcute pentru conservare până la pierirea lui ¹⁾.

Dacă obligația debitorului derivă din un contract sinalgmatic, el este de asemenea liberat, însă cealaltă parte trebuie să-și îndeplinească obligația sa, pentru că pierderea lucrului datorit nu aduce desființarea contractului, ca în Codul Calimach (art. 1902, corespunzător cu art. 1447 din Codul austriac ²⁾), ci numai stîngerea obligațiunei debitorului. Această soluție nu rezultă numai din art. 1156, dar încă din art. 971, partea finală și 1074, § 2, după care riscurile sunt în sarcina creditorului: *Res perit creditori* ³⁾. Contract sinalgmatic.

Această soluție se aplică numai la obligațiile de a da, nu însă și la acele de a face, căci în aceste din urmă, debitorul care se găsește în imposibilitate de a-și putea aduce obligația la îndeplinire, este numai liberat prin cazul fortuit, fără însă a putea cere de la cealaltă parte ceea ce ea îi promisese ca echivalent a obligațiunei sale. Motivul acestei deosebiri între ambele obligațiuni este următorul: În obligația de a da, debitorul și-a îndeplinit obligația sa, dând lucrului îngrijirea unui bun părinte de familie (art. 1080); de aceea, el poate să ceară îndeplinirea obligației creditorului, de și acest din urmă nu primește nimic în schimb, din cauza forței majore, care a adus pierirea lucrului ⁴⁾; pe când acelaș lucru nu se poate dice în privința obligațiilor de a face: debitorul, în ase-

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXVIII, 792. Pand. fr., I, 6246.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 813, nota 2.

³⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 508. Pand. fr., I, 6247. Demante, V, 260 bis IV. Larombière, III, art. 1302, No. 15. Demolombe, XXVIII, 793, 794. G. Giorgi, VIII, 138. Marcadé, IV, 870.

⁴⁾ Veđi t. V, p. 191.

menea caz, nefăcând ceea ce se obligase a face, nuși a îndeplinit obligația și, deci, nu poate să oblige nici pe creditor ași îndeplini pe a sa; contractul rămâne deci neexecutat pe de o parte și de alta ¹⁾.

Eliminarea
art. 1303 din
Cod. francez.

Art. 1303 din Codul fr. impune debitorului astfel liberat prin pierderea lucrului datorit, obligațiunea de a ceda creditorului acțiunile în despăgubire ce el ar putea să aibă relativ la acest lucru. Acest text, care este o reminiscență a dreptului vechi, în care proprietatea nu se strămuta de cât prin efectul tradiției, și care este copiat din Pothier (II, 670), a fost cu drept cuvânt eliminat de legiuitorul nostru, pentru că proprietatea lucrului perit sau pierdut fiind astăzi transferată creditorului prin efectul consimțământului (art. 971, 1295), acțiunile care pot să isvorească din pierderea lucrului îi aparțin lui, ear nu debitorului; prin urmare, acest din urmă n'are nevoie de a le ceda, și nici n'ar putea chiar să-i le cedeze.

Art. 1299 C.
italian.

Tot inutilă, de și mai corectă, este și dispoziția Codului italian (art. 1299), care dă drepturile și acțiunile relative la lucrul perit, scos din comerț sau pierdut fără culpa debitorului, trec la creditor, *passano al suo creditore*, căci, încă o dată, aceste drepturi și acțiuni aparțin creditorului în virtutea contractului. Cu toate acestea, Dl. Degré regretă că Codul nostru n'a reproduș această dispoziție a Codului italian ²⁾. Este un singur caz în care textul de mai sus ar putea să aibă utilitate, și anume acela în care părțile, prin derogare de la art. 971 și 1295, ar fi convenit ca proprietatea să nu fie strămutată de îndată prin efectul consimțământului ³⁾, ceea ce se poate

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 509. Pand. fr., I, 6248. Demante, V, 260 bis IV. Marcadé, IV, 870. Larombière, IV, art. 1302, No. 17.

²⁾ Veți *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 327. Veți și T. Huc, VIII, 185, 186, care se încearcă a da o aplicare practică textului francez (art. 1303), eliminat de legiuitorul nostru. Marcadé (IV, 867), dă însă că acest text este un non-sens și că el a fost din inadvertență copiat din Pothier. Veți și Acollas, III, p. 917. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 734, No. 646. Marcel Planiol, *op. cit.*, II, 655.

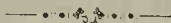
³⁾ Veți t. V a lucrării noastre, p. 166, 167 și p. 192. Cpr. C. Iași. *Dreptul* No. 13 din 1888, consid. de la p. 101. Berriat St. Prix, II, 4219, 4^o, 4956.

și ceea ce Codul portughez din 1867 permite prin o anumite dispoziție (art. 715)¹⁾.

Regulele de drept internațional aplicabile la pierderea lucrului datorit.

Această cauză de stângere a obligațiilor nu poate da loc la conflicte de drept internațional, ea fiind admisă pre-tututindene, de oare ce nimene nu poate fi silit a face ceea ce este cu neputință: *A l'impossible nul n'est tenu; Impossibilium nulla est obligatio* (L. 185, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Cât pentru întinderea responsabilității care incumbă debitorului din cauza culpei ce a adus pierderea lucrului datorit, sau din cauza casurilor fortuite întâmplare în urma punerii sale în întârziere, ea atârână de legea care cărmu-ește însuș contractul²⁾.



¹⁾ Veți t. V a lucrării noastre, p. 166, 167 și 192. Cpr. C. Iași. *Dreptul* No. 13 din 1888, consid. de la p. 101. Berriat St. Prix, II, 4219, 4^o; 4956.

²⁾ Cpr. Despagnet, *op. cit.*, p. 617, 618, No. 315. P. Fiore, *Diritto internazionale privato*, No. 312.

Addenda et Corrigenda

(VOLUMUL VI)

- La p. 17, finele notei 2, a se adăoga : Veți *infră*, p. 161.
- La p. 22, finele notei 2, a se adăoga : Veți *infră*, p. 107, nota 4.
- La p. 24, finele notei 1, a se adăoga : Veți *infră*, p. 106, *ad notam*.
- La p. 25, mijlocul notei 2, după art. 1015 și 1016 C. civ. a se adăoga : Veți *infră*, p. 50, t. și n. 2.
- La p. 32, finele notei 3, în loc de : Veți și autorii citați în nota următoare, a se ceti : în nota 3, p. 33.
- La p. 33, nota 2, a se adăoga : Veți însă Laurent, XVII, 66.
- La p. 40, nota 1, după *Dreptul* din 1889, No. 79, a se adăoga : Veți și *C. judiciar* din 1900, No. 12 p. 97, nota 1.
- La p. 40, nota 1, după *Pand. Périod.* 98, 5, 16, a se adăoga : Sirey, 900, 1, 283 și *Journal Clunet*, anul 1898, p. 127.
- La p. 42, finele notei 1, a se adăoga : Veți și G. Daniełopol, *Gazeta avocaților*, anul 1897, No. 2.
- La p. 51, finele rëndului 14, a se ceti : debitorului, în loc de *debitroului*.
- La p. 53, nota 2, la finele rëndului 18, a se adăoga : Veți *Dreptul* No. 23 din 1900.
- La p. 64, nota 3, rëndul 6, a se adăoga : Veți *infră*, p. 347.
- La p. 65, finele notei de la p. precedentă, a se adăoga : p. 347 urm.
- La p. 66, nota 2, a se adăoga : Veți și t. V, p. 193, 4^o.
- La p. 80, nota 1, rëndul 8, după Demante, V, 102 bis IV, a se adăoga : și t. VII, 11 bis X.
- La p. 89, ultimul rënd al notei 3, a se adăoga : Veți p. 367.
- La p. 90, finele notei de la p. precedentă, a se adăoga după art. 1081 : p. 367.
- La p. 91, finele notei 1, a se adăoga : și p. 501, nota 2.
- La p. 91, nota 3, rëndul 3, după D. P. 58. 1. 457, a se adăoga : Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 30.
- La aceeaș pag., finele notei 3, a se adăoga : Cpr. C. București (decisie casată). *Dreptul* No. 30 din 1890.
- La p. 92, nota 2, a se ceti : *de pactis*, în loc de : *de pactis*.
- La finele acestei note, a se adăoga : Veți și *infră*, art. 1107, § 1, *in fine*, p. 615, nota 1.

La p. 92, finele notei 3, a se adăoga : Veđi *infră*, p. 301, nota 3.

La p. 106, nota de la p. precedentă, la finele rëndului 11, a se adăoga : Cpr. art. 2177 Cod. german.

La p. 107, finele notei 6, a se adăoga : și *infră*, p. 501, nota 2.

La p. 108, la finele rëndului 13, a se adăoga : Veđi *infră*, p. 503, nota 2.

La p. 108, finele notei 1, a se adăoga : Veđi p. 507, n. 1 și 2.

La p. 114, in ultima notă marginală, a se ceti : art. 1889 C. civ. in loc de C. Calimach.

La aceiaș pag., la finele notelor 3 și 4, a se adăoga : Veđi *infră*, p. 361.

La p. 120, nota 1, rëndul 7, după cuvintele : *Pand. Périod.* 98. 2. 57, a se adăoga : Trib. federal elvețian, Sirey. 91. 4. 1.

La p. 124, finele notei de la p. precedentă, după cuvintele : *Dr. comm.*, VII, 257, a se adăoga : *Pand. fr.*, I, 5772.

La p. 125, nota 1, rëndul 4, după cuvintele : *Pand. fr.*, I, 1399, 1478, a se adăoga : și 5771.

La p. 129, nota 3, rëndul 2, a se ceti : imobilului, in loc de : *imobilului*.

La p. 131, rëndul 3, a se adăoga : Veđi *infră*, p. 512.

La p. 132, nota 3, inceputul rëndului 3, după 1479, a se adăoga : și 5574.

La p. 150, nota 3, rëndul 3, după p. 183, a se adăoga : și p. 355, n. 4 ; 492, n. 4.

La p. 157, finele rëndului 13, a se adăoga : Veđi *infră*, p. 232.

La p. 158, nota 1, rëndul 11, după cuvântul comercial, a se adăoga : Cpr. Cas. rom. *Dreptul* No. 48 din 1899.

La p. 171, nota 3, după Thiry, III, 21, a se adăoga : și 75 ; după Demolombe, XXVI, 183, a se adăoga : și XXVIII, 263 ; după T. Huc, VII, 304, a se adăoga : și VIII, 107.

La p. 176, finele rëndului 13, a se adăoga : Veđi *infră*, p. 254.

La p. 185, finele notei 1, a se adăoga : p. 282.

La p. 189, nota 1, rëndul 3, in loc de art. 1838, a se ceti : art. 1038.

La p. 198, nota 3, rëndul 19, in loc de : același soluție, a se ceti : aceiaș soluție.

La aceiaș pag. și notă, patru rënduri mai la vale, in loc de *virkt*, a se ceti *wirkt*.

La p. 200, la finele rëndului 11, a se adăoga : Veđi *infră*, p. 810.

La aceiaș pag., nota 1, *in fine*, a se adăoga : Veđi *infră*, p. 809.

La p. 205, nota 1, a se adăoga : *Pand. fr.*, I, 4319.

La aceiaș pag., nota 3, după Larombière, II, art. 1214, No. 1, a se adăoga : și III, 1251, No. 48.

La p. 219, nota de la p. precedentă, rëndul 4, după D. P. 70. 2. 222, a se adăoga : Tribun. Genève. Sirey, 84, 4, 31.

- La p. 227, nota 7, după D. P. 93. 2. 175, a se adăoga : Trib. Genève. Sirey, 85, 4, 31.
- La p. 255, nota 1, a se adăoga după 183 : și 820 ; la finele notei 2, a se adăoga : și 6228. Veți și *infra*, p. 820 ; la nota 5, după Baudry, II, 1002, a se adăoga : și 1472.
- La p. 257, n. 3, a se adăoga : C. București. *Dreptul* No. 40 din 1894.
- La p. 261, nota de la p. precedentă, începutul rëndului 6, a se adăoga : Despagnet, *Dr. intern.* (1899), 262.
- La p. 263, nota de la p. precedentă, în loc de Laurent, XXV, a se ceti XXIV.
- La p. 269, nota 3, finele rëndului 6, a se adăoga : p. 384, nota 1.
- La p. 270, finele rëndului 9, a se adăoga : Veți p. 383.
- La p. 315, a treia notă marginală, în loc de : art. 251 C. german, a se ceti : art. 521.
- La p. 326, nota 2, rëndul 9, în loc de *negotiis gestis*, a se ceti : *de negotiis gestis*.
- La p. 335, n. 3, rëndul 7, după : D. P. 82. 2. 81 urm., a se adăoga : Veți *infra*, p. 373, 374.
- La p. 344, finele notei 6, a se adăoga : Veți *infra*, p. 374.
- La p. 355, finele notei 5, a se adăoga : Veți *infra*, p. 821, t. și n. 5.
- La p. 356, nota 5, după *Dreptul* din 1898, No. 44, a se adăoga : Bulet. Cas., anul 1898, p. 814.
- La p. 364, nota 3, după T. Huc, VII, 119, a se adăoga : Veți *infra*, p. 517, *ad notam*.
- La p. 367, finele notei 3, a se adăoga : Veți și *infra*, p. 406, t. și n. 3.
- La p. 374, nota 2, a se adăoga : Cpr. Trib. Covurlui, *Dreptul* No. 25 din 1899.
- La p. 396, n. 1, rëndul 7, după : D. P. 99. 1. 85, a se adăoga : și 135 ; ear la rëndul următor, după : *Dreptul* din 1879, No. 32, a se adăoga : Trib. Bacău. *Dreptul* din 1899, No. 50.
- La p. 414, finele notei 1, a se adăoga : Cpr. Accarias, *Dr. rom.*, II, p. 1011, nota.
- La p. 430, începutul rëndului 6, după cuvântul contractată, a se adăoga : (art. 1904 C. Calimach).
- La p. 431, finele notei 2, a se adăoga : p. 485 urm.
- La p. 442, la finele notei 2, a se adăoga : și *infra*, p. 455, n. 2
- La p. 461, la finele penultimului rënd din text, a se adăoga : Veți *infra*, p. 466.
- La p. 477, n. 4, finele rëndului 3, a se adăoga : Cpr. Cas. fr. D. P. 900. 1. 33.
- La p. 480, nota 4, rëndul 4, după p. 240 și 1103, a se adăoga : C. *judiciar* din 1900, No. 19.
- La aceiaș pag., finele notei 5, a se adăoga : p. 565.
- La p. 481, rëndul 22, în loc de : întreaga sumă poprită, a se ceti întreaga sumă datorită.

La aceiaș pag., finele notei 1, a se adăoga : Laurent, XVIII, 429. Veđi și *infrà*, p. 780 urm.

La p. 482, finele n. 1, a se adăoga : Veđi și D. P. 1900. 1. 45.

La p. 483, nota 1, a se adăoga : Cpr. C. din București. *Dreptul* din 1900, No. 23.

La aceiaș pag., nota 2, ultimul rënd, a se adăoga : Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 19.

La p. 488, finele n. 1, a se adăoga : Veđi *infrà*, p. 514.

La p. 489, nota 2, finele rëndului 12, în loc de Thiry, IV, 162, a se ceti : Thiry, III, 82 și IV, 162.

La p. 495, nota 2, ultimul rënd, după : Sirey, 73. 1. 97, a se adăoga : Veđi și *infrà*, p. 654.

La p. 496, nota 3, rëndul 2, după : D. P. 82. 1. 358, a se adăoga : Veđi și Cas. rom. Bulet. Cas. anul 1895, p. 1246.

La p. 498, rëndul 10, în loc de : C. pen. belg. în 1867, a se ceti : din 1867.

La p. 499, nota 1, finele rëndului 3, a se adăoga : și *infrà*, p. 696.

La p. 504, nota 1, rëndul 9, în loc de Laurent, a se ceti : Laurent.

La p. 505, la rëndul 18 din text, în loc de : 502 Pr. *pen.* a se ceti : Pr. *civ.*

La p. 508, finele notei 1, a se adăoga : Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 19.

La aceiaș pag., nota 2, a se adăoga : Veđi și *infrà*, explic. art. 1152, p. 780 urm.

La p. 511, finele notei 1, a se adăoga : C. N. Toneanu, *Falimentele*, partea I, 12, p. 14. V. și *C. judiciar* din 1900, No. 9.

La p. 521, nota 1, rëndul 6, după *Dreptul* din 1882, No. 83, a se adăoga : Veđi și *infrà*, p. 621, nota 1.

La p. 533, n. 4, după : *Dreptul* din 1891, No. 49 și 82, a se adăoga : *Dreptul* din 1900, No. 23.

La p. 658, n. 2, finele rëndului 8, a se adăoga : Veđi *infrà*, p. 787, n. 2.

La p. 729, n. 5, în loc de *suprà*, p. în nota 3, a se ceti : *suprà*, în n. 3.

TABLA MATERIILOR
cuprinse în volumul al VI-le
Cartea III
TITLUL III

**Despre contracte sau convențiuni, sau mai bine dis,
despre obligațiuni.**

CAPITOLUL VI

	Pagina
Despre diferitele specii de obligațiuni	5
Despre obligațiuni naturale (art. 1092, § 2, 1588, 1636, 1638)	6—7
Despre cauzele oblig. naturale	8—15
Efectele oblig. naturale	15—21
Despre diferitele modalități sub care obligațiile pot fi contractate	21
Despre obligațiile pure și simple	21—22

SECȚIUNEA I

Despre obligațiile condiționale (Definiția condiției) (art. 1004)	22—24
Diferitele specii de condiție (art. 1005—1007)	24—30
Efectul condițiunii potestative (art. 1006, 1010)	30—34
Efectul condițiunii imposibile, imorale și ilicite în privința convențiilor (art. 1008, 1009)	34—40
Efectul condițiilor imposibile, imorale sau ilicite în privința donațiilor și testamentelor (art. 900 din Codul fr. eliminat de legiuitorul nostru)	40—42
Regulele generale relative la îndeplinirea condițiilor (art. 1011—1014)	42—48
Efectul condițiilor	49
Efectul căderii condițiunii	49
Efectul condițiunii în suspensie (art. 1015, partea finală, 1016)	49—55
Efectul condiției îndeplinite. Efect retroactiv (art. 1015, <i>ab initio</i>)	55—61

	Pagina.
Despre condiția suspensivă (art. 1017).	61—64
Despre riscuri în materie de obligațiuni condiționale și responsabilitatea debitorului unui corp cert și determinat	64
Despre riscuri (art. 1018)	64—69
Responsabilitatea care incumbă debitorului când lucrul a perit sau s'a deteriorat prin culpa sa, înaintea îndeplinirii condiției (art. 1018, § ultim)	69—71
Despre condiția resolutorie	71
Despre condiția resolutorie propriu zisă sau expresă (art. 1019)	71—76
Despre modul cum operează condiția resolutorie expresă.	76—78
Despre riscuri în materie de condiție resolutorie	78—81
Despre pactul comisorii	81
Despre pactul comisorii tacit (Condiția resolutorie tacită) (art. 1020, 1365, 1439, partea finală)	82
Noțiunea și origina acestui pact	82—86
Îndeplinirea condiției resolutorie tacite (art. 1621, 1370 C. C., 67 C. com.)	86—94
Efectele îndeplinirii condiției resolutorie tacite	94—96
Deosebirele care există între condiția resolutorie expresă și condiția resolutorie tacită	97
Despre pactul comisorii expres (art. 1367)	97—104

SECȚIUNEA II

Despre obligațiile cu termen	104—105
Diferitele specii de termene (Termen suspensiv și extinctiv)	105—108
Deosebire între termen și condiție, și efectul termenului înainte de scadență (art. 1022, 1023)	108—113
Efectul termenului în urma expirării sale	113—118
Persoanele în favoarea cărora termenul este stipulat	118—122
Perderele beneficiului termenului (art. 1025 C. C., 715 C. com.)	123—131
Efectul pierderii beneficiului termenului	131—132
Despre obligațiile conjunctive, facultative și alternative	133
Despre obligațiile conjunctive	133—134
Despre obligațiile facultative	135—137

SECȚIUNEA III

Despre obligațiile alternative.—Caracterul acestor obligații (art. 1026, 1029, 1033)	137—142
Efectul obligației alternative	142
Alegerea lucrului datorit sub alternativă (art. 1027, 1028)	142—149
Perderele lucrului datorit sub alternativă (art. 1030, 1032)	149—155

SECȚIUNEA IV

Despre obligațiile solidare	155—157
Modurile de stabilire ale solidarității active și pasive	157—161
Despre solidaritatea între creditori (solidaritate ac- tivă). Natura solidarității active și casurile în care ea are loc (art. 1034)	161—162
Efectul solidarității active (art. 1035—1038, 1216 —1218, § 1)	163—174
Despre solidaritatea între debitori (Solidaritate pa- sivă). Natura solidarității pasive și casurile în care ea are loc (art. 1039, 1040).	174—178
Efectul solidarității pasive	178
Raporturile debitorilor solidari cu creditorul (art. 1042—1046, 1872).	178—187
Despre mandatul care există între codebitorii soli- dari (art. 1056).	188—194
Despre diferitele mijloace de apărare ce codebito- rii solidari pot să opue creditorului (art. 1047—1048)	194—195
Mijloacele de apărare comune tuturor debitorilor .	195—201
Raporturile codebitorilor solidari între ei (art. 1052 —1055)	201—208
Despre casurile, care lăsând să subsiste datoria, pot să facă să înceteze solidaritatea sau să modifice e- fectul ei.	208
Moartea unuia din debitorii solidari, care lasă mai mulți moștenitori.	208—209
Remiterea solidarității (art. 1049—1051)	209—210
Remiterea expresă a solidarității (art. 1049)	210—213
Remiterea tacită a solidarității (art. 1050, 1051) .	213—218
Despre solidaritatea imperfectă. — Inadmisibilita- tea ei.	218—220

SECȚIUNEA V

Despre oblig. divisibile și indivisibile	220—222
Caracterele distinctive ale oblig. divisibile și indivi- sibile (art. 1057, 1058)	222—231
Efectul obligației divisibile	231—233
Excepții la principiul divisibilității datoriiilor între moștenitorii debitorului și casurile în care moștenito- rii debitorului sau unul din ei pot fi urmăriți pentru to- talitatea unei datorii divisibile (art. 1061)	234—242
Efectul obligației indivisibile	242
Efectul oblig. divisibile în privința debitorului (art. 1062, 1063, 1065)	243—247
Efectul indivisibilității în privința creditorului (art. 1064)	247—249
Efectele comune atât debitorului cât și creditorului	249—253
Deosebire între solidaritate și indivisibilitate (art. 1059)	253—255

SECȚIUNEA VI

Despre oblig. cu clausă penală. — Definiția clausei penale (art. 1066).	256—257
Scopul și efectele clausei penale (art. 1067—1069, 1070, 1087, 1708 C. C., 439 C. com.).	257—271
Casurile și modul după care clausa penală devine exigibilă (art. 1230 din C. fr. eliminat de legiuitorul nostru).	271—274
Efectul clausei penale în privința moștenitorilor debitorului.	274—276
Casul în care oblig. principală este indivisibilă (art. 1071)	276—278
Casul în care oblig. principală este divisibilă (art. 1072)	278—280
Despre cazul în care oblig. cu clausă penală a fost stipulată în folosul mai multor creditori sau în folosul unui creditor unic, care a murit lăsând mai mulți moștenitori	280—281
Despre modificările aduse clausei penale prin legea din 20 fevr. 1879 (art. 1 și 2 din această lege).	281—287
Despre arvonă (arrha) dată cu condiție ca părțile să se poată desista de contract (<i>Mulcta penitentialis, pactum displicentiae, faculté de dédit, Reugeld oder Reubusse</i>)	287—300

CAPITOLUL VII

Despre efectele obligațiilor.	301
Efectele comune ori cărei obligațiuni în genere (art. 1073)	301—302
Despre obligația de a da	302—303
Efectele obligației de a da	303
Predarea lucrului (art. 1074, § 1)	303—305
Teoria culpelor (culpa contractuală) (art. 1080)	305—327
Despre obligația de a face sau de a nu face	327—331
Efectele obligației de a face sau de a nu face (art. 1075—1077).	331—338
Despre natura oblig. de a face sau a nu face și despre riscuri în asemenea materie	338—339
Despre daunele interese care rezultă din inexecutarea obligației	339—341
Condițiile cerute pentru ca daunele-interese să fie datorite (art. 1078, 1079, 1081—1083)	341—342
Prima condiție.—Existența unei pagube din partea creditorului (art. 1082).	342—345
A doua condiție.—Paguba adusă creditorului trebuie să fie imputabilă debitorului (art. 1082, 1083)	345—346
Despre cazul fortuit sau forța majoră	347—357
A treia condiție.—Punerea în întârziere (<i>Mora debitoris</i>) (art. 1079, 1081).	357—368

Efectele punerii în întârziere	368—369
Incetarea punerii în întârziere	369—370
Evaluarea daunelor interese	370—371
Determinarea daunelor interese de justiție.— Casurile în care oblig. nu are de obiect o sumă de bani (art. 1084)	371—375
Casul în care inexecutarea obligației rezultă numai din culpa sau neglijența debitorului (art. 1085)	376—380
Casul în care inexecutarea obligației rezultă din dolul sau mai bine din reaua credință, ori fraudă debitorului (art. 1086)	380—382
Determinarea daunelor-interese prin convenția părților (art. 1087)	382—385
Despre daunele interese în oblig. care au de obiect o sumă de bani.—Despre dobândă.—Considerații generale (art. 1088)	385—409
Conflict între legile străine și legea română în privința dobânzilor	409—413
Despre anatocism, sau dobândă la dobândă (art. 1089 și art. 3 L. din 20 fevr. 1879)	414—425
Despre veniturile și dobânzile care pot să producă dobânda (art. 1090)	425—427

CAPITOLUL VIII

Despre stângerea obligațiilor (art. 1091)	427—431
Despre plată în genere (art. 1092, § 1)	432—433
Persoanele care pot face plata (art. 1093, 1094)	434—444
Condițiile ce trebuie să intrunească plătitorul pentru ca plata să fie validă (art. 1095)	444—446
Plătitorul trebuie să fie proprietar.—Plata emanată de la un <i>non dominus</i>	446—450
Plătitorul trebuie să fie capabil de a înstrăina.—Plata făcută de un incapabil	450—452
Cui se poate face plata (art. 1096—1098)	452—456
Plata făcută unei persoane, care are calitatea de a o primi în locul creditorului	456
Mandatar convenționali	456—464
Mandatar legali (art. 1096, § 1)	465—466
Mandatar judecătorești (art. 1096, § 1)	466—468
Plata făcută posesorului creanței (art. 1097 317 C. com.)	468—478
Despre plata făcută în urma unei popriri sau unui sechestr (art. 1099)	478—483
Ce lucru trebuie să se plătească (art. 1100)	484—498
Cum trebuie să se facă plata (art. 1101 C. C.; 33 L. jud. de pace din 1896; 44, 212 C. com.; 128 Pr. civ.)	498—501
Termenul de grație	501—512
În ce stare lucrul trebuie să fie plătit	512

	Pagina
Casul în care datoria are de obiect un corp cert și determinat (art. 1102)	512—513
Casul în care datoria are de obiect un lucru nedeterminat (art. 1103)	513—515
Unde și cu a cui cheltueală trebuie să se facă plata (art. 1104, 1105 C. C.; 59, 272, 310 C. com.)	515—525
Când trebuie să se facă plata	525
Dovedirea plăței	525—528
Efectele plăței	529
Despre imputațiunea plăței. — Casurile în care imputațiunea are loc	530—531
Imputațiunea făcută de debitor (art. 1110, 1111)	531—537
Imputațiunea făcută de creditor (art. 1112, 1506)	537—542
Imputațiunea legală (art. 1113)	542—547
Efectele imputațiunii	547—548
Despre ofertele de plată și despre consemnațiune (art. 1114, § 1 C. C., 604—606 Pr. civ.)	548—551
Casurile în care datoria are de obiect o sumă de bani.—Condițiile cerute pentru validitatea ofertei (art. 1115)	551—561
Despre consemnarea sumei oferite (art. 1116 C. C., 607, 608 Pr. civ.)	561—568
Casurile în care datoria are de obiect un corp cert și determinat.—Excepție la dreptul comun (art. 1121)	568—571
Casurile în care datoria are de obiect un lucru determinat numai în specie (<i>genus</i>)	571—572
Casurile în care datoria are de obiect un fapt sau o abstențiune	572—573
Efectele ofertei reale și a consemnațiunii. — Efectele ofertei independent de consemnare	573—577
Efectele ofertei urmate de consemnare (art. 1114, 1118—1120)	577—585
Cheltueele ofertei reale și a consemnațiunii (art. 1117)	586—588
Regulele de drept internațional aplicabile la ofertele reale și consemnare	588
Despre plata prin subrogație.—Generalități	588—597
Despre diferitele specii de subrogație (art. 1106)	597
Despre subrogația convențională	597
Subrogația consimțită de creditor (art. 1107, § 1)	597—604
Subrogația consimțită de debitor (art. 1107, § 2)	604—616
Despre subrogația legală —Generalități.	616—618
Casurile de subrogație legală (art. 1108, 1670, 1671)	618
Primul caz de subrogație legală (art. 1108, § 1)	618—625
Al doilea caz de subrogație legală (art. 1108, § 2)	625—635
Al treilea caz de subrogație legală (art. 1108, § 3, 1670)	635—641
Al patrulea caz de subrogație legală (art. 1108, § 4 și ultim).	641—645

	Pagina
Alte specii de subrogație legală neprevădute de Codul civil	645—646
Despre efectele subrogațiunii (art. 1109)	646—653
Regulele de drept internațional aplicabile la plată în genere și la plată prin subrogație	653—655
Despre cesiunea bunurilor (art. 1122, 1123)	655—657
Despre cesiunea voluntară (art. 1124)	657—660
Despre cesiunea judiciară (art. 1125, 1127)	660—662

SECȚIUNEA II

Despre novațiune.

Generalități	662—663
Despre diferitele specii de novațiune (art. 1128, 1131)	664—665
Novatiunea prin schimbarea datoriei sau a obiectului datorit	665—667
Novatiunea prin schimbarea debitorului	667—668
Novatiunea prin schimbarea creditorului	668—669
Novatiunea prin schimbarea cauzei obligației	669—671
Condițiile generale cerute pentru ori ce novațiune.—	
Existența a două obligațiuni valide	671
Existența unei prime obligațiuni	671—673
Creațiunea unei obligațiuni noi	673—674
Capacitatea părților contractante (art. 1129)	675—677
Voința de a nova (<i>animus novandi</i>) (art. 1130)	677—680
Efectele novațiunii.—Principii generale	681—682
Efectele novațiunii în privința privilegiilor și ipotecelor (art. 1134—1136)	683—689
Efectele novațiunii în privința codebitorilor solidari și a fidejursorilor (art. 1137)	689—692
Despre delegație (art. 1132)	692—695
Efectele delegației perfecte (art. 1133)	695—699
Despre delegația imperfectă	699—700
Regulele de drept internațional aplicabile la novațiune	700—701

SECȚIUNEA III

Despre remiterea datoriei.—Principii generale	701—706
Presumpțiunea rezultând din remiterea titlului sub semnătură privată (art. 1138, § 1)	706—711
Presumpțiunea rezultând din remiterea titlului autentic (art. 1138, § 2, 1139)	711—716
Efectele remiterii datoriei	716
Remiterea tacită (art. 1140)	716—717
Remiterea expresă	718
Remiterea făcută unuia din codebitorii solidari (art. 1141)	718—720
Remiterea făcută debitorului principal (art. 1142, § 1)	720—722
Remiterea făcută fidejursorului (art. 1142, § 2)	722—723
Remiterea făcută numai unuia din fidejursori (art. 1142, § 3 și 4)	723—726

	Pagina
Casul în care creditorul descarcă pe fidejutor, primind ceva în schimb (art. 1142, § ultim)	726—729
Regulele de drept internațional aplicabile la remiterea datoriei	729—730

SECȚIUNEA IV

Despre compensațiune.—Generalități și definiție	730—733
Despre compensația legală (art. 1143)	733—734
Compensațiile cerute pentru existența compensației legale (art. 1145, § 1)	734
Prima condiție.—Ambele datorii trebuie să aibă de obiect o sumă de bani sau lucruri fungibile de aceeași specie	734—741
A doua condiție.—Ambele datorii trebuie să fie lichide	742—746
A treia condiție.—Ambele datorii trebuie să fie exigibile	746—751
A patra condiție.—Creditorul fie cărei obligațiuni trebuie să fie debitorul personal și principal al celeilalte	751—766
Casul unei obligațiuni solidare.—Dreptul fie-cărui de bitor solidar de a se folosi de compensație atunci când creditorul comun a devenit debitorul unuia din ei.—Deosebire însemnată de la Codul francez prin eliminarea § 3 a art. 1294 (1148 C. rom)	766—772
Casurile excepționale în care compensația legală are loc. Excepțiuni întemeiate pe cauza datoriilor (art. 1147)	772
Prima excepție.—Casul în care proprietarul a fost pe nedrept despoeat de lucrul său.	773—774
A doua excepție.—Casul cererii în restituire a unui deposit neregulat	774—778
A treia excepție.—Casul unei datorii declarată nezezisabilă	778
A patra excepție.—Datorii de impozite către Stat, Comună sau Județ	779—780
Excepțiuni întemeiate pe dreptul celor de al treilea (art. 1152)	780—785
Excepțiuni care derivă din voința părților	785—787
Despre renunțarea la compensația legală (art. 1153)	787—790
Cum se îndeplinește compensația și care sunt efectele sale (art. 1144, 1151)	790—795
Despre compensația facultativă și efectele sale	795—797
Despre compensația judiciară sau reconvențională și efectele sale	798—800
Regulele de drept internațional aplicabile la compensație	800

SECȚIUNEA V

Despre confuziune.—Definiție și casurile în care ea are loc	802—807
---	---------

	Pagina
Efectele confuziunii (art. 1155)	807—812
Regulele de drept internațional aplicabile la confuziune	812

SECȚIUNEA VI

Despre pierderea lucrului datorit și despre diferitele cazuri în care îndeplinirea obligației este imposibilă (art. 1156)	812
Regulele de drept internațional aplicabile la pierderea lucrului datorit	825
Addenda et corrigenda	826—830
Tabla materiilor	830—838
Tabla numerică a art. explicate în vol. VI	839 urm.

TABLA NUMERICA A ARTICOLELOR

explicate in
VOLUMUL AL VI-lea.
Codul Civil.

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	
48	40, n. 1	897	805	
119	465	925	44, 51	
343	454, n. 1; 465	952	447, 677	
347 } .	160 t. și n. 3	965	786	
348 } .		966	39, 83, n. 1; 85, n. 1; 671	
390	312, 321, 465, 752	969	484, 494, 548, 681, 695, 700, 733, 818	
399 } .	427	971	79; 237, n. 1; 452, 488	
400 } .		974 } .	122, nota; 581	
427 } .	454, n. 1; 465	975 } .		
428 } .		467	980	410 nota
443	465	983	268	
454	454, n. 1; 465	989	325	
496	500	990	324, 325	
504 urm.	815	991	437	
557	802	993	54, 63, 789	
638	802	998 }	70, 818	
643	173	999 }		
694	802, n. 3; 811	1003	202	
702	786	1004	22, 24	
713	239	1005 }	24 urm., 30 urm., 40 urm.,; 430, 435, n. 2;	
714	465	1006 }		
715	323, t. și n. 3; 465	1007 }	437; 439	
725 }	316, t. și n. 3; 467, t. și n. 1	1008 }		
726 }		639, 650	1009 }	34, 35 urm.
727 }		670	1010	30 urm., 113
778	233	1011 }	42—48	
782	438, 442	1012 }		
786	73	1013 }		
814	315 nota	1014 }		
825	77, n. 1			
828	809			
832				
849				

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1015	49 urm., 51, 55 urm., 73 nota; 95, 109, 672	1056	166 n. 1; 188 urm.; 194; 690
1016 109, 122	1057 } 222 urm.
1018	. 64 urm.; 69 urm.; 78 urm.	1058 } 253 urm.
1019	. 71 urm.; 94, 95, 744	1059 231 urm.; 233, 453 n. 1
1020 82 urm.	1060 230, 234 urm.
1021	. 70, 86 urm.; 97, 108, 502 nota	1061 243 urm.
1022	. 49, 108 urm.; 672	1062 } 247 urm.
1023 108 urm.; 748	1063 } 180 n. 4; 243 urm.
1024	. 118 urm.; 436 n. 1; 472, 795	1064 256 urm.
1025	. 123 urm.; 512, 749; 751	1065 257 urm.; 345
1026 137 urm.	1066 } 258, 270, 271, 383
1027 }	. 142 urm.; 259, n. 1;	1067 } 276 urm. 230,
1028 } 315 nota	1068 } 278 urm.
1029 137 urm.	1069 } 301 urm.
1030 }	1070 303 urm.
1031 }	. 149 urm.; 816	1071 t. V, p. 185 urm.
1032 }	1072 și t. VI, 79, 452, 488
1033 137 urm.; 816	1073
1034 161 urm.	1074, § 1
1035 }	1074, § 2
1036 }	. 161, n. 3; 163 urm;	1075 } 331 urm.
1037 }	. 189 n. 1; 248, 690;	1076 }
1038 } 711	1077 } 100, 101, 118, 341
1039 }	1078 } urm.; 357 urm.; 368
1040 }	. 174 urm.; 187 n. 2	1079 } 305 urm.; 317, 325—327
1041 700	1080 84, n. 3; 274, 342
1042 }	1081 } urm.; 357 urm.
1043 } 178 urm.	1082 } 371 urm.
1044 }	1083 } 375, 376 urm.; 380
1045 }	1084 258, 269, 345, 382
1046 179, 403, 405	1085 } 187, n. 2; 362, 394 urm.
1047 } 194 urm.	1086 } 414 urm.; 416 urm.
1048 }	1087 425 urm.
1049 }	1088 428 urm. 683, 690
1050 }	. 196 n. 3; 209 urm.	1089 432 urm. 673, 788
1051 }	1090 și t. V, p. 363 urm.
1052 }	1091 6 urm.
1053 }	. 201 urm.; 638,	1092, § 2
1054 } 641, 650	1093 } 434 urm.
1055 }	1094 } 444 urm.
		1095

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1096 } .	452 urm.; 468 urm.
1097 } .	
1098 } .	
1099 .	478 urm.; 565
1100 .	484 urm.
1101 .	498 urm. 567, n. 1; 770
1102 .	51, 488, 512 513; 814, 815
1103 .	513 urm.
1104 } .	515 urm.; 588
1105 } .	
1106 .	597
1107 .	597 urm.
1108 .	435, 618—645
1109 .	646 urm.
1110 } .	530, 531 urm.:
1111 } .	533, n. 2
1112 .	537 urm.
1113 .	500, 542 urm.
1114 .	549, 550; 577 urm.
1115 .	551 urm.
1116 .	561 urm.
1117 .	586 urm.
1118 } .	
1119 } .	577 urm.
1120 } .	
1121 .	568 urm.
1122 } .	657, 784
1123 } .	
1124 .	657 urm.
1125 } .	
1126 } .	660 urm.
1127 } .	
1128 .	664 urm.
1129 .	675 urm.
1130 .	677 urm.; 694
1131 .	665 urm.; 687
1132 .	679, n. 1; 692 urm.
1133 .	695 urm.
1134 } .	
1135 } .	683 urm., 790, n. 3
1136 } .	
1137 .	689 urm.
1138 .	527, 704, 706 urm; 711 urm

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1139 .	715 urm.
1140 .	716 urm.
1141 .	212, 718 urm.
1142 .	717, 718; 720 urm.;
	722, 723, 726 urm.
1143 .	500, 734, 752
1144 .	500, 752, 769, 790
	urm.; 801
1145 .	125, 734 urm., 738
	urm.; 775
1146 .	748 urm.
1147 .	771, 772 urm.; 795,
	796, 801
1148 .	197, 198 752, 764,
	765 urm.
1149 .	761 urm.; 787
1150 .	770 urm.
1151 .	794, 795
1152 .	780 urm.
1153 .	787 urm.
1154 .	804 urm.
1155 .	807 urm.
1156 .	355, 356, 447, 488,
	513, 812 urm.
1169 .	203, n. 1; 344, 356,
	433, 443, 680, 792, 819
1179 } .	13, 14 și <i>tr. fr.</i> , p. 398.
1180 } .	n.; 399 t. și notele 4—7
1216 } .	164 urm.; 168, 169.
1217 } .	192, n. 2; 193, 194
1218 } .	
1226 .	786
1242 .	465, 754
1286 .	465
1295 .	337, n. 1.
1297 } .	259, n. 1; 294 urm;
1298 } .	396, n. 3;
1301 .	514
1305 .	524, n. 1
1311 .	259
1317 .	524
1344 .	376, n. 1
1362 .	522
1364 .	566
1365 .	82 urm.
1366 } .	91, n. 2; 99, n. 2; 97
1367 } .	urm.; 502 nota; 509

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1368	95	1647	748 urm.
1370	86 urm.	1648	
1379	74	1667	500
1393	762	1668	215 n. 1
1402	806	1669	508, 720
1439	82	1670	618 urm., 640, 641
1488	638	1671	
1504	398	1672	118, 204, 444
1506	537 urm., 540, t. și n. 3; 541, 542	1673	
1533	458 t. și n. 3	1674	640, 650
1536	458 nota	1681	194, n. 1
1538	456	1682	204, 217, 218, 720
1540	320	1683	487, 682
1542	464	1684	118
1550	426, t. și n. 2 443, n. 1 și tom. V, p. 333, t. și n. 2; 340	1686	521
1560	491 nota	1708	258, 268
1564	322	1718	511, 621
1565	353, n. 3	1719	
1566	318, 322	1746	277
1570	735, t. și n. 3	1770	56, 58, 63, 74, 75, 95, 475
1576	489, t. și n. 2	1781	559, t. și n. 3
1579	489, 493	1791	126, 129, n. 3
1583	112	1792	135
1584	489	1795	74
1585	489, 521	1803	475
1586	401, n. 1	1805	500
1588	6 urm., 10, t. și n. 1; 423, t. și n. 2; 424	1807	566
1589	390	1824	474, 475
1590	119	1831	505
1599	317, 318, n. 1	1838	786
1600	319	1865	186, 362
1602	119	1870	362, 403
1604	491 nota; 775, n. 2	1872	179, 185, 186, 187, 249, 250, 254
1611	453, n. 1	1885	122
1612	455	1889	114, 361, n. 2
1614	524	1890	95, 447
1615	520	1895	96
1616	122, t. și nota	1907	534, t. și n. 2
1617	803, n. 2	1909	95, 96, 263 nota; 447, 449, 474, t. și n. 2; 628, n. 4
1618	775, n. 1		
1619			
1625	319, 350, n. 3		
1636	6 urm., 9;		
1638	6 urm., 9, 433		

Procedura civilă

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
74	558	463	483, n. 2
75, § 7	560	466	484 nota
112	180, 181	502	505
126	91, 501, n. 4	604	} . 549, 551, 572, n. 2
127	501, 506	605	
128	131, 499, 510	606	
135	713	607	} . 561 urm., 564
140	344	608	
144	731, n. 1	648—653	661
327	792, 800 nota	729	115
408 } . 778, t. și n. 1; 796		730	116
409 }			
455 urm. 468, 479, t. și n. 1; 783			

Procedura penală

470 urm.	511
----------	-----

Codul penal

13 }	467
16 }	
350	433, n. 4

Codul comercial

3, § 20	496, n. 3	312	108, 498, 509
41	497	315	494, 496, 497
42	157, n. 1	316 } . 110, 122, 461, 468,	
43	363, n. 4; 398	317 }	471, 557
44	108, 498, 509	318	528
46 . 479, n. 1; 528, 603, 679		320	565
58	469	323	435, n. 2; 645
59	515, 516	325 }	397, 398
67	87, 88, nota	326 }	
78, § ultim	756	340	126
192	430, n. 1	364	776
272	516	366	509
277	764	370	746, n. 2; 769, 793
280	764	374	321
298	645	394	458
307	115, 116	405 }	
309	460, 471	406 }	636, n. 2; 753
310	515	423	465

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
425)		715	. 123 nrm.; 749
426)	259	720	677, n. 2
439	258, 259, 268, 269, n. 2; 271	763	407, n. 4
462	617, n. 1; 645	768 urm.	402, n. 2
464	645	798	182, 183
465	310	800	
506	310, n. 5	802	720, 721
601	388, nota	845	721, n. 2; 722
616	646	848	721, n. 2
625	498	852	
680	646	853	721, n. 2
713	454, n. 1; 467, 623	897	522, n. 3
		907	479, n. 1

Constituție

109	408
-----	-----

Legi speciale

Legea din 6 april 1873 p.
infintărea Credit. funciar ro-
mân (art. 54) . 510 t. și n. 1

Legea din 3 aug. 1876 p.
organ. casei de consemnație
567

Regul. din 30 noemv. 1876
pentru serviciul casei de depu-
neri, etc. 457

Regul. vămilor din 15 Iunie
1874 (art. 114) . 496, n. 3.

Legea din 6 april 1877 p.
organizarea și administr. tea-
trelor . 352, nota

Legea din 20 fevr. 1879 a-
supra clausei penale . 175
n. 3; 185, 281 urm.; 383, 393,
394, 396, 399, t. și n. 4, 413
... (art. 3) . . . 414 urm.
416 urm.

Legea din 17 april 1880,
modificată prin legea din 21 ju-
nie 1890 și 31 mai 1892 . 495

Legea din 1 Martie 1881
(așa disă Grădișteanu) . 796

Legea din 7 april 1881 a-
supra străinilor . 352 nota.

Legea din 28 iunie 1881 a-
supra magasiilor generale, mo-
dificată prin L. din 6 iulie
1892 . . . 496, n. 3

Legea din 9 dechemb. 1882
p. modificarea art. 1589 C.
civil 383, 365, n. 2; 390

Legea din 20 ianuar 1883
și Regul. din 1883 p. oprirea
lotăriilor . 433, n. 4.

Legea din 21 ianuar 1883,
p. titluri la purtător perdute,
distruse, furate . 469, text
și nota 2

Legea p. autentificarea ac-
telor din 1886 (art. 8) 457, n. 2
... (art. 12 și 20) . 712

Legea din 17 martie 1890
491, 494

Legea asupra poliției vena-
tului din 2 nov. 1891. 365, n. 2

Legea din 28 mai 1893 a-
supra tocmelelor de lucrări a-
gricole (art. 2) . 175, t. și n.
3; 386, n. 1

Legea din 15 dechem. 1894

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
asupra alienațiilor (art. 32, 35)	465
Legea din 20 iunie 1895 p. modificarea Codului de comerț	467
Legea judecătorilor de pace din 1896 (art. 33)	498, 501
..... (art. 57)	799, n. 1

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
Legea din 9 fevr. 1900, care modifică L. din 20 Oct. 1864 asupra expropriării, 815, n. 2	
Legea timbrului din 24 februar 1900	779, n. 4
Legea din 10 martie 1900 p. modifice. procedurii civile (art. 61, § 2)	779, n. 1

Leginiri vechi

<i>Pravila lui M. Basarab</i>	
Capit. 281	387, n. 1
Sobornicescul hrisov din 1785 (modif. la 1839 sub M. Sturza)	8 nota
Ofsul domnesc din 18 oct. 1840	457, t. și n. 1.

Codul Ipsilanti

Capit. p. dobânzi (art. 3)	390, n. 1; 416, n. 1
----------------------------	----------------------

Codul Andr. Donici

3, Capit. 8	121, n. 1
14, —	503, n. 1
15, —	503, n. 1

16, Capit. 8	511, n. 3
28, — 9	7, n. 4
2, — 11	27
3, —	290, 291
9, — 13	316, n. 1
2, — 19	416, n. 1
12, — 24	8, nota

Codul Caragea

4, Capit. 1, partea III	35, n. 1; 36, nota
31, — 2, —	291
5, — 8, —	273, nota
1, —10, —	385, n. 5
2, —10, —	389, 390, n. 2
3, 4 —10, .	415, 416
6, —10, —	401, n. 1

Codul Calimach

5	410, nota	879	35, n. 1
30 }	103, n. 2	881 }	35, n. 3
31 }	160, n. 3	887 }	52, n. 1
299	467, n. 1	890	21, n. 3
371	756	892	107, n. 4
379	467, n. 4	893	105, 106
451	75, n. 2; 450, n. 2	895	48
580	225, n. 1	898	35, n. 3
623	25	900	467, n. 1
867	26, n. 3	1159	157, 232, n. 2
868	28, 29, 30	1181	220, 221
869—876	27	1182 }	159
871 }	28	1183 }	180, 182
872 }		1184	182
877 }		1185	
878 }		1186	

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1187	161	1723	372
1188	177	1724	306, n. 1; 345
1189	188, 197; 719, n. 2	1725	306, n. 2; 345
1190	165, n. 1	1730	819, n. 1
1191	202	1733	160, n. 3
1192	207, nota	1760	359, nota; 395,
1193	197, 719, n. 2		397, n. 1
1194	36, nota	1762	415
1195			
1200	35, n. 2	1763	283, n. 3; 383,
1201	38		n. 2; 395, 397, n. 1
1202	39	1764	258, n. 1; 269, n. 3;
1205	37, n. 1	1765	384, n. 1
1210	121, n. I; 484, n. 1	1788	622, t. și n. 1
1211	116, 117, n. 3	1814	662; 684, n. 2
1212	114, 361, n. 2	1849	693
1214	113	1850	693
1215	112, t. și n. 4	1860	428
1218	142, n. 2; 145	1861	432
1220	289, 291	1862	121, n. 1; 484
1221	291, 292, n. 2	1863	486, nota
1222	291	1864	499, n. 3
1223	289, 290, 292, 297,	1869	361, n. 1
1224		n. 3	1872
1225	84, n. 3; 291, 292	1873	438, n. 2
1236	83, n. 2; 84, n. 3; 89	1874	
1263	8, nota	1881	525, n. 2; 528, n. 2
1300	317, n. 1	1882	527
1323	489	1883	528, 707
1328	492, n. 3	1885	526, n. 2
1332	389	1888	13, n. 1; 15, n. 1;
1333	390		16, n. 2
1337	415	1889	109, n. 4; 110,
1344	390, 393, n. 3		n. 1
1345			1891
1352	457, t. și n. 4	1893	731, n. 3; 733
1353	457, n. 2; 458, nota	1894	742, 743, 746
1373	430, n. 4	1895	734, n. 1
1393	326, n. 2	1896	773, 774 n. 3
1521	75, n. 2; 450, n. 2	1897	199 nota; 752, n. 1
1546	329, nota	1898	762, n. 2
1552—1559	330 nota;	1899	702, 703, t. și n. 2
	331, nota	1900	802
1580	316, n. 2	1902	66, n. 1; 346, n. 4;
1623	11, nota		813, t. și n. 1
1706	10, nota	1938	7, n. 4
1708	433, n. 4	1964 urm.	123, n. 1
1721	622, n. 1	1971	429, n. 2
		1979	127, n. 7

Legi străine

Codul austriac.

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
4	410, nota	1022	430, n. 4
19	103, n. 2	1040	326, n. 2
45	260, n. 1	1138	75, n. 2; 450, n. 2
111	260, n. 1	1158	329 nota
115		1164 urm.	330, nota; 331, nota
279	467, n. 1	1171	331 nota
347	467, n. 4	1191	316, nota 2
442	75, n. 2; 450, n. 2	1213	484
477	225 n. 1; 817, n. 1	1220	11, nota
703	52, n. 1	1274	433, n. 4
704	106, nota	1293	372
710	48	1294	306, n. 1 și 2; 345
868	467, n. 1	1298	819, n. 1
888	157, 233, n. 2	1302	160, n. 3
889	220, 221	1333	359, nota; 397, n. 1
890		1335	415
891	159, 175, n. 1; 180, 182	1336	258, n. 1; 269, n. 3; 283, n. 3; 383, n. 2, 284
892	161	1344	389, n. 1; 390
893	177	1345	
894	188, 197	1358	622, n. 1
895	165, n. 1	1361	622, n. 1
896	197, 202, 207 nota	1378	662, 684, n. 2
897	36, nota	1400	693
898		1402	693
902	116, 117, n. 3; 121 n. 1; 484, n. 1	1411	428
903	114, 361, n. 2	1413	121, n. 1
904	112, n. 4; 113	1414	485, n. 6
906	142, n. 2; 145	1415	499, n. 3
908	289, 291	1419	361, n. 1
909	290, 291, 292	1421	450
910	289, 292, 297, n. 3	1422	438, n. 2
911	291	1423	
919	83, n. 2; 89, n. 2	1426	525, n. 2
964	317, n. 1	1427	527, t. și n. 3
983	489	1428	528, 707
988	492, n. 3	1429	526, n. 2
994	389, t. și n. 1	1432	13, n. 1; 15, 16, n. 2
995	390	1434	109, n. 4; 110, n. 1
998	415, 416, n. 4	1436	147
1008	457, t. și notele 2, 3; 458 nota	1438	731, n. 3; 733

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1439	742, 743; 746
1440	734, n. 1; 773, t. și n. 2; 774, n. 3
1441	752, n. 1
1442	762, n. 1
1444	702, 703, t. și n. 2
1445	82
1447	66, n. 1; 346, n.

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
	4; 813, t. și n. 1
1501	429, n. 2
	Legea austriacă din 19 oct.
1846	331, nota
	Asupra falimentelor din 25
	decembrie 1868 . 123, n. 1
	Din 14 iunie 1868 . 416, n. 4
	Din 15 mai 1885 . 416, n. 4

Codul german (1896)

6	313, nota
130	791, n. 2
138	283, n. 1; 393, n. 2
151	705, n. 3
158	56, n. 2
159	56, n. 3
161	58, n. 2; 74, n. 5
162	43, n. 1; 48
187	115, n. 1
188	114, n. 2; 116, n. 2
189	117, n. 4
190	118, n. 1
191	117, n. 3
192	116, n. 5
222	13, n. 1
226	396, n. 1
229	
230	104 nota; 773, n. 1
241	302; 331, n. 1
242	488, n. 3
243	188, n. 1
244	497, n. 4
246	389, n. 1; 392 nota
247	392, nota
248	416, n. 4
249	340, n. 2; 375, n. 1
252	372, n. 2
253	375, n. 1
262	
263	137, n. 3; 142, n. 2;
264	144, n. 2; 148, n. 1
265	
266	144, n. 3; 499, n. 3
270	517, n. 2
275	346, n. 4; 813, n. 1
276	307, nota; 311, n. 3

277	311, n. 3
278	311, n. 3
282	819, n. 1
284	359, nota; 400, n. 2
287	150, n. 3; 183, n. 2
	355, n. 4
288	389, n. 1; 397, n. 2;
	400, n. 1
289	416, n. 4
293 urm.	348, t. și n. 4;
	361, n. 1
294	548, n. 5
296	359, nota
300	311, n. 3
308	34, n. 2
314	304, nota
336	298, t. și n. 2
337	295, n. 1
339	272, t. și n. 1
340	267, nota
343	269, n. 3
344	259, n. 1
362	301, n. 2; 432, n. 4
364	431, n. 2; 485, n. 6
365	487, t. și n. 2
366	531, t. și n. 2; 538
	nota
368	525, n. 2
371	529, t. și n. 4
387	732, nota; 742, t. și
	n. 3
388	791, n. 2
391	771
393	773, n. 2
394	778, t. și n. 3
395	779, n. 3
397	702, n. 3; 729

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
420	157	678	326, n. 2
421	175, n. 1; 180, n. 1	680	324, n. 4
	1; 182, n. 1	690	317, n. 1
422	177, n. 2; 198, n. 3	708	316, n. 2
423	196, n. 4; 719	762	433, n. 4
425	170, n. 3; 184, n. 1	763	
	1; 186, n. 1	764	434, nota
426	202, n. 1; 206, n. 3	777	618, n. 2
427	176, n. 1; 221, n. 1	813	110, n. 1; 111, n. 1
428	167, n. 2	847	375, n. 1
429	170 n. 3; 174, n. 1	926	304, nota
430	166, n. 4	968	315, nota
431	176, n. 1; 221, n. 1	1063	802, n. 2
446	66, n. 1	1297	260, n. 1
521	315, nota	1300	275, n. 1
599	322, n. 1	1359	316, nota
607	489, n. 2	1412	432
651	329, nota	1836	321, n. 5
664	464, n. 3	2219	320, n. 4
672	431, nota		
673			

Codul de comerț german

94	316, n. 2
282	321
285	298, n. 2
291	417, nota

Legea de introducere a Codului civil german (Einführungsgesetz).

30	413, t. și n. 2
211	312, n. 5

Legea germană asupra falimentelor (Konkursordnung) din 10 febr. 1877

123, n. 1

Legea germană din 14 Noemb. 1867 (art. 3)

417, nota

Legea germană din 24 mai 1880

417, nota.

Codul federal al obligațiilor (Elveția)

54	376, nota	88	115, n. 1
72	13, n. 1	101	531, n. 2
82	142, n. 2	103	526, n. 2; 527, n. 3
83	389, n. 1	104	729, n. 4

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
113	317, n. 1	171	56, t. și n. 3
117	359, nota	174	56
119	389, n. 1	176	43, n. 1
131	742, n. 3	178	292, n. 2; 297, n. 3;
132	773, n. 2; 779, n. 3		298, n. 2
134	198, n. 3	181	260, n. 1
138	791, n. 2	182	384, n. 1
139	785, n. 3	352	329, nota
144	802, n. 3; 804, n. 2	335	417, nota
145	813, n. 1	512	} 433, n. 4; 434, nota
150	115, n. 1	513	
165	189, n. 1	515	433, n. 4
168	202, n. 1; 207, nota	751	115, n. 1

Codul Saxoniei (1863).

116	306, n. 1	977	531, n. 2
679	417, nota	1371	316, n. 2
893	298, n. 2	1580	260, n. 1

Codul olandez

1287	} 417, nota	1439	652, n. 1
1288		1440	549, n. 3
1296	43, n. 1	1466	198, n. 3
1297	56, n. 4	1472	804, n. 2
1308 - 1313	137, n. 3	1475	729, n. 4
1329	207, nota	1479	726
1394	325, n. 3	1804	392, nota
1432	531, n. 2	1806	527, n. 3

Codul civil bulgăresc din 1 martie 1893

574	} 393, nota în fine ; 417, 418 nota
575	
576	

Codul civil sârbesc din 1844

601	389, n. 1; 417, nota
-----	----------------------

Codul penal al principatului Monaco

424	389, n. 1
-----	-----------

Codul de proced. civilă grecesc

999	656, n. 4
-----	-----------

Codul civil spaniol din 1889

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1108	389, n. 1 ; 392 nota	1170	496, n. 2
1109	417, nota	1172	531, n. 2
1119	43, n. 1	1176	549, n. 3
1120	56, n. 4	1184	813, n. 1
1125	106, nota <i>in fine</i>	1187	704, n. 1
1126	111, n. 1	1192	805
1127	119, n. 2	1197	198, n. 3
1128	107, n. 4 ; 112	1212	648, n. 2
1130	114, n. 2	1213	652, n. 1
1131 urm.	137, n. 2	1589	293, n. 6 ; 294 nota
1132	142, n. 2	1590	292
1133	144, n. 1	1755	392, nota
1145	207, nota	1902	306, n. 1

Codul civil portughez din 1867

649	705, n. 3	767	773, n. 2 ; 779, n. 3
715	445, 825	782	652, n. 1
721	503, n. 2	796	804, n. 2
757	207, nota	800	805, n. 1
765	745, n. 3	801	802, n. 3

Codul Cantonului Zurich (1855)

1218		110, n. 1
------	--	-----------

Codul civil italian

9 (disp. prelim.)	409, n. 2 ; 410, nota	1185	167, n. 2
12 (<i>idem</i>)	413, n. 2	1199	207, nota
53	260, n. 1	1202	224, n. 3
933	477, t. și n. 5	1205	234, n. 2
1144	427 nota ; 443, n. 1	1217	295, n. 3 și 4
1157	23, nota	1223	341, n. 5 ; 359, nota
1158	25, n. 1 ; 26, n. 3	1224	305, n. 3 și 4
1162	30	1228 } 1229 }	376, nota, <i>in fine</i>
1163	69, 75, 81	1231	395, 398
1165	108, 503, n. 2	1232	417 nota ; 420, n. 2
1170	56	1236	428, n. 1
1173	107, n. 4	1240	445
1177 urm.	137, n. 3 și 4 ; 149, n. 1	1253	619, n. 1 ; 627
1181	154	1254	652
1184	161, n. 3	1255	531, t. și notele 1—3

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1259	549, n. 3	1297	808, n. 1
1260	552, n. 1	1299	824
1267	664, n. 3	1304	33
1277	689, n. 4	1710	399, n. 1
1279	707, n. 1; 729, n. 4	1738	459, nota
1284	726	1819	489, n. 2
1287	736	1822	493
1289	773, n. 2; 785, n. 3	1832	392, 393, nota
1290	198, n. 3	1834	527, n. 3
1295	789, n. 1; 790, n. 4	1843	317, n. 1
1296	804, n. 2	1915	398, n. 4; 407, n. 5

Codul de comerț italian

58	409, n. 2
59	262, n. 1

Codul japonez (promulgat la 28 april 1898)

93	791, n. 2	509	773, n. 2
505	742, n. 3; 785, n. 3	510	778, n. 3
507	771	520	804, n. 2

Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de Boissonade

448 urm.	137, n. 5; 138, n. 1	523	198, n. 3; 690, n. 1 și 2
471	428, n. 1	542	791, n. 2
476	445, n. 1	543	768, n. 4
491	531, n. 1	548	785, n. 3
504	627	551	790, n. 4
508	652, n. 2	552	
511	664, n. 3	561	817, n. 1
518	694	562	821, n. 5
522	699		

Ante-proiectul de revizuire elaborat de Laurent

1235	445, n. 1
1254	628
1255	648, n. 2
1271	664, n. 3

Codul civil al principatului Muntenegro (1888)

35, n. 1. Veți și t. V, p. 611

Codul francez (Textele din acest Cod eliminate sau modificate de legiuitorul nostru)

891	135 n. 4	1221	234, n. 2
900	40 urm.	1230	271 urm.
1139	345 n. 5	1277, § 2	668
1197	161, n. 3	1281	689, n. 4

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1282	706, n. 1	1296	770, n. 4
1285 } . 718, n. 1 ; 728, n. 2		1301	808, n. 1
1287 } . 718, n. 1 ; 728, n. 2		1303	824
1291	738, n. 4	1681	135, n. 4
1294	766	2131	128, n. 1

Codul lui Manù (India)

153, cartea VIII	414
------------------	-----

Moise

Deuteronomul

Capit. 23, stih 19, 20	386, n. 3
------------------------	-----------

Exodul

— 22, stih 25	386, n. 3
---------------	-----------

Dreptul musulman

L. din 20 Şeval 1280 (în privinţa dobânzei)	386, n. 3
---	-----------



TABLA ALFABETICA ȘI ANALITICA

A MATERIILOR CUPRINSE ÎN VOLUMUL DE FAȚA ¹⁾.

A

- ABITAȚIE.—Acel care are un drept de abitație răspunde de *culpa levis in abstracto*, 313.
- ABUS DE ÎNCREDERE.—Disp. excepționale relative la responsab. furului (art. 1156, § 3) nu se aplică abuzului de încredere, 355, n. 5; 821, t. și n. 5.
- ACTE CONSERVATORII.—Pot fi făcute de creditorul condițional, 52. V. *Condiție*.
- De creditorul cu termen, 122 nota. V. *Oblig. cu termen*.
- De creditor în lăuntru termenului de grație, 507, 508. V. *Termen de grație*.
- ACTE SOLEMNE (a căror forme n'au fost observate).—Exercitarea act. în repetiție, 14.
- Neadmiterea confirmărei, 195, n. 2; 615. V. *Confirmare*.
- Subrog. consimțită de debitor este un act solemn, 609.
- ACTIO MANDATI DIRECTA ȘI CONTRARIA, 204, 442, 696.
- ACTIO NEGOT. GĚSTORUM (Recursul plătitorului contra debitorului), 205, 437, 442.
- Deosebire între această acțiune și acțiunea *mandati contraria*, 442.
- ACTIO DE IN REM VERSO (Recursul plătitorului contra debitorului), 438, 442, 443. V. asupra act. *de in rem verso*, t. V, p. 350 urm.
- ACT. PAULIANĂ —Poate fi exercitată de subrogat, dacă ea aparține creditorului primitiv, 648 nota.
- Poate fi exercitată de creditor înaintea expirării termenului, 122 nota și t. V, p. 241.
- Această act. este de competența judec. de ocoale în limitele competenței lor, 648 nota. V. asupra act. pauliane, tabla analit. a vol. V, *eod. v^o*.
- *Quid* în privința creditorilor condiționali? 52, n. 2 și t. V, p. 242.
- ACT. RESOLUTORIE P. NEPLATA PREȚULUI (Vendăre).—Poate fi exercitată de subrogat, dacă ea aparține vânzătorului contra cumpărătorului, 648 nota.
- ACT. ÎN SIMULAȚIE.—Poate fi exercitată de creditorul a că-

1) Toate trimeteretele indică paginile volumului; lit. t însemnează text, ear n, nota. Câte o dată s'a făcut trimeteri și la vol. anterioare, și mai eu samă la vol. V și tratatul în limba franceză ce am tipărit la Paris (1898). Acest op, care cuprinde în resumat tot dreptul nostru, este însemnat prin cuvintele: *t. f.*

- rui termen n'a ajuns încă la scadență, 122 nota și t. V, p. 273, n. 3.
- ACT. SUBROGATORIE.**—Nu poate fi exercitată de creditorul a cărui termen n'a ajuns încă la scadență (Controversă), 122, nota și t. V, p. 212.
- *Quid in privința credit. condiționali*, 52, t. și n. 2.
- ADJECTUS SOLUTIONIS GRATIA**, 162, n. 1; 461, 462, t. și n. 2. Vezi și t. V, p. 101. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 516.
- Nu poate face novație, 677.
- Poate primi plata, 461, 462.
- Deoseb. între mandat și *adjectio solutionis gratia*, 462, 463.
- ADMINISTRATOR LEGAL.**—Respunde de *culpa levis in abstracto*, 313.
- Are capacitatea de a primi plata, 465.
- ADMINISTR. LEGALI SAU CONVENȚIONALI** (Aplicarea art. 1506 de la societate), 542.
- ADMINISTRATOR PROVISOR** (al bunurilor aparținând persoanelor internate într'un ospiciu de alienați).—Respunde de *culpa levis in abstracto*, 313.
- ADOPTIUNE.**—Nu poate fi supusă unui termen sau unei condițiuni, 40.
- Minorilor. V. *Curierul judiciar* din 1900, No. 11 (adnot. noastră prin care am criticat o decizie a Inaltei Curți de Casație, în care am pus concluzii în sensul opus aceluia admis de Curtea supremă).
- AGIO** (Dacă credit. are drept la diferența între hârtia monetă și speciile metalice care constituie agio), 495, 496.
- ALEGERE DE DOMICILIU** (Nu conferă persoanei la care s'a făcut alegerea, dreptul de a primi plata, 459, n. 1.
- Nu se poate în genere face plata la domiciliul ales, 523.
- Deoseb. între alegerea locului facerii plăței și alegerea de domiciliu, 522, 523. V. *Plata în genere*.
- Efectele alegerii de domiciliu (atributivă de jurisdicție), 522, 523, t. și n. 1.
- Alegerea de domiciliu cu arătarea unei anume persoane care să reprezinte pe debitor (comunicarea citațiilor, copiilor de pe hotăriri, ofertei reale, etc. la acel domiciliu), 523, n. 1; 559 și t. I, partea II, 280, n. 1.
- ALEGEREA DE DOMICILIU** (în o inscripție ipotecară) (art. 1781), 559.
- Lipsa unei asemenea alegeri de domiciliu nu viciază inscripția (Controversă), 559, n. 3; 560 nota.
- Oferta reală nu poate fi făcută la acest domiciliu, 559, 560.
- ALIENAȚI** (Responsab. administr. provisor), 313. V. *Administrator provisor*.
- ALIMENTE.**—Oblig. alimentară este divisibilă (Controversă), 227 t. și n. 7; ea nu este solidară (Controversă), 218, n. 4.
- ALUVIUNE** (Se cuvine creditorului condițional), 59.
- AMANET** (Recunoașterea unei oblig. naturale prin constituirea unui amanet, 19.

— Pentru ca creditorul amanetar să aibă preferință, actul trebuie să fie înregistrat, adică să aibă cel puțin dată certă, 521, n. 1; 621.

— Restituirea lucrului amanetat trebuie, în lipsa unei a-nume convențiuni, să se facă la locul unde se găsește lucrul actualmente, ca și în materie de deposit, 521.

— Restit. lucrului amanetat din partea creditorului nu face a se presupune liberarea debitorului, 715.

ANATOCISM (Definiție și etimologie), 414.

— Era oprit la Romani, 414.

— Și în dreptul nostru anterior, 415, 416, t. și n. 1.

— Era din contra permis la Greci, 414, n. 2.

— Dreptul străin, 416, n. 4; 417, nota.

— Dispoziția care restrânge anatocismul în materie civilă are caracterul unei disp. de ordine publică, 422.

— Consecințele care rezultă din acest principiu, 422—425.

— Este oprit în dreptul nostru actual (civil), 416—421.

— Este permis în dreptul comercial, 421, t. și n. 2; 422.

— Veniturile și dobânzile care pot să producă dobândă (art. 1090), 425—427.

ANTICRESĂ.—Oblig. de a constitui o anticresă este indivizibilă, 226. — Restit. imob. constituit anticreză nu liberează pe debitor de oblig. principală, 715.

— (Subrog. legală), 621.

APEL.—Termenul de apel în materie de poprire. V. *Poprire*.

— Apelul interjectat de unul din debit. solidari, folosește celorlalți, 192. 193.

— Apelul interjectat de creditor contra unuia din debitorii solidari, nu este opozabil celorlalți debitori, 193.

— Renunțarea la apel din partea unuia din debitorii solidari nu împiedică apelul acelor care n'au renunțat, 192. V. *Oblig. solidare*.

— Apel în materie de perimare, 584, nota. Vezi *infra*, *Perimare* și art. 257 Pr. nouă.

AQUILIANĂ.—V. *Culpă*.

ARENDAȘ.—Responșab. lui. V. *Chiriaș*.

ARMATĂ STRĂINĂ.—Invasiunea unei armate străine este un caz de forță majoră, 351. V. *Caz fortuit*.

ARTIST DRAMATIC.—Oblig. de a juca sau de a cânta pe o scenă se transformă în daune la caz de neexecutare, 334. V. *Teatru*.

— *Quid juris* în caz când artistul s'a obligat a nu juca pe scenă? Poate el, la caz de contravenție, să fie rădicat cu forța de pe scenă? 334, 335.

— Validarea clausei prin care directorul unui teatru își rezervă dreptul de a congedia pe un artist *ad nutum*, 32 t. și n. 3. V. și adnot. noastră în *Curierul judiciar*, No. 22 din 1900.

— În ce consistă daunele datorite de un artist când el nu și-a executat oblig. ce luase față de un impresario, 372.

— Faptul unei artiste nemăritate de a nu putea juca rolul ce se obligase a juca p. că este îngreunată, nu este un caz de forță majoră, dacă starea în care ea se găsește nu se datorește unui atentat la pudoare, 347, n. 5.

ARVONĂ (*Arrha*), 287 urm.

— Definiție, 287. 288.

— Etimologie, 287, n. 3.

— Oblig. accesorie, 288.

— Ea poate consta nu numai în bani, dar și în un lucru mișcător, 288, t. și n. 3; 296, n. 3.

— Casul în care ea are caracterul unei clause penale, 289.

— Casul în care ea are caracterul unei dediceri (*arrha pœnitentialis*), 289.

— În asemenea caz, risco-pericolul a lucrului vândut este în sarcina cumpărătorului, 289.

— Când arvona este ea confirmativă și când ea are caracterul unei dediceri (dreptul roman și dreptul nostru anterior), 290—292.

— Codul fr., 292, 293.

— Dreptul nostru actual, 294 urm.

— Părțile pot da arvonei, prin convenția lor, caracterul unei dediceri, 297.

— La caz de îndoială, arvona nu are acest caracter, 297, 298.

ASIGNAȚIE.— Deosebire între asignația și delegația, 693. V.

Delegație, Novație.

ASIGURARE (Subrog. asiguratorului), 645, 646.

ASOCIAT.—Răspunde de *culpa levis in abstracto*, 316, t. și n. 2.

AVAL.—Subrog. dătorului avalului care plătește cambia ajunsă la scadență, 645.

B

BAGAJE (perderele lor).—Responsab. cărașului, 384, 385. V.

Transport și tabla vol. V, v^o Bagaje, Căraș, etc.

— Responsab. ospătaților și hangiiilor. V. *infra*, *Hangii*.

BĂRBAT (administrator al dotei femeii sale).—Răspunde de *culpa levis in abstracto*, 315, t. și n. 2.

— Nu poate să remită datoria în numele femeii, 703, n. 1.

— Are capacitatea de a primi plata în numele femeii, 465.

— Dacă poate face novație în calitate de administrator legal, 676.

— Dacă poate consimți subrog. convențională, 598, 637 nota.

— *Quid* p. subrogația legală prevădută de art. 1108, § 3, 637 nota.

— Compensarea între creanțele femeii și datoriile sale personale, 753 urm.

— Compensarea în privința dobânzilor creanțelor dotale, 754

- Compensația facultativă, 755.
- BENEFICIUM INVITO NON DATUR**, 438.
- BETIE**.—Poate fi o cauză de interdicție în noul Cod german, 312, n. 5; 313 nota. V. și nota lui Saleilles în *Bullet. de législ. comparée*, anul 1900, p. 238 urm.
- BILETE DE BANCĂ**.—N'au curs forțat p. particulari, ci numai p. casele Statului și stabilimentele publice atârinate de Stat, 495, 556.
- BUNE MORAVURI** (Definiție), 35 n. 1. Veđi tabla vol. V, v^o *Bune moravuri și infră. Ordine publică*.
- BURSĂ**.—Jocuri de bursă asupra diferențelor, 434 nota.

C

- CALENDAR** gregorian (Admiterea lui p. serviciul poștelor și telegraf. prin decretul din 20 Dechem. 1864), 117, n. 1.
- CALENDAR** (iulian) (acel oficial), 117.
- Reforma calendarului, 117, n. 1.
- CAMBIE** (Consemnarea sumei arătate în—), 557.
- Ofertă reală făcută înaintea expirării termenului (Nevaliditatea ei), 557. V. *Ofertă de plată*, etc.
- În materie de cambii nu se poate acorda termene de grație, 509.
- Termenul de plată e stipulat atât în favoarea debit. cât și a creditorului, 120, 126.
- Plata cambiei, 528.
- Trebuie să se facă în moneda arătată, 496.
- Plata prin intervenție, 436.
- Plata făcută de bună credință cesionarului aparent (validitate), 471.
- Plata făcută celui care a devenit proprietarul cambiei prin un gir fals, 460.
- Creditorul unei sume de bani nu poate fi silit a primi plata în cambii, 496.
- Posesiunea titlului fără achitarea scrisă nu face o dovadă de plată, 528, n. 1.
- Excepție de la dreptul comun în materie de daune moratorii, 397, 398. V. *Daune interese*.
- Art. 1149 și 1393 nu se aplică la cambii, 764.
- Opușterea compensației în cazul în care girul nu transmite proprietatea cambiei, 764.
- CONTRA-CAMBIE**, 398, n. 1.
- CĂRĂUȘ** (Responsab. lui). V. *Transport* și tabla vol. V, v^o *Cărăuș*.
- CĂRCIUMA** (Datorii contractate la—).—Nu mai sunt astăzi oblig. naturale, ca altă dată, ci civile, 9, n. 3.
- CASA DE CONSEMNAȚIE**.—V. *Ofertă de plată*, etc.
- Ce dobândă plătește p. sumele depuse, 567.
- CASĂ DE TOLERANȚĂ** (Datorii contractate p. desfrânări in-

- tr'o casă de toleranță).—Causă ilicită, 9, n. 3. V. tabla vol. V, v^o *Case de toleranță*.
- CASARE.—Efectele casării în folosul unuia din debitorii solidari, 191. V. *Oblig. solidară*. V. și tabla vol. V, v^o *Casare*.
- CĂSĂTORIE.—Nu poate fi supusă unei condiții sau unui termen, 40.
- Constrângerea of. stărei civile la celebr. căsătoriei, 336 și t. I, partea II, p. 29.
- CAUSĂ ILICITĂ.—Fie care debitor solidar poate opune creditorului ilicitatea sau lipsa cauzei oblig., 196.
- CAZ FORTUIT.—Este sinonim cu forța majoră, 64 n. 3; 347.
- Aprecierea suverană a jud. fondului, 347.
 - Definiția casului fortuit, 64, n. 3; 347, 348 și t. V, p. 186.
 - Casuri fortuite naturale (de ex. bruma, cutremurul, inundațiile, boala sau moartea naturală a animalelor, năvălirea lăcustelor, căldurile peste măsură, o zapadă considerabilă și neobicinuită, etc.) 348, 349 și t. V, p. 329 urm.
 - Filoxera este un caz fortuit, 349.
 - Furtuna, ploaea, ninsoarea, căldura, creșterea și vărsarea apelor, etc., nu intră în categoria casurilor fortuite, dacă nu sunt excesive și neobicinuite, 349.
 - Incendiul (provenirea lui din trăsnet), 349, 350. V. *Trăsnet*.
 - Faptul omului poate constitui un caz fortuit, 350.
 - Abusul de putere, 350.
 - Furtul cu mâna înarmată, 350.
 - Invasiunea unei armate străine, 351.
 - Răsboiul, 351, t. și n. 2.
 - Revoluțiile sau resvrătirile politice, 351.
 - Faptul princepelui (*le fait du prince*), 351, n. 4, 352.
 - Casuri fortuite bestiale, 353.
 - Condițiile cerute p. ca cazul fortuit să descarce pe debitor de răspundere, 353.
 - Dovedirea casului fortuit, 356, 819.
 - Dacă, în urma dovedirii casului fortuit, creditorul susține că acest caz fortuit este consecința unei culpe din partea debit., lui incumbă proba alegațiunei sale, 357, 819.
 - Culpă contractuală este deci presupusă, pe când culpa extra-contractuală sau aquiliană trebuie să fie dovedită de acel care o invoacă, 357, t. și n. 1; t. V, p. 397, t. și n. 4; 494, t. și n. 1; 504, t. și n. 3.
 - Efectele casului fortuit, 354.
 - Răspunderea comodatarului. chiar când pierderea lucrului se datorește unui caz fortuit, 353, n. 3; 354 nota; 356 și t. V. p. 417.
 - Casurile în care debit. răspunde de cazul fortuit, 355, 818. V. *înfră*, *Pierderea lucrului datorit* și tabl. mat. vol. V, v^o *Caz fortuit*.
 - Luarea casului fortuit asupra debitorului, 356, t. și n. 2; 818, t. și n. 4.

- Răspunderea furului p. lucrul furat, 355, 821.
- Casul în care furul poate fi scutit de răspundere (Controversă), 368, 822.
- Răspunderea aceluia care a primit drept plată ce nu i era datorită, un imobil sau un mobil corporal, 356. Pentru mai multe detalii asupra casului fortuit, V. tabla vol. V, v° *Caz fortuit sau forță majoră*.
- În contractele sinalagmatice, neîndeplinirea oblig. uneia din părți, fie chiar din cauza unui caz fortuit, permite celeilalte părți de a cere desființarea contractului, 84, n. 3.

CECURI, 496, 509, 776.

CEREREA ÎN JUDECATĂ.—Casurile în care ea nu constituie o punere în întârziere, 362, 401, 402.

- Este singura punere în întârziere admisă de lege în privința oblig. sumelor de bani, 400, 401.

- Condițiile ce trebuie să întrunească cererea în judecată, 401 urm.

- Ea nu trebuie să fie nici prea matură, nici adresată unei instanțe incompetente, 362, 401, 402, t. și n. 2; 403. Vezi *infra*, *Daune interese*.

- Casurile excepționale în care cererea adresată unor instanțe incompetente face să curgă dobânda moratorie (ca-surile în care o simplă somație este suficientă), 362.

CEREREA RECONVENȚIONALĂ.—Ce se înțelege prin—, 799, n. 1.

- Cerere reconv. în apel, 800 nota.

- Interpretarea art. 57 L. jud. de ocoale, 799, n. 1.

CESIUNEA DE BUNURI.—Ea este un mijloc de a ajunge la plată, 655.

- Origina ei, 655.

- Debit. prin cesiunea bunurilor nu abandonează proprietatea bunurilor, ci numai posesiunea lor, 657.

- Cesiunea voluntară, 657—660.

- Cesiunea judiciară, 660—662.

- (Compensație), 784.

- Regulele de drept internațional aplicabile la cesiunea voluntară și la cea judiciară, 730.

CESIUNEA DE CREANȚĂ.—Deoseb. între ces. de creanță și delegația, 697, 698.

- Între cesiunea de creanță și subrogația, 592—597.

- Între ces. de creanță și novația prin schimbarea creditorului, 669.

- Plata poate fi făcută cesionarului, dacă acesta a notificat debit. cesiunea sa, sau dacă debitorul a acceptat-o într'un act autentic (art. 1393), 453, t. și n. 4.

- Casul în care debit. ar fi luat cunoștință de cesiune prin alte mijloace, 454 nota. V. *Plata în genere*.

- Inaplicarea art. 1393 la titlurile la purtător, cambii, etc., 764. V. *Cambie*.

- Primirea plății din partea cesion. a cărui titlu a fost mai în urmă desființat sau anulat, 470.
- *Quid juris* când actul de cesiune a fost mai în urmă recunoscut fals? 470, 471.
- Dacă creditorul unic a cedat numai o parte din creanța sa, ea se împarte între cedente și cesionar, și fie-care nu poate cere de la debitor de cât partea care i se cuvine, 232.
- Compensația în materie de ces. de creanță, 761 urm., 807.
- Casul în care ces. a fost acceptată de debit. cedat, 762.
- Casul în care ea a fost notificată cedatului, 762, 763.
- Momentul de când compensația își produce efectele sale, 763. V. în privința cesiunii de creanță, tabla vol. V, v^o *Proprietate (strămutarea ei)*.
- CHELTUELELE (plății).—Sunt în sarcina debitorului, 524, 588.
 - În materie de deposit, 524.
 - În materie de vânzare, 524, n. 1.
 - (de judecată), în sarcina părții care a pierdut procesul, 344.
 - Ofertei de plată și consemnare (privesc pe creditor), 586—588.
- CHELTUELI.—Restituirea lor de creditor, în urma îndeplinirii condiției, 60.
- CHELTUELI UTILE, 60.
 - De întreținere, 61.
 - Voluptuare, 61.
- CHIRIAȘ sau ARENDAȘ.—Respunde de *culpa levis in abstracto*, 313.
 - Poate fi pus în posesiunea lucrului închiriat *manu militari*, fără participarea proprietarului, 332, n. 1.
- CHITANȚĂ.—V. *Plata (dovedirea—)*
- CLAUSĂ PENALĂ.—V. *Oblig. cu cl. penală*.
- CODEBITORI SOLIDARI.—Efectul nov. în privința codebit. solidari, 689 urm. V. *Oblig. solidară, Novatie, etc.*
- COMANDAMENT PREALABIL.—Dacă este un început de executare sau un act precursor al execuțiunii, 362, n. 1.
- COMERCIANT.—Farmacistul este comerciant (Controversă). V. *Farmacisit*.
 - Dacă comerciantul în încetare de plăți poate constitui subrog., 604, n. 3.
 - Restit. titlului de creanță făcută unui comerciant (presumpție de liberare), 707. V. *Remiterea datoriei*.
- COMERCIU SIMILAR. V. *Industrie similară*.
- COMISIONAR.—Comision. care cumpără mărfuri în socoteala comitentului și le plătește cu banii sei, este subrogat vepdetorului, 636, n. 2.
 - Comision. care ar plăti cheltuețele și avansurile făcute de alt comisionar poate să invoace subrog. legală, 620, n. 3.
 - Compensația între comis. și comitent, 753. V. *Compensație*.
- COMOARĂ.—Dreptul credit. condițional la—, 59, t. și n. 2.
- COMODAT.—Comodatarul răspunde de *culpa levis in abstracto*, 322.
 - Agravarea resp. comodatarului, 322, t. și n. 2 ; 323, 356.

— Responsab. comodatului, chiar când lucrul pere prin caz fortuit, 353, n. 3; 354 nota.

— *Quid juris* când s'ar dovedi ca lucrul împrumutat ar fi perit chiar dacă n'ar fi fost distras de la usul său legitim, sau n'ar fi fost întrebuințat peste timpul stipulat? (Controversă), 354 nota

— Comodatul nu poate să reție lucrul împrumutat sub cuvânt de compensație p. creanța ce el are contra comodatului, 735, t. și n. 3; 736. V. *Compensație*.

— Comodatul unor monete considerate în individualitatea lor, 491 notă.

COMPENSAȚIE (stâng. oblig.), 730 urm.

— Definiție și etimologie, 731.

— Ea este o plată fictivă, 481, 731, 791.

— Tertiul poprit n'ar putea deci, în urma comunicării ordonanței de poprire, să opue creditorului seu compensația, în detrimentul popritorului, presupunând că el ar fi devenit, la rândul său, creditorul lui, 481, 780.

— Casul în care poprirea a fost făcută p. o sumă inferioară acelei datorite (admiterea compensației p. restul sumei nepoprite), 781, 782. V. *Poprire*.

— Utilitatea compensației, 732.

— Diversele specii de compensație (legală, facultativă, judiciară sau reconvențională), 732, 733.

— Compensația facultativă și efectele ei, 733, 755, 766, 795—797.

— Compens. judiciară sau reconvențională, 733, 798.

— Compens. convențională, 21 nota; 733.

— Compens. legală, 733 urm.

— Deoseb. între compens. legală și cea facultativă, 755.

— Condițiile cerute p. exist. compens. legale (ambele datorii trebuie să aibă de obiect sume de bani sau lucruri fungibile de aceeași specie; ambele datorii trebuie să fie lichide și exigibile), 734 urm.

— Bani sau lucruri fungibile de aceeași specie, 734 urm.

— Ce se înțelege prin lucruri fungibile, 734, 735.

— Deosebire între fungibilitatea și consumtibilitatea, 489, n. 2; 735, n. 1.

— Corpurile certe și determinate nu pot fi fungibile, 735, 736.

— Aplicarea acestui principiu la comodat (art. 1570), 735, t. și n. 3; 736. V. *Comodat*.

— Lucrurile trebuie să fie fungibile între ele, 736, 737.

— Compens. unei oblig. alternative cu o oblig. pură și simplă, 737.

— Unei oblig. facultative cu o oblig. pură și simplă, 737.

— Unei oblig. cu clausă penală, 737.

— Intre două oblig. de a face (Controversă), 737, 738.

— Prestațiunile de grâne sau produse constatate prin mercuriale sunt compensabile cu sumele exigibile și lichide, 738, 739.

- Această dispoziție este excepțională și, ca atare, de strictă interpretare, 739.
- Productele necotate în mercuriale nu sunt compensabile, 739.
- Dacă datoria de produse trebuie sau nu să aibă caracterul unei prestațiuni periodice, 740, 741.
- Datoriile care au de obiect restituirea de fructe, 741.
- Casul în care una din datorii este cauza celeilalte, 741.
- Lichiditatea ambelor datorii, 742.
- Această condiție nu se mai cere în Codul german; ea este prescrisă în Codul austriac și Codul Calimach, 742, 743.
- Lichiditatea cuprinde certitudinea existenței datoriei și determinarea cuantumului ei, 743.
- Datoriile litigioase nu sunt compensabile, 743.
- Contestafia trebuie însă să fie serioasă, 743, 744.
- Oblig. contractate sub o condiție suspensivă nefind lichide nu sunt compensabile, 744, 747.
- *Quid juris* p. oblig. contractate sub o cond. resolutorie (soluție contrară)? 744.
- Determinarea cuantumului datoriei, 744.
- Datorii lichidabile (aprecierea judec. de fond), 745.
- Casurile în care Curtea de Cas. își exercită controlul seu în această privință 745.
- Ambele datorii trebuie să fie exigibile, 746.
- Oblig. naturale nefind exigibile nu sunt compensabile, 20, 747.
- Admiterea compens. convenționale, 21 nota.
- Oblig. prescise (necompensabile), 747.
- *Quid juris* p. oblig. anulabile sau rescindabile? 747.
- *Quid* în privința capitalului unei rente viagere? 748.
- Datoriile cu termen nu sunt compensabile, 108, n. 1; 507, t. și n. 2; 748.
- Termenul de grație nu împiedică compensafia, 108, n. 1; 507, 748, 749.
- Exigibilitatea care rezultă din declararea falimentului nu echivalează, din punctul de vedere al compensafiei, cu aceea care rezultă din expirarea termenului, 124, 125; 749, 750.
- *Quid juris* în privința insolvabilității (deconfitureri) unui comerciant? (Soluție contrară), 132, 750, 751.
- Creditorul fie-cărei oblig. trebuie să fie debitorul personal și principal al celeilalte, 734, 751, 752, 765.
- Debitorul unui minor nu poate compensa creanța personală a minorului cu datoria personală a epitropului, 752.
- Debitorul nu poate să opue unuia din creditori solidari compensafia sumei datorite lui de ceilalți creditori, 172.
- Comisionar și comitent, 753.
- Casul în care creanțele femeii nu sunt compensabile cu datoriile personale ale bărbatului, 753, 754.

- Compens. în privința veniturilor creanțelor dotale, 754.
- Compens. facultativă opusă de bărbat, 755.
- Deoseb. între compensația legală și cea facultativă, 755.
- Compens. în materie de societate, 755—757.
- Societate comercială, 756.
- Societăți civile, 756, t. și n. 2.
- Compens. în materie de oblig. solidare, 172, 197, 198, 766—768.
- Compens. în materie de succesiune sau moștenire, 757, 758.
- Moșt. acceptată sub beneficiu de inventar, 759.
- Compens. în materie de faliment, în cazul când un comerciant ar fi fost declarat falit atât în țară cât și în străinătate (Pluralitatea falimentelor), 759—761. V. *Faliment*.
- Compens. în materie de cesiune de creanță, 761 urm. V. *Cesiune de creanță*.
- Incapacitatea părților nu împiedică compensația legală de a avea loc, 769.
- Nu se consideră de asemenea forma exterioară a titlului, 769.
- Nici dacă una din datorii este garantată și cealaltă negarantată, 769.
- Nici dacă datoriile sunt inegale, 769.
- În asemenea caz, datoria cea mai mare este stênsă până la concurența celei mai mici, 500.
- Diversitatea cauzei datoriilor nu împiedică de asemenea compensația legală, 771.
- Când cele două datorii nu sunt platnice într'un loc, compens. nu se poate îndeplini de cât plătindu-se cheltulele remiterii (adecă a transportului banilor dintr'un loc în altul), 770, 771.
- Casurile excepționale în care compensația legală nu are loc (Excepțiune întemeiată pe cauza datoriilor), 772.
- Casul în care proprietarul a fost pe nedrept despoiat de lucrul său, 773, 774.
- Casul cererii de restituire a unui deposit neregulat, 774 urm.
- Ce se înțelege prin deposit neregulat, 775, 776.
- Prin deposit regulat, 775, n. 2.
- Părțile pot, prin convenția lor, să considere depositul neregulat ca un împrumut, 775, n. 3.
- Art. 1147, § 2 nu se aplică de cât la depositul neregulat, 776.
- Casul unei datorii declarată nesezisabilă, 778.
- Datoriile nesezisabile, 778.
- Datoriile de însite către Stat, comune sau județe (Ne-admiterea compens.), 779, 780.
- Casurile excepționale în care compens. este admisă (L. timbrului), 779.
- Admiterea aceluiaș soluții în privința comunelor și județelor, 779, 780.

- Excepțiuni întemeiate pe dreptul celor de al treilea, 780 urm.
 - Compensația în privința sumelor poprite, 481, 780 urm.
 - În materie de faliment, 784.
 - În materie de moștenire beneficiară, 784.
 - De moștenire vacantă, 785.
 - Excepțiuni care derivă din voința părților, 785 urm.
 - Renunțarea la compens. legală înaintea îndeplinirii ei, 785.
 - Renunțarea tacită (Controversă), 786
 - Afectarea obiectului unei datorii la o destinație incompatibilă cu compensația, 786.
 - Efectele renunțării anticipate în privința terțiilor, 786, 787.
 - Renunțarea la compensația îndeplinită, 787 urm.
 - Cum se îndeplinește compensația și care sunt efectele ei, 790 urm.
 - Revocarea compensației legale, 791, n. 3.
 - Judecătorii nu pronunță compensația legală, ci numai de-clară existența ei, 792.
 - Odată compensația constatată, ea își produce efectele sale din ziua de când s'a produs, 792.
 - Compens. legală poate fi propusă în ori ce stare a procesului, și chiar în apel p. prima oară, 792, 793.
 - Ea nu poate fi propusă p. prima oară în cașatie, 793.
 - Consecințele care rezultă din principiul că compensația se îndeplinește de drept, 793 urm.
 - Regulele de drept internațional aplicabile la compensație, 801.
- COMPROMIS.**—Stipularea unei clause penale contra celui care nu se va ține de el, 269.
- COMUNĂ.**—Compensația între particulari și comună, 779, 780.
V. *suprà*, *Compensație*.
- CONCORDAT** (Oblig. naturală), 11.
- Constitue o remitere silită a datoriei, 11, 168, n. 2; 529, 701. V. *Remit. datoriei*.
 - Concordat amiabil sau benevol, 721, t. și n. 2.
 - Nu folosește codebitorilor sau fidejursorilor falitului (art. 802 C. com.), 720, 721.
 - Această dispoziție nu se aplică la concordatul amiabil sau benevol, 721.
 - Nu operează novațiunea, 666 nota.
 - Toți creditorii solidari trebuiesc chemați la concordatul debitorului, 168, n. 2.
 - Concordatul făcut numai de unul din codebitorii solidari nu folosește celorlalți codebitori, 200.
- CONDIȚIE** (Definiție), 23.
- Sensul cuvântului condiție în materie de testamente (*sarcină, modus*), 23.
 - Evenimentul viitor poate să constituie un termen, 24.
 - Diversele specii de condiție, 24 urm.

- Condiția suspensivă (definiție), 25, 61—64.
- Exemple de condiții suspensive, 25.
- Condiția resolutorie (definiție), 26, 71 urm.
- Deosebire între condiția resolutorie și termenul resolutor, 73 nota.
- Oblig. sub o condiție resolutorie este o oblig. pură și simplă pe care îndeplinirea condiției o desființează, 26.
- Condiția afirmativă, 27.
- Condiția negativă, 27.
- Condiția expresă sau tacită, 27.
- Condiția posibilă, 27.
- Condiția imposibilă, 27, 28.
- Condiția ilicită, 29.
- Condiția preposteră, 29.
- Condiția casuală, 29.
- Condiția mixtă, 29.
- Condiția care atârnă și de voința uneia din părți și de întâmplare, 29, 30.
- Condiția potestativă, 30 urm.
- Condiția pur potestativă, 30.
- Condiția simplă potestativă din partea creditorului, sau din partea debitorului, 31, 32.
- Cond. pur potestativă care atârnă de voința debit., 32.
- Cond. pur potestativă care atârnă de voința credit., 32.
- Cond. pur potestativă care atârnă de voința unei a treia persoane (art. 1304), 33.
- Condiția potestativă pozitivă sau negativă, 44, 46.
- Efectul condițiilor imposibile, imorale și ilicite în privința convențiilor (Nulitatea convenției), 34 urm.
- Pentru ca condiția imposibilă să desființeze convenția, ea trebuie să fie absolută, 34, n. 2.
- Momentul când trebuie să existe imposibilitatea, 34, n. 2.
- Cond. ilicită. Numai condiția contrară legilor de ordine publică și bunelor moravuri anulează convenția, 34, n. 3.
- Ce se înțelege prin bune moravuri, 35, n. 1.
- Prin ordine publică, t. V, p. 134, n. 2. V. și Capitant, *Introduction à l'étude du droit civil* (Paris, 1898), p. 25 urm.
- Condiția suspensivă, imposibilă, ilicită, etc., 35.
- Condiția resolutorie imposibilă, 36, 37.
- Condiția suspensivă având de obiect un fapt ilicit sau imoral, 37.
- Condiția resolutorie având de obiect un fapt ilicit sau imoral, 37.
- Condiția negativă suspensivă, 38.
- Condiția negativă resolutorie, 38.
- Condiția de a nu face un lucru ilicit, 39.
- Causă ilicită (Deoseb. între cauza și condiția ilicită), 39.
- Actele care nu pot fi supuse nici unei condiții, nici unui termen (adoptiunea, căsătoria, emanciparea, hotărârile judecătorești, etc.), 40.

- Efectul condițiilor imposibile, imorale sau ilicite în privința donaț. și testamentelor (după părerea noastră, anulează însuș dispoziția (Controversă), 40—42.
- Regule generale aplic. la îndeplinirea condițiilor, 42—48.
- Efectul condițiilor, 49 urm.
- Efectul căderii condiției, 49.
- Efectul condiției în suspensie (Trecerea drepturilor care rezultă din o oblig. condițională la moștenitorii, creditorului, și dreptul acestui de a face, *pendente conditione*, acte conservatorii), 49 urm.
- În materie de contracte, condiția se poate îndeplini și în urma morții părților, pe când în materie de legate, ea nu se poate realiza cu folos de cât în timpul vieții legatarului, 51, 52.
- Creditorii condiționali pot, *pendente conditione*, face acte conservatorii, 52. V. *Creditori condiționali*.
- *Quid* în privința poprirei? 53.
- Acte de administrație, 59, 73, 74, t. și n. 6; 96.
- Măsurile ce justiția poate ordona p. asigurarea drepturilor creditorilor (depunerea banilor la casa de consemnație), 54.
- Debitorul are acțiunea în repetiție p. ceea ce ar fi plătit din eroare înainte îndeplin. condiției, 54.
- Soarta ofertei reale făcută *pendente conditione*, 557.
- În privința acțiunilor personale, prescripția nu curge în favoarea debit. și în contra credit. condițional, ci numai în privința acțiunilor reale (art. 1885), 54, 55, 64.
- Efectul condiției îndeplinite (efect retroactiv), 35 urm.
- Retroactivitatea condiției îndeplinite se aplică la toate condițiile, și chiar la acele simplu potestative, 56—58.
- Consecințele care rezultă din principiul retroactivității, 58 urm.
- Îndeplinirea condiției validează oferta reală pe care debitorul, în necunoștința condiției, ar fi făcut *pendente conditione*, 558.
- Cumpărătorul condițional, care ar fi întrebuințat prețul la plata creditorilor privilegiați sau ipotecari, în imobilul cumpărat, este subrogat de drept în locul acestor creditori, în baza art. 1108, § 2, 630.
- *Quid juris* dacă cumpărătorul imobilului n'a devenit proprietar de cât sub o condiție resolutorie, care s'a îndeplinit în urma plății creditorilor? 630, 631.
- Principiul retroactivității nu se aplică la actele de administrație făcute de bună credință, care rămân valide, 59.
- Cui aparțin fructele (Controversă), 59, 96.
- Creditorul trebuie, în urma îndeplinirii condițiunei să restituască debitorului toate cheltuețele necesare făcute de debitor p. conservarea lucrului *pendente conditione*, 60.
- Cheltueli utile, 60.

- Cheltueli de întreținere, 61.
- Cheltueli vóluptuare, 61.
- Debitorul nu poate însă reține lucrul până la plata cheltuelei convenite lui, p. că dreptul de retenție este un drept excepțional care nu poate fi exercitat de cât în casurile a-nume determinate de lege, 61. V. *Drept de retenție*.
- Risco-pericol în oblig. condiționale (este, *pendente conditione*, pe sama debitorului), *Res perit debitori*, 65, 66.
- Părțile sunt însă libere de a pune riscurile în sarcina creditorului, 67.
- Casul în care corpul cert datorit a perit prin culpa debitorului, 68.
- Casul în care acest corp s'a degradat numai sau deteriorat *pendente conditione*, 68.
- Responsabilitatea debitorului când lucrul a perit sau s'a deteriorat prin culpa sa înainte de îndeplinirea condiției, 69 urm.
- Dreptul creditorului în toate casurile la daune, 70.
- Determinarea acestor daune, 70.
- Casul în care condiția nu s'a îndeplinit, 70, 71.
- Casul în care corpul cert a perit în totul prin culpa debitorului, 71.
- Condiția resolutorie propriu zisă sau expresă, 71 urm.
- Definiție, 71.
- Oferta reală făcută *pendente conditione*, 557. V. *Ofertă de plată*, etc.
- Cond. resolutorie în contractele care se perfectează, în momentul formării lor (vândarea, donațiunea, etc.), 71, n. 4.
- În contractele succesive (închiriere, anticresă, societate, etc.), 71, n. 4.
- Deoseb. între condiție și termenul resolutor, 73 nota.
- Intre condiție și termenul în genere, 108, 109, 111.
- Îndeplinirea condiției are efect retroactiv, oblig. considerându-se că n'a avut nici odată ființă, 72.
- Casurile excepționale în care desființarea oblig. nu are efect retroactiv, 73 nota.
- Exemple de condiții resolutorii (art. 825), 73.
- Creditorii au, *pendente conditione*, dreptul de a face acte de administrație, 59, 73, 74, t. și n. 6.
- Prescripție (Curgerea ei *pendente conditione*), 74.
- Soarta actelor de înstrăinare constituite de creditor. (Căderea lor prin aplic. regulii: *resoluto jure dantis*, etc.), 74.
- Soarta actelor de înstrăinare constituite de debitor. (Nu vor rămânea în picioare de cât dacă condiția se va îndeplini), 75.
- Casul în care contractul a fost executat, 75.
- În care el n'a fost executat, 75.
- Aplicarea art. 998, 75.
- Restituirea cheltuelei necesare și utile, 76, 77.
- Condiția resolutorie expresă își produce efectele sale de drept, 76 urm., 87, 97.

- Această regulă se aplică la toate condițiile (casuale, mixte, potestative, afirmative sau negative, etc.), 77.
- Dreptul celor de al treilea de a propune rezoluția, 77.
- Justiția nu are facultatea de a menține contractul, 78.
- Imposibilitatea părților de a renunța la rezoluțiune, 78.
- Risco-pericolul în materie de cond. resolutorie, 78—81.
- Dacă cond. nu se îndeplinește, riscul este al creditorului (cumpărătorului), chiar dacă condiția s'a îndeplinit în urma perirei lucrului, 79.
- Casul în care lucrul a fost distrus în totul, 79, 80.
- Casul în care lucrul a perit numai în parte, 80, 81.
- COND. RESOLUT. TACITĂ (PACT COMISORIU TACIT), 77, n. 3; 81 urm.
- Pact comisor tacit (cond. resolut. tacită), 82 urm.
- Noțiunea și origina acestui pact, 82 urm.
- Contractele supuse cond. resolutorie tacite, 82.
- Condiția resolutorie tacită este tot-deauna sub-înțeleasă în contractele sinalagmatice, 82—85.
- Contracte sinalagmatice imperfecte, 84.
- Contracte unilaterale (Controversă), 84. t. și n. 2 și t. V, p. 12.
- Textele care fac aplicarea acestui principiu, 85, 86.
- El se aplică nu numai la vânzările imobiliare, dar și la acele mobiliare, 86.
- Cond. resolut. tacită nu se subînțelege însă în împărțală, 86. V. *Impărțală*.
- Îndeplinirea condiției resolutorie tacite, 86 urm.
- Rezoluția trebuie în principiu cerută în justiție, 87, 88, 97.
- Acordarea unui termen părții care nu este în culpă, 84, n. 3.
- Excepție în privința vânzărilor de produse și altor mobile corporale în care s'a acordat un termen p. rădicarea lucrurilor vândute (art. 1370), 87, n. 1.
- Art. 1370 C. c. se aplică și la vânzările comerciale, 87, n. 1; 88 nota.
- Motivul p. care resilierea nu poate în principiu să aibă loc de cât prin justiție, 89.
- Inutilitatea unei puneri în întârziere extra-judiciare, 89, 367.
- Contractul subsistă până la dobândirea unei hotărâri definitive, 90.
- Justiția poate să respingă resilierea sau să acorde debitorului un termen, 90, 91, 97.
- Dreptul justiției de a acorda daune aceleia din părți față cu care oblig. n'a fost executată, 90, n. 3.
- Desființarea care rezultă din condiția resolutorie expresă nu poate, din contra, da loc la daune, 97.
- Resilierea contractului odată cu acordarea unui termen, 91.

- Casul în care debitorul opune reclamantului anularea —convențiunei, 91.
- Partea care este în drept a cere desființarea contractului, poate cere executarea lui și daune, dacă ea ș'a executat oblig. ei corelativă, 92, t. și n. 5; 301, n. 3.
- Părțile pot chiar prevedea prin conv. lor că rezoluția nu va avea loc, 92, n. 1.
- Creditorul poate cere resilierea contractului, după ce ceruse mai întâi executarea, și *vici-versa*, 93.
- Cererea resilierei prin concluzii subsidiare, 93.
- Raporturile dintre vîndător și subînchiritorii cumpărătorului (Controversă), 93, 94.
- Efectele îndeplinirii condiții resolutorie tacite, 94 urm.
- Aplicarea art. 1015 și 1770, 95.
- Aplic. art. 1909 în privința mobilelor corporale, 95, 96.
- Prescrierea acțiunii în resiliere (art. 1890), 95, 96.
- Deoseb. între condiția resolut. expresă și cea tacită, 97.

PACTUL COMISORIU EXPRES (*Lex commissoria*) (art. 1367), 97—104.

- Definiție, 98.
- Foloasele pactului comisoriu expres atât în contractele sinalagmatiche cât și în contractele unilaterale, 98, t. și n. 3.
- Efectele pactului comisor expres (efect retroactiv), 98, 99.
- Formele sub care se stipulează pactul comisor expres, 99.
- Casul în care pactul comisor expres se confundă cu condiția resolutorie tacită, 99.
- Casul în care părțile au înțeles să excludă intervenția justiției, 100.
- Punerea în întârziere (Controversă), 100, 101.
- Resilierea contractului de drept fără intervenția justiției, 101, 102.
- În urma punerii în întârziere, debitorul nu mai poate executa contractul, 102.
- Soluția contrară în materie de condiție resolutorie tacită, 90, 91, 102.
- Casul în care rezoluția are loc de drept în virtutea contractului, 102—104.
- Justiția nu poate acorda termene de grație în casurile unui pact comisor expres, 509. V. *Termen de grație*.

CONFIRMARE.—Oblig. naturale nu pot fi confirmate în mod expres, ci numai tacitamente prin plată, 18, 19. V. *Oblig. naturale*.

- Nici acele morale, 19 nota.
- Subrog. neregulată nu poate fi confirmată, 615.
- Contractele solemne nule p. lipsuri de formă fiind inexistente, nu pot fi confirmate, 195, n. 2 și t. V, p. 23, 35, 116, 151, n. 3, etc. V. tabla vol. V, v^o *Confirmare* și vol. VII.

CONFUSIUNE (Stêng. oblig.), 802—812.

- Deosebire între confuzie și celelalte moduri de stêngere a oblig., 808.

- Confus. nu produce o adevărată stângere a oblig. Consecințele care rezultă din acest principiu, 809 urm.
- Definiția confuziei, 82, t. și n. 1.
- Ea poate să aibă loc atât în materie de drepturi reale (art. 557, 638), cât și în materie de drepturi personale, 802.
- În materie de ipotecă, 802, 803.
- În materie de deposit (art. 1617), 803, n. 2.
- Casurile în care confuzia are loc în privința drepturilor personale, 803.
- Confus. are loc atunci când credit. moștenește cu titlul universal pe debitor, sau *vice-versa*, 803, 804.
- Confus. n'are însă loc de câte ori moștenirea a fost acceptată sub beneficiu de inventar, sau când există separare de patrimoniul, 804, 805.
- Ea nu are loc atunci când debitorul ar fi devenit moștenitorul unuia din creditorii solidari, și *vice-versa*, 172. V. *Oblig. solidare*.
- Confus. care se produce când unul din debitorii solidari moștenește pe creditor, sau *vice-versa*, stânge datoria numai p. partea acestui debitor, 200, 810.
- Deosebire de la Codul fr. în privința moștenitorilor ne-regulați, 805.
- Confus. poate une-ori să rezulte și din o transmisiune cu titlu particular, 805, 806.
- Casul unui retract litigios, 806.
- Confus. în materie de cesiune de creanță, 761 urm., 807.
- Confuzia poate fi totală sau parțială, 806.
- Efectele confuziunii, 807—812.
- Incetarea confuziunii (art. 694), 811.
- Incetarea confus. prin cedarea moștenirii unei alte persoane, 811, 812.
- Incetarea confus. cu efect retroactiv, 802, n. 3.
- Incet. confuziei p. viitor, 802, n. 3.
- Regulele de drept internațional aplicabile la confuziune, 812.

CONSEMNARE. V. *Ofertă de plată și consemnare*.

CONSILIU DE FAMILIE (Membrii —).—Respund de *culpa levis in abstracto*, 312.

CONSILIU JUDICIAR.—Respunderea lui (*culpa levis in abstracto*), 312.

— Are capacitatea de a primi plata, 465.

CONSUMTIBILITATE.—Deoseb. între consumtibilitate și fungibilitate, 489, n. 2; 735, n. 1. V. *Lucruri consumtibile, fungibile, Compensatie, etc.*

CONSTRENGERE CORPORALĂ.—Nu există în legea noastră, 511, n. 3; 656, 661 și t. V, p. 136, n. 5; 488, 489 și *tr. fr.* p. 51 și 347.

— Constr. corporală în legile noastre anterioare, 511, n. 3.

— Desființarea constr. corporale este de ordine publică.

(Conflict cu legile străine care o admit;—drept internațional), 656.

CONT-CURRENT. (Admiterea anatocismului), 422.

— Inaplicarea regulilor de la imputația plătei, 536, 537.
V. *Plata (imputație)*.

CONTRACTE SINALAGMATICE (Subînțelegerea condiției rezolutorie tacite), 82 urm. V. *Condiție*.

— Pluralitatea exemplarelor (oblig. naturale), 13, 14.

— Partea față cu care oblig. n'a fost executată poate, fără nici o punere în întârziere, să ceară desființarea contractului și daune, 89, 367.

— Pentru aceasta trebuie însă ca ea să și fi executat oblig. sa corelativă, 92, n. 5; 301, n. 3. V. *supra*, *Condiție*.

CONTRA-CAMBIE, 398, t. și n. 1.

CONTRACTE UNILATERALE.—Subînțelegerea condiției rezolutorie tacite (Controversă), 84, t. și n. 2; t. V, p. 12.

CONTUMĂCIA (debitorului).—Aduce pierderea beneficiului termenului de grație, 511, t. și n. 2.

COPIL NATURAL.—Oblig. tatălui de a i plăti o pensie alimentară (validitate), 11, n. 1.

— Recunoașterea copilului natural (admiterea ei în legea noastră), 40, n. 1. V. și adnot. noastră din *C. judiciar*, No. 12, p. 97, n. 1 (anul 1900).

— Nu poate fi supusă unui termen sau unei condiții, 40.

— Lipsa de efecte juridice a acestei recunoașteri în dreptul nostru și în dreptul englez, 40, n. 1. Cpr. Cas. fr. Sirey, 900. 1. 283 și *Journal Clunet*, 1898, p. 127.

CORP CERT ȘI DETERMINAT. V. *Plata în genere*, *Risco-pericol*, *Pierderea lucrului datorit*, etc.

CREANȚE CONDIȚIONALE (Pot face obiectul unei popriri), 53, n. 2.

CREDITOR AMANETAR.—Responsabilitatea lui (*Culpa levis in abstracto*), 315, 316. V. *Amanet*.

CREDITORI CONDIȚIONALI.—Pot cere declararea falimentului debit., fără însă a putea primi dividendele din masă, 52, 53.

— Nu pot însă, înainte îndeplinirii condiției, să procedă la o executare silită, să ceară o condamnare *in futurum*, să facă popriri, etc., 53, t. și n. 2.

— Măsurile ce poate ordona justiția p. asigurarea drepturilor lor. Depunerea banilor la casa de consemnație, 54.

— Exercițarea actelor conservatorii (act. subrogatorie, act. pauliană), etc. 52, t. și n. 2.

— Acte de administrație, 59, 73, 74, t. și n. 6; 96. V. *Condiție*.

CREDIT FUNCİAR.—Nu se pot acorda termene de grație p. anuitățile datorite creditului, 510. V. *Termen de grație*.

— Privilegiile de care se bucură creditele funciare după legea lor organică din 1873, 510, n. 1.

— Creanțele creditului și ipotecele ce garantează aceste creanțe sunt indivisibile, 253.

CULPĂ.—Teoria culpelor contractuale, 305—327.

— Definiția culpei, 306.

— Deosebire între culpă și dol, 306, 345, 346.

— Vechia teorie a culpelor, 307.

— *Culpa lata, levis și levissima*, 307, 308 și t. III, p. 402, n. 4; 403 nota.

— Utilitatea practică a acestei împărțiri a culpelor, 308.

— Teoria actuală a culpelor (dreptul roman), 308, 309.

— *Culpa lata și levis in abstracto și in concreto*, 309, 310.

— Dreptul actual (Controversă), 310, 311.

— Dreptul german nou, 311, n. 2 și 3.

— Persoanele care răspund de *culpa levis in abstracto*, 312—317.

— Responsabilitatea depozitarului, 317—319.

— El nu răspunde nici o dată de *culpa levis in abstracto*, 318, n. 1.

— Responsab. ospetătorilor și hangiiilor, 319, 320.

— Responsab. mandatarului nesalariat, 320, 321.

— In materie comercială (Controversă), 321.

— Responsab. mandatarului salariat, 320, n. 4.

— Responsab. executorului testamentar, 320, n. 4.

— Responsab. comodatarului, 322, t. și n. 2; 323, 356.

— Responsab. moștenitorului beneficiar, 323, 324.

— Responsab. garantului de afaceri, 324, 325.

— Casurile în care garantul răspunde de *culpa levis in abstracto*, 325.

— Deosebire între gest. de afaceri și mandat, 325, 326 și t. V, p. 335, t. și n. 1 și p. 350.

— Casurile în care garantul de afaceri răspunde de cazul fortuit, 326.

— Oblig. la care se aplică art. 1080, 326.

— Aplicarea acestui text în materie de delictе și quasi-delictе (Controversă), 327 și t. V, p. 396, 397; 415, n. 3.

— Culpă contractuală este presupusă până la dovada casului fortuit, pe când culpa aquiliană sau extra-contractuală trebuie să fie dovedită de acel care o invoacă, 357, t. și n. 1 și t. V, p. 397, t. și n. 4; p. 494, t. și n. 1; p. 504, t. și n. 3.

— Principiul art. 1088, după care interesele moratorii nu sunt datorite de cât în urma unei cereri în judecată, nu se aplică la culpa extra-contractuală sau aquiliană, 367, 406 și t. V, p. 484, t. și n. 2.

— In materie de culpă extra-contractuală sau aquiliană, daunele pot fi nu numai materiale, dar și morale, 344, 374 și t. V, p. 141, t. și n. 2; 450 urm. Cpr. Trib. Covurlui, *Dreptul* No. 25 din 1899. V. *Daune-interese*.

— In materie de culpă contractuală, daunele nu pot fi morale, ci numai materiale, 374, 375. V. *Daune-interese*.

CURSUL COMERCIAL (al monetelor), 497, n. 3.

— Cursul legal, 497, n. 3.

CURATOR.—Are capacitatea de a primi plata (mandatar legal), 465.

CURATOR (moștenirii vacante).—Responsdarea lui (*culpa levis in abstracto*), 316, t. și n. 3.

— Curatorul (moștenirii vacante), care a plătit datoriile moștenirii din banii săi, nu se folosește de subrog. legală, 642.

CUSTODE —(Responsabilitatea lui), 313. V. *Sequestru judiciar*.

D

DĂRUITOR (care n'a predat încă lucrul dăruit).—Rspunde de *culpa levis in abstracto*, 314, 315, t. și n. 1.

DATIO IN SOLUTUM (Dare în plată).—Există de câte ori creditorul primește de bună voe alt lucru de cât acel datorit, 485, 486, 682. V. *Plata*.

— Analogie între *datio in solutum* și vânzarea, 486.

— Consecințele care rezultă din analogia ce există între *datio in solutum* și vânzarea, 487.

— Cesiunea bunurilor pe care o face un debitor creditorilor săi nu este o *datio in solutum*, fiind că el nu abandonează proprietatea, ci numai posesiunea bunurilor sale, 657.

— Plata făcută în warante constituie o *datio in solutum*, 496. V. *Warante*.

— Faptul din partea creditorului de a renunța la creanța sa, primind ceva în schimb, constituie o *datio in solutum*, 701, n. 3.

— *Datio in solutum* în materie de oblig. indivisibile, 249, nota.

— În materie de oblig. solidare, 167, n. 1.

DATORIE ALIMENTARĂ.—Nu este solidară, 218, n. 4.

— Nici indivisibilă, 227, t. și n. 7.

DATORIE COMERCIALĂ.—Produce dobândă de drept, 363, n. 4; 398. V. *Dobândă*.

— Este solidară, dacă nu există convenție contrară (art. 42 C. com.), 158, n. 1.

DAUNE-INTERESE (care rezultă din inexecutarea oblig., 339 urm.; 372.

— Ce se înțelege prin daune sau desdaunări, 339, 372.

— Daunele pot fi cauzate prin un delict sau quasi delict, 339.

— Prin inexecutarea unei oblig. sau prin executarea ei tardivă, 339, 340.

— Daunele consistă în genere în o sumă de bani, 340.

— Daunele sunt compensatorii și moratorii, 256, 257; 340, 341.

— Dacă este vorba de un contract sinalagmatic, numai partea care și a îndeplinit oblig. sa corelativă poate cere

daune sau executarea oblig. de la cealaltă parte, 92, n. 5; 301, n. 3. V. *Condiție, Contr. sinalagmatică, etc.*

— Daunele moratorii sunt datorite numai în urma unei puneri în întârziere, pe când acele compensatorii se datoresc de drept prin simplul fapt al inexecutării oblig., 341, 366, 367.

— Daunele compensatorii nu pot fi cumulate ca executarea oblig., pe când acele moratorii pot fi cumulate, 341, 370, 371.

— Desființarea care rezultă din condiția resolutorie expresă nu poate nici odată să dea loc la daune, pe când rezoluția care rezultă din pactul comisor tacit permite părții față cu care oblig. n'a fost executată de a cere daune de la partea în culpă, fie că ea ar cere resilierea sau executarea contractului, 92, 97. V. *Condiție.*

— Condițiile cerute p. ca daunele să fie datorite, 341 urm.

— Existența unei pagube din partea creditorului, 342.

— În privința inexecutării oblig., daunele sunt numai materiale, pe când, în materie de delictive și quasi-delictive, ele pot fi și morale (de ex. în caz de delict de presă, de divorț, de duel, de seducțiune), etc. 344, 374, 375. V. *suprà, Culpă, Divorț, Duel, etc.*

— Creditorului incumbă sarcina de a dovedi daunele pe care el își întemeiază acțiunea sa, 344.

— Dacă daunele provenite din inexecutarea oblig. au fost hotărâte de mai înainte prin stipularea unei clause penale, creditorul poate cere penalitatea, fără a fi ținut de a justifica că a suferit vre-o daună, și chiar dacă s'ar stabili că n'a avut nici una, 271, 345, 384. V. *Oblig. cu clausă penală.*

— Paguba adusă creditorului trebuie să fie imputabilă debitorului, adică culpei, dolului sau macar faptului său, 345.

— Faptul debitorului, 346.

— Buna credință a debitorului nu'l scutește de plata daunelor aduse credit. prin inexecutarea sau executarea tardivă a oblig. sale, 346.

— Responsab. debitorului incetează când inexecutarea sau executarea tardivă a oblig. provine din o cauză străină care nu poate fi imputată debitorului (Caz fortuit sau forță majoră), 346. V. *Caz fortuit.*

— Daunele moratorii nu sunt datorite de debitor de cât în urma punerii sale în întârziere, 357 urm., 369.

— Aplicarea acestei reguli atât la oblig. de a face cât și la acele de a da, 357, t. și n. 3.

— Evaluarea daunelor interese, 370, 371.

— Determinarea lor de justiție.—Casurile în care oblig. nu are de obiect o sumă de bani, 371 urm.

— Elementele de care justiția trebuie să ție samă p. fixarea daunelor suferite de creditor (*damnum emergens, lucrum cessans*), 372.

- In materie de promisiuni de căsătorie, judecătorii nu pot, în privința stabilirii daunelor, să ție samă de câștigul ce părțile ar fi fost împedicate de a realiza, ci numai de pierderea reală suferită de reclamant (*damnum emergens*), 372, n. 6 și t. V p. 141 și 460, t. și n. 4.
- Creditorul care conchide la daune, trebuie să stabilească atât pierderea ce a suferit cât și câștigul de care a fost lipsit, 373.
- Dreptul tribun. de a acorda daune viitoare p. fie-care și de întârziere, 335, n. 3; 336 nota; 373.
- Nu se poate însă prin condamnarea la daune constrânge indirect pe debitor la executarea obligației, 335, 373, 374. V. *Oblig. (Efectul lor)*.
- Restricțiuni la principiul că daunele cuprind în genere pierderea suferită de creditor și câștigul de care el a fost lipsit, 375.
- Casul în care inexecutarea oblig. rezultă numai din culpa sau neglijența debitorului (daune prevădute la face-rea contractului), 376, t. și n. 1.
- Principiul daunelor care au putut fi prevădute nu se aplică la delictе sau quasi-delictе, 377, 382 și t. V, p. 484, t. și n. 3.
- Daune intrenseci (*circa rem*) și extrenseci (*extra rem*), 377, 378.
- Casul în care părțile au prevădut și daunele extrenseci, 378—380.
- Casul în care inexecut. oblig. provine din fraudă sau rea-ua credință a debitorului (daunele, în asemenea caz, cuprind ceea ce este o consecință directă și necesară a inexecu-tării oblig.), 380 urm.
- Aplicarea acestui principiu la delictе și quasi-delictе (Controversă), 382 și t. V, p. 426, t. și n. 2; 485, t. și n. 2.
- Determinarea daunelor prin convenția părților, 382 urm.
- Judecătorii nu pot reduce asemenea daune de cât în materie de împrumuturi bănești și de prestațiuni în natură, 383. V. *Oblig. cu clausă penală*.
- Daunele interese în oblig. care au de obiect o sumă de bani (daune moratorii), 394, 395.
- Creditorul nu are drept de cât la dobânda legală, 395, 396.
- Soluția contrară în dreptul german actual, 397, t. și n. 2.
- Excepțiuni la principiul de mai sus (în materie de cam-bii), 397, 398. V. *Cambie*.
- In materie de fidejusiune, 398.
- In materie de societate, 398, 399.
- Părțile pot, prin convenția lor, fixa daunele la o sumă mai mare de cât dobânda legală, 399.
- In materie de oblig. bănești, creditorul are drept la dobânda legală, fără a justifica că a suferit vre-o daună,

- pe când în caz de inexecutarea unei oblig. de a da sau de a face, el trebuie să dovedească paguba ce i-a adus întârzierea debitorului, 399. V. *infra*, *Punerea în întârziere*, etc.
- În privința oblig. care au de obiect sume de bani, prin derogare de la dreptul comun, o somație extra-judiciară nu mai constituie o punere în întârziere, ci trebuie o cerere în judecată, 400, 401.
- Condițiile ce trebuie să întrunească cererea în judecată, 401 urm.
- O acțiune prea matură nu face să curgă dobânda moratorie, 402, n. 2.
- Nici o cerere adresată unei instanțe incompetente, 403.
- O asemenea cerere n'ar face să curgă dobânda de cât în casurile excepționale în care o simplă somație este suficientă, 362.
- *Quid juris* în privința cererei de a fi colocat într'un tablou de ordine? 402, n. 2.
- Presentarea titlurilor creditorului unui falit spre verificare, 402, n. 2.
- Reclamația formulată înaintea arbitrilor sezișat de operațiile împărțeli, 402, n. 2.
- Cererea în judecată face să curgă dobânda, chiar dacă creditorul n'a cerut procentele, ci numai capitalul (Controversă), 403, 404.
- Cererea făcută contra unui codebitor solidar sau unui fidejutor, face să curgă dobânda în contra tuturor debitorilor, 187, 188, 405. V. *Oblig. solidare*, *Punerea în întârziere*, etc.
- Principiul că, în materie de oblig. bănești, dobânda nu curge de cât în urma unei cereri în judecată, nu se aplică la daunele compensatorii, ci numai la acele moratorii, 394, 395, 405.
- El nu se aplică de asemenea în materie de vânzare, 406.
- Nici în materie de delictе sau quasi-delictе, 406, 407 și t. V, p. 484, t. și n. 2.
- Casurile excepționale în care dobânda moratorie este datorită fără nici o cerere în judecată, 407, 408.
- Aceste excepții sunt relative la casurile în care părțile au stipulat că dobânda va curge de drept, 407.
- La casurile în care dobânda curge de drept după lege, 407.
- La casurile în care ea curge în virtutea unei puneri în întârziere ordinare (simplă somație), 407.
- În privința sumelor datorite de Stat sau către Stat, 407.
- În privința subvențiilor, burselor, etc. datorite de Stat, 407, 408.
- Casurile în care întârzierea plății se datorește culpei funcționarilor Statului, 408.
- Casurile în care Statul intervine ca persoană de drept privat (dreptul comun), 408, 409. Pentru mai multe detalii a-

supra daunelor interese, v. tabla vol. V, v^o *Daune-interese*.
V. și *infră*, *Punerea în întârziere*.

DECONFITURĂ.—Perdere beneficiului termenului, 123, n. 1;
126, 127. V. *Insolvabilitate*.

— Necesitatea unei hotărâri judecătorești, 127.

DEDUCȚIA (plății), 530. V. *Plata în genere*.

DELAȘAREA (unui imobil ipotecat).—Oblig. indivisibilă, 227.

DELEGAȚIE, 668, 692 urm.

— Definiție, 692.

— Persoanele care intervin în delegație, 692.

— Deosebire între delegația și expromisiunea, 668, 693.

— Între delegația și cesiunea de creanță, 697, 698.

— Între delegația și novația, 679, n. 1.

— Între delegația și asignația, 693.

— Pentru ca delegația să producă novație, consimțământul creditorului trebuie să fie expres (derogare de la dreptul comun), 694.

— Delegația perfectă și imperfectă, 694, 695.

— Efectele delegației perfecte, 695 urm.

— Acțiunea creditorului contra delegantului este o acțiune nouă personală, care rezultă din dauna produsă prin delegație (Controversă), 697.

— Aplicarea art. 1393 la delegație (Controversă), 698, 699.

— Delegația imperfectă, 699 urm.

— Natura oblig. noului debitor, 700.

DELICTE (sau quasi-delicte), V. *Culpă*, *Daune*, etc.

DELICTE DE PRESĂ (daune morale), 344, 374 și t. V, p. 141 și 452.

DEBITOR SOLIDAR.—Poate consimți o subrogație, 607.

DEPOSIT (regulat), 765, n. 2.

— Neregulat, 775, 776.

— Considerarea depositului neregulat ca un împrumut, 775, nota 3.

— Dreptul de retenție în materie de deposit, 775, n. 1.

— Răspunderea depositarului, 317—319.

— Nu răspunde nici odată de *culpa levis in abstracto*, 318, n. 1.

— Depositul unor monete considerate în individualitatea lor, 491 nota

— Restituirea depositului (se face acolo unde se găsește lucrul actualmente, 520.

— Termenul p. restituirea depositului e stipulat în interesul creditorului, 119, 120, 122.

— Cheltueile ce poate ocasiona transportarea lucrului depositat sunt în sarcina creditorului (deponentului), 524, 525.

— Stângerea depositului prin confuziune. Nimene nu poate fi depositarul lucrului său propriu, 803, n. 2.

DESDAUNĂRI. V. *suprà, Daune-interese.*

DESISTAREA (creditorului).— Face să înceteze efectul punerii în întârziere, 370.

DETENTOR (a unui imobil ipotecat).— Poate face plata, 435, n. 1.
V. *înfrà, Plata în genere*

DIVORȚ.— Poate da loc la daune morale, 344, t. și n. 7; 374.
— Dacă este de ordine publică și se aplică sau nu străinilor a căror statut personal nu permite divorțul, 260, n. I V. și adnot. noastră în *C. judiciar* din 1900, No. 5 și 60.
— Constrângerea sotului în contra cărui s'a pronunțat divorțul de a restitui copilul născut din căsătorie, prin condamnarea la daune interese, 335, n. 3; 336 nota.

DIES INCERTUS IN TESTAMENTO CONDITIONEM FACIT, 24, n. 1; 106 nota și t. IV, p. 580, t. și n. 1. Cpr. art. 2177 C. german V. *Legate.*

DIES INTERPELLAT PRO HOMINE (Termenul interpelează în locul omului).— Admiterea acestei regule în dreptul nostru anterior, 358, 359 t. și nota și *tr. fr.*, p. 237, t. și n. 6. Cpr. Cas. rom. (20 martie 1900). *Dreptul* din 1900, No. 48 și *Curierul judiciar*, No. 32 din 1900.

— În dreptul străin, 359 nota.

— Oblig. constituite sub legea veche și exigibile sub legea nouă, 359, 360 nota și t. I, partea II, p. 62, 63.

DOBĚNDĂ.— Definiție, 385.

— Dobânda în antichitate, 386.

— În legea mosaică, 386.

— În dreptul canonic, 386, 387, n. 1.

— În legea musulmană, 386, n. 3.

— În dreptul nostru anterior, 387, t. și n. 1; 388—390.

— În dreptul roman, 388, n. 1.

— În Codul austriac și în alte legi străine, 389, n. 1.

— În dreptul nostru actual, 390 urm.

— Discuțiile la care libertatea dobĚndeii a dat loc, 391, 392.

— Conflict între legile străine și legea română (drept internațional), 409—413.

— Casul în care părțile au determinat prin convenția lor legea la care ele au înțeles a se referi, 409 urm.

— Nedeterminarea legii la care părțile au înțeles a se supune, 409, n. 2; 410 nota.

— Casul în care părțile aparțin aceiaș naționalități, 410 nota.

— Casul în care ele nu aparțin aceiaș naționalități, 410, nota, 411.

— Momentul de când curge dobĚnda moratorie (Controversă), 412.

— Controversa ce s'a rădicat în Franția în privința legii din 1807, 412.

— DobĚnda ce plătește casa de depuneri și consemnații, 567.

— Chitanța dată p. capital, fără nici o rezervă, este o presumpție de plata dobĚndilor, 527.

— Această presumpție poate fi combătută prin mărturisire și jurământ, 527.

— Datoriile comerciale lichide și plătibile în bani, produc dobândă de drept din ziua exigibilității lor, 363, n. 4; 398. V. *Materie comercială*.

— Dobânda se prescrie prin cinci ani, 534.

— Aceiaș prescripție se aplică și la cupoanele de rentă, 534, n. 2.

— Plata unor dobânzi nestipulate sau mai mare de cât a acele stipulate (oblig. naturală), 10 t. și n. 1; 15.

— Casurile în care o cerere iregulară face să curgă dobânda, 362.

— Cererea de dobândă făcută contra unuia din debitorii solidari face să curgă dobânda contra tuturor debitorilor, 187. V. *Oblig. solidară*.

— Dacă datoria este productivă de dobândă, imputația plății se face mai întâi asupra dobânzii și apoi asupra capitalului, 533.

— Părțile pot însă prin convenția lor înlătura această regulă, 533, n. 2.

— Această regulă încetează de câte ori este vorba de dobânzi care nu sunt lichide și exigibile, 533, n. 3.

— Casul în care există mai multe datorii productive de dobândă, 534.

— Intre două datorii din care una produce dobândă și cealaltă nu produce, imputația se face asupra celei mai oneroase, adică asupra celei productive de dobândă, 545.

— Regulele de la imputația plății nu se aplică la dobânzile moratorii, ci numai la acele compensatorii, 536.

— Cursul dobânzii moratorie nu este întrerupt prin acordarea unui termen de grație, 507.

— Dacă debitorul care a plătit înaintea termenului, în necunoștința lui, are sau nu acțiunea în repetiție în privința dobânzii (Controyersă), 111, 132. V. *Oblig. cu termen*.

DOBÂNDĂ LA DOBÂNDĂ, 414 urm. V. *Anatocism*.

— Plata dobânzii dobânzilor de cătră epitrop a sumelor întrebuințate, 427. V. *Epitrop*.

DOL.—Deosebire între dol și culpă, 306, 345, 346.

— Ce se înțelege prin dol în cazul art. 1086, 380, n. 1.

— (Imputația plății), 538. V. *Plată (imputațiune)*.

— Nimene nu se poate sustrage de la responsabilitatea care rezultă din dolul său, 306, n. 3; 381 și t. V, p. 135, t. și n. 3; 385, 501, 514, 538. Pentru mai multe detalii, v. tabla vol. V, v^o *Dol*.

DOMICILIU ALES. V. *Alegerea de domiciliu*.

DONAȚIUNE (Acceptarea ei prin mandatar). Necesitatea unui mandat autentic, 457, n. 2; 612 n. 2; t. IV, p. 120, n. 3 și *tr. fr.*, p. 292, n. 2.

— Revocarea donațiunii prin neîndeplinirea sarcinilor, 77, n. 1 și t. IV, p. 139.

- Donațiunea nu putea, după C. Calimach, fi făcută de acei saraci și neputernici celor bogati și puternici care nu li erau rude, 8 nota.
- DREPTATE.—Dreptul de ași face dreptate singur, 103, n. 2 și 104 nota; 333, t. și n. 1.
- DREPTUL DE RETENȚIE (Comodat). V. *Comodat*.
- (Deposit), 775, n. 1.
- Dreptul de retenție nu poate fi admis de cât numai în casurile determinate de lege, 17, 61; t. II, p. 467, t. și n. 2; 484, t. și n. 3; 509, 510, 615 nota; t. III, p. 546, 547; t. V, p. 340 urm., 381; *tr. fr.*, p. 212. Veđi asupra dreptului de retenție, discursul ce am pronunțat la Curtea de apel din Iași cu ocazia deschiderei anului judecătoresc 1899--1900. *Dreptul* din 1899, No. 52 și *C. judiciar* din 1899, No. 31.
- Acel care nu are de cât o creanță naturală, nu poate deci să ajungă indirect la plată prin exercitarea dreptului de retenție, 17.
- DUEL.—Daunele pot fi nu numai materiale, dar și morale, 344, 374. Veđi *Daune-interese* și tabla vol. V, v^o *Duel*.

E

- EFECTE DE COMERT. V. *Cambie*.
- Primirea unor efecte negociabile p. o datorie anterioară, nu cuprinde o novație, ci un mod de plată (Controversă), 678. V. *Novație*.
- EFECTE LA PURTĂTOR.—Neaplicarea art. 1149 și 1393, 764. V. *Cambie, Ces. de creanță, etc.*
- EFFECT DECLARATIV. V. *Hotăriri judecătorești*.
- EFFECT RETROACTIV.—A condiției îndeplinite, 55—64.
- Consecințele care rezultă din principiul retroactivității, 58 urm. V. *Condiție*.
- Termenul suspensiv nu are efect retroactiv, 111.
- Incetarea confuziunii, 802, n. 3.
- ELECTA UNA VIA NON DATUR RECURSUS AD ALTERAM. (Nici o lege nu consacră astăzi acest adagiū), 267 nota.
- EMANCIPARE.—Nu poate fi supusă unei condiții sau unui termen, 40.
- EPITROP.—Are capacitatea de a primi plata în numele minorului, 465.
- Are capacitatea de a face o ofertă reală în numele minorului, 554.
- Poate consimți subrog. în numele minorului creditor, 598.
- Nu însă în numele minorului debitor, fără imputernicirea sfatului de familie întărită de tribunal, 604, n. 3.
- *Quid* în privința subrog. legale prevădută de art. 1108, § 3? 636, n. 2; 673 nota.
- Nu poate să noveze creanța minorului, 675, 676.
- Nu poate să remită o datorie în numele minorului, a-

ceasta fiind un act de înstrăinare, 703, n. 1. V. *Remiterea datoriei*.

— Plata dobândilor și a dobânzii dobândilor p. ori ce sume neîntrebuințate de ale minorilor, 427.

— Responsab. epitropului (*culpa levis in abstracto*), 312, 321.

— Compensația între minor și epitrop, 752.

— Între debitorul minorului și epitrop (Compensația inadmisibilă), 752.

EROAREA LEGIUITORULUI.—Casurile în care judecătorii o pot îndrepta, 292, n. 2; 713.

EREDE APARENT. V. *Moștenitor aparent*.

EXECUTOR TESTAMENTAR.—Responsabilitatea lui, 320, n. 4.

EXPROMISIUNE.—Când există, 667.

— Deoseb. între expromisiunea și fidejusiunea, 667, n. 4.

— Între expromisiunea și delegația, 668, 693.

— Casul în care creditorul ar face o novație cu un expromisor, 689.

F

FACTURĂ.—Remiterea facturei făcute debitorului nu constituie o presumpție de liberare în favoarea lui, dacă nu poartă o mențiune liberatorie, 708, 709.

FALIMENT.—Aduce pierderea beneficiului termenului p. toate datoriile falitului, chiar și acelor garantate prin un amanet, privilegiu, ipotecă, etc., 124, 125.

— Numai datoriile falitului se consideră însă ca ajunse la scadență, nu și acele ale fidejursorului, 125, 126.

— Necesitatea unei hotărâri judecătorești, 124.

— O strimtorare sau jenă momentană nu constituie starea de încetare de plăți, 511, n. 1.

— Dacă un comerciant poate fi declarat în stare de faliment atât în țară cât și în străinătate (Pluralitatea falimentelor) (Contreversă), 760, n. 1.

— Oponerea compensației în caz de existența mai multor falimente a aceluiaș comerciant, 759—761.

— Pierderea beneficiului termenului de grație, 511.

— Exigibilitatea anticipată care rezultă din declararea falimentului nu echivalează însă, din punctul de vedere al compensației, cu cea care rezultă din expirarea termenului, 124, 125, 749, 750, 784.

— În urma declarării falimentului, falitul este incapabil de a primi plata, 454, n. 1; 467.

— Regulele de la imputația plății nu se aplică la faliment, 536, 537. V. *Plata (Imputație)*.

— Falitul nu poate face novație, 677, n. 3; 696.

— (Oferta de plată). Falimentul debitorului declarat înainte de acceptarea ofertei din partea creditorului, 582.

- FAPTUL PRINCIPELUI** (*le fait du prince*).—Constitue un caz de forță majoră, 351, t. și n. 4; 352. V. *Caz fortuit*.
- FARMACIST**.—Este comerciant (Controversă), 328, nota și t. V, p. 536 n. 1. V. și adnotația noastră din *Dreptul*, No. 56 (anul 1899), p. 460, unde am văzut că și fotografatul este comerciant.
- Oblig. luată de proprietarul care și închiriază farmacia sa altuia este o oblig. de a da, ear nu de a face, 328 nota. V. *Oblig., de a da și de a face*.
- FEMEE MARITATĂ** (neautorisată).—Nu poate în genere primi plata, 454, n. 1. V. *Plata*.
- (comerciantă) Are capacitatea de a face o ofertă reală pentru tot ce privește comerțul său, 554.
- FIDEJUSIUNE** (Contract accesoriu), 5, n. 3; 720 și t. V, p. 18.
- Deosebire între fidejusiunea și expromisiunea, 667, n. 4.
 - Garantarea prin fidejusiune a unei oblig. naturale (Controversă), 19, 20.
 - Falimentul debitorului principal nu atrage exigibilitatea datoriilor fidejursorului, 125, 126.
 - Cererea în judecată făcută contra fidejursorului face să curgă dobânda în contra debitorului principal, 405.
 - Termenul de grație acordat debitorului principal profită fidejursorului, 508. V. *Termen de grație*.
 - Fidejursorul care a plătit p. debitorul principal are regres contra acestui din urmă, 398.
 - Fidejursorul care a plătit datoria este subrogat în drepturile creditorului în contra debitorului, 636, n. 2.
 - Aceiaș soluție este admisibilă în privința fidejursorului fidejursorilor și a cofidejursorilor care ar fi garantat pe acelaș debitor p. aceeaș datorie, 636, n. 2.
 - Doctrina asimilează fidejursorului pe acela din ordinul căruia creditorul contractează cu împrumutător (*mandatar pecunie credendae*), 636, n. 2.
 - Opunerea beneficinului de divisiune, 500.
 - (Subrogația legală). Cofidejursorul care a plătit întreaga datorie, are regres contra celorlalți cofidejursori numai pentru partea ce privește pe fie-care, 640. V. *Plata prin subrog.*
 - Recursul fidejursorului contra codebitorilor solidari, 640, 641.
 - Fidejursorul poate consimți subrog. convențională, 607.
 - Remiterea titlului creanței făcută debitorului principal liberează pe fidejursor, 717. V. *Remiterea datoriei*.
 - Creditorul n'ar putea să descarce pe debitor, reser-vându-și dreptul său contra fidejursorului (Controversă), 720, 721.
 - Soluția contrară în materie de concordat (art. 802 C. com.) 720, 721. V. *Concordat*.
 - *Quid* în privința concordatului amiabil sau benevol? 721, t. și n. 2.

- Stângerea fidejusiunii prin novație, 683.
- Efectul novației în privința fidejursorilor, 689 urm. V. *Novație*.
- Casul în care ar exista mai mulți fidejursori, 693.
- Stângerea fidejusiunii prin pierderea sau perirea fortuită a lucrului datorit, 820 urm. V. *infră*, *Pierderea lucrului datorit*.
- Cum se impută plata când unele datorii sunt garantate prin fidejusiune, iar altele negarantate, 534, 535, 545. V. *Plata (Imputațiune)*.

FILOXERĂ.—Este un caz fortuit în materie de arendare de vii, 349. V. *Caz fortuit*.

FORTA MAJORĂ. V. *Caz fortuit*.

FRUCTE.—Se cuvin creditorului condițional, 59, 60, 63.

FUNGIBILITATE.—V. *Compensație*, *Lucruri fungibile*, etc.

- Deosebire între fungibilitatea și consumtibilitatea, 489, n. 2; 735, n. 1.

FURT CU MÂNA ÎNARMATĂ (Caz fortuit), 320, 350, n. 5. V. *Caz fortuit*, *Hangiu*, etc.

- Furt prin escaladare, efracțiune, chei mincinoase, etc., 320, 350, n. 5.
- Responsab. furului p. lucrul furat, 355, 821, 822. V. *Caz fortuit*, *Pierderea lucrului datorit*, *Punerea în întârziere*, etc.

- Casul în care furul poate fi scutit de răspundere, 822.

G

GARANȚIE.—Excepția de garanție opusă de debitorul solidar pentru a pune pe codebitorii sei în cauză, 180.

GESTIUNE DE AFACERI (Gratuitatea ei), 325, n. 3; t. V, p. 335, t. și n. 1. V. *infră*, *Mandat*.

- Deosebire între gestiunea de afaceri și mandatul, 325, 326 și t. V, p. 335 t. și n. 1; p. 348 urm.

- Aplicarea art. 1550 de la mandat, 442, 443, t. și n. 1; 426, n. 2 și t. V, p. 333, t. și n. 3; 345.

- Responsabilitatea gerantului, 324, 325.

- Casurile în care gerantul de afaceri răspunde de *culpa levis in abstracto*, 325.

- De cazul fortuit, 326; t. V, p. 330.

- Gerantul creditorului are capacitatea de a primi plata, 463.

- Acțiunea în repetiție contra gerantului, 463. Pentru mai multe detalii, v. tabla vol. V, v^o *Gest. de afaceri*.

GIR. V. *Cambie*.

GIR FALȘ, 460.

GREȘALĂ. V. *Culpă*.

GREVĂ.—Poate constitui un caz de forță majoră, 350.

H

- HANGII** (sau ospătători).—Responsabilitatea lor, 319, 320, 350, n. 5. V. tabla vol. V, v^o *Ospătători și Hangii*.
 — Incetarea responsab. hangiuului când lucrurile călătorului au fost sustrate prin un furt cu mâna înarmată, 350, n. 5; și t. V, p. 416, 533, n. 3.
 — Furtul cu efracție sau escaladare, ori cu chei minci-noase, nu este asimilat furtului cu mâna înarmată, 350, n. 5, 351 nota; t. V, p. 533, n. 3.
- HOTĂRÎRI JUDECĂTOREȘTI**.—Nu pot fi condiționale, 40, t. și n. 2.
 — Nici sancționate prin o clausă penală, 384, n. 2. Cpr. Laurent, *Supplém.*, I, 94.
 — Efectul lor declarativ, 663, t. și n. 6; 664, 801 nota.
 Hotărîri pronunțate în contra sau în favoarea moștenitorului aparent (Dacă sunt oposable adevăratului proprietar), 473, 474. V. *Moșt. aparent*.
 — Creditorul care n'a figurat în instanță poate el să invoace hotărîrile date în favoarea debitorului (teoria reprezentățiunei imperfecte), 63 nota. V. *Lucru judecat*.

I

- IMPĂRȚEALĂ**.—Poate fi condițională, 40.
 — Condiția resolutorie nu se subînțelege în împărțeală, însă părțile pot stipula resilierea ei prin un pact comisoriu p. casul când una din ele nu'și ar îndeplini oblig. sale, 86.
 — Stipularea unei clause penale, 268, 269.
 — Reclamația formulată înaintea arbitrului sezizat de operațiunile unei împărțeli are caracterul unei cereri în judecată și face să curgă dobânda, 402, n. 2.
- IMPOSSIBILIVM NULLA EST OBLIGATIO**, 813, 817.
- IMPOSITE** (datorite către Stat, comune, județe).—Particularii nu se pot scuti de plata impozitelor sub cuvânt că ar fi creditorii Statului, comunei sau județului, 779.
 — Casurile în care compensația ar putea să aibă loc, 779.
- IMPRUMUT**.—Oprirea clausei penale, 185, t și n. 1; 269, 270; 282, 283.
 — De bani (unde trebuie să se facă plata), 521. V. *Plata în genere*.
 — Stipularea termenului atât în interesul debitorului cât și a creditorului, 120.
 — Monetele ce trebuie să restituiească împrumutatul, 490, 491.
 — Schimbarea cursului monetelor, 492, 493.
 — Împrumutul de lucruri fungibile. (Ce trebuie să restituiească împrumutatul), 489, 490. V. *Lucruri fungibile*.
 — Unde trebuie să se facă plata (la locul unde împrumutul a fost contractat), 521, 522.

IMPUTAȚIUNEA (plătei).—V. *Plata*.

INCAPABIL.—Angajamentele contractate de un incapabil constituiesc o oblig. naturală, 11.

INCENDIU.—Nu este un caz fortuit de cât dacă provine din trăsnet, 349, 350.

INCHIRIEREA (sau arendarea lucrului altuia). — Validitate, 332, n. 1.

— Proprietarul este în drept, în lipsa unei clauze prohibitive, a închirierii acelaș imobil sau imobilele sale vecine la mai mulți locatari exercitând industrii similare, 658, n. 2. V. *Industrii similare*.

— Locatarul sau arendașul poate fi pus în posesiunea lucrului închiriat *manu militari*, fără participarea proprietarului, 332, n. 1.

— Dacă s'a închiriat sau arendat un imobil la mai multe persoane, oblig. chiriașilor sau arendașilor este ea indivizibilă în privința plății chiriei? (Chestie de intenție a părților), 157 nota; 228, 229. V. *Oblig. divisibile și indivizibile*.

— Aplicarea principiului punerii în întârziere la contractul de închiriere (Controversă), 366.

INCHISOARE.—Punerea debitorului la închisoare aduce pierderea beneficiului termenului, 511.

— De ce fel de închisoare este vorba în specie (Controversă), 511, t. și n. 3.

INDUSTRII SIMILARE (Inchirierea unui imobil la mai mulți proprietari exercitând industrii similare), 658, n. 2. V. *suprà, Inchiriere*.

INSCRIȚIE IPOTECARĂ.—Lipsa alegerei de domiciliu din partea creditorului nu viciază înscripția (Controversă), 559, n. 3. V. *Alegere de domiciliu*.

INSOLVABILITATEA (debitorului), 123, n. 1; 499, n. 1; 696.

— Pierderea beneficiului termenului *ipso facto*, 127, 750.

— Pierderea beneficiului termenului de grație, 511.

— Insolvabilitatea delegantului (novație), 696.

— Insolvabilitate (compensație), 750, 751.

INȘĂLĂCIUNE.—Dispoziția excepțională relativă la responsabilitatea furului (art. 1156) nu se aplică la înșălăciune, 355 n. 5; 821.

— Curtea noastră supremă a decis, în unire cu concluziile noastre, că, în delictul de înșălăciune prevăzut de art. 332, folosul trebuie să fie tot-deauna material sau bănesc, un folos moral fiind insuficient. V. *Curierul judiciar* din 27 aug. 1900, No. 55.

INTÂRZIEREA (creditorului).—Codul nostru nu cunoaște adevărata întârziere a creditorului (*mora accipientis*), 549.

— Codul german în această privință, 548.

— Întârzierea (debitorului).—V. *Punerea în întârziere*.

INTERDIS.—Este incapabil de a primi plata, 454, n. 1.

INTEROGATOR.—Poate servi de dovada p. stabilirea subrog. consimțită de creditor, 603.

- INTERPELAREA (debitorului).—V. *Punere în întârziere*.
- IPOTECĂ.—Oblig. de a constitui o ipotecă este indivisibilă, 226.
- Mandatul dat p. constituirea unei ipoteci trebuie să fie autentic, 611, n. 1.
 - Recunoașterea unei oblig. naturale prin conferirea unei ipoteci, 19.
 - Debitorul sub o condiție suspensivă poate, *pendente conditione*, să constituie o ipotecă, 63.
 - Soarta ipotecelor constituite de moștenitorul aparent, 476, 477. V. *Moșt. aparent*.
 - Renunțarea creditorului la ipotecă nu face în genere ca debitorul să fie liberat de oblig. principală, 715.
 - (Subrogația legală).—Casul în care mai multe imobile sunt afectate de o ipotecă generală și de o ipotecă specială, 624, 625. V. p. mai multe detalii, *înfră*, v^o *Privilegiu și ipotecă*.
- INZESTRARE.—Oblig. părinților de ași înzestra copiii este o oblig. naturală, 10, t. și n. 2; 15.
- Îndatorirea luată de un părinte de ași înzestra copiii prin un act sub semnătură privată este ea validă? (Controversă), 10, n. 2.



- JOC SAU PRINSOARE.—Oblig. naturală, 9. Cpr. C. Cas. Viena, urmata de adnotația noastră. *Curierul judiciar* din 1900, No. 67.
- Ceea ce s'a plătit de bună voe nu poate fi cerut înapoi, 433.
 - Jocuri de asard, 9, n. 4; 15.
 - Joc sau prinsoare în dreptul german, 433, n. 4.
 - Oblig. care rezultă din joc sau prinsoare nu pot fi novate, 17, t. și n. 4; 673, t. și n. 4.
- JOCURI DE BURSĂ.—434 nota. V. *suprà*, *Bursă*.
- JUDECĂTOR DE PACE.—Actele pe care el le poate autentifica, 609, n. 2.
- Are căderea de a judeca acțiunea pauliană în limitele competenței sale, 648, nota.
 - Poate statua asupra cererii de validare a unei oferte reale, atunci când suma care face obiectul litigiului nu întreține limitele competenței sale, 563, t. și n. 4.
- JUDEȚE.—Particularii care datoresc către județ nu pot opune compensația pentru sumele ce le ar datori județul, 780. V. *Compensație*.
- JUDICIIS QUASI CONTRAHIMUS, 583.
- JUREMĒNT.—Efectele jurământului prestat sau refusat în materie de oblig. solidare, 168, 169, 193, 194, 197. V. *Oblig. solidare*.
- Poate servi de dovadă p. stabilirea subrog. consimțită de creditor, 603, 604.
 - Pentru returnarea presumpției prevădută de art. 1590, 527.

— Prestarea jurământului definitiv din partea debitorului nu constituie un mod de stângere a oblig., 431, n. 2.

L

LEGATE.—In materie de legate, termenul necert produce efectul unei condiții, 24, n. 1; 106 nota. Vezi *suprà*, *Dies incertus in testamento conditionem facit*.

— Legat verbal (oblig. naturală), 14, 15. V. *Testament*.

LEGITIMARE.—Nu poate fi supusă unei condiții sau unui termen, 40.

LOCAȚIUNE.—Aplicarea principiilor punerii în întârziere, 366. V. pentru mai multe detalii, *Inchiriere*.

LOTĂRII.—Oprirea lor în dreptul nostru și în dreptul străin, 433, n. 4.

LUCRURI CONSUMTIBILE.—Deoseb. între consumtibilitatea și fungibilitatea, 489, n. 2; 735, n. 1.

LUCRURI FUNGIBILE.—Ce se înțelege prin lucruri fungibile, 734, 735.

— Cum se liberează acel care datorește lucruri fungibile, 488.

— Unde trebuie să se facă plata lor, 521, 522. V. *Plata în genere*.

— Ce trebuie să restituască acel care a împrumutat lucruri fungibile, 489, 490. V. *Imprumut*, *Plata în genere*, etc.

LUCRU JUDECAT.—Excepția care rezultă din lucru judecat (oblig. naturală), 12.

— Efectele lucrului judecat în materie de oblig. solidare, 169 urm.; 190 urm.

— În materie de oblig. indivisibile, 250 urm.

— Teoria reprezentățiunii imperfecte sau a mandatului restrâns. (Creditorul care n'a figurat în instanță poate el să invoace hotărârile date în favoarea debitorului? (Contraversă), 63 nota.

— Autoritatea lucrului judecat nu este un mod de stângere a oblig., 431, n. 2.

M

MAMĂ NATURALĂ.—Oblig. bărbatului de a'i plăti o pensie alimentară (oblig. de conștiință, validitate), 11, n. 1.

MANDAT.—Deosebire între mandat și gestiunea de afaceri, 325, 326 și t. V, p. 355, t. și n. 1: 348 urm. V. *Gest. de afaceri*.

— Intre mandat și *adjectio solutionis gratia*, 462, 463.

— Mandatul care există între codebitorii solidari, 188 urm., 718. V. *Oblig. solidare*.

— Responsab. mandatarului nesalariat, 320, 321.

— Responsab. mandatarului salariat, 320, n. 4.

- Responsab. mandatarului în materie comercială, 321.
 - Mandatarul poate în principiu fi incapabil, 456.
 - Casurile în care se cere un mandat autentic, 457, n. 2 ; 611, t. și n. 1 ; 612, n. 2.
 - Casurile în care C. Calimach prescrie un mandat special, 457, n. 4 ; 458 nota. V. *Plata în genere*.
 - Dreptul mandatarului de a substitui pe altul în locul lui, chiar dacă mandatul nu-i conferă această facultate (art. 1542), 464, t. și n. 3.
 - Mandatul poate fi nu numai expres dar și tacit, 458, n. 3 ; 459 nota și t. V, p. 318, t. și n. 5.
 - Mandatul tacit nu poate, în lipsa unui început de probă, să fie stabilit prin marturi sau presumpțiuni, 459 nota și t. V, p. 319 nota.
 - Mandatar disimulat sau *prête-nom* (Ce este), 599, n. 3
 - V. *Plata prin subrogație*.
 - Dacă poate consimți subrogația, 599, 600.
 - Mandatarul care plătește din banii sei datoriile aceluia a cărui bunuri administrează, nu este, în această calitate, subrogat de drept creditorului, 636, n. 2.
 - Mandatarul general poate consimți subrogația, nu însă și mandatarul însărcinat numai cu primirea plății, 598, 599.
 - Mandatarul *pecuniae credendae* este, în privința subrogației, asimilat fidejursorului, 636, n. 2.
 - Mandatul dat de debitor pentru a consimți la subrogație trebuie să fie autentic, 611, 612.
 - *Idem* p. constituirea unei ipoteci, 611, n. 1.
 - *Idem* p. primirea unei donațiuni, 612, n. 2.
 - Mandatarul general al creditorului poate el se face novație ? 676, 677.
 - Nu poate să facă o remitere de datorie, ci numai să primească remiterea ce un creditor ar face mandatarului său, 703, n. 1.
 - Mandatarii convenționali, legali sau judecătorești cărora se poate face plata, 456—468. V. *Plata în genere*.
- MATERIE COMERCIALĂ.**—Dovedirea oblig. și liberațiunelor prin marturi și presumpțiuni, independent de ori ce probă scrisă, după aprecierea judecătorilor, 528, 603, 679. V. *Plata în genere*.
- Subrog. convențională poate fi dovedită prin ori ce soiuri de probe, 603.
 - Punerea în întârziere a debitorului prin scrisori, telegrame, etc. 363.
 - Datoriile comerciale liquide și plătibile în bani produc dobândă de drept din ziua exigibilității lor, 363, n. 4 ; 398. V. *Dobândă*.
 - Unde se întentă acțiunile personale și mobiliare în materie comercială (art. 897 C. com.), 522, n. 3.
 - Judecătorii nu pot acorda termene de grație, 108, 509. V. *Oblig. cu termen, Termen de grație, etc.*

- Diferitele specii de subrog. legale admise de Codul de comerț, 645, 646.
- MERCURIALE.**—Ce se înțelege prin mercuriale, 738, n. 7; 739 nota.
- MINOR.**—Nu poate primi plata în timpul minorității, 454, n. 1.
- (Comerțiant), Poate face ofertă reală p. tot ce privește comerțul său, 554.
- (Emancipat).—Poate primi veniturile, nu însă și capitalul fără asistența curatorului, 454, n. 1.
- MONETE.**—Cursul lor legal, 497, n. 3.
- Cursul lor comercial, 497, n. 3.
- Monetele străine de argint, aramă, nikel n'au curs în țară, 494.
- Plată făcută în monete care nu au curs legal sau comercial, 497.
- Monetele de argint sau bronz ce poate fi silit a primi creditorul (până la ce sumă), 494.
- Faptul de a refusa monete naționale nu se pedepsește după legea noastră, 498.
- Monetele cu care se restituie un împrumut de bani, 490 urm.
- În materie de cambii, 496. V. *Cambie*.
- Schimbarea cursului monetelor, 492, 493.
- Dacă creditorul are drept la agio, 495, 496. V. *Agio*.
- Casul în care monetele au fost considerate în individualitatea lor, 491 nota.
- MONOPOL.**—Crearea unui monopol făcând să dispară lucrurile de gen care făcea obiectul unei oblig., aduce stângerea ei, 816. V. *infra*, *Perdere lucrului datorit*.
- MOȘTENIRE.**—Ce fel de mandat trebuie p. renunțarea la o moștenire (un mandat legalizat ajunge, dacă este special), 457, n. 2 și t. III, p. 340.
- Compensația în materie de moștenire, 757, 758.
- MOȘTENITOR APARENT.**—Are capacitatea de a primi plata, 470.
- Soarta actelor de înstrăinare sau de administrație făcute de moștenitorul aparent (Controversă), 473, 474 și t. III, p. 682 urm.
- Hotărârile pronunțate contra moștenitorului aparent, 473, 474.
- Înstrăinările imobiliare cu titlu oneros consimțite de moștenitorul aparent (Controversă), 475, 476.
- Soarta transacțiunelor consimțite de dânsul, 474, n. 1. V. *Transacție*.
- Soarta ipotecelor constituite de moștenitorul aparent, 476, 477. V. *Ipotecă*.
- Înstrăinarea drepturilor întregii moșteniri de către moșt. aparent, 478.
- Moștenit. aparent este subrogat în dreptul creditorilor moștenirii pe care el 'i a plătit din banii săi, 643.

MOȘTENIRE BENEFICIARĂ.—Responsabilitatea moștenit. beneficiar, 323, 324.

— Moșt. beneficiar care plătește din banii sei datoria moștenirii este subrogat în drepturile creditorilor desinteresați (art. 1108, § 4), 641. V. *Plata prin subrogație*.

— Compensația în materie de moștenire beneficiară, 759, 784.

— Confusie, 804.

— Faptul moștenitorului debitorului de a primi moștenirea sub beneficiu de inventar nefiind o probă de insolvabilitate a moștenirii, nu aduce exigibilitatea creanțelor neajunse încă la scadență, 127.

MOȘTENIRE VACANTĂ.—Puterile curatorului rânduind unei moșteniri vacante, 467, n. 2.

— Dacă are calitatea de a ataca prin acțiunea pauliană actele făcute de defunct în fraudă creditorilor săi, 467, n. 2 și t. V, p. 240, n. 1.

— Dacă se bucură de subrog. legală prevădută de art. 1108, § 4 (Controversă), 642, t. și n. 3.

— Compensația în materie de moșt. vacantă, 785.

MUNCI AGRICOLE—Nu se poate stipula solidaritatea, 175 ; 286 n. 1. V. *Oblig. solidare, Prestațiuni în natură, etc.*

— Nici clause penale, 175, n. 3 ; 269, 282—284, 286, n. 1. V. *Oblig. cu clausă penală, Prestații în natură, etc.*

N

NACU (C.)—Comparație între C. civ. rom. și C. Napoléon (Observații asupra acestei cărți), 289, n. 1 ; 736, n. 1 ; 804, n. 2, etc.

NEMO CONTRA SE SUBROGASSE CENSETUR, 651.

NEMO POTEST PRÆCISE COGI AD FACTUM, 334.

NEMO PLUS JURIS AD ALIUM TRANSFERRE POTEST QUAM IPSE HABET, 475. V. *infrà, Resoluto jure dantis, etc.*

NIMENE NUȘI POATE FACE DREPTATE SINGUR, 303, n. 2 ; 333, t. și n. 1.

— Soluția contrară este admisă în noul Cod german, 104, nota.

NOVAȚIE.—Definiție, 662.

— Ea nu presupune numai modificarea, ci transformarea oblig. primitive, 663, 665, n. 2.

— Ea este un act cu titlu oneros, 663.

— Ea implică un act de dispoziție, 248.

— Novația nu este nici odată opera legii, ci rezultatul unei convențiuni, 663.

— Novația judiciară de la Romani nu mai există astăzi, 663.

— Novația în noul Cod german, 664.

— Deoseb. între nov. și subrogația, 590.

— Diversele specii de novație, 664 urm.

— Novația prin schimbarea obiectului datorit (obiectivă), 665 urm.

- Acordarea unui termen sau scurtarea ori prelungirea termenului nu constituie o novatie, 666 nota, 678.
- Concordatul nu constituie o novatie, 666 nota.
- Schimbarea naturei oblig. poate se constituie o novatie, 666.
- Novatia prin schimbarea debitorului (subiectivă), 667 urm.
- Expromisiune, 667.
- Deoseb. între expromisiunea și fidejusiunea, 667, n. 4.
- Intre expromisiunea și delegația, 668.
- Deoseb. între novatia prin schimbarea debitorului și subrogația, 667, n. 2 și 590.
- Intre novatia și delegația, 679.
- Nov. prin schimbarea creditorului (subiectivă), 668, 669.
- Deoseb. între nov. prin schimbarea creditorului și cesiunea de creanță, 669.
- Nov. prin schimbarea causei oblig. (*mutata causa*), 665, 669, 670.
- Speciile de nov. mai sus arătate nu se exclud unele prin altele, ci pot fi intrunite și combinate împreună, 670.
- Sensul cuvântului novatie în art. 782, 670.
- Condițiile generale cerute pentru ori ce novatie, 671.
- Existența a două oblig. valide, 671.
- Existența unei prime oblig. 671.
- Casul în care lucrul ce face obiectul primei oblig. a perit prin caz fortuit, 672.
- Nov. unei oblig. condiționale, 672.
- Unei oblig. solidare, 196.
- Unei creanțe solidare, 171, 675. V. *Oblig. solidară*.
- Unei oblig. cu termen, 672.
- Unei oblig. indivisibile, 249 nota; 675.
- Nov. oblig. naturale (Controversă), 17, 18, t. și n. 2; 672, 673.
- Oblig. morale nu pot fi novate, 18, 673.
- Aceiaș soluție este admisă în privința oblig. care rezultă din joc sau prinsoare, 17, n. 4; 673, t. și n. 4.
- Creațiunea unei oblig. noi, 673 urm.
- Casul în care oblig. nouă este inexistentă, 673, 674.
- Casul în care ea este numai anulabilă (Controversă), 674.
- Casul când oblig. nouă este condițională, 674.
- Capacitatea părților contractante, 675.
- Atât creditorul cât și debitorul trebuie să fie capabili, 677.
- Incapacitatea nu poate fi propusă de cât de partea incapabilă, 677.
- Creditorul solidar nu poate să noveze creanța în cât privește partea ¹⁾ celorlalți cocreditori, 675.
- Aceiași soluție este aplicabilă și în privința unuia din debitorii unei oblig. indivisibile, 675.

¹⁾ În text, rândul 22, din eroare de tipar s'a dis *plata* în loc de *partea*, eroare care se îndreptează aici, nefiind trecută în *errata*.

- Epitropul poate el să facă novație? (Cofitroversă), 675, 676.
- *Quid juris* în privința bărbatului în calitate de administrator legal al zestrei? 676.
- *Quid* în privința usufructuarului unei creanțe sau unei rente?, 676.
- Din partea unui mandatar general (*omnium bonorum*)? 676, 677.
- Din partea unui *adjectus solutionis gratia*? 677.
- Debitorul urmărit nu poate, în urma ordon. de poprire, să neveze sau să cesioneze creanța poprită, 480. V. *Poprire*.
- Voința de a nova (*animus novandi*), 677.
- Această voință poate fi tacită, 678.
- Primirea unor efecte negociabile p. o datorie anterioară, nu cuprinde o novație ci un mod de plată (Controversă), 678.
- Dovedirea intenției de a nova se face conform dreptului comun, 679.
- În materie comercială, marturiile și presumpțiile sunt admise independent de ori-ce probă scrisă, 679.
- Faptele și presumpțiile din care rezultă nov. trebuie însă să dovedească în mod neîndoelnic intenția părților de a nova, 680.
- Aceasta e o chestie de fapt de suverana apreciere a judecătorilor fondului, 680.
- Curtea de Casație cercetează însă și controlează în drept dacă faptele, așa cum sunt stabilite, întrunesc sau nu caracterele legale ale novației, 680, t. și n. 4.
- Efectele novației (Principii generale), 681 urm.
- Stângerea privilegiilor și ipotecelor care garantau vechia creanță, 682, 683.
- Părțile pot însă prin derogare de la dreptul comun să convie că privilegiile și ipotecile care garantau vechia creanță să garanteze și pe cea nouă, 683 urm.
- Această excepție nu se aplică la fidejusiune, 685.
- Această convenție trebuie să fie expresă și să se facă prin însuș actul de novație, 683, 684.
- Ea necesitează consimțământul debitorului primitiv (Controversă), 686—688.
- Necesitatea consimțământului fidejursorului, 688.
- Reserva ipotecei vechi nu are nevoie de a fi consimțită prin act autentic, 689.
- Dacă nov. are loc prin schimbarea debitorului, creditorul nu poate nici prin o rezervă expresă să facă să treacă privilegiile și ipotecile primitive asupra bunurilor noului debitor, 685, 686.
- Efectele novației în privința codebitorilor solidari și a fidejursorilor, 689 urm.

- Casul în care ar exista mai mulți fidejutori, 691, 692.
- Delegație, 692—701. Vezi acest cuvânt.
- Regulele de drept internațional aplicabile la novație, 700, 701.



OBLIGAȚIE (definiție), t. V, p. 6.

- Divisiunea obligațiilor, t. VI, 5.
- Diferențele modalități sub care oblig. pot fi contractate, 21.

OBLIG. ALTERNATIVE, 137—155.

- Definiția oblig. alternative, 138.
- Deoseb. între oblig. alternativă și termenul alternativ, 138, 139.
- Între oblig. alternativă și cea conjunctivă, 134.
- Între oblig. alternativă și cea cu clausă penală, 265, t. și n. 2.
- Între oblig. alternativă și cea facultativă, 135—137.
- O oblig. alternativă poate deveni facultativă, 137.
- Ea poate deveni pură și simplă, 139.
- Oblig. alternativă poate fi compensată cu o oblig. pură și simplă, 737.
- Oblig. de a face sau de a nu face nu este alternativă, ci pură și simplă, 337, 338.
- În oblig. alternativă ambele lucruri sunt datorite; prin remiterea însă numai a unuia din lucruri, debitorul este liberat (*Duo sunt in obligatione, una vero in solutione*), 138.
- Consecințele care rezultă din împrejurarea că ambele lucruri sunt datorite, 140.
- 1^o Natura oblig. atârână de natura obiectului asupra căruia poartă alegerea, 140.
- 2^o Până la alegerea lucrului, creditorul are numai un drept de creanță și proprietatea nu se transmite de cât la determinarea prin alegerea lucrului (Controversă), 140.
- Consecințele care rezultă din principiul că creditorul nu devine proprietar de cât la determinarea lucrului prin alegere, 141.
- Risco și pericolul lucrului datorit sub alternativă este pe sama creditorului (Controversă), 141, 142.
- Efectele oblig. alternative în privința alegerii și pierderii lucrului promis, 142 urm.
- Alegerea lucrului datorit sub alternativă, 142—149.
- Ea aparține în principiu debitorului, dacă n'a fost acordată în termeni *expresi* creditorului, 142, 143.
- Expresiunile din care poate să rezulte dreptul de opțiune p. creditor, 143.
- Oferta de plată și consemnarea lucrului datorit sub alternativă, 145, 571.

- Casul în care moștenitorii debit. sau creditorii ori moștenitorii lor nu se înțeleg asupra alegerii, 143.
- Modul cum se manifestă alegerea, 144.
- Indivisibilitatea plăței, 144.
- Predarea sau cererea unei părți a lucrului datorit, 145.
- Irevocabilitatea alegerii făcută în cunoștință de casă, 145.
- Casurile în care regula irevocabilității nu este aplicabilă, 145.
- Casul în care debit. sub alternativă a plătit un lucru din eroare (acțiune în repetiție), 146.
- Casul în care creditorul a plătit alt lucru de cât acel datorit (restituirea lucrului primit și cererea celui alt), 146.
- Casul în care lucrul ales de creditor este afectat de viciuri ascunse (Controversă), 146.
- Casul în care debitorul a plătit din eroare toate lucrurile datorite sub alternativă (Controversă) 147.
- Alegerea odată făcută nu are efect retroactiv (Controversă), 147—149.
- Perderea lucrului datorit sub alternativă, 149—155.
- Casul în care perderea s'a întâmplat din culpa debitorului, 151 urm.
- Casul în care perderea totală sau parțială se datorește faptului creditorului, 155.

OBLIG. COMPUSĂ ȘI OBLIG. SIMPLĂ, 133.

OBLIG. CONDIȚIONALE.—V. *supră*, *Condiție*.

OBLIG. CONJUNCTĂ, 156, 222, 232, 637, 711.

- Oblig. conjunctă se divide între debitori și între creditori afară de casurile de solidaritate și de indivisibilitate, 156, 157.

— Restituirea titlului original făcută debitorului de un creditor conjunct, 711.

OBLIG. CONJUNCTIVĂ.—Debitorul nu se poate libera de cât plătind toate obiecte datorite, 133, 134.

- Deoseb. între oblig. conjunctivă și cea alternativă, 134.

OBLIG. CU CLAUSĂ PENALĂ, 256—287.

- Definiția clausei penale (*stipulatio pœnæ*), 256.
- În ce poate să consistă clausa penală (într'un fapt, absențiență, și chiar într'un lucru), 256, n. 2.
- Ea poate să consistă și în prestația unui lucru indivisibil, 271.
- Prin stipularea unei clause penale, părțile hotăresc de mai înainte daunele compensatorii sau moratorii, 256, 257, 737.
- Clausa penală poate fi stipulată nu numai într'o convenție, dar și în un testament, 257, 384, n. 2. Cpr. C. București. *Dreptul* No. 40 din 1894.
- Într'o împărțeală, într'un compromis, etc., 268, 269.
- Hotăririle judecătorești nu pot însă fi sancționate prin o clausă penală, 384, n. 2. V. *Hotăriri*.

- Clauza penale fiind o oblig. accesorie, nulitatea oblig. principale atrage nulitatea clauzei penale, 258, 259, t. și n. 1.
- Nulitatea clauzei penale nu atrage însă pe cea a oblig. principale, 264, 265.
- Clauza penală nu poate asigura executarea unei promisiuni de căsătorie, 260 t. și n. 1 și t. V, p. 459, t. și n. 3. V. *Promisiuni de căsătorie*.
- Nici cea a unei oblig. contrară ordinei publice și buzelor moravuri, 260, n. 1.
- De ex. a convenției dintre soți de a nu se despărți, 260, n. 1.
- În toate aceste cazuri, nulitatea conv. principale atrage pe cea a clauzei penale, 260, t. și n. 1.
- Casurile în care clauza penală poate fi validă, de și oblig. principală n'ar putea fi executată, 261—264.
- Casul în care s'a promis faptul altuia, 264.
- Casul în care clauza penală validează oblig. menită a nu produce nici un efect, 264.
- Deoseb. între oblig. cu clausă penală și cea alternativă, 265, n. 2.
- Intre oblig. cu clausă penală și cea facultativă. 136; 265, n. 3.
- Intre oblig. cu clausă penală și cea sub condiție potestativă din partea debitorului, 265.
- Debitorul nu are în principiu alegerea de a executa oblig. principală sau de a plăti penalitatea 265, 266.
- Casurile în care debitorul poate plăti penalitatea în locul oblig. principale, 266, n. 1.
- La caz de oblig. divisibilă, penalitatea se va plăti numai de debitorul care a contravenit oblig. și numai până la concurența plății ce el are în oblig. principală, afară de cazul prevăzut de art. 1072, § 2, 233.
- Creditorul are însă facultatea de a cere, după alegerea sa, îndeplinirea oblig. principale sau cea a penalității, 266.
- El poate cere îndeplinirea oblig. principale, chiar după ce ceruse mai întâi penalitatea, 266, n. 4.
- Creditorul nu poate în principiu cere și penalitatea și executarea oblig. principale, 267.
- Casurile în care el poate cere și penalitatea și executarea oblig. principale (Stipularea clauzei penale p. simpla întârziere a executării oblig.), 267.
- Cumulul penalității și a execut. oblig. poate fi admis prin convenția expresă sau tacită a părților, 268.
- La caz de îndoială, cumulul nu va avea loc (art. 983), 268.
- În contractele de transport se poate tot-deauna cere și clausă penală și executarea transportului (art. 439 C. com.), 268.
- Clauza penală nu poate în principiu fi modificată de judecători, dacă a fost stipulată în contractele în care ea nu este oprită, 269.

- Casul excepțional prevădut de art. 439 C. com., 269, n. 2.
- Casurile excepționale în care penalitatea poate fi modificata de judecători (Imprumuturi bănești și prestațiuni în natură), 269, 270.
- Casul în care oblig. principală a fost executată în parte permite de asemenea judecătorilor de a micșora clausa penală, chiar dacă ar fi vorba de o oblig. indivizibilă, 270, 271.
- Penalitatea nu va fi micșorată de cât ori executarea parțială nu aduce nici un folos creditorului, 270. V. *infrà*, *Pictor*.
- Casurile și modul după care clausa penală devine exigibilă, 271 urm.
- Creditorul poate cere clausa penală, fără să dovedească că a suferit vre-o pagubă, 271, 345, 384.
- Debitorul trebuie să fie pus în întârziere, 271, 272.
- Dacă oblig. consistă în a da sau în a face, debit. va fi pus în întârziere prin o somație extra-judiciară sau prin cererea în judecată, 272.
- Dacă oblig. consistă în a nu face, penalitatea va fi datorită prin simplul fapt al călcării oblig., 272.
- Aceiaș soluție este aplicabilă de câte ori oblig. de a da sau de a face nu poate fi îndeplinită de debitor de cât într'un timp oare care, pe care, el l'a lăsat să treacă, 273.
- În toate celelalte cazuri, debitorul nu datorește clausa penală de cât în urma punerii sale în întârziere, 273.
- Dacă oblig. este cu termen, debit. nu poate fi pus în întârziere de cât în urma expirării termenului, 273, n. 4.
- P. ca clausa penală să fie datorită se mai cere încă ca inexecutarea oblig. să fie imputabilă debitorului, 274.
- Efectele clausei penale în privința moștenitorilor debitorului, 274—276.
- Casul în care clausa penală consistă în bani, 275.
- Într'un lucru indivizibil, 275.
- Casul în care inexecut. oblig. se datorește faptului moștenitorilor, 275, 276.
- Casul în care obligația principală este indivizibilă, 276—287.
- Casul în care oblig. principală este divizibilă, 278—280.
- Casul în care oblig. cu clausă penală a fost stipulată în folosul mai multor creditori, sau în folosul unui creditor unic, care a lăsat mai mulți moștenitori, 280, 281.
- Casul în care oblig. principală este divizibilă, 280.
- Casul în care ea este indivizibilă, 281.
- Modificările aduse clausei penale prin legea din 20 febr. 1879, 281—287.
- Ea este oprită numai în contractele de împrumut și de prestațiuni în natură, putând fi stipulată în toate celelalte contracte, 185, t. și nota 1; 282 urm., 399, n. 4; V. *Munci agricole*, *Prestații în natură*, etc.

— Dreptul judecătorilor de a anula clauza penală ascunsă sau deghisată, 286, 383, 393.

— Dreptul aceluia care ar fi plătit o clausă penală de a o cere înapoi, 287.

— Clauza penală fiind de ordine publică, este aplicabilă și străinilor, 413.

— Oblig. cu clausă penală este supusă compensării conform dreptului comun, 737.

— Intre două oblig. din care una este garantată prrn o clausă penală, și alta negarantată, imputația plății se va face asupra celei dintâi, 546. V. *Plata (Imputație)*.

OBLIG. COMERCIALE.—V. *Materie comercială*.

OBLIG. DE A DA.—V. *Oblig. (Efectul lor)*.

OBLIG. DE A FACE.—V. *Oblig. (Efectul lor)*.

OBLIG. DIVISIBILE ȘI INDIVISIBILE, 220—255.

— Dificultatea materiei oblig. divisibile și indivisibile, 220.

— Critica exagerată a textelor care se ocupă de oblig. divisibile și indivisibile. 220, t. și n. 3.

— Codurile Calimach și austriac în această privință, 220, 221.

— Noul Cod german, 221, n. 1.

— Chestiunea divisibilității sau indivisibilității oblig. nu presintă nici un interes practic de câte ori nu există de cât un debitor și un creditor, 221, 222, 231, 232.

— Caracterele distinctive ale oblig. divisibile și indivisibile, 222—231.

— Când o oblig. este divisibilă sau indivisibilă, 223—225.

— Oblig. de a face sau de a nu face sunt în genere indivisibile, 223—225.

— Constituirea unei servituți (oblig. indivisibilă), 225, 226.

— Oblig. alimentară nu este însă indivisibilă (Controversă), 227, t. și n. 7.

— Compensația oblig. indivisibile, 768, 769.

— Novarea lor, 249 nota, 675.

— Remiterea titlului creanței făcută unuia din debitorii unei oblig. indivisibile, 719.

— Indivisibilitățile admise de autori, după Dumoulin (Molineus) și Pothier (Indivisibilitate absolută, *re aut natura*; indivisib. de obligație, *obligatione*; indivisib. de plată, *solutione tantum*), 225, 226.

— Indivisibilitatea absolută (*re aut natura*), 226, 227.

— De ex., oblig. de a constitui un drept de trecere sau de vedere, o ipotecă un amanet, o anticresă, de a delasa un imobil ipotecat, de a comunica un act, de a da socoteli, de a face sau a nu face o călătorie, de a face apel, recurs, etc. 226, 227.

— Indivisibil. care rezultă din voința părților (*obligatione*), 227—230.

— Exemple de oblig. indivisibile după voința părților (arendarea sau închirierea unui imobil făcută la mai multe persoane), 157 nota, 228 229.

- Oblig. mai multor antreprenori de a clădi un imobil, 227, 228.
- Oblig. luată de o persoană de a da altuia o bucată de loc p. facerea unei construcții (*fundum tradi ad certum finem*), 229, 230.
 - Indivisibilitatea *solutione tantum*, 230, 231.
 - Exemple de oblig. indivisibile *solutione tantum*, 230.
 - Deosebire între oblig. indivisibilă *solutione tantum*, și cea indivisibilă *re aut natura* și *obligatione*, 230, 231.
 - Efectele oblig. divisibile, 231—232.
 - Oblig. conjunctă, 232.
 - Cesiunea unei părți de creanță, 232.
 - Casul în care creditorul sau moștenitorul s'a sevêrșit din viață lsând mai mulți moștenitori, 232, 233.
 - Consecințele care rezultă din lipsa de legătură între creditorii sau debitorii unui lucru divisibil, 233.
 - In privința suspendării sau întreruperii prescripției, 233.
 - Casul în care oblig. a fost contractată sub o clausă penală, 233.
 - Combinarea art. 1060 cu art. 786, 233 și t. III, p. 608, n. 1.
 - Excepții la principiul divisibilității datoriiilor între moștenitorii debitorului, și casurile în care moștenitorii debitorului sau unul din ei pot fi urmăriți p. totalitatea unei datorii divisibile (art. 1061), 234—242.
 - Principiul relativ la divisiunea datoriiilor rămâne intact în privința moștenitorilor creditorului, 235, n. 1.
 - Efectele obligației, 242, 243.
 - Efecte în privința debitorului, 243—247.
 - Efecte în privința creditorului, 247—249.
 - Efecte comune atât debitorului cât și creditorului, 249—253.
 - Efectele lucrului judecat în materie de oblig. indivisibile (Controversă), 250—252.
 - Efecte în privința prescripției, 249, 250.
 - Efecte în privința peremțiunii, 252.
 - Deosebiri între indivisibilitatea și solidaritatea, 175, 176, 253—255.
- OBLIG. FACULTATIVE**, 135—137, 485, n. 1.
- Definiție, 135.
 - Oblig. facultative se găsesc foarte des în testamente, 135, t. și n. 3.
 - Casul art. 1792, 135.
 - Deoseb. între obligația facultativă și cea alternativă, 135—137.
 - Între oblig. facultativă și cea cu clausă penală, 136, 265, t. și n. 2.
 - Compensarea oblig. facultative cu oblig. pure și simple, 737.
 - Oblig. alternativă poate deveni facultativă, 137,

OBLIG. MORALE (sau de conștiință).

- Deosebire între obligațiile morale și acele naturale, t. V, p. 7 și t. VI, 77 și n. 4.
- Oblig. morale nu pot fi novate, 18, 673. V. *Novatie*.
- Nici confirmate, 19, nota. V. *Confirmare*.

OBLIG. MULTIPLĂ, 155.

- Oblig. multiplă conjunctă, 155, 174.
- Oblig. multiplă disjunctă, 156 nota.
- Oblig. multiplă solidară, 155, 177.

OBLIG. NATURALE, 5—21.

- Definiția oblig. naturale, 67.
- Bibliografie în materie de oblig. naturale, 6 n. 1.
- Causale oblig. naturale, 8—15.
- Când există sau nu există oblig. naturală (chestie de apreciere), 9.
- Exemple de oblig. naturale, 9 urm.
- Datoriile care rezultă din joc sau prinsoare, cu excepție însă p. jocurile care contribuiesc la exercițiul corpului, 9, t. și n. 3.
- Plata unor dobânzi nestipulate sau mai mari de cât acele stipulate (art. 1588), 10, t. și n. 1.
- Oblig. părinților de a-și înzestra și căpătui pe copii lor, 10, 11.
- Datoria de a recunoaște și de a respăti serviciile prestate, 11.
- Oblig. la care rămâne supus falitul concordator de a despăgubi integral pe creditorii care au consimțit la concordat, 11.
- Angajamentele contractate de un incapabil (Controversă), 11, 12.
- Excepția care rezultă din lucrul judecat, din prescripție, etc. (Controversă), 12, 13.
- Convențiile sinalagmatice făcute în violarea art. 1179, 1180 (Controversă), 13, 14.
- Actele solemne a căror forme n'au fost observate (Controversă), 14, 15. V. *suprà*, *Legate (verbale)* și *infrà*, *Testament*.
- Legate verbale (Controversă), 14, 15.
- Datoriile contractate la cărciumă nu mai sunt astăzi naturale, după cum erau sub cutuma Parisului (art. 128), 9, n. 3.
- Efectul obligațiilor naturale.—Ceea ce a fost plătit de bună voe, adevă în cunoștință de cauză, în baza unei oblig. naturale, nu mai poate fi cerut înapoi, 15—17, 433.
- Acel care nu are de cât o creanță naturală nu poate deci să ajungă indirect la plată prin exercițiul dreptului de retenție. 17. V. *Drept de retenție*.
- Debitorul poate deci confirma tacitamente, plătind ceea ce datorește *naturaliter*, fără însă a putea confirma în mod expres, 18, 19.

— Dacă debitorul poate să-și recunoască o oblig. naturală, dând un amanet sau o ipotecă (Controversă), 19.

Quid în privința fidejusiunii? (Controversă), 19, 20.

— Oblig. luată de debitor sau de moștenitorii sei de a plăti o oblig. naturală prin o scrisoare (Controversă), 20.

— Compensația legală nu este admisă în materie de oblig. naturale, 20, 747.

— Ci numai acea convențională, 21 nota.

— Oblig. naturale pot însă fi novate cu excepție p. acele care rezultă din joc sau prinsoare (Controversă), 17, t. și n. 4; 18, 672, 673, t. și nota.

— Ele nu sunt supuse imputațiunii legale, pentru că ele nu sunt nici odată exigibile, 543, 544. V. *infră*, *Plata (Imputație)*.

OBLIG. PURĂ ȘI SIMPLĂ, 21 urm., 532, n. 3.

— Oblig. de a face sau de a nu face este o oblig. pură și simplă, ear nu alternativă, 337.

— Oblig. pură și simplă poate fi compensată cu o oblig. alternativă, 737.

— Cu o obligație facultativă, 737.

— În oblig. pure și simple, termenul poate fi tacit și se rezultă din împrejurările apreciate de judecători, 22.

— Ea poate fi transformată în o obligație cu termen de câte ori judecătorii vor acorda un termen de grație debitorului, 22.

OBLIG. SOLIDARE, 155—220.

— Oblig. este solidară când fie-care creditor are dreptul de a cere întreaga creanță (Solidaritate activă), sau când fie-care debitor este obligat a plăti datoria întreagă (Solidaritate pasivă), 157.

— Modurile de stabilire ale solidarității active și pasive (Stipularea ei în mod expres), 158.

— În materie comercială, solidaritatea este presupusă până la dovada contrară (art. 42 C. com.), 158, n. 1.

— Solidaritatea poate fi stipulată nu numai prin o convenție, dar și prin un testament. 158 t. și n. 3.

— Ea nu poate fi stipulată în materie de munci agricole (prestații în natură) 175; 286, n. 1. V. *Munci agricole, Prestații în natură*, etc.

— Cavintele obicinuite prin care se stipulează solidaritatea, 159.

— Dacă există sau nu solidaritate (chestie de fapt), 159, n. 2.

— Solidaritatea prin renunțarea la beneficiul de divisiune sau discuțiune, 159.

— Solidaritatea pasivă, nu însă și acea activă, rezultă une-ori din lege și se dăce, în asemenea caz, legală, 160, 175.

— Enumerarea casurilor de solidaritate legală, 160.

— Unii ar voi ca solidaritate legală să fie când perfectă, când imperfectă; această teorie este însă inadmisibilă și nu era cunoscută nici de Pothier, 161, 219 t. și n. 2.

SOLIDARITATEA ACTIVĂ (între creditori), 161—174.

- Când oblig. este solidară între creditori, 161.
- Solidaritatea este compatibilă cu divisibilitatea și divisiunea creanței, 161, n. 3.
- Condițiile cerute pentru ca să existe solidaritate activă, 162.
- Solidaritatea activă nu atrage neaparat pe acea pasivă, 162.
- Efectele solidarității active, 163 urm.
- Fie-care creditor este în drept a cere plata integrală a creanței, 165.
- Acest drept aparține și moștenitorilor creditorilor, 165, n. 2.
- Creditorii solidari sunt presupuși astăzi a fi, în cât privește raporturile dintre ei, în societate sau în comunitate, 165, 166.
- Această presumpțiune poate însă fi resturnată prin dovada contrară, 166.
- La Romani, întreaga creanță aparținea creditorului celui mai diligent, 164, 165.
- Fie-care din creditori este în drept de a cere plata integrală a creanței și plata făcută unuia din ei liberează pe debitor față de toți, 166, 167.
- Debitorul mai este încă liberat față de toți creditorii prin pierderea fortuită a lucrului datorit, 167 n. 1.
- Din momentul însă ce unul din creditori a făcut în pozitivă debitorului o cerere în judecată, acesta nu mai poate face plata de cât creditorului reclamant, 167, 168.
- Remiterea datoriei făcută de unul din creditorii solidari nu liberează pe debitor de cât pentru partea acestui creditor, 168.
- Soluția contrară era admisă la Romani, 164, 168.
- Restituirea titlului original a creanței făcută de unul din creditorii solidari este însă oposable tuturor creditorilor, 711.
- Jurământul dat debit. de unul din creditorii solidari și prestat, nu liberează pe debitor de cât p. partea credit. care a deferit jurământul (art. 1216), 168, 169.
- Jurământul dat de debitor unuia din creditorii solidari și refuzat de acesta, liberează pe debitor numai pentru partea creditorului care a refuzat de a jura (art. 1217), 169.
- Jurământul dat de unul din creditorii solidari și refuzat de debitor, sau jurământul prestat de creditor după propunerea debitorului, folosește din contra tuturor creditorilor solidari (art. 1218, § 1) 169.
- Efectele lucrului judecat față cu unul din creditorii solidari, 169, 170.
- Casul în care hotărîrea a fost dobândită în contra debitorului, 170, 171.

— Unul din creditorii solidari nu poate să noveze întreaga creanță solidară, ci numai partea sa, 171, 675.

— Creditorii care n'au luat parte la novație n'o pot opune debitorului (Controversă), 171.

— Debitorul nu poate să opue unuia din creditorii solidari compensația sumei datorite lui de ceilalți creditori, 172.

— Aceiaș soluție este aplicabilă și în privința confuziunii, 172.

— Ori ce act care întrerupe prescripția în privința unuia din creditorii solidari folosește tuturor creditorilor (art. 1036), 172. V. *Prescripție*.

— Renunțarea la prescripția dobândită ce ar face debitorul în folosul unuia din creditorii solidari folosește tuturor creditorilor, 173.

— Suspendarea prescripției în privința unuia din creditori nu folosește însă celorlalți (Controversă), 173.

— Casul în care soluția ar fi alta (art. 643), 173.

— Punerea în întârziere făcută de unul din creditorii solidari folosește celorlalți, 173, 174.

— Stipularea unei siguranțe reale din partea unuia din creditori folosește celorlalți, 174.

SOLIDARITATE PASIVĂ (între debitori), 174 urm.

— Folosele solidarității pasive, 175.

— Solidaritatea pasivă poate fi legală, 160, 175.

— Definiția solidarității pasive, 175.

— Deosebire între oblig. solidară și cea indivizibilă, 175, 176, 253 urm.

— Condițiile cerute p. ca să existe solidaritatea pasivă, 176, 177.

— Solidaritatea are loc chiar dacă oblig. ar fi supusă unei clause de anulare pentru viciuri de consimțământ sau incapacitate, 178.

— Efectele solidarității pasive, 178 urm.

— Raporturile debit. solidar cu creditorul, 178 urm.

— Creditorul poate cere plata de la acela care va voi din debitori, 179 urm.

— Creditorul nu poate însă să dividă datoria, 182.

— Culpă unuia din debitori este opozabilă celorlalți codebitori, 183, 184.

— Numai debitorul în culpă datorește însă daune, 184.

— Temeiul acestei distincțiuni făcute după Dumoulin și Pothier, 184.

— Casul în care convenția părților ar fi stipulat o clausă penală p. cazul pierderii lucrului imputabilă unui din debitori. (Daunele pot, în asemenea caz, fi cerute chiar de la codebitori care n'ar fi în culpă, 185.

— Dacă lucrul a perit prin caz fortuit înaintea de punerea în întârziere, toți debitorii vor fi liberați (art. 1156), ear dacă pierderea lui a provenit din culpa tuturor, sau în

urma punerii lor în întârziere, toți vor fi de o potrivă responsabili, 185.

— Casul în care lucrul datorit a perit prin culpa sau faptul unuia din debitorii nesolidari, 820. V. *Perderea lucrului datorit*.

— Acțiunea sau urmărirea îndreptată contra unuia din debitorii solidari întrerupe prescripția contra tuturor, 186.

— Recunoașterea datoriei din partea unuia din debitori este opozabilă celorlalți, 186.

— Actele ininteruptive de prescripție făcute contra unuia din moștenitorii unui debitor solidar nu întrerup prescripția contra celorlalți comoștenitori, 186.

— Cererea de dobândă făcută contra unuia din debitorii solidari, face să curgă dobânda *erga omnes*, 187, 188, 405. V. *Punerea în întârziere*

— Mandatul care există între codebitorii solidari (art. 1056), 188 urm.

— Efectele lucrului judecat față cu unul din codebitorii solidari, 190, 191, 196.

— Excepțiuni personale unuia din debitori, 191.

— Efectele casării admise în folosul unuia din debitorii solidari, 191.

— Renunțarea la apel din partea unuia din debitorii solidari nu împiedică apelul aceluia care n'a renunțat, 192.

— Apelul interjectat de unul din debitorii solidari folosește celorlalți, 192, 193.

— Apelul interjectat de creditor contra unuia din debitorii solidari nu este opozabil celorlalți debitori, 193.

— Jurământul deferit de creditor unuia din debitorii solidari asupra ființei datoriei, nu însă asupra faptului solidarității, și prestat de acest debitor, ca și jurământul refuzat de creditor după propunerea debitorului, folosește codebitorilor săi (art. 1218), 193, 197.

— Jurământul refuzat de debitorul solidar după propunerea creditorului sau prestat de creditor după propunerea unuia din debitori, nu este din contra opozabil celorlalți debitori, 193, 194.

— Diferitele mijloace de apărare ce codebitorii solidari pot opune creditorului, 194, 195.

— Mijloacele de apărare comune tuturor debit., 195 urm.

— Lipsa de cauză sau ilicitatea cauzei oblig., poate fi opusă de fie-care debitor, 196.

— Plata, novarea sau remiterea datoriei solidare, poate de asemenea fi invocată de toți debitorii, 196.

— Perirea prin caz fortuit a lucrului datorit solidaricește, 197, 820. V. *infra*, *Perderea lucrului datorit*.

— Debitorul solidar poate să opună compensația pentru sumele ce creditorul datorește codebitorului său, 197, 198, 766—768.

- El poate să consimtă subrogația, 607. V. *Plata prin subrogație*.
- Mijloacele de apărare personale, 199 urm.
- Descărcarea unuia din debitorii solidari făcută de creditor, 199.
- Confuziunea care se îndeplinește când unul din debitorii solidari moștenește pe creditor, sau *vice-versa*, stânge datoria numai pentru partea acestui codebitor, 210, 810.
- Mijloacele de apărare pur sau curat personale, 200, 201.
- Raporturile codebitorilor solidari între ei, 201—208.
- Impărțirea datoriei solidare de drept între toți debitorii, 202, 203.
- Această împărțire se face în principiu în porțiuni egale, dacă nu s'a stabilit contrariul, 203.
- Pentru ca un codebitor să aibă recurs în contra celorlalți, el trebuie să fi plătit datoria comună în totul sau măcar în parte, 204.
- Casul în care recursul debitorului ce a făcut plata poate fi declarat neintemeiat, 204.
- Exercitarea recursului debitorului prin acțiunea *mandati*, 204, 205.
- Prin acțiunea care aparține creditorului, 205.
- Prin acțiunea *negotiorum gestorum*, 205.
- Dacă unul din codebitori este insolubil, pierderea cauzată prin insolvabilitatea acestuia se împarte cu analogie între ceilalți codebitori solvabili și între acel care a făcut plata (art. 1053, § 2), 206, 207, 638.
- Codebitorul care a plătit datoria nu se va putea deci prevala de subrog. legală de cât pentru recursul său divizat contra fie-cărui din codebitorii sei, 638, 639.
- Remiterea solidarității făcută de creditor unuia sau mai multor din debitori, nici nu folosește, nici nu strică celorlalți, 207.
- Casul în care unul din debitori a fost descărcat numai de solidaritate, 207, 208.
- Casul în care unul din debitori a fost descărcat de însuș datoria, 208.
- Casurile care lăsând să subsiste datoria, pot să facă să înceteze solidaritatea sau să modifice efectele ei, 208 urm.
- Moartea unuia din debitorii solidari care lasă mai mulți moștenitori, 208, 209.
- Remiterea solidarității, 209, 210.
- Remiterea expresă a solidarității, 210, 211.
- Cuvintele obicinuite din care rezultă această remitere, 211.
- Îndoeala se interpretă în contra debitorului, pentru că solidaritatea odată dovedită, el trebuie să stabilească remiterea ei, 211.
- Remiterea solidarității făcută numai unuia din debitori, nu'i folosește de cât lui, 211.

— Remiterea datoriei făcută unuia din debitorii solidari liberează din contra pe ceilalți codebitori, dacă creditorul nu și a făcut rezervă în privința lor, 196, 212, 718.

— Remiterea tacită a solidarității, 213—218.

— Condițiile cerute pentru ca să existe remiterea tacită a solidarității, 216.

— Art. 1682 de la fidejusiune uu se aplică la solidaritate, 217.

— Casurile în care acest text este aplicabil la solidaritate, 218.

— Inexistența unei solidarități imperfecte născocită de doctrină, 161, 218—220.

OBLIG. CU TERMEN, 104—133.

— Pot fi novate, 672.

— Definiția termenului, 105.

— Termenul suspensiv și extinctiv, 105, 106.

— Termenul extinctiv operează de drept, 107.

— Termenul suspensiv nu are nici odată efect retroactiv, 107, 111.

— Termenul cert și necert, 105, n. 1.

— Termenul tacit (oblig. de a face), 22.

— Termenul alternativ (Deoseb. între termenul alternativ și oblig. alternativă), 138, 139.

— În contracte, nici o deosebire nu există între termenul cert și necert (*dies incertus*), pe când în materie de legate, termenul necert produce efectul unei condiții, 24, n. 1 ; 106, nota și t. IV, p. 580, t. și n. 1.

— Casul în care termenul constituie o condiție și în materie de contracte, 106 nota.

— Termenul resolutor (Deosebire între termenul resolutor și condiția resolutorie), 73 nota.

— Termenul de drept, 107.

— Renunțarea la termenul de drept prin imputația plății, 532.

— Termen convențional (expres sau tacit), 107, t. și n. 4.

— Termen de grație, 22, 107, 108 ; 501—512. V. *Termen de grație*.

— Casurile în care judecătorii nu pot acorda termene de grație (materie comercială), 108, 509.

— Pact comisor expres, 509. V. *suprà*, *Condiție*.

— Desființarea termenului de grație în Codul italian și în alte legiuri străine, 108, 593, n. 2.

— Deosebire între termenul de drept și acel de grație, 108, n. 1 ; 507, n. 1 și 2 ; 748, 749.

— Deoseb. între termen și condiție, 108, 109, 111.

— Risco și pericol în materie de oblig. cu termen, 109.

— Debitorul care a plătit înainte de termen nu poate exercita acțiunea în repetiție, 109, 110.

— Casul în care debitorul a plătit prin anticipație în necunoștința termenului (Controversă), 110.

- Acțiunea în repetiție în privința procentelor sau a scontului capitalului (Controversă), 111.
- Casurile în care debitorul care ar fi plătit prin anticipație și din eroare are acțiunea în repetiție. 111.
- Efectele termenului în urma expirării lui, 113—118.
- Momentul când termenul se consideră ca ajuns la scadență, 114.
- Actele de urmărire nu pot fi executate de cât a doua și după expirarea termenului, *dies ad quem* aparținând toată debitorului, 114, 361.
- *Dies a quo* nu face parte din termen, 114, 115.
- Aplicarea acestui principiu la cambii, la dreptul de a face opoziție, apel, recurs, etc., 115.
- Casurile în care ziua *a quo* este cuprinsă în termen, 115.
- Termenul socotit pe oare.—Cum se socotește oara, 115.
- Termenul socotit pe zile.—Cum se socotește ziua, 115, 116.
- Cum se socotește termenul de 24 oare, 48 oare, etc., 116.
- Termenul însemnat cu lunele, cu săptămânele, 116. V. *Calendar*.
- Termenul însemnat cu anii.—Cum se socotește anul, 117.
- Prorogarea termenului, 118.
- Persoanele în favoarea cărora termenul este stipulat, 118—122.
- Termenul se presupune stipulat în favoarea debitorului, 118, 119.
- Creditorul poate însă dărâma această presumpțiune, 119.
- Casurile excepționale în care termenul este stipulat în interesul creditorului, 119, 122.
- De câte ori el este stipulat în favoarea creditorului, acesta nu poate fi silit a primi plata înaintea expirării lui, 122, 436, n. 1.
- Casurile în care termenul este stipulat în interesul debitorului și a creditorului (imprumut cu dobândă, cambii etc.), 120, 122.
- Debitorul nu poate fi obligat a plăti înainte de termen, 120, 121.
- Sensul adagiului *Qui doit à terme ne doit rien*, 121.
- Creditorul poate înaintea termenului să facă acte conservatorii, 122 nota.
- El poate să întrerupă prescripția în privința acțiunilor reale (art. 1885, § 2), 122 nota.
- El nu poate însă usa de beneficiul art. 974 (acțiune subrogatorie), ci numai de acel al art. 975 (acț. pauliană), 122, nota și t. V, p. 212 și 241.
- El poate să exercite acțiunea în simulație, 122 nota și t. V, p. 273, n. 3.
- Perderea beneficiului termenului, 123—131.
- Falimentul debitorului, 123, 124.
- Necesitatea unei hotărâri judecătorești, 124.

— Insolvabilitatea unui necomerciant (deconfitură), 123, n 1; 126, 499, n. 1; 696, 750.

— În asemenea caz, pierderea beneficiului termenului are loc de drept (Controversă), 127, t. și nota.

— Creditorul care ar fi debitorul falitului nu poate opune compensația, 124, 125.

— Declarația în stare de faliment a debitorului comerciant produce exigibilitatea tuturor datoriilor sale, nu numai acelor chirografare, dar și acelor garantate prin privilegiu, ipotecă, fidejusiune, etc., 125. V. *Faliment*.

— Numai datoriile falitului sunt însă considerate ca ajunse la scadență, nu și acele ale fidejursorului, 125.

— Faptul moștenitorului debitorului de a primi moștenirea sub beneficiu de inventar nu aduce exigibilitatea creanțelor neajunse la scadență, p. că nu dovedește insolvabilitatea moștenirii, 127.

— Micșorarea din partea debitorului a asigurărilor ce el dăduse creditorului prin contract, aduce pierderea beneficiului termenului, 127.

— Condițiile cerute pentru existența acestei cauze de decădere, 127, 128.

— Micșorarea garanției creditorului produsă prin caz fortuit nu aduce pentru debitor pierderea beneficiului termenului, 128, n. 1.

— Pierderea beneficiului termenului nu se aplică la siguranțele care rezultă din autoritatea legii (ipotecă legală, privilegiul vânzătorului), etc., 128, n. 3.

— Instrăinarea imobilului ipotecat p. o creanță anterioară constituie ea din partea proprietarului acestui imobil o micșurare a garanției conferită credit. prin ipotecă? 129.

— *Quid* în privința schimbărilor aduse exploatarei imobilului ipotecat? 130.

— În privința constituției unui drept real asupra imobilului ipotecat (servitute, a doua ipotecă, etc.), 130.

— Pierderea termenului de grație, 131, 510 urm. V. *Termen de grație*.

— Efectele pierderii beneficiului termenului, 131—133.

— Debitorul a cărui datorie a devenit exigibilă prin anticipație nu poate cere o reducere asupra capitalului, ci numai asupra procentelor care ar fi fost cuprinse în capital, 111, 132.

— Exigibilitatea anticipată nu autorisă compensația, care nu va putea să aibă loc de cât de la data judecătoarei ce constată insolvabilitatea sau celelalte împrejurări, sau din ziua de când părțile au recunoscut existența acestor fapte, 132, 750.

OBLIG. UNICĂ, 155.

OBLIG. (EFECTUL LOR), 301 urm.

— Efectele comune ori cărei oblig. în genere. (Dreptul

creditorului de a constrânge pe debitor la prestarea lucrului datorit prin ajutorul puterii publice), 301, 302.

— Dreptul creditorului de a cere și daune, 301.

— Dacă contractul este sinalagmatic, numai partea care și-a îndeplinit oblig. sa corelativă poate cere executarea oblig. sau daune, 92, n. 5; 301, n. 3.

— Dacă oblig. consistă în *non faciendo*, și debitorul a contravenit oblig. sale, creditorul poate, pe lângă daune, să fie autorizat de justiție a distruge ceea ce debitorul a făcut în violarea dreptului său (art. 1076), 302, 332, t. și n. 2.

— Dacă oblig. consistă în a face un lucru (*in faciendo*), și debitorul nu'l face de bună voie, creditorul poate, de câte ori oblig. poate fi executată fără faptul personal al debitorului, să fie autorizat de justiție a aduce el însuș oblig. la îndeplinire cu cheltueala debitorului, 302, 322, t. și n. 1. V. *infră*, *Oblig. de a face sau de a nu face*.

OBLIG. DE A DA, 302, 303.

— Oblig. proprietarului care și închiriază farmacia sa altauia este o oblig. de a da, ear nu de a face, 328 nota.

— Efectele oblig. de a da, 303 urm.

— Predarea lucrului, 303 urm., 304.

— Păstrarea lucrului până la predare, 304, 305.

— Păstrarea lucrului presupune că oblig. are de obiect un corp cert și determinat, 305.

— Pentru a păstra lucrul, debitorul trebuie să facă ceea ce este neapărat p. a împedica stricarea totală sau parțială a lucrului și să nu facă ceea ce ar putea să aducă pierderea lui totală sau parțială, 305.

— Această oblig. se preface în daune la caz de inexecutare, dacă inexecutarea se datorește culpei debitorului, 305.

— Diligența ce debitorul trebuie să pue în îndeplinirea acestei obligațiuni, 305 urm. V. *supră*, *Culpă (teoria culpelor)*.

— In oblig. de a da, ca și în acele de a face, debitorul trebuie să fie pus în întârziere, 357 urm.; 365, n. 4. V. *Punerea în întârziere*.

— In oblig. de a da, plata poate în genere fi făcută de o persoană neinteresată, în numele și pentru achitarea debitorului, fără consimțământul sau chiar știrea lui, și creditorul nu poate în principiu s'o refuze, 436, 447. V. *infră*, *Oblig. de a face*.

— In oblig. de a da, ca și în acele de a face, creditorul nu are drept la daune de cât dacă justifică că a suferit vre o pagubă, pe când în oblig. bănești, el are drept la dobânda legală fără justificarea vre-unei daune, 399.

— Stângerea oblig. de a da prin perirea corpului cert care făcea obiectul oblig., 816, V. *infră*, *Perderea lucrului datorit*.

OBLIG. DE A FACE SAU DE A NU FACE, 327 urm.

— Oblig. de a face sau de a nu face sunt în genere indivisibile, 223 urm. V. *Oblig. indivisibile*.

— Oblig. de a face sau de a nu face nu este o oblig. alternativă, ci o oblig. pură și simplă, 338.

— Oblig. de a face implică în genere un termen pentru aducerea ei la îndeplinire, 22.

— În oblig. de a face, cei de al treilea nu pot să constrângă pe creditor la primirea prestațiunii datorite de cât atunci când nu s'a contractat în vederea persoanei debitorului (*intuitu personae*), 437, 441.

— În oblig. de a face, ca și în acele de a da, debitorul trebuie să fie pus în întârziere, 357 urm. V. *suprà*, *Oblig. de a da și înfrà*, *Punerea în întârziere*.

— În oblig. de a nu face, debitorul este din contra de drept pus în întârziere (art. 1078), 368. V. *Punerea în întârziere*.

— În oblig. de a face, ca și în acele de a da, creditorul, p. a avea drept la daune trebuie să justifice că a suferit o pagubă, pe când în oblig. bănești, el are drept la dobânda legală fără a justifica nici o pagubă, 399. V. *infrà*, *Punerea în întârziere și suprà*, *Daune interese*.

— Oferta de plată în materie de oblig. de a face sau de a nu face, 573.

— Exemple de oblig. de a face, 327, n. 5.

— Oblig. proprietarului care și închiriează farmacia sa unei alte persoane, nu este o oblig. de a face, ci o oblig. de a da, 328 nota. V. *Farmacist, Oblig. de a da*, etc.

Quid juris în privința oblig. ce ar fi luat un pictor de a executa un portret? (Controversă), 328, 329 nota.

— Contractul încheiat cu un tipograf pentru tipărirea unei cărți, 330, 331 nota.

— Dispozițiile Codului Calimach în această privință, 330, 331, nota.

— Efectele oblig. de a face sau de a nu face, 331—338.

— Oblig. de a face sau de a nu face se preschimbă în genere în desdăunări, însă creditorul poate s'o aducă la îndeplinire prin alții cu autorizarea justiției și cheltueala debitorului, de câte ori participarea și intervenția personală a acestui din urmă nu sunt neapărate, 302, 332, t. și n. 1.

— El poate de asemenea, tot cu autorizația justiției, să distrugă ceea ce s'a făcut cu călcarea obligațiunii, dacă ceea ce a fost făcut poate fi desfăcut, 302, 332, t. și n. 2. V. *infrà. Oblig. (Efectul lor)*.

— Punerea arendașului sau chiriașului în posesiunea imobilului arendat sau închiriat, fără participarea proprietarului, 332, nota 1. V. *suprà*, *Inchiriere*.

— Casurile în care autorizarea justiției poate fi dată mai în urmă, 333.

— Judecătorii n'au numai facultatea, ci sunt obligați a admite cererea creditorului (Controversă), 333.

— Casurile în care oblig. nu poate fi adusă la îndeplinire și în care numai daunele sunt admisibile, 334.

— Casul în care un pictor s'a obligat a face un portret, 334.

— Oblig. luată de un artist de a cânta sau juca pe scena unui teatru, 334.

— Oblig. de a nu juca pe scena unui anume teatru, 334 335. V. *Artist dramatic*.

— Condamnarea la daune nu poate să constrângă indirect pe debitor la îndeplinirea oblig. sale, 335, 373, 374. V. *suprà, Daune*.

— Casul în care soțul contra căruia s'a pronunțat divorțul a fost condamnat a restitui copilul născut din căsătorie. Soțul poate el, în asemenea cas, fi condamnat la daune p. fie-care și de întârziere? 335, n. 3 și 336 nota.

— Natura oblig. de a face sau de a nu face. (Ea este mobilă chiar dacă ar avea de obiect un imobil), 338.

— Risco-pericolul în oblig. de a face sau de a nu face (*Res perit debitori, ear nu creditori*), 339.

OBLIG. (STÊNGEREA LOR), 427 urm.

— Stângerea oblig. de a face sau de a nu face prin punerea debitorului în imposibilitate de a-și îndeplini oblig. sa (art. 1156), 816, 817. V. *Perderea lucrului datorit*.

— Stângerea oblig. prin îndeplinirea prestațiunii promise de debitor, 428.

— Alte moduri de stângere a oblig., 428, 429.

— Prescripția este și ea un mod de stângere a oblig.? 429, n. 2.

— *Quid* p. condiția resolutorie? 429, n. 1.

— Modurile de stângere ale oblig. de care legea nu vorbește, 430, 431.

— Prestarea jurământului deferit debitorului nu constituie un mod de stângere a oblig., 431, n. 2.

— Nici autoritatea lucrului judecat, 431, n. 2.

— Nici survenirea unei împrejurări care ar fi împiedicat părțile de a contracta, dacă ele ar fi putut să o prevadă, 432 nota.

V. în privința modurilor obicinuite de stângere ale oblig., *Compensație, Confusiune, Novatiune, Perderea lucrului datorit, Plata, Remiterea datoriei*, etc. În privința *anulării* sau *rescisiunii*, ea va fi studiată la începutul tom. al VII-lea.

OFERTA DE PLATĂ ȘI CONSEMNARE, 548—588.

— Oferta se dice reală (*res*), p. că însuș lucrul datorit trebuie să fie oferit creditorului, 548, t. și n. 5.

— În ce consistă oferta reală, 550, 551.

— Dacă oferta este necesară pentru exercițiul pactului de rescumpărare, 574, n. 5; 575, nota. V. *infrà, Pact de rescumpărare*.

— Pentru a se putea recurge la procedura ofertei reale, debitorul trebuie să fi oferit de bună voie plata creditorului și acesta s'o fi refuzat, 550.

- Condițiile cerute p. validitatea ofertei. (Casurile în care datoria are de obiect o sumă de bani), 551 urm.
- Persoana căreia trebuie să se facă oferta reală, 552, 553.
- Persoanele care pot face oferta reală, 553, 554.
- Ce trebuie să cuprindă oferta, 554, 555.
- Dacă oferta excesivă, adică care ar fi mai mare de cât suma datorită, este validă sau nu (Controversă), 555, 556.
- Oferta trebuie în principiu să fie pură și simplă, debitorul neputând să adauge nici o clausă de natură a atinge drepturile creditorului, 556.
- Oferta trebuie să fie *reală*, adică să fie făcută în monetă sunătoare, 556.
- Judecătorii fondului apreciază în mod suveran dacă oferta făcută de debitor este suficientă, 557.
- Oferta trebuie să fie făcută în urma expirării termenului, dacă termenul a fost stipulat în favoarea creditorului, 557.
- Oferta poate fi făcută înainte de termen, dacă termenul a fost stipulat în favoarea debitorului, 557.
- Excepție la acest principiu în materie de cambii (art. 316 C. com.), 557. V. *Cambie*.
- Dacă oblig. este condițională, oferta reală nu poate fi făcută înaintea îndeplinirii condiției, 557.
- Validarea ofertei prin efectul îndeplinirii condiției, 558.
- *Quid* în privința oblig. contractate sub o condiție resolutorie? 557, 558.
- Locul unde trebuie să se facă oferta, 558.
- Aplicarea art. 74 Pr. civ. la înmânarea ofertei, 558.
- Casul în care nu s'a determinat nici un loc p. facerea plății, 558, 559.
- Oferta făcută la domiciliul ales, dacă s'a determinat o persoană care să reprezinte pe creditor, 559.
- În ori ce caz, oferta reală nu poate fi făcută, conform art. 1781, la domiciliul ales în o inscripție ipotecară, asemenea alegere de domiciliu nefiind privitoare la plată, 559, 560.
- Oferta reală nu poate fi nici într'un caz făcută la parchet, 560.
- Nici la bara justiției, în cursul unui proces, 560, t. și n. 4.
- Oferta reală trebuie să se facă prin un ofițer public competent (portărel), 560.
- Încheierea unui proces-verbal din partea acestui funcționar, 561.
- Consemnarea sumei oferite, 561 urm.
- Ea nu mai are loc dacă creditorul primește oferta, 562.
- Ce se înțelege prin refus, 562.
- Consemnarea n'are nevoie de a fi autorizată de justiție, 562.
- Dreptul debitorului de a cere ca justiția să valideze oferta, 562, 563.

- Tribunalul înaintea căruia trebuie să se facă cererea de validare (Controversă), 563.
- Competința judec. de pace, 563, t, și n. 4.
- Dreptul creditorului de a cere ca justiția să anuleze oferta, 564.
- Momentul când trebuie să se facă consemnarea, 564.
- Casurile în care consemnarea poate să aibă loc fără nici o ofertă, 565, 566.
- Locul unde trebuie să se facă consemnarea, 566, 567.
- Dobânda sumelor depuse ce plătește casa de consemnație, 567.
- Procesul verbal de depunere, 567.
- Notificarea acestui proces-verbal, 568.
- Excepții la dreptul comun. (Casurile în care datoria are de obiect un corp cert și determinat), 568 urm.
- Casul în care datoria are de obiect un imobil, 568, n. 5.
- Casul în care ea are de obiect o oblig. alternativă, 145, 571.
- Casul în care datoria are de obiect un lucru determinat numai în specia sa (*genus*), 571, 572.
- Casul în care datoria are de obiect un fapt sau o abstențiune, 372, 373.
- Oblig. consistând *in faciendo*, 573.
- *In non faciendo*, 573.
- Efectele ofertei reale și a consemnațiunii, 573 urm.
- Efecte independent de consemnare (în privința creditorului), 573.
- Retractarea ofertei în privința debitorului, 574.—577.
- Efectele ofertei în privința debitorului, 574—577.
- Efectele ofertei urmate de consemnare, 577 urm.
- Risco-pericolul al lucrului consemnat, 579, 580.
- Riscurile intervenite între ofertă și consemnare (Controversă), 579, n. 4.
- Casul în care portărelel ar fi luat banii oferiți și ar fi fost prădat de tâlhari, 579, n. 4; 580 nota.
- Retragerea sumei consemnate, 580.
- Până la ce moment această retragere poate să aibă loc, 580, 581.
- Creditorii debitorului nu pot retrage suma depusă de dânsul în baza art. 974, 581, 582.
- Poprirea practică de creditorii debitorului asupra sumei depuse (Controversă), 582.
- Dreptul creditorilor debitorului de a popri suma depusă în socoteala lui, 582.
- Falimentul debitorului declarat înainte de acceptarea creditorului, 582.
- Dobândirea unei hotărâri definitive prin care oferta și consemnarea s'au declarat bune și valide împiedică pe debitor de a retrage suma depusă chiar cu consimțământul creditorului, 582, 583.

— Casul în care hotărîrea care a declarat oferta validă este însă supusă opoziției sau apelului, 584.

— Casul în care debitorul revine asupra consemnării cu consimțământul creditorului și și retrage suma depusă, 585.

— Efectele acestei retrageri în privința creditorului. (El nu mai poate executa privilegiile și ipotecile care garantează plata creanței sale), 585.

— Cheltuețele ofertei reale și a consemnării (sunt în sarcina creditorului), 586—588.

— Regulele de drept internațional aplicabile la ofertele reale și consemnare, 588.

OFIȚER AL STĂREI CIVILE.—V. *Căsătorie*.

OPOZIȚIE.—Este supusă perimării, 584 nota. V. și art. 257 Pr. nouă.

— Hotărîrea prin care se perimă un apel, este supusă opoziției?, 584 nota. V. art. 257 Pr. nouă.

— Curtea noastră supremă a decis (24 mai 1900), în unire cu concluziile noastre, că, apelul fiind devolutiv, Curtea asupra apelului făcut de o parte contra sentinței trib. prin care i s'a respins opoziția ca nejustificată, trebuie să judece apelul în fond, ear nu să se preocupe dacă trib. bine sau rău a respins opoziția ca nejustificată. V. *Curierul judiciar* din 27 aug. 1900, No. 55.

ORDINE PUBLICĂ.—Ce se înțelege prin ordine publică, t. V, p. 134, n. 2.

— Controlul Curții de Casație în materie de ordine publică, V. C. G. Dissescu (*Dreptul* din 1897, No. 44).

OSPETĂTORI.—V. *Hangii*.

P

PACTE.—Deosebirea ce Romanii făceau între pacte și contracte, t. V, p. 5, n. 1 și 6 nota.

— Astăzi pactele se confund cu contractele, *eodem loco*.

PACT COMISORIU EXPRES, 97—104. V. *suprà*, *Condiție*, p. 871.

PACT COMISOR TACIT (CONDIȚIE RESOLUTORIE TACITĂ); 82—96. V. *suprà*, *Condiție*, p. 870.

PACT DE RESCUMPĂRARE.—Dacă simpla intenție manifestată de vîndător, în termenul prevădut prin contract, este sau nu suficientă p. exercițiul acestui pact, sau dacă el trebuie să facă cumpărătorului o ofertă reală p. preț și accesoriiile prevădute de art. 1377 (Controversă), 574, n. 5; 575 nota.

PACTE SUCCESORALE (Exceptional permise) (art. 1061, § 2), 238, n. 2. V. asupra pactelor succesoriale în genere, t. III, p. 362 urm. și t. V, p. 114 urm.

— Dacă textele care opresc pactele asupra unei succesiuni viitoare se opun sau nu la aplicarea unei legi străine, care admite asemenea pacte (drept internațional). Cpr. Trib.

region. superior din Colmar și adnotația noastră; *Curierul judiciar* din 1900, No. 62.

PERDEREA LUCRULUI DATORIT (Stângerea oblig.), 812—825.

— Pentru ca pierderea sau pierirea lucrului datorit să aducă stângerea oblig. din partea debitorului, ea trebuie să fie totală, ear nu parțială, 813.

— Dacă pierderea sau pierirea a fost numai parțială, debitorul este liberat prin trădarea lucrului în starea în care el se găsește la predare (art. 1102), 814.

— Imprejurările care pot să aducă pierirea totală a lucrului, 814, 815.

— Renașterea oblig. debitorului prin regăsirea lucrului, 815.

— Casul în care lucrul datorit a fost amestecat cu alte lucruri, 815.

— Liberarea debitorului prin pierderea lucrului presupune un corp cert și determinat *in ipso individuo*, 815.

— Dacă oblig. are de obiect un lucru determinat numai în specia sa (*genus*), oblig. debitorului nu este stensă, p. că lucrurile nedeterminate nu pot să peară (*genera non pereunt*), 815, 816 și t. V, p. 187.

— Pentru că o obligație având de obiect un lucru de gen să nu poată fi executată, trebuie să presupunem dispariția întregului gen, ceea ce se va întâmpla foarte rar, de ex., prin crearea unui monopol, 816. V. *supra*, *Monopol*.

— Casul în care oblig. are de obiect un gen limitat (*genus limitatum*), 816.

— Liberarea debitorului prin pierderea totală a lucrului nu se aplică numai la oblig. de a da, ci și la acele de a face sau de a nu face, 816, 817, t. și n. 1. V. *Oblig. de a da, de a face, etc.*

— Ea se aplică și la contractele aleatorii, 817.

— Pentru ca pierirea sau pierderea lucrului determinat, care face obiectul oblig., să atragă liberarea debitorului, trebuie ca ea să fi avut loc fără culpa și chiar fără faptul debitorului, 817, 818.

— Mai mult încă, casul fortuit, care a adus pierirea lucrului, nu trebuie să fie consecința culpei debitorului, 347, n. 5; 355, 818. V. t. V, p. 192, 330, 417, 418.

— Debitorul va fi de asemenea responsabil și va despăgubi pe creditor de câte ori el a luat casurile fortuite asupra lui, 356, 818 t. și n. 4.

— Dovedirea casului fortuit din partea debitorului, 356, 819.

— Dacă creditorul pretinde că, cu tot casul fortuit, debitorul este în culpă, el trebuie să și dovedească alegațiunea sa (*Reus in excipiendo fit actor*), 357, 819.

— Într'un caz și în altul, ori ce dovadă este admisibilă în această privință, 356, 818. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1898, p. 814 și *Dreptul* din 1898, No. 44.

— Pentru ca pierderea corpului cert și determinat datorit

să aducă liberarea debitorului se mai cere încă ca ea să se fi întâmplat înaintea nepunerii sale în întârziere, 819.

— La caz de a fi fost pus în întârziere, debitorul nu va suferi consecințele pierderii lucrului, dacă el va dovedi că lucrul ar fi perit și la creditor, presupunându-se că i-ar fi fost dat, 819, 820.

— Casul în care lucrul perit era datorit de mai mulți debitori solidari, 183, 254, 255, 820.

— Casul în care corpul cert și determinat a perit prin culpa unuia din debitorii nesolidari, 820.

— Casul unei oblig. indivisibile, 255, 820.

— Perderea fortuită a lucrului datorit liberează pe fidejuser, ear pierderea întâmplată din culpa debitorului principal nu liberează pe fidejuser, 820, 821.

— Perderea sau perirea lucrului întâmplată prin faptul fidejuserului liberează pe debitorul principal, și creditorul nu are acțiune de cât în contra fidejuserului, 821.

— Casul unui fidejuser solidar (aceiaș soluție), 821.

— Ultima condiție cerută p. ca pierderea corpului cert și determinat să atragă liberarea debitorului este ca acesta să nu fie debitorul lucrului în virtutea unui furt, 821, 822.

— Dispoziții relative la fur, 355, 821.

— Dacă furtul poate vre-o dată fi scutit de răspundere (Controversă), 355, 832. V. *infra*, *Punerea în întârziere*.

— Efectele perirei sau pierderii lucrului datorit în contractele unilaterale, 823.

— În contractele sinalagmatice, 823.

— În obligațiile de a face, 823, 824.

— În Codul Calimach, perirea fortuită a lucrului nu aducea numai stângerea oblig. din partea debitorului ca astăzi, ci a contractului întreg, cazul fortuit făcând să dispară atât oblig. creditorului cât și cea a debitorului, 813, n. 2.

— Regulele de drept internațional aplicabile la pierderea lucrului datorit, 825.

— Pierderea lucrului datorit sub alternativă, 149—155. V. *suprà*, *Oblig. alternativă*.

— Efectul pierderii lucrului în materie de oblig. solidare, 167, n. 1.

PERIMAREA INSTANȚEI.—Face să înceteze efectele punerii în întârziere, 370.

— Perimarea unui apel după cererea unuia din intimăți folosește celorlalți cointeresați de câte ori obiectul judecății este indivisibil, 252, t. n. 3.

— Hotărîrea de perimare este ea supusă opoziției, apelului, etc.? (Controversă în procedura veche), 584, nota. Vezi însă art. 257 Pr. nouă. V. *suprà*, *Apel*, *Opoziție*, etc.

— Curtea noastră supremă a decis (3 mai 1900), în unire cu concluziile noastre, că o simplă cerere de redeschidere neînsoțită de scoaterea citațiilor, nu întrerupe perimarea.

V. *Curierul judiciar* din 27 ang. 1900, No. 55. Aceasta era și jurisprudența anterioară. V. tr. nostru în limba franceză, p. 313, t. și n. 4.—*Contrà*. Trib. Olt. *Dreptul* No. 58 din 1888. V. și răspunsul făcut D-lui C. C. Arion și G. Cantili în cameră de Dl. Ministru C. G. Dissescu cu ocazia discuțiunei art. 257. Pr. civ. Monit. Of., No. 281, p. 938 urm.

PERSOANE MORALE.—Societățile comerciale sunt persoane morale (art. 78, § ultim C. com. și 379 C. Calimach), 756.
— *Quid* în privința societăților civile? (Controversă), 756, n. 2: 757 nota.

PARCHET.—Oferta reală nu poate, la noi, fi făcută la parchet, 560. V. *Ofertă de plată*.

PICTOR.—Oblig. de a face un portret se transformă în daune la caz de inexecutare, 324.

— Dacă oblig. luată de un pictor de a face un portret este o oblig. de a face sau o vânzare, 328, 329 nota.

— Dacă un pictor luându-și oblig. de a face un portret l'a făcut numai în parte, clauza penală care ar fi fost stipulată, nu va fi redusă, p. că executarea parțială din partea debitorului nu aduce nici un folos creditorului, 270.

— Casul în care oblig. luată de un pictor este stensă, 817.

PLATA IN GENERE (Stângerea oblig.), 432 urm.

— Plata consistă în îndeplinirea prestațiunei promise, 432.

— Ceea ce s'a plătit fără a fi datorit este supus repetiției, 433.

— Plata unei oblig. naturale făcută în cunoștință de cauză nu dă loc la acțiunea în repetiție, 15 urm., 433. V. *Oblig. naturale*.

— Aplicarea acestui principiu la datorii care rezultă din joc sau prinsoare, 433, t. și n. 4.

— Persoanele care pot face plata, 434—444.

— Plata făcută de debitor, 435.

— De un codebitor solidar sau indivisibil, ori de un fidejutor, 435.

— Plata făcută de o persoană neinteresată, fără știrea debitorului, 435, 436, 439.

— De detentorul imobilului ipotecat, 435, n. 1.

— Plătitorul nu poate să constrângă pe creditor a'l subroga în drepturile sale, 437.

— În lipsa subrog., terțiul va avea însă în contra debitorului acțiunea *negotiorum gestorum*, 437, 442.

— Cel de al treilea nu poate să facă plata în contra voinței debitorului, 437, 438.

— Recursul plătitorului contra debitorului (acțiunea *de in rem verso*), 438, 442, 443.

— Plata făcută de o persoană neinteresată care lucrează în numele seu propriu (*nomine proprio*), 439—441.

— Recursul aceluia care a plătit p. altul în contra debitorului, 441, 442.

- Acțiunea *mandati contraria* sau *negotiorum gestorum*, 442.
- Deosebire între aceste două acțiuni, 442.
- Aplicarea art. 1670 de la fidejusiune celui de al treilea care ar voi să plătească datoria altuia, 442.
- Condițiile ce trebuie să întrunească plătitorul p. ca plata să fie validă: 1^o El trebuie să fie proprietarul lucrului dat în plată și să aibă capacitatea de a înstrăina, 444.
- Casurile în care art. 1095 își primește aplicare, 444, 445.
- Plătitorul trebuie să fie proprietar (plata emanată de la un *non dominus*), 446 urm.
- Creditorul poate, în asemenea caz, să ceară nulitatea plăței înainte chiar de a fi tulburat prin o acțiune în revendicare din partea adevăratului proprietar, 446.
- Creditorul care invoacă nulitatea plăței va fi scutit de restituirea lucrului primit în plată, dacă acest lucru a perit prin caz fortuit și fără culpa lui, 447.
- Creditorul nu mai poate propune nulitatea plăței dacă el a consumat lucrul prin întrebuințare de bună credință, pentru că, în asemenea caz, nu mai are ce restitui, 447.
- Debitorul poate de asemenea cere nulitatea plăței, oferindu-se a plăti un alt lucru, 448.
- Acțiunea în repetiție a debitorului încetează de câte ori creditorul a consumat de bună credință lucrul primit drept plată, 448, 449.
- Casul în care lucrul a fost consumat de creditor numai în parte, 449.
- Faptul de a fi amestecat produsele sau banii primiți cu alte produse sau alți bani, nu se consideră ca o consumație și nu exclude în genere acțiunea în repetiție, 449 nota.
- Dreptul proprietarului lucrului dat în plată de a revendica lucrul său atât de la debitor cât și de la creditorul care l' deține, 449.
- Creditorul poate, în privința mobilelor, să opue proprietarului prescripția instantanee, ear în privința imobilelor, prescripția de 10, 20 sau 30 de ani, 449.
- Creditorul poate încă să mai opue proprietarului revendicant consumarea lucrului de bună credință, 449, 450.
- 2^o Plătitorul trebuie să fie capabil de a înstrăina. (Plata făcută de un incapabil), 450—455.
- Casurile în care incapabilul care a făcut plata poate cere anularea ei, 451, 452.
- Risco-pericolul al lucrului plătit este al creditorului (*Res perit creditori*, ear nu *debitori*), 452.
- Cui se poate face plata, 452 urm.
- Plata se poate face creditorului sau moștenitorului lui cu titlu universal ori cu titlu particular, 453.
- Plata făcută cesionarului creanței, 453, t. și n. 4.
- Pentru ca debitorul să poată plăti cesionarului, acesta

- trebuie să'i fi notificat cesiunea, sau debitorul s'o fi acceptat într'un act autentic, 453, n. 4.
- Casurile în care debitorul ar fi luat cunoștință despre cesiune prin alte mijloace, 454 nota.
- Creditorul trebuie să fie capabil de a primi, 454.
- Persoanele incapabile de a primi (minorul, interzisul, falitul, femeea măritată neautorisată, etc.), 454, n. 1.
- *Quid* în privința sordo-mutului? 455 nota. V. *Surdo-mut*.
- Plata făcută unui incapabil ar fi însă validă, dacă ea i-a folosit personal, sau dacă el a ratificat-o după ce a devenit capabil, 455.
- Aplicarea acestei dispoziții răsipitorului pus sub un consiliu judiciar, 455. V. *Răsipitor*.
- Casul în care creditorul capabil în momentul contractului era incapabil în momentul facerii plăței, 455.
- Plata făcută unei persoane care are calitatea de a o primi în locul creditorului, 456 urm.
- Mandatarul convențional, 456.
- Numai creditorul capabil poate da mandat, 456.
- Mandatarul însă poate fi incapabil, 456.
- Mandatul conferit p. primirea plăței n'are nevoie de a fi autentic, ci numai legalizat, 456, 457.
- Casurile în care se cere un mandat autentic sunt în adevăr determinate de lege, 457, n. 2.
- Mandatul poate fi special, adică anume pentru primirea plăței, sau general, 457, 458.
- Casurile în care Codul Calimach prescrie un mandat special (înstrăinare, împrumuturi, *primire de bani*, porniri de judecată, primirea sau referierea de jurământ, transacție, etc.), 457, n. 4; 458 nota.
- Mandatul de a primi plata poate fi și tacit, adică să rezulte din termenii actului sau din împrejurările faptului, 459, t. și n. 1.
- Alegerea de domiciliu la o persoană nu conferă acestei persoane mandatul tacit de a primi plata, 459, n. 1.
- Plata făcută unui mandat. investit cu o procură falsă, 460.
- Excepție în materie de cambie, 460.
- Plata făcută unui mandatar a cărui mandat este revocat sau expirat, 461, 466.
- Plata făcută unui *adjectus solutionis gratia*, 461, 462.
- Deosebire între mandat și *adjectio solutionis gratia*, 462, 463. V. *Mandat*.
- Plata făcută creditorului creditorului, 462, n. 1.
- Plata făcută gerantului de afaceri a creditorului, 463.
- Plata făcută substituitului mandatarului, 464.
- Plata se poate face nu numai unui mandatar convențional, dar și unui mandatar legal, 465.
- Mandatarii legali care pot primi plata, 465.
- Plata poate fi făcută reprezentantului mandatarului legal, 466.

- Plata făcută unui mandatar legal a cărui puteri au încetat, 466.
- Plata poate fi făcută unui mandatar judiciar (de ex. curatorului aceluia presupus absent sau condamnat prin contumacie, aceluia rânduitor persoanelor care se găsesc în stare de interdicție legală; curatorului unei moșteniri vacante, sindicului, sechestrului judiciar, etc.) 466, 467.
- *Quid juris* în privința creditorului popritor? (Controversă), 468.
- Plata făcută posesorului creanței, 468 urm.
- Ce însemnează a avea posesiunea unei creanțe, 469, 470.
- Plata titlurilor la purtător făcută de bună credință în mânele debitorului titlului, 469.
- Plata se poate face moștenitorului aparent, 470.
- Sau cesionarului unei creanțe a cărui act a fost mai în urmă desfășurat, 470.
- *Quid juris* în caz când actul de cesiune ar fi fals? (Controversă), 470, 471.
- Persoanele care se consideră ca posesorii creanței, 471.
- Pentru ca plata făcută posesorului creanței să fie validă, se cere ca plătitorul să fi fost de bună credință, 471.
- Casurile în care art. 1097 nu este aplicabil, 472.
- Plata făcută în urma unei popriri sau unui sechestr, 478—483. V. *Poprire*.
- Ce lucru trebuie să se plătească, 484—498.
- Creditorul nu poate fi silit a primi alt lucru, chiar dacă acest lucru ar avea o valoare mai mare de cât acel datorit, 485.
- Dacă creditorul primește de bună voe alt lucru în locul aceluia datorit, există *datio in solutum*, 485, 486, 682. V. *Datio in solutum*
- Casul în care se datorește un corp cert și determinat, 487, 488.
- Deteriorarea lucrului în urma punerii în întârziere a debitorului, 488.
- Datoria unui lucru determinat numai în specia sa, 488.
- Datoria unor lucruri fungibile. (Ce trebuie să restituască împrumutatul)? 489, 490.
- Împrumutul unei sume de bani. — Ce trebuie să restituască împrumutatul? Monete de aur sau argint având curs legal în momentul facerii plății, 490, 491.
- Schimbarea cursului monetelor, 492, 493. V. *Împrumut, Monete, etc.*
- Monetele străine care n'au curs legal în țară, 494.
- Casul în care monetele au fost considerate în individualitatea lor (comodat, deposit), 491 nota.
- Creditorul nu poate fi silit a primi bilete de bancă, ele neavând curs forțat de cât pentru casele Statului și stabilimentele publice dependente de Stat, 495.

- Creditorul are el drept la agio ? 495, 496. V. *Agio*.
- Creditorul nu poate fi silit a primi plata în cambii, cekuri. etc., 496.
- Plata în warante constituie o *datio in solutum*, 496. V. *Warante*.
- Cambiile trebuie să fie plătite în monetele arătate în tr'ênsele, 496.
- Plata făcută într'o monetă care nu are curs legal sau comercial, 497.
- Cum trebuie să se facă plata, 498—501.
- Debitorul nu poate devisa prestațiunea datoriei. (Indivizibilitatea plăței), 144, 499.
- Casul în care debitorul are mai multe datorii, 499.
- Casul în care debitorul poate face plăți parțiale, 500, 501.
- Purga are de efect devisarea plăței, 500, 501.
- Casul în care judecătorii au acordat debitorului un termen de grație, 501 urm. V. *Oblig. cu termen*, *Termen de grație*, etc.
- În ce stare lucrul trebuie să fie plătit, 512.
- Casul în care datoria are de obiect un corp cert și determinat, 512, 513, 517, 518.
- Casul în care datoria are de obiect un lucru nedeterminat, 513—515, 519.
- Unde și cu a cui cheltueală trebuie să se facă plata, 515—525.
- În genere convenția părților determină locul plăței, 516.
- Acest loc poate fi domiciliul creditorului, 516, t. și n. 3; 517.
- Casul în care convenția părților prevede două locuri deosebite, 517.
- Casul în care convenția părților nu determină locul unde trebuie să se facă plata, 517—519.
- Schimbarea de domiciliu din partea debitorului, 519.
- Renunțarea debitorului la favoarea de a face plata la domiciliul lui (renunțare expresă sau tacită), 520.
- Faptul debitorului de a fi plătit vre-o câte-va acoturi la domiciliul creditorului nu constituie o renunțare din partea lui, 520.
- Casurile excepționale în care plata nu se face la domiciliul debitorului (deposit), 520.
- Amanet (restituirea lucrului la locul unde el se găsește actualmente), 521.
- Imprumul de bani cu dobândă (domiciliul debitorului), 521.
- Imprumul gratuit (plata se face la locul unde banii au fost imprumutați), 521.
- Imprumul unor lucruri fungibile (plata se face la locul unde s'a contractat imprumul), 521, 522.
- Vândarea cu termen (plata se face la domiciliul debitorului), 522.

— Deosebire între alegerea locului facerii plăței și alegerea de domiciliu, 522, 523.

— Alegerea de domiciliu este atributivă de jurisdicție, pe când indicarea unui loc pentru facerea plăței nu are acest efect, 522, 523, t. și n. 1.

— Cheltuețele plăței privesc pe debitor, 524.

— Excepție la principiul de mai sus în materie de deposit, 524.

— Cheltuețele rădicării lucrului privesc pe creditor, 524.

— Cheltuețele ofertei reale și a consemnării privesc pe creditor, 586—588. V. *Ofertă de plată*.

— Cum trebuie să se facă plata, 525.

— Dovedirea plăței, 525—528.

— Eliberarea unei chitanțe, 525.

— Casul în care chitanța nu arată cauza oblig. sau suma plătită, 525, 526, 527.

— Casul în care chitanța are de obiect plata veniturilor unei rente, unor chirii, etc., 526.

— Chitanța dată p. capital fără nici o rezervă în privința dobânzilor este o presumpție de plata lor, 527.

— Această presumpție nu poate fi combătută prin dovada contrară, afară de mărturisire și jurământ, 527.

— În unele cazuri, plata rezultă din remiterea voluntară a titlului făcută de creditor debitorului, 528, 706 urm. V. *Remiterea datoriei*.

— În principiu, în materie civilă, debitorul nu poate dovedi liberarea sa prin marturi sau presumpțiuni, 528.

— Soluția contrară este admisă în materie comercială (art. 46 C. com.), 528, 603, 679.

— Și chiar în materie civilă de câte ori chitanța dată a fost perdută sau distrusă prin-caz fortuit, 528.

— Efectele plăței, 529.

— Debitorul care a plătit poate în principiu să ceară ca creditorul să'i remită titlul creanței, 529.

— Casurile în care debitorul nu poate cere remiterea titlului, 529.

— Dacă debitorul care are mai multe datorii a făcut o plată parțială, această plată se impută asupra uneia din oblig. sale, 529.

IMPUTAȚIUNEA PLĂȚEI, 530—548.

— Casurile în care există imputație, 530, 531.

— Casurile în care există deducție, 530.

— Imputația făcută de debitor, 531 urm.

— Debitorul nu poate prin imputație să atingă drepturile creditorului, 532.

— Consecințele care rezultă din acest principiu, 532.

— Casul în care din două datorii una este exigibilă și alta cu termen. (Imputația se face asupra acelei exigibile), 532.

— Casul în care o datorie este condițională și alta pură

și simplă. (Imputația se face asupra celei pure și simple), 532, n. 3.

— Casul în care o datorie este mai mică și alta mai mare. (Imputația se face asupra celei mai mici), 533.

— Casul unei datorii productive de dobândi. (Imputația se face asupra dobânzii, ear nu asupra capitalului, 533. Cpr. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 23.

— Această regulă încetează de câte ori dobânzile nu sunt lichide și exigibile în momentul plății, 533, n. 3.

— Părțile pot însă prin convenția lor expresă sau tacită să hotărească ca plata parțială să fie imputată mai întâi asupra capitalului și apoi asupra dobânzii, 533, n. 2.

— Casul în care există mai multe datorii productive de dobândi. (Imputația se va face mai întâi asupra dobânzilor tuturor datoriilor), 534.

— Regulele imputațiunii nu se aplică la dobânzile moratorii, ci numai la acele compensatorii (Controversă), 536.

— Ele nu se aplică de asemenea în materie de cont curenți și de faliment, 536, 537.

— Datorii din care unele sunt garantate, ear altele negarantate prin fidejusiune, 534, 535, 545.

— Casul în care o datorie a fost garantată numai în parte prin fidejusiune, 535, 545.

— Casul în care datoria a fost garantată numai în parte prin un privilegiu sau o ipotecă, 535, t. și n. 3.

— Imputația făcută de creditor, 537 urm.

— Imputația trebuie să fie făcută în momentul plății, 538.

— Debitorul poate să atace imputația chiar făcută, când ea ar fi rezultatul dolului sau unei surprinderi din partea creditorului, 538.

— Dolul sau surprinderea trebuie să emane de la însuși creditorul, ear nu de la o terție persoană, 538, n. 3.

— În ce consistă dolul sau surprinderea? 538, 539.

— Dacă a existat dol sau surprindere, aceasta este o chestie de fapt, 539.

— Termenul în care debitorul poate să atace imputația făcută de creditor (Controversă), 539.

— Imputația creditorului nu mai are astăzi nevoie de a fi echitabilă¹⁾, după cum voea Pothier, 539, 540.

— Imputația plății în materie de societate, 540, t. și n. 3; 541, 542.

— Aplicarea art. 1506 de la societate la administratorii legali sau convenționali, 542.

— Imputația legală, 542 urm.

— Ea nu are loc de cât în urma imputației părților, 543.

— Oblig. naturale nu sunt supuse imputației legale, nefiind exigibile, 543, 544. V. *supra*, *Oblig. naturale*.

¹⁾ La p. 539, rândul 29, din eroare de tipar s'a țin echilibrată în loc de echitabilă. Această eroare se îndreaptă aici, nefiind trecută în *errata*.

— Casul în care ambele datorii sunt exigibile sau neexigibile, 544, t. și n. 2.

— Datorii garantate prin fidejusiune și altele negarantate. (Imputația se face asupra acelor garantate), 545, t. și n. 1.

— Datorii garantate prin fidejusiune numai în parte (Controversă), 545.

— Datorii productive de dobânzi, 545.

— Datorii privilegiate, ipotecare, etc., 545.

— Intre două datorii din care una este personală și alta solidară, imputația se face asupra celei personale, 546.

— Intre două datorii din care una este necontestată și alta contestată, imputația se face asupra celei necontestate, 546.

— Intre două datorii din care una este constatată prin un titlu executor și alta prin un act sub semnătură privată, imputația se face asupra celei dintâi, 546.

— Intre două datorii din care una este garantată prin o clausă penală și alta negarantată, etc., imputația se face asupra celei dintâi, 546.

— Cu alte cuvinte, imputația se face tot-deauna asupra datoriei celei mai oneroase, 546.

— Casul în care toate datoriile sunt exigibile sau neexigibile, 546, 547.

— Casul în care toate datoriile au aceeași natură sau aceeași dată. (Imputația se face asupra tuturor), 547.

— Efectele imputației, 547, 548.

PLATA PRIN SUBROGAȚIE, 588—655.

— Origina subrogației (dreptul roman), 589.

— Definiția subrogației, 590.

— Deosebire între subrogația și novația, 590. V. și 667, n. 2.

— Natura juridică a subrogației (fiecțiune), 590—592.

— Deosebire între subrogația și cesiunea de creanță, 592—597.

— Diferitele specii de subrogație (convențională și legală), 599.

— Subrogația judiciară de la Romani nu mai există astăzi, 597, t. și n. 2.

— Subrog. convențională poate fi consimțită de creditor (art. 1107, § 1) sau de debitor (1107, § 2), 597.

SUBROGAȚIA CONSIMȚITĂ DE CREDITOR, 597—604.

— Nu numai creditorul capabil de a primi plată poate consimți subrogația, dar și mandatarul lui legal sau convențional, 598.

— Mandatarul însărcinat numai cu primirea plății, de ex., un portărel, nu poate consimți subrogația, 598, 599.

— Subrogația poate fi stipulată nu numai de terțiul care plătește, dar și de mandatarul său, 599.

— *Quid juris* în privința mandatarului disimulat (*prête-nom*)? 600.

- Necercetarea originii banilor cu care se face plata, 600, t. și n. 3; 622.
 - Condițiile cerute pentru subrogația consimțită de creditor, 600 urm.
 - Ea trebuie să fie expresă, 601.
 - Ea trebuie să fie făcută într'un timp cu plata, 601, 602.
 - Subrogația nu are nevoie de a fi constatată prin chitanță, 602.
 - Baniî pot fi vărsați înainte de a se da chitanța subrogatorie, 602.
 - Subrogația poate fi constatată prin un act sub semnătură privată, 602, 603.
 - Și chiar prin o declarație verbală (Controversă), 603.
 - Dovedirea subrog. verbale în materie comercială (mărturi, presumpțiuni, corespondență, telegrame, etc.), 603.
 - Jurământul sau interogatorul părților. (Admisibilitatea acestei probe chiar în materie civilă), 603, 604.
- SUBROGAȚIA CONSIMȚITĂ DE DEBITOR, 604—616.**
- Debitorul trebuie să fie capabil, 604, n. 3.
 - Epitropul unui minor sau unui interzis nu poate consimți subrog. fără imputernicirea sfatului de familie întărită de tribunal, 604, n. 3.
 - *Quid juris* în privința comerciantului în încetare de plăți? 604, n. 3; 605 nota.
 - Critica și justificarea subrog. consimțită de debitor, 605.
 - Origina ei, 606:
 - Această subrogație are loc în genere în urma unui împrumut contractat de debitor, 606, 607.
 - Baniî pot fi dați debitorului cu alt titlu, de ex., cu titlu de dotă, etc. (Controversă), 607.
 - Subrogația consimțită de fidejursor, de un debitor solidar, etc., 607, 608.
 - Debitorul unei datorii nesolidare care s'a împrumutat p. întreaga datorie nu poate să subroage pe împrumutător de cât în drepturile sale și până la concurența părții ce datorește din datorie, 607, n. 3.
 - Subrogația consimțită de un debitor care se împrumută spre a plăti pe un codebitor preferabil (Controversă), 608.
 - Subrogația consimțită de dobânditorul unui imobil ipotecat (Controversă), 608.
 - Condițiile cerute pentru ca subrogația consimțită de debitor să poată avea loc, 609 urm.
 - Actul trebuie să fie autentic (act solemn), 609.
 - Scopul autentificării actului, 609, n. 1.
 - Actul de împrumutare trebuie să declare ca baniî s'au luat p. a se face plata unei datorii determinate, 609, 610.
 - Chitanța trebuie să declare că plata s'a făcut cu baniî dați pentru aceasta de noul creditor, 610.

— Chitanța trebuie să fie autentică pentru a se împiedica postdatarea ei, 609, t. și n. 1.

— Dacă debitorul nu se prezintă în persoană la autentificarea actului și chitanței, mandatul dat pentru aceasta va trebui să fie autentic, 611, t. și n. 1. V. și p. 457, n. 2, 612, n. 2.

— Plata nu are însă nevoie de a fi făcută o dată cu împrumutul, 613, 614.

— Subrogația neregulată nu poate fi confirmată, ear subrogația regulată făcută nu poate fi distrusă, nici micșorată de creditor sau de debitor, 615.

— Efectele subrog. consimțită de debitor, 615, 616.

SUBROG. LEGALĂ, 616—645.

— Deosebire între subrogație legală și cea consimțită de debitor, 616.

— Subrogația la o creanță privilegiată sau ipotecară nu este supusă transcrierii (lacună), 617.

— Subrogatul poate renunța la beneficiul subrog., 617, n. 1.

— Aplicarea acestui principiu la subrogația prevădută de art. 462 C. com., 671, n. 1.

— Casurile de subrog. legală sunt de strictă interpretare, 617, 618.

— Casurile de subrogație legală, 618 urm.

— Ea are loc: 1° In folosul aceluia care fiind el însuș creditor ipotecar sau chirografar (*lex non distinguit*), plătește altui creditor ce are preferință, 618—621.

— Origina acestei subrog. legale (dreptul roman), 621, 622.

— Condițiile cerute pentru existența acestei subrog., 622.

— Comisionarul care ar plăti cheltuețele sau avansurile făcute de alt comisionar, poate să invoace subrogația legală, 620, n. 3.

— Baniî cu care se face plata trebuie să aparție creditorului, însă pot să provie din un împrumut, 622. V. și p. 600, t. și n. 3.

— Plata făcută de sindic în numele masei cu baniî falimentului, 623.

— Plata trebuie să fie făcută de creditorul posterior.—Combaterea chitanței care constată facerea plăței, 623.

— Plata trebuie să fie integrală (Controversă), 623.

— Casul în care creditorul care urmează a fi plătit este titularul mai multor creanțe, 624.

— Casul în care mai multe imobile sunt afectate de o ipotecă generală și de o ipotecă specială, 624, 625.

— Subrog. legală are loc: 2° In folosul aceluia, care dobândind un imobil, plătește creditorilor cărora acest imobil era ipotecat, 625 urm.

— Origina acestei subrog. (dreptul roman), 625, n. 3.

— Casul în care prețul vîndărei ajunge pentru plata tuturor creditorilor înscriși în imobil, 626.

- Casul în care prețul nu ajunge pentru plata tuturor creditorilor ipotecari, 626.
- Paragraf. 2 al art. 1108 nu este de cât aplicarea § 3 a aceluiaș text, 626—628.
- Dacă donatarul sau schimbătorul unui imobil ipotecat care a plătit pe creditor poate să invoace această subrogație, 626, n. 2; 627 nota.
- Dobânditorii care nu se folosesc de această subrogație 628, 629.
- Dobânditorul unui imobil, 628, n. 4; 629 nota.
- Casul în care dreptul achizitorului ar fi căzut prin rezoluțiunea, rescisiunea sau anularea contractului, 629, 630.
- Dobânditor sub o condiție suspensivă, 630.
- Sub o condiție resolutorie, 630.
- Casul în care dobânditorul imobilului este unul din creditorii ipotecari, 631.
- Condițiile acestei subrogații, 631.
- Plata trebuie să fie efectivă, 631.
- Ea poate fi făcută prin mandatar, 631—633.
- Casul în care dobânditorul imobilului întrebuințează la plată o sumă inferioară sau superioară prețului achizițiunii, 633 urm.
- Subrogația legală are loc: 3^o In folosul aceluia, care fiind obligat cu alții sau pentru alții la plata datoriei, are interes a o desface, 635 urm.
- Fidejursorul care a plătit datoria este subrogat în drepturile ce creditorul avea contra debitorului, 636, n. 2.
- Aceiaș soluție este admisă atât în privința fidejursorului fidejursorilor (art. 1655), cât și în privința cofidejursorilor (art. 1674), 636, n. 2.
- Doctrina asimilează fidejursorului pe acela din ordinul căruia creditorul contractează cu împrumutătorul (*mandatar pecuniae credendae*), 635, n. 2.
- Comisionarul care cumpără mărfuri în socoteala comitentului său și le plătește din banii săi este de drept subrogat vîndătorului, 636, n. 2.
- Mandatarul care plătește din banii săi datoriile aceluia a cărui bunuri administrează (de ex. bărbatul, epitropul, etc.), nu este însă, în această calitate, subrogat de drept creditorului, pentru că el nu este obligat nici pentru mandante, nici cu dînsul, 636, n. 2.
- Soluția n'ar fi alta de cât atunci când mandatarul ar fi fost însărcinat a plăti cu banii săi datoria mandantului, 673 nota.
- Casul unei oblig. conjuncte, 637.
- Subrog. legală nu aparține aceluia din moștenitorii care a plătit o datorie a moștenirii peste partea sa contributivă (Controversă), 637.
- Această subrogație nu are loc de câte ori acel ce desin-

teresează pe creditor, plătește o datorie exclusiv personală, 638.

— Ea nu are loc în folosul sub-antreprenorului unor lucrări de construcție care ar fi plătite pe lucrătorii întrebuințați la această lucrare, în cât privește acțiunea pe care aceștia ar fi putut s'o exercite contra antreprenorului principal pentru neplata salariului lor, 638.

— Codebitorul solidar care ar fi plătit întreaga datorie nu se poate prevala de subrogația legală de cât pentru recursorul seu divizat ce el are în contra fie-cărnia din codebitorii săi, 638, 639, 650.

— *Quid juris* dacă el ar fi fost subrogat prin convenție în drepturile creditorului, 639.

— *Quid* în privința cofidejuratorilor (art. 1674)? 640, 650.

— Recursul fidejuratorului contra codebitorilor solidari (art. 1670, 1671), 640, 641.

— În fine, 4^o Subrog. legală are loc în folosul moștenitorului beneficiar care, din banii săi, ear nu din banii moștenirii, a plătit datoriile moștenirii, 641.

— Sensul cuvântului *datorie*, 643, 644.

— Motivele acestei subrog., 641, 642.

— Origina acestei subrog. (vechiul drept francez), 642.

— Această subrog. nu există în folosul moștenitorului pur și simplu, nici în folosul curatorului unei moșteniri vacante, 642.

— *Quid* în privința trimesilor în posesiunea bunurilor unui absent? 643.

— *Quid* în privința moștenitorului aparent? 643.

— Efectele acestei subrogații legale, 644, 645.

— Alte specii de subrog. legale neprevădute de Codul civil, ci de acel comercial, 645, 646.

— Efectele ori cărei subrogație în genere, 646—653.

— Creanța plătită trece la subrogat așa cum ea aparține creditorului desinteresat, cu toate asigurările care o garantau, privilegiu, ipotecă, amanet, fidejusiune, etc., 647 urm.

— Nu numai asigurările care garantau creanța trec la subrogat, dar și drepturile și acțiunile care aparțineau subrogantului, de ex. acț. pauliană, acțiunea resolutorie care aparține vîndătorului contra cumpărătorului p. neplata prețului, etc., 637, n. 2; 648 nota.

— Regulele de drept internațional aplicabile la plata în genere și la plata prin subrogație, 653—655.

POLICITAȚIE, 704. V. tabla mat. vol. V, v^o *Policitație*.

POLITE DE ASIGURARE.—Determinarea locului unde trebuie să se facă plata, 516, n. 3.

— Clausa prin care asociatul renunță la punerea în întârziere.—Neaplicarea acestei clause în toată rigoarea ei, 364, t. și n. 3; 517 nota.

POPRIRE.—Definiție, 479.

— Dacă este o măsură de conservare sau un act de executare, 53, n. 2; 483, n. 2; 508, t. și n. 2. Cpr. Cas. rom. și C. București. *Curierul judiciar* din 1900, No. 19. *Dreptul* din 1900, No. 23.

— Poprirea sumei consemnate în urma unei oferte reale, 582.
— Dreptul creditorului creditorilor de a primi suma depusă în socoteala lui, 582.

— Creditorii condiționali nu pot, înaintea îndeplinirii condiției, să procedă la o poprire, 53, t. și n. 2.

— Creditorii a căror termen n'a ajuns încă la scadență 53, n. 2; 121.

— *Quid* în privința creditorilor a căror debitor a dobândit un termen de grație? (Controversă), 508, t. și 3. V. *Termen de grație*.

— Creanțele care pot face obiectul unei popriri. (Creanțe condiționale, eventuale), 53, n. 2. Cpr. Trib. Ussel. D. P. 1900. 2. 305 și nota.

— După procedura veche, nu se putea procedea la o poprire fără titlu, nici chiar în materie comercială, 479, n. 1. Vezi însă art. 455 al. b din proced. nouă.

— Plata făcută în urma unei popriri sau unui sechestr, 478 urm.

— În urma comunicării ordonanței de poprire, terțiul poprit nu mai poate plăti creditorului său; nici creditorului popritor cât timp hotărîrea de validare n'a dobândit puterea lucrului judecat, 480.

— El trebuie să deție banii, sau să'i depue la casa de consemnație, 480. Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 19.

— Consecințele care rezultă din împrejurarea că terțiul poprit nu poate, în urma comunicării ordonanței de poprire, să plătească debitorului:

—1° Debitorul urmărit nu poate să remită datoria terțiului poprit, nici să noveze sau să cesioneze creanța poprită;

—2° Terțiul poprit nu poate, în detrimentul popritorului, să opue creditorului său compensația, presupunând că el ar fi devenit, la rîndul său, creditorul lui, 480, 481, 780 urm.

— Când însă poprirea a fost făcută pentru o sumă inferioară acelei datorite, compensația legală poate să aibă loc pentru restul sumei nepoprîte, 781, 782.

— Dacă poprirea lovește de indisponibilitate întreaga sumă datorită (Controversă), 481.

— O poprire anterioară nu împiedică pe alți creditori de a popri aceeași sumă, 482.

— Ei pot face noi popriri până în momentul când hotărîrea de validare a dobândit puterea lucrului judecat (Controversă), 482, t. și n. 2, 3. Cpr. și art. 462 din proced. nouă.

— Momentul de când hotărîrea de validare se consideră ca definitivă (Controversă), 483.

— Termenul de apel în materie de poprire (Controversă în proced. veche), 483, n. 2. Vezi art. 463 din proced. nouă.

— Dacă creditorul poate să facă o poprire în mâna sa proprie (Controversă), 782, 783.

PORTĂREL.—Necesitatea acestui funcționar pentru facerea unei oferte reale, 560.

— Pentru o punere în întârziere extra-judiciară, 363.

— N'are calitatea de a consimți subrog. convențională, 598.

PORTIUNE VIRILĂ.—Se determină după numărul persoanelor (*pro numero virorum*), 156 și t. III, p. 300, n. 1.

POȘTĂ ȘI TELEGRAF.—Admiterea calendarului gregorian p. înlesnirea relațiilor internaționale. V. *supra*, *Calendar*.

— Amanetul, p. a conferi creditorului dreptul de preferență, trebuie să fie înregistrat, pecetea poștei nefiind suficientă pentru a conferi dată certă convențiunii de amanet ce ar conținea o scrisoare, 521, n. 1. V. și p. 620, 621. V. *Amanet*.

PRESCRIPTIE.—Este un mijloc de a dobândi proprietatea (prescripția achizitivă sau usucapiune) și de a stinge oblig. (prescripție liberatorie sau extinctivă), 429, n. 2.

— Dacă, după Codul Caragea, prescripția forma un titlu de usucapiune în baza căruia s'ar fi putut revendica, sau constituia numai o excepție contra acelora care revendicau după 30 de ani. V. Cas rom. *Dreptul* din 1897, No. 44 și t. II, p. 451, n. 3.

— Prescripția nu poate, după C. Calimach, fi invocată de acei puternici contra acelor neputernici, 7, n. 4.

— Ce se înțelege prin acei puternici, 7 n. 4 și 8 nota.

— Dacă prescripția lasă să subsiste o oblig. naturală, 13, n. 1; 16.

— Prescripția nu curge în privința acțiunilor personale în contra creditorului condițional și în favoarea debitorului condițional, înaintea îndeplinirii condiției, ci numai în privința acțiunilor reale (art. 1885), 54, 55, 64.

— (Înteruperea prescripției). Ori ce act care intrerupe prescripția în privința unuia din creditorii solidari folosește tuturor creditorilor (art. 1036), 172.

— De asemenea, renunțarea la prescripția dobândită ce ar face debitorul în favoarea unuia din creditorii solidari folosește tuturor creditorilor, 173.

— Suspendarea prescripției în privința unuia din creditori p. caz de minoritate sau interdicție (art. 1876), nu folosește însă celorlalți creditori, 173.

— Acțiunea sau urmărirea îndreptată contra unuia din debitorii solidari intrerupe prescripția contra tuturor debitorilor, chiar și în contra acelora care n'au fost interpelați, 186.

— Actele intreruptive de prescripție făcute contra unuia din moștenitorii unui debitor solidar nu intrerup însă prescripția contra celorlalți moștenitori, chiar dacă creanța ar fi ipotecară, dacă oblig. nu este indivisibilă, 186. V.

Oblig. solidară.

- Efectul intreruperii sau suspendării prescripției în materie de obligații indivisibile, 233.
- Dacă intreruperea prescripției contra unuia din moștenitorii debitorului unei oblig. indivisibile *solutione tantum* își produce efectele sale în privința celorlalți moștenitori, sau dacă prescripția nu se găsește intreruptă de cât p. partea acestui moștenitor (Controversă), 241, n. 1.
- PRESCRIPTIA INSTANTANEE**, 449. Veđi și t. V, p. 174, t. și n. 1; 175, 258, 382, 383.
- PRESTAȚIUNE ÎN NATURĂ**.—Preșt. în natură nu pot fi garantate prin o clausă penală, 175, t. și n. 3; 185, 269, 282—284, 286, n. 1; 399, n. 4. V. *Oblig. cu clausă penală, Munci agricole, etc.*
- Nici prin solidaritatea coobligaților, 175, t. și n. 3; 286, n. 1. V. *Oblig. solidare.*
- Prin prestațiuni în natură se înțeleg muncile agricole, 175, t. și n. 3; 286, n. 1.
- PRINSOARE**.—V. *Joc.*
- PRIVILEGIU ȘI IPOTECA**.—(Imputația plăței), 535, t. și n. 3; 545. V. *Plata (Imputațiunea plăței).*
- Stângerea lor prin novație, 682, 683—685. V. *Novație.*
- Trecerea privilegiilor și ipotecilor la subrogat, 647.
- PROCENTE**.—V. *Dobândă.*
- PROCURĂ**.—V. *Mandat.*
- PROMISIUNI DE CĂSĂTORIE**.—Desființarea unei promisiuni de căsătorie fără nici o cauză bine cuvântată, poate da loc nu numai la daune materiale, dar și la daune morale, 344, 374 și t. V, p. 459 urm.
- În cât privește evaluarea daunelor, judecătorii nu pot însă avea în vedere câștigul ce părțile au fost împedicate de a realiza (*lucrum cessans*), ci numai pierderea reală suferită de reclamant (*damnum emergens*), 372, n. 6; t. I, p. 8 (partea II), t. și n. 1; t. V, p. 141 și 460, t. și n. 4. V. *Daune interese.*
- Promisiunile de căsătorie nu pot fi garantate prin o clausă penală, 260, t. și n. 1 și t. V, p. 459, t. și n. 3. V. *Oblig. cu clausă penală.* V. și tabla vol. V, v^o *Promisiuni de căsătorie.*
- PROMISIUNE DE VÂNDARE**.—V. *Vândare.*
- PROPRIETATE**.—Perpetuitatea ei, 428, n. 2. V. p. mai multe detalii asupra proprietății, tabla mat. vol. V, v^o *Proprietate.*
- PUNEREA ÎN ÎNTÂRȚIERE**.—Atât în oblig. de a da cât și în acele de a face, debitorul trebuie să fie pus în întârziere (*mora debitoris*), 357 urm.
- Regula *dies interpellat pro homine* (termenul interpelează în locul omului), admisă în dreptul nostru anterior, nu mai este admisă astăzi, 358. V. *Dies interpellat pro homine.*
- Ea nu era admisă nici în dreptul roman, cu toată controversa ce există în această privință, 358, n. 1; 359 nota.
- *Quid juris* în privința obligațiilor contractate sub legea

veche și exigibile sub legea nouă? (Controversă), 359, 360 nota.

— Intârzierea creditorului, 361.

— Creditorul este în genere pus în întârziere prin o somație sau interpelare de a primi lucrul oferit, afară de cazul când este de drept în întârziere (art. 1370), 361.

— Punerea în întârziere a creditorului îl face să sufere riscurile lucrului datorit și autorisă pe debitor a cere rescilierea contractului, 361.

— Formele punerii în întârziere (somație extrajudiciară), 361, 362.

— Chemarea în judecată este și ea o punere în întârziere, cu toate că legiuitorul nu vorbește de dânsa în oblig. de a da și de a face, 362.

— Cererea în judecată pre matură, sau adresată unei instanțe necompetente, sau nulă p. lipsă de forme nu constituie în genere o punere în întârziere, 362, 402, n. 2; 403.

— Casurile în care o cerere iregulară constituie o punere în întârziere (când legiuitorul se mulțamește cu o simplă somație), 362, 403.

— O interpelare verbală n'ar fi suficientă, 363.

— Punerea în întârziere prin scrisori și telegrame în materie comercială, 363.

— Recunoașterea verbală din partea debitorului (Controversă), 363.

— Casurile în care debitorul este de drept în întârziere.

Aceste sunt casurile anume determinate de lege (punere în întârziere legală), 364, 400, n. 3.

— Casurile în care părțile au convenit expres că debitorul va fi de drept în întârziere (punerea în întârziere convențională), 364.

— Clausele ce une-ori cuprind în această privință polițele de asigurare, 364, 517 nota.

— Casurile în care obligația nu poate fi îndeplinită de cât într'un timp determinat ce debitorul a lăsat să treacă, 365.

— In fine, furul este tot-deauna în întârziere (*Semper fur moram facere videtur*), 355, 821.

— Furul în mâna căruia lucrul furat ar fi perit prin caz fortuit, nu poate fi scutit de răspundere dovedind că lucrul ar fi perit și la proprietar (Controversă), 355, 822.

— Aplicațiunea principiului punerii în întârziere la contractul de locațiune (Controversă), 366.

— Punerea în întârziere a debitorului nu mai este necesară de câte ori executarea oblig. a devenit cu neputință prin culpa sau fapțul debitorului, 366, 367.

— Principiul punerii în întârziere nu se aplică de asemenea la rezoluțiunea prevădută de art. 1021 (condiție resolutorie tacită), 89, 367.

— Nici în casurile în care daunele rezultă din un delict

- sau quasi-deliict, 367, 406, t. și n. 3. V. și t. V, 484, t. și n. 2.
- Punerea în întârziere nu se aplică de asemenea la oblig. care consistă în *non faciendo*, debitorul care a făcut ceea ce se obligase a nu face fiind în întârziere prin simplul fapt al contravențiunii (art. 1078), 368. V. *suprà*, *Oblig. de a face*.
- Casul în care oblig. de a face un lucru atrage în mod virtual oblig. de a nu face altul (aceiaș soluție), 368.
- Efectele punerii în întârziere, 368, 369.
- Risco-pericolul a corpului cert datorit este în sarcina debitorului, care răspunde de cazul fortuit, afară de casurile când el ar dovedi că lucrul ar fi perit și la creditor, 368.
- Incetarea punerii în întârziere (faptul debitorului, faptul creditorului, desistarea creditorului sau perimarea instanței), 369, 370.
- Faptul debitorului (Ofertă reală urmată de consemnare), 369.
- Faptul creditorului (Renunțarea la punerea în întârziere), 369.
- Desistarea creditorului sau perimarea instanței, 370.
- Casul în care oblig. are de obiect o sumă de bani, 394 urm.
- Daunele datorite p. întârzierea oblig. nu pot să consistă în asemenea materie de cât în dobânda legală, pe când în oblig. care nu au de obiect sume de bani, daunele moratorii variază după pagubele cauzate creditorului prin neexecutarea la timp, 395, 396.
- Excepțiune la acest principiu în materie comercială, în materie de fidejusiune și de societate, 397—399.
- Excepțiune rezultând din voința părților, care ar fi fixat daunele la o sumă mai mare de cât dobânda legală, 399, 400.
- În materie de oblig. bănești, creditorul are drept la dobânda legală fără a justifica că a suferit vre-o daună, pe când în caz de inexecutarea unei oblig. de a da sau de a face, el trebuie să dovedească paguba ce i-a adus întârzierea debitorului, 399.
- Prin derogare de la dreptul comun, în oblig. bănești, o simplă somație extrajudiciară nu mai constituie o punere în întârziere suficientă, ci trebuie o cerere în judecată (art. 1088, 1586), 400, 401.
- Această derogare de la dreptul comun nu poate fi justificată în mod serios, 400.
- Părțile pot conveni că dobânda va fi datorită în virtutea unei somații și chiar de drept fără nici o punere în întârziere, 400, n. 3.
- Condițiile ce trebuie să intrunească cererea în judecată pentru ca să facă să curgă dobânda, 362, 401 urm.
- Cererea prea matură, adresată unei instanțe necompe-

tente, etc., 401 urm. V. *suprà*, *Daune interese.*

— Creditorul are drept la dobânda moratorie din ziua cererii în judecată, cu toate că el n'a cerut-o în acțiunea sa, ci s'a mărginit numai a cere capitalul (Controversă), 403, 404.

— Pentru ca cererea capitalului să facă să curgă dobânda, nu e necesar ca datoria acestui capital să fie lichidă, fiind suficientă că existența ei să fie certă, 405.

— Cererea în judecată făcută contra unui debitor solidar sau fidejutor face să curgă dobânda contra tuturor debitorilor, 187, 188, 405. V. *Oblig. solidarare.*

— Regula care, în materie de oblig. bănești, prescrie o cerere în judecată fiind excepțională, nu se aplică la daunele compensatorii, ci numai la acele moratorii, 394, 395, 406, 406.

— Ea nu este de asemenea aplicabilă în materie de vânzare, de delict și quasi-delict, etc. 406. V. *suprà*, *Daune interese.*

— Casurile excepționale în care dobânda moratorie este datorită fără nici o cerere în judecată, 407 urm. V. *suprà*, *Daune interese.*

— Punerea în întârziere făcută debitorului de unul din creditorii solidari folosește celorlalți creditori, după cum punerea în întârziere făcută de creditor unuia din debitorii solidari este opozabilă celorlalți debitori, 173, 174, 187, 188, 405. V. *suprà*, *Oblig. solidarare.*

PURGA.—Are de efect divisarea plăței, 500, 501.



QUEM DE EVICTIONE TENET ACTIO, EUMDEM AGENTEM REPELLIT EXCEPTIO, 206; t. II, p. 452, n. 2; t. III, p. 393, 631, 639, t. și n. 3; t. IV, p. 205, etc.

QUI DOIT A TERME NE DOIT RIEN. — Sensul acestui adagiu, 120, 121; 273, n. 4. V. *Oblig. cu termen.*

QUI IN MORA EST CULPA NON VACAT, 150, 183, 355, n. 4; 492, 513, 819, și t. V, p. 193, t. și n. 2

QUI MANDAT IPSE FECISSE VIDETUR, 435, n. 3; 456.

QUI PAYE MAL, PAYE DEUX FOIS, 454.

R

RAMAȘAG.—V. *Joc sau prinsoare.*

RĂSIPITOR.—Plata făcută unui răsipitor, 455.

— Răsipitorul neavând capacitatea de a se imprumuta, nu poate consimți subrogația convențională fără asistența consiliului său, 604, n. 3.

RATI HABITIO MANDATO COMPARATUR sau ÆQUIPARATUR, 426, n. 2; 599; t. V, p. 333, 345.

RECUNOAȘTEREA UNUI COPIL NATURAL.—V. *Copil natural*.

RECURS ÎN CASATIE.—Perimarea lui, 584 nota. V. și art. 257 din proced. nouă.

— Efectele casării admise în privința unuia din debitorii solidari folosește celorlalți codebitori, 191.

REGULA EST JURIS ANTIQUI, OMNES LICENTIAM HABERE HIS QUÆ PRO SE INTRODUCATA SUNT, RENUNCIARE, 92, n. 2; 615, n. 1 și t. I, partea I, p. 116.

REMITEREA DATORIEI, 701—703.

— Definiție, 701.

— Remiterea silită (Concordat), 11, 168, n. 2; 529, 701.

— Deoseb. între remiterea voluntară și aceea silită, 701, 702.

— Casul în care creditorul renunță la dreptul său, primind ceva în schimb (*Datio in solutum*), 701, n. 3.

— Remiterea datoriei este o liberalitate, 702.

— Ea poate avea loc atât prin acte între vii cât și prin testament, 702, 704. V. *Testament*.

— Remiterea făcută prin testament este revocabilă ca toate legatele, 702, n. 4.

— Remiterea datoriei fiind o liberalitate, se vor aplica regulile de fond prescrise pentru validitatea dispozițiilor cu titlu gratuit, 703.

— Neaplicarea regulilor de formă, 703, 704.

— Numai creditorul capabil de a dispune sau mandatarul său special poate să remită datoria, 703, n. 1.

— Remiterea datoriei făcând de unul din creditorii solidari nu liberează pe debitor de cât pentru partea acestui creditor, 168.

— Remiterea datoriei făcută unuia din debitorii solidari liberează pe ceilalți codebitori, 196, 212, 718.

— Acest drept nu aparține aceluia care au capacitatea numai de a primi plata, de ex. episcopului, tatălui, bărbatului, etc., 703, n. 1.

— Acest drept nu aparține mandatarului general, care are numai capacitatea de a primi remiterea, 703, n. 1.

— Pentru ca o datorie să fie remisă, remiterea trebuie să fie acceptată de debitor, 704.

— Acceptarea debitorului nu are nevoie de a fi solemnă ca pentru donațiuni, 704, n. 4.

— Moartea debitorului înainte de acceptare face ca remiterea să fie caducă, 705.

— Propunerea creditorului ¹⁾ de a primi datoria făcută prin o scrisoare.—Moartea debitorului înainte de a primi scrisoarea, 705.

¹⁾ L. p. 705, rândul 4, din greșală de tipar s'a dis propunerea debitorului în loc de propunerea creditorului. Această eroare se îndreaptă aci fiind omisă în *errata*.

- Moartea creditorului sau schimbarea voinței sale înaintea ajungerei scrisorii la destinație, 705.
- Momentul când se formează contractul prin corespondență, 705 și t. V, p. 38 urm.
- Remiterea datoriei poate fi tacită, 705, 706.
- Presumpția care rezultă din remiterea titlului sub semnătură privată, 528, 706 urm.
- Singura posesiune a titlului, fără achitarea scrisă nu face însă dovadă de plata cambiei (art. 318 C. com.), 528, n. 1.
- Această presumpție se aplică și la comercianți, 707. V. *suprà*, *Comerciant*.
- Restituirea titlului face ca să se presume o remitere gratuită a datoriei sau o plată? 706, n. 3.
- Condițiile cerute p. existența presumpției de liberare, 708.
- Restituirea titlului original, 708.
- Restituirea unui titlu confirmativ sau recognitiv, 708.
- V. *Titlu confirmativ*.
- Restituirea unei facturi, 708, 709. V. *Factură*.
- Pentru ca restituirea titlului original să constituie o presumpție de liberare în favoarea debitorului, ea trebuie să fie voluntară, 709.
- La caz de contestație, creditorul va dovedi împrejurările care fac ca restituirea să nu fie voluntară (Controversă), 709, 710.
- Restituirea trebuie să fie făcută de creditor, 710, 711.
- Restituirea făcută numai de unul din creditorii solidari, 711. V. *Oblig. solidară*.
- Restituirea făcută de un creditor conjunct (Controversă), 711.
- Restituirea trebuie să fie făcută debitorului sau unei persoane având calitatea de a a'l reprezenta, 711.
- Presumpția de liberare care rezultă din restituirea titlului autentic, 711 urm.
- Greșală de traducere a legiuitorului nostru, 712.
- Restituirea copii de pe hotărîrea investită cu formula executorie pe care creditorul a dobîndit'o contra debitorului, 713.
- Restituirea copii de pe hotărîrea neinvestită cu formula executorie, 713, n. 2.
- Deosebire între presumpția prevădută de art. 1138, § 1 și cea prevădută de § 2 a aceluiaș text, 713—715.
- Casurile în care interpretul sau judecătorul poate îndrepta erorile legiuitorului, 292, n. 2; 713.
- Restituirea lucrului dat ca siguranță nu face a se presupune remiterea datoriei din partea creditorului, 715.
- Efectele remiterii datoriei, 716.
- Efectele remiterii tacite, 716.
- Restituirea titlului făcută debitorului principal liberează pe fidejutor, 717.
- Restituirea titlului făcută fidejutorului liberează pe debitorul principal, 717.

- Soluția contrară în privința remiterii exprese făcută fidejursorului, 722, 723.
- Restituirea titlului făcută unui fidejutor liberează pe ceilalți cofidejutori, 717.
- Efectul remiterii exprese, 718 urm.
- Art. 1141 nu se aplică la caz de remitere făcută unuia din debitori a unei oblig. indivisibile, 719.
- Remiterea expresă a datoriei făcută unuia din debitorii solidari, 719, 720.
- Remiterea făcută debitorului principal, 720.
- Creditorul n'ar putea să descarce pe debitor, rezervându-și dreptul contra fidejursorului (Controversă), 720.
- Soluția contrară este admisă în materie de concordat (art. 802 C. com.), 720, 721. V. *Concordat*.
- *Quid juris* în privința concordatului amiabil sau benevol, 721, t. și n. 2.
- Reserva făcută de creditor în privința fidejursorilor, 722.
- Remiterea expresă făcută fidejursorului este în principiu personală și nu folosește debitorului principal, 722, 723.
- Această remitere poate însă fi reală, dacă atare a fost voința creditorului, 723.
- Remiterea tacită făcută fidejursorului folosește din contra debitorului principal, 717.
- Remiterea făcută numai unuia din fidejutori nu liberează *in totul* pe ceilalți, dacă creditorul n'a renunțat la fidejusiune în mod absolut, 723, 724.
- Deosebire de redacție de la Codul fr. făcută de legiuitorul nostru după Marcadé, 724—726.
- Casul în care creditorul descarcă pe fidejutor primind ceva în schimb (*aliquo dato*) (art. 1142, § ultim), 726 urm.
- Ipotesa prevădută de art. 1142, § ultim, 727.
- Critica legii, 728, 729.
- Regulele de drept internațional aplicabile la remiterea datoriei, 729, 730.

RENUNȚĂRILE NU SE PRESUPUN (*Renunciatio non presumitur*), 104, 196, 658, t. și n. 2; 723, 787, n. 2.

REPETIȚIE.—V. *Acte solemne, Oblig. naturale, Plata în genere*, etc. V. asupra *condiției indebiti*, t. V, p. 363 urm.

— Debitorul care a plătit dobândă la dobândă are acțiune în repetiție (Controversă), 422, 423.

— Exercițiul acțiunii în repetiție contra creditorului condițional care a primit plata înaintea îndeplinirii condiției, 54.

REPRESENTAȚIE IMPERFECTĂ.—Dacă creditorul care n'a figurat în instanță poate sau nu să invoace hotărârile date în favoarea debitorului, 63 nota. V. *Lucru judecat*.

RESBOIU.—Este un caz de forță majoră când a împedat în totul aducerea oblig. la îndeplinire, 351, t. și n. 2.

RESOLUTO JURE DANTIS, SOLVITUR JUS ACCIPIENTIS, 74, 77, 95, 475.

RETRACT LITIGIOS (Confusiune), 806.

RETROACTIVITATEA (condiției îndeplinite), 55 urm. V. *Condiție, Efect retroactiv*, etc.

REVOLUȚIE POLITICĂ (Caz fortuit), 351. V. *Caz fortuit*.

REUS IN EXCIPIENDO FIT ACTOR, 357, 819.

RISCO-PERICOL.—Ce se înțelege prin risc-pericol, 64, n. 3.

— In urma punerii în întârziere, risc-pericolul privește pe debitor, 368, 488. V. *Punerea în întârziere*.

— Punerea în întârziere a creditorului îl face să sufere riscurile lucrului datorit, 361.

— Risco-pericol în materie de oblig. alternative, 141, 142.

— In materie de oblig. condiționale, 64 urm., 69 urm.

— In materie de condiție resolutorie, 66, 78—81.

— In materie de oblig. pure și simple, 65, 66.

— In materie de oblig. cu termen, 65, 109.

— In oblig. de a face sau de a nu face, 339.

— In caz de facerea plății de către un incapabil, 447, 452.

— In caz de vânzare prin dare de arvună, când ea are caracterul unei dediceri, 289.

— Risco-pericolul lucrului consemnat, 579, 580.

— Riscurile intervenite între ofertă și consemnare, 579, n. 4. V. *Ofertă de plată*, etc.

— Casul în care un portărel ar fi luat banii și ar fi fost prădat de tâlhari, 579, n. 4; 580 nota. V. asupra risc-pericolului corpului cert datorit, tabla mat. vol. V, v^o *Risco-pericol*.

S

SCRISOARE.—Oblig. luată de debitor de a plăti o oblig. naturală prin o scrisoare (Controversă), 20.

— Indatorirea luată prin o scrisoare de un părinte de a și înzestra copiii nu este validă (Controversă), 10, n. 2.

— Interpelarea făcută debitorului prin o scrisoare nu este o punere în întârziere, 363.

— *Quid juris* în materie comercială? 363.

— Propunerea creditorului făcută debitorului prin o scrisoare de a i remite datoria, 75. V. *Remiterea datoriei*.

— Cui aparțin scrisorile misive? Vezi tabla vol. V, v^o *Scrisori misive* și adnotația noastră asupra deciziei Inaltei Curți din Anglia, în *Dreptul* No. 81 din 14 Deceembrie 1900.

— Momentul când se formează contractul, 705.

— Când este perfect contractul format prin corespondență, t. V, p. 38 urm.

SECHESTRU.—V. *Poprire*.

SECHESTRU ASIGURĂTOR.—Poate fi înființat în materie comercială fără nici un titlu, sub indatorirea de a da cautiune, 479, n. 1. Vezi și art. 613 din proced. nouă.

SECHESTRU JUDICIAR.—Responsab. sechestrului, 313, n. 6.

— Actele ce poate face sechestrul, 313, n. 6. V. și art. 615 din proced. nouă.

— Procedura rânduiri sechestrului judiciar (citarea părților) (Controversă), 314 nota.

— Rânduirea sechestrului judiciar sub Codul Calimach, 467, n. 4.

SEDCUȚIUNE.—Dă loc nu numai la daune materiale dar și

- morale, 344, 374 și t. V, p. 462 urm. V. pentru mai multe detalii, tabla vol. V, v^o *Seductiune*.
- SEMPER FUR MORAM FACERE VIDETUR** (furul este totdeauna în întârziere), 355, 821. V. *Perderea lucrului datorit, Punerea în întârziere, etc.*
- SEPARAȚIE DE PATRIMONIUL**.—Face să înceteze confuziunea, 805.
- SERVICIUL PRESTATE** (resplata lor).—Oblig. naturală, 11.
- SERVITUTE** (Constituirea unei servituti).—Este indivisibilă, 225, 226. V. *Oblig. indivisibile*.
- SINDIC**.—Este în drept a primi plata datorită falitului, 467, 582; V. *Faliment, Plata în genere, etc.*
— Plata făcută de sindic în numele masei cu banii falimentului, 623.
- SOCIETATE** (civilă).—Nu este persoană morală (Controversă), 756, t. și n. 2.
— (Comercială) Este o persoană morală sau juridică (art. 78. § ultim C. com.) și era și sub Codul Calimach (art. 379), 756.
— Incetarea societății prin expirarea termenului pentru care ea a fost constituită, 430, n. 1.
— Imputația plății în materie de societate, 540, t. și n. 3; 541, 542.
— Compensația în materie de societate, 755—757.
— Indatorirea asociatului de a plăti daune p. suma ce trebuia să pue în comun, fără nici o cerere (art. 1504), 398, 399.
- SOLIDARITATE**.—V. *Oblig. Solidare*.
- SOMAȚIE EXTRAJUDICIARĂ**.—V. *Punerea în întârziere*.
- STÎNGEREA OBLIG.**—V. *Oblig. (Stîngerea lor)*.
- STAT**.—Responsab. lui în calitate de exploatare al căilor ferate p. mărfurile ce i se încredințează spre transportare, 385. V. *supră, Transport și tabla mat. vol. V, v^o Căraș, Direcția drumului de fer, Stat, etc.*
- SUBROGAȚIE**.—V. *Plata prin subrogație*.
- SUCCESIUNE**.—V. *Moștenire*.
- SURDO-MUT** (care nu știe a scrie).—Nu poate primi o donație de cât cu asistența unui curator special, 455 nota și t. IV, p. 128, t. și n. 1.
— Are însă capacitatea de a primi plata, 454, n. 1; 455 nota. Vezi pentru mai multe detalii tabla mat. vol. V, v^o *Surdo-muți*.

T

- TABLOU DE ORDINE**.—Cererea de a fi colocat într'un tablou de ordine se consideră ca o cerere în judecată și face să curgă dobânda moratorie, 402, n. 2. V. *Daune interes*.
- TATA** (administrator legal în timpul căsătoriei), are capacitatea de a primi plata, 465.
— Nu poate remite datoria în numele copilului, 703, n. 1. V. *Remiterea datoriei*.
- TAXE** (de mutațiune).—Nu pot fi cerute cât timp condiția nu s'a îndeplinit încă, 55.
— Dreptul fiscului în caz de condiție resolutorie, 55, n. 2.

— Cine plătește taxele de înregistrare în caz de adjudecare imobiliară (Controversă curmată prin art. 551 din noua proced. civilă), 524, n. 1. V. *infra*, *Vândare*.

TEATRU.—Validitatea clusei prin care directorul unui teatru își rezervă dreptul de a congedia pe un artist, 32, t. și n. 3. V. *Artist dramatic* și *C. judiciar* din 1900, No. 22.

— Oprirea făcută directorului unui teatru de a reprezenta o piesă este un caz de forță majoră, 352 nota.

— Oblig. luată de un artist de a juca pe scena unui teatru se transformă în daune la caz de neexecutare, 334.

— *Quid juris* când artistul s'a obligat a nu juca pe o scenă și a contravenit obligației sale? Poate el, în asemenea caz, fi rădicat cu forța de pe scenă? (Controversă) 334, 335. V. *Artist dramatic*.

— L. din 6 april 1877 pentru organ. și administrarea teatrelor, 352, nota.

TELEGRAF.—V. *Postă*.

TELEGRAMĂ.—Interpelarea făcută prin o telegramă nu constituie o punere în întârziere de cât în materie comercială, 363.

— Dovedirea oblig. comerciale și a liberațiunii lor prin telegrame (art. 46 C. com.), 603. V. *Materie comercială*, *Plata în genere*, etc.

TERMEN.—V. *suprà*, *Oblig. cu termen*.

— Casul în care evenimentul viitor constituie un termen, 24.

— În care termenul constituie o condiție, 24, n. 1; 106 nota, etc. V. *suprà*, *Oblig. cu termen*.

TERMEN DE GRAȚIE, 22, 107, 108; 501—512.

— Poate fi acordat nu numai după cererea debitorului, dar chiar din oficiu, 501, 748, n. 6;

— Se poate acorda mai multe termene de grație, 501, n. 4; 502 nota.

— Procedura acordării termenului de grație.—Necesitatea unei contestații la urmărire de câte ori debitorul este urmărit în baza unui titlu executor, 748, n. 6.

— Fraționarea plăței în mai multe termene (Controversă), 502.

— Judecătorii nu pot acorda termene de grație de cât cu mare rezervă, 502.

— Critica termenului de grație, 503, n. 2.

— Soluția dreptului străin în această privință, 108, 503, n. 2.

— În dreptul nostru anterior, 503, n. 1.

— Judecătorii pot acorda termene de grație chiar când debitorul este executat în baza unui act autentic (Controversă), 504.

— Nu însă când el este urmărit în baza unei hotăriri definitive (Controversă), 504, 505.

— Justificarea din partea debitorului urmărit în materie imobiliară că venitul curat al imobilelor sale pe timp de un an este suficient pentru plata capitalului, procentelor și a cheltueleur, 505.

— Nu se poate renunța de mai înainte la termenul de gra-

ție (Controversă), 505, 506.

— Termenul de grație trebuie să fie determinat (Controversă), 506.

— De când curge termenul de grație, 506.

— Efectele termenului de grație (actele de urmărire rămân valide, ele fiind numai în suspensie), 506, 507.

— Termenul de grație nu întrerupe cursul dobânzii moratorie, 108, n. 1; 507, t. și n. 1.

— Termenul de grație nu împiedică compensația legală de a avea loc, pe când acel de drept o împiedică, 108, n. 1; 507, t. și n. 2; 748, 749.

— Termenul de grație nu împiedică pe creditor de a face acte conservatorii, 507, 508.

— Dreptul creditorului de a face o poprire (Controversă), 508, t. și n. 3. V. *Poprire*.

— Dacă sunt mai mulți debitori, termenul de grație poate fi acordat numai unuia sau unora din ei, 508.

— Termenul de grație acordat debitorului principal folosește fidejursorului, 508. V. *Fidejusiune*.

— Termenul de grație nu poate fi acordat în materie comercială, 509.

— De exemplu în materie de cambie, cecuri, etc., 509.

— Nici în cazul unui pact comisor expres, 101, 103, 509.

— Termenul de grație poate din contra fi acordat în materie de pact comisor tacit, 90, 91, V. *Condiție (Pact comisor)*.

— Pentru executarea unei hotărâri (126 Pr. civ.), 91.

— În toate cazurile în care asemenea termen poate fi acordat, el este lăsat la aprecierea judecătorilor, 91, n. 1; 107, n. 6; 501, t. și n. 2.

— Termenul de grație nu poate fi acordat p. plata anuităților datorite creditului funciar, 510. V. *Credit funciar*.

— Debitorul nu poate obține termene de grație în casurile art. 128 Pr. civ., 131, 510.

— Perderea beneficiului termenului de grație, 131, 510—512.

— Casul în care bunurile debitorului se vând după cerea altor creditori, 510, 511.

— Falimentul sau insolvabilitatea debitorului, 511.

— Contumacia debitorului, 511.

— Punerea debitorului la închisoare, 511, t. și n. 3.

— Ce se înțelege prin închisoare (Controversă), 511, n. 3.

— Nedarea garanțiilor promise, 130, 131, 512.

— Micșorarea asigurărilor date, 127, urm.; 512.

TESTAMENT.—Cuprinde adese-ori oblig. facultative, 135.

— Clauza penală poate fi stipulată prin un testament, 257, t. și n. 3; 384, n. 2. V. *Oblig. cu clausă penală*.

— Testamentul nul p. lipsa de forme poate da loc la o oblig. naturală, 14, 15. V. *Legate verbale, Oblig. naturale*, etc.

— Remiterea datoriei făcută prin testament, 702, t. și n. 4; 704. V. *Remiterea datoriei*.

TIPOGRAF.—Contractele încheiate cu un tipograf p. tipărirea unei cărți.—Dispoziții din Codul Calimach, 330, 331 nota.

TITLU CONFIRMATIV SAU RECOGNITIV.—Remiterea unui

asemenea titlu debitorului nu face în genere să se presupue liberarea lui, 708. V. *Remiterea datoriei*.

TITLU LA PURTĂTOR.—Plata poate fi făcută detentorului titlului, 469.

TRANSACTIE.—Soarta transacțiilor constituite de moștenitorul aparent, 474, n. 1. V. *Moștenit. aparent*.

— Garantarea executărei unei transacții prin stipularea unei clauze penale, 268. V. *Oblig. cu clausă penală*.

TRANSCRIERE.—Subrogația într-o creanță privilegiată sau ipotecară este oposable terților fără a fi transcrisă (Lacuna în lege), 617. V. *Plata prin subrogație*. V. art. 722 din noua proced. civ., care prescrie transcrierea unor acte neprevădute în procedura veche

TRĂSNET.—Incendiu produs prin trăsnet este un caz fortuit, 349, 350. V. *Caz fortuit*.

TRANSPORT (Contract de transport).—Stipularea unei clauze penale, 268.

— Este validă clauza imprimată pe un bilet de călătorie prin care se limitează la o cifră determinată suma ce urmează a fi plătită călătorului la caz de pierderea bagajelor sale (Controversă), 384, 385. V. tabla vol. V, v^o *Bagaje, Căraus, etc.*

— Statul poate, în calitate de exploatator al căilor ferate, se stipuleze o sumă determinată pentru cazul de pierdere a mărfurilor ce i se încredințează, 385.

U

USUAR.—Răspunde de *culpa levis in abstracto*, 313.

USUFRACTUAR.—Aceiaș responsabilitate, 313.

— Usufructuarul unei creanțe sau unei rente nu poate să facă novație fără învoirea noului proprietar, 676 și t. II, p. 567. V. *Novație*.

USUCAPIUNE.—V. *Prescripție*.

USURA (în dreptul străin), 393, n. 1.

V

VÂNDARE.—Promisiunea de vânzare, 294 nota.

— Prețul unei vânzări nu poate fi lăsat la arbitrarul cumpărătorului, 33, 34.

— Vândătorul care n'a predat încă lucrul vândut răspunde de *culpa levis in abstracto*, 313, 314.

— Vânzarea cu termen. (Plata se face la domiciliul debitorului), 522. V. *Plata în genere*.

— În materie de vânzare imobiliară sau mobilă ca și în ori ce contract sinalagmatic în genere, condiția resolutorie tacită nu resiliază vânzarea de drept, desființarea ei trebuind neapărat să fie cerută și admisă de justiție (art. 1021 și 1365), 86, 87 urm.

— Acțiunea în resilierea vânzării p. neplata prețului care aparține vândătorului poate fi exercitată de terțul care face o plată cu subrogație, 648 nota.

— Excepție la această regulă în materie de vîndare de produse și de alte mobile corporale; vîndarea în asemenea caz este resiliată de drept (art. 1370), 87, n. 1.

— Această excepție, care se justifică în de ajuns, se aplică și la vîndările comerciale (Controversă), 87, n. 1; 88 nota.

— Și art. 1298 se aplică la vîndările comerciale, 296.

— Art. 1088, după care dobînda nu curge de cît în urma unei cereri în judecată, nu se aplică în materie de vîndare, 406. V. *Punerea în întîrziere*.

— Spesele rădicărei lucrului vîndut sunt în sarcina cumpărătorului, adică a debitorului prețului, dacă nu există stipulație contrară (art. 1317), 524.

— Tot în sarcina lui sunt și spesele vîndărei (art. 1305), 524, n. 1.

— În cît privește însă vîndările silite imobiliare, jurisprudența a admis aproape în mod constant pînă acum că taxele de înregistrare nu sunt în sarcina cumpărătorului, adică a adjudecatarului, ci trebuie să fie oprite din prețul depus, soluție pe care jurisprudența o aplică și la vîndările prin licitație de bună voe p. eșire din indivisiune, 524, n. 1. Art. 551 din noua pr. civ. pune toate cheltuețele în sarcina adjudecatarului.—Această din urmă soluție, singură juridică, a fost de curînd consacrată de Curtea de Casație chiar sub vechia procedură civilă, decizie la care am luat și noi parte. Vezi Cas. rom. S-a II (20 sept. 1900). *Curierul judiciar* din 15 Octombrie 1900, No. 68.

— În cît privește exercițiul pactului de rescumpărare, V. *Pact de rescumpărare*.

— Vîndarea lucrului altuia (nulitate), 261, n. 1 și t. V, p. 113, text și nota 1: p. 131, etc. Cpr. și Cas. rom. *C. jud.* din 1900, No. 26 și *Dreptul* No. 46 din 1900.

— Vîndarea lucrului altuia în materie comercială, 262 nota și t. V, p. 113, nota 1.

— Oblig. de a dobîndi lucrul străin spre a-l transmite altuia, 262 nota.

— Combinarea principului vîndărei lucrului altuia cu art. 1909, 263 nota.

— Vîndarea drepturilor de moștenire (*jus hereditarium*) făcută de moștenitorul aparent (nulitate), 478.

W

VERIFICAT

1987

WARANTE.—Plata în warante constituie o plată în marfă, adică o *datio in solutum*, 496. V. *Datio in solutum*, *Plata în genere*, etc. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1895, p. 1246.

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

